بەرگی یەکەم

ص • ض • ط • ظ • ع • غ • ف • ق

نوسینی:

مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

٣

١٤٣١ك

٢٠١٠ز

قامووسی
رسته

- ناوی کتێب: «قامووسی رستە»
- دانراوی: مەلا مەحموودی گەلالەیی
- تیراژ: ٢٠٠٠ دانە
- لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی (   ) ساڵی (٢١٠)ی دراوەتێ.
- تایپ و دیزاینی: (ڕوبار حسین)
- ساڵی چاپ: ١٤٣١ ک - ٢٠١٠ ز

رستە

بەرگی سێهەم

ص • ض • ط • ظ • ع • غ • ف • ق

نوسینی:

مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

١٤٣١ك

دار المعرفة
بەیرووت

٢٠١٠ز

الصَّادُ: پیتی چواردەهەمی پیتەکانی هیجایە، شوێنی هاتنە دەرەوەی کەناری زوبانو لای ژوروی ددانی پێشەوەی سەرو وە، بەتەواوەتی پێشەوەی مەلاشو دادەگرێ ٥ ناوی سورەتێکی قورئانیشە.

صَئِبَ صَأْباً: زۆری ئاوخواردەوە ٥ شەرابی زۆری خواردەوە ٥ بەتەواویی تێراو بوو.

صَئَبَ الرأسُ: سەری رشکی زۆری هەڵ هێنا ٥ سەری رشکاویی بوو.

أصأبَ الرأسُ: بەمانا (صَئِبَ) دێ.

صَأصَأَ الجروُ: توتکە سەگەکە هەوڵی چاو هەڵێنانی داو هێشتا چاوی بۆ هەڵنەهاتوون.

صَأصَأَ الرجلُ: پیاوەکە ترسنۆك بوو دەگوترێ: (صَأصَأَ مِن فُلان) لەفلانکەس ترساو گەردنکەچی بوو.

تصأصأَ منه: بەمانا (صَأصَأَ) دێ.

صَئِكَ الشَيئُ صأكاً: شتەکە بۆگەنی کرد بەهۆی عەرەق کردنەوە یان بەهۆی تەڕەشوح و تەڕبوونەوە ٥ دەگوترێ: (صَئِكَ الرَّجُلُ وصَئِكَتِ الخشبة).

صَئِكَ الدمُ: خوێنەکە خەست بۆوە.

صَئِكَ الشيئُ بغيره: شتەکە بەغەیری خۆیەوە نووسا.

صَأكَهُ: شەتەکی دا.

الصَّأكة: بۆنی کەڕوی دارە کە بە هۆی تەڕبوونەوە بڕزێو کەڕو بێنێ ٥ بۆگەنی عەرەق.

صَؤُلَ البَعيرُ صآلةً: حوشترەکە جەو جۆڵەو رەوینەوەو راپەڕینی زۆر بوو (فهو صؤول).

صَأَي الفرخُ ونحوه صَئياً: بێچوەکە هاواری کرد ٥ بەکەسێك کە ستەمیش بکاو شکوای هەبێ، دەگوترێ (تلدغ العقربُ وتصأى) دووپشك پێوەش دەداو دەش قیژێنێ.

تَصَأَّى: زێدە رەوی کرد لە هاوارکردن و دادو فیغان دا.

الصَّأةُ: ئەو ئاوەی لەگەڵ منداڵبون دا دێتە دەرەوەو هەندێکی دەمێنێتەوە.

صَبَأَ النابُ ونحوهُ صُبوءاً: ددانەکە سەری دەرهێنا ٥ کەڵبەکە دەرکەوت.

صَبَأ مِن شيئ الى شيئ: لە شتێکەوە گواستیەوە بۆ شتێکی تر ٥ دەگوترێ: (صَبَأَ الرجُلُ) پیاوەکە لە ئایینی خۆی وەرگەڕاو چووە سەر ئایینێکی تر.

صَبَأ عليه: له فهرمانو كۆنترۆڵی ئهو دهرچوو ٥ هێرشی كرده سهری، لێی راپهڕی.

أصبَأَ النابُ ونحوهُ: ددانهكه سهری دهرهێنا ٥ كهڵبهكه دهركهوت.

أصبَأ على القوم: هێرشی كرده سهر خهڵكهكهو پهلاماری دانو بهباشی شوێنهكهيان نازانیٚ.

الصابئون: كهسانێكن واز له ئايينی خۆيان دێننو ئايينێكی تر وهردهگرن ٥ تاقمو پێرێكن ئهستێره دهپهرستنو پێيان وايه ئهوان لهسهر ئايينی حهزرهتی (نوح)ن، رۆگهو قيبلهيان شوێنی ههڵكردنی بای شهماڵه لهكاتی نيوهرۆدا.

صَبَّ الرجلُ في الوادي صبيباً: پياوهكه به دۆڵو شيوهكهدا سهرو ژێر بۆوه.

صبَّ الماءُ: ئاوهكه ههڵڕژا.

صَبَّ الماء ونحوه: ئاوهكهی ههڵڕژاند ٥ دهگوترێ: (صَبَّ عليه العذاب) سزای بهسهردا باراند ٥ قورئان دهفهرموێ ﴿فصَبَّ عليهم ربُّك سَوط عذاب﴾.

صَبَّ الرَّجُلَ: في القيد: پياوهكهی لهزنجيردا پێوهند كرد.

صَبَّ عليه درعَه: زرييهكهی لهبهركرد.

صَبَّ فلاناً على الأمر: فلانكهسی بۆ كلرهكه ههڵنا.

صَبَّ الكلبَ على اللّصِّ: سهگهكهی له دزهكان بهردا.

صَبَّ رَأسَهُ: سهری دانهواند، سهری شۆڕكردهوه.

صَبَّ اليه صَبابَةً: حهزی لێ كرد عاشقی بوو ٥ (فهو صَبٌّ وهي صَبَّة).

أصَبَّ القومُ: خهڵكهكه سهرهو ژێر بوونهوه.

إنصَبَّ الماءُ: ئاوهكه ههڵڕژا ٥ دهشگوترێ (إنصَبَّ الناس على الماء): خهڵكهكه ههڵڕژانه سهرئاوهكه، لهوێ كۆبوونهوه.

إنصَبَّ البازي على الصيد: ههڵۆكه پهلاماری نێچيرهكهی دا.

إصطَبَّ: ههڵڕژا.

إصطَبَّ الماءَ: ئاوهكهی ههڵڕژاند.

إصطَبَّ الصبابة: بهرماوهی بنكی پهرداخهكهی خواردهوه ٥ بنكرِی پيالهكهی ههڵقوڕاند.

تَصابُّ الماءَ: ئاوهكهی ههڵڕشت ٥ دهگوترێ: (تَصابَبتُ الشَّيءَ): كهم كهم شتهكهم وهدهست هێنا.

تَصَبَّب الماء من فوق: ئاوهكه لهسهرهوه ههڵڕژايه خوار.

تَصَبَّب وجهُهُ عرقاً: روخساری چين چين ئارهقی ڕشت ٥ دهمو چاوی

ئارەقی زۆریان دەردا.

تَصَبَّب الصبَابَة: چۆڕی بنکی پیاڵەکەی خواردەوە ◦ هەڵی چۆڕاند.

الصَّبابَة: شەوق‌و ئارەزوو ◦ دڵنەرمی‌و سۆزو بەزەیی ◦ عیشقی گەرم کە عاشق بتوێنێتەوە.

الصُّبابَة: بەرماوەی کەم لە بنکی پیاڵەدا جا ئاو بێ یان شلەمەنی تر.

الصَّبُّ (ماءٌ صَبٌّ): ئاوێکە ڕژاو، هەڵڕژاو ◦ دەشگوترێ (أخَذ مائةً فصَباً): سەدو کەمتری هەڵگرت.

صُبَّ عليه: بەڵاو کارەساتی بەسەردا بارین.

الصَّبَبُ: زەوی سەرەوخوار ◦ (ك: اصْبَاب).

الصُّبَّةُ: عەشق‌و خۆشەویستی ◦ کۆمەڵ‌و پێرو تاقم ◦ خۆراك‌و تێشوی ڕێبوار.

صُبَّةٌ من الناس: کۆمەڵێك لە ئادەمیزاد.

صُبَّة من الليل: بە شێك لە شەو ◦ (ك: صُبَب).

الصَّبِيبُ: هەر شتێك هەڵڕژێندرێ.

صَبِيب السيف: کەناری شمشێر.

المَصَبُّ: شوێنی لێ هەڵڕژان.

مَصَبَّ النهر: ئەو شوێنەی ئاوی ڕووبار تێکەڵ بە ئاوی دەریا دەبێ ◦ (ك: مصاب).

صَبَح صَبحاً: بەیانی هات بۆلای ◦ بەیانی پەلاماری دا ◦ پیاڵەکەی بەیانی پێشکەش کرد.

صَبَّحَ القومَ: دەمەو بەیان هێرشی کردە سەر گەلەکە ◦ بەیانی بردنی بۆ سەرئاو خواردنەوە.

صَبَّحَهُم: بەیانی توشی خێری کردن یان توشی شەڕ.

صَبِحَ الشَّعرُ صَبَحاً وصُبحةً: سورایی تێکەڵ سپیایی قژەکانی بوو ◦ قژی ماش‌و برنج بوون.

صَبِحَ الحديدُ: ئاسنەکە بریسکەی لێوەهات ◦ (فهو أصبح وهي صبحاءُ) (ك: صُبُحٌ).

صَبُحَ الوجه صباحة: ڕوخساری گەشایەوە، جوان بوو ◦ دەگوترێ: (صَبُحَ الغلامُ) ◦ (فهو صبيحٌ) ◦ (ك: صِباحٌ).

أصبَحَ: کەوتە بەیانییەوە.

أصبحَ الحَقُّ: حەق‌و ڕاستی دەرکەوت ◦ گۆڕا لە حاڵەتێکەوە چووە سەر حاڵەتێکی تر قورئان دەفەرموێ: ﴿فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾.

أصبح المِصباحُ: چراکەی هەڵکرد.

صَبَّحَ القومُ: لەبەرەبەیان دا هێرشی کردە سەر قەومەکە ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ﴾.

صَبَّحَ فلاناً: بەیانی باشی لە فلانکەس

کرد ٥ لەدوعاو نزاش دا دەگوترێ: (صَبَّحكم الله بخير).

إصطَبَحَ فلان: پیاڵەمەی بەیانی خواردەوە پیاڵە شەرابی بەشەو ئامادەکراو بۆ بەیانی ٥ چراکەی خۆش کردو روناکی خستە ناو ماڵەکەوە.

تَصَابَحَ: روخۆشی بەسەرخۆیدا هێناو خۆی وا نیشان دا کەیفخۆش‌و بێ خەم‌و خەیاڵە.

تَصَبَّحَ: بەیانی نوست ٥ بەرکوڵی ژەمە خواردنی خوارد واتە: زەڵاتەو تەوابیل‌و شتی لەو جۆرە.

إستَصبَحَ: چراکەی خۆشکرد، روناکی بڵاوکردەوە.

إستَصبَحَ بالزيت ونحوه: بەهۆی زەیتەوە رووناکی چراکەی درێژە پێدا.

الإصبَاحُ: سەرەتای رۆژ ٥ بەیانی‌و کازیوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَالِقُ الإِصْبَاحِ﴾.

الصَّابِحُ ٥ دەگوترێ: (حقّ صابحٌ) حەق‌و مافێکی ئاشکرایە.

الصابح من الطعام: خواردنی تازە.

الصَّباحُ: سەرەتای رۆژ، بەیانی‌و کازیوە ٥ دەشگوترێ: (أتاه صَباحَ مَساءَ) هەمیشە دەهاتە لای.

الصُّباحُ: گڕی چراو قەندیل.

الصُّباحي من الدم: خوێنی زۆر سوور.

الصَّباحية: بەیانی شەوی یەکەمی بووک‌و زاوایی.

الصُّبحُ: سەرەتای رۆژ، کازیوەی بەیانی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾ ٥ (ك: أصباح).

الصَّبحانُ: روکراوەو رووخۆش‌و روناك ٥ مەیخۆرەوەی بەیانیان ئەو کەسەی بەیانی پیاڵەی شلەمەنی دەخواتەوە ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ (صَبحي) ٥ (فعلان، فعلى).

الصُّبحة: نووستنی بەیانیان، بەرکوڵ‌و خواردنی ئەو شتانەی پێش نان خواردن ئیشتیها دەکەنەوە.

الصَّبوحُ: شەرابی بەیانی ٥ مەیخواردنەوەی بەیانیان ٥ ئەو شلەمەنی‌و خواردنەی بەیانیان دەخورێ ٥ ژەمی ئێواران پێی دەگوترێ (غَبوق).

الصَّبيحة: بەیانی، کازیوە.

المِصباحُ: چراو گڵۆپ‌و هەرشتێك لەو جۆرە ٥ (ك: مصابيح).

مصابيح السماء: ئەستێرەی ئاسمان ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ﴾.

المِصبَحُ: بەمانا (المصابيح) دێ ٥ (ك: مصابح).

صَبَرَ صبراً: دانی بەخۆی داگرتو ورەبەرزو دڵ قایم بوو ٥ پشوو درێژ بوو، بەئارامی چاوەڕوانی کرد ٥ دەگوترێ

صَبَرَ علی الامر: لەسەر ئیشەکە خۆی گرتو پشوو درێژ بوو ٥ هاتو هاواری نەکرد.

صَبَرَ عنه نفسه: خۆی لێ مەنع کرد، نەفسی خۆی لێ گرتەوە ٥ نەفسی خۆی کۆنترۆڵ کرد.

صَبَرَ البُرَّ: گەنمەکەی کۆمەڵ کرد، خڕی هەڵدا.

صَبَرَ فلاناً: فلانکەسی حەبس کرد، لەگەڵی کەوت.

أصبَرَ الطعام: خواردنەکە تاڵ بوو.

أصبَرَ فلاناً: فلانکەسی وا لێ کرد خۆگرو بەغیرەت بێ ٥ ورە بەرزو لەسەر خۆبێ.

صابَرهُ مُصَابَرةً وصِباراً: لە خۆڕاگرتنو پشوو درێژیدا بەسەریدا بالادەست بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿اصْبِرُواْ وَصَابِرُواْ وَرَابِطُواْ﴾.

صَبَّرَهُ: داوای لێ کرد خۆڕاگرو پشوودرێژ بێ.

صَبَّرَ البُرَّ: گەنمەکەی کۆمەڵ کۆمەڵ کرد.

صَبَّرَ الجُثةَ: جەستەکەی مۆمیاکرد بۆئەوەی بۆماوەیەك نەرزێ ٥ لەکۆن دا ئادەمیزاد بەهۆی جەوتو تاڵو تفتەوە کاری مۆمیاو دەباغو شتی وایان ئەنجام داوە.

إصطَبَرَ: بەمانا (صَبَرَ) دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ﴾.

تَصَبَّرَ: نەفسی خۆی هەڵنا بۆ خۆڕاگریو پشو درێژی ٥ خۆڕاگریو ئارامگرتنی بەسەر خۆیدا هێنا.

إستَصبَرَ: گەنمی کۆمەڵ کۆمەڵ کرد ٥ دەگوترێ (استصبر الطعام) خۆراکەکە گرد بۆوە ٥ تاڵ بوو.

التَّصبِيرةُ: بەرکولو ئەو جۆرە خواردنەیە کە کابرای برسی خۆی پێوە دەخافڵێنێ تا خواردنە سەرەکیەکەی بۆ ئامادە دەبێ.

الصَّابورة: ئەو قورساییەیە دەخرێتە ناو کەشتییەوە بۆ ئەوەی لەرە لەر نەکات.

الصُّبارة: قفڵو بەلوعەو سەرقاپو تۆپەوانەی گۆزەو کەندوو تەنکی و شتی وەها.

الصُّبارة: سەرمای کوشندە.

الصَّبَّار: کەسێك زۆر خۆگرو ورە بەرزو پشوو درێژ بێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ ٥ هەروەهاوە بۆ

روەکێکی دەشتەکی، گوشراوەکەی زۆر تاڵەو گەڵاکەی پان و ئەستوورە، هەمیشە سەوزو ئاودارەو چقڵی هەیە.

اَلصَّبْرُ: ورە بەرزیو دامەزراوی و خۆگر لەبەرامبەر کارەسات دا ٥ خۆگریی لەسەر دوورکەوتنەوەی خۆشەویست و لەدەست دانی، یان خۆگریی لەسەر ئەزیەت دان و ئازار بەبێ ئاخ و ئۆف کردن ٥ دەگوترێ: (قتله صبراً) بەندی کرد تا مرد.

(شهرالصبر) مانگی رۆژوو، مانگی رەمەزان.

اَلصُّبْرُ من الشيئ: لای ژوروی شت ٥ پەنا شتەکە ٥ (ك: أصبار) ٥ دەگوترێ (ملأ الكأس الى أصبارها) پیاڵەکەی تا لای سەروی پڕکردووە ٥ لێوان لێوی کردووە ٥ (أخذ الشيئ بأصباره) شتەکەی هەموو هەڵگرت.

اَلصَّبِرُ: گوشراوی درەختی تاڵ تاکەکەی (صَبِرَةٌ) ٥ (ك: صُبُرٌ).

اَلصَّبِرَةُ: بەمانا (اَلصَّبَارة) دێ.

اَلصُّبْرَةُ: کۆمەڵە دانەوێڵە ٥ کۆمەڵە خواردەمەنی ٥ دەگوترێ: (اشترى الطعام صُبْرَةً) خواردەمەنییەکەی بە گۆترەو بە کۆمەڵ کڕی ٥ بەبێ پێوان و کێشان خۆراکەکەی کڕی ٥ (ك: صُبَرٌ و صِبارٌ).

اَلصَّبُور: کەسێك بەسروشت خۆڕاگرو ورە بەرزو دامەزراو بێ ٥ ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ ماناکەشی ئەوەیە: پەلە ناکا لە تۆڵەسەندنەوە لە تاوانبار.

اَلصَّبِيُّ: هەوری سپی و پڕ ٥ کێو ٥ (ك: صُبُرٌ) ٥ بەمانا گەورەو سەرکردەی گەل و نەتەوەش دێ (ك: صُبراء).

اَلْمَصبُور: کەسێك بەهۆی تاوانی کوشتنەوە بەندکرابێ.

صَبصَبَ الشيئ: شتەکەی بڵاو کردەوە، لێکی جیاکردەوە.

تَصَبصَبَ الشيئ: شتەکە بڵاو بۆوە ٥ کەمێکی لێ مایەوە ٥ دەگوترێ: (تَصَبصَبَ ما في السقاء) کەمێك ئاو لە کوندەو کوپەو شتی وا ماوە ٥ (تَصَبصَبَ الليلُ) شەو کەمێکی ماوە.

اَلصُّبصابُ: مانەوەی کەمێك لە ئاو و شەراب لە بنکی پیاڵەدا.

صَبَعَ بە و صَبَعَ عليه صَبعاً: بەقامك و بەشێوەی گاڵتە پێکردن ئاماژەی بۆ کرد ٥ بەشێوەی گاڵتە ئامێز قامکی بۆرا داشت.

صَبِعَ في الشيئ: قامکی خستە ناو شتەکەوە ٥ دەشگوترێ: (ما صَبَعَ في الطعام): قامکی نەخستۆتە ناو خواردنەکەوە.

صَبَعَ فلاناً: ئامکی فلانکەسی هەنگاوت.
صَبَعَ فلاناً على الشيئ: بەئامك فلانکەسی شارەزا کرد بۆ شتەکە، ئامکی بۆ ڕاداشت بۆلای شتەکە.
صَبَعَ الانـاءَ: ئەوەی لەناو قاپەکەدا بوو لەنێوان دوو پەنجەوە ڕژاندی بۆ شوێنی پێویست بۆ ئەوەی نە پڕژێ و بڵاو نەبێتەوە.
الإصبَعُ و الأُصبُعُ: یەکێك لە پەنجەی دەست یان پەنجەی قاچ ◦ (ك: أصابع) ◦ هەروا ناوە بۆ شوێن دەستو ئاسار ◦ دەگوترێ: (علیه من الله إصبَع حسنة) (وهو حسن الإصبُع في ماله) ◦ (وله في هذا الامر اصبع) ◦ لەبواری کیمادا بەمادەیەك دەگوترێ بە شێوەی کۆڵەکەو ستوون قەبارە ببەستێ.
الأُصبوعُ: بەمانا (الإصبُع) دێ ◦ (ك: أصابیع).
صَبَغَ الثوبُ ونحوه صَبغاً: قوماشەکەی ڕەنگ کرد.
صَبَغَ الشيئ: شتەکەی نوقم کرد ◦ لە شلەمەنیەکەی هەڵکێشا ◦ دەگوترێ: (صَبَغَ یده في الماء) دەستی خستە ناو ئاوەکەوە نوقمی کرد (صَبَغَ اللقمة في الإدام) پاروەکەی لە پێخۆرەکەدا نقوم کرد.

صَبَغَ الحدیث: قسەکەی تێکەڵ بە درۆو دەلەسە کرد ◦ دەگوترێ (صَبغوني في عینك) سەرنجو ڕای تۆیان بەرامبەر بە من بەشێوەی خراپ گۆڕی.
صَبَغَ النصراني ولده: کابرای نەصرانی منداڵەکەی خۆی لە ئاودا نقوم کرد لە ناو ئاوی (معمودیة)دا.
أصبغت النخلةُ: خورماکە ئاڵو بۆڵی تێ کەوت، گەیینی لێ دیاریی دا.
صَبَّغَت البُسرَةُ: پێگەیینو گەیشتنی خورماکە دەرکەوت ◦ دەشگوترێ (صَبَّغَت النخلة) بەهەمان مانا.
صَبَّغَ الثوبَ: قوماشەکەی بۆیە کرد.
إصطبَغ بکذا: بەوشتە ڕەنگی کرد.
إصطبغ بالأدام: بە پێخۆرەکە نانەکەی چەور کرد ◦ پێخۆرەکەی لە نانەکە هەڵسوو.
تَصَبَّغَ في دینه وبدینه: لە ئایینی خۆیدا دامەزراو بوو.
الصَّباغ: ئەو شتەی قوماشی پێ بۆیە دەکرێ یان شتی تر ◦ هەروا ناوە بۆ پێخۆری شل.
صِباغ الدم: لەبواری پزیشکی دا مادەیەکە دەبێتە هۆکاری پەیدابوونی ڕەنگی خوێن ◦ (ك: أصبغة).
الصِّباغة: بۆیەچییەتی، خەمچیەتی.

الصَّبَّاغ: کەسێك ئیشی بۆیەکردن بێ پیشەی بۆیە چییەتیو ڕەنگ کردنی قوماش ◦ درۆزن.

الصِّبغُ: بۆیەو ڕەنگ ◦ پێخۆر ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَاء تَنبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ﴾ ◦ هەروا ناوە بۆ شتی ڕەنگ کراو ◦ (ك: أصباغ).

الصِّبغة: ئەوەی شتی پێ ڕەنگ دەکرێ ◦ شێوەی شت دوای ڕەنگ کردنی.

صِبغَة الله: ئەو فیترەتو سروشتەی خودا ئادەمیزادی لەسەر دروست کردووە ◦ ئەو ئایینەی خودا دایناوە بۆ ئادەمیزاد ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿صِبْغَةَ اللّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ صِبْغَةً﴾.

المَصبَغَةُ: خمخانە ◦ شوێنی بۆیە کردن ◦ (ك: مصابغ).

الصِّبغي: شێوەیەك لەمادە لەناوکی خانەدا لەکاتی دابەش بوونی دا وەری دەگرێ ◦ واتە: (کروموسوم).

صَبَنَ عنه الهدیة: دیارییەکەی نەدایە، لەوی بوارد بۆ یەکێکی تر.

صَبَنَ المُقامِرُ: الكعبين: قومارکەرەکە هەر دوو کەعبەکەی خستە ناو دەستییەوە بۆ ئەوەی بەرامبەرەکەی هەڵخەڵەتێنێ ◦ هاوەڵەکەی پێی دەڵێ: (لا تصبن) فێڵم لێ مەکەو ئاگام لێیە چی دەکەی.

الصَّابون: صابون، پێکهاتەیەکە لە ترشەڵۆکە چەورییەکانو بڕێ قەلەویات ◦ بۆ تاك و پارچەیەکی دەگوترێ: (صابونة).

الصَّبَّان: صابونکەر، صابون فرۆش.

الصَّبَّانة: ئامێرێکە، دەفرێکە صابونەکەی تێ دەخرێ بۆئەوەی لەئاوەکەدا نەتوێتەوە.

المَصبَنة: کارگەی صابون ◦ (ك: مصابن).

صَبَا فلان صَبواً، وصبوةً: ڕوی کردە ڕابواردنو لەهو لەعب حەزی لە مێبازیو ڕابواردن بوو ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِلاَّ تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ﴾.

صبت الریح: بایەکە هەڵی کرد ◦ بای صەبا هەڵبوو.

الصِّبا: تەمەنی منداڵیو پێگەیشتن ◦ عەشقو سۆزو خۆشەویستی.

الصَّبِيُّ: منداڵ تادەگاتە تەمەنی لاوی ◦ یان منداڵی شیرە خۆر ◦ تیزایی شمشێر ◦ بیلبیلەی چاو ◦ لاشەویلە ◦ (ك: صِبيَةٌ ◦ و صِبیان).

صِبیان المطر: دڵۆپە بارانی بچوك.

صبیان الجلید: دەنکە تەرزە ◦ شاگرد کە فێری پیشەو خوێندن دەکرێو وردە وردە و بە قۆناغ.

اَلـصَّبِيَّة: مێینـەی (الـصبي)یـە ٥ (ك: صبايا)یە.

صَبِيَ صباً: کاری منداڵانەی کرد.

صَبِيَ اليها: بۆی کورکاندو حەزی لێ کرد، مەیلی لێ بوو.

أصبَتِ المرأة: ئافرەتەکە منداڵی بوو چ نێـر چ مـێ ٥ منـداڵی زۆر بـوون ٥ (فهي مصبٍ و مصبية).

أصبَتِ الفتاة فلاناً: کچەکە دڵـی فلانـی بردو سەراسیمەی کرد.

صَابى الـشيئ: شتەکەی خـوارکردەوە، لاری کرد ٥ وای لێ کرد ناراست بێ.

صـــابى ســـيفه: بـــە پێـــچەوانەوە شمشێرەکەی خستە کالانەوە.

صابى الـسكينَ: کێردەکـەی سـەرەو بـن کـرد ٥ دەگـوترێ: (صـابِ الـسكينَ) دەسکی شمشێرەکە بخەرە لای من.

صـــابى الكـلام: قـسەکەی بـە شـێوەی ڕاستو درووست نەگێڕایەوە.

صَبّى رأسه: سەری خۆی دانەواند بۆلای زەوی.

تَصابى: خۆی منداڵ کردەوە.

تَصابى المرأةَ: دڵـی ئافرەتەکـەی بـۆ لای خـۆی کـێش کـرد، ئافرەتەکـەی هێنایە سەر ڕێبازی دڵداریو کەوی کرد.

الـصَّبا: کزە بایەکـە لـە خۆرهەڵاتـەوە هەڵـدەبێ لـەکاتی یەکـسان بـوونی شەو و ڕۆژدا.

صَحِبَهُ صَحابَةً وصُحبَة: هاوڕێیەتی کـرد ٥ لـە دوعـاو پاڕانـەوەدا دەگـوترێ (صَـحِبَكَ الله) خـودا بتپـارێزێ ٥ چاودێری خودات بەسەرەوە بێ.

أصـحَبَ فـلانٌ: فـلان کـەس هـاوڕێی بـۆ خـۆی پەیـدا کـردن ٥ منداڵـەکانی گـەورە بـوون لەگـەڵی کـەوتونو هاوڕێیـــەتی دەکـــەن ٥ شـــێوە شێتییەکی بەسـەردا هـاتووە لەبـەر خۆیەوە ویتە ویتیەتی.

أصحَبَ له: ملکەچی بوو شوێنی کەوت.

أصحَبَ فلاناً: فلانکەسی کـردە هـاوڕێی خۆی.

أصحَبَ فلاناً الـشيئ: فلانکەسـی کـردە هاوشانی فلان شت.

صَاحَبَه مُصاحبةً وصِحاباً: هاوڕێیـەتی کرد.

إصطَحَبَ فلاناً: فلانکەسی کردە هاوڕێی خۆی ٥ دەگـوترێ: (إصطَحَبَ القوم): خەڵـکەکە هەندێـکیان بـوون بـە هاوڕێی یەکتری.

تصاحَبا: بوون بە هاوڕێی یەکتری.

استَصحَبَ الـشيئ: هۆگری بـوو پێوەی گیرۆدە بوو پێوەی نووسا.

استَـصحَبَه الـشيئ: داوای لێ کـرد ئـەو شتە لەگەڵی بکەوێ.

استَصحَبَ فلاناً: بانگی فلانکەسی کرد داوای لێ کرد ببێتە هاوڕێی.

الصاحِبُ: هاوڕێیو لەگەڵبوو (مرافق) ٥ خاوەن شت ٥ چاودێری شت ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً﴾ ٥ هەروا ناوە بۆ کەسانێک پەیڕەوی ڕێبازو پرۆگرامێک دەکەن ٥ وەکوو دەگوترێ: (أصحاب ابي حنيفة وأصحاب الشافعي) ٥ (ك: صَحبٌ وأصحاب وصِحاب) دەشگوترێ: (يا صاحِ) لەجیاتی (يا صاحبي).

الصّاحبة: هاوسەر (ژن) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا﴾.

الصّحابي: کەسێکە پێغەمبەری دیبێو بەخزمەتی گەیشتبێو ئیمانی پێ هێنابێو بە موسوڵمانیش مردبێ ٥ (ك: صَحَابة)

المِصحَابُ: ملکەچو ژێربار ٥ دەگوترێ: (هو مصحاب لنا بما نحب) ئەو ژێربارو ملکەچو پابەندی فەرمانی ئێمەیە.

المُصحَب: لقە دار کە توێکڵەکەی لێ نەکرابێتەوە ٥ چەرم تووکەکەی لێ نەکرابێتەوە ٥ دەنکە خورما بە ناوکەوە.

صحَّ الشيئ صُحّاً و صِحة وصِحاحاً: شتەکە بێ عەیبو لەکەیە.

صَحَّ المريض: نەخۆشەکە چاك بۆوە.

صحَّ الخبرُ: هەواڵەکە ڕاست بوو (صَحَّت الشهادة) و (صحَّت الصلاة)، (صحَّ العقد)، (فهو صحيح) (ك: صِحاح) بۆ عاقڵمەند ٥ (أصحاء) بۆ ناعاقڵ ٥ و(هي صحيحة): (ك: صِحاح، صَحاحٌ).

صَحَّ لـه على فلان كذا: ئەوەی لەسەر فلانکەس بۆ چەسپا.

أصَحَّ الرجلُ: پیاوەکە ئەو عەیبو نەخۆشیو کەمو کوڕییەی هەیبوو نەماو باری خواری ڕاست بۆوە.

أصحَّ الله فلاناً: خودا نەخۆشیو نارەحەتی فلانکەسی لابرد.

صَحَّحَه: هەڵە بڕی کرد لەکەو عەیبو خەوشی لێ لابرد ٥ دەگوترێ: (صَحَّحَ الخبر وصَحَّحَ الكتاب والحساب، وصحّحَ الله المريض).

تَصحَّحَ: چاك بۆوە ٥ دەگوترێ: (تَصحَّحَ بالدواء) بە دەرمانەکە چاك بۆوە، بە دەرمانەکە چاکسازی لە خۆی دا کرد.

إستَصَحَّ من علته: لە نەخۆشییەکەی چاك بۆوە.

إستَصَحَّ الشيئ: شتەکەی بە ساغی کەوتە دەست.

الصِّحاح: بەمانا (ألصَّحيحُ) دێ.

الـصِّحة في البـدن: لـەش سـاغی ٥ حاڵەتێکی سروشتییە لە جەستەدا ئەندامـەکانی هەریەکـەو بەرێـكو پێـکی رۆڵـی خـۆی ببینـێ ٥ لەشـەرعدا بریتیـە لـەوەی ئـەو عیبادەتـەی ئـەنجامی دەدا پەسـەند بـێو قەزاکردنـەوەی نـەوێ ٥ یـان هۆکارو سەبەب بێ بۆ ئەوەی ئاکامو ئامانجی پێویستی لەسەر پەیدا ببن وەکو لـە مامەڵەدا ئەگەر مامەڵەکە پلـەی (صـیحەتی)ی هـەبوو ئـەوە ئەنجامو ئاکامەکەی لێ پەیدا دەبـن ٥ وەکـو مولْـکیەتو تەصـەروفو ئـەو شتانە.

ألـصَّحيحُ: سـاغو بـێ عـەیب ٥ قـسەی پـشت پـێ بەسـتراو ٥ فـەرموودەی پێغەمبـەر (د.خ) کـە بگاتـەوە سـەر پێغەمبـەرو هاوەڵـەکانی لێیـەوە ڕیوایـەت بکـەنو ڕاویـەکانی عـادلو بـەئاگاو زیـرەكو وردبـینو هۆشـیار بن.

المَـصَحَّةُ: ئـەو شـتەی دەبێتـە سـەبەبی بـوونی شـت ٥ دەگـوترێ: (الـصوم مَصَحَّةٌ والسفر مَصَحَّةٌ وأرض مَصَحَّةٌ) هـیچ نەخۆشـیو تـاعونو دەردێـکی تێدا نییە ٥ هەروا ناوە بۆ شوێنێـك چارەسـەری نەخۆشـی تێـدا دەکـرێ (نەخۆشخانە).

صَـحَرَ الطعـام صَحراً: خواردنەکەی لێنا، کوڵاندی.

صَـحَرَت الـشمسُ فلانـاً: خـۆر ئـازاری دەماغی فلانکەسی دا.

صَحِرَ صَحراً وصُحرةً: رەنگـی سوراییەکی کـەمی تـێ کـەوت. (فهـو أصـحَرُ وهـي صحراء)

أصـحَرَ القـومُ: قەومەکـە لـە سـارادا دەرکەوتن.

أصحَرَ المكانُ: شوێنەکە فراوان بوو.

أصحَرَ الامر بـالأمر: نیـشەکەی ئاشکرا کرد.

صـاحَرَ قِرنـهُ: فـێڵو تەڵەکـەی لـە بەرامبەرو ڕقەبەرەکەی نەکرد.

إصحَرَّ: بە مانا (صَحِرَ)دێ.

الـصِّحارُ: دەگـوترێ: (أبـرز لـە الأمـر صحاراً) کارەکەی بە ئاشکرا ڕوبەڕو کردەوە.

الصَّحراء: ساراو دەشت کـەفراوان بێ، کەم ئاوبێ ٥ (ك: الصَّحاری).

الـصَّحيرةُ: خۆراکێـکە لـە شـیرو ڕۆن دروسـت دەکـرێ، وا دەبـێ ئاردیـشی پێ وەردەگرێ.

صَحصَحَ الأمر: کارەکە ئاشکرا بوو.

الصَّحـصاحُ و الصَّحـصَحُ: زەوی دەشـتو فراوان ٥ (ك: صحاصح).

الصُّحصُحُ و الصُّحصوحُ: لێکۆڵەوەیەکی وەها کە وردەکاری کارو رووداوەکان بکاو هەژماریان بکاو بیانزانێ.

أصحَف الكتاب: کتێبەکەی پەڕە پەڕە کۆکردەوە.

صَحَّفَ الكلمةَ: وشەکەی نووسی یان خوێندیەوە بەهەڵە ٥ وەکو پێویست نەیخوێندەوە یان نەینووسی، بەهۆی لێ تێکچوونی پیتەکان لێی.

تَصَحَّفَت الكلمةُ أو الصَّحيفةُ: وشەکە یان لاپەڕەکە لە ڕاستییەوە بوو بە هەڵە.

الصِّحافةُ: ڕۆژنامەوانی، ئەو کەسەی هەواڵو ڕاو بۆچوون کۆدەکاتەوەو لە ڕۆژنامەو گۆڤاردا بڵاوی دەکاتەوە.

الصَّحّاف: ئەوکەسەی صەحافی دەکا ٥ یان خەریکی فرۆشتنی ڕۆژنامەو شتی وایە.

الصَّحفةُ: قاپێکە لەقاپی خواردەمەنی وەکو دەوریو لەگەنو کاشیو ئەو جۆرە شتانە (ك: صِحاف).

الصُّحفي: ئەو کەسەیە زانیاری لە ڕۆژنامە وەربگرێ ٥ کەسێك کاری ڕۆژنامەوانی ئەنجام بدا ئەوەی کردبێتە پیشەی خۆی.

الصحيفة: لاپەڕەی نووسراو یان ئەوەی تێیدا نووسراوە ٥ (ك: صحف) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الأُولَى، صُحُفِ إِبرَاهِيمَ وَمُوسَى﴾ ٥ لاپەڕەیەکی تایبەتیە لە ڕۆژنامەیەك ڕۆژانە یان لەکاتێکی دیاریکراودا دەردەچێو تایبەت دەبێ بەلایەنی سیاسی یان کۆمەڵایەتی، یان ئابوری یان ڕۆشنبیری. (ك: صُحف و صَحائف).

صحيفة الوجه: پێستی دەمو چاو ٥ (ك: صحيف).

ألمصحفُ: کۆمەڵە لاپەڕەیەك کە پێکەوە لکێنرابنو تەجلید کرابن ٥ بەزۆری ئەم وشەیە بۆ قورئانی پیرۆز بەکاردەهێنرێ ٥ (ك: مصاحف).

صَحِلَ فلان صحلاً: لەدەنگی دا گرپیەك هەبوو ٥ دەگوترێ: (صَحِلَ صوته) (فهو صَحِلٌ وهي صَحِلَةٌ: وهو أصحَل وهي صحلاء).

صَحَنَهُ صَحناً: لێی دا ٥ دەگوترێ: (صَحَنَه برجله) قاچی پیانا.

الصَّحنُ: پیاڵە شەرابی گەورە ٥ قاپێکی گەورە کە خۆراکی تێ بکرێ ٥ وەکوو لەگەنو سەعەندو ئەو جۆرە دەفرانە ٥ (ك: أصحُن وصحان وصحون) گۆڕەپانێکە لەناو مزگەوت

یان لەماڵدا ٥ زەوی دەشتو فراوان کە درەختی تێدا نەبێ ٥ (ك: صُحُونٌ)

صَحنُ الأذن: ناو گوێچکە (ك: أصحان).

الصَّحنان: دوو تەشتی بچوکن بە یەکتر دەکێشرێن بۆ وەدیهێنانی دەنگێکی تایبەتی لە بواری مۆسیقاو گۆرانیدا.

الصَّحناء: جۆرە پێخۆرێکە لە گۆشتی ماسی بچوك دروست دەکرێ.

الصَّحونُ: ئەسپی ڕاهێنراو و ڕام کراو.

المِصحَنة: قاپێکە وەکو لەگەن خواردنی تێدەکرێ.

صحا النائم صَحواً: نووستووەکە بە خەبەر هات.

صحا السکران: سەرخۆشەکە بەری دا، ئاسایی بۆوە.

صحا القلب: دڵ وەئاگا هاتەوە لە خەوی غەفڵەتو عیشق بازی بەخەبەر هات.

صحت السماء: ئاسمان ساو بوو هەوری پێوە نەما.

صحا الیوم: ئەمڕۆ خۆرەتاو فێنك بوو، ئەمڕۆ خۆرەتاو بوو، سەرمای کەم بوو.

أصحی: بەمانا (صحا) دێ ٥ کەوتە ناو حاڵەتی بەخەبەری‌و بە ئاگاییەوە ٥ کەوتە ناو وڵاتێکەوە هەساو و خۆرەتاوە.

أصحی فلاناً: فلانکەسی بەخەبەر هێنا ٥ وای لێ کرد خەو یان بێهۆشی یان سەرخۆشی بەری بدا.

الصَّحوُ: دەگوترێ: (سماء صحو ویوم صحو) واتە بێ هەورەو سافو بێ گەردە.

المِصحاة: پیاڵەو سوراحی شەراب کە لەزیو دروست کرابن ٥ (ك: مصاحٍ).

المَصحاةُ: هەر شتێك خەم برەوێنێ، سەرخۆشی لابەرێ.

صَخِبَ الجمع صَخباً: کۆمەڵەکە بوو بە زاوە زاو و قیرەو هەرایان.

صَخِبَ فلان: فلانکەس هاواری کرد قیراندی.

صَخِبَ البحرُ: دەریا کەوتە جونبوش‌و شەپۆل هاویشتن ٥ (فهو صاخِبٌ وهي صاخِبَةٌ) ٥ (وهو وهي صَخوبٌ).

صَاخَبَهُ: لە قیرەو هەراو هۆریادا پێشبڕکێیان کرد.

إصطَخَبَ القومُ: خەڵکەکە کردیانە هەراو هۆریاو لێکدان‌و پێکدادان ٥ (إصطَخَبَ الموجُ) شەپۆلەکان پێکیاندادا.

تَصاخَبَ: بەمانا (إصطَخَبَ)دێ.

صَخَّ الحجر صخّاً و صخیخاً: بەردەکان لەکاتی پێك کێشاندا دەنگیان لێوەهات.

صَخَّ فلاناً صَخّاً: لە گوێچکەی فلانکەسی

داو کەڕی کرد ە دەشگوترێ: (صَخَّ سمعَهُ) و (صَخَّ الصوت أذنَهُ) دەنگەکە گوێچکەی کەڕکرد.

صَخَّ الصُّلب على الصُّلب: رەقی بە ڕەق کێشا دەنگی لێ هات.

أصَخَّ سمعه: گوێچکەی کەڕ کرد.

الصَّاخة: گرمەو دەنگی گەورە کە ئەوەندە بە هێزبێ گوێچکە کەڕ بکا ە دەنگی کەڕەنای هاتنی قیامەتو دونیا وێرانبوون.

الصَّخَّةُ: دەنگی بەرد کەبەر شتێك بکەوێ.

صَخَدَ اليوم صَخَدَاناً: ڕۆژەکە گەرماکەی بەهێز بوو.

صَخَدَت الشمسُ الشيئ والأنسان صَخْداً: خۆر لەشتەکەی داو نەخۆشی خست هەڵی پڕوکاند ە دەشگوترێ: (صَخَدَهُ الحرُّ) گەرمابردی نەخۆشی خست.

صَخِدَ اليوم صَخَداً: ئەمڕۆ گەرماکەی بەهێز بوو (فهو صاخِد).

أصْخَدَ فلان: فلانکەس گەرمای لێ هات، کەوتە جەنگەی گەرما.

إصطَخَدَ الحِرباءُ: حیرباو جڕوجانەوەر بە گەرمای خۆر بووژانەوە گەرم بوونەوە.

الصَّاخِدَةُ: گەرمای نیوەڕۆ.

المَصْخَدَةُ: گەرمای نیوەڕۆ (ك: مَصاخِد).

الصَّيْخودُ: بەردی زۆر ڕەق ە دەگوترێ: (صَخدٌ وصَيخودٌ) شاخو ڕەقەنێکە قولینگو پاچ کاری لێ ناکەن.

صَخِرَ المكان صَخراً: شوێنەکە بەردەلانەو شاخو ڕەقەنی زۆرە ە (فهو صَخِرٌ وهي صَخِرَة)

أصخَرَ المكان: شوێنەکە شاخو بەردی زۆر بوو.

الصَّاخِرُ: زرینگەی ئاسن کە بەیەك دەکەون.

الصَّاخِرَةُ: قاپی ئاو تێدا خواردنە کە لە سواڵەت درووست کرابێ ە گۆزیلکەی ئاو.

الصَّخرَة: بەردی گەورەو ڕەق ە لە زاراوەی جیۆلۆجیادا بریتییە لە مادەیەکی سروشتی زەوی بە زۆری لە یەك گرتنو تێکەڵ بوونی دو (مەعدەن) کانو زیاتر پێك دێ ە (ك: صَخْرٌ و صُخورٌ) ە (علم الصّخر): زانیارییەکە لە شاخو بەرد دەکۆڵێتەوە لەچی درووست بووەو تایبەت مەندی چییەو ج جۆرێکە.

صَدِئَ الحديد: ئاسنەکە ژەنگ دایپۆشی ە دەشگوترێ:

صَدَأت يده من الحديد: دەستی بە

ئاسنەکە ژەنگاوی بوو.

صَدِئَ فلان: فلانکەس خەمۆك‌و سیس بوو ◦ دەشگوترێ:

صَدِئَ القلب: دڵ ژەنگی گرت.

صَدِئَ اللونُ: ڕەنگەکە ڕەشی تێکەڕا (فهو أصدأُ وهي صَداء) (ك: صُدءٌ).

أصدأَ الحديدَ: ئاسنەکەی واڵێ کرد ژەنگ بێنێ.

الصَّدأُ: توێیەکی فش‌و کون کونە دەکەوێتە سەر ئاسن‌و مەعدەنی تر، بەهۆی وێکەوتنی پێکهاتەی هەوا پێی پەیدا دەبێ، بەزاراوەی کیمیا بەو پێکهاتەیە دەگوترێ: ئۆکسید ◦ هەروا (الصَّدأ) ناوە بۆ تەڵخ‌و بەڵخێك دەکەوێتە سەر ڕوی شت.

صَدَحَ الطائرُ صَدحاً و صِداحاً: مەلەکە خوێندی‌و دەنگی بەرز کردەوە ◦ دەگوترێ: (صَدَحت المُغنيةُ) ئافرەتە گۆرانی بێژەکە دەنگی لێ هەڵبڕی‌و کەوتە گۆرانی وتن ◦ (فهو صادِح وصداح وهي صادِحة وهي وهو صَدوح، ومِصدح).

الصَّدحُ: تەپۆڵکەی بچوك‌و ڕەقەڵان ◦ درکە شاخ ◦ (ك: صِدحان).

الصَّيداحُ: خاوەنی دەنگی بەهێزو ئاوازی گۆرانی.

الصَّيدحُ: بەمانا (الصَّيداحُ)دێ.

صَدَّ عنه صَداً وصُدوداً: ڕوی لێ وەرگێڕا.

صَدَّ صداً: نارەحەت بوو ڕوی وەرگێڕا ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ﴾ ◦ (فهو صادّ وهي صادّة).

أصَدَّ الجرحَ: برینەکە کێم‌و زوخاوی کرد.

أصدّ فلاناً عن كذا: فلانکەسی لەو شتە مەنع کرد.

صَدَّدَ الجرحَ: برینەکە کێمی کرد.

الصَّدُّ: واز لێ هێنان‌و خۆ گومکردنی دولبەر لە عاشقەکەی ◦ لایەنی شت ◦ ڕێڕەوی ئاو لەناو شیو و دۆڵدا.

الصَّدَدُ: لایەن‌و نزیك ◦ ئامانج‌و مەبەست ◦ بەرامبەر ◦ دەگوترێ (هذا الدار صَدَدَ هذه) ◦ (بصددها) بەرامبەری ◦ لە میانەی قسەکردندا دەگوترێ (لاحدد لي دونه ولا صَدَدَ) هیچ مانیعێکم نییە ◦ (هو بصَدَد كذا) ئەو خەریکی ئەو شتەیە سەرگەرمی ئەو شتەیە.

الصَّديد: کێم‌و زوخاو.

صَدَرَ الأمر صدراً وصُدوراً: ئەمرەکە مۆرکراو دەرچوو.

صَدَرَ الشيئ عن غيره: شتەکە وەدی هات، پەیدا بوو ◦ دەگوترێ (فلان يصدر عن كذا) فلانکەس هێزو دەسەڵات لە فلان شتەوە وەردەگرێ.

صَدَرَ عن المكان والوِرد صَدراً: لەشوێنەکە گەڕایەوە، پاشگەزبۆوە.

صدر الى المكان: گەیشتە ئەو شوێنە.

صَدَرَ فلاناً: فلانکەسی گێڕایەوە ٥ سنگی فلانکەسی هەنگاوت.

صُدِرَ صَدراً: سنگی ئازاری پەیداکرد.

أصدَرَ الأمر: فەرمانەکەی بلاوکردەوەو جێ بەجێ ی کرد.

أصدَرَ فلاناً عن الشيئ: فلانکەسی لەو شتە گێڕایەوە، مەنعی کرد.

أصـدَرَ القـومَ: خەلـکەکەی تێرکـرد ٥ دەگوترێ: (أطعَمَهم حتى أصدَرَهم).

أصـدَرَ الرِّعـاء دوابهـم: شـوانەکان ئاژەلـەکانی خۆیـان ئـاوداو لەسـەرئاوەکە گێڕایاننـەوە دواوە، قورئان دەفـەرموێ: ﴿قَالَتَا لَـا نَـسقِي حَتَّـى يُـصدِرَ الرِّعَـاءُ﴾ ٥ هـەروا دەگـوترێ: (فـلان يُـردُ ولا يُـصدِرُ) دەست بە کارەکە دەکا بەلام تـەواوی ناکا.

صَـادَرَهُ علـى کـذا: بـە جـەختو ئیلحاحەوە داوای لێ کرد.

صـادرت الدولـة الأمـوالَ: حوکومـەت مـالّو سـامانەکەی داگـیر کـرد ٥ دەستی بەسـەردا گـرت بەمەبەسـتی سزادانی خاوەنەکەی.

صَـدَّرَ الفـرسُ: ئەسـپەکە لـە غـاردانو پێشبڕکێدا پێش ئەوانی تر کەوت.

صَـدَّر فلانـاً: فلانکەسـی گێڕایـەوە ٥ خستییە پێشەوەی مەجلیسەکە ٥ لە پێشەوەی مەجلیسدا داینیشاند.

صَـدَّرَ الکتـابَ: پێـشەکی بـۆ کتێبەکـە نووسی.

صَدَّرَ البضاعة: کالاکەی لـە ولاتێـکەوە نارد بۆ ولاتێکی تر.

تَصَدَّرَ الفرسُ: بەمانا (صَدَّرَ) دێ.

تَـصَدَّرَ فـلان: فلانکـەس لـە پێـشەوەی مـــەجلیس دانیـــشت ٥ پـــێش ئەتەوەکەی کەوت.

أستَـصدَرَ الأمـرُ: داوای دەرچـوونی فەرمانەکەی کرد.

الأصدَرُ: سنگ پانو گەورە.

الـصَّادِرُ: دەگـوترێ: (مـا لـە صـادر ولا وارد) نـە دەرچـوو نـەهاتوو هیـچی نییە ٥ (طریـق صـادر وارد): رێـگای فەرمبالغو ئاوەدان.

الـصادرات: کـالای ولات کـە ڕەوانـەی دەرەوەی ولات بکرێ.

ألـصِّدار: پۆشاکێـکە سـنگ دادەپۆشـێ (سوخمەی یەخە داخراو).

ألـصَّدارة: پێـشکەوتن، پێـشەنگو پێشەوا، دەگـوترێ: (فلان له الصَّدارة في القـوم) ٥ لـەلای زانایـانی (نـەحو) تایبەتمەنـدی وشـەیەکە بـەوەی کـە

لەسەرەتای ڕستەوە بێ ، وەکو (أسماء الإستفهام).

اَلـصَّدْرُ: پێـشەوەی شـت ، دەگـوترێ: (صَـدْرُ الكتـاب) پێشەکی کتێـب ، (صدر النهار) سەرەتای ڕۆژ ، (صـدر الأمر): سەرەتای کار.

صدر القوم: سەرۆکی نەتەوە.

صدر الأنسان: سنگی ئادەمیزاد.

(ذات الصدر) نەخۆشی سنگ (سیل).

(ذات الصدور) نهێنی ناودڵو دەروون.

الصَّدَرُ: گەڕانـەوە لـە نـاو خواردنـەوە ، یان گەڕانەوە لەکاری تر.

(یـوم الـصَّدَرِ) ڕۆژی چوارەمی جـەژنی قوربـان ، چـونکە حاجییـەکان لـە مەککـەوە دەگەڕێنـەوە بـۆ وڵاتو شوێنی خۆیان.

الصُّدْرَةُ: بەمانا (الصُّدْرُ)دێ ، سوخمە ، چاکەتی بێ قۆڵ کە سنگ داپۆشێ ، زرێی کورت (ك: صُدَر).

الصَّدِيرةُ: لای سەروی شیو ، پێشەوەی دۆڵو شیو.

المصدر: چاوكو كانی شت ، ئەوەی شتی لێ وەدی دێ ، لـــەلای زانـــا زمانەوانییەکان بریتییە لە ئیسمێك ماناکەی زەمانی لەخۆ نەگرتبێ.

اَلْـمُصَدَّرُ: دەگـوترێ: (رجـل مُـصَدَّرٌ) پیاوێکی سنگ پتەوی قایمو قۆڵە.

صَدصَـدَ المنخـلَ: بێژنێـكو کـەوگیرو گڵگیرەکـەی بەدەسـت هێنـاو بـردو لەرزاندی بۆ بەکارهێنانی.

صَدَعَ النبات الأرض: ڕووەکەکە سەری لە زەوی دەرهێناو دەرکەوت.

صَدَعَ الزُّجاج ونحوه: شوشەکەی شکاند.

صَـدَعَ المـسافر الفـلاة: ڕێبوارەکـە چۆڵەوانییەکەی بڕی.

صَدَعَ القومَ: خەڵکەکەی پەرتەوازە کرد.

صَـدَعَ الأمـر وبـه: کارەکـەی ئاشکراکردو ڕونـی کـردەوە قورئـان دەفـەرموێ: ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ ئـەوەی فـەرمانت پێ دەکرێ بیگەیەنەو بڵاوی بکەرەوە.

صُدِعَ: سەرئێشەی تووش بوو.

صَدَّعَه تـصديعاً وتـصداعاً: زێـدە ڕەوی کرد لە گەیانـدنو ڕونکردنـەوەدا لـە شـکاندنو سـارا بـڕین دا ، توشـی سەرئێشەی کرد.

صُـدِّعَ: بـەمانا (صُـدِعَ)دێ ، قورئـان دەفەرموێ: ﴿لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَـا يُنزِفُونَ﴾.

تَصَدَّعَ: شەق بـوو قەڵشا ، درزی بـرد ، دەگوترێ:

تـصَدَّعت الأرض بالنبـات: زەوی شـەق بوو بەسەر دەرهێنانی ڕووەك لێی.

تَـصَدَّعَ القـومُ: خەڵـکەکە پەرتـەوازە بوون.

إنصَدَعَ: شەق بوو ، درزی برد.

إنصَدَعَ الصُّبحُ: بەیانی شەبەقی دا ، کازیوەی بەیان دەرکەوت.

التَّصَدُّعُ: لە (جیۆلۆجی)دا بریتییە لە تێکشکانی شاخ و بەرد بەهۆی هێزی زۆرەوە.

الصَّادِعُ: دادوەر لەنێوان قەوم دا.

الصُّداعُ: سەرئێشە، ئازاری سەر کە هۆکارەکانی زۆرن.

الصَّدعُ: درز و شەق بوون لە شتی ڕەقدا ، قورئان دەفەرموێ: ﴿وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ﴾ ، (ك: صدوع).

الصَّدعَةُ: نیوەی شتی شەق بوو، درز تێ بوو بۆ دووکرەت ، جەلەبە ئاژەڵ.

الصَّدیعُ: شەق کراو ، نیوەی شتی دوولەت کراو.

صَدَغَ الی الشیئِ صُدوغاً: مەیلی بۆلای شتەکە کرد.

صَدَغَ عن طریقه: لە ڕێبازی خۆی لایدا.

صَدَغَ فلاناً صَدغاً: لە لاجانگی فلانکەسی دا ، خواریەکەی ڕاست کردەوە.

صَدَغَ البَعیرَ وغیره: لاجانگی حوشترەکەی داغ کرد ، نیشانەی کرد.

صَدَغَ فلاناً عن الأمر: فلانکەسی لە کارەکە لادا.

صَدَغَ صَداغَةً: لاواز بوو ، (فهو صدیغ وهي صدیغة).

صادَغَهُ: بەرامبەری کرد شان بەشانی یەکتر ڕۆیشتن.

تَصَدَّغَ: سەرینی بۆ لاجانگی خۆی دانا.

الأصدَغان: دوو ڕەگن لە خوار لاجانگەوەن.

الصِّداغُ: نیشانەیەکە بە درێژی لەسەر لاجانگ دروست دەکرێ.

الصُّدغُ: نێوان قولینچکی چاو و گوێچکە ، زوڵفو لاجانگ ، (ك: أصداغ وأصدُغ).

المِصدَغَةُ: سەرین ، (ك: مصادِغ).

صَدَفَ عنهُ صَدفاً وصُدوفاً: ڕوی وەرگێڕا مەیلی کرد.

صَدَفَ فلاناً عن الشیئ صَدفاً: فلانکەسی لە شتەکە لادا.

صَدِفَ صَدَفاً: لە ڕۆیشتن دا ئەژنۆکانی ڕویان لەیەك بوو لێك دەدران ، (فهو أصدف وهي صدفاء) (ك: صُدف).

أصدَفَهُ عن الشیئ: لە شتەکەی لادا، لە شتەکەی گێڕایەوە.

صادَفَهُ مصادفةً: ڕوبەڕوی بۆوە بە ڕێکەوت تووشی یەکتر بوون بەبێ ئەوەی هیچ وادەیەکیان لە بەینا هەبێ.

تصادفا: بە ڕێکەوت بەیەکتر گەیشتن.

تَصَدَّفَ له: پێشی پی گرت ٥ بەرپەرچی دایەوە.

تَصَدَّفَ عنه: ڕوی لێ وەرگێڕا.

الصُّدَف: ڕوتێکردنی ئەژنۆکانە بۆلای یەکتر لەکاتی ڕۆیشتندا ٥ هەرشتێك گەورەو بەرزو مەبەست بێ، وەکوو نیشانە، دیوار، کێو ٥ لایەنو پەناو قەراخ.

صَدفا الجَبَلَ: ئەملاو ئەولای کێوە بەرامبەر بە یەکتر بن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا﴾ ٥ پەردەو توێکڵو صەدەفی مرواری ٥ تاکەکەی (صدفة) (ك: أصداف).

الصَّدَفَةُ: کرکراگەی گوێ.

الصَّدفتان: دوو حەوزی کلۆت کەسەری ئێسقانی ڕانی تێدایە.

الصَّدوفُ: ئافرەتێك ڕوی خۆی نیشان بینەر بداو خێرا ڕوی وەرگێڕێ ٥ دەم بۆگەن.

صَدَقَ فلان في الحديث: فلانکەس ڕاستی وت ٥ ڕاستگۆ بوو ٥ واقیعی ڕوون کردەوە.

صَدَقَ في القتال ونحوه: بە هێزو تواناو ورەبەرزییەوە ڕوی کردە گۆڕەپانی شەڕ.

صَدَقَ فلاناً: هەواڵی ڕاستی بە فلان گوت ٥ دەشگوترێ (صَدَقَه الحديث) بۆ هەمان مانا.

صَدَق فلاناً النصيحة والأخاءَ: بەڕاستیو دڵسۆزی ئامۆژگاری فلانی کردو برادەرایەتیو دۆستایەتی ڕاستەقینەی لەگەڵدا بەست.

صدَّق فلاناً الوعدَ: پابەندی وادەو بەڵێنی خۆی بوو بۆ فلانکەس ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ﴾ ٥ (فهو صادِق) ئەو ڕاستگۆیە (فهو صَدوق) زۆر ڕاستگۆیە ٥ (ك: صُدقٌ).

أصدق فلاناً: فلانکەسی بە ڕاستگۆ لە قەڵەم دا.

أصدَقَ المرأة: مارەیی دا بەئافرەتەکە ٥ مارەیی بۆ بڕیار دا.

صادَقَه مصادقَةً وصِداقاً: کردیە دۆستو برادەری خۆی.

صادق فلاناً المودة والنصيحة: بە دڵسۆزی خۆشەویستیو ئامۆژگاری خۆی بۆ فلانکەس دەربڕی.

صَدَّقَه وصدّق به تَصديقاً وتَصداقاً: دانی نا بەڕاستگۆیی ئەو ٥ قسەی خۆی بردە سەرو ئاواتی خۆی هێنایە دی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾.

صَدَّق على الأمر: فەرمانەکەی تەصدیق کرد، واژوی کرد.

تَصادَقَا: بوون به هاوڕێی یەکتری‌و یەکتریان خۆش ویست.

تَصادَقَا الحديثَ: هەریەك لەو دوانە قسەی ڕاستیان بۆ یەکتر کردو ڕاستگۆ بوون لەگەڵ یەکتر.

تصادقا على الأمر: هەردوکیان فەرمانەکەیان پەسەند کردو پێی ڕازی بوون ◦ دانیان نا بە واقیعەکەدا.

تَصَدَّق عليه: خێری پێ کرد، یارمەتی دا بە ماڵ‌و سامان، زەکاتی دایە.

التَصديق: لەلای مەنطیقەکان بریتییە لە دەرك کردنی حوکم‌و نیسبەت لەنێوان دوولایەی قضیەدا ◦ لەبواری یاسای نێودەوڵەتیدا بریتییە لە ڕازی بوون‌و واژو کردنی سەرۆکی دەوڵەت بۆ پەیمان نامەیەك کە لە نێوان وڵاتەکەی‌و وڵاتێکی تردا بەستراوە یان هەرشتێکی لەو جۆرە.

الصَّادِقُ: دەگوترێ: (تمر صادق الحلاوة) خورمایەکی شیرینە ◦ (هو صادق الحكم) ئەو دڵسۆزە لە بڕیارەکەی داو هیچ شتێك ڕاستیی پێ ناگۆڕێ ◦ دەگوترێ: (فجر صادق) سپیایی کەناری ئاسمان کە بڵاو دەبێتەوەو سەرەتای ڕۆژێکی تری تازە دەست پێ دەکا، لە پێش ئەوە فەجری کازیب هەیە کە بەدرێژی بەرەو خۆرئاوا ستونی دیاریی دەدا.

الصَّادِقَة: مێینەی (الصادق).

الصَّدَاق: مارەیی ژن (ك: أصدِقَة، وصُدُق)

الصَّدَاقَة: دۆستایەتی‌و پەیوەندی نێوان برادەرو خۆشەویستان.

الصِّدِّيق: ئەوکەسەی هەمیشە پشتگیریی حەق‌و ڕاستی دەکا ◦ زێدە ڕەوی دەکا لە ڕاستگۆییدا ◦ ئەو کەسەی کردەوەکانی پشتگیریی لە قسەکانی دەکا ◦ قسەو کردەوەی وەکو یەك وان ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا﴾ ◦ هەروا وشەی (الصّدِّيق) نازناوی حەزرەتی ئەبوبەکرە (ڕەزای خودای لێ بێ).

الصِّدْقُ: تەواو لە هەموو شتێك دا ◦ دەگوترێ: (رمح صدق) ڕمێکی ڕاست‌و ڕەقە ◦ (رجلٌ صَدقُ اللقاء) پیاوێکی خۆڕاگرە لەکاتی ڕوو بە ڕووبوونەوەی دوژمن.

الصِّدْقُ: ڕاستگۆیی، ڕێکهاتنەوەی قسە بۆ واقیع، خۆڕاگری‌و ورە بەرزی ◦ دەگوترێ: (رجل صِدقٌ) (وإمرأة صِدقٍ) ◦ کاروباری ڕاست‌و بێ

عەیبو دوور لە کەمو کوڕیو درۆو پێچو پەنا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ﴾.

الصَّدُقَةُ: مارەیی ئافرەت ٥ (ك: صَدُقات) قورئان دەفەرموێ: ﴿وَآتُوا النِّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾.

الصَّدَقَةُ: خێرو خێرات، ئەوەی کە خاوەنی دارایی دەیدا بە هەژاران بۆ رەزامەندی خوداو بەنیازی خێر.

الصَّدِيقُ: هاوەڵی دڵسۆزی راستەقینە ٥ (ك: أصدِقاء وصُدَقاء) جاری وا هەیە بەو شێوە بۆ تاكو كۆو بۆ نێرو بۆ مێ بەكاردەهێنرێ دەگوترێ: (هو صديق وهم صديق وهي صديق وهن صديق).

المَاصَدَق: لە زاراوە مەنتیقیەکان دا ئەو تاکانەن کە مانای کولییەکەیان تێدا بەرجەستە دەبێ وەکوو (ئازادو وریاو حسنو حسین رسول و مامەند....) دەبنە (ماصَدَق)ی ئادەمیزاد کە مەفهومێی کولییە.

مِصداق الأمر: بەڵگە لەسەر راستی شتەکە ٥ (صَدَمَ الشيءُ الشيءَ صَدماً) شتەکە لە شتەکەی دا پێکیان کێشا ٥ پاڵی پێوەنا ٥ دەگوترێ: (صَدَمَ الرجلُ غيرَه) پیاوەکە پاڵەپەستۆی غەیری خۆی دا.

صَدَمت النازلة فلاناً: بەڵاو کارەسات ناگەهان یەخەی فلانکەسی گرت.

صَدَمَهُ بالقول: بەقسە بۆڕی داو بێ دەنگی کرد.

صادَمَهُ مُصادَمَةً وصِداماً: بەرگری کردو پاڵی پێوەناو بەرەنگاری بووە.

إصطَدَما: ئەو دوانە هەریەکەیان بەرەنگاری ئەوی تریان بۆوە.

تَصادما: بەمانا (اصطدما) دێ ٥ دەشگوترێ:

تصادمت الآراء: بیرو ڕایەکان جوداوازو دژبەیەك بوون.

الصَّدمَةُ: پاڵنانی لەناکاو بە شێوەی تەکان ٥ دەگوترێ: (صَرَعَهُ بِصدمة) بە راتەکاندن و پاڵنانی گوزوگوممەت خستی.

صَدِيَ صَدىً: تینوایەتی پەرەی سەند ٥ (فهو صادٍ) ٥ (ك: صُداة) ٥ (وهي صادية) ٥ (ك: صوادٍ) ٥ (وهو صدٍ وهي صدية) ٥ (هو صديان وهي صَديا).

أصدى الجبلُ: کێوەکە دەنگەکەی دووبارە کردەوە.

صاداه: بەرهەڵستی کرد، لەگەڵیدا هەڵی کردو مەدارای کرد.

صدّى فلان بيديه تصدية: فلانکەس بەهەردوو دەستی چەپڵەی لێ دا ٥

قورئـان دهفـەرموێ: ﴿وَمَـا كَـانَ صَـلاتُهُمْ عِنـدَ الْبَيْـتِ إِلاَّ مُكَـاء وَتَصْدِيَةً﴾.

تَـصَدّى للأمـر: سـەری بـەرزكردەوەو بۆكارەكـەی ڕوانـی بزانـێ چـیەو چۆنە.

تـصدّى لفـلان: بەرپەرچی فلانكەسـی دایـەوە ○ ڕوی لـە فلانكـەس كـردو ویستی قسەی لەگەڵ بكا ○ قورئـان دەفەرموێ: ﴿أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى، فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّى﴾.

الـصَّدى: ئینوایـەتی زۆرو كوشـندە ○ گێڕانەوەی دەنگ كە شاخ دووبـارەی دەكاتـەوە، دەگـوترێ: (صـمَّ صَـداه) خپ بوو دەنگی نەما فەوتا ○ (أصَـمَّ الله صداه) خودا لەناوی برد ○ هەروا وشـەی (الـصَّدی) بـەمانا پـاش بەڕێوەبردنو پەروەردەكردنی ماڵو سامانە ○ دەگوترێ: (هو صَدى مـال) ○ باڵندەیەكی ئەفسانەییە لـە كۆنـدا پێیان وابووە لەسـەری كوژراو دێتـە دەرەوە هـەر هـاوار دەكـا ئینوومـەو ئاوم بدەنێ هـەتا تۆڵەی كوژراوەكـە دەكرێتەوە ئەوجا بێدەنگ دەبێ.

صَرَبَ اللَّـبَنَ صَـرباً: ماستەكەی كردە نـاو مەشكەوە بۆ ئەوەی ترش بێ بترشێ.

صَـرَبَ اللـبن في الـضرع: شـیرەكەی لـە گوانەكـەدا هێـشتەوەو نەیدۆشـی ○ دەشگوترێ: (صَرَب البولَ).

صَرِبَ اللبنُ صَرباً: شیرەكەی لـە گوانەكـەدا كۆبۆوە.

إصطَرَبَ اللبنَ: ماستەكەی لـە مەشكەدا وردە وردە كـۆكردەوەو لێـی گـەڕا ترشاو بوو بە تۆراخ.

الصَّرَبُ: شیری ترشاو ماستی ترش.

الـصَّرِيبُ: صـەمغی سـوور ○ ماسـتی ترش.

المِصرَبُ: قاپی گەورە، مەنجەڵ دیـزەی گەورە، ماستیان تـێ بكرێو وازی لێ بێنن تا دەترشێ ○ (ك: مصارب).

صَرَّجَ البناءَ: باڵە خانەكەی بـە صاروج بۆیە كرد.

الصّاروج: تێكەڵەیەكە بەكاردەهێنـرێ بـۆ بۆیـەكردنی دیـواری باڵەخانـەو شتی وا.

صَـرَّحَ الأمـر صَـرحاً: كارەكـەی ئاشكراكردو ڕوونی كردەوە.

صَرُحَ الـشيئ صراحةً وصُرُحةً: شتەكە لـە خەوشو توێـكڵو پوشو پـەڵاش پـاك بۆوە (فهو صريح) (ك: صُرحاء وصِراح) بۆ عاقڵمەند ○ (صرائح) بۆ ناعاقڵ.

صَارَح بما في نفسه: ئـەوەی لـە دەروونیا بوو دەری خست.

صارحَ فلاناً بالأمر: ڕاستەوخۆ دەربارەی

کارەکە قسەی لەگەڵ فلاّندا کردو بەرەو روی ئەوی کردەوە.

صَرَّحَ الشيئ: شتەکە دەرکەوتو ئاشکرا بوو ٥ دەگوترێ:

صَرَّحَ الحق: حەقو ڕاستی دەرکەوتو ئاشکرا بوو.

صَرَّحَت الخمر: شەرابەکە کەفەکەی هەڵداو خاڵص بوو هیچی پێوە نەماو صافو بێگەرد بوو.

صَرَّحَ النهارُ: ڕۆژەکەی خۆش کرد هەوری نەماو خۆر دەرکەوتو دونیا گەرمی بووە.

صَرَّحَ الأمرَ: کارەکەی دەرخست ٥ (صَرَّحَ بالأمر) لەبارەی کارەکەوە دواو قسەی لەسەر کرد.

تَصَرَّحَ: بەمانا (إنصَرَحَ) دێ ٥ دەشگوترێ (تَصَرَّحَ الزّبد عن الخمر) کەفو بەڵغەکە لە شەرابەکە جیا بۆوە.

التَّصريح: ڕونکردنەوەو ڕا دەربڕینی حوکومەت یان وتە بێژی فەرمی حوکومەتو دامەزراوەو پڕۆژەو شتی وا بە بەیاننامەیەك دەربارەی کارێکی ئیداری یان سیاسی یان سەربازی ...هتد ٥ یان ئیزن وەرگرتن بەکارێك لە کەسێك خاوەنی دەسەڵاتی ئیزن دان بێ.

الصُّراحُ: پاکو بێ خەوش لە کەفو بەڵغو پڵو پوش ٥ دەگوترێ: (نسب صُراح) نژادو بنیچەیەکی خاوێن ٥ (خمر صُراح) شەرابی خاڵسو بێ غەش ٥ (تکلم به صُراحاً) بە ئاشکرا قسەی دەربارەی کردو رونی کردەوەو پەردەی لەسەر لادا.

الصُّراحة في الخير: ئاشکراو بێ چەندو چوونو بێ پێچو پەنا.

الصَّرحُ: باڵەخانەی بەرز، بینای هەڵچوو بەئاسماندا ٥ بەزاراوەی تازە (ناطحة السحاب) ئەو باڵەخانەی ئەوەندە بەرزە شەڕ لەگەڵ هەور دەکا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ﴾.

الصَّرحَةُ: گۆڕەپانی خانوو حەوشەی ماڵ.

الصَّريحُ: خاڵصو پاڵفتە لە تڵپو کەفو بەڵغو پڵو پوش ٥ ئاشکراو نمایان.

صَرَخَ صُراخاً وصريخاً: نەڕاندی، بە هەموو هێزی هاواری کرد ٥ داوای یارمەتیدانو بە هانەوە چوونی کرد.

أصرَخَهُ: بە هانەیەوە چوو.

تَصَرَّخَ: لە هاوارکردنەکەیدا تەکەللوفی بەکار هێنا، بە نابەدڵی هاواری کرد.

إصطَرَخ: هاواری کرد، داوای یارمەتی‌و بە هاناوە چوونی کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا﴾.

تَصارخوا: هاواریان کرد ٥ دەق بەمانا (إصطرخوا)دێ.

إستَصرَخَهُ: هاواری بۆ بردو داوای یارمەتی لێ کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا الَّذِي اسْتَنصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ﴾.

الصَّارِخُ: هاوار کەرو پەنا هێن ٥ بە هاناهاتوو یارمەتیدەر.

الصَّارِخَةُ: دەنگی هاوار کەرو پەناهێنەر.

الصّاروخ: صاروخ: هاوێژراوێکی ئاگراوییە ٥ درێژو لای سەرەوەی باریك، هەڵدەدرێ بۆ شوێنی دوورو بۆشایی دوور برپییەکەی بەهۆی تەقینەوەی ئەو گازانەیە کە لە بنکی صارووخەکەدا بۆ قۆناغەکانی رۆیشتنەکەو بەپێی بەرنامەیەکی دیاریکراو دادەنرێ.

الصَّرِيخُ: هاوارکردن بۆ ئەوەی فریای بکەون ٥ ئەو کەسەی کەوتۆتە تەنگانەو هاواری فریاکەوتن دەکا ٥ ئەوکەسەی فریای دەکەوێ‌و بە هانایەوە دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ﴾.

صَرِدَ صَرَداً: سارد بوو ٥ دەگوترێ: (صَرِدَ اليوم) ئەمرۆ ساردبوو (وصَرِدَت الرِيح) بایەکە (هەواکە) سارد بوو.

صَرِدَ السَّهم: تیرەکە هەڵەی کرد نەی پێکا.

صَرِدَ عن الشيئ: لێی لاداو بۆی نەچوو، نەی ویست.

أصرَدَ السَّهمُ: تیرەکە نەی پێکا.

صَرَّدَ الشيئ: شتەکەی کەم کردەوە ٥ دەگوترێ: (صَرَّدَ عطاءه) بەخشینەکەی کەم کردەوە.

صَرَّدَ الأناء: ئەوەندەی ئاو کردە سوراحیەکەوە کە بەشی تێر ئاو بوون نەکا.

صَرَّدَ فلاناً: ئەوەندەی ئاودا بە فلانکەس کە تینوایەتی نەشکێ.

صَرَّدَ شربه: قوم قوم ئاوی دایە، چۆڕ چۆڕ ئاوی دایە.

الصّاردة: هەوای ساردو سەرما، (ك: صَوارِد).

الصِّرْدُ: پاڵفتە کراوو کاکڵەی شت ٥ دەگوترێ: (ذهب صِرْدٌ) زێڕی خاڵص‌و پوخت (نَبيذٌ صِرْدٌ) سرکەی پاڵفتە ٥ (حُبٌ صِرْدٌ) خۆشەویستی بێ غەل‌و غەش ٥ (جاء معه جيش صُرْدٌ) هێزێکی لەگەڵ هات

هەموويان خزمو کەسو کاری یەکتر بوون، کەسی بێگانەیان لەگەڵ نەبوو ٥ هەروا وشەی (الصَّرد) بەمانا سەرمای زۆرە ٥ ساردییەکی زۆر بەهێز ٥ (ك: صرود).

الصُّرَد: باڵندەیەکە لە چۆلەکە گەورەترە، سەر گەورەو دەندووك گەورەیە جرو جانەوەری بچووك ڕاو دەکا ٥ وادەبێ چۆلەکەش نێچیر دەکا ٥ عەرەبەکان بە باڵندەیەکی شومیان داناوە.

الصُّردان: دوو ڕەگن لەناو زماندان.

الصُّرادُ: بای سارد کە تەڕایی لەگەڵدا بێ.

الصَّريدة: مەڕێك سەرما کاری لێ کردبێ (ك: صَرائد).

المِصرادُ (أرض مِصراد): زەوییەکی بێ بەرو بووم بەهۆی ساردو سەرماوە ٥ (رجل مِصراد) پیاوێکی سەرما بردە کە زوو سەرمای ببێ ٥ (ريح مِصراد) بای زۆر سارد (ك: مَصَاريد).

صَرَّ صريراً: دەنگی لێ هات ٥ سیڕەی لێ هات، جریوەی هات ٥ جیڕەی هات ٥ دەگوترێ: (صَرَّ العصفورُ والجُندُبُ وصَرَّ القلم وصَرَّ البابُ).

وصَرَّت الأذنُ: گوێچکەی کرە کرِی لێ هات.

صَرَّ الناقةَ صراً: گوانی حوشترەکەی بەست بۆ ئەوەی بێچووەکەی شیری بۆ لێ نەخورێ.

صَرَّ الدراهم: دیرهەمەکانی خستنە ناو کیسەی تایبەتییەوەو دەمی کیسەکەی بەست.

صرَّ الصُرَّةَ: کیسە پارەکەی توند بەست.

صَرَّ وجهه: ناوچەوانی لێك ناو ڕوی گرژ کرد.

صَرَّ الفرسُ أو الحمارُ أو الكلبُ: ئەسپەکە یان گوێدرێژەکە یان سەگەکە گوێچکەی جووت کردن ٥ گوێی قوڵاغ بوو.

صُرَّ النبات: ڕووەکەکە سەرما لێی دا.

صُرَّ فلان: فلانکەس ڕژدو چرۆك بوو.

أصرَّ على الأمر: لەسەر کارەکە سوور بوو وازی لێ نەهێنا ٥ بەزۆری بۆ تاوان بەکاردەهێنرێ ٥ دەگوترێ: (أصرَّ على الذنب) ٥ (أصَرَّ على شرب الخمر ٥ أصرَّ على الكفر).

أصرَّ السنبلُ: گوڵە دانەوێڵەکە نە کامڵ بوو دەنکەکەی هەڵنەپێچابوو.

أصرَّ الناقة: حوشترەکە شیری تێدا نەماو وشکی کرد.

صارَّهُ على الشيئ: توپزی لێ کرد بۆ کردنی کارەکەی.

قاشاني
تنزيل في رُخام
فُسيفِساء
مينا
قاشاني
تنزيل في برونز
زُجاج مُزخرف
نقش على نحاس
شُبّاك زُجاج ملوّن
مصرع مُشبّك

١ تصوير زيتي ◆ ٢ تصوير مائي ◆ ٣ تصوير بالقلم الفحمي ◆ ٤ تصوير بالأقلام الملوّنة ◆ ٥ مطرقة ◆ ٦ منقش أو إزميل ◆
٧ منطار ◆ ٨ مبرد ◆ ٩ لوحة الألوان ◆ ١٠ فرشاة ◆ ١١ قلم الفحم ◆ ١٢ أقلام ملوّنة ◆ ١٣ أنبوب الألوان الزيتية ◆
١٤ علبة الألوان المائية ◆ ١٥ نقش على الخشب ◆ ١٦ نحت ◆ ١٧ نقش على الجص ◆ ١٨ نقش بارز

صَــــرَّ النــاقـــــة: زۆر تونـــد گــــوانی حوشـترەكەی شـەتەك دا بـۆ ئـەوەی بێچوەكە نەتوانێ شیری لێ بخوا.

إصطَرَّ الحافرُ: سمەكە ڕەق‌و پتەو بـوو ◦ دەگــوترێ: (جــاء فــلان یَــصطرُّ) فلانكـەس هـات بـە تـوڕەیی‌و هـاوار هاوارەوە.

الصَّارُ: درەختی پـڕ گـەڵاو لق‌و پۆپو چڕو پڕو سێبەرخۆش.

الصَّارة: پێویستی (ك: صوارٌ).

الصَّارور: ئەو كەسەی ژنـی نـەهێنابێ ◦ حەجی نەكردبێ.

الصَّارورة: بەمانا (الصَّارور)دێ.

الـصِّرارُ: دەزوو بەنێـكە لـە بنـی گوان دەبەسترێ بۆ ئەوەی بێچووەكە شیر نەخوا ◦ پەردەو لەمپەرو بەربەست ◦ (ك: أصِرَّةٌ).

الـصِّرُّ: سـەرمای كوشـنـدە، هـەوای زۆر سارد ◦ دەگـوترێ: (ریح صِـرٌّ و ریـح فیهـــا صِـــرٌّ) قورئــان دەفــەرموێ: ﴿كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ﴾.

الصُّرَرُ: گوڵی دانەوێڵە كە دانەوێڵەكەی هەڵنەپێچابێ كامڵ نەبووبێ.

الصَّرَّاء: بەردی لووس.

الصَّرَّة: كۆمـەڵ‌و تـاقم ◦ هـات‌و هـاوارو قیــژو هــوڕ ◦ كوشـــندەی بــەڵاو ناخۆشیی‌و شەڕو گەرما ◦ دەم‌و چاو گــرژ بــوون بــەهۆی ناڕەزامەنــدیی‌و پــێ نـــاخۆش بوونـــەوە ◦ قورئـــان دەفەرموێ: ﴿فأقبلت إمرأته في صَرَّةٍ﴾

الـــصِّرَّةُ: نـــەڕەو هـــاواری بـــەهێز ◦ كوشندەی سەرما.

الصُّرَّةُ: ئەوەی شتی تێ دەكرێ‌و دەمـی دەبەسـترێ وەكـو كیـسەو تورەكـەو هەمبانەو جانتا ◦ (ك: صُرَرٌ).

ألـصُّريدة: دیرهـەم‌و پـارەی نـیكڵ كـە بەسترابن.

ألمَصارُ: ڕیخۆڵە، دەگوترێ: (شَرِب حتـی ملأ مَصارّه) ئەومنـدەی خـواردەوە تـا ڕیخۆڵەكانی پڕ بوون.

صَرصَرَ: بە دەنگی گەورەو پچڕ پچڕ هـاواری كـرد ◦ دەگـوترێ: (صَرصَــرَ فلان و صَرصَرَ البازي).

صَرصَرَ الدّوابَ: ئاژەڵەكانی خڕ كردەوە ئــەملاو ئــەو لای مـــەڕو بزنـــە زۆرەكـــانی بەســەریەكدا دادایــەوەو ئاژەڵــــە تــــەرەبوو و بڵاوەكــــانی خستەوە گەڵ جەڵەبەكە.

هەروا بەمانا: سەرمای كوشندەو دەنگی گــەورەش دێ، قورئــان دەفــەرموێ: ﴿وَأَمَّـا عَـادٌ فَـأُهْلِكُوا بِـرِيحٍ صَرْصَـرٍ عَاتِيَةٍ﴾.

الـــصُّرصور: سیـسرە، حەشــەرەیەكی

زیانبەخشەو بە زۆری لە تەوالێتو شوێنی ئاوادا دەژی، شاخی درێژی لە تاڵە موو هەن ٥ زۆربەی کات دەنگی سیرە سیری هەیە (ك: صَراصِر).

الصِّراط: رێگا.

صَرَعَهُ صَرعاً ومَصرعاً: خستییە سەر زەوی، خپی کرد ٥ دەگوترێ: (صرعته المنية) مردن فلانکەسی خپ کرد ٥ تاروماری کرد.

صَرَعت الريح الزرع: رەشەباکە کشتو کاڵەکەی لاڵ پاڵ خست ٥ (فهو مصروع وصريع).

صَرّعَ الباب: دەرگاکەی کردە دوو تاکی.

صُرِعَ فلان: فلانکە تووشی پەرکەمو فێ لێ هاتن بوو ٥ شەپلەی لێ هات.

صارعَه مُصارعةً وصِراعاً: لە زۆرانبازیو پاڵەوانێتیدا بەسەریدا زاڵ بوو، بۆری دا.

صَرّعَهُ: زۆر بەهێز بە زەویدا دا.

صَرّعَ البابَ: دەرگاکەی کرد بە دوو تاکی.

صَرّعَ البيت: هەردوو تاکی شیعرەکەی واڵێ کردن سەروایان یەك بێ.

إصطرعَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە کێشەو زۆرانبازیو یەکتر هێنانو بردن.

تصارع الرجلان: ئەو دوو پیاوە هەریەکەیان هەوڵی دا ئەوی تر بە زەویدا بدا ٥ خپی بکا.

الصَّرْعُ: نەخۆشییەکە لە کۆئەندامی دەماردا پەیدا دەبێ لەگەڵیدا بێ هۆشیو گرژبوونی ماسولکە پەیدا دەبن بەکوردی پێی دەگوترێ فێ، پەرکەم.

الصِّرعان: دوو لایەنی شت ٥ دەگوترێ: (للأمر صِرعان) ئیشەکە دووسەرەو دوولایەنە ٥ (جئته صَرعَيِ النهار) بەیانیو ئێوارە هاتم بۆ لای ٥ (هو ذو صرعين) ئەو دوو ڕەنگە.

الصِّرعُ: هاوشێوە ٥ جۆرو فەنی شت ٥ دەگوترێ (ما أدرى على أي صِرعي أمره هو) نازانم ئەو لەسەر چ ڕێو شوێنو بابەتێکە ٥ هەروا بەمانا (المصارع)دێ ٥ دەگوترێ: (هما صِرعان) ئەو دوانە دوو پاڵەوانی زۆرانبازی گۆڕەپانن.

الصُّرعةُ: پاڵەوانێکە زۆر کەس بیخەنو بەزەویدا بدەن.

الصُّرَعَةُ: پاڵەوانی سەرکەوتوو لە زۆرانبازیدا ٥ دەگوترێ: (رجلٌ صُرَعَةٌ وقوم صُرَعَةٌ).

الصَّريعُ: تێشکاو و بۆڕدراو لە گۆڕەپانی زۆرانبازیدا ٥ لاڵو پاڵ کەوتو، خپ بوو، داهێزاو شەپرێو ٥ شێتو

وێت.(ك:صرعى)

المصارعَة: وەرزشێکی جەستەییە هێزو توانای تێدا بەکار دەهێنرێ، لە نێوان دوو پاڵەواندا ئەنجام دەدرێ و لە گۆڕەپانداو لە ژێر چاودێری حەکەم و بە پێی بڕی یاسای تایبەت بەو وەرزشە ئەنجام دەدرێ ٥ هەریەکە لە دوو پاڵەوانەکە هەوڵ دەدا بەرامبەرەکەی بۆڕ بدا.

المِصراع: تاکی دەرگا ٥ یەکێ لە دوو تاکی دەرگا کە یەکیان بەلای چەپ و ئەوی تریان بەلای ڕاستدا دەکرێنەوە ٥ هەروا ناوە بۆ نیو دێڕ شیعر ٥ شیعریش دوو تاکی هەیە یەکیان پێی دەگوترێ (صدر) ئەوی تریان (عجز).

صَرَفَ البابُ أو القلمُ: دەرگاکە جیڕەی کرد، قەڵەمەکە سیڕەی هات.

صَرَفَ نابُهُ وصرَفَ بنابه: ددانی جیڕەیان هات ددانی لە جیڕەوە بردن.

صَرَفَ الشيئ صَرفاً: شتەکەی لە ڕێڕەوی خۆی گێڕایەوە، دەگوترێ: (صَرَفَ الأجيرَ من العمل) کرێکارەکەی لە ئیشەکە گێڕایەوە نەیهێشت بیکا ٥ (صرف الغلام عن المكتب) منداڵەکەی لە مەکتەب گەڕاندەوە.

صَرَفَ المال: ماڵەکەی بەخشی بەسەر ئاتاجاندا.

صَرَفَ النقدَ: پارەکەی گۆڕییەوە بە پارەی تر یان بەپارەی وردە.

صَرَفَ الكلام: قسەکانی ڕازاندەوە.

صَرَفَ الشرابَ: شەرابەکەی تێکەڵ شتی تر نەکرد.

اصرَفَ الشّراب: بەخاڵصی شەرابەکەی پێشکەش کرد، هیچی تری تێکەڵ نەکرد.

صارَفَ نفسه عن الشيئ: بە زۆر لە خۆکردن نەفسی خۆی لە شتەکە گێڕایەوە.

صَرَّفَ الأمر: کارەکەی جێبەجێ کردو خستیە سەر ڕێڕەوی خۆی ٥ دەشگوترێ: (صرف الله الرياحَ) خودا بایەکەی لادا بۆ شوێنێکی تر ٥ هەروا وشەی (صَرَّفَ) بەمانا ڕونکردنەوەش دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ﴾.

صَرَّفَ الألفاظ: هەندێ وشە لە هەندێکی تریان دەرهێنراون.

صَرَّفَ الشرابَ: شەرابەکەی بە خالصی هێشتەوە هیچی تری تێکەڵ نەکرد ٥ زێدە ڕۆیی کرد لە گێڕانەوەی شتەکە لە شوێنی خۆی.

إصطَرَفَ: گەڕا بەشوێن کاسبی دا،

هەوڵی کاسبی کردنی دا.

إنـصَرَفَ عنـه: لێـی لاداو وازی لێ هێنـا، بـــەجێی هێـــشت ٥ قورئـــان دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ انصَرَفُواْ صَرَفَ اللّهُ قُلُوبَهُم﴾.

تَـصَرَّفَ فـلان في الأمـر: فلانکـەس لـە کارەکـــەدا فـــرتو فێـــڵو پلانـــی ئەنجامدان بۆ ئەوەی شتێکی دەست بکەوێ، یان لە شتێك ڕزگاری بێ.

تَـصَرَّفَ لعيالـــە: کاسـبی بـۆ مـاڵو منداڵەکەی کرد.

تَصَرَّفَ به الأحوال: حاڵو وەزعی جۆراو جۆری بەسەردا هاتن ٥ بارو دۆخـی ژیانی گۆڕان.

إستَـصرَفَ الله المکـاره: داوای لـە خـودا کرد ناخۆشییەکانی لەسەر لابەرێ.

تـــصاريف الأمـــور: گۆڕانکـــاریی ڕوداوەکـانی ژیـانی کـە بەسـەریدا هاتوون.

تصاريف الرياح: هەڵکردنی با لەچەند لایەکەوە.

الصّارِف: کەڵبە، ددان ٥ دەگـوترێ: (مـا في فمه صارف).

الصَّرّافُ: پارە گۆڕەرەوە ٥ ئـەو کەسـەی پارە دەگۆڕێتەوە بە پارەی وردە یـان بـە پـارەی تـر ٥ ژمێریـارو بـەرپرس لەســەر قاصـــەو خەزێنـــە بـــۆ وەرگرتنو صەرف کردنی پارە.

الصِّرافة: پیشەی پارە گۆڕینەوە.

الصَّرف (صَرف الدهر): بەڵاو کارەساتی ڕۆژگـار (ك: صُـروفٌ) ٥ لـە بـواری ئابووریـدا بریتییـە لـە گۆڕینـەوەی پارەی وڵات بە پارەی وڵاتێکی تـر ٥ هـەروا بـە نرخـی گۆڕینەوەکـەش دەگـوترێ ٥ لـە بـواری زمانەوانیـدا زانیارییەکـە بـە هۆیـەوە چۆنیەتی بینای کەلیمەو شێوەی دروستکردنی دەزانـدرێ، واتـە: (زانیـاری صـەرف) لە زاراوەی نەحوییانـدا بریتییـە لـە لکـانی تـەنوین (دوو سـەر یـان دوو بـۆر یـان دوو ژێـر) لـە کۆتـایی وشەوەو دەبێتە بەڵگە لەسـەر ئـەوە کە ئەو وشـەیە لـە جۆری (اسم)ە و تێیدا ڤاڵبۆتەوە.

الصَّرَفان: ڕەصاص.

الصَّرفان: شەو و ڕۆژ.

الـصِّرف: شـتی خـاڵصو پوختـەو بـێ خەوش ٥ دەگوترێ: (شراب صِـرف) شەرابێـــکی خـــاڵصو بـــێ خەوشـــە هیچی لەگەڵ تێکەڵاو نەکراوە.

الـــصَّريف: زیـــوی خـــالص ٥ شـــەرابی خالصو بێ خـەوش ٥ شـیر کـە تـازە دۆشرابێ.

الـصَّيرَف: ئـەو کەسـەی دیرهـەمی زیـو

ئالوگۆڕ دەكا ◦ كاروبار ڕێكخەرو خاوەن ئەزموون لە ئیشدا ◦ (ك: صيارِف وصيارِفة).

الصَّيرَفِيُّ: بەمانا (الصَّيرَفُ)دێ.

اَلِصرِفُ: گەڕانەوەو ئینصیراف ◦ شوێنی پارە گۆڕینەوە ◦ جۆگاو ڕێڕەوی ئاوە بۆ ڕەوانبوونی ئاوی زیادە لە زەوی ئاو دراوو تێر ئاو كراو.

صَرَمَهُ صرماً: بڕییەوە ◦ دەگوترێ: (صَرَمَ الحَبلَ) حەبلەكەی بڕی ◦ (صَرَمَ النّخل والشجر) دار خورماكە یان درەختەكەی بڕییەوە.

صَرَمَ فلاناً: دەنگی لە فلانكەس دابڕی‌و هامو شۆی ناكا ◦ دەشگوترێ: (صَرَمَ وصلَه) سیلەی ڕەحمی بڕی ◦ (هو مصروم وصريم).

صَرُمَ السّيفُ صَرامَةً وصَرُمَةً: شمشێرەكە بڕندەو تیژ بوو.

صَرُمَ فلان: فلانكەس ئازاو بەجەرگ‌و ورە بەرز بوو، سوور بوو لەسەر گەیشتن بە ئامانج‌و تەواوكردنی كارەكانی (هو صارم وصروم).

اصرَمَ النخل والشجر: دارخورماكە یان درەختەكە كاتی ئەوەیان هاتووە ببڕدرێنەوە.

صارَمَهُ: بڕییەوە.

صَرَّمَهُ: پارچە پارچەی كرد.

إنصَرَمَ: بڕایەوە، دابڕا ◦ ڕۆیشت‌و تەواو بوو ◦ دەگوترێ: (إنصَرَمَ الليلُ) شەو ڕۆیشت، (إنصَرَمَ الشتاءُ) زستان تەواو بوو.

تَصارمَا: یەكتریان بڕیەوە ◦ بڕانەوە.

تَصَرَّمَ: پارچە پارچە بوو ڕۆیی بەسەرچوو ◦ دەگوترێ: (تَصَرَّمَ الليلُ) شەو ڕۆیشت.

تَصَرَّمَ الرجلُ: فلانكەس ئازاو بەجەرگ‌و خۆڕاگر بوو.

الصّارِمُ: دەگوترێ: (سيف صارم) شمشێری بڕندە ◦ (رجل صارم): پیاوی ئازاو بەجەرگ ◦ یان سوورە لەسەر كارەكانی دەیەوێ ئەنجامیان بدا.

الصَّرّامُ: پێست فرۆش: پێڵاو فرۆش خوف فرۆش.

الصِّرمُ: پێست.

الصُّرمُ: پارچە لەهەر شتێك بێ ◦ تاقمێ خەڵكی گۆشەگیر ◦ خوففی شێوە نەعل ◦ (ك: أصرام وصرمان).

الصِّرمَةُ: كۆمەڵە دارخورما ◦ یان جەڵەبە حوشتر ◦ پەڵە هەور.

الصَّرِيم: ئەوەی بەرو بوومەكەی كۆكرابێتەوە ◦ دەگوترێ: (شجر

صريم وأرض صريم) ٥ میوەی بەسەر یەكدا كەوتوو ٥ بەشێك لە شەو یان لە ڕۆژ ٥ كۆمەڵە لمبی تاقەوە بوو لە لمبەلان.

الـصَّرِمَة: بـەمانا (الـصَّریم) دێ ٥ كـار قایم كردن‌و ڕێكخستن‌و ورە بـەرزی تێیدا ٥ دابڕان ٥ جەڵەب‌و پۆل.

صَرِيَ الرجل صَرياً: نەیهێشت پیاوەكە بە ویستی خۆی بكا ٥ مـەنعی كـرد لـەوەی دەیەویست.

صَـرِيَ المـاء واللـبن والـدمع: ئاوەكـە یـان شیرەكە یـان فرمێسكەكەی لـە شـوێنی خۆیدا قەتیس كرد.

صَرَتِ الناقة عُنُقَها: حوشـترەكە لەبـەر گرانی بارەكەی ملی بەرز كردەوە.

صَرِيَتِ الناقة صَرياً: حوشـترەكە گوانی پڕ بوو لە شیر.

صَرِيَ الماء واللَّبَنُ: ئاوەكە یـان شـیرەكە لـە شـوێنی خـۆی مایـەوە و بۆگـەن بـوو، گۆڕا.

صَـرِيَ الـدمعُ: فرمێـسكەكە لـە چـاودا قەتیس ماو نەهاتە خوار.

صَـرِيَ فـلان في یـد فـلان: فلانكـەس لای فلانكەس مایەوە بە حەبس كراویی.

أصرَتِ النّاقة: حوشترەكە شـیرەكەی لـە گواندا مایەوە.

صـرى الناقـة: شـیری حوشـترەكەی لـە گوانیدا حەبس كرد.

الـصّاري: كۆڵەكەیەكـە لـە كەشـتیدا حەبلـەكانی پێـوە دەبەسـترێ ٥ (ك: صرِ) هەروا ئاوە بۆ كەشتییەوانەكە ٥ (ك: صُرّاء).

ألـصّارية: بـیری ئـاو ٥ كۆڵەكەیەكـە حەبلـەكانی دۆڵـچەی پێـوە دەبەسترێ.

ألـصَّرى: هەرشـتێ زۆر بمێنێتـەوەو بۆگەن بكا ٥ دەگوترێ: (لـبن صـرّی) شیرێكە تام‌و بۆنی گۆڕاوە.

المُصراة: ئاژەڵێك شیردەربێ‌و شیری لـە گواندا هێڵدرابێتەوە.

الأُصـطُبَّةُ: (مـشاقە الكتـان) واتـە ئـەو وردەو خـشت‌و خۆڵـەی لـە كـەتان هەڵـدەوەرێ لـەكاتی گێرەكـردن‌و پاككردن دا.

المِـصطَبُ: سـندانی ئاسـنگەر (ك: مصاطب).

المِصطَبَة: سەكۆی لەسەر دانیشتن ٥ (ك: مَصاطِب).

صَـعُبَ صُـعوبَةً: قـورس‌و گـران بـوو ٥ دەگـوترێ: (صَـعُبَ الأمـر) (وصَـعُبَ الرجل) (وصَعُبَت الدابةُ).

أصعَبَ الأمرَ: بەمانا (صَعُبَ)دێ.

اصـعَبَ الرجـلُ: پیاوەكـە تووشـی كـاری قورس بوو.

أصعبَ الشيئَ: شتەكەی بە قورس هاتە بەردەست.

صَعَّبَهُ: شتەكەی قورس كرد.

تَصَعَّبَ: بەمانا (صَعُبَ)دێ.

تَـصَعَّبَ الأمـرُ: كارەكـەی بـە قـورس‌و گران لە قەڵەم دا.

إستَصعَبَ الأمرُ: بەمانا (صَعُبَ)دێ.

استَصعَبَ الأمرَ: كارەكەی بە گران بینی پێی وابوو قورسە.

الصَّعبُ: ناخۆش‌و گران ٥ داكۆكیكار ٥ دەگـوترێ: (عقبـة صـعبة) و(حيـاة صَعبة).

الصَّعبَةُ: پارەی گرانبەها ٥ وەكوو زێڕو زیو و دۆلارو یۆرۆ.

اَلْمُـصْعَبُ مـن الرجـال: (پیـاوی كـراو بەگـەورە) ٥ لـە حوشتریـشدا بـە حوشترێـــك دەگـــوترێ بـــۆ تـــۆو بـەكاربێ‌و كـەس بـۆی نـەبێ سواری بێ‌و باری لێ بنێ.

صَعِدَ صُعُداً: بەرز بۆوە ٥ دەگوترێ: (صَعِدَ الجبـلَ) چـووە سـەر كێوەكـە ٥ (وصَـعِدَ الـسُّلَّمَ) چـووە سـەر پەیژەكـە ٥ دەشگوترێ: (صَعِدَ فیـه وعلیـه والیـه) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾ بـۆلای خـودا وشـەی خـاوێن‌و پیرۆز بەرزدەبێتەوە.

أصعَدَ: بەرز بۆوە ٥ دەگـوترێ: (أصـعَدَ في الأرض) بەرزبۆوە بۆسەر بەرزایی یەك.

اصعَدَ في العدوِ: بەهێزو خێرایی بازی دا ٥ قورئـــان دەفـــەرموێ: ﴿إِذْ تُصْعِدُونَ وَلاَ تَلْوُونَ عَلَى أحَدٍ﴾.

اصعَدَ في الوادي: بـە شیوەكەدا سەرەو ژێر بۆوە.

اصـــعَدَتِ الـــسّفينة: شـیراع‌و حـەبلی كەشتییەكە درێژ كرایـەوەو ڕەشـەبا بردی.

صَـعَّدَ في الجبـل وعليـه وعلـى الدرجـة: چووە سەر كێوەكە.

وصَعَّدَ فيه النظـر: بـە وردی لەسـەرەوە بۆ خوارەوەو لە خوارەوە بۆ سەرەوە سەیری كرد.

صَـعَّدَ الـشَّرابَ: شـەرابەكەی بـەئاگر كولانـد بۆئـەوەی رەنـگ‌و تامەكـەی بگۆڕێ.

صَعَّدَ السائِلَ: شلەمەنییەكەی گۆڕی بۆ بوخار بەهۆی كاریگەریی گەرمی.

صَعَّدَ الحَربَ: تونـدو تیـژیی شـەڕەكەی پـەرەپێ داو وای لـێ كـرد زیـاتر توندو تیژ ببێ.

تَـصَاعَدَ، يَتَـصَاعَدُ ويَـصَّاعَدُ: بـەمانا (صَعِدَ)دێ.

تـصاعَدَهُ الأمـرُ: كارەكـەی لەسـەر شان قورس بوو.

تَصَعَّدَ يَتَصَعَّدُ يَصَّعَّدُ: بەمانا (تصاعَدَ)دێ.

تَصَعَّدَ في الشيئ: بەناخۆشی‌و زەحمەت لەگەڵ کارەکە ڕۆیشت بەئەرکێکی زۆر شتەکەی جێ بەجێ کرد ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾.

تَصَعَّدَ النَّفَسُ: بەناخۆشی هەناسەی هەڵێنا.

تَصَعَّدَ الشيئُ الرجلَ: شتەکە پیاوەکەی ماندو کردو تینی بۆ هێنا.

الصُّعُدُ: دەگوترێ: (بلَغَ كذا فصاعِداً): گەیشتە ئەوەو زیاتریش.

الصَّعَدُ: نارەحەتی‌و شەکەتی ◊ (عذاب صَعَدٌ): سزای زۆرو توند ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا﴾.

الصُّعُدُ: گەشەکردن بەرەو بەرزی، دەگوترێ: (هذا النبات ينمو صُعُداً): ئەم ڕوەکە لەباری درێژی‌و بەرزی زیاد دەکا.

الصُّعَدَاءُ: نارەحەتی‌و شەکەتی ◊ (تنفس الصُّعَداء): هەناسەی قوڵ‌و ئازاراوی.

الصَّعُودُ: نارەحەتی‌و مەینەتی ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا﴾ ◊ کۆسپ‌و تەگەری ناخۆش.

الصَّعِيدُ: ڕوی زەوی ◊ گڵ‌و خۆڵ ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا﴾ ◊ هەروا ناوە بۆ شوێنی بەرز لەزەوی وەکوو بانی مقان یان صەعیدی میصر ◊ شوێنی بەرفراوان ◊ (ك: صُعُدان وصُعُدٌ).

المِصْعَادُ: ئامێری بەرزکردنەوە ◊ مەصعەد کەبەهۆی هێزی کارەباوە بەرز دەبێتەوەو دێتەوە خوار بۆ باڵەخانەی بەرز بەکاردەهێندرێ.

المِصْعَدُ: بەمانا (المِصْعاد)دێ ◊ (ك: مَصَاعِد).

صَعِرَ صَعَراً: ملی یان دەم‌و چاوی بەلایەك دا خوارکردەوە ◊ جاری وادەبێ بەهۆی نەخۆشییەوە دەم‌و چاوی یان ملی خواردەبێ.

صَعِرَ فلان: فلانکەس بەهۆی لوتبەرزی‌و خۆبەزلزانییەوە روی وەرگێڕا.

صَعِرَ رأسُهُ: سەری بچوك بوو ◊ (فهو أصْعَرُ وهي صَعْراء) ◊ (ك: صُعْرٌ).

أصْعَرَ خَدَّهُ: روی خۆی بەهۆی خۆ بەزلزانی‌و بەخۆ نازینەوە وەرگێڕا.

صاعَرَ: بەمانا (أصْعَرَ)دێ.

صَعَّرَ خَدَّهُ: ڕوی خۆی وەرگێڕا لەبەر تەکەببورو خۆ بەزلزانی ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ﴾.

تَصَاعَرَ: بەمانا (صَعَّرَ)دێ.

تَصَعَّرَ: بەمانا (تصاعَرَ)دێ.

إصْعَرَّت الدابةُ: ولآخەکەی رۆیشتنی خۆی خێرا کردو کەوتە مەیەلانو خۆبادان.

الصَّعَرُ: دەردێکە توشی مل دەبێ (ملە ڕەقە).

صَعْصَعَ الرجلُ صَعْصَعَةً وصَعْصَاعاً: پیاوەکە ترساو کەوتە لەرزینو شەقەتۆڵەی پێ کەوت، کەوتە هاتوو چۆو هاواری کرد.

صَعْصَعَ القومَ: قەومەکەی ترساندنو لێکی بڵاو کردن پەرتەوازەی کردن.

صَعْصَعَ رأسَهُ بالدهن: رۆنی لەسەری دا، بەتەواویی چەوری کرد.

تَصَعْصَعَ القومُ: قەومەکە ترسانو پەرتەوازە بوون، دەشگوترێ: (تَصَعْصَعَتْ صفوفهم): ریزەکانیان پەرتەوازە بوونو لەشوێنی خۆیان هەڵکەندران.

تَصَعْصَعَ بهم الدهرُ: رۆژگار گەلو هۆزەکەی تەفرو توناکرد.

الصَّعْصَعُ: پەرتەوازەو بڵاوە بوو.

صَعْفَقَ: جەستەی لاوازو سیس بوو.

الصَّعْفَق: کەسێك بچێتە بازاڕ بۆ مامەڵەو پارەی پێ نەبێ، کە بازرگانێك بێ شتێك بکڕێ خۆی پێوە هەڵواسێو خۆی بخاتە گەڵی بۆئەوەی شتێکی دەست بکەوێ ٥ (ك: صَعَافِقة وصعافيق).

الصُّعْفُوقُ: بەمانا (الصَّعْفَقُ)دێ ٥ (ك: صعافيق).

صَعَقَتهم السماءُ صَعْقاً: ئاسمان بروسکەی لی دان.

صَعَقَت الصَّاعِقةُ القومَ: هەورە بروسکە لەوقەومەی دا، سوتاندنی لەناوی بردن.

صَعَقَ التيار الكهربي الرجلَ: کارەبا لەوپیاوەی دا، کارەبا گرتی.

صَعِقَ الحيوانُ صَعَقاً وصَعْقاً وصُعَاقاً: گیانلەبەرەکە دەنگی بەهێز بوو، زیڕاندی باڕاندی نەڕاندی زەڕاندی، دەگوترێ: (صَعَقَ الحمارُ وصَعَقَ الثور).

صَعِقَ الرجلُ: پیاوەکە هەورە بروسکە لیێ دا، بێ هۆش بوو، خەپ بوو، گیانی دەرچوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ﴾ ٥ (فهو صَعِقٌ وهي صَعِقة).

صُعِقَ: هەورە بروسکە لێی دا ٥ (فهو مَصْعوق).

أصْعَقَهُ: بەمانا (صَعَقَهُ)دێ.

الصَّاعِقَةُ: هەورە بروسکە؛ ئاگرێکە لەئاسمانەوە دێتە خوار ٥ بەلاو کارەساتی کوشندەو فەوتێنەر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَاءُ﴾ ٥

(مانِعة الصواعق): كۆڵەكەو عەمودی ئاسنو شتی وایە لەسەر باڵەخانەی بەرز دەچەقێندرێن بۆ پارێزگاری لەبروسكە.

الـصَّعِقُ: دەنگی بەشیدەتو بەهێز ٥ كەسێك لەهۆش خۆ چوبێ ٥ پیاوێك چاوەڕوانی هەورە بروسكە بكا.

صَعِلَ صَعَلاً: سەرباریكو مل باریك بوو ٥ (فهو أصعل وهي صعلاء) ٥ (ك: صُعْلٌ).

إصْعَالَّ: بەمانا (صَعِلَ)دێ.

الصَّعْلُ: درێژ ٥ مل باریكو سەرباریك.

الصَّعْلَةُ: باریكیو لاوازیو كێش سوكی لەجەستەدا ٥ درەختی دارخورما كە قەدی خوارو لقو پرژی روتبن.

صَعْلَكَ فلاناً: فلانكەسی هەژار خست.

صَعْلَكَ البقلُ الدوابَ: گیاو گژەكە ئاژەڵەكەی قەڵەو كرد.

تَصَعْلَكت الإبلُ: حوشترەكە كوڵكەكەی روتایەوە، بەربوو.

تَصَعْلَكَ الرجلُ: پیاوەكە هەژار بوو.

الصُّعْلُوكُ: هەژار ٥ (ك: صعالیك).

المُصَعْلَكُ: (رأس مصعلك): سەری خڕی بچوك.

صَغُرَ صَغْراً: تەمەنی لەتەمەنی ئەو كەمتر بوو، دەگوترێ: (هو یصغرني بسنة واحدة).

صَغُرَ صِغراً: قەبارەی بچوك بوو یان تەمەنی كەم بوو ٥ (فهو صغیر) ٥ (ك: صِغار).

صَغُرَ صَغاراً: بەژێر دەستەییو زەلیلی رازییە ٥ (فهو صاغِر) ٥ (ك: صَغَرَةٌ).

اصْغَرَ: كاری بچوكی ئەنجام دا.

أصْغَرَت الأرضُ: زەوییەكە روەكەكەی درێژ نەبوو.

أصْغَرَ فلاناً: فلانكەسی زەلیلو ریسوا كرد.

صَغَّرَهُ: بچوكی كردەوە، زەلیلو ریسوای كرد.

تَصَاغَرَ فلان: فلانكەس لاسایی منداڵی كردەوە، هەڵسو كەوتی منداڵانەی نواند.

تَصَاغَرَ الیه نفسهُ: لەپێش چاوی خۆی خۆی بەكەم زانیو بەچاوی سوك سەیری خۆی كرد.

اسْتَصْغَرَ: داوای شتی بچوكی كردو پێی رازی بوو.

اسْتَصْغَرَ الشیئَ: شتەكەی بەبچوك دانا، بەبچوكی لەقەڵەم دا.

الأصْغَرُ: بچوكتر ٥ (اسم تفضیل) ٥ (ك: أصَاغِر وأصغرون) ٥ (وهي صُغرى) ٥ (ك: صُغَرُ وصُغْرَیات).

الأصْغَران: دڵو زوبان.

التَّصْغِیرُ: لەزاراوەی عیلمی صەرف دا

بریتییە لەوەی یایەکی ساکن لەدوای دووەم پیتی ئیسمەکەوە زیاد بکرێو شێوەی وشەکەش گۆڕانکاری تێدا بکرێ، بۆمەبەستی بەدیهێنانی مانای بچووککرنەوەو پڕو پوچ کردنی شتەکە وەکوو (حَسَن حُسَيْن، قمر قُمَيْر، كتاب كُتَيِّب).

الصُّغَارُ: بەمانا (الصَّغير)دێ.

الصَّغِيرة: تاوانی بچوك ٥ (ك: صَغَائِر).

صَغَا صَغْواً: مەیلی کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِن تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾.

صَغَتِ الشمسُ والنجوم: خۆر یان ئەستێرە بەلای خۆرئاوادا مەیلی کرد خەریك بوو ئاوابێ.

صَغَا فلان: فلانکەس بەلایەك دا خوار بۆوە کەوتە سەر لاتەنیشتی.

صَغَا الی القوم: بەدڵ لەگەڵ قەومەکە بوو مەیلی ئەوانی هەبوو.

صَغَا علی القوم: بەدڵ لەگەڵ غەیری قەومەکە بوو ٥ لاخوار بوو.

صَغِيَ: مەیلی کرد.

أَصْغى الی فلان: جوان گوێی لەفلانکەس گرت.

أَصْغى الإناءَ: قاپەکەی خوارکردەوە بۆئەوەی ئەوەی تێیدایە بیرژێ.

صاغية الرّجل: دارو دەستەو دەربار، ئەوانەی حەزیان لەرێبازی ئەوە.

الصَّفْوُ: ناوەوەی لوێچ.

صَفَحَ عنه صَفْحاً: روی وەرگێڕا.

صَفَحَ عن ذنبه: لێی خۆش بوو لەتاوانی بوری.

صَفَحَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی لەئیشەکەی گێڕایەوە، نەیهێشت بگاتە مەبەستی خۆی.

صَفَحَ القومَ: خەڵکەکەی یەك یەك رانواند.

صَفَحَ ورق الكتاب: پەڕە پەڕە کتێبەکەی هەڵدایەوە.

صَفَحَ الشيءَ: شتەکەی پان کرد.

صَفَحَ فلاناً بالسيف: شمشێرەکەی لەباری پانی بەفلانکەس کێشا، شمێرەکەی پانەو پان لەفلان کەس دا.

صَفِحَتْ جبهته صَفحاً: ناوچاوانی زۆر گوشاد بوو ٥ (فهو أَصْفَحُ وهي صَفْحاءُ) ٥ (ك: صُفْحٌ).

أَصْفَحَ الشيءَ: شتەکەی هەڵگێرایەوە.

أَصْفَحَ فلاناً عن الحاجة: فلانکەسی لەپێویستو مەبەستی خۆی گێڕایەوە.

صَافَحَهُ: تۆقەی لەگەڵ دا کرد، دەستی خستە ناو دەستیەوە.

صَفَّحَ الشيءَ: شتەکەی پان کرد.

آلة تصوير
الصلع
صنّارة الصيّاد
صنج
صفّارة
صالب
الصدغ
صور
صولجان
فطر الصوفان
الصّوّة البحريّة
صندوق
صندل
صمّة
أصابع اليد
صنوبر
صابونيّة
صلّور
صحراويّة
صبّار
صِلّ
صفاريّة
صرّارة أو أبو صوي
صرّار الليل
صرصور
صرد
صقر
الصقر صائد الحيّات
صعوة
صوص
صدى

صَفَّحَ بيديه: بەهەردوو دەستی چەپڵەی لـی دا.

صَفَّحَ الشيءَ: شتەکەی بەپارچە لەوحو پارچە تەنەکە داپۆشی، یان بە پۆڵا داپۆشی.

تَصَفَّحَ الشيءَ: لەشتەکە ورد بۆوە، زۆر سەیری کرد، دەگوترێ: (تَصَفَّحَ الكتابَ): کتێبەکەی پەڕە پەڕە کردو لێی روانی.

تَصَفَّحَ القومَ: لەخەڵکەکە ورد بۆوە بۆئەوەی بزانێ چی دەکەنو کێنو بەتەمای چین، یان بۆئەوەی یەکێکیان لێ بناسێ.

اسْتَصْفَحَ فلاناً: داوای لێبوردنی لەفلانکەس کرد.

اسْتَصْفَحَ فلاناً ذنبه: داوای لەفلانکەس کرد لەتاوانی خۆش ببێ.

الصِّفاحُ: دەگوترێ: (لقيه صِفاحاً): روبەڕو توشی بوو یان لەناکاوو گۆزو گوممەت توشی بوو.

الصَّفْحُ: عەفوو لێبوردن ٥ تەنیشتو لا، دەگوترێ: (صَفْحُ الجبل): پانتایی کێو، بناری کێو ٥ (صَفْحُ السيف): پانایی شمشێر ٥ (صَفْحُ الوجه): پانتایی روخسار ٥ (ك: صِفاح وأصفاح).

ضَرَبَ عنه صَفْحاً: روی لێ وەرگێڕا.

صَفْحَةُ الشيءِ: روی شتو لای شت ٥ (صَفْحَةُ الورقة): رویەکی لاپەڕە.

صَفْحَةُ الرجل: تەختی سنگی پیاوەکە، پەنای سنگی، دەگوترێ: (أبدى صَفْحَتَهُ): نهێنییەکانی ئاشکرا کرد، یان بەئاشکرا تاوانی ئەنجام داو سنوری شەرعو یاسای بەزاند.

الصَّفْحتان: دوو کوڵم، دوو لاڕومەت.

الصَّفّاحُ: بەردی پانو تەنك.

الصَّفُوحُ: دڵفراوانو لێبوردە ٥ (امرأة صفوح): ئافرەتێکی رو وەرگێڕو چەموشو کەللە ڕەقە.

الصَّفِيحُ: تەختی روی هەرشتێك یان بێ ٥ لە پلێتی ئاسنو تەنەکەو شتی لەو جۆرە کەلەبواری پیشەسازیی دا بەکاردێن.

الصَّفِيحَةُ: هەرشتێك پان بێ لەبەردو لەوحەو شتی لەوجۆرە ٥ روبەری هەرشتێك پان بێ ٥ وەکوو پانایی شمشێر، پانایی لەوحەی ئاسنو تەنەکەو بەرد.

صفيحة الوجه: پێستی روخسار ٥ دمبەیەکە لەئاسنو تەنەکەو شتی لەو جۆرە بەنزینو زەیتی تێدەکرێ ٥ (ك: صفائح وصفاح وصفيح).

صَفائح الباب: لەوحەی دەرگا.

المُصَفَّحُ: (أنفٌ مُصَفَّحٌ): لوتێك

كونـەكانى ڕێـك بـن، هەرشتێـك بەلەوحەو شتى وا داپۆشرابێ.

المُصَفَّحَةُ: دەگوترێ: (سيارة مُصَفَّحَةٌ): سەيارەيەكە بە لەوحەى پۆلا داپۆشراوە بۆئەوەى ببێتە دیرع‌و پارێزەر بۆى.

صَفَدَهُ صَفْداً: بەستى‌و شەتەكى دا پێوەندى كرد.

أصْفَدَهُ: بەمانا (صَفَدَهُ)دێ ◦ ئەوەندەى پێ بەخشى‌و دەسنەخۆرى كرد تا بەبەخشین پێوەندى كرد.

صَفَّدَهُ: بۆ زێدە ڕۆیى لەماناى (صَفَدَهُ)دێ.

الصِفادُ: پێوەندو كەلەبچە.

الصَّفَدُ: بەمانا (الصِّفَادُ)دێ ◦ (ك: أصفاد) ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ ◦ هەروا بەمانا بەخشش دێ.

صَفَرَ صفيراً: فیتوى لێ دا ◦ بەدەم‌و لێوى فیتە فیتى كرد.

صَفَرَ به: بەدەنگى فیتو بانگى لێ كرد.

صُفِرَ: برسى بوو ◦ توشى نەخۆشى زەردوێى بوو ◦ كرمى گەدەى تێدا پەیدا بوو ◦ (فهو مصفور).

صَفِرَ صَفَراً وصُفُوراً: خالى بوو، هیچى تێدا نەما، دەگوترێ: (صَفِرَ البيتُ من المتاع): ماڵەكە لەكالاو شت‌و مەك خالى بوو.

صَفِرَ الإناءُ من الشراب: پەرداخ‌و سوراحییەكە شەرابى تێدا نەما.

صَفِرَت يده من المال: هیچ پارەو ماڵ‌و سامانى لەدەست دا نەما ◦ (فهو صَفِرٌ).

أصْفَرَ الشيءُ: بەمانا (صَفِرَ)دێ.

أصْفَرَ فلانٌ: فلانكەس هەژار كەوت.

أصْفَرَ الشيءَ: شتەكەى خالى كرد لەوەى تێیدا بوو.

صَفَّرَ: بەمانا (صَفَرَ)دێ، دەگوترێ: (صَفَّر لـه): بەفیتو بانگى كرد، فیتوى بۆ لێ دا.

صَفَّرَ الشيءَ: شتەكەى زەرد كرد ◦ بەرەنگى زەرد ڕەنگى كرد.

صَفَّرَ الثوبَ: قوماشەكەى بەڕەنگى زەرد ڕەنگ كرد ◦ یان ئەو شتانەى لەقوماشەكە دا بوون دەرى هێنان، دەگوترێ: (صَفَّرَ البيتَ من المتاع): خانوەكەى لەناو ماڵ خالى كردو هیچى تێدا نەهێشت.

إصْفَرَّ: ڕەنگى زەرد بوو.

إصْفَرَّ الزرعُ: كشت‌و كاڵەكە وشك بوو، كاتى درووێنەو بەرو بووم كۆكردنەوەى هات ◦ (هو أصفر وهي صفراء).

الأصْفَرُ: زێڕ ◦ (بنو الأصفر): نازناوى ڕۆمەكانى دانیشتوى كیشوەرى

ئاسـيای بـچوكه لەگەڵ قوستەنتینیەو دەورو بەری.

الأصفران: زێرو زەعفەران.

الصِّفَارُ: ئەو پاشماوە خۆراك و ئالفەی لە ددانی ئاژەڵ دا دەمێنێتەوە.

الصُّفَارُ: فیتو، دەشكوتری: (في كلامه صُفَارٌ): لەقسەكانی دا جۆرە دەنگێكی فیتو ئاسا هەیە ٥ هەروا ناوە بۆ كرمی ناوسك ٥ ئاوێكی زەردە لەورگا كۆدەبێتەوە ٥ نەخۆشی زەردویی، جۆرە زەردییەكە لەسەر پێست پەیدا دەبێ بەهۆی كزی یان نەخۆشییەوە.

الصُّفارَةُ: روەكی پەرپوو زەرد هەڵگەڕاو.

صَفَرٌ: مانگی دووەمی ساڵی قەمەرییە.

الصُّفْرُ: مسی زەرد ٥ زەرفی خاڵیو بەتاڵ ٥ (ك: أصفار).

الصِّفْرُ: برسێیەتی ٥ كرمی ناو ریخۆڵەو گەدە ٥ نەخۆشییەكە روخسار پێی زەرد دەبێ.

الصَّفْراءُ: زێڕ، پێكهاتەو تێكەڵەیەكە لەپێكهاتەكانی جەستە ٥ شلەمەنییەكی زۆر تاڵە لەزراودا خەزن دەبێ ڕەنگی زەردی مەیلەو سوورە.

الصَّفَّارُ: مس دروستكەر، مزگەر، دروستكەری مسی زەرد.

الصَّفَّارَةُ: فیتفیتۆكە (شاور) ئامێرێكە فوی پێدا دەكرێ و دەنگی دێ.

الصُّفْرِيَّةُ: پێرێكن لەخەواریجە سەرەتاییەكان لەعێراق بوون لەسەردەمی ئەمەوییەكان دا مابوون.

الصَّفِيرُ: دەنگێكە زۆر خاوێی تێدایە وەكوو (س،ز،ص).

صَفْصَفَ: بەتەنیا كەوتە چۆڵەوانیو سارا.

صَفْصَفَ العُصفور: چۆلەكەكە جریواندی.

الصَّفْصَاف: درەختێكە درەختی خیلافی ناوە.

الصَّفْصَفُ: زەوی دەشتی روتەنو هیچ لێ نەڕواو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا﴾ ٥ دەشتی كاكی بەكاكیو چۆڵەوانی.

الصُّفْصُفُ: چۆلەكە ٥ (ك: صفاصِف).

صَفَعَهُ صَفْعاً: شەپلاغەی لێ دا.

صَفَّ القومُ صفّاً: خەڵكەكە ریزبوون ٥ بەیەك ڕیز وەستان.

صَفَّ الطيرُ في السَّماءِ: باڵندەكە لەحەوا باڵەكانی راست كردنو جوڵە جوڵی پێ

نەكردن ٥ (فهي صافة) ٥ (ك: صافّات وصَوّاف) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ﴾.

صَفَّ الشيءَ: شتەكەی ریز كرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ﴾.

صَفَّ القومَ: خەلكەكەی لە شەرِو شتی تردا ریز كردن.

صَفَّ اللحمَ: گۆشتەكەی توێ توێ كردو بەرخۆری دا یان لەسەر بەردی گەرم برژاندی ٥ (فهو صفيف).

أصَفَّهُ: سێبەری بۆ دروست كرد، دەگوترێ: (أصَفَّ الأريكةَ): بەرگی بۆ كورسیو قەنەفەكە كرد.

أصَفَّ السَّرْجَ: زینەكەی داپۆشی ٥ (أصَفَّ البيت): خانوەكەی سەرگرت.

صَافَّ الجيشُ عَدوهُ: سوپا لەگەڵ دوژمن دا ریز ریز شەڕی كرد، دەگوترێ: (صَافَّ القائدُ جندَه): سەركردەكە سەربازەكانی ریزكردن بۆ شەڕ.

صَفَّفَهُ: زۆر رێكی خستن، دەگوترێ: (صَفَّفتِ المرأة شعرها): ئافرەتەكە زۆر بەریكوپێكی قژەكانی داهێنان‌و رێكی كردن.

إصْطَفَّ: بۆ موطاوەعەی (صَفَّهُ)دێ.

تَصَافُّوا: ریز ریز وەستان بەرامبەر بەیەك.

تَصَافُّوا على كذا: لەسەر ئەو شتە یەك راو هەلوێست بوون.

الصَّفُّ: هێڵی راست لە هەرشتێك ٥ خەڵكی ریز بەستو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنيَانٌ مَّرْصُوصٌ﴾ ٥ پۆلی قوتابخانە، بەشێك لەقوتابیانی قوتابخانە ٥ (ك: صفوف).

الصُّفَفُ: پۆشاكێكە لەژێر زرێوە لەبەر دەكرێ.

الصُّفَّةُ: سێبەر بەربێلا ٥ هۆڵی بەرزو بەرفراوان ٥ شوێنێكی سێبەرو سەرگیراو لەمزگەوتی مەدینە، لەسەردەمی پێغەمبەردا هەژارەكان تێیدا دەحەوانەوەو پێغەمبەر (د.خ) چاودێری دەكردن پێیان دەگوتن (أصحاب الصفّة).

الصَّفيفُ: گۆشتی تەنك‌و توێ توێ كراو، كوتكوت كراو.

صَفَقَ الشيءَ صَفْقاً وصَفقَةً: وای لێ دا دەنگی لێدانەكەی بیسترا.

صَفَقَتِ الريحُ الثوبَ والشجر والماءَ: رەشەباكە لەقوماشەكەی داو جولاندیەوە، لەدرەختەكەی داو لقەكانی هەژاندن، لەئاوەكەی داو

شەپۆلی پێ پەیدا کردن.

صَفَقَ الطائر جناحیه وبهما: باڵندەکە باڵەکانی لێك دان‌و فڕی، لەشەقەی باڵی دا.

صَفَقَ العُودَ: لەوەتەری کەمانەکەی دا، لەژێی کەمانەکەی دا.

صَفَقَ البابَ: دەرگاکەی پێوەدایەوە ٥ (صَفَقَ الشرابَ): شەرابەکەی تێکەڵاو کرد.

صَفَقَ القدَحَ: پیاڵەکەی پڕکرد.

صَفَقَ البَیْعَ: مامەڵەکەی مۆرکردو ڕۆیاندی ٥ دەستی خستە ناو دەستییەوەو لەقەبەڵی یەکتریان کرد ٥ دابو نەریتی عەرەب وابوو کە بیانویستایە مامەڵەیەك بڕۆیەنن یەکێکیان دەستی دەخستە ناو دەستی ئەوی تریانەوە، واتە دەستیان بەیەکتر دەکێشا وەکوو چەپڵە لێدان، ئیتر لەم ڕووەوە ئەم مانایە هاتووە.

صَفُقَ الثوبُ صَفَاقَةً: کراسەکە تێوەدان‌و چنینەکەی ئەستور بوو.

صَفُقَ الوجْهُ: روخساری ناشیرین بوو ٥ (فهو صفیق).

أصْفَقَ القومُ علی کذا: خەڵکەکە لەسەر ئەوشتەی یەکیان گرت‌و بڕیاریان دا لەسەری ٥ کۆك بوون لەسەری.

أصْفَقَ عنه: ڕوی لێ وەرگێڕا.

أصْفَقَ فلان الشیئَ والبابَ والقدحَ والشرابَ: فلانکەس لەشتەکەی دا دەنگی لێ هات ٥ دەرگاکەی پێوەدایەوە ٥ پیاڵەکەی پڕکرد ٥ شەرابەکەی تێکەڵاو کرد.

أصْفَقَ النَّاسِجُ الثوبَ: جۆلاکە قوماشەکەی ئەستور چنی.

صَافَقَ: لەسەر تەنیشت نووست.

صَفَّقَ: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (صَفَقَ)دا هاتووە.

صَفَّقَ بیدیه: بەهەردوو دەستی چەپڵەی لێ دا، بەری دەستی ڕاستی بەبەری دەستی چەپی کێشا ٥ هەردو بەری دەستی بەیەکتر کێشان.

إصْطَفَقَ: بۆ موطاوەعەی (صَفَقَه)دێ.

إصْطَفَقَ الشیئُ: شتەکە کەوتە جوڵەو پەلە پەل، دەگوترێ: (إصْطَفَقَت الأشجارُ وإصْطَفَقَ العودُ): درەختەکان جوڵانەوە، ژێی کەوانەکەی لەرییەوە.

إصْطَفَقَ البحرُ: دەریا کەوتە جونبوش‌و شەپۆلدان.

إصْطَفَقَ الناسُ: خەڵکەکە کەوتنە هاتو چوو جم‌و جۆڵ.

إصْطَفَقَ المجلسُ بالقوم: مەجلیسەکە جمەی هات.

إنْصَفَقَ: بۆ موطاوەعەی (صَفَقَهُ)دێ.

إنْصَفَقَ القومُ: خەڵكەكە هاتنو رویان تێ كرد.

تصافق البائع والمشتري: كڕیارو فرۆشیارەكە مامەڵەكەیان رویاندو رەزامەندییان لەسەر ئەنجامدانی دا.

تَصَفَّقَ: تلاوتلی كرد، ئەمدیواو دیوی كرد.

تَصَفَّقَتِ الدابةُ: ئاژەڵەكە سەر پشت گەڕا.

تَصَفَّقَ للأمر: خۆی لەكارەكە داو چووە ناو ئیشەكەوە.

الصِّفاق: پێستی ژێر پێستی سەرەوە ٥ پەردەیەكە لە نێوان پێستو ریخۆڵەدا ٥ (ك: صفق).

الصَّفَّاقُ: بۆماناى زێدە هاتووە لەمادەی (صفق)دا.

الدِّيك الصَّفَّاق: ئەو كەڵەشێرەیە لەكاتی خوێندن دا باڵی لێك دەدا ٥ هەروا ناوە بۆ كەسێك زۆر مامەڵە بكاو هەمیشە خەریكی سەوداو مامەڵەبێ.

الصَّفْقُ: كڕینو فرۆشتن ٥ تەنیشت، دەگوترێ: (صَفْقا الإنسان): دوو تەنیشتو دوولای ئادەمیزاد.

صَفْقا الفرس: دوو لاچاوی ئەسپ ٥ (صفقا الباب): دوو تاكی دەرگا ٥ (ك: صُفوق).

الصِّفْقُ: (صِفْقُ الباب): تاكی دەرگا ٥ (ك: صفوق وأصفاق).

الصَّفْقَةُ: تۆقەكردنو دەست خستنە ناو دەستی یەك لەكاتی مامەڵەدا وەكوو ئاماژەكردن بەڕەزامەندییو دامەزرانی مامەڵەو سەوداكە ٥ هەروا ناوە بۆ خودی سەوداكە ٥ فرۆشتن، دەگوترێ: (صَفْقة رابحة وصفقة خاسرة).

المَصْفَقُ: بازاڕ كەمامەڵەی زۆری تێدا بكرێ ٥ (بۆرصە) ٥ (ك: مَصَافِقُ).

صَفَنَ الفرسُ صُفُوناً: ئەسپەكە لەسەر سێ قاچ وەستاو نوكی سمی قاچی چوارەمی لەزەوی چەقاند.

صَفَنَ الرجلُ: پیاوەكە قاچی جووت كردن.

صَفَنَ الطائِرُ: باڵندەكە هێلانەی خۆش كرد بۆ بێچووەكانی، پوشو پەلاشی بۆ ڕاخستن ٥ (فهو صافن) ٥ (ك: صُفون).

صَفَنَ به الأرض: بەزەوی دادا، خستیە سەر زەوی.

صَفَنَ فلاناً: پەردەی گونی فلانكەسی دڕی.

صافَنَ القومَ: هاوڕای خەڵكەكە بوو ٥ پشتگیری كردن ٥ دەستەو نەزەر لەبەر دەمیان راوەستا.

صَفَّنَ الطائِرُ: باڵندەكە هێلانەی خۆش كرد بۆ بێچووەكانی، پوشو پەلاشی بۆ تێدا ڕاخستن.

تَصَافَنَ القومُ: خەڵکەکە ئاو یان بەش بەش کرد لەناو خۆیان دا.

الصَّافِنُ: رەگێکی گەورەیە لەقاچ دایە ئەم شادەمارە لەبەری قاچەوە درێژ دەبێتەوە تادەگاتە شادەماری ڕان ٥ (ك: صُفون وصوافِن).

الصُّفْنُ: هەمبانە، تورەکەیەکە لەپێست دروست دەکرێ، گوند نشینەکان تێشووی تێ دەکەن، زۆر جاری وادەبێ دەیکەنە دۆڵچەو ئاوی پێ هەڵدەهێنجن ٥ (ك: أصفان).

الصَّفَنُ: پەردەی گون ٥ زەمبیلەی پوشین ٥ ئەو پوش‌و پەلاشەیە کە باڵندە بۆ بێچوەکانی رادەخا بۆ تێدا بەخێوکردن ٥ (ك: أصْفان وصُفْنان).

صَفَا صفواً صَفاءً: صاف بوو رون بوو لێڵی نەما، دەگوترێ: (صفا الماءُ ونحوُهُ): ئاوەکە رون‌و جوان بوو.

صفا الجَوُّ واليومُ: هەوا صاف بوو، رۆژەکە رۆژێکی صاف‌و رون بوو، هەورو هەلای نەبوو.

صفا اليومُ: ئەمرۆ رۆژێکی خۆش بوو ناخۆشی تێدا نەبوو ٥ (فهو صاف وصفوان).

أصْفَى الحافِرُ: بیر هەڵکەنەکە گەیشتە بەردو شاخ‌و شوێنی ڕەق‌و نەیتوانی چی دی بیرەکە هەڵکەنێ.

أصفى الشاعِرُ: شاعیرەکە شیعری نەما، شیعری دوایی هات.

أصفت الدجاجةُ: مریشکەکە لەهێلکە چۆوە.

أصفى فلاناً: بەڕاستی دۆستایەتی فلانی کردو دڵسۆزانە برایەتی لەگەڵ دا بردەسەر، دەگوترێ: (أصفاه الودُّ): دڵسۆزانە خۆشەویستی لەگەڵ کرد.

أصْفَى فلاناً بكذا: فلانکەسی تایبەت کرد بەوشتەو بۆئەوی دانا.

أصفى الحاكم ونحوه دار فلان ومالَه: دادوەر ماڵ‌و سامانی فلانکەسی هەموو دەست بەسەراگرت‌و تەصفیەی کرد.

صافاه: راستالانە برادەری‌و دۆستایەتی لەگەڵ کرد.

صَفَّاهُ: چڵک‌و پیسی‌و پۆخڵەواتی لێ داماڵی‌و پاکی کردەوە ٥ پاکی کردەوە لەوشتانەی تێکەڵاوی بوو بون، هەموو پڵ‌و پوش‌و مرۆرو زریزانەو شتی تری لێ هەڵاواردو پاکی کردەوە.

صَفَّى مابينهما: هەموو گرژی‌و ناخۆشی نێوانیانی لابردو ئاشتی کردنەوە.

صَفَّا الحِسَابَ: کۆتایی بەحیسابەکە

هێناو تەصفیەی کرد.

صَفَّا الشَّركة: حیسابی کۆمپانیاکەی تەصفیە کردو کۆتایی پێ هێنا.

إصْطَفَاهُ: هەڵی بژاردو بەچاکی لەقەڵەم دا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾.

تصافيا: لەخۆشویستنی یەکتر دا دڵسۆزو راستاڵ بوون.

استَصْفَاهُ: بەمانا (إصطفاه)دێ ٥ بەدۆستو خۆشەویستی خۆی لەقەڵەم دا.

استَصْفَى الشيئَ: پوختەی شتەکەی برد.

استَصْفَى مالَ فلان: ماڵی فلانکەسی هەموو برد.

الصَّفَاةُ: بەردی لووس رەقو پان، دەگوترێ: (ماتقرع له صَفاةٌ): کەس بەخراپە دەستی بۆ درێژ ناکا، دەشگوترێ: (ما تندى صفاتُهُ): رژدو چروکەو هیچی لەدەست هەڵناوەرێ.

الصَّفْوُ: صافیو لووسی ٥ رونیو ئاشکرایی ٥ بێ گەردی.

الصَّفْوان: بەردی گەورەی لوس ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ﴾.

الصَّفْوَةُ من كل شيئ: كاكڵەو پوختەی هەموو شتێك.

الصَّفِيُّ من كل شيئ: كاكڵەو پوختەی شتەکە لەهەرشتێك بێ دۆستو برادەری هەڵبژاردەن دەگوترێ: (هو صَفِيٌّ) ٥ (ك: أصفياء) ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو غەنیمەتو دەسکەوتەی فەرمانڕەوای موسوڵمان جیای دەکاتەوە بۆ خۆی پێش دابەشکردن ٥ (ك:صفايا).

الصوافي: مڵكو زەویو سامان خاوەنی مردبێو کەس میراتگری نەبێ ٥ ئەو زەویو زارەی پاشاو فەرمانڕەوا دایدەنێ بۆ دەستو پێوەندەکانی خۆی ٥ تاكەكەی (صافية)يە.

المِصْفَاةُ: شت پاڵێو، هەرشتێك شتی پێ تەصفیە بکرێ ٥ هەرئامێرێك شیرو شەرابو شلەمەنی تری پێ بپاڵێورێ ٥ (ك: مصاف).

صَقَبَ الطائِرُ صَقْباً: باڵندەكە قیڕاندی، جریواندی، قیژاندی، خوێندی، گارەگاری کرد.

صَقَبَ الجسمَ المُصْمَتَ: بەبەری دەستی لەقەبارە بێ دەنگەکەی داو تەپە تەپی لێ هێنا.

صَقَبَ الشيئَ: شتەکەی کۆکردەوە.

صَقَبَ البناءَ: بیناکەی بەرز کردەوە.

صَقِبَ صَقَباً: نزیك بوو.

أصْقَبَ الشيءَ: شتەكەی نزیك كردەوە.

صاقَبَهُ مُصاقَبَةً وصَقاباً: نزیكی بۆوە، بەرامبەری بوو، دەگوترێ: (جار مصاقب): جیرانی بەرامبەر.

تصاقبت البیوت: خانوەكان لێك نزیك بوون.

الصَّقْبُ: كۆڵەكەی هەرە بەرز لەناو كۆڵەكەكانی ژێر ڕەشماڵ دا ٥ مستە كۆڵە ٥ كۆڵە مستە ٥ (ك: صُقوب وصِقاب).

الصَّقَبُ: تەنیشت ٥ ماڵ بەماڵەوە، جیرانی پەناو ماڵ بە ماڵەوە.

صَقَرَت الشمس صَقْراً: خۆر گەرمایيەكەی توند بوو.

صَقَرَت الشمسُ فلاناً: خۆر گەرمیەكەی ئازاری فلانكەسی دا.

صَقَرَ فلان النار: فلانكەس ئاگرەكەی هەڵگیرساند.

صَقَرَ فلاناً: بەناحەق جنێوی بەفلانكەس دا ٥ (فهو صَقّار).

صَقَرَ فلاناً بالعصا: بەگۆچان لەسەری فلانكەسی دا.

صَقَرَ به الأرضَ: بەزەوی كێشا، لەعەردی دا ٥ خستیە سەرزەوی.

صَقَرَ الحجرَ: بەپاچی دووسەر بەردەكەی شكاند.

صَقَّرَ: بەهەڵۆو باز ڕاوی كرد، باڵندەی تری پێگرتن.

تَصَقَّرَ: بەبازو هەڵۆ ڕاوی كرد.

الصّاقِرُ: چاو تیژ، دەگوترێ: (صَقْرٌ صاقِرٌ): بازێكی چاو تیژە.

الصّاقِرَةُ: بەڵاو كارەسات ٥ (ك: صواقر).

الصّاقورُ: پاچی دووسەرو نوك تیژ بەردی پێ بشكێندرێ ٥ دیوی ناوەوەی ئێسقانی سەر كە دەورەی مێشكی داوە ٥ (ك: صواقِر).

الصَّقْرُ: بازو هەڵۆ ٥ (ك: أصقر وصقور).

الصَّقْرَةُ: لێدانی خۆرو گەرمایی تیشكی.

الصِّقْرَةُ: ئاوی كەمی ڕاوەستاو.

الصَّقّار: بازو هەڵۆ بەخێو كەر، ئەوكەسەی خەریكی ڕاهێنانی بازو هەڵۆیە بۆ ڕاو پێكردن ٥ ئەوكەسەی ڕاو بە بازو هەڵۆ دەكا.

صَعَقَ في البلاد صَعْقاً: بەناو وڵات دا ڕۆیی، دەشگوترێ: (صَعَقَ في القول): لەقسەكردن دا فەننی نواندو بارو شێوازی گۆڕینو جۆرەكانی ڕەوانبێژی بەتاقی كردنەوە.

صَقَعَ صُقْعَ كذا: چو بۆی قەصدی ئەوی كرد، دەگوترێ: (ما أدري أين صَقَعَ).

صَقَعَ الديكُ ونحوه صَقيعاً وصُقاعاً: كەڵەشێرەكە خوێندی.

صَقَعَ فلاناً وغيره صَقْعاً: لەفلانكەسی دا یان لەفلان شتی دا.

صَـقَعَ بـه الأرض: بـەزەوی دادا، خـستی بەزەوی كێشا.

صَقَعَ فلاناً بكيٍّ: فلانكەسی بـەداخكردن نیشانە كرد.

صَـقِعَ صَـقَعاً: سـەرمای سـیخوارو سەهۆڵبەندان لـێی دا.

صَقِعَتِ الأرضُ: زەوی سیخواری لەسەر باری.

أَصْـقَعَ: چـووە نـاو سـیخوارو سەهۆڵبەندانەوە.

الـصِّقاع: حەبلێـكە بەسـەر رەشمـاڵو خێمـەدا رایـەڵ دەكـرێو هـەردو سـەری لەمـدیوەو دیـوی خێمـەو رەشماڵەكـە بەسـنگی داكـوتراو بەزەوی دا قـایم دەكرێن بـۆ ئـەوەی رەشـەبا نـەیبا ٥ ئاسنێـكە دەكرێتـە دەمی ئەسپو ولاخی ترەوە بۆ لغاو كردنی ٥ (ك: صُقُعٌ وأصقعةٌ).

الصُّقْعُ: لایەنو لای شت ٥ (ك: أصقاع).

الصَّقَعُ: ئازاری سەرماو سەهۆڵبەندان.

الـصَّقْعَةُ: كوشـندەی سـاردو سـەرماو سەهۆڵبەندان.

الـصَّقِيعُ: سـیخوارو سـەهۆڵبەندان (سـیخوار شەونمێـكە لەئاسمانـەوە دەبارێتـە سـەر زەویو دەبێتـە سەهۆڵ).

الـمِصْقَعُ: زمانپـاراوو رەوان بێـژ، دەگوترێ: (خطيب مِصْقَعٌ).

صَقَلَهُ صَقْلاً وصِقالاً: مشتو مـاڵی كـرد، دەگـوترێ: (صَـقَلَ الـسيفَ والمـرآة ونحوهما): شمـشێرەكەی مـشتو مـاڵ كـرد ٥ ئاوێنەكـەی پـاك كـردەوە، سڕیەوە.

صَقَلَ كلامَـهُ: قسەكانی خـۆی هەڵبـژاردن پاڵفتەو پوختەی كردن.

صَـقَلَ الدَّابَّـةَ: ولاخەكـەی گرتـە ئەستۆی خۆی بۆ بەخێوكردن.

صَقِلَ صَقَلاً: شتەكە مشتو ماڵ كـراو بـوو ژەنگو چڵكی لـی كرابووەوە.

صَقِلَ الفرسُ: ئەسپەكە قەدباریك بوو.

الصَّقَالُ: مشتو ماڵ كردن.

الـصِّقَالُ: كەسێـك پیشەی مـشتو مـاڵ كردن بێ.

الصُّقْلُ: لاكەلەكە ٥ (صِـقلان): هـەردو كەلەكە.

الصُّقْلَةُ: كزو لاوازیی.

الصَّقِيلُ: مشتو ماڵ كـراو ٥ دەگـوترێ: (سيف صـقيل ومعـدن صـقيلٌ) ٥ (ك: صِقالٌ).

الـصَّيْقَلُ: بـەمانا (الـصِّقالُ)دێ ٥ (ك:صَيَاقِلُ وصَيَاقِلَة).

المِصْقَلَةُ: ئامێری مشتو ماڵ کردن ٥ (ك: مَصاقِل).

الصَّقالِبَةُ: پێرێکن لەئادەمیزاد زێدو نیشتمانیان لەبنەڕەتا باکوری وڵاتی بولغارياو دەورو بەری بوو، ئێستا لە زۆر وڵاتی خۆرهەڵاتی ئەوروپا نیشتەجێ بوونو بڵاو بوونەوەو پێیان دەگوترێ رەگەزی سلاف یان سولاف.

صَكَّهُ صَكّاً: بەتەوژم پاڵی پێوەنا، یان بەهەموو هێزی خۆی شەپلاخەی لێ دا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَصَكَّتْ بها﴾: بەسەر سوڕمانەوە بەرومەتی خۆی کێشا.

صَكَّ البابَ: دەرگاکەی داخست.

إصْطَكَّ الشيئان: ئەو دووشتە پێك کێشران لێکیان دا، دەگوترێ: (إصْطَكَّت ركبتاه وقدماه): فەیزەن بوو ئەژنۆی لێك دەدران، یان قاچی لێك دەدران.

الأَصَكُّ: ئەو کەسە ددانی پڕو جوت بن بۆشاییان تێدانەبێ ٥ (ك: صُكٌّ).

الصَّكُّ: شێك، چەکی پارە وەرگرتن لەبانق.

المِصَكُّ: ئامێری پێکەوە نوساندن ٥ قفڵو کێلون ٥ ددانی پڕو بێ بۆشایی.

صَكِمَ الفرسُ: ئەسپەکە لغاوەکەی جوو.

صَكَمَ الشيءَ: شتەکەی پاڵ پێوەنا، بەرانبەری کردو لەگەڵی داکەوتە زۆرانبازیو هێنانو بردن.

صَلَبَتِ الحُمّى على فلان صُلْباً: لەرزو تاکە لەسەر فلانکەس درێژەی کێشاو تاوی سەند.

صَلَبَهُ الحَرُّ: گەرما سووری کردەوە کولاندی تینی بۆهێنا.

صَلَبَته الشمس: خۆرەتاو گەستیو هەتاو بردی.

صَلَبَ الجِسْمَ: ئەملاو ئەولای جەستەی شەتەك داو هەڵیواسی، دەگوترێ: (صَلَبَ الجاني): تاوانبارەکەی هەڵواسی.

صَلَبَ اللحمَ: گۆشتەکەی برژاندو چەورییەکەی لی تکاند.

صَلُبَ صلابةً: توندو پتەو بوو، خۆی گرتو رەق بوو.

صَلُبَ على المال وغيره: دەستی بەسەر ماڵەکەوە گرتو رژدو چروك بوو دڵی نەهات لێی ببەخشێ.

صَلَّبَ الشيءُ: زۆر توندو پتەو بوو، دەگوترێ: (صَلَّبَ فَرْعُ الشجرة): لقەدارەکە پتەو بوو خۆی گرت.

صَلَّبَ النصرانيّ: مەسیحییەکە صەلیبی هەڵگرت ٥ لەسەر سینگو روخساری وێنەی صەلیبی دروست کرد.

صَلَّبَ الجسمَ: جەستەكەی شەتەك داو هەڵیواسی ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ﴾: بەلقی دارخورماوە هەڵتان دەواسم.

صَلَّبَ الشيءَ: شتەكەی پتەو كرد.

صَلَّبَ السِّلاحَ: چەكەكەی تیژكردو مشتوماڵی كرد.

اصطلب العظمَ او اللحمَ: بەئاگر چەورایی گۆشتو ئێسقانەكەی چۆڕاندەوە، دەری هێنا.

تَصَلَّبَ: گرژو رەق بوو، نەرمی تێدانەما، دەگوترێ: (تصلب العودُ): لقەدارەكە پتەوو رەق بوو.

تَصَلَّبَ الشريانُ: دەمارە خوێنبەرەكانی دڵ گرژ بوون.

تَصَلَّبَ في الرأي: لەڕاو بۆچونەكانی دا توندو تیژ بوو، سور بوو لەسەر ڕای خۆی.

الصَّالِبُ: لەرزو تای بەشیدەت ◦ كەپلەی گەرمی زۆر بێ.

الصَّلابَةُ: روقایمی، چاو قایمی، دەگوترێ: (في وجهه صلابة): لەروخساری دا خۆگرێو پتەوییەك هەیە ◦ بۆ جەستەیەك بەكاردێ لەسەر شێوەو شێوازی خۆی زۆر بمێنێتەوە ◦ زۆر گۆڕانكاری بەسەردا نەیە.

الصُّلْبُ: پتەوو رەقو بەهێز ◦ زەوی رەقو وشكو پتەو ◦ هەرمادەیەك شكڵو قەبارەو شێوازی لەحاڵەتی ئاسایی دا گۆڕانكاریی بەسەر دا نەیە ◦ بەپێچەوانەی غازو شلەمەنی ترەوە ◦ قاڵبە ئاسنێكە یان لەعونصوری تری وەكوو سلیكۆنو مەنگەنیزو شتی وا ◦ هەروا مادەی (الصُّلْبُ): بەمانا فەقەرەی پشت دێ ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ﴾ دەشگوترێ: (هو من صلب فلان): واتە لەوەچەو زوورییەتی ئەوە ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ﴾ ◦ (ك: أصْلُبٌ وأصلابٌ).

الصَّلَبُ: بەهێزو بەشیدەت ◦ سورێنچك ◦ (ك: أصلاب).

الصِّلِّبُ: بەهێزو بەشیدەت ◦ بەردی هەسان ◦ تێغی تیژكراوی مشتو ماڵ كراو.

الصَّلِيبُ: بەهێزو توانا ◦ نەژاد خاوێنو رەسەن، دەگوترێ: (هو عربي صليب): ئەو عەرەبێكی پاك نەژادو رەسەنە ◦ هەروا وشەی (الصَّليب): ناوە بۆ سورێنچك ◦ هەرشتێك لەسەر شێوەی دو هێڵی یەكتر بڕ

دروستکرابێ جا ئاسن بێ یان لەدارو شتی تربێ ٥ قەنارە ئەوەی لەسەری لەخاچ دەدرێ ٥ ئەو دارەی بەلای مەسیحیەکانەوە حەزرەتی عیسای لەسەر لەخاچ دراوە ٥ (ك: صُلُبٌ وصُلْبان).

الصَّلِيبُ الأحمرُ: دامەزراوەیەکی نێو دەوڵەتیە، کاری سەرەکی پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری مرۆییە لەکاتی روداوی بومەلەرزەو لافاوو شتی وا، ئا لەم کاتانەدا خزمەتگوزارییەکانی پێشکەشی لێقەوماوان دەکا.

الصَّلِيبيُّونَ: سوپای مەسیحییەکانی ئەوروپایە چەند جارێك پەلاماری جیهانی ئیسلامییان داوە لە چاخەکانی یانزەو دوانزەو سیانزەی زایین بەبیانووی رزگار کردنی بەیتولموقەددیس لەچنگی موسوڵمانەکان.

صَلَتَ اللبنُ ونحوه صَلْتاً: شیرەکە چەوری کەم بوو.

صَلَتَ فلاناً وغيره: غاری بەئەسپەکە دا.

صَلَتَ مافي القدح: ئەوەی لەپیاڵەکەدا بوو رشتی.

صَلُتَ الجَبِينُ صُلُوتةً: ناوچەوانی دەرکەوتو بریسکەی دا ٥ دەشگوترێ: (صَلُتَ الرجلُ).

أصْلَتَ الشَّيْئَ: شتەکەی دەرخست ٥ دەگوترێ: (أصْلَتَ السَّيْفَ): شمشێرەکەی لەکالان دەرکێشا.

إنْصَلَتَ: دەرکەوتو ئاشکرا بوو.

إنْصَلَتَ في سيره أو أمره: لە رۆیشتن‌و ئیش‌و کاری خۆی دا دڵسۆزو بەخەمەوە بوو، جیدی بو ٥ پێش کەوت.

الإصْلِيتُ: ئیش لەدەست هاتوو.

الصَّلْتُ: دەرچوو بەدەرەوە ٥ لوس‌و پوس.

جَبِينٌ صَلْتٌ: ناوچەوانی پان‌و گوشادو نورانی ٥ (سيف صَلت): شمشێری بریقەدار ٥ (سكين صَلْت): کێردی تیژو بڕندە ٥ (أصلات).

الصِّلَّتان: بەهێزو تواناو چوست‌و چالاك ٥ (ك: صِلْتانٌ).

صَلِجَ صَلَجاً: کەڕ بوو ٥ (فهو أصْلج وهي صَلْجاءُ) ٥ (ك: صُلْجٌ).

تَصَالَجَ فلان: فلانکەس خۆی بەکەڕ نیشان دا.

الصَّلَّجَةُ: پەردەیەکی پارێزەری ئاوریشمییە.

الصَّلِيجَةُ: قاڵبە زیوی پوختە کراو.

الصَّوْلَجُ: صاف‌و بێ غەل‌و غەش ٥ عەصایەکە لایەکی وەکوو گۆچان

چـەمێندراوەتەوە، سوارچـاك پێـی لەگۆیەكە دەدا ٥ (ك: صَوالِج).

الصَّوْلَجَةُ: بەمانا (الصَّوْلَجُ)دێ.

الصَّوْلَجانُ: بەمانا (الصَّوْلَجُ)دێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو گۆچانو عەصایەی پاشا بەدەســـتییەوە دەگـــرێ وەكـــوو نیشانەی دەسەڵاتو فەرمانڕەوایی.

الصَّوْلَجانَةُ: بەمانا (الصَّوْلَجانُ)دێ.

صَلَحَ صَلاحاً وصُلُوحاً: گەنـدەڵیو پیـسی تێدا نەماو پاك بۆوە.

صَلَحَ الشَّيْئُ: شتەكە گونجاو بـوو، بەسـود بـوو ٥ دەگـوترێ: (هـذا الـشَّيْئُ يـصلح لك): ئـەم شـتە بـۆ تـۆ گونجـاوە سـودی هەیە.

صَلُحَ صَلاَحاً وصُلُوحاً: بەمانا (صَلَحَ)دێ.

أَصْـلَحَ الـشَّيْئَ: گەنـدەڵیو خراپـی شتەكەی نەهێشت لای برد.

أَصْلَحَ بينهمـا: دوژمنایـەتیو دژایـەتی نێوانی لابردن.

أَصْلَحَ اللهُ لفلان في ذريته أو ماله: خودا مـاڵو منـداڵی فلانكەسـی صـاڵحو گونجاوو بەخۆچاراوكردن.

صَـالَحَهُ مُـصَالَحَةً وصِـلاحاً: ئاشـتەوایی لەگەڵ دا كرد ٥ لەگەڵی رێك كەوت.

إصْـطَلَحَ القَـومُ: خەڵكەكـە كێـشەو ناخۆشییان لەناودا نەما.

أَصْلَحُوا على الأمر: لەسەر كارەكە رێك كەوتنو رازی بوون.

تَصَالَحوا: بەمانا (إصْطَلَحوا)دێ.

اسْتَـصْلَحَ الـشَّيْئُ: شـتەكە خـەریكی چاكسازیو باشبون بوو.

استَصْلَحَ الشَّيْئَ: شتەكەی چاك كردەوە ٥ داوای چـاكبونو چاكـسازی تێـدا كرد بەباشو گونجاوی دانا.

الإصـطلاح: چـاوگی (إصْـطلح)ەیـە ٥ یەكـدیگیربوونی كۆمـەڵێك خەڵكـە لەسـەر شـتێكی تایبـەتیو هـەموو زانـــستو زانیارییـــەكیش زاراوەی ئیصطلاحی خۆی هەیە.

الصَّالِحُ: راستاڵو گوێ رادێرو پابەنـد بەئەنجامـدانی ئـەركی سەرشـانی ٥ (ك: صَلَحاء) ٥ واش دەبێ بـەكاردێ بـۆ شـتی زۆرو گونجـاو ٥ دەگـوترێ: (عنده قدر صـالح مـن المـال): هـەروا دەگـوترێ: (واتَتْنِي صالحة من فـلان): لەفلانكەسەوە نیعمـەتێكی زۆرم پـێ گەیی ٥ (ك: صوالِحُ).

الـصَّلاحُ: بـەردەوامبوون لەسـەر كـاری چاكە ٥ بێ عەیبو خەوش.

الـــصَّلاحِية: دەســـت رۆیـــشتوییو كارئەنجامدەر بەرێكو پێكی.

الصَّلاحية للعمل: بـاش خۆئامـادەكردن بۆ ئیش.

الصَّلاحية لذي السلطان: ئەو دەسەڵاتەی

قـانون دەيـدا بـە كەسـێك بـۆ ڕەهاكردنی ئیش‌و كار.

الـصُّلْحُ: ئاشـتەوایی ٥ كۆتـایی هێنـان بەكێـشەو نیـزاع ٥ كۆتـایی هێنـان بەشەڕو كوشتار.

الصَّلِح: گونجاوو لەبار ٥ (ك: صُلَحاء).

المَصْلَحَة: بەمانا (الصَّلاح) دێ ٥ سوودو بەرژەوەنـــدی ٥ دەســـتەیەكی كارگێڕییـە لـەبوارێكی گـشتی دا كاردەكـەن بـۆ بەرژەوەنـدیی گـشتی وەكوو (مصلحة الضرائب).

صَلِخَ صَلَخاً: بیستنی نەما، كەڕ بوو ٥ (هو أصلخ وهي صلخاء).

تَـصَالَخَ: خـۆی بەكـەڕو گـوێ گـران لەقەڵەم دا.

صَلَدَ صَلْداً وصُلوداً: ڕەق‌و پتەو بوو.

صَـلَدَت الأرض: زەوییەكـە هیـچی لـێ نەڕوا، ڕوتەن بوو.

صَـلَدَ فـلان: فلانكـەس ڕژدو چـروك بـوو دەسـتی ناچێتە مـاڵی خـۆی ٥ دڵ ڕەق بوو.

صَـلَدَتِ الدَّابَـةُ: وڵاخەكـە لـەڕاكردن‌و غـاردان دا بەتونـدی قاچـی بـەزەوی كێشان.

صَلَدَ الزَّنْدُ: بەردو ئەستێكە دەنگـی هـات‌و ئاگری لـێ نەبۆوە.

صَلَدَ فلان بیدیە: فلانكـەس چـەپڵەی لـێ دا.

صَلَدَت أنیابە: ددانـەكانی (كەڵبـەكانی) سیرە سیرو جیرە جیریان هات.

صَلَدَ الشَّیْئُ: بروسكەی لـێ دا.

صَـلُدَ صُـلُوداً وصـلادةً: ڕەق‌و پتـەو بـوو، ڕژدو چروك بوو.

أصْلَدَ: ڕەق‌و پتەو بوو.

أصْلَدَ الشَّیْئَ: توشـی شـتی ڕەق‌و پتـەو بوو.

الأصْلَدُ: شتی زۆر ڕەق‌و پتـەو ٥ پیـاوی زۆر ڕژدو چروك.

الـــصَّلْدُ: ڕەق‌و لـــووس ٥ بـــەردی زۆر لـووس ٥ زەوی ڕەقـەن‌و چـەقەن كـە هیـــچی لـــێ نـــەڕوێ ٥ قورئـــان دەفـەرموێ: ﴿كَمَثَـلِ صَـفْوَانٍ عَلَيْـهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا﴾.

رأس صَـلْدٌ: سـەری لـوس‌و بـێ تـوك ٥ (جلد صَلْدٌ) ٥ پێستی لوس‌و بێ توك ٥ هـەروا وشـەی (صَـــلْد) نـاوە بـۆ چەرخ‌و شخارتەیەك دەنگی لـێ بێ‌و ئـاگری لـــێ پەیـــدا نـــەبێ ٥ (ك: أصلاد).

الـــصَّلُودُ: بـــۆ زێـــدە ڕەوی لـــەمانای (صَـــلَدَ)دێ ٥ مەنجـەڵ‌و دیـزە كـە درەنـگ شـتیان تێـدا بكوڵـێ ٥ (ك: صُلُدٌ).

المِـصْلادُ: دەگـوترێ: (ناقـة مِـصلاد):

دا.

حوشترێکە بێچوی بووەو شیری تێدا نییە ○ (ك: مصاليد).

المِصْلادَةُ: بەمانا (المِصْلادُ)دێ ○ (ك: مَصَاليد).

الصِّلْدِمُ: ڕەق‌و قایم‌و پتەو ○ ولاخی سم گەورە ○ (ك: صَلادِم).

صَلْصَلَ الشَّيْءُ: شتەکە زرینگەی لێ هات، دەنگی دایەوە ○ دەگوترێ: (صَلْصَلَ الجرسُ وصَلْصَلَ الحَلْيُ وصَلْصَلَ الرعدُ).

صَلْصَلَ فلان: فلانکەس هەڕەشەی کرد.

صَلْصَلَ بكلامه: قسەکانی پچڕ پچڕ دەربەڕاندن.

تَصَلْصَلَ الغديرُ: زەلکاوەکەی وشك بوو.

الصُّلاصِلُ: شتێك دەنگ بداتەوە ○ ترینگەی لێ بێ.

الصُّلْصَلُ: ناوچەوانی ئەسپ ○ (ك: صَلاصِل).

الصُّلْصُلُ: باقی ماندەی ئاو لەبنکی زەلکاو دا یان لەبنکی تەنکی‌و بەرمیل‌و شتی وا دا ○ ئەو شوێنەی لەپشتی ئەسپ سپی دەبێ بەهۆی ڕوتانەوەی توکەکەی ○ (ك: صَلاصِل).

صَلْطَحَهُ: بلاوی کردەوەو ڕایخست.

الصَّلْطَحُ: پان‌و پۆڕ ○ کەتەو زەبەلاح.

المُصَلْطَحُ: ڕاخراوی پان.

صَلَعَ فلان صَلَعاً: قژی پێشە سەری یان تۆقەسەری ڕوتانەوە ○ موی پێوە نەما.

صَلَعَتِ الشجرةُ ونحوها: بڕژو سەرە لقی درەختەکە هەلوەرین یان ئاژەل خواردنی.

صَلَّعت الشمسُ: خۆر لەژێر هەور هاتە دەرو دەرکەوت.

تَصَلَّعت الشمسُ: بەمانا (صَلَّعت)دێ.

الأَصْلَعُ: کەسێك سەری ڕوتابێتەوە، پێشەسەری یان تۆقەسەری ڕوتابێتەوە ○ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (صَلْعاءُ) ○ نۆکە شمشێری مشت‌و ماڵ کراو، نووکە ڕمبی مشت‌و ماڵ کراو ○ هەرشتێك بدرەوشێتەوەو لووس بێ ○ (ك: صُلْعٌ وصُلْعانٌ).

الصَّلاع (صِلاع الشمس): گەرمایی خۆر.

الصَّلَعُ: ڕوتانەوەی مووی پێشەسەر یان تۆقە سەر.

الصُّلْعَةُ: پێستی سەر کە تووکی پێوە نەمابێ.

الصَّلَعَةُ: بەمانا (الصُّلْعَةُ)دێ.

الصُّلاَّعَةُ: بەردی ڕەقی پتەوو پان ○ (ك: صُلاّع).

الصَّلِيعُ: بەمانا (الأَصْلَعُ) دێ ○ شتێك لەزەوی جیابووبێتەوە ○ (ك: صُلَعاء) ○ بۆ مێینە (صليعة) بەکاردێ ○ (ك: صلائع).

صَلَفَهُ صَلْفاً: رقی لێ بوو، ناخۆشی ویست.

صَلِفَ الشَّيْءُ صَلَفاً: خێرو بێری کەم بوو ○ دەگوترێ: (صَلِفَ النباتُ): ڕووەکەکە قەدو باڵای کەم بوو، دانەوێڵەی کەم بوو ○ (صَلِفَ الطعامُ): خۆراکەکە ڤیتامیناتی کەم بوو ○ (صَلِفَ السحابُ): هەورەکە بارانی کەم بوو، بروسکەی کەم بوو.

صَلِفَ فلان: فلانکەس بێ بەختو چارە ڕەشە خەڵك خۆشیان ناوێ ○ (فهو صَلِفٌ وهي صَلِفَةٌ).

أصْلَفَ: بەمانا (صَلِفَ)دێ ○ ڕەزاگران بوو، چارە قورس بوو.

أصْلَفَ فلاناً وغيره: رقی لەفلان بۆوە.

أصْلَفَه الله: خودا وای لێ کردوە خەڵکی رقیان لێ بێ.

تَصَلَّفَ: چارە ڕەشیو بێ خێری دیارکەوت ○ چووە ناو زەوییەکی ڕەقەنو پتەو.

الأصلف من الأرض: زەوی ڕەقو پتەو کە هیچی لێ نەڕوێ ○ (ك: أصالف وصُلْفٌ).

الصَّلِفُ: دەگوترێ: (سحاب صَلِفٌ): هەورێکە بروسکەو گوڵە گوڵی زۆرە بەڵام بارانی نییە ○ هەروا ناوە بۆ خۆراکێك تامی کەم بێ یان هەر بێ تام بێ.

الصَّلْفاءُ: بەردی لەگەڵ زەوی تەخت بوو ○ (ك: الصَّلافي).

الصِّلِفُ: بەمانا (الصَّلِفُ)دێ ○ لامل، خوار گوێچکە بۆسەر شان.

الصِّليفان: هەردو لامل ○ دو دارن لەم دیوو ئەو دیوی کورتانی ولاخ دەبەسترێن باریان پێ قایم دەکرێ.

صَلَقَ القومَ: زەرەرو زیانی زۆری لەقەومەکە داو کارەساتی بەسەر هێنان ○ دەشگوترێ: (صَلَقَ فيهم).

صَلَقَ اللَّحْمَ ونحوه: گۆشتەکەی کوڵاندو کردی بە چێشت.

صَلَقَ الشاةَ ونحوها: مەڕەکەی ئەم دیو ئەو دیو برژاند.

صَلَقَتِ الشَّمْسُ فلاناً وغيره: خۆر بەگەرمییەکەی زیانی بەفلانکەس گەیاند.

صَلَقَ فلاناً بالعَصَا: بەگۆچان لەفلانکەسی دا.

أصْلَقَ النابُ: ددانەکە (کەڵبەکە) سیرەی هات چونکە لەددانێکی دەخشا.

تَصَلَّقَ: تلاوتلی کرد، ئەمدیواو دیوی کرد.

تَصَلَّقَتِ الدَّابَّةُ: ولاخەکە خۆی گەوزاند، تلاوتلی کرد.

إصْطَلَقَ: بەمانا (أصْلَقَ)دێ.

الصُّلاقة: ئاوێك زۆر مابێتەوەو بۆگەنی کردبێ ٥ ئاوی گەڕاوە.

الصَّلْقُ: هاوارو لۆرە لۆر ٥ دەنگو جیڕەی ددانی حوشتر کە لێکیان دەدا.

الصَّلَقُ: دەشتی کاکی بەکاکی ٥ (ك: أصلاق).

الصَّلَّاقُ: بۆ موبالەغەو زێدە ڕەوی لەمانای (صَلَقَ)دا دێ ٥ هەروا بەوتار بێژی زمانڕەوانو دەنگ گەورە دەگوترێ.

الصَّليق: گۆشتی کولاو ٥ گۆشتی برژاو ٥ نانی تیری ٥ (ك: صلائق).

المِصْلَقُ: بەمانا (الصَّلّاق)دێ ٥ (ك: مَصَالِق و مصاليق).

صَلَّ الشَّيْءُ صَليلاً: شتەکە دەنگی شێوە لەرینەوەو زرینگانەوەی لێ هات.

صَلَّ بيضُ الحديد: ئاسنەکە دەنگی لێ هات بەهۆی پێك کێشانەوە.

صَلَّ المِسْمارُ: بزمارەکە لەکاتی داکوتان دا دەنگی لێ هات.

صَلَّ الإناءُ الفارغ: قاپە بەتاڵەکە لەکاتی پێکێشانی شتێکی تر پێی دەنگی لێ هات زرینگەی لێ هات.

صَلَّ اللَّحْمُ صلولاً: گۆشتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد.

صَلَّ الشَّرَابَ صَلاًّ: شەرابەکەی تەصفیە کرد.

صَلَّ الحبُّ المختلط بالتراب: ئاوی پێداکردو قوڕەکەی لەدانەوێڵەکە کردەوەو دای شۆرد.

أصَلَّ اللَّحْمَ أو الماءَ ونحوه: گۆشتەکە بۆگەنی کردو تامو ڕەنگی گۆڕا.

صَلَّلَ: بۆ زێدە لەمانای (صَلَّ)دێ.

الصَّالُّ: کەرەکێوی زەڕە تیژو ناخۆش.

الصَّالَّةُ: بۆ مێینەی (الصّال)دێ ٥ بەڵاو کارەسات.

الصُّلُّ: گۆشتی بۆگەن کردو گۆڕاو یان هەرشتێکی تر کە گۆڕابێو بۆنی کردبێ.

الصِّلُّ: ماری پێسو ژەهراوی پیسترین ماری ژەهراوی ٥ دەگوترێ: (صِلُّ أصلال): بەڵاو نەخۆشی پیس.

الصِّلَّةُ: پێستی وشکەوە بووی بۆگەن ٥ (ك: صِلال).

الصُّلَّةُ: بای بۆگەن.

صَلَمَهُ صَلماً: بڕیەوە ٥ لەڕیشە دەری هێنا ٥ بەزۆری بۆ گوێچکەو لووت بەکاردەهێندرێ دەگوترێ: (صَلَمَ أذنه، أنفه).

صَلَّمَهُ: بۆ موبالەغەو زێدەڕۆیی لەمانای (صَلَمَ)دا بەکار دێ.

اصْطَلَمَهُ: بەمانا (صَلَمَهُ)دێ ٥ دەگوترێ:

(إصنطَلَمهم الدَّهرُ أو الموتُ أو العدوّ): زمانه يان مەرگ يان دوژمن له بێخی دەرهێنانو لەناوی بردن.

الأصْلَمُ: گوێ بڕاو ◦ گوێ بچوك كه بەسروشت گوێی بچوك بن ◦ (ك: صُلْمٌ).

الصَّلْماءُ: مێینەی (الأصلم) ◦ (ك: صلم).

الصُّلْمَةُ: زرێیه دەچندرێ بەئەندازەی كڵاو لەژێر كڵاوو قەڵەنسوە لەسەر دەكرێ ◦ (ك: صُلَمٌ وصِلامٌ).

الصَّيْلَمُ: بەڵاو كارەساتی وا شت لەبێخ بێنێ ◦ شمشێر.

المُصَلَّمُ: بەمانا (الأصْلَمُ)دێ ◦ بۆ تەعبیر دانەوە لەزەلیلیو بێ دەسەڵاتی دەگوترێ: (مَشوا بآذان النعام المُصَلَّم).

صَلِيت الناقة أو الحامِلُ: حوشترەكه یان ئافرەته دووگیانەكه وانێكی شل بوو چونكه نزیكه بزێ.

أصْلَّت الحامِلُ: بەمانا (صليت)دێ ◦ نزیكه منداڵەكەی ببێ.

صَلَّيَ الفرسُ: ئەسپەكه له پێشبڕكێ دا بەدووەم گەیشت.

صَلَّى فلان: فلانكەس نزاو پاڕانەوەی كرد ◦ دەگوترێ: (صَلَّى عليه): دوعای خێری بۆكرد ◦ له قورئان دا هاتووه: ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ ◦ نوێژی كرد.

صَلَّى الله على رسوله: خودا ڕەحمەتو سۆزی خۆی ڕژاند بەسەر پێغەمبەر دا.

الصَّلاَ: ئەم لاو ئەولای كلك، ڕاستو چەپی كلك ◦ بۆشایی نێوان قنگو كلك ◦ ناوقەدی پشت بۆ ئادەمیزادو ئاژەڵ ◦ (ك: أصلاء).

الصَّلاَةُ: دوعاو پاڕانەوە ◦ دەگوترێ: (صَلَّى صلاةً): دوعای كرد ◦ نوێژ عیبادەتێكی تایبەتییەو كاتی دیاریكراوی هەیەو لەشەریعەت دا بەدورو درێژی باسی لێوە كراوە ◦ ڕەحمەتو بەزەیی ◦ خانەی خودا پەرستی لای جولەكە ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا﴾ مەبەست بەوشەی (صلوات) لەئایەتەكەدا شوێنەكانی عیبادەتكردنی جولەكەكانە.

المُصَلِّى من خيل السباق: ئەو ئەسپەیە كه لە دوا ئەسپی یەكەم دێ له گۆڕەپانی پێشبڕكێ دا ◦ بۆ ئادەمیزایش بەكاردەهێندرێ كەلەدوا یەكەمەوە بێ لەهەر ئیشو كارێك دا بێ.

المُصَلّى: شوێنی نوێژکردن، بەرماڵو تاتەبەردی نوێژکردن.

صَلَى الشيْءَ صَلْياً: شتەکەی خستە ناو ئاگرەوە ٥ دەگوترێ: (صلاه النار وفيها وعليها): هەروا دەگوترێ: (صلاة العذابَ أو الذلّ أو الهوانَ).

صَلّى اللَحْمَ: گۆشتەکەی برژاند ٥ دەگوترێ: (صَلّى الصيدَ): داوی بۆ نێچیرەکە نایەوە ٥ (صَلّى فلاناً): فلانکەسی خستە ناو چورتمو نەگبەتییەوە.

صَلِيَ في النار وبها صَلىً وصِلياً: لەئاگردا سوتا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى﴾.

صَلِيَ الأمْرَ وبه: چورتمو ناخۆشی لەکارەکە توش هات ٥ دەگوترێ: (صَلِيَ بفلان وصَلِيَ بشر فلان): گرفتاری فلانکەس بوو، گرفتاری شەڕی فلان بوو ٥ (فهو صالٍ) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ﴾.

أصْلاهُ النار وبها وعليها: خستییە ناو ئاگرەوە.

أصْلَى اللحمَ: گۆشتەکەی برژاند.

صَلاّ النارَ: خستیە ناو ئاگرەوە.

صَلّى الماءَ: ئاوەکەی گەرم کرد.

صَلّى القَناةَ أو العصا بالنار: رمبەکە یان عەصاکەی بەسەر ئاگردا راداشت بۆئەوەی گەرم ببێو نەرم ببێ راستی بکاتەوە.

إصْطَلَى النارَ وبها: خۆی بەئاگر گەرم کردەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾ ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان لايصطلى بناره): فلانکەس کەس خۆ بەئاگری گەرم ناکاتەوە، واتە: ئەوەندە ئازاو چاو نەترسە.

تَصَلّى النار وبها: خۆی بەئاگر گەرم کردەوە.

تَصَلّى القناةُ: رمبەکەی بەئاگر راداشت بۆئەوەی گەرمو نەرم بێو راستی بکاتەوە.

الصِّلَى: ئاگر ٥ سوتەمەنی.

الصِّلايَةُ الصِّلاءَةُ: دەسکەوانی کوتانی ئەوشتانەی بۆنی خۆشیان لێ دروست دەکرێ.

الصِّلِيُّ: چوونە ناو ئاگر.

المِصْلاةُ: داوێکە دەنرێتەوە بۆ نێچیرکردن ٥ فرتو فێڵو تەڵەکەبازیی ٥ (ك: مصالٍ).

إصْمَأَلَّ: پتەو بوو ٥ (إصْمَأَلَّ النباتُ): ڕووەکەکە راساو تێک چڕژاو گەشەی کرد.

إصْمَأَلَّ فلان: فلانکەس رقی هەڵساو

ڕەگی لاملی فش بوون ٥ (فهو مُصْمَئِلٌ).

صَمَتَ صَمْتاً وصُمُوتاً وصُماتاً: بێدەنگ بوو قسەی نەکرد ٥ بۆ جگە لەئادەمیزاد دەگوترێ: (صامت) ناگوترێ (ساکت).

أصْمَتَ العليل: نەخۆشەکە زمانی شکاو لەقسەکردن کەوت.

أصْمَتَ فلاناً: فلانکەسی بێدەنگ کرد.

صَمَّتَ: بەمانا (صَمَتَ)دێ.

صَمَّتَ فلاناً: فلانکەسی بێدەنگ کرد.

صَمَّتَ الشَيْئَ: شتەکەی والێ کرد بۆشایی تێدا نەما.

الصَّامِتُ: بێدەنگ ٥ هەرشتێك نوتقی نەبێ.

الصَّامِتُ من المال: زێڕو زیو ٥ دەگوترێ: (ما له صامِت ولا ناطق): خاوەنی هیچ نییە ٥ هیچی نییە ٥ (ك: صُمُوت وصوامت).

الصُّمَات: بێدەنگی ٥ لەبواری مارەکردنی کچ دا گوتراوە (إذنها صُماتها): بێدەنگی کچ نیشانەی رازیبوونییەتی ٥ هەروا دەگوترێ: (رماه الله بصُماتها): خودا زەبرێکی ئاڕاستە کرد بێدەنگی کرد.

الصِّمَاتُ: شت ٥ چت ٥ هەردەبێ لەگەڵ ئامرازی نەفی دا بەکار بهێندرێ ٥ دەگوترێ: (ما ذقت صِماتاً): هیچم نەچەشتووە.

الصِّماتُ: مەبەست ٥ دەگوترێ: (بات على صِمات أمره): وازی نەهێناو سوور بوو لەسەر کارەکەی‌و دەیەوێ ئەنجامی بدا.

الصُّمْتَةُ: ئەو شەقشەقەو حەتحەتۆکەو گەڵوازەو شتی تر کەمنداڵی بچوك دەخافڵێنێ‌و خواردن‌و گریانی لەبیردەباتەوە.

الصُّمُوتُ: بێدەنگ ٥ دەگوترێ: (ضَرْبَة صُمُوت): زەبرێکی خپ کەر بەبێ ئەوەی دەنگی لێ بێ ٥ (مُسَدَّسٌ صموت): دەمانچەی بێدەنگ ٥ هەروا ناوە بۆ شمشێر ٥ زرێی مشت‌و ماڵ کراوی نەرمەلیقە ٥ هەروا دەگوترێ: (خلخال صموت وجارية صموت الخلخال): دەنگی خەڵخاڵی لێ نایە چونکە قاچی گۆشتنەو پڕی کردوە.

المُصْمَتُ: شتی بێ گیان‌و گەشەو نما کەناوی کلۆر نەبێ وەکوو بەردو شتی وا ٥ قفڵێك کە بەناڕەحەتی بکرێتەوەو شوێنی کلیلەکەی چەواشەکاریی تێدابێ ٥ ڕەنگی خاڵص‌و بێ غەش کەهیچی تری تێکەڵ نەکرابێ ٥ نووستنی قوڵ‌و

گران کەبەئاسانی بەخەبەر نەیە.

المُصْمِتُ: دەگوترێ: (هو يشكو الى غير مُصْمِتٍ): دادو فیغانی لەلای کەسێك دەکا کەهیچ شلوێ نابێ ٥ شکاتەکە هەستی ناجولێنێ.

صَمَحَ اليومُ صَمْحاً: گەرماکەی بەهێز بوو.

صَمَحَ الحَرُّ فلاناً: گەرما مێشکی فلانی ئازار دا.

صَمَحَ فلاناً بالسوط: بەقەمچی لەفلانکەسی دا.

صَمَحَ في المسألة: زۆر لەباسەکەی کۆلیەوەو وردبینی تێدا کرد.

الصُّمَاخُ: داخکردن ٥ بۆگەن.

صَمَخَهُ صَمْخاً: لەکرکراگەی گوێچکەی دا ئازاری زەبری گەیاندە پەردەی گوێی.

الأُصْمُوخ: بەمانا (الصُّماخ)دێ.

الصُّمَاخُ: بۆری ناوگوێچکەکە دەگاتە کرکراگەی گوێ ٥ (ضرب الله على صماخه): خودا خەوی لێ خست ٥ (ك: أصمِخة).

الصِّمِخَةُ من النساء: ئافرەتی ناسكو تازە پێگەیشتوو.

الصِّمَاخَةُ: ئەو کەلوو لوانەی لەورگی ئاژەلی کاوێژکاردایە.

صَمَدَ صَمْداً وصُموداً: خۆگرو دامەزراو بوو.

صَمَدَ الشَيْئَ وله واليه صمداً: قەصدی شتەکەی کرد.

صَمَدَتْ الشمسُ وجْهَهُ: گڕەی گەرمای خۆر دەمو چاوی داخ کرد.

صَمَدَ القارورةَ ونحوها: تۆپەوانەی خستە دەمی دیزەکەوە.

أصْمَدَالأمْرَ اليه: ئیشەکەی خستە ئەستۆی ئەو.

أصْمَدَ فلاناً الى كذا: فلانکەسی ناچار کرد بۆ ئەو شتە.

صَامَدَهُ مُصَامدةً وصِماداً: بەسەری دا زاڵ بوو لەخۆراگریو بەرگری کردن دا.

صَمَّدَهُ: بۆ زێدە ڕەوی لەمانای (صَمَدَ) دا دێ.

صَمَّدَ رأسَهُ: چەفتەیەکی بچوکی لەسەر بەست.

تَصَامَدا: کێ برکێیان لەگەڵ یەکتر کرد لەبواری بەرگریو خۆگری دا.

الصِّمَادُ: دەگوترێ: (بات على صماد الماء): شەوی بەرۆژ کردەوە بەتەما ئاوو هەوڵدان بۆ ئاو ٥ ئەو چەفتەو دەسرە بچوکەیە کەپێش مێزەر لەسەر دەبەسترێ ٥ تۆپەوانەی گۆزەو دیزە ٥ (ك: أصمدة).

الصِّمادَةُ: تۆپەوانەی دیزەو گۆزە ٥ (ك: صمائد).

الصَّمْدُ: شوێنی بەرز، تەپۆلکەی بەرز ٥ (ك: أصْمَاد وصِماد).

الصَّمَدُ: ئەوکەسەی بۆ بەهانا هاتن و جێ بەجێ کردنی پێویستیات قەصد دەکرێ و لەوداوا دەکرێ پێویستیاتی مەخلوقات دابین بکا ٥ هەوا ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ هەروا بەشتێك دەگوترێ کە کلۆر نەبێ ٥ دەگوترێ: (شيء صَمَدٌ): شتێکی پتەوو پڕو بێ کلۆراییە.

الصَّمْدَةُ: بەردی چەقیوو دامەزراوو ڕۆچوو بەزەوی داو کەمێکی بەدەرەوەبێ.

المِصْمَادُ: دەگوترێ: (ناقة مِصْماد): حوشترێکە خۆگرە لەسەر برسییەتی و تینوایەتی ٥ (ك: مَصَامِيد).

المُصَمَّدُ: مەقصودو مەبەست ٥ شتێکی ڕەق و پتەو کە کلۆرایی تێدا نەبێ.

صَمَرَ الماءُ صَمْراً وصُموراً: ئاوەکە لەبەرزاییەوە هەڵڕژایە شوێنی تێدا راوەستانی خۆی.

صَمَرَت الريحُ: ڕەشەباکە کەوت و نەما.

صَمَرَ الرجلُ: پیاوەکە ڕژدو چروك بوو.

صَمَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی مەنع کرد.

صَمِرَ اللَّبَنُ صَمَراً: ماستەکە مزر بوو.

صَمِرَ الماءُ: ئاوەکە بۆگەن بوو، بۆنی ناخۆشی لێ پەیدا بوو ٥ دەشگوترێ: (يدي صَمِرَةٌ مِن السَّمَك): دەستم بەماسی بۆنی ناخۆشی لێ پەیدا بوو.

أصْمَرَ اللَّبَنُ: ماستەکە زۆر مزر بوو.

أصْمَرَ فلان: فلانکەس کەوتە کاتی خۆرئاوابوون.

أصْمَرَ المتاعَ: کاڵاو شت و مەکەکەی کۆکردەوە.

صَمَّرَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (صَمَرَ)دا دێ.

صَمَّرَ المتاعَ: کاڵاو شت و مەکەکانی کۆکردەوە.

الصّامورة: ماستی زۆر مزرو ترش.

الصِّمْرُ: زەلکاوو شوێنی ئاوی بۆگەن ٥ (ك: أصمار).

الصَّمَرُ: بۆگەن ٥ دەگوترێ: (أصابه صَمَرُ البحر): بۆگەنی ئاوی دەریا کاری لێ کردووە.

الصَّمِيرُ: گۆشتی وشکەوە بوو بەسەر ئێسقانەوە کەبۆگەنی عەرەقی لێ دێ ٥ (ك: صُمَراء) بۆئافرەت ٥ دەگوترێ: (هُنَّ صمائرُ).

الصُّمَيْرُ: کاتی ئاوا بوونی خۆر ٥ دەگوترێ: (دخلنا المدينة في الصُّمَيْرِ).

صَمْصَمَ في كذا: بەمانا سووربوون لەسەر شت، پێگیریی کردن لەداوا.

صَمْصَمَت القُنْفُذةُ: ژیشکەکە دەنگی لێوەهات ◦ قیژاندی.

الصَّمْصَامُ: سوور بوو لەسەر داوا ◦ شمشێری بڕندەو تیژ کە نەنوشتێتەوە ◦ (ك: صُمَاصِمَة).

الصَّمْصَامَةُ: بەمانا (الصَّمْصَامُ)دێ.

الصُّمْصُمُ: زۆر رژدو چرۆك.

الصُّمْصِمَةُ: کۆمەڵو تاقم ◦ تەپۆڵکەی پتەو بەردەلان ◦ (ك: صِمْصِمٌ وصَماصِمُ).

الصُّمْصُمُ: زۆر رژدو چرۆك.

الصُّمْصِمَةُ: کۆمەڵو تاقم ◦ تەپۆڵکەی پتەوو بەردەلان ◦ (ك: صِمْصِمٌ وصَماصِمُ).

صِمِعَ صَمَعاً: گوێچکەی بچوك بوو، پاژنە پێی بچوك‌و باریك بوو.

صَمِعت القناة: رمبەکە گرێکەی بچوك بوو.

صَمِعَ فلان: فلانکەس ئازاو بەجەرگ بوو، ملی لێ نابۆ ناو کارەسات‌و گوێی بەهیچ نەدا ◦ (هو أصْمَعُ وهي صَمْعَاءُ).

صَمَّعَ الشَيْئَ: شتەکەی تیژ کرد.

صَمَّعَ الحيوانَ: گیانلەبەرەکەی کزو کۆڵەوار کرد.

صَمَّعَ الله الظبيَ: خودا شاخی پچوك‌و تیژی بۆ ئاسکەکە خوڵقاند.

إنْصَمَعَ في غضبه: لەڕق هەڵسانەکەی دا بەردەوام بوو.

تَصَمَّعَ: ڕقی لەگەڵ رق تێکەلاو کرد ◦ رقی سوار رق بوو.

تَصَمَّعَ ريش السَّهْم: پەڕو پۆڵی پێکەوە نووسا چونکە خوێناوی بوو ◦ دەشگوترێ: (تَصَمَّعَ السهمُ).

الأصْمَعُ: بێچوو ◦ ئەم ناوەی لەوەوە بۆ هاتووە کە گوێچکەی بچوکن‌و بەسەریەوە نووساون ◦ پێشی دەگوترێ: (الأصْلَمُ) ◦ هەروا بەمانا سەرباریك‌و تیژ دێ ◦ دەگوترێ: (نبات أصمعُ): ڕوەکێکە چرزووەکەی دەرکەوت‌و هێشتا نەگەشاوەتەوە ◦ (قلب أصمع) دڵێکی زیرەك‌و قایم‌و پتەو.

الصَّمِعُ: دڵ قاییم ◦ ئازاو ورە بەرز.

الصَّمْعَاءُ: دەگوترێ: (أذن صَمْعَاءُ): گوێچکەی پچوك‌و نوساو بەسەرەوە ◦ (قدم صَمْعَاءُ): قاچێکە پاژنەی رێك‌و پێك‌و ناسکە ◦ (برعومة صَمْعَاءُ): چوزەرەیەکە هێشتا نەگەشاوەتەوەو نەکراوەتەوە ◦ (قناة صَمْعَاءُ): سەر ڕەمبێکە ئاسنەکەی پتەوو بێ کلۆراییە.

صَوْمَعَ الشَيْئَ: شتەکەی گرد کردەوە.

صَومَعَ البناءَ: باڵەخانەکەی بەرز کردەوە.

الصَّومَعُ: کەنیشتە، خانووی خودا پەرستی مەسیحییەکان ٥ خەڵوەی خودا پەرستی و گۆشەگیری.

الصَّومِعة: بەمانا (الصَّومَعُ) دێ ٥ سایلۆی دانەوێڵە ٥ کەندوو عەمباری دانەوێڵە تێدا هەڵگرتن ٥ (ك: صوامِع).

أصْمَغَت الشجرةُ: درەختەکە صەمغی تازەی دەردا.

أصْمَغَ شِدْقُهُ: لاشەویلەی کەفی پێوە بوو.

صَمَّغَهُ: صەمغی لێ دا، صەمغی تێ کرد ٥ بەصەمغ پێکیەوە نووساند.

اسْتَصْمَغَ الشجرَ: صەمغی لەدرەختەکە دەرهێنا.

التَّصَمُّغُ: نەخۆشییەکە توشی بڕێ شتی سوێرو شیرین دەبێ.

الصَّامِغان: ئەملاو ئەولای دەم بۆلای شەویلە.

الصَّمْغُ: مادەیەکی لینجە وەکوو غەرە وایە لەبڕێ درەخت دەردەهێندرێ و وشك دەکرێتەوەو ئامادە توانەوەی تێدایە دەکرێتە کەرەسەی شت پێکەوە نووسان.

الصِّمْغانُ: بەکەسێك دەگوترێ کە شتێکی وەکوو صەمغ لەگوێچکەی یان لە لوتییەوە بێتە دەر.

الصَّمْغَةُ: لەبواری پزیشکی دا هەوکردن و هاوسانێکە لەقۆناغی سێیەمی نەخۆشی زوهری بۆماوەیی پەیدا دەبێ و کێم دەکا ئەگەر لەپێست دا بێ.

الصَّمَّاغَةُ: سەتڵەو قاپێکە صەمغی تێدایە، کاغەزو شتی وای پێ بەیەکەوە دەنوسێنرێ.

صَمَلَ صَمْلاً وصُمولاً: خۆی داپشت و خۆی پڕکردەوەو پتەو بوو ٥ دەگوترێ: (صَمَلَ البَدَنُ وصَمَلَ العود وصَمَلَتْ الشجرة).

صَمَلَ عن الطعام: وازی لەخواردن هێنا.

صَمَلَ للعمل وفيه: خۆی بۆ کارەکە ڕاگرت و پشوو درێژ بوو ٥ (فهو صامِلٌ وصميل).

أصْمَلَهُ: وای لێ کرد پشوو درێژو خۆگر بێ ٥ دەگوترێ: (أصْمَلَهُ الصِّيامُ): ڕۆژو لاوازی کرد کزو کۆڵەواری کرد.

أصْمَلَ الشَجَرَةَ العَطَشُ: تینوایەتی و بێ ئاوی درەختەکەی لاوازو زەرد کرد.

الصُّمُولَةُ: پارچە ئاسنێکە بازنەیی

یان سوچداره برغوو بزماری پێ قایم دەکرێ.

الصِّملاخ (صِملاخ الأذن): کرکراگەی گوێ ٥ یان ئەو مادە زەردەی گوێچکە ئیفرازی دەکا وەکوو صەمغ وایە.

الصُّملوخ: بەمانا (الصِّملاخ)دێ.

صَمَّ القارورةَ ونحوها صَمّاً: دەمی گۆزەکەی گرت، تۆپەوانەی تێ ھاخنی.

صَمَّ الجُرحَ: برینەکەی دەرمانکردو دەمەکەی بەست.

صَمَّ الحدیث: فەرمودەکەی لەبەرکرد، خستییە مێشکی خۆیەوە.

صَمَّ فلاناً: بەشیدەتو ھێز لەفلانکەسی دا.

صَمَّ صَمّاً وصَمَماً: کەربوو ٥ دەگوترێ: (صَمَّتْ أذنهُ): گوێچکەی گیرا ٥ کەربوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَحَسِبوا الاّ تکون فِتنةٌ فعمّوا وَصَمّوا﴾.

صَمَّ عن حدیثه: روی لەقسەکانی وەرگێڕا، گوێی خۆی لە قسەکانی کەڕکرد نەی ویست گوێی لێ بێ.

صَمَّ الجِسمُ: قەبارەکە پتەوو بێ کلۆرایی بوو.

صَمَّ الأمرُ: کارەکە گیربوو، کێشەی تێکەوت ٥ (فهو أصَمُّ وهي صمّاء).

أصَمَّ: کەڕبوو.

أصَمَّ فلاناً: فلانکەسی کەڕکرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿أولئك الّذِینَ لَعَنَهُمُ اللّهُ فَأصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أبْصَارَهُمْ﴾.

أصَمَّ القارورةَ: تۆپەوانەی بۆ گۆزەکە دروست کرد.

صَمَّمَ في كذا أو عليه: سوور بوو لەسەر ئەوشتەو دەستبەرداری نەبوو.

صَمَّمَ السیفُ: شمشێرەکە تاسەر ئێسقانی بڕی.

صَمَّمَ فلاناً: فلانکەسی کەڕکرد.

صَمَّمَ صاحِبَهُ الحدیث: فەرموودەکەی بەھاوەڵەکەی لەبەرکرد.

تَصامَّ الحدیث وعنه: وای خۆنیشان دا کە کەڕەو قسە نابیستێ.

الأصَمُّ: کەڕ ٥ گوێ گران ٥ کەسێك ھیچ ھیوایەکی لێ نەکرێ ٥ کەسێك ئامۆژگاری کاری تێ نەکا ٥ دەشگوترێ: (حِلْمٌ أصَمُّ): لەسەرەخۆیی و بارقوڵی زۆرو بێ ئەندازە ٥ (خَطْبٌ أصَمُّ): بەلای بەھێزو کوشندە ٥ (مکان أصَمُّ): شوێنی روتەن و سوتەمەڕۆ کەھیچی لێ نەڕوێ ٥ (الشَّهر الأصَمُّ): مانگی رەجەب، عارەبەکان دابو نەریتییان وا بوو لەم مانگەدا بانگەوازییان نەدەکرد بۆ شەڕ ٥ (ك: صُمٌّ وصُمّان).

الصَّمّاءُ: (الغُدَّةُ الصَّمّاءُ): لوێکە، غودەیەکە بۆ ئیفرازاتەکەی

مەنفەزی نەبێ بۆدەرەوەی جەستە، وەکوو غودەی دەرەقی.

صَمَامِ: ناوە بۆ بەڵاو کارەساتی ناخۆش ٥ هەروا بەمانا فەرمانکردنە بەبێ دەنگ بوون ٥ (صَمَامِ): واتە بێدەنگ بە.

الصِّمَامُ: بەربەستو تۆپەوانە ٥ قفلێکە ئۆتۆماتیکی لەکاتی زەخت لێ کردن دا بۆخۆی دەکرێتەوە.

الصِّمَامَةُ: بەمانا (الصِّمَام)دێ ٥ (ك: صمائم).

الصَّمَمُ: نەمانی هەستی بیستن ٥ کەربوون ٥ دەگوترێ: (بە صَمَمٌ): بەکەسێك دەگوترێ ببیسێ بەڵام هیدایەت نەدرێ بەگوێرەی ئەوەی دەیبیستێ.

الصِّمَّةُ: ئازاو بەجەرگ ٥ دەگوترێ: (رجل صِمَّةٌ): پیاوێکی ئازایە.

الصِّمَامُ: ژیشکی مێ ٥ (ك: صِمَمٌ).

الصَّمِيم: ناوەڕۆكو پوختەو کاکڵە ٥ ناوەڕاستی دڵ ٥ گەرماو سەرمای بەشیدەت.

صميم العضو: ئەو ئێسقانەی جەستە ڕادەگرێ ٥ دەگوترێ: (ضربه فأصاب منه صميمه): لێی داو شوێنی کاریگەری گرت.

المُصَمِّمُ: ئەوکەسەی سوورە لەسەر کاروباری خۆیو نایەوێ کۆڵ بدا ٥ شمشێری تیژی بڕندە کە ئێسقانیش دەبڕێ ٥ کەسێك بەردەوام بێ لەسەر ڕۆیشتنو شتی وا.

الصِّمَّانُ: زەوی پتەوو بەردەڵان کەلەگەڵ لمب دا تێکەڵ بێ.

الصِّمَّانَةُ: بەمانا (الصِّمَّانُ)دێ.

صَمَى الصيدُ ونحوه صمياً وصَمَياناً: نێچیرەکە پێکراو لەبەردەستی نێچیرەوانەکەی دا گیانی لەدەست دا.

صَمَى الرجلُ: پیاوەکە بازی داو پەلەی کرد.

أصْمَى الصَّيدُ والرجلُ: بەمانا (صَمَى)دێ.

أصْمَى الصَّيْدُ: نێچیرەکەی پێکاو کەوتە ژێر دەستی ٥ لەحەدیس دا هاتووە: (کل ما أصْمَيْت ودع ما أنميت): گۆشتی ئەو نێچیرە بخۆ کەلەبەر دەستت دا گیان لەدەست دەدا ٥ ئەو نێچیرە مەخۆ برینداری دەکەیو دوور لەتۆ مندار دەبێتەوە.

أصمى الرَّمْيَةَ: باش نیشانەکەی پێکاو تیرەکەی تێ چەقاند.

الصِّناب: خۆراکێکە دەکرێتە پێخۆر لەخەردەلو مێوژ دروست دەکرێ.

الصِّنابِي: ئەوەی ڕەنگی لەنێوان سوورو زەرد دا بێ.

صَنْبَرَتِ النَّخلةُ: نەمامی درەختی خورماکە لەسەر قەدی درەختە خورمایەکی تر ڕوا بۆخۆی سەربەخۆ لەزەوی دا نەڕوا ٥ دەشگوترێ: (صَنْبَرَ أسفل النخلة): لای خواروی قەدە دارخورماکە باریك بوو.

الصَّنْبَرُ: باریكو تەنك لەهەرشتێك بێ ٥ (ك: صنابر).

الصُّنْبُورُ: لقە دارخورمایەکە لەقەدی درەختە خورمایەکی تر سەرهەڵدەداو دەڕوێ، بەبێ ئەوەی خۆی بەنەمام لەزەوی بڕوێ ٥ هەروا ناوە بۆ بنکی دارخورمایەك لای خواروی قەدەکەی باریكو بنکی لقەکانی ڕوتو بەری کەم بێ ٥ درەختە خورمای بەتەنیاو دوور لەدارخورمای تر ٥ بەلوعەی ئاو ٥ کونی بەلوعەی ئاو.

الصِّنَّبْرُ: بای سارد کاتێ دونیا هەورو هەلابێ ٥ دەگوترێ: (غداةٌ صِنَّبْرٌ وليلة صِنَّبْرَةٌ) ٥ (ك: صنابر).

صَنَابر الشتاء: کاتە زۆر ساردەکانی زستان.

الصَّنَوبَرُ: درەختی سنەوبەر، زۆر جۆری هەیە بڕێ لەجۆرەکانی بەرێکی بچوکی تام خۆشی هەیە.

صَنَجَ صَنْجاً وصنوجاً: سازی لێ دا، سازو سەمتوری لێ دا.

صَنَّجَ الناسَ: خەڵکەکەی بردەوە سەر بنەچەی خۆیان.

الصَّنْجُ: پلێتێکی بازنەییە لەمسو مەعدەنی تر بەیەك دەکێشرێنو دەنگیان لێ دێ بۆ شاییو سەماکردن بەکاردێن ٥ هەروا چەند پارچە صەفیحەیەکی زەردن بەقەراخی دەفەوە دا دەکوترێن یان لەپەنجەی ڕاقیصەدا دەبن لەکاتی شاییو زەماوەند دا پێکیان دەکێشیو دەنگیان لێ دێ ٥ (ك: صِنَجٌ).

الصَّنَّاجُ: خاوەنی سەنج یان ئەوکەسەی یاری پێ دەکا.

الصَّنَّاجَةُ: بۆمانای زێدە ڕۆیی لەمادەی (الصَّنَّاج)دا دێ.

صنَّاجَة العرب: ناز ناوی شاعیر (أعشی قیس)٥ چونکە شیعرەکانی بۆ گۆرانی زۆر لەباربوون.

الصِّنْدِدُ: شەریفو ئازا.

الصِّنْديد من الناس: ئادەمیزادی ئازا ٥ دەشگوترێ: (برد صِنديد): سەرمای بەتەوژم ٥ (ريح صِنديد): بای بەهێز ٥ (يوم حامي الصناديد): ڕۆژی زۆر گەرم.

صناديد القدر: بەڵای رۆژگار.

الصّندوق: سندوق بۆ تێداهەلگرتنی کتێبو پۆشاكو شتی تر.

صندوق البريد: صندوقی پۆستە؛ صندوقێكە لەبڕێ شوێنی تایبەت لەسەرشەقام دادەنرێ بۆ تێكردنی نامەو شتی وا رۆژانە یان هەفتانە كارمەندی پۆستە دەیانكاتەوەو نامەكان كۆدەكاتەوە بۆئەوەی بگەیەنرێنە شوێنی خۆیان.

صندوق التوفير: بەشێكە لەفەرمانگەی بەرید موچەخۆرو خاوەن پارەو پول هەڵدەنێ بۆ پەزمەندەكردنی ماڵو سامانو وەبەرهێنانی بۆ سودو قازانج.

صندوق الطرد: ئەو تەنكییە ئاومیە كەلەتەوالێت دا دادەمەزرێندرێ بۆئەوەی كاتی پێویست بۆ پاكردنەوەی سیفۆنی ئاودەست بەكاربهێنرێت.

تَصَنْدَلَ الرجلُ: پیاوەكە بەبۆنی صەندەل خۆی بۆنخۆش كرد ٥ صەندەلی پۆشی.

الصّنَادِلُ من الدّوَاب: ئاژەڵی سەرگەورە ٥ جەستە گەورەو تۆكمەو بەهێز.

الصّنْدَلُ: درەختی صەندەل، دارەكەی بۆنێكی خۆشی لێ دێ بۆنەكەی بەدەست پێداهێنانو سوتاندن بلاو دەبێتەوە ٥ دارەكەی چەند جۆرێكی هەیە (سورو سپیو زەرد) ٥ خوفێكە ژێرەكەی نەعلێكی پتەوەو بەتیلمە چەرمی باریك لەقاچ شەتەك دەدرێ ٥ بەلەمێكە ژێرەكەی كەوانەییە لەرووبارو شتی وادا بەكاردەهێنرێ.

الصّندلاني: صەیدەلانی ٥ عەترفرۆشو ئەوانەی دەرمانی پزیشكی دروست دەكەن ٥ (لك: صنادلة).

الصُّنَّارَةُ: شیشە ئاسنی باریكو سەرگۆچانی لفكەو گۆرەوی پێ دەچندرێ ٥ ئاسنێكی سەرگۆچانی قولاپە پێیە پەتێك لەسەرێكی دەخرێو هەڵدەدرێتە ناو ئاوەوە بۆماسی گرتن ٥ پێشی دەگوترێ: (الشّصُ).

صَنَعَ الشّيْءَ صُنعاً: شتەكەی دروست كرد.

صَنَعَ به صُنعاً قبيحاً: خراپەی لەگەڵ كرد، ئازاری دا.

صَنَعَ له أو اليه معروفاً: بەخششی خۆی بەسەردا رشت.

صَنَعَ فَرَسَهُ: جوان ئەسپەكەی بۆ رام كردو چاودێری بوو، دەگوترێ: (صَنَعَهُ على عينه): لەژێر چاودێری ئەودا ئەوشتەی هێنایە دی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلِتُصنَعَ عَلَى عَيْنِي﴾ بۆ ئەوە لەژێر

چاودێری ئێمەدا پەروەردە ببێو پێ بگەی ٥ هەروا دەگوترێ: (صنعه بعين فلان): لەژێر چاودێری فلاّن دا ئەوشتەی هێنایە دی.

صَنِعَ صَنَعاً: لەدروستکردن دا دەست ڕەنگین بوو ٥ (فهو صَنِعٌ).

أَصْنَعَ الأَخْرَقُ: حوشترەکەی باش رام بوو.

أَصْنَعَ الفَرَسَ ونحوه: جوان ئەسپەکەی پەروەردە کردو رای هێنا بۆ سواریی.

صانَعَهُ: لەگەڵی دا هەڵی کرد، لەگەڵی گونجا.

صانَعَ عن الشَّيْئ: لەشتەکەدا فێڵی لێ کرد.

صَنَّعَهُ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (صَنَعَهُ)دێ.

صَنَّعَ الجارية: کیژەکەی باش پەروەردە کردو قەڵەوی کرد.

صَنَّعَ الأَمَةَ: گەلەکەی کردە گەلێکی پیشەوەرو دەست ڕەنگین.

إِصْطَنَعَ: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (صَنَعَ)دێ.

إِصْطَنَعَ فلانٌ: فلاّنکەس خواردنی ئامادەکرد بۆخێر بەهاناوە چوونی ئاتاجان.

إِصْطَنَعَ عند فلان صنيعة: چاکەی لەگەڵ فلاّنکەس کرد.

إِصْطَنَعَ فلاناً لنفسه: فلاّنکەسی بۆخۆی هەڵبژارد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾.

تَصَنَّعَ: لافی شتێکی لێ دا کەنەیبوو.

اِسْتَصْنَعَ فلاناً كذا: داوای لەفلاّن کرد ئەوشتەی بۆ دروست بکا.

التصنيع: پیشەسازی ڕەچاو کردن ٥ گۆڕینی گەل بۆ گەلێکی پیشەوەرو شت دروستکەر ٥ بلاّوکردنەوەی گیانی پیشەسازی لەناو گەل دا.

الصَّانِعُ: وەستاو دەست ڕەنگین ٥ پیشەوەر ٥ (ك: صُنَّاع) ٥ دەگوترێ: (امرأة صانعة اليدين): ئافرەتێکە دەست ڕەنگینو کاراماو کەیبانوو.

الصِّناعة: پیشەسازی ٥ هەرکارو کردەوەیەك ئادەمیزاد بیکاو تێیدا دەست ڕەنگین بێ.

الصِّناعية: دەگوترێ: (قوم صناعية): نەتەوەیەکن باش دەزانن ماڵو سامان بخەنە گەڕ.

الصِّناعي: کەسێك بەخوێندنو فێربوون فێری پیشەسازیی ببێ ٥ هەروا ناوە بۆ شتێك خۆڕسكو سروشتی نەبێ دروست کرابێ ٥ وەکوو دەڵێ: (حرير صناعي) ٥ هەروا بەچاوگی صەناعیش

دهگوترێ وهكوو (الخصوصية، الفروسية والطفولية) ٥ (الصخريّة الخَشَبيّة القابليّة المسؤلية الحريّة).

الصُّنْعُ: كردهوهى ئادهميزاد ٥ قورئان دهفهرموێ: ﴿وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾ ٥ دروستكراو ٥ قورئان دهفهرموێ: ﴿صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ ٥ ههروا ناوه بۆ تاوهو ئاميرى گۆشت برژاندن ٥ شيشى گۆشت برژاندن ٥ تهنكىو عهمباراو كهناوى بارانى تێدا پهزمهنده بكرێو كاتى پێويست لێى بهكاربێ ٥ (ك: أصناع وصنوع) ٥ دهشگوترێ: (رجل صِنع اليدين): پياوى دهست رِهنگين ٥ يان دهگوترێ: (الصَّناعَ اليدين) ٥ (ك: أصْناع).

الصَّنَعُ: زمانرِهوانو پاراو، دهگوترێ: (لسان صَنَعُ ورجل صنع اللسان): قسهرهوانو كاراما ٥ (صِنَعَ اليدين): دهست رِهنگينو شارهزا لهپيشهوهريى دا ٥ (ك: أصناع وصُنُع).

الصِّنْفَةُ: كردهوهى پيشهساز، دروستكراوو بهرههمى پيشهساز ٥ پيشهى پيشهوهر ٥ لهزاراوهى فهلسهفهدا رێبازى رێكو پێكو تايبهتى بۆ ئهنجامدانى كارى دهستى يان زيهنى.

الصَّنيعُ: كردارو بهرههم ٥ (ك: صنائع).

المُصَانَعَةُ: بهرتيل ٥ شتێك بۆيهكێك ئهنجام بدهى بۆئهوهى ئهويش شتێكت بۆ بكا.

المَصْنَعُ: كارگه ٥ شوێنى دروست كردنو بهرههمهێنانى شتو مهك ٥ عهمباراو كهناوى بارانو شتى واى تێدا كۆدهكرێتهوه بۆئهوهى لهكاتى پێويست بهكارى بێنى ٥ (ك: مصانع).

المَصَانِعُ: بالهخانه بۆ نيشتهجێبوونو قهلاو ئهو جۆره شتانه ٥ قورئان دهفهرموێ: ﴿وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ﴾.

المَصْنَعة: كارگه ٥ ئان دروستكردنو زيبافهت كه دۆستو ئاسياوى بۆ بانگ بكرێن ٥ ههنگهلان (شوێنى ههنگ بهخێو كردن لهدوورى گوندو شوێنى نيشتهجێ بوون) ٥ (ك: مَصانع).

المصنوع: پێچهوانهى شتى خۆرسك ٥ بهدى هێنراو بهدهستى ئادهميزاد ٥ ههروا ناوه بۆ شيعرێك عاتيفهو خهيالْ رۆلى نهبووبێ له لهدايكبوونى دا.

صَنَّفَ الشَجَرُ: درهختهكه چهند

جۆرێک بوو ٥ یان گەڵای کردو گەڵاکانی جۆر جۆر بوون ٥ یان گەڵای دەرکرد.

صَنَّفَ الثمرُ: میوەکە هەندێکی پێگەیی‌و هەندێکی نا.

صَنَّفَ الأشياءَ: کاڵاکانی لێک هەڵاواردن‌و هەرجۆرەی بەجیا ریزکردن.

صَنَّفَ الكتابَ: کتێبەکەی تەئلیف کرد (دای نا).

تَصَنَّفَ الشَّجَرُ: درەختەکە گەڵای کردو گەڵاکانی جۆراو جۆر بوون.

تَصَنَّفَ الأشياءُ: شتەکانی لێک بونەوە هەرجۆرەی بەجیا ریز بەندو کۆبەند بوون.

تَصَنَّفَت شَفَتُهُ: لێوی قەڵشی، باری گرت، قەتماغە لەسەری دروست بوو.

الصِّنْفُ من الشَّيْءِ: جۆری شت کە بەڕواڵەت لەشتی تر جیابێ ٥ (ك: أصناف وصنوف).

الصُّنْفَرَةُ: جۆرە وەرەقێکی زبرە داری پێ سفت دەکرێ.

أَصْنَقَ: لەبەر خەفەت‌و تورەیی هیچی نەخواردو نەخواردەوە.

صَنِمَت الرائحةُ صَنَماً: بۆنەکە ناخۆش بوو، دەگوترێ: (صَنَمَ الجسم): بۆگەنی جەستە.

صَنَّمَ فلان: فلانکەس بتێکی دروست کرد.

صَنَّمَ الشَّيْءَ: شتەکەی هێنایە سەر شێوەی بت.

الصَّنَمُ: پەیکەرێکە لەبەرد یان لەدار یان لەکانزای تر پەرستشی بۆکراوە لای عەرەب باو بووە پێیان وابووە پەرستنیان لەخودایان نزیک دەکاتەوە ٥ (ك: أصنام) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَأَتَوْاْ عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ﴾.

الصَّنَمَةُ: بەمانا (الصَّنَم)دێ.

صَنَّ صَنّاً وصُنوناً: بۆگەنی کرد، بۆنی ناخۆشی لێ پەیدا بوو، دەگوترێ: (صَنَّ اللحمُ وصَنَّ الماءُ).

أَصَنَّ: بەمانا (صَنَّ)دێ.

أَصَنَّ فلان: فلانکەس بێ دەنگ بوو ٥ لوتبەرزیی نواندو ترو فیزی کرد جا یان لەبەر رقو تورەیی یان بەهۆی تەکەببورو خۆ بەزلزانی.

الصُّنَانُ: بۆگەن، بۆنی ناخۆش.

أَصْنَى فلانٌ: فلانکەس خۆڵەکەوە پیسی کرد.

أَصْنَتِ الشَّجَرَةُ: درەختەکە پەلێکی لێ جیا بۆوە، درەختەکە بەدوو پەل یان زیاتر ڕوا.

تَصَنَّى فلانٌ: بەمانا (أصنى)دێ.

الصِّنَاءُ: خۆڵەکەوە ○ ئەوەی دەکەوێتە سەرجەستە لە خۆڵەمێش‌و دوکەڵ.

الصِّنْوُ: هاوشان‌و بەرامبەر ○ نەمام‌و شلکە دار کەلەسەربنکی درەختێکی تر دەڕوێ ○ برای باوك‌و دایکی ○ دەگوترێ: (هو صنو أخيه وهما صنوان) ○ قورئان دەفەرموێ: ﴿صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ﴾.

الصِّنْوَةُ: مێینەی (الصِّنو).

الصَّنَوْبَرُ: سنەوبەر؛ درەختێکە دەڕوێندرێ یان بۆ جوانی‌و ڕازاندنەوەی شوێن یان بۆ سود وەرگرتن لەدارەکەی هەندێ جۆری هەیە بەردەگرێ تامێکی خۆشی هەیە.

صَهِبَ اللون صَهَباً وصُهْبَةً: ڕەنگی زەردی سورباوی سپی واشە.

صَهُبَ صُهُوبَةً وَصَهَباً: بەمانا (صَهِبَ)دێ.

صَهَّبَهُ: وای لێ کرد ڕەنگێکی زەردی سورباوی سپی واشەی هەبێ.

إصْهَبَّ الشَّعْرُ: قژی زەردی سورباوی سپی واشە بوو.

الأَصْهَبُ: ڕەنگی زەردی سورباوی سپی واشە ○ بۆ مێینە دەگوترێ: (الصَّهْبَاءُ) ○ (ك: صُهْبٌ).

الصَّهْبَاءُ: شەراب.

الصُّهْبَةُ: زەردییەکی سورباوی مەیلەو سپی.

صَهَدَهُ الحَرُّ صَهْدَةً وَصَهَدَاناً: گەرماکە بەهێز بوو.

الصَّيْهَدُ: گەرمای بەهێزو تەوژم.

صَهَرَ الشَّيْءَ بالنار ونحوها صَهْراً: شتەکەی تواندەوە ○ قورئان دەفەرموێ: ﴿يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ﴾.

صَهَرَهُ الحَرُّ: گەرمی تینی بۆهێناو تەنگی پێ هەڵچنی.

صَهَرَهُ الخبز ونحوه: پیوی تواوە یان مۆخی کردە پێخۆر.

صَهَرَ شَعْرَهُ: قژی خۆی بەپیو چەور کرد.

صَهَرَ جِسْمَهُ: جەستەی خۆی هەنو، چەوری کرد.

صَهَرَ الشَّيْءَ اليه: شتەکەی لەخۆی نزیك کردەوە.

أَصْهَرَ اليه: لێی نزیك بۆوە.

أَصْهَرَ الى القوم وبهم: بوو بەزاوای قەومەکە، ئافرەتی لێ خواستن.

صَاهَرَ القومَ وفيهم واليهم: بەمانا (أَصْهَرَ)دێ.

إصْطَهَرَ الشَّحْمَ: پیوەکەی تواندەوەو خواردی.

إنْصَهَرَ: توایەوە.

تصاهَرَا: ئەو بنەماڵە ژن‌و ژنخوازییان

بەیەکــەوە کــرد ٥ بــوون بــەزاواو خەزوری یەکتریی.

الإنصِهَارُ: گۆڕانی مادەی ڕەق‌و پتەو بۆ حاڵەتی شلەمەنی.

الصُّهَارَةُ: تواوە ٥ پیوو بەز ٥ مۆخ.

الصَّهْرُ: گۆڕاندنی مادە لەحاڵەتی رەقی پتەوییەوە بۆ حاڵەتی شلەمەنی.

الصِّهْرُ: خەزور، خزمایەتی بەهۆی ژن خواستنەوە ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا﴾.

الـصُّهُورُ: گۆشـت بـرژێن ٥ بـەزو پیـو توێنەرەوە ٥ (ك: صُهُرٌ).

الـصُّهِيُ: تـواوە ٥ هەرشـتێك لەحاڵـەتی رەقییەوە گۆڕابێ بۆ شلەمەنی.

المَصْهَرُ: شوێنی توانەوە ٥ (ك: مصاهر).

صَهْرَجَ صِـهرجاً: حـەوزی ئـاوی دروست کرد ٥ عەمباراوی بنیات نا.

صَهْرَجَ الحَوْضَ: حەوزەکەی بەقیرو زفت کونبڕ کـرد، قـیرو زفتـی لەحەوزەکە هەڵسو.

الـصِّهرِيجُ: حـەوزێکی گـەورەی ئـاوە، عەمباراو، تەنکی ئاو.

صَهْ: بێ دەنگ بە، قسە مەکە.

صَهْـصَهَ بـالقوم: لەخەڵکەکـە تورەبـوو بۆئـەوەی بێـدەنگیان بکا ٥ بێـدەنگ بن.

صَهَلَ الفَـرَسُ صَـهِيلاً وصُهالاً: ئەسـپەکە حیلاندی.

تصاهلت الخيلُ: ئەسپەکان بۆیەکتریان حیلکاند.

الصَّاهِلُ: ئەسپ ٥ (ك: صواهل).

صَـهِيَ صَـهاً: بریـنـدار بـوو، دوایـی برینەکـەی تـەڕ بـوو (ئـاوی کـرد) ٥ دەشـگوترێ: (صَـهِيَ الجـرحُ وصَـهِيت يده).

أصْهى الفَرَسُ ونحوه: ئەسپەکە جەدەوی یان ناوقەدی موراغەی پشتی ئازاری بوو.

أصْـهى المـريضَ: نەخۆشـەکەی بـەرۆن هەنوو خستییە بەرخۆر.

صاهَى الفَـرَسَ: چووە سـەر قەپوچکی زین سواری پشتی ئەسپەکە بوو.

الـصُّهْوَةُ: شـوێنی زیـن لەسـەر پـشتی ئەسـپ ٥ هـەروا نـاوە بـۆ تۆپـەڵاکو لای ژورووی هەموو شتێك ٥ بورج‌و باڵەخانە کە لەسەر تەپۆلکە دروست بکـرێن ٥ شـوێنی پـەناو پاسـار کـە حوشـــتری تـــەرەبوو تێیـــدا دەحەوێنـــەوە ٥ سەرچـــاوەی ئـــاو لەکێودا ٥ (ك: صِهاء وصُهاً).

الـصِّهيونية: جـم‌و جوڵ‌و تێکۆشـانێکە بـــۆ دروســـتبوونی کۆمـــەڵگاو قەوارەیـەکی سیاسـی سـەربەخۆ بـۆ

نەتەوەی جولەکە لەفەلەستین دا ٥ ئەم ناوە لەوەوە دانراوە کەلەنزیك شاری ئورشەلیم کێوێك هەیە پێی دەگوترێ: (صِهیون)و پاڵ ئەو دراوە.

صابَ المَطَرُ صَوْباً وصَيْبُوبَةً: بارانەکە هەڵرژا.

صابَ السَّحابُ بالمطر: هەورەکە لەکاتی پێویست دا بارانی پێویستی باراند.

صَابَ المَطَرُ الأرضَ: بارانەکە زەوییەکەی ئاوداو تێراوی کرد ٥ لەکاتی پێویست دا بارانەکە باری.

صابَ السَّهمُ: تیرەکە نیشانەکەی پێکاو هەنگاوتی.

صابَ بە: کەوتە شوێنی خۆی، شوێنی خۆی گرت.

أصَابَ الشيْئَ: گەیشتە شتەکە.

أصابَ الخَطْبَ فلاناً: بەڵاکە سواری شانی فلان بوو.

أصابَ بعينه: حەسوودی پێ برد، چاوی حەسودی بریە ماڵو سامانیو بەخیلی پێ برد.

أصابَ السَّهْمُ الرَّمْيَةَ: تیرەکە لەنیشانەکەی دا، نیشانەکەی پێکا ٥ دەشگوترێ: (أصاب الرامي): تیرهاوێژەکە تفەنگچیەکە نیشانەکەی هەنگاوت.

أصاب من المال: لەماڵو سامانەکەی برد.

صَوَّبَ السَّهمَ: تیرەکەی ئاراستەکردو لێی دا، هەنگاوتی.

صَوَّبَ الفَرَسَ: ئەسپەکەی هەلینگ دا بەرەو ئامانجی تایبەتی لەپێشبرکێکەدا.

صَوَّبَ فعلە أو قولَە: کردارەکەی یان گوفتارەکەی بەڕاست دانا و پەسەندی کرد.

صَوَّبَ الخطأَ: هەڵەکەی راست کردەوە.

صَوَّبَ فلاناً: بەفلانکەسی گوت باشت کرد، دەست خۆش.

صَوَّبَ الشيْئَ: شتەکەی شۆڕکردەوە، خواری کردەوە.

صَوَّبَ الطعامَ أو الحب: خۆراکە یان دانەوێڵەکەی کردە کۆمەڵ.

إنصاب الماءُ: ئاوەکە هەڵرژا.

تَصَوَّبَ: بۆ موطاوعەی (صَوَبَ) هاتووە ٥ هەروا بەمانا سەرەو ژێر بوونەوەیە.

استصَابَ رأيە او قولە أو فعلە: راوو بۆچوونەکەی بەڕاست دانا پەسەندی کرد پشتگیری قسەو کردەوەکەی کرد.

إسْتَصْوَبَهُ: بەمانا (استصاب)دێ.

الصَّابُ: درەختێکە تاڵ، گوشراوێکی

سپی هەیە وەکوو شیر وایە زۆر تاڵە، بەرچاو بکەوێ یەکسەر لەناوی دەبا.

الصَّوابُ: بەربەست ٥ حەق‌و ڕاستی.

الصَّوْبُ: لای شت ٥ دەگوترێ: (إتَّجهَ صَوْبَهُ) ڕوی کردە لای ئەو ٥ مەبەست‌و ئامانج ٥ دەگوترێ: (فلان مستقیم الصَّوْب): فلانکەس لەمەبەست‌و ئامانجی خۆی لانادا‌و بەرەو هەدەف هەنگاو دەنێ ٥ هەروا نا بۆ بارانێک کەبەئەندازەی پێویست بباری‌و زیان نەگەیەنێ.

الصَّوْبَةُ: خواردەمەنی کۆبۆوە یان دانەوێڵەی خڕکراوە ٥ هەروا ناوە بۆ ژوورێکی لەشوشە دروستکراوو پلەی گەرمی تێدا ڕەچاوبکرێ‌و بڕێ جۆری ڕوەکی تێدا پەروەردە دەکرێ.

الصُّوابَةُ (صُوَابَة القوم): هەڵبژاردەی گەل‌و هۆز.

الصَّویبُ: هەنگێو، ئامانج پێک، ڕا دروست.

الصَّیِّبُ: هەوری باراناوی کە بەئەندازەی پێویست باران ببارێنێ ٥ خودی باران.

الصَّیُّوبُ: بەمانا (الصَّیب)دێ.

المُصَابُ: هەنگاوتن‌و پێکان ٥ بەلای گەورەو سامناک ٥ هەنگێوراو؛ کەسێک زیانێکی پێ بکەوێ.

المُصِیبَةُ: بەلاو کارەسات، کەتوشی ئادەمیزاد دەبێ.

الصَّوْبَجُ: تیرۆک ٥ ئەوشتەی هەویری پێ یان پان دەکرێتەوە ٥ (ك: صَوابِجَ).

الصُّوبَجُ: بەمانا (الصَّوْبَجُ)دێ.

صَاتَ صَوْتاً وصُواتاً: دەنگی لێ هات، قیڕاندی، قیژاندی.

أصَاتَ: بەمانا (صَات)دێ.

أصاتَ بفلان: ناوی فلانکەسی زڕاند.

أصاتَ فلاناً: وای لەفلانکەس کرد هاوار بکا دەنگی لێ بێ.

صَوَّتَ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (صات) دا دێ.

صَوَّتَ به: بانگی کرد.

صَوَّتَ له: لەهەڵبژاردن دا دەنگی بۆدا.

صَوَّت الطَّسْتَ: وای لەتەشتەکە کرد دەنگی لێ بێ.

إنْصَاتَ: وەڵامی دایەوە ٥ دەگوترێ: (إنصات فلان للأمر): فلانکەس گوێ ڕادیری فەرمانەکە بوو ٥ دوای خوارو خێچی ڕاست بۆوە ٥ دەگوترێ: (إنصات المعوج).

إنصات به الزمان: ڕۆژگار ناوبانگی دایە.

الصَّاتُ: ناوبانگی باش کە بەناو خەڵك دا بڵاو بێتەوە ◦ دەنگ تیژو گەورە دەنگ زڕ.

الـصَّوْت: دەنـگ ◦ دەنگـدان بەنووسین یـان بـەئامـاژەو دەسـت هـەڵبڕین یـان بەقسە بۆ پەسەند کردنی شتێك.

الـصِّیْتُ: ناوبـانگی بـاش ◦ دەگـوترێ: (ذهب صیته بین الناس): ناوبـانگی باشی بەناو خەڵك دا بڵاو بۆوە.

الصِّیْتَةُ: بەمانا (الصِّیْتُ)دێ.

الصَّیِّتُ: دەنگ گڕو دەنگ تیژ ◦ دەنگی گەورە.

صاحَهُ صَوْحاً: قەڵاشتی.

صَـوَّحَ النَّبْـتُ ونحوه: روەکـە وشـك بـوو شەقار شەقار بوو.

صَوَّحِ النخلُ: خورماکـە بـاش‌و خراپـی لێك جیابوونەوە.

صَـوَّحَ الـریحُ الـشَّیْئَ: رەشـەبایەکە شتەکەی وشك کـردەوە هـەتا شـەقار شـەقار بـوو وردو هـاڕبوو ◦ هـەروا دەگوترێ: (صَوَّحَ الحَرُّ الشَّیْئَ).

إنْصَاحَ: شـەق بـوو ◦ قەڵشا ◦ دوو لـەت بوو.

إنْصَاحَ النَّبْتُ ونحوه: بەمانا (صَوَّح)دێ ◦ هـەروا بـەمانا ئـەوە دێ گوڵەکـەی دەرکەوت.

إنْصاحَ الفَجْرُ أو البرقُ أو القمرُ: بـەیانی یان بروسکە یان مانگ روناکی دا.

تَـصَوَّحَ النبـت: بـەمانا (صَـوَّحَ)دێ ◦ دەگــوترێ: (تــصوحت الأرضُ): زەوییەکە وشك بۆوەو شەقار شەقار بوو.

تَصَوَّحَ الشَّعْرُ: قژی پرژو بڵاو بوو.

الـصَّاحَة: زەوی سـوتەمەڕۆو هـیچ لـێ نەڕواو ◦ (ك: صاح وصوح).

الصَّوَاحُ: سەرە تەرزی دارخورماو پرژو پاڵی کە وشك دەبێ‌و بڵاو دەبێتـەوە ◦ کەچ.

الصُّوحَانُ: وشك‌و برینگ.

الصُّوحَةُ: ئـەو تیسکە خورییانـەی بـەر دەبنەوەو بڵاو دەبنەوە.

أصاخ له والیه: گوێی بۆگرت.

أصاخ عن الأمر: لەکارەکە ژێوان بـۆوە، گەڕایەوە.

أصَاخَ علـی حـق فـلان: لـەمافی فـلان بێدەنگ بوو ◦ چاوی لـێ پۆشی.

الـصَّاخَّةُ: بـەڵاو کارەسـات ◦ لـەبواری پزیـــــشکی دا هـــــەوکردن‌و ئەســـتوربوونی ئێـــسقانە بـــەهۆی لێکدان‌و ئازار پێگەیشتنەوە.

الصودیوم: کانزایەکی فلزی ورشە داری سپی زیوییە، زۆر بـەپێزو چاپوکەو زوو لەهەوادا بڵاو دەبێتەوە.

صَارَ صَوْراً: دەنگی هات.

صار الشَيْئَ اليه: شتەکەی بۆلای خۆی کێش کردو نزیکی کردەوە ٥ زوربەی راڤەکەرانی قورئان وشەی (صار)ی ناو ئایەتی ﴿فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ﴾ یان بەم مانایە تەفسیر کردووە.

صَوِرَ صَوَراً: خوار بۆوە، مەیلی ئەوی کرد ٥ (فهو أصور وهي صَوْرَاءُ) ٥ (ك: صُوَر).

أصَارَه اليه: مەیلی پێ کرد، بۆلای ئەوی خوار کردەوە.

صَوَّرَهُ: وێنەی کێشا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾.

صَوَّرَ الشَيْئَ أو الشَّخْصَ: بەقەڵەم وێنەی شتەکەی یان فلانکەسی لەسەر کاغەز یان لەسەر شتی تر کێشا یان بەئامێری وێنەگرتن وێنەی گرتووە.

صَوَّرَ الأمْرَ: وەصفێکی کرد، کە هەموو پێکهاتەکانی رون بکاتەوە.

تَصَوَّرَ: وێنەو شکڵی بۆ پەیدا بوو.

تَصَوَّرَ: لەزانستی دەرونزانی دا ئامادەکردنی وێنەی شتێکی هەست پێکراوە لەعەقڵ دا بەبێ ئەوەی کاریگەری تێدا بکا ٥ لەلای زانایانی مەنتیق ئامادەکردنی تاکە یان ماهیەتی شتە لەزەین دا بەبێ ئەوەی حوکمی نەبوون یان بوونی بەسەر دا بدرێ.

التَّصَوُّرِيَة: لەفەلسەفەدا بریتییە لەو رێبازو بیرو بۆچونەی کەدەڵێ: کوللیات هەر لەزەین دا هەیەو لەدەرەوەی زەین دا وجودیان نییە.

التَّصْوِير: وێنەگرتن، وێنە کێشان ٥ وێنەکێشانی شت یان شەخص لەسەر دیوار یان لەسەر شتی تر بەقەڵەم یان بەشتی تر.

التَّصْوِيرُ الشمسي: وێنەگرتنی شت بەکامێرای شەمسی.

الصَّارَةُ من الجبل ونحوه: تۆقەسەرو تۆپەڵاك.

الصُّوارُ: جەڵەبە رەشە وڵاخ (گاگەل) ٥ (ك: أصورة وصيران).

الصَّوْرَ: لامل ٥ لێواری روبار ٥ (ك: صيران).

الصُّورُ: کەرەنا ٥ شتێکە وەکوو شاخەگا وایە فوی پێدا دەکرێو دەنگی لێ دێ.

الصُّورَةُ: وێنە، سەرو شکڵو روخسار ٥ جۆری شت ٥ دەگوترێ: (هذا الأمر على ثلاث صور): ئەو شتە سێ جۆری هەیە ٥ ماهیەتو وێنەی شت لەزەین دا ٥ سێبەری شت لە زەین دا یان لەعەقڵ دا.

صورة الحكم التنفيذية: وێنەی فەرمی بڕیار کەبەپێی ئەو نوسخە بڕیارەکە جێبەجێ دەکرێ، کەبەمۆری دادگا مۆرکرابێو واژۆ کرابێو شێوازی جێ بەجێکردنی تێدا رون کرابێتەوە.

الصَّيِّر: جوان روخسار.

المُصَوِّرُ: وێنەگر؛ کەسێك پیشەی وێنەگرتن بێ.

المُصَوِّرَةُ: مێینەی (المُصَوِّر) کامێرای وێنە گرتن.

صَاعَت النَّخلُ صَوْعاً: هەنگەکان هەڵایزانو پەرتو بڵاو بوونەوە هەندێکیان شوێن هەندێکیان کەوتن.

صَوَّعَ الأشياءَ: بەمانا (صَاعَهَا)دێ.

صَوَّعَ الموضِعَ: شوێنەکەی تەخت کردو ئامادەی کرد بۆ پێدا رۆیشتن.

إنْصَاعَ: بۆ موطاوەعەی (صاعَه)دێ ٥ گەڕایەوە، یان بەخێرایی رۆیشت.

تَصَوَّعَ القومُ: خەڵکەکە بڵاوەیان لێ کردو پەرتەوازە بوون.

الصَّاعُ: ربەو قسناغی دانەوێڵە پێوان ٥ دانیشتوانی حیجاز ئامێری (صاع)یان بەچوار مود مەزندە کردوە ٥ دانیشتوانی عێراق بەهەشت (ربطل) مەزندەیان کردوە ٥ هەروا ناوە بۆ جامیلکەی ئاوخواردنەوە ٥ گۆچانو عەصا ٥ عەصای پاشا ٥ (ك: أصوع وصوعان وصيعان).

الصَّاعة: زەوی تەخت کراو، ئامادەکراو بۆ پێداڕۆیشتن ٥ شوێنێك ئامادەبکرێ بۆشیکردنەوەی لۆکە تێیدا.

الصُّواعُ: بەمانا (الصَّاعُ) دێ واتە: ربە قسناغی دانەوێڵە پێوان ٥ یان جامیلکەی ئاو تێدا خواردنەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ﴾ ٥ (ك: صيعان).

صَاغَهَ صَوْغاً وصياغةً: بەشێوەیەکی جوانو رێكو پێك دروستی کرد.

صَاغَ المعدَنَ: کانزایەکی کردە قاڵبو شتی وا.

صاغَ الكلمةَ: وشەکەی لەسەر شێوەی قیاسو یاسا دروست کرد.

صَاغَ الكلامَ: رستەکەی ئامادەکردو رێکی خست.

إنصاغَ الشَيْءُ: بۆ موطاوەعەی (صَاغَهُ)دێ.

الصَّائغ: ئاڵتونچی؛ کەسێك پیشەی ئەوە بێ ئاڵتونو زیوو شتی وا بکاتە خشڵ ٥ (ك: صاغةٌ وصواغ وصُيّاغ) ٥ دەگوترێ: (فلان من صاغة الكلام)

فلانكەس قسەزانو دارِێژەری رستەیە ٥ لەوكەسانەیە باش قسەكەرێك دەخەن ٥ بۆ كۆێ مێینە دەگوترێ (صَوائغ).

الصَّوّاغ: بۆ زێدەرەوی لەماناى (الصائغ)دێ ٥ بەزۆری بۆ ئەوكەسە بەكاردێ كە قسەكانی برازێنێتەوەو رێكیان بخاو هەڵیان بەستێ ٥ دەگوترێ: (هذه كلمة صاغها صَوّاغ).

الصِّياغَةُ: ئاڵتونچیەتی ٥ پیشەی بەخشڵ كردنی زێرو زیو ٥ دەشگوترێ: (كلام حسن الصِّياغة): رستەو وتارێكە زۆر بەپێزەو جوان دارِێژراوە.

الصِّيغَة: خشڵ ٥ كانزای دارِێژراوو بەخشڵ كراو ٥ ئەصڵو بنەما ٥ دەگوترێ: (هو من صيغة كريمة): ئەو وەجاخزادەیەو لەئەصڵو بنەمایەكی رەسەنە.

صيغة الامر: ئەو شێوەیەی وشەكەی لەسەر بنیات نراوە.

صيغة الكلمة: شێوەی وشەكەو ریزكردنی پیتەكانیو بزوێنەكانی ٥ (ك: صِيَغ) ٥ گوتراوە (اختلفت صِيَغ الكلام): واتە لێكدانو شێوازی رستەكان جوداوازییان هەیە.

الصِّيغة التنفيذية: رستەیەكی تایبەتیە كارمەندی تایبەتی لەسەر روپەڕی بڕیارەكە دەینوسێ بۆئەوەی بەزۆرە ملێ بڕیارەكە جێبەجێ بكرێ.

الصُّيَّاغ: بەمانا (الصَّوّاغ)دێ.

الصَّيِّغُ: قسە رازێنەرەوە ٥ قسە زان ٥ (صیفەتی موشەبەهە) ٥ یان بەمانا قسە هەڵبەستو درۆزن دێ.

الصَّيِّغَةُ: مێینەی (الصَّيِّغ) ٥ بەهێزو توانا.

المَصَاغُ: دارِشتن ٥ خشڵی دارِێژراو لەزێرو زیو یان لەشتی تر.

المَصُوغ: خشڵی دروستكراو.

صاف الكبشُ صَوْفاً: خوری لەسەر پشتی مەرو بەرانەكە دەركەوتەوە، توكیان هاتەوە ٥ یان خوری سەر پشتیان زۆر بوو، (فهو أصوف وهي صَوْفاء).

صَوَّفَ النباتُ: لەسەر روەكەكە شتێك پەیدا بوو وەكوو گەنمدەموو وابوو، وەكوو خوری دەچوو.

صَوَّفَ فلاناً: فلانكەس بوو بەصۆفی.

تَصَوَّفَ فلان: فلانكەس بوو بەصۆفی.

التَّصَوُّفُ: رێبازێكی ئەخلاقییە بنەماكەی دونیانەویستیو خۆ ئارایشت دانە بەرەو شتی بەرز بۆ پاككردنەوەی دەروونو بەرز كردنەوەی گیان.

علم التصوّف: كۆمەڵێك یاساو رێسان كە صۆفییەكان پابەندی دەبن‌و جی بەجێیان دەكەن لەناو كۆڕو كۆبونەوەو گۆشەگیرییەكانیان دا.

الصُّوفُ: خوری كەپێستی مەڕو بەران دادەپۆشێ.

صوف البحر: شتێكە لەسەر شێوەی خوری مەڕ، سەرئاو دەكەوێ ٥ (ك: أصواف).

الصُّوفان: روەكێكە پرژو پاڵێك دەردەدا دەشوبهێتە خوری.

الصُّوفاني: شتێك نیسبەت بدرێ بۆلای (صوف - خوری) بەشێوەی ناقیاس‌و قاعیدە.

الصُّوفَةُ: پارچە خوری، تیسكە خوری.

الصُّوفيُّ: كەسێك صۆفی بێو پابەندی رێبازی صوفینزمی بێ ٥ شارەزا لەزانیاری صوفیەتی دا ٥ ناوەكەش لەوەوە هاتووە گوایە بەهۆی دونیا نەویستیانەوە پۆشاكی خوری دەپۆشن.

الصُّفية: بەمانا (التّصوّف)دێ.

الصَّوّاف: خوری فرۆش.

الصَّيِّفُ: هەر قوماشێك زۆری پێكهاتەكەی خوری بێ.

صَاكَ به المِسْكُ: میسكەكەی پێوە نوسا.

صاكَ الطيبُ: بۆ نەخۆشەكە بلاّو بۆوە.

تَصَوَّكَ المسك ونحوه: خۆی بەمیسك بۆنخۆش كرد.

صالَ عليه صَوْلاً وصَوَلاناً: هەڵمەتی بۆبرد ٥ پەلاماری دا بۆئەوەی تێكی بشكێنێ.

صَالَ الجملُ: حوشترەكە گەستی.

صَاوَلَهُ مُصاولةً وصِيالاً: بەسەری دا زاڵ بوو، بەرانبەری كرد لەهەڵمەت بردن دا.

صَوَّلَ البيدر ونحوه: دەوروپشتی خەرمانەكەی ماڵی.

صَوَّلَ الحِنطة ونحوها: گەنمەكەی بەئاو پاك كردەوە هیچی پێوە نەهێشت.

تَصَاوَلا: كێ بركێیان كرد لەهەڵمەت بردن دا.

الصَّوّولُ: هەڵمەت بەری بەزەبرو زەنگ ٥ جەربەزە لەهەڵمەت بردن دا.

الصَّوْلَة: پەلاماردان، پركێش كردن.

الصُّولَةُ: ئەو گەنمەی پاك كرابێ‌و شۆرابێتەوە بەئاو.

المِصْوَلُ: شەنەی خەرمان سوركردن ٥ خەرمان دوای گێرەكردنی بەشەنە بەهۆی بای شەماڵەوە گەنم‌و كاكەی لێك جیادەكرێتەوە ٥ مەولەوی دەڵێ:

خەرمانی خەمان ها وەبەر باوە
شەنكەر یەكێكەو دووشەن وەڵاوە

ئەو بێژینگ‌و ئامێرەی مرۆرو زیزانەی پێ لەگەنمەكە جیادەكرێتەوە ٥ (ك: مَصَاوِل).

الِمصْوَلَةُ: گەسك كەدەورو بەری خەرمانی پێ دەماڵدرێ ٥ (ك: مَصاوِلَ).

الصَّوْلَجُ والصَّوْلَجَةُ، الصولجان والصولجانة: بڕوانە مادەی (صَلَجَ).

صَامَ صَوْماً وصِياماً: بەڕۆژو بوو، نیەتی هێناو خۆی لەخواردنو خواردنەوە گرتەوە لەسەرەتای ڕۆژەوە تا خۆرئاوا بوون.

صَامَ الفرسُ: ئەسپەكە راست بۆوەو ئالیكی نەخوارد.

صَامَ الماءُ والريحُ: ئاوەكە یان بایەكە بۆگەن بوو.

صامَتْ الشمسُ: خۆر گەیشتە ناو قەدی ئاسمان.

صَامَ النَّعامُ: نوعامەكە چیقنەی خۆی فڕێ دا.

صَوَّمَهُ: وای لێ كرد بەڕۆژو بێ.

إصْطامَ: بۆ زێدەرۆیی لەمانای (صام)دێ.

الصَّائمُ: ڕۆژوەوان ٥ كەسێك بەڕۆژوو بێ ٥ (ك: صُوَّم وصُيَّم وصُوَّام وصُيَّام).

الصَّوَّامُ من الأرض: زەوی بیرونو بێ ئاو.

الصَّوْمُ: خۆگرتنەوە لەكردارو گوفتار ٥ لەشەرع دا خۆگرتنەوە لەهەرشتێك ڕۆژوی پێ بشكێ، لەبەرە بەیانەوە هەتا خۆرئاوابوون ٥ قسەنەكردن، قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا﴾.

الصَّوَّامُ: كەسێك زۆر بەڕۆژو بێ.

الصِّيَّامُ: بەمانا (الصَّوْم)دێ ٥ هەروا كۆی وشەی (صائم)یشە.

المُصَامُ: (مَصَام الفرس): شوێنی راوەستانی ئەسپ.

مَصَام النجم: شوێنی ئەستێرە، ڕێڕەوی ئەستێرە ٥ دەگوترێ: (جِئْتُهُ والشمس في مَصَامِها): هاتم بۆلای لەكاتێك دا خۆر لە ناوەڕاستی ئاسمان دا بوو ٥ (الصَّوْمَع والصَّوْمَعة): بڕوانە مادەی (صَمَعَ).

صَانَ الفرسُ صوناً: ئەسپەكە راوەستاو نوكی سمی لەزەوی چەقاند بوو ٥ حەزی لەڕۆیشتن نەبوو لەبەرئەوەی سمی نالی پێوە نەمابوو ٥ سوابوو ٥ یان سمی دەهێشا.

صَانَ الشَيْءَ صَوناً وصِيانةً: شتەكەی لەشوێنێكی باشو ئەمین دا پاراست ٥ دەگوترێ: (صانَ عِرضَهُ): ناموسو حەیای خۆی پاراستو نەیهێشت لەكەدار بێ.

إصْطانَهُ: بۆزێدەڕەوی لەمانای (صان)دێ.

تَصَاوَنَ: خۆپارێزی كرد.

تَصَاوَنَ من المعايب: خۆی لەعەیبو عار پاراست.
تَصَوَّنَ: بەمانا (تَصَاوَنَ)دێ.
الصِّوَانُ: هەرشتێك كتێبی تێدا بپارێزرێ، یان پۆشاكی تێدا هەڵبگیرێ ◦ (ك: أصْوِنة).
الصَّوَّانُ: بەردەستێ، جۆرە بەردێكە زۆر ڕەقە كە بەئەستێو ئاسن لێی دەدرێ پزیشكی ئاگری لێ دەبنەوە.
الصَّوَّانَةُ: ناوە بۆ پارچەیەك لەبەردەستێ.
الصِّينَةُ: بەمانا (الصِّوَانُ) دێ ◦ دەگوترێ: (هذا ثوب صِينة) ئەوە پۆشاكی هەراج نیە بەڵكوو پۆشاكێكە لەناو صندوق دا هەڵدەگیرێ.
صَوِيَ صَوىً: وشك بوو كزو لاواز بوو ◦ دەگوترێ: (صَوِيَ الضَرْعُ): گوانەكە شیری تێدانەما وشكی كرد.
أصْوَى القَوْمُ: خەڵكەكە دابەزینە سەر تەپۆڵكەی بەردەڵانو پتەو لەوێ جێی خۆیان خۆش كرد.
أصْوَى فلان: فلانكەس ئاژەڵەكانی كزو لاواز بوون.
صَوَّى الصُّوى في الطريق: لەسەر ڕێگاو بۆ شارەزایی نەشارەزایان بەردی خستنە سەریەك تا بزاندرێ ڕێگاكە چۆن دەڕوا.
صَوَّى النَاقَةَ: حوشترەكەی نەدۆشی بۆئەوەی شیر وشك بكاو قەڵەو بێ.
صَوَّى الدابَّةَ: وڵاخەكەی بەرەڵاكرد بۆئەوەی قەڵەوبێو نیشات پەیدا بكا.
الصُّوَّةُ: تەپۆڵكەی ڕەقو پتەو ◦ كۆمەڵە بەردی سەر یەك نراو بۆ نیشانەی كوێرە ڕێگا ◦ (ك: صُوَّىً وأصْواء) ◦ لەحەدیسی پێغەمبەر دا هاتووە فەرموویەتی: (إن للدين صوءً ومناراً كمنار الطريق).
صَيَّأ النَخْلَ: خورماكە ڕەنگی خورما نەگەییوییەكانی دەركەوت.
صَيَّأ رأسه: سەری خۆی شتو چاك پاكی نەكردەوە.
الصَّاءُ: ئەو ئاوەیە لەناو پزدان دایە ◦ ئەو خوێنو خورەیە دوای منداڵ بوون دێتە دەر.
الصَّيَأةُ: بەمانا (الصَّاءُ)دێ.
الصَّيُوبُ: هەنگێو ◦ دەست ڕاست ◦ یان زۆر هەنگێو.
الصُّيَابَةُ: بەمانا (الصُّوابة)دێ ◦ دەشگوترێ: (هو صُيَابَةُ قومه): ئەو پیاوە ریش سپیو پیاو ماقوڵی قەومەكەیەتی.
صَاحَ صَيْحاً وصِياحاً: هاواری كرد،

بەهەموو هێزی قیراندی ٥ قیژاندی، نەڕاندی....

صَاحَ بە: بانگی کرد.

صَاحَ علیە: بەسەریا هەڵشاخی، لێی تووڕە بوو.

صَاحَتْ الشَجَرَةُ: درەختەکە درێژ بوو.

صَاحَ العنقود: هێشووەکە یان گوڵەکە دەرکەوتو درێژ بوو، لەتوێکڵی خۆی هاتەدەر ٥ (فهو صائح).

صِيحَ بە: ترسا.

صِيحَ بهم: فەوتان تێدا چون، خپ بوون دەتکوت بومەلەرزەو گرمەو ناڵەی فەوتێنەر لێی داون.

صَايَحَ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان بانگی هەندێکیانیان کرد.

صاحَ فلاناً: بانگی فلانکەسی کرد.

صَيَّحَ: بۆ موبالەغە لە مانای (صاح)دا دێ.

صَيَّحَ الشَيْئَ: شتەکەی قەلاشتو دەنگی لێوەهات.

إنصاحَ: قەڵشاو دەنگی لێ هات.

إنصاحت الأرضُ: زەوییەکە هەندێکی بەرووەك داپۆشراو هەندێکی بەروتەنی مایەوە هیچی لێ نەڕوا.

الصَائحةُ: گریانو هاواری کۆستکەوتوو مردو لێ مردو ٥ ترسانو خورپە پێکەوتن ٥ (ك: صَوائح).

الصَّيْحَةُ: هاوارو دەنگی تۆقێنەر ٥ فوکردن بە کەڕەنای دونیا وێرانبوونا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ﴾ ٥ هەڵمەتی لەناکاو غافلگیرو زەندەقبەر کە خەڵکەکە بتاسێنێ ٥ سزاو عەزابی فەوتێنەر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ الصَّيْحَةُ﴾.

الصَّيَّاحُ: بۆ موبالەغەو زێدەڕەوی لەمانای (الصائح)دا دێ.

صَادَ الطيرَ والوحش صَيْداً: باڵندەکە یان ئاژەڵە کێوییەکەی بەداوو تەڵە گرت ٥ هەروا بەمانا کێش کردنو وەگری کردنیش دێ ٥ دەگوترێ: (صادَ الناسَ بالمعروف): بەچاکەو پیاوەتی خەڵکی بۆلای خۆی کێش کرد وەگری خۆیی کرد.

صَادَ فلاناً طیاً: باڵندەکەی بۆ فلانکەس گرت.

صَيِدَ صَيَداً: ملی خوارە یان ملی خوار بوو ناتوانی ملی بادا.

أصَادَ فلاناً وغیرە: فلانکەسی هەڵخەڵەتاند بەنێچیر بۆگرتن ٥ داخی کرد بۆ ئەوەی ملە خڕەو نەخۆشی مل خواربوونی نەمێنێ.

إصْطادَهُ: زۆر بە ناخۆشی راوی کرد ٥

تابۆی گیرا تەواو شەپرزە بوو.

تَـصَيَّدَهُ: فێڵو پیلانـی بـەکارهێنا بـۆ نێچیر کردنـی ◦ دەشگوترێ: (خـرج یتــصید) چــووە دەرەوە بــەهیوای ئەوەی نێچیر بگرێ.

إصْيَدَّ: ملی خوار بوو مله خرەی تـوش بوو.

الأصْــيَدُ: ملخـوار کەنـەتوانێ بـەهۆی نەخۆشـی ملیـەوە ئـاوڕ بداتــەوە ◦ لوتبــەرزو فیزکــەر ◦ هەرکەســێك لەپاشـاو فـەرمانڕەواوە دەسـەڵاتێکی پێ درابێ ◦ بۆ ئافرەتیش دەگوترێ: (صَيْداء) ◦ (ك: صید).

الــصَّاد: پیتێکـە لەپیتـەکانی هیجـا ◦ دەردەمل، مله خرە، مل خوار بوون.

الــصَّيْدُ: ئــەو ئاژەڵــەی راو بکــرێ ◦ گیانلەبــەری دەریـا وەکـوو ماسـیو شتی وا ◦ قورئان دەفـەرموێ: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ﴾.

الصَّيَدُ: نەخۆشییەکە توشی مـل دەبێ ناتوانێ مل بسوڕێنێ ◦ خۆبـەزلزانو لوتبەرز.

الصَّيُودُ: راوچی کاراماو لێزان لـەبواری راوکــردن دا ◦ هــەروا دەشــگوترێ: (کلب صیود وصقر صیود).

الـصَّيَّادُ: راوچـی؛ ئەوکەسـەی پیشەی راوکردن بێ.

الـصَّيُودُ: تـیری پێکـاو، تیرێـك بـاش هەدەفی پێکا بێ.

المَصَادُ: شـوێنی راوکـردن ◦ تۆقەسـەری کێو ◦ (ك: مَصَايِدَ).

المُصْطَادُ: نێچیرەوان، راوکەر ◦ راوکـراو، نێچیر.

المِـصْيَدُ والمِـصْيَدَةُ: تەڵـەو داوو ئـامێری راورکردن ◦ (ك: مَصَايد).

صَـيْدَلَ: دەرمانـسازیی کـردە پیـشەی خۆی.

الصَّيْدَلُ: بەردە زیو ◦ بەردە سیخرو.

الصَّيْدَلَةُ: پیشەی دەرمانسازیی.

علم الصَّيْدَلَة: زانیارییەکە تێیدا باسـی داوو دەرمانو تایبەتمەندیو شێوەی تێکــــەڵ کــــردنو گرتنــــەوەی دەرمانــەکانی تێــدا دەکــرێ ◦ (ك: صیادلة)یە.

الصیدلي: بەمانا (الصیدلاني)دێ.

الــصَّیدلِیَّة: دەرمانخانــە ◦ شــوێنی دەرمانسازیو فرۆشتنی.

الــصَّیدلاني: دەرمانــساز ئەوکەســەی دەرمان دروست دەکاو دەیفرۆشێ ◦ زاناو کاراما لەبواری دەرمانسازی دا.

الصَّيْدان: بەردێکە دیـزەو گلێنـەی لـێ دروست دەکرێن ◦ مس.

الـصَّيْدانة: دێـوو درنـج ◦ بەدڕەوشـت ◦ زۆر بلێ.

الصَّيْدَن: بەمانا (الصَّيْدَلُ)دێ ٥ دەعبايەكە لە ژێر زەوی دا شوێن بۆخۆی دروست دەكا ٥ چەند رێگايەكی چەواشەكاریو دەرباز بوونی دروست دەكا بۆئەوەی راوكەر نەتوانێ نێچیری بكا ٥ باڵەخانەی تۆكمەو قایم ٥ پۆشاكی خزو ئەستور چندراو.

صارَ الشَيْئُ كذا صَيْراً وصيورةً ومَصيراً: لەحاڵێكەوە چووە سەر حاڵێكی تر.

صار اليه: بۆی گەڕایەوە ٥ هاتەوە.

أصاره كذا أو الى كذا: گۆڕی، گۆڕانی بەسەردا هێنا، كردی بەئەو شتە.

صَيَّرَهُ كذا أو الى كذا: بەمانا (أصاره)دێ.

تَصَيَّرَ أباه: وەكوو باوكی چو، لەشێوەو روخساردا لەباوكی چوو.

الصَّائرة: لەوەڕی وشكەوە بوو كەدوای قۆناغی سەوزبوونی زۆر مابێتەوە.

الصَّيَّارَةُ: تەویلەو ئاغەڵو گەوڕی ئاژەڵو وڵاخ.

الصِّيْرُ: كۆتایی كارو سەرەنجامی ٥ لایەنو ئەملاو ئەولای شت ٥ دەگوترێ: (هو على صِيرِ حاجة أخيه) ئەو كابرایە زۆر گرنگی دەدا بەئیشو كاری براكەیو دەیەوێ بەباشی ئەنجامی بدا ٥ ئاوێك خەڵك لەدەوری كۆببنەوەو بیكەنە شوێن هەواری خۆیان ٥ درزی دەرگاو كونی دەرگا لای ئەڵقەو شوێنی كلیلو كێلون ٥ لەحەدیس دا هاتووە: (من نظر من صِيرباب فَفُقِئَتْ عينه، فهي هدر) ٥ هەروا ناوە بۆ كەشیشی مەسیحییەكان.

الصَّيِّرَةُ: بەمانا (الصِّيارة)دێ ٥ (ك: صِيَرٌ).

الصَّيُّورُ: كۆتاییو سەرەنجامی شت ٥ رای پەسەندو دروست.

المَصير: سەرەنجامو دوا قۆناغ ٥ دەگوترێ: (مصير المياه): كۆتایی رێڕەوی ئاو ٥ (مصير الخلق): گەڕانەوەو دوا قۆناغی ئادەمیزادو سەرەنجامیان ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾.

صَاصَت النخلةُ صَيْصاً: درەختە خورماكە خورماكانی بێزۆكو خراپ بوون، باش دەنكە خورماكانی هەڵنەپێچان بەهۆی خراپ بەخێوكردنەوە یان بەهۆی دەردی تر.

أصاصت النخلةُ: بەمانا (صَاصَتْ)دێ.

صَيَّصَت النخلة: بەمانا (صَاصَتْ)دێ.

الصِّيصُ: بەمانا خورمایەكە باش هەڵی نەپێچابێو دەنكەكانی بێزۆكو

وشـــــكەڵ بـــــن ٥ دەق بـــــەمانا (الشّيص)دێ.

الصِّيصَاءُ: لۆغەتێكە لە (الشّيصاء).

الصِّيــــصَةُ: ئـــەو تەلــەخوارەوەبووەی بەســـــەری سەرەتەشـــــییەوەیە داوە بەنەكــەی تــێ دەكــرێ ٥ مــەكۆكو شــانەو جـۆكی جـۆلا كــە ڕایــەڵو پۆیەكەی پێ ڕێك دەخا ٥ شاخە گا ٥ (ك: صَياصِ).

الصِّيصِيَّةُ: بەمانا (الصّيصة)دێ ٥ چنگو نینۆكی كەڵەشێر كە بەقاچیەوەن ٥ شــــوانێك بەباشـــی ئاژەڵـــەكانی چــاودێری بكــاو بــەخێویان بكــا ٥ قــەڵاو دژو ســەنگەری قــایم ٥ (ك: صَـــیاصِ) ٥ قورئــان دەفـــەرموێ: ﴿وَأَنـزَلَ الَّـذِينَ ظَـاهَرُوهُم مِّنْ أَهْـلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ﴾.

صَاعَ الغَنَمَ ونحوها صَيْعاً: مــەڕو بزنــەكانی بڵاو كردنەوە ٥ پەرتەوازەی كردن.

صَـاعَ القـومَ: خەڵكەكــەی پێكــەوە نــانو پێكی هەڵپژاندن بۆ ئــەوەی دژی یــەك بـــنو ئـــاژاوە بكەوێتـــە ناویانـــەوەو پەرتەوازە بن.

أصاعَهُ: بەمانا (صَاعَهُ)دێ.

انصاع فلان: فلانكەس خێرا گەڕایەوە.

صَيَّعَ الطعامَ: خواردنەكەی لەپێخۆرەكە هەڵكێشا تــا بەتــەواوی پێخۆرەكــەی هەڵمژی.

صَافَ اليومُ صَيْفاً: ڕۆژەكە زۆر گەرم بــوو، پلەی گەرمای بەرز بۆوە.

صَافَ بالمكان: هاوین لەوشوێنە مایەوە.

صَافَ عنه: لای دا، وازی لــێ هێنا.

صَــافَ الــسَّهمُ عــن الهــدفِ: تیرەكــە لەنیشانەكە لای دا نەیپەنگاوت.

صاف المطرُ الأرضَ أو الناسَ: زەوییەكە یان خەڵكەكە بەهاوین بارانیان لــێ باری.

أصَــافَ: كەوتــە هاوینــەوە ٥ بــەپیری منداڵی بوو.

أصــافت النـاقــةُ: حوشـترەكە بــەهاوین بێچوی بوو.

أصَافَ الرجلُ النساءَ: پیاوەكە بەگەنجی ئافرەتەكەی مارنــەكرد، كــەپیر بــوو ئەمجار مارەی كرد.

أصــافَ الـشَيْءَ عنــه: شــتەكەی خــوار كردەوە.

أصَافَ اللهُ الشَّرَّ عنــه: خــودا شــەڕەكەی لــێ لادا.

صــايَفَهُ مــصايفة وصِــيافاً: مامەڵــەی لەگەڵ كرد هاوین بۆ هاوین.

صَــيَّفَ بالمكــان: بــەهاوین لەوشــوێنە مایەوە.

صَــيَّفَ الــشَيْءُ فلانــاً: شــتەكە بەشــی ماوەی هاوینی فلانكەسی كرد.

صَيَّفَ المطرُ الأرضَ أو الناسَ: بارانەکە بەهاوین لەزەوییەکە یان لەخەڵکەکە باری.

اصطاف بالمكان: بەهاوین لەوشوێنە مایەوە.

تَصَيَّفَ بالمكان: بەهاوین لەوشوێنە مایەوە.

الصَّائف: گەرم.

الصَّائفة: کاتی هاوین ٥ غەزاکردن لەوەرزی هاوین دا بۆیە غەزاکردنی موسوڵمانەکان بۆ وڵاتی روم بەو ناوە ناونراوە.

صائِفة القوم: بژێوی خەڵك لەهاوین دا ٥ (ك: صوائف).

الصَّافُ: گەرم ٥ دەگوترێ: (یوم صاف) رۆژێکی گەرمە.

الصَّيْفُ: هاوین؛ یەکێکە لەچوار وەرزەکانی ساڵ ٥ (ك: أصياف وصيوف).

الصَّيفيّ: هاوین؛ شتی هاوینی جلی هاوینی، میوەی هاوینی هەرشتێك لەهاوین دا پەیدا ببێ ٥ دەگوترێ: (مطر صيفي ونبت صيفي): رووەکێك لەهاوین دا بڕوێ.

الصَّيِّفُ: هەرشتێك لەهاوین دابێ.

المِصْيَافُ مِن الناس: پیاوێکە تا تەواو کامڵ نەبێ ژن نەهێنێ ٥ هەروا وشەی (المِصْيَاف) ناوە بۆ حوشترێك هاوینان بێچوی ببێ ٥ زەوییەك تەنها لەهاوین دا شتی لێ بڕوێ ٥ (ك: مصاييف).

المُصْطاف: هاوینە هەوار.

المَصِيفُ: شوێنی مانەوەی هاوین، هاوینە هەوار ٥ (ك: مصايف).

صاق به كذا صَيْقاً: پێوەی نووسا.

الصِّيق: تەپو تۆزی چڕو پڕی بەرزەوە بوو لەحەوادا ٥ عەرەق ٥ (ك: صيق وصيقان).

صَاكَ به كذا صَيْكاً: پێوەی نووسا.

صَاكَ الدَّمُ ونحوه: خوێنەکە وشك بۆوە، ڕەق هەڵهات.

صَالَ عليه صَيْلاً وصيالاً وصَيَلاناً: بڕوانە مادەی (صَوَلَ).

صِيلَ لَه كذا: ئەوەی بۆڕێکەوت، بۆی گونجا ٥ بۆی ڕەخسا.

الصِّينيّ: شتو مەكو کاڵای صینی.

الصِّينية: دەوری قاپو بەلەمی چینی کە بەکاردەهێمدرێن بۆنان تێداخواردن ٥ (ك: صينيات).

الضَّادُ: پیتی پانزەهەمە لە پیتەکانی هیجا ٥ هەندێ عەرەب ئەوەندە بەگوشراوی‌و کۆکراوەیی دەیڵێن وەکوو دالی قەڵەوی لێ دێ ٥ (پیتی (ضاد) تایبەتمەندییەکی تەواوی هەیە لەزمانی عەرەبی دا تەنانەت هەندێ جار لەجیاتی (لغة العرب) دەگوترێ (لغة الضاد) کەم کەسیش وەکوو عەرەب دەتوانن ئەو پیتە وەکوو خۆی دەربڕن، هەندێ گەل‌و نەتەوە هەر ناتوانن تەلەفوظی پێ بکەن، وەندەی من بزانم دوا عەرەب کەس بەئەندازەی کورد لێزان نییە بۆ وتنی ئەو پیتەو تەلەفوظ پێکردنی.

الضِّئْبُ: گیانلەبەرێکی دەریاییەو لەناو ئاودا دەژی ٥ دەنکی مرواری.

الضُّوْبان من الجمال: حوشتری قەڵەوی بەهێز.

ضَأَزَهُ ضَأْزاً: ستەمی لێ کرد، دەگوترێ: (ضَأَزَهُ حَقَّهُ): مافی ژێر پێ دا، کەمی کردەوە، مافی خۆی نەدایە.

الضِّئْزِى (قسمة ضِئزى): دابەشکردنی ستەمکارانەو ناعەدالەت.

ضَأْضَأَ ضَأْضَأَةً وضَأْضاءً: غاڵ‌و بوغلی کرد، هاواری کرد.

الضَّأْضاءُ: دەنگە دەنگ‌و هاوار هاوار.

الضِّئْضِئُ: ئەصڵ‌و بنەما، دەگوترێ: (هو من ضِئْضِئِ كريم) ٥ (ك: ضآضِئ).

ضَئِطَ ضَأْطاً: لەرۆیشتن دا شان‌و جەستەی هەڵدە تەکێنێ.

ضَؤُلَ الرجلُ ضآلَةً وضُؤولةً: جەستەو قەبارەی بچوك بوو، کزو لاواز بوو، هیچ‌و پوچ‌و بێ نمود بوو، دەگوترێ: (ضَؤُلَ رأيه): راوو بۆچوونێکی هیچ‌و پوچی هەبوو ٥ (فهو ضَئِيلٌ) ٥ (ك: ضُؤلاء وضِئال) ٥ (وهي ضَئيلة) ٥ (ك:ضِئال)، دەگوترێ: (ما عليك في ذلك ضُؤولة): لەوەدا تۆ هیچ کەم‌و کوڕیەکت نییە.

ضاءَلَ شخصَهُ: کەسایەتی ئەوی بچوك کردەوە.

تضاءَلَ: بەمانا (ضَؤُلَ)دێ ٥ وێك هاتەوەو هەندێکی کەوتە سەر هەندێکی‌و پاڵیان لێك دا ٥ کەسایەتی خۆی شاردەوەو خۆی بچوك کردەوە.

الضُّؤْلان: ماندوو بون‌و بارگرانی، دەگوترێ: (هو عليه ضُؤلانٌ): ئەو

لەسەر فلان بارگرانیو ئەرکە.

أضأن فلان: فلانکەس مەڕی زۆر بوو.

الضّائن: مەڕ ◦ کەم شیر ◦ جەستە جوانو ڕێكو پێك ◦ (ك: ضأن وضئين وهن ضوائن).

الضّأنُ: مەڕ، مەڕە سپی، مەڕی خوریدار، دەگوترێ: (لحم ضأن): گۆشتی مەڕ.

الضِئْنِيُّ: مەشکەی دۆ تێدا ژاندن.

ضأی ضأیاً: بەمانا (ضَوَلَ)دێ ◦ جەستەی زەعیفو لاواز بوو.

ضَبَأَ بالأرض وفيها ضُبُوءاً: بەزەوییەوە نووسا، خۆی شاردەوە، دەگوترێ: (ضَبَأَ الصائد): نێچیرەوان خۆی مەلاس دا بۆئەوەی نێچیرەکە بخاتە داوی خۆیەوە.

ضَبَأَ منه: شەرمی لێ کرد.

ضَبَأَ عليه: پەنای بۆ برد.

ضَبَأَ به الأرض: بەزەوییەوەی نوساندو ناهێڵێ هەڵسێتەوە ◦ (فهو ضابئ وضَبِئٌ).

أضبأ على الشيئ: لەشتەکە بێ دەنگ بوو لێی نەدوا، دەگوترێ: (أضبأ على ما في نفسه): ئەوەی لەدڵی دا بوو شاردیەوە نەی درکاند ◦ (أضبأ على ما في يديه): ئەوەی لەدەستی دا بوو بەفیرۆی نەداو دەستی بەسەرا گرتو پاراستی.

الضّابِئُ: خۆڵ، خۆڵە پەتە.

الضّابِئةُ: کۆڵی قورس، باری گران، کە کۆڵبەرەکە نەتوانێ لەزەوی بەرزی بکاتەوە، دەگوترێ: (غِرارة ضابئة): کۆڵێکی قورسو گرانە کۆڵبەرەکە لەژێریا دیار نییە ◦ (ك: ضوابئ).

المَضْبَأ: حەشارگە ◦ (ك: مَضابئ).

ضَبَّ الماء ونحوه ضَبّاً وضُبوباً: ئاوەکە بەکەمی داچۆڕا کەمی لێ ڕەوان بوو، دەگوترێ: (ضَبَّ الدَّمُ والعَرَقُ والرِّيقُ): خوێنی کەم لێ ڕۆیی، عەرەقی کەم کرد، تفو لیکی کەم بوو.

ضَبَّ بکذا أو عليه: هەوڵی بۆدا ویستی بەدەستی بێنێ.

ضَبَّ: ڕقو کینەی پەیدا کرد ◦ ڕقی لێ هەڵسا.

ضَبَّ على ما في نفسه: ئەوەی لەناخی دا بوو نەی درکاند، شاردیەوە.

أضَبَّ اليومُ: ڕۆژەکە ڕۆژێکی تەمو مژاوی بوو.

أضَبَّ المكان: شوێنەکە تەمو مژی هەبوو.

أضَبَّتِ الأرض: گژوگیا زەوییەکەی داپۆشی ◦ زەوییەکە تەمو مژی زۆر بوو.

أضَبَّ القومُ: خەڵکەکە تێکڕا بەکارەکە

هەڵسان و خەریکی بوون.

أضبَّ فلان: فلانکەس زانیاری خۆی شاردەوە نەیویست، سود لەقسەکانی ببیندرێ.

أضبَّ علی ما في نفسه: ئەوەی لەدڵی دا بوو بەرق و قینەوە شاردیەوە.

أضبَّ علی ما في یدیه: ئەوەی لەدەستی دا بوو بەتوندی پارێزگاری کردو گرنگی پێ دا.

ضَبَّبَ الخشبَ: پارچە ئاسنی لەدارەکە شەتەك دا، تەختە دارەکەی بەپینەی لەوحە ئاسا قایم و پتەو کرد.

ضَبَّبَ الباب: پینەی ئاسنی لەدەرگاکە قایم کرد بەمەبەستی رەختە کردن و پتەو کردنی ٥ دەرگاکەی وا دروست کرد بەسەر یەك دا بشکێتەوە، بچێتە ناو یەکەوە.

ضَبَّبَ الضَّبُّ: سوسەمارەکە (بزن مژەکە)ی دەنە دەنە دا بۆئەوەی لەکونەکەی بێتە دەرێ و نێچیری بکا.

ضَبَّ الشيءَ: توند شتەکەی گرت بۆئەوەی لەکیسی نەچێ.

تَضَبَّبَ: دەستی کرد بەقەڵەو بوون.

الضَّبَابُ: تەم و مژ، وەکوو هەور وایە زەوی دادەپۆشێ.

الضَّبُّ: بزن مژە، سوسەمار، قۆری ٥ گیانلەبەرێکی خشۆکە، پێستی زبرە کلکی درێژە ٥ لەدەشت و بیابانەکانی وڵاتی عەرەب زۆرە ٥ رق و کینە کەلە ناخ دا شاراوە بێ، دەگوترێ: (رجل خبّ ضبٌّ): پیاوێکی فێڵاوی و تەڵەکە بازە ٥ (ك: أضُبٌّ، ضباب، ضُبّاب).

الضَّبیب: شوێنی تەم و مژاوی.

الضَّبَّةُ: سوسەماری مێینە، دەشگوترێ: (إمرأة خَبَّة ضَبَّةٌ): ئافرەتێکی مەکر بازو فێڵاوی و بەچاوو راوە ٥ پێستی سوسەمار دەباغ بکرێ و رۆنی تێ بکرێ ٥ پارچە ئاسنێکە دەرگای پێ پتەو دەکرێ ٥ سورگی دەرگا ٥ شمشێرو کلیل دارینە دەرگای پێ دادەخرێ ٥ (ك: ضَباب).

الضُّبُوبُ: ولاغێك لەکاتی بازدان و رۆیشتن میز بکا.

الضَّبیب من السیف: تیژایی و تیژیی شمشێر.

الضَّبیبة: خۆراکێکە لەرۆن و خورما دروست دەکرێ لەتورەکەو زەرفی چەرمین دا هەڵدەگیرێ بۆئەوەی وردە وردە بدرێ بەمناڵ بیخوا.

ضَبَثَ الشيءَ وبه وعلیه ضبثاً: شتەکەی لەناو قولە مشتی دا بە توندی

گرتو گوشی ٥ (ضَبَثَ به): هەڵمەتی بۆ برد، (ضَبَثَ فلاناً): لەفلانکەسی دا.

الـضُّبَاثُ: شـێر ٥ چـنگی شـێر ٥ (ك: أصبئة).

ضَبَحَ ضَبْحاً: خۆی دا بـەزەوی دا بـەهۆی ماندو بونو نارەحەتی.

ضَبَحَ الثعلبُ ضَبحاً وضُبَاحاً: ڕێوییەکە واقاندی، دەشگوتری: (ضَبَحَ الإنسانُ والبومُ والخيلُ): ئادەمیزاد کوندەبو ئەسپ هانکە هانکی کرد لە کاتی هەناسەدان دا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا﴾.

ضَبَحَت النارُ أو الشمسُ الشيئَ: ئاگرەکە یـان خۆرەکـە شـتەکەی ڕەش هەڵگێرا، کەمێك ڕەنگی گۆڕی.

ضَبَحَ العود بالنار: سەری دارەکەی کەمێك سوتاند ٥ کردی بەسەرە بزوت ٥ (فهو مضبوح وضبيح).

إنْضَبَحَ: بۆ موطاوعەی (ضَبَحَه)دێ.

انـضَبَحَ لونُـهُ: ڕەنگـی کەمێـك بـەلای ڕەشـی دا ڕۆیـی کەمێـك ڕەش هەڵگەڕا.

الـضُّبَاحُ: حیلـەی ئەسـپ ٥ واقـەواقی ڕێوی.

الضِّبْحُ: خۆڵ، خۆڵە پەتە.

الضِّبْحَاءُ: کەوان کەبەئاگر داهێنـدرابێ ٥ بـەئاگر گـەرم کرابـێو چەمێندرابێتەوە.

المَـضَابِحُ: ئـاگردانو مەقـەڵی کـە کەوانەکەی تێدا گەرم کرابێ ٥ تاوە کە شتی تێدا سور بکرێتەوە.

المضبوحة: بەردی ئەستێ، چەرخ.

ضَبَرَ ضَبْراً وضَبَرَاناً: بـازی دا ٥ (ضَبَرَ الفرسُ): ئەسـپەکە قاچـەکانی کۆکردنەوە بۆئەوەی باز بدا، دەگوترێ: (ضَبَرَ المقيَّدُ): ئەسپە پێوەند کراوەکە بازی دا.

ضَبُرَ الوجهُ: ڕوخسارەکە گۆڕا.

ضَبَرَ الشيئَ ضَبْراً: شتەکەی خڕکردەوەو شەتەکی دا، دەشگوتری: (ضَبَرَ الكتب): کتێبەکانی کۆکردنەوەو توند شەتەکی دانو کردنی بەگورزەو شەدەو دۆسیە.

أضْبَرَ: بەمانا (ضَبَرَ)دێ.

ضَبَّرَ اللحمَ: گۆشتی هەڵپەچنیو قەڵەو بوو.

ضَبَّرَ الشيَ: شتەکەی کۆکردەوە.

الإضبارة: کۆمەڵە کتێبێك بەیەکەوە ببەسترێنو بکرێنە شەددەو گورزە ٥ (ك: أضابير).

الـضُّبَارة: کۆبونـەوەی خەڵـك پەیماندانیان بەیەکتری.

الـضُّبَارَةُ: بـەمانا (الإضـبارة)دێ ٥ هەرشوێنێـك کۆکـەرەوەی هێزەکـان

بـێ ە کۆمـەڵی ئـادەمیزاد ە (ك: ضبائر).

الـضُّبَارِمُ: دەگـوترێ: (أسـد ضُـبارم): شێرێـکی دامـەزراوە ە جەسـتە تێکسمڕاوو پتەوە.

الضُّبَارِيَةُ: بەمانا (الضُّبارم)دێ.

الـضُّبَارُ: درەختێـکە برەدارەکـانی بـۆ سوتاندن باشن وەکوو دار بەڕو وایە.

الـضَّبْرُ: پتـەوی ئێـسقان‌و کۆبونـەوەی گۆشـت لەئەندامـەکان دا، دەگـوترێ: (فـرس ضَـبْرٌ): ئەسپێـکی جەسـتە تێکسمڕاوە ە جۆرە دەبابەیەك بـوو لەتەختەدار دروست دەکراو بەچەرم دادەپۆشراو دەخرایە گەڕ بۆ گرتنـی قـەڵاو سـەنگەرو روخانـدنی دیوارەکـانی ە کـوڕو کۆمـەڵ ە درەختـی گـوێزی کێـوی ە جـۆرە دار گوێزێکە گوڵ دەکاو گوێز نـاگرێ ە (ك: ضُبُور).

الضَّبْرَةُ: دەبابە.

الضَّبِرُ: توندو پتـەوو بـەهێز ە ئەسپی باز هاوێژ، ئادەمیزادی بازدەر.

الضَّبِيُّ: بەهێز ە توندو پتەو.

الْـمُضَبَّرُ: دەگـوترێ: (فـرس مَـضَبَّرٌ): ئەسپێکی بەهێزو تێکسمڕاوە.

الْمَضْبُورُ: بەمانا (الْمُضَبَّر) دێ ە داس.

ضَبَـسَهُ ضَبْـساً: پێکێـشی لـێ کـرد ە زۆری داوا لـێ کرد.

ضَبِسَ الرجلُ ضَبَساً: پیاوەکە بەدڕەوشت بـوو، دەشـکوترێ: (ضَبَـسَتْ نفـسُهُ): ڕەوشـتی خـۆی گـۆڕی خـۆی ناشـیرین کرد ە ڕژدو چروك بوو.

الضَّبْسُ: ڕژدو بەخیل.

الضِّبْسُ: ئەحمەق‌و کـەودەن ە جەسـتە لاوازو بێ هێز، دەگوترێ: (هو ضِبْسُ شرٍّ): شەڕەنگێزو پیاو خراپ.

ضَبَطَهُ ضَبْطاً: شـتەکەی کـۆنترۆڵ کـردو بەهێزو توانا دەستی بەسەرا گـرت ە بـاش پارێزگـاری کـرد، دەگـوترێ: (ضـبط الـبلاد وغيرهـا): بەرێـك‌و پێـکی وڵاتی کۆنترۆڵ کردو بەڕێوەی بـردو کـەم‌و کوڕی تێدا نەهێـشت ە (ضَـبَطَ الکتـابَ): کـەم‌و کـوڕی لەکتێبەکـەدا نەهێـشت‌و هەڵـەکانی چاك کرد ە هەڵە بـڕی کـردو سەرو ژێرو بۆری بۆ وشەکان دانا.

ضَبَطَ الْمُتَهَّمَ: تاوانبارەکەی گرت.

ضَـبِطَ ضَـبَطاً: بەدەسـتی چـەپی وەکـوو دەستی ڕاستی کاری کرد ە (هـو أضْـبَطُ وهي ضَبْطاء) ە (ك: ضُبْطٌ).

إنْضَبَطَ: بۆ موطاوەعەی (ضَبَطَ)دێ.

تَضَبَّطَ فلاناً: بەرق‌و قینەوە فلانکەسی گرت.

الـضَّابِطُ: بـەلای زانایانـەوە یاسـایەکی

گـشتييه بهسـهرتاكى رهگهزهكـهدا خـورد دهبێتـهوه ٥ (ك: ضَـوابِطَ) ٥ نازنـاوو پلهيهكـه لـهناو پـۆليس‌و سـهرباز دا واتـه: (ئهفـسهر) ٥ (ك: ضُبّاط).

الضّابِطة: لهزگه ٥ ههرشتێك بهشتێكى ترهوه بنووسێ‌و شت بگرێ.

المَـضْبَطَةُ: سـجل‌و دهفتهرێـكه برپـارو ئامۆژگارييـــــهكانى دانيــــشتنه فهرمييــــهكان وهكـــوو ســـجلى پهرلـهمان‌و دادگاى بـارى كهسـيهتى تێدا تۆماره ٥ (ك: مضابط).

ضَـبَعَ الفـرسُ ضَـبْعاً وضُـبُوعاً وضَـبعاناً: ئهسپهكه دهستهكانى هاويشتن‌و خێـرا رۆيى.

ضَبَعَ فلان ضَبْعاً: فلانكهس ستهمى كرد.

ضَبَعَ فلاناً: قۆلى بۆ فلانكـهس درێـژ كـرد بۆئهوهى لـێى بدا، دهگوترێ: (ضَبَعَ اليه يـــده بالـــسيف ونحـــوه): شمـشێرى بـۆ راداشت، لێى راسا، دهستى بۆ درێژكرد.

ضَبَعَ على فلان وغيره: دهستى بهرز كردهوه بۆ دوعا كردن لهفلانكهس.

ضَـبَعَ الـضَّبُعُ الحيـوانَ: سوسـه مارهكـه گيانلهبهرهكهى خوارد.

ضَـبِعت الدابــةُ ضَــبَعاً: گيانلهبـهره مێينهكه حهزى له نێرينهكـهى بـوو بۆئـــهوهى كـــهڵى بـــدا، حـــهزى لـهجوتبوون بـوو ٥ (فهـي ضَـبِعَةٌ وضَبْعى) ٥ (ك: ضِباع وَضَبَعى).

أضْبَعَتِ الدابةُ: بهمانا (ضَبِعَت)دێ.

ضَـابَعَهُ بالـسيف مُـضَابَعَة وضَـباعاً: بهشمـشێر لێـك راسـان‌و بهشمـشێر دهستيان بۆ يهكدى درێژ كرد.

ضَبَّعَ فلان: فلانكـهس ترسـا ٥ رهوشـتى بزن مژهى گرت.

إضْطَبَعَ بالثوب: قوماشهكهى بن ههنگڵ دا.

إسْتَضْبَعَتِ الدابةُ: بهمانا (ضَبِعَت)دێ.

الـضَّبْعُ: قـۆڵ؛ لـهبن ههنگڵـهوه تـا ئانيشك ٥ (ضَبْعَان): ههردوو قۆڵ.

الـضَّبُعُ: كـهمتيار؛ گيانلهبهرێـكى درندهيـهو لهسـهگ گـهوره تـرهو بـههێز تريـشه، سـهرى گـهورهو شهويلهى پانه ٥ (ك: أضْبُعٌ) ٥ ههروا وشـهى (الضَّبُعُ): بهسـاڵى بـێ بـاران‌و قات‌و قريش دهگوترێ.

الضُّبُعُ: پهناو پاسارو قوژبن.

الـضِّبْعَان: كـهمتياره نێـره ٥ نێـره كهمتيار ٥ (ك: ضَبَاعِين).

المَضْبَعَةُ: كۆى وشهى (الضَبع)ه ٥ گۆشتى لاپهراسوو بن ههنگڵ.

ضَبَنَهُ ضَبْناً: بهلاكهلهكهى ههڵى گرت.

ضَبَنَ الـشيءَ عنـه: شتهكهى مـهنع كـرد، گێرايهوه.

ضَبِنَ ضَبَناً: گۆج بوو ٥ (ضَبِنَ المكان): شوێنەکە تەنگ بوو، دەگوترێ: (ماء ضَبِنٌ): ئاوی رونو بێ خڵتەو پڵتە.

أضبَنَ الشيءَ: شتەکەی خستە سەر لاکەلەکەی‌و هەڵی گرت.

أضْبَنَ الداءُ فلاناً وغيره: دەردەکە فلانی گۆج کرد.

إضْطَبَنَ الشيءَ: شتەکەی بەلاکەلەکەی هەڵگرت ٥ یان لەباوەشی گرت، لەئامێزی گرت ٥ بەدەستی هەڵی گرت.

الضَّبَانَةُ: گۆجی‌و ئیفلیجی، ناخۆشی.

الضِّبْنُ: کەمو کوڕی‌و زەرەر ٥ کێوو کەژو شوێنێك کە دڕەندەی زۆر بێ ٥ (ك: أضبانٌ).

الضُّبْنَةُ: گۆجی‌و ئیفلیجی.

الضُّبْنَةُ من الرجلُ: دارو دەستەی پیاو، کەس‌و کارو خێزان، دۆست‌و ناسیاو دەست‌و پێوەند.

الضَّبِينَةُ: دەگوترێ: (هو في ضبينة فلان): ئەوە لەژێر سایەی فلانکەس دایەو ئەو پەنای داوە.

ضَبَا اليه ضَبْواً وضُبُواً: خۆی خستە پەنایەوە.

ضَبَتِ النارُ أو الشمسُ الشيءَ ضَبْواً: ئاگر یان تیشکی خۆر شتەکەی گەست، هەڵی پروزاند، سوتاندی، سوری کردەوە، برژاندی.

أضْبَى: کز بوو، قەڵەوی نەما ٥ توایەوە.

أضْبَى السَّفَرُ بالقوم: سەفەرەکە بێ سود بوو بۆ قەومەکە هیچیان دەستگیر نەبوو.

الضَّابي: خۆڵ ٥ گڵ‌و خۆڵ.

ضَجَّ ضَجّاً وضَجِيجاً: کردیە هات‌و هاوارو قیڕەو هەرا بەهۆی نەخۆشی‌و ماندوو بونەوە یان بەهۆی شتی ترەوە.

أضَجَّ القومُ: خەڵکەکە ناڕەحەت بوون.

ضَاجَّهُ مُضَاجَّةً وضِجَاجاً: دەمە دەمێی لەگەڵ کرد، کێشەی لەگەڵ دا کرد.

الضُّجَاجُ: چەماندن‌و پڕواندن‌و ژێر بارکردن.

الضَّجَّةُ: هەراو هۆریا، دەنگە دەنگ‌و ژاوەژاو.

الضَّجُوجُ: جاڕز کەرو ئیزعاج.

ضَجِرَ بالأمر ومنه ضَجَراً: بەکارەکە ناڕەحەت بوو لەکارەکە ناڕازی بوو.

ضَجِرَ المكانُ: شوێنەکە تەنگە بەر بوو جێگای ئەوانە نەبوەوە کەتێیدا بوون.

أضْجَرَهُ: جاڕزی کرد، وای لێ کرد ناڕەحەت بێ.

تَضَجَّرَ: بەمانا (ضَجِرَ)دێ.

الضَّجُورُ: کەسێك زۆر ئیزعاج بێ‌و خەڵك جاڕز بکا بۆ نێرو مێ بەکاردێ ٥ (ك: ضُجُرٌ).

ضَجَعَ ضَجْعاً وضجوعاً: لاتەنیشتی خستە سەر زەوی، لەسەر لاکەلەکە راکشا.

ضَجَعَ الیه: ئارەزوی ئەوی کرد.

ضَجعت الشمس أو النجم: خۆر یان ئەستێرەکە بەرەو ئاوا بوون رۆیی.

ضَجَّعَ في الأمر: سستی لەکارەکەدا کردو باش ئەنجامی نەدا.

أضْجَعَ: بەمانا (ضَجَعَ)دێ.

أضْجَعَ في القوافي: سەرەوای شیعرەکانی باش هێنان.

أضْجَعَ في الحركات: بزوێنەکانی بەخواریی درکاندن وەکوو لەگوتنی پیتی (ألف)دا بەشێوەی (ی)بیڵێ.

أضجَعَ فلاناً: فلانکەسی لەسەر لاتەنیشت راکێشا.

أضْجَعَ المرضُ فلاناً: نەخۆشی فلانکەسی خستە سەر جێگا.

أضْجَعَ الشيءَ: شتەکەی نزم کردەوە، خواری کرد.

ضاجَعَهُ مضاجَعَة وضجاعاً: لەسەر لاکەلەکە لەگەڵی راکشا.

أضجَعَ الهمَّ: غەمو خەفەت یەخەی گرت.

ضَجَّعَ في الأمر: کەمتەر خەمی لەکارەکەدا کرد.

ضَجُعَتِ الشمسُ: خۆر بەرەو ئاوا بوون رۆیی.

إضْطَجَعَ: بەمانا (ضَجَعَ)دێ، دەشگوترێ: (إضَّجَعَ).

إنضَجَعَ: بۆ موطاوەعەی (أضْجَعَهُ)دێ.

تضاجَعَ عن كذا: خۆی لەوشتە بێ ئاگاکرد.

تَضَجَّعَ: بەمانا (ضَجَعَ)دێ.

تضَجَّعَ في الأمر: وازی لەکارەکە هێناو ئەنجامی نەدا.

الأضْجَعُ: خوار، چەماوە، دەگوترێ: (هو أضجع الثنايا): ددانی پێشەوەی خوارو شاش‌و پاشن ٥ (ك: ضُجْعٌ).

الضَّاجِعُ: تەمبەڵ‌و قونگ گران ٥ کەسێك کاری باش‌و پیاوانەی لەدەس نەیە ٥ ئەحمەق‌و هەتیو مچە ٥ قولایی شیوو دۆڵ ٥ (ك: ضَواجِعُ).

الضُّجْعَة: گوزەرانی تەنگ ٥ دەسکورتی ٥ رای پرو پوچ.

الضِّجْعَةُ: شێوەی راکشان ٥ تەمبەڵی ٥ کەسێك لەماڵ دەرنەچێ، بێ کارو تەمبەڵ‌و تەوەزەل.

الضُّجَعی: بەمانا (الضُّجْعَة)دێ.

الضُّجُوعُ: کەسێك بیرو رای لاوازی هەبێ ٥ حوشتر کە لەلاڕێ لەوەڕ بخوا ٥ کوندە ئاو کەزۆر قورس بێو هەڵگرەکەی بچەمێنێتەوە ٥ هەوری پڕباران کەبەهێواشی بڕوا.

الـضَّجِيعُ: بـەمانا (المـضاجعُ)دێ ە دەگوترێ: (بئس الـضّجيع الجـوع): برسـيايەتی خـراپترین هـاوەڵو هاونشینە.

المَـضْجَعُ: شوێنی راکشان ە (مـضاجع الغیث): شوێنی باران بارین.

المَضْجُوعُ: کەسێك رای پرو پوچ بێ.

ضَجَمَ الشيءُ ضَجَماً: شتەکە خوار بوو ە (وهـو أضـجم وهـي ضَـجْماءُ) ە (ك: ضُجْمٌ).

تَضَاجَمَ: بەمانا (ضَجِمَ)دێ.

تضاجَمَ الأمرُ بينهم: کارەکە لەنێوانیان دا بوو بەکێشە.

الضَّجِمُ: زۆر خۆر.

الضَّحُّ: خۆر، یان تیشکی خۆر کاتێك راستەو خۆ لە زەوی بدا، دەگوترێ: (جـاء بالـضِّحِّ والـريح): زۆری شـت هێنا.

ضَحْـضَحَ الـسرابُ: تراویلکەکـە درەوشایەوە.

ضَحْضَحَ الأمر: کارەکە ئاشکرابوو.

تَضَحْضَحَ السرابُ: بەمانا (ضَحْضَحَ)دێ.

الضَّحْضَاحُ: دەگوترێ: (ماء ضحـضاح): تەنکە ئاو کەقوڵایی نەبێ ە ئاوی کەم.

الضَّحْـضَحُ مـن المـاء: بـەمانا (الضّحضاحُ)دێ ە لەبواری جوگرافی دا بریتییە لە لمبەڵانو بەردەڵان کـەنزیکی روبـەری دەریـا بـێ ە بەترسـەوە بەلـەمو کەشـتی پێـدا تێپەڕێ.

ضَحِكَ ضَحْكاً وضَحِكاً: پێکەنی لەخۆشی دا تا ددانی دەرکەوتن.

ضَحِكَ منه: گاڵتەی پێ کـرد ە سەری لـێ سوڕما ە لێی ترسا.

ضَحِكَ طلعُ النخلـةُ: گڵوکی دارخورماکە کرایەوە پشکوت.

ضَـحِكَت النخلـة: دارخورماکـە گـوڵی پشکوت.

ضَـحِكَتِ الأرضُ عـن النبـات: زەوی گژوگیای رواند.

ضَحِكَ الـسحابُ: هەورەکە بروسکەی دا، چەخماخەی دا.

ضَحِكَ الطريق: رێگاکە ئاشکرا بـوو ە (فهو ضاحك).

أضْحَكَت النخلةُ: بەمانا (ضَحِكت)دێ.

أضْـحَكَ الـشيءُ الإنـسانَ: شـتەکە ئادەمیزادی خستە پێکەنین.

أضْحَكَ الحوضَ: حەوزەکەی پڕکرد لەئاو تا لەسەریەوە ڕژا.

ضَـاحَكَهُ: لەگـەڵی پێـکەنی، دەگـوترێ: (رأيـك يُـضاحك المـشكلات): راو بۆچونت چورتم تەنگژەکان بـەکاڵا دەکاتەوە.

ضُحْكَة: بەپێکەنینی هێنا.

تضاحك: پێکەنی، پێکەنینی هێنایە خۆی.

تَضَحَّكَ: بەمانا (ضَحِكَ)دێ.

اسْتَضْحَكَ: بەمانا (تضاحك)دێ.

الأُضْحُوكَة: هەرشتێك پێكەنین دروست بكا ببێتە هۆی پێكەنین ٥ (ك: أضاحيك).

الضَّاحِكَة: ئەو ددانانەی لەكاتی پێکەنین دا دەردەکەون ٥ خرێی تەنیشت کەڵبە ٥ (ك: ضواحك).

الضَّحَّاك: کەسێك زۆر پێکەنێ ٥ گوڵۆکی دارخورما کە دەکرێتەوە ٥ رێگای ئاشکرا.

الضَّحْكُ: سەر سورمان ٥ گوڵوکی دارخورما کە دەم دەکاتەوە ٥ خونچە.

الضُّحْكَةُ: کەسێك خەڵك زۆر پێی پێ بکەنێ، گاڵتە جاڕی خەڵك بێ.

الضُّحَكَةُ: کەسێك زۆر پێبکەنێ.

الضَّحوك: کەسێك زۆر پێبکەنێ ٥ رێگای ئاشکراو ڕون.

المُضْحِكَةُ: عەنتیکەو شتی وا کە ئاوازە بۆ پێکەنین دروست بکا ٥ (ك: مُضحِكات).

ضَحَلَ الغدير ضَحْلاً: زۆنگاوەکە ئاوی کەم بوو.

الضَّحْلُ: ئاوی کەم لەسەر زەوی، تەنکاو بێ‌و قوڵ نەبێ ٥ (ك: أضحال وضِحال وضُحول) ٥ (أتان الضَّحْل): ئەو بەردەیە دەخرێتە سەر زارکی بیرو قەوز دەگرێ‌و لوس دەبێ.

ضَحَا ضَحْواً وضُحُواً وضُحِياً: خۆی بەرخۆردا ٥ (ضَحا الطريق): رێگاکە ئاشکرا بوو، دەرکەوت، دەشگوترێ: (ضَحا ظل فلان): فلانکەس مرد ٥ سێبەری نەما ٥ هەروا وشەی (ضَحَا): بەمانا (تاوبردە)دێ، واتە گەرمای خۆر کاری تێکرد.

ضَحِيَ ضَحْواً: گەرمای خۆر لێی داو هەڵی قرچاند ٥ عەرەقی کرد، لەچێشتەنگاودا نانی خوارد ٥ (فهو ضَحٍ وضَحيان وهو أضحى وهي ضَحْياء) ٥ (ك: ضُحِيٌّ).

أضحى: کەوتە چێشتەنگاو ٥ نوێژی چێشتەنگاوی کرد، دەشگوترێ: (أضحى يفعل كذا): لەچێشتەنگاودا دەستی کرد بە ...

أضحى عنه: لێی دورکەوتەوە.

أضحى الشيءَ: شتەکەی دەرخست ٥ لەدوعاو پاڕانەوەدا دەگوترێ (لا أضحى الله لنا ظِلَّكَ): خودا پایەدارت بکاو سێبەرت لەسەرمان بێ‌و لەناو نەچێ.

ضَاحَتْ البِلادُ: ولاتەکە خۆرە تاو لێی داو گژوگیاکەی وشك بوو.

ضَاحَ فلاناً: لەچێشتەنگاودا هاتە لای فلان.

ضَحيَّ بالشاة ونحوها: لەچێشتەنگاوی جەژنی قوربان دا مەڕەکەی کردە قوربانی.

ضَحَّى الحاجُ: حاجی لەڕۆژانی جەژنی قوربان دا قوربانی سەربڕی.

ضَحَّى بنفسه: خۆی بەخت کرد ٥ (ضَحَّى بماله): ماڵو سامانی خۆی بەبێ بەرامبەر خەرج کرد.

ضَحَّى الأضحاة: قوربانییەکەی سەربڕی.

ضَحَّى عن الشيئ: لەشتەکە بەکاڵوخۆ بوو، پەلەی لەکارەکەدا نەکرد.

ضَحَّ الحيوانَ: حەیوانەکەی ئاڵف دا لەچێشتەنگاودا.

ضَحيَّ الماشية: لەچێشتەنگاودا چاودێری ئاژەڵەکانی کرد.

تَضَحَّى: لەچێشتەنگاودا خواردنی خوارد، قاوەڵتی کرد.

الأضحى من الخيل: ئەسپی شێ، ڕەشی مەیلەو بۆر.

الأضحاةُ: ئاژەڵی قوربانی، کەلەڕۆژانی جەژنی قوربان دا سەردەبڕێ.

الإضْحَيَانُ من الأيام: ڕۆژانی هەساوو بێ هەورو تەمو مژ.

الأُضْحِيَةُ: بەمانا (الأضحاة)دێ ٥ (ك: أضاحي).

الضَّاحية: ئاشکرا، دەگوترێ: (فعله ضاحية) بەئاشکرا کارەکەی ئەنجام دا ٥ (مغازة ضاحية الظلال): سارایەکی بێ درەخت ٥ هەروا وشەی (ضاحية) بەو ئاژەڵە دەگوترێ چێشتەنگاو ئاو بخواتەوە ٥ شوێنی ئاشکرا لەقەراخ شار ٥ درەختی خورما کە لەدەرەوەی باخ دا ڕوابێ.

الضَواحي: ئاسمانەکان.

ضَواحي الروم: ئەو ناوچەو هەرێمانەی لەولاتی ڕۆم دیارن ٥ (قريش الضواحي): ئەو قورەیشییانەی لە دەورو بەری مەککەدا نیشتەجێ بوون.

الضُّحى: تیشکی خۆر، ڕوناکیی خۆر ٥ کاتی چێشتەنگاو، دەگوترێ: (مالكلامه ضُحىً): قسەکەی بێ مانایەو مانای ئاشکرا نییە.

الضَّحَاءُ: بەمانا (الضُّحَى)دێ ٥ یان کاتی پێش نیوەڕۆ.

الضَّحْوُ: بەمانا (الضُّحَى)دێ.

الضَّحْوَةُ: بەمانا (الضَّحَاءُ)دێ.

الضَّحِيَةُ: بەمانا (الضُّحى)دێ ٥ (ك: ضحايا).

المَضْحَاةُ من الأرض: ئەو شوێنە بەرزانەی زەوی کە بەکەمی خۆری لێ ئاوا دەبێ.
ضَحَّ الماءُ ضَحّاً: ئاوەکە چۆڕایەوە، هەلڕژا.
ضَحَّتِ العينُ: چاو فرمێسکی کرد.
ضَخَّ الماءَ ونحوه ضَخّاً: ئاوەکەی پرژاند، هەڵی هێنجا.
إنْضَخَّ: بۆ موطاوعەی (ضَخَّهُ)دێ ◦ هەلڕژا، پرژا.
المِضَخّةُ: ئامێری ئاو بەرزکردنەوە، ئامێری ئاو پرژێن، ئامێری ئاو هەڵمژین و ئاو هەڵێنجان، ئاو فرێدەر ◦ (ك: مَضاخّ).
ضَخُمَ ضَخامةً: قەبەو گەورە بوو ◦ (فهو ضَخْمٌ وضَخِمٌ) ◦ (ك: ضِخام).
ضَخَّمَهُ: قەبارەی شتەکەی گەورە کرد.
الأُضْخُومَةُ: ئەو ئیسفنج و سەرینۆکەیە ئافرەت سمت و کەفەڵی خۆی پێ والێ دەکا زل و گەورە بنوێنن ◦ (ك: أضاخِم).
التَّضَخُّمُ: لەبواری ئابوری دا پارە زۆرییە.
الضُّخام: گەورەو کەتەو زەبەلاح ◦ رێگەی پان و پۆڕ ◦ ئاوی قورس ◦ (ك: ضخام).
ضَدَّهُ ضَدّاً: بەسەری دا زاڵ بوو ◦ (ضَدَّ عنه): لەسەرە خۆو بەهێواشی گێڕایەوە.
أضَدَّ: رقی هەلسا.
أضَدَّ فلاناً وغيره: دژو رکەبەری بۆ فلان دانا.
أضَدَّ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد.
ضادَّهُ: دژی جولایەوە، رکەبەرایەتی کرد.
تضادَّ الأمران: ئەو دوشتە هەریەکەیان دژی ئەوی تریان بوو.
الضِّدّ: دژ، دوژمن، ناحەز ◦ پێچەوانە ◦ هاوشان ◦ (ألفاظ الأضداد): ئەو وشانەن دومانای دژ بەیەکیان هەیە وەکوو (الجَوْن) کەبەمانا سپی و هەروا بەمانا رەشیش دێ.
الضّديد: بەمانا (الضِّدّ)دێ ◦ (ك: أضداد).
المتضادان: لەزاراوەی (مەنطیق)دا ئەو دوشتەن بەیەکەوە کۆنابنەوە، بەلام وادەبێ هەردوکیان نابن ◦ وەکوو رەش و سپی، بۆ نمونە ناگونجێ قەبارەیەك هەبێ لەیەك کات دا هەم سپی بێ هەم رەش بێ ◦ بەلام رێ دەکەوێ شتێك هەبێ نەرەش بێ نەسپی بێ بەڵکوو سور بێ.
ضَدِيَ ضَدىً: رقی هەلسا پڕبوو لەقارو قین.
أضْدَيَ الإناءَ ونحوه: قاپەکە یان کیسەکەی پڕکرد.

الضَّوادي من الكلام: قسەی پڕو پوچ‌و ناشایستە ٥ قسەی بێ کردار.

ضَرَبَ الشيئُ ضَرْباً وَضَرَباناً: شتەکە جم‌و جوڵی کرد.

ضَرَبَ القلبُ: دڵەکە لێی دا.

ضَرَبَ العِرقُ: ڕەگەکە خوێنی وروژا.

ضَرَبَ الضِرسُ: ددانەکە ئازاری زۆر بوو.

ضَـرَبَ الرجـلُ في الأرض: پیاوەکـە بـەناو وڵاتان دا گەڕاو گەشت‌و گوزاری کـرد، لـــەماڵ دورکەوتـــەوە ٥ ڕاپـــەڕی‌و لەڕۆیشتن دا پەلەی کرد.

ضَرَبَ في الماءِ: لەناو دا مەلەی کرد.

ضَرَبَ في الأمر بسهم: لەکارەکەدا هاوبەشی کرد.

ضَـرَبَ عـن الأمـر: وازی لەکارەکـە هێناو پشتی لـێ هەڵکرد.

ضَـــرَبَ اللـــون الى اللـــون: ڕەنگەکـــە لەڕەنگەکەی تر چوو.

ضَرَبَ بيـده الى كـذا: حـەزی لـەفلان شت بوو.

ضَرَبَ اليه: ئاماژەی بۆ کرد.

ضَرَبَ على المكتـوب وغـيره: نوسـراوەکەی مۆر کرد، واژۆی کرد ٥ زەرفی نامەکەی داخست.

ضَرَبَ النوم علـى أذنـه: خـەو بەسـەری دا زاڵ بوو.

ضَرَبَ فلان على يد فلان: فلانکەس دەستی فلانی گوشی‌و دەست خۆشـی لـێ کـرد یـــان بەپێـــچەوانەوە دەســـتی گـــرت‌و نەیهێشت هیچ بکاو کارەکەی لـێ تێـک دا، دەگوترێ: (ضَرَبَ القاضـي علـى يـد فلان): دادوەر قورمتێنەی خـستە سـەر فـــلان‌و نەیهێـــشت هـــیچ مامەڵـــەو گۆڕینەوە بەماڵ‌و سامانی خۆیەوە بکا.

ضَـرَبَ بالـسيف وغـيره: بەشمـشێر لاڵ‌و پاڵی خست.

ضَرَبَ الـدهر بـين القـوم: زەمانـەو ڕۆژگـار خەڵکەکەی لێـک بڵاو کردن لەیـەکتری جیاکردنـــەوە، لێـــکی دوور خـــستنەوە، ئاژاوەی خستە ناویانەوە.

ضَرَبَ الشيئَ ضَرْباً وتضراباً: لەشتەکەی دا، هـەنگاوتی ٥ لێـــک کـەوتن، دەگـوترێ: (ضَرَبَ به الأرض): بەزەوی کێشا.

ضَرَبَ به عرض الحائط: وازی لەشـتەکە هێناو ڕوی لـێ وەرگێڕا، گرنگی پـێ نەدا.

ضَرَبَ فلانـاً وغـيره بكـذا: لەفلانکەسـی دا، بەوشتە لـەفلانی دا ٥ داری حـەدی لـێ دا ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَخُـذْ بِيَـدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ﴾.

ضَرَبَت العقربُ فلاناً بابرتها: دوپشکەکە بەچـــزوەکەی بەفلانیـــەوە دا ٥ دوپشك پێوەی دا.

ضَـرَبَ الخـاتم وغـوه مـن الحلـي والمعـادن: هەنگوستیلەکەی دروست کرد.

ضَرَبَ الدرهمَ: پارەی زیوی لێ دا، سکەی زیوی لێ دا.

ضَرَبَ لـه مثلاً: پەندی بۆ هێنایەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلاً أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ﴾.

ضَرَبَ الحاسبُ عدداً في آخر: ژمێریارەکە ژمارەکانی لێك دان.

ضَرَبَ له أجلاً أو موعداً: کاتێکی دیاری کراوی بۆ دانا.

ضَرَبَ له في ماله أو غيره نصيباً: لەماڵی خۆی بەشێکی دیاریکراوی بۆ دانا.

ضَرَبَ الخيمة ونحوه: چادرەکەی هەڵدا، بڵاوی کردەوەو کۆڵەکەکانی بۆ چەقاند.

ضَرَبَ الليلُ بظلامه: شەو داهاتو تاریکی هێناو جیهانی داپۆشی.

ضَرَبَ عليه الذلـةَ: زەلیلی کرد، زەلیلی داپۆشیوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ﴾.

ضَرَبَ الشيءَ عليه: شتەکەی لەسەر پێویست کرد، دەگوترێ: (ضَرَبَ عليه خراجاً): دەیەكو خەراجی خستە سەر.

ضَرَبَ الشيءَ بالشي: شتەکەی تێکەڵی شتەکەی تر کرد.

ضَرَبَ الرَزّ: چەڵتوکەی سپی کرد توێکڵەکەی لێ کردەوە.

ضَرَبَ بذقنه الأرض: سەری داخستو شەرمی کرد ٥ یان لەترسا سەری خۆی شۆڕ کرد.

ضَرَبَ له الأرض: لەهەموو شوێنێك بۆی گەڕا.

ضَرَبَ الرقم القياسي: لەژمارەی ناسایی تێی پەڕاندو زۆر پێش کەوت.

ضَرِبَ ضَرَباً: سەرمای بوو، سەرما کاری لێ کرد.

ضَرِبَتْ الأرضُ: زەوی توشی بەستەڵەك بوو.

ضَرِبَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە گەدەی گەورە بوو، سکی داچۆڕا.

ضَرُبت يده ضرابةً: دەست ڕاستو باش هەنگێو بوو.

أضْرَبَ في المكان: لەشوێنەکە مایەوەو جێی نەهێڵا، ڕاوەستاو نەجولا ٥ بێدەنگ بوو.

أضربَ العمالُ: کرێکارەکان وازیان لەکار هێناو مانیان گرت تاداوا کارییەکانیان جێ بەجێ دەکرێ.

أضْرَبَ عنه: ڕوی لێ وەرگێڕا.

أضْرَبَ الخُبْزُ: نانەکە برژاو پێگەیی.

أضْرَبَ القومُ وغيرهم: خەڵکەکە توشی ساردو سەرما بونو سەهۆڵبەندان گرتنیەوە.

أضْرَبَ الريحُ أو البرد النباتَ: ڕەشە باو زریانو ساردی لەگژوگیاکەی داو خراپی کرد.

ضاربه مضاربة وضِراباً: زەلامەکان لەیەکتریان دا هەریەکەیان زەبری لەوی تر یان دا ٥ لەلێدان دا بەسەریا زاڵ بوو زۆرتری لی دا.

ضَارب لفلان في ماله: بەماڵو سامانی فلان بازرگانی دەکا بەرێژەیەکی تایبەتی لەقازانجو زیان دا.

ضارب في السوق: لەبازاڕدا شتی بەهەرزانی کڕیو چاوەڕوانی کرد تا نرخ بەرز بێتەوە بۆئەوەی بەنرخی بەرز بیفرۆشێتەوە، وادەبێ نرخ دادەبەزێو زەرەر دەکا.

ضَرَّبَ: زۆری لی دا، بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (ضَرَبَ)دێ.

ضَرَّبَ فلان: فلانکەس شیری تێکەڵاو لەچەن شیرە حوشترێکی خواردەوە ٥ فلانکەس توشی ساردو سەرماو سەهۆڵبەندان بوو.

ضَرَّبت عينه: چاوی بەقوڵ دا چون.

ضَرَّبَ الشيئَ بالشيئِ: شتەکەی تێکەڵ بەشتەکەی تر کرد ٥ تێکی هەڵدان.

ضَرَّبَ بين القوم: خەڵکەکەی هەڵنا بۆئەوەی بەگژیەك دا بچن.

ضَرَّبَ المُضرَّبة: لێفەکەی دووری، تەریبی دا.

إضطرب: بەنارێكو پێکی جولایەوەو کەوتە هەڵبەزو دابەزو حنەڵ حۆو پەلە قاژە.

اضطربَ البحرُ: دەریا شەپۆلی دا.

اضطرب الأمرُ: کارەکە شێوا، لەگرێژەنە چوو.

اضطرب الشيئُ: شتەکە درێژ بوو، نەرم بوو لەرزەی کرد، دەگوترێ: (إضطرب الحبلُ بينهم): پەتی نێوانیان شل بوو ناکۆکیو کێشەیان تێکەوت.

اضطرب القومُ: خەڵکەکە لێکیان دا تێك وروژانو پێکدا هەڵپژان.

تضاربا: ئەو دوکەسە لەیەکتریان دا، دەشگوترێ: (تضاربا بكذا): بەفلان شت لەیەکتریان دا.

تضارب الآراءُ: ڕاو بۆچوونەکانیان دژ بەیەك بوو.

تَضَرَّبَ: کەوتە جمو جوڵو سەرو خوار.

استَضرَبَ العَسَلُ: شانە هەنگوێنەکە ئەستور بوو.

الإضراب: مانگرتن، وازهێنان لەکارو پیشە.

الضَّرْبُ: هاوشانو هاوشێوە، جۆرو ڕەگەز ٥ لەزاراوەی عوروزدا کۆتایی تەفعیلەیە لەبەشی دووەمی نیوە شیعر ٥ (ك: أضراب وضروب وأضرُب)، دەگوترێ: (رجل ضَرْبٌ):

پیاوێکی داڵ گۆشتو قەدو باڵا رێکو پێکە، کارکەرو دەست بەکارە، قاڵب سوکە لەجێ بەجێ کردنی ئیشو کارەکانی دا ○ (مطر ضَرْبٌ): بارانی سوكو کەم ○ (درهم ضَرْبٌ): دیرهەمی سکە لێ دراو، زیوی سکە لێ دراو.

الضَّرَبُ: شانە هەنگوینی سپی ئەستور.

الضَّرَبَةُ: پارچەی شانە هەنگوینی سپی.

الضَّرِبُ: شارەزا لەلێدان دا، راست هەنگێو، دەست راست.

الضَّرِبَةُ: یەك لێدان، زەبرێك پێکێشانێك ○ تاوەگازو هەتاو بردو نەخۆشییەکە بەهۆی لێدانی تیشکی خۆر لەجەستە دا پەیدا دەبێ، ئەگەر زو فریای نەکەوی کوشندەیە.

الضَّرُوبُ: زۆر لێدەر، کەسێك زۆر لێبداو لێدانەکەشی بەئێش بێ.

الضَّرِيبُ: بەمانا (الضَّرُوب)دێ، هەروا بە کەسێکیش دەگوترێ بەماڵو سامانی یەکێکی ترەوە بازرگانی بکاو بەشێکی دیاریکراوی لەقازانج دا بدرێتێ ○ بەوکەسەش دەگوترێ لەیاری قورماردا پشك (قداح)بهاوێژێ ○ هەروا ناوە بۆ هاوشانو رکەبەر ○ (ك: ضُرَباء وأضراب) ○ شیرێك لەکۆمەڵێك حوشتر بدۆشریو تێکەڵ بکرێ لەمەنجەڵێکدا ○ یان بەوشیرە دەگوترێ: بەسەریەکدا لەحوشترەکان بدۆشریو راستەو خۆ بکرێتە قاپەکەوە ○ سەهۆڵ، سیخوار.

الضَّرِيبَة: مێینەی (الضَّرِيب) ○ کەسێك شمشێری لێ درابێ ○ پارچە مو، پارچە خوری، پارچە لۆکە کە شی بکرێتەوەو پاشان بەپەتێك ببەسترێو ئەمجار برێسرێ ○ سروشتو تەبیعەت ○ باج کەدەخرێتە سەرملكو زەویو زارو داهات بۆ حیسابی میری، بەگوێرەی یاساو شوێنو کات ئەو باجە گۆڕانی بەسەردا دێ ○ ئەندازەیەکە لەبرنجو چەڵتوك ○ (ك: ضرائب).

المضاربة: جۆرە گرێبەستو عەقدێکە لەنێوان دوکەسو زیاتر دا دەبەسترێ لایەنێك ماڵو سامانی هەبێو لایەنەکەی تر کاری تێدا بکا هەردولا هاوبەش بن لەقازانج دا بەرێژەی تایبەتی ○ لەبواری ئابوری دا بریتییە لەکڕینو فرۆشتن کە کۆمەڵێکی پسپۆڕ لەبازاڕدا ئەنجامی دەدەن بۆ ئەوەی سود لەجودا وازیی نرخەکان دا بکەن.

المِضرابُ: ئامێری لێدان ٥ زۆر لێدەر، یان زەبر وەشێنی کاریگەر ٥ (ك: المَضارب).

المَضْرَبُ: بەمانا (المِضراب)دێ ٥ گەورە ٥ (ك: مضارب).

المَضْرِبُ: شوێنی لێدان یان کاتی لێدان.

مَضْرِبِ السیف: تیزایی شمشێر ٥ (مَضرِب الرز): شوێنی کوتانی چەڵتوك ٥ شوێنی سپی کردنی چەڵتوك.

المُضَرَّبَةُ: هەر لێفەو چەرچەفێك زۆر تەریبی دورمانی تێدا ئەنجام درابێ، لێفەو پێخەفێکە دوو توێ و لۆکەی تێدا فەرش کرابێ و ئەمجار تەریبی دورومانی پێدا هاتبن و چوبن.

ضَرَجَهُ ضَرجاً: قەڵاشتی، دایدڕی.

ضَرَجَ النارَ: دوکەڵکێشی بۆ ئاگرەکە کرد.

ضَـرَجَ الثوبَ ونحوه: بەرەنگی سور قوماشەکەی رەنگ کرد، بەتۆخی نا بەڵکوو بەرەنگی سوری کاڵ، دەشگوترێ: (ضَرَجَه بکذا): رەنگەکەی تێ هەڵسوو.

ضَـرَّجَهُ: بۆ زێدە رۆیی لەمانای (ضَرَجَهُ)دێ، دەشگوترێ: (ضَرَّجَ الکلامَ): قسەکانی رازاندنەوەو جوانی کردن.

ضَرَجَ الدابة: وڵاخەکەی هەلینگ دا، غاری پێ کرد.

إنْضَرَجَ: دادڕا، شەقی برد، دەگوترێ: (إنضرج الثور): خونچەکە پشکوت، دەمی کردەوە.

إنْضَرَجَ الشجر: درەختەکە پشکوت، چرۆی درەختەکە کرایەوە ٥ گەڵاکەی دەرکەوت.

إنْضَرَجَ الطریق: رێگاکە پان و پۆڕ بوو، دەشگوترێ: (إنْضَرَجَ مابینهم): نێوانیان زۆر فراوان بو.

تَضَرَّجَ: بۆ موطاوەعەی (ضَرَّجَهُ)دێ.

تَضَرَّجَ الخدُ: کولمەکە سور بوو، دەشگوترێ: (تَضَرَّجت المرأة): ئافرەتەکە خۆی رازاندەوە، خۆی ئارایش دا یان خۆی سفوور کردو خۆی نیشانی پیاوی بێگانە دا.

تَضَرَّجَ بالدم: بەخوێن رەنگاو رەنگ بوو.

تَضَرَّجَ الشیئَ: شتەکە شەق بوو، دادڕا.

تَضَرَّجَ الزهرُ: خونچەکە پشکوت، کرایەوە.

الإضریج: رەنگی سور، قوماشی رەنگ کراوە بەرەنگی سور ٥ قوماشێکە لەئاوریشمی سور ٥ ئەسپی رەسەن و خۆشڕۆ ٥ (ك: أضاریج).

الضَّریجُ: رەنگ کراو، دەشگوترێ: (عَدْوٌ ضریج): بازی بەهێز.

المِضرَجُ: (ثوب مِضرَج): قوماشی رزیوو بیّ نرخ ٥ (ك: مَضَارِج).

المَضْروجة: دەگوتریّ: (عين مضروجة): چاوی گەورەو کراوە.

ضَرَحَتْ السّوقُ ضُرُوحاً: بازاڕەکە تەپیو مامەڵەی کەم تیّدا ئەنجام دەدریّ.

ضَرَحَ الشيئَ ضَرْحاً: شتەکەی دادڕی، شەقی کرد.

ضَرَحَ القَبْرَ: گۆڕی هەڵکەند.

ضَرَحَ الشيئَ: پاڵی بەشتەکەوە ناو دووری خستەوە.

ضَرَحَ شهادةَ فلان: شایەتی فلانی رەتکردەوە، قبوڵی نەکرد.

أضْرَحَهُ: دوری خستەوە ٥ دایوەشاندو تیّکی داو خراپی کرد.

أضْرَحَ السوقَ: بازاڕی خست، جمو جوڵی تیّدا کەم بوو.

ضَارَحَهُ: جنیّوی پیّ دا، تانوتی لیّ دا ٥ بەرەنگاری بۆوە، هاوشانی کرد.

إضْطَرَحَهُ: فریّی دایە قوژبنیّکەوە.

إنْضَرَحَ: بۆ موطاوعەی (ضَرَحَه)دێ.

ضَراحِ: اسم فعل، بەمانا فەرمان دیّ، واتە بەمانا (إضرح)دێ.

الضَّرَحُ: دەگوتریّ: (نية ضَرَح): مەبەستی دوور.

الضَّروحُ: بۆ زیّدە ڕۆیی لەمانای (ضَارِح)دێ، دەشگوتریّ: (قوسٌ ضروح): کەوانیّکی توندو بەهیّزە بەتەوژم تیرەکە فڕیّ دەدا ٥ (فرس ضروح): ئەسپی سەرکەش.

الضَّريحُ: بەمانا (المضروح): دێ، واتە دورکەوتە ٥ گۆڕو ئارامگا ٥ گۆڕیچە ٥ (ك: ضرائح).

الضَّريحة: بەمانا (الضريح)دێ ٥ (ك: ضرائح).

المَضْرَحُ: هەڵۆ، بازی باڵ دریّژ.

المَضرِحيُّ: بەمانا (المَضْرَح) دێ ٥ گەورە پیاوو خانەدانو پیاو ماقوڵو وەجاخزادە.

ضَرَّهُ وبه ضراً وضَرَراً: زیانی پیّ گەیاند، خراپەی لەگەڵ کرد.

ضَرَّ فلاناً الى كذا: پاڵی بەفلانەوە ناو ناچاری کرد بۆئەوە.

أضَرَّت المرأةَ: ژنی بەسەر ژنەکەی هیّنا.

أضَرَّ فلان على السير الشديد ونحوه: فلانکەس بەصەبر بوو پشوو دریّژ بوو.

أضَرَّ على فلان وبه: زیانی بەفلانکەس گەیاند.

أضَرَّ فلاناً على الأمر: فلانکەسی ناچار کردو بەزۆر ئەوەی پیّ کرد.

ضَارَّهُ مَضَارَّةً وضراراً: زیانی پیّ گەیاند، تەنگی پیّ هەڵچنی ٥ سەرپیّچی کرد.

اضطره اليه: ناچاری کرد بۆئەوە ٥ شێخ رەزای تاڵەبانی دەڵێ:

ئەو قەحبە ژنە موحتاجی کردم
موحتاجی رەشی رەشیدی کردم

قورئان دەفەرموێ: ﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ﴾.

تضارّا: یەکێك لەدووەکان زیانی بەوی تر گەیاند ٥ هەردوکیان زیانیان پێ گەیی.

تَضَرَّرَ به أو منه: بەهۆی ئەوەوە توشی زیان بوو یان لەوەوە زیانی پێ گەیی.

إستضرّ به: بەهۆی ئەوەوە توشی زیان بوو.

الضَّارة: زیان؛ کەمکردن لەماڵو سامان دا، یان کەمکردنی کۆمەڵ ٥ کوێری.

الضُّرُّ: حاڵو وەزعی خراپ، هەژاری نەداریی ٥ نەخۆشی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ﴾، دەشگوترێ: (تزوج فلان علی ضِرّ): فلانکەس هەوێی بۆ ژنەکەی پەیدا کرد ٥ زیانی بەژنەکەی گەیاند بەوە کە ژنی بەسەر هێنا.

الضِّرُّ: بەمانا (الضُّر)دێ، دەشگوترێ: (هو ضِرُّ اضرار): ئەو بەلای بەلایانە، ناخۆشی ناخۆشییانە ٥ یان بەلایەکی زیرەکە باش نێچیری خۆی دەدۆزێتەوە.

الضَّرَرُ: تەنگو چەڵەمەو ناخۆشی ٥ نەخۆشییەك ببێتە بیانوو عوزر بۆ نەچون بۆ جیهاد ٥ ئیفلیجی ٥ هەر حاڵەتێك زیانبەخش بێ.

الضَّرَّةُ: بەمانا (الضَّرَّاء): دێ ٥ هەوێسار ٥ یەکێك لەژنەکانی پیاوێك زیاد لەژنێکی هەبێ ٥ (ك: ضرائر)، دەگوترێ: (بینهم داء الضّرائر) ٥ نەخۆشی هەوێساریی کەوتۆتە ناویانەوە ٥ حەسودیو رقو کینە کەوتۆتە ناویانەوە ٥ بنکی گۆی مەمك ٥ ماڵی زۆر ٥ سنگی بەرەپێ ٥ زەقایی بەرەپێ.

الضَّرورَةُ: پێویستیو ناچاری ٥ تەنگانەیەك چاری نەبێ ٥ نارەحەتیو تەنگژە ٥ لەبواری شیعردا ئەو حاڵەتەیە کەشاعیر بۆی رەوایە هەندێ وشە بەشێوەیەکی نایاسایی بەکاربێنێ بەجۆرێك کە بۆ پەخشان نووس رەوانیە ٥ (ك: ضرائر).

الضَّروريّ: شتی پێویست ٥ هەرشتێك بونی پێویست بێو نەبوونی نەگونجێ.

الضَّرير: زیان لێ کەوتوو ٥ کوێرو نابینا ٥ غیرەتو ناموس، دەگوترێ:

(ما أشدّ ضريره على زوجه): زۆر چاودێری ژنەکەی دەکا، دڵی لەژنەکەی پیسە ٥ (ك: أضِراء).

المِضْرَارُ: سرك، چەموش ٥ تەڕ دەماخ و دڵ تەڕ.

المَضَرَّةُ: زیان، زەرەر ٥ (ك: مضار).

ضَرَسَ الشيءَ ضَرْساً: گازی لەشتەکە گرت ٥ قەپاڵی لێ گرت، دەگوترێ: (ضَرَسَ العودَ): بەددان دارەکەی گرتووە.

ضَرَسَ الزمانُ فلاناً: ڕۆژگار بۆ فلانکەس خراپ بوو، ستەمی لێ کرد.

ضَرَسَ البئر: بەبەرد بیرەکەی هەڵچنی.

ضَرِسَ الدابةَ: لوتەوانە یان (دەمبێن)ی لەدەمی ئاژەڵەکە شەتەك دا بۆئەوەی ژێرباری بکا.

ضَرِسَت أسنانه ضَرَساً: ددانی بەخواردنی شتی ترش و مزر ئاڵ بوون ٥ کول بوون.

ضَرِسَ فلان: فلانکەس سەر ڕەق و چەموش و شەڕانی بوو.

أضرسه الحامض: شتی ترش و مزر ددانی ئاڵ کردنەوە ٥ ددانی کرمۆڵ کردن.

أضْرَسَ بالكلام: بەقسە بێ دەنگی کرد.

أضْرَسَ الأمر فلاناً: کارەکە فلانی خستە دڵە ڕاوکێوە.

ضارسَ الأمور مضارسة وضِراساً: کارەکانی پشکنین و بەتاقی کردنەوە، فێری ئیشەکان بوو.

ضَرَّسَه: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (ضَرَسَ)دێ، چرچ و لۆچی لەشتەکە پەیدا کرد.

ضَرَّسَ الشوبَ: وێنەی ددانی لەقوماشەکەدا دروست کرد ٥ بەوێنەی ددان قوماشەکەی ڕازاندەوە.

ضَرَّسَته الحروب: شەڕو جەنگی هەمە جۆر فلانکەسی لەبوتەداو قاڵی کرد.

تضارس البناءُ ونحوه: باڵەخانەکە ڕێك و پێك دروست نەکراوە ٥ دیوارو شێوەکەی لەبارو ئەندازیاری دروست نەکراون ٥ خوارو خێچ و بەرزی و نزمی تێدایە.

تضارس القومُ: خەڵکەکە کێشەو هەرایان تێکەوت و بوو بەهەرایان، دوژمنایەتییان کەوتە ناوەوە.

تضرّس البناءُ: بەمانا (تضارسَ)دێ.

التضريسُ: پەیداکردنی قۆرت و پێچ و بەرزی و نزمی لەقەبارەدا ٥ لەشێوەی بەرزی و نزمی ددان ٥ (ك: تضاريس).

تضاريس الأرض: تەپۆلکەو بەرزی و نزمی سەر ڕوی زەوی.

الضِرْسُ: ددانی هاڕەر ٥ خرێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئامێری ئاو دابەشکردن و ئاو دەرهێنان ٥ (ك: أضراس وضروس).

ضرس العقل: یەکێك لەو چوار ددانەی دەکەونە کۆتایی ڕیزی ددانەکان، لەپەندی پێشینان دا هاتووە (هو لایعض في العلم بضرس قاطع): زانیارییەکانی باش کۆنترۆڵ نەکردووەو ئیش‌و کاری ڕێك‌و پێك نەکردوە ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو جۆرە بەردەی بیری پێ هەڵدەچندرێ ٥ درکە شاخ‌و بەرزو نزمی سەرو بەری زەوی کەوەکوو ددان بەرزو نزمییان تێدا بەدی بکرێ، دەگوترێ: (رجل ضرس): پیاوێکی ڕەق‌و زبرە، تەبیات توندو تورەیە ٥ بارانی وردو کەم، تاوە بارانی نەرم.

الضَّروسُ: گازندە، سەرکەش، ڕەوشت بەد، دەگوترێ: (ناقة ضروسة): حوشترێکی بەد خووە گاز لەشیر دۆشەکەی دەگرێ، یان هەرکەسێ لەبێچووەکەی نزیك بێتەوە پەلاماری دەدا ٥ (حرب ضروس): شەڕی کاولکارو خوێناوی.

الضَّريسُ: تەرزەو سەرماو بەفر ٥ جۆرە درەختێکە لەزەوی شێدارو تەڕدا دەڕوێ تەمەنی درێژە، لەئەوروپاو هەندێ وڵاتی تری هەواسازو موعتەدیل دەڕوێ ٥ بیری هەڵچنراو بەبەرد ٥ هەر باڵەخانەیەك بە بەرد دروستکرابێ ٥ بەردی سوچدارو تورکە تورکە.

المضروسة: زەوییەك بەردی تورکە تورکەو سوچداری وەکوو ددان تێدابن.

ضَرَطَ ضَرْطاً: تڕی کەند ٥ (فهو ضروط وضرّاط).

ضَرِطَ ضَرَطاً: بەمانا (ضَرَطَ)دێ.

أضْرَطَهُ: تڕی پێ کەند ٥ یان کاری قورسی پێ ئەنجام دا تاوای لێ کرد تڕ بکەنێ.

أضرَطَ به: بەگاڵتە جرتی بۆ لێ دا، جرتی بۆ داکوتا ٥ گاڵتەی بە ئیشەکەی یان بەقسەکەی کرد.

ضَرَّطَ: بەمانا (ضَرَطَ)دێ.

ضَرَّطَ فلاناً وغيه: تڕی بەفلانکەس کەند ٥ تڕی پێ لێ دا.

ضَرَّطَ به: بەمانا (أضْرَطَ)دێ ٥ عەرەبەکان بەعەمری کوڕی هیندیان گوتوە (مُضرِّط الحجارة): چونکە ئەوەندە ئازاو چاونەترس‌و بەهێز بووە ٥ بەکوردی خۆمان دەڵێین فلانکەس ئەوەندە وایەو وایە بەرد دەکا بەئاو.

الضُّرّاطُ: تڕ ٥ (الضِرَوْطُ): بەمانا (الضُّرّاط)دێ.

ضَرَعَ الرضيع ضُروعاً: شیرە خۆرەکە مەمکی دایکی مژی.

رضعت الشمسُ ونحوها: خۆر لەئاوابوون نزیك بۆوە.

رَضَعَ الحیوانُ: گیانلەبەرەکە کزو لاواز بوو.

رَضَعَ الیه وله: گەردنکەچی بوو ٥ داوای لێ کرد شتێکی بداتێ.

رَضِعَ ضَرَعاً وضراعة: کزو لاواز بوو ٥ (فهو ضَرِعٌ وأضرَعُ وهي ضَرِعة وضرعاء).

أضرعَت الأنثی: مێینەکە مەمکی خڕکرد، گوانی دەرکەوت.

أضرعت الحامِلُ: سکپڕەکە پێش ئەوەی بێچوەکەی لێ بێتەوە گوانی گەورە بوون، ئافرەتەکە پێش منداڵ بوون مەمکی زل بوون.

أضرع فلاناً:وای لە فلان کرد ژێرباری بێ.

أضرَعَ الله خدهُ: خودا زەلیل‌و بێ دەسەلاتی کرد.

أضرَعَ لفلان مالاً ونحوه: ماڵی بەخشی بەفلان، یان شتی تری دایە.

تضرع الیه وله: گەردنکەچی بوو، ژێرباری بوو.

تضرع الی الله: لەخودا پاڕایەوە، لالایەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا﴾.

الضّارِعُ: تەمەن بچوك ٥ دەگوترێ: (خد ضارِع وجنب ضارِع) نزاو پاڕانەوەکار، لەخودا ترس ٥ (جسم ضارع): جەستەی لاواز.

الضَّرْعُ: گۆی مەمك، گۆی گوان ٥ (ك: ضروع)، دەشگوترێ: (ماله زرع ولاضرع): هیچی نیە، بێ کشت‌و کاڵ‌و مەڕو ماڵاتە.

الضِّرْعُ: هاوشان ٥ (ك: ضُرُوعٌ).

الضَّرْعاءُ: مەمك زل ٥ گوان گەورە ٥ (ك: ضُرْع).

الضَّرُوعُ: بەمانا (الضَّرْعاء) دێ ٥ (ك: ضُرُوعٌ).

الضَّرِیعُ: دەگوترێ: (شاة ضریع): مەڕێکە گەڵ‌و گوانی جوان‌و رێك‌و پێکە ٥ گیاو گژی وردکراو هەنجندراو ٥ یزدان ٥ (عەوسەجی تەڕ): جۆرە ڕوەکێکی دڕکاوییە بەڕێکی هەیە وەکوو شیلان ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ﴾.

المُضَارِعُ: بەلای نەحوییەکانەوە بریتییە لە فیعلێك لەپێش فیعلە (ماضییەکەوە)یەکێ لەپیتە زێدەکان (أ،ن،ی،ت)هەبێ ٥ بەحرێکە لەبەحرەکانی شیعر کێشەکەی ئەوەیە دوجار (مفاعیلن فاعلاتن).

ضرغمت الأبطالُ: پاڵەوانەکانی شێرئاسا

جولانەوە، کاری شێرانەیان ئەنجام دا، هەڵمەتو پەلاماردانیان شێرانە بون.

تضرغمت الأبطال: بەمانا (ضرغمت)دێ.

الضِّرْغام: شێری بەهەڵمەتو تێک شکێنەر ٥ ئازاو چاونەترس.

الضِّرْغَم: بەمانا (الضِّرْغام)دێ.

ضَرُك ضَراكةً: هەژارو داماو بوو، خۆی دارِشتو دەستو مەچەکی قەوی‌و چوارشانە بوو ٥ ئەحمەق‌و گێل.

الضُّراك: چوار پەل قەوی‌و چوارشانەو دامەزراوو دەمار گشت ٥ (ك: ضركاء وضرائك).

ضَرِمت النار ضَرَماً: ئاگرەکە بڵێسەی لێ هەڵسا.

ضَرِمَ فلان: فلانکەس زۆر رقی هەڵسا، زۆری برسی بو.

ضَرِمَ الشيئُ: گەرماکەی بەهێز بوو.

ضَرِمَ فلان في الأمر: کۆششی کردو پەلەی کرد.

ضَرِمَ في عدوه: لەبازدان دا پەلەی کرد ٥ (فهو ضرِم وضارم).

أضْرَمَ النار: ئاگرەکەی هەڵگیرساند.

أضْرَمَ الشيئَ: شتەکەی والێ کرد گڕبگرێ.

ضَرَّمَ النار ونحوها: زێدە ڕەوی کرد لەئاگر هەڵگیرسان دا.

اضطرمت النارُ: بەمانا (ضَرِمت)دێ، دەگوترێ: (اضطرم الشرُّ والحرب بينهم): شەڕو ئاژاوە لەناویان دا هەڵگیرسا.

اضطرم الشيبُ في الرأس: موی سپی‌و پیری بەسەری دا بلاو بۆوە.

تَضَرَّمت النار: ئاگرەکە هەڵگیرسا، دەشگوترێ: (تضرّم عليه غضباً): رقی لێ هەڵسا.

استَضْرَمَ الحبُّ ونحوه: دانەوێڵەکە پێگەیی‌و کاتی ئەوەی هات بەئاگر ببرژێندرێ.

الضِّرام: هەڵگیرسانی ئاگر، هەرشتێک لەچیلکەو چەوێڵو شتی وا کە ئاگری پێ خۆش بکرێو زو بسوتێ.

الضُّرُم: روەکێکە دەشتەکی، بەرێکی هەیە وەکوو بەڕو وایە سوری مەیلەو رەشە، گوڵێکی سپی وردی هەیە، بۆنی خۆشە، دوکەڵەکەشی بۆنی خۆشە، لەزۆر شوێنی وڵاتی لوبنان دەڕوێ.

الضَّرَم: بەمانا (الضِّرام)دێ، خودی ئاگر ٥ لقە دارخورماو شتی تر کە پرژەکانی ئاگریان پێوە بێ.

الضَّريم: حەریق، سوتێنەر ٥ سوتاو.

ضَرَّ العرق أو الجرح ضَرْواً وضُرُوراً: دەمارەکە یان برینەکە خوێنی لێ هاتو ناوەستێ.

ضَوُّ الإناءَ: قاپەکە شلەمەنیەکەی تێ نەوەستاو هەمووی لێ هاتە خوار.

ضَرَا فلان وغيره: فلان خۆی شاردەوە ٥ (فهو ضارٍ).

ضَرِيَ العرق ونحوه: بەمانا (ضَرَا)دێ.

ضَرِيَ ضَرَاً وضراءً وضراوة: پەرەی سەند، توند بوو.

ضَرِيَ به او عليه: وەگری بوو، خوی پێوە گرت ٥ سامی لێ شکاو هەڵیکوتایە سەری.

أضراه: وای لێ کرد وەگری بێ ٥ لەخشتەی برد.

ضَرَّه: زێدە ڕەوی کرد لەوەگری بوونی دا، لەخلیسکانی دا.

إستضرى الصيدَ ونحوه: نێچیرەکەی هەڵخەڵەتاند بەخۆی نەزانی تافرسەتی لێ هێنا.

الضاري: سەگی ڕاهێندراو لەسەر ڕاو ٥ دڕندەیەك زۆر گۆشت خۆربێ ٥ ئاژەڵی ناسایی کە لە لەوەڕگای خۆی دا بلەوەڕێ ٥ (ك: ضوارٍ).

الضَّراءُ: دەشتی بێ درەختو ئاوەدانی ٥ زەوییەك درەختی تێدابێو دڕندە خۆیانی تێدا حەشار بدەن ٥ هەر درەختو گزو گیایەك زەوی داپۆشێ.

الضِّرْوُ: بەمانا (الضاري)دێ ٥ توتکە سەگو شتی وا.

الضِّرِيُ: دڕندەو سەگ.

ضَزَّنه ضَزناً: دەستی گرت بەسەر ئەو شتەی کەلەژێر دەستی دایە.

تضازنا: شتیان دا بەیەکترو بەسەر یەك دا زاڵ بوون.

الضَّيْزَنُ: هەرکەسێك لەکارێك دا تەنگ بەیەکی تر هەڵبچنێ، ببێتە پواز بۆی ٥ کونی خولخولۆکە گەورەبێ، ئەمجار پوازی لێ بدرێ ٥ حەدیث گێڕەوەی بتمانە پێکراوو زەبن رون.

ضَعْضَعَ البناءَ: باڵەخانەکەی روخاند تالەگەڵ زەوی تەختی کرد.

ضَعْضَعَ الرجلَ: پیاوەکەی بێ هێز کرد ٥ زەلیلو ژێر باری کرد.

تَضَعْضَعَ جسمُهُ: جەستەی بەهۆی نەخۆشیو خەمو خەفەت لاواز بوو.

تَضَعْضَعَ ماله: ماڵو سامانی کەم بوو.

تَضَعْضَعَ به الدهرُ: ڕۆژگار زەلیلو داماوی کرد.

الضَّعْضَاعُ: کەسێك لەهەموو شتێك دا زەعیفو لاواز بێ ٥ پیاوی بێ بیرو بۆچون، گێلو نەفام ٥ بێ ورەو ترساو لەشت.

الضَّعْضَعُ: بەمانا (الضَّعْضَاع)دێ.

ضَعَّ الجملَ ونحوه ضَعّاً: حوشترەکەی ژێر

بارکرد ۰ یان دەنگی حوشترەکەی دا پێی گوت (ضَـعْ)بـۆ ئـەوەی ئـارام بگرێ.

ضَعَفَ الشیئَ ضَعْفاً: شتەکەی کرد بەدوو چەندانە.

ضَعَّفَ القومَ: ژمارەی خەڵکەکەی زۆر کرد.

ضَعُفَ ضَعْفاً: کزو لاواز بوو ۰ نەخۆش کەوت ۰ هێزی نەما ۰ تەندروستی فەوتا.

ضَعَّفَ الشیئَ: شتەکە زیادی کرد.

أضْعَفَ الرجلُ: پیاوەکە ماڵو سامانی زیادی کرد ۰ ولاخەکانی کزو لاواز بوون.

أضْعَفَ الشیئَ: شتەکەی زیاد کرد، دەشگوترێ: (أضعَفَ له الودّ).

أضْعَفَ القومَ: بەخششو عەتای بۆ خەڵکەکە زیاد کرد.

أضْعَفَ الرجلَ: پیاوەکەی زەعیف کرد.

ضَاعَفَهُ: بەخششو عەتای بۆ زیاد کرد.

ضَعَّفَهُ: بەمانا (أضعَفَ)دێ.

ضَعَّفَ الحدیثَ أو الرَّأيَ: حەدیثەکە یان رایەکەی بەلاواز دانا.

ضَعَّفَ الشیئَ: شتەکەی دوو توێ یان دولۆ کردەوە.

تضاعَفَ: بۆ موطاوعەی (ضاعف)دێ ۰ بوو بەدوو چەندانەی خۆی.

استضعَفَهُ: بەزەعیفو لاوازی دانا ۰ زەلیلی کرد.

التضاعیف: (تضاعیف الشیئ): ئەوەی لەشتەکە دو لۆ بۆتەوە.

تضاعیف الکتاب: پەراوێزو نێوان دێرەکانی کتێب.

الضِّعْفُ: دوچەندانە لەقەبارە یان لەژمارە، یان ئەوشتەی کە دو توێ یان دولۆ دەکرێتەوە.

أضعاف الکتاب: پەراوێزو نێوان دێڕی کتێب.

أضعاف الجسد: ئەندامی جەستە، یان ئێسقانی جەستە.

الضَّعفانُ: لاواز ۰ (ك: ضعافی).

الضَّعْفَةُ: دڵ کزی، کەودەنی ۰ نازیرەکی.

الضَّعوف: زۆر کزو لاوازبێ ۰ دڵی زۆر بێ هێز بێ ۰ (ك: ضُعفٌ).

الضَّعیف: نافرەتو کۆیلە ۰ (ك: ضِعاف وضُعَفاء).

المُضَاعف: وشەیەکە ئەگەر سێ پیتی بوو دووەمو سێیەمی لەیەك جۆربن وەکوو (شَدَّ، مَدَّ) ئەگەر چوار پیتی بوو ئەوەیە پیتی یەکەمو سێیەمیو دووەمیو چوارەمی لەیەك جۆربن وەکوو (زلزل، قهقه).

المضاعَفَةُ من الدروع: زرێیەکە حەلقەکانی دوو دوو چندرابن.

المُضَعَّفُ: بەمانا (المضاعيف)دێ.

المُـضَعَّفَةُ: (أرض مُـضَعَّفَةٌ): زەوییـەك بارانی کەمی لێ درابێ.

الضُّغْبُوسُ: خەیاری ورد ○ بێچوە ڕێوی ○ (ك: ضَغَابيس).

ضَغَثَ المشيش وغيره: چیلکەو چەوێڵەکەی کردە گورزەو باقە.

ضَغَثَ الأشياءَ: شتەکانی تێکەڵ کـردن ○ تێـکەڵو پێـکەڵی کـردن، دەگـوترێ: (ضَـغَثَ الحـديثَ): قـسەکەی تێـکەڵو پێکەڵ کرد.

ضَـغَثَتِ المـرأةُ شـعرها: ئافرەتەکـە بەدەسـتی قـژەکانی شـتو پـاکی کردنەوە، هەوڵی دا ئاو بگاتـە بنکی قژەکانی.

ضَــغَثَ الـشيءَ: دەسـتی لەشـتەکە داو بەدەست پشکنی.

أضـغَثَ الحـالمُ الرؤيـا: خـەو بینەکـە خەوەکـەی گێڕایـەوە بەشـێوەی تێکەڵو پێـکەڵ.

ضَـغْثُهُ: بـۆ زێـدە ڕەوی لـەمانای (ضَغَثَ)دێ.

الضُّغَاثَةُ: کاڵای پەڕپوتو بێ نرخ.

الـضِغْثُ: گـورزە شـۆڕكو چـیلکە ○ هەرشتێـك چنگی پیا کرابێ ○ گورزە شۆڕك کەپڕ بەدەست بێ ○ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَخُــذْ بِيَـدِكَ ضِـغْثًا فَاضْـرِب بِّـهِ وَلَـا تَحْنَـثْ﴾ ○ (ك: أضغاث) ○ دەگوترێ: (أتانـا بأضـغاث من أخبار): هەواڵی تێکەڵو پێکەڵی هێنانە پێشەوە.

أضـغاث أحـلام: خـەونی پـڕو پـووچ، کــەمانای بــۆ نــەکرێ ○ قورئــان دەفـەرموێ: ﴿أَضْـغَاثُ أَحْـلَامٍ﴾ ○ لەپەنددا هاتووە (ضِغْثٌ على إبالـة): بەڵا لەسەر بەڵا.

ضَغْــضَغَ الأدردُ اللقمــةَ: بــێ ددان پاروەکـەی جـوو مڵـچە مڵـچی لــێ هێنا.

ضَغْـضَغَ اللحــمَ في فيــه: بەباشــی گۆشتەکەی نەجوی.

ضَغْــضَغَ الكــلامَ: قــسەکەی جــوان دەرنەخست.

ضَــغَطَهُ ضَــغْطاً: پاڵەپەســتۆی دا، پەستاوتی.

ضَغَطَ الكلامَ: قسەکەی زۆر گوشیو کورتی کردەوە.

ضَغَطَ عليه في غرم: تـەنگی پـێ هەڵچنی ○ زێرباری کرد، زۆری لێ کرد.

ضاغَطَه مضاغَطَةً وضِغاطاً: پەستاوتی، تەنگی پێ هەڵچنی.

تَـضَاغَطَا: هەریەکە لـەو دوانـە تـەنگی بەوی تر هەڵچنی.

الـضاغط: چـاودێرو پـارێزەری شـت ○ (ك: ضواغط).

الضّاغِطةُ: ئامێرێکه لۆکەو شتی وای پێ دەپەستێو ترێ.

الضَّغْط: (ضَغط الدم): ئەو پاڵە پەستۆی خوێنەیە کە شەپۆلەکانی خوێن لەسەر دیوارەکانی خوێنبەرەکان پەیدای دەکەن ٥ لەزانیاریی مەساحەدا ئەو هێزە پەستاوتنەیە کە بەشێوەی عەموودی دەکەوێتە سەر بەشێک لەمەساحەکە.

الضَّغْط الجوي: ئەو پەستاوتنە هەواییەیە کەلەسەر خاڵێکی دیاریکراو بەهۆی ئەو قورساییەی کۆڵەکەی هەوایی لەسەر ئەو خاڵە پەیدای دەکا.

الضُّغْطَةُ: تەنگە بەری، تەنگانە ٥ جەڕاندن ٥ ژێربارکردن.

الضُّغْطَةُ: توندو تیژیو ناخۆشی ٥ ئینکاریو کێشەو نیزاعی نێوان قەرزارو خاوەن قەرز کە قەرزدار هەوڵ دەدا هەندێ لەقەرزەکەی لەسەر دابشکێ.

الضّغيط: پیاوی بێ بیرو راو بۆچون ٥ بیرێک ئاوەکەی گۆڕابێو دزەی کردبێ بۆ بیرێکی جیرانی ٥ یان بە بیرێک دەگوترێ لەنزیکییەوە بیرێکی تر لێ درابێو کاری کردبێتە سەر ئاوی ئەوو کەمی کردبێ ٥ (ك: ضَغطى).

المَضْغط: زەوی چاڵ کەئاوی تێدا بومستێ ٥ (ك: مضاغط).

ضَغمه وبه ضَغماً: بەدەم بەتوندی گەستی، دەشگوترێ: (ضَغَمَهُ الفقرُ): هەژاری چەوساندویەتیەوە.

أضْغَمَ الفمُ: دەم لیکی زۆر بوو.

الضّغامَةُ: ئەو پاروە جوراوەیە لەدەم فڕێی دەدەیە دەر.

الضّيغم: شێری شەویلەپان ٥ (ك: ضياغم وضياغمة).

ضَغِنَ العود ضَغْناً: دارەکە خوار بوو.

ضَغِنَ الدابة: وڵاخەکە چەموشو سەر ڕەق بوو نەهاتە ژێربار.

ضَغِنَ اليه: حەزی لێ کرد.

ضَغِنَ عليه: رقی لێ بوو، زۆری ناخۆش ویست.

ضَغِنَ صدرُهُ: دڵی پڕ بوو لەقارو کینە ٥ (فهو ضَغِن وضاغِنٌ).

ضَاغَنَه: بە حیقدو کینە بەرامبەری کرد ئەویش وەکوو لەدڵدا ناخۆشی ویست.

إضطَغَنَ القوم: خەڵکەکە دڵیان لەیەکتر کرمێ بوو، یەکتریان ناخۆش ویست.

إضْطَغَنَ فلان على فلان: فلان رقی لەفلان بوو.

إضْطَغَنَ بالثوب: بەقوماشەکە دایپۆشی.

تضاغنا: ئەو دووە هەریەکەیان رقی لەوی تر بوو.

الضَّاغِنُ من الخيل ونحوها: ئەسپێك بەلێدان نەبێ غار نەدا.

الضِّغْنُ: حیقدو کینەی تەواو پەرەسەندوو، دەگوترێ: (سَلَّ ضِغن فلان): فلانکەس رازی بکە ٥ مەیلو حەزو ئارەزو، دەگوترێ: (ناقة ذات ضغن): حوشترێکە بۆ کونە زای خۆی دەکورکێنێ ٥ (ك: أضغان) ٥ (مجمع الأضغان): دڵو دەروون.

الضَّغون: ئەو وڵاخەیە کەدەڕوا دەڵێی پاشەو پاش دەکشێتەوە ٥ (ك: ضُغُنٌ).

الضَّغينة: قینو قاری زۆر، رقی لەرادەبەردەر ٥ (ك: ضغائن).

ضَغَا القِطُّ ونحوه: پشیلە یان سەگو ڕێویو گورگو مار لەبەر ئازاری جەستەیان دەنگیان لێ دی.

أضغاه: وای لێ کرد بفیشکێنێ، بقورسکێنێ، بلورێنێ، بواقێنێ.

ضَغَاهُ: بەمانا (أضغاه)دێ.

تضاغى القِطُّ: پشیلەکە میاواندی.

تضاغت الثريدة: کەشکەکەکە لەبەر چەوریو تێکەڵی بەچەوری کەبەکەوچك تێکی هەڵدەدەی دەنگی لێوەهات.

الضَّاغِية: هەرگیاندارێك بەهۆی ئازارێك دەنگی بێ ٥ بقۆڕێنێ، بناڵێنێ، بفیشکێنێ، بقورسکێنێ، بلورێنێ، ..هتد.

ضفدع الماءُ أو المكان: ئاوەکە یان شوێنەکە بۆقی زۆربوون.

الضُّفْدَعُ: بۆق ٥ (الضِّفْدِع): بەمانا (الضُّفدع)دێ.

ضَفَرَ ضَفراً: بازی دا، خۆی هاویشت.

ضَفَرَ الشعرَ: قژەکانی بەسەریەك دا هۆنینەوە یان کردنیە سێ پرچ.

ضَفَرَ الحبل أو الخيطَ: حەبلەکە یان دەزووەکەی بادا.

ضَفَرَ البناء: دیوارەکەی بەوشکە کەڵەك هەڵچنی یان بەردەکانی تێك هەڵکێش کردن.

ضافَرَهُ عليه: یارمەتی دا بۆئەوەی بەسەری دا زاڵ ببێ.

ضَفَّرَهُ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (ضَفَرَهُ)دێ.

إنضفر الحبلان: حەبلەکان تێك هاڵان.

تضافَروا عليه: یارمەتی یەکتریان دا ٥ لەدژی ئەو یەکتریان گرت ٥ هەریەکەیان یارمەتی ئەوی تری دا.

الضِّفارُ: گوریسی موو کەحوشتری پێ ببەسترێتەوە ٥ پەتکە حوشتر ٥ (ك: ضُفُرٌ).

الضِّفْرُ: بەمانا (الضّفار)دێ ٥ پشتێن ٥ هەرپارچە مویەك بە جیا بادرابێ‌و هۆنـدرابێ ٥ كۆمەڵـە لمبـی گـەورە ٥ (ك: ضفور وأضفار).

الضَّفِيُّ: موی بادراو، پرچی هۆنراوە.

ضَفِيرُ البحر: قەراخی دەریا.

الضَّفِيرَةُ: هەر كۆمەڵە مویەك بادرابێ یـان هۆنـدرابێ ٥ دیـوار كەلەسـەر رۆخی دەریا یان چۆم دروستكرابێ ٥ (ك: ضفائر وضُفُر).

ضَفَزَ ضَفْزاً: بازی دا، خۆی هەڵدا.

ضَفَزَ الشيءَ: شتەكەی بەدەست یان بـەقاچ هاویشت، دەشگوترێ: (ضَـفَزَ اللجـام أو العلـف في فـم الفـرس): لغاوەكـە یـان ئالیكەكـەی هەڵدایـە نـاو دەمـی ئەسپەكەوە.

ضَـفَزَ الحیـوانَ: ئـاڵفی دا بـە وڵاغەكـە ٥ ئالیك‌و جۆی دایە ٥ زەختـی لـێ كـرد ئالیكەكە قوت بدا.

اضْطَفَزَ الشيءَ: بەزۆر شتەكەی قوت دا.

الضَّفْزُ: جۆ یان هەرشتێكی تر بكرێتـە ئالیـك‌و وردبكـرێ یـان بهـاڕدرێ ئەمجار بخوسێندرێ بۆئـەوەی بـدرێ بەوڵاغەكە.

الضَّفَّازُ: فیتنەو ئاژاوە گێڕ.

الضَفِیزَةُ: جۆی وردكراوو خوسێنراو بۆ ئالیك، یان هەرشتێكی تر لەو جۆرە ٥ پاروی گەورە.

ضَفَّ القوم علی الشَّيْءِ ضَفاً: خەڵكەكە كۆبونەوەو پاڵە پەستۆیان كرد.

ضَـفَّ المـصطلی: خۆگـەرم كەرەوەكـە پەنجـەكانی جـوت كـردن‌و لەئاگرەكـە نزیكی كردنەوە.

ضَفَّ الشيءَ: شتەكەی كۆكردەوە.

تـضافّوا علـی الـشَّيْءِ: لەسـەر شـتەكە كۆبونـەوەو پاڵەپەسـتۆیان كـرد یـان زۆر كۆبونەوە ٥ ماڵ‌و سامانیان كـەم بوو.

الضَّفُّ: دەگوترێ: (رجل ضَـفّ الحـال): پیاوێكە وەزع‌و حاڵی سادەیە.

الـضُّفُّ: تەتڵە میرە؛ پێڕۆیـەكی فـرە قاچـە، رەنگـی خـۆڵینی هەیـە كەپێـست دەگـەزێ خوروەكـەی دەتەنێتەوە ٥ (ك: ضَفَفَةٌ).

الضِّفَفُ: تەنگانەو گوزەرانی نـاخۆش ٥ خواردنێك نەگاتە ڕێژەی تێربوون ٥ بخـۆری زۆرو خـواردنی كـەم ٥ خێزانـی زۆرو دەسـت‌و پێوەنـدی قـەرەباڵغ ٥ گردبوونـەوەی خەڵـك یان حـەیوانی تـر لەسـەر ئـاوو شـتی تر ٥ هەرشتێك پێوەرەكە پڕنـەكا ٥ هەرشتێـك پڕنـەبێ ٥ پەلـەكردن لـەئیش‌و كـاردا ٥ لاوازیـی لـەڕاو بۆچون دا ٥ پەلەكردن لەئیش دا.

الضَّفَّةُ: قەراخی دەریا یان هی چۆم، یان قەراخی شیو ە سەرەتای ئاو، پێشەتای ئاو ە کۆمەڵی ئادەمیزاد ە (ك: ضِفاف).

الضِّفَّةُ: بەمانا (الضَّفَّةُ)دێ ە (ك: ضِفَفٌ).

الضَّفُوف: چاو؛ کە فرمێسکی زۆربێ، پڕئاو بێ ە هەروا ناوە بۆ حوشتری بەشیر، یان مەڕی گوان پڕ لەشیر ە (ك: ضُفُفٌ).

الضَّفیف: پێڕو تاقم، دەگوترێ: (فلان لفیفنا وضفیفنا): فلانکەس لەپێڕی ئێمەیە کەتوشی ناخۆشی بوو لەخۆمانی دەگرین ە پەنای دەدەین.

الضَّفیفةُ من النبت: روەکی لاواز، باخی سەوزو تەڕو تازەو پڕگژو گیا.

المضفوف: شتێك گەلەکۆمەکی لەسەر کرابێ ە کەسێك شتێکی لا بوو بێو نەمابێ.

ضَفَنَ بالشیئ: شتەکەی هاویشت.

ضَفَنَت الدابةُ برجلها: وڵاخەکە بەقاچی سمکۆڵی کرد، دەشگوترێ: (ضفنته برجلها): بەقاچی سویەوە، پانی کردەوە.

ضَفَنَ الیه: هات بۆلای بۆئەوەی لەلای دابنیشێ ە لەگەڵی دابنیشێ.

ضَفَنَ مع الضیف: شوێن میوانەکەی کەوت.

ضَفَنَ الشیئَ علی الدابة: شتەکەی لەوڵاخەکە بارکرد.

ضَفَنَ ضَرْعَ الناقة: گوانی حوشترەکەی گوشی بۆئەوەی بیدۆشێ.

ضَفَنَ فلاناً: شەقی لەسمتی فلانکەس هەڵدا.

ضافنته علیه: یارمەتی دا.

تضافنوا علیه: یارمەتی یەکتریان دا لە دژی ئەو.

الضَّفَنُ: کورتە باڵا ە ئەحمەق و گێلی قەڵەو.

ضَفَا الشیئُ ضَفْواً وضُفُواً: شتەکە گەشەی کردو زۆر بوو.

ضَفَا الثوبُ: قوماشەکە ڕەنگەکەی وەرگرت هەڵی چنی.

ضَفَا رأسه: قژی سەری زۆرو پڕ بوو.

ضَفَا الحوضُ: حەوزەکە سەر ڕێژی کرد، دەشگوترێ: (فلان ضافي الفضل): فلانکەس ڕێزی لێ دەتکێ.

الضَّفَا: تەنیشت و قەراخ، هەموو شتێك ئەم لاو ئەولای هەیە ە لایەکی شتەکە.

الضَّفوةُ: (ضفوة العیش): خۆشگوزەرانی ە ژیانی خۆش.

ضَكضَكَ: لەرۆیشتن دا پەلەی کرد.

ضَكضَكَ الشیئ: شتەکەی پەستاوت.

ضَكضَكَ المطرُ الأرض: بارانەکە زەوییەکەی شتەوە.

تَضَكْضَكَ: بۆ موطاوعەی (ضكضكه)دێ ٥ کرایەوەو رۆخۆش‌و دەم بەپێکەنین بوو.

الضكاضِكُ: خەپەتۆڵە ٥ کورتەبالاو گۆشتن‌و پتەو.

الضّكضاك: بەمانا (الضكاضك)دێ.

ضَكَّهُ ضكاً: پەستاوتی، شێلای، هەڵیپشکنی.

ضَكَّ الأمرُ فلاناً: ئیشەکە فلانکەسی تەنگەتاو کرد ٥ چەواشەی کرد.

ضَكَّ فلاناً بالحجة: بەبەڵگە فلانی بۆڕدا.

ضَلَعَ ضَلعاً: خواری کردەوە وەکوو پەراسوو.

ضَلَعَ عن الحق: لەحەق لای دا.

ضَلَعَ عليه: دەستدرێژی کردە سەری‌و ئەزیەتی دا.

ضَلَعَ الحيوانَ: پەراسوی ئاژەڵەکەی شکاند.

ضَلِعَ ضَلَعاً: خوار بوو، دەشگوترێ: (ضَلِعَ مع فلان): مەیلی فلانکەسی کردو وەگری بوو، یارمەتی دا ٥ تێربوو ٥ تێراو بوو.

ضَلُعَ ضَلاعةً: بەهێز بوو، پەراسوی ئەستورو پتەو بوون.

ضَلُعَ فَمُهُ: دەمی گەورە بوو ٥ ددانەکانی جوت بوون.

أضلعت الدابةُ: وڵاخەکەی بارەکەی بۆهەڵنەگیرا.

أضلع للشيئ وعليه: توانای شتەکەی بوو، دەسەڵاتی بەسەر شتەکەدا شکا.

أضلع الشيئ: شتەکەی خوارکردەوە دایهێنا.

أضْلَعَ الحِملُ الدابةَ: بارەکە گران بوو وڵاخەکەی ماندو کرد.

أضلعته الخطوبُ: بەڵاو کارەسات تەنگیان پێ هەڵچنی.

ضَلَّعَهُ: وێنەی سوچ‌و زاویەی لەسەر دروست کردن.

أضْلَعَ للأمر: بەکارەکە هەڵساو باش ئەنجامی دا.

إضْطَلَعَ بِه: توانای بەسەردا شکا ٥ کارەکەی ئەنجام دا.

تَضَلَّعَ: تیری خوارد ٥ مربوو ٥ تێراو بوو، دەشگوترێ: (تَضَلَّعَ من العلوم): لەزانیاری دا مەست بوو.

إسْتَضْلَعَ: بەمانا (تضلّعَ)دێ.

الأضلَعُ: بەهێزو پەراسوو ئەستور ٥ ئەوکەسەی ددانی وەکوو پەراسوو کەوانەیی بن.

الضّالِع: خوار، چەماوە ٥ (ك: ضَوالِع).

الضِّلَعُ: پەراسوو ٥ دارێک خوار بوبێتەوە.

الضّلوع: زەوی چاڵ.

أضراس
مضيق
أضلاع
مضخة
مضرب
ضرّابة الناقوس
ضبّة
ضفيرة
مضلّع منتظم
ضماد
مضلّع
ضبّة
مضخّة ماصّة
ضرم
ضبّة
ضبر
مضلّع منتظم
ضفدعة
ضبع
ضبّ

الـضّليع: بـەهێز ٥ پەراسـوو پتـەو ٥ سینگ پان ٥ شانو مل قەوی ٥ تیری خوار ٥ (ك: ضُلُعٌ).

ضَلَّ ضلاً ضـلالاً وضـلالة: گـوم بـوو، دیـار نەما، دەگوترێ: (ضَلَّ الشيءُ في الشيء): شتەکە لەناو شتەکەی تـر دا گـوم بـوو، فەوتا، تێداچوو، پوچ بـوو، دەگـوترێ: (ضَلّ سعیُهُ): کارێکی بێ سودی ئـەنجام دا یان دەسخەرۆو مایە پوچ بوو.

ضَـلَّ المیـت في الأرض: مردووەکـە لـەناو زەوییەکـە پۆلـکاو گـوم بـوو هیـچی بەسەر هیچەوە نەما.

ضَـلَّ: رێـگای لـێ گـوم بـوو، شـتەکەی نەدۆزییەوە.

ضَلَّ النّاسی: لەبیرچووەکە هیچی لەبـەر نەماو هیچ نازانێ.

ضَـلَّ الـشيءَ وعنـه وفیـه: شـتەکەی لـەبیر چۆوە یـان لـەبیری برایـەوە ٥ شـتەکەی لەکیس چوو.

ضَلَّ الطریقَ: رێگاکەی نەدۆزییەوە.

ضَلَّ الـشيءُ فلانـاً: شـتەکە لەدەسـت فـلان چوو، دەسەلاتی بەسەردا نەشکا.

أضلّه: وای لـێ کرد رێـگای لـێ گـوم بـێ ٥ شـاردیەوە، پـەنهانی کـرد ٥ ژێـر خـاکی کـرد ٥ لـەناوی بـردو فەوتاندی.

أضلَّ الشيءُ فلاناً: شتەکە فلانی گومڕا کردو رێگای لێ تێك دا.

أضلّ اللهُ أعمالهم: خودا پاداشی باشی کردەوەکانی نەدانەوە.

ضَلَّلَه تضلیلاً: گومڕای کرد، سـەری لـێ شێواند ٥ بەگومڕای حسێب کرد.

ضَلَّل الماءَ: ئاوەکەی بەردایە نـاو دارو بەردەوە.

تـضالَ فـلان: فلانکـەس لافـی گـومڕایی لـێ دا، خـۆی بـەگومڕا خـستە بەرچاو.

تَـضَلَّلَ المـاءُ مـن تحت الـشجر: ئاوەکـە لـەژێر درەختەکـە دا نغـرۆ بـوو، رۆچوو.

استُضِلَّ ضَلاَلُهُ: داوای لێ کرا خۆ گوم بکا، خۆ گومڕابکا.

الأضلولة: گومڕایی، سـەر لـێ شێوان ٥ (ك: أضالیل).

الـضالّ: هەرکەسێـك لـەئایینی وەرگـەڕێ، دەشـگوترێ: (هـو ضـالّ تالّ) ٥ (ك: ضُلال).

الضالة: هەرشتێك گوم بووبێ، هـەوڵی دۆزینـەوەی بـدرێ، دەشـگوترێ: (الحکمـة ضـالّة المؤمن): حیکمـەتو چاکسازییو کاری باش شتێکە دەبێ هەمیشە مرۆڤی موسوڵمان هـەوڵی بەدەسـتهێنانیان بـداو، بـەدوایانا بگەڕێ ٥ (ك: ضُوال).

الضِّلال: گوم بوون ٥ فەوتانو تێداچون

٥ پوچو بێ نرخ ٥ لەبیر چوونەوە ٥ لادان لەرێـگای راسـت بەنەنقەسـت یـان بەهەڵـە زۆر بـێ یـان کـەم بـێ، دەگوترێ: (هو الضلال ابـن الـتلال): کـەس نایناسـێ، کـەس نازانـێ کـوڕی کێیە.

الـــضَّلالَةُ: بـــەمانا (الـــضّلال)دێ ٥ گرتنەبـەری رێبازێـك نەتگەیەنێتـە ئامانج.

ضلالة العمل: کـردەوەی بـەتاڵو پـوچو بێ سود.

الضَّلُّ: بەمانا (الضّلال)دێ.

الضِلُّ: دەگوترێ: (هو ضِـلّ بـن ضِـلٍّ): کـەس نازانـێ کـوڕی کێیـە ٥ بـەڵاو کارەساتی گەورە.

الـضِّلَلُ: ئاوێـك بـەبن بـەردو شـاخ دا ڕەوان ببـێو خـۆر لـێ نـەدا یـان ئاوێك بەناو درەختو چرِوسـتان دا بڕوا.

الـــضُّلَّةُ: سەرسـام بـونو سـەر لـێ تێـکچون.

الضُّلَّةُ: لێزانیو شارەزایی لەسەفەردا.

الضِلَّةُ: دەگوترێ: (ذهـب دمـه ضِـلّةً): خــوێنی بــەفیرۆ چــوو، تۆڵــەی نەسەندرایەوە.

الـضِّلِيلُ: کەسێـك زۆر گـومڕا بووبـێ، زۆر هۆکـاری گومڕابـونو رێـگا لـێ تێـکدان بزانـێ، بۆیـە بـە (إمـرؤ القیس)یان گوتووە (الملك الضّلیل).

الـضُّلول: بـەمانا (الـضِّلیل)دێ ٥ یـان بەمانا (الضّال)دێ.

المُضِّل: تراویلکە، بەردە سیخرۆ چونکە ئادەمیزادی پێ هەڵدەخەڵەتێ.

المَـضِلَّةُ: دەگـوترێ: (فتنـة مَـضِلّة): ئاشوبێکی گومڕاکەرە.

إضـــمَحَلَ: لاوازبـوو ٥ وردە وردە لێـك هەڵوەشـا هیـچی نـەما، دەگـوترێ: (إضــمَحَلَ الــسَّحابُ): هەورەکـە ڕەوییەوە.

ضَـمَخَ جسده وغيره بالطيب: زۆری بـۆنی خۆش لەخۆ هەڵسوو.

ضَمَّخَ فلاناً: شوێن فلان کەس کەوت.

ضَمَّخَهُ بالطيب: زێدەڕۆیی کـرد لـە خـۆ بۆنخۆشکردن دا، زۆری بـۆنی خـۆش لەخۆدا.

تـضمَّخَ بالطيـب: بۆنی خۆشی لەخۆی هەڵـسو، دەشـگوترێ: (إضـطمخ وإضَّمَخَ).

الـــضُّمْخَةُ: بـــەمانا (التـــضمُّخُ) دێ ٥ ئـافرەتی قەڵـەوی زۆر گۆشـتن ٥ حوشتری قەڵەوی خەپە تۆڵە.

ضَـمَدَ الجرحَ ضَـمداً وضماداً: برینەکـەی بەقوماشی تایبەتی پێچا.

ضَمَدَ الجرحَ بالـدواء: برینەکـەی بـەدەرمان

هەنو، چەوری کرد یان دەرمانی خستە سەر برینەکە.

ضَمَّدَ فلاناً: هاریکاری فلانکەسی کردو ڕێکی خست.

ضَمِنَت المرأةُ فلاناً: ئافرەتەکە دڵداری لەگەڵ فلان دا کرد.

ضَمَدَ ضَمَداً: وشك بوو، بنبڕ بوو، دەگوترێ: (ضَمِدَ الدمُ علی الذبیحة): خوێنەکە بەکوشتییەکەوە وشك بۆوە.

ضَمِدَ علیه: زۆری رق لێ هەڵسا.

أضمَدَ القومُ: خەڵکەکەی گردکردەوەو یەکی خستن.

ضَمِّدَةُ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (ضَمَد)دێ.

تَضَمَّدَ: بۆ موطاوعەی مانای (ضَمَدَهُ)دێ.

الضِّمادُ: بەئافرەتێك دەگوترێ: کەلە کاتی گرانیو پێداویستی دا دۆستایەتی لەگەڵ زیاد لەپیاوێك بگرێ بۆئەوەی لای هەموویان بژێوی خۆی دابین بکا ٥ هەرپارچە قوماشێك برین یان شکاوی پێ ببەسترێ ٥ ئەو دەرمانەی دەخرێتە سەر برین ٥ (ك: أضمده وضمائد).

الضِّمادَةُ: هەرشتێك برینی پێ بپێچرێت.

الضِّمْدُ: دۆستو دڵدار ٥ (أضماد).

الضَّمْدُ: قینو کینەی زۆر ٥ ستەمو زۆرداری.

المِضمَدَةُ: نیر؛ دارێکە تایبەتییە دەخرێتە سەر ملی دووگاجوت بەکەڵەمەو بەنکەڵەمە لەملی گاجوتەکان شەتەك دەدرێ، ئەمجار هەوجارو مزان کەبەهۆی دوو هەپەلێك بەستراون لەناوەڕاستی نیرەکە قاییم دەکرێو هەوجارەکە گاسنی ئاسنی بەنوکەوەیە لەزەوی دەچەقێ، جوتیار دەسکەدووی هەوجارەکە دەگرێو بەنەقیزە گاجوتەکان لێ دەخوڕێو زەوی دەکێڵێ ٥ (ك: مَضامِد).

ضَمَرَ ضُموراً: کزو لاواز بوو ٥ گۆشتی کەم بوو ٥ چووە ناو یەکەوەو پوکایەوە.

ضَمَرَ العودُ: دارەکە تەڕایی لێ بڕاو وشك بوو.

أضمرت المرأة: ئافرەتەکە سکی پڕبوو، منداڵی لەسکی کەوت.

أضمر الشاعِرُ: شاعیرەکە لەشیعرەکەی دا یاسای ئیضماری بەکارهێنا.

أضمَرَ الحیوانَ: ئاژەڵەکەی لاواز کرد، وای لێ کرد گۆشتی پێوە نەمێنێ.

أضمر الشيءَ: شتەکەی شاردەوە، دەگوترێ: (أضمر في نفسه أمراً):

لەدڵی خۆی دا بڕیاری ئەنجامدانی کارەکەی دا.

ضَمَّرَهُ: وای لێ کرد کزو لاواز بێ، زەلیلو ژێر باری کرد.

ضَمَّرَ الفرس للسباق: ئەسپەکەی بەستەوە ئالیکی باشی پێدا، ئاوی زۆری دایە، ئەمجار لەگۆڕەپان دا تاوی دا بۆئەوەی خواردنەکەی هەزم بکاو توندو تۆڵ ببێ بۆ پێشبڕکێ، ماوەی ئەم جۆرە بەخێوکردنە لای عەرەبەکان چل رۆژە.

إضطمر: بەمانا (ضَمُرَ)دێ.

اضطمر اللؤلؤ: مرواریییەکان پاڵیان لەیەك دا.

إنضمر: بەمانا (ضَمُرَ)دێ.

ضَمَّرَ: بۆ موطاوەعەی (ضمره)دێ.

تضمرت الوجه: پێستی دەمو چاوی چرچ بوونو نیشانەی لاوازیی لێ دەرکەوت.

الإضمار: یاسایەکی زانستی عروزە پیتی دووەمی تەفعیلەکە ساکن دەکەی وەکوو بڵێی (مُتْفاعلن).

الضامر: وڵاخی داڵگۆشت ٥ حوشتری کزو لاواز بەهۆی ماندوویی ٥ (ك: ضُمَّرٌ وضوامر).

الضِّمارُ: نادیار ٥ کارێك پیاو بتمانەی پێ نەبێ، دەگوترێ: (مال ضمار): ماڵو سامانێکە دەسکەوتنەوەی ئەستەمە، کاتێکی دیاری کراو نییە بۆ وەرگرتنەوەی ٥ (دین ضمار): قەرزێکە کاتی وەرگرتنەوەی نادیارە.

الضُّمْرُ: تەنگو چەڵەمە، تەنگژە، دەشگوترێ: (رجل ضمر): پیاوێکی قەدباریکە.

الضّمور: پوکانەوە ٥ (الضمور العَضَلي): نەخۆشییەکی ماسولکەیەو بۆماوەو ویرانییە لەدوای تەمەنی چل ساڵی توشی ئادەمیزاد دەبێ، بەزۆری توشی ماسولکەی قاچ دەبێ.

الضمیر: ویژدان ٥ شاراوە ٥ ئەو رازو نیازەی لەدڵی خۆت دا هەڵی دەگریو ناهێڵی کەس بیزانێ ٥ ئامادەباشیو خۆسازدانی نەفسو دەروونە بۆ هەست کردن بەکارو گوفتاری باشو خراپ ٥ هەروا بیرو بۆچونی پەسەندو ناپەسەندو لێك جیاکردنەوەیان لەزاراوە نەحوییەکاندا بە (راناو) دەگوترێ وەکوو (أنا، أنت، هو، هي، .....) لقو پۆپەکانیشیان.

الضَّوْمَرانُ والضَّیمرانُ: رێحانەی فارسی.

المِضْمارُ: شوێنی بەخێوکردنو راهێنانی ئەسپ بۆ پێشبڕکێ یان گۆڕەپانی

غارغارێنەکە ٥ یان ماوەی ڕاهێنان‌و بەخێوکردنی ئەسپ کە چل ڕۆژە ٥ (ك: مضامیر).

ضَمَزَ الحیوانُ ضموزاً: ئاژەڵەکە لەکاوێژ کردن کەوت دەمی خۆی لەکاوێژکردن گرتەوە لەترسا یان لەبەر هۆی تر.

ضَمَزَ فلان: فلانکەس بێدەنگ بوو.

ضَمَزَ فاه: دەمی خۆی نوقاند.

ضَمَزَ علی مالە: دەستی بەماڵ‌و سامانی خۆیەوە گرت‌و لێی نەبەخشی ٥ ملکەچ بوو ٥ ژێربار بوو.

ضَمَزَ فلاناً: فلانکەسی بێدەنگ کرد.

ضَمَزَ اللقمة: پاروەکەی قوت دا، یان زۆری پاروکردن.

ضَمَزَ فلاناً: ڕەخنەی لەفلانکەس گرت.

الضِّمْزُ: گردۆڵکە، تەپۆڵکە ٥ کێوی بەتاقەوە بوو ٥ کێوێك بەردەکانی سوربن‌و گڵیان پێوەنەبێ.

ضَمَسَهُ ضَمْساً: بەهێواشی شتەکەی جوی، کەم جوی.

ضَمْضَمَ الأسدُ: شێرەکە زریکاندی، نەڕاندی.

ضَمْضَمَ فلان: فلانکەس دڵی بەهێز بوو، ئازا بوو.

ضَمْضَمَ علی المال: ماڵ‌و سامانەکەی هەموو هەڵگرت.

الضُّماضِمُ: شێری تورە کەهەموو شتێکی بۆخۆی دەوێ ٥ زۆر خۆری تێر نەخۆر کەهەموو نێچیرەکە بۆخۆی قۆرخ بکا ٥ بەخیل‌و چروك.

الضَّمْضَمُ: چاو چنۆك کەهەموو شتێکی بۆخۆی بوێ‌و خۆپەرست‌و خۆویست بێ.

الضُّمْضَمُ: بەمانا (الضُّماضِمُ)دێ ٥ مرۆڤی کەتەی تێکسمڕاو ٥ یان ئازاو ورەبەرز ٥ (ك: ضماضِم).

الضَّمیلة: ئافرەتی گۆج‌و گێڕو فیج ٥ ئافرەتی شەل ٥ (ك: ضمائل).

ضَمَّ فلان من مالە ضَمّاً: فلانکەس ماڵی خۆی هەڵگرت.

ضَمَّ علی المال: هەموو ماڵەکەی هەڵگرت.

ضَمَّ الأشیاء: شتەکانی خستنە پەنایەك کۆی کردنەوە.

ضَمَّ الشيءَ الی الشيءِ: شتەکەی خستە پەنا شتەکەی تر.

ضَمَّ فلان الی صدره: فلانکەسی لەئامێز گرت‌و بەخۆیەوە گوشی.

ضَمَّ جناحه عن الناس: باڵی میهرەبانی بۆ خەڵکی کردەوە.

ضَمَّ الحرف: بزوێنی بۆری خستە سەر پیتەکە.

ضامَّهُ الیه مضامّة وضماماً: بەمانا (ضَمَّه)دێ.

ضامّ فلان فلاناً: فلانكەس چووە پاڵ فلان لەكارێكى تر.

إضطمّ بعضه الى بعض: پاڵى پێوەدا.

إضطمّ عليه: دايپۆشى.

إضطمّ الشيئَ: شتەكەى هێنايە پاڵ خۆيەوە ٥ هێنايە ژێر ركێفى خۆيەوە.

إنضمّ الشيئُ: شتەكە هەندێكى چووە پاڵ هەندێكى ترى.

إنضمّ القومُ: خەڵكەكە پاڵيان لەيەكتردا.

الإضمامَة: هەرشتێك هەندێكى پاڵ هەندێكى ترى بدرێ، كۆمەڵێك لەخەڵك بنەچەيان يەك نەبێ‌و بچنە پاڵ يەكترى ٥ دووسيەو ئيضبارە ٥ گورزە فاغەزى نوسراو ٥ كۆمەڵێك كتێب بەيەكەوە بەسترابن ٥ (ك: أضاميم)، دەگوترێ: (فرس سَبّاق الأضاميم): ئەسپێكە پێش هەموو رەوە ئەسپەكان كەوت.

الضِمامُ: كۆكەرەوەى شت ٥ هەرشتێك شتى پێ لێك بدرێ، دەشگوترێ: (التقوى ضِمام الخير كله): لەخودا ترسان كۆكەرەوەى هەموو خێرو بێرێكە.

الضِمامَة: بەمانا (الإضمامة)دى.

الضِمّة: گۆرەپانى پێشبركێى ئەسپ ٥ بزوێنى بۆر.

الضَميم: لێك دراو، پێكەوە بەستراو ٥ پاڵدراو بۆلاى شتى تر.

ضَمِنَ ضَمَناً وضمانةً: نەخۆشى‌و پەتايەكى توش بوو.

ضَمِنَ على أهله: بوو بەبارو قورسايى بەسەركەس‌و كاريەوە.

ضَمِنَ الرجلَ ضماناً: بوو بەكەفيل‌و بەرعۆدە بووى پياوەكە يان ئەركى ئەستۆى پياوەكەى خستە سەرشانى خۆى.

ضَمِنَ الشيئَ: بەرعۆدەى باشى‌و بێ عەيبى شتەكە بوو.

أضمنه الله أو غيره: خودا نەخۆشى خست.

ضَمَّنَ الشيئَ الوعاءَ: شتەكەى خستە ناو كيسەكەوە.

ضَمَّنَ فلاناً الشيئَ: فلانكەسى والێ كرد بەرعۆدەى باشى‌و بێ عەيبى شتەكە ببێ.

تضامنوا: هەريەكەيان ئەركى ئەستۆ ى ئەوى ترى خستە سەرشانى خۆى‌و برِيارى دا هەرچى ئەو نەتوانێ ئەنجامى بدا ئەم لەجياتى ئەو جێ بەجێى بكا.

تَضَمَّنَ الوعاءُ ونحوه الشيئَ: زەرفەكە شتەكەى لەخۆ گرت ٥ شتەكە تێيدا حەوايەوە.

تضَمَّنَت العبارة معنىً: دەقەکە راستەو خۆ یان ناڕاستەو خۆ ماناکەی گەیاند.

تضمّنَ الغَیْثُ ونحوه النّبات: بارانەکە گژوگیاکەی هێنایە دەرو گەشەو نەشەی پێ دا.

التضامن: ئەوەیە دەسەڵاتدار یان دەوڵەمەند یارمەتیدانی بێ هێزو هەژار لەئەستۆی خۆی بگرێ.

التّضمین: بەلای زانایانی زمانی عەرەبییەوە چەند جۆرێکی هەیە، جۆرێکیان ئەوەیە وشەیەك لەشوێنی وشەیەکی تر دابنێی‌و هەمان مامەڵەی لەگەڵ بکەی لەم ڕووەوە کەئەم وشەیە مانای وشەکەی تری لەخۆ گرتووە جۆرێکی تری ئەوەیە شاعیرێك یان وتار بێژێك حەدیسێك یان ئایەتێك یان بەشێك لەشیعری شاعیرێکی تر بخاتە ناو نووسینەکەی خۆیەوە بەبێ گۆڕانکاریی لەلەفظو مەعنای دەقە هێنراوەکەدا.

الضّامِنُ: بەرعۆدە بوو بۆکەسێکی تر ٥ قەرزدار.

الضّمان: بەرعۆدە بوون‌و ئەرك خستنە ئەستۆ.

ضمان الدرك: گێڕانەوەی بەها بۆ کڕیار کاتێ فرۆشیار نەیتوانی فرۆشراو تەسلیم بکا.

ضمان الرهن: ئەوەیە بەرعۆدە بوونەکە لەنرخی کاڵاکە کەمتر بێ.

ضمان الغصب: ئەوەیە بەرعۆدەی نرخەکەبێ.

ضمان المبیع: ئەوەیە بەرعۆدەی نرخی فرۆشراوەکە ببێ کەم بێ یا زۆر.

الضمان الإجتماعي: ئەوەیە دەوڵەت یارمەتیدانی ئاتاجان لەخۆ بگرێ.

الضّمانة: دێکومێنت‌و بەڵگە نووسراوێکە، کەمرۆڤ لەڕێیەوە شت لەئەستۆ دەگرێ بۆ هاوەڵەکەی یان ئەوەیە فرۆشیار بەعودەی ئەوە ببێ کە فرۆشراوە کە بێ عەیب‌و لەککەیە بۆماوەیەکی دیاریکراو ئەرکی خۆی ئەنجام دەدا یان هەر بەگوفتار بەرعودەی بێ عەیبی فرۆشراوە کە دەبێ.

الضِّمْنُ: ناوەوەی شت، ژێر پەردەی شتەکە، دەشگوترێ: (یفهم من ضِمن کلامه): لەناوەڕۆکی قسەکەی ئەوە دەردەکەوێ.

الضَّمِنُ: گۆج‌و ئیفلیج، نەخۆش ٥ دڵدارو عاشق، قورسایی‌و بارگرانی.

الضّمین: بەمانا (الضامِنُ) دێ ٥ (ك: ضمناء)، هەروەها بەمانا (الضَّمِنُ)دێ ٥ (ك: ضمن).

المِضمانُ: بەمانا (الضّامِن)دێ یان بەمانا (الحامِلُ)دێ.

المضمون: ناوەڕۆك، دەگوترێ: (مضمون الكتاب): یان (مضمون الكلام) ٥ (ك: مضامین).

ضنأت المرأة ضَنْئاً وضنوءاً: ئافرەتەكە منداڵی زۆر بوون.

ضَنا المالُ: ماڵو سامانەكە زۆر بوو.

أضنأت المرأة وغیرها: بەمانا (ضَنَأتْ)دێ.

الضّنءُ من كل شيئ: وەچەو نەوە ٥ (ك: ضُنوء).

ضَنكه ضَنكاً: تەنگی كردەوە، دەگوترێ: (ضَنَّكَ اللهُ عیشه): خودا گوزەرانی تەنگ كرد.

ضَنُكَ ضناكةً وضنوكةً: تەنگ بوو، دەگوترێ: (ضَنَكَ عیشه): ژیانی كولەمەرگی بوو.

ضَنُكَ فلان: فلانكەس جەستەی لاواز بوو، یان عەقڵی كزو كەم بوو.

ضَنَكَ السحابُ وغوه: هەورەكە سواری یەك بون و بوونە گەواڵ گەواڵ.

ضُنِكَ ضَنكاً: هەلامەتی توش بوو، درمی پێوە نووسا.

أضنكه الله: خودا توشی هەلامەتی كرد.

تضنّك: ماندو كرا.

الضُناك: هەلامەت، درم، پەتا.

الضُّناك: تێكسمڕاو بەهێز ٥ درەختی گەورە یان چڕو پڕ ٥ لقو پۆپو گەلا ٥ (ك: ضُنُك).

الضُّنك: تەنگەبەری‌و كەمو كورتی لەهەرشتێك دا بێ.

الضُنكة: بەمانا (الضُّناك)دێ.

الضُّنیك: تەنگە بەر ٥ لاواز لەجەستەدا لەبیرو باوەڕدا ٥ شوێنكەوتەو كاسە لێس ٥ نانەسك‌و چڵكاو خۆر ٥ دابڕاو.

ضَنَّ به علیه ضِنّاً: زۆر رژدو چروك بوو.

ضَنَّ بالمكان: لەشوێنەكە مایەوەو بەجێی نەهێشت.

الضَّنانة: دەگوترێ: (أخذت الأمر بضنانته): بەبێ گۆڕانكاری‌و دەست لێدان كارەكەم لەئەستۆ گرت یان دەگوترێ: (هجمتُ على القوم وهم بضنانتهم): هێرشم بردە سەر خەڵكەكە هێشتا بلاوەیان نەكردبوو.

الضَّنَنُ: ئازاو چاونەترس.

الضِنُّ: هەڵگیراوو پارێزراو، یان شتی بەنرخ‌و ناوازە كە دەستت لێی نابێتەوەو دڵت نایە لەدەست خۆتی بدەی، دەگوترێ: (فلان ضِنّي): فلانكەس دۆستی راستەقینەمەو

دڵم نایه لەخۆمی بکەم ٥ (وهو ضَنی من بين إخواني): لەناو برادەرەكانم دا ئـەو شـوێن‌و جێـگای تایبـەتی هەیه.

الـضِّنين: زۆر رژدو چـروك‌و دەسـت قوچاو ٥ یان کەسێـك شتی گـرنگ بپارێزێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ﴾ ٥ (ك: أضِنَّاء وهـن ضـنائن) ٥ (ضـنائن الله): پیاوە تایبەتییەكانی خودا.

الَضِنَّةُ: هەرشتێك گرنگی پێ بدرێ كێ برکێی تێدا بکرێ بۆ وەدەستهێنانی.

المضنون والمضنونة: هەرشتێـك نـاوازە بـێ‌و خـەڵك هـەوڵی ئـەوە بـدەن وەدەستی بهێنن.

ضَـنَّت المـرأة وغيرهـا ضـنواً وضـنـاً: ئافرەتەکـه منـداڵ‌و نـەوەی زۆر بوون.

ضَنِيَ ضنىً وضناءً: نەخۆشییەكەی پەرەی سەند هەتا وای لـێ هات جەستەی لاواز بوو ٥ (فهو ضَنّي وضنٍ).

أضْـنى: بـەهۆی نەخۆشـی لەجێـگادا کەوت.

أضـنى المـرض وغيـره الإنـسان: نەخۆشـییەكه ئادەمیزادەکـەی داتەپاندو پۆڵكاندی.

ضـانى المـرض ونحـوه: بەنەخۆشـییەكه گرفتار بوو ئازاری چەشت.

تضنّى: خۆی بەنەخۆش خست، خۆی بەنەخۆش دانا.

الضِنَى: نەخۆشی‌و لاواز بوونی جەستە ٥ نەخۆشی درێژ خایەن.

الـضَّنِيُّ: نـەخۆش، خەسـتە ٥ (ك: أضنياء).

ضاهاه: لەوچوو، کرداری وەکوو ئەوی کـرد ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿يُضَاهِؤُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ﴾ ٥ بەزەیی پێداهات.

الـضَّهياء: ئافرتێـك وەكـوو پیاوبـێ لـەوەدا عـادەی مانگانـەی نـەبێ، منداڵی نەبێ، لەم ڕووەوە کۆئەندامی زاوزێی لەقۆناغی ناکاملی دایه.

ضَـهَبَ الرجـلُ ضُـهوباً: پیاوەکـه لەپێگەیـشتنی ڕەوشـتی نێرینـەیی دا دواکـەوت‌و دیـاردەی پیـاوەتی لـێ دەرنەکەوت.

ضَهَبَ اللحمَ وغيره بالنار ضَهْباً: گۆشتەکەی برژاند، گۆڕی.

ضاهَبَهُ: بـەبێ پـەردە قسەی ناشیرینی ئاراستە کرد.

ضَـهَّبَ الـرمحَ أو القنـاة أو العَـصا أو القـوس بالنـار: رمبەکـه یـان شمـشێرەکه یـان عەصـاکه یـان کەوانەکەی بـەئاگر وردە وردە گـەرم کردو مشت‌و ماڵی کـردو چەماندی، ڕاستی کردەوە.

ضَهَّبَ اللحمَ ونحوه: گۆشتەکەی برژاند بەڵام زۆری نەبرژاند یان لەسەر بەردی گەرم گۆشتەکەی برژاند.

الـضُّهَّبَاءُ: کەوانی تیر کە بەئاگر چەمێندرابێتەوە ٥ (ك: ضُهْبٌ).

ضَهَدَهُ ضَهْداً: زەلیلی کرد، ستەمی لێ کرد.

أضْهَدَه ويه: بەمانا (ضَهَدَه)دێ.

إضـطهد: زێدەڕۆیی کرد لەچەوساندنەوەی دا.

الـضُّهْدَةُ: زاڵبون‌و زۆربار کردن ٥ کەسێك خەڵك زۆر بچەوسێنێتەوە، زۆر ستەمی لێ بکەن ٥ (وەی ضهدة).

الضّاهِر: لوتکی کێو ٥ یان قولایی شیوو دۆڵ ٥ (ك: ضواهر).

الـضِّهْرُ: تۆپەڵاکی کێو ٥ پارچەیەك لەکێو رەنگی لەوی تر جیابێ ٥ کیسەڵ ٥ (ك: ضهور وأضهار).

ضَهَلَ اللبن ونحوه ضهلا وضهولاً: شیرەکە وردە وردە کۆ بۆوە.

ضَهَلَ الشرابُ: ئاوەکە (شلەمەنییەکە) کەم بوو، رون بوو.

ضهلت الشاة: مەڕەکە شیری کەم بوو.

ضَـهَلَ الظِـلُّ: سێبەرەکە لایدا، کەم بوو، هەڵکشایەوە.

ضَـهَلَ اليـه: بۆی گەڕایەوە، دەگوترێ: (ضَـهَلَ اليـه خَبَـرٌ): هەواڵەکە بیسترا، پەیدا بوو، زاندرا.

ضَهَلَ فلاناً حقه ضهلاً: مافی فلانی کەم کردەوە، یان کەم کەم مافی خۆی دایە.

أضهَلَ البُسْرُ: هێشوە خورماکە ئاڵ‌و بۆڵی تێکەوت، دەشگوترێ: (أضهلَ النخلُ): خورماکە بۆڵی شیرینی تێکەوت.

أضْهَلَ الى فلان مالاً: ماڵ‌و سامانەکەی گەیاندە فلان.

تضهّلَ الى فلان: بەمانا (ضَهَلَ)دێ.

استَضهَلَ الخبَرَ: لەهەواڵەکە بەگوێرەی خۆی شتێکی لێ هەڵکڕاند.

الضّاهِلة من العيون: چاو کە ئاوی کەم بێ ٥ (ك: ضواهل).

الضّهلُ: ئاوی کەم ٥ شیری کۆ بۆوە.

الضّهول من النعام: نوعامەی سپی ٥ (ك: ضُهُلٌ).

ضَـهِيَتْ ضَـهیً: ئافرەتەکە نەکەوتە عادەی مانگانەوە، منداڵی لەسکی نەکەوت واتە سروشتی مێینەی تێدا بەرجەستە نەبوو.

أضهى: ئافرەتی نەزۆکی مارە کرد.

ضاهاه: لەوچو، شوبهایە ئەو.

الضّهوةُ: حەوزی ئاو (چاڵی ئاو) ٥ (ك: أضهاء).

الـضَّهِيُّ: هاوشان‌و هاو وێنە ٥ بەرامبەر.

ضاء الشيءُ ضوءاً وضياءً: شتەكە روناكی دا شوێنەكەی رۆشن كردەوە.

أضاء: بەمانا (ضاء)دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَكادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾.

أضاء الشيءَ: شتەكەی والێ كرد روناكی بدا رۆشنایی ببەخشێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّهُ بِنُورِهِمْ﴾.

ضوّأ الشيءَ: شتەكەی روناك كردەوە.

ضوّءَ عنه: لێی لادا، خۆی لێ پاراست.

تضوّأ الشيءَ: شتەكە لەناو روناكی دا بینی (واتە بینەر لەتاریكی داو بینراو لەروناكی دا بوو).

استضاء: هەوڵی روناكی پەیداكردنی دا.

استضاء به: داوای روناكی لێ كرد ویستی رۆشنایی بداتێ.

الضّوء: روناكی، رۆشنایی ٥ (ضوء ونور): لەفظیان جیایەو مانایان یەكە ٥ یان دەگوترێ: (وشەی (ضوء) بۆ روناكی زۆرو بەهێز بەكاردێ (نور) بۆ روناكی بێ هێز ٥ یان وشەی (ضوء) بۆ روناكی بنەڕەتیو ئەصڵی بەكاردێ وەكوو بڵێی (ضوء الشمس وضوء النار) وەلێ (نور) بەو رۆشناییە دەگوترێ كە راستەو خۆ لەكانەكەیەوە وەرنەگیرێ، وەكوو بڵێی (نور القمر) ٥ قورئانیش دەفەرموێ: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاء وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ ٥ (ك: أضواء).

الضُّوءُ: بەمانا (الضّوْء)دێ.

ضاج الوادي ونحوه ضَوْجاً: شیوەكە پانو پۆڕ بوو.

ضاج عنه: لێی لادا.

إنضاج الوادي ونحوه: شیوەكە پانو پۆڕ بوو.

إنْضَوَجَ في ضوج الوادي: چووە ناو قوڵایی شیوەكە.

تضوّج الوادي: شیوەكە پانو پۆڕ بوو ٥ بەرزو نزمی ناو شیوەكە زۆرو جۆراو جۆر بوو.

الضّوج: قوڵاییو نزمایی ناو شیو ٥ (ك: أضواج).

ضار ضوراً: زۆری برسی بوو.

ضار الشيءُ فلاناً وغيره: شتەكە زیانی گەیاند بەفلان.

تضوّرَ: لەبرسا یان بەهۆی ئازار تلاو تلی كرد.

الضُّورَةُ: برسیایەتی.

الضُّورة: مرۆڤی پڕو پوچو لاواز كەنەتوانێ بەرگری لەخۆی بكا.

ضَوْضَأ ضوضأةً: قاوو قیژی كرد،

دەگوترێ: (ضوضأ القومُ): خەڵکەکە دەستیان کرد بەقیڕەو هەراو قاوو قیژو دەنگیان تێکەڵو پێکەڵ بوو.

ضَوضی ضوضاءاً: بەمانا (ضَوْضَأَ).

الضّوضاء: قاو قیژو هەراو هوریا.

الضوضی: دەق بەمانا (الضوضاء)دێ.

ضَوِطَ نكـه ضَوَطاً: شەویلەی خوار بوو (فهو أضوط وهي ضوطاء).

الضّويطة: قوڕی بنكی حەوز ٥ هەویری شلی زۆر ئاو.

الضّوطارُ: کەسێکە بچێتە ناو بازاڕو سەرمایەی نەبێ فرتو فێڵ بکا بۆ پارە پەیداکردن.

الضّوطَرُ: کەتەو زەبەللاحی بێ خێرو بێر.

الـضّوطري: بـەمانا (الـضوطر)دێ ٥ کۆمەڵـگایەك کەپێداویستی خۆیـان دابین نەکەن پێیـان دەگوترێ (بنو ضوطری).

أبو ضوطري: نازناوی برسیایەتی یە.

ضاع الشيءُ ضوعاً: شتەکە جمو جوڵی تێکەوتو بۆنو بەرامی بلاو بۆوە.

ضـاعت الرائحـة: بـۆنی خـۆش بـوو، بۆنەکەی بلاو بۆوە.

ضاع الـضُوَعُ: باڵنـدە بـوم ئاسـاکە کەوتـە ناڵەو فیغان.

ضـاع الـشيئ: شـتەکەی چـەماندەوە ٥ جوڵەی پێ کرد ٥ ترساندی، دەگـوترێ: (لايُضَوعَنّكَ ماتسمع منه): گرنگی مەدە بەوەی لێی دەبیسی، ترست لێی نەبێ.

ضاع الطائر فرخه: باڵندەکە خۆراکی بۆ بێچووەکانی دابین کرد.

ضَـوعه: بـۆ زێـدە ڕەوی لەمانای(ضاعه)دێ.

إنـضاع الفـرخُ: بێـچووەکە بـاڵی فـش کردنـەوە بۆئـەوەی دایکەکـەی خواردنی بکاتە دەمیەوە.

تـضوَّعَ: ناڵـەو فیغـانی زیـادکرد ٥ باڵندەکە درێژەی بەخوێنـدنو ناڵە ناڵ دا.

الضّواع: دنگو شینو ناڵە ناڵی باڵندەی بوم ئاسا.

الضُّوَع: باڵندەیەکە وەکوو بـوم (کونـدە بوو) کەهەست دەکا بەڕابوونی شەو نزیکبوونـەوەی بەرەبـەیان دەسـت دەکـا بەخوێنـدنو ناڵـە نـاڵ ٥ (ك: أضواع وضيعان).

ضان ضوناً: وەچەو نەوەی زۆر بون.

تضوّن: بەمانا (ضان)دێ.

الضّون: جۆرە ڕوەکێکە وەکوو باینجان ٥ جۆرە مادەیەکە لەگەدەی گۆلكو کاریلەدا پەیدا دەبێ.

الضّيون: پشیلە نێرە ٥ (ك: ضَياوِن).

ضَوی اليه ضَيّاً وضوياً: مەیلی ئەوی کرد، خۆی دایە ئەو.

ضوى فلاناً وغيره اليه: فلانكەسى خستە گەڵ خۆی، بۆلای خۆی کێشی کرد.

ضَوِيَ ضوىً: زەعیفو لاواز بوو، یان باریك بوو.

ضويت الإبلُ ونحوها: حوشترەكە توشی نەخۆشی هەوكردن بوو.

أضوى: بەمانا (ضَوِيَ)دێ ٥ ئافرەتەكە منداڵی گزو لاوازی بوون ٥ لەحەدیث دا هاتووە (إغتربوا ولا تضووا): لەبێگانە ژن بێنن لەخزمی نزیكی خۆتان ژن مەهێنن بۆئەوەی منداڵی قونپوچتان نەبن.

أضوى فلاناً: فلانكەسى والێ كرد زەعیفو لاواز ببێ قونپوچ بێ.

أضوى الأمرَ وغيره: كارەكەی باش ئەنجام نەدا.

أضوى حقّهُ: مافی پێشێل كرد، كەمی دایە، دەشگوترێ: (أضوى فلاناً حقّه): مافی فلانكەسى بەتەواوی نەدا.

إنضوى اليه: خۆی پاڵ ئەودا، دەشگوترێ: (إنضوى تحت لوائه): چووە ژێر ئاڵای ئەوەوە.

الضَوِاةُ: لوێكە، یان شێوە لوێكە لەژێر نەرمەی گوێ پەیدا دەبێ ٥ هەر لوێك رەقو وشك بێ ٥ شوێن برینو شكاوی لەجەستەدا.

ضاحت البلاد ونحوها ضيحاً: وڵات گرانیو قاتو قڕی تێدا نەما.

ضاح اللبنَ: شیرەكەی تێكەڵ بەئاو كرد هەتا وای لێ هات رێژەی شیرەكە زۆر كەم بوو، دەگوترێ: (عيش مضيوح): ژیانی تێكەڵ بەچورتمو تەنگو چەڵەمە.

ضَيَّحَ اللبن: ئاوی تێكەڵ بەشیرەكە كرد.

ضيّح فلاناً: ماستاوی رونی دا بەفلانكەس (دۆشینكەی دەرخوارد دا).

تَضَيَّحَ فلان: فلانكەس ماستاوی رونی خواردەوە.

تَضَيَّحَ المستقى: ئاو دەرەكە كاتێك هاتە سەر حەوزو بیرەكە زۆری ئاژەڵەكان ئاویان خواردبۆوە.

الضَيّاح: ماستێك زۆری ئاو تێكرابێ، بوبێتە دۆشینكە ٥ هەر دەرمانو زەهرێك ئاوی زۆری تێكەڵ بكرێ.

الضَّيْحُ: بەمانا (الضَيّاح)دێ.

ضارهُ كذا ضيراً: زیانی پێ گەیاند ٥ قورئان دەفەرموێ: (﴿قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ﴾).

ضاز ضيزاً: خوار بوو، ستەمی كرد، دەگوترێ: (ضاز فلاناً وضاز حقّه): ستەمی لێ كرد.

الضّيزى: (قسمة ضيزى): دابەشكردنی

ستەمکارانە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَى﴾.

ضاع ضياعاً: فەوتا، پاشکوێ خرا.

أضاع فلان: فلانکەس شتو مەکەکانی بلاو بوونەوە یان زۆر بوون.

أضاع الشيئَ: شتەکەی فەوتاند، وای لێ کرد بفەوتێ.

ضَيَّعَهُ: بەمانا (أضاعه)دێ.

الضائع: هەژاری خاوەن خێزانو ماڵو منداڵ ٥ برسی ٥ (ك: ضُيَّع وضياع).

الضَّيعةُ: زەوی بەپیت ٥ کردەوەی بەسودو باش ٥ مامەڵەی پڕ خێرو بێر، دەگوترێ: (فشت عليه ضيعته): ماڵو سامانی زۆر بوون ٥ یان ئیشو کاری زۆر بون ٥ ئیشەکان زۆرو هەمەجۆر بوون ٥ (ك: ضياع وضِيَعٌ).

المِضياع: کەسێك زۆر ماڵی خۆی بەفیرۆ بدا (وهي مضياع ومضياعة).

المَضْيَعة: پاشگوێ خستن ٥ دەشتو سارای کاکی بەکاکی کە مرۆڤ سەری تێدا دەرناچێ ٥ هەرشتێك ببێتە هۆکاری لەناو بردنو فەوتاندنی ماڵو سامان وەکوو یاری قومارو گرەوو شتی لەوجۆرە.

ضاف اليه ضَيفاً وضيافةً: نزیك بۆوە لێیو وەگری بوو میوانداریی کرد.

ضاف منه: لێی ترسا.

ضاف فلاناً: بوو بە میوانی فلانکەس، دەشکوترێ: (ضافه الهم وغيره): خەمو خەفەت بوو بەمیوانی ٥ داوای لێ کرد میوانداریی بکا.

أضاف اليه: بەمانا (ضاف)دێ، دەشکوترێ: (أضاف الى صَوْته): وەگری بوو ویستی لێی نزیك بێتەوە.

أضاف منه: لێی ترسا ٥ (أضاف الشيئ اليه): شتەکەی پاڵ ئەودا خستییە پاڵ شتەکەی تر ٥ ئیسنادی دا نیسبەتی دا بۆلای فلان شت.

أضاف فلاناً: بەهانای فلانەوە چوو لەخۆی گرت، داڵدەی دا کردییە میوانی خۆی رێزی لێ گرت ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا﴾.

إنضاف اليه: چووە پەنا ئەو، پاڵی بەوەوە دا.

تضايف الوادي ونحوه: شیوەکە تەسك بۆوە.

تضايف فلان الوادي: فلانکەس کەوتە ناو چاڵو چوێڵی شیوەکەوە کەوتە ناو تەنگەبەرایی شیوەکەوە.

تضايف السبعان فلاناً: دوو درندەکان

فلانكەسیان خستە نێوان خۆیانەوە.
تضايف الكلاب ونحوها الصَّيْدَ وعليه: سەگەكە نێچیرەكەی خوارد.
تضيَّفَ فلاناً: وەگری فلان بوو، خۆشی ویست.
استضاف فلاناً: پەنای بردە بەر فلانكەس ٥ یان داوای لێ كرد میوانداریی بكا.
استضاف منه الى كذا: پەنای بردە بەر ئەو.
الإضافة: لەلای نەحوییەكان بریتییە لەیەیەكەوە نانی دوو ناوو پالْدانیان بۆلای یەكتر بەجۆرێك ناوی یەكەم ناسین یان تایبەتمەندی تایبەتی بۆ پەیدا ببێ ٥ لەلای زانایانی حیكمەت پەیوەندی نێوان دوو ناوە كەبۆنی یەكێكیان داخوازی بوونی ئەوی ترە وەكوو (الأبوة، الإخوة، البُنُوَّةُ، الصداقة).
التضايف: بەمانا (الإضافة)دێ.
الضَّيف: میوان ٥ بۆ نێرو مێو تاكو كۆ بەكاردەهێندرێ ٥ (ك: أضياف وضيوف وضياف وضيفان).
الضِّيفُ: تەنیشتو ئەملاو ئەولا، ئەمبەرو ئەوبەر، دەشگوترێ: (ضيف الوادي وضيف الجبل) ٥ (ك: أضياف).
الـمُضَيَّفَنُ: كەسێك بەشێوەی مندالْبازاری شوێن میوان بكەوێو قەشمەری پێ بكا.
المضاف: كەسێك پالْ بنەمالْەیەك بدرێو لەوان نەبێ (زۆلْەزابێ).
المضوفَة: كاری ترسناك ٥ ئیشێك خەلْك ترسیان لێبێ.
المِضيافُ: كەسێك میوانی زۆر بێ.
المَضْيَفَةُ: شوێنی میوانداریی ٥ (ك: مضايف).
المضيفة: بەمانا (المضوفة)دێ ٥ هەروا بەمانا غەمو نارەحەتی دێ.
المُضيفُ: كەسێك بانگی خەلْك بكا بۆ ئەوەی ببنە میوانیو خزمایەتیان بكا ٥ كەسێك خزمەتی ئەوانە بكا كە بەفرۆكە هاتو چۆ دەكەن.
المُضيفة: ئەو كیژۆلْە تایبەتیانەن كەلەناو تەیارەدا خزمەتی گەشتیارەكان دەكەن.
ضاق ضَيْقاً وضيقاً: تەنگە بەربوو ٥ وێكهاتەوە جێگای ئەوشتەی ئەكردەوە كەتێی كرابوو، دەشگوترێ: (ضاقت حيلته): فرتو فێلْی دادیان نەدا.
ضاق بالأمر: بەكارەكە نارەحەت بوو.
ضاق صدرهُ به: شتەكەی بۆ قبولْ نەكرا، پێی تێكچوو ٥ بەلایەوە گرانو قورس بوو.

أضاقَ: کەوتە ناو تەنگو چەڵەمەوە ٥ ماڵو سامانی نەما، هەژار بوو، وای لێ کرد هەژار بکەوێ.

ضايقه في كذا: تەنگی پێ هەڵچنیو چاو پۆشی لێ نەکرد لەوکارەدا.

ضَيِّقَةُ: بەمانا (أضاقه)دێ.

ضيق عليه: ئیشەکەی لێ توند کرد.

تضايق: بەمانا (ضاق)دێ.

تضايق منه: لێی پڕ بوو، چاوپۆشی بۆ لێ نەکرا، نەیتوانی لێی بێدەنگ بێ یان ناڕازیبوونی خۆی بەرامبەر دەربڕی.

تضايق القومُ: خەڵکەکە لەگەڵ یەکتر هەڵیان نەکرد، لەڕەوشتی یەکتر ناڕازی بوون، نەیانتوانی پێکەوە بژین هەریەکەیان تەنگی بەئەوی تر هەڵچنی.

الضِّيقُ: هەژاریو نارەحەتی، هەرشتێك دڵ چەواشە بکاو ببێتە هۆی دڵە ڕاوکێو خەمو خەفەت.

ضِيق النفس: تەنگە نەفەسی ئەزمەیەکی جەستەییە توشی ئادەمیزاد دەبێ وەکوو نەخۆشی ڕەبوەو شتی وا.

المضيق: تەنگانەو کارەساتی ناخۆش ٥ ڕێڕەوی تەنگە بەری ئاو، تەنگڵ، تەنگە، وەکوو تەنگەی دەردەنیلو تەنگەی هورمز.

أضال المكانُ: شوێنەکە ڕووەکی (الضّال)ی لێ ڕوا.

الضّال: درەختی نەبقی کێوی کەبە باران ئاو بدرێ.

الضّالة: تاکی (الضّال) ٥ چەكو سیلاح یان تیر.

ضامَهُ ضيماً: ستەمی لێ کرد ٥ ژێر باری کرد.

ضام فلاناً: فلانکەسی لەکەدار کرد ٥ کەسایەتی شکاند ٥ زەرەر مەندی کرد.

استضامه: بەمانا (ضَامَهُ)دێ.

الضّيم: ستەمو چەوساندنەوە ٥ (ك: ضيوم).

طـــاء: پیتـــی شـــانزەهەمە لـــەزنجیرەی پیتـــــەکانی هیجــــــاء، شـــوێنی هاتنـەدەرەوەی قـەراخ زمـانو بنکـی ددانی پێشینی سەرەوەن، دەنگێکی قـورسو بـەهێزو داگرنـدەی زمـانو مەلاشووە، زانایانی پێشوو وتویانـە دەنگەکـــەی (مــــەجهوورە) ئێـــستا زوربەی ولاتانی عەرەب پێی دەڵێن (مەهمووسە).

الطـابور: کۆمەڵێـك سـەرباز ژمارەیـان لەهەشت سـەدەوە بۆ هـەزار ٥ ریـزو چین ٥ لەهەنـدێ کتێبی قـاموس دا نوسراوە (تابور).

الطـابور الخامس: لـەزاراوەی سیاسی دا بریتیـــــە لــــەو هاوولاتیانــــــەی پەیوەندییان بەدوژمنەوە هەیە دژی ولاتـی خۆیـان یـان ئـەو کەسـانەی لەولاتێکدا نیشتەجێنو لەدژی ئـەو ولاتــــە پەیوەنـــدی بەدوژمنــــەوە دەبەستن.

طَأْطَأَ من الشَّيء: لەشتەکەی داشکاند.

طَأْطَأَ مـن فـلان: لـەرێزی فلانکەسـی کەمکردەوە.

طَأْطَأَ یــده بعنـــان الفـــرس: جلــەوی ئەسپەکەی شل کرد.

طَأْطَأَ الحفـرة ونحوهـا: چاڵەکەی قـوڵ کرد.

طَأْطَـأَ فرســـــە: ئەســـپەکەی تـــاوداو بەئاوزەنگی لەکەلەکەی دا بۆئـەوەی غاربدا.

تطَأْطَـــأَ: نـــزم بـــوو، بـــچوك بـــۆوە، دەگوترێ: (تَطَأْطَأَ له): خۆی بەبچوك دانا لەئاستی دا.

طَامَنَ: بڕوانە (طَمْأن).

طَـــبَّ فـــلان: فـــلان دەســـت ڕەنگـــینو کاردروست بوو، لێزان بوو.

طَـبَّ بـــە: لەگـەڵی دا لەسـەرەخۆو هێـدی بوو.

طَـبَّ المـریضَ ونحـوه طبّـاً: نەخۆشـەکەی دەرمان کرد، تیمار کرد، دەشگوترێ: (طَبَّ له أو لدائـه): بـۆی تیمار کـرد یـان چارەسـەری دەردەکـەی کـرد ٥ جادوی لێ کرد.

طَـبَّ الـشَّيءَ: شـتەکەی چـاك کـرد ڕێـکی خست.

طَـبَّ خُـرَزَ الـسقاء ونحـوه: کـونی کونـدەو مەشکەکەی بەچەرم پینەکرد.

طَابَّهُ: دەرمانی کردو چاکی کردەوە.

طَبَّبَهُ: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (طَبَّهُ)دا.

طَبَّبَ الخَيّاطُ الثَّوْبَ ونحوه: خەیاتەکە پارچەیەکی خستە سەر قوماشەکە بۆئەوەی پان‌و فراوانی بکا.

تَطَبَّبَ فلان: فلانکەس دەستی وەردایە کاروباری پزیشکی بەلام تێیدا کارامە نەبوو.

تَطَبَّبَ لـه: پرسیاری بۆ لەپزیشکەکە کرد.

إسْتَطَبَّ لدائه: پرسیاری بۆ لەپزیشکەکە کرد دەربارەی نەخۆشییەکەی ئاخۆ کام دەرمانەیان بۆ چارەسەری ئەو بەکەڵکە.

اِسْتَطَبَّ بالدواء ونحوه: چارەسەری خۆی کرد دەرمانی نەخۆشییەکەی کرد.

الطَّبّابُ: چارەسەر.

الطِّبابَة: پیشەی پزیشکی ٥ کونی لاکێشەیی لەقوماش یان کونێکە لەقوماش دەکرێ بۆئەوەی بەرفراوان بێ ٥ پارچە پێستەیەکی لاکێشەییە دەنوشتێندرێتەوە بەسەر قەراخی پێستێکی ترداو دەدروێ‌و تەریب دەدرێ بۆئەوەی کونە بچوکەکان داپۆشێ‌و پتەوی بکا ٥ ڕێگای درێژو باریك لەزەوی یان لە لمبەلان.

الطِّبُّ: لێزانی‌و کارامایی ٥ دەست ڕەنگین‌و کارامـا ٥ هاوڕێی لەسەرە خۆو کار دروست.

الطُّبُّ: لێزانی‌و کارامایی.

الطِّبُّ: چارەسەری جەستەو دەروون ٥ لەسەرە خۆیی‌و دەست سوکی‌و فێڵزانی ٥ جادو بازی ٥ داب‌و نەریت.

الطَّبِيبُ: پزیشك؛ کەسێك پیشەی پزیشکی بێ ئەوکەسەی خەریکی چارەسەری نەخۆش‌و دەردەداربێ ٥ زاناو بەئەزمون لەبواری پزیشکی دا ٥ دەست ڕەنگین‌و کاراماو لێزان ٥ هاوەڵی زمان پاراوو قسەزان ٥ (ك: أطِبَّةُ وأطِبّاءُ).

الطَّبِيبَةُ: کەلەبەری لاکێشەیی لەزەوی یان لەقوماش‌و هەورو پێست ٥ (ك:طبائب).

طَبَخَهُ طَبْخاً: کولاندی، کردی بەشۆرباو بۆ خواردن ئامادەی کرد ٥ برژاندی ٥ سوری کردەوە ٥ گەرمی کردو تواندییەوە، دەگوترێ: (طَبَخَ الآجر): خشتەکەی سور کردەوە، سوتاندییەوە.

طَبَخَ القِدْرَ ونحوها: ئەوەی لەناو مەنجەڵەکە دا بوو کولاندی، دەگوترێ: (طَبَخَ الحرُّ الثَّمَرَ): گەرما میوەکەی پێگەیاند.

طَبَّخَ الطعامَ وغيره: زێدەڕەوی کرد لەکوڵاندنی خواردەمەنیەکە.

إطَّبَخَ: کاڵەك و گوندۆری پەیدا کرد.

إطَّبَخَ الشَيْئَ: شتەکەی کوڵاند.

إنطَبَخَ: کوڵێندرا.

تَطَبَّخَ: کاڵەکی خوارد.

الطَّابِخُ: لەرزوتای توند ٥ تای بەهێزو توندو بەردەوام.

الطَّابِخَةُ: مێینەی (الطَّابخ) ٥ گەرمای پێش نیوەڕۆ ٥ (ك:طوابخ).

الطُّبَاخَةُ: گوشراوی شتی کوڵاو ٥ ئەو کەف و کولەی بەدەوری لێواری مەنجەڵەوە دەبێ لەکاتی شت تێداکوڵاندن دا.

الطِّبَاخَةُ: پیشەی ئاشپەزی و خواردن دروست کردن.

الطَّبَّاخُ: کێشت لێنەر کە گۆشت و شتی وا دەکوڵێنێ.

الطَّبَّاخ: کاڵەك (بەزمانی خەڵکی مەدینە).

الطَّبْخُ: کوڵاو.

الطَّبِيخُ: کوڵاو.

المَطْبَخُ: چێشتخانە ٥ دەگوترێ: (هو أبيض المَطْبَخ) بەکەسێك دەگوترێ رژدو چروك بێ ٥ (ك:مَطابخ).

المِطْبَخُ: ئامێری کێشت لێنان وەکوو مەنجەڵ و کەوگیرو تەباخ و ئەو جۆرە شتانە ٥ (ك:مَطابِخَ).

طَبَرَ طَبْراً: بازی دا ٥ خۆی شاردەوە، خۆی پەنادا.

الطِّبِّـرُ: جۆرە چەکێکی زۆر کۆنە وەکوو پاچ وایە.

الطباشير: تەباشیر؛ مادەیەکی سپی جیرییە لەسەر تەختە ڕەشەو شتی وا پێی دەنووسرێ.

طَبْطَبَ الماءُ ونحوه: ئاوەکە یان لافاوەکە لەکاتی جمبوش و هەڵسانی دا دەنگی لێوە هات ٥ هەڵبەزو دابەزی کردو شەپۆلی دان.

طَبْطَبَ الماءَ وغيره: ئاوەکەی شڵەقاندو وای لێ کرد دەنگی لێ بێ ٥ هەڵبەزو دابەز بکا.

تَطَبْطَبَ الماءُ ونحوه: بەمانا (طَبْطَبَ)دێ.

الطَّبْطابـة: تەختە دارێکە یاری تۆپتۆپێنی پێ دەکرێ.

الطَّبْطَبَةُ: لاسایی کردنەوەی دەنگی ئاو ٥ حیکایەت کردن ٥ خرمە خرم و تەپەتەپ و خشپە خشپی دەنگی قاچە لەکاتی ڕۆیشتن دا.

طَبَعَ الشَيْئَ طبعاً وطباعة: شتەکەی چاپ کرد، کۆپی کرد لەشێوەیەك لەشێوەکان دا، دەگوترێ: (طبع الله الخلق): خودا بونەوەرەی لەوشێوەدا

هێناوەتە دی ٥ (طَبَعَتْ الدولة النّقد): حکومەت پارەی چاپ کرد، سکەی لێداو بەوشێوە خستیە بازاڕەوە.

طَبَعَ الإناءَ من الطين ونحوه: گۆزەو کیتەڵەی لەقوڕ دروست کرد، یان دەوری‌و پیاڵەی لەشوشە دروست کرد، نەقش‌و نیگارو رەسمی تێدا دروست کردن.

طَبَعَ الکتابَ: کتێبەکەی لەپیتە رصاص‌و مەعدەنییەکانەوە یان لەفلیم‌و لەوحەکانەوە یان لەدیسك‌و میمۆرییەوە خستە سەر کاغەزو چاپی کرد.

طَبَعَ فلاناً علی کذا: فلانکەسی لەسەر ئەو جۆرە رەوشتە راهێناو پەروەردەی کرد.

طَبَعَ الشَّیْئَ وعلیه: شتەکەی مۆرکرد، ئیمزای کردو خستیە کیسەوەو خەتمی کرد، مۆری لێ دا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿خَتَمَ اللّهُ عَلَی قُلُوبِهِمْ﴾: خودا دڵی ئەو کافرانەی داخستوەو خێرو فەڕ وەرناگرن‌و شتی بەکەڵك ناچێتە ناو دڵیانەوە.

طَبَعَ الدابةَ: باری قورسی وای لەوڵاخەکە بارکرد کەنەیتوانێ.

طَبَعَ الشَّیْئَ: شتەکەی چڵکن کردو خراپی کرد.

طَبِعَ طبعاً: پیس بوو، عەیبدار بوو جا چ لەبواری جەستەیی دا بێ یان لەبارەی ڕەوشتەوە بێ.

طَبِعَ السَّیْفُ: شمشێرەکە ژەنگاوی بوو.

طَبِعَ الثوبُ: قوماشەکە زۆر پیس‌و چڵکن بوو.

طَبِعَ فلان: فلانکەس پیاوەتی لەدەست هەڵنەهات‌و هیچ رۆڵێکی نەبوو لەبواری چاکە کاری دا ٥ (فهو طِبِعٌ وطبِعٌ).

اطبَعَهُ: باری قورسی لێبارکرد ٥ کۆڵی گرانی لەکۆڵی دا.

طَبَّعَهُ: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (طَبَعَهُ)دێ.

طَبَّعَهُ علی کذا: لەسەر ئەوشتە رای هێنا ٥ چڵکن‌و پیس‌و پۆخەڵی کرد ٥ باری قورسی لێبارکرد.

إنْطَبَعَ: بۆ موطاوەعەی (طَبَعَهُ)دێ.

تَطَبَّعَ بکذا أو بطباعه: ئەو ڕەوشتەی گرت، بەو ڕەوشت‌و شێوازەوە راهات.

تَطَبَّعَ الإناء بالماء: قاپەکە پڕبوو لەئاوو سەرڕێژی کرد.

الطّابَعُ: ئەوەی شتی پێ چاپ‌و کۆپی دەکرێ یان پێی مۆر دەکری ٥ ئامێری داخکردن‌و نیشانەکردن ٥ ڕەوشتی باوو بەربلاو ٥ پولی بەرید، ئەو پولەی دەوڵەت چاپی دەکاو برێ

نرخی لەسەر دیاریی دەکاو بەزەرفی ئامەو شتی واوە دەلکێندرێ.

الطَّابِعُ: بەمانا (الطابَعُ)دێ ٥ تەبیعەتو ڕەوشت ٥ دەگوترێ: (لـه طابع حسن): ڕەوشتی جوانی هەس.

الطِّباعَةُ: پیشەی چاپکردنو کۆپی کردن ٥ دەرکردنو چاپکردنی چەند نوسخەیەك.

الطَّبِيعُ: کاکڵەی لاسکی طەلع ٥ کرکراگەی طەلع.

الطَّبْعُ: ڕەوشت ٥ شێوەو شێوازو صیفەی شت ٥ لەبواری زانیاری دەروونناسی دا کۆمەڵێك دیاردەو ئاکارو ڕەفتارو هەستو سلوکن کە مرۆڤ پەیدایان دەکا، یان بۆماوەو میراتین، بەهۆیانەوە ئەم کەسە لەوکەسە جیادەبێتەوە ٥ (ك:طِباع وأطباع).

الطَّبَعُ: چڵكو پۆخەڵی زۆر ٥ ژەنگ ٥ عەیبو لەککە.

الطَّبِعُ: چڵکن ٥ ڕەوشت ناشیرین.

الطَّبِيعُ: بەمانا (الطَّبعُ)دێ.

الطَّبيعة: ڕەوشتو سروشت ٥ میزاجو پێکهاتەی ئادەمیزاد ٥ هێزو توانایەکە لەجەستەدا بەهۆیەوە جەستە دەگاتە پلەی بەرزی سروشتی خۆی.

طبيعة النار: ئەو سروشتەی کە خودا لەئاگردا دروستی کردووە کەسوتاندنو گەرمییە.

طبيعة الدواء: ئەو هێزە کاریگەرەیە کەلەدەرمانەکەدایە.

علم الطبيعة: زانیارییەکە دەربارەی سروشتی شتەکانو ئەو هێزەی تیایاندایە.

الطَّبائع الأربع: بەلای حوکەماو زانا سروشت ناسە کۆنەکانەوە بریتین لەگەرمیو ساردیو تەڕیو وشکی.

الطبيعي: شتێك پاڵ طەبیعەت بدرێ.

المطبعة: چاپخانە؛ شوێنی چاپکردنو کۆپی کردنی کتێبو شتی وا ٥ کۆمەڵێك ئامێرو کەرەسەی بەکارهێنان بۆ چاپکردنو کۆپی کردن.

المَطْبوع: ئەوەی لەسەری ڕاهێندراوە ٥ چاپکراوو بلاوکراوە ٥ فێربووو کارامەو لێزان ٥ دەگوترێ: (فلان مطبوع في فن كذا): فلانکەس لەوفەنو ئیشەدا دەست ڕەنگینو کارامەیە ٥ (فلان مطبوع على الكرم): فلانکەس ئانبەدەییو پیاوەتی سروشتو تەبیعەتیەتی لەسەر ئەو ڕەوشتە بەرزە خولقاوە.

اطبق القومُ على كذا: خەڵکەکە لەسەر

ئەو شتە كوكو يەك ڕاو بیرو بۆچون بوون.

اطبقت عليه الحمى: بەردەوام لەرزو تای بوو شەوو ڕۆژ بەری نەدا.

اطبق الليلُ: شەو تاریك بوو، تاریكی داهات.

اطبق الشَّيْ: چینێكی لەشتەكە لەسەر چینەكەی تر داناو ڕێكی خست.

اطْبَقَ الرَّحَى: بەرداشی سەرەوەی خستە سەر بەرداشی ژێرەوە.

اطْبَقَ فَمَهُ: دەمی قوچاند، لێوەكانی پێكەوە نوساندن.

اطْبَقَ شفتيه: لێوی پێكەوە نوساندن.

اطْبَقَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: شتەكە شتەكەی تری داپۆشی، دەگوترێ: (أطبق السحابُ السماءَ): هەور ئاسمانی داپۆشی.

اطْبَقَ الثلجُ الأرضَ: بەفر زەوی داپۆشی.

طابق الفرسُ في مشيه: ئەسپەكە لەڕۆیشتن دا قاچی لەجێی دەستی دانا.

طابق المُقَيَّدُ: پێوەند لەپێكە ڕۆیی، هەنگاوی كورتی هەڵێنا.

طابق فلاناً: هاوڕای فلانكەس بوو ە یارمەتی دا.

اطبق على الأمر: لەكارەكەدا یارمەتی داو هەمئاهەنگی كرد.

طابق الشيء على الشَّيْ: بەمانا (أطبقه)دێ.

طابق بين الشيئين: دوشتەكەی بەرامبەر یەكتر كردن.

طابق بين قميصين: دوكراسەكەی لەسەر یەكتر لەبەر كردن.

طبّق الجازرُ: قەصابەكە جومگەی كوشتییەكەی بڕییەوە.

طَبَّقَ الحاكمُ: دادرەوەرەكە بڕیارو فەرمانەكەی ڕێكودادوەرانە بوو.

طَبَّقَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەكە هەردو دەستی بەیەكەوە هاویشتن‌و بەیەكەوە دانان لەغاركردن دا.

طَبَّقَ الشَّيْءَ: بەمانا (أطبقه)دێ.

طَبَّقَ الشَّيْءَ على الشَّيْ: شتەكەی خستە سەر شتەكەی تر.

طَبَّقَ المصلّي أو الراكع كفيه أو يديه: نوێژكەرەكە لەركوع‌و تەحیات خوێندن دا دەستی خستنە ناو ڕانیەوە یان نێوان ئەژنۆكانیەوە، ئەمەش كارێكی باش نیەو نەهی لێكراوە ە دەشگوترێ: (طَبَّقَ السحابُ الجوَّ): هەورەكە بەری ئاسمانی گرت ە (طَبَّقَ الماء وجه الأرض): ئاوەكە زوربەی زەوییەكەی داپۆشی.

إنطبق: شتەکان پاڵیان لێکداو کەوتنە سەریەك.

إنطَبَقَ علیه کذا: لەگەڵی گونجاو موناسیبی بوو ٥ کەوتە سەری.

تطابقا: ئەو دوو شتە وەك یەك هاتنەوەو لێك چوون‌و بەرامبەر بوون.

تطَبَّقَ: بەمانا (إنطبق)دێ.

الإطْباقُ: ئەوەیە لەگوتنی پیتەکەدا هەردو قەراخی زوبان بۆلای مەلاشو بەرزبکەیتەوەو دەنگی پیتەکە بەگەورەیی بێتە دەر ٥ پیتەکانی (الأطباق)چوارن (ص.ض.ط.ظ).

التطبیق: راهێنان‌و کردنی یاسا نەظەرییەکان بۆ پەیڕەوکردنیان بەشێوەی عەمەلی‌و زانستی.

الطَّابَق: بەرامبەر ٥ مەنجەڵ‌و تاوەو شتی وا کەشتی تێدا بکوڵێندرێ ٥ خشتی سورەوەکراوی گەورە ٥ (ك:طوابق وطوابیق).

الطِّبَاقُ: بەمانا (المطابَقُ)دێ بەلای زانایانی زانستی جوانکاریی (البدیع) کۆکردنەوەیە لەنێوان دومانای جیاواز وەکوو (مردن‌و ژیان، تاریك‌و روناك ...هتد) ٥ هەروا وشەی (الطّباق) کۆی (طبقة وطبق) ٥ هەر لەم مانایەدا کە دەگوترێ: (السماوات الطِّباق) لەم ڕووەوە کەئاسمانەکان چین لەسەر چین لەسەر یەکن.

الطّباقاءُ: ئەوکەسەیە کە ئەرکەکانی سواری یەك بوون‌و هەموو کاتی ژیانی گیراوەو هیچ کاتێ بێ ئیش نییە ٥ کەسێك کە قسەدەکا لێوەکانی وێك دێنەوە.

الطُّبَاقُ: گیا دوکەڵە؛ ڕوەکێکی تەمەندرێژە لەپێری تێکەڵەی گوڵە لولەییە، لەهەندێ دەڤەری شام دا بۆ پەرژین‌و پارێزگاریی ترێ بەکاردێ.

الطِّبْقُ: هاوشان‌و چونیەك‌و هاوشێوە.

الطَّبَقُ: بەرامبەرو هاوشان ٥ پەردەو داپۆشەر ٥ قاپ‌و دەوری شت تێدا خواردن ٥ حاڵ‌و وەزع‌و مەنزڵ‌و پایە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ﴾ ٥ دەشگوترێ: (بات یرعی طَبَقَ النجوم): شەو چاودێری ئەستێرەکانی کرد چۆن دەڕۆن‌و حاڵ‌و وەزعیان چۆنە ٥ لەبواری پزیشکی دا بریتییە لە غوضروف‌و ئەو پارچە لینجەی دەکەوێتە نێوان هەموو دوو فەقەرەی موراغەی پشتی ئادەمیزادو گیانلەبەری تر.

اطباق الرأس: ئێسقانی سەر.

بنات طَبَق: كيسەڵ.

الطَّبْقَةُ: تەڵەو داو.

الطَّبَقَةُ: چين دوا چين ٥ خەڵكانى هاوتەمەنو هاوچەرخ ٥ حاڵو وەزعو پلەو پايە ٥ فەقەرەيەك لەفەقەرەكانى پشت ٥ توێژێكى زەوى ٥ لەبوارى زانستى زەوى ناسى دا بريتييە لە توێژێكى يەك شێوەيى بەردى رسوبى كەلەرەنگو پێكهاتە دا لە توێژى ژێر خۆيەوە جوداوازە ٥ وەكوو چينى بەردى رەملى، چينى بەردى جيرى.

المُطبَّقُ: ئەوشتەى توێكڵى مروارى پێوە چەسپ دەكرێ تاواى لێ دێ هەردەڵێى خودى مرواريیەكەيە.

المُطْبَقُ: (رجلٌ مُطْبَقٌ عليه): پياوێكە لەهۆش خۆى چووە.

المُطْبِقُ: بەنديخانە لەژێر زەوى دا ٥ جۆرێكە لەشێتى هەميشەيىو بەردەوام دەگوترێ (جهل أو جنون مُطْبِقٌ) نەزانى يان شێتى بەردەوامو هەميشەيى ٥ (حُمىً مُطْبِقَةٌ): لەرزوتاى هەميشەيىو بەردەوام.

المَطْبَقِيَةُ: ئامێرێكە لەمەتبەخ دا چينەكانى قاپو قاچاخو كەرەستەكانى كێشت لێنانى پێ رێز دەكرێ.

طَبَلَ طَبْلاً: تەپڵى لێ دا.

طَبَّلَ: زۆرى تەپڵ لێ دا.

التَّطَبُّلُ: لەبوارى پزيشكى دا هەڵاوسانى ريخۆڵەيە وەكوو لەئاكامى گرانەتادا دێتە دێ.

الطِّبالَةُ: پيشەى تەپڵ لێدان.

الطَّبَّالُ: خاوەن تەپڵ ٥ تەپڵ لێدەر ٥ يان زاناو كاراما لەتەپڵ لێدان دا.

الطَّبْلُ: تەپڵ ٥ ئامێرێكە پێستێكى پانى لەسەر قايم دەكرێو بەدارێكى تايبەتى لێى دەدرێ، زوربەى تەپڵەكان دووو رون، واتە لەدولاوە پێستى لێ شەتەك دەدرێ ٥ (ك:طبول وأطبال).

برود الطبل: پارچە قوماشێكە فەرمانڕەواكانى ميصر كاتى خۆى لەبەريان كردوە.

الطَّبْلَةُ: تەپڵ ٥ بەزۆرى بەتەپڵێك دەگوترێ كەيەك روبێ.

الطَّبْلِيَّةُ: شتێك پاڵ تەپڵ بدرێو پەيوەندى بەتەپڵەوە هەبێ ٥ سفرەو خوانێكە نانى لەسەر دەخورێ ٥ (ك:طبالى).

طَبَنَ النارَ طَبْناً: ئاگرەكەى ژێر گڵ دا بۆئەوەى پشكۆ ئاگرەكان نەكوژێنەوە، نەبن بەخۆڵ.

طَبَنَ الشَّيءَ ولە وبە طبناً وطبانةً: بەشتەكەى زانىو بۆى رون بۆوە.

طَـبَنَ فلانـاً ولـه: فێڵـی لـەفلان کـردو نائومێدی کرد.

طَبِنَ له وبه: بەمانا (طَبَنَ)دێ.

طابَنَـهُ مُطابنـة وطِبانـاً: نـرخو بـەهای کـەمکردەوە لـەرێزو شـکۆمەندی شکاند.

الطّابُونُ: ئەوچاڵو قوڵکە گەورەیەی پـشکۆ ئـاگری تێـدەکرێ بۆئـەوەی پشکۆ ئاگرەکان نەبنـە خۆڵەمێش‌و نەکوژێنـەوە ٥ ئێـستا ئـەم وشـەیە بۆنانەوەخانـە بـەکاردێ، هـەروا بـۆ فرن بەکاردێ.

الطُّبْنُ: هەردارو پەردویەك هەبێ شتی پـرو پـوچ ٥ خـانوی لـەگڵو قـوڕ دروستکراو.

الطُّبْنَةُ: دەنگی تەنبور ٥ (ك:طُبَنٌ).

طَبَاه اليه طَبْـواً: بەشـێوەیەکی جوان‌و نـەرمو نیـان بـانگی لــێ کــرد ٥ رابەرایەتی کرد.

طَبَيَـتْ الناقَـةُ وغيرهــا: گـۆی گـوانی حوشترەکە شل بوو.

إطّبَاهُ اليه: دەگوترێ: (إطّبَى القلـوبَ): خۆی لـەدڵی خەڵـك دا خۆشەویـست کـرد ٥ بـەفێڵو تەڵەکـە خـۆی لــێ نزیك کـردەوەو فرسـەتی لـێ هێنـاو کوشتی.

الطِّبْـواءُ: حوشترێـك گـۆی گوانـەکانی شل بوو بێ.

الطِّبْيُ: گۆی گوانی حوشتر ئەوبەشـەی بێچو لەکاتی مـژینی شیردا دەیخاتـە دەمی خۆیەوە ٥ وادەبێ بـۆ هـەموو گوانەکە بەکاردێ ٥ (ك:أطْبَاءُ) ئەمـە تەنها بۆ ئاژەڵ بەکاردێ.

الطبوغرافيـة: شـێوازی روبـەری زەوی بەگشتی جا سروشتی بێ یان دەسـت لـێ دراو بێ.

طَثَّهُ طَثاً: بەدەست هاویشتی ٥ لێـی داو پاڵی پێوەنا بۆئەوەی لەشوێنی خۆی لایبەرێ.

الطَّثْرَةُ: بڕوانە وشەی (الطَّعرة).

طَجَـنَ الـشَّيْئَ طَجْنـاً: شتەکەی لـەتاوەو مەنجەڵ دا سورکردەوە.

طَجَّنَهُ: بەمانا (طَجَنَهُ)دێ.

الطَّـاجِنُ: تـاوە؛ قـاپی شــت تێــدا ســـورکردنەوە، قاپێـــکی لـــەقوڕ دروســـتکراوی خـــڕو کیتەڵـــەیی خۆراکی تێدا دەبرژێندرێ له فرن دا ٥ (ك:طواجن).

المُطَجَّـنُ: ئـەو کێـكو خواردنانــەی لەکیتەڵـەو شـتی وادا لـەناو فـرن دا دەبرژێنــدرێ، دەگــوترێ: (قَلِيَّـــة مُطَجَّنَةٌ).

طَحَّهُ طَحّاً: بەپاژنە پێێ شێلای.

اطَحَّهُ: بەری دایەوە، فڕێی دا.

إنْطَحَّ: کرایەوە کەیفخۆش بوو.

طَحَرَ طَحْراً وطُحاراً وطَحيراً: نالاندی، هەناسەی سواربوو، بەهۆی بار قورسیو تەنگە نەفەسییەوە هانکاندی.

طَحَرَ الشَّيْءَ طَحْراً: شتەکەی هاویشت، دەشگوترێ: (طَحَرَتْ عينُ الماءِ الطحالِبَ): کانیاوەکە قەوزەی هەڵێنا.

طَحَرَتْ القوسُ السَّهْمَ: کەوانەکە تیرەکەی هاویشت.

طَحَرَ الحجامُ ونحوه القُلفةَ: خەتەنەکەرەکە پێستی وانێکی بڕی.

الطُّحارُ: ئەوکەسەی کەوا هەناسەی سوار بوو تەنگە نەفەس بوو لەکاتی هەناسەدان دا نیخە نیخو ناڵە ناڵی کرد.

الطَّحورُ: کەوانێك تیرەکە دور بهاوێ.

طَخْطَحَ: بەهێواشی پێکەنی.

طَخْطَحَ الشَّيْءَ طَخْطَحَةً وطِخطاحاً: شتەکەی شکاندو وردو هاڕی کردو فەوتاندی، دەگوترێ: (طَخْطَحَ بهم الدَّهْرُ): ڕۆژگار تێکی شکاندنو فەوتاندنی.

تَطَخْطَحَ: بۆ موطاوعەی (طَخْطَحَةُ)دێ.

طَحَلَهُ طَحْلاً: سپڵی هەنگاوت.

طَحِلَ طَحَلاً: سپڵی گەور بوو.

الطِّحالُ: سپڵ؛ ئەندامێکە لەنێوان گەدەو پەردەی لەمپەڕ لەلای چەپی سك دایە ئەرکی ئەوەی هەیە خوێن دروست بکاو خڕۆکە کۆنەکان لەناو بەرێ ٥ (ك:طُحُلٌ واطْحِلَةٌ).

الطُّحالُ: دەردێکە توشی سپڵ دەبێ.

الطَّحِلُ: ڕەشو لیێڵ ٥ رق هەڵساو تورە.

الطَّحْلاءُ: مێینەی (الأطْحَلُ) ٥ (ك:طُحْلٌ).

الطَّحْلَةُ: ڕەنگێکە لەنێوان تۆزاویو سپی دا ٥ ڕەنگی تێکەڵ لەسپیو ڕەش ٥ ڕەنگێك لەشێوەی ڕەنگی قەوزەدایە.

طَحْلَبَ الماءُ: ئاوەکە قەوزەی سەرکەوت.

طَحْلَبَتْ الأرضُ: زەوییەکە بەهۆی لێروانی گژوگیاوە ڕەش هەڵگەڕا.

الطُّحْلُبُ: سەوزاییەکە سەرئاوی راوەستاو دەگەوێ ٥ قەوزە؛ ڕوەکێکە بەسیتو بێ گوڵو بێ ڕەنگو گەڵایە چەند جۆرێکی هەیە، سەوز، زەرد، بوننیو سروشتین لەئاوی شیرینو سوێردا دەژی هەروا لەزەوی شێدارو تەڕدا هەیە ٥ (ك:طحالب).

طَحَنَ الحبَ وغيره طَحْناً: دانەوێڵەکەی

هاڕی و کردی بەئارد، دەگوترێ: (طحنتهم الحرب وأحداث الأيام): شەڕو روداوی رۆژگار ئەو خەڵکەی هاڕی، تەفرو توناى کردن.

طَحَنَةُ: زێدەڕەوی کرد لەورد هاڕینی دا.

الطاحِنَة: خرێ؛ ئەو ددانانەی خواردن ورد دەکەن (١٢)ددانن دەکەونە دوا ئەو ددانانەی لەکاتی پێکەنین دا دەردەکەون، پێیان دەگوترێ هاڕەڕ ◊ (ك:طواحين).

الطَّاحونُ: ئاش ◊ ئا مێری شت هاڕین ◊ دەستاڕ ◊ بەرداش ◊ (ك:طواحين).

الطحانَةُ: هاڕین ◊ پیشەی هاڕین ◊ ئاشەوانی.

الطَحّان: ئەوکەسەی لەئاش دا کاردەکات، ئاشەوانی.

الطَحّانة: مێینەی (الطَحّان)ە ◊ هەروا ناوە بۆ ئاش و ئامێری شت هاڕین.

الطِّحْنُ: هاڕدراو، ئەوشتەی وردکراوە ◊ ئارد.

الطُّحَنَةُ: ئەوەی زۆر ورد کرابێ، ئەوکەسەی زۆر شت وردبکا ◊ کورتە باڵا، کوڵەبنە.

الطُّحُونُ: ئاشەوان، ئەوکەسەی لەئاش دا کاربکا ◊ کەتیبە سەربازی زۆر گەورە کەهەرچی بیگاتێ بیپرووێنێ، هەموشتێک تارو مار بکا، دەگوترێ: (حرب طحون): شەڕی تارو مارکەر شەڕی ئەستەم کەهەموو شتێک بهاڕێ.

الطَّحِينُ: وردکراو ◊ ئارد ◊ هاڕاو.

الطَّحينةُ: تلّپەی کونجی دوای گوشینی، کەئەم گوشراوە لەدروستکردنی شیرینەمەنی دا بەکاردەهێندرێ.

المِطْحَانُ: ماری پاپۆکە بەستو ◊ (ك:مطاحين).

المَطحَنُ: ئامێری هاڕین و شوێنی شت هاڕین.

المِطْحَنَةُ: ئامێری هاڕین ◊ (ك:مَطَاحِن).

طَحَا طَحْواً: دوورکەوتەوە ◊ لەهەموو لایەکەوە گەمارۆ دراو.

طَحَا المكانُ: شوێنەکە پان و فراوان بوو.

طَحَا الشَّيْءَ: شتەکەی پان کردەوە، رایخست ◊ بەرفراوانی کرد ◊ هاویشتی، دەگوترێ: (طَحَا بالكرة).

طَحَّى: کرایەوە، پان بۆوە، درێژ بووە ◊ ڕەپەو ڕوو ڕاکشا ◊ بەزەوییەوە نوساو هەڵنەستا هەردانیشت.

تَطَحَّى: بەمانا (طَحَّى)دێ.

الطَّحا: دەشتایی و تەختایی لەزەوی.

المُطَحِّيَةُ: ڕوەکی پانەوەبوو بەسەر زەوی دا وەکو ڕوەکی پەیکوڵ و

کاڵەکو ترۆزیو پەڵپینە ... هتد.

طَخَّ طَخّاً وَطَخوخاً: چەموش بوو، رەوشتی ناشیرین بوو.

طَـخَّ الـشَّيْءَ: شـتەکەی فـڕیێ داو دوری خستەوە.

المِطَخَّةُ: ئامێری شت دوور خستنەوە ٥ (ك:مطاخ).

طَخَا اللیلُ ونحوه طخواً: شـەو تاریـك بـوو، تاریکیەکـەی پـەرەی سـەندو زۆر تاریك بوو.

الطَّخَـاء: پەردە کە شتی تـر داپۆشـێ ٥ دەگوترێ: (علی قلبه طخـاء): پـەردە بەسـەر دڵیـەوە هەیـە داپۆشـیوە، پەردەی خەمو خەفەت یان پـەردەی نەزانی دڵی داپۆشیوە ٥ هەوری بەرز کەزۆر لەزەوی دووربن.

الطَّخواء من اللیالي ونحوها: شـەوی زۆر تاریك.

الطَّخْيَـاءُ: بـەمانا (الطخــواء) دێ ٥ رستەی قسە کەمانا نەگەیەنێ.

الطَّخْيَةُ: تاریکی زۆر ٥ پەڵە هەور.

طَـرَأَ طـراءاً وطـروءاً: پەیـدا بـوو، هاتـە پێـشەوە، سـەری هەڵـدا ٥ لـەناکاو دەرکەوتو پەیدا بوو.

طَرُؤَ طَرَاءَةً: ناسكو تەڕو تازە بوو ٥ (فهـو طریءٌ).

طَـرَّأَهُ: ناسـکی کـرد وای لێـکرد تـەڕو تازەبێ.

الطارِئُ: غەریبو بێـگانە ٥ (ك:طُـرّاء وطُــرَآء) ٥ بـۆ جگـە لـەئادەمیزاد دەگوترێ (طواري).

الطَّارِئَة: مێنەی (الطارِئ)ە ٥ بەڵایـەك نەزانــدرێ لـــەکوێوە هـــاتووە ٥ (ك:طوارِئ).

الطُّرآنيُّ: بەڵاو کارەساتێـك نەزانـدرێ لـەکوێوە هـاتووە، دەگـوترێ: (کـلام طرآنـي): کەلامێـکە لەچوارچێوەی ئەدەبو رەوشت بەرزیی دا نیە.

طَرِبَ طَرَبـاً: کـەیفخۆشو تـەڕدەماخ بـوو، لەخۆشـیو تـەڕدەماخی دا هـەموو جەسـتەی پێدەکـەنێ، یـان لەغـەمو ناڕەحـەتی دا دەهـەژێ، دەگـوترێ: (طَـرِبَ الغنــاء): گـۆرانی بێژەکـە خۆشنود بوو گەشەی کـرد ٥ هەموو جەسـتەی لەخۆشی دا هـەژا ٥ (فهـو طرِب وطروب وهي طروب وطروبة).

اطْرَبَهُ: وای لـێ کرد کەیفخۆش بێ.

طَرَّبَ: گۆرانی گوت.

طَـرَّبَ في صــوته: دەنگـی لەرانـدەوەو ناسکی کردەوە.

طَـرَبَ فلانـاً: فلانکەسـی هێنایـە حاڵـەتی خۆشیو شادمانییەوە.

اسـتَطْرَبَ: بـەمانا (طَـرَبَ)دێ ٥ داوای گۆرانی گوتنو خۆش رابواردنی کرد.

إِسْتَطْرَبَ فلاناً: داوای لەفلانکەس کرد گۆرانی بڵێو شادمانی بەرپا بکا ٥ یان فلانکەسی هێنایە جونبوش‌و گۆرانی گوتن.

الطَّرَبُ: لەرزەو خۆشیو تەرِدەماخییەکە توشی دەرونی ئادەمیزاد دەبێ بەهۆی پەیدابوونی حاڵەتی فەرەح بەخش، یان لەرزین‌و غەم کەبەسەر ئادەمیزاددا دێ حاڵەتێکی نائاسایی بۆ دێتە جێ جم‌و جوڵ‌و هەژانی بۆ پەیدا دەبێ ٥ بەزۆری وشەی (الطَّرَب) بۆ خۆشنودی دڵ‌و تەرِدەماخی بەکاردێ ٥ هەروا بۆ گۆرانی‌و هەڵپەرکێ بەکاردێ.

الطَّرُوبُ: کەسێك زووبکەوێتە حاڵەتی خۆشنودی‌و جونبوشەوە ٥ شتی فەرەحبەخش زووکاری تێبکاو بیهەژێنێ ٥ (ك:طِرَابَ).

المُطْرِبُ: گۆرانی بێژ ٥ گۆرانی بێژی دەنگ خۆش‌و شارەزا لەگۆرانی گوتن دا.

الطُّرْبِيدُ: گوللە تۆپێکی گەورەیە کەشتی دەریایی یان فرۆکەی شەڕ دەیهاوێژێ بۆ زیان گەیاندن بەکەشتی دوژمن.

الطُّرْبُوش: تەربوش، کڵاوێکی سورە لەخوری‌و شتی وا دروست دەکرێ، جاری واهەیە قوماشێکی سپی لێ دەهاڵێندرێ، پێش نوێژو خوتبەخوێنی موسوڵمانان لەسەری دەکەن ٥ (ك:طَرابیش).

طَرْبَلَ فُلان: فلانکەس داوێنی خۆی بەسەرزەوی دا راکێشاو لەرۆیشتن دا شل‌و شێواو بوو.

الطِّرْبَالُ: نیشانەو بورج‌و سەنگەرێکە لەسەر تۆپەڵاکی کێو دروست دەکرێ ٥ هەربینایەکی بەرز بێ وەکوو منارەو شتی وا ٥ هەرلوتکە شاخ‌و دیوارێکی بەرز هەڵچوو بۆلای ئاسمان ٥ (ك:طرابیل).

الطِّرْبِيلُ: جەنجەڕ؛ ئامێرێکە گەنم‌و جۆی درواوەی پێ ورد دەکرێ، وڵاغێك یان دوو وڵاخ رایدەکێشن بەکەوانەیی بەناو کرشەکەدا دەخولێنەوەو کرشەکە ورد دەکەن تادەبێتە کا ئەوکات بەشەنەو لەشوێنێکی بەرەو با خەرمانەکە وردە وردە بەربا دەدا تادانەوێڵەو کاکە لەیەکتر جیادەبنەوە، بەوکارە دەگوترێ خەرمان سورکردن ٥ (ك:طرابیل).

الطُّرْثُوث: روەکێکی مشەخۆرە لەپێری (السنومورية)یە جۆرێکی تری هەیە درێژکۆڵەو باریك

لەچۆڵەوانی وڵاتی میصرو کەناری دەریای ڕۆم دەڕوێ.

طَرَحَ الشَّيْءَ وبه طرحاً: شتەکەی فڕێ دا، هاویشتی، دەگوترێ: (طرحت به النوى كل مطرح): دوریو غەریبی بەهەموو لایەکی داداو هەڵیدایە هەموو کونو قوژبنێکەوە.

طَرَحَ عدداً من عدد: ژمارەیەکی لەژمارەیەکی زۆر تر دەرکرد.

طَرَحَ عليه شيئاً: شتێکی بۆ هاویشت، شتێکی خستە سەر ە شتەکەی بڵاو کردەوە ڕایخست.

طَرَحَ عليه المسألة: مەسەلەکەی خستە بەردەمیو داوای لێکۆڵینەوەی لێ کرد ە کارەکەی خستە بەردەستی.

طَرَحَ الشَّيْءَ عنه: شتەکەی لێ فڕێ داو لێی دوورخستەوە.

طَرِحَ طَرَحاً: دوورکەوتەوە ە (فهو طَرِحٌ).

طارحهُ الحديثَ ونحوَه: گفتو گۆی لەگەڵ کردو ڕاوو بۆچونیان لەگەڵ یەکتر گۆڕیەوە.

طَرَّحَ الشَّيْءَ: بەمانا (طَرَحَهُ)دێ.

طَرَّحَ البناءَ: باڵەخانەکەی زۆر بەرزکردەوە، فراوانی کرد.

إطَّرَحَهُ: بەمانا (طَرَحَهُ)دێ.

إنْطَرَحَ: بۆ موطاوەعەی (طَرَحَهُ)دێ.

تطارحا الحديثَ ونحوه: بیرو بۆچونو قسەو گفتو گۆیان گۆڕیەوەو دانوسانیان کرد.

تَطَرَّحَ: بە لۆژە لۆژ ڕۆیی‌و لاتە لاتی بوو ە تەیلەسانی لەبەرکرد.

الأطروحة: پێش نیازکردنو بیرو ڕادەربڕین بۆ لێکۆڵینەوەو دانو سان تێیدا ە مەسەلەو باسو خواسێك بۆ لێکۆڵینەوە بخرێتە بەر دانو سان ە (ك:أطاريح).

الطَّرَّاح: شوێنی دور، زۆر دوور.

الطَّرْحُ في الحساب: کەمکردنی ژمارەیەکە لەژمارەیەکی تری زۆر تر لەخۆی.

طَرْحُ البحر في مصر: بریتییە لەزەوییەك بەرزبۆتەوە لەسەر قەراخی ڕوباری نیل.

الطِّرْحُ: دەرکراو؛ واتە شتی کەم لەشتی زۆر جەرت کرابێ.

الطَّرْحَةُ: تەیلەسان کەبریتییە لەپۆشاکێك شانو ملی پێ دادەپۆشرێ، وەلێ ئێستا ناوە بۆ پارچە قوماشێك سەروشانو ملی پێ داپۆشرێ وەکوو چارۆکەی ئافرەتو تارای بوكو ئەو چەفتەیەی لەژێر عەگاڵەوە پیاوی عەرەب سەروشانو ملی پێ دادەپۆشێ ە (ك:طِراح).

الطَّرُوحُ: ئەوەی زۆر شت فڕێ دەدا یان زۆر دووری دەخاتـەوە ٥ کەوانێـك تیرەکـەی بەتـەوژم بهـاوێ ٥ (ك:طُرُحٌ).

الطَّرِيحُ: فـڕێ دراو، واز لێهێنـدراو لەبـەر بـێ نرخـیو هـیچو پوچـی شتەکە ٥ (ك:طراحی).

المَطْرَحُ: شوێنو جێـگای شت ٥ بۆیـە بەشـوێنی نیـشتەجێبونو شـوێنی دانیشتنو یانەو ئەنجومەن دەگوترێ (مَطْـرَح) ٥ هـەروا نـاوە بـۆ شـوێنی دوور ٥ جـاری واش دەبـێ وەکـوو چاوگ (مصدر میمی)بەکاردێ.

المِطْرَحُ: ئامێری شت فڕێ دان ٥ رمبی دوور هاوێـژراو ٥ ئـامێری تـەون کردن.

المِطْرَحة: رفێدە؛ ئەو شتەی نانی پێ دەخرێتـە تەنـدورو فڕنـەوە ٥ (ك:مَطَارِحُ).

المَطْـرُوحُ: ژمـارە دەرکراوەکـە کـە بـچوکترە لـەژمارە لـێ دەرکراوەکـە کەپێی دەگوترێ (مطروح منه).

الطَّرخـون: گیاتـەرخون؛ ڕووەکێـکی تەمـەن درێـژە بـۆنی گەڵاکـەی خۆشەو بەتەڕی لەگەڵ خواردەمەنی دا دەخـورێ، پێـشی دەگـوترێ (الحُوذان).

الطِّـرِّيحُ: ماسـییەکی بـچوکەو خـوێ دەکرێو دەبرژێندرێو دەخورێ.

طَرَدَهُ: دەری کرد لەبەر قێزەونـی یـان لەبەر هیچو پوچی یان بەمەبەستی سزادانو تۆڵە لـێ ستاندن.

طَرَدَ المُغِيرَ ونحوه: هێـرش هـێنو پـەلامار دەرەکەی راونا، شکاندی.

طَرَدَ الدواب: لەملاو ئـەولاوە وڵاخـەکانی خڕکردنـەوە، دەگـوترێ: مەڕەکـەی بەسەریەك دا دایەوە.

طَرَدَ القاعِـدة والحکـم: یاسـاو بڕیارەکـەی بەگشتی ئاڕاستە کرد.

طَـرَدَ بَـصَرَهُ في أثـر القـوم: چاوی لـەدوی گەلەکەی بوو.

طَرَدَ المولودُ أخاه: منداڵەکە لەدوا براکـەی لەدایك بوو.

طَرَدَ القومَ: بەسەر خەڵکەکەدا تێپەڕی.

طَـرَدَ الـصیدَ طَـرْداً: هـەوڵی نێچیرکردنی نێچیرەکەی دا.

اطْـرَدَهُ: وای لەشـتەکە کـرد دەرکـراو فڕێدراوبێ.

اطْرَدَ فلاناً من البلـد أو عنـه: فـەرمانی کـرد فلانکـەس لـەوڵات دەربکـرێو دوور بخرێتەوە.

اطْـرَدَ صـاحِبَهُ: گـرەوی لەگـەڵ هاوەڵەکـەی کـرد لـە راکـردنو پێـشبڕکێ دا یـان لـەقومار دا یـان لەزۆرانبازی دا.

طَارَدَهُ مُطارَدة وطِراداً: هەڵمەتی بۆبردو پەلاماری دا، دەری کرد، دەری پەڕاند ٥ پیشبڕکێی لەگەڵ دا کرد لەهەڵمەت بردن بۆ سەردوژمن.

طَرَّده: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طرده)دێ.

طَرَّدَ السَّوْطَ: شوڕکەکە یان گورزەکەی درێژ کرد.

إطَّرَدَ: بەشوێن یەك دا هات، زنجیرەی بەستو نەبڕایەوە ٥ هەربەم بۆنەیەوە لەڕوانگەی ئەم مانایە دەگوترێ: (إطَّردَ الكلامَ أو الحديث): واتە قسەکانی بەزنجیرو بەشێوەیەکی ڕێكو پێك ئاڕاستە کردنو مەبەستی گەیاند.

إطَّردَ النهرُ: ڕووبارەکە بەردەوامو بەشێوەیەکی نەپساوە ئاوەکەی پێداهاتو بڕانەوەی نەبوو.

إطَّرَدَ القياسُ: حوکمو وەصفەکە (عیلەتو بایسەکە) بەبونو بەنەبون دەومرانیان کرد، بۆ نمونە سەرخۆشکردن کەهۆکارو عیلەتی حوکمێکە کەحەرامبوونە دەومران دەکەن، لەهەرشوێنێك وەصفو عیلەتەکە هەبوون حوکمەکە هەیە، واتە هەرشتێك ئادەمیزادی سەرخۆشکرد حەرامە.

تطارد الأقران وغيرهم في الحرب: شەڕکەرەکان هەندێکیان هەندێکیانیان ڕاوەدوونا.

تطارد الشّيئ: شتەکە زنجیرەی بەستو یاساکەی بەرقەرار بوو.

إستطرد له في الحرب وغيرها: لەشەڕدا بەفێڵو بۆ ئەوەی هەڵی بخەڵەتێنێ لەبەری هەڵاتو دوایی هەڵمەتی بۆ هێنایەوە.

استطرد في الكلام: لەقسەکان دا لەباسێکەوە گواستیەوە بۆ باسێکی تر.

الطَّرّاد: (فرسان الطَّرّاد): ئەو سوارچاکانەی گۆڕەپانی شەڕن کەهەڵمەت بۆیەکتر دەبەنو یەکتر ڕاوەدوو دەنێن، یەکتر دەهێننو دەبەن.

الطَّرْدُ: ئەو کاڵاو شتو مەکەیە بەهۆی بەریدەوە لەشوێنێکەوە دەنێردرێ بۆ شوێنێکی تر ٥ ئەم وشەیە لەبنەڕەتا چاوگە، دوایی بۆکاڵای نێردراو بەبەریدا بەکارهاتوو ٥ لەبواری زانستی پزیشکی دا بۆ دەرهێنانی منداڵ لەسکی دایکی بەشێوەی ناسروشتی بەکاردەهێندرێت.

الطَّرَدُ: ڕاوچیەتیو نێچیروانی، دەگوترێ: (هذا يوم الطَّرَدِ): ئەمڕۆ

رۆژی راوکردنو راوەدونانی نێچیرە ٥ پورەهەنگ ٥ (ك:طرود).

الطَّرّادُ: سەربانی رێكو روبەری دەشت ٥ ئامێرێكە بەگاسنی هەوجارەوە شەتەك دەدرێ بۆئەوەی خەتە جوتەكان گەورە بن ٥ كەشتی بچوكو تیژڕەو ٥ ئێستا بۆ كەشتی جەنگی تیژڕەو بەكاردەهێندرێ.

الطَّرّادة: كەشتی جەنگی تیژڕەو.

الطَّريد: دەركراو ٥ راوەدونراوو دەرپەڕێندراو لەلانەی خۆی، جا نێچیربێ یان شتی تر ٥ ئەو منداڵەی دوا منداڵی پێش خۆی لەدایك دەبێ.

الطَّريدةُ: دەركراو راوەدونراو ٥ ئەو نێچیرە یان هەرشتێكی تر لەلا ئەی خۆی دەرپەڕێندرێ، رێچكەو باریكە ڕێ ٥ كونێك لەقوماش كرابێ بەدرێژی ٥ پەڕۆیەكە تەڕدەكرێو ناوتەندوری پێ دەسڕدرێتەوە.

المَطْرَدَة: شوێنی جلیت بازیو راوەدونانی ئەسپ سوار لە كاتی شەڕو هەراداو هەڵمەت بردنی سوارەكان بۆ یەكتری ٥ نیشانەی رێگاو بان ٥ (ك:مَطارد).

المُطْرَدُ: هەرشتێك چەموش بێ ماڵی نەبێ.

طَرَّطَرّاً وطروراً: جوانو روگوشادو ڕەزاشیرین بوو.

طَرَّ الشَّعْرُ: مووەكان روان، دەگوترێ: (طَرَّ شاربه): ئەو گەنجە موی لێ هاتن ریشی روا، سمێڵی هاتن.

طَرَّ النبتُ: روەكەكە رواو دەركەوت.

طَرَّ النجوم: ئەستێرەكان هەڵاتنو روناكییان دا.

طَرَّ الثوبَ: قوماشەكەی دڕاند، دەگوترێ: (طَرَّهم بالسيف).

طَرَّ الشَّعْرَ: مووەكانی كورت كردنەوە.

طَرَّ البناءَ ونحوه: باڵەخانەكەی بۆیەكردو جوانی كرد.

طَرَّ المال ونحوه: ماڵەكەی دزی یان رفاندی.

اطَرَّ: شارەزای كرد ٥ بەم بەرو ئەو بەری شیوەكەدا هاتوچۆی كرد ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ (أَطِرِّی فانك ناعله): ئەوكارە قورسە بكە تۆ بۆكاری وا گران لێهاتوی.

اطَرَّ الشَّيْءَ: شتەكەی بڕیەوە، خستیە خوار.

طَرَّرَ: تورەی دروستكرد یان تورەو ئارمی پەیداكرد.

طَرَّرَ الثوبَ: بۆ قوماشەكە ئارمی پەیدا كرد ٥ تورەو مۆری لەقوماشەكە دا.

طَرَّرت الجارية: كیژەكە بەزوڵفو قژی پێشەسەری تورەی بۆخۆی دەستەبەر كرد.

الطُّرُ: ئەو توكو كوڵكو موومیە كەدوا برینەوەو روتانەوە دێنەوە ◊ مۆری طوغراو ئارمی شت ◊ (ك:طُرَرٌ وطرار).

الطُّرُ: لایەنو دەڤەرو لایەنی شت ◊ پەراوێز ◊ كۆمەڵ ◊ (ك:أطرار).

الطُّرَّةُ: ناوە بۆشتی بڕدراوە ◊ كەناری هەمووشت ◊ لێواری شیو ◊ ئەو قژەی ئافرەت لەسەر ناوچەوانی رێكی دەخاو دای دەهێنێ، كاكۆڵ ◊ مۆری طوغرا ◊ (ك:طُرَرٌ وَطِرار)، دەگوترێ: (بدت مخايل الأمر وطرره): نیشانەی كارو روداوەكە دەركەوت.

الطَّرَار: دزو گیرفانبڕ ◊ گیرفانی پیاو دەدڕێو دەبڕێ پارەكەی دەردێندرێ.

الطَّرُورُ: كاكۆڵی كچو كوڕ ◊ (ك:طُرُرٌ وطِرار).

الطَّرِيرُ: كاكۆڵی رێكو پێكو شانەكراو ◊ خاوەن روخساری جوانو رەزا شیرینو جەستە رێكو پێك ◊ گەنجێك سمێڵی بۆركردبێ.

طَرَزَهُ طَرْزاً: پاڵی پێوەناو پاڵەپەستۆی دا.

طَرِزَ طَرَزاً: رەوشتی جوان بوو دوای ئەوەی لەوەپێش بەد خو بوو ◊ لەپۆشینی پۆشاكو خواردن دا شتی باشو خاوێن بەكاردێنێ ◊ خواردنی خۆش دەخواو پۆشاكی جوانو بەنرخ لەبەردەكاو بەرێكو پێكی خۆی دەردەخا ◊ (فهو طرِزٌ).

طَرَّزَ الثوب وغيره: پەراوێزی نایابی بۆ كراسەكەی دروست كرد، ئەتەمینو شیرازەی پێوە دادرو.

تَطَرَّزَ في الملبس وغيره: شتی نایابو جوانی پۆشی.

الطِّراز: شێوەو شێواز، شتی باش لەهەموو جۆرێك، دەگوترێ: (ليس هذا من طرازك): ئەمە لەشێوەو شێوازی تۆ نیە ◊ ئارمی قوماشو شتی لەوجۆرە ◊ ئەو قوماشو پۆشاكەی بۆ پاشا ئامادەدەكرێ ◊ ئەو شوێنەی قوماشی باشی لێ دەچێندرێو لێوەی بەرهەم دەهێندرێ ◊ (ك: طُرُزٌ وأطرِزَة).

الطِّرَازَة: پیشەی پەراوێز چنی قوماشو پۆشاك.

الطِّرَازَة: پیشەی پەراوێز چنی قوماشو پۆشاك.

الطَّرَّاز: ئەوەی پەراوێز چنی دەكا ◊ یان بەهەودای ئاوریشم پەراوێز چنی كراسەكە دەكا.

الطِّرْزُ: شێوازو شێوه ٥ شتی باش لەهەرجۆرێك بێ.
الطِّرْزِيُّ: بەمانا (الطِّراز)دی.
المُطَرَّزُ: بەمانا (الطِّراز)دی.
طَـرَسَ الكتابَ طَرْساً: كتێبەكەی نووسیەوە ٥ رەشی كردەوە.
طَرَّسَهُ: بەمانا (طَرَسَهُ) دێ ٥ سەر لەنوێ كتێبەكەی نوسییەوە، بەسەر دێڕەكاڵو كوژاوەكان دا چۆوە.
تطَرَّسَ في ملبسه ومطعمه: پۆشاكی باشی پۆشیو بەشێوەی رێكو پێك پۆشاكی پۆشی ٥ خواردنی چاكی هەڵبژاردو خوارد.
تَطَرَّسَ عن الشَّيْءِ: خۆی لەشتەكە پاراستو خۆی لەوە بەرزتر زانی كەخەریكی ئەو جۆرە شتانە بێ.
الطِّرْسُ: كاغەزو پەرە ٥ پەڕاوێك نوسراوێك كوژابێتەوەو دوایی تۆخ كرابێتەوە یان نوسرابێتەوە ٥ (ك:طروس وأطراس).
طَرِشَ طَرَشاً وطُرْشَةً: گوێی گران بوو ٥ كەڕ بوو.
تطَارَشَ: خۆی بەكەڕو گوێ گران نیشان دا.
الأَطْرَشُ: كەڕو گوێ گران ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (طَرْشاء) ٥ (ك:طُرْش).
الأُطروش: بەمانا (الأطرش)دێ.
الطَّرَشُ: گوێ گران.

طَرْطَـرَ: شانازی بەشتێك كرد كەنیەتی.
طَرْطَرَ بضأنه ونحوها: بانگی مەڕەكانی كرد بۆئەوەی بیاندۆشی.
الطَّرْطَـرُ: شەرابی پاڵێوراو، خڵتەو پڵتەی شەرابی پاڵێوراو.
الطَّرْطور: شتی باریكی درێژ ٥ فیسی درێژ بۆسەری باریك ٥ نەفامی لاواز ٥ (ك:طَراطِير).
الطُّرْطِيرُ: خڵتەو پڵتەی بنكی پیاڵەشەراب، دوایی بەكارهێندراوە بۆ خڵتەو پڵتەی هەموو شلەمەنیەك.
طَـرَفَ البَصَرَ طرفاً: پێڵوی چاوی هەڵتەكاند، جولاندی، دەگوترێ: (مابقيت منهم عين تطرِفُ): هەموویان فەوتانو كەسیان نەماوە.
طَرَفَ اليه: بۆی روانی، سەیری كرد.
طَرَفَ عينيه وبهما: پێڵوی چاوی جولاندن ٥ (طَرَفَ الشيءَ): سەیری شتەكەی كرد.
طرف عينه الحزن وطَرَفَ عينه المالَ: خەمو خەفەت یان ماڵو سامان چاوی كوێركردو حەقو راستی نەبینی.
طَرَفَ فلاناً عن الشَّيْءِ: فلانكەسی لەوكارە لادا.
طَـرُفَ طَرَافَةً: ناسكو تەڕو تازە بوو.

اطْـرَفَ: شتێـكى سـەيرو عەنتيكـەى هێنايەكايەوە.

اطْـرَفَ الرجـــلَ: شتێـــكى نايـــابو عەنتيكەى دابەفلان.

اطْرَفَهُ بكذا: بەديارى ئەوشتە نايابەى دايە.

اطْـــرَفَ الثـــوبَ: قوماشـــەكەى نيشانەكردو وێنەو شتى واى لەسـەر رەسم كـرد ٥ لەقەراخـەكانى وێنـەى كێشا.

طَـرَّفَ الجنـدي: سـەربازەكە لەقـەراخ شەڕگەدا شەڕى كرد.

طَرَّفَ الشَّيْءَ: شتەكەى خستە كەنارەوە ٥ قـەراخى بۆدانـا ٥ كەنارەكـەى ديـاريى كـرد ٥ شـتەكەى بەناسـكو تازە لەقەڵەم دا.

طَرَّفَـت المـرأةُ أناملـــها وأظفارهـــا: ئافرەتەكـە قامـكو نينۆكـەكانى بەخەنە رەنگ كردن، جوانى كردن.

إطَّرَفَ الشَّيْءَ: شتەكەى بەناسكو تەڕو تازە دانا ٥ تازە هەڵى بژارد.

تَطَرَّفَ: هاتـە كـەنارەوە، چووە قـەراخ شـــتەكە، دەگـــوترێ: (تَطَرَّفـــت الـشمسُ): خـۆر لـەئاوابوون نزيـك بۆوە.

تَطَـرَّفَ منـــه: لێـی دوور كەوتـەوە ٥ لەسـنوورى ئاسـايى خـۆى لايـداو تێپەڕى كرد.

تَطَرَّفَ الشَّيْءَ: قەراخى شتەكەى گرت ٥ بەناسكو تەڕو تازەى لەقەڵەم دا.

إسْتَطْرَفَهُ: بەناسكو ناوازەى لەقەڵەم دا.

الأطروفـة: نوكتـەى خـۆشو قـسەى سـەيرو چيرۆكى سـەيرو سـەمەرە ٥ ديارىو شتى عەنتيكە ٥ شتى تـازە داهاتووى سەيرو سەمەرە.

التطريف: نينۆك كـردنو جوانكردنى دەستو پەنجە.

الطَّـارِفُ: شـتى ناسـكو دڵخۆشـكەر ٥ قسەى خۆش.

الطَّارِفَـةُ: چـاو ٥ كـونو كەلەبـەرى خێمەو ڕەشماڵ كەدەكەونە ئەملاو ئەولايـەوەو لێيانـەوە دەڕوانـى بـۆ دەرەوە ٥ چەند حەلقەو قوڵفەيـەك كـە حـەبليان تێخـراوەو بەسـنگە داكوتراوەكانـەوە خێمەكـە شـەتەك دراوە ٥ (ك:طوارف).

الطّـراف: قـسەى بـەتوانجو توێـكڵ بۆئـەوەى ببێتـە هـۆى خۆشـىو پێـكەنين ٥ خانوێـــك لەخـــشت دروسـتكرابێو بـچوكو نەوپلكـەبێ واتە قۆخيلكە، خانوى عەرەبـە سـارا نـــشينەكان ٥ ئـــەوەى لەقـــەراخو بيجـاخى كـشتوكاڵ دەڕوێو لـــێ دەكرێتەوە ٥ (ك:طُرَف وطرافة).

الطَّرْفُ: جولاندن‌و هەڵتەکاندنی پێڵوی چاو ◦ خودی چاو ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ﴾ ◦ تێڕوانین‌و سەیرکردن ◦ کۆتایی‌و ئەوپەڕی هەموو شتێك ◦ هەروا بەمانا (الطِّرَف)یش هاتووە ◦ (ك:أطراف).

الطُّرْف: پیاوی پیاوانەو سەخی‌و نانبدە ◦ ئەسپی ڕەسەن ◦ قسەی خۆش‌و پێکەنین ئاومر ◦ هەرمانایەك وشەی (الطَّارف) بیگرێتەوە، ئەمیش دەیگەیەنێ ◦ هەر گوڵ‌و بەرو بومێکی ڕوەکی کە هێشتا لەخونچەکەی دابێ‌و نەپشکوتوبێ ◦ ئەوکەسەی لەسەر هیچ ئیش‌و بیرو ڕایەك بەردەوام نەبێ ◦ ئەوکەسەی زوزو لە لەوەڕگاو پاوانێکەوە دەگوێزێتەوە بۆ لەوەڕگایەکی ترو لەلەوەڕگایەك دا نامێنێتەوە ◦ چاو چنۆك‌و چاولێکەرو بەخیل، هەرشتێك ببینێ پێی خۆشە بۆئەو بێ ◦ قسەی جوان‌و پڕمانا ◦ (ك:طروف وأطراف).

الطَّرَفُ: لەهەمووشتێك ئەمسەرو ئەوسەری‌و کۆتاییەکەی ◦ ناوچەو دەڤەر ◦ کۆمەڵێك لەشت ◦ یەکێك لەکڕیارو فرۆشیار ◦ (ك:أطراف).

الطرفاء: درەختێکە لەپێری (الطرفاوية) ◦ درەختی (الأثل)لەو پێڕەیە.

الطَّرْفَةُ: خاڵێکی سورە لەچاودا پەیدا دەبێ لەئاکامی خوێن تێزان بەهۆی زەخت‌و زەبرێك کەلە چاو دەکەوێ.

الطُّرْفَةُ: هەرشتێك تازە قەڵاو عەنتیکەو سەرسوڕهێنەر بێ.

الطُّرْفَةُ: مێینەی (الطُّرْف) ◦ (ك:طِرَفٌ) ◦ شتی چاکی عەنتیکەو ناوازە ◦ قسەو گفت‌و گۆی خۆش‌و گاڵتەو گەپ.

المِطْرَف: چارەکەیەکە یان پۆشاکێکە لەئاوریشم چوار گۆشەیەو گوڵی تێدان ◦ (ك:مَطارِف).

المُطَرَّفُ من الخيل: ئەسپێك سەری سپی بێ یان کلکی سپی بێ‌و باقی جەستەی ڕەنگی تر بێ ◦ یان ئەو دوو شوێنەی ڕەش بن‌و باقی جەستەی ڕەنگێکی تر بێ.

المُطَرَّفَةُ: مەڕێك دەوروبەری گوێی سپی بێ‌و باقی جەستەی ڕەش بێ ◦ یان بەپێچەوانەوە دەورو بەری گوێچکەی ڕەش بێ باقی جەستەی سپی بێ.

المطروفُ: چاو تێ بڕدراو، دەگوترێ:

(فلان مطروف بفلان): فلانكەس چاوی لەفلان بڕیوەو سەیری کەسی تر ناکا.

المَطْرُوفَةُ من النساء: ئافرەتێك چاو داخاو چاو زەق نەکا.

طَرَقَ النجمُ طُرُوقاً: ئەستێرەکە شەو هەڵهاتو جوان دەرکەوت.

طَرَقَ المَعْدِنَ طَرْقاً: مەعدەنەکەی خستە سەر سندانو بەچەکوچ لێی دا درێژی کرد پانی کرد.

طَرَقَ الصوف ونحوه: خورییەکەی بەشەکردو شی کردەوە لۆکەکەی شی کردەوە بەهەلاج.

طَرَقَ البابَ: لەدەرگاکەی دا.

طَرَقَ القوم: شەو درەنگانێك کابرا هاتە ماڵی ئەو خێڵەو بوو بەمیوانیان.

طَرَقَ الطَّريقَ: ڕێگاکەی پیادەکردو پێیدا ڕۆیی.

طَرَقَ الكلامَ: قسەکەی هێنایە پێشەوەو خستیە بەرباسو لێکۆڵینەوە.

طُرِقَ طرْقاً: سەری داخستو بێدەنگ بوو، قسەی نەکرد ٥ لەترساو بەهۆی حەبەسانەوە بێدەنگ بوو ٥ چاوی داخستو خۆی لێ بێ ئاگا کرد.

اطْرَقَ جناح الطائر: باڵی باڵندەکە هەندێ لەپەڕەکانی کەوتنە سەریەك.

اطْرَقَ الشَّيْءَ: هەندێ لەشتەکەی خستە سەر هەندێکی.

اطْرَقَ الشَّيْءَ بالجلد ونحوه: چەرمی لەبەرشتەکە کرد.

اطْرَقَ فلاناً فحلاً: نێرییە قەرە یان حوشترە نێرەیەکی دا بەفلانکەس بۆئەوەی بزن یان حوشترەکانی پێ کەڵ دا.

اطْرَقَ الصيْدَ: تەڵەو داوی بۆ نێچیرەکە نایەوە بۆئەوەی بیگرێ.

طَارَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەندێکی خستە سەر هەندێکیو ڕاستەو پاستەی کرد.

طَارَقَ الشَّيْئَين وبينهما: دوشتەکەی خستنە سەریەكو پێکی گرتن.

طَارَقَ النعلَ ونحوها: نەعلەکانی خستنە سەریەكو قاتقات داینان.

طَرَّقَت الحَامِلُ: ئافرەتە سکپڕەکە منداڵەکەی لەسکی دا گیربوو ٥ یان هەندێکی هاتە دەرو هەندێکی ماوە نایەتە دەر ٥ دەگوترێ: (طَرَّقَت بولدها): منداڵەکەی لەسکی دا ئاخێ بوو.

طَرَّقَت الدجاجةُ ونحوها: مریشکەکە هێلکەی بەناخۆشی کرد.

طَـرَّقَ الـشَّيْءَ: زۆری شـتەکە فـش کردەوە.

طَرَّقَ الموضِعَ: شوێنەکەی کردە ڕێبازو ڕێڕەو.

طَرَّقَ طريقاً: ڕێـگاکەی تـەختو خـۆش کرد.

طَرَّقَ له: ڕێـگای بۆکردەوە.

إنطرقَ: بۆ موطاوەعەی (طَرَقَهُ)دێ.

تطارَقَ: بەدواداچونی بۆکرد.

تَطَرَّقَ اليه: ویستی ڕێـگای بۆ بکاتەوە ٥ لێـی پاڕایـەوە کارەکـەی بۆبکـاو یارمەتی بـدا، دەگـوترێ: (تطـرّق الی ذهنـه کـذا): ئـەوە بـەبیری داهـاتو ئەوە چووە دڵیەوە.

تطرَّقَ الی الموضوع: باسەکەی وروژاندو خستیە بەرلێکۆڵینەوە.

إستَطْرَقَ الی البـاب: ڕێـگای دۆزیـەوە بـۆلای دەرگاکـە یـان بـەو ڕێـگایە دا ڕۆیی کەدەچووە لای دەرگاکە.

إستَطْرَقَ فلاناً: داوای لەفلان کرد ڕێگا چارەیەکی بۆ بدۆزێتەوە.

إستَطْرَقَ فلاناً فحلاً: داوای لەفلان کرد حوشـترە نێرەیـەکی بـداتێ بـۆ کەڵدانی حوشترە مێیەکانی.

الطارِقُ: میوانی شەو، کەسێـک شەو بێ بەمیوانی یان بـۆ مەبەسـتی تـر بـێ ٥ ئەسـتێرەی ڕونـاک کـە بەڕوناکایی خۆی تـاریکی شـەو کـون بکا ٥ ڕوداو ٥ ڕوداوێـك بەشەو ڕوبدا ٥ (ك:طُرّاق) بۆ ئادەمیزاد.. بۆ شـتی تر (طَوَارِق).

الطارِقَـةُ: خـێڵو هـۆزی پیـاو ٥ سیـستەمی بـچکۆلە بـۆ نوسـین ٥ ئەوکەسـەی بـەردی پشكو گـرەو دیاری دەکاو دەستە گوڵی لـێ دەدا.

الطِّـراقُ: توێژێـکی پێست کەدەکەوێتـە سەر توێژێـکی تـر ٥ تۆوی ئەسپو حوشـتری نێـرە کـە بۆکەڵـدان بەکاریان دێنن.

الطَّرْقُ: دیاریکردنی بەردوچکەی فاڵ گرەوە کەمەزندەی دەکاو لێـی دەدا ٥ داونانەوە، تەڵە نانـەوە بۆ نێـچیر ٥ بـەزو پیـو ٥ هێـزو توانـا ٥ (ك:أطراق).

الطَّرْقَـةُ: یـەکجار لێدانی پشك ٥ یـەك جـار لەهەرشتێـك بـێ، دەگـوترێ: (آتيه في اليوم طـرقتين): لەرۆژێـك دا دووجار هـاتم بـۆلای یـان دەگـوترێ: (آتيه في اليوم طَرْقَة واحدة).

الطُّرْقَةُ: ڕێـگا ٥ ڕێبـازو بیرو بۆچـونی ئایینی یان سیاسی یـان هەربوارێـك ٥ دابو نـەریت ٥ ڕێـگاو چـۆنیەتی پێـك گرتنـی دوو شـت یـان زیـاترو دانانیان لەسەر یەکتر.

الطَّرُقُ: دانانی بەرد چین لەسەر چین.

الطَّرِيقُ: ڕێـگا، شوێنی پێداڕۆیشتن ٥ ڕێـگای پـانو پـۆڕ ٥ ڕێبـازی پێـڕی صۆفیو دەروێش ٥ (ك:طُرُقٌ).

طُــرُقَ الطعـــن: لـەقانونی مورافەعاتــدا بریتییە لەو هۆکارە یاساییو بەڵگە مـادیو مەعنەوییانـە کـە تاوانبـارو حوکمـدراو پـەنای بۆدەبـا بۆئـەوەی ئــەو حوکمـــەی بەســـەری دا دراوە هەڵبوەشـێتەوە، یـان ڕاسـتەو پاسـتە بکرێ.

الطَّرِيقَةُ: ڕێباز ٥ ژینامەو بەسـەرهاتی تاکەکەس ٥ مەزهەبو بیرو بۆچوونو پـەیڕەوو پرۆگـرام ٥ چـینو توێـژ ٥ (ك:طرائق).

الطَّرَائِقُ: چینەکان هەندێکیان لەسەر هەندێـکیان ٥ کۆمـەڵو تـاقمی بـیرو بـاوەڕ جیـاواز، دەگـوترێ: (ثــوب طرائق): کراسێکی ڕزیوو کۆنـە، یـان پارچە پارچەیە.

المُسْتَطْرِقَةُ: قاپو قاچاخی مەعدەنی.

المِطْرَاقُ: چـەکوچ ٥ ئـامێری کوتـان ٥ ڕێگایەك زۆری ڕێبوار پێدا بڕۆن.

المِطْـرَاقُ مـن الـشَّيْ: شتێـك بـەدوا شتێك دا بێ یان هاوشانو هاوشێوە بێ ٥ (ك:مطاریق).

المطــاريق: پیـــادەڕەو، دەگـــوترێ: (جاءت الدواب مطـاريق): وڵاخـەکان بەڕیز بەشوێن یەکدا هاتن.

المِطْرَقُ: چـەکوچ؛ ئـامێرێکی ئاسنینە ئاسـنی گـەرمکراوو مەعـدەنی تـری پێ دەکوترێ ٥ ئامێرێکە خوری پـێ شی دەکرێتەوە یـان لۆکـەی پـێ شـی دەکرێتەوە.

المِطْرَقَةُ: بەمانا (المِطْرَقُ)دێ.

المَطْـرُوق: کەسێـك بـێ عـەقڵو گێـل بێ.

المُنطَرِقاتُ: ئەو قەبارە مەعدەنیانەی بەچەکوچ ڕاست دەکرێنـەوە، درێـژو پان دەکرێن.

طَرِمـت بيــوتُ النحــل طَرْمــاً: شـانە هەنگوینەکان پڕبوون لەهەنگوین.

اطْرَمـت أسنَانه: ددانــەکانی بــەڵغی سەوزیان گرتوە.

الطَّارِمَـــةُ: خـــانوی بـــچوك لـــەدار دروستکراوبێ وەکوو قوببە.

الطُّرامَةُ: ئـەو چڵـكو بەڵغە سـەوزەی دەکەوێتـــە ســـەرددان ٥ پاشمـــاوەی خواردن لەناو ددانەکان دا.

الطَّرْمُ: هەنگوین ٥ ڕۆنەکەرە.

الطِّرْمَـةُ: زیبکـەو لـووە بـچکۆلەیەکە لەناوەڕاستی لێوی سـەرو ٥ (ك:طِرَمٌ وَطُرَم).

الطُّرْنْشُولُ: گوڵـە بـەڕۆژە، ڕوەکێـکە

لەپێری (المركبة)یە گۆلەکەی هەمیشە ڕوی لەخۆرە.

طَرِيَ طراوة وطراءَةً: ناسكو نەرمو شل بوو.

طَرُوَ طَراوةً: تەڕو تازەو ناسك بوو.

اطْراهُ: زۆری پەسن کردو رەوشتە جوانەکانی ژماردن ٥ زێدە ڕەوی کرد لەپەسن کردنیو باسی رەوشتە جوانەکانی.

طَرّاهُ: وای لێ کرد ناسك بێ.

طَرّى الطيبَ: بۆنە خۆشەکەی بەهۆی راتەکانو راوەشاندن بڵاو کردەوە.

الإطْرِيَة: جۆرە خواردەمەنیەکە وەکوو هەودا دەزوو وایە لەئارد دروست دەکرێ.

الطَّرِيّ: نەرمو شلو تەڕو تازە ٥ پاڵفتەکراو پاڵێوراو.

المُطَرّاة: جۆرە بۆنێکی خۆشە.

الطّازجُ: تەڕو تازە.

الطّزاجة: بەمانا (الطّازج)دێ، یان لۆغەتێکە لە (الطّازج).

الطّست: تەشت ٥ قاپێکی کەوانەییە لەمسو شتی وا دروست دەکرێ بۆشت تێداشتنو کاری تر ٥ (ك: طسوت).

طَسَّ في الأرض واليها طسّاً: زۆر ڕۆیشتو دوورکەوتەوە.

طسَّ فلاناً: فلانکەسی زامار کرد برینی تێکرد ٥ کێشەو نیزاعی لەگەڵ دا کردو بۆری دا.

طَسَّ الشّيئ في الماء ونحوه: شتەکەی لەئاودا نقوم کرد ٥ بەسەری پەنجەی شتەکەی گرت، یان خواردی.

طَسَّسَ: بەناوزەوی دا ڕۆیی.

الطّاسَةُ: برینێك قوڵ بێو بگاتە کلۆرایی.

الطَسّاسة: پیشەی تەشت دروستکردن.

الطّسُ: تەشت ٥ (ك:طسوس، وأطساس).

الطسّاسُ: تەشت دروستکەر، تەشت فرۆش ٥ نینۆك ٥ (ك:طِساس وأطساس).

الطّسّانُ: گۆڕەپانی شەڕو جەنگ ٥ تەپو تۆز کاتێ بەرپا دەبێ.

الطّسَّةُ: یەکجار نقوم کردن ٥ تەشت ٥ نینۆك ٥ (ك:طِسَاس وأطساس).

الطِسَّةُ: تەشت ٥ (ك: طِسَاسٌ وطِسَسٌ).

الطّشتُ: تەشت ٥ (ك: طشوت).

طشت السَّمَاءُ طشاً وطِشيشاً: ئاسمان بارانی کزی باراند.

طش المَطَرُ: بارانەکە کەمو لاواز بوو.

طَشّ فلان: فلانکەس هەلاّمەتی هێنا ٥ لوتی ئاوی پێوە نەماو هاتە خوارو

زۆر پـژمیو ئـاوی لـوتو دەمـی پرژاند.

الطَّشَّاشُ مـن المطـر: پرژانـی بـاران، بارانێـــك نەبەرێژنـــە بـــێو نەپروشەبێ ٥ چاوكزو نابینا.

الطُّـشَّاشُ: نەخۆشـییەکە وەکـوو هەڵامـەتو ئینفلـووەنزا کـە کـابرا دەپـژمێو ئـاوی لـوتو دەمـی دەپرژێنێ.

الطَّشُّ: بەمانا (الطَّشَّاش)دێ.

الطَّـشیش: بارانێـکی مـام ناوەنـدی نەبەرێژنەبێ نەبەوردە باران بێ.

طَعِمَ طَعْماً وطعاماً: خواردی ٥ چەشتی.

طَعِمَ الغصنُ: لقە درەختەکە لە درەختێکی تردا موتربەکرا.

طَعِـمَ الـشَّيْءَ ومنـه: شـتەکەی بـەددانی پیشینی خوارد.

اطعمـتِ الْبُـسْرَةُ: خورماکـە گـەیی و شیرنایی لـێ بەدەرکەوت.

اطعمت الشجرة: درەختەکـە میوەکـەی پێ گەیی.

اطعمت المأكول: تـامی خواردەمەنیەکـە سەر سورهێنەر بوو.

اطعَمَ فلاناً: وای لەفلانکەس کرد شت بخوا.

اطعَـمَ اللهُ فلانـاً: خـودا رزقو رۆزی دا بەفلانکەس.

اطعَمَ الغُصْنَ بآخر من غير شـجره: لقـە درەختەکـەی لەدرەختێـکی تـر موتوربە کـرد بۆئـەوەی درەختێـکی تـر یـان لـێ بێتـەدی درەختەکـەش لقە موتوربە کراوەکەی قبوڵ کرد.

طاعَمَهُ: نانی خوارد، یـان نـانی لەگـەڵ یەکێکی تر خوارد.

طاعَمَ الحمام انثاه: کۆترەکە دەنـدوکی خستە ناو دەندوکی مێیەکەوە.

طعَّمَ العظـم: ئێـسقانەکە مـۆخی تێـدا پەیدا بوو.

طَعَّـمَ الغُـصْنَ: لقــە درەختەکـــەی لەدرەختێکی تردا موتوربە کرد.

طعَّمَ الخَشَبَ بالصدف ونحوه: صـەدەفو مـرواری لەدرەختەکە چەسپاند بـۆ جوانیو رازاوەیی.

إطَّعَمَـتِ الْبُـسْرَةُ: خورمـا بەرسـیلەکە ئاڵو بۆڵی تێـکەوتو تـامی شـیرینی لـێ پەیدابوو.

إطَّعَمَـتِ الشجرة: درەختەکە میوەکـەی پێ گەیی، دەگوترێ: (فلان لا يَطَّعِمُ): فلانکـــەس رام نابـــێو عـــەقڵی مەجلیسو ئاداب فێرنابێ.

تطاعما: پێـکەوە نانیان خوارد.

تطاعمت الحمامتـان: کـۆترە نێرەکـە دەندوکی خستە نێو دەندوکی کۆترە مێیەکەوە.

تطاعم المتلاثمان: ئەو دوو ماچو موچكەرە دەميان خستە ناو دەمى يەكترەوە وەكوو دوو كۆترى نێرو مێ، دەشگوترێ: (انه المتطاعم الخلق): ئەو مرۆڤە جەستەو هەندامى رێكو پێكن.

تطعَّمَ: بۆ موطاوەعەى (طعَّم)هاتووە.

تطعَّمَ الشَّيْئَ: شتەكەى تام كرد، تۆزێكى لێ چەشت بۆئەوەى بزانێ تامى چۆنە.

إستطعَمَ الشَّيْئَ: تامى شتەكەى كرد كەمێكى لێ خستە ناو دەمى تا بزانێ تامى چۆنە ٥ تامى كردو بەلايەوە خۆش بوو.

استطعَمَ فلاناً: داواى خواردنى لەفلان كرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا﴾.

استطعم فلاناً الحديث: داواى لەفلانكەس كرد قسەى بۆ بگێرێتەوە بۆئەوەى گوێ لەقسەكانى بگرێو تامى وتەكانى بچێژێو لەزەتيان لێبكا.

التطعيم في النبات: ئەوەيە لاسكى روەكێك بێنى لەگەڵ لاسكى روەكێكى تر كەرەگو ريشەى داكوتابن تێكيان با هەڵدەىو يەكتر بگرن.

الطَّاعِمُ: بخۆر ٥ خاوەن خۆراك ٥ لەبارەى خواردنەوە رێكو پێك.

الطَّعام: خۆراك، هەرشتێك بخورێو مانەوەى جەستەى پێوە بەندبێ ٥ هەرشتێك بكرێ بە بژێو وەكوو گەنمو جۆو خورماو ئەو جۆرە شتانە ٥ ئەهلى عێراقو حيجاز بەزۆرى وشەى (الطعام) بۆگەنم بەكاردێنن ٥ (ك:أطعمة).

طعام البحر: ئەو ماسيانەى لەناو ئاوى قەراخو بيجاخى دەرياداناو ئاوەكەيان رۆدەچێو ماسيەكان بەبێ راوكردن بەيدەست دەبن ٥ هەرشتێك بەناوى دەريا ئاوبدرێو روابێ.

الطَّعامى: خۆراك فرۆش.

الطَّعْمُ: تامو چێژ كەبەهەستى چەشتن كەلەزماندايە هەستى پێ دەكرێ وەكوو شيرينىو تاڵىو مزرىو ساردىو گەرمى ...هتد. ئەوەى نەفسى زيندەوەر حەزى لێ دەكا لەخۆراك ٥ دەگوترێ: (تغير طعم فلان): هەستى چەژتنى فلانكەس لەحاڵەتى ئاسايى خۆى دەرچوو گۆڕا ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان ذو طعم): فلان خاوەن عەقڵو بيرو بۆچونى خۆيەتى ٥ (وما هو بذي

طعم): فلانكەس خاوەنی عەقڵو رای پەسەند نیە.

الطُّعْمُ: خواردەمەنی ٥ ئەو خواردنو شتەی کەبۆماسی فڕێ دەدرێ بۆئەوەی نێچیر بکرێ ٥ هەروا ناوە بۆ هەموو ئەوشتانەی دەدرێ بەیەکێ تر بۆ مەبەستێك وەکوو بەرتیلو بەخشینو دیاری ٥ شلەمەنیەکی زەردە لەخوێن وەردەگیرێ لەڕێگەی دەرزیو شتی واوە دەکرێتە ناوجەستەوە بۆئەوەی چارەسەری هەندێ نەخۆشی پێ بکرێ.

الطَّعِمُ: بەمانا (الطّاعم)دێ.

الطُّعْمَةُ: هەرشتێك بخورێ ٥ رزقو رۆزی ٥ گومرکو مەرانەو سەرانە ٥ دەیەكو خەراج ٥ دەسکەوتی جەنگ ٥ شێوەو بواری کاسبی ٥ دەگوترێ: (هو طيب الطعمة): کاسبییەکەی حەلاڵو پوختە ٥ (هو خبيث الطعمة): کاسبییەکەی پیسو نامەشروعە ٥ بانگ کردن بۆنان خواردن "داوەت" ٥ مامەڵەیەکە بریتییە لەوە کابرا زەوییەك دەدا بە پیاوێك بۆئەوەی بەکاری بێنیو دەیەك بداو بەدرێژایی ژیانی ئەم گرێبەستو مامەڵەیە بەردەوام بێ کە کابرا مرد زەوییەکە نادرێ بەمیراتگرەکان بەڵکو دەگەڕێتەوە بۆ خاوەنەکەی ٥ (ك:طُعَمٌ).

الطِّعْمَةُ: ئەو بوارەی رزقو رۆزی لێ دەستەبەر دەبێ.

الطُّعْمِيَّةُ: جۆرە خواردنێکە لەئاردی پاقلە (فول) کەسۆی پێوە نەبێو برێ سەوزەو شتی وا لەگەڵ خوێو تەوابلی تێکەڵ دەکرێو دەکرێتە هەنگوت هەنگوتی بچوكو لەناو رۆنو زەیت دا سور دەکرێتەوە.

الطُّعُومُ: ئەو ئاژەڵەی لەناو ئێسقانی دا مۆخ هەبێ ٥ یان هەندێ بەزی تێدایە ٥ ئاژەڵی قەڵەو ٥ (ك:طُعُمٌ).

الطُّعُومَةُ: ئەو ئاژەڵەی دادەبەسترێ (دابەستە).

الطَّعِيمُ: بەمانا (الطُّعُومُ)دێ.

المِطْعامُ: زۆر خۆر ٥ زۆر نانبدەبێ ٥ زۆر میوانی هەبن ٥ بۆ پیاوو ژن ئەو وشەیە بەکاردەهێندرێ، دەگوترێ: (إمرأة مِطْعَامٌ) ٥ (ك:مَطاعِمٌ).

المَطْعَمُ: خۆراك ٥ شوێنی پێشکەشکردنی خواردنی چاك ٥ چێشتخانە ٥ (ك:مطاعم).

المُطْعَمَ: کەسێك لەڕاودا شتی چاکی دەست بکەوێ ٥ دەشگوترێ: (إنك مُطْعَمُ مودتي): ئەتۆ خۆشەویستیو

ڕێزت لەدڵی من دا بۆخۆت پەیا کردووە.

المِطْعَمُ: زۆرخۆر.

المُطْعِمَةُ: قورگ ٥ دەگوترێ: (أخذ بِمُطْعِمِه): لەشەڕدا دەستی لەبینە قاقای ناو جەڕاندی ٥ ئەو کەمەندەی نێچیری پێ دەگیرێ ٥ ئەو چنگو نینۆکەی باڵندەی گۆشت خۆر گۆشتی پێ دەپچڕێو دەگرێ ٥ نینۆکە گەورەی باڵندە کەدەکەوێتە پێشی قاچی ٥ هەموو باڵندەیەك دوو نینۆکی ئاوا گەورەی هەن گۆشتیان پێ دەگرێ.

طَعَنَ فیه: تانەی لێ داو عەیبو لەککەی تێدا پەیدا کردن ٥ ڕەخنەی لێ گرت ٥ دەگوترێ: (طَعَنَ في عِرْضه): تانەی لەناموسو شەرەفی دا.

طَعَنَ في الشَّيْ: چووە ناو شتەکەوە، دەستی بە ئیشەکە کرد.

طعنت المرأة في الحيضة: ئافرەتەکە چووە ناو عادەی مانگانەی خۆیەوە.

طَعَنَ غصن الشجرة في الدار: لقە درەختەکە چووە ناو خانوەکەوە.

طَعَنَ في السِّنِ: چووە ساڵەوەو پیر بوو.

طَعَنَ في الأرض: بەناو زەوی دا ڕۆیی.

طَعَنَ الفرسُ ونحوه في عنانه: ئەسپەکە خۆی کێشایەوەو دەستی کرد بەڕۆیشتن.

طَعَنَ الليلَ ونحوه: شەوڕەوی کرد ٥ یان هەموو شەوەکە بەڕێوە بوو.

طَعَنَ فلاناً وغیره بالرمح وغیره طعناً: بەڕمب لێی دا یان ڕمبی تێوە ژەنی.

طُعِنَ: توشی تاعونو پەتا بوو.

طعِن بكذا: توشی ئەو نەخۆشییە یا ئەو بەڵاو چورتمو ناخۆشییە بوو.

طُعِنَ في بطنه أو في جنازته: کەوتە گیانەڵاوەوە نزیکە گیانی دەرچێ.

طاعنه بكذا مطاعنة وطِعاناً: هەریەك لەو دوانە لەیەکتریان دا.

إطَّعَنَا: هەریەك لەودوانە لەیەکتریان دا.

تطاعنا: بەمانا (إطَّعنا)دێ.

الطاعون: تاعونو پەتا، دەردێکی گوازراوەیە، هۆکارەکەی مکرۆبێکە توشی مشكو جرج دەبێ مێشولە دەیگوازێتەوە بۆ مشکی ترو بۆ ئادەمیزاد ٥ (ك:طواعين).

الطَّعَّان: زەبر وەشێن کەسێك زۆر ڕمب وەشێن بێ.

الطَّعِين: بەمانا (الطَّعَّان) دێ ٥ یان دەست ڕاستو لێزان لەزەبروەشاندنا.

الطَّعْنُ: لەقانونی موراف‌عات دا

بريتييه لەوه حوكمدراو حوكمەكەی بگەيەنێتە دادگای هەلوەشاندنەوەو داوا بكا حوكمە بەسەراسەپاوەكەی هەلبوەشێتەوە بەبەلگەی قانوونی.

الطَّعْنَةُ: يەكجار زەبر لێدان ٥ كاريگەری و شوێنەدستی زەبرەكە.

الطَّعِينُ: زەبر لێدراو بريندار كراو ٥ (ك: طُعُنٌ).

المِطعانُ: بەمانا (الطَّعّانُ)دێ ٥ (ك: مطاعين).

المَطعَنُ: بەمانا (الطَّعنُ)دێ ٥ شوێنی زەبرەكە، شوێنی عەيبداريەكە، برينەكە، روشاوەكە.

المِطعَنُ: بەمانا (المِطْعَانُ)دێ.

الطُّغْراءُ: مۆری پادشا ٥ تورەو ئارم ٥ ناوو نيشانو عينوان كەلەلای ژووری نامە رەسمييەكان دەنووسرێو دەكەوێتە پشت (بسم الله)وە ٥ نازناوو شۆرەتی حاكمو فەرمانرەوای تێدا تۆماركراوە ٥ بنەمای ئەم وشەيە (طورغای)ە وشەيەكی تەترييە رۆمو فارس بەكاريان هێناوە، پاشان عەرەب لێيان وەرگرتوون ٥ (الطُّغْرَى والطُّغْرى) هەر بەمانا (الطُّغراء)ن ٥ نالی دەفەرموێ:

برۆت بالی هوما سایەی سەری سولتانی حوسنت بوو
خەطت هاتو وتی: من ناسیخی طوغرایی خونكارم

الطُّغرائي: دروستكەری مۆری طوغرا يان نووسەری طوغرا.

تَطَغَّمَ عليه: خۆی نەزان كرد ٥ كاری هەتيو مچانەی كرد.

الطَّغَامُ: خوێڕیو هەتيو مچەو بێ عەقلو كالفام ٥ لاوازو خراپو پوچ لەهەموو شتێك.

الطَّغامَةُ: تاكی (الطَّغام)ە ٥ نەحمەقو گێل ٥ (ك: طُغَام).

الطَّغْمُ: دەريا ٥ ئاوی زۆر.

الطُّغْومَةُ: كاری پەستو بێ رێزی ٥ لاوازیو زەبونی ٥ گێلیو نەفامی.

الطُّغُومِيَّة: بەمانا (الطَّغومُ)دێ.

طَغَى طَغْياً وطُغياناً: لەسنور دەرچو، زێدە رۆيی كرد ٥ ئاو لەسنوری خۆی زيادبكاو تێپەرێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاء حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ﴾.

طَغَتْ البحرُ: دەريا كەوتە جونبوشو شەپۆلدانو شەپۆلی دا، هەلچو ٥ دەگوترێ: (طغى المرجُ): شەپۆلەكە هەلچو.

طَغَى فلان: فلانكەس لەتاوان كردن دا رۆچوو ٥ ستەمی كردو خۆی بەزلزانیو سەر رەقی نواندو زێدە رۆيی كرد.

طَغَى بە الدمُ: خوێنی گەرم بوو، تورە بوو، هەڵچو.

اطغاه المالُ والسلطانُ: ماڵو سامانو دەسەلات وای لێ کردوە لەخۆی بایی بووەو لەسنووری خۆی دەرچووە.

تطاغى المـوجُ: شەپۆلەکە هەڵچووو هەڵبەزو دابەزی کرد.

الطّاغوتُ: ملهوڕو دیکتاتۆر ٥ دەستدرێژکەرو زێدە ڕۆو سنوور بەزێن ٥ هەرکەسێك ڕۆچوبێتە ناو زەلکاوی گومڕاییەوەو لەڕێبازی حەق لای دابێ ٥ کاهینو کولەومنانی ٥ جادو باز ٥ هەرشتێك جگە لەخودا پەرستشی بۆ بکرێ جا ئەو شتە جندۆکە بێ یان مرۆڤ بێ یان بتو صەنەم بێ ٥ بتخانە ٥ (ك:طواغیت وطواغ).

الطّاغیة: ستەمکاری گەورە ٥ زۆر ملهوڕو دیکتاتۆر ٥ هەورە بروسکەو گرمەو ناڵەی زەندەقبەر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾ ٥ بەمانا (الطّغیان)دێ واتە دەرچوون لەسنوور ٥ (ك:طواغ).

الطّغوى: بەمانا (الطغیان)دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا﴾.

الطّغیان: لەسنوور دەرچونو زێدە ڕەوی کردن لە ستەمکاری دا ٥ لەبواری زەوی ناسی دا بریتییە لە داپۆشینی ڕوی زەوی بەئاوی دەریا بەجۆرێك کەخلتەو ڕەواسبی دەریا کە ڕوبەرێکی زۆری زەویەکە داپۆشێو چین چین بکەوێتە سەریەك.

الطّغیَةُ: هەرشوێنێك بەرز بێو عاسێ بێو نەتوانی بچیە سەری، لوتکە شاخی لوسو بەرز.

طَفِئَتْ النارُ ونحوها طفئاً وطفوءاً: ئاگرەکە خامۆش بوو، کوژایەوە ٥ دەگوترێ: (طَفِئَ النورُ والسّراج وطفِئت العين وطَفِئت الفتنة).

طَفِئَ فلان: فلانکەس پوکایەوە، کوژایەوە شکۆمەندیو کەسایەتی نەماو تێ شکاو پوچایەوە ٥ مرد.

اطفَأ النارَ أو الفِتنةَ ونحوهما: ئاگرەکەی کوژاندەوە.

طَفّأ النارَ وغيرها: بەمانا (أطفَأ)دێ.

إنطفَأ: بەمانا (طَفِئَ)دێ ٥ بۆ موطاوەعەی (أطفَأهُ).

المُطفِئُ: (مُطفِئ الرَّضف): ڕوداوێك ئەوەندە کاریگەر بێ ڕوداوی پێش لەبیر بەرێتەوە.

المُطفِئة: ئاگر کوژێنەوە ٥ شلەمەنی بێ یان هەوابێ.

مُطْفِئةُ الرَّضف: مەرى قەڵەو ە بەڵاى گەورەو كارەساتى كاريگەر كە روداوى پێش خۆى لەبير بەرێتەوە.

طَفِحَ الإناء أو النهرُ طَفْحاً وطُفُوحاً: قاپەكە يان روبارەكە پڕ بوو لەم لاو لاى سەرى كرد، دەگوترێ: (طفح الكيلُ): ربەكە پڕ بوو لەسەريەوە ڕژا.

طَفَحَ السكرانُ: سەرخۆش‌و مەست بوو فول سەرخۆش بوو.

طَفِحَ القِدْر ونحوها بزبدها: مەنجەڵەكە كەفو كوڵى خۆى فڕێ دا.

طَفِحَتْ البشرةُ أو الجلدُ: پەڵە بەسەر پێست‌و جەستەيەوە پەيدا بوو.

طَفِحَ عقلهُ: عەقڵى كامڵ بوو.

طَفِحَت الحامِلُ: ژنە سكپڕەكە منداڵى زۆر بوون.

طَفِحَت بالولد: منداڵەكەى بەكاملى بوو.

طَفِحَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەكە بازى هاويشت‌و غارى دا.

طَفِحَ عنه: ڕۆيشت.

طَفِحَ الإناءَ: قاپەكە پڕ بوو بەسەريەوە ڕژا.

طَفِحَتْ الريح ونحوها الشَّيءَ في الهواء: ڕەشەبا شتەكەى بەرز كردەوە بۆ حەوا.

اطْفَحَهُ: واى لێ كرد هەڵبچێ سەر ئاو بێ، بەرز بێتەوە.

طَفَّحَهُ: بەمانا (أطْفَحَهُ)دێ.

إطَّفَحَ القِدرَ ونحوها: كەفو بەڵغى دەورى مەنجەڵەكەى كڕاند، لێى كردەوە، دەگوترێ: (إطَّفَحَ الطفاحة): كەفو بەڵغى دەورێ مەنجەڵەكەى پاك كردەوە.

الطُّفاحَةُ: ئەو كەفو كوڵ‌و بەڵغەيە مەنجەڵ‌و شتى وا لە كاتى كوڵاندنى شت تێيدا بەملاو بەولاى خۆى دا دەرى دەدا ە هەرشتێك هەڵبچێ‌و بەقەراخى حەوزو مەنجەڵ دا سەر ڕێژبكاو بڕژێ.

الطَّفَح: لەبوارى پزيشكى دا نەخۆشييەكى پێستە لەنەخۆشى ترەوە پەيدا دەبێ.

الطَّفحان: بەمانا (الطّافِحُ)دێ ە بۆ مێينە دەگوترێ: (الطفحى).

الطَّفّاحُ: (فرس طفّاح القوادم): ئەسپێكى باز هاوێژو تيژڕەوە.

المِطْفَحَةُ: ئەسكوێ‌و كەوگيرێكە يان شفرەو شتێكى وەهايە كەفو بەڵغى ڕەقەوەبووى دەورو بەرى مەنجەڵى پێ دەگرێندرێ ە (ك:مطافِحَ).

طَفَرَ اللبنُ طَفْراً: شيرەكە سەر توێژى كرد.

طَفَرَ فلان طفراً وطفوراً: فلانكەس بازى هاويشت.
طَفَرَ الشَّيْءَ: لەسەر شتەكە وە بازى داو خستيە دوا خۆيەوە.
اطفَرَ الفرسُ ونحوه: بۆ زێدەڕۆيى لەماناى (طَفَرَ)هاتووە.
الطَّفْرَة: يەكجار باز هاويشتن ٥ توێژ بەستنى شيرو ماستە كە توێژێكى سەرەوە يان ڕەق دەبىێو ژێرەوەيان رونە.
طَفَسَ طفوساً: مرد، خپ بوو ٥ لەناو چوو ٥ يان بەبىێ ئەوەى نەخۆشيەكى ئاشكراى هەبىێ مرد.
طَفِسَ طَفَساً وطفاسةً: چڵكن بوو، پيس بوو.
طَفَّسَ: بەمانا (طَفِسَ)دىێ.
طَفْطَفَ: تەسليم بەناحەزەكەى بوو، بووە ديلى دوژمن.
طَفْطَفَ الطائرُ: باڵندەكە باڵەكانى كردنەوە ٥ باڵى فش كردن.
الطَّفْطَاف: تەنيشتو پەنا ٥ ئەملاو ئەولا ٥ كەنارى روبارو دەريا ٥ رووەكى ناسكو تازە ٥ قەراغو بيجاخى درەخت ٥ گەڵاى لقەدار.
الطَّفْطَفَةُ: كەلەكە ٥ گۆشتە نەرمەى ورگ ٥ تەنكايى قەراخى جەرگ ٥ (ك:طِفاطِف).
الطَّفْطِفَةُ: بەمانا (الطُّفْطَفَةُ)دى.

طَفَّ الشَّيْءُ طَفّاً: شتەكە سەر ئاو بوو ٥ بەرز بۆوە ٥ نزيك بۆوە ٥ ئامادە بوو.
طَفَّت الشمسُ: خۆر نزيك ئاوا بوون بۆوە.
طَفَّ منه ولە: دەركەوت ٥ بەيدەست بوو بەئاسانى دەستى دەگەيشتىێ.
طَفَّ الفرسُ ونحوه: ئەسپەكە چوستو چالاك بوو.
طَفَّ لە بحجر ونحوه: داهاتەوە بەردێك هەڵگرىێو تێى گرىێ.
طَفَّ الحائط: چووە سەر ديوارەكە.
طَفَّ الشَّيْءَ بيده أو برجله: شتەكەى بەدەستى يان بەقاچى بەرز كردەوە.
طَفَّ الناقة ونحوها: قاچى حوشترەكەى بەست.
اطَفَّ: بەرز بۆوە ٥ نزيك بۆوە ٥ (أطَفَّ عليه): بەسەرى دا ڕوانى ٥ لەخۆى گرت، دايپۆشى.
اطفت الناقة أو الحامل: حوشترەكە سكپڕەكە بەنەكاملى بێچوەكەى بوو.
اطَفَّ لە: زيرەك بوو، تێى گەيى ٥ ويستى فێڵى لىێ بكا.
اطَفَّ عليه بحجر ونحوه: بەمانا (طَفَّ)دىێ واتە داهاتەوە بەردێك هەڵگرىێو پێيدا دا.

اطَفَّ لـه السيف ونحوه: شمشێرەكەی دەرهێنـاو لێـی نزیـك كـردەوەو هەڕەشەی لێ كرد.

اطَفَّ الشّيْءَ: شتەكەی والێ كرد بەرز بێتەوە.

اطَفَّ الكَيْلَ ونحوه: پێوانەكەی گەیاندە ئەوپەڕی سنوورو چاك پڕی كرد.

اطَفَّ المكيالَ: ئـامێری پێوانەكـەی داڕماڵ كردو زێدەكەی سەری لابرد.

طَفَّفَ: بـۆ زێـدەڕۆیی لـەمانای (طَفَّ)دێ.

طَفَّفَتِ الشمسُ: خۆر نزیك ئاوابوون بۆوە.

طَفَّفَ الطائرُ: باڵندەكە باڵەكانی فش كردنەوە.

طَفَّفَ به الفَرَسُ ونحوه: ئەسپەكە بازی دا سوارەكەش لەسەر پشتی بوو.

طَفَّفَ به كذا: پاڵی پێوەنا بۆلای ئەوەو بەرامبەری كرد یان وای لێ كرد دەستدرێژی بكاتە سەر.

طَفَّفَ علی فلان: كەمتری پێدا لەمافی خۆی ٥ زیادی لێ وەرگرتو كەمی پێدا.

طَفَّفَ علیه أو علی عیالە: چروكی لەگەڵ ماڵو منداڵی دا كرد، یان چروكیو دەست قوچاوی گرتەبەر دەربارەی بەخێوكردنی ماڵو خێزانی.

طَفَّفَ المكيالَ ونحوه: ئـامێری پێوانەكەی بچوك كردەوە ٥ (تەرازو بازیی كرد).

إستَطَفَّ: بەمانا (طَفَّ)دێ.

إستَطَفَّ السَّنامُ ونحوه: دوگـی حوشترەكە بەرز بۆوە.

إستَطَفَّ لـه الشّيْءُ: شـتەكەی لـێ دەركەوت.

إستَطَفَّ علیه: بەسەری دا ڕوانی.

الطّافَةُ: (طافة البستان): شـوراو پەرژینی باخو بێستان ٥ (ك:طوافّ).

الطَّفافُ: (طفاف الشمس): نزیكبوونەوەی خۆر لەئاوابوون.

الطَّفاف مِن المكیال ونحـوه: قەڵاقۆچكەی ڕبەو قسناغو پێوەری تر ٥ پڕكردنی ئامێری پێوانە دوای داڕماڵ كردنی ٥ تاریكایی شەو.

الطَّفافَةُ: شتی كەمو بەرماوە لـەبنكی قـاپو مەنجەڵو پـەرداخ دا ٥ هەرشتێك گرنگ نەبێو گرنگی پێ نەدرێ.

الطَّفُّ: ئەو بەرزاییو بانوەی لـەوڵاتی عەرەب بەسەر ساراو دەشتی عێراق دا دەڕوانـێ ٥ لایـەنو دەفـەر ٥ كەناری ڕووبارو دەریا ٥ دامێنی كێو ٥

حەوشــەو بــەربێڵای خــانوو ٥ (ك:طُفُوفٌ).

الطَّفّاف: جەستە سوكی تیـژڕەو ٥ چوستو چالاك.

الطَّفيفُ: ناتـەواو ٥ كـەم ٥ كـەمی بـێ نرخ ٥ بێ بەهاو هیچو پوچ.

طَفِقَ يَفعَلُ الشَّيءَ طَفَقاً وطفوقاً: دەستی بەشتەكە كرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ﴾.

طَفِقَ به: فرسەتی لـێ هێنا.

طَفَلَت الناقةُ ونحوها طَفْلاً: حوشترەكە بێچوەكەی پەروەردە كرد.

طَفَلَت الشمسُ طَفْلاً وطفولاً: خـۆر بـەرەو ئاوابوون رۆیـی ٥ یـان خـۆر لەئاسۆی ئاوابوون دا سوور هەڵگەڕا ٥ یـان نزیكـە لـەخۆر هەڵاتــەوە دەربكەوێو گزنگی هەتاو دیاری بدا ٥ یـان خۆركەوتـە كـاتی پـێش ئاوابوون.

طفل فلان: فلانكەس كەوتـە كاتی پێش خۆرئاوابوون.

طَفِلَ النبات طَفْلاً: رووەكەكە گڵی لـێ باری خۆڵبارانی لـێ پەیدا بـوو خراپـی كردو نەیهێشت گەشە بكا.

طَفُلَ طفولة وطفالةً: نـەرمو نیان بـوو، تەنكو لاواز بوو ٥ بوو بەمنداڵ.

اطْفَلَت الأنثى: مێینەكە بێچوی بوو.

اطْفَلَت الشمسُ: خۆر بەرەو ئاوا بوون رۆیـی، لەئاسۆی ئـاوابوون دا سـوور هەڵـــگەڕا ٥ خەریكــــە لــــەخۆر هەڵاتەوە دەربكەوێ.

اطفَلَ فـلان وغـيره: فلانكـەس كەوتـە كاتی پێش خۆرئاوابوونەوە.

طَفَّلَتِ الشمسُ: بەمانا (طَفَلَتْ)دێ.

طَفَّلَ الليلُ: شەو داهات ٥ شـەو تـاریكی خۆی هێنا.

طَفَّلَتِ الناقة ونحوها: بەمانا (طَفَلَتْ)دێ، دەشكوترێ: (طَفَّلَتِ الناقةُ وَلَدَها).

طَفَّلَ الحيـوان وغـيره: گیانلەبەرەكـە بەهێواشی رۆیشت.

طَفَّلَ الإبـلَ ونحوهـا: لەرۆیـشتن دا بەهێواشی حوشترەكەی لـێ خـوڕی بۆئەوەی بێچوەكەی بتوانـێ لەگەڵی بڕوا.

طَفَّلَت الماشية العُشبَ: ئاژەڵەكان گڵو خۆڵیـان خـستە سـەر گیـاو گژەكـەو خراپیان كرد.

طَفَّلَ الكلامُ: لەقسەكە ورد بۆوە.

تَطَفَّلَ: بـوو بـەخۆتێ هەڵقورتێنـەر ٥ خۆی لەشت هەڵقوتاند.

الطُّفالُ: قوڕی وشكەوە بوو.

الطَّفْلُ: شتی نەرمو ناسكو تەنك، دەگوترێ: (إمرأة طَفْلَة الأنامِل): ئافرەتێكە دەستو پەنجە نەرمو شلە ٥ قورێكی وشكەوە بووی تەبار بەستو بەهۆی قورسایی ئەوبەردو شتەی لەسەریەتی ٥ (ك: طُفُولٌ وطِفالٌ).

الطِّفْلُ: منداڵ، زارۆك كەتازە لەدایك دەبێ ٥ منداڵ تادەگاتە تەمەنی بالغ بوون ٥ (ك:أطفال) ٥ گیای كورتە بالا ٥ پشكۆ ئاگرو بریشكە ئاگر ٥ دەگوترێ: (تطايرت أطفال النار): هەروا دەگوترێ: (هو يسعى لي في أطفال الحوائج): ئەو هەوڵ دەدا پێداویستی بچوكو بێ نمودم بۆ جێ بەجێ بكا ٥ (أتيته والليل طفل): هاتم بۆلای كەتازە شەو داهاتبوو.

الطَّفَلُ: نەرمو نیان، ناسكو شلك ٥ هاتنی شەوو تاریكبوونی بەشێك لەروبەری زەوی ٥ تاریكایی شەو ٥ كاتی پێش خۆرئاوابوون ٥ یان كاتی دوا عەصر كەخۆر بەرەو ئاوابوون دەڕوا.

طَفَلُ العِشيّ: كۆتایی ئێوارە، كەخۆر ئاوادەبێو كەناری ئاسمان زەرد هەڵدەگەڕێ ٥ كاتی دوا هەڵاتنی خۆر، ئەوكاتەی خۆر لەئاسۆ دەردەكەوێو هێشتا بەرز نەبۆتەوە.

طَفَلُ الغداة: دوا خۆر هەڵاتن، كەهێشتا گزنگی هەتاو دەركەوتووەو خۆر بەرز نەبۆتەوە.

الطُّفوليّة: بەمانا (الطّفولة)دێ.

الطُّفِيلُ: ناوی لێڵ كەلەبنكی حەوزدا دەمێنێتەوە.

الطُّفيليّ: ئەوكەسەی بۆ هەموو داوەتو كوڕو كۆبونەوەیەك دەچێ بەبێ ئەوەی بانگ بكرێ، دەڵێن: پیاوێكی كوفەیی لەخێڵی عەبدوڵلای كوڕی غەتەفان هەبووە بۆ هەموو داوەتو كۆڕو كۆبوونەوەیەك چووە، بەبێ ئەوەی بانگ بكرێ ئامادەی هەموو شاییو نانخواردنێكی ژن مارە كردن بووە بۆیە پێیان وتووە: (طفيل العرائس أو الأعراس): ئێستا هەركەسێك پەیرەوی كاری ئەو بكا پاڵ ئەو دەدرێو پێی دەگوترێ: (طفيلي) ٥ لەبواری زانستی (الأحياء)دا بونەوەرێكی زیندووە بەشێوەیەكی خۆ هەڵواسەر لەسەر حیسابی بونەوەرێكی تری زیندو دەژی.

المُطْفِلُ: خاوەن منداڵ، منداڵەبەر ٥ خاوەن بێچو ٥ دەشگوترێ: (ليلة

مطفل): شەوێکی منداڵ کوژە لەبەر زۆر ساردی.

طفا الشيءُ فوق الماء طفواً وطَفُّواً: شتەکە نقوم نەبوو، سەرئاو بوو، سەرکەوت.

طفا الثور الوحشي: کەڵەگا کێوییەکە چووە سەر تەپۆڵکەکە.

طفا الفرسُ: ئەسپەکە سەری خۆی بەرز کردەوەو سەری خۆی بادا.

طفا الظبيُ: ئاسکەکە چوستو چالاك بوو بازی دووری هاویشت.

طفا فلان: فلاّنکەس چووە ناو نیشەکەوە ٥ درێژەی بە بێعەقڵیو نەفامی خۆی دا لەبەرامبەر بابای لەسەرەخۆو عاقڵ.

طفا فلان فوق الفرس: فلاّنکەس خۆی هەڵدایە سەرپشتی ئەسپەکە.

طفت الخوصةُ فوق الشجرة: چرۆو تەرزە لەسەر درەختەکە دەرکەوت ٥ (فهو طاف وهي طافية).

اطفى فلان: فلاّنکەس بەردەوام بوو لەسەر خواردنی ئەو ماسییانەی سەر ئاو دەکەون.

الطّافية من العِنب: ئەو بۆڵە ترێیەی لەشێوەو قەبارەی بۆڵە ترێیەکانی تر جیا دەبێتەوە ٥ لەوحەدیسەی باسی دەجال دەکا هاتووە دەفەرموێ: (وكأن عينه عنبة طافية).

الطّفاوة: ئەو چەوریو کەفو کوڵەیە دەکەوێتە سەرو قاپەکە، دەگوترێ: (أصبْنَا طُفاوة من الربيع) ٥ شتێکمان لەبەهار دەسکەوت ٥ خەرمانەی مانگو خۆر.

الطُّفْيَة: کرۆکو چرۆی درەختی (دۆم) خەتی سپی یان ڕەش یان زەرد لەسەر پشتی مار، ماری کلك کورتو نەرمە لیقەی پیس (کوڵە هۆیباب) کەبەسەر پشتیەوە دوو خێت هەن ٥ (ك: طُفَى) ٥ ئەم جۆرە مارە ناوێکی تریشی هەیە پێی دەگوترێ: (ذات الطفيتين).

الطَّقْسُ: نیظام ٥ تەرتیب ٥ لەلای مەسیحییەکان ناوە بۆ خزمەتی ئایینیو ڕێو ڕەسمی بۆنەو حەفلەکانیان ٥ کەشو هەوا ٥ (ك: طقوس).

طَقَّ طِقًّا: تەقە تەقی هات ٥ دەنگی تەق تەقی لێ بیسترا.

طَقْطَقَ : دەنگی لێ هات ٥ یان دەنگی زۆر بوو یان دەنگی (تەق تەقی) دوبارەو سێ بارە کردەوە.

طَقْطَقَ الحِجَارة: بەردەکان هەندێکیان کەوتنە سەر هەندێکیانو تەقە تەقیان هات.

طَقْطَقَتْ الدواب: ولآخەكان بەسمەكانیان لەسەر زەوی ڕەق تەقە تەقیان كرد.

طَقْطَقَ الشَيْ: شتەكەی والێ كرد دەنگی لێ بێ.

طِقْ: لاسایی كردنەوەی دەنگی بەردەكە بەیەكتر دەكێشرێن‌و دەكەونە سەریەك (تەق‌و هوڕ یا خرو هوڕ) یان قرە قری بۆق كەلەكەنار روبارو شتی وا دەقرێنن ٥ دەشگوترێ: (هذا لايساوي طِقْ): ئەمە هیچ ناهێنێ.

الطَّقَمْ: كۆمەڵێك كەرەستەو ئامێری جیاجیا كە پیشەوەر بەكاریان دێنێ بۆكارەكەی وەكوو تاقمی قیتەر تاقمی شیش بەست، تاقمی تەنەكە چی، تاقمی .... كۆڕو كۆمەڵێك كە كارێكی تایبەتی دەكەن‌و هەریەكەیان لایەنێكی كارەكە ئەنجام دەدا.

طَلَبَهُ طَلَباً: بەدوی دا گەڕا ، هەوڵی دا دەستی بكەوێ ٥ ویستی ئەو شتە بۆ ئەو بێ ٥ داوای كرد بیدرێتێ.

طَلِبَ طَلَباً: دوور كەوتەوە بۆ ئەوەی خۆشەویست بیو هەوڵی دیتنی بدرێ.

اطْلَبَ: بەمانا (طَلَبَ)دێ.

اطْلَبَ فلاناً: فریا فلانكەس كەوت‌و پێداویستییەكانی بۆ دابین كردن‌و یارمەتی دا ٥ دەشگوترێ: (أطْلَبَ فلاناً الشيَ): فلانكەسی ناچاركرد بۆئەوەی داوای ئەوشتە بكا.

طالَبَهُ بحقه مطالبة وطلاباً:داوای مافی خۆی لێ كرد.

طَلَّبَهُ: بەمانا (طَلَبَهُ)دێ.

إطَّلَبَهُ: بەمانا (طَلَبَهُ)دێ.

تَطَلَّبَهُ الأمرُ كذا: كارەكە پێویستی بەوە بوو.

الطالب: قوتابی ئەوكەسەی هەوڵی فێربوونی زانستی دەدا ٥ بەزۆری بۆ خوێندكار بەكاردێ لەقۆناغی دواناوەندی‌و كۆلێژو زانكۆدا ٥ (ك: طلاب وطلبة).

الطِّلابُ: داواكراو.

الطِّلابَةُ: داواكراو.

الطِلْبُ: داواكراو ٥ دەگوترێ: (هي طِلْبُ فلان): ئەو ئافرەتە حەزلێكراوی فلانكەسەو عاشقی بووە بەمانا هەولدەردێ، دەگوترێ: (هو طِلْبُ نساء): ئەو پیاوە بەدوژن دا دەگەڕێ ٥ (هي طلب رجال): ئەو ئافرەتە هەوڵی دۆزینەوەی پیاوێەتی شوی پێ بكا یان بیكاتە دۆستی خۆی.

الطَّلَبُ: داواكراو ٥ لەبواری ئابوری دا ئەو چەندیەتە كالآیە یە بەنرخێك

کرپــار دەیکــرێ ٥ (ك: طلبـــات الطَّلَبــات). لـەقانونی (مرافعات)دا بریتییە لـە پێشنیاری داواچی کـە پێشکەشی دەکا بۆ دادگاو داوادەکا بەپێی ئەو پێشنیارە دادوەر حوکم بکا.

الطُّلْبَةُ: سەفەری دوورو درێژ.

الطُّلْبَةُ: داواکراو ٥ (أم طِلْبَـةُ): نازنـاوی دالاشە (داڵە کەرخۆر).

الطِّلْبَةُ: داواکراو ٥ پێویستی.

الطَّلاّبُ: کەسێك داواکاریی زۆربن.

الطَّلُــوبُ: بــەمانا (الطَّـــلاّبُ)دێ، دەگـوترێ: (بئـر طَلُــوبٌ): بیرێـکە ئاوەکـەی زۆر لـەقوڵی دایـە ٥ (ك: طُلُبٌ).

الطَّلِيــبُ: بــەمانا (الطّالِـــب) و (الطّلوب)دێ ٥ (ك: طُلَبـاءَ) ٥ (وهـي طليب وطليبة) ٥ (ك: طلائب).

المَطْلَبُ: بەمانا (الطّليب)دێ ٥ هـەروا بەمانا مەبەستو نیاز دێ ٥ شـوێنی توێژینـەوەو لێـکۆڵینەوە ٥ شـوێنی داواکردن ٥ (ك: مطالِب).

طَلَــحَ طَلْحــاً وطلاحـاً: مانـدوو بــوو لەرۆیشتنو نـەیتوانی بڕوا.

طَلَحَ فلان طلاحاً: فلانکەس بەد خوو بوو، داوەشا تێکچو.

طَلَحَ البعير ونحوه طَلْحاً: حوشترەکەی والێ کـرد مانـدوو شـەکەت بـوو وەسـتاو نەیتوانی بڕوا.

طَلِحَ المكانُ: شوێنەکە درەختـی (تـەلح)ی زۆر بوو.

طَلِحَ الإبلُ: حوشـترەکە بـەهۆی خـواردنی گـەڵای درەختــی (تەلحــەوە) سـکی هێشا ٥ (فهي طَلاَحَى).

طَلِحَ البعيرُ: حوشترەکە ناوسکی خاڵی بـوو لەخۆراك ٥ (فهو طَلِحٌ).

اطْلَحَ: بەمانا (طَلَحَ)دێ.

اطْلَحَ البعيرَ ونحوه: بەمانا (طَلَحَهُ)دێ.

طَلَّحَ: بەمانا (أطْلَحَ)دێ.

طَلَّحَ البعيرَ: بەمانا (أطْلَحَهُ)دێ.

طَلَّحَ عليه: زۆری تین بۆهێناو مانـدوو شەکەتی کرد.

الطَّلْحُ: درەختێـکی گەورەیـە لـەجۆری درەختی (العِـضاه) حوشـتر گەڵاکـەی دەخواو حەزی لێیەتی ٥ هەروا ناوە بــۆ میــوەی مــۆز، کــە قورئــان دەفــەرموێ: ﴿وَطَلْـحٍ مَنْــضُودٍ﴾: مەبەســت مــۆزە ٥ جـاری وادەبـێ لەجیاتی (الطَّلْحُ) دەگوترێ: (الطَّلْعُ)، هەروا وشـەی (الطَّلْعُ) نـاوە بـۆ ناوی قوڕاوی بنکی حەوزو شتی وا ٥ ورگ خــاڵیو برســی ٥ ریخۆڵــە ٥ (ك: أطلاح).

الطِّلْحُ: ماندو ٥ کزو لاواز.

طَلَسَ بَصَرَهُ طَلْساً: چاوی کوێر بوون.

طَلَسَ بالشيءِ على وجهه: شتەکەی هێنا وەکوو خۆی ٥ چونی بیستبوو ئاوا گێڕایەوە.

طَلَسَ به في السجن ونحوه: فڕێی دایە ناو بەندیخانەوە.

طَلَسَ الكتابَ: نووسینی ناو کتێبەکەی شێواند تێکی دا.

طَلِسَ طَلَساً وطُلْسَةً: کوژاندییەوە.

طَلِسَ الثوبُ: کراسەکە یا پۆشاکەکە رزی کۆن بوو ٥ یان رەنگی بۆری مەیلەو رەش بوو.

طَلِّسَهُ: بۆ زێدە رۆیی لەمانای (طَلَسَهُ)دێ.

إنطَلَسَ: کوژایەوە، سڕایەوە، گوم بوو.

تَطَلَّسَ: بەمانا (إنطَلَسَ)دێ.

تَطَلَّسَ بالطالسان: خاولی لەملی خۆی پێچا، خاولی بەسەر شانو ملی خۆی دا دا ٥ (طالِسان): کە جۆرە پۆشاکێکە لەبەری کرد.

الأَطْلَسُ: ئەوەتا رەنگی بۆری مەیلەو رەش بێ ٥ بۆیە بە گورگی بۆرەقنەی مەیلەو رەش دەگوترێ (الأطلس).

الأطْلَسُ: دز، سەگ ٥ چڵکن ٥ کەسێك کارێکی ناشیرینی پاڵدرابێ ٥ پارچە ئاوریشم ٥ (ك: طُلْسٌ).

الأطلس الجغرافي: بڕوانە وشەی (الأطلس) لەپیتی (أ)دا.

الطّالسان: جۆرێکە لەسەرپۆش‌و مل پێچ دەخرێتە سەرشان یان لەجەستەوە دەپێچرێ‌و نەبڕدراوە نەدەدروێ، لەمیصر پێی دەگوترێ: (شالٌ) ٥ بڕوانە (الطيلسان).

الطِّلْسُ: گورگی بۆرەقنەی مەیلەو رەش ٥ پۆشاکی چڵکن یان قوماشێك رەنگی بۆرەقنەی مەیلەو رەشی تێدا بن ٥ نوسینێك سڕدرابێتەوەو شوێنەواری مابێ ٥ پێستی رانی حوشتر ئەگەر روتابێتەوە.

الطَّلْسَاءُ: مێینەی (الأطلس) ٥ (ك: طُلْسٌ).

الطُّلْسَةُ: بۆرەقنەی تۆزاوی مەیلەو رەش ٥ تەنکە هەور ٥ (ك: طُلَسٌ).

الطَّلاّسَةَ: تەختە سڕ ٥ پەڕۆیەك تەختەی شت لەسەر نووسراوی پێ بسڕدرێتەوەو نوسینەکەی لابرێ.

الطَّلِيسُ: کوێر.

الطِّلِيسُ: کەسێك چاوی نوقابن‌و هەڵنەیەن.

الطَّيْلَسُ: لوغەتێکە لە (الطَّيلسان) ٥ (ك: طيالِس وطيالسة) ٥ عەرەب کە

جنێو بەیەکێک دەدەن دەڵێن: (یا ابن الطَّیلسان): نارەسەن، عەجەم.

طَلْسَمَ: سەری داخستو روی گرژ کرد ٥ ساحیرو جادو ٥ جادوو تەلەسمی نووسی.

طَلْسَمَ الشَّیْءَ: خەتو هێڵکاری جۆراوجۆری بۆشتەکە کێشان و پێی وابوو بەوخەتو هێڵانەی دەیاننوسێ گیانی ئەستێرە بەرزەکان بەسروشتە نزمەکانی سەرزەوییەوە دەبەستێتەوەو دەتوانێ سود راکێشێ و زیان دوور بخاتەوە، ئەم وشەیە لەبنەڕەت دا وشەیەکی یۆنانییەو بەهەموو ئەو شتانە دەگوترێ کە چەواشە کاری تێدایەو تەمو مژی نەزانی دایپۆشیوە، وەکوو لوغزو فاڵ و قاوە گرتنەوەو بەخت گرتنەوەو ئەو جۆرە شتانە ٥ لەکوردی دا بەزۆری تەلیسم بەکار دەهێندرێ ٥ دەگوترێ: (فَكُّ طَلْسَمَهُ أو طَلاَسِمَهُ): تەلیسمەکەی رون کردەوە، چەواشەکارییەکانی شی کردەوە.

الطِّلَسْمُ: بەمانا (الطِّلَّسْمُ)دێ.

طَلْطَلَ: دەستی راوەشاند لەکاتی رۆیشتن دا ٥ بەپەل راوەشان رۆیشت.

طَلْطَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی جولاند.

الطَّلاطِلُ: دەردی بێ دەرمان ٥ ئازاری پشت ٥ نەخۆشییەکە پشتی کوێدرێژ دابڕ دابڕ دەکا.

الطُّلاَطِلَةُ: بەمانا (الطُّلاطِلُ)دێ ٥ سەربڕینی خێرا ٥ گۆشتێکە لەقورگ دا یان ئالو کەوتن کەتوشی ئادەمیزاد دەبێ و ناتوانێ خواردن و خواردنەوە قوت بدا.

الطُّلْطُلُ: نەخۆشی بەردەوام ٥ (ك: طلاطِلٌ).

طَلَعَ الشمسُ أو الكوكبُ طلوعاً: خۆر لەبەرزاییەوە دەرکەوت ٥ خۆرهەڵات ٥ ئەستێرە دەرکەوت ٥ دەشگوترێ: (طَلَعَ منه أو فيه على كذا): ئەو رەوشتانەی تێدا بەدی کردن.

طَلَعَ النَّخلُ: درەختە خورماکە چرۆکەی دەرکەوت.

طَلَعَ عليه: روی تێ کرد ٥ هێرشی کردە سەر ٥ لەنکاو هات.

طَلَعَ عنه: لێی گوم بوو ٥ خۆی لێ شاردەوە بۆئەوەی نەیبینێ.

طَلَعَ السَّهْمُ ونحوه عن الهدف: تیرەکە نیشانەکەی نەپێکاو نەی هەنگاوت.

طَلَعَ الشَّيْءَ رفيه: چووە سەرشتەکەو پێیدا سەرکەوت.

طَلَعَ المكانَ: گەیشتە شوێنەکە، چو بۆ شوێنەکە.

اطْلَعَ النخلُ: بەمانا (طَلَعَ)دێ.
اطْلَعَ الشجرُ: درەختەکە گەڵای گرت.
اطْلَعَ الشجرُ: درەختەکە گەڵای گرت.
اطْلَعَ الرامي: تفەنگ هاوێژەکە، تیر هاوێژەکە تیرەکەی سەری کردو نیشانەکەی نەپێکا.
اطْلَعَ علیه: بەمانا (طَلَعَ)دێ.
اطْلَعَتْ النخلةُ: درەختە خورماکە درێژ بوو، بەرز بوو.
اطْلَعَ الشّيْءَ: وای لەشتەکە کرد دەربکەوێ.
اطْلَعَ رأسَهُ علی الشّيْ: بەسەر شتەکەی دا روانی بۆئەوەی ببیبنێ.
اطْلَعَتْ النخلةُ الطلعُ: درختە خورماکە چروزەکەی دەرخست.
اطْلَعَ فلاناً علی کذا: فلانکەسی بەسەر شتەکەدا ئاگادار کردو بۆی دەرکەوت.
اطْلَعَ فلاناً: پەلەی لەفلانکەس کرد.
اطْلَعَ الیه معروفاً: چاکەی لەگەڵ کرد.
طَالَعَ الشّيْءَ مُطَالعةً وطلاعاً: بەهۆی تێروانینو لێ ورد بونەوە بەسەر شتەکەدا ئاگادار بوو.
طالَعَ الکتابَ: کتێبەکەی خوێندەوە.
طالَعَ فلاناً: تەماشای ئەوەی کرد لای فلان بوو.
طالَعَ فلاناً بالأمر: فلانکەسی بەسەر کارەکەدا ئاگادار کردەوە.
طالَعَ فلانا بکتبه: کتێبەکەی بۆفلان کەس نارد بۆئەوەی بەسەری دا ئاگادار بێ.
طَلَّعَ النخلُ: درەختە خورماکە چروزەکەی دەرکرد.
طَلَّعَ الکیلَ: ربەکەی پێواو پڕی کرد.
إطَّلَعَ: بەمانا (طَلَعَ)دێ.
إطَّلَعَ علی الأمر: کارەکەی زانی.
إطَّلَعَ علی الشّيْ: بەسەر شتەکەی دا روانی ٥ بەسەری دا ئاگادار بوو.
إطَّلَعَ الیه: بەسەری دا ڕوانی ٥ سەیری کرد بۆئەوەی بزانێ چییە.
إطَّلَعَ للأمر: بەسەر کارەکەدا باڵا دەست بوو توانی ئەنجامی بدا.
إطَّلَعَ الأمرَ: کارەکەی زانیو بەسەر نهێنیەکەی دا ئاگادار بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿أطَّلَعَ الغیب أم إتَّخذ عند الرحمن عهداً﴾.
تَطَلَّعَ: بەمانا (طَلَعَ)دێ.
تَطَلَّعَ الإناءُ: قاپەکە پڕ بوو.
تَطَلَّعَ الماءُ ونحوه من الإناءِ: ئاوەکە سەر ڕێژی کردو لەهەموو لایەکی شتەکەوە هەڵڕژا.
تَطَلَّعَ في مشیه: لەڕۆیشتنەکەی دا خۆی باداو لارو لەنجەی کرد.
تَطَلَّعَ الی الشّيْ: سەیری دیمەنی

شتەکەی کرد ٥ شتەکەی زانی.

تطَلَّعَ الى قدومه: چاوی هەڵبڕی سەیری کرد، دەگوترێ: (عافى الله رجلاً لم يَتطَلَّع في فِمِك): ڕەحمەتی خودا لەوکەسەی بەدوا قسەکانی تۆدا نەگەڕا.

إستَطْلَعَ الشَّيئَ: ویستی شتەکە دەربخاو بزانێ چییە.

إستَطْلَعَ رأيَهُ: لەڕاو بۆچونەکانی ورد بۆوە تابزانێ چییە.

الإستطلاع الصحفي: باس‌و لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنووسی، کە نووسەرێك یان زیاتر ئەنجامی دەدا دەربارەی ڕوداوێك بەوەسف‌و وێنەوە.

الطالِعُ: مانگی یەکشەوە ٥ گزنگی درۆزنی بەرە بەیان (فەجری کاذب) ٥ تیرێك بکەوێتە ئەو دیو مەبەست‌و سەربکا ٥ لەبواری ئەستێرە ناسی‌و ئاسمانشوناسی دا ئەو هەواڵە بێ بنەمایەی ئەستێرە ناس بڵاوی دەکاتەوە دەربارەی هەڵاتنی ئەستێرەیەکی تایبەت‌و پەیدابوونی ڕوداوی سەیرو سەمەرە ٥ (ك: طُلَّع وطوالع).

الطَّالِعَةُ من الإبل: یەکەم حوشتر کەلەگارانەکەدا دەردەکەوێ.

الطِّلاعُ: بەمانا (الإطلاع)دێ ٥ هەروا ناوە بۆ هەرشوێنێك خۆری لێ هەڵبێ ٥ (طِلاع الشَّيئِ): پڕی شتەکە ٥ دەگوترێ: (طِلاع الأرض وطِلاع الإناء) یان دەگوترێ: (قوس طِلاع الكف): قەوسەکە پڕ بەدەستە ٥ (قِداح طِلاع): پەرداخێکە پڕە ٥ (عين طِلاع): چاوێکە پڕە لەفرمێسك ٥ (ك: طُلُعٌ).

الطِّلْعُ: شوێنی بەرز کەلێیەوە بڕوانی بۆ شتێکی تر یا شوێنێکی تر ٥ دەڤەرو لایەن‌و ناوچە ٥ (ك: طلوع واطلاع).

الطَّلْعَةُ: ئەوەی دەربکەوێ لەشت هەرشتێك بێ ٥ دەم‌و چاو ٥ پارچەیەك لەچڕوزەی تازە دەرکەوتوی دارخورما.

الطُّلَعَةُ: ئەوەی زۆر دەربکەوێ، یان چاوەڕوانی شت بێ ٥ دەگوترێ: (إمرأة طُلَعَةٌ خبأة): ئافرەتێکە جار جار دەردەکەوێ‌و جار جاریش خۆ گوم دەکا ٥ (وطُلَعَةٌ قبعة): ئافرەتەکە جارجار جار سەر ڕوت دەکا و جار جاریش سەری دادەپۆشێ ٥ (ونفس طُلَعَةٌ): نەفسێکە زۆر چاوەڕوانی نەوشتەیە.

الطَّلاَّعُ: (طَلاَّ الثنايا): قاڵبوو لەبۆتە

دراوی روداوی رۆژگارەو باش دەزانی تـەگبیر یـان بکـاو حـەلیان بـۆ بدۆزێتەوە.

الطّليعةُ من الجيش: پیشه تـای سوپا، یەکەم وەجبەی سوپا کە دەردەکەوێ ◦ ئـەو تـاقمو کۆمەڵـەی سـوپا کـە دەنێـردرێن بـزانن سـوپای دوژمـن چـۆنەو چـەندەو چـی دەکـەن ◦ دەشـگوترێ: (هـو في الطليعـة أو في طليعة كذا) ◦ (ك: طلائع).

المَطْلِعُ: پێـشەتاو دێباچـەی چـامە شـیعر ◦ یەکـەم دێـڕە شـیعری چـامەکە ◦ شـوێنی خـۆر هـەڵاتن ◦ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ﴾ ◦ کـاتی بـەیانیو خـۆر هـەڵاتن ◦ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾.

مَطْلِعَ الأمر: شـوێنی بۆچونی کارەکـەو چۆنیەتی دەست پێکردنیو رێبازی چوونە ناوەوەی ◦ مەصعەدو ئامێری بـەرز بوونـەوە لـە نزمییـەوە بـۆ بـەرزی ◦ دەشـگوترێ: (هـذا مطلِـعَ الأكمـة): ئەمـە ڕونو ئاشـکرایە ◦ (ك: مطالِعَ).

مطـالع الـشمس: شـوێنە جیاجیاکـان کـەخۆر لێیانـەوە هەڵـدێ، چـونکە خـۆر ڕۆژانـە شـوێنی دەرکـەوتنو ئاوابوونی دەگۆڕێ.

اطْلَفَ فلان: فلانکەس تۆڵەکردنـەوەی دوژمنەکـــەی هەڵوەشـــاندەوەو پیلانەکەی پوچ کردەوە.

اطْلَفَ دم القتيل: خـوێنی کوژراوەکـەی بەفیڕۆ دا.

اطْلَفَ مالَ فـلان أو حقـهُ: مـافو مـاڵی فلانکەسی ژێر پێ دا.

اطْلَفَ فلاناً كـذا: فـلان شتی بەخـشی بەفلانکەس.

طَلَّفَ عليـه: لێـی زیـادکردو لەسـەری زیادکرد.

الطَّلْفُ: بەفیڕۆ دان ◦ بەتاڵو پوچ.

الطَّلَفُ: بـەمانا (الطَّلْـفُ)دێ ◦ شـتی ئاسـانو بەیدەسـت ◦ زیـادەی شـت ◦ بەخششو دیاری.

الطَّلِيفُ: بـەمانا (الطَّلْـفُ)دێ ◦ شـتی بەلاش ◦ کاری ئاسـانو کـەم ئـەرکو هەرزان بەها.

طَلَقَ طلوقـاً وطلاقـاً: لـەکۆنترۆڵی ئـەودا نەما، لەژێر دەسەڵاتی چووە دەر.

طَلَقَت المـرأة مـن زوجهـا: ئافرەتەکـە لـەژێر نیکـاحی مێردەکـەی چـووە دەرو لەقەیـدو ئـەرکی مێردەکـەی رزگاری بوو.

طَلَقَ یـده بـالخير: دەستی بەبەخـششو ئانبەدەیی بڵاو کردەوە.

طَلَقَ فلاناً الشَّيْءَ: شتەكەی بەخشی بە فلانكەس.

طَلَقَ طَلَقاً: دووركەوتەوە.

طَلُقَ طُلُوقةً وطَلاقَةً: بەمانا (طَلَقَ)دێ.

طَلُقَت اليَدُ: دەستەكە بەخشندە بوو.

طَلُقَ الوجهُ: دەمو چاوی رونو گەشەدار بوونو كەیف خۆشو تەڕدەماخ بوو.

طَلُقَ اللِسانُ: زمانی رەوانو قسە شیرین بوو.

طَلُقَ فلانٌ: فلانكەس روگوشادو روخسار جوانو قسە خۆش بوو.

طَلُقَ اليومُ: رۆژەكەی مام ناوەندی بوو نەسارد بوو نەگەرم.

طَلُقَتِ المرأةُ من زوجها: بەمانا (طَلَقَتْ)دێ.

طُلِقَتِ المرأة أو الحاملُ في المخاض: ئافرەتەكە ئازاری زانو نارەحەتی منداڵبونی توش بوو ٥ (فهي مطلوقة).

اطْلَقَ القومُ: خەڵكەكە حوشترەكانیان بەرەڵلا كردن بۆ ئەوەی بلەوەڕێن، بگەڕێن لەوەڕێكیان دەست گیر ببێ.

اطْلَقَ الشيءَ: شتەكەی بەرەڵلا كرد ٥ دەگوترێ: (أطْلَقَ الأسيرَ): دیلەكەی بەرەڵاكرد ٥ (أطلق الماشية): ئاژەڵەكانی بەرەڵای لەوەڕگا كردن ٥ (أطلق خيله في الحلبة): ئەسپەكەی لەگۆڕەپانی جلیت بازی دا هێناو برد ٥ (أطلق المرأة): ئافرەتەكەی تەڵاق دا ٥ (أطلق له العنان): بەرەڵای كرد مەرەخەسی كرد ٥ (أطلق له التصرف): رێگای دا چۆن كاردەكا بیكا.

اطلق الدّواءُ بطنَهُ: دەرمانەكە سكی چواند ٥ توشی گوفیرەو ڕەوانی كرد.

اطلق الكلامَ: قسەكەی بەرەهایی كردو تایبەتمەندی نەكرد بەشتێكەوە.

اطلق يده بخير: دەستی خۆی بەخێرو بەخشیش بڵاو كردەوە.

اطلق المِدْفَعَ ونحوه: تۆپەكەی والێ كرد گوللە بهاوێ ٥ گوللە بتەقێنێ.

اطلَقَ كذا على كذا: ئەوەی كردە ناو بۆئەوە ٥ یان ئەو ناوەی بۆ بەكار هێنا.

طَلَّقَهُ: بەمانا (أطلقه)دێ.

إطَّلَقَ: دڵخۆش بوو.

إنْطَلَقَ: بەرەڵا بوو، جوڵا ٥ لەوە رزگاری بوو ٥ رۆیی ٥ دەگوترێ: (إنطلق يفعل كذا): دەستی كرد بەوشتە، خەریكە ئەو شتەبكا.

انطلق الوجه أو اللسانُ: روخساری گوشادو جوان بوو ٥ زمانی كرایەوەو قسە شیرین بوو.

تَطَلَّقَ: بەمانا (إنطلق)دێ.

تَطَلَّقَ الظَبيُ ونحوه: ئاسکەکە بەخێرایی ڕۆیی.

تَطَلَّقَ الخيلُ: ئەسپەکە لەپێشبڕکێ دا بەرەهایی ڕۆیی هیچ شتێك جڵەوی نەگرتەوە.

تَطَلَّقَ الفرسُ: ئەسپەکە دوای ڕاکردن میزی کرد.

إستَطلَقَ: بەمانا (تَطَلَّقَ)دێ.

إستَطلَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەپەلە کرد ٥ یان داوای بەر هەڵدانی کرد ٥ دەگوترێ: (إستَطلَقَ من صاحب الدين كذا): داوای لەخاوەن قەرزەکەی کرد ئەوەی بۆ بکا.

الطالِق: تەڵاقدراو ٥ دەگوترێ: (إمرأة طالق): ئافرەتەکە لەبەندو ئەرکی مێرداری ڕزگاری بوو ٥ (ناقة أو شاة طالق): حوشترێك یان مەڕێکی بەرەڵا کراوە بۆ ئەوەی بەئارەزوی خۆی بلەوەڕێ ٥ (ك: طُلَّقٌ وطوالِق).

الطالِقة من النساء: بەمانا (الطَّالِق)دێ ٥ هەروا ئەگەر بۆ حوشترو مەڕو شتی واش بەکارهات هەربەمانا (الطَّالِق)دێ.

الطالِقة من الليالي: شەوی هەوا مام ناوەندو نەساردو نەگەرمو بێ چورتمو ناخۆشی ٥ (ك: طوالِق).

الطّلاق: بەرەڵلا کردنو مەرەخەس کردن ٥ لەبواری شەرع دا بریتییە لەهەڵوەشاندنەوەی گرێبەستی نێوان ژنو مێرد، لابردنی نیکاحی نێوان ژنو مێرد.

الطُّلُقُ: بەرەلاو بێ کۆتو زنجیر ٥ دەگوترێ: (طَلْقُ اليَدَ أو اليدين): پیاوێکی دەسکراوەو نانبدەیە.

فرسٌ طَلْقُ اليد: ئەسپێکە دەستی پێوەندی تێدا نییە پێوەند نەکراوە ٥ قاچی پەتو شتی وای تێ نەخراوە، هەروا وشەی (ألطَّلْقُ) ناوە بۆ ئاسك لەم ڕووەوە کە تیژڕۆیە ٥ ناوە بۆ سەگی ڕاو چونکە بەخێرایی پەلاماری نێچیر دەدا، هەروا ناوە بۆ دەمو چاوی گوشادو ڕوخساری جوانو دەم بەپێکەنین ٥ بۆ زمانی ڕەوانو قسە شیرین ٥ شەوو ڕۆژی هەوا خۆشو نەساردو نەگەرم بێ ڕەشەباو شتی ناخۆشو زیانبەخش ٥ ژانی منداڵبون ٥ گیایەکە لەبواری بۆیەو ڕەنگ دا بەکاردەهێندرێ ٥ بەردێکە بریسکە دارو ڕونە کەبەئاسن پێی کێشی پریشکی لێ دەبێنەوە، دەهاڕدرێو وەکوو بۆدرە بەجەستە دەکرێ پێستی مرۆڤ نەرم دەکا.

الطِلْقُ: بەرەڵلا یان دەستکراوەو ئازاد بەجۆرێـك بتوانـێ هـەموو شتێـك ئەنجام بدا، روخساری گوشادو زمانی رەوان.

الطُلُقُ: بەرەڵلا کراو ٥ دەگوترێ: (بعیر أو ناقـة طُلُـقٌ) ٥ هـەروا ئـاوە بـۆ روخساری شیرینو زمانی رەوان.

الطُلَقُ: ئـۆرە ٥ بـەشو بار ٥ ریخۆڵە ٥ دەوران دەوری گەدە ٥ (ك:أطلاق).

الطَلِقُ: روخسار شیرینو زمان رەوان ٥ قسەزان.

الطَلْقَةُ: یەکجار ژان گرتن، یان یـەکجار تەلاقـدان، یـەك تـەلاق یـان یـەکجار بـەرەڵلا کـردن ٥ شـەوی ئەسـاردو ئەگەرم.

الطُلَقَةُ: پیاوێـك زۆر ژن تەلاق بدا.

الطُلاقُ: بەمانا (الطُّلَقَةُ)دێ.

الطَلیـقُ: روخـسار شـیرینو روکـراوەو زمـان رەوان ٥ یـان دیـلو دەسـت بەسەر کە بەرەڵلا دەکرێو وازی لێ دێندرێ بۆخۆی چی دەکا بیکا ٥ ئەو کەسـەی بـەزۆر موسـوڵمان کـراوە ٥ (ك: طلقاء).

المِطْـلاقُ: پیاوێـك ژن تـەلاق بـدا ٥ حوشتری بەرەڵلا ٥ (ك: مطالیق).

المُطْلَـقُ: رەهـاو بـێ مـەرجو تایبەتمەندی ٥ شتی نادیاری کراو ٥ حـوکمو بڕیارێـك کەچـەرتو وەلانـانی تێـدا نـەبێ ٥ ئـاوی بـێ قەیـدو مـەرج، ئـاوی سروشـتیو نەگۆڕاو پاكو بێ گـەرد ٥ ئەسپێـك بازنەی سروشتی لەقاچ دا نەبێ یان پەتو پێوەندی لەقاچ نەبێ.

المُطَلِّقُ: ئەوکەسەی دەیەوێ پێشبڕکێ بەئەسپەکەی بکا.

طَلَّ دم القتیل: خوێنی کوژراوەکە بـەفیڕۆ رۆیـی ٥ تۆڵـەی ئەسـەندرایەوەو خوێنیشی وەرنەگیرا ٥ زەوی شـەونم لێ دراو.

طَلَّ اللبنُ: شیرەکە کەم بوو.

طَـلَّ دمَ فـلان: خـوێنی فلانـی بـەفیڕۆ دا، بەتاڵی کردەوە.

طَـلَّ فلانـاً: فلانکەسـی پاشـگوێ خـستو هەوڵی دا مافی پێشێل بکا.

طَـلَّ المَطَـرُ الأرضَ: بارانەکـە زەوییەکـەی ئاودا، تەڕی کرد.

طَـلَّ فلانـاً حقـه: فلانکەسـی مـەنع کـرد لـەمافی خـۆیو هـەوڵی دا مـافی لـێ زەوت بکا.

طَـلَّ الـشَیئَ بالـدهن: شـتەکەی بـەڕۆن هەنوو.

طَلَّ الإبلَ ونحوهـا: بـەزەحمەت حوشـترەکەی لـێ خورین.

طُلَّ دَمُهُ طُلاًّ: بەمانا (طَلَّ)دێ.

طُلَّت الأرض: زەوییەکە شەونم لێی دا ◦ (فهي مطلولة).

طَلَّ طلاً وطَلاَلَةً: جوانو سەرنج راکێش بوو.

طَـلَّ فـلان: فلاّنکەس کـەیف خـۆشو تەڕدەماخ بوو.

اطَلَّ: بەسەری دا ڕوانی ◦ دەشکوترێ: (أطلَّ عليه).

اطَلَّ: نزیك بۆوە.

اطَـلَّ علـى حقـه: لـەمافی خـۆی دا بەسەری دا زاڵ بوو.

اطَلَّ عليه بالأذى ونحوه: بەردەوام بوو لەسەر ئەزیەتدانی.

اطَـلَّ دمَ القتيـل: خـوێنی کوژراوەکـەی بەفیڕۆ دا ◦ دەشکوترێ: (أُطِلَّ دَمُهُ).

تطالَّ: مۆڵەتی داو چاوەڕوانی کرد.

تَطَلَّـلَت الأرض: زەوییەکـە گیـاو گـژی لـێ ڕواو کەس ناوی نەکەوت، کەس پێی لـێ نەنا.

إستَطَلَّ عليه: بەمانا (أَطَلَّ)دێ.

إستَطَلَّ الفرسُ ونحـوه ذَنَبَـهُ: ئەسـپەکە کلکی بەرزکردەوە.

الطَّلاَلَـةُ: جـوانیو ڕوخسار شیرینی ◦ کـەیف خۆشـیو تـەڕ دەمـاخی ◦ کەسایەتی هەموو شتێـك ◦ قـەبارەی خانوو هەیکەلی ◦ کەلاوەی خانوو.

الطَّلُّ: جوانو سەرنج راکێش لەهەموو شتێـك دا ◦ وردە بـاران ◦ نمـە بـاران کـە زۆر زەوی تـەڕ نـەکا ◦ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿فَإِن لَّـمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ﴾ ◦ شەونمو تەڕاییەك کە ڕەگی درەخـتو ڕوەك دەیـدا بـەلقو گـەڵاکان ◦ شـیرو ماسـت ◦ پـیرو بەساڵاچوو ◦ (ك:طِلال وطِلَلٌ).

الطِّلُّ: بەتاڵو پوچ.

الطَّلَـلُ: شـوێنەوارو کـەلاوە ◦ سـەکۆی بەربێڵاو خانوو کەشوێنی دانیشتنی خێزانە بۆ پشودانو حەسانەوە یان خـواردنو خواردنـەوەی لەسـەر دادەنـرێ ◦ خێمـەو پارچـە قوماشـی گەورە کەکەشتیو بارو بارگنەی پـێ دادەپۆشرێ ◦ (ك:أطلال وطلول).

الطُّلاَّءُ: خوێنی ڕژاو.

الطُّلَّةُ: ئافرەت ◦ زەوییـەك نمـە بارانی لـێ درابێ ◦ نازو نیعمەت لەپۆشاكو خواردەمـەنی دا ◦ شـەرابی گـوارا بەلـەزەت ◦ هەرشـتێ: بـۆنی خۆشـی لـێ بێ.

الطُّلَّةُ: قومەشیر، قومـە ماسـتو دۆ ◦ مل ◦ (ك: طُلَلٌ).

الطَّليـــــلُ: ڕژاو (خـــــوێنی ڕژاو) ◦ حەصـیری چـندراو لـەپرژو پـاڵی درەختـی دۆم یـان لەتوێـکڵی ئـەو درەختە ◦ ڕزیوو پۆڵـکاو ◦ (ك: أطِلَّةُ

وطُلُلّ وطِلّةٌ) ٥ بۆ مێینه (طلائـل) ٥ دهگوترێ: (المُطِلُّ من الأمـور): شتی بهرقـهرار نـهبوو ٥ دهگـوترێ: (أمـر مُطِلٌ): کارێکی گۆڕاوو نابهردهوامه.

المطلولُ: ماست توێژێـکی بهسـهرهوه بـێو ئـاوی سـهرکهوتبێ وابزانـێ ماسـتی چـاکه، بـهڵام لـهواقیع دا خراپ بێ.

طَلَمَهُ: شهپلاغهی لـێ دا.

طَلَمَ الخُبزَةَ: نانهکهی پان کـردهوهو رێـکی خست.

طَلَّمَ الخُبـزَةَ: بـهمانا (طَلَـمَ)دێ ٥ واتـه: نانهکهی پان کردهوهو رێـکی خست.

طَلَّمَ العرق عن جبينه: عهرهقی لـهناو چاوانی خۆی سری.

الطُلْمُ: سفره خـوان کـهنان‌و پێخـوری لهسهر دادهنرێ.

الطَلَـمُ: چڵـکو بـهڵغی دهمو ددان کهبـههۆی گـوێ پێنـهدانیان پهیـدا بوو بێ.

الطُلْمَةُ: نانی برژاو بهخۆڵه مێشی زۆر گهرم نانی پێشاو لهناو خۆڵهمێشی گـهرم ٥ بـهردی پـان کـهوهکوو پنـه نـانی لهسـهر پـان بکرێتـهوه ٥ (ك: طُلَمٌ).

المَطْلَمَةُ: تـیرۆك؛ ئامێرێکه نـانی پـێ پـان دهکرێتـهوه پـێش ئـهوهی برژێندرێ.

طَلْمَسَ: بـهمانا (طَلْـسَمَ)دێ واتـه تهلیسمی لـێ کرد ٥ یان دهمو چاوی گرژو مۆن کرد.

طَلْمَسَ الكتـابَ: نوسـینی کتێبهکـهی سرِیهوه، رهشی کردهوه.

إطْلَمَسَ الليلُ: شهوهکه تاریك بوو یـان تاریکییهکهی زۆر کهسکون‌و بـههێز بوو.

الطِلْمِسَاءُ: تاریکی بههێزو زۆر تاریـك ٥ زهوی‌و سارایهك کـههیچ نیشانهو باڵهخانهو خانوبـهرهی تێدا نـهبێ ٥ تهنکه ئاو.

طلا طَلْـواً وطَـلاوَةً: ئاسکهکهی بهسـتهوه، بهندی کرد.

طَلِيَتْ أسنانُهُ طلاً: ددانـی زهرد بـوون ٥ بهڵغێـکی سهوز کهوته سهر ددانـی ٥ بـــهڵغی زهرد ددانــــی داپۆشــین ٥ دهگـوترێ: (طَلِيَ فَمُـهُ): دهمو ددانـی بهڵغ گرتـی ٥ لـهتینوان دهمـی وشـك بوو.

اطْلَـتِ الظَبْيَةُ: ئاسکهکه بێچویهك یـان زیاتری بوو.

اطْلَـى فلان: فلانکهس ملی بهلایـهك دا خوار بوو ٥ دهگـوترێ: (ما أطْلَى نَبـيٌّ قـط): هـیچ پێغهمبهرێـك شـوێن هـهواو ئـارهزوی خـۆی نهکـهوتووه.

الطَّلاَ: شتی بچوك لەهەرشتێك بێ ٥ زارۆك ٥ بێچوی ئاژەڵ کەلەدایك دەبێ تا خۆ دەگرێ ٥ بێچوی ئاسك ٥ تفی وشکەوە بووی ناو دەم ٥ یان تفێکی لینج کەددان دادەپۆشێ‌و لەئاکامی تینوایەتی زۆر یان برسیەتی یان نەخۆشی پەیدا دەبێ ٥ (ك: أطْلاَء وطِلاَء وطُلّی)یە.

الطُّلاَة: مل، گەردن ٥ یان لامل ٥ (ك: طُلّی)یە.

الطِّلاوَة: جوانی‌و رەونەق‌و گەشەو نەشە ٥ توێژێکی تەنکە لەسەر شیرو ماست‌و خوێن پەیدا دەبێ ٥ پاشماوەی خۆراك لەناو دەم‌و ددان دا.

الطُّلاَوَة: هەرشتێك بۆ چەورکردن رەنگ کردن بەکاربێ قەوز ٥ قسەو باسی کورت‌و کەم.

الطِّلْوُ: گورگ ٥ نێچیرەوانی چوست‌و لەش سوك ٥ حەبلێك سەرێکی لەقاچی ئاژەڵەکە دەخرێ‌و سەرەکەی تری بەسنگێکەوە دەبەسترێ ٥ (ك: أطلاء وطِلاء).

الطُّلْواءُ: چاوەروانی ٥ تەمبەڵی‌و فونگرانی ٥ قەوز.

الطَّلَوان: بەڵغێکی سپییە زمان دادەپۆشێ بەهۆی نەخۆشی یان تینوایەتی پەیدا دەبێ.

الطُّلْوَةُ: سپیایەتی بەیان، روناکی ئاسۆی بەرەبەیان ٥ (ك: طُلّیً).

الطِّلْوَة: بێچوە ئاژەڵی کێوی ٥ گوریس‌و حەبل یان پارچە حەبل ٥ شتی بێ نرخ‌و بەها ٥ دەگوترێ: (مایساوی طِلَوةً): پەتکە گوریسێك ناهێنێ.

طَلَی الماءُ طَلْیاً وطِلاءً: ئاوەکە قەوزی لێ پەیدا بوو.

طَلَی الشَّيْءَ بکذا: شتەکەی بەشتێك بۆیەکرد داپۆشی.

طَلَی اللیلُ الآفاق وغیرها: شەو بەتاریکی خۆی دونیای داپۆشی ٥ (طَلَی فلاناً): جنێوی بەفلانکەس دا.

طَلَی الظَّبْيَ: ئاسکەکەی بەستەوە ٥ کردیە کۆزوگەوی تایبەتیەوە.

طَلّی فلان: فلانکەس گۆرانی گوت.

طَلّی الشَّيْءَ بکذا: زێدەرەوی کرد لە هەوڵدان بۆ دەستەبەرکردنی شتەکە.

إطّلَی بکذا: بەوە چەوری کرد.

تَطَلّی: بۆ موطاوەعەی (طَلاّه)دێ ٥ خوی بەگاڵتەو کەپو خۆش رابواردنەوە گرت.

الطُّلّی: قومەشیرو کەوچکە دۆیەك.

الطَّلاّءُ: ئەوکەسەی مەعدەن‌و شتی وا بۆیەدەکا.

الطَّلَى: بێچوی ئاسك ٥ بۆیەكراو بەقەتران ٥ (ك: أطلاء وطلاء).

الطِّلاء: هەرشتێك شتی تری پێ بۆیە بكرێ وەكوو قەتران‌و رۆن‌و قورو شتی وا ٥ دۆشاوی ترێ ٥ زیوی خاڵص‌و پاڵفتە كراو ٥ ئەو پەت‌و حەبلەی ئاژەڵەكەی پێ بەستراوەتەوە.

الطَّلْیاءُ: گروێ ٥ ئەو پەرۆیەی ئافرەت بەخۆیەوە هەڵدەگرێ لەكاتی كەوتنە ناو عادەتی مانگانەیەوە.

الطِّلْیانُ: بەڵغی زەرد كەدەكەوێتە سەر ددان.

الطُّلْیَةُ: مل ٥ لامل ٥ پارچە خوریەكە یا لفكەیەكە جەستەی گروێی پێ چەور دەكرێ ٥ نەخۆشییەكە دەشوبهێتە نەخۆشی پێست فەڵشین‌و توك روتانەوە ٥ لەلاتەنیشتی مرۆڤ پەیدا دەبێ.

المِطْلَى: ئامێری شت چەور كردن.

المِطْلاءُ: بەمانا (المِطْلَى)دێ.

المَطْلِیُّ: (أمر مَطْلِيٌّ): كارێكە چەواشەو نامەعلوم‌و تەم‌و مژاوییە.

طَمِثَتِ المرأةُ: ئافرەتەكە یەكەمجار كەوتە عادەی مانگانەوە ٥ (ك: طُمُثٌ وطوامِث).

طَمِثَ المرأةَ: چووە لای ئافرەتەكە، دەستی لێ دا، لەگەڵی جوت بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ﴾ ٥ دەشگوترێ: (ما طِمِثَ هذا البعيرَ حَبْلٌ): كەڵ سواری ئەو حوشترە نەبوە ٥ (وما طمِثَ هذا المرتع أو هذه الروضَةَ أحد قبلنا).

الطَّمْثُ: خوێنی حەیز ٥ چڵك‌و دژوێنی.

طَمِحَ الماءُ ونحوه طُموحاً وطِماحاً: ئاوەكە بەرز بۆوە.

طَمِحَت الدَّابَّةُ: وڵاخەكە چەموش بوو.

طَمِحَ اليه بصره: سەیری كرد ٥ بۆی ڕوانی ٥ دەشگوترێ: (طَمِحَ ببصره): چاوی بۆ بەرز كردەوە، چاوی تێ بڕی.

طَمِحَ بأنفه: خۆی بەزلزانی، فیزی كرد.

طَمِحَ الى الأمر: چاوڕوانی كارەكەی كرد.

طَمِحَتْ المراةُ على زوجها: ئافرەتەكە مێردەكەی بەجێ هێشت‌و چۆوە بۆماڵی باوانی.

طَمِحَ في الطلب: لەداواكارییەكەی دا دوور رۆیی.

اطْمَحَهُ: وای لێ كرد هیواو ئاواتی بەرزی هەبن.

اطْمَحَ اليه بصره: چاوی بۆ هەڵبڕیو تەماشای کرد.

طَمَّحَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەکە هەردو دەستی هەڵبڕین.

طَمَّحَ بالشيئ في الهواء: شتەکەی بۆ حەوا هەڵدا.

الطّامِحُ: هەر بەرزاییو تەپۆڵکەیەك ٥ ئافرەتێك رقی لەمێردەکەی بێو بڕوانێتە پیاوی تر، دۆستایەتی لەگەڵ پیاوی بێگانەدا بگرێ ٥ (ك: طوامِحُ).

الطَّمْحَةُ: یەکجار سەیرکردن.

طَمَحَات الدهر: بەلاو کارەساتی رۆژگار.

الطَّمَّاحُ: کەسێك هیواو ئاواتی زۆری هەبن ٥ چلێس ٥ بۆ بەرزو دوور ڕوانین.

الطَّمَّاحة: ئافرەتێك چاوە چاوی بێو بەڕاستو چەپ دا بڕوانێ بۆ پیاوی بێگانەو رقی لە مێردەکەی بێ.

الطَّمُوحُ: دەگوترێ: (بحر طَمُوحُ الماء): دەریایەکە شەپۆلەکانی بەرزن ٥ (بئر طموح الماء): بیرەکە ئاوی بەرزە.

طَمَرَ طَمْراً وطموراً: بازی بۆ ژێرەوە دا هەڵهاتە خوار.

طَمَرَ في الأرض ونحوها: بەناو زەوی دا رۆیشتو خۆی شاردەوە.

طَمَرَ الشيئ طَمْراً: شتەکەی شاردەوە بەنهێنیو کەسنازانێ لەکوێی شاردەوەو چۆنی شاردەوە.

طَمَرَ البئرَ: بیرەکەی پڕکردەوە.

طَمَرَ المطمورة: چاڵەکەی پڕکرد لەگەنمو شتی وا.

طُمِرَ في ضِرسِه: ژانی ددانی تەنگی پێ هەڵچنی.

طُمِرَت يده: دەستی هاوسا.

اطمَرَهُ: بەمانا (طَمَرَهُ)دێ.

طَمَّرَهُ: زێدە ڕەوی کرد لەشاردنەوەی شتەکەدا ٥ پێچایەوە.

طَمَّرَ السِّتْرَ: پەردەکەی شل کردەوە، دایدایەوە ٥ کۆی کردەوەو خستنیە سەریەك ٥ فەوتاندنی.

إطَّمَرَ على فرسِهِ: لەدواوە خۆی هەڵدایە سەرپشتی ئەسپەکەو سواری بوو.

إطَّمَرَ الشيئ: بەمانا (طَمَرَهُ)دێ.

الطَّامر بن الطامر: خۆیو باوکی نەناسراون کەس نازانێ کوڕی کێنو خەڵکی کوێن.

الطامور: رۆژنامە ٥ (ك: طوامير).

الطَّمَارُ: شوێنی بەرز ٥ سەکۆی بەربڵاو خانوو ٥ بەزۆری بەبێ (ال) بەکاردێ ٥ (بنات طمار) ٥ بەلاو کارەسات.

الطِّمْرُ: پۆشاكی كۆنی ڕزیـوی ٥ (ك: أطمار).

الطِّمِرُّ: ئەسپی ڕەسەنی خۆ شرۆی باز هاوێژی بەهێز.

طَمْرَةُ الشباب: سەرەتای گەنجیەتی.

الطُّومار: بەمانا (الطّامور)دێ.

المِطْمارُ: تـەناف، ئـەو داوە پەتـەی رایـەڵ دەكـرێ بـۆ ئـەوەی چینە دیوارەكـە راسـت دەرچـێ ٥ پێـشی دەگـوترێ ئیمـام ٥ دەشگـوترێ: (هـو علی مطمار أبیه): ئەوە لەسەر شێوەو شێوازی بـاوكی كاردەكـا ٥ پیاوێـك جلـە شـڕەو جلـی كـۆن‌و ڕزیـوی لەبەردا بێ ٥ (ك: مطامیر).

المِطْمَـرُ: تـەنافی دیـوار ٥ دەگـوترێ: (أقِمِ المِطْمر یا محدثُ): ئەی قسەكەر، ئەی حەدیث گێڕەوە قسەكانت ڕێك بخەو هەڵەكانت هەڵگرەوەو راستگۆ بە لە قسەكردن دا ٥ (ك: مطاِمر).

المطمورة: چاڵی هەڵـگرتنی ئازوخـە، چاڵە گەنم‌و جۆ كـە زوربـەی كـات ئـەم جـۆرە چـاڵانە لـەژێر زەوی دروست دەكرێن ٥ بەندیخانـە ٥ (ك: مَطامیر).

طَمَسَ الـشّیءَ طموسـاً: شـتەكە شێوەو شێوازی گـۆڕان ٥ دەگـوترێ: (طَمَـسَ القمـرُ أو الـنجم أو البـصرُ): واتـە مانگ‌و ئەستێرە روناكییان نەما یان چاو بینایی نەماو نابینێ.

طَمَـسَ القلـب: دڵ شـێواوەو هـیچ وەرناگرێ.

طَمَـسَ الـشّیءَ وعلیـه طمـساً: شـتەكەی شـێواند، یـان شـێوەی سـڕیەوەو كوژاندیـەوە، دەگـوترێ: (طَمَـسَتِ الریحُ الأثـرَ): ڕەشـەباكە شوێنەكەی سڕیەوە پڕی كردەوە.

طَمَـسَ الغیمُ الكوكـب: هەورەكـە بـەری روناكی ئەستێرەكەی گرت.

طَمَسَ عَیْنَـه وعلیهـا: چاوی كوێر كـرد ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَلَـوْ نَـشَاء لَـطمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ﴾.

طَمَّـسَهُ: بـۆ زێـدەڕۆیی لـەمانای (طَمَسَهُ)دێ.

إنْطَمَسَ: بۆ موطاوەعەی (طَمَسَهُ)دێ.

تَطَمَّسَ: بۆ موطاوەعەی (طَمَّسَهُ)دێ.

الطّامِسُ: دەگوترێ: (رسـم طـامس): قەبارەیـەكی پوچـاوەو كوژاوەیـە ٥ (طریق طامس): ڕێـگای دوور ٥ (نجم طـامس): ئەسـتێرەی بـێ نـور، ئەستێرەیەكە روناكی نـەماوە ٥ (ك: طوامِس) ٥ دەشگوترێ: (رجل طامس القلب): پیاوێـكی دڵ داخراوەو هیچ وەرناگرێ.

الطّمـیسُ: بـەمانا (المطمـوس) دێ ٥

کوێرێــك کـه پێڵـوی چـاوی جـم‌و جوڵ نه‌کا.

طَمْطَمَ البَحرُ: ده‌ریا ئـاوی زۆر بـوو پـڕ بوو.

طَمْطَـمَ فـلان: فلانکـه‌س لـه‌ده‌ریادا مه‌لـه‌ی کـرد ٥ یـان چـووه نـاو ده‌ریاوه‌و به‌ده‌ریادا ڕۆیی.

طَمْطَـمَ في کلامـه: قـسه‌کانی ڕون نه‌کردنه‌وه.

الطَّمَاطِمُ: ته‌ماته، به‌کاڵی‌و بـه‌کوڵاوی ده‌خورێ.

الطُّمَاطِمُ: بێ زوبان.

الطِّمْطَـامُ: ناوه‌ڕاسـتی ده‌ریـا ٥ ئـاگری گه‌وره‌و زۆر.

الطُّمْطماني: به‌مانا (الطُّمَاطِمُ)دێ.

الطُّمْطُمَانية: قسه‌ی ته‌م‌و مزاوی‌و بـێ مانـا ٥ (طُمْطمانيــة حِمْــيَر): زاراوه نـــه‌گونجاوه‌کانی حیمیه‌رییـــه‌کان ٥ وه‌کو ئـه‌وه (الـ)ی تـه‌عریف ده‌که‌نـه (ام) لـه‌جیاتی بڵێن (الصيام) ده‌ڵێن (أمصيام).

الطِّمْطِمُ: به‌مانا (الطُّماطِمُ)دێ.

الطِّمْطِمَةُ: قـسه‌یه‌ك به‌غـه‌یری زمـانی عه‌ره‌بی بگوترێ.

الطِّمْطِمِيُّ: به‌مانا (الطُّمَاطِمُ) دێ.

طَمِعَ فيه وبه طَمَعـاً وطماعيـة: حـه‌زی لـی کرد، ویستی بۆ ئه‌و بێ.

طَمُعَ طَمَاعاً: ته‌ماعی زۆر بوو.

اطْمَعَهُ: وای لـێ کرد ته‌ماعی هه‌بێ.

طَمَّعَهُ: وای لـێ کـرد تـه‌ماعی هـه‌بێ ٥ ده‌شگوترێ: (طَمَّـعَ المَطَـرُ): بارانه‌کـه ده‌ستی کرد بـه‌بارین بـه‌ڵام که‌مێـك بـاری ٥ ده‌شـگوترێ: (کـان حـديثها تطميــع قطــر): قــسه‌کانی ده‌ڵێــی ڕشێنه‌ی بارانن.

تَطَمَّعَ: بـۆ مـوطاوه‌عـه‌ی (طَمَّعَـهُ)دێ ٥ حه‌زی لـێ کردو ویستی بۆ ئه‌و بێ.

الطَّمَعُ: ته‌ماع ٥ به‌ته‌ما بوون ٥ هیـواو ئـاوات ٥ بـه‌زۆری بـۆ شتێـك بـه‌کار ده‌هێنـدرێ که په‌یدابوونی نزیك بێ ٥ (ك: أطماع).

الطَّمَّاع: که‌سێـك زۆری ته‌ماع هه‌بێ.

الطَّموعُ: به‌مانا الطَّمَّاعُ)دێ.

المِطماعُ: بـه‌مانا (الطَّمَّــاع)دێ ٥ بـۆ نێرو مێ به‌یه‌ك شێوه به‌کاردێ.

المِطماعُ مـن النـساء: ئافره‌تێـك زۆر تـه‌ماع بخاتـه بـه‌ر غـه‌یری خـۆی‌و خه‌ڵك والێ بکـا تـه‌ماعی تـێ بکـه‌ن به‌ڵام خـۆی به‌ده‌سـته‌وه نـه‌دا ٥ (ك: مطاميع).

المَطْمَعُ: بـه‌مانا (الطَّمَـعُ)دێ ٥ شتێـك داخـوازی تـه‌ماع لـێ کـردن بـێ ٥ شتێـك تـه‌ماعی لـێ بکـرێ ٥ ئـه‌و باڵنده‌یـه‌ی ده‌خرێتـه نـاو قه‌فـه‌زه‌وه

بۆ ئەوەی باڵندەی تری پێ
هەڵخەڵەتێنێو فرسەتیان لێ بێنێ
٥ (ك: مَطامِع).

المَطْمَعَةُ: بەمانا (المَطْمَعُ)دێ.

طَمَلَ فلان طَمْلاً وطمولاً: فلانكەس گوێی
نەدایە چی دەكاو چی ناكا.

طَمَلَ الجَمَلُ وغيره: حوشترەكە بەخێرایی
ڕۆیی.

طَمَلَ الإبلَ وغيرها طَمْلاً: حوشترەكەی
بەخێرایی لێ خوڕی.

طَمَلَ الشَّيْءَ: شتەكەی توند بەستو
شەتەكی دا.

طَمَلَ الحصيرَ: حەصیرەكەی چنیو خێتو
گوڵو نیشانەی تێدا دروست كردن.

طَمَلَ الشَّيْءَ بكذا: شتەكەی گۆڕی
بەتێهەڵسونی فلان شت ٥ دەگوترێ:
(طَمَلَ الدَّمُ السهمَ): خوێنەكە
لەتیرەكە هەڵسوا، تیرەكەی خوێناوی
كرد.

طَمَلَ الصَّبّاغ الثوبَ ونحوه: بۆیەچییەكە
قوماشەكەی باش ڕەنگ كرد،
ڕەنگێكی تێری دایە.

طَمَلَ الخبّازُ الخُبْزَ بالمِطمَلَة: نانەوا نانەكەی
بەتیرۆك پان كردۆتەوە.

طَمِلَ بكذا طَمَلاً: ڕەنگی كرد، بۆیەكەی
تێ هەڵسو.

اطْمَلَ الكتابَ ونحوه: نوسینی
ناوكتێبەكەی سڕیەوە ڕەشی
كردەوە.

إطَّمَلَ مائي الحوض ونحوه: هەرچی ئاوی
لەبنكی حەوزەكە دا بوو هەمووی
هەڵگوازتو هیچی تێدا نەهێشت.

إنْطَمَلَ فلان: فلانكەس هاوكاری
دزەكانی كرد.

الطِّمْلُ: هەموو شتێكی ڕەش ٥
قوماشێك بەتێری ڕەنگ كرابێ ٥
ملەوانكە، گلادە ٥ ناوی لێڵ ٥ پیاوی
چەقەچەناوی خوێڕی كە گوێ
بەكردەوەكانی خۆی ناداو هیچ
گرنگی بەوەنادا چی دەڵێو چی پێ
دەگوترێ ٥ ئەحمەقو گێل ٥
هەژاری بێ ڕەوشتو حاڵ شپڕێو ٥
گورگی بۆرە قنە ٥ دزو جەردە ٥
(ك: طَمولٌ واطمالٌ).

الطُّمْلَةُ: ئەو ئاوە قوڕاوو لێڵەی لەبنكی
حەوزدا دەمێنێتەوە یان تەنكە
قوڕی بنكی حەوز.

الطَّمَلَةُ: بەمانا (الطُّمْلَةُ)دێ.

الطِّمْلَةُ: ئافرەتی زەعیفو لاواز ٥ (ك:
طِمَلٌ).

الطِّمُولُ من الرجال: بەمانا (الطِّمْلُ)دێ.

الطِّمِيلُ: جەستە خوێناوی شەلْتاخ بوو لەخوێن دا ٥ نانی پانکراوە بەتیرۆك ٥ حەصیر ٥ سەرەتیری پان.

الطِّمِيلَةُ: مێینەی (الطِّمیل)ە.

المِطْمَلَةُ: تیرۆك؛ دارێکە نانی پێ پان دەکرێتەوە ٥ (ك: مطامِلُ).

طَمَّ الشَّيْئُ طُمُوماً: شتەکە زۆر بوو تا پەرەی سەند ٥ دەگوترێ: (طَمَّ البحرُ أو الماءُ).

طَمَّ الفرسُ وغيره في سيره: ئەسپەکە چوستو تیژڕۆ بوو.

طَمَّ الشَّيْئَ وعليه طَمّاً: شتەکەی داپۆشیو نغرۆی کرد.

طَمَّ التُرابُ البِئرَ: گڵەکە بیرەکەی پڕکردەوە.

طَمَّ الإناءَ وغيره: قاپەکەی پڕکرد تا لە هەموو لایەکەوە سەر ڕێژی کرد.

طَمَّ شَعْرَهُ: قژی بڕیەوە ٥ موی بڕیەوەو لەبێخ دەری هێنا.

اطَمَّ شَعْرُهُ: کاتی ئەوە هاتوە قژی بتاشێ مووەکانی بتاشێ.

طمَّمَ الطائِرُ: باڵندەکە لەسەر لقی درەختەکە نیشتەوە.

إسْتَطَمَّ شعره: بەمانا (أطَمَّ) دێ.

الطّامُّ: شتی گەورە ٥ ئاوی زۆر.

الطّامَّةُ: قیامەت؛ ڕۆژی ڕەستا خیز ٥ بەڵاو کارەساتی وا کە ڕوداوەکانی پێش خۆی لەیاد بەرێتەوە.

الطِّمُّ: دەریا.

الطِّمُّ: ئاوی زۆر ٥ ژمارەی زۆر ٥ شتی سەر سوڕهێنەر ٥ ئەسپی ڕەسەنو چالاك ٥ بێچوی حوشتر ٥ دەگوترێ: (أتاهم الطِّمُّ والرِّمُّ): شتی زۆرو کەمی بۆهات.

الطُّمَّةُ: گومڕایی‌و سەر لێ شێوان ٥ پارچەیەك لەلەوەڕ، بەزۆر بۆ ئالفی وشك بەکار دەهێندرێ ٥ شتی فیزەون ٥ کۆمەڵی ئادەمیزاد یان کۆمەڵگای ئادەمیزاد ٥ یان ناوەندی کۆمەڵگا.

الطِّمُومُ: ئەسپی تیژ ڕەو.

الطِّمِيمُ: زۆر کراو ٥ (طميم الناس): زۆرینەی ئادەمیزاد.

طَمْأنَهُ: ئارامی پێ گرت ٥ هێواشی کردەوە ٥ دڵنیای کرد ٥ نزمی کردەوە، خواری کردەوە.

إطمَأنَّ: دڵنیابوو، هێواش بووە ٥ دەگوترێ: (إطْمَأنَّ به القرارُ وإطمَأنَّ جالساً وإطمَأنَّ القلب): هێواش بوو دامەزرا، دوای چەواشە کاری‌و ڕارایی هێواش بۆوە، دڵنیا بوو.

إطْمَأنَّ المكانُ: شوێنەکە نزم بوو، کەوتە نزمایی.

إطْمَأنَّ بالمكان وفيه: لەوشوێنە

نیشتەجێ بوو ٥ شوێنەکەی کردە زێدو نیشتمانی خۆی.

إطْمَأَنَّ عمّا کان یفعلە: وازی هێنا لەوکارەی دەیکرد.

تَطَأْمَنَ: بۆ موطاوعەی (طَأمَنَ)دێ ٥ وا دەبێ سەنگو سوکی لەوشەکەدا دەکرێ دەبێتە (تَطَامَنَ).

الطُّمَأْنینَة: ئارام گرتن ٥ بتمانە ٥ دڵنیایی.

طما الشَّیْءُ طُمُواً: بەرز بۆوە ٥ دەگوترێ: (طما الماءُ): ئاوەکە بەرز بۆوە ٥ (طمن هِمَّتُهُ) ورەو هیمەتی بەرز بۆوە ٥ (طَمَتْ المرأةُ بزوجها): ئافرەتەکە لەمێردەکەی ناچیزە بوو ٥ (طما به الهَمُّ): غەمو پەژارەی زۆرو ئەستەم بوو.

طما بالغَويّ نفسُهُ: نەفسی کابرای گومڕا سەرکەش بوو ٥ گومڕابووەکە لەخۆی بایی بوو، لەسنور دەرچوو.

الطِّمْيُ: قوڕو لیتە کەلافاو دەیهێنێو لەشوێنێك لەسەر زەوی دەمێنێتەوە چ تەڕبێ چ وشك بێ ٥ پێشی دەگوترێ (الغرین).

طنا طَنْأً وطُنوءاً: شەرمی کرد ٥ بێ ڕەوشت بوو، داوێن پیس بوو.

طَنِئَ فلان طَنَأً: شتێکی لەدڵی خۆی دا شاردەوە کە نەیویست ئاشکرای بکا.

طَنِئَ الحیوانُ: ئاژەڵەکە سپڵی بەلاکەلەکەیەوە نووسا.

طَنِئَ الإنسانُ: ئادەمیزاد تای لێ هات ٥ سپڵی گەورە بوو بەهۆی تا لێهاتنەوە.

اطْنَأَ: گومانی برد، روی لەبەدڕەوشتیو داوێن پیسی کرد ٥ حەزی کرد بگەڕێتەوە بۆ شوێنو مەنزڵی، حەزی کرد راکشێو بخەوێ، بەهۆی تەمبەڵیو تەوەزەلییەوە لەجێگا خزاوەو هەڵناسێ ٥ حەزی لەحەوزەکە کردو لەئاوەکەی خواردەوە ٥ دەشگوترێ: (حیة لا تُطْنِئ): مارەکە مۆڵەتی نێچیرەکەی ناداو یەکسەر دەیکوژێ.

الطِنْءُ: شكو گومان ٥ تۆمەت ٥ بەدڕەوشتیو داوێن پیسی ٥ بەرماوەی ئاو کە لەبنکی حەوزو شتی وادا دەمێنێتەوە ٥ دوا هەناسەی ژیانو باقی ماندەی روح لەجەستەدا ٥ خۆڵەمێشی ساردەوەبوو گەرمی تێدانەماو ٥ خانوێك بەبەرد بکرێ لەسارادا بۆ ئەوەی شەو تێیدا بمێنیەوە ٥ تەڵەو فاقە بۆ گرتنی دڕندە ٥ (ك: أطنان).

طَنِبَ طَنَباً: قاچی درێژ بوو ٥ پشتی

دریژ بوو ٥ ئەم حاڵەتە بۆ ئەسپ بەعەیبو نارەسەنی دادەنرێ.

طَنِبَ الرُّمحُ: رمبەکە خوارو خێچ بوو ٥ (فهو أطنب وهي طنباء) ٥ (ك: طُنُبٌ).

اطنب النهرُ: روبارەکە ڕێڕەوەکەی درێژە.

اطنبَ الريحُ: رەشەباکە بەهێز بوو لەگەڵ تۆزو خۆڵ دا.

اطنب الدوابُ: وڵاخەکان یەك بەدوایەك دا ڕیچکەیان بەست لەرۆیشتن دا.

اطنب في العدو ونحوه: پێش بازدانەکە ورد بۆوەو خۆی کێشایەوە بۆئەوەی بازی باش بدا.

اطنب الكلامَ: قسەکەی درێژ کردەوە ٥ زێدە ڕۆیی کرد لەقسەو گوفتاری دا.

طائِبَةُ: کۆڵەکەی ڕەشماڵەکەی بەتەنیشت کۆڵەکەی ڕەشماڵی کابراوە چەقاند.

طَنَّبَ الشيءُ: شتەکە زۆر بوو تاوای لێ هات ئەمسەرو ئەوسەری دیار نییە.

طَنَّبَ بالمكان: لەوشوێنە مایەوە ٥ دایکوتا.

طَنَّبَ الخيمةَ: چەند سنگو کۆڵەیەکی بۆ خێمەو ڕەشماڵەکە چەقاندو خێمەکەی پێوە شەتەك دا.

طَنَّبَ السقاءَ: کوندە ئاوەکەی بەکۆڵەکەی خێمەکەوە هەڵواسی.

تطانبا: هەریەك لەو دوو کەسە کۆڵەکەو سینگیان بۆ خێمەکانیان چەقاند.

الإطناب: لەزاراوەی عیلمی مەعانی دا بریتییە لەوەی وشەکان لەماناکان زیاتربن بۆ مەبەستو سودێك بەپێچەوانەی کورتبڕی (ئیجاز) ٥ لەنێوان (الأطناب)و (الإجاز)دا حاڵەتێك هەیە پێی دەگوترێ (المساوات).

الإطنابة: ئاغزونەی قایش پشتێنو شتی وا ٥ چەترو بارانگرەوە ٥ ڕەوە ئەسپ ٥ کۆمەڵە باڵندە ٥ (ك: أطانيب) ٥ دەگوترێ: (خيل أطانيبُ): ئەسپەکان بەشوێن یەك دا ڕێچکەیان بەستووە ٥ (حاجات أطانيب): ئیشو کاری زۆرو زەبەندەو نەبڕاوە (غارات أطانيب): هێرشو پەلاماری یەك بەدویەك داو بێ بڕانەوە.

الطُّنُبُ: حەبلێکە خێمەو کەژاوەو شتی وای پێ شەتەك دەدرێ ٥ ڕەگی درەخت کە زۆر ڕۆچوو بێ ٥ شادەماری جەستە کە ماسولکەو

ئێسقان پێکەوە دەبەستێتەوە ٥ ڕەگێکە لە ئەستۆدا کە ئادەمیزاد ئاوڕ دەداتەوە درێژدەبێ‌و دەکشێ ٥ شارەگی لامل، دوشا دەمارن ٥ دەفەرو لایەن ٥ (ك: أطناب، وطِنَبة).

اطناب الشمس: تیشکی خۆر کە درێژدەبێتەوە ٥ دەگوترێ: (مدت الشمسُ أطنابها): خۆر هێڵە تیشکەکانی درێژ کردنەوەو گزنگی دەرکەوت ٥ (تَقَضَّبَتْ أطنابها) ٥ خۆرئاوابوو.

الطِّنبُ: کەسێك کۆڵەکەو سنگی خێمەکەی لەپەناکۆڵەکەو سنگی خێمەی تۆبێ ٥ کەسێك پێویست بێ دالدەی بدەی‌و پارێزگاری بکەی ٥ (ك: طُنَباء) ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (هنّ طنائب).

المِطناب من الجيوش: سوپای زۆرو بێ شمار ٥ (ك: مطانيب).

المَطْنَبُ: شان ٥ (ك: مطانِب).

المِطْنَبُ: بەمانا (المَطْنَبُ)دێ ٥ بەمانا چاپاڵێوك دێ وەکوو شیر پاڵیوك‌و شتی مەصفی ٥ (ك: مطانب).

الطنبور: ئامێرێکی مۆسیقایە ٥ ئامێرێکی ئاودێرییە ٥ (ك: طنابير).

الطُّنْبلُ: تەنبەڵ‌و تەوەزەل ٥ گێل‌و ئەحمەق.

طَنْثَرَ: جەستەی بەخواردنی چەوری قورس بوو ٥ کێشی زۆر بوو.

تَطَنْثَرَ: بەمانا (طَنثَرَ)دێ.

تَطَنَّجَ في الكلام: لەقسەکردن دا کارامایی بەکار هێناو لەزۆر لایەنەوە دوا.

الطَّنْجُ: جۆر ٥ فەنن‌و کارامایی ٥ سیپارەو نامیلکە ٥ (ك: طنوج).

الطَّنْجَرَةُ: مەنجەڵ‌و لەگەن لەمس‌و شتی وا ٥ ترسنۆکی خوێڕی ٥ یان کینایەیە لەشارستانی چونکە لەقاپی جوان‌و بەنرخ دا خواردن دەخۆن ٥ (ك: طناجير).

طَنِخَ طَنَخاً: قەڵەوییەکەی زیادی کرد.

طَنِخَ نفسه: دەرونی پیس بوو.

اطْنَخَه الدسمُ: چەوری قەڵەوی کرد.

طَنَّخَهُ: بەمانا (أطنَخَهُ)دێ.

طَنَزَ به: گاڵتەی پێ کرد ٥ پێی پێکەنی.

طانَزَهُ: گاڵتەیان بەیەکتر کرد.

الطَّنّاز: کەسێك زۆر گاڵتە بەکەسانی دیکە بکا.

المطْنَزَةُ: شوێنی گاڵتە پێکردن ٥ دەشگوترێ: (قوم مَطْنَزَة): گەل‌و هۆزێکی بێ کەڵك‌و هیچ لەبارا نەبوون ٥ (ك: مطانز).

طَنْطَنَ: دنه دنی کرد یان (دَنْدَنَ) مینگه منگی کرد ویزه ویزی کرد.

الطّنطان: هەراو هۆریا، چەقە چەق ٥ دەگوترێ: (رجلٌ طُنطانٌ): پیاوێکی هەراو هۆریا کەرە.

الطّنطنةُ: دەنگی تەنبور ٥ زۆر بلێیو دەنگ هەڵبڕین ٥ قسەی سرتە ٥ مینگە منگ.

طَنِفَ طَنَفاً وطنافةً: بێکەڵك بوو ئێکسپایەر بوو ٥ ناوەی دارزا ٥ خواردنی کەم بوو ٥ تۆمەتبار کرا ٥ دەگوترێ: (طَنِفَ بکذا): بەوشتە تۆمەتبار کرا.

اطْنَفَ: لەسەربانی خانوەکەی دیکۆری باران دورخەرەوەی دروست کرد ٥ (علا الطّنفَ): دیکۆری خانوەکەی بەرزکردەوە.

طَنَّفَ فلانٌ للأمر: فلانکەس کارەکەی دەست پێ کرد، لێی نزیك بۆوە.

طَنَّفَ فلاناً بکذا: فلانکەسی بەئەوشتە تۆمەتبار کرد.

طَنَّفَ نفسَهُ الی کذا: تەماعی بەرخۆی نا بۆ ئەو شتە.

طَنَّفَ البستانَ: پەرژینی بۆ باخەکە کرد.

طَنَّفَ الجدارَ: لەسەر دیوارەکە چقڵو تەلو شتی وای دانا بۆ ئەوەی نەتواندرێ پێیدا سەربکەوێ.

تَطنَّفَ: بۆ موطاوەعەی (طَنَّفَهُ)دێ.

تَطنَّفَ نفسَهُ الی کذا: نەفسی لەوشتە نزیك بۆوە حەزی لێی بوو.

تَطنَّفَ القومُ: قەومەکەی داپۆشی.

الطّنَفُ: لوتکەو دوندی تۆقەسەری شاخ ٥ سەقفی سەرەوەی خانوو بۆئەوەی بارانی لێ دوربخاتەوە گوێسە بانەی خانوو ٥ هەر دیکۆرێك لەخانوەکە دور بکەوێتەوە.

الطُّنُفُ: بەمانا (الطَّنَفُ)دێ.

طَنْفَسَ الرجلُ: پیاوەکە دوای رەوشت جوانی گۆڕاو رەوشتی ناشیرین بوو ٥ پۆشاکی زۆری لەبەر کردن.

طَنْفَسَ السماءُ: ئاسمان هەوری چڕو پڕ دایپۆشی.

الطّنْفِسُ: خراپو ناشیرینو بێ کەڵك.

الطِّنْفِسَةُ: راخەر، بەڕەو قاڵی ٥ ئەو پارچە قوماشەی بەسەر بارو کەژاوەدا دەدرێ ٥ (طنافِس).

الطُّنْفُسَةُ: بەمانا (الطِّنفَسَةُ)دێ.

طَنْفَشَ النظرَ الیه: چاوی تێ بڕیو چاوی لێ لانەدا.

الطّنْفَشُ: چاوکزو کەم بینا.

طَنَّ طَنّاً وطنیناً: منگە منگی کرد، ویزە ویزی کرد ٥ دەگوترێ: (طَنَّ

الذبابُ): مێشەکە ویزە ویزی کرد.

طَنَّ النحاسُ: مسەکە زرینگایەوە.

طَنَّ العودُ: عودەکە لەرییەوە.

طَنِّت الاذنُ: گوێچکە زرینگایەوە.

طَــنَّ المقطــوعُ: شــتە بڕاوەکــە لــەکاتی بڕینەوەی دا دەنگی لێ هات.

اطَنَّهُ: وای لێ کرد زرینگەی لێ بێ.

اطَنَّ ساقَهُ: قاچی بڕییەوە.

طَنَّنَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَنَّ)دا دێ.

الطِّنُّ: بــەمانا (الطُّــنُّ)دێ ٥ جەســتەی ئادەمیزادو شتی تر ٥ تەندروست، تەن داهێزاو ٥ باڵاو قەدو قامەت ٥ گــورزە شــوڕكو گــورزە قەفــەژاژ ٥ فــەردە لۆکــەی شێــکراوە ٥ کێــشی قــورس کــە بەهــەزار کیلــۆ گــرام مەزنــدە بکرێ ٥ (ك: أطنــان وطنــون وطِنان).

الطَّنَّانَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَنَّ)دا دێ ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (طَنَّانَةُ) ٥ دەشگوترێ: (قــصيدة طنّانــة): چامە شیعرێکی بەناو بانگو مەشهورە.

الطِّنْيُ: جەستە گەورەو زەبەللاح.

الطَّنِينُ: جۆرە دەنگێکە وەکوو دەنگی زەنــگو عــود دەگــوترێ: (قــصيدة أو خطبة أو مقالة لها طنين).

طَنِيَ طَنىً: کزو لاواز بوو ٥ نەخۆش بوو.

اطْنَى: بەمانا (أطْنَأ)دێ ٥ مــەیلی شكو گومانی کرد ٥ حــەزی لەبەدڕەوشتی کرد مەیلی داوێن پیسی کرد.

اطْنَــى فلانــاً: شــوێنی کوشــندەی نەهەنگاوت.

اطنى المرضُ فلاناً: نەخۆشی فلاّنکەسی گرتــەوە، توشــی فلاّنکــەس بــوو ٥ پاشمــاوەی نەخۆشــی لەفلاّنکــەس دا مایەوە ٥ دەگــوترێ: (حية لا تطنــی): مارێکە کوشندەیە بەهەرکەسێکەوە بــدا یەکــسەر دەیکــوژێ ٥ (ضــربة لاتُطْنِي): زەبری کوشندە.

اطْنَــى الــشَّجَرَ أو ثَمــر النخــل: درەختەکــەی فرۆشــت یــان بــەری درەختە خورماکەی فرۆشت.

إطَّنَـى الــشجرَ أو ثمــر النخــل: بــەری درەختەکــــەی یــــان بــــەری درەختەخورماکەی کڕی.

الطِّنَــى: بــەمانا (الطِّــنْءُ) دێ ٥ کــزو لاوازی، نەخۆشــی ٥ ســپڵ هاوســانو گەورە بوونی، نوسانی سپڵو ریخۆڵە بەلاتەنیشتەوە ٥ گەورەبوونی سپڵ بەهۆی گرانەتاو تاداریەوە ٥ بەمانا (الطُّنُّ)دێ ٥ شوێنێــك تاداربــێ ئاوو هــەوای وابــێ هەرکەســێ تێــی بــچێ تووشی تاداری ببێ.

الطِّنَى: چاكبوونەوە لەپێوەدانی دووپشك.

طَهُرَ طُهْراً وطهارةً: لەپیس‌و پۆخەڵی پاكبۆوە، پاكبوونەوە لەلەكە‌و عەیب‌و خەوش.

طَهُرَت الحائض أو النفساءُ: ئافرەتە بێنوێژەكە لەخوێنی حەیز پاكبۆوە، كۆتایی بەعادەی مانگانەی هات یان لەخوێنی پاش منداڵبوون پاك بۆوە، یان دوای بڕان‌و كۆتایی هاتنی دیاردەی ئەو جۆرە خوێنانە خۆی شت.

طَهَّرَ الشَّيْءَ بالماء: شتەكەی بەئاو پاك كردەوە، چڵك‌و پیسی لێ كردەوە.

طَهَّرَ المولودَ: زارۆكەكەی خەتەنە كرد.

طَهَّرَ القناةَ: جۆگاكەی پاكماڵ كرد، قوڕو لیتەی لێ لابرد.

طَهَّرَ الجسمَ: جەستەكەی لەمیكرۆب پاك كردەوە بەهۆی دەرمان‌و عەقاقیری جیاجیاوە.

إطَّهَرَ: بەمانا (تَطَهَّرَ)دێ.

تَطَهَّرَ: بۆ موطاوعەی (طَهَّرَهُ)دێ.

الطاهِرُ: پاك‌و خاوێن ٥ دەگوترێ: (فلان طاهر الثوب أو طاهر الذيل أو العرض): فلانكەس پۆشاكی پاك‌و خاوێنە ٥ داوێنپاكە ٥ حەیاو ناموس پارێزراوە ٥ بێ عەیب‌و خەوشە ٥ دەستپاكە ٥ شەریفە ٥ ئاوێكی پاكی وەها بەكەڵكی شت پێ پاككردنەوەو دەست نوێژ گرتن بێ ٥ ئافرەتێك لەعادەی مانگانەدا نەبێ‌و خوێنی حەیزو شتی وای پێدا نەیە ٥ (ك: طواهر).

الطَّهَارَة: خۆ پاككردنەوەو دەست نوێژ گرتن.

الطُّهارة: پیشەی خەتەنەكردنی منداڵ.

الطُّهْرُ: پاكبونەوە لەپیس‌و پۆخەڵی‌و خوێنی حەیزو شتی وا ٥ (ك: أطهار).

الأطهارُ: ئەو ڕۆژانەیە كە ئافرەت بێ نوێژ نیە.

الطُّهرُ: بەمانا (الطّاهر) دێ ٥ دەگوترێ: (رجل طهِر الخلق): پیاوێكی ڕەوشت پاكە.

الطَّهُورُ: ئەوشتەی بۆ خۆی پاك بێ‌و پاككەرەوەی شتی تریش بێ ٥ وەكوو ئاوی پاك ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاء مَاء طَهُورًا﴾.

الطُّهُوريةُ: پاكبونەوەو پاكردنەوەی تەواو.

المَطْهَرُ: بەلای مەسیحییەكانەوە

شوێنێـکه دوای مـردن بەشـێوەیەکی کـاتی نەفـسی تێـدا سـزا دەدرێ بۆئەوەی لەتاوان پاك ببێتەوە.

المِطْهَرَةُ: ئامێری پاککردنـەوە ٥ هـەر مەسینەو گۆزەو تەنەکەو شتی وەها کە بەهۆی ئاوی ناویانەوە شت پـاك دەکرێتەوە ٥ (ك: مطاهر).

المَطْهَـرَةُ: بـەمانا (المِطْهَـرَةُ)دێ ٥ هەرشتێـك بەپاکەوەکـەر بـژمێردرێ ٥ پێغەمبـەر فەرمویـەتی: (الـسواك مَطْهَـرَة للفـم): سیواك پاکەوەکـەری ناو دەمە.

المُطَهِّرُ: مادەیەکە ناهێڵێ شت بۆگـەن بکا یان بگورێ یان کێمو زوخاو بکا.

طَهَشَ فـلان طَهْـشاً: فلانکـەس ئـەوکارەی دەستی تێوەردا تێـکی داو بێ کەڵکی کرد.

طَهَشَ العَمَـلَ: کارەکـەی شێواند، خراپـی کرد.

طَهَمَ منه: قێزی لـێ کرد، لێی نەبان بوو.

طَهُـمَ الـشَّيْءُ: شـتەکە گـەورەو کەتـەو زەبەلاح بوو.

طَهَمَ الشَّيْءَ: شتەکەی گەورە کرد.

تَطَهَّمَ: بۆ موطاوەعەی (طَهَّمَهُ)دێ.

تَطَهَّمَ الطعامَ وغيره: خواردنو شتی وای پێش چاوکەوت نەفسی لێی بێزرا.

تَطَهَّمَ عنه ومنه: بەمانا (طَهَّمَ)دێ.

الطِّهْمُ: خەڵك، ئادەمیزاد.

الطُّهْمَـةُ: ڕەنگێـکه ئەوەنـدە گەنـدم ڕەنگ بێ بگاتە ڕەشی.

المُطَهَّمُ: قەڵەوو گۆشتنی زیاد لەحەد ٥ دەمو چـاو هەڵاوسـاو ٥ لەهـەموو لایەکـەوە تـەواو ٥ زۆر جـوانو کەشخە ٥ وەجاخزادە.

تَطَهْمَلَ: بـەبێ ئـەوەی هیـچی پـێ بـێ ملی ڕێگای گرتەبەر.

تَطَهْمَلَ لفلان: چاوو ڕاوو ماستاوی بـۆ فـلان کـرد بۆئـەوەی شتێـکی لێـی دەست بکەوێ.

الطَّهْمَـلُ: جەسـتە گـەورەی زەبـەلاحو ناقۆڵا ٥ (ك: طهامِلُ).

طها اللحمَ ونحوه طَهْواً وطُهُوّاً: گۆشـتەکەی کوڵانـد لێـی نـا ٥ پێـی گەیانـدو ئامادەی کرد بۆ خواردن، دەگوترێ: (طها الخُبْـزَ وطَهـا الأمْـرَ): نانەکەی برژاند، کارەکـەی ئـەنجام دا بەباشـی ڕێکی خست.

اطْهى فلان: فلانکـەس لەکاری خـۆی دا دەست ڕەنگین بوو.

الطاهي: چێشتکەر، کێش لێنەر ٥ (ك: طُهَاةٌ وطُهِيٌّ) ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (طاهية وهن طواه).

الطُهَاةُ: ئەو توێژە رەقەی دەکەوێتە سەر شیرو خوێن.

الطهاية: پیشەی کێشت لێنەر.

الطَّهْيُ: کولاندنو پێکەیاندن.

الطَّهْيَان: تەختە دارێکە ئاوی گەرمی لەسەر سارد دەکرێتەوە.

الطُّوابُ: خشت یان خشتی سورەوە کراو ٥ تاکەکەی (طوبة) دەگوترێ: (فلان لا آجُرَةَ لـه ولا طوبـة): واتـه هیچی نییە.

الطَّـوَّابُ: خـشت دروسـتکەر یـان فرۆشیاری خشت.

طوبَةُ: مانگی پێنجەمی قیبتییەکانە.

طوبى: بڕوانە مادەی (طيب).

طاحَ طوحاً: فەوتا، تێداچوو.

طاحَ فلان: فلانکەس عەقڵی شێوا.

طـاحَ في الأرض: رێـگای لـێ تێـك چـوو سەری لـێ شێوا.

طاحَ السهمُ: تیرەکە نیشانەکەی نەپێکا.

طاحَ به فرسـهُ: ئەسپەکە وەکوو تیرێـکی نیشانە نەپێکاو بردی.

طاحَ الـشيءُ مـن يـده: شـتەکەی لەدەست کەوتە خوار.

أطاحه: لەناوی برد، بردی، لای برد.

أطاح شعره: قژی سەری هەڵوەراند.

طاوحه: تیریان تێك گرت.

طوَّحَهُ: بەمانا (أطاحه)دێ.

طوَّحَ الشَّيءَ وبـه: شـتەکەی لـەکیس دا، فەوتانـدی نـاردی بـۆ شوێنێـك لێـی نەگەڕێتـەوە ٥ هـەڵی دا بـۆ حـەواو بەحـــەواوە کەوتـــە پەلـــەقاژە ٥ بەگۆچان لێی دا.

تطـاوح: دوورکەوتـەوە ٥ فرێـی دا ٥ دەگـوترێ: (تطاوحـت بهـم النـوى): دوریـی لەخۆشەویـست بـەهیلاکی بردن.

تطاوح القـومُ الأمْـرَ بينهم: خەڵـکەکە کێـشەیان تێـکەوتو کەوتنـە بـەر بەرەکانی یەکتری.

تطـاوح القـومُ فلانـاً بالـضرب ونحـوه: خەڵـــکەکە فلانکەســیان بەلێـــدان لەناو برد.

تطوَّح: هاتو چوو بەحەوادا.

المَطَـاحُ: شـوێنی تێداچـون ٥ شـوێنی بەردەڵانو ناخۆش.

المطاحَةُ: بەمانا (المطاح)دێ.

المِطْـواحُ: ئـامێری شـت فەوتانـدن ٥ ئـامێری شـت هەڵـدان بـۆ حـەوا ٥ گۆچانو عەصا.

طاد طَوْداً: جێگیر بوو، چەسپا.

طَـوَّد في الـبلاد تطويـداً: بـەوڵات دا سوڕایەوە.

طَوَّد الشَّيءَ وبـه: بـەمانا (طوّحَـهُ)دێ ٥

شتەکەی درێژ کردەوەو بەرزی کردەوە.

إنطادَ: کەوتە حەواو بەرز بۆوە بۆ عاسمان.

تطوَّدَ: بۆ موطاوەعەی (طوّده)دێ.

تطوَّدَ في البلاد: زۆر بەوڵات دا سوڕایەوە.

الطادّ: کێش قورس، گران ٥ حوشتری چەموش‌و هار.

الطَّود: چەسپاوو جێگیر ٥ کێوی گەورەو بەرزو سەرکەش ٥ بانوو تەپۆڵکەی بەرز کەبڕوانێتە دەشتایی ٥ بەسەر نزمی دا بڕوانێ ٥ (ك: أطواد).

ابن الطود: بەردی گەورەی گلۆرەوە بوو لەبەرزاییەوە ٥ دەنگدانەوە.

المَطَادُ: بەمانا (المطاحُ)دێ ٥ دەشتایی پان‌و پۆڕ.

المَطَادَةُ: بەمانا (المطادُ)دێ ٥ (ك: مَطاوِدَ).

المُنطادُ: بەرزایی، تەپۆلکەو کێو ٥ جۆرە فڕۆکەیەکی زەبەلاحە ٥ ئامێرێکە خڕە غازی هێدرۆجینی تێ دەکرێ‌و لەژێریەوە شوێنی سواربون‌و شت دانانی هەیە، بەرەڵڵای هەوا دەکرێ‌و دەڕوا.

طار الشَّيْءَ وبه وحوله طوراً وطواراً: دەوری دا، لێی نزیك بۆوە.

طَوَّرَهُ: پێشی خست، گۆڕانکاری تێدا کرد.

تطوَّرَ: لەحاڵێکەوە بردیە سەر حاڵێکی تر.

التطوّر: گۆڕانکاری تەدریجی کەلە بونیەی شتە زیندوەکان دا ڕو دەدا ٥ هەر واگۆڕانکاریی تەدریجی کەلەپێکهاتەی کۆمەڵ دا پەیدا دەبێ ٥ یان گۆڕانکاریی یاساو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان.

الطَّوَارُ: ئەندازەو مەزندە.

طوار الطريق: شۆستەی ڕێگا کەهەندێ لەڕێگا کە بەرزترەو خەڵك بەسەری دا دەڕوا ٥ هاوشان‌و یەکسان بەو.

الطَّوْرُ: جارێك، کەرەتێك ٥ سنور ٥ دەگوترێ: (تعدى طوره): لەسنوری خۆی دەرچوو ٥ هەروا وشەی (الطور) بەمانا جۆرو نەوع دێ ٥ بەمانا حاڵ‌و هەیئەت دێ ٥ (ك: أطوار) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا﴾.

الطور: کێو ٥ کێوێك درەختی لێ بڕوێ ٥ حەوشەی خانوو.

الطوراني: شتێك پاڵ (طور)بدرێ ٥ ئادەمیزادی نامۆ ٥ باڵندەی نامۆ.

الطَّوْرَة: (طورة الدار) سنوری خانوو.

الطُّورَةُ: بەمانا (الطُّوْرة)دێ.

الطَّوَرةُ: رەشبینی ٥ رمڵو فاڵی خراپ.

طاس طوساً: وەکوو مانگ جوان بوو درەوشایەوە.

طاس الشَّيْءَ: پێی لەشتەکە نا، ژێر فاچی دا، شکاندی.

طوَّس المصور: وێنەگرەکە وێنەی طاوسی گرت.

طوَّسَ الشَّيْءَ: شتەکەی وەکوو طاوس لێ کرد رازاندییەوە.

تطوَّسَ: بۆ موطاوەعەی (طَوَّسَه)دێ.

تطوست المرأةُ: ئافرەتەکە خۆی رازاندەوە.

الطاس: قاپێکە لەمسو شتی وا ئاوی پێ دەخورێتەوە.

الطَّاووس: باڵدارێکی جوانو رازاوەیە پەرو پۆڵی رەنگاو رەنگە، خۆی دەکاتەوە پەری کلکی وەکوو تاقێکی کەوانەیی دەوەستن ٥ ئادەمیزادی جوانو شۆخ ٥ زەوی سەوز کە بەجۆرەها گوڵو گوڵزار رازابێتەوە ٥ (ك: طواويس وأطواس).

الطاءوس: بەمانا (الطاوس)دێ.

الطَّواسُ: شەوێك لەشەوەکانی کۆتایی مانگ.

الطُّوْسُ: مانگ ٥ (ك: أطواس).

الطَّواسُ: دەرمانێکە سکی پێ دەچێ ٥ سك رەوان دەکا.

طَوَّشَ فلان: فلانکەس قەرزدارەکەی خۆی مۆڵەت دا.

طوَّش فلاناً: فلانکەسی خەساند، یان دەعباکەی بڕی.

الطَّواشِيُّ: خەسێندراو.

طاعَ فلان طوعاً: فلانکەس گەردنکەچ بوو.

طاعَ النباتُ: رووەکەکە بەکەڵکی ئەوە دێ بکرێتە لەوەڕ.

طاعَ الشجرُ: درەختەکە بەکەڵکی ئەوەهات میوەکەی کۆبکرێتەوە.

طاعَ لسانُهُ: زمانی راهات.

طاعَ الغلامُ أباه: کوڕەکە بەقسەی باوکی کرد.

طاعَ الكلأُ الحيوان: لەوەڕەکە بەرفراوان بوو بۆ ئاژەڵەکە دەتوانێ بەکەیفی خۆی جێ گۆڕکێی لێ بکا.

اطاع الشجرُ اطاعةً: درەختەکە پێگەیی.

اطاع الثمرُ: میوەکە کاتی رنینو چنینی هات.

اطاع النباتُ: رووەکەکە بەیدەستی بخۆرەکەی بوو.

طاوعه: بەقسەی کرد ٥ گوێ بیستی بوو.

طَوَّعَ: بۆ موطاوەعەو زێدە ڕۆیی لەمانای (طاع) دا دێ ٥ بۆ هەڵنان و دنەدان و پاڵپێوەنان دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ﴾.

إنطاعَ له: گەردنکەچ بوو بۆی.

تطاوعَ للأمر: زۆری لەخۆکرد دەست بەکارەکە بکا بۆ ئەوەی پێی رابێ.

تَطَوَّعَ: نەرم بوو بۆی ٥ گەردنکەچبونی بەسەر خۆی دا هێنا ٥ زێدە تاعەت و خودا پەرستی کرد.

تطوَّعَ للجندية: دوای خزمەتی سەربازی ئیجباری، بەئارەزۆی خۆی خزمەتکردنی تازەکردەوە.

استطاع الشَّيْءَ: توانای بەسەر شتەکەدا شکا.

استطاع فلاناً: داوای لەفلانکەس کرد گەردنکەچی ببێ.

الطَّاعة: بەگوێ کردن و گوێڕایەڵی.

الطَّواعية: بەمانا (الطَّاعة)دێ.

الطَّوعُ: بەی دەست ٥ دەگوترێ: (هو طَوْعُ يدك): ئەوە لەژێر دەستی خۆت دا یە بەویستی تۆ هەڵس و کەوت بکا ٥ دەگوترێ: (فرس طوع العنان): ئەسپێکە سەر نەرم و ڕێشمە خۆشە ٥ (فلان طوع المكاره): فلانکەس پشوو درێژە بۆکاری قورس و خۆڕاگرە لەبەردەم کارەسات دا.

الطَّيِّعُ: گوێڕایەڵ ٥ دەشکوترێ: (رجل طَيِّعُ اللسان): پیاوێکی زمانڕەوانە.

المُطاعُ: بەقسە کراو ٥ قسە بیستراو ٥ دەگوترێ: (فلان شخٌّ مطاع): فلانکەس دەست قوچاوەو ئەوەی خودا لەسەری فەرزکردوە نای دا.

المُطاوِعُ: گوێڕایەڵ و تەباو هاوڕا.

المِطواعُ: ئەوکەسەی زوو گەردنکەچی خۆی دەردەبڕێ.

المِطواعَة: بۆ زێدە مانای (المِطْواعُ)دێ.

المُطَّوِّعُ: بەمانا (المُتَطَوِّعُ): دێ، ئەوانەی خۆیان تەرخان دەکەن بۆ جیهادو گیانبازی دەکەن لەڕێگای خوادا.

طافَ حوله وبه وعليه وفيه طوفاً وطوافاً: بەدەوری دا سوڕایەوە، دەورەی دا.

طافَ الخيالُ: خەیاڵ هاتە سەری.

طافَ الكرى أو النومُ: هەنۆزی برد.

اطافَ به أو عليه: بەمانا (طافَ)دێ.

طاف الشَّيْءَ بكذا أو عليه او فيه أو حوله: وای لێ کرد بەدەوری دا بسوڕێتەوە.

طَوَّفَ حوله وبه وعليه وحوله: بەمانا

زێدەمانای (طافَ)دێ.

طـوَّف النـاسُ والجـراد وغيرهمـا: ئادەمیزادو کولله زەوییان پڕکرد.

طـوَّف الـشَّيَ: بـەدەوری شـتەکەدا سوڕایەوە.

تَطوَّف بە وحولـه وفيـه وعليـه: بـەمانا (طافَ)دێ.

إستطاف بـه وعليـه وحولـه: بـەمانا (طافَ)دێ.

الطـائِفُ: حەسحەس کەبـەدەوری مـاڵ دا دەسـوڕێتەوە بـۆ پارێزگـاری کردنی، بەتایبەتی بەشەو ٥ هەروا وشـەی (الطـائف) بـەمانا خـەیاڵو ئەندێـشە یـەك دێ کەبەشـەو بـۆ ئادەمیزاد دروست دەبێ ٥ خزمەتکار کەبەرێك‌و پێکی خزمەتی ئاغاکەی دەکا.

الطَّائفة: پێڕو کۆمەڵو تاقم ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَإِن طَائِفَتَـانِ مِـنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَـا﴾ ٥ کۆمەڵو تاقمێك کە مەزهەبو بیرو بۆچونێك کۆیان بکاتەوە.

الطـائفي: شتێـك نیسبەت بـدرێ بـۆ وڵاتی طائیف وەکوو تـری تایەفی ٥ یـان نیـسبەت بـدرێ بـۆ تایەفـەو تایەفەگەری.

الطائفيـة: دەمـارگیری بۆتایەفـەو کۆمەڵێك.

الطَّوَّافُ: سوڕانەوە بەدەوری کابەدا.

الطُّوْف: دیوار ٥ کوندەو مەشکە فویان تێ دەکرێو بەپەنایەکەوە شەتەك دەدرێـنو شتێـکی وەکـوو لەوحـەو تەختـەداریان دەخرێتـە سـەرو ئـەمجار خەڵـکیان سـواردەبێو کەڵەکـەوان سـەوڵە لـێ دەداو بـەناو ئاودا دەڕوا ٥ حەسـحەسو حەرەسـی شـەو کـە بـەدەوری خـانوو مـاڵ دا بسوڕێتەوە بۆ پارێزگاری.

الطُّوفان: هەرشتێـك زۆربێو لەسنور دەرچێ بەجۆرێك شتی تـر داپۆشـێ وەکوو تۆفـانی سـەردەمی حـەزرەتی (نوح) سەلامی خوای لـێ بێ.

الطَّوَّاف: هەرشتێـك زۆر بـسوڕێتەوە ٥ خزمەتکار کەخزمەتی ئاغاکەی بکـا بەرێـك‌و پێـکی ٥ کەڵەکـەوان ئەوکەسەی بەهۆی کەڵەکەوە بـەناو ئاودا شت دێنـێو دەبـا ٥ دابەشکاری بەرید بەناو دێهاتو وڵات دا.

المَطَافُ: بەمانا (الطَّواف)دێ ٥ شوێنی تەواف بەدەوری کابەدا.

المُطَـوِّف: چاوسـاغی حاجیـان ٥ ئەوکەسـەی لـەرۆژانی حـەج دا دەبێتـە شـارەزایی کـاری حـاجی نابەڵەد.

طَاقَه طوقاً وطاقةً: دەسەڵاتی بەسەردا شکا ٥ توانی بیکا.

اطَاقَهُ وعليه وله: بەمانا (طاقَهُ)دێ.

طَوَّقَهُ الطَّوقَ: توقی لەمل کرد.

طوَّقَهُ الـشَّيْءَ وبـه: شتەکەی بۆ کرده تۆق‌و لەملی کرد ٥ دەگوترێ: (طَوَّق الجـيشُ العَـدُوَّ): سـوپا ئابلوقـەی دوژمنی دا.

طَـوَّقَ الله فلانـاً أداء حقـه: خـودا فلانکەسی والێ کـرد توانـای بەسـەر شتەکەدا بشکێ.

تَطَوَّقَ: بـۆ مـوطاوەعـەی (طَوَّقَـهُ)دێ ٥ تۆقەی لەمل کرد.

تطوَّقت الحيـةُ: مارەکـه بـوو بـەتۆق‌و خۆی تێ باهەڵدا.

الطَّائِقُ: بـەمانا (الطَّـوق)دێ ٥ لوتکـه شاخ‌و هەڵبەزیوەی کێوو کەژ ٥ تاق‌و کەوانەی دیکۆری خانوو.

الطَّاقَة: توانـاو دەسـەڵات ٥ هەرشتێـك ئـادەمیزاد بتوانـێ بـەگرانی‌و بـه ناخۆشی بیکا ٥ دەسکه گوڵ‌و ڕێحانه ٥ گـورزە شـورك ٥ گـورزە حـەبل‌و دەستە گوش.

الطاقية: کڵاو ٥ کڵێته.

الطَّوقُ: توانـاو دەسـەڵات ٥ هەرشتێـك خڕو کەوانەیی بـێو دەوری شتێـکی تـری دابـێ ٥ هەرشتێـك بازنـەیی سروشتی بـێ وەکـوو تـۆقی گـەردنی کـۆتر ٥ یـان دەسـتکردبێ وەکـوو بازنـەی دەسـت‌و خرخـاڵی قـاچ‌و ملەوانکـەی گـەردن ٥ هەربـەم بۆنەیـەوە بـەکۆتر دەگـوترێ (ذات الطوق)، هەروا ناوە بۆ ئەو حابولەی کە ئـادەمیزاد بـەکاری دەهێنـێ بـۆ چوونە سەر دارخورما ٥ (ك: أطواق).

الطَّوْقَـةُ: زەوییـەکی خەرمانـەیی دەکەوێتـە نێـوان دوو زەوی ڕەق‌و پتەو.

المُطَوَّقُ من الحمام: ئەو کۆترەی تـۆقی لەگەردن دا بێ.

المُطوَّقَةُ: گۆزەی گەورەو دەسکدار کە ملی هەبێ.

طَال طولاً: بەرز بۆوە.

طَال عليه طَـوْلاً: فـەضل‌و نـازو نیعمـەتی بەسەردا ڕشت.

طَال فلاناً: بەسەر فلان دا زاڵ بـوو لـەباڵا بەرزی دا یان لەنازو نیعمەت دا.

طوِل البعيرُ: حوشـترەکە لیچی سـەرەوەی لەلیـچی خـواروی درێـژ تـر بـوو ٥ (فهو أطول وهي طَوْلى).

اطَـال عليه الليـلُ: شـەوی لەسـەر درێـژ بوو.

اطـال عليـه: پیـاوەتی بەسـەردا کـرد.

اطالَ الشَّيْءَ: شتەکەی درێژ کرد.

اطال الله بقاءَهُ: خودا تەمەنی درێژ کرد.

طاول في الشّيْ: شتەکەی درێژە پێدا، درێژی کردەوە.

طاول فلاناً: بەسەر فلانکەس دا زاڵ بوو لەبارەی بالا بەرزییەوە یان لەبواری پیاوەتیو بەخشندەییەوە.

طاول فلاناً في الدَّيْنِ: قەرزی فلانکەسی دواخستو لەکاتی خۆی دا نەیدایەوە.

طَوَّلَ الدابَّةَ: حەبلی ولاخەکەی شل کردو ڕێگەی دا بلەوەڕێ.

طوّلَ الشّيْءَ: شتەکەی درێژ کرد.

تطاول: بەمانا (طـالَ)دێ ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَلَـكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾ ٥ بەراوەستانەوە خـۆی هـەڵبڕی بۆئەوەی بۆ دوور بڕوانێ.

تطاول الى الشّيْ: ملی خۆی درێژ کرد بۆئـەوەی شـتەکە ببینـێ ٥ خـۆی بـەبالا بـەرز نیشان دا، یـان خـۆی بەبەخشندە نیشان دا ٥ خۆی بـەزل زانیو فیزی کرد.

تطاول عليه بكذا: پیاوەتی بەسەردا کرد ٥ دەست درێژی کردە سەر.

تطاول الـرجلان: ئـەو دوو پیـاوە پێشبڕکێیان کـرد لەدرێـژیو بـالا بـەرزی دا لـەپیاوەتیو بەخشندەیی دا.

تطوّلَ: بۆ موطاوەعەی (طوّله)دێ.

تطول عليه: پیاوەتی بەسەردا کرد.

استطال: بەمانا (طالَ)دێ.

استطال عليه: دەستدرێژی کردەسەر.

استطال الـشّيْءَ: شـتەکەی وابینـی کـە درێژە.

الطّائلُ: زۆرو دەوڵەمەندو سودمەند ٥ شـکۆمەندیو دەسـەڵات ٥ منـەتو پیـاوەتی ٥ دەوڵەمەنـدیو ژیـان خۆشـی ٥ سـودو قـازانج ٥ لـەدوای نەفیـەوە نـەبێ وشـەی (الطائـل) بـێ (تێی خڕ) نابێ، وەکوو دەڵێی: (هذا أمر لا طائل تحته) ٥ (ك: طوائل).

الطّائلة: یـاریی تاوڵـە ٥ سـفرەی نـان خواردن.

الطّوال: بەمانا (الطّـول)دێ ٥ درێـژایی ڕۆژگار، دەگوترێ: (لا أكلمـه طَـوال الدهر): هـەتا هەتایـە قسەی لەگـەڵ ناکـەم ٥ تەمـەن ٥ دەگـوترێ: (طـال طَوَالك): تەمەنت درێژبێ.

الطُّوالُ: درێژ.

الطُّوالة: مێش دەرکەرەی ولاخو شتی وا.

الطّـوْلُ: فـەضـلو دەوڵەمەنـدیو

بەخشندەیی ٥ دابین کردنی پێداویستی بۆ هەرشتێك بێ.

الطُّولُ: درێژ پێچەوانەی کورت یان پێچەوانەی پان.

الطُّوَلُ: قونگە جرەو دواخستنی کار بەهەرشێوەیەك بێ.

الطُّوَلُ: بەمانا (الطِّوَلُ)دێ ٥ حەبلو گوریس کەسەرێکی لەقاچی ولاخەکە دەخرێو سەرەکەی تری بەسنگێکەوە دەبەسترێ درێژە بۆئەوەی ولاخەکە بتوانێ بلەوەرێ.

الطُّولى: مێینەی (الأطول) ٥ حاڵو وەزعی خۆشو لەبار ٥ (ك: طُوَلٌ).

السَّبْعُ الطُّوَل: حەوت سورەتی قورئانن لەدوای سورەتی فاتیحە بەمەرجێ (ئەنفالو براءة) بەیەك سورەت حیساب بکرێن ٥ هەروا (السبع الطول): ناوە بۆ حەوت چامە شیعری عەرەبی سەردەمی پێش ئیسلام کەپێیان دەگوترێ: (المعلقات السبعة).

الطُّوَّلُ: باڵندەیەکی ئاوییە دوو قاچی درێژی هەن.

الطَّوِيلُ: درێژ، پێچەوانەی کورتو پانی ٥ دەگوترێ: (هو طويل الباع): سەخیو نانبدەو دەست کراوەیە.

طويل اليد: خائینو دزو جەردە ٥ یان کەسێك تورەو تەوسن بێ زوو هەڵچێو پەلاماری بەرامبەری بدا ٥ وشەی (طويل) ناوی بەحرێکی عوروزیشە کەلەسەر وەزنی (فعولن مفاعيلن، فعول مفاعيلن) ٥ (ك: طِوال).

الطَّوِيلَةُ: بەمانا (الطِّوَلُ)دێ ٥ واتە گوریسی درێژ کە لەناو لەوەڕگادا ولاخی پێ دەبەسترێتەوە بۆئەوەی بلەوەڕێ ٥ دەگوترێ: (أرخى طويلة الدابة) ٥ (ك: طِوال).

الطِّيَلُ والطُّيَلُ والطِّيَلَةُ: بەمانا (الطُّوَلُ)دێ.

طوى الشَّيءَ: شتەکەی پێچایەوە قەدی کردو لۆلۆ خستیە سەریەك ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاء كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ﴾.

طوى الله عمرَهُ: خودا مراندی تەمەنی پێچایەوە.

طوى فلان كشحه أو نفسه عني: فلانکەس ڕوی لێ وەرگێڕامو دەنگی لێ دابڕیم.

طوى الخبرَ: هەواڵەکەی شاردەوە ٥ دەگوترێ: (طوى فؤاده على الأمر): کارەکەی ئاشکرا نەکرد.

طوى بطنَهُ: خۆی برسی کرد ٥ یان خۆی بەبرسی نیشان دا ٥

لەحەدیشدا هاتووە (كان يطوى بطنه عن جاره): خۆی برسی دەكردو خواردنەكەی دەدایە جیرانەكەی.

طوى الأرض والبلاد: بەناو زەوی دا گەڕاو وڵاتی زۆر گەڕا.

طوى الله البعيدَ: خودا خۆشەویستە دوورەكەی نزیك كردەوە.

طوى السيرُ الماشيَ: ڕۆیشتن ڕێبوارەكەی لاواز كرد.

طوى فلان البئرَ: فلانكەس بیرەكەی هەڵچنی بەبەرد.

طوى السقاءُ: كوندە ئاوەكە پوچایەوە وێك هاتەوە.

طوى البطنُ: گەدە لەبرسان وێك هاتەوە.

طوى فلان: فلانكەس برسی بوو.

أطوى: بەمانا (طوِيَ)دێ.

انطوت الحية وغيرها: مارەكە پاپۆكەی بەست.

الإنطواء: لەبواری فەلسەفەدا ئەوەیە فەرد سەرنجی خۆی ئاڕاستەی شعوری خودی خۆی بكا بەجۆرێك وا لەسەرنجی خۆی دا ڕۆبچێ بكەوێتە هەڵەو زیادە ڕۆییەوە.

الطّاية: سەربان، ڕوبەر ٥ خەرمانی خورما ٥ بەردێكی زۆر گەورە لەشوێنێك كەبەردی تری لێ نەبن.

الطّوى: كوندەو مەشكە كە خاڵی بێن‌و وێك بێنەوەو تەڕاییان تێدا بمێنێ.

الطُّوى: شتی دوو لۆو قەدكراو ٥ كێوێكە لەشام ٥ یان شیوێكە لەخوار كێوی تورەوە ٥ چەماوەیەكە وەكوو گرێ وایە لەكلكی كوللەدا ٥ (ك: أطواء).

الطّويّ: پێچراوە، قەدكراو ٥ كۆمەڵە گەنم ٥ سەعاتێك لەشەو.

الطَّيُّ: ناوەوەی شت ٥ ڕق‌و كینی ناو دڵ ٥ (ك: أطواء) ٥ لەبواری زانستی عروزدا لابردنی پیتی چوارەمە لەكێشی (مستفعلن ومفعولات) دەبێتە (مستعلن مفْعُلاَت) ٥ لەبواری زەوی ناسی دا بریتییە لە وێك هاتنەوەی توێكڵی زەوی لەئاكامی جم‌و جوڵی زەوی دا كەدەبێتە هۆی پاڵە پەستۆكردنی شاخەكان لەیەكتر.

الطّيّة: لای شت، ناوچەیەكی دوور ٥ نیاز، پێویستی.

المِطوى: شتێكە ڕیس‌و بەنی لەسەر هەڵدەكرێ وەكوو مەكۆكی جۆڵا.

المِطْوَاةُ: كێردێكی بچوكە.

طاب الشَّئ طِيباً وطيبةً: پاكبۆوە حەڵاڵ بوو، چاك بوو ڕەسەن بوو، جوان بوو، خۆش بوو.

طابت الأرضُ: زەوییەکە بەپیت بوو، بەرو بومی بوو.

طابت نفسه للشيئ: بەهەوەسی ئەو بوو ◦ لەگەڵی گونجا نەفسی وەری گرت.

طاب عنه نفساً: وازی لێهێنا ◦ دەگوترێ: (طابت نفسي عنه تركاً).

اطابَ: شتێکی حەڵاڵو خاوێنی هێنا.

اطاب في مكسبه: کاسبی حەڵاڵو خاوێنی کرد.

اطاب في كلامه: قسەی بەسودو بەنرخی کردن.

اطاب للضيف وغيره: خۆراکی خۆشو خاوێنی خستە بەردەم میوانەکەی.

اطاب الشّئَ: شتەکە خاوێن کردو وای لێ کرد پاك بێ ◦ یان بەپاكو خاوێنی دەستی کەوت.

طيَّبَ الشّئَ: شتەکەی والێکرد پاكو حەڵاڵ بێ ◦ بۆنی خۆشی تێهەڵسو.

طيّب الصَّبيَ: منداڵەکەی لاواندەوە، بەقسەی خۆش هێنایە گروگاڵ.

طَيَّبَ خاطِرَهُ: دڵی راگرتو خاتری گرت ◦ سوحبەتو یاری لەگەڵ کرد.

طَيَّبَ لغريمه أو غيره نصف المال أو الدين: نیوەی ماڵ یان نیوەی قەرزەکەی بۆ قەرزدارەکەی داگرت، لێی خۆش بوو پێی بەخشی.

تَطَايَبا: ئەو دووکەسە سوحبەتو یاری خۆشییان لەگەڵ یەکتر کرد.

تَطَيَّبَ: بۆ موطاوەعەی (طَيَّبَهُ)دێ.

إستطاب: لەچڵكو پیشسی پاك بۆوە ◦ شەرابی خواردەوە.

استطاب الشّئَ: شتەکەی بەپاكو خاوێنی هاتە بەرچاو.

استطاب القومَ: داوای شتی خاوێنی لێ کردن یان داوای ئاوی شیرینو گوارای لێ کردن.

الأطيب: (اسم تفضيل)ە بۆ نێرینە (طوبى) بۆ مێینە ◦ واتە پاکتر خاوێن تر حەڵاڵ تر.

الأطيبان: خواردنو نیکاح، یان نوستنو نیکاح یان بەزو گەنجی.

الطَّابُ: بۆنی خۆش، شتی خاوێنو پاك.

الطَّابَةُ: شەراب.

الطّوبى: شتی باشو خاوێن ◦ خێرو چاکە ◦ نازو نیعمەت ◦ بەهەشت.

الطِّيبُ: بۆنی خۆش، هەرشتێك خۆی پێ بۆنخۆش بکرێ ◦ شتی حەڵاڵ ◦ شتی باشو باشتر لەهەر جۆرێك بێ ◦ دەگوترێ: (طيب العيش وطيب الحياة).

الطِّيبَةُ من الأشياء: شتی باشترو پاکتر

٥ دەگوترێ: (مـال طِيِّبـةٌ): مـاڵو سامانێکی حەڵاڵ.

الطَّيِّبُ: هەرشتێك هەستەکان لەزەتی لێ وەربگرن یان نەفس حەزی لی بکا ٥ هەرشتێك زیانو پیسی تێدا نەبێ ٥ هەرکەسێك ڕەوشتی ناشیرینو خراپی تێدا نەبێ ٥ دەگوترێ: (فلان طيب الإزار، طيب القلب): فلانکەس داوێن پاکە دڵ پاکە ٥ (زبون طيب): زەبونێکی مامەڵە خۆشە، هەڵسو کەوتی جوانو ئاغرانەیە ٥ دەگوترێ: (إمرأة طيِّبة): ئافرەتێکی داوێن پاكو بەحیرسو خاوەن حەیایە ٥ (نفس طيِّبة): نەفسێکی بەقەناعەتەو ڕازییە بەبەشی خۆی ٥ (كلمة طيِّبة): وتارێکی جوانو دڵگیر بوو ٥ (بلدة طيِّبة): وڵاتێکی پڕخێرو بێرە، ئاسایشو ئەمنو ئارامی تێدا بەرقەرارە ٥ هەوا سازگارو پڕ بەروبوومە ٥ (ريح طيبة): بۆنێکی خۆشو دەمار شێلو سوکە.

المَطايِبُ: شتی باش لەهەر جۆرێك بێ.

المَطْيَبَةُ: شوێنی بۆنی خۆش، کارگەی عەتر.

المُطَيَّبُون: پێنج خێڵی عەرەبن (بنو عبد مناف، بن أسد، بنو تميم، بنو زهرة، بنو الحارث).

طَاحَ طيحاً: بەهیلاك چوو.

اطاحَهُ: بەهیلاکی برد، لەناوی برد.

اطاح شَعْرَهُ: قژی هەڵوەراند.

طَيَّحَهُ: لەناوی برد، فەوتاندی.

تَطَايَحَ: پەرتو بڵاو بۆوە، بەحەوادا چوو.

الطَّيْحُ: هەوجاڕی جوتکردن.

الطَّيْحَةُ: دەگوترێ: (أصابتهم طَيْحَةٌ): بەڵاو کارەستێك توشیان بووە هەموویانی پەرتەوازە کردن.

طاخَ طَيْخاً: بەڕەوشتی ناشیرین ناسراوە، کردەوەی ناشیرینی پاڵ دەدرێ ٥ قسەی نەگونجاو دەکا ٥ نەفام بوو ٥ لوتبەرزیی نواند.

طاخ فلاناً: کاری ناشیرینی پاڵ فلانکەس دا، تۆمەتی خراپی خستە پاڵ.

طاخ الأمرَ: کارەکەی خراپ کرد.

طَيَّخَ عليه: زۆری پێگیری لێ کردو فەوتاندی ٥ دەگوترێ: (طَيَّخَ الهمُّ أو العذاب عليه).

طَيَّخَ الأمْرَ: کارەکەی تێك دا.

طَيَّخَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەقەتران بۆیەکرد.

طَيَّخَ السمنُ الحيوانَ: قەڵەوی

ئاژەڵەکەی هاخنیوە لەگۆشتو بەز.

تَطَيَّخ: بەرەوشتی ناشیرین بێزرا، گوفتارو کرداری ناشیرینی پاڵ درا.

الطَّائخ: گێلو نەفامو قیزەونی بێ خێر.

الطَّيخة: بەمانا (الطَّائخ) دێ ٥ فیتنە ٥ شەڕو هەرا.

طار الطائرُ ونحوه طَيراً وطيراناً: باڵندەکە فڕیو بەرز بۆوە بۆ حەواو باڵەکانی لێک دانو هەوا پەرواز بوو ٥ دەشگوترێ: (طار طائره): رقی هەڵسا.

طار غُرابَه: پیر بوو ٥ (طار قلبه مطاره): دڵی بۆ لایەنێک چوو حەزی لێ کرد دڵی پێیەوە نووسا.

طارت نفسه شعاعاً: نەفسی چەواشە بوو.

طار الشَّيئُ: شتەکە درێژ بوو، بڵاو بۆوە.

طار له صيت أو ذكر في الناس أو الآفاق: دەنگی دایەوە ناوو شۆرەتی بەناو خەڵك دا بڵاو بۆوە.

طارَ السِّمْنُ في الدواب ونحوها: قەڵەوی جەستەی ئاژەڵەکەی داگیر کردو بەسەری دا زاڵ بوو.

طار فلان الى كذا: فلان پەلەی کرد.

طار الى بلد كذا: سەفەری بۆ فلان شار کردو بەرەو ئەوی بەفڕۆکە سەفەری کرد.

طار الشَّيئ عن الشَّيئ: شتەکە لەشتەکە کەوتە خوار.

اطارَ المكانُ: شوێنەکە باڵندەی زۆر بوو.

اطارَ الطائرَ وغيره: وای کرد باڵندەکە بفڕێ.

اطار نومَهُ: خەوی زڕاند.

اطار المالَ ونحوه بينهم: ماڵەکەی لەنێوانیان دا بەش کرد.

طايَرَهُ: لەفڕین دا پێشبڕکێیان کرد ٥ لەفڕین پێشی کەوت.

طَيَّرَهُ: فڕاندی، وای لێ کرد بفڕێ.

إنطار: شەق بوو، درزی برد ٥ قەڵشا.

تطايَرَ: بەمانا (طالَ)دێ ٥ پەرتو بڵاو بوو ٥ دەگوترێ: (تطايَرَ القومُ): خەڵکەکە پەرتەوازە بوون، بڵاو بوونەوە ٥ پەلەیان کرد.

تَطَيَّرَ: گەشبینی نواند بەجۆرە هەڵسو کەوتێکی ئەو باڵندەیە ٥ لەبناغەدا رەشبینیو گەشبینی بە باڵندە دەکرێ، بەڵام دوایی مادەی (تطير)یان بەکارهێنا بۆ هەرشتێك رەشبینیو گەشبینی پێ بکرێ ٥ واش دەبێ دەگوترێ: (اِطَّيَّرَ) ئەصلی وشەکە (تطَيَّرَ)یە قەڵبو ئیدغامی

تێدا کراوه بووەته (إطّيَر) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُواْ بِمُوسَى وَمَن مَّعَهُ﴾.

استطار الشّيْءُ: بەمانا (تطاير)دێ ٥ تەشەنەی کردو بلاو بۆوه ٥ (استطار البرقُ في أفق السماء): روناکی هەورەبروسکەکە بەکەناری ئاسمان دا بلاو بۆوه ٥ (استطار الفجرُ أو الصُبْحُ): بەیانی گزنگی بەولات دا بلاو بۆوه ٥ (استطار البِلى في الثوب): رزینی قوماشەکە پێوه چوو تەنیەوه ٥ (إستطار الشِّقُ أو الصدعُ في الحائط أو الزجاجة): درزەکە لەدیوارەکە دەرکەوت یان لەشوشەکە درز دیاری داو پێوه چوو زیادی کرد ٥ (إستطار الشّيْءَ): شتەکەی والێ کرد بفڕێ ٥ (إستطار السيف): شمشێرەکەی خێرا راکێشاو روتی کرد.

اسْتُطِيرَ: گەشبینی پێ کرا ٥ تیز تێپەڕی وەکوو باڵندە ٥ یان دەتگوت باڵندە هەڵی گرتووه ٥ ترسێندرا ٥ دەگوترێ: (استطيرَ فؤاده): دڵی ترسێندرا ٥ (أُستُطير الفرسُ): لە رۆیشتن دا پەلە بەئەسپەکە کرا ٥ دەگوترێ: (فحل مستطار): وڵاخە نێرەیەکی چەمووشه.

الطّائِرُ من الحيوان: هەر باڵندەیەك بەدو باڵ بەحەوادا بفڕێ ٥ یان گەشبینیو ڕەشبینی پێ بکرێ ٥ بەشو بار لەخێرو شەڕ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾.

طار طائِرُهُ: رقی هەڵسا پەلەی کرد ٥ (هو ساكن الطائر): ئەو کابرایه پیاوێکی لەسەرە خۆو عاقڵمەندە ٥ (هو ميمون الطائر): پیاوێکی موبارەكو پیرۆزە ٥ دەشگوترێ: (طائرُ الله لا طائِرُك): بابڕیاری خودا جێ بەجێ بکرێ نەك ئەو بڕیارەی تۆ لێی دەترسی ٥ هەروا دەگوترێ: (كأن على رؤوسهم الطيرُ): بێدەنگو گوێ کراوەو دڵ ئامادە بۆ بیستنی شتی بەسود.

الطائرة: فڕۆکە؛ کەلەسەر شێوەی باڵندە دروستکراوه بۆ کالاّ گواستنەوەو سەفەرکردنی ئادەمیزادو زۆرشتی تر بەکاردێ.

الطَّيْرَةُ: شەپڵەو پەلەقاژەو پەلامار دان (طيرة الغضب): خراپی رق هەڵسانو ئاکامەکەی.

الطِّيَرَةُ: بەمانا (التطيّر)دێ ٥ هەرشتێك گەشبینیو ڕەشبینی لێ رەچاو بکرێ.

طائرة
مظلّة
طبل
طارة
طرطور
طاووس
طاس

الطَّيْرِيَـةُ: نەخۆشـییەكی گـوازراوەی ڤایرۆسـیيه، لەباڵنـدەوە دەگوازرێتـەوە بـۆ ئـادەمیزاد بەتایبەتی لەبەبەغاوە، تای لەگەڵ دەبیءو چەند دیاردەیەكی ئازاری گـەدەو ریخۆڵـەو سـی لـیء دەكەوێتەوە.

الطَّيَّارُ: فرۆكەوان.

الطَّيُّورُ: كەسێك زوو زوو بگۆڕیءو لەم حاڵەوە بچێتە سەر حاڵێكی ترو جیء گۆڕكیءو كارگۆڕكیء بكا.

المطارُ: فرۆكەخانە.

المَطَارَةُ: شوێنێك زۆری باڵندە لیء هەبن ٥ بیری دەم پان.

طاس طَيْساً: زۆر بوو.

الطَّيْسُ: شتی زۆر لەهەر جۆرێك بیء وەكوو رەمڵو ئاوو شتی وا ٥ هەرشتێك وەچەو زرویتی زۆر بیء وەكوو مێشو هەنگو شتی وا.

طاش طيشاً وطَيَشاناً: كەوتە پەلەپەلو جمو جوڵی نائاسایی.

طاش فلان: فلانكەس گوفتارو رەفتاری نەفامانەی ئەنجام دا.

طاش عقله: عەقڵی كەم بوو، نەفام بوو، نەزان بوو.

طاش السهمُ ونحوه عن الهدف: تیرەكە نیشانەكەی نەپێكا لێی لادا ٥ كەسێك سەر لیء شێواو بیء پێی دەگوترێ: (طاش سهمه).

أطاشه: وای لیء كرد جمو جوڵی نەفامانە بكا.

الطَّائش: چەپلەر ئەو كەسەی شت بهاویءو نیشانە نەپێكیء.

الطَّيَّاش: سەر لیء شێواوو ڕاڕا مەبەستو ئامانجێكی تایبەتی نەبیء ٥ پیاوی هەرزەو بیء عەقڵو خێرا هەڵچوو.

طـاع طيعـاً: بـەگوێی كـرد، ملكەچی فەرمانیەتی.

طـاف بـه: دەورەی دا ٥ بـەدەوری دا سوڕایەوە.

أطافه: وای لیء كرد بەدەوری دا بسوڕێتەوە.

طَيَّفَ: بەمانا (طوَّفَ)دیء.

تَطَيَّفَ: بەمانا (طاف وأطاف) دیء ٥ بەمانا تەواف كردن دیء.

الطَّيَّاف: رەشایی شەو.

الطَّيْفُ: خەیاڵ ٥ خەونو خەیاڵ ٥ شێتی ٥ رق هەڵسان ٥ شۆقە زێڕینە، قەوسو قەزەحو رەنگە جۆراو جۆرەكانی ٥ (ك: أطياف).

طان فلان طينا: بەباشی ئیشی قوڕەكاری كرد.

طـان الـشَّيْ: قـوڕی لەشـتەكە هەڵسو.

طان الكتابَ أو الرسالةَ: نامەکەی بەقوڕ مۆر کرد.

طان اللهُ فلاناً على الخير أو الشر: خودا سروشتی فلانکەسی لەسەر خێر یان شەڕ داڕشتووە.

طان فيه من الصفات كذا: فلان ڕەوشتی تێدا رواند.

اطانَهُ: بەمانا (طانَهُ)دێ.

طيَّنَهُ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (طانه)دا دێ.

تطيَّنَ: قوڕاوی بوو ٥ دەشگوترێ: (إطّيَنَ).

الطين: قوڕ.

الطِّينة: پارچەیەك لەقوڕ ٥ لەرۆژگاری پێشودا نامەو شتی وایان پێ مۆر کردوە وەکوو مۆم ٥ سروشت ٥ (ك: طين).

الطَّيَّانُ: قوڕگرەوە.

الظـاء: پیتـی حەڤدەهـەمی پیتـەکانی هیجایـە، شـوێنی لـێ دەرخـستنی سـەری زمـانو قـەراخی ددانـی پێشینەی سەرووە، هەموو مەلاشوو دادەگرێ.

ظَأَبَ فلان ظَأباً: فلانکەس نارۆکەی گوتن، شایی‌و بەزمی گێڕا ٥ هاوسەرگیری کرد ٥ ستەمی نواند ٥ هاتو هاواری کرد.

ظَأَبَ فلان فلاناً مظاءبةً: فلانکەس خوشکی ژنـی فلانـی مـارەکردو بـوو بـە ئاوەڵزاوای.

تظاءَبَ الرجلان: ئەو دوو پیاوە یەکیان ئافرەتێـکی مـارەکرد ئـەوی تریـان خوشـکی ئافرەتەکـەی مـارەکرد ٥ بوون بە ئاوەڵزاوا.

الظَّأْبُ: ئاوەڵزاوا، مێردی خوشکی ژنی پیاو.

ظَأَرَت المرأةُ والناقـة ونحوهمـا علـى ولـد غيرهـا ظـأراً وظِئـاراً: ئافرەتەکـە منـداڵی یـەکی تـری هەڵـگرتەوەو سـۆزی خـۆی دایـە ٥ حوشـترەکە بێـــچوی حوشترێـــکی تـــری هەڵگرتەوە.

ظَأَر فلان على عـدوّه: فلانکـەس هێرشی کردە سەر دوژمنەکەی.

ظأَرَ المرأةَ والناقَةَ: ئافرەتەکەی والـێ کـرد سۆزی بۆ منـداڵی یەکێـکی تـر هەبێو لەخۆی بگرێو بەخێوی بکا، وای کـرد حوشـترەکە بێـچوی حوشترێـــکی تـــر هەڵبگرێتەوە.

ظَـأَرَ فلانـاً علـى كـذا: فلانکەسـی هـەڵنا سۆزی بۆ فلان شت ببێ.

ظأرَ فلاناً على الأمر: فلانکەسـی هـەڵنا بـۆ کارەکـە یـان زۆری لـێ کـرد کارەکـە ئەنجام بدا.

أظأرها على ولـد غيرهـا: وای لـێ کـرد سۆزی هەبێ بۆ منـداڵی ئافرەتێـکی تـر، دەشـگوترێ: (أظـأر فلانـاً علـى كذا).

ظاءَرَ: دایەنی گرت.

ظَـاءَرَتْ المـرأةُ: ئافرەتەکـە منداڵێـکی لەخۆ گرت بۆئـەوەی شـیری بـداتێو بەخێوی بکا.

ظَـاءَرَ فـلان فلانـاً: فلانکـەس بـوو بەئاوەڵزاوای فلانکەس.

أظـأرت المـرأة: ئافرەتەکـە سـۆزی بـۆ منداڵی یەکێکی تر نوانـدو لـەخۆی گرت.

أظأرَ لولده ظِئراً: دایەنی بۆ منداڵەکەی گرت.

الظَّأَرُ: هاوشانو هاوویْنه ٥ دهگوترێ: (عدوّ ظَأَرٌ): دوژمنێکه هێشتا هێزی تەواوەتی خۆی بەکار نەهێناوە.

الظِئـرُ: ئافرەتێـك شیربدا بەمنـداڵی یەکێـکی تـر ٥ دایـەن ٥ مێـردی ئافرەتی دایەن ٥ سوچی باڵەخانە ٥ (ك: أظؤر وآظآر وظئور).

الظِئـرَةُ: کۆڵەکەیـەك کـە بکرێتـە بەهێزکردنی دیوار.

ظَأَفَهُ ظَأْفاً: دەری کرد، ترۆی کرد.

الظَّبْأَة: کەمتیاری شەل.

ظَبْظَبَ فلان ظَبْظَبَةً وظِبْظاباً: فلانکەس هاتو هاواری کردو هەڕەشەی کرد بەشەڕو کارەسات.

الظَّبْظَابُ: نەخۆشی ٥ دەگوترێ: (مابە ظَبْظَاب) هیـچ نەخۆشی پێوەنیـە ٥ هـەروا وشـەی (ظبظـاب) نـاوە بـۆ جۆرێـك لـە کوانو تلۆقو زیبکە ٥ زیبکـەی سـەر روخـسار ٥ عـەیبو خەوش ٥ ئێشو ئـازار ٥ قـاوو قیـژو هەراو هوریا.

الظَّبْظَبَةُ: هەراو هوریا ٥ (ك: ظباظب).

الظَّبَّةُ: تیژایی شمشێرو رمبو خەنجەر ٥ (ك: ظُباً ظباة وظبون).

أظبت الأرض: زەوییەکە ئاسکی زۆر بوون.

الظَّبِـيُ: ئاسـك؛ جـۆرە ئاژەڵێـکی سـم دوفاقە شاخی کلۆرە، بـەناوبانگترین ئاسـك ئاسـکی عەرەبییـە کـەپێی دەگـوترێ (الغزال الأعفر) ٥ لەپەندی پێـشینان دا هـاتووە دەڵـێ: (بـە داء ظَبِي): واتـە کـەم نـەخۆش دەکـەوێ یـان نازانـدرێ کـوێی نەخۆشـە ٥ دەگـوترێ: (لأترکنـك تـرك الظَبِـيّ ظله): واتـە جێـت دێڵـمو نایەمـەوە بـۆلات چـونکە ئاسـك کەلەشوێنێـك تەرەبوو نایەتەوە ئـەو جێیـە ٥ (ك: أظبٍ وظُبِيٌّ وظباءً).

الظِّبْيَةُ: کونـدەی پێـستە ئاسـك ئەگـەر مووەکانی پێوەبن.

المَظْبَاةُ: (أرض مَظْبَاةٌ): زەوییەکە ئاسکی زۆرە.

ظَرِبَ ظَرَباً: پێوەی نووسا.

الظَّـرِبُ: لوتکـە بـەرد، سوچـی بـەرد کەتیژ بێ ٥ کێوی پانەوە بوو ٥ (ك: ظِـراب) ٥ لـەدوعای نوێـژە بارانـەی پێغەمبـەردا هـاتووە فەرموویـەتی: (اللهمَّ على الآكام والظِـراب وبطـون الأودية).

الظِّرِبـانُ: ئاژەڵێـکە لـەپێری ئاژەڵـە گۆشتنەکانو سمبۆرەکانـە، لەپشیلە بـچوکترە گـوێ کـورت، گـوێ بـڕاوو سـەر خـڕە لـوت درێـژو قـاچ کورتـە بۆنێـکی زۆر ناخۆشـی لـێ دێ ٥ لەپەنـدی پێـشینان دا هـاتووە (فـسابینهم الظِّربـان): زەریبـان

لەناویان دا تسی کەنـدوە پەرتـەوازە بوون ٥ (ك: ظِرَبي وظرابين).

ظَرَّ الرَّجُـلُ ظـرّاً ومَظَـرَّةً: پیاوەکە بـەردە سوچ تیژەکەی شکاند.

ظـرَّ الناقـةَ: حوشـترەکەی بەبـەردی تیـژ سەربڕی.

أظرَّ الرجلُ: پیاوەکە کەوتـە نـاو زەوی تاشەبەرداوی.

أظرَّ المكانُ: شوێنەکە بەردی تیژی زۆر بوون.

الظِّرُّ: بەردی سوچدار کـەوەکوو چـەقۆ تیـژ بـێ، لـەرۆژگاری کۆن دا وەکوو رمبو چەقۆو شتی وا بەکار هاتووە ٥ (ك: ظُرّان وظِرار).

الظُّرَرُ: بەردی سوچ تیژو دەم تیژ.

الظُّرِّيُّ: ئەو شوێنەی ئادەمیزاد هەندێ ئامێری بەردینی لـێ وەدەست هێنا.

ظَـرُفَ فـلان: فلانکـەس عـاقڵو زیـرەكو نـەجیب زادە بـوو ٥ روخـساری جـوان بوو ٥ زیرەك بوو ٥ زمانڕەوان بوو.

أظرف فلان: فلانکـەس ڕەگو دەمـاری زۆر بوون ٥ منداڵی ئاغرو زیرەکی بوون.

أظـرف بفـلان: باسـی فلانکەسـی کـرد بەوەی کە عاقڵو زیرە.

أظرَفَ المتـاعَ: زەرفـی بۆ کاڵاکە پەیـدا کرد.

ظارَفَهُ: لەئاغری دا بەسەریدا زاڵ بوو.

تظارَفَ: خۆی بەعاقڵو زیر نیشان داو وایش نەبوو.

تظرَّفَ: بەمانا (تظارف)دێ.

إسْتَظرَفَهُ: بـەئاغرو نـەجیبو زیرەکی لەقەڵەم دا.

الظَّـرْفُ: هەرشتێـك شتێـکی تـری تـێ بخـرێ ٥ لـەبواری نـەحودا (زەرفـی زەمانو زەرفی مەکان) بـەمانا کـاتی کردنی کارێـك یان ڕوداوی ڕوداوێك ٥ شـوێنی کردنـی کارێـكو ڕودانـی ڕوداوێـك ٥ دەشـگوترێ: (فـلان نقـي الظـرف): فلانکـەس دەسـت پـاكو ئەمینـە گـەنـدەڵو خـائین نیـە ٥ دەشـگوترێ: (رأیـت فلانـا بظرفـه): فلانکەسم بینی خودی خۆی.

الظَّرْفية: جێگیر بوونی شت لەشتێکی تر دا ٥ وەکوو دەگوترێ: (الماءُ في الكـوز): ئاوەکـە لەگۆزەدایـە ٥ ئەمـە زەرفـی حەقیقییە ٥ زەرفـی مـەجازیش هەیـە وەکوو دەگوترێ: (النجاة في الـصدق) ٥ (المظـروف): شتێـك کـە خرابێتـە نـاو شتێـکی ترەوە.

ظَعَنَ ظَعْناً وظعوناً: ڕۆیی، رەوی کرد.

أظْعَنَهُ: ڕۆیاندی.

الظِّعانُ: حەبلێکە کەژاوەی پێ شەتەك دەدرێ.

الظَّعْنَـةُ: گەشـتی کـورت ٥ (ك: ظُعَـنٌ).

الظَّعينَةُ: كەژاوەو وڵاخی سواری کەبۆ سەفەرکردن بەکاردێ ٥ کەژاوە ٥ ژن ٥ (ك: ظعائن وظُعُن وأظعان).

ظَفَـرَ الـشَّيْءَ ظَفْـراً: نینـۆکی لەشـتەکە چەقاند.

ظَفِرَ الرجلُ: پیاوەکە نینۆکی درێژ بوو.

ظَفِـرَت عینــــه: چـــاوی داپۆشـــرا بەپێـستۆکەی قولینـچکی چاوی لای لوتی.

ظَفِرَ فلان علی عـدوه وبعـدوه: فلانکەس بەســـەر دوژمنەکـــەی دا زاڵ بـــوو فرسەتی لـێ هێناو شکاندی.

ظَفِرَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەدەست هێناو پێی گەیی.

ظَفِرَ الله فلاناً علی فلان: خـودا فلانکەسی بەسەر فلانکەس دا بالادەست کرد.

أظفَـــرَ الـــشَّيْءَ: نینـــۆکی لەشـــتەکە هەڵچەقاند.

أظفَـــرَه الله بعــــدوه: خــودا بەســـەر دوژمنەکەی دا بالادەستی کرد.

ظَفَّـــرَ النبـــتُ: رووەکەکـــە بەئەنـــدازەی نینۆکێك سەری دەرهێنا.

ظَفَّـــرَ الـــشَّيْءَ: نینـــۆکی لەشـــتەکە هەڵـچەقاند ٥ شـتەکەی بەعـــەتری ئەظفار بۆنخۆش کرد.

ظَفَّرَ الله فلانـاً بفـلان: خـودا فلانکەسی بەسەر فلان دا زاڵ کرد.

ظَفَّرَ الجِلدَ: پێستەکەی بەنینۆك سفتو لوس کرد.

ظَفَّرَ فلاناً: دوعای سەرکەوتنی بۆ فلان کرد.

تظافروا علـی کـذا: هاوکاری یـەکتریان کرد لەسەر فلان شت.

أظفار الجلد: چرچو لۆچی پێست.

الأظفـار: رووەکێـکی بۆنخۆشـە، شـێوەی پەنجەییە.

الأظفور: مادەیەکی (قرنیّـة) بەقـەراخی نینۆکەوەیە ٥ (ك: أظافِیر).

الظُّفْـــرُ: بـــەمانا (الأظفـــور) دێ ٥ دەشـکوترێ: (رجـل مقلّـم الظفـر أو کلیـل الظفـر): پیاوێـکی خـوێڕیو هیچو پوچە.

الظَّفْرَة: پێستۆکەیەکە چاو دادەپۆشـێ لەلای لوتەوە.

المظفار: ئیش لەدەسـت هـاتو، دەس بـۆ هەرکارێـك بـەرێ بـۆی جـێ بـەجێ دەبێ.

المُظَفَّرُ: بەمانا (المِظفار)دێ.

ظَلَـعَ ظَلعــاً: شـەل بـوو، لەرۆیـشتن دا کەمێك لەنگی.

ظَلَعَـتِ الأرضُ بأهلــها: وڵاتەکـــە تەنگەبـەر بـوو بەدانیـشتوانەکەی، جێـگای خەڵـکەکەی تێـدا نابێتـەوە چـونکە زۆرن ٥ (فهـو ظـالع وهـي

ظـالع، ظالعــة) ٥ لەپەنـددا هـاتووە: (ظالع يقـود كـسيراً): پياوێـكى شـەل يارمـــەتى قـــاج شكاوێـــك دەدا، بەكەسێك دەگوترێ بۆخۆی لاوازبێو يارمەتى لەخۆى لاوازتر بدا.

الظّالِعُ: تۆمەتبار.

الظُّـلاَعُ: دەردێـكە توشى مـەڕو بـزنو ڕەشە ولاخ دەبێ پێی دەشەلن.

ظَلَفَـهُ عـن الأمـر: نەيهێشت كارەكە بكا ٥ دەگوترێ: (ظلف نفـسه عمـا يليـق بـه): نەفـسى خـۆى مـەنع كـرد لەڕەوشـتو هەڵسو كەوتێك كەشياوى ئەو نەبێ.

ظَلَفَ الصَيْدَ: سمى نێچيرەكەى هەنگاوت.

ظَلَفَ الأثرَ: شوێن خـۆى كـوێر كـردەوە بۆئەوەى شوێنى نەكەون.

ظَلَفَ القومَ: شوێن پێى خەڵكەكە كەوت.

ظَلِفت الأرض ظَلَفاً: زەوييەكە ڕەق بوو، زبر بوو.

ظَلِفَت معيشته: ژيانى زبر بوو.

ظَلِفَـتْ نفسُهُ عن الـشّيْئ: نـەفسى خـۆى شتەكەى نەويستو ڕەتـى كـردەوە ٥ دەگـوترێ: (هو ظَلِـف الـنفس): ئـەو پياوە خـۆى بـەدوور دەگـرێ لەشـتى پڕو پوچ.

أظلَـفَ الأثـرَ: شـوێن پێيەكـەى كـوێر كردەوە، پڕكردەوە.

أظلَـفَ فلانـاً عــن كــذا: فلانكەسـى لەوشوێنە دوور خستەوە.

ظَلَّفَ على كذا: لەوە زيادى كرد.

الظَّلْفُ: بەفيڕۆ چون ٥ دەگوترێ: (ذهب دمه ظَلْفاً): خوێنى بەفيڕۆ چوو.

الظِّلْـفُ: سمـى دووفـاق كـە بـۆ ڕەشـە ولاخو مەڕو بزنو ئاسكو ئـەوجۆرە ئاژەڵانەيە ٥ (ك: أظلاف وظلوف).

الظَّلَفُ: زەوى رەقو پتەو ٥ ژيانى زبرو كولەمـــەرگى ٥ بـــەفيڕۆ چـــون دەگوترێ: (ذهب دمه ظَلَفاً) ٥ هـەروا دەگـوترێ: (أخذه بظَلَفِـهِ): هـەمووى هەڵگرتو هيچى نەهێشتەوە.

الظَّلَفَات: تەنگو چەڵەمەو چورتم.

الظَّليف: شوێنى زبرو ناخۆش، شوێنى بەردەڵانو دڕكاوى ٥ كـارى قـورسو نـــاخۆش ٥ چـــورتمو تەنگانــــە ٥ ژيانتاڵو ومزع ناخۆش ٥ (ك: ظُلُفٌ) ٥ (ذهب به ظليفا): بەخۆڕايى بـردى بـەبێ ئـەوەى نرخەكـەى بـدا ٥ يـان بەناحـەق بـردىو سـتەمى كـرد ٥ (ذهب دمه ظليفـا): خـوێنى بـەفيڕۆ چوو ٥ (أخذ الشّيئ بظليفته): هـەموو شتەكەى بردو هيچى نەهێشتەوە.

ظَلَّ الشَّيْئُ ظلالةً: شتەكە پايەدار بوو.

ظَلَّ فلان يفعل كذا: فلانكـەس ئـەوشتەى بـــەڕۆژ ئـەنجام دا ٥ يـان بەردەوامـە نەســـەرىو وازى لــــێ نــــەهێناوە.

أظَــلّ: ســێبەری درێــژ بــووە ٥ بــوو بەخاوەن سێبەر.

أظَلّ فلان فلاناً: فلانکەس فلانی خستە ژێر باڵی خۆیەوەو داڵدەی دا.

أظَـلّ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکە لەفلانکەس نزیك بۆوە بەرەو روی هات.

ظَلَّــلَ بالــسَوْطِ: قەمــچییەکەی بــۆ راوەشاند تا بیترسێنێ.

ظَلَّـلَ فلاناً: سێبەری لەفلانکەس کـرد، خستییە ژێر باڵی خۆیەوە.

ظَلَّلَ الله علیهم الغمـامَ: خـودا بەهـەور سێبەری لـێ کـردن ٥ (تَظَلَّــلَ مــن الـشمس): سـێبەری لـەخۆی کـردو تیشکی خۆری لەخۆی لادا.

اســتظلّ بالظــلّ: چــووە ژێــر ســێبەرو دانیشت.

الأظــلُّ: بــەرە قامــك، دیــوی نــاوەوەی پەنجەکان.

الظّـلاَلُ: سـێبەر هەرشتێـك سـێبەرت لـێ بکا.

الظِلاَلُ: (ظلال البحر): شەپۆلی دەریا.

الظِــلُّ: سـێبەر ٥ تیـشکی خــۆر کــە بەپەردەیەك خۆی لـێ بشارییەوە ٥ ســەرەتای شــت ٥ دەگــوترێ: (ظــلّ الـشباب): سـەرەتای گـەنجی ٥ (ظـلّ الــشتاء): سـەرەتای زسـتان ٥ (ظـل اللیل): سەرەتای شەوو تاریکیەکەی ٥ دەگـوترێ: (أتانـا في ظـل اللیـل): بەناو تاریکی شەو دا هات بۆلامان ٥ (ظلّ السحاب): ئـەو پەڵـە هـەورەی بەری خۆر دەگرێ ٥ دەگوترێ: (هـو في ظلّ فلان): ئەو پیاوە لـەژێر بـاڵی فـلان دا یـە، لـەژێر سـێبەری فـلان دایە ٥ هەروا دەگوترێ: (مشیت علی ظلّــي، وانتَعَلْــتُ ظلّــي): لــەکاتی نیــوەڕۆدا رۆیــشتم کاتێــك خــۆر لەنیوەڕاستی ئاسمان دا بوو سـێبەرم نەبوو ٥ هەروا وشەی (الظّـل): نـاوە بــۆ باڵندەیــەك دەنــدوکیو قاچــی رەشــە، ســینگی ســپییە پــشتیو باڵـەکانیو کلکی بەڵەکـە، لەمیـصر پێی دەڵێن (صـیاد الـسمك) راوچـی ماســی لــە عێــراق پێــی دەگــوترێ (قرلّي).

الظّلَلُ: ئاوێــك لـەژێر درەخـت دا بێو خۆر لێی نەدا ٥ (ك: أظلال).

الظُلّـةُ: هەرشتێـك سـێبەرت لـێ بکاو نـەهێڵێ تیـشکی خـۆر لێـت بـدا ٥ چەتر ٥ (ك: ظُلَلٌ).

الظلیـل: خـاوەن سـێبەر ٥ بـەردەوامو هەمیشەیی ٥ دەگوترێ: (ظِلّ ظلیلٌ): سێبەری بەردەوام.

الظّلِیلَةُ: باخی گەورەو خانە خانە.

المِظَلّـــةُ: چـــەتر ٥ (ك: مظـــال).

ظَلَمَ ظُلْماً ومَظْلِمَةً: ستەمی کردو لەسنوری خۆی دەرچوو ◦ مرۆڤی شیاوی نەخستە شوێنی شیاوی خۆی ◦ گورگی کردە شوانی مەڕ.

ظَلَمَ الأرض: زەوی هەڵکۆڵی لەشوێنێک کەشوێنی هەڵکۆڵین نەبوو.

ظَلَمَ فلاناً حقه: مافی فلانکەسی داگیر کرد پێشێلی کرد ◦ کەمی دایە، لێی کەم کردەوە.

ظَلَمَ الطريق: لەرێگا لای دا ◦ دەگوترێ: (ما ظلمك عن أن تفعل كذا): چی نەیهێشت تۆ ئەو کارە بکەی؟.

ظَلِمَ الليلُ ظلماً: شەو تاریک بوو ڕەش داهات ◦ دەگوترێ: (أظْلَمَ الشَعْرُ واظلم البحر).

أظْلَمَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە شەوەوە.

أظْلَمَ الثَغرَ: پوکی بریقەیان لێ هات.

أظْلَمَ البيتَ: خانوەکەی تاریک کرد.

أظْلَمَ فلان علينا البيتَ: فلانکەس قسەیەکی ناخۆشی بەگوێ دادان.

ظالمه مظالمة وظلاماً: ستەمی لێ کرد.

ظَلَّمَهُ: تۆمەتی ستەمکاری پاڵ دا.

تظالَمَ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان ستەمیان لەهەندێکیان کرد.

تظالَمَ المِغزى: نێرەبە قەرەکان لەبەر تەردەماخی شەرە قۆچیانە ◦ دەگوترێ: (نزلنا بأرض تتظالم معزاها): چوینە شوێنێک نێرەبە قەرەکانی شەرەقۆچیان بوو.

تَظَلَّمَ: شکایەتی ستەم لێکراویی کرد.

تَظَلَّمَ منه: قبوڵی ستەمی کرد.

تَظَلَّمَ فلاناً حقه: ستەمی لەفلان کردو حەقی خۆی نەدایە.

إظَّلَمَ: قبوڵی ستەمی کرد.

إنظَلَمَ: بەمانا (تَظَلَّمَ)دێ.

الظَّلام: تاریکی.

الظِلامُ: دەگوترێ: (نظر اليه ظلاماً): بەتیلەی چاوی سەیری کرد.

الظُّلاَمَةُ: ئەو مافەی ستەم لێکراو داوای دەکا ◦ دەگوترێ: (عند فلان ظلامتي).

الظَّلْمُ: بریقەو ڕەونەقی ددان ◦ بەفر ◦ (ك: ظُلُومٌ).

الظَّلْمُ: کەس ◦ کێو ◦ (ك: ظلوم).

الظَّلْمَاءُ: تاریکی ◦ دەگوترێ: (ليلة ظَلْمَاءُ).

الظَّلَمَةُ: (ليلة ظَلَمَةٌ): شەوێکی تاریکە.

الظُّلْمَةُ: نەمانی روناکی ◦ تاریکی ناو دەریا.

الظَّلِيمُ: نوعامە نێرە ◦ (ك: ظلمان).

الظَّلِيمَةُ: ئەوەی بەستەم لێیان ساندبی ◦ (ك: ظلائم).

المِظْلامُ: زۆر تاریك (شەوە زەنگ) ٥ دەگوترێ: (يوم مظلام): ڕۆژگارێکە پڕ لەناشوبەو ئاژاوەیە مرۆڤ سەری لێ دەرناکا.

المُظْلِمُ من النبات: ڕوەکێك زۆر سەوزبێ بگاتە مەیلەو ڕەشی ٥ (يوم مُظْلِمٌ): ڕۆژێکی ڕەش‌و پڕ شەڕو نەگبەتییە ٥ (شَعْرٌ مُظلم): قژێکی زۆر ڕەش‌و تاریکە.

المَظْلِمَةُ: ئەو مافەی ستەم لێکراو داوای دەکاتەوە.

ظَمِىَ ظَمأً وظماءً وظماءة: تینوی بوو یان زۆری تینو بوو.

ظمي اليه: حەزی لێی بوو، شەوقی بۆی جولا ٥ (فهو ظامئ وظِمئٌ، وهو ظمآن وهي ظمأى).

اظمأه: تینوی کرد.

تظمّأ: خۆی بۆ تینوایەتی گرت، بەصەبر بوو.

الظِّمْءُ: پشوی نێوان خواردنەوەی دووجار ئاوە ٥ لەپەندا هاتووە: (لم يبق منه الا قدر ظمء الحمار): واتە کەمێك لەتەمەن ماوە، لەم ڕووەوە گوێدرێژ بۆ تینوایەتی بەصەبر نیەو زوو تینوی دەبێ.

الظَّمْآن: تینو ٥ دەگوترێ: (وجه ظمآن): دەمو چاوی ڕەقەڵەو کەم گۆشت بەجۆرێك پێستی ڕوخساری بەئێسقانەوە نووسابێ.

الظَّمْأى: تینو ٥ دەگوترێ: (ريح ظمأى): هەوایەکی گەرم، بێ شەونم‌و تەڕی ٥ (عين ظمأى): چاوی پێڵوتەنك ٥ (ساق ظمأى): قاچی ڕەقەڵەی بێ گۆشت.

المِظْمَاءُ: زۆر تینو.

ظَمِيَتِ الشفة ظمىً: لێوەکە گەنم ڕەنگ‌و چرچ بوو.

ظميت اللِّثَةُ: پوکەکە کەم خوێن بوو.

ظَمِيَتِ العينُ: چاوەکە پێڵوی تەنك بوو.

ظميت الساق: قاچەکە ڕەقەڵەو کەم گۆشت بوو ٥ (فهي ظمياء).

الأظمى: تاریك ٥ دەگوترێ: (ظل أظمى): سێبەرێك ڕەش بنوێنێ ٥ (رُمْحٌ اظمى): ڕمبی ئەسمەرو گەنم ڕەنگ.

الظُّنْبُ: بنکی درەخت.

الظنبوب: قەراخی لولاك لای پێشەوەی ٥ دەگوترێ: (قرع ظنابيب الأمر): کارەکەی ئاسان کردو لەمپەڕو چورتمەکانی لابردن.

ظَنَّ الشَّيْءَ ظنـاً: گومانی لەشتەکە کردو بەتەواوی نەیزانی.

ظَنَّ فلاناً وبه: فلانکەسی تۆمەتبار کرد.

أظَنَّ فلاناً الشَّيْءَ: فلانكەسی والیٚ کرد گومان بەریٚ.

أظَنَّ بە النّاسَ: فلانكەسی والیٚ کرد ببیٚتە جیٚگای تۆمەتی خەڵکی.

أظَنَّهُ: تۆمەتباری کرد.

تظَنَّن: بەمانا (ظَنَّ)دیٚ ٥ وایش دەبیٚ (نون)ی سیٚیەم دەکریٚ بە (الف) دەگوتریٚ: (تظنّى)وەکوو چۆن (تَقَصُّص)دەکریٚ بە (تَقَصِّی).

الظَّنّانَةُ: تۆمەت.

الظَّنُّ: دەرك کردنی شتە بەشیٚوەیەك لایەنی بون یان نەبوونی زیاتر بیٚ ٥ وایش دەبیٚ (ظن) مانای یەقین دەگەیەنیٚ ٥ (ك: ظنون وأظانين).

الظِّنَّةُ: تۆمەت ٥ (ك: ظِنَنٌ).

الظَّنُون: هەرشتیٚك بتمانەت پیٚی نەبیٚ ٥ دەگوتریٚ: (رجل ظنون): پیاویٚكە بتمانە بە عەقڵی ناكریٚ ٥ یان لەهەواڵو قسەكانی دا كە دەیانگیٚڕیٚتەوە تانە لیٚدراوەو جیٚگای متمانە نییە ٥ (دين ظنون): قەرزیٚكە بتمانە بەدانەوەی ناكریٚ ٥ (بئر ظنون): بیریٚكە نازانریٚ ئاخۆ ئاوی تیٚدایە یان نا ٥ هەروا بەپیاوی گوماناویو دڵ پیسیش دەگوتریٚ.

الظَّنِينُ: هەرشتیٚك بتمانەی پیٚ نەكریٚ ٥ تۆمەتبار ٥ كەم خیٚرو بیٚر ٥ (ك: أظِنّاء).

مَظِنَّةُ الشَّيْءِ: شویٚن گومانی شت.

المَظَانُّ: سەرچاوەو مەراجیعی زانیاری كە لیٚكۆڵەرەوەو قوتابی زانكۆو خویٚندنی باڵا زانیاری لیٚ وەدەست دیٚنن.

ظَهَرَ الشَّيْءُ ظُهوراً: شتەكە دەركەوتەوە دوای ئەوەی دیار نەمابوو سەری هەڵدایەوە.

ظَهَرَ على الحائط ونحوه: سەر دیوار كەوت.

ظَهَرَ على الأمر: بەسەر ئیٚشەكەدا ئاگادار بوو.

ظَهَرَ على عدوِّهِ وبه: بەسەر دوژمنەكەی دا زاڵ بوو.

ظَهَرَ بالحاجة: كەمبایەخی دا بەپیٚداویستیەكان.

ظَهَرَ عنه العار: عارو لەكەی پیٚوە نەنووساو لیٚی تەكیەوە.

ظَهَرَ الطيرَ من بلد كذا الى بلد كذا: باڵندەكە لەفلان وڵاتەوە هاتە خوار بۆ فلان وڵات.

ظَهَرَ بالشي: نازو شانازی كرد بەوشتە.

ظَهَرَ فلاناً ظَهْراً: دەستی لەپشتی فلانكەس دا ٥ بەپشتی كیٚشا.

ظَهَرَ الثوبَ: ظیهارەی بۆكراسەكە دروست كرد.

ظَهَرَ البيتَ والحائط: چووە سەرخانوەكە یان سەر دیوارەكە.

ظَهِرَ ظَهَراً: ئازاری پشتی هەبوو پشتی ئێشا ◦ (فهو ظَهِرٌ وظهِيرٌ).

أظْهَرَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە نیوەڕۆ ئەمجار ڕەوپان کرد لەکاتی نیوەڕۆدا دەستیان کرد بەڕۆیشتن.

أظْهَرَ فلاناً على السرِّ: فلانکەسی بەسەر نهێنیەکەدا ئاگادار کرد.

أظْهَرَ فلان القرآن: فلانکەس قورئانی لەبەر خوێندەوە.

أظْهَرَ فلاناً على عدوّه: یارمەتی فلانکەسی دا بۆئەوەی بەسەر دوژمنەکەی دا زاڵ ببێ.

أظْهَرَ الشّئَ: شتەکەی خستە پاش خۆیەوە، خستنیە پشتیەوە ◦ دەشگوترێ: (أظْهَرَ حاجتي وأظهَرَبها): گرنگی بە پێداویستیەکەم نەداو بەبێ نرخ سەیری کرد.

ظاهر بین الثوبین مظاهرة: دوو کراسەکەی بەیەك گرتن‌و لەسەر یەك لەبەری کردن.

ظاهَرَ فلاناً: یارمەتی فلانکەسی دا.

ظاهَرَ إمرأتَهُ ومنها: بەژنەکەی گوت تۆ وەکوو پشتی دایکم لێم حەرامی ◦ ئەمە شێوە تەلاقدانێکی سەردەمی پێش ئیسلام بوو، ئیسلام هات مەنعی کرد.

ظَهَّرَ القوم: خەڵکەکە لەکاتی نیوەڕۆدا ڕۆیشتن.

ظَهَّرَ الحاجة: پێداویستیەکەی دەرخست.

ظَهَّرَ الصَكَّ: لەپشتی چەکەکە واژۆی کرد، جیرۆی کرد، واتە ئەوەی نووسی کەیەکێکی تر مەبلەغەکە وەربگرێ.

تظاهروا: یارمەتی یەکتریان دا ◦ کۆبونەوە بۆئەوەی خۆپیشاندان ئەنجام بدەن دژی کارێك یان پاڵپشتی بۆ کارێك.

إسْتَظْهَرَ به: داوای یارمەتی کرد.

إسْتَظْهَرَ للشيئ: سپێری بۆشتەکە ئامادەکرد، ئیحتیاتی کرد.

إسْتَظْهَرَ الشّئَ: شتەکەی لەبەر خوێندەوە.

الظاهر: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ◦ دەشگوترێ: (قرأه ظاهراً): لەبەر خوێندییەوە.

الظاهرة من الأرض وغيرها: شوێنێك بەسەر شوێنێکی تردا بڕوانێ ◦ بەرزایی‌و تەپۆڵکە ◦ ئەگەر بۆ چاو بەکارهات بەمانا چاوی دەرپەڕیوو زەق.

ظاهرة الرجل: هۆزو خێڵی پیاو خزم‌و کەس‌و کارو عەشیرەتی.

الظاهرة الجوية: ئەوەی کار دەکاتە سەر بینین‌و خەیاڵ.

الظاهرية: پێرێکن لەزاناو شەرعزانانی ئیسلام، سەر مەذهەبو پێشەوایان (داودی کوڕی عەلی کوڕی خەلەفی ئیصبەهانییە بەداودی ظاهیری بەناوبانگە).

الظّهارة من الثوب: پۆشاکێك کەڕاستەو خۆ لەجەستە نەکەوێ ژێرکراس‌و فانیلە نەبێ ڤاتی دووەم سێیەم بێ ٥ هەروا ناوە بۆ دیوی دەرەوەی فەرش‌و ڤالی ئەو ڕوەی کەلەسەر زەوی ناکەوێ ٥ ئەو پارچە قوماشەی رادەخرێ لەسەر سیسەم‌و قەرەوێڵەی نوستن، چەرچەف.

الظَّهْرُ: پشت، پێچەوانەی سك ٥ (ك: أظْهُرٌ وظُهور وظُهران) ٥ ولاخی سواری‌و بارەبەر ٥ ڕێگای وشکانی ٥ زەوی پتەوو ڕەقەن‌و تەپۆڵکەو گرد ٥ دەگوترێ: (قرأ القرآن عن ظهر قلبه): قورئانی لەبەر خوێندەوە ٥ (أعطاه عن ظهريد): بەبێ موکافەئە بەشی پێدا ٥ هیچ پیاوەتییەکی بەسەریەوە نەبوو ٥ (خفيف الظهر): کەم خێزان ٥ (ثقيل الظهر): خێزان زۆر ٥ (قلبت الأمر ظهراً لبطن): کارەکەم باش هەڵپشکنی‌و لێی ورد بومەوە ٥ (هو يأكل عن ظهر يدي): من بەخێوی دەکەم ٥ (أقام بين ظَهْرَيهم، وظهرانيهم): لەناویان مایەوە.

الظُّهْرُ: نیوەڕۆ، کاتێك خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لادەدا.

الظَّهَرُ: کاڵای ناوماڵ.

الظُّهْرَةُ: هۆزو عەشیرەت‌و پاڵپشت.

الظِّهْرِيُّ: لەیاد چۆوە، ئیهمال کراو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَٱتَّخَذۡتُمُوهُ وَرَآءَكُمۡ ظِهۡرِيًّا﴾.

الظَّهِيُّ: یارمەتیدەر ٥ یەکێك لەو یازدە کەسەی یاریکەری تۆپی پێ.

المظاهرة: خۆپیشاندانی جەماوەری‌و دەربڕینی ڕاو بۆچون.

المَظْهَرُ: دیمەن‌و ڕواڵەتی شت ٥ پەیوەندی ٥ صیفەتی ڕوەك لەوەرزە جیاجیاکانی ساڵ دا ٥ دەگوترێ: (المظهر الربيعي، المظهر الصيفي، المظهر الخريفي، المظهر الشتائي).

العــــين: پيتـــی هەژدەهەمـــە لـــە حەرفـــەکانی هيجـــاو شـــوێنی لێ هاتنەدەری ناوەڕاستی قوڕگە.

عَبَا الـشيئ عَبْـأً: شتەکەی ئامادە کـرد ◦ دەگوتری: (عبأ المتاع) کالآکانی ئامادە کـردو سـەريەکی نـان ◦ (عَبَـأ الجـيش) سـوپای ئامـادە کـرد بـۆ شـەڕ ◦ لـە حەديسی (عبدالرحمن)ی کوڕی عەوف دا هاتووە دەفەرموێ: (عَبَأنا رسـول الله ببدر لـيلاً) پێغەمبـەر (د.خ) لـە شـەڕی بـەدردا بەشـەو ئامـادەی کـردين و هەريەکەمان ئـەرکی خـۆی بـۆ ديـاريی کرد.

عَبَـا الطيـبَ: بۆنـەکانی تێـکەڵ کـردن، دروستی کردن.

عَبَا له شـراً: شـەڕی بـۆ نايـەوە پيلانـی لێ گێڕاو شەڕی تـوش کـرد ◦ دەشگوترێ: (ما عَبَأ بـه) گرنگـی پـێ نـەدا ◦ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾.

عَبَّأ المتاعَ: بەمانا (عَبَأ)دێ.

عَبَّـأ الـدواء والـسّلعة ونحوهمـا: دەرمانەکە يان کالآکەی خـستە نـاو زەرفـو قوتوی تايبەتی خۆيەوە.

إعتَبَـأ مـا عنـده: ئـەوەی لای ئـەو بـوو کۆنتڕۆڵی کرد.

إعتَبَأ الشرابَ: شەرابەکەی هەڵقوڕاند، خواردیەوە.

التَعبِئة: ئامـادەکردنی داهاتی دەوڵـەت بـۆ پێداويـستی شـەڕو حـازرکردنی ئـامێرە جـۆراو جۆرەکانـــە بـــۆ بەکارهێنانيان لەکاتی شەڕدا.

العَبَاءُ: عەبا ◦ پۆشاکێـکی پـانو پـۆڕو قـۆڵ فشو يەخـە دادڕاوی سـەرتاپا خـوارە لەسـەر پۆشـاکەوە لەبـەر دەکرێ.

العَـبءُ: هاوشـانو بەرامبـەر ◦ کـۆڵو بار ◦ شـتی قـورس لەهـەر جۆرێـك بێ ◦ (ك: أعباء).

المَعبَـأ: مەزهـەبو بـيرو بۆچـوون ◦ دەگـوترێ: (فـلان لايعـرف مَعبَـؤه) فلآنکەس نازانـدرێ مەزهەبی چيەو چ بيرو باوەڕێکی هەيە.

عَبَّ الماء عَبّـاً: ئاوەکـەی خـواردەوە بـەبێ هەناسـەدان تێيـدا ◦ هـەڵی قوڕانـد ◦ دەگوترێ: (الحمام يشرب الماء عبّـاً كمـا تَعُبُّ الدّواب).

عَبَّ النباة: ڕووەکەکە درێژ بوو.

عَبَّ البحر عُباباً: دەریا شەپۆلەکانی تێکیانەوە هاویشت شەپۆلەکانی بەرز بوونەوە ٥ دەگوترێ: (عَبَّ عُبابُه) فلانکەس درێژەی بە قسەکانی داو زۆری گوت.

تَعَبَّبَ الشراب: شەرابەکەی خێرا خێرا خواردەوەو زۆری خواردەوەو زێدە ڕەوی کرد لە خواردنەوەیدا.

العَبابُ: سەرەتای شت ٥ دەستە گوڵی شت ٥ ڕیزی پێشەوەی شت ٥ ئاوی زۆرو لافاو ٥ بەرزبوونەوەی شەپۆلی دەریا ٥ دەگوترێ: (جاؤوا بِعُبابِهِم) هەموویان هاتن، گشتیان هاتن.

العُبُّ: قۆڵە کراسو قۆڵە کەواو شتی وا ٥ (ك: أعباب).

العُبَيْبَةُ: خۆ بەزلزانیو شانازیو لوتبەرزیو پیاوەتی.

عَبَثَ عبثاً: خواردنی دوو جۆرەی دروستکرد کە پێی دەگوترێ: (عەبیثة).

عَبَثَ الشيء بالشيء: شتەکەی تێکەڵاوی شتەکەی تر کرد

عَبَثَ عبثاً: ماندوو بوو، کارێکی بێ سوودی ئەنجام دا ٥ دەگوترێ: (عَبَثَ بە الدهر) ڕۆژگار چەند گۆڕانکاریو هەڵبەزو دابەزی پێ کرد.

العَبيثَةُ: خواردەمەنییەکە لە دوو جۆر خواردن دروست دەکرێ وەکو گەنمو ماشو ترخێنەو ئەو جۆرە خواردنانە یان هەنگوینو کەرە، دۆشاوو ماست کە بەیەکەوە دەخورێن ٥ کۆمەڵە خەڵکێك هەریەکەیان کوڕی یەکێ بێ ٥ بزنو مەڕی تێکەڵاو ٥ دەگوترێ: (مررنا على غنم فلان عبيثة واحدة) بەلای مەڕی فلانکەس دا ڕابوردین مەڕو بزن تێکەڵاوبوون.

عَبَدَ الله عبادة و عبودية: بەندایەتی خودای کرد ملکەچی فەرمانەکانی بوو.

عَبِدَ عَبداً وعَبَدَةً: پەشیمان بووە.

عَبِدَ عليه: ڕقی لێی هەڵسا.

عَبِدَ منه: لێی ڕەنجا، لێی دوورکەوتەوە.

عَبِدَ على نفسه: تانەی لە خۆی دا، لۆمەی خۆی کرد.

عَبِدَ عليه: سوور بوو لەسەر ئەو کارە.

عَبِدَ بە: پێوەی نووسا، کەوتە گەڵیو لێی جیا نەبۆوە.

عَبُدَ عبوداً وعبودية: باوكو باپیری بە کۆیلە کراو بوون، بەندەبوون.

أعبَدَ القومُ بفلان: خەڵکەکە لەسەر فلانکەس کۆبوونەوە لێیان دا.

أعبَدَ فلاناً: فلانکەسی کردە کۆیلە.

أعبَدَ فلانا عبداً: بەندەیەکی کردە موڵکی فلان.

أعبِدَ بە: لە ڕێگا ولاخەکەی تۆپیو بەو هۆیەوە لە کاروان دواکەوت.

عَبَّدَهُ: ژێرباری کرد، زەلیلی کرد.

عَبَّدَ فلاناً: فلانکەسی کردە کۆیلە.

عَبَّدَ الطریقَ: ڕێگاکەی خۆش کرد ٥ (عبّد البعیرَ) حوشترەکەی ژێربار کرد.

عَبَّدَ السّفینة: کەشتییەکەی بە قیر سواخ دا، قیری تێ هەڵسوو.

تعَبَّدَ: خۆی تەرخان کرد بۆ خودا پەرستی.

تعَبَّدَ فلاناً: فلانکەسی کردە بەندەی خۆی ٥ داوای لێ کرد گوێڕایەڵی فەرمانی بێ.

إعتبده: کردی بە کۆیلەی خۆی.

استعبده: بەمانا (إعتبده)دێ.

العابد: یەکتا پەرست.

العَبَابید من الخیل والناس: ئادەمیزاد یان کۆمەڵە ئەسپ کە ڕوی ڕۆیشتنیان بۆ جێیەکی تایبەتی نەبێو هەریەکەیان ڕوی لە لایەك بێ ٥ دەگوترێ: (تفرقوا عبابید) پەرتەوەوازە بوون ٥ ڕێگای جودا جودا ٥ تەپۆڵکە.

العِبادُ: چەند خێڵو هۆزێکی عەرەب بوون ئاینی عیسایان قبوڵ کردو لە وڵاتی حیرەدا نیشتەجێ بوون.

العِبادَةُ: بەندایەتی کردن بۆ خودا لەڕوی تەعظیمەوە ٥ دابو نەریتی ئەنجامدانی ئەرکە ئاینیەکان.

عَبَّاد الشمس: گوڵە بەڕۆژە.

العَبدُ: کۆیلە ٥ ئادەمیزاد بە گشتی چ ئازاد بن یان کۆیلە.

العَبَدَةُ: هێزو قەڵەوی ٥ دەگوترێ: (ناقة ذات عبدة) ٥ بەمانا بەردەوام بوونو پایەدار دێ ٥ دەگوترێ: (ماهذا الثوب عَبَدَةٌ) ئەم قوماشە زۆر خۆگرنییەو زوو دەدڕێ.

العَبدیةُ: حاڵەتی بەندایەتی کردن شێوەی بەندایەتی.

العُبُودُ: بەمانا (العبدیة)دێ.

العبودیة: پێچەوانەی ئازادییە.

المُتَعَبَّدُ: شوێنی خودا پەرستی ٥ خەڵوەت خانە.

المِعبَدُ: خاکەناز ٥ (ك: مَعابد)

المَعبَد: شوێنی خودا پەرستی ٥ (ك: مَعابد).

العَبادِلة: چوار صەحابەی عەبدوڵلا ناون (عبدالله)ی کوڕی عومەر (عبدالله)ی کوڕی عەبباس (عبدالله)ی کوڕی مەسعود (عبدالله)ی کوڕی زوبەید.

العَبدَلُ: کۆیلە.

العَبدلّي: ڕووەکێکە لە پێڕی کولەکە

بە عەبدەلاوی ناسراوە.
عَبَـرَ فـلان عـبراً: فلآنكـەس فرمێـسكی باراندن.
عَبَـرَ القـومُ: خەڵـكەكە لـەناو چـوون ٥ فەوتان.
عَبَـرَ النهـر عـبراً وعبـوراً: لـە ڕوبارەكـە پەڕیەوە لە ئەم بەر بۆ ئەوبەر.
عَبَرَ الكتاب عبراً: لە كتێبەكـە ورد بـۆوەو بیری لەماناو ڕستەكانی كـردەوە بـەبێ ئەوەی بە دەنگ بیخوێنێتەوە.
عَبَـرَ المتـاع والـدراهم: سـەیری كـاڵاو پارەكانی كـرد بـۆ ئـەوەی مەزنـدەیان بكا بزانێ چین‌و كێشیان چەندە.
عَبَرَ الرؤيا: خەونەكەی لێـك دایەوە.
عَبَـرَ عـبراً: فرمێـسكی دابـارین ٥ دەشگوترێ: (عَبِرَت عينه).
عَبَّرَ عما في نفسه: ئەوەی لە دڵیدا بـوو دركاندی‌و دەری بڕی.
عَبَّرَ به الأمـر: كارەكەی لەسـەر قـورس بوو.
عَبَّـرَ فلانـاً: فلآنكەسـی فەوتانـد ٥ گریاندی.
عَبَّرَ الرؤيا: خەونەكەی لێـك دایـەوەو مانای كرد.
عَبَّرَ عينَه: فرمێسكی بـە چـاودا هێنایـە خوارەوە.
إعتَبَـرَ الـشيءَ: شـتەكەی بـەتاقی كردەوەو لەسەنگی مەحەكی دا.
إعتَبَرَ منه: سەری لێی سوڕما.
إعتَبَرَ به: پەندی لێ وەرگرت.
إعتَبَـرَ فلانـاً: متمانـەی بـە فلآنكـەس كرد.
إعتَبَـرَ فلاناً عالماً: فلآنكەسی بـە زانـاو تێـگەیشتوو دایە قەڵەم ٥ مامەڵەی زاناو خوێندەواری لەگەڵدا كرد.
اسـتعبَرَ فـلان: فلآنكـەس فرمێـسكی دابـارین ٥ دەشـگوترێ: (اسـتعبرت عينه).
استعبر فلاناً الرؤيا: داوای لـە فلآنكەس كرد خەونەكەی بۆ لێـك بداتەوە.
الاعتبار: مەزنـدە كـردن ٥ دەگـوترێ: (هـذا أمـر اعتبـاريٌ) ئەمـە شتێـكە مەزنـدە كـراوەو گریمانـە كـراوە ٥ كەرامـەت‌و ڕێـزو كەسـایەتی، لـەم ڕووەوە كـە تۆمـەتبار دوای دادگـایی كردن كە تۆمەتی لەسـەر ناچەسـپی داوای ڕەدی ئیعتیبار دەكا.
العَابِر: ڕێبوار.
العـابِرة: دەگـوترێ: (كلمـة عـابرة) قسەیەك بوو بەبێ مەبەست بەسەر زمانی دا هات‌و تێپەڕی.
بِضاعة عابرة: كاڵایەكە بە ترانزێت بەناو وڵاتدا تێدەپەڕێ بۆ وڵاتێكی تر.

العِبارة: رِستەو کەلامو دەق ٥ دەگوترێ: (هذا الكلام عبارة عن کذا): ئەم دەقە ئەو مانایە دەبەخشێ.

ألعِبْرُ من النهر: کەناری ڕوبار بەرێکی ڕوبار.

العَبْرُ من المجالس: ئەنجومەن و مەجلیسی قەرەباڵغ ٥ هەوری خێرا ڕۆ ٥ دالاش و باڵندەی گۆشت خۆر.

العُبُرُ: نازاو بەتوانا بۆ سەفەر ٥ ئیش لەدەست هاتوو ٥ دەگوترێ: (هو عبر لكل عمل) ئەو پیاوە بۆ هەموو کارێکی خێر گونجاوە.

العِبراني: زمانی جولەکە ٥ تاکی جولەکە.

العِبرانية: زمانی جولەکە.

العَبْرَةُ: فرمێسك.

العِبْرَةُ: پەندو ئامۆژگاری وەرگرتن بە ڕوداوی ڕابووردوو ٥ سەر سوڕمان ٥ (ك: عِبَرٌ).

العِبْرِيّ: بەمانا (ألعِبراني)دێ.

العُبْرِيّ: ئەو گیاو گزەیە کە لەسەر لێواری ڕوبار دەڕوێ.

العِبريَةُ: بەمانا (العِبرانية)دێ.

العُبُرُ من الغَنَم: ئەو کارو بەرخەیە لە شیر بڕابێتەوە ٥ (الشِّعرى العبور) یەکێکە لەو دوو ئەستێرەیەی بە تەنیشت ئەستێرەی جەوزاوەیە ٥ ئەستێرەکەی تریان پێی دەگوترێ: (الشِّعرى الغُميصَاءُ).

ألعَبِيرُ: بۆنی خۆشی تێکەڵاو ٥ (قوم عبير) قەومێکی زۆرن.

المَعابِرُ: چەند تەختە دارێکن لە دروستکردنی کەشتیدا بەکار دێن.

المِعبَرُ: هەر شتێك بە هۆیەوە لە ڕوبار بپەڕێتەوە ٥ پرد بێ یان کەڵەك و بەلەمو شتی وا بێ ٥ (ك: معابر).

المَعبَرُ: ڕوبارێك پێیدا بپەڕێتەوە.

المِعبَرَةُ: بەلەمو کەڵەك و شتی وا: کەبە هۆیەوە لە ڕوبار بپەڕێتەوە ٥

عَبَسَ فلان عَبساً وعبوساً: فلان ڕوی گرژ کردو چرچ و لۆچی خستە نێوان پێستی ناوچاوانی و برۆی هێناوە یەك.

عَبَسَ اليوم: ئەمڕو ڕۆژێکی گرژو سامناك بوو ٥ (فهو عابس ، وعباس وعبوسٌ).

عَبِسَ عبساً: چڵکن بوو ٥

عَبِسَ الوسخ عليه: چڵکەکەی پێوە وشك بۆوە ٥ لە حەدیسدا هاتووە (أنه نظر الى نعم بني المصطلق وقد عَبِسَت في ابوالها وَفي رِوَايَةٍ ابعارها).

عَبَّسَ: بەمانا (عَبَس) دێ.

تَعَبَّسَ: بەمانا (عَبَس) دێ.

العَبَّاسُ: شێرێکی نازا کە شێری تر

لەبەری هەڵبێن‌و لێی بترسن.

اَلعَــبسُ: جـۆره ڕووەکێــکە پێــی دەگوترێ (برنوف).

العَبَسُ: ئەو زبڵ‌و چڵکەی بە کلك‌و لا سمتی حوشترەوە ڕەق دەبێتەوە.

عَبَطَ الثوب عَبطاً: کراسەکە هەڵدڕا.

عَبَطَ الذبیحة: بەساغ‌و تەندروستی سەری بڕی هیچ نەخۆشی‌و دەردێکی پێوە نەبوو.

عَبِطَهُ الموتُ: بە جوانە مەرگی‌و بەبێ ئەوەی نەخۆش بێ مرد.

عَبِطَ الثوبَ: کراسەکەی بە ساغی دڕی.

عَبِطَ الأرضَ: لە شوێنێك بیری هەڵکەند لەوەو پێش هەڵنەکەندرابوو.

عَبِطَت الریح وجه الأرض: ڕەشەبا ڕوی زەوی وشك کردەوەو قڵیش قڵیشی کرد.

عَبِطَ التراب: تەپ‌وتۆزی بەرپا کرد.

عَبِطَ النبات الأرض: ڕوەکەکە زەوییەکەی قەڵاشت‌و سەری دەرهێنا.

عَبِطَ فلان نفسه في الحرب: کابرا بە ویستی خۆی، خۆی خستە ناو شەڕەکەوە.

عَبِطَ الفرسَ: ئەسپەکەی هێناو برد هەتا عەرەقی کرد.

عَبِطَ الضَّرْعَ: خوێنی لە گوانەکە هێنا.

عَبِطَ الکذب علیه: درۆکەی هەڵبەت.

عَبِطَ فلاناً: ڕەخنەی لێ گرت.

أعبَطَهُ الموتُ: بە گەنجی‌و بێ هەبوونی نەخۆشییەکی دیار مرد.

إعتَبَطَ الذبیحة: ئاژەڵەکەی بەساغی‌و قەڵەوی سەربڕی.

إعتبط: بەبێ ئەوەی نەخۆش بێ مرد.

العابِطُ: درۆزن.

اَلعَبطَـةُ: دەگوترێ: (مـات عبطـة) بە گەنجی مرد بەبێ ئەوەی نەخۆش بێ.

العَبِــیطُ: دەگـوترێ: (لحـم عبـیط) گۆشتێکی تەڕو تازە ٥ یان گۆشتی نەکوڵێو ٥ (دم عبیط) خوێنی تازە ٥ (زعفران عبیط) زەعفەرانی تەڕو تازە ٥ (رجـل عبـیط) پیاوی بێ عەقڵ‌و کاڵفام تێ نەگەیشتوو.

اَلعَباطَة: بێ عەقڵی‌و کاڵ فامی.

عَبِـقَ بـە الـشيء عبقـاً وعباقـةً: شتەکەی پێوەنووسا ٥ دەگوترێ:

عَبِـقَ بـە الطیـبُ: بۆنی خۆشی لێداو بۆنەکەی بڵاو بۆوە.

عَبِقَ بالمکان: لەو شوێنە مایەوە.

عَبِقَ بالـشيء: دڵی بە شتەکەوە نووساو حەزی لێ کرد.

عَبَّقَ رائحة الطیب: بۆنی عەترەکەی خۆش کرد.

تَعَبَّق: خۆی بۆنخۆش کرد.

العَباقِبَة: زۆرزانی فێڵباز ٥ دزو جەردەی ئازا.

العَبِقُ: دەگوترێ: (رجل عبق) پیاوێکی زەریف‌و شکۆمەندە.

العَبِقَةُ: دەگوترێ: (امرأة عَبِقَةٌ لَبِقَة) ئافرەتێکی شۆخە هەموو جۆرە پۆشاك‌و بۆنێکی خۆشی لێ دێ‌و لەگەڵی دەگونجێ.

العَبَقَةُ: باقی مەندەی شت ٥ پاشماوە.

عَبقَرَ السَّرابُ: تراویلکەکە درەوشایەوە.

عَبقَر: شوێنێکە عەرەب پێیان وایە شوێنی جندۆکەکانە ٥ هەر شتێك باش بێ‌و جێگای سەرنج بێ نیسبەتی دەدەن بۆ ئەو شوێنەو دەڵێن: (عبقري).

العَبقَرُ: ئەوەی سەرەتا لەبنکی قەفەزاز دەڕوێ‌و هێشتا تەڕو تازەو سەوزە ٥ هەروا هەر شتێك کە هێشتا جروزمیەو سەر لە زەوی دەردێنێ پێی دەگوترێ: (العبقر) ٥ تاکەکەی (عبقرة) ٥ ئافرەتی ناسك‌و جوان‌و باڵا بەرز.

العَبقَرَة من النساء: بەمانا (العَبقر) دێ.

العَبقَريُّ: پاڵدراوە بۆ (ألعَبقر)و سیفەتی هەر شتێکە کە زێدە ڕۆیی لە وەصفەکەیدا بکرێ ٥ دەگوترێ: (رجل عبقريٌّ وثوب عبقريّ).

العَبقَرِي: گەورە ٥ ڕێزدار ٥ دێباج ٥ فەرش‌و ڕاخەری بەنرخ‌و نەرم‌و نیان ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾.

ألعَبقَرِية: سیفەتی عەبقەری‌و حاڵ‌و وەزعیەتی.

عَبَلَ بە عبلاً: ڕۆیی.

عبَلَ الشَجَرَ: گەڵای درەختەکەی هەڵوەراند.

عَبَلَ الشيء: شتەکەی ڕەتکردەوە ٥ گێڕایەوە بۆ شوێنی خۆی ٥ بەندی کردو گلی دایەوە ٥ دەگوترێ: (ما عَبَلَكَ عنا) چی وای لە تۆکرد لە ئێمە نادیار بی‌و نەیەی بۆلامان.

عَبَلَتهُ عبولَ: مردن یەخەی‌گرت.

عَبِلَ عَبلاً: قەڵەوو کەتەو شان‌و قۆڵ ئەستوور بوو.

عَبُلَ عَبالَة: بەمانا (عَبِلَ) دێ.

اعبَلَ: بەمانا (عَبِلَ)دێ.

اعبَلَ الشجر: درەختەکە گەڵاکانی پێچراوەو لوول بوون هێشتا پان نەبوونەوە.

الأعبَلُ: کێوی سپی، بەردی سپی.

العَابِلُ: کوڕی تازە پێگەیشتووی قەڵەو.

العَبَالُ: گوڵە کێوی.

العَبلُ: کەتەو زەلامو زەبەللاح لە هەر شتێك بێ ٥ دەگوترێ: (هو عَبلُ الذراعين) ئەو پیاوە قۆڵ ئەستورە ٥ (عبل الشوى) قاچو قۆڵ ئەستور ٥ دەشگوترێ: (إمرأة عَبلَة) ئافرەتێکی تیکسمراو و بەژن رێك‌و پێکە ٥

العَبلُ: گەڵای درەخت کە هێشتا لوول بێ‌و نەکرابێتەوە ٥ وەکوو گەڵای درەختی ئەسل‌و طەرفاء ٥ (جاء بعَبله) بەشپرێوی هات بەبێ ئەوەی جەستەو سەرو سیمای خۆی رێك بکا.

العَبلاءُ: بەرد، یان بەردی سپی زۆر رەق.

عبول: ناوی مردنە (إمرأة عَبولٌ) ئافرەتی کۆست کەوتوو ٥ (ألمعبلة) سەرە تیری درێژ ٥ (ك: معابل).

العُباهر: گەورەو زەبەللاح ٥ درێژو نەرم لەهەر شتێك بێ.

العَبهُر: گوڵە یاسەمین ٥ نەرگس ٥ مرۆڤی تێکسمراو.

العَبهَرَةُ: ئافرەتی جەستە جوان‌و رەوشت جوان.

عَبا فلان عَبواً: فلانکەس دەم‌و چاوی درەوشایەوە.

عبا المتاع والجيش: کاڵای ئامادە کرد، سوپای سازدا.

عَبِيَ المتاع والجيش ونحوهما: کالاو کەرەسەی ئامادە کرد، سوپای سازدا بۆ شەڕ.

العابِيَة: ڕوخسار جوان ٥ ئافرەتی میروو ملوانکە هۆنەرەوە.

العباية: عەبا.

عَبُوَة الشيئ: پرکەری شت ئەو شتەی دەکرێتە زەرفەوەو پڕی دەکا ٥ دەگوترێ: (عبوة هذه القارورة مأة جرام) پڕ ئەو گۆزە کێشی سەد غرامە.

عَتَبَ عليه عَتَباً وعتاباً وتَعتاباً: لۆمەی کردو نازی بەسەردا کرد داوای لێ کرد کە جارێکی تر کارێکی وانەکا دڵی ئەو پێی خۆش نەبێ.

عَتَبَ فلان عَتباً وعتباناً: فلانکەس قاچێکی هاویشت‌و قاچەکەی تری هەڵبڕی.

عَتَبَ مقطوع الرجل: بە دارشەق ڕۆیشت ٥ دەشگوترێ:

عَتَبَ البعيرُ ونحوه: حوشترەکە لەسەر سێ قاچ ڕۆیی، وەکوو ئەوە بیەوێ بازبدا.

عتب البرق: چاودێریی روناکایی هەورە بروسکەکەی کرد تا تەواو بوو چاوی بەدوودا گێڕا.

عَتَبَ الباب عتباً: چووە بەردەرگای ماڵی ٥

دەگوترێ: (ما عتبتُ باب فلان) پێم نەخستۆتە بەر دەرگای ماڵی فلان.

عَتَبَ من مكان الى مكان عتباً: لە شوێنێکەوە گواستییەوە بۆ شوێنێکی تر.

اعتَبَهُ: دوای سەرزەنشت کردن رازی کرد.

عَتَبَ عن الشيء: وازی لە شتەکە هێنا.

عاتَبَهُ معاتبة وعِتابا: سەرزەنشتی کرد

عَتَبَ فلان: فلانکەس تەمبەڵی کرد ٥ دەگوترێ: (ما عتَبَ أن فعل كذا) ئەوەندە نەمایەوە دەستی بە کارەکە کرد.

عَتَبَ عَتبةً: بەرهەیوانی دروست کرد.

تَعاتَبوا: خەڵکەکە لۆمەی یەکتریان کرد ٥ هەرکەسە لەلای خۆیەوە سەرزەنشتی یەکێکی تری کرد.

تَعَتَّبَ القوم: بەمانا (تعاتبوا)دێ.

تَعَتَّبَ عليه: تاوانی دژ ئەنجام دا.

تَعَتَّبَ الباب: بەردەرگای بۆ دەرگاکە دروستکرد ٥ دەشگوترێ: (فلان لا يتعتب بشيء) فلانکەس بە هیچ عەیبێك لۆمە ناکرێ، عەیبی تێدا نییە.

إعتَتَبَ عن الشيء: ڕوی لە شتەکە وەرگێڕا.

إعتَتَبَ الطريق: ڕێگا ئاسانەکەی واز لێ هێناو ملی لە ڕێگا خوارو خێچەکە نا.

إعتَتَب فلاناً نفسه: دوای تێ فکرینو ورد بوونەوە بەهەڵەی خۆی زانی.

إسْتَعتَبَ فلاناً: داوای رازی بوونی فلانکەسی کرد ٥ رازی کرد.

الأُعتوبة: ئەوەی سەرزەنشتی پێ دەکرێو هۆکاری لۆمەکردنەکەیە ٥ (ك: أعاتيب).

العِتب: کەسێك زۆر سەرزەنشت بکا.

ألعَتَبُ: تەنگو چەڵەمەو کاری ناخۆشو چورتم ٥ کەمو کوڕیو گەندەڵی ٥ دەگوترێ: (مافي مودته عتب) لە خۆشەویستی ئەودا هیچ عەیبو لەککەیەك نییە ٥ نێوان قامکە شادەو قامکە ناوەڕاست ٥ یان نێوان قامکە براتووتەو قامکی ناوەڕاست ٥ نێوان دوو کێو ٥ ئەو ژێیانەی کە بەسەر عودو کەماندا ڕادەهێڵدرێ.

العُتبى: ڕەزامەندی.

العَتَبَةُ: سەردەرانی ماڵ ٥ یان ئەو دارەی لەدەرگای ماڵدا پێی بەسەردا هەڵێنییەوە ٥ هەموو پلیکانەیەك کە بەهۆیەوە سەربکەوێ ٥ (ك: عَتَبٌ) ٥ لە بواری ئەندازیاری دا بریتییە لە قەبارەیەك دوو

کوڵەکەی لە ژێردا بێ.

العَتُوبُ: کەسێک سەرزەنشتو لۆمە کاری تێنەکا.

عَتَّ فلاناً عتّاً: خێرا خێرا قسەکەی بۆ فلانکەس دووبارە دەکردەوە ٥ دەگوتری: (عَتَّه بالمسألة) لە مەسەلەکەدا زۆری منجە منج لەگەڵ کرد.

عَتَّ فلاناً بالکلام: بە قسە فلانکەسی سەرزەنشت کرد.

عَتَّ کلامه: قسەکانی ڕەق بوون.

عاتَّه معاتاةً وعِتاتاً: دووبارەو سێ بارە قسەکەی بۆ گوتەوە تا باش لێی تێ بگا ٥ بەرپەرچی دایەوەو کێشەی لەگەڵدا کرد ٥ لەحەدیسی (الحسن)دا هاتووە (أن رجلا حلف أيماناً فجعلوا يعاتونه) پیاوێک سوێندێکی خوارد خەڵکەکە بەرپەرچیان دایەوەو پێیان گوت بەناحەق ئەو سوێندەت خوارد.

تَعَتَّتَ في کلامه: لە قسەکەی دوودڵ بوو تەواوی نەکرد.

عتد الشيء عتاداً وعتادة: شتەکە ئامادەبوو ٥ شتەکە گەورە بوو.

أعتَدَ الشيء: شتەکەی حازرکرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وأعتَدَت لهن متكأ﴾.

تَعتَّدَ في صنعَتِهِ: پیشەکەی خۆی بەجوانیو ڕێکو پێکی ئەنجام دا.

العَتادُ: کەرەستەی هەر شتێک بێ.

العَتِدُ: ئامادەکراو ٥ دەگوترێ: (فرس عَتِدٌ) ئەسپێکی ئامادەکراو بۆ پێشبڕکێو غاردان.

العَتود: کارو بەرخ کە بەهێز بووبنو ساڵیان بەسەردا تێپەڕ بووبێ (ك: اعتِدَةٌ).

العَتِيدُ: ئامادەو حازر لەدەست ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾.

العَتيدةُ: مێینەی (العتيد) ٥ یەغدانو صندوقێکە ئافرەت شتە تایبەتیو بەنرخەکانی خۆی تێدا هەڵدەگرێ.

عَتَرَ الرُمحُ عتراً وعتراناً: ڕمبەکە لەریەوە.

العَتارُ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (عَتَرَ)دا دێ ٥ شوێنی بەردەلانو چۆڵ.

العِترُ: ئەصڵو بنەما ٥ لە پەندا هاتووە (عادت لعِترِها لَميسُ) بە کەسێک دەگوترێ بگەڕێتەوە سەر دابو نەریتی ناشیرینی لەوە پێشی ٥ ڕووەکێکی بۆنخۆشی عەتر ئامێزە، دەکرێتە دەرمان.

العِترَةُ: ئەوەیە پەلو پۆی لێ ببنەوە ٥ وەچەو نەوەی پیاو هۆزو بنەماڵەو خزمو کەسو کار (عِترة الثّغرِ) ٥

درەوشاوە دەمو دانو پوكو قەراغی دان.

العَـتیرةُ: كوشـتییەك بـوو كـاتی خـۆی عەرەبـەكان بـۆ بتـەكانیان سـەریان دەبڕی

الُعتُّـرُ مـن الرجـال: پیـاوی شـانو مـل قەویو قەڵەو.

عَـــتَرَسَ في الأمــــر: كارەكـــەی بـــە توونـدوتیژی خستە دەست خۆی.

عَـتَرَسَ فلانـاً: قـارو سـتەمی لـە فـلان گرت.

العِتریسُ: ڕق هەڵساوی بەهێزو توانا.

عَتَقَ الشيئ عِتقـاً: كـۆن بـوو ◦ گەیشتە كۆتاییو دوا سنوری خۆی.

عَتَقَ المالُ: ماڵەكە گونجاو لەبار بوو.

عَتَقَ الیمین: سوێندەكە چەسپا.

عَتَقَ العبدُ عِتقاً: كۆیلەكە رزگاری بوو بوبە ئازاد (فهو عاتق وعتیق) ◦ (ك: عُتَقـاء) ◦ (وهي عتیقة وعتیق ◦ ك: عتائق).

عَتَقَ الفرس عِتقاً: ئەسپەكە ڕەسەن بوو لە پێشبڕكێدا پێشكەوت.

عَتَقَ المالَ: ماڵەكەی چاك كرد.

عَتَقَ فلاناً بفمه: بەدەم فلانكەسی گەست ◦ گازی لێ گرت.

عَتَقَ عِتقاً و عَتاقَةً: كۆن بوو ◦ ڕێزو نـرخی پەیـدا كـرد (فهـو عتیـق وهـي عتیـق وعتیقة).

اعتَقَ العبدَ: كۆیلەكەی ئازاد كرد.

أعتَـقَ المـال: مـاڵو سـامانەكەی ڕێـك خست.

عَتَّقَ الخمر: وازی لە شەرابەكە هێنا بۆ ئەوەی كۆن ببێو بۆنی خۆش بێ.

العـاتِقُ: ئەسـتۆ ◦ نێـوانی شـانو مـل ◦ شەرابی كۆن ◦ بێچوە باڵندە كاتێـك كـــە یەكـــەمجار پـــەڕوپۆڵی لێ دەڕوتێتـــەوە پـــەڕوپۆڵی تـــازەی لێ دەڕوێتەوە ◦ (ك: عواتِق و عُتَقّ).

العِتقُ: نەجیب زادەیی.

العَتیـقُ: كـۆنو لـە مێژینـە ◦ بـەرزو ڕێزدار ◦ (ثوب عتیق) قوماشی چاك چنـدراو و ڕختـەو سـفتو لـووس ◦ (البَیـت العتیـق) كابـە (مـاڵی خـودا) (العِتاق من الطـیر) باڵنـدەی درنـدەو خاوەنی دەنـدووكو چنگی تیژو دڕ ◦ (العِتاق من الخیل) ئەسپی ڕەسەن.

عَتَكَ في القتال عَتكاً: لـە شـەڕدا هەڵمـەتی بـردەوەو سەرلەنوێ پەلاماری دوژمنـی دایەوە.

عَتَكَ في الأرض: بەتەنیا ڕۆیشتو كەسی لەگەڵ نەبوو.

عَتَـكَ علیـه یـضرب: هەڵمـەتی لـەناكاو و گورجكبڕی بۆ بردەوە.

عَتَكَ علی یمـین فـاجرة: سـوێندی بـەدرۆی خـوارد.

عَتَكَتِ المرأة على زوجها: ئافرەتەكە لە مێردەكەی ناچیزە بوو، لە باوكی یا لە مێردەكەی‌یاخی بوو.

عَتَكَ عليه بخير أو شر: بەچاكە یان بەخراپە ڕخنەی لێ گرت.

عَتَكَ القوم الى موضع كذا: خەڵكەكە حەزیان لە فلان شوێن بوو.

عَتَكَ اللبنُ او النبيذ: ماستەكە یان بیرەكە زۆر ترش بوو.

عَتَكَ بفلان: بە فلانكەسەوە نووساو لەگەڵی بوو لێی جیانەبۆوە.

عَتَكَ الطيب به: بۆنەكەی گرت.

عَتَكَ يدهُ: دەستی بە سنگیەوە گرت.

اَلعاتِكُ: ڕێزدارو بەنرخ ٥ ڕەنگی خاڵیص‌و باش ٥ شتی بێ خەوش ٥ دەگوترێ (أحمر عاتك) سورێكی زۆر سور ٥ كەسێك زۆر گیرەگیركەر بێ.

اَلعاتِكَةُ: مێینەی (العاتك) ٥ ئافرەتێك ئەوەندە ئارایشت بكاو بۆنی خۆش لە خۆی بداو پێستی سوور هەڵگەڕێ.

العَتيك من الأيام: ڕۆژگاری گەرم.

عَتَلَهُ عتلاً: ڕایكێشا بەشێوەی ڕاتەكاندنی توندو تیژو پاڵە پەستۆ كردنی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ ٥ دەشگوترێ: (عتله الى السجن) ڕاپێچی كرد بۆ بەندیخانە.

عَتِلَ الى الشرّ عتلاً: پەلەی كرد بۆ شەڕو ئاژاوە نانەوە.

إنعَتَلَ: بۆ موطاوەعەی (عَتَلَه)دێ ٥ دەشگوترێ: (لا أنعتل معك): لە شوێنی خۆم ناجوڵێم‌و لێت جیانابمەوە.

تَعَتَّلَ: دەگوترێ: (لا أتَعَتَّلُ معك) دەق بەمانا (لا أنعَتِلُ معك)دێ.

العَتّالُ: كۆڵبەر بەكرێ ٥ حەممالْ.

اَلعَتَلَةُ: عەمودێكی كورتی ئاسنینە سەرێكی پانی هەیە دیواری پێ دەڕوخێنرێ درەخت‌و بەردی پێ لە زەوی دەردەهێنرێ.

العُتُلُّ: بەهێزو توانا لەهەر جۆرێك بێ ٥ دەگوترێ: (رجل عتلّ) پیاوێكی وشك‌و توڕەو تەوسنە ٥ (جبل عُتلّ) كێوێكی شاخ‌و ڕەقەن سەختە.

العَتيلُ: كرێكار ٥ خزمەتچی ٥ دەگوترێ: (داء عتيل) دەردی كوشندە.

اَلمِعتَلُ: بەهێزو توانا بۆ ڕاپێچ كردن‌و ڕاكێشان.

عَتَمَ عتماً: دواكەوت‌و تەمبەڵی لێ دەركەوت ٥ دەگوترێ: (عتمت حاجته) پێداویستییەكەی دواكەوت.

عَتَمَ عن الشيء: وازى لەكارەكە هێنا دواى ئەوەى كە ماوەيەك پێوەى خەريك بوو.

عَتَمَ الليل: بەشێك لە شەو تێپەڕى.

عَـتَمَ فـلان قِـرى ضـيفه: فلانكەس نانخواردنى ميوانەكانى دواخست.

اعتَمَ الليلُ: بەمانا (عَتَمَ)دێ.

أعـتَمَ الرجُـل: پياوەكە كەوتـە كـاتى داهـاتنى شـەو و تاريـك بـوونى ڕووبـەرى زەوى ٥ يـان لـەو كاتـەدا ئيشى كرد.

أعـتَمَ الـشَّيْءَ: شتەكە دواكەوتو پێـى چوو.

أعـتَمَ عنـه: وازى لێ هێنـاو دەستـى لێ هەڵگرت.

عَـتَّمَ: كەوتـە كـاتى سـەرەتاى داهـاتنى شەو ٥ يان لەو دەمەدا كارى كرد.

عَتَّمَ الشَّيْءَ: شتەكەى دواخست.

إستَعتَمَهُ: درەنگى هێنا.

العاتِمُ: درەختێكە لە پێڕى زەيتونييە ٥ لە كێوى (اللكـام) لـە شيمالى شام دەڕوێ ٥ بەرەكـەى پێـى دەگـوترێ: (الزَّعبَجُ).

عَتَمَـةُ الليـل: تاريكـايى سـەرەتاى شـەو دواى نـــەمانى ســورايى قـــەراخى ئاسمان.

عَتِهَ عَتِهاً وعتاهاً وعتاهَةً: عەقڵى كەم بوو ٥ كاڵفام بوو.

عُتِـهَ عُتاهـاً وعتاهـةً وعتاهِيـةً: بـەمانا (عَتِهَ)دێ.

عُتِهَ في الـشيء: حـەزى لـە شـتەكە كـرد ٥ دەگـوترێ: (عُتِهَ في العلم) (وعُتِهَ فلان في فـلان) فـلان حـەزى لـە عەزيەتـدانى فـلان بـوو ٥ فـلان لاسـايى قـسەكانى فلانى كردەوە.

تَعَتَّهُ: بەمانا (عَتِهَ)دێ.

تَعَتَّهُ في كذا: زێدە ڕەوى كـرد لـە فلان شتـدا ٥ دەشگوترێ:

تَعَتَّه في المَأكل والملبس: زێـدەڕۆيى كـرد لە پۆشاكو خواردندا.

تَعَتَّهُ عنه: خۆى لێ نەزان كرد، خـۆى لێ غافڵ كرد.

المُعتاهُ: شەلەل ٥ نەخۆشييەكە تووشـى مێـشك دەبـێ، لـەرزينو تێكـچوونى جەسـتەو شـەپلە لێـدانى پێوەيـە، زمـانى وەكـو پێويـست ناجوڵـێو عەقڵيشى تەواو نابێ.

المُعتـاه البـاكر: كاڵفاميەكـە تووشـى گەنجى تازە پێگەيشتوو دەبێ.

العَتاهَـةُ: ئـادەميزادى گـومڕاو سـەر لێ شێواو.

العَتاهية: بـەمانا (العَتاهـة)دێ ٥ گێـلو ئەحمەق.

المُتاهية: گێلو ئەحمەق.

المُعَتَّه: (رجل مُعَتَّهٌ) پیاوی کاڵفام ○ شەپلە لێدراو ○ جەستە شێواو.

عَتا عُتواً وعُتیاً: تەکەببوری کردو لە سنوور دەرچوو.

عتا الریح: ڕەشەباکە زیاد لەئەندازە بوو.

عتا الشیئ: شتەکە تەواو بوو.

عتا الشیخ: پیرەمێردەکە لەناو چوو گەیشتە کەنەفتەیی ○ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا﴾.

تعتّی: یاخی بوو ○ فەرمانبەردار نەبوو.

ألعاتي: خاوەن هێزو تواناو بە دەسەڵات (جەبار) ○ (ك:عُتاة) ○ (لیل عاتٍ) شەوی زۆر تاریك.

عَثَت العُثّةُ الصوف عَثّاً: مۆرانە خوریەکەی خوارد.

عثَت الحیّةُ فلاناً: مار فلانکەسی گەست.

عاث في الغناء معاثاةً وعِثاثاً: لە گۆرانی گوتندا دەنگی هەڵبڕی‌و دەستی کرد بە نارۆکە گوتن.

العُثیثةُ: مۆرانوکە (تەصغیری العُثة)یە ○ لە پەندا هاتووە(عُثَیثَة تقرِمُ جلداً أملس) مۆرانوکە خەریکی بڕین‌و کەرتکردنی پێستی لووسە ○ بەکەسێك دەگوترێ: بیەوێ کار لە شتێك بکاو بۆی نەکرێ ○ یان یەکێك زەممی یەکێکی بێ تاوان بکا.

عَثَرَ عَثراً وعِثاراً: گلا ○ هەڵەنگوت ○ کەوتە خوار ○ هەڵخلیسکا ○ لە پەندا هاتووە: (من سلك الجدد أمن العثار) کەسێك ڕێگای ڕاست و تەخت بگرێتە بەر لە خلیسکان‌و هەڵەنگوتن ئەمینە ○ دەشگوترێ: (عَثَ بە فرسە) ئەسپەکەی گلاندی ○ (عثر جدە) شانس‌و بەختی خراپی هێنا.

عَثَرَ علی الشیئ عَثراً: بەسەر شتەکەدا ئاگادار بوو.

أعثر فلاناً: فلانکەسی تووشی چەرتم کرد ○ کۆسپ‌و تەگەرەی خستنە بەردەم.

أعثَرَ علی الأمر: بەسەر کارەکە ئاگادار بوو ○ ئاگادار کرا ○ قورئان دەفەرموێ:﴿وَكَذَلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ﴾.

عَثَّرَهُ: وای لێکرد هەڵەنگوێ بکەوێ ○ تووشی کێشە بێ.

تَعَثَّرَ: بۆ موطاوەعەی (عَثَّرَه)دێ ○ دەشگوترێ: (تَعَثَّرَ حظە): بەختی کەوت، شانسی نەبوو ○ (تَعثر لسانە) زمانی هەڵەنگوت.

العاثِر: داوی نێچیرەوان ○ (ك: عواثر).

العاثور: هەر شتێك بکرێتە کۆسپ‌و تەگەرە لەبەردەم کارێکدا ○ چاڵێك هەڵدەکەندرێ بۆ ئەوەی شێری تێ

بکەوێ ٥ شوێنی هەڵدێرو بە فتارەچوون لەزمویدا ٥ دەگوترێ: (وقع في العاثور) ٥ (لقيت منه عاثوراً) ٥ شەڕو نەگبەتیو کۆسپو تەگەرە ٥ (ك: عواثير).

العِثارُ: شەڕو نەگبەتی، ناخۆشیو تەنگانەو چورتم.

العَثْرُ: ئەو درەختو ڕووەکەی بە ئاوی باران ئاودرابن.

العَثْرَةُ: هەڵە.

العَثَرِيُّ: هەر درەختو ڕووەکێك باران ئاوی دابن ٥ کەسێك کارێك نەکا بۆ دونیای یان بۆ قیامەتی باش بێ ٥ بۆیە لە حەدیسدا هاتووە: (أبغض الناس الى الله العَثَرِيّ) بێزراوترین کەس لای خودا کەسێکە نەبۆ دونیا نە بۆ قیامەت کارێکی باشی لەدەست هەڵنەیێ.

العَثُورُ: کەسێك زۆر شەڕو نەگبەتی پێوە بێ ٥ دەگوترێ: (جَدٌّ عثور) شانسی نەگبەت.

العَثْيَرُ: تەپوتۆز.

عَثَلَت يده عَثلاً: دەستە شکاوەکەی بەخواری گرتەوە.

عَثِلَ عثلاً: زۆر بوو ٥ قەڵەوو کەتە بوو.

العَثَولُ: دار خورمای وشکی کەتەو زەبەللاح.

العَثَولِيَةُ: (لحية عثولية) ڕیشی پانو درێژو پڕ.

عَثَمَ الجرح: برینەکە وشك بۆوە بەڵام چاك نەبۆتەوە.

عَثَمَ العَظمُ عَثماً: ئێسقانەکە بەخواریی یەکی گرتەوە.

عَثَمَ القِربة ونحوها: کوندەکەی بە خراپی دووریەوە.

عَثِمَ العَظمُ عثماً: بەمانا(عَثَمَ)دێ.

أعثَمَ القِربَة: کوندەو مەشکەکەی خراپ دووریەوە.

عَثَمَ العَظمَ: بەمانا (عَثَمَهُ)دێ.

إعتَثَمَ به: داوای کۆمەکی لێ کرد ٥ پێی سوودمەند بوو.

إعتَثَمَ يده: بەدەستی شتەکەی داهێشت.

إعتَثَمَ القِربَة: بەمانا (عَثَمَ)دێ.

العُثمانُ: بێچوە مار ٥ بێچوە حوبارا (گیانلەبەرێکی بێ عەقڵە).

العَيثُمُ: کەتەو زەبەللاحو درێژ.

العَيثوم: کەمتیار ٥ فیل ٥ (ك:عياثيم).

عَثَنَتِ النار عَثناً: ئاگرەکە دوکەڵی هەبوو.

عَثَنَ فلان في الجبل عَثناً: فلانکەس بە کێوەکەدا سەرکەوت.

عَثَنَ الثوبَ بالطيب: بۆنی خۆشی بە قوماشەکە کرد تابۆنەکە مۆنجاوی

دایەوەو بۆنەکەی گرت.

عَثِنَ الثوبُ عثناً: قوماشەکە بە دوکەڵی عەترەکە بۆنخۆش بوو.

عَثِنَتِ النار: بەمانا (عَثَنَت)دێ.

عَثَّنَ فلان: فلانکەس جگەرەی کێشا.

عَــثَّنَ الثــوبَ: قوماشــەکەی بــە بخــور بۆنداروو بۆنخۆش کرد.

عَثَّنَ الشيءَ: شتەکەی تێکەڵاو کرد.

عَــثَّنَ فــلان علــيهم بالفـساد: فلانکـەس گەندەڵی لە ناویاندا پەیدا کرد.

العُثَانُ: دوکـەڵ، بـەزۆری بـۆ دوکـەڵی شتی بۆنخۆش‌و مێشووله کوژو شتی وا بــەکار دێ ٥ هــەروا بــۆ تــەپو تۆزیش بەکاردێ.

العَـــثَنُ: بتـــی بـــچوك ٥ دوکـــەڵ ٥ (ك:أعثان).

العَثِنُ من الطعام: خـۆراکی بەسەرچوو خراپ بوو بەهۆی دوکەڵ.

المُعَثَّنُ: ریشی پانو درێژ.

المَعثــونُ مــن الطعـام: خـۆراکی خراپـی دوکەڵ گرتوو.

العُثنونُ: ردێن ٥ ئەو موانەی چەناگەو ژێر چەناگە کە درێژ دەبن ٥ هەروا نــاوە بــۆ ریـشی حوشــترو ریــشی نێریبەقـــــەرە ٥ ژێـــــر دەنـــــووکی کەڵەشێر ٥ (ك: عثانين).

عَثَا عُثُواً وعُثُـوّاً وعُثِيّـاً: زۆر گەنـدەڵ بـوو، داوەشاو کەڵکی نەما.

عَثِيَ عُثُوّاً وعُثياً وعَثَيَاناً: بەمانا (عَثَا) دێ ٥ لـە قورئـان دا هـاتووە: ﴿وَلاَ تَعْثَـوْاْ فِـي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾.

الأعثــى: تــوکن ٥ ریــش پــیر، ریــش کۆڵوانە ٥ (ك: عُثوٌ وعُثيٌ).

العُثـوَةُ: پرچـی درێـژ کـە لـە نـەرمایی گوێچکە تێپەڕبکەن.

عَجِبَ منه عجباً وعجبـاً وعَجَبـاً: ئینکاری کرد چونکە کەم باری پێوە گرتبوو.

أعجَبَــهُ الأمــر: کارەکـە وای لــێ کــرد سەری سوڕ بمێنێ.

اعجَبَ الشَيْءُ فلانـاً: شـتەکە فلانکەسی سەرسام کرد، پێی خۆشحاڵ بوو.

أعجِـبَ بــه: پێــی سەرسـام بــوو پێــی خۆشحاڵ بوو.

أعجِـبَ بنفــسه: بــەخۆی سەرسام بــوو خۆی بـە گـەورە زانـی‌و لووتبـەرزی نواند.

عَجَّبَهُ: سەرسامی کرد.

تَعَجَّبَ: بۆ موطاوەی (عَجَّبَهُ)دێ.

تَعَجَّبَ منه: بەمانا (عَجِبَ)دێ.

تَعَجَّـبَ الـشيءُ فلانـاً: ئـەو شـتە فلانـی مەدهۆش‌و مەست‌و حەیرانی کرد.

إستَعجَبَ: سەرسووڕمانی بێ ئەنـدازە بوو، زۆری بەلاوە سەیر بوو.

الأعجُوبَـةُ: هەرشتێــك سەربکێشێ بـۆ

سەرسوڕمان ◦ (ك: أعاجيب).

التعاجيب: بەمانا (الأعاجيب)دێ.

العُجاب: هەرشتێك ببێتە هۆی سەرسووڕمان ◦ قورئان دەفەرموێ: {إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ}.

عَجَبٌ عُجابٌ: زۆر سەر سووڕهێنەرە.

العَجَبُ: گەشەو جوڵەیەکی مێشکە لەکاتی دیتنی شتێكو بەگەورەگرتنی.

دەگوترێ: (هذا أمر عجبٌ) ئەمە کارێکی سەرسووڕهێنەرە.

العَجْبُ: دواپینی هەموو شتێك ◦ بنکی کلك بەلای کلێجەوە ◦ (ك: عُجُوبٌ وأعجابٌ).

العُجْبُ: خۆ بەزلزانیو بەخۆ نازیزن.

العَجيبُ: هەرشتێك سەر بکێشێ بۆ سەرسووڕمان ◦ دەگوترێ:

عَجَبٌ عَجيبٌ: سەرسووڕمانەکەی زۆرو بێ سنوورە.

عَجَّ عَجّاً وعَجَّةً وعَجيجاً: دەنگی هەڵبڕیو هاواری کرد ◦ دەگوترێ: (عَجَّ الى الله بالدعاء، وعَجَّ بالتلبية في الحج).

عَجَّتِ الريح: ڕەشەباکە توند بوو تەپوتۆزی ڕاماڵی.

عَجَّ الطريق: ڕێگا بەرێبواران قەرەباڵغ بوو (فهو عاجٌّ وعجّاج).

عَجَّ ثديا الجارية: مەمکی کچەکە دەرکەوتن ◦ کچەکە بناغەی مەمکی دانا، مەمکی خڕکردن.

اعَجَّتِ الريح: بەمانا(عَجَّت)دێ.

أعَجَّ اليوم: ڕەشەباکەی توند بوو.

عَجَّج الغُبارَ: تەپوتۆزی هەڵساند.

عَجَّج البيت دخاناً: خانوەکەی پڕکرد لە دوکەڵ.

تعَجَّج: بۆ موطاوەعەی (عَجَّجَهُ)دێ.

العَجّاجُ: تەپوتۆز ◦ دوکەڵ ◦ شوانکارەو بۆرە پیاوو هەتیومەچەکانی نەتەوە ◦ تاکەکەی(عجاجة).

العَجَاجَة: دەگوترێ: (لفّ عجاجَتَهُ عليهم) هێرشی کردە سەریان.

العُجَّةُ: هێلکەو ڕۆن ◦ هێلکە بە ڕۆن یان بە زەیت سووربکرێتەوە.

المِعجاجُ: هەرشتێك تەپوتۆز بەرپا بکا.

عَجَرَ الفرس عَجراً: ئەسپەکە کلکی درێژ کرد بۆ لای سمتی لەکاتی ڕۆیشتندا.

عَجَرَ الفرس والرجل: ئەسپەکە یان مرۆڤەکە لە ترسان یان لەبەر هۆی تر تیژ ئپەڕین.

عَجَرَ عليه بالسيف: بە شمشێر هەڵی کوتایە سەر.

عَجَرَ عليه: ئیلحاحی لێ کرد.

عَجَرَ الريق على أسنانه: تفەکەی خەست

بوو به ددانیەوە نووسا.

عَجَـرَ فـلان عُنُقَـهُ: فلانکـەس ملـی خـۆی لارکرد.

عَجَرَ فلاناً بالعصا: بە گۆچان لەفلانکەسی داو شوێنی لێدانەکەی هاوسا.

عَجِـرَ عجـراً: ئەسـتورو کەتـەبوو، قەڵەو بـوو ٥ گـەدەی زل بـوو ٥ دەگـوترێ: (عَجِرَ البطن) گەدە گەورە بـوو (فهـو أعجر وهي عجراء).

عــاجَرَ: تیـژ تێپـەڕی لـە ترسان یـان لەبەر هۆی تر.

إعتَجَـــرَ فـــلان بالعمامـــة: فلانکـــەس مێــزەری لەســەری خــۆی پێــچاو لکێکی هێنایە سەر دەموچاوی ٥ لـە حەدیسدا هـاتووە: (ان النبـي صلى الله عليه وسلم دخل مكة يـوم الفـتح معتجِراً بعمامة سوداء).

إعْتَجَــرَتِ المــرأة: ئافرەتەکــە لکــی پێچەکەی هێنایـە سـەر روخساریو دەمو چاوی خۆی داپۆشی.

إعْتَجَرَتْ فلانـة بغـلام أو جاريـة: فلانـە ئـافرەت دوای نائومێـدبوونی کـوڕی بوو یان کچی بوو.

تَعَجَّرَ بطنه: ورگی داچۆڕاو ٥ ورگی لۆچ لۆچ بوو.

الأعجَـــرُ: پـــشت دەرپـــەڕیو شـــان دەرپەڕیو.

العِجـارُ: قوماشێـکە ئـافرەت دەیکاتـە سەرو پێچ (ك: عُجُرٌ).

العَجراءُ: ئافرەتی شان دەرپەڕیو، پشت کۆم ٥ گۆچانو عەصای گرێ گرێ.

العُجـــرَةُ: شـــوێنی گۆشـــتن ٥ گرێـــی دارگۆچـانو شـتی تـر ٥ یـان گرێـی دەمـــاری جەســـتە ٥ (ك: عُجَـــرٌ) ٥ دەگـوترێ: (ذكـــر عُجَـــرَهُ وبجَـــرَهُ) هــەموو عــەیبو عارەکــانی بــاس کردن ٥ لە حەدیسی عەلیدا هاتووە: (الى الله أشكو عجري وبجري) ٥ (جاء بالعجر والبجـر): درۆیـەکی گەورەی بڵاوکـــردەوە ٥ کارێـــکی گـــەورەی هێنایە کایەوە ٥ لە بواری پزیشکیدا (عُجرَة) بریتییە لە هاوسانێـکی تـر لەسـەر جـەرگ کـە لـە شـێرپەنجەی گەدەوە گواستراوەتەوە بۆی.

العِجرَةُ: شێوەی بەستنی سەرو مێزەر ٥ دەگوترێ: (هو حسن العِجرَة).

تَعَجـرَفَ علـى القـوم: شـانازی بەسـەر خەڵکەکەدا کردو خـۆی بـەزلزانیو خــۆی بەســەردا ســەپاندن بــەبێ ئەوەی چارەیان بوێ.

تَعَجـرَفَ الأمرَ: پرکێشی کارەکەی کـرد بەبێ ئەوەی لێی ورد بێتەوە.

العَجرَفَـــةُ: قـــسەی ڕەقو نـــاخۆش ٥ شێواندنی کار.

عَجارِفُ الدهر: ڕوداوی ڕۆژگارو بەڵاو کارەساتەکانی ٥ تاکەکەی: (عُجروف).

عَجاريف الدهر: بەمانا(عجارفه).

العَجرَفية: بەمانا (العَجرَفَة)دێ.

عَجَزَتِ المرأة: ئافرەتەکە کەوتە ساڵەوەو پیر بوو.

عَجَزَ عن الشيء عجزاً وعَجَزاناً: بێهێزو لاواز بوو دەسەڵاتی بەسەر شتەکەدا نەبوو.

عَجَزَ فلان عن الشيء عَجزاً: فلانکەس لەسەر کارەکە سورنەبوو.

عَجَزَ عن العمل: لەکارەکەدا عاجزو داماو بوو بۆی ئەنجام نەدرا.

عَجِزَ الرَّجُلُ أو المرأة: پیاوەکە یان ئافرەتەکە سمتی گەورە بوون ٥ (فهو أعجز وهي عجزاء).

عَجُزَتِ المرأة عَجوزاً: بەمانا (عَجَزَت)دێ (فهي عجوز وعجوزة) ٥ (ك: عُجُز، عجائِز).

أعجَزَ فلان: فلانکەس پێشکەوتو کەس نەیگەیشتێ.

أعجَزَ الشيء فلاناً: شتەکە لەکیس فلانکەس چوو ٥ فلانکەسی دەسەوەستان کرد.

اعجَزَ فلاناً: فلانکەسی بەدەستەوەسانی دی.

عاجز فلان: فلانکەس ڕۆیشتو کەس پێی نەگەیی‌و کەس دەسەڵاتی بەسەردا نەشکا ٥ دەگوترێ: (طلبته فعاجز) پێشکەوتو کەس پێی نەگەیی.

عاجز الى فلان: مەیلی ئەوی کرد ٥ دەگوترێ:(عاجز عن الحق الى باطل).

عاجز فلاناً: پێش فلانکەس کەوتو لێی بردەوە.

عَجَّزت المرأة: ئافرەتەکە بووە پیرەژن.

عَجَّز فلاناً: فلانکەسی بە پیرو خەرۆ لەقەڵەم دا.

عَجَّز الشاعِرُ: شاعیرەکە نیوە دێڕی دووەمی هێناو صەدرو عیجزی شیعرەکەی نووسین.

العِجَازَةُ: ئەو ئیسفنج‌و پەڕۆو شتەیە کە ئافرەت لە سمتی خۆی شەتەك دەدا بۆ ئەوەی سمتی گەورە بنوێنن.

العُجُزُ: داوێنی شت ٥ نیوە دێڕی دووەمی شیعر ٥ (ك: أعجاز).

أعجاز النخل: بنکی داخورما.

أعجاز الأمور: کۆتایی کارەکان ٥ دەشگوترێ: (رکب في الطلب أعجاز الأبل) لە هەوڵ‌و تێکۆشانیدا جۆرەها چورتم‌و ناخۆشیی تووش بوو.

العُجزَةُ: دوایین کوڕی پیاو، کوڕی بچکۆلەی.
العَجوز: پیر، کەنەفت بۆ نێرو می بەکاردێ (فهم عُجُزٌ وهن عُجُزٌ وعجائز).
أیام العجوز: حەوت ڕۆژی کۆتایی زستانن، ساردو سەرمان ٥ هەر ڕۆژەو ناوێکی تایبەتی هەیە، چوار ڕۆژیان دەکەونە کۆتایی مانگی شوباتو سێ ڕۆژیان دەکەونە سەرەتای مانگی ئازار.
العَجوزَةُ: پیرێژن.
العَجیزَةُ: سمتی ئافرەت.
المِعجازُ: ڕێگا ٥ (ك:معاجیز).
المُعجِزَةُ: شتی سەرناساو نائاسایی‌و داب‌ونەریت شکێن، خودا لەسەر دەستی پێغەمبەرێك دەری دەخا بەمەبەستی پشتگیریکردنی پەیامی پێغەمبەرەکە، مەرجی ئەوەیە ئادەمیزاد نەتوانێ نمونەی ئەو موعجیزەی بخاتەڕو.
عَجمَجَ عَجعَجَةً: هاواری کردو دەنگی بەرزکردەوە تا هێزی تێدابوو قیراندی‌و نەڕاندی.
عَجعَجَ لما عضّه الظِعان: بەکەسێك دەگوترێ کەحەق‌و قانونی بەسەردا دەچەسپێ دەست دەکا بەهاتو هاوارو نارەزایی خۆی بەرامبەر حەق دەردەبڕێ.
العَجعَاجُ: دەنگی بەرز لەهەر خاوەن دەنگێکەوە بێ.
العَجعَجَةُ: لەزاراوەی هۆزی قوضاعەدا گۆڕینی پیتی(یا)یە بە (جیم)ی دوای پیتی (عین) لەجیاتی ئەوەی بڵێ: (هذا راعي خرج معي) دەڵێ: (هذا راعج خرج معج).
عَجَفَ نفسه عن الطعام: نەفسی خۆی گرتەوە لە خواردنێك کە حەزی لێی بوو بۆ ئەوەی هاوڵەکەی بیخوا.
عَجَفَ نفسه عن المقابح: خۆی لە شتی خراپ گێڕایەوە.
عَجَفَ نفسه: نەفسی خۆی هەڵنا بۆ پشوو درێژی‌و خۆگری.
عَجَفَ نفسه علی المریض: خۆی هەڵنا بۆ ئەوەی پشوو درێژبێ بۆ خزمەتکردنی نەخۆشەکە.
عَجَفَ نفسه عن فلان: بێ ئەدەبی‌و قسەی ناشیرینی فلانکەسی قبوڵکردو لێی نەگرت.
عَجِفَ الدابّة: ولاخەکەی کزو لاواز کرد.
عَجِفَ عَجفاً: کزبوو (فهو أعجف وهي عجفاء) ٥ (ك: عُجفُ و عِجاف) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ﴾.

عَجُفَ عَجفاً: بەمانا (عَجِفَ)دێ.

أعجَفَ بنفسه على المريض: بەمانا (عجفها)دێ.

اعجَفَ الدابّة: ولاخەکەی کزو لاواز کرد.

عَجَّفَ نفسه عن الطعام: نەفسی خۆی لادا لە خواردنی خۆراکەکە بۆئەوەی یەکێکی تر بیخوا بەرژەوەندی خۆی پاشگوێ خست.

الأعجَفُ: دەگوترێ: (نصل أعجَفَ) سەرەتیری باریك.

العَجفاء: مێینەی (الأعجَف) ٥ دەگوترێ: (أرض عجفاء) زەوییەکی بێ پیتو بەرەکەتە ٥ (و لثة عجفاء) لێوی تینو و وشکەوە بوو ٥ (شفتان عجفاوان) دوو لێوی تەنك.

عَجِلَ عَجلاً وعَجَلَةً: پەلەی کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى﴾.

عَجِلَ فلاناً: پێش فلانکەس کەوت.

أعجلت البقرة: مانگاکە بوو بە خاوەن گوێرەکە.

أعجلت الحامل: سکپڕەکە بێچووەکەی بە ناکاملی بوو.

أعجلَ فلاناً: فلانکەسی هەڵنا بۆ فلان شت ٥ پێش فلان کەوت.

عاجَلَهُ: پەلەی لەگەڵدا کرد.

عاجل فلاناً بكذا: پەلەی بە فلان کرد بەو شتە.

عاجلَه الله بذنبه: خودا بە تاوانی خۆی خێرا گرتیو مۆڵەتی نەدا ٥

عَجَّلَ للضيف: خواردنی حازرو بێ ئەرکی بۆ میوانەکە دانا ٥ چی هەبوو ئەوەی بۆ داناو خواردنی تایبەتی بۆ ئامادەنەکرد.

عَجَّلَ فلاناً: پێش فلانکەس کەوت ٥ هەڵینا بۆ کاری باش.

عَجَّلَ له من الثمن: نرخی کالاکەی پێشکەشکرد نەیوەغراند.

عَجَّلَ اللحم: بەخێرایی گۆشتەکەی برژاند.

تعَجَّلَ: بەمانا (عَجل)دێ.

تَعَجَّلَ فلاناً: فلانکەسی هەڵنا.

العاجِلُ: حازر، پێچەوانەی قەرز.

العاجِلَة: مێینەی (العاجل) ٥ کاتی حازر ئەو کاتەی تێیدای ٥ ژیانی دونیا.

العُجَالَة: خواردنی بێ ئەرکو حازر ٥ ئەو خواردنەی دەدرێ بە ڕێبوارو ئەرکی نییە.

العِجلُ: گولەکە ٥ (ك: عُجول).

العُجلَةُ: بەمانا (العجالة)دێ.

العَجَلَة: پەلەکردن ٥ لەپەندا هاتووە: (رُبَّ عجلة تَهَبُ ريثاً) زۆرجار پەلەکردن دەبێتە هۆی دواکەوتنو

تـاخیر بـوون ٥ کەوانەیەکـە یـان قورصێـکە بـۆ سـوڕانەوە دەبـێ ٥ سوکانی سەیارە ٥ تایەی سەیارە.

العَجُولُ: کۆسـت کـەوتوو ٥ (ك: عُجُـلٌ وعجائل).

المِعجـالُ: سـکپڕ کـە پـێش وەخـت سـکەکەی دانـێ ٥ بێچووەکەی ببـێ ٥ بـەربهاوێ ٥ منـداڵی لـەبار بـچێ ٥ کورتکردنـەوەی ڕێـگا ٥ دەگـوترێ: (خذ معاجل الطرق فانها أقرب).

المُعَجَّلَ: پێشینە (مُعَجَّلُ الصِداق)مارەیی حازرو پێشینە.

عَجَـمَ الحـرف والکتـاب: خـاڵی لەسـەر پیتەکان دانا ٥ بەهۆی دانانی نوختەوە دەقی ناو کتێبەکە روون بۆوە.

عَجَمَ الـشیءَ عَجْمـاً: شتەکەی گەسـت، قـەپاڵی لێ گـرت بـۆ ئـەوەی رەقـیو شلی شتەکە لێك جیابکاتەوە.

عَجَمَ فلاناً: فلانکەسی تاقیکردەوە.

عَجَـمَ عـودە: کەسـایەتی فلانکەسـی تاقیکردەوە.

عَجَمَت الأمـور فلانـاً: کـارو ڕوداوەکان فلانکەسـیان لەبۆتـەداوەو قالیـان کـردوە ٥ دەشگوترێ: (مـا عَجَمَتـكَ عینـی منـذ کـذا) چـاوم پێـت نەکەوتووە ٥ (جعلت عيني تعجمـه) چاوم دەتبینیو وادێتـە یادم لـەوەو پێش ئەمن تۆم دیوە .

عَجُمَ فلان: فلانکەس لـە زمـانی دا جۆرە خواریو خێچییەکی ناعەرەبی تێدایـە ٥ ئەگەر قسەکانی ڕەوان نـەبوون پێـی دەگوترێ: (عَجُمَ الکلام).

أعجَـمَ الکـلام: قـسەکەی مانـا شـێاو نەکرد، وای لێ کرد مانای کەلامەکە زۆر ڕوونو ئاشـکرا نـەبێ، لایـەنی عوجمەی تێدا زاڵ بوو.

اعجَمَ الکتاب: بەمانا (عَجَمَ)دێ.

تَعاجَمَ: منگە منگی کردو زمـانی باداو هێنایيو بردی نـەیتوانی مەبەسـتی خۆی دەربڕێ.

إستَعجم: بـێ دەنـگ بـوو ٥ دەگـوترێ: (سألته فاستعجم) پرسیارم لێ کرد بێ دەنگ بوو وەڵامی نەدایەوە.

إستَعجم الکلام علیه: قسەکەی لێ تـەمو مژاوی کردو لێی شاردەوە.

الأعجَمُ: لاڵ ٥ (موج أعجم) شەپۆلی بێ دەنگو بێ پرژاندنی ئاو.

الأعجمي: زمان نارەوان ٥ لاڵ ٥ (لـسان أعجمي) زوبـانی ناعـەرەب (کتـاب أعجمـي) کتێبێـکی نووسـراو بـە زمانی عەرەبی نارەوان یان نووسراو بەزمانی ناعەرەبی.

العَجَـامُ: دەنکـی هـەر شتێـك لـە بـەروبوم، مێـوژ بێ یـان هـەنار یـان هەرشتێـکی تربێ.

العُجامَــةُ: ئــەوەی بەتاقیدەکەیــەوەو دەیخەیتە ناو بۆتەوە.

العَجَمُ: ناعەرەب هەرکەسێك لە نەتەوەی عەرەب نـەبێ ◦ تاکەکەی(عَجَمِيٌّ) جا بـەزمانی عـەرەبی قـسە بکا یـان نـا ◦ هەروا کراوە بە ناو بۆ نەتەوەی فارس بەتایبەتی ◦ هەروا بەمانا (العُجامُ)دێ.

العُجَمُ: پێچەوانەی (العُربَ).

العَجمــاءُ: ئـاژەڵ، بـێ زمـان ◦ (صــلاة عجمــاء) نوێژێـك بـەدەنگی بـەرز فاتیحەو قورئانی تێدا نەخوێندرێ.

المُعجَــمَ: قاموســی وشەگەلێــك کــە بەشـێوەیەك لـە شـێوەکان وشـەکانی تێـدا ریزکـرابن ◦ (ك: معجمـــات، ومعـــاجم) ◦ (حـــروف المُعجَـــم): پیتەکانی هیجا.

عَجَــنَ فـلان عَجنــاً: هەڵسایە حــەوا بەشێوەیەك دەستەکانی دادابونـە سـەر زەوی وەکوو هـەویر شـێل لەبـەر پیری یان لەبەر قەڵەوی‌و نەخۆشی.

عَجَــنَ الـدقیق: ئاردەکـەی تێــکەڵ بــە ئاوکردو هەویری شێلا.

أعجَنَ: پیر بوو و کەوتە ساڵەوە.

إعتجن الدقیقَ: ئاردەکەی کردە هەویرو شێلای.

عاجِنة المكان: ناوەڕاستی شوێنەکە.

العَجّان: هەویر شێل ◦ کەسێـك پیشەی هەویر شێلان بێ ◦ گێل‌و نەفام.

العَجِينُ: هەویر (ئاردی تێکەڵ کراو بە ئاو) ◦ ژنانی‌و خوێڕی ◦ (ك: عُجُن).

المِعجَــنُ: ئامێرێــکە هــەویری تێــدا دەشێلرێت.

المِعجَنة: ئامێری هەویر پێ شێلان.

المَعجـون مـن الأدویـة: ئـەو دەرمانـەی وەکوو هەویر شێلدرابێ.

عجــت الأم الولـد عَجـواً: دایکەکـە شـیر پێــدانی منداڵەکــەی لــەکاتی خــۆی دواخست ◦ شیری پێدا تـا خـۆی گـرت‌و تـوانی سـەرپێ بکـەوێ ◦ دەشـگوترێ: (عجـاه اللّبنَ) شـیری پێـدا بـۆ ئـەوەی ببێتە بژێو بۆی.

عَجَا فلان فاه: فلانکەس دەمی کردەوە.

عَجــا الــشيء: شــتەکەی لارکــردەوە ◦ دەگـوترێ: (لقــي مــا عجــاه) توشــی چورتم‌و ناخۆشی بوو.

عَجِـيَ الـصَّبِيُّ: فلانەکـەس شیرێــکی بــە منداڵەکە دا شیری دایکی خۆی نەبوو ◦ منداڵەکەی لـە شـیر بڕیـەوەو خـۆراکی تری دایە.

عــاجِيَ الـشيءَ: خـەریکی شتەکە بـوو رێــــکی خــــست‌و چــاکی کــرد ◦ حــەججاج بــە کابرایــەکی عــەرەبی گوت دەتبینـم لە بـواری کـشت‌وکاڵدا شارەزای: وتی (اني طالما عاجیته).

عَجِيُّ وجهه: دەمو چاوی خوارو خێچ کرد.
العُجاوة: شیرێك كه دەكرێتە بزێوی منداڵی هەتیو.
العَجوة: جۆرێکه لە هەرە جۆری خورمای باشی شاری مەدینە ٥ خورمای تێکەڵ لەچەند جۆرێكو كۆمەڵكردنی.
العَجِيُّ: منداڵی بێ دایك: كه بەشیری ئافرەتێکی تر بەخێو بكرێ.
عَدَّ الدراهِمَ وغیرها عدّاً وتعداداً وعدّةً: دیرهەمەکانی هەژمار کرد.
عَدَّ فلاناً صادقاً: گومانی وابوو فلانکەس ڕاستگۆیه.
أعَدَّ الشيءَ: شتەکەی ئامادەکرد.
عادّه معاداة: شانازی بەسەردا کرد لە ڕوی زۆرییەوە بەرهەڵستی کرد لە شەڕو هەرادا.
عادَّ المرضُ فلاناً: نەخۆشیەکە ماوەیەك لە فلانکەس دووركەوتبۆوە دوایی بۆی گەڕایەوە ٥ دەگوترێ: (عادته اللسعة) ٥ و (عادّته الحُمى) لە حەدیسی پێغەمبەردا هاتووە دەفەرموێ: (ما زالت أكلة الخیبر تُعادّني) تا ئێستاش کاریگەری ئەو خواردنەی خەیبەر کە ژەهری پێوەکرابوو بەیناو بەین بۆم دەگەڕێتەوە.
عادّهُمُ الشيءَ: شتەکەیان بەش کردو بەئەندازەی ئەوان بوو ٥ هەرکەسە بەشی خۆی درایە.
عَدَّدَ الشيءَ: شتەکەی هەژمارکرد ٥ دەشگوترێ: (عددت النائِحَةُ) ژنە وایە شیرکەرەکە ڕەوشتی مردووەکەی یەك بەیەك ئەژماردن ٥ شتەکەی کرد بە خاوەن ژمارە.
إعتَدَّ: ژمێردرا.
إعتَدَّت المرأة: ئافرەتەکە کەوتە عیدەی خۆیەوە ٥ دوای مردنی مێردەکەی یان وەرگرتنی تەڵاقی لەمێردەکەی ٥ عیدەی بەسەرچوو.
إعتَدَّ بالشيء: شتەکەی داخڵی حیساب کردو گرنگی پێدا.
إعتَدَّ الشيءَ: شتەکەی ئامادەکرد.
تعادّ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان سەرژمێری هەندێکیانیان کرد.
تَعَدَّد: بوو بە خاوەن ژمارەی زۆر ٥ (وهم یتعدون علی الف) ئەوان لە هەزار تێپەڕین.
استَعَدَّ له: خۆی بۆ ئامادەکرد.
الإستعداد: ئامادەباشی.
التَّعداد: سەرژمێریکردنو هەژمار کردن ٥ سەرژمێریکردنی هاوڵاتیان لەماوەی تایبەتیو دیاریکراودا.

العِدادُ: كاتی مردن ٥ دەگوترێ: (هذا عِداد الحمى) ئەمە كاتی هاتنی لەرزو تایەكەیە ٥ (به مرض عِداد) نەخۆشییەكی لەگەڵە بەبێنێك لێی دووردەكەوێتەوەو ماوەیەك بۆی دێتەوە ٥ (فلان في عِداد بني فلان) فلانكەس بەیەكێك لە خێڵی بەنی فلان دەژمێردرێ ٥ (هذا یوم عِداد) ئەمە ڕۆژی هەینییە ٥ یان ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان یان جەژنی قوربانە.

العِدُّ: ئاوی ڕەوان كە كۆتایی نەیەت وەكو ئاوی جۆگەو ڕوبار ٥ شتی زۆرو بێ شومار ٥ كۆنو لە مێژینە ٥ دەگوترێ: (حسب عِدُّ) ڕەسانەیەتی لە مێژینە ٥ هاوشانو بەرامبەر.

العُدُّ: زیپكەی دەموچاو ٥ زیپكەی گەنجیەتی (حب الشباب).

العُدُّ الوردي: زیپكەی سەر ڕومەتو لوت.

العَدَدُ: ژمارە، ئەندازەی ژمارەو ژماردن.

العَدّاد: ئامێرێكە بەكاردێ بۆ مەزەندەكردنی كات ٥ یان بۆ مەزەندەكردنی خێرا تێپەڕبوونو سوڕانەوەی هەندێ ئامێر ٥ یان ئەندازەی بەكارهێنانی ئاو یان غازی ڕووناكی كارەباو ئەوشتانە.

العِدّانُ: زەمانی شتو سەردەمی شت.

العِدَّةُ: ئەندازەی ئەوەی دەژمێردرێو چەندییەتەكەی ٥ كۆمەڵو تاقم ٥ دەگوترێ: (عدة كتب) و (عدة رجال).

عِدة المطلقة المتوفى عنها زوجها: ئەو ماوەی شەرع دایناوە ئافرەتی تەڵاق دراو یان مێرد مردوو بەبێ مێرد بەسەری بەرێ.

العُدَّةُ: ئامادەباشی ٥ خۆ ئامادەكردن بۆ ڕوداوێك كە نزیك بێ ڕووبدا ٥ (ك:عِددٌ).

العَدید: هاوشانو بەرامبەر ٥ كەسێك لەو خێڵە حیساب بكرێو لەوان نەبێ ٥ (ك: أعداد وعدائد) ٥ ژمارەی زۆر ٥ دەگوترێ: (وهم عدید الحصى والثرى) ئەوان زۆرن وەكوو زۆری بەردە وردەو گڵو خۆڵ ٥ (هذا عدید هذا) ئەوە بەئەندازەی ئەوە لە زۆریدا.

العدیدة: بەشو بار (ك: عدائد).

المِعدادُ: لەبواری ریاضەدا بریتییە لە ئامێرێك بۆ كاری ژماردن بەكاردێ.

المعدودات: (الأیام المعدودات) ڕۆژانی ئەنجامدانی تەواوكردنی كاروباری

حەجە: کە بریتیین لە سێ ڕۆژی دوای ڕۆژی جەژنی قوربان.

عَدَسَ في الأرض عدساً وعدوساً: ڕۆیشت ٥ دەگوترێ: (عدست بـه المنية) مـردن لەناوی برد.

عَدَسَ بالبغل: دەنگی هێسترەکەی داو تێی ڕاخوڕی بەوتنی (عدس).

عَدَسَ فلاناً: خزمەتی فلانی کرد.

عُدِسَ فلان: فلانکەس تووشی نەخۆشی خرۆێلکە بوو.

العَدَسُ: نیسك، جۆرە خواردنێکە.

العَدَسة: خرۆیلکە جۆرە زیپکەیەکە وەکوو پەتا کەم کەس هەیە نەیگرێ ٥ یان سورێژەیە، ئەو جۆرە زیپکەیە کە لەجەستەدا پەیدا دەبێ‌و وەکوو طاعوون وایەو بەزۆری تووشی منداڵی ساوا دەبێ ٥ یان پارچەیەکە لە مادەیەکی ڕوون‌و شەفاف وەکوو شوشەی دوو ڕووبەر، ڕوبەرێکیان زەق یان قوڵ بووە ٥ یان یەکیان زەق‌و یەکیان چاڵە.

عدسة العين: قەبارەیەکی ڕوون‌و شەفافەو نەرمەو کەوانەییە بۆ بەهێزکردنی بینینی چاو دادەنرێ.

العَدُوسُ من الناس والدواب: ئادەمیزادی ئازا بۆ ڕۆیشتن یان وڵاخی ئازا بۆ ڕۆیشتن ٥ دەگوترێ: (هو عدوس السُّرى وهو عدوس الليل).

العديسة: لە بواری ڕووەك ناسیدا بریتییە لە کونی بچکۆلەی شێوە نیسکی، بە زۆری لە قەدی ڕووەکەکەدا دەبێ.

عَدَلَ عدلاً وعدولاً: مەیلی کرد، لایدا ٥ دەگوترێ:

عَدَلَ عن الطريق: لە ڕێگا لایدا.

عَدَلَ اليه: گەڕایەوە بۆلای.

عَدَلَ في أمره: لە کاروباریدا عەدالەتی نواند، دادپەروەری ئەنجام دا.

عَدَلَ فلاناً عن طريقه: فلانکەسی لە ڕێگەی خۆی گێڕایەوە، لای دا.

عَدَلَ فلاناً الى طريقه: فلانکەسی هێنایەوە بۆ ڕێگەی خۆی.

عَدَلَ الشيءَ عدلاً: شتەکەی بە ڕاست‌و دروستی چەسپاند، دادپەروەرانە ڕەفتاری کرد.

عَدَلَ الميزان: تەرازووەکەی ڕاست کرد.

عَدَلَ الشيء بالشيء: شتەکەی بەو شتە ڕاست‌و پاستە کردو وەکوو یەکی لێکردن ٥ دەگوترێ: (عَدَلَ بربه عدلاً) هاوشانی بۆ خودای خۆی بڕیاردا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ﴾.

عَدَلَ فلاناً بفلان: یەکسانی خستە نێوان

فلان‌و فلان وەکوو یەك ڕەفتاری لەگەڵ کردن.

عَدَل الأمتعة: کاڵاکەی تاتاو فەردەفەردە کردن بۆئەوەی تایەکان هاوکێش بن بۆ بارکردن بەسەر پشتی وڵاخەکەوەو بارەکە خوارنەبێ.

عَدَل فلاناً في المِحمل: لەگەڵ فلانکەس لەکەژاوەکەدا سوار بوو.

عَدُلَ عدالة وعدولةً: عادڵ بوو.

عادَلَ عنه: لێی لادا.

عادَلَ بين الشيئين: هاوکێشەیی‌و یەکسانی خستە نێوان ئەو دوو شتەوە.

عادَلَ الشيء بالشيء: یەکسانی خستە نێوان ئەو دوو شتەوەو وەکو یەکی لێ کردن.

عادَلَ الأمر: لە کارەکە وەستاو نەیرۆیاند.

عَدَّل الشيءَ: شتەکەی چەسپاندو ڕێکی خست.

عَدَّل المكيال والميزان: تەرازوو ئامێری پێوانەکەی ڕاست‌و درووست کردن‌و کەم‌و کوڕیان تێدا نییە.

عَدَّل الحكم: بڕیارەکەی گۆڕی بەشێوەیەك کە پێی چاکتر بوو.

عَدَّل الشاهد أو الراوي: پەرێز پاکی شایەتەکە یان فەرموودە گێڕەوەکەی چەسپاند، تەزکییەی کردن.

عَدَّل المتاع: کاڵاکەی کردە دوو لاباری وەکوو یەك.

إعتَدَلَ: میان ڕەوی کرد لە نێوان دوو حاڵ یان دوو چۆنیەتیدا وەکوو دەڵێ: (إعتدل الجو بين الحرارة والبرودة ٥ والماء بين الحار والبارد ٥ وجسم معتدل بين الطول والقِصر وبين البدانة والنحافة).

إعتدل: ڕێك‌و پێك بوو ٥ دەگوترێ: (هو حسنة الأعتدال) شێوەو سەرو سیمای ڕێك‌و پێکە.

تعادلا: وەکوو یەك بوون.

الإعتدال: ئەو کاتەی شەو و ڕۆژ تێیدا یەکسان دەبن وەکوو یەکەم شەو و ڕۆژی بەهارو یەکەم شەو و ڕۆژی پاییز.

العدالة: لە زاراوەی فەلسەفەدا یەکێکە لەو چوار ڕەوشت‌و بەها بەنرخانەی لە دێر زەمانەوە فەیلەسووفەکان بڕوایان پێی هەبووەو بانگەوازیان بۆ کردوون ئەو چوار ئاکارە بەرزەش: (حیکمەت، ئازایەتی، دەست‌وداوێن پاکی‌و دڵ‌و دەروون‌و زمان پاکی، عەدالەت).

العَدلُ: ویژدان ٥ هاوشانو بەرامبەر ٥ پاداش ٥ فیدیەو بەدەڵ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلاَ يُقْبَلُ مِنهَا عَدْلٌ﴾.

العِدلُ: هاوشانو بەرامبەر ٥ لاتای بار کە لەسەر پشتی ولاخ بێ جەواڵو هۆڕ کە لەمدیوو و ئەو دیوی پشتی ولاخدا بن.

العَدیلُ: هاوشانو بەرامبەر (عدیل الرجل) مێردی خوشکی خێزانی، واتە: ئاوەڵزاوا ٥ (ك: أعدال وعُدَلاء).

العدیلتان: دوو تایینچە یان دوو شریف کە کاو لۆکەو خورییان تێ دەکرێو لە ولاخ باردەکرێن.

المُعَادَلَة: لە بواری ماتماتیکدا هاوکێشەیەکە نادیارێك یان زیاتری تێدایەو دەتەوێ دەری بێنی.

المُعتدِلَة: (المنطقة المعتدلة) لە بواری جوگرافیدا دوو ناوچەیە دەکەونە ئەم دیوو ئەو دیوی ناوچەی ناوەڕاست (المنطقة الإستوائیة).

المُعَدَّلات: سووچەکانی ناو خانوو.

المَعدِل: دەگوترێ: (مالە عنە مَعدِلٌ) شتێك نیە لەو شتە لابدا.

عَدِمَ المال عَدماً وعُدماً: ماڵەکەی لەکیس چوو، ماڵەکەی فەوتاند.

أعدَمَ فلانٌ: فلانکەس نەبوو بوو ٥ هەژارکەوت.

أعدَمَ الشَیْئُ فلاناً: فلانکەس شتەکەی دەست نەکەوت.

أعدَمَ فلاناً: فلانکەسی مەنع کرد.

أعدَمَ فلاناً الشيء: شتەکەی لەکیس فلانکەس دا ٥ دەگوترێ: (لا أعدمني الله فضلك) خودا فەزڵو پیاوەتی تۆم لەسەر نەفەوتێنێ هەر پایەدار بێ.

أعدَمَ الجلادُ المجرم: جەللادەکە تاوانبارەکەی ئیعدام کرد.

الإعدام: لەناوبردنو لە قەنارەدان ٥ دەگوترێ: (قضی الحاکم باعدام المجرم) دادوەر بڕیاری لەقەنارەدانی تاوانبارەکەیدا ٥ بڕیاریدا لە تۆڵەی تاوانەکەی گیانی دەربچوێندرێ.

العَدَم: پێچەوانەی وجودو بوونە ٥ هەژاری.

العُدمُ: هەژاریو نەبوویی.

العَدیمُ: هەژارێك کە هیچی نەبێ ٥ (ك: عُدماء).

المُعدوم: نەبوو ٥ خاوەن شانسو بەخت، شتی وای بۆ دەستەبەر دەبێ بۆ کەسانی تر نایەتە دی ٥ لە حەدیسی خاتوو خەدیجەدا هاتووە: (کلا انك تکسب المعدوم وتحمل الکل).

أعامَ القومُ: خەڵکەکە حوشترەکانیان فەوتان‌و شیریان لێ بڕا.

أعامَ اللهُ فلاناً: خودا حوشتری فلانکەسی فەوتاندن‌و کابرا بێ شیرو ماست مایەوە.

إعتامَ الرجلُ: پیاوەکە زۆر ئارەزۆی ماستی کرد ٥ زۆری تینوو بوو.

إعتامَ الشَّيْءَ: قەصدی شتەکەی کرد ٥ هەوڵی بەدەستهێنانی دا.

العَيَامُ: ڕۆژ ٥ دەگوترێ: (سِرت العيام كله) هەموو ماوەی ڕۆژ لە ڕۆیشتن دا بووم.

العَيمَةُ: حەزلێکردن‌و تاسوخی زۆر بۆ ماست‌و شیر ٥ تینوایەتی زۆر.

العِيمَةُ: لەهەموو شتێک باشەکەی ٥ (ك: عِيَمٌ).

عانَ الحَفّارُ عَيناً: بیرهەڵکەنەکە گەیشتە کارێزاو ٥ دەگوترێ: (حَفَرتُ حتى عِنتُ).

عان الماءُ أو الدمعُ: ئاوەکە ڕەوان بوو ٥ فرمێسک ڕژا.

عان البئرُ: بیرەکە ئاوی زۆر بوو.

عان على القوم: چاودێر بوو بەسەر قەومەکەوە.

عان فلاناً: چاوی هەنگاوت.

عان الحاسِدُ فلاناً: چاوچنۆک بەچاو فلانی هەنگاوت ٥ چاوەزاری لێ دا.

عان القومَ ولهم عِيانةً: بوو بەچاودێر بەسەر قەومەکەیەوە.

عَيِنَ عَيناً وعِينةً: چاوی گەورەو جوان بوو (فهو أعين وهي عيناء).

اعان الحفّارُ: بیر هەڵکەنەکە گەیشتە کارێزاو.

أعان الحاسِدُ الشَّيْءَ: چاو پیس‌و حەسودەکە بەدوای شتەکەدا گەڕا بۆئەوەی بەچاو بیپەنگێوێ.

اعيَنَ الحَفّارُ: بیرهەڵکەنەکە گەیشتە کارێزاو.

عاينه معاينةً وعياناً: بەچاو بینی ٥ دەگوترێ: (لقيته عياناً) توشی بووم‌و بەچاوی خۆم بینیم ٥ گومانم لەبینینەکەدا نیە.

عَيَّنَ الرجلُ: پیاوەکە کالای داو کالای وەرگرت بەسلفە.

عَيَّنَ التاجرُ: بازرگانەکە کالاکانی بەقەرز فرۆشتن‌و دوایی لەکڕیارەکەی کڕینەوە بەنەقدی‌و حازر بەنرخی کەمتر بۆئەوەی مامەڵەکەی ڕیباو سووی تێنەکەوێ ٥ (بەکوردی حیلە شەرعی کرد).

عَيَّنَ الشجرُ: درەختەکە سەوز بوو گوڵی کرد.

عَيَّن القِربَةَ: ئاوی کردە کوندەکەوە بۆئەوەی لە شوێنی دوراوەو

پینەکراوی بێتە دەرو کونە وردەکانی بەهاوسانی دزوەکە بگیرێن.

عَيَّنَ الثوبَ: کراسەکەی پەراوێز نەخشاو کرد بەچوار گۆشەی بچوك بچوك تا بشوبهێتە چاوەگا.

عَيَّنَ اللؤلؤة: مرواریەکەی کونکرد.

عَيَّنَ الحربَ: شەڕو جەنگەکەی بەڕێوەبرد.

عَيَّنَ الشَّيءَ: شتەکەی دەستنیشان کرد لەناو شتەکاندا.

عَيَّنَ المالَ لفلان: ماڵەکەی تایبەت کرد بەفلانکەسەوە.

عَيَّنَ فلاناً: هەواڵی دا بەفلانکەس بەو لەککەو عەیبانەی کەلەدەمو چاوی دا دیارن ٥ دەگوترێ: (عَيَّنَ عليه) خەبەری پاشای لێداو لای پاشا رەخنەی لێ گرتو هەڵوێستە خراپەکانی دژی گەلو وڵات بۆ پاشا رونکردەوە ٥ دەشگوترێ: (أتيت فلاناً فما عَيَّنَ لي بشيء) هاتمە لای فلانو هیچی نەدامێ.

عَيَّنَ فلاناً في وظيفته: فلانکەسی تەعین کرد لە وەزیفەکەیدا.

إعتانَ القومَ رهم: هەواڵی بۆ قەومەکە هێنا.

إعتانَ الشَّيءَ: لەشتە باشەکەی هەڵگرت ٥ بەقەرز شتەکەی کڕی.

تَعَيَّنَ الرجلُ: پیاوەکە سلفەی وەرگرت ٥ چاوی هەڵبڕیو لەشتەکە ورد بۆوە تا بەچاو بیپەنگێوێ.

تَعَيَّنَ السِّقاءُ: کوندەکە کۆن بوو ڕزی تەنك بوو.

تَعَيَّنَ عليه الشَّيءُ: خودی شتەکە لەسەری چەسپا.

تَعَيَّنَ الشَّيءَ: شتەکەی بەچاوی خۆی بینی.

تَعَيَّنَ القومُ عينا: خەڵکەکە یەکێکیان دیاریکرد بۆئەوەی کاری سیخوڕیان بۆبکا.

العَائِنُ: دەگوترێ: (ما بالدار عائِنٌ) کەس لەخانوەکەدا نیە ٥ (شرب من ماء عائن) لەئاوی ڕەوانی خواردەوە.

العائِنَةُ: مێینەی (العائِنَ) ٥ (عائِنة بني فلان) ماڵو دارایی خێڵی فلان.

العَيْنُ: چاو ٥ کارێزاو ٥ ئاوێك لەزەوی بێتە دەرو ڕەوان ببێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾ ٥ خەڵکی شار تاکی خێزان ٥ سیخوڕو جاسوس ٥ سەرۆکی سوپا ٥ پێشەتای سوپا ٥ ڕیش سپی هۆزو خێڵ ٥ خودی شت ٥ پارەی سکە لێدراو ٥ دەگوترێ: (إشتريت بالعين لا بالدين): بەحازر کڕیم نەك بەقەرز ٥ شتی

حازرو بەیدەست هەرشتێك بێ ٥ دەگوترێ: (بعتُ عَيناً بعين) فرۆشتم حازر بەحازر ٥ شتی بەنرخو کاکڵەی شت ٥ دەگوترێ: (هذه القصيدة من عيون الشعر).

عين الجمل: گوێز.

عين السمكة: ئەستووربوونی پێستو رەق بوونی وەکوو ئەو خاران‌و ئەستوربون‌و رەقبونەی پێستی قامکی قاچ بەهۆی زەختی پێڵاوەوە.

العِينَةُ: باشی شت ٥ لەهەرشتێك باشەکەی ٥ سلفەو پێشینە ٥ کەرەستەی شەڕ ٥ دەشگوترێ: (ثوبٌ عينة) کراسێکی جوانە.

العَيونُ: چاوپیس ٥ کەسێك زۆر چاوی پیس بی‌و هەنگێو بێ.

العَيِّنُ من الرجال: پیاوی گرینۆك ٥ کوندەو گۆزەیەك ئاوی لەبەر بڕوا.

العَيِّنَةُ: جوزئێك لەمادەیەك وەکوو نموونە بۆهەمووی.

المَعانُ: شوێن مەنزڵ‌و جێی حەوانەوە ٥ دەشگوترێ: (هم منك بمعان) ئەوان لەتۆوە دیارن دەتوانی بیان بینی.

المِعيانُ: چاو پیس‌و بەچاو هەنگێو ٥ (ك: معايين).

المعيون من الماء: ئەو ئاوەی بەدەرەومیەو لەسەر زەوی ڕەوان دەبی‌و دەبینرێ.

المَعِينُ: بەمانا (المَعيون) دێ.

المُعَيَّنُ من البقر: مانگایەکە نێوچەوانی رەش بێ ٥ هەروا بەقوماشێك دەگوترێ پەراوێزچن کرابێ‌و بەوێنەی چوارگۆشەیی بچوك بچوکی وا بشوبهێتە چاوە گاکێوی ٥ لەبواری ئەندازیاریشدا بە چوارگۆشەیەك دەگوترێ لایەکانی چوونیەك بن‌و سوچەکانی ڕاست نەبووبنەوە.

عاهَ المالُ والزرعُ: ماڵ‌و سامانەکە، کشت‌وکاڵەکە توشی بەڵا بوو.

عِيهَ المالُ والزرعُ: بەمانا (عاه)دێ.

أعيَهَ القومُ: خەڵکەکە کشت‌وکاڵەکەیان توشی بەڵا بوو نەخۆشی تێکەوت ٥ یان ئاژەڵەکانیان نەخۆشیان تێ کەوت.

عَيَّهَ بالرجل: بانگی پیاوەکەی کرد هاواری لێ کرد ٥ بەسەریا نەڕاندی.

العائِهَةُ: هاوارو دەنگ بەرزکردنەوە.

العاهَةُ: بڕوانە مادەی (عَوَهَ).

عَيَّ في منطقه عِيّاً وعَياءً: زمانی گیرا، قسەی بۆ نەکرا، نەیتوانی مەبەستی خۆی دەربڕێ ٥ دەشگوترێ: (عَيَّ بأمره و عَيَّ في حجته).

عَيَّ الأمرَ وبالأمرِ: کاری خۆی نەزانی ٥

(فهو عيٌّ) ٥ (ك: أعياء).

أعيا الرجلُ أو البعيرُ في سيره: پياوەكە يان حوشترەكە لە رۆشتنيدا ماندو بوو زۆر شەكەت بوو ٥ دەشگوترێ: (أعياه السيرُ) رۆيشتن زۆرى ماندوو كرد.

أعيا عليه الأمرُ: كارەكە دەسەوسانى كرد نەيزانى چۆن ئەنجامى بداو لەكوێوە دەستى پێ بكا ٥ دەشگوترێ: (أعيا الداءُ الطبيب) نەخۆشييەكە پزيشكەكەى دەستەوەسان كرد هەرچەندە هەوڵى دا نەيزانى چۆن قەلاچۆى بكا.

عايا فلان: فلانكەس قسەيەكى هێنايە پێشەوە كەس تێى ناگا ٥ يان كارێكى ئەنجامدا نازانرێ چۆنەو چيە.

عايا صاحِبَهُ: قسەيەكى ئاراستەى هاوەڵەكەى كرد نازانرێ روى لەكێيەو مەبەست چيە.

عَيَّا الرجلُ: پياوەكە قسەيەكى كرد يان كارێكى ئەنجامدا نازانرێ مەبەستى چيە.

عَيَّا صاحِبَهُ: قسەيەكى ئاراستەى هاوەڵەكەى كرد نازانرێ روى لەكێيەو مەبەست چيە.

تعايا الرجلُ: خۆى وا نيشاندا كەناتوانێ قسەبكاو زمانى گيراوە وايش نيە زمانى نەگيراوە.

تعايا بالأمر: نەيتوانى كارەكە باش ئەنجام بدا.

تعايا عليه الأمرُ: كارەكە دەستەوەسانى كرد نەيزانى چۆن دەستى پێ بكاو چۆن ئەنجامى بدا ٥ دەشگوترێ: (تعاياه الأمرُ).

تَعَيَّا بالأمر وعليه الأمرُ: دەق بەمانا (تعايا به وعليه) دێ.

إستَعيا بالأمر: كارەكەى نەزانى، بۆى جێبەجێ نەكرا.

الأعييَّةُ: ئەوەيە هاوەڵەكەتى پێ هەڵخەڵەتێنىو چەواشەى بكەى بەيەكێ لەو هەڵەو غەڵەتانەى خەڵك بەكاريان دێنێ بۆسەر لێ شێواندنو چاوبەستەكێ.

العَياءُ (الداء العياءُ): دەردێكى كوشندەى وەها چاكبوونەوەى نەبێو دەرمانى دەست نەكەوێ.

ألعِيُّ: زمان گيرانو قسە بۆنەكران ٥ نەبوونى توانا بۆئەوەى مەبەستى خۆت دەربڕى بەشێوەى پێويست ٥ نەدۆزينەوەى رێگاى مەبەست ٥ نەزانينى ئەنجامدانى كار.

اَلغَينُ: پیتی نۆزدەهەمە لە پیتەکانی هیجا ٥ شوێنی لێ هاتنە دەرەوەی کۆتایی گەرووە بەلای دەمەوە، لەخوار زمانە بچکۆلەوەیە.

الغاز: چۆنیەتیو حاڵەتێکی مادەیە لەسێ حاڵەتەکەی ٥ بەرواڵەتو عادەت شەفافەو لەهەموو حەییزو کونو کەلەبەرێک دەخزێو دەچێتە ناویانەوەو شێوەی ئەو دەگرێ، وەکوو هەواو ئۆکسجینو دوانەئۆکسیدی کاربۆن لە پلەی گەرمی ئاساییو پەستانی ئاسایدا.

غاز الفحم: تێکەڵاویەکی غازەکانە بۆ گەرمکردنەوەو روناکی بەکاردەهێنرێ.

غاز الاستصباح: هەر غازێک بەکاربهێندرێ بۆ روناکی بەهەڵگیرساندنی.

غاز الخردل: غازێکی ژەهراوییە لە شەڕدا بەکاردەهێندرێ.

الغازوزة: شەرابێکی شیرینەو کەمێک زەیتی عەتر ئامێزی لەگەڵ دایەو غازی دوانەئۆکسیدی کاربۆنی تێکەڵە بەهۆی پاڵەپەستۆیەکی بەهێزتر لە پاڵەپەستۆی هەوا، وادەبێ مادەی تریشی تێکەڵ دەکرێ بۆنەوەی تامی جیا و ڕەنگی جیا پەیدا بکا.

غَبَّتِ الماشيةُ في الورد غِبّاً: ئاژەڵەکان ڕۆژێک ئاویان خواردەوەو ڕۆژێک نەیان خواردەوە.

غَبَّتِ الحميُّ على المحموم: لەرزوتادارەکە ڕۆژە نارۆژێک تای لێ دێ.

غَبَّ الرجلُ في الزيارة: پیاوەکە کات دوای کات سەردانی کرد ٥ هەر لەم ڕوانگەوە گوتراوە: (زر غِبّاً تَزدَدْ حُبّاً) ناوە ناوە بچۆرە دیدەنی خزمو دوستو ناسیاو زوزو مەچۆ بۆئەوەی زیاتر خۆشەویست ببی.

غَبَّ الأمرُ: کارەکە گەیشتە کۆتایی.

غَبَّ الطعامُ غِبّاً وغُبُوباً: خۆراکەکە بۆگەنی کرد گوراو خراپ بوو.

غَبَّ فلان عنده غِبّاً: فلانکەس لای مایەوە، شەو لای مایەوە.

غَبَّ الرأيَ: هەڵوەستەی کرد لە دەربڕینی راو بۆچونی خۆی ٥ بە کاڵەو خۆ ڕای خۆی دەربڕی.

أغَبَّ القومُ: خەڵکەکە ئاژەڵەکانیان ڕۆژێک ئاویان خواردەوەو ڕۆژێک نەیان خواردەوە.

أغَبَّتِ الحَلُوبَةُ: شيردەرەكە درەنگ شيری دا زوزو گوانی شيريان تێ نەهاتەوە.

أغَبَّ الطَعامُ: خۆراكەكە تێكچو بۆگەن بوو.

أغَبَّ عنده: شەو لەلای مايەوە.

أغَبَّ الماشية: ئاژەڵەكانی ئاو نەدان.

أغَبَّ القومَ: ڕۆژێك هاتە لای خەڵكەكەو ڕۆژێك نەهات ٥ ڕۆژە ناڕۆژێك سەردانی قەومەكەی كرد.

أغَبَّ الشَّيْئُ فلاناً: شتەكە كەوتە سەر فلانكەس ٥ شتەكە ڕووبەڕوی فلانكەس بۆوە ٥ دەشگوترێ: (فلان لا يُغِبُّنا عطاؤه) بەخششو عەتای فلانمان لێ نابڕێ، هەموو ڕۆژێ بۆمان دەنێرێ.

غَبَّبَ الطعامُ: خۆراكەكە خراپ بوو بۆگەنی كرد.

غَبَّبَ فلان في الأمر: فلانكەس زێدە ڕەوی لەكارەكەدا نەكردو بەئاسايی وەری گرت.

غَبَّبَ الشّاةَ: ڕۆژە ناڕۆژێك مەڕەكەی دۆشی.

التَغبَّةُ: شايەتی بەدرۆ.

ألغِبُّ: لەهەموو شتێكدا كۆتاييو دواييەكەيەتی ٥ دەق بەمانا (بَعَدَ)دێ ٥ دەگوترێ: (جاءَ غِبَّهُ) دوای ئەو هات ٥ (حمَّى الغِب) لەرزو تا كە ڕۆژە نا ڕۆژێك بوو.

ألغُبُّ: ئاوی سەر كردوی شەپۆلی دەريايە، كەبەسەر كەنارەكانی دا سەرڕێژ دەكا ٥ شيوو دۆڵ ٥ (ك: أغباب وغُبّان) دەگوترێ: (أصابنا مطر سال منه الغُبّان) بارانێكمان لێ باری شيوو دۆڵەكان لافاويان لێ هەڵسا.

الغَبَبُ: ژێر چوڵەمە، غەبغەبە ئەو گۆشتو پێستە هەڵاوساوەی لە ژێر گەردنەوە شۆڕ دەبێتەوە بەتايبەتی لەهی ئادەميزادو كەڵەشێرو ڕەشەوڵاخ ٥ (ك: أغباب).

الغُبَّةُ: ژيانی كولەمەرگی.

الغَبيبُ: گۆشتی شەو ماوە ٥ گۆشتە كۆن ٥ سێڵاو وجۆگای تەنگە بەری قەدپاڵی كێوو ناوزەوی.

الغَبيبَةُ: شيری بەيانی كە شەو شيری تری بۆ دەدۆشرێو دەخرێتە سەریو هەوێن دەكرێو بەيانی دەهەژێندرێ.

المَغَبَّةُ من كل شيئ: كۆتاييو سەرەنجامی شت ٥ دەگوترێ: (هذا الأمر مَغَبَّة طيبة) ئەم ئيشە سەرەنجامێكی باشی هەيە.

المُغَبَّبُ: (نور مُغَبَّبٌ) گايەكی چوڵەمە ئەستوورو گەورەيە.

غَبَثَ الشَّيْئَ غَبثاً: شتەكەی تێكلاو كرد ٥

دەگوترێ: (غَبَثَ الزبد بالعسل) رۆنە کەرەکەی تێکەڵی هەنگوین کرد.

غَبِثَ اللونُ غَبثاً وغُبثةً: رەنگی خاکی بوو تەپو تۆزاوی بوو ٥ (فهو أغبث وهي غَبثاء) ٥ (ك: غُبث).

إغبَثَّ: بەمانا (غَبِثَ)دێ.

الغَبيثَةُ: کەشك وردەکرێو تێکەڵ بەرۆن دەکرێ.

غَبِجَ الماءَ غَبجاً: قوم دوا قوم ئاوەکەی خواردەوە.

الغُبجَةُ: قوم (مزە خواردنەوەی شلەمەنی).

غَبِرَ غبوراً: مایەوە ٥ تێپەڕی.

غَبِرَ الشَّيْءُ غَبَراً وغُبرَةً: تەپوتۆز دایپۆشی ٥ رەنگی خاکی بوو ٥ (فهو أغبر وهي غبراء) ٥ (ك: غُبرٌ).

غَبِرَ الجرحُ غَبَراً: برینەکە لەسەر پیسی گۆشتەوەزوونی هێنایەوە سەرەوەی چاك بۆوەو ناوەوەی داوەشا بۆیە پاش ماوەیەك: زارکی برینەکە دڕایەوەو کێمو زوخاوی لێ هاتەدەر ٥ (فهو غَبِرٌ).

أغبَرَ: تەپو تۆزی بەرپاکرد.

أغبَرَ الشَّيْءُ: رەنگی شتەکە وەکوو رەنگی خاکی لێ هات.

أغبَرَ في حاجته: زۆر تێکۆشاو هەوڵی جیدی دا بۆ ئەنجامدانی کارەکانیو دابینکردنی پێداویستیەکان.

غَبَّرَ: تەپوتۆزی هەڵساند.

غَبَّرَ في وجهه: پێشی کەوت ٥ وەکوو بڵێی لە پێشیەوە تەپو تۆزی هەڵساند.

غَبَّرَ الشَّيْءَ: شتەکەی تەپوتۆزاوی کرد.

غَبَّرَ الضيفَ: دوو دەنك خورمای تازە پێگەیشتوی پێشکەشی میوانەکە کرد ٥ دەرخواردی دا.

تَغَبَّرَ: تەپو تۆزاوی بوو.

تَغَبَّرَ الناقةَ: دوا چۆڕە شیری حوشترەکەی دۆشی ٥ دەشگوترێ: (تَغَبَّرَ من المرأة ولداً) منداڵێکی لەنافرەتەکە بوو ٥ قازانجی ئەوەی لە ژنەکە کرد منداڵێکی لێ بوو.

إغبَرَّ الشَّيْءُ: بەمانا (غَبِرَ)دێ ٥ دەشگوترێ: (غبَرَّ اليومُ) رۆژەکەی تەپو تۆزاویو خۆڵ باران بوو ٥ تەپو تۆزەکەی زۆر چڕو پڕ بوو.

إغبَرَّت الارض: زەوی روتەن بوو هیچی نەرواندو بێ بەرو بووم بوو.

الأغبَرُ: تێپەڕبوو کۆنو ڕزیو ٥ بێ بەقاو بەردەوام نەبوو ٥ دەگوترێ: (لا يغرنكَ عزّ الدنيا فانه أغبَرُ) با جوانیو رازاوەیی دونیا وات لێ نەکا لەخۆت بایی بی چونکە دونیا بێ بەقایەو بۆکەس تاسەر نییە.

الغـــابِرُ: بـــاقی‌و مـــاوه ٥ قورئـــان دەفـەرموێ: ﴿إِلاَّ امْرَأَتَـهُ كَانَـتْ مِـنَ الْغَـــابِرِينَ﴾: جگـــه لـــه ژنەكـــەی حەزرەتی لوط ئـەو دەمێنێتـەوه لـه خانوەكـــەدا بۆئـــەوەی عەزابەكـــه بیگرێتەوه.

غـابر بـني فـلان: باقی مانـدەی خێڵی فلان ٥ هەروا وشەی (الغـابر) بـەمانا رۆژگـاری رابـردو دێ ٥ دەگـوترێ: (كان ذلك في الزمن الغابر).

الغُبارُ: تەپو تۆزو خۆڵەپەتە ٥ جۆره خەتێـــكی ورده نامـــەی بـــەكۆتردا رەوانـــەكراوی پـــێ نووســـراوه ٥ دەشگوترێ: (طلـب فلانـاً فمـا شـق غُبـاره) هـەوڵی دا بگاتـه فلانكەس‌و بەتۆزی پاشی نەگەیی ٥ نەیگەیشتێ ٥ (الغُبار الذرّي) ئەو مادە تیشكانەن كـه لـەناكامی تەقینـەوەی زەرڕەدا دێته جێ‌و رەشـەبا بـەم لاو بـەولادا بۆشـــــــوێنی دوری دەبـــــــاو لەسەرزەوییەكه :ەكەوێ‌و زیـان بـه زینـــــدەوەرانی ســـــەرزەوییەكه دەگەیەنێ.

الغُبارِيَّةُ: تێـكچون‌و پشێوی سییەكانه لـەناكامی هەڵمـژینی تـەپو تـۆز پەیدا دەبێ.

الغُبَّرُ: (غُبَّرُ كـل شـيء) كۆتـایی‌و بـاقی ماندەی هەموو شتێكه ٥ (غُبَّرُ الليل) كۆتای‌و باقی ماندەی شەو.

(غُبَّرُ المرض) كۆتـایی‌و ئاسـەواره بـاقی مانـدەكانی نەخۆشـییەكه ٥ وای لێ هـاتووه بـەزۆری بـۆ بـاقی مانـدەی شیری نـاو گـوانی ئـاژەڵ بـەكاربێ ٥ هەروا ناوه بـۆ بـاقی مانـده خـوێنی عـــادەی مانگانـــەی ئـــافرەت ٥ دەگوترێ: (ناقة بها غُبَّر) حوشترێـكه هەندێكی شیر لەگواندا مـاوه ٥ (ك: غُبَّرات).

الغُبْرُ: بەمانا (الغُبَّرُ) دێ ٥ (ك: أغبار).

الغَبَـرُ: بـەمانا (الغُبـار)دێ ٥ مانـەوەو بـەردەوامی ٥ دەردێـكه لـه سمـی حوشتردا پەیدا دەبێ پێی دەگوترێ: (تەبەقە).

الغَـبراء: زەوی ٥ لەحەدیـسدا هـاتووه: (ماقلّت الغَبراءُ ولا أظلّـت الخضراءُ، أصدق من لهجة أبي ذرّ).

الغَبرَاءُ: وشكەساڵەكان ٥ ئـەو ساڵانەی بارانیان تێدا ناباریێ ٥ (بنـو الغـبراء) هەژاره ئاتاجەكان.

الغبرتـان: دوو دەنكـه خورمـای تـازه پێگەیشتوو له قاپێكدا.

الغبرةُ: تەپ‌وتۆزاوی بوون.

الغَبَرَةُ: بەمانا (الغُبارُ) دێ.

الغُبَيراءُ: شەرابێـكی سەرخۆشكەر كـه لەزورات دەگیرێ ٥ جۆره ڕوەكێـكی

درەختییە لە پێڕی دارە گوڵدارەکانە بۆ جوانیو بۆ مەبەستی تریش دەروێندرێ.

غَبَسَ اللیلُ غَبساً: شەو تاریك بوو ◦ (فهو أغبس وهي غبساءُ) ◦ (ك: غَبِسَ).

الغَبَسُ: تاریکایی ◦ ڕەنگی خاکی.

الغُبسةُ: تاریکایی.

غَبَشَ فلاناً: فێڵی لە فلانکەس کرد.

غَبِشَ اللیلُ غَبشاً وغُبشَةً: باقی ماندەی شەو تێکەڵ بە سپیایی بەیانی بوو.

غَبِشَ الدّابةُ: وڵاخەکە ڕەنگی خاکی بوو (فهو أغبش وهي غَبشاء).

أغبَشَ اللیلُ: بەمانا (غَبِشَ) دێ.

الغَبَشُ: باقی ماندەی شەو تاریکی کۆتایی شەو.

الغُبشةُ: تاریکایی کۆتای شەو ◦ ڕەنگی ڕەشی زۆر تاریك لە ڕەنگی ئاژەڵدا.

غَبِصَت العَینُ غَبَصاً: چاوی ڕیبوۆقی کرد بەهۆی گریانی زۆرەوە ◦ (فهي غَبصاء) ◦ (ك: غُبِصَ).

الغَبَصُ: چڵکێکی سپییە لە قولینچکی چاودا کۆدەبێتەوە.

غَبَطَ الحیوانُ غَبطاً: دەستی لە ئاژەڵەکە دا بۆئەوەی بزانێ کزە یان قەڵەوە.

غَبَطَ فلاناً: ئاواتە خواز بوو وەکوو فلانکەسی لێ بێ ◦ ئەوەی ئەو پێی گەیشتووە لەنازو نیعمەت بۆ ئەمیش بێ، بەبێ ئەوەی ئاوات بخوازێ فلان نیعمەتەکانی نەمێنن‌و بۆ ئەم بێن.

غَبِطَ فلاناً غَبطاً: بەمانا (غَبَطَهُ) دێ.

غُبِطَ غِبطَةً: حاڵ‌و وەزعی باش بوو (فهو مغبوط).

اغبَطَ فلان الغبیطَ على الدّابة: بارو بارگەنەکەی بەسەر پشتی وڵاخەکەوە هێشتەوە لێی نەکردەوە.

أغبَطَ علیه الحمى: لەرزو تاکەی پێوە ماو لێی نەکەوتەوە.

إغتَبَطَ: بەنازو نیعمەت کەیف خۆش بوو.

أغتُبِطَ: بەمانا (إغتَبَطَ) دێ.

الغَبطُ: سواڵە گەنم‌و سواڵە جۆ (باقة) گەنم‌و جۆ کە درەوی دەکرێ سواڵە سواڵەو باقە باقە دەکرێ ◦ پاشان دەکرێ بە گەڵیشەو شارا.

الغِبطَةُ: ئەوەیە مرۆڤ حەز بکا ئەو نازو نیعمەتەی بۆ فلان هەیە بۆئەمیش دەستەبەر بێ ◦ نەك حەز بکا نازو نیعمەت بۆ ئەم بێ‌و بۆکەسانی تر نەمێنێ.

الغبیطُ: ئەوەی دەخرێتە سەر پشتی وڵاخ بۆ جێ خۆشکردنی ئافرەت لەسەری وەکوو بارو بارگەنەو کەژاوە ◦ زەوی دەشتاییو پان کە

قەراخەکانی بەرز بن ، جۆگای ئاو
کە گردۆڵکە دابڕێ‌و شەقە جۆگا
دروست بکا ، هۆڕ یان تێرە،
جەواڵێکە دولای هەن زارکیان
بۆلای سەرەوەیە دەخرێتە سەر
پشتی ئاژەڵ بۆئەوەی ئاوی تێ
بکرێ یان شتی تر.

غَبغَبَ فلان: فلانکەس لە کڕین‌و
فرۆشتنندا خیانەتی کرد.

الغَبغَبُ: بەمانا (الغَبَبُ) دێ ، کە
بریتییە لە ژێر چۆڵەمە واتە: ئەو
گۆشت‌و پێستەی لەژێر چەناگەوە
شۆڕ دەبێتەوە ، هەندێ کەس
تایبەتیان کردوە بەژێر چۆڵەمەی
کەڵەشێرو رەشەولاخ‌و
ئادەمیزادەوە ، (ك: غباغِب).

غَبَقَهُ غَبقاً: شیری خواردنەوەی
ئێوارەی پێشکەش کرد.

غَبَقَ الماشيةَ: ئاژەڵەکەی ئێوارە دۆشی یان
ئاوی دا.

غَبَّقَهُ: بەمانا (غَبَقَهُ) دێ.

إغتَبَقَ: شیری ئێوارەی خواردەوە،
ئێوارە شیری خواردەوە.

إغتَبَقَ الماشيةَ: ئاژەڵەکانی ئێوارە ئاودا
یان دۆشی.

تَغَبَّقَ الماشيةَ: بەمانا (إغتَبَقَها) دێ.

الغَبقانُ: ئەوکەسەی ئێواران شیر
دەخواتەوە ، بۆ ئافرەت دەگوترێ:
(غَبقى).

الغَبوقُ: ئەو شیرو شەربەت‌و ماستاوەی
ئێواران دەخورێتەوە ، ئەو شیرەی
ئێوارە دەدۆشرێ ، هەندی کەس
حوشترێك یان ئاژەڵێکی تر تایبەت
دەکا بەخۆی‌و هەر شیری ئەو
حەیوانە دەخواتەوە ، دەگوترێ:
(هذه الناقة غبوقی) ئەو حوشترە
شیرەکەی تایبەتە بەخۆمەوەو
ئێواران دەیخۆمەوە.

المُغتَبَقُ: خواردنەوەی شیر لە ئێوارەدا ،
شوێنی شیر خواردنەوەی ئێواران ،
یان شوێنی شیر دۆشینی ئێواران.

غَبَنَهُ في البيعِ غَبناً: لە مامەڵەکەدا
زیانی لێ دا.

غَبَنَ الثوبَ: جارێکی تر بەسەر دورمانی
کراسەکەدا چۆوە ، کراسەکەی
هەڵپێچا، هەندێکی لە درێژی
نوشتانەوەو دروی بۆئەوەی کورت
بێتەوە.

غَبَنَ الشيءَ: شتەکەی لە شوێنی
حەشارداندا شاردەوە.

غَبِنَ الرجلَ: بەلای پیاوەکەدا ڕۆیی‌و
نەیبینی‌و هەستی پێ نەکرد.

غَبِنَ رأيه غَبَناً: ڕاو بۆچونەکەی کورتی
هێناو هەڵەی تێدا بوو ، دەشگوترێ:

(غَبِنَ الرجلُ رأيه) پياوەكه ڕاى خۆى بەهەڵە زانىو وازى لێ هێنا.
غَبِنَ الشَّيْئَ غَبناً: شتەكەى لەبیر چۆوە.
إغتَبَنَ الشَّيْئَ: شتەكەى لە حەشارگەدا حەشاردا.
تَغَابَنَ القومُ: خەڵكەكە هەريەكەيان بەشى ئەوى كەم كردەوە.
تغابَنَ لـه: دانيشتو ئيشى نەكرد تا زەرەر مەند بوو.
التغابُنُ: (يوم التغابن) ڕۆژى پەشيمان بوونەوە كە ڕۆژى قيامەتە.
الغَبَنُ: ئەو شوێنەى شتى تێدا حەشار دەدرێ ◊ ئەو پـرژو پاڵو سەرە زيادانەى لە قوماش دەبرێنو فڕێ دەدرێن.
الغَبينـةُ: فرتو فێڵو چاو وراو ◊ دەگوترێ: (لحقته في تجارته غبينة) لە مامەڵەكەيدا توشى فێڵ لێ كردن بوو فێڵى لێ كرا.
المَغـابِنُ: بن هەنگڵ ◊ ڕەفيچكو موسوڵدان لەكانى هەڵترو شكانو ئاژەڵ دۆشيندا كە پێكەوە دەنوسێن ◊ (ك: مغابن).
غَبِيَ الشَّيْئُ عن فلان وعليه ومنه: شتەكەى لێ ون بوو ◊ نەيناسى.
غَبِيَ فلانٌ الشَّيْئَ وعنه: فلانكەس شتەكەى نەتوانىو هەستى پێ نەكرد (فهو غَبِيٌّ) ◊ (ك: أغبياء).
دەگوترێ: (لا يغبى عَلَيَّ ما فعلت) دەزانم چيت كردوە ◊ ئەوەى كردووتە لەمن ناديار نييە.
أغبَتِ السماءُ: ئاسمان ڕێژنە بارانێكى بەتەوژمو لێزمەى باراند ◊ هەڵڕژاندنى ئاوى زۆر ◊ تەپوتۆزى گڵ.
غَبَّى الشَّيْئَ: شتەكەى داپۆشى ◊ دەگوترێ: (غَبَّاهُ عن الشَّيْئ) ◊ لە شتەكەى نەديو كرد ◊ (غَبَّى البئرَ) سەرى بيرەكەى داپۆشىو ئەمجار گڵى كردە سەر ◊ (غَبَّى الشَّعْرَ) قژەكانى كورت كردنەوە.
تغابى فلان: فلانكەس خۆى غافڵو بێ ئاگا كرد ◊ دەگوترێ: (تغابى الشَّيْئَ وتغابى عنه).
الأغبى: دەگوترێ: (غَصْنٌ أغبى) لقە دارێكى پڕ گەلايەو تێكچڕژاوە ◊ (ك: غُبْيٌ).
الغَبَاءُ: كونو كەلەبەرو پەناو پاسار ◊ تەپوتۆز ◊ ئەو گڵەى دەخرێتە سەر شت بۆئەوەى ديار نەبێ.
الغَبوةُ: غافڵىو بێ ئاگايى.
الغَبيـاءُ: (شجرة غبياء): درەختێكى چڕو پڕو تێكچڕژاو.
غَتَّ الطعامُ غَتّاً: خواردنەكە خراپ بوو كەڵكى نەما.

غَتَّ الكلامَ: قسەكە پڕو پوچ‌و بێ كەڵك دەرچوو.

غَتَّ الميزابُ في الحوض: پلوسكەكە زۆری ئاو لێ هاتە دەر بۆ ناو حەوزەكەو بەردەوام تێی ڕژا.

غَتَّ الشاربُ الماءَ: ئاو خۆرەكە دەمی بەئاوەكەوە نا دەمی لێ نەكردەوەو هەناسەی داو خواردیەوە.

غَتَّ فلاناً في الماء: فلانكەسی خستە ناو ئاوەوەو نوقمی كرد.

غَتَّ اللهُ القومَ في العذاب: خودا خەڵكەكەی لە عەزابدا نوقم كرد.

غَتَّ فلان الضحكَ: فلانكەس پێكەنینەكەی شاردەوە بە داپۆشینی دەمی بەدەستی یان بە پارچە پەڕۆیەك.

غَتَّ فلاناً: فلانكەسی ماندو كردو توشی ناخۆشی‌و چورتمی كرد لە حەدیسدا هاتووە: (فأخذني جبريلُ فغتني حتى بلغ مِنِيّ الجهد).

غَتَّني بالكلام: بەقسەی نابەجی زیانی پێ گەیاندنم دڵی هێشاندم.

غَتَّ الدابةَ بالسوط: بەقامچی لە وڵاخەكەی دا.

غَتَّ فلانٌ: فلانكەس شێت بوو ٥ غەمبار بوو ٥ (فهو مَغبوت).

غَتَّتَ الطعامَ: خواردنەكەی خراپ كرد، لەكەڵكی خست.

إغتَّتَ الطعامَ: بەمانا (غتّه) دێ.

غَتِمَ الحرُ غتماً: گەرما بەهێز بوو خەریك بوو هەناسە لە زیندوان ببڕێ.

غَتِمَ غَتَماً وغُتمَةً: بەهۆی زاڵبوونی لایەنی عوجمەیی نەیتوانی بەزمانی عەرەبی مەبەستەكانی دەربڕێ ٥ (فهو أغتم وهي غَتماء) ٥ (ك: غُتمٌ).

أغتَمَ فلان الزيارةَ: فلانكەس زۆر چووە دیدەنی‌و خێزانە خانەخوێیەكەی وەڕز كرد.

إغتَتَمَ الرجلُ: پیاوەكە زۆری خواردو تووشی ئینتەلا بوو ٥ (ألمَغتومُ) ئەو كەسەی بەگەرما جەستەی سوتابێ.

غَثَّ الجرحُ غَثّاً: برینەكە كێم‌و زوخاو و گۆشتەمردەی تێكەوت.

غَثَّ اللحمُ و الشَّيْئُ غَثاثةً وغثوثةً: گۆشتەكە كەڵكی نەماو لەكەڵك كەوت ٥ شتەكە خراپ بوو بۆگەنی كرد.

غَثِّتِ الشاةُ: مەڕەكە لاواز بوو گۆشتی پێوە نەما.

غَثَّ حديثُ القومِ: قسەی خەڵكەكە هیچ‌و پووچ‌و بێ كەڵك بوون.

غَثَّ الرجلُ في المنطق: پیاوەكە لە قسەكردندا سەركەوتوو نەبوو قسەی پڕو پوچی كردن‌و هیچی بەسەر هیچەوە نەبوو.

أغَثَّ: بەمانا (غَثَّ) دێ.

أغَثَّ الرجلُ اللحمَ: گۆشتی بێ کەڵکو خراپی کڕی ٥ کە کڕی زانی بەکەڵك نایە.
غَثَّ: وردە وردە قەڵەو بوو ٥ دەگوترێ: (غَثّ بعيري ثم غَثّ) وشترەکەم لاواز بوو پاشان وردە وردە قەڵەو بوو.
إستَغَثَّ الجرحُ: برینەکە کێمو زوخاوی لێ هاتە دەرو گۆشتەمردەی کەوتە ناو ٥ کێمو زوخاو و گۆشتەمردەکەی لێ دەرهێناو پاکی کردەوە ئەمجار دەرمانی کرد.
الغَثُّ: کزو لاواز پێچەوانەی قەڵەوی ٥ دەگوترێ: (هو لا يعرف الغَثّ من السمين) ٥ فەرقی کزو قەڵەو ناکا ٥ شتی خراپو بێ کەڵك لەهەر شتێك بێ.
الغُثَّةُ: شتی کەم لە پاوانو لەوەڕگا ٥ لەوەڕی کەمو کوڕ ٥ ژیانی کولەمەرگی، ژیانی زبر ٥ مەڕی کزو لاواز.
الغثيثُ: شتی بێ کەڵکو بێ خێر ٥ کێمو زوخاو و گۆشتە مردەی ناو برین.
الغثيثةُ: بەمانا (الغثيثُ) دێ ٥ شێوانی عەقڵو ئاوەز تێکچونی عەقڵ.
غَثَرَ المكانُ بالنباتِ: شوێنەکە گیای زۆری لێ ڕوا.
غَثِرَ الطائرُ والثوبُ غُثْرَةً: باڵندەکە شێوەی ڕەنگی خاکی بوو.
غَثِرَ الرجلُ: پیاوەکە ئەحمەقو گێل بوو (فهو أغثر وهي غثراء).
أغثَرَ الشجرُ: درەختەکە بنێشتی لێ ڕۆیی جەوی دەردا.
اغثار الثوبُ: قوماشەکە پرژو تووکی زۆر هەڵدا.
تَمَغْثَرَ: بنێشتەکەی کۆکردەوە ٥ جەوییەکەی کۆکردەوە.
الأغْثَرُ: ئەوەی خوریو بەرگی زۆر بێ ٥ مووکوڵکی زۆر بێ ٥ قەوزە ٥ (ك: غُثر).
الغَثَرُ: ئەو پرژو توکەی لە قوماش هەڵدەدا.
الغَثْراءُ: کۆمەڵێك دەنگو هەراو هۆریای ئادەمیزاد.
الغَثْرَةُ: هەرزانیو فەرەحی ٥ دەگوترێ: (هم في غَثرة من العيش).
الغَثْرَةُ: کۆمەڵی تێکەڵو پێکەڵی ئادەمیزادو هەراو هۆریایان ٥ زۆریی شتومەكو پێداویستی ژیان ٥ دەگوترێ: (عليه غَثَرَةٌ من مال).
الغَيْثَرَةُ: بەمانا (الغَثَرَةُ) دێ ٥ تێکرژانی خەڵك لە گۆڕەپانی جەنگدا.
المِغثارُ: شتێکە وەکوو بنێشتو جەوی

لە بـرِێ درەخـت دێتـە دەر شـیرینە وەكوو هـەنگوین بۆنێـكی ناخۆشـی هەیە.

المِغثَرُ: بەمانا (المِغثارُ)دێ.

المُغثورُ: بەمانا (المِغثار)دێ.

غَثغَـــثَ القـــومُ: خەڵــكەكە وردە شەڕێـــكیان كـــرد بـــەبێ چـــەك و تەقەمەنی.

غَثغَـثَ فـلان بالمكـان: فلانكـەس لـەو شوێنە مایەوە.

غَثغَثَ الشَّیْئَ: شتەكەی هـەنوو شێلای دەستی پێدا هێنا.

غَثَمَ لە من المال غَثماً: پارچـەیەكی باشـی لەماڵ پێدا.

غَثَمَ الشَّیْئَ: شتەكەی تێكەڵاو كرد.

غَثِمَ الرجلُ غَثَماً وغُثمةً: پیاوەكە سپیایی مووەكـانی بەسـەر ڕەشـەكانیدا غاڵـب بـوون، مـووی سپی لـە مـووی ڕەشـی زیاتر بـوون ٥ (فهو أغثمُ وهي غَثمـاءُ) ٥ (ك: غثمٌ).

الغَثمَـةُ: جارێـك، جەڵێـك، دەمێـك ٥ غَـثَمَ لـە مـن المـال غَثمـةً: جارێـك وەجبەیەكی ماڵی باشی دایە.

غَثمَـرَ ماڵَـهُ: ماڵەكـەی خـراپ كـرد نێكسپایەری كرد.

غَثمَرَ الشَّیْئَ: شتەكەی تێكەڵ كرد.

المُغثَمِرُ: كەسێك مافی كەسانی دی ژێر پێ بخاو حەقیان بخوا.

المُغثَمَرُ: قوماشی خراپ و شاش و پاش و زبـرو رایـەڵ ئەسـتور ٥ خواردنێـك لـە بێـژنك نـەدرابێ و نـەپاڵێورابێ و پاك نەكرابێ.

غَثا الـوادي غَثـواً وغُثُـواً: شـیو و دۆڵەكە زۆر پوش و پـەلاش و چیلكەو چـەوێڵی تێدا كۆبوەوە.

غَثا السیلُ: لافاوەكە زۆر پوش و پـەلاش و چـــیلكەو شـــتی وای لەســـەرخۆ هەڵگرتبوو.

غَثا نفسە غَثیاً وغثیاناً: دڵی تێكەڵ هات و هێڵنجی هاتنێ و حەریكبوو بڕشێتەوە.

غَثَت السماءُ: ئاسمان هەوربوو.

غثـا الكـلامَ: قـسەكانی تێـكەڵ و پێـكەڵ كرد.

غَثِیَت النفسُ غثیً وغثیاناً: دڵی تێـكەڵ هات و خەریك بوو بڕشێتەوە.

غَثَت الأرضُ بالنبات: زەویەكە پڕ بـوو لەگژوگیا.

غَثِـيَ الكـلامَ غَثیـاً: قـسەكانی تێـكەڵ و پێكەڵ كردن.

الغُثاءُ: ئەو چیلكەو خشت و خاڵ و پڵ و پوشەی لافـاو لەگـەڵ خـۆی دەیهێنـێ ٥ كەف و سەر ڕێژی مەنجەڵی كوڵهاتوو ٥ (غثـاء النـاس) خوێڕی و هەتیومـچەی كۆمەڵی ئادەمی.

الغَجَرُ: خەرِات کۆمەڵە خەڵکێکی پاشکەوتوون بەناو هەموو جیهاندا بڵاوبوونەوەو پابەندی دابونەریتی خۆیانن‌و لەرِێگەی بازرگانی‌و پیشەسازی‌یەوە ژیانی خۆیان دابین دەکەن.

غَدَّ البعيرُ غَدّاً: حوشترەکە غودەی لێ پەیدا بوو.

غُدَّ البعيرُ: حوشترەکە غودەی لێ پەیدا بوو.

اغدَّتِ الإبلُ: حوشترەکە دەردە غودەی توش بوو.

أغَدَّ القومُ: خەڵکەکە حوشترەکانیان توشی غودە بوون ٥ دەشگوترێ: (أغَدَّ عليه) رِقی هەڵساو دەماری هاوسان‌و فش بوون.

الغَدَدُ: پەتای حوشتر.

الغُدَّةُ: بەمانا (الغَدَدُ) دێ ٥ ئەندامێکی هەڵتۆقیوەو لەچەند خانەیەکی پێستی پێکهاتووە ٥ وادەبێ قەناتی هەیە وادەبێ بێ قەناتە.

الغُدَّةُ الجرابية: ناوێکی کۆنە بۆهەر کیسە غودەیەك کە لەجەستەدا پەیدا دەبێ.

الغدة الغرائية: جۆرە غودەیەکە لە کۆئەندامی زاووزێی مێینەی حەشەراتدایە مادەیەکی لینج دەردەدا بۆ لکاندنی هێلکە بەهەندێ هێلکەی ترەوە.

الغُـدَدَةُ: هەر گرێی‌و لوێکە لە جەستەداو بەز دەورەی دابێ.

غَدَرَ الرجلُ غَدراً وغَدَراناً: ئاوی زلکاوی خواردەوە.

غَدَرَ فلاناً وبه غَدراً وغَدَراناً: ستەمی لە فلان کردو وادەی بەڵێنی خۆی هەڵوەشاندەوە ٥ وەفای بەبەڵێنی خۆی نەکرد.

يا غُدَرُ: ئەی ستەمکار ٥ (يا آلَ غُدَرِ) ئەی ستەمکارینە!.

غَدَرَت المرأةُ وَلَدَها: ئافرەتەکە ستەمی لە منداڵەکەی کردو بژێوی رِێك‌و پێکی نەدایە.

غَدِرَ الرجلُ غَدَراً: پیاوەکە لەئاوی زەلکاوی خواردەوە.

غَدِرَ المكانُ: شوێنەکە بەردەلان‌و درزاوی بوو؛ قورە لیتەی وەشکەوەبووی قەڵشت قەڵشت بوو.

غَدِرَ عن أصحابه: لە هاوەڵەکانی دواکەوت ٥ (فهو أغدر وهي غدراء).

غَدِرَ فلان: فلانکەس براکانی مردن‌و بۆخۆی زیندوو.

أغدَرَهُ: خستیە ناو زلکاوەوە ٥ هێشتیەوە، دەگوترێ: (أعاني فلان فأغدر لە ذلك في قلبي مودة) ٥

وشەی (أغدَرَ) لە ڕستەکەدا بەمانا هێشتنەوەیە.

أغدَرَ الشَّيْءَ: دوای خۆی خست، هێشتیەوە ◊ تێپەڕی ◊ دەگوترێ: (اغدَرَ المائةَ) لەسەد تێپەڕی ◊ (فهو مُغدِرٌ).

غادَرَهُ مُغادرةً: وازی لێ هێنا ◊ هێشتیەوە.

إغتَدَرَ: پرچی هۆنیەوە ◊ زولفی خۆی هەڵوێزنی.

تَغدَّرَ: دواکەوت ◊ ڕوبەڕوی خەڵکی بۆوە لەمەیدانی شەڕدا.

إغْتَدَرَ المكانُ: شوێنەکە زلکاوی تێدا مان ◊ پاش ڕابوونی لافاو چەند زلکاوی تێدا پەیدا بوون.

الغادِرَةُ: دەگوترێ: (به غادرة من مرض) پاشماوەی نەخۆشی تێدا ماوە.

غَدّارِ: واتە: هۆی ستەمکار صیغەی (فَعّال)یە.

الغدَارَةُ: پاشماوەی شت.

الغَدَّارةُ: تفەنگێکە بۆ فیشەك هاویشتن یان دەمانچەیەکە.

الغَدَرُ: هەرشوێنێك زەویەکەی توندو بەردەڵان بێ، زەویەکەی قەڵشت قەڵشت بێ بەجۆرێك وڵاغ نەتوانێ پێیدا بڕوا ◊ قوڕە لیتەکە وشك بوبێتەوەو قەڵشت قەڵشت بووبێ ◊ (ك: أغدار) ◊ دەشگوترێ: (رجل ثبت الغَدَرِ) پیاوێکی بەدەمو پلو بەڵگە بەهێزە لەکاتی دەم تێك ژنینو کێشەو نیزاعدا.

الغُدرَةُ: بەمانا (الغَدارَةُ) دێ.

الغُدَرَةُ: کەسێك زۆر ستەم لەخەڵك بکا.

الغَدَرَةُ: تاکی (الغَدَرَ)ە ◊ پاشماوەی شت.

الغَديرُ: ئەو گۆماو و زلکاوانەن لەدوا لافاو دەمێننەوە ◊ هەروا ناوە بۆ ڕوباری بچوك.

الغَديرَةُ: پارچە ڕوەك، کۆمەڵە گیا ◊ (ك: غدران) ◊ پرچی هۆنراوە ◊ لاجانگی هەڵوێزنراو، (ك: غدائر).

غَدَفَ له في العطاء غَدَفاً: بەخشینەکەی زۆر کرد.

أغدَفَ الليلُ: شەو پەردەی خۆی دادایەوە.

أغدَفت البحرُ: دەریا شەپۆلەکانی لێڵ بوون.

أغدَفَ الخاتنُ: کێر بڕەکە پێستی سەری هینەکەی لێ کردەوە.

اغدَفَت المرأة قناعها: ئافرەتەکە سەرپۆشەکەی هێنایە سەر دەموچاوی دەموچاوی خۆی داپۆشی.

أغدَفَ الصيّاد الشبكة على الصيد: نێچیرەوانەکە داو و تۆڕەکەی بەسەر نێچیرەکەدا دادایەوە.

غادفَ القومُ مغادفةً وغِدافاً: خەڵكەكە لە ژیانی خۆش گوزەرانیدان.

إغتَدَفَ منه: شتێكی زۆری لێ وەرگرت.

إغتَـدَفَ الثـوبَ: قوماشـەكەی بـڕی ە پارچە پارچەی كرد.

إغـدَودَفَ الليـلُ: شـەو هـات‌و پـەردەی خۆی دادایەوە.

الغُدافُ: قەلەڕەشەی گەورەو باڵدرێژ ە موی درێژو پڕ ە (ك: غدفان).

الغُدافِيُّ: هەرشتێك ڕەنگی ڕەش بێ ە نیـسبەتدراو بـۆلای قەلەڕەشـە ە دەشگوترێ: (ليلـة غدافِيّـة الأهـاب) شەوێكی تاریك تونەكە.

الغَـدَفُ: نـازو نیعمـەت‌و گـوزەران فراوانی ە دەگـوترێ: (هـم في غَـدَف مـن العـيش) ئـەوان لـە ژیـان‌و گوزەرانی خۆش دان.

الغُدفَـةُ: شتێـكە وەكـوو چـارۆكە ئافرەتی عەرەب بەخۆیانی دا دەدەن پێشی دەگوترێ: (غطفة).

الغِدقَـةُ: توێـكڵی فـول‌و لۆبیـاو ئـەو جۆرە شتانە.

الغَدَقَةُ: بەمانا (الغِدقة) دێ.

غَـدَقَت الأرضُ غَـدقاً: زەویەكـە ئـاوی ڕۆچووی زۆر تێدا بوو، تەڕبوو.

غَـدِقَت الأرضُ غَـدَقاً: زەویەكـە ئـاوی زۆری تێدا بوو.

غَدَقَ المَطَرُ: بارانەكە پڕو لەنگێزە بوو.

غَدِقَ العـينُ: چاوەكە فرمێسكی زۆر بـوو زۆری ئاو لێ هەڵڕژا.

غَـدِقَت الأرضُ: زەویەكـە بـەپیت‌و بەرەكەت بوو.

إغـدَودَقَ: بـەمانا (اغـدق) دێ ە دەگـوترێ: (إغـدَودَق المطـرُ) (وإغدَودَقت العينُ).

غَيدَقَ: بەمانا (إغدَودَقَ)دێ.

الغَدَقُ: ئاوی ڕۆچوی زۆر، ئاوێك زەوی داپۆشـیبی‌و نـەگونجی زەویەكـەی بەكاربێنی بۆ كشت‌وكاڵ‌و ئاوەدانی.

غَيدَقَ الرجلُ: پیاوەكە لیكی زۆر بوو.

الغَيـداقُ مـن الغلمـان: كـوڕی تـازە پێگەیـشتوی نـەرم‌ونۆڵ ە پیـاوی سـەخی‌و نانبـدە ە ئەسپی ڕەسـەنی هـەنگاو درێـژ ە ژیـانی خـۆش‌و ئاسودە.

الغَيدَقُ: بەمانا (الغَيداقُ) دێ.

غَدِنَ غَدناً: شل‌ونەرم بوو.

تَغَـدَّنَ الغُـصنُ: لقەدارەكـە ڕاژاو چۆمایەوە.

إغدَودَنَ الشَّيْئُ: شتەكە درێژ بوو لێـك هاڵا ە دەگـوترێ: (إغـدودن الـشَّعرُ) زولف درێژ بوو لێك هاڵا.

إغدودَنَ الـشجرُ: درەختەكە نـەرم بـوو چۆمایەوە.

إغـدودن النبـتُ: ڕوەكەكە سەوز بوو تاوای لێ هات ڕەش بنوێنێ بەهۆی تێر ئاویەوە ٥ (فهو مُغدَوْدِن).

الغُدانيُّ: گەنجی نەرمونۆڵ.

الغَدَنُ: نووستنو وەنەوز.

الغُدُنَّةُ: پارچە گۆشتێكی ئەستوورە لەلا شەویلەدا.

الغَدَوْدَنُ: گەنجی نەرمو نۆڵ.

المُغدَوْدِن: بەمانا (الغَـدَوْدِن) دێ ٥ قژی زۆر ڕەشی نەرم.

غَدا غُدُوّاً: بەیانی ڕۆیشت.

غَـدِيَ غـداً وغـداءً: نانی بەیانی یان نیوەڕۆی خوارد (فهـو غَـديانٌ وهـي غَديانةٌ وغديا).

غاداهُ: زوو دەستی پێ كرد ٥ دەگوترێ: (غاديتـه مـع صـياح الـديك) بەرە بەیانو كەڵەباب خوێندنان دەستم پێ كرد.

غدّاهُ: نانی ئێوارەی پێشكەش كرد.

إغتـدَى عليـه: زوو پەلاماری دا، زوو دەستی پێ كرد.

تَغـدّى: نانی بەیانی یان نیوەڕۆی خوارد ٥ دەگوترێ: (أدنُ فَتَغَدَّ) نزیك بەوە نانی بەیانی بخۆ.

الغاديـةُ: هەور بەیانی پێك بێو كۆبێتەوەو باران ببارێنێ ٥ بارانی سەرلەبەیانی.

الغَـداءُ: خواردنی بەیانی، قاوەڵتی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿آتِنا غَدَاءنا﴾ ٥ نانخواردنی نیوەڕۆ ٥ (ك: أغدية).

الغَدَاةُ: كاتی نێوان كازیوەی بەیانیو خۆر هەڵهاتن ٥ (ك: غَدَوات).

الغُدْوَةُ: بەمانا (الغَداة) دێ ٥ (ك: غَـداً وغُدُوّ)

المَغـدى: شوێنی نانخواردنی بەیانی ٥ دەگوترێ: (ما ترك من أبيه مَغدىً ولا مراحاً) هیچی لە بابی ناچێ.

المَغْداةُ: بەمانا (المَغدى) دێ.

غَـدَّ الجُـرحُ غَـدّاً: كێمو زوخاوی ناو برینەكە هاتە دەر.

غَدَّ العِرقُ: ڕەگەكە چی خوێنی تێدا بوو هاتە دەرو نەبڕا.

غَدَّ الشَّيْءَ غَدّاً: شتەكەی كەم كردەوە.

أغدَّ الجرحُ والعِرقُ: بەمانا (غَدَّ)دێ.

أغدَّ السَّيرَ: بە خێرایی ڕۆیی پەلەی كرد لە ڕۆیشتندا.

الغـاذُّ: ڕەگێكە لەچاودا ئاوی لێ دێو نابڕێ.

الغَـاذَّةُ: پێستێكی تەنكە لەسەری منداڵدا دێو دەچێ، كەڕەق بوو بوو بەئێسقان دەبێتە ئێسقانی پێشە سەر.

الغَذيذَةُ: ئەو كێمو زوخاوەیە كەلەناو بریندایە.

إغتَذَرَ: پەلو بەشیری دروست کرد، حەلّوای شیری کرد.

الغَذیرَةُ: ئارد شیری تێ دەکرێو دەکولێندرێ، گەرم دەکرێ بە ئاگر یان تیشکی خۆر.

غَذرَمَ الکلامَ: قسەکەی تێکەلّو پێکەلّ کرد.

غَذرَمَ الشَّیْئَ: شتەکەی بەگۆترە فرۆشت.

تَغَذرَمَ الرجلُ یمیناً: پیاوەکە سوێندی خوارد.

تَغَذرَمَ الشَّیْئَ: شتەکەی خوارد.

الغُذارِمُ: ئاوی زۆر ٥ پێوانەی گۆترە کاری.

المُغَذرِمُ من النبتِ: ڕوەکی تێکەلّو پێکەلّی خراپ.

غَذَمَهُ غَذماً: بەخێراییو حەزەوە خواردیو هەلّی لوشی.

غَذَمَ الفصیلُ: بێچووەکە هەموو شیری ناو گوانی دایکی خوارد.

أغذَمَ الفصیلُ ما في ضرع أمه: بەمانا (غَذَمَه) دێ.

إغتَذَمَ الفصیلُ ما في ضرع أمه: بەمانا (غَذَمَهُ) دێ.

إغتَذَمَ فلان الشَّیْئَ: شتەکەی بەحەزو ئارەزووەوە خوارد ٥ دەگوترێ: (هو یتغذم کل الشّیْئ) ٥ ئەگەر زۆر خۆر بێ.

الغُذامَةُ: زۆر خۆر کەهەموو شتێك بخوا.

الغُذمَةُ: شیری زۆر ٥ جەلّەبە مەڕو بزن ٥ ڕەنگی لیلّو خاکی ٥ دەشگوترێ: (أصابوا من معروفه غُذَماً) بۆ برانەوە پیاوەتی ئەویان پێ گەیی هەر ڕۆژە شتێکی بۆ ناردنو جۆرە پیاوەتییەکی لەگەلّ کردن.

الغُذَمَةُ: (بئر غُذَمَة) بیرێکی ئاودارە ئاوی زۆرە.

الغَذَمَةُ: شیری زۆر ٥ جەلّەبە ئاژەلّ ٥ (ك: غُذَمٌ).

غَذمَرَ: ڕقی هەلّساو هاواری کرد ٥ بەبێ لێ وردبوونەوە دەستی بە کارەکە کردو چووە ژێر ئەو بارە قورسەوە ٥ بە ویستی خۆی فەرمانڕەوایی گەلەکەی کردو فەرمانی ڕەت نەکرایەوەو کەس لێی یاخی نەبوو.

غَذمَرَ الشَّیْئَ: شتەکەی تێکەلّ بەشتێکی تر کرد ٥ شتەکەی بە گۆترە فرۆشت بەبێ پێوانو کێشانو پێوانە شتەکەی فرۆشت.

تَغَذمَرَ: هاواری کردو بە ڕق هەلّسانو نەڕە نەڕو قسەی تێکەلّو پێکەلّ هەلّسو کەوتی کرد.

الغَذامِرُ: ئاوی زۆر.

غَذا الماءُ والعرقُ غَذواً: ئاوەکە یان ئارەق ڕەوان بوو.

غَذا العِرقُ: ڕەگەکە خوێنی لێ دەرچوو.

غَذا الجرحُ: برینەکە بەردەوام خوێنی لێ هات.

غَذا الجملُ بولَهُ وبِبولِهِ: حوشترەکە میزەکەی پچڕ پچڕ کرد.

غَذا الرجل والحيوان غَذواً وغَذواناً: پیاوەکە یان ئاژەڵەکە پەلەی کرد.

غَذا الطعامُ المولودَ غِذاءً: خواردنەکە بۆ منداڵەکە سودبەخش بوو، پێی کەوتو بەشی کرد ٥ دەگوترێ: (غَذا الصَّبيَّ باللبن) منداڵەکە شیر بوو بە بژێوی، بەشیر بەخێوی کرد.

غَذا فلاناً الطعامَ: خواردەمەنی دا بەفلاّن.

غذّى العِرقُ: ڕەگەکە خوێنی لێ هات.

غَذى الجملُ ببولِه: حوشترەکە میزی پچڕپچڕ کرد.

غَذّى المولودَ: منداڵەکەی بەخێوکرد.

إغتَذى: بژێوی خوارد.

تَغَذّى: بژێوی خوارد.

الغاذي: دەگوترێ: (فلان غاذی مال) فلاّنکەس زۆر بەشەماڵو سامانی خۆی دەخاتە گەڕو سەرو کاری دەکا.

الغِذاء: بژێوی ٥ خواردنو خواردنەوە کە جەستە پێی گەشە دەکاو خۆڕادەگرێ ٥ (ك: أغذِية).

الغَذَوِيّ: شیرە خۆرەیەك شیری دایکی خۆی نەخواو بەشیری ئافرەتێکی تر پەروەردە بکرێ.

غَرَبت الشمسُ غروباً: خۆر لەکەناری ئاسمان لای خۆرئاوا ئاوابوو دیارنەما.

غَرَبَ فلان: فلاّنکەس دیار نەما.

غَرَبَ القومُ: خەڵکەکە ڕۆیشتن.

غَرَبَ عنه: لێی دورکەوتەوە ٥ دەگوترێ: (أغرُب عنّي) لێم دوور بکەوە.

غَـرَبَ فلان غَرباً: فلاّنکەس لە وڵات دوورکەوتەوە.

غَرِبَ الشَّيْءُ غَرَباً: شتەکە ڕەش هەڵگەڕا.

غَرِبَت العينُ: پێڵوی چاو ئەستور بوو هاوسا.

غَرِبَـت الشاة والفرسُ: مەڕەکەو ئەسپەکە توشی نەخۆشی ئاو لەچاو هاتنو برژانگ ڕوتانەوە بوون.

غَرُبَ عن وطنه غرابة وغربةً: لە وڵات دورکەوتەوە.

غَرُبَ الكلامُ غرابةً: قسەکە جەواشەو مانا نادیار بوو (فهو غريب) (ك: غرباء) و (هي غريبة) ٥ (ك: غرائب).

أغـرَبَ: چووە خۆرئاوا ٥ بوو بە غەریبو بێگانە لە وڵات ٥ سەفەری کرد ٥ شتی غەریبو ئاوازەی هێنا.

أغـرب في كلامـه: قـسەی وای كـردن تێگەیشتن لێیان زەحمەت بوو.

أغـرب في الأرض: سـەفەری كـردو لـەوڵات دووركەوتـەوە سـەفەری وڵاتی دووری كرد.

أغرب في الـضحك: زێـدەڕەوی كـرد لـە پێكەنیندا.

أغـرب الرجـل الأسمـر: پیـاوە گـەنم ڕەنگەكە منداڵی سپی پێستی بوو.

أغـرب فـلان: فلانكـەس سـامانی زۆر بـوو، ومزعو حـاڵی خـۆش بـوو ٥ دەشكوترێ: (أغرب المالُ) و (أغـرب الحالُ).

أغرَبَ الشَّيْءَ: شتەكەی دوورخستەوە.

غـرَّبَ القـومُ: خەڵـكەكە (قەومەكـە) چونە لای خۆرئاوا.

غَرَّبت المرأة الـسمراء: ئافرەتـە گـەنم ڕەنگەكە منـداڵی سپی پێستی بوو.

غَرَّب فلاناً: فلانكەسی دوورخستەوە.

غَرَّبَ الـدهرُ فلانـاً: ڕۆژگار فلانكەسی دوورخستەوە.

إغتَـرَبَ: لـە وڵات دەرچـوو بـوو بـە غـەریبو پەناهەنـدە ٥ چوسـتو چالاك بوو.

إغتَرَبَ فلان: فلانكەس ژنی لە خزمـی خـۆی نـەهێنا، لـە بێـگانە هاوسەرگیری كرد.

تَغرَّبَ: لە وڵات دوور كەوتەوە.

إستَغرَبَ الرجـلُ في الـضحك: پیاوەكـە زێـدەڕۆیی كـرد لـە پێـكەنیندا ٥ دەشكوترێ: (إستَغرَبَ عليه الضحك) زۆر پێـكەنی پێـكەنینی، قاقـای هات.

إسـتَغربَ الـشَّيْءَ: شـتەكەی بـەناموو ناوازە هاتە بەرچاو.

الغـارِبُ: ناوشان ٥ نێوان دووگو ملی حوشـتر ٥ ئـەو شـوێنەی هەوساری حوشـتری دەخرێتـە سـەر كـاتی بـەرەڵلای نـاو لـەوەڕگا دەكـرێ بۆئەوەی بەئارەزووی خۆی بلەوەڕێ ٥ بەئادەمیزادیش دەگوترێ: (حبلك على غاربك) تەواوی ئازادیت هەیـە بۆ كوێ دەچیت بچۆ ٥ ئەم ڕستەیە بۆ كینایە لە تەڵاق بەكاردەهێنرێ ٥ هـەروا نـاوە بـۆ تۆپـەڵاكی هـەموو شتێـك ٥ (ك: غـوارب) ٥ (غـوارب الماء:) سەر شەپۆلی ئاو.

الغربـان: پێـشەوەی دووگـی حوشـترو دواوەوەی.

الغُرَابُ: قەلەڕەشە ٥ جۆرە باڵندەیەكە لـە پێـری (الجـواثم) بـەزۆر جـۆری باڵنـدە دەگـوترێ: (قەلەڕشـە، قەلەباچكە، واشـە، قەلەباڵدرێـژ) ٥ عـەرەب ئـەم باڵندەیـە بـە نیشانەی

شووم‌و نەگبەتی دادەنێن ٥ هەرکاتێ قەلەڕەشە قڕاندبیەتی‌و کابرای عەرەب خەریکی سەفەرکردن بووبێ سەفەرەکەی هەڵوەشاندۆتەوە، لەوە ترساون لەو سەفەرەدا تووشی بەڵاو ناخۆشی ببن ٥ بۆیە پێیان گوتووە: (غراب البين) قەلەڕەشەیەك کە بۆتە بەربەست لەنێوان خۆیان‌و مرازەکانیان ٥ قەلەڕەشە کراوەتە نمونە بۆ زۆر ڕۆیشتن ٥ دەگوترێ: (بكر بكور الغراب) وەکوو قەلەڕەشە هەرزوو بەیانی ڕابوو لەخەو هەڵسا ٥ (فلان أحذر من الغراب) فلانکەس لە قەلەڕەشە وریاو خۆپارێزترە ٥ (طار غرابه) قژی ڕەشی سپی بوو پیر بوو تەمەنی گەنجی بەسەر چوو ٥ هەروا وشەی (غراب) بەمانا سەرەتای هەموو شتێك یان تیژایی هەموو شتێك دێ ٥ دەگوترێ: (غراب الفأس وغراب السيف) تیژایی پاچ‌و شمشێر.

الغَربُ: خۆرئاوا ٥ لای خۆر ئاوابوون ٥ ئەو وڵاتانەی کەوتونەتە بەشی خۆرئاوا، پێچەوانەی خۆرهەڵات ٥ سەرەتای هەموو شتێك‌و تیژایی شت ٥ دەگوترێ: (غَربُ السيف والسكين والفأس) ٥ چوست‌و چالاکی لەکاروباردا ٥ توندوتیژی ٥ دەگوترێ: (في لسانه غَرب) (و أخاف عليه غرب الشباب) (وسيف غَربٌ) ٥ هەر وشەی (ألغَربُ) ناوە بۆ دۆڵچەی گەورە کەلە پێستی گا دروست کرابێ ٥ هەروا ناوە بۆ فرمێسك ٥ ڕێڕەوی فرمێسك ٥ قولینچکی چاو ٥ دواوەی چاو پێشەوەی چاو ٥ زۆری هەبوونی تف لەدەمدا ٥ هەروا دەگوترێ: (أصابه سهم غَرب) تیرێکی وێڵی بەرکەوت نەزاندرا کێ هاویشتویەتی ٥ (ك: غُرُوب).

الغَرَبُ: زێڕ ٥ زیو ٥ پەرداخ‌و پیاڵە ٥ شەراب ٥ ئاوی چۆڕاوە لە کوندەو دێمکە ٥ جۆرە درەختێکە تیری لێ دروست دەکرێ ٥ لە وڵاتی شامدا بەجۆرە درەختێك دەگوترێ کە لە پێری (الصفصافية)یەو لەقەراخ جۆگاناو دەروێندرێ بەمەبەستی سوود وەرگرتن لەدارەکەی ٥ لە وڵاتی میصر جۆرێکە لە (الصفصاف) پێی دەگوترێ (شعر البنت) یان (أم الشعور) ٥ دەردێکە توشی مەڕو بزن دەبێ کە دەبێتە هۆی هەڵوەرینی موی لمبۆزی‌و

برژانگی چاوی ٥ دەگوترێ: (بعينيه غَـرب) چـاوی هەمیـشە ئاودەكـاو ئاویان لێ نابڕێ.

الغَرِبَـــةُ: دووریو غــەریبی ٥ ســپی خالیص.

الغربِيُّ: هەر درەختێـك تیشكی خۆر لــەكاتی ئاوابوونــدا لێــی بــدا ٥ هەرشتێك پاڵ خۆرئاوا بدرێ.

الغريــبُ: بێــگانە ٥ پیاوێــك لــەهۆزو خێڵەكە نەبێو خۆی لەگەڵ ئـەوان حیساب بكا.

المَغرِبُ: شوێنی ئاوابوونی خۆر ٥ كاتی خۆرئاوابوون ٥ لای ئـاوابوونی خۆر ٥ وڵاتـی مـەغریب ٥ ئـەو وڵاتانـەی دەكەونــە بــاكوری ئــەفریقیاو خۆرئـاوای میـصر كـە بریتییـە لـە وڵاتـی (لیبیـاو تـونسو جـەزائیرو مەراكیش وڵاتی مەغریبی ئەمڕۆ).

المُغــــرِبُ: هەرشتێــــك داتپۆشـــێو بتـــشارێتەوە (عَنقــــاءُ مُغــــرِب) باڵندەیــەكی گەورەیـــە زۆر دوور دەڕوا ٥ باڵندەیـەكی ئەفـسانەییەو بوونی نییەو ناوی هەیە.

المُغــرِّبُ: دوور ٥ دەگـوترێ: (هــل مــن مُغَرِّبــة خــبر) ئایـا هەواڵێـكی تـازە هاتوو لەوڵاتێكی دوورەوە هەیە؟.

الغِربِيــبُ: جـۆرە ترێیەكـە ٥ پەرێــك مـووە سـپیەكانی بەخەنــە رەش بكاتــەوە ٥ شتێــك زۆر ڕەش بــێ ٥ بـەزۆری وشـەی (غِربیـب) دەگرێتـە ئاوەڵناو دەگـوترێ: (أسـود غِربیـب) (ك: غرابیب) ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَمِـنَ الْجِبَـالِ جُـدَدٌ بِـيضٌ وَحُمْـرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾.

غَربَلَ فلان في الأرض: فلانكـەس بـەناو زەویدا ڕۆیی.

غَربَلَ الحبَّ: دانەوێڵەكەی لە بێژنگ دا.

غَربَلَ القـومَ: خەڵـكەكەی كوشتو بـڕ كرد.

غَربَـلَ البلـدَ والنـاسَ: كەشـفی حـاڵو وەزعی خەڵكەكەی كرد.

الغِربَـــالُ: بێــژنگ؛ ئامێرێـــكە بــۆ جیاكردنەوەی سەركۆزرو پڵو پوش لەدانەوێڵەكــە ٥ پیــاوی فیتنــەو دووزمــان ٥ (ك: غرابیــل) (العَظــم الغِربَـــالي) ئێــسقانێكە لەتــەختی جومجومەدایــەو دەكەوێتــە نێــوان لوتو مێشك.

المُغربَلُ: پیاوی هەڵبژاردە.

المُغربِــلُ: كەسێــك پیــشەی بێــژنگ دروستكردن بێ.

غَـرِثَ غَرَثـاً: برسـی بـوو (فهـو غرثـان) ٥ دەشـگوترێ: (إمـرأة غرثـی الوشـاح) ئافرەتێكە كەدەی بچوكو قەد باریكە.

غَرَّدَهُ: برسی کرد.

غَرِدَ الطائرُ والإنسانُ غَرَداً: باڵندەکە یان ئادەمیزادەکە دەنگی بەرزکردەوەو گۆرانی گوتو خوێندی ٥ بۆ زێدەڕەوی لەمانای (غَرَدَ)دا دەڵێی: (غَرِد وغِرِّيدٌ).

أغـرَدَ الطـائرُ والإنسـانُ: باڵندەکە ئادەمیزادەکەی خستە خۆشیو زەماوەندەوە بەدەنگی خۆشی خۆی ٥ دەگوترێ: (سمعت قمرياً فأغرَدني) گوێم لەدەنگی قومری بوو دەیخوێند خستمیە حاڵەتی خۆشیو هەڵپەڕینەوە.

غَرَّدَ الطائرُ والإنسانُ: بەمانا (غَرِدَ) دێ.

إستَغرَدَهُ: هێنایە خوێندنو گۆرانی گوتنەوە.

الأُغرودَةُ: خوێندنی بولبولو کۆترو باڵندەی ترو ئادەمیزادە ٥ دەگوترێ: (طائر أو مُغنٍ مُستَمْلِحُ الأغاريد) باڵندەیەکی دەنگ خۆش یان گۆرانی بێژێکی دەنگو ئاواز خۆش.

الغُرادُ: جۆرە کارگێکە هەڵدەتۆقێ ٥ (ك: غِرادٌ).

غَرَّ الرجلُ: پیاوەکە ئیش نەزانو بێ ئاگا بوو لەکاروبار.

غَرَّ الماءُ: ئاوەکە ڕۆچوو.

غَـرَّ فلانـاً غـرّاً وغُـروراً: فلانکەسی هەڵخەڵەتاند ٥ فێڵی لێ کرد ٥ زەبری لە ناوچەوانی دا ٥ مەبەستی خۆی لێ وەدەست هێنا.

غَرَّ الطائرُ فرخَهُ غرّاً وغِراراً: باڵندەکە بە دەندووکی خواردنی دا بە بێچووەکانی ٥ هەروا وشەی (غرٌّ) بەمانا سپییەتیو درەوشانەوە دێ ٥ دەگوترێ: (غـرّ وجهـه) ڕوخساری سپیو جوانو درەوشاوە بوو.

غَـرَّ الفـرسُ: ئەسپەکە ناوچەوانی خاڵی سپی پێوە بوو.

غَـرَّ الرجـلُ: پیاوەکە بەرزبۆوە بوو بە گەورەو ڕیش سپی وڵاتەکەی ٥ کرداری جوانو ڕەفتاری پەسەندی لێ دەرکەوتن ٥ یان پیاوەکە بێ ئاگاو کەودەنو تێنەگەیشتوو بوو.

غارَ السوق: بازاڕ شکاو مامەڵە کەم بوو.

غارَ الناقة: حوشترەکە شیری کەم بوو.

غـارَ التحيـةَ: وەڵامی سڵاوەکەی کەم کردەوە وەکوو پێویست وەڵامی سڵاوی نەدایەوە.

غَرَّرَ به تغريراً وتغرِةً: خستیە شوێنی خەتەرناکو فەوتانەوە ٥ دەگوترێ: (غـرَّرَ بنفسـه ومالـه) خۆیو ماڵو سامانی خستە خەتەرەوە.

غـرَّر الغـلام: منداڵەکە ددانی دەرکەوتن: ددانی پێشینەی ڕوانو دەرکەوتن.

غَـرَّرَ الطـيرُ: بالّندەکـه باڵـەکانی بـەرز
کردنەوەو خەریکبوو بفرێ.
غَرَّرَ القِربةَ: کوندەکەی پڕ کرد.
اغـتَرَّ فـلان: فلاّنکەس غافلّو بـێ ئاگا
بوو ٥ فێڵی لێ کرا.
إغـتَـرَّ فلانـاً: هـەوڵی دا بیخافلّێنـێو
ئاگای له روداونەبێ.
إغتَرَّ الأمر فلانـاً: روداوەکـه بـەغافلّیو
بێ ئاگایی لەناکاو تووشی فلاّنکـەس
بوو.
تَغَـرَّرَ الفـرَسُ: ئەسـپەکە ناوچـەوان
بەڵەك بوو ٥ دەگوترێ:
تَغَـرَّرَ الفـرسُ وتحجَّـلَ: ئەسـپەکە
ناوچـەوانی بەڵـەك بـوو هـەروا
قاچەکانیشی بەڵەك بوون.
إستَغَرَّ: بەمانا (إغتَرَّ) دێ.
إستَغَرَّ فلانـاً: بـه غافلّـگیریو لـەناکاو
بۆی هاتو پەلاماری دا.
الأغَرُّ: مەشهورو بەناوبانگ دەگوترێ:
(یوم أغرّ ولیلة غَرّاء).
الغارُّ: غافلّو بێئاگا ٥ بیر هەڵکەن.
الغِرارُ: تیژایی شمشێر ٥ شێوەو شکلّ ٥
دەگوترێ: (ضربَ نصاله علـی غـرار
واحد) تیرەکانی لەسـەر یـەك شێوە
تاشـین (ضـرب علـی غـراره) ڕێو
شوێنی ئـەوی گرتـه بـەر ٥ کەمێـك
لەخـەو ٥ دەگـوترێ: (مـا ذقـتُ مـن
النـوم إلا غـراراً) نەنووسـتم جگـه
لەکەمێـك خـەو نـەبێ ٥ (مـا لبثـتُ
عنـده إلا غـراراً) کەمێـك نـەبێ لای
ئەو نەمامەوە ٥ دەشگوترێ: (جاءنـا
علـی غـرار) لـه ناکاوێـكو گـۆزو
گوممەت هات بۆلام ٥ (لبثـتُ الیـومُ
غـرار شـهر) بەئەنـدازەی مانگێـك
مامەوە.
الغـرار مـن الـصلاة: نـاقیص بـوونی
روکنەکانی نوێژ.
الغَرَرَةُ: غافلّیو بێئاگایی ٥ مێرمنـداڵی
٥ دەگوترێ: (کان ذلك علی غرارتي)
ئەوە وەکوو سەردەمی مێرمنـداڵیی
من وایه.
الغِرارَةُ: گوێنیو خەرارێکه لـه جـەواڵ
گەورەتره گەنمی تێ دەکرێ.
الغَــرُّ: تیــژایی شمــشێر ٥ جۆگــه
شـەقکردن بـەناو زەویـدا ٥ هـەموو
دوو لۆهێنانـەوەو قەدکردنێـك لـه
قومـاشو شـتی وا دا ٥ دەگـوترێ:
(طوی الثوبَ علی غَرِّهِ) قوماشـەکەم
وەکوو خۆی پێچایەوە.
(طویـتُ فلانـاً علـی غـرِّهِ) فلاّنکەسـم
جێهێـشت لەسـەر حـاڵی خـۆیو
بـەبێ ئـەوەی ئیشوکارەکـەی
دەربخەم.
الغِرُّ: کەسێك بەئاسانی هەڵبخەڵەتێ.

الغُرُّ: باڵندەیەکی قاچ درێژە لەباڵندە ئاویەکان ڕەنگی ڕەشە سەری سپییە بەئاوی زلکاوەکان دەژی.

الغَـــرَرُ: خەتـــەرو ســـامناك ٥ ڕوبەڕوبوونـــەوە، بەهیلاکـــچون ٥ کاڵایەك: کە کڕیارو فرۆشیار جۆرو چەندیەتی نەزانن ٥ یان دڵنیا نەبن لـە تەسـلیم کردنـی کاڵاکـە وەکـوو فرۆشـتنی ماسـی لـەئاودا ٥ یـان فرۆشتنی باڵندە بەئاسمانەوە.

الغُرَّةُ: لە هەموو شتێکدا سەرەتاکەیو باشـەکەی ٥ سـپیایی ناوچـەوانی ئەسپ ٥ مانگی یەك شەوە ٥ یەکـەم ڕۆژی مانگ ٥ هـەڵاتنو دەرکەوتنی مـانگ ٥ دەمو چاوی مـرۆڤ ٥ هـەر ڕوناکـاییو کازیوەیـەك سـەرەتاکەی دەربکـەوێ ٥ گـەورە پیـاو و ڕیـش سپی قـەوم ٥ کاڵای بـاشو بـەنرخ ٥ سێ شەوی سەرەتای مانگ.

الغِـــرَّةُ: بێئاگـــاییو غـــافڵی لـــەکاتی بەخەبەریدا ٥ (ك: غِرَرٌ).

الغُرورُ: هەرشتێك ئادەمیزاد لە خشتە بەرێ ماڵو سامان بێ یان پلەو پایە بـێ، یـان شـەهوەتو ئـارەزووی نەفسو شەیتان بێ.

الغَرِيرَةُ: گەنجی بێ ئەزموون ٥ جەستەو ئەندام جوانی ٥ ژیانی نەرمو نۆڵو پـڕ نـازو نیعمـەت ٥ کـەفیلو بـەرعودەو سەرپەرشـتیار ٥ دەشگوترێ: (أنـا غريـرك مـن هـذا الأمـر) ئـەمن لـەم بـوارەدا شارەزاو خاوەن ئەزموونم.

الغُرَيرُ: گیانلەبەرێـکی گۆشت خۆرە ٥ شێوەی لەنێوان سەگو پشیلەدایە ٥ قاچ کورتو قـاچ ڕەشـە ٥ ڕوخـساری سـپییە ٥ لەهـەردولای ڕوخـساریەوە دوو خەتی ڕەش هەن ٥ هـەروا نـاوە بـۆ کەڵـە حوشـتری ڕەسـەن ٥ لەپەندا هاتووە: (أثْمن من غُرير).

غَـرَزت الجـرادة غـرزاً: کوللەکـە کلکـی چەقاندە زەوی بۆئەوەی هێلکە بکا.

غَـــرَزَ الـــشَّيْءَ في الـــشَّيْءِ: شـــتەکەی لەشتەکەی چەقاند تێی کوتا.

غَـــرَزَ الإبـــرَةَ في الثـــوب: دەرزیيەکـــەی چەقاندە قوماشەکە.

غَرَزَ العودَ ونحوه في الأرض: چڵە دارەکـەی لەزەوی چەقاند، سنگەکەی چەقاند.

غَرَزَ الراكبُ رجلَه في الغرز: سوارەکە قاچی خـستە نـاو ئاوزەنگییـەوە بۆئـەوەی سواری وڵاخەکە ببێ.

غَـرِزَ غَـرزاً: ملکەچی پاشا بـوو وازی لـە یاخیبوون هێنـاو فەرمانبـەرداری پاشا بوو.

أغـرَزَ الـوادي: دۆڵو شـیوەکە ڕوەکـی (غَرَز)ی لێ ڕوا.

أغرَزَ الشَّيْءَ: شتەکەی چەقاند.

غَرَّزَ: بەمانا (غَرَزَ) دێ.

غَـرَّزَ فـلانٌ الغـنمَ: ڕۆژە نارۆژێـك مەڕەکەی دۆشی.

إغتَرَزَ رجله في الغرز: قاچی خستە ناو ئاوزەنگییەوە.

التغريـز: ئەوەیـە نەمامـە خورمـا لـە شوێنێـکەوە بگوێزرێتـەوە بـۆ شوێنێکی تر بۆئەوەی بچەقێندرێ.

الغارِزُ: نەزان.

الغَرزُ: ئاوزەنگی ٥ لەحەدیسدا هاتووە: (کان اذا وضع رجلـه في الغَـرزِ يريـد السفرَ يقول بسم الله) ٥ دەشـگوترێ: (إلزَم غَرزَ فلان) گوێڕایەڵی فەرمانی فلان بە ٥ (أشدد يدك بَغرزِه) دەست بگرە بە ئاوزەنگی فلانـەوە ٥ هـەروا وشـەی (الغَرزُ) نـاوە بۆ هەرشتێـك لەزەوی بچەقێندرێ.

الغَرَزُ: ڕوەکێکی ساڵانەیە بەسەرزەوی دا بڵاو دەبێتەوەو پەل‌و پۆی زۆری هەیـە، بەرەکـەی بوندوقەیـەکی سێگۆشەیە.

الغريزَةُ: سروشت‌و تەبیات ٥ لـە بـواری فەلـسەفەدا وێنەیەکـە لـە وێنـەی چالاکی نەفس‌و جۆرێـکە لـە سلوك پـشت دەبەسـتێ بـە فـیترەو وەراسەوە.

المَغـرَزُ: شـوێنی گەرانانـەوەی گوللـە ٥ (ك: مغارِز).

غَرَسَ الـشجَرَ ونحوه غرساً: درەختەکەی چـەقاندە زەوی ٥ دەشـگوترێ: (غـرس فـلان عنـدي نعمـةً) فلانکـەس پیاوەتیەکی باشی بەسەر منەوە هەیە.

أغـرسَ الـشجرَ: دارەکـەی ڕوانـد، چەقاندی.

الغِـراسُ: درەخـت‌و شـتی وا کـە دەڕوێنـدرێ، دەچـەقێندرێ ٥ کـاتی چەقاندنی درەخت.

الغِراسَةُ: نەمامە خورما.

الغَـرسُ: درەختـی چـەقێندراو، ڕوێندراو.

الغِـرسُ: هەرشتێـك بڕوێنـدرێ، ٥ پێـستێکی تەنکـە بەسـەری منداڵەوەیە لەکاتی لەدایك بوونیدا ٥ (ك: أغراس).

الغَريسُ: درەختی ڕوێندراو.

الغَرِيسَةُ: نەمامـە خورمـا لەسـەرەتای ڕوانـی دا ئـەو دەنکـە خورمایـەی دەخرێتە ژێر گڵەوە بۆئەوەی بڕوێ ٥ یـان هـەر دانەوێڵەیـەکی تـر ٥ نەمامە درەخت‌و شەتڵە ڕوەك ئەو سـاتەی کـە دەچـەقێندرێ ٥ (ك: غرائس وغِراس).

المَغـرِسُ: شـوێنی نـەمام ڕوانـدن ٥ (ك: مغارس).

غَرَضَ فلان غَرضاً: بەیانی زوو چووە سەر ئاوەکە.

غَرَضَ السِّقاء ونحوه: کوندەکەی پڕکرد ٥ مەشکەکەی هەژاند کە ڕونەکەی کلۆکلۆ بوو کۆی نەکردەوە بەڵکو دۆیەکەی بەڕۆنەوە دا بەخەڵکی‌و خواردیانەوە.

غَرَضَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەتەڕو تازەیی‌و ناسکی چنی‌و لێی کردەوە.

غَرَضَ له غَريضاً: شیری دەرخوارد دا.

غَرَضَ الشيئَ: وازی لەشتەکە هێنا.

غَرَضَ السخلَ: کارەکەی لەشیر بڕیەوە پێش ئەوەی کاتی لە شیر بڕانەوەی بێ.

غَرِضَ إليه غَرَضاً: بۆی تامەزرۆ بوو.

غَرِضَ منه: لێی جاڕز بوو، بێتاقەت بوو.

غَرُضَ الشَّيْئُ غِرَضاً: شتەکەی تەڕو تازە بوو.

أغرَضَ الرجلُ: پیاوەکە بۆ کردەوەکەی یان بۆ قسەکەی نیازێکی هەبوو ٥ (فهو مُغرِض).

أغـرَضَ للقوم غَريضاً: بەیانی هەویرێکی بۆ خەڵکەکە شێلاو هەویری کۆنی بۆ نەکردن بەنان‌و دەرخواردی نەدان.

أغرَضَ الرجلَ: پیاوەکەی جاڕز کرد.

أغرَضَ الاناءَ: قاپەکەی پڕکرد.

غَرَّضَ: گۆشتی تازەی خوارد ٥ خۆشی ڕابواردو پێکەنی.

غَرَّضَ الشَّيْئَ: شتەکەی بە تەڕوتازەیی چنی ٥ دەشگوترێ:

غَرِّض في سقائك: کوندەکە پڕمەکە.

إغتَرَضَ الشَّيْئَ: بەتەڕو تازەیی شتەکەی چنی.

إنغَرَضَ الغُصنُ: لقەدارەکە شکایەوەو لێی نەبوەوە.

الإغريضُ: ئەو دەنکە وردە سپیانەن کە درەختی پشکوتوو دەریان دەکەن ٥ دەنکە تەرزە ٥ هەموو شتێکی سپی تازە پەیدا بوو ٥ (ك: أغاريض).

الغَارِضُ: کەسێك بەیانی زوو بچێ بۆ سەرکانیاو و بیری ئاو بەمەبەستی ئاودانی ئاژەڵ یان ئاو هەڵێنجان ٥ دەگوترێ: (أتيته غارضاً) بەیانی زوو چوم بۆلای ٥ هەروا وشەی (الغارض) ناوە بۆ لوتی درێژ ٥ (ك: غرضان).

الغَـرضُ: ئەو قایش‌و قەیاسەیە کورتان‌و کەژاوەی پێ لە سەرپشتی ولاخ قایم دەکرێ ٥ لاشیو، بەشێك لە شیو ودۆڵ ٥ خواربوونەوەو دوولاهاتنەوە ٥ چرچ بوون ٥ یان جەستەی قەڵەو سیس ببێ‌و پێستەکە شیو و چرچی تێ بکەوێ ٥ لەپەندی پێشیناندا هاتووە:

(طويتُ الثوبَ على غروضة) بەچرچ و لۆچەوە قوماشەکەم پێچایەوە ٥ واتە: وازم لەکارەکە هێنا وەك خۆی هێشتمەوە.

الغَرَضُ: نیشانەو هەدەف کە تیرو گوللەی ئاڕاستە دەکرێ ٥ مەبەست و نیاز ٥ دەگوترێ: (فهمت غَرَضَك) مەبەست و نیازی تۆم زانی ٥ (ك: أغراض).

الغَرَضان: لوتێك هەردوو بوری ئەملاو ئەولای داکەون.

الغَرِيضُ: تەڕو تازە لەگۆشت و خورماو میوەی تر ٥ هەرشتێك سپی و ناسك بێ ٥ هەر گۆرانیەکی تازە بێ ٥ گۆرانی بێژی باش ٥ ئەو ئاوەی بەیانی زوو دەچی بەکاری دێنی ٥ ئاوی باران.

غَرغَرَ الرجلُ: پیاوەکە ئاوی لە دەمو قورگیدا هێناو بردو قوتی نەدا دەگوترێ: (غَرغَرَ بالماء وبالدواء) ئاو یان دەرمانی لەقورگی خۆیدا هێناو برد ٥ کاتی گیانەڵاو کە ڕۆح دەگاتە قورقوڕاگە ٥ گیزەی مەنجەڵ و قڵپە قڵپی لەکاتی کوڵاندا ٥ ویزەی گۆشت لەکاتی برژانی دا.

تَغرغَرَ بالماء وبالدواء: بەمانا (غَرغَرَ)دێ.

غَرغَرَت عيناه: چاوەکانی ئاویان لێ هات فرمێسکیان کرد.

الغِرغِرُ: جۆرە مریشکێکە لە وشکانی دەژی، شوێنی وڵاتی ئەفریقایە.

الغَرغَرَةُ: هێنان و بردنی ئاو لەدەم و قورگدا ٥ هەر شتێك دەرمان بێ غەرغەرەی پێ بکرێ.

غَرَفَ الغرفَ والشيءَ غَرفاً: بڕییەوە کەرتی کرد ٥ دوولای هێنایەوە دایپەرداوت.

غَرَفَ الناصيةَ: قژی کاکۆڵی بڕینەوە ٥ هەڵی پاچین.

غَرَفَ الجلدَ: پێستەکەی بە گەڵای درەختی (الغَرف) دەباغ کرد.

غَرَفَ الماءَ ونحوه بيده أو بالمغرفة: بە لوێچ ئاوی هەڵێنجا ٥ فهو غارف ٥ (ك: غُرَّفٌ) (وهي غارفة) (ك: غَوارف).

أغرَفَ الأسدُ: شێرەکە چووە ناو درەختی چڕو پڕو پڕگەڵاو لانەی خۆیەوە، خۆی خزاندە ناو بێشەوە.

إغتَرَفَ الماءَ بيده: بە لوێچ ئاوی هەڵێنجا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ﴾ ٥ دەشگوترێ: (إغتَرَفَ منه).

إنغَرَفَ الشَّيْءُ: بۆ موتاوەعەی (غَرَفَهُ)دێ.

تَغرَّفَهُ: هەموو شتێکی لەگەل هەڵگرت.

الغُرافَةُ: لوێچە ئاو ٥ ئەو تۆزە ئاوەی بەدەست هەڵدەگیرێ.

الغـُـرّافُ: بـۆ زێـدە ڕۆیـی لـەمانای (الغارِفُ) دێ ٥ ئەسپی هەنگاو درێژ، لۆق پان ٥ ڕوباری زۆر ئاو ٥ بارانی زۆرو بەلێزمە.

الغَـــرْفُ: درەختێـــکی بـــچوکە لـــە نیوەدوورگـەی عـەرەبیو میـصرو ئـــەفریقاو هیندوســـتان دەڕوێ، گـەڵاکانی درێـزو ڕەـب ئاسـایی بەرەکـەی زەردە وەکـوو پورتوقـاڵ، سێ مەترێك بەرز دەبێتەوە.

الغَــرَفُ: جـۆرە گیایەکـە لـە پێـری (النجیلیـــــة)یـــە مەترونیوێـــك بەرزدەبێتەوە، لقەکانی چڕو پڕن.

الغُرفَـةُ: لوێـچە ئـاو ٥ ژوری نوسـتنو دانیشتن.

الغُرفَةُ التجاریة: ژوری بازرگانی.

الغَروفُ: بیرێـك کە ئاوی بەدەست لێ دەربهێنـــدرێ (دلـــو غـــروف) دۆڵچەیەك ئاو زۆر بگرێ.

الغریـــف: درەختـی چـڕو پـڕ هـەر درەختێـك بـێ. (دلـو غریــف) دۆڵچەیەك ئاو زۆر بگرێ.

الغریفَةُ: بەمانا (الغریف) دێ.

المَغرَفَةُ: ئەسکوێ، کەوچك، هەرشتێـك خـواردنی پـێ هەڵـگوێزرێ ٥ (ك: مغارف).

غَرِقَ في الماء غَرَقاً: ئاو بەسەریدا زاڵ بوو خنکـا ٥ لـەئاودا خنکـا ٥ دەشـگوترێ: (غَـــرِقَ في الـــدین أو البلـــوی) لـــە قەرزداریدا خنکا ٥ قەرز سواری شانی بوو ٥ بەڵاو کارەسات یەخەی گرت.

غَرِقَت السفینة: کەشتییەکە نوقمی ئاو ئاو بوو.

غَرِقَت الأرضُ: ئاو زەویەکەی داپۆشی ٥ (فهي غَرِقَةٌ).

أغرق في الشَّيْئ: لە شتەکەدا زێدەڕەوی کردو لەسنور دەرچوو.

أغرقَ فلاناً الشَّيْئَ في المـاء: فڵانکەسی واێ کـرد بخنکـێ ٥ یـان شـتەکەی نوقمی ئاو ئاو کرد.

أغرَقَ الكأسَ: پیاڵەکەی پڕکرد.

أغـــرَقَ أعمالـــه الـــصالحة: کـردەوە باشەکانی بـەفیڕۆدان بـەتاوان کـردن ٥ تاوانی وای کرد کردەوە باشـەکانی پوچ بوونەوە.

غارَقَهُ: نزیکی کردەوە، نزیکی بـوەوە ٥ دەگـوترێ: (غارقتـــه المنیـــة) مـــردن یەخـەی گـرت، مـردن لێـی نزیـك بۆوە.

إغـــترقَ الـــنَفَسَ: هەناســـەی قـــوڵی هەڵکێشا.

إغترقَ البعیرُ الحزامَ: حوشترەکە گـەدەی گەورە بوو قەیاسەی لێ نەهاتەوە.

إغتَرَقَــت الفــرسُ الخیـــلَ: ئەسـپەکە

تێـکەڵاوی ماینـەکان بـوو دوایـی پێشیان کەوت ٥ دەشـگوترێ: (تجارينا فاغترق فرسي حلقة فرسه).

إستَغرَقَ في الضحك: زێدە ڕەوی کرد لە پێکەنیندا.

إستَغرَقَ الشّيْئَ: شتەکەی هەموو لە خۆ گرت، هەمووی قۆزتەوە.

إستَغرَقَ البعيرُ الحزامَ: حوشترەکە هەموو قەیاسەکەی ویست هێندە قەڵەو و ورگن بوو هەموو قەیاسەکە ئەمجار لەتەنگەی هاتەوە.

إغرَورَقَت العينُ: چاوەکە پڕبوو لە فرمێسك.

الإغراق: (لەبواری ئابوری دا) پلانو ڕیفۆرمێکە بۆ باڵادەستیو زاڵبوون بەسەر بازاڕی بێگانەدا بەم جۆرە کاڵای وڵات بەهاوڵاتیان بفرۆشرێ بەنرخی گرانو بەدەرەوەی وڵات بەنرخی هەرزان.

غَرقَأتِ الدجاجةُ: مریشکەکە هێلکەیەکی کرد توێکڵە تەنکەکەی پێوەیە ٥ دەشگوترێ: (غرقأت البيضة).

الغِرقيُ: توێکڵێکی تەنکە بەسپێنی هێلکەکەوە دەنووسێ.

الغَرقَدُ: درەختۆکەیەکە لە مەترێکەوە بۆ سێ مەتر بەرز دەبێتەوە، لەپێڕی (ألباذنجانية)یە قەدو لقەکانی سپییە دەشوبهێتە درەختی (العوسج) ٥ بەرەکەی دەخورێ.

غَرقَلَ الرجلُ: پیاوەکە بەیەکجار ئاوەکەی بەسەری خۆیدا کرد.

غَرقَلَت البيضةُ والبطيخةُ: هێلکەکە پیس بوو کاڵەکەکە گەنی.

الغِرقِلُ: سپێنی هێلکە.

غَرِلَ العامُ: ساڵەکە هەرزانی بوو.

غَرِلَ العَيشُ: ژیانی بەرفراوانو خۆش بوو ٥ (فهو أغرلُ، وهي غرلاءُ).

غَرِلَ الرجلُ: پیاوەکە شلو شێواو بوو (فهو غرِلٌ).

الغُرلَةُ: پێستی سەری هینی نێرینە کەلەکاتی سونەتکردندا دەبڕدرێ ٥ (ك: غُرَلٌ).

غَرِمَ غُرماً وغَرَامةً: پارەیەکیان لێ ستاند کەلەسەری پێویست نەبوو ٥ دەگوترێ: (غَرِمَ الدينَ والدِيَةَ) لەجیاتی کەسانی دیکە قەرزەکەی دایەوە: خوێنەکەی دا.

غَرِمَ في التجارة: لەبازرگانی دا زەرەری کرد.

أغرَمَهُ: وای لێ کرد قەرزدار بێ.

أغرِمَ بالشيئ: شەیدای شتەکە بوو (فهو مُغرَمٌ) ٥ دەگوترێ: (إنَّ فلاناً لمغرمٌ بكذا) فلانکەس شەیدای فلان شت بوو.

غَرْمَـهُ: بـەمانا (أغْرَمَـهُ) دێ ٥ لەسـەری پێویست کرد غەرامەبدا.

الغارِمُ: ئەو کەسەی پابەندی بەرعۆدە بونەکەی خۆی بوو.

الغَرَامُ: شەیدابونو پەیوەست بوون بە شتێــکەوە کـە نـەتوانی خـۆتی لێ رزگـار بکـەی ٥ سـزای بـەردەوامو نـەبڕاوە، قورئـان دەفـەرموێ: ﴿إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾.

الغَرامَةُ: خەسارەتمەندیی ٥ (دەربارەی ماڵو دارایی) بەو پارەیە دەگوترێ: کە پێویست بـێ بـدرێ بەمەبەستی تەمبێ کردنو بارتەقا ٥ دەگوترێ: (حكم القاضي على فلان بالغرامة).

الغُـرمُ: ئـەو زیانـە ماڵیـەی تووشـی ئادەمیزاد دەبـێ بـەبێ ئـەوەی هیـچ تاوانێـکی کردبێ.

الغَريمُ: خاوەن قەرز ٥ (ك: غُرماء).

المَغـرَمُ: بـەمانا (الغَرامـةُ) دێ ٥ (ك: مَغارم) ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (أعوذ بـالله مـن المغـرم والمـأثم) خودایـە پـەنادەگرم بـەتۆ لـەتاوانو یـاخی بوون.

المُغـرَمُ: قـەرزداری بـارگران ٥ شـەیدای شتێك کەنەتوانێ لێی جیابێتەوە.

غَـرِنَ العجينُ علـى الانـاء: هەویرەکـە بەشتەکەوە رەق بووە.

غَرِنَ الرجلُ: پیاوەکە زەعیفو لاواز بوو.

الغَـرِينُ: کـەڤ ئـاو؛ کەلـە حـەوزدا دەمێنێتەوە ناتواندرێ بخورێتـەوە ٥ قورە لیتە کەلافاو بیهێنێ ٥ وادەبـێ لەسەر زەوی بمێنێتەوە بەتەڕی یان وشـك دەبێتـەوە ٥ (لـەبواری زەوی ناسـیدا) بریتییـە لەبـەردە قوڕینەیـەکی وەهـا کەدەنکـە وردە گلەکانی بەیەکەوە نووسابن بـەهۆی تەڕبونیان.

الغِـرْيَنُ: بـەمانا (ألغـرين) دێ ٥ دەشگوترێ: (أتى بـالطِرْيَنِ والغِـرْيَنِ) تـوڕە بـوو رقـی هەڵـسا تـرشو دۆشاوی تێکەڵاو کرد.

غَرنَـقَ: بەچاو مێبـازی کـرد، چـاوی لێ هەڵتەکاند.

الغُرانِـقُ: روەکێـکی درەخـت ئاسـایە تەمەن درێژە لە پێڕی (الجارونية)یە لەوڵاتـە مـام ناوەندیەکانـدا دەڕوێ، گـەڵاکانی پـرژو پـاڵی هەیـەو مـل درێـژە ٥ گـوڵو غونـچەکانی وەکـوو چـادر وەهایـە میوەکـەی وشـکە ٥ گەنجی سپیو جوانو نـەرمو نـۆڵ ٥ (ك: غَرانـق وغرانيـق) ٥ دەگـوترێ: (إمرأة غرانق).

الغُرنـوقُ: بـەمانا (الغُرانِـقُ) دێ ٥ باڵندەیەکی ئاوی سپییە قاچدرێژی

شـێوه جـوان، پەڵەپەڵـەی ڕنـگ زەردی ئاڵتون ئاسایی تێدان ◦ جۆرە کورکییەکە.
غَرا الرجلُ غَرواً: پیاوەکە سەرسام بوو.
غَـرَ الـشَّيْءَ: بـەمادەی غـەرە شـتەکەی پێکەوە نووساندن ◦ دەشگوترێ: (غَـرا الـسَمَنُ قَلبَــهُ: چـەوری بەهەڵاشـی دەمارەکانی دڵیەوە نووساو داپۆشی).
غَرِيَ به غَراً وغَـراةً: دڵـی پێـوەی نووسـاو عاشـقی بـوو دەتگـوت بـەمادەی غـەرە پێوەی نووساوە.
غَـرِيَ فـلانٌ: فلانکـەس درێـژەی بـە رق هەڵسان و تورِد بوونی خۆی دا.
غَـرِيَ الغـديرُ: زلکاوەکـە ئاوەکـەی سـارد بوو.
أغرى بين القـوم: ئاشـوب و فیتنـەیی لـە نێوان خەڵکەکە دا نایەوە.
أغرى الإنسانَ وغيره بالشيئ: مرۆڤەکەی هەڵنا بۆ شـتەکەو وەدەسـتهێنانی ◦ دەگـوترێ: (أغـرى الولَـدَ بالفـضيلة) منداڵەکەی هەڵنا بۆ ڕەوشتی بەرزو جـوان ◦ (أغـرى الكلــبَ بالـصيد) سەگەکەی هەڵنا بۆئەوەی نێچیرەکە بگـرێ ◦ دەگـوترێ: (أغـرى العـداوةَ بيــنهم) دوژمنایــەتی فرێدایــە ناویانــەوە ◦ قورئــان دەفــەرموێ: ﴿فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾.

أغرى به: عاشقی بوو.
غَرَّى الشَّيْءَ: شتەکەی بـەمادەی غـەرە چەسپ کرد ◦ یان رەنگی کرد.
الإغــراء: لــەزاراوەی نەحوییانـــدا بریتییە لە ئاگادارکردنەوەی کەسـی بەرامبـەر بـۆ کردنـی کـاری بـاش و پێویست، دەگوترێ: (الصلاةَ الصلاةَ) ◦ (أخاك أخاك).
الغِـرا: مادەیەکـە لینجـە کاغـەزو دارو شـتی تـری پـێ چەسـپ دەکـرێ بەشتی ترەوە.
الغِراءُ: بەمانا (ألغِراءُ) دێ.
الغَروُ: سەرسام بوون ◦ عەجایەب مان.
الغَروىَ: بەمانا (الغَروُ) دێ.
الغَـرَوِيُّ: هەرشتێـك نیـسبەت بـدرێ بـۆلای غـەرەو وەکـوو غـەرە لینـج و چەسپێنەربێ.
الغَرَواني: هەرشتێك وەکوو غەرەوابێ.
الغَرِيُّ: صمغێکی سوورە ◦ ناوی بتێکە کاتی خۆی خوێنیان تێ هەڵدەسوو ◦ ڕوخسار جوان.
غَزُرَ الشَّيْءُ غزارةً وغُزراً: شتەکە زۆر بـوو ◦ دەگـوترێ: (ما طاب ونَزُرَ خير مما خَبُثَ وغَزُرَ) ئەوەی کەم بێ و پاك بێ باشـترە لەوەی پیس بێ و زۆر بـێ ◦ (فهو غزير) ◦ (ك: غِزار).
أغْزَرَ القومُ: خەڵکەکە حوشـتریان زۆر بوون و شیرو ماستیان زۆر بوو.

ثمار
كاكي
بلح
برتقال
زيتون
كستنا
أفوكاتو
فستق
بندق
جوز
جوز هندي
مانغا
آس

خوخ
مشمش
تفاح
اجاص
تين
عنب
درّاقن
لَوز
كَرَز
موز
اكيدنيا
سفرجل

أغـزَرَ الـشّيْءَ: شـتەكەی زۆركـرد ٥ دەگـوترێ: (أغـزَرَ اللهُ مالـهُ) خـودا ماڵو سامانی ئەوی زۆر كرد.

غازَرَ فلان: فلانكەس شتێـكی بەخشی بۆئەوەی زیاتر وەرگرێتەوە.

غَـزَرَ: هـەر ڕۆژە نارۆژێـك شـیری ئاژەڵەكانی دۆشی.

إستَغزَرَ: بەمانا (غازَرَ) دێ.

إسـتَغزَرَ الـشّيْءَ: داوای زۆر بـوونی شتەكەی كرد.

الغَـزَرُ: قەرتاڵـەو سـەبەتەیە لـە لقـی دارخورما دروست دەكرێ.

المُغزِرَةُ: هەر ڕوەكێـك كـە ئـاژەڵ بیخوا شیری زۆر بێ.

غَـزَّ فـلان بفـلان: فلانكـەس لـە نێوهاوەڵـەكانی دا فلانكەسـی كـردە كەسی تایبەت بەخۆی.

غَزَّ فلان بالقرابة والأولاد والجيران: فلانكەس پیـاوەتیو چـاكەی لەگـەڵ خـزمو منداڵو هاوسێیەكانی كرد.

غَـزَّ الثـوبَ أو الجسمَ بـالإبرَة ونحوهـا: كراسـەكە یـان جەسـتەی بـە نوكـە دەرزی هاژنیەوە ٥ لەسەرخۆ دەرزی هاژنی كرد.

أغزَّت الـشجرةُ: درەختەكە چقڵی زۆر بـوونو ڕەقو گـەڵاو لقـەكانی تێكهاڵان.

أغـزَّت الدّابـةُ: وڵاخەكـە: سـكەكەی بەناخۆشـی دانـا بەناڕەحـەتی بێچوەكەی لێ بۆوە.

غازَّه: پەلەی بۆڵا كـردو بەربـەرەكانی كرد.

إغتَزَّه: بەمانا (غَزَّه) دێ.

تغـازّوا الـشّيْءَ: لەشـتەكەدا كێـشەیان تێـكەوت.

الغُزُّ: خێڵێـكی توركومانین.

غَزغَـزَ: پـاروی پـادانو حـەزی لەخواردنەكەش نەبوو.

غَزغَـزَ الـشّيْءَ: بـەردەوام بـوو لەسـەر سوزن هاژنكردنی شتەكە.

غَـزَلَ الـصوفَ أو القُطـنَ ونحوهمـا غَـزلاً: خوری یان لۆكەكـەی ڕستو كـردی بـە گلۆڵە.

غَزِلَ غَـزَلاً: حـەزی لـە قسەكردن لەگـەڵ ئافرەتدا هەبوو هەوڵی دەدا خۆی لایان خۆشەویـست بكـا ٥ مێبـازی لەگـەڵ دەكردن ٥ (فهو غَزِلٌ).

أغزَلَ: تەشی ڕست ٥ تەشی بادا.

أغزَلَ الظبيةَ: ئاسكەكە كارئاسكی بوو ٥ (فهي مُغزِل).

غـازَلَ المرأةَ: قسەی لەگەڵ ئافرەتەكە كردو خۆی لا شیرین كرد ٥ مێبازیی لەگەڵ ئافرەتەكە كرد.

غازَلَ فلان الأربعين: فلانكـەس تەمـەنی لـە چـل سـاڵی نزیـك بـۆوە.

غوّاصة
غطّاس
غليون
غمامة
غضارة
غدّارة
غلاف الدائرة
غفّارة
مغسلة كهربائية
غربال
مغزل
غار
غاردينيا
غبيراء
غبيرة
غزال
غرنوق
غطّاس أو غوّاص
غراب
غداف
غراب الزرع
غرير

إغتَزَلَ القطنَ ونحوه: لۆكەكەی ڕست ٥ كردی بەدەزو.

تَغزَّلَ: بەتۆپزی دڵداری بەسەر خۆیدا هێنا ٥ دەگوترێ: (تَغَزَّلَ بالمرأة) حەزی لە ئافرەتەكەیە دڵداری لەگەڵ كرد.

الغَزالُ: كارئاسك گیسكەئاسك ٥ (ك: غِزلَة و غِزلان).

الغَزالَةُ: بزنەئاسك ٥ خۆر لەكاتی هەڵهاتنیدا ٥ سەرەتای كێشتەنگاو ٥ (ك: غەزالات) ٥ دەگوترێ: (أتيته غزالة الضحى) سەرەتای كێشتەنگاو هاتمەلای.

الغَزلُ: ریسی ڕێسراو ٥ (ك: غُزولٌ).

المَغزِلُ: شوێنی ڕستن (ك: مغازل).

المِغزَلُ: تەشی ٥ هەرشتێك خوریو لۆكەی پێ بڕێسرێ ٥ وەكوو ئامێری سەردەم كە لەكارگەكاندا بۆ ڕستن بەكاردێ.

غَزَا العَدُوَّ غَزواً وغَزَواناً: هێرشی بردە سەر دوژمنو تاڵانو بڕۆی كردن (فهو غازٍ).

أغزاهُ: ئامادەی كرد بۆ غەزاكردن.

أغزَى فلاناً: مۆڵەتی داو وەرگرتنەوەی قەرز لێی دواخست.

غَزَّاه: ئامادەی كرد بۆ چوون بۆ غەزا.

إغتَزَاهُ: چوو بۆی.

إغتَزَى بفلان: لەناو هاوەڵانیدا كردی بەكەسی تایبەتمەند بەخۆی.

الغَزَاةُ: ناوێكە لە ناوەكانی غەزا ٥ كە گوترا (غَزاة) ئەوە كاری ساڵانەیەو هەمیشەییە ٥ كە گوترا (غَزوة) ئەوە یەكجار غەزاكردن دەگەیەنێ.

الغَزوَةُ: یەكجار غەزاكردن.

الغِزوَةُ: ئەوەی داواكراوە، ئەوەی هەوڵی بۆدراوە.

المَغزَى: بەمانا (ألغزو) دێ ٥ شوێنی غەزا ٥ سرودی غەزاكردن ٥ داواكاریی ٥ دەگوترێ: (ما مَغزاك؟) داواكاریت چییە؟ ٥ مەبەستی قسە ٥ (ك: مَغازٍ).

غَسَرَ على الغريم غَسراً: تەنگی بەقەرزدارەكە هەڵچنی.

تَغسَّرَ الأمرُ: ئیشەكەی تێكەڵو پێكەڵ بوو.

تَغَسَّرَ الغَزلُ: ریسەكە ئاخێ بوو نەیتوانی لە كلكە تەشیەكە دایبكەنێ.

تَغَسَّرَ الغديرُ: ڕەشەباكە چیلكەو دارو پڵو پوشی هاویشتە ناو زلكاوەكەوە.

الغَسِرُ: كاروباری شێواو و تێكەڵو پێكەڵ.

الغَسَرُ: ئەو پڵو پوشەی ڕەشەبا دەیخاتە ناو زلكاو و شوێنی وەهاوە.

غَسَّ خُطبةَ الخطيبِ غَسّاً: ڕەخنەی لە وتاری وتارخوێن گرت.
غَسَّ فلاناً في الماء: فڵانکەسی خستە ناو ئاوەوەو نوقمی کرد.
غُسَّ البعيرُ: حوشترەکە دەردی (غەساسی) گرت ۞ (غەساس) دەردێکە تووشی حوشتر دەبێ.
إنغسَّ في الماء: لەئاودا نوقم بوو.
الُغساسُ: دەردێکە تووشی حوشتر دەبێ.
الغُسُّ: پیاوی زەعیفو بەدڕەوشتو هەتیومچە ۞ (ك: أغساس وغسوس وغَساس).
غَسَقَ الليلُ غَسقاً وغسوقاً: شەو تاریك بوو ۞ شەو داهات.
غَسَقَ القمرُ: مانگ گیرا.
غَسَقَت عَينُهُ: چاوی ئاوی کرد.
غَسَقَت السماءُ: ئاسمان تاریك بوو ڕەش هەڵگەڕا بارانی باراند.
غَسَقَ اللبنُ: شیرەکە بە خوڕەم لە گوانی ئاژەڵەکەوە ڕژایە خوار.
غَسَقَ الجُرحُ: زەرداو و زوخاو لە برینەکە دەرچوو.
أغسَقَ الليلُ: بەمانا (غَسَقَ) دێ.
أغسَقَ فلان: فڵانکەس کەوتە ناو تاریکایی شەوەوە.
أغسَقَ المؤذنُ: بانگدەرەکە بانگی نوێژی شێوانی دواخست بۆ کاتی تاریك داهاتنو پەیدابوونی شەو.
الغاسِقُ: شەو کاتێك کە ڕوناکایی کەناری ئاسمان نامێنێ ۞ مانگی گیراو.
الغَسَاقُ: ئەو کێمو زوخاوەی لە پێستی دۆزەخیان دێتە دەر.
الغَسَّاقُ: بەمانا (الغَسَاقُ) دێ.
الغَسَقُ: تاریکایی شەو ۞ ناوە بۆ دانەوێڵەیەکی ڕەش وەکوو مرۆرو زیزانە کە تێکەڵ گەنمو دانەوێڵە دەبێ.
غَسَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی شت ۞ بەئاو چڵكو پۆخەڵی لێ لابرد ۞ دەشگوترێ: (غَسَلَ اللهُ حوبته) خودا فڵانی لەتاوان پاك کردەوە.
غَسَلَ فلاناً بالسوط: بەقامچی لە فڵانکەسی داو ئازاری پێ گەیاند باشی کوتا.
غَسَّلَ الأعضاءَ: زێدەڕەوی کرد لەشتنی ئەندامەکانی جەستەیدا.
غَسَّلَ الميِّتَ: مردوەکەی شتو پاکی کردەوە.
إغتَسَلَ بالماء: جەستەی خۆی بەئاو شت.
إنغسَلَ الشَّيْءُ: بۆ موتاوەعەی (غَسَلَهُ) دێ.

الغاسولُ: گیایەکی ساڵانەیە لەدەشتەکانی وڵاتی میصردا دەڕوێ.

الغُسالَةُ: ئەو چڵك‌و پیسییەی کەلەئاکامی شتنی شتدا دێتە خوار.

الغَسَّالَةُ: ئافرەتێکە پۆشاك شۆرین بکاتە پیشەی خۆی ٥ ئامێرێکە بۆ شتنی پۆشاك‌و قاپ‌و قاچاخ بەهێزی کارەبا ئیش دەکا.

الغَسولُ: ئەو صابون‌و شامپۆو ئەسپۆن‌و شتەیە بۆ شت شتن بەکاردەهێندرێ.

الغُسلُ: شتنی جەستە هەمووی ٥ بەمانا (الغسول) دێ.

الغِسلُ: بەمانا (الغَسولُ) دێ.

الغِسْلَةُ: بەمانا (الغِسلُ) دێ ٥ ئەو بۆن‌و شامپۆو عەترو عوتورەیە ئافرەت لەکاتی قژ بەشانەکردندا لەقژی دەدا.

الغِسلِين: ئەو چڵك‌و پیساییەی لەئاکامی شتندا لە شتە شۆراوەکە دێتە خوار ٥ کێم‌و زوخاو کەلەجەستەی دۆزەخیان دێتەدەر.

الغَسُولُ: صابون‌و تایت‌و شامپۆو ئەسپۆن‌و شتی وا کەشتیان پێ دەشۆرێ.

الغَسيلُ: شۆردراو.

المُغتَسَلُ: شوێنی شت شتن ٥ ئاوی شت پێ شتن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ﴾.

المَغسَلُ: شوێنی شتن ٥ (ك: مغاسِلٌ).

المغسَلَةُ: شوێنی گشتی بۆ شتنی جل‌و بەرگ یان پاککردنەوەی ٥ تەختەی مردوشۆر، ئەو دارەی مردوی لەسەر دەشۆرێ.

المِغسَلَةُ: ئامێری شتن وەکوو لفکەو شتی وا.

غَسَمَ اللیلُ غَسوماً: شەو تاریك بوو.

أغسَمَ اللیلُ: بەمانا (غَسَمَ) دێ.

أغسَمَ القَومُ: خەڵکەکە چونە تاریکیەوە.

الغَسَمُ: ڕەشایی ٥ تاریکی ٥ پەڵەهەور ٥ (ك: أغسام).

الغُسمَةُ: پەڵەهەور (ك: غُسَمٌ).

غَسَنَهُ غَسناً: جوی، لەناو دەمیدا هێنای‌و بردی‌و بەددان هەنجنی.

الغُسان: لای ژوروی دڵ.

الغَسَّانُ: بەمانا (الغَسَانُ) دێ ٥ دەگوترێ: (لقد علمت ان ذلك من غسان قلبك): زانیم ئەوە لە قوڵایی دڵتەوە دێ ٥ هەرەتی لاوەتی‌و گەنجی ٥ دەگوترێ: (كان ذلك في غَسَّان شبابه) ئەوە لەهەرەتی لاوەتی دا بوو ٥ دەشگوترێ: (ما أنت من غَسَّانه) ئەتۆ پیاوی ئەوشتە نیت.

الغَسَّانيُّ: زۆر جوان.

الغُسنَةُ: کۆمەڵە قژو توك لە پۆپنە یان لەناو چاوان یان لەلاجانگ.

الغَيسانُ: هەرەتی لاوەتی ٥ دەگوتری: (كان ذلك في غيسان شبابه).

غَسا الليلُ غُسُواً: شەو بەخۆی و تاریکییەوە هات.

غَسِي الليلُ غَسىً: بەمانا (غَسَا) دێ.

أغسى الليلُ: بەمانا (غَسَا) دێ.

أغسَى الرجلُ: پیاوەکە کەوتە ناو تاریکیەوە ٥ دەشگوترێ:

اغسِ من الليلِ: سەرەتای شەو مەڕۆ رابوەستە تا هەندێ تاریکییەکەی دەڕەوێتەوە.

أغسى الليلُ فلاناً: شەو تاریکی خۆی کردە بەر فلان و دایپۆشی.

الغُسُوُّ: تاریکی شەو لەکاتی شێوان و دوا ئەو کاتەش تا ڕوناکی کەناری ئاسمان (شفق الأحمر) ون دەبێ.

غَشَّ صدرُهُ: دڵی کینەو حیقدی لەخۆ گرت.

غَشَّ صاحِبَهُ غِشّاً: شتی وای نیشانی هاوەڵەکەی دا کە بەرژەوەندی تێدا نەبێ و زەرەری لێ بکا ٥ شتی وای بۆ دەرخست پێچەوانەی ناو دەروونی بوو.

أغَشَّهُ: خستیە ناو غەش و فرت و فێڵەوە.

غَشَّشَهُ: زۆری غەش لێکرد.

إغتَشَّهُ: گومانی غەشی لێ کرد.

إستَغَشَّهُ: بەمانا (إغتَشَّهُ) دێ.

الغِشاشُ: سەرەتای تاریکی شەو و کۆتایی شەو ٥ ئاوی ناخۆش و نازولاڵ و ناسازو لیێڵ ٥ نوستنی کەم و سەرەخەو شکاندن ٥ پەلەکردن ٥ دەگوترێ: (لقيته على غشاش بەپەلە بينيم.

الغَشَشُ: شوێنی ئاوخواردنەوەی لێڵ.

المغشوش: شتی ناپاڵفتە ٥ دەگوترێ: (لبن مغشوش) شیری ناپوختەو ناخالیص.

غَشَمَ الحاطبُ غَشماً: دارکەرەکە بەشەو داری کردن، بڕینی هەرچی بەردەستی هات بڕی و کۆی کردنەوە بەبێ تێفکرین و جوداکردنەوە.

غَشَمَ الرجلَ غَشماً: ستەمێکی زۆری لە پیاوەکە کرد ٥ (فهو غاشم).

تَغاشموا: خەڵکەکە ستەمیان لەیەکتر کرد.

الأغشَمُ: ڕوەك و گژوگیای وشکەوە بووی کۆن.

الغَشومُ: ئەوەی دەکەوێتە ناو خەڵکەوە چی دەست بکەوێ دەیگری و هەڵی دەگرێ و دەی پێچێتەوە ٥ دەگوترێ: (حرب غشوم) شەڕێکە تاوانبارو بێ تاوان دەگرێتەوە.

الغشيم: ئيش نەزان ◦ گێلو بێئەقڵ ◦ کارنادروست.

المِغشَمُ: ئازاو چاو نەترس بەجۆرێک هیچ شتێک لەمەبەستو ویستی خۆی نەیگێڕێتەوە.

غَشمَرَ السيلُ: لافاو هات.

غَشمَرَ فلان: فلانکەس سواری بێ عەقڵی خۆی بوو هەر خۆی پێی ڕاستە، بەحەقو بەتاڵ ئەوە دەکا.

تَغَشمَرَ لە: ڕقی هەڵساو خۆی گیف کردەوە.

تَغشمَرَ السيلُ أو الجيشُ: لافاوەکە هات یان سوپاکە هات.

تَغشمَرَ الشَّيْئَ: بەزۆرە ملێ شتەکەی لێ ستاند.

الغَشَمشَمُ: پیاوی ئازاو چاو نەترس کە هیچ شتێک لەمەبەستی خۆی نەیگێڕێتەوە ◦ کەسێک ستەم زۆر بکا.

غَشِيَ الليلُ غَشاً: شەو تاریک بوو.

غَشِيَ الفرسُ: ئەسپەکە سەری هەموو سپی بوو باقی جەستەی ڕەنگی تر بوو ◦ (فهي أغشى وهي غشواء).

غَشِيَ الأمرُ فلاناً غَشاً: شتەکە فلانکەسی داپۆشی ◦ کارەکە هەموو کاتی فلانی داگیر کرد ◦ دەگوترێ: (غَشِيَهُ النعاسُ وغَشِيَهُ الموجُ ◦ وغشيه العذاب وغشيه الموت).

غُشِيَ عليه غَشيَةً: بێ هۆش بوو لەهۆش خۆی چوو ◦ (فهو مَغشِيٌّ عليه).

أغشى الليلُ: بەمانا (غَشِيَ) دێ.

أغشَى اللهُ بَصَرَهُ: خودا پەردەی بەسەر چاویدا دا.

أغشى فلاناً الأمرَ: فلانکەسی واڵێ کرد داپۆشی.

أغشَى فلاناً: فلانکەسی هەڵنا بۆئەوەی بچێ بۆلای.

غَشَّى الشَّيْئَ وعلى الشَّيْئِ: شتەکەی داپۆشی.

غَشَّى فلاناً بالسوط أو السيف: بەقامچی زۆری لەفلانکەس دا.

تَغَشَّى الشَّيْئَ: شتەکەی داپۆشی.

تَغَشَّى الشَّيْئُ فلاناً: شتەکە فلانکەسی داپۆشی ◦ هەمووکاتەکانی داگیرکردن ◦ دەگوترێ: (تغطىً فلان بثوبه) فلانکەس بە پۆشاکەکەی خۆی داپۆشی.

إستَغشى ثوبَهُ بثوبه: بە پۆشاکەکەی خۆی داپۆشی بۆئەوەی هیچ نەبینێو نەبیسێ.

الغاشِيَةُ: پەردە ◦ پەردەی دڵ ◦ ڕۆژی قیامەت ◦ ڕوداوی گەورە خێر یان شەڕ ◦ کالانی شمشێر ◦ سوالکەری زۆر ◦ دیدەنیکەرو برادەر کە

لێکدان لێکدان سەردانت بکەن ٥ دەردی سك ٥ سزای گەورە.

الغِشاءُ: داپۆشەرو پەردە.

الغَشيَةُ: لەهۆش چوونی گیانەلاو، ئەو حاڵەتانەی بەسەر مرۆڤدا دێن لەکاتی گیانەلاودا.

غَصَبَ الشَّيْئَ: غَصباً: بەزۆر شتەکەی ستاند.

غَصَبَ المرأةَ: بەزۆر زینای لەگەل ئافرەتەکە کرد.

غَصَبَ الجلدَ: کوڵكو توكو موومکەی لە پێستەکە کردەوە بەبێ ئەوەی بیخاتە حەوزی دەباغەوە.

غَصَبَ فلاناً على الشَّيْئِ: فلاَنکەسی ناچار کرد بەکردنی ئیشەکە.

إغتَصَبَ الشَّيْئَ: شتەکەی داگیرکرد.

غَصَّ بالماء. غَصّاً وغَصَصاً: بەئاو قورگی گیراو ئاوەکە لەگەروی نەچوە خوار، بۆی قوت نەچوو.

غَصَّ المكانُ بأهلهِ: شوێنەکە بە دانیشتوانەکەی تەنگەبەر بوو.

أغَصَّهُ: وای لێ کرد ئاو لەقورگی بگیرێ.

أغَصَّ عليهم الأرضَ: زەویەکەی بەدانیشتواکەنەی تەنگ کرد.

إغتَصَّ: بۆ موتاوعەی (أغصَّهُ) دێ.

الغُصَّةُ: هەرشتێك لەقورگ بگیرێ لەخواردن وخواردنەوە ٥ (ك: غُصَص).

غَصَنَ الغُصنَ غَصناً: لقەکەی بڕیەوە.

غَصَنَ الشَّيْئَ: شتەکەی هەڵگرت.

غَصَنَ فلاناً عن حاجتِه: فلاَنکەسی لە ئیشەکە لادا ٥ دەشگوترێ: (ما غَصَنَكَ عني) چی تۆی لەمن بێ ئاگا کرد.

اغصَنَ العنقود: هێشوەکە بۆڵەکانی گەورە بوو.

أغصَنَ الشجرةُ: لقی درەختەکە ڕوا.

غَصَّنَ العنقود: هێشوەکە بۆڵەکانی گەورە بوون.

الغُصنُ: لقی درەختی جۆراوجۆر ئەستور یان باریك ٥ (ك: غصون، وأغصان).

الغُصنَةُ: لقی بچکۆلەی لقی گەورەی درەخت.

غَضِبَ عليه: ڕقی لێ هەڵساو ویستی تۆڵەی لێ بکاتەوە ٥ (فهو غَضِبٌ وهي غَضِبَةٌ وهو غَضبان وهي غَضبَى).

غَضِبَ له: لەسەر ئەو ڕقی لەکەسێکی تر هەڵسا.

أغضَبَهُ: هەڵینا بۆئەوەی ڕقی هەڵسێ.

غاضَبَ فلان فلاناً: هەریەك لەو دووانە ڕقی یەکتریان هەڵساند.

غاضَبَ فلاناً: دەنگی لە فلاَنکەس دابڕیو لێی دوورکەوتەوە.

تَغَضَّبَ عليه: ڕقی لێ هەڵسا ٥

دەگوترێ: (أغضَبَتهُ فتَغَضَّبَ).

الغُـضابِيُّ: پیـاوی خـواروخێچ لـە مامەڵەو هەڵس‌و کەوتیدا.

الغَضِبُ من الرجال: کەسێـك زوو ڕقی هەڵسێ.

الغَضَبُ: رق هەڵسان.

الغَضوبُ: کەسێك زۆر ڕق هەڵساو بێ زۆر ڕقی هەڵسێ.

غَضَرَ عليه غَضراً: بەزەیی پێدا هاتەوە.

غَضَرَ عنه: پشتی تێ کرد ٥ خۆی لێ لادا.

غَـضَرَ الـشَّيْءَ: شـتەکەی بڕیـەوە ٥ بـۆی دیاری کرد ٥ دەگوترێ:

غَضَرَ له من مالـه: لـەماڵ‌و سـامانی خـۆی شتێکی بۆ بڕیەوە بۆی دیاریکرد.

غَـضَرَ الرجـلَ: پیاوەکـەی بەنـد کـردو نەیهێـشت کارەکـەی ئـەنجام بـدا ٥ دەگوترێ: (أردت آتيك فغضَرَني أمرٌ).

غَـضَرَ الجِلـدَ: پێستەکەی زۆر بـاش دەبـاغ کرد.

غَـضَرَ الله فلانـاً غَـضراً: خـودا دەرگـای ڕەحمەتی خۆی بۆ فلان کـردەوە نـازو نیعمەتی بەسەردا ڕشت.

غَضِرَ الرجلُ بالمال والسَّعَةِ والأهل: پیاوەکـە دوای هەژاریی دەوڵەمەند بوو.

غَضِرَ عن الشَّيْءِ: ڕوی لەشتەکە وەرگێڕا.

غَـضُرَ غَـضارةً: لەخۆشـگوزەرانی‌و نـازو نیعمەتدا بوو.

غَضُرَ النبـاتُ: ڕوەکەکـە لەگەش‌و نومـادا بوو.

أغتَـضَرَ: بەگـەنجی مـردو دیـاردەی نەخۆشی پێوە دیار نەبوو.

تغَـضَّرَ عنـه: ڕوی وەرگێـڕاو خـۆی لێ لادا.

الغاضِـرُ: قـوڕی لیـنج کـە بـۆ دروسـتکردنی گـۆزەو دیـزە بەکاردەهێندرێ.

الغَضارَةُ: دەگوترێ: (إنهم لفي غضارة مـن العـيش) ئەوانـە لـەژیان‌و گوزەرانێـکی خۆشـدان ٥ هـەروا بـەمانا قـوڕی لیـنج دێ کـە قـاپ‌و قاچاغی لێ دروسـت دەکرێ ٥ یـان ناوە بۆ خودی قاپ‌و قاچاغەکان.

الغَضراءُ: زەویەك قوڕەکەی لینج بێ ٥ دەشـگوترێ: (هـم في غـضراء مـن العيش) ئەوان لەژیانی خۆشدان.

الغُـضروف: ئێـسقانی نـەرم لەهەرشوێنێـکی جەستەدا بێ.

غَـضَّت المـرأةُ غَـضاضة وغـضوضةً: ئافرەتەکـە پێـستی تـەنك بـوو بەجۆرێك خوێنەکەی دیارە.

غَضَّتِ النبـاتُ وغـيره: گژوگیاکە تـەڕو تازەیە.

غَـضَّ بَـصَرَهُ وصَـوتَه: چـاوی داخـست، دەنگـی نـزم کـردەوە ٥ قورئـان دەفەرموێ:﴿وَاغضُضْ مِن صَوتِكَ﴾٥

دەشگوترێ: (غَضَّ الطرف) چاوی داخست لەشەرمو حەیاوە.

غَضَّ طرفَهُ عن فلان: سەرپێچی لە فلان قبوڵکردو چاوی لەناستی خراپییەکانی قوچاند.

غَضَّ الغُصْنَ: لقە درەختەکەی شکاندەوە بەڵام لێی نەکردەوە.

غَضَّ فلاناً حقَه: مافی فلانکەسی کەمکردەوە لێی داگرت ٥ دەگوترێ: (لا أغُضُّكَ دَرهماً) دیرهەمێکت لێ کەم ناکەمەوە.

أغَضَّ الشَّيْءَ: شتەکەی کەم کردەوە.

غَضَّضَ الشَّيْءُ: شتەکە ناسك بوو تەرو تازە بوو.

إغتَضَّ منه: لە ڕێزی کەم کردەوە.

إنغَضَّ الطرفُ: چاوی خۆی لە تەماشاکردن نزم کردەوە.

الغُضَاضُ: پێشە سەرو ناوچەوان (روخسار).

الغضاضَةُ: زەلیلیو تێشکان ٥ رەخنەو قورساییو ئەرك.

الغَضُّ: تەرو تازە لەهەموو شتێك.

الغَضَّةُ: زەلیلیو تێشکان.

الغَضيضُ: چرۆو پۆخ لەکاتی دەرکەوتنیدا ٥ چاوی پێلو شۆڕ ٥ زەلیلو خاوەن کەمو کوڕی ٥ (ك: أغِضّاء وأغِضَّة).

المَغَضَّةُ: زەلیلیو کەمو کوڕی.

غَضَفَ الفرسُ ونحوهُ غَضَفاً: ئەسپەکە دەستی کرد بەڕۆیشتن.

غَضَفَ العيشُ غُضوفاً: ژیانو گوزەران خۆش بوو.

غَضَفَ فلان: فلانکەس دڵی نارام بوو.

غَضَفَ العودَ والشيءَ: شوڕکە دارەکەی شکاندەوە بەڵام بە تەواوی لێی نەکردەوە.

غَضَفَ الكلبُ أذنَهُ: سەگەکە گوێچکەکانی خۆی بۆ پێشەوە ڕەپێش کردنو شۆڕی کردنەوە.

غَضِفَ الشَّيْءُ غَضَفاً: شتەکە شلو نەرم بوو ٥ دەگوترێ: (غَضِفَت الأذنُ، وغَضِفَت الأشفارُ. وغَضِفَت السهمُ) قەوسەکە تیرەکەی ئەستوور بوو.

غَضِفَ الليلُ: شەوەکە تاریك بوو ڕەش هەڵگەڕا.

غَضِفَ العامُ: ساڵەکە هەرزانی بوو.

غَضِفَ العَيشُ: گوزەرانو ژیان خۆش بوو ٥ (فهو أغضَف وهي غَضفاء).

أغضَفَتِ الثمرةُ: میوەکە شۆڕ بۆوە.

أغضَفَتِ النخلةُ: دارخورماکە لقو پۆپی زۆر بوو میوەکەی خراپ بوو ٥ (فهي مُغضِفٌ ومِغضَفَةٌ).

أغضَفَت السماءُ: ئاسمان هەور شاردیەوە.

أغـضَفَ الليـلُ: شـەو تاريـكو ڕەش داهات.

غَضَّفَهُ: شەكاندیەوەو خواری كردەوە ٥ دەگوترێ:

غَضَّفَ العودَ: لقەدارەكەی شكاندەوە.

إنغضَفَ العودُ: لقەدارەكە شكايەوە.

إنغـضَفَ أذنـه: گوێچكەی شۆڕبوونەوە بەشـێوەيەكی دەسـتكرد ٥ نـەك بەخيلقەتو سروشت.

إنغـضَفَ القـومُ في الغبـار: خەڵـكەكە كەوتنە ناو تەپوتۆزەوە.

إنغضَفَ البئرُ: بيرەكە تێك ڕوخا.

إنغضَفَ الـضبابُ: تەمومـژ چـين چـين كەوتە سەر يەك.

تَغضَّفَ: بۆ موتاوەعەی (غَضَفَهُ) دێ.

تَغـضَّفَت الحيَّـةُ: مارەكـە قـۆرتو پێـچی كرد لە ڕۆيشتندا.

تَغضَّفَ عليـهم الليـلُ: شـەو بـەتاريكی خۆی دايپۆشين.

تَغـضَّفَ علـيهم الـدنيا: دونيـا ڕوی تێكردنو ژيـانو گوزەرانيـان خـۆش بوو.

تَغضَّفَ عليه: مەيلی كرد بۆلایو سۆزی بۆی هەبوو.

تَغـضَّفَت البئـرُ: بيرەكـە تێـك ڕوخـا، ئەملاو ئەولای ڕوخانە ناوی.

الغَـضَفُ: درەختێـكە لـە وڵاتـی هيندوستان دەشوبهێتە دارخورما لە لـقو پۆپـەكانی پـەردە دروسـت دەكرێن.

غَـضفَرَ الـشَّيْئُ: شـتەكە قـورسو گـران بوو.

الغُضَافِرُ: شێر.

الغَـضفَرُ: تـەبيات وشـكی سـەر ڕەقو تورە.

الغَـضَنفَرُ: شـێر ٥ دەشـگوترێ: (رجـل غَضَنفَرٌ) پياوێكی كەتەو زەبەلاحە.

غَضَنَتِ الناقة بولدها غَـضناً وغِـضاناً: حوشـترەكە بێـچوەكەی پـێش كـامڵ بـوون فـڕێدا ٥ هێـشتا تـوكی لێ نەهاتبوو نەدەزانرا مێيە يان نێرە.

غَـضَنَ فلانـاً: فلانكەسـی بەنـد كـرد ٥ دەگوترێ: (ما غَـضَنَكَ عنـا) چـی تـۆی لەئێمـە دابـڕی؟ نەيهێـشت بێـی بۆلامان؟.

غَـضِنَت العـينُ غَـضناً: چـاو شـۆڕبوو بەخيلقـەت چـاوی بـەرەو خـوار بوون.

غَضِنَتِ الجَبْهَةُ: ناوچەوان چرچو لۆچی تێكەوتن.

أغـضَنت الـسماءُ: ئاسمـان بـارانی بـەردەوام بـوو ٥ دەگوترێ: (أغـضَنَ المطرُ) باران بەردەوام بـوو ٥ (أغـضَنَ

عليه الليلُ) شەو تاريك بوو.

غاضَنَ عَينَه: چاوی خۆی داخست بۆئەوەی گومانی خراپی لێ نەکەنو بڵێن مێبازی دەکا.

غاضنت المرأة: لەگەڵ ئافرەتەکە مێبازی کرد، چاوی لێ هەڵتەکاندو چاوی لێ داگرت.

غَضَّنَت السماءُ: ئاسمان بارانی بەردەوام بوو.

غَضَّنَت الناقة: حوشترەکە بێچوەکەی بە ناکامڵی فڕێدا، لەباری چوو.

غَضَّنَ الشَّيْءَ: شتەکەی دوولاو سێ‌لۆ کردەوە چرچی کرد ٥ گرژی کرد ٥ دەگوترێ: (دخلت على فلان فغَضَّنَ لي من جبهته) چومە لای فلانو ناوچەوانی لێ گرژ کردم.

تغَضَّنَ الشَّيْءُ: شتەکە چۆمایەوەو شکایەوە.

الغَضَنُ (الغَضْنُ): هەرشتێك هەر شکانەوەو لولبوونو چەمانەوەیەك روبدا لە قوماش یان زرێ یان پێست یان گوێ یان هەرشتێکی تر (ك: غضون) ٥ دەشگوترێ: (جاء في غضون كلامك هذا) لەناو قسەو وتارەکەت ئەم شتانە هاتن ٥ هەندێ لەقسەکانت ئەمە بوون ٥ هەروا بەمانا نارەحەتیو ماندوو بوون دێ ٥ دەگوترێ: (لأطلَنَّ غَضَنَكَ) درێژە دەدەم بە ماندوو بونتو ناهێڵم ئیسراحەت بکەی.

الغَضَنفَرُ: بروانە (غَضفَر).

غَضَا الليلُ غَضواً وغُضُواً: شەو بەتاریکی خۆی هەموو شتێکی داپۆشی.

غَضَا البعيرُ: حوشترەکە لە درەختی (غەضا)ی خوارد.

غَضَا فلان: فلانکەس خواردنو پۆشاکو پێداویستیەکانی ژیانی بۆ پەیدا کرابوو ٥ بۆخۆی ژیانی خۆی چاك کردبوو ٥ پێڵوی چاوی لێك نزیك کردنەوە، خەریك بوو چاوی بقوچێنێ.

غَضَا على الشَّيْءِ: لەشتەکە بێدەنگ بوو.

غَضِيت الأرضُ: زەویەکە درەختی (غەضا)ی زۆر بوو.

غَضَا الرجلُ: پیاوەکە چاوی خۆی قوچاندن.

غَضَا البعيرُ: حوشترەکە بە زۆرخواردنی گەڵای درەختی (غەضا) ژانە سکی گرت.

أغضى الليلُ: شەو بەتاریکی خۆی هەموو شتێکی داپۆشی.

أغضى فلان: فلانکەس پێڵوی چاوی لێك نزیك کردنەوە.

أغضى عنه طرفه: چاوی خۆی لێ قوچاند.

أغضى على الشَّيْئ: لەشتەکە بێدەنگ بوو، خۆی لەسەر گرت ٥ بەئارام بوو لەسەری ٥ دەگوترێ: (أغضى عينا على قذى) صەبرو ئارامی هەبوو لەسەر ناخۆشی.

تغاضى عنه: چاوپۆشی لێ کرد، خۆی لێ گێل کرد.

الغاضيةُ من الليل: شەوی زۆر تاریک ٥ شەوی دەیجور.

الغاضية من النيران: ئاگری زۆرو گەورەو بەبڵێسە.

الغضى: درەختێکە لە درەختی (الآثل) دارەکەی زۆر ڕەقو پتەوە، پشکۆکانی زۆر دەمێننەوەو بەزوویی ئابن بەخۆڵەمێشو ناکوژێنەوە ٥ (أهل الغضا) ئاوە بۆ دانیشتوانی وڵاتی نەجد چونکە ئەو وڵاتە درەختی (غەضا)ی زۆرە.

الغضياءُ من الأرض: زەویەک زۆری درەختی (غەضا) هەبێ.

غَطرَسَ على أقرانه: زۆری کەشو فش بەسەر هاوەڵەکانیدا کرد ٥ شایی بەخۆی بوو بەخۆی نازی.

غَطرَسَ فلاناً: ڕقی فلانکەسی هەڵساند ٥ فلانی تورەکرد.

تغطرَسَ: بەمانا (غَطرَسَ) دێ ٥ ڕقی هەڵسا ٥ تورە بوو.

تغطرَسَ في مشيته: لە ڕۆیشتندا خۆی بادا ٥ لارو لەنجەی کرد.

الغِطرِسُ: ستەمکاری گەورەو خۆ بەزلزانو لوتبەرز ٥ (ك: غطارِس).

الغِطريسُ: بەمانا (الغِطرِسُ) دێ ٥ (ك: غطارس).

غَطرَشَ فلان غَطرَشَةً: فلانکەس ملی بۆ حەق نەداو خۆی بەزلزانیو تەکەبوری کرد ٥ (فهو مغطرِش وهي مغطرِشَة).

تَغطرَشَ فلان: لوتبەرزی لەشتەکە کرد.

غَطرَفَ: خۆی باداو خۆی بەزلزانیو خراپەکاری کرد.

تَغطرَفَ: بەمانا خۆبادانو خۆبەزلزان دێ ٥ لەڕۆیشتن دا لارو لەنجەی کرد.

الغطارِفُ: پیاو ماقوڵو ڕێزدار.

الغِطريفُ: بەمانا (الغَطارِفُ) دێ ٥ (ك: غطارِفه وغطاريف).

الغِطرافُ: بەمانا (الغُطارِف) دێ.

غَطَسَ في الماء غَطساً: خۆی لەئاودا نوقم کرد.

غَطَسَ في البحر من أنعمه: لە ئازو نیعمەتدا نوقم بوو.

غَطَسَ في الإناء: دەمی نا بەگۆزەکەوەو ئاوی خواردەوە ٥ لەقاپەکەدا ئاوی خواردەوە.

غَطَسَ الشَّيْئَ في الماء: شتەکەی لەئاوەکەدا نوقم کرد.

غَطَّسَهُ في الماء: لەئاودا نوقمی کرد.

تَغاطَسَ القومُ: خەڵکەکە یەکتریان لەئاودا نوقم کرد.

تَغاطَسَ الرجلُ: پیاوەکە خۆی گێل کرد.

الغاطِسُ: دەگوترێ: (ليل غاطِسٌ) شەوێکی تاریکە ◊ هەروا ناوە بۆ خواروی کەشتی کە لەئاودا نوقم دەبێ.

الغِطاسُ: شتنی منداڵە مەسیحیە لە ئاوی (العمودية)دا ◊ (عيد الغطاس) جەژنێکی ئایینی ڤیبتییەکانە تێیدا یادی لە ئاودا شتنی حەزرەتی مەسیح دەکەنەوە.

الغَطَّاسُ: کەسێک پیشەی خۆ نقوم کردن لەئاودا بێ بۆنەوەی پێویستی خۆی لەناو دەربێنێ ◊ پێشی دەگوترێ: (ألغوّاص).

ألغطيسُ: رەش ◊ زۆر رەش.

المَغطِسُ: شوێنی خۆشتن لەحەمامدا (ك: مغاطِس).

غَطَشَ الليلُ غَطشاً: شەو تاریك بوو.

غَطَشَ فلان غَطشاً: فلانکەس لەبەر پیری یان نەخۆشی بەهێواشی رۆیشت.

غَطِشَ غَطَشاً: چاوی کزبوو، وەکوو ئەوە بە بەشێکی چاوی تەماشا بکا ◊ (فهو أغطَش وغَطِشٌ وهي غطِشَةٌ وغطشی وغَطشاء).

أغطَشَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە ناو تاریکییەوە.

أغطَشَ اللهُ الليلَ: خودا شەوی تاریك کرد ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا﴾.

غَطَّشَ: دەگوترێ: (غَطِّش لي شيئاً) رێگایەکەم بۆ بکەرەوە، بۆ قسەکردن‌و دەربڕینی راو و بۆچون.

تَغاطَشَ عنه: خۆی لێ گێل کرد خۆی بێ ئاگا کرد.

تَغَطَّشَت عَينُهُ: چاوی تاریك بوو نەیبینی.

إغطاشَّ البصرُ: بینایی تاریك بوو، وردە وردە چاوی زەعیف بوو.

غَطَّ في نومه غَطّاً وغَطيطاً: لە خەودا پرخە پرخی کرد دەنگی لێ هات ◊ دەگوترێ: (غَطَّ النائمُ وغَطَّ المذبوح وغَطَّ المخنوق).

غَطَّت القِدرُ: مەنجەڵەکە (دیزەکە) کوڵی‌و دەنگی قڵپە قڵپی هات.

غَطَّ الشَّيْئَ في الماء غَطّاً: شتەکەی لەناو هەڵکێشاو نقومی کرد.

غَطَّ الشَّيْئَ: شتەکەی کەبس کردو گوشی‌و دایچۆڕاند.

إنغطّ في الماء: نقوم بوو چووه بن ئاو.

تغاطّ القومُ في الماء: لەئاودا خەڵکەکە هەریەکەیان ئەوی تری نقوم کرد.

الغُطاطُ: تێکەڵبوونی تاریکی کۆتایی شەو بەسەرەتای روناکی رۆژ.

غَطْغَطَتِ القِدرُ: دیزەکە (مەنجەڵەکە) کوڵاو قڵپەکانی بەرزبوونەوە.

غَطغَطَ البحرُ: دەریا شەپۆلەکانی بەرز بوونەوە.

تَغَطغَطَ البحرُ: بەمانا (غَطغَطَ) دێ.

تَغَطغَطَ: وردو هاڕبوو.

غَطِفَ العيش غَطَفاً: ژیان خۆش‌و ئارام‌و هەرزانی بوو.

غَطِفَ الرجلُ: پیاوەکە برژانگ‌و موژوڵی زۆرو چڕو پڕو درێژ بوون ٥ موی برۆی کەم بوون تەنك بوو ٥ (فهو أغطَف وهي غَطفاء).

غَطا الليلُ غَطواً وغُطُواً: شەو تاریك بوو تاریکییەکەی هەموو شتێکی داپۆشی.

غَطا الشَّيْءَ: شتەکەی شاردەوە داپۆشی.

أغطت الشجرةُ: درەختەکە لقەکانی درێژبوون‌و بەسەر زەوی دا بڵاو بوونەوەو دەورو بەری خۆی داپۆشی.

أغطّ الكرمُ: دار مێوەکە ئاوی خواردەوە کەوتە گەشەو نەشە.

غَطّا الشَّيْءَ: شتەکەی داپۆشی‌و ونی کرد ٥ دەگوترێ: (اللهم أغط على قلبه) خودایە دڵی داپۆشە.

غَطّاهُ: دایپۆشی ونی کرد.

غَطّى الليلُ فلاناً: شەو تاریکی خۆی کردە بەرفلان ٥ بەتاریکی دایپۆشی.

إغتَطى: ون بوو داپۆشرا ٥ دەگوترێ: (إغتطى به) خۆی پێ داپۆشی.

الغِطاءُ: پەردە، داپۆشەر، هەرشتێك بخرێتە سەر شت‌و دایپۆشێ.

الغِطايةُ: ژێر کراس ٥ ئەو پۆشاکە نەرم‌و تەنکەی ئافرەت لە ژێر پۆشاکەوە لەبەری دەکا.

الغَطَوانُ: داکۆکی کردن‌و بەرگری‌و زۆری ٥ دەگوترێ: (إنه لذو غطوان).

الغَطَيانُ: (غَطَيان البحر) هەڵچونی دەریا.

المُغطِيُّ: دەگوترێ: (فلان مَغطِيُّ القناع) فلانکەس نەناسراوو بێ ناوو نیشانە.

غَفَرَ الجريحُ أو المريضُ: بریندارەکە تێ شکا برینەکەی هەڵوەشایەوە.

غَفَرَ العاشقُ: عاشقەکە سۆزو ئەندێشەی لەوە پێشی بۆ گەڕایەوە.

غَفَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی داپۆشی.

غَفَرَ الشيبَ بالخضاب: پیری بەخەنە لەخۆدان شاردەوە مووە سپیەکانی بەخەنە ڕەنگ کردو دایپۆشین.

غَفَرَ المتاع في الإناء: كالاكانی خسته ناو قاپو زەرفەکەو داپپۆشی.

غَفَرَ الله له ذنبه غَفراً: خودا تاوانەکانی داپۆشینو لەگوناهەکانی خۆش بوو.

غَفَرَ الجَلَبُ السوقَ: هاوردە (کالاهێنەر) بازاڕی شکاندو هەرزانی خستە ولاتەوە.

غَفِرَ الثوبُ: قوماشەکە توکی هەڵدا.

غَفِرَ الجرحُ أو المريضُ: نەخۆشەکە حاڵی تێکچو، برینەکە تێکچووەوە، خراپ بۆوە.

أغفَرَ الرَفثُ والعرفُط: روەکی رەفس یان (عورفوت) جەوی‌و لینجایی ناو خۆیان دەردا.

أغفَرَ النخلُ: خورماکە توێکلێکی تەنکی لەسەر پەیدا بوو.

أغفَرَت الأرضُ: زەویەکە ڕوەکی غەفری تێدا ڕوا.

أغفَرَت أنثى تيس الجبل: بزنە کێوی بێچوی نێری بوو.

أغفَرَ المتاع في الوعاء: کالاکەی خستە زەرفی خۆیەوەو پێچایەوە شاردیەوە.

أغفَرَ الشيبَ بالخضاب: پیری بەخەنەو بۆیە شاردەوە ؛ مووە سپیەکانی ڕیش سەرو سمێڵی بۆیە کرد.

إغتَفَرَ له ذنبه: لە گوناهەکانی خۆش بوو.

تغافَرَ القومُ: خەڵکەکە داوای لێخۆشبوونیان بۆیەکتری کرد.

تَغَفَّرَ: جەوی‌و بەرە میغفارەکانی لە روەك‌و درەختەکان چنی.

إستَغفَرَ اللهَ ذنبه: داوای لە خودا کرد لەتاوانەکانی خۆش بێ.

إغْفَارٌ الثوبُ: قوماشەکە توکی هەڵدا.

الغَفّارُ: توکێکی وردە (گەندە موو) لەسەر ڕومەت‌و پشتەمل‌و ناوچەوانی ئافرەت دەردەکەون.

الغِفارُ: نیشانەیەکە لەسەر ڕومەت.

الغِفَارَةُ: پارچە قوماشێکی بچوکە ئافرەت بەسەری خۆیدا دەدا لە هەموو لایەکەوە سەری دادەپۆشێ تا سەرشانی یان کەمتر ◦ چارۆکە، پەچە ◦ هەور لەسەر هەور ◦ کلاوێکە لەمادەی زرێ دەچندرێ‌و لەژێر مێزەرو کلێتە لەسەر دەکرێ ◦ (ك: غفائر).

الغَفَرُ: سك ◦ گەندەموو ◦ توکە وردەی سەر قوماش ◦ مەنزلێکی مانگە لە بورجی سونبولەدا کە بە مەنزلی پانزەهەمی مانگ حسێب دەکرێ.

الغِفرُ: گۆلك (بێچوی مانگا).

الغُفرُ: گیسکە نێری حەیوانە کێوی (بێچوی نێری حەیوانە کێوی).

الغَفَــرُ: روەکێکە لە دەشتایی‌و تەپۆڵکەدا دەڕوێ، یان لەوەڕی ورد کراوو گێرە کراو.

الغَفِرُ: دەگوترێ: (رجلٌ غَفِرُ القفا) پیاوێکە پشتەملی تووکە وردەی پێوەیە.

الغُفْرَةُ: مێینەی حەیوانە کێوی ٥ هەر پەردەو داپۆشەرێك شتی پێ داپۆشی ٥ شتی گونجاو بۆ شتی تر ٥ دەگوترێ: (إغْفِروا هذا بغفرته) ئەوە بەشتێکی گونجاو چاك بکەنەوە.

الغَفِيرُ: گەنەدەموو ٥ زۆرو زەبەندە ٥ دەگوترێ: (جاءَ القومُ جَمّاً غَفيراً) خەڵکەکە بەزۆری هاتن بۆلام.

الغَفِيرَةُ: دەگوترێ: (ما عندهم غَفيرَةٌ) لێخۆش بوونیان نییە لەکەس خۆش نابن ٥ سەرپۆش‌و چارۆکە ٥ زۆرو زەبەندە.

المِغْفارُ: جەویەکە صمغێکە لە درەختی عورفوت دێتە دەر دەخورێ، یان دەکرێتە ناو تورەکەو قوماشەوە لەگەڵ ئاو دەهەژێندرێ‌و دەخورێتەوە.

المِغْفَرُ: کڵاوێکە لەزرێ دروست دەکرێ بۆ پاراستنی سەر لە ژێر قەڵنسووەوە لەسەر دەکرێ.

المِغْفَرَةُ: بەمانا (المغفار) دێ.

غافَصَهُ: لەناکاو گرتی، لەکاتێکدا گرتی کە خەریکی ئەنجامدانی تاوانەکەی بوو.

الغافِصَةُ: بەلاو کارەساتی ڕۆژگار (ك: غوافص).

إغْتَفَّت الدّابةُ: وڵاخەکە بەسەر پێیەکەوە لەوەڕی کەمی خوارد.

إغْتَفَّ فلاناً: شتێکی کەمی دا بەفلانکەس.

تَغَفَّفَتِ الدابةُ: بەمانا (إغْتَفَّت) دێ.

تَغَفَّفَ الإناءُ والضرعُ: ئەو کەمایەتییەی لە قاپەکەدا بوو یان لە گوانەکەدا بوو دایدۆشی‌و دەری هێنا.

الغَفُّ: پوش‌و گەڵا وشکە.

الغِفانُ: کات‌و وەرز ٥ دەگوترێ: (جاءَ على غِفانه) لەکاتی خۆیدا هات.

الغُفَّةُ: ژیانی کوللە مەرگی، ژیانی مامناوەندی ٥ ئەو قەپاڵ‌و پاروە لەوەڕانەی حوشتر بەسەر پێوە دەیخوا (لالەوەڕ) شتی کەم لەبەهاردا ٥ پاشماوەی شیری ناو گوان‌و پاشماوەی ناو قاپ‌و قاچاخ.

غَفَقَ فلانٌ غَفْقاً: فلانکەس کتوپڕ لەناکاو هێرشی کردە سەر شتەکە.

غَفَقَ فلانٌ: فلانکەس دوای ونبونی لەناکاو سەری هەڵێنایەوە.

غَفَقَ الرجلُ: پیاوەکە جار دواجار خواردنەوەی زۆرتر بوو.

غَفَقَ فلانٌ غَفَقَةً: فلانکەس نوست‌و بەدەم

خەوەکەیەوە گوێی لەقسەی خەڵکەکە بوو.

غَفَّقَ: نوستو بەدەم خەوەکەیەوە گوێی لەدەنگی خەڵکەکە بوو.

إغتَفَقَ بە: دەوری دا.

تَغَفَّقَ الشرابَ: جار دواجار شەرابەکەی زۆر خواردەوە.

الغَفَقُ: بارانی کەم، وردەباران.

غَفَلَ عن الشَّيْئِ: لە شتەکە غافڵ بوو لەبەر کەم بەئاگایی و نازیرەکی.

غَفَلَ الشَّيْئَ: وازی لەشتەکە هێنا لەبەر کەم بایەخ پێدانی ◦ شتەکەی داپۆشی ◦ (فهو غافل) ◦ (ك: غُفُول وغُفَلٌ).

أغفَلَ الشَّيْئَ: لەشتەکە بێ ئاگا بوو.

أغفَلَ الدَّابَّةَ: وڵاخەکەی نیشانە نەکرد ئاژەڵەکەی داغ نەکرد.

أغفَلَ فلاناً عن الشَّيْئِ: فلانکەس شتەکەی غافڵ کرد ◦ فلانکەسی بەغافڵ و بێئاگا بینی ◦ لەکاتی ئیشکردن و مەشغوڵیدا پرسیاری لێ کرد ڕانەوەستا تا لە ئیشەکە تەواو دەبێ.

أغفَلَ فلاناً عن الشَّيْئِ: فلانکەسی لەشتەکە غافڵ کرد.

غَفَّلَ فلاناً: فلانکەسی غافڵ کرد وازی لێ هێنا لەکاتێکدا بەخۆی نەزانی.

تغافَلَ: بەئەنقەست خۆی بێئاگا کرد ◦ خۆی بەبێ ئاگا خستە بەرچاو.

تَغَفَّلَ فلاناً: لەکاتی بێئاگایی هاتە لای ◦ چاوەڕوانی ئەوەی کرد بێئاگا بێ.

تَغَفَّلَ عن كذا: لەکاتی بێ ئاگابوون دا فێڵی لێ کرد.

إستَغفَلَهُ: داوای غافڵ بوونی لێ کرد چاوەڕوانی غافڵبوونی ئەوی کرد.

الغُفلُ: کەسێکە خێرو شەڕی لێ چاوەڕوان نەکرێ، هیچی لەدەست نەیە ◦ پیاوێك وەجاغزادە نەبێ ◦ قوداحی قومار کە بێ نیشانە بێ ◦ شتێك نەقازانجی هەبێ نەزیانی لێ چاوەڕوان بکرێ ◦ دەگوترێ: (قدح غُفلٌ) هەروا وشەی (غَفلٌ) ناوە بۆ زەویەك نیشانەی ئاوەدانی تێدا نەبێ ◦ ڕێگایەك ئاوەدان نەبێ کەسی پێدا نەڕوا ◦ هەروا ناوە بۆ پیاوێك ڕۆژگار قاڵی نەکردبێ و دونیا دیدە نەبێ ◦ زەویەك بارانی لێ نەباریبێ ◦ مەوادی خام کەهێشتا شتی لێ دروست نەکرابێ ◦ شیعرێك شاعیرەکەی نەناسراو بێ ◦ کتێبێك نووسەرەکەی ناوی نەهاتبێ.

الغَفَلُ: گوزەران خۆشی ◦ دەگوترێ: (فلان في غفل من عيشه) فلانکەس لەگوزەرانی خۆشدایە.

المغفَّلُ: گێل و نەفام.

غَفا غُفواً: کەمێك نووست ◦ سەرخەوێکی شکاند.

غفا الشيْئُ على الماء: شتەکە سەرئاو کەوت.

أغفى فلان: فلانکەس کەمێك نووست، سەرخەوێکی شکاند ◦ لەسەر خەرمانی کا نووست.

أغْفَت الشجرةُ: درەختەکە لقەکانی شۆڕ بوونەوە.

الإغفاءَةُ: نووستنێکی کەم سەرخەو شکاندن.

الغَفا: کا لەسەر خەرمان: سۆی گەنم (توێکلّی گەنم).

الغَفوَةُ: کۆختەو چاڵی نێچیرەوان کەخۆی تێدا حەشار دەدا.

غَفَى البُرَّ ونحوه غَفياً: گەنمەکەی لە کۆزەڵو بنزێل پاك کرد.

غَفِيَ غفىً: هەنۆزی برد.

أغفى الطعامُ: خۆراکەکە توێکلّو ڕەگو دەنكو شتی وای زۆر بوو.

أغفى البُرَّ ونحوه: گەنمەکەی پاك کرد.

غَفّي الطعامَ: خواردنەکەی لە توێکلّو شتی وا پاك کردەوە.

إنغفى الشَّيئُ: شتەکە شکا.

الغَفَى: کاو کۆت لەسەر خەرمان ◦ خشتو خۆڵو زیزانەو مرۆرو شتی وا کە تێکەڵ گەنم دەبێ ◦ شتی خراپو ئایەغ لەهەر شتێك بێ ◦ دەردێکە تووشی دارخورما دەبێ ؛ جۆرە تەپ و تۆزێکە دەکەوێتە سەر خورماکەو ناهێڵێ بگاو پێبگاو تامی ناهێڵێ بەکوردی پێی دەگوترێ: دەوکە ◦ توێکلّێکە دەکەوێتە سەر دەنکە خورمای بەرسیلەو نەگەیشتوو ◦ خوێڕیو هەتیو مچە.

الغُفاءُ: کا و کۆت کرشەو پڵو پوشی گەنم ◦ دەردێکە تووشی دارخورما دەبێ وەکوو تەپو تۆز وایە دەکەوێتە سەر خورما بەرسیلەو ناهێڵێ پێبگاو شیرین ببێ.

الغُفاءَةُ: سپێنی چاو کە گلێنەی چاو داپۆشێ ◦ زیزانەو مرۆرو قەڵداسوو شتی وا کە تێکەڵ گەنم دەبێ.

غِق غِق: لاسایی کردنەوەی دەنگی مەنجەڵە لەکاتی کوڵینیدا ◦ هەروا ناوە بۆ دەنگی باڵندەو خوڕەی ئاو لەهەندێ حاڵەتدا.

غَقَّ القارُ والقِدرُ ونحوهما غَقّاً: مەنجەڵو دیزەکە لەکاتی کوڵانیدا دەنگی قلّپە قلّپی پەیدا کرد.

غَقَّ الطائرُ غَقيقاً: باڵندەکە دەنگی لێوەهات.

غَقَّ الماءُ غَقّاً: ئاوەکە دەنگی لێوەهات کاتێك لە فراوانەوە بچێتە تەنگە بەراییەوە.

غَلغَقَ الصقرُ: بازەكە فيڕاندى ٥ دەنگى خۆى باريك كردەوە.

غَلَبَـهُ غَلبـاً وغَلَبـاً: زێربـارى كـرد پرواندى بەسەريدا زاڵ بوو.

غَلَبَ فلاناً على الشَّيْئ: شتەكەى بەزۆر لەفلان ستاند.

غَلَبَ على فلان الكرمُ: فلانكەس زۆربەى ڕەوشتەكانى سەخاوەتو پياوەتى تێدا بوو.

غَلَبَت عليـه الحمرة أو الـصفرة: ڕەنگى سورى تێدا زۆر بوو يان ڕەنگى زەرد بەسەريدا زاڵ بوو.

غَلِبَ غَلَباً: ملى ئەستور بوو.

غَلِبَـت الحديقـة: باخەكە درەختـەكانى تێـك چـڕابوونو لێـك هالابوون ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَحَدَائِقَ غُلْبًا﴾.

غُلِـبَ علـى الـشَّيْئ: بـەزۆر شـتەكەى لێ ستاند.

غالَبَـهُ مُغالبةً وغلابـاً: هەريـەكێ لـەو دوانە ويستى بەسەر ئەوى تـردا زاڵ ببێ.

غَلَّبَهُ عليه: واى لێ كرد بەسەرى دا زاڵ ببێ.

غُلِّبَ على صـاحبه: بڕيـار درا بـۆى كـە زاڵ بووە بەسەر هاوەڵەكەى دا.

تغالبوا على البلد: هەندێ لەوانـە زاڵ بوون بەسـەر هەنـدێـكى تريانـدا لـە گرتنى وڵاتەكەدا.

تَغَلَّبَ على بلد كذا: بەزۆر فلان وڵاتـى كۆنتڕۆڵ كرد.

إستَغلَبَ عليه الضحكُ: پێـكەنينى زۆر هات ؛ لەپڕمەى پێكەنينى دا.

إغلَولَـبَ العُـشبُ: گيـاو گژەكـە تێـك هالاو گەشەى كرد.

إغلَولَبَت الحديقة: باخەكە درەختـەكانى چـڕو پـڕ بـوون لقـەكانيان تێـك چڕژان.

إغلَولَبَ القومُ: خەڵكەكە زۆر بوون.

الأغلَبُ: مل ئەستوور ٥ زۆر، دەگوترێ: (على الأغلب وفي الأغلَب) زۆر جار، بەزۆرى ٥ شێر.

الأغلَبيَـة: زۆرينـە ٥ (الأغلبيـة المطلقـة) ئەوەيـە لـە هەڵبژاردنـدا زيـاد لـە نيـوەى دەنگـەكان بێنـێ ٥ (الأغلبيـة النـسبية) ئەوەيـە پاڵێراوێـك لەچاو پاڵێوراوێـكى تـردا دەنگـى زيـاتر بێنێ.

التَّغليـب: لـە بـوارى زمانەوانيـدا هەڵبـژاردنى وشـەيەكە بەسـەر وشـەيەكى تـردا بەمـەرجێ لەنێوانيانـدا پەيوەنديـەك هـەبێ وەكوو (الأبوين، العمـرين، المشرقين، الوالدين).

الغَلَبَةُ: ناونانى شت بەناوێـك بەهۆى زۆر بەكار هێنانـەوە ٥ وەكـوو چۆن لـەزاراوەى شـەرعزاناندا وشـەى

(الكتاب) كراوه بەناو بۆ قورئان ٥ كەچى لەلای نەحویيەكان ناوە بۆ كیتابی سیبویه.

غَلَت غَلتاً: سەوداكەی هەڵوەشاندەوە.

غَلِتَ غَلَتاً: هەڵەی كرد.

إغتَلَتَهُ: لەناكاو گرتی.

تَغَلتَهُ: بەمانا (إغتَلَتَهُ) دێ.

الغَلته: سەرەتای شەو.

غَلَثَ الشَّيْءُ بالشيئ غَلثاً: شتەكانی تێكەڵاو كردن ٥ دەگوترێ: (غَلَثَ الحنطة بالشعير) گەنمەكەی تێكەڵاوی جۆیەكە كرد ٥ (غَلَثَ اللبن بالماء) ماستەكە یان شیرەكەی تێكەڵ بەئاو كرد.

غَلِثَ في الحرب غَلَثاً: ئازابوو لەشەڕدا، گاڵەی كرد.

غَلِثَ الذئبُ بالغنم: گورگەكە هەر دەمی گەیشتە مەڕەكە یەكسەر كەلەپارچەی دەكا.

غَلِثَ الطائرُ: باڵندەكە ئەوەی خواردبووی دەریدایەوە ؛ ڕشایەوە.

غَلِثَ الزندُ: چەرخەكە ئاگری هەڵنەكرد.

غَلِثَ فلان: فلانكەس گەشەو ئەشەیەكی تێدا بوو بەهۆی خواردن و خواردنەوەوە ٥ بەهۆی خەوهاتن و وەنەوزەوە لەرەلەری بوو (فهو غَلِثٌ).

أغلَثَ الزندُ: بەمانا (غَلِثَ) دێ.

إغتَلَثَ الزندُ: بەمانا (غَلِثَ) دێ.

إغتَلَثَ للقوم غُلثةً: درۆیەكی بۆ خەڵكەكە كردو پێی ڕزگار بوو.

تَغَلَّثَ به: حەزی لێ بوو.

ألغلثُ: (غَلثُ الحلم) خەونی پڕوپوچ و بێ بنەما.

الغَلَثُ: قوری ڕەق بوو ٥ دانەوێڵە ڕەشە (مرۆر) كە تێكەڵ گەنم دەبێ.

الغَلِيثُ: نانی گەنم و جۆ ٥ خواردەمەنی غەش تێداكراو، وەكوو گەنم كە كلۆگلی تێدابن، مرۆری لەگەل تێكەڵاو بووبێ.

المُغَلَّثُ: حاڵەتێك لەئازارو ئێش خاوەنەكەی ئەخاتە سەرجێ و نەشزاندرێ هۆكارەكەی چییە ٥ خواردنێك شتی بێكەڵكی تێكەڵ بووبێ و خواردنەكەی ناخۆش كردبێ ٥ وەكوو گەنم كە مرۆرو كلۆ گڵ و شتی وای تێكەڵ بووبێ.

غَلَجَ الفرس غَلجاً وغلجاناً: ئەسپەكە ڕۆیشت بە ڕۆیشتنێكی تێكەڵ لە گورگە لۆقەو نەرمە غارو ڕۆیشتنی هێواش.

غَلَجَ الحِمارُ: گوێدرێژەكە ئاوی خواردەوەو بەزمانی لچەكانی خۆی لستنەوە.

تَغَلَّجَ: سەرپێچی كردو یاخی بوو ٥ دەگوترێ: (تَغَلَّجَ عليه).

الأغلوجُ: لقەدرەختی شلكو نەرم ◊ (ك: أغاليج).

أغلَسَ القومُ: خەڵكەكە كەوتنە ناو تاريكی كۆتايی شەو.

غَلّسَ القومُ: خەڵكەكە لەكۆتايی شەوو بەرەبەياندا ڕەويانكرد.

غَلّسَ فلان بالصلاة: فلانكەس نوێژی لەبەرەبەيانو كۆتايی شەودا كرد.

غَلّسَ القومُ الماءَ: خەڵكەكە لەبەرەبەياندا چوونەسەر كارێزو بيرەئاوەكە.

الغَلَسُ: تاريكی كۆتايی شەو كاتی دەركەوتنی روناكی كازيوە ◊ لەحەديسدا هاتووە: (أن النبي (ص) كان يصلي الصبح بِغَلَسٍ).

غَلصَمَهُ: زمانە بچكۆلەی بڕی.

غَلصَمَ فلاناً: قوڕگی فلانكەسی گرت، دەستی لەبينی فلان نا ◊ دەگوترێ: (هن مُغَلصَمَاتٌ) ئەوانە ئەستۆ بەستراون.

الغَلصَمَةُ: لەبواری پزيشكيدا صەفيحەيەكی غوضروفيیە لەلای بنكی زمانەوەيە، بۆدواوە شۆڕدەبێتەوە بۆئەوەی لەكاتی قوتدانی شتدا بۆری هەناسە قەپات بكاو نەهێڵێ خواردنی تی بچێ ◊ (ك: غلاصم).

غَلِطَ غَلَطاً: هەڵەی كرد، ڕاستييەكەی نەدۆزيەوە.

غَلِطَ في الأمر أو في الحساب: لەئيشەكەدا هەڵەی كرد لە ژمێرياریو تاو وتوی كردنی شت دا هەڵەی كرد ◊ (غَلِطَ في المنطق) لەقسە كردندا هەڵەی كرد.

أغلَطَهُ: خستيە هەڵەوە.

غالَطَهُ مُغالَطةً وغلاطاً: خستيە هەڵەوە.

غَلّطَهُ: خستيە ناو هەڵەوە.

الأغلوطة: ئەوەی هەڵەی تێدا دەكەی يان ئەوەی هەڵەی پی دەكەی ◊ لەقسەی مانا نامەعلوم ◊ (ك: أغاليط).

الغَلَطةُ: يەكجار هەڵەكردن ◊ (ك: غَلطات).

الغَلاّط: كەسێك زۆر هەڵەبكات.

الغَلُوط: دەگوترێ: (مسألة غلوط) مەسەلەيەك مرۆڤ هەڵەی تێدا دەكا.

المِغلاطُ: كەسێك هەڵە بكا.

المَغلطاني: كەسێك لەحيسابو مامەڵەی خۆيدا خەڵك بخاتە هەڵەوە.

المَغلَطةُ: بەمانا (الأغلوطَة) دی.

غَلُظَ الشَّيْءُ غِلَظاً وغِلاظَةً: ئەستوور بوو پێچەوانەی تەنك.

غَلُظَ الشَّيْءُ غِلَظاً وغِلظَةً: بەمانا (غَلَظَ) دێ.

غَلُظَ الزرعُ: کشتو کاڵەکە پێگەیی‌و دانەوێڵەکەی دەرکەوت.

غَلُظَ الرجلُ: پیاوەکە سەر ڕەق بوو (غَلُظَت الأرضُ) زەوییەکە نەرم نەبوو پتەو بوو.

غَلُظَ الخُلُقُ والطبعُ والقولُ والفِعلُ والعيشُ: توندو تیژ بوو توندڕەو بوو ◊ تەبیات وشك بوو ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ﴾.

أغلَظَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەپتەوو توند هاتە پێش چاو ◊ بەشێوەی پتەوو ئەستور کری.

أغلَظَ اليمينَ والقولَ: سوێند خواردنەکەی جەخت کردەوەو زێدەڕەوی تێدا کرد ◊ دەگوترێ: (أغلَظَ له في القول) زێدەڕەوی کرد لەقسەکەیداو جەختی لەسەر کردەوە.

غالَظَهُ: دژایەتی کرد ◊ دەگوترێ: (بينهما مغالَظَة) دژایەتی لە نێوانیاندا هەیە.

غَلَّظَهُ: توندو پتەوی کرد، جەختی لەسەر کردەوە.

غَلَّظَ اليمينَ: سوێندەکەی بەهێز کردو جەختی لەسەر کردەوە.

إستَغلَظَ النباتُ والشجرُ: روەکەکە، درەختەکە پتەو بوو ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ﴾.

إستَغلَظَ الزرعُ: کشتوکاڵەکە پێگەیی‌و دانەوێڵەکەی دەرکەوت.

إستَغلَظَ الشَّيْءُ: شتەکە ئەستوورو پتەو بوو.

إستَغلَظَ الشَّيْءَ: بەئەستوورو پتەو هاتە بەرچاوی ◊ وازی لە کڕینی هێنا لەبەرئەوەی رەق‌و خراپو بێ کەڵك بوو.

الغِلاظَة: توندو تیژی‌و سەر ڕەقی‌و مل نەدان ◊ دەگوترێ: (رجل فيه غِلاظَة) پیاوێکە توندو تیژی لە ڕەوشتی دا هەیە.

الغَلظُ من الأرض: زەوی ڕەقەن‌و بەردەڵان.

الغِلظَةُ: بەمانا (الغِلاظَةُ) دێ.

الغَليظُ: ئەستوورو پتەو پێچەوانەی تەنکە.

أمر غَليظ: کارێکی قورس‌و گرانە (وعذاب غليظ) سزای توندو بەئێش ◊ (ماء غليظ) ئاوی تاڵ ◊ (طعام غَليظ) خواردنی رەق‌و زبرو بێ پێخۆر ◊ (عهد غليظ) پەیمانی جەخت لەسەر کراو (رجل غليظ) پیاوی دڵڕەق‌و توند تەبیات.

المُستَغلَظُ: دەگوترێ: (طعنه في مُستَغلَظ ذراعه) برینەکە لە ئەستورایی قۆڵیدایە.

المُغلَّظَةُ: (الدیّة المُغلَّظَة) ئەو بارتەقای خوێنەیە کە لە کوشتنی شێوە ئەنقەستدا وەردەگیرێ.

غَلغَلَ: پەلەی کرد لە ڕۆیشتندا.

غَلغَلَ الشَّيْءَ في الشَّيْءِ: شتەکەی خستە ناو شتەکەی ترەوەو گونجاندی تاپێکەوە وایان لێهات بوونە یەك.

تَغلغَلَ: پەلەی کرد لە ڕۆیشتندا.

تَغلغَلَ في الشَّيْءِ: چووە ناو شتەکەوە.

تَغلغَلَ الماءُ في الشجر: ئاوەکە بەناو جەستەی درەختەکەدا بلاو بۆوە.

تَغلغَلَ فلان بالغالية: فلانکەس خۆی بە عەتری گران بۆنخۆش کرد.

الغَلغَلُ: ڕەگی درەخت کەبەناخی زەوی دا بڕواتە خوار ٥ (ك: غلاغل).

الغُلغُلَةُ: قیرەو نەرەی دەنگ.

المُغلغَلَةُ: نامەی نێردراو و هەڵگیراو بەناو شارو وڵاتاندا لەم شار بۆ ئەو شارو لەم وڵات بۆ ئەو وڵات.

غَلَفَ الشَّيْءَ غَلفاً: شتەکەی خستە ناو پەردەو توورەکەوە بەرگی بۆ دروست کرد.

غَلِفَ غَلَفاً: لەپەردەیەکی سروشتی خۆیدا بوو.

غَلِفَ الصَّبيُّ: منداڵەکە خەتەنە نەکراوە ٥ دەشگوترێ:

غَلِفَ قلبه: دڵی کوێر بۆتەوە خراوەتە ناو کیسەوە هیچ وەرناگرێ دەڵێی لەپەردەوە پێچراوە (فهو اغلف وهي غلفاء) ٥ (ك: غُلفٌ) ٥ قورئان دەفەرموێ: (وقالوا قلوبنا غُلفٌ).

غَلَّفَ الشَّيْءَ: بەمانا (غَلَفَهُ) دێ.

تَغَلَّفَ: توێکڵی بۆ پەیدا بوو.

الأغلف: ساڵی هەرزانیو فەرەحی ٥ (عیش أغلف) ژیانی خۆشو گوزەرانی باش.

الغِلافُ: پەردە ٥ کالان، توێکڵ وەکوو توێکڵی هێلکەو توێکڵی گوڵو غونچە ٥ زەرفی نامەو شتی وا ٥ (ك: غُلفٌ).

الغُلفَةُ: ئەو پێستۆکە کەلەوانێکی کوڕ دەبڕدرێ لەکاتی خەتەنە کردنیدا ٥ (غُلَفٌ).

غَلَقَ البابَ غَلقاً: دەرگاکەی داخست.

غَلِقَ البابُ غَلَقاً: دەرگاکە داخراو نەکرایەوە، زەحمەت بوو کردنەوەی.

غَلِقَ الرهنُ غَلَقاً: ڕەهنکەرەکە نەیتوانی ڕەهنەکە وەربگرێتەوەو ماڵە ڕەهنکراوەکە دەربێنێتەوەو بوو بەمڵکی ڕەهن لەلاکراوەکە.

غَلِقَ الجاني والأسيرُ: تاوانبارەکە یان

دیلەکە فیدیەی بۆ نەدراو لەبەندا مایەوە.

غَلِقَ فلان: فلانکەس تەنگە تیزە بوو صەبرو ئارامی نەما ٥ دەگوتری: (إياك والغَلَقَ والضجرَ والقَلَق).

غَلَقَ الشَّيْءَ في الشَّيْءِ: شتەکە چووە ناو شتەکەوەو لەگەڵی گونجاو بوونە یەك شت.

أغلَقَ عليه الأمرَ: کارەکەی بۆ یەکالانەکرایەوە لێی عاسێ بوو.

أغلَقَ البابَ: دەرگاکەی بەقفڵو کیلۆن داخست.

أغلَقَ فلاناً على الشَّيْءِ: فلانکەسی ناچارکرد بۆ فلان شت.

أغلَقَ القاتِلَ: بکوژەکەی ڕادەستی خوێنگرانی کوژراو کرد بۆئەوەی چۆنیان بوێ ئاوای لەگەڵدا بکەن.

أغلَقَ الأمرُ فلاناً: کارو ڕوداوەکە فلانکەسی زۆر تورە کرد.

أغلَقَ ظهر البعير: پشتی حوشترەکەی بەباری قورس واێ کرد برینددار ببێ.

أغلَقَ ظهره بالذنوب: بەتاوان پشتی فلانکەسی گران کرد.

أغلَقَ الرهنَ: ماڵە ڕەهن کراوەکەی کردە ماڵی ڕەهن لەلا دانراوەکە.

غالَقَ على الشَّيْءِ: گرەوی لەسەر شتەکە کرد.

غَلَّقَ الأبوابَ: دەرگاکانی بەتوندو پتەوی داخستنو قفڵی باشو پاشکۆڵی باشی تێدا بەکارهێنان.

إنغَلَقَ البابُ: دەرگاکە داخرا ٥ بەناخۆشی کرایەوە، یان کردنەوەی ناستەنگ بوو.

إستَغلَقَ البابُ: کردنەوەی دەرگاکە زەحمەت بوو.

إستَغلَقَ الرجلُ: پیاوەکە زمانی گیراو قسەی بۆ نەکرا.

إستَغلَقَ فلاناً في بيعته: دەسەڵاتی ژیوان بونەوەی لەمامەڵەکەدا بۆ فلانکەس بڕیارنەدا.

الإغلاق: (لەبواری ئابوری دا) بریتییە لەوە خاوەن کارگە کارگەکەی لە ئیش بوەستێنێو دای بخا.

الإغليق: کلیل (ك: أغاليق).

الغَلِقُ: قسەی وەها کە تێگەیشتن لێی زەحمەت بێ.

المِغلاق: ئەو شتەی دەرگای پێ دابخرێو بەکلیل بکرێتەوە ٥ (ك: مغاليق).

المِغلَقُ: بەمانا (المغلاق) دێ.

غَلَّ الماءُ بين الأشجار: ئاوەکە بەناو دارەکاندا بڵاو بۆوەو ڕۆیی.

غَلَّ بصر فلان: دیدی فلان لە ڕێبازی ڕاست دورکەوتەوە، لای دا.

غَلَّ في الشَّيْءِ: چووە ناو شتەکەوە.

غَلَّ الشَّيْءَ في غيرِه: شتەکەی خستە ناو شتێکی ترەوە.

غَلَّ فلان المفاوزَ: فلان چووە ناو ساراوەو پێیدا ڕۆیی.

غَلَّ الدهنَ أو الطيبَ في رأسِه: ڕۆن یان بۆنی خۆشی بردە نێو موی سەری‌و بنکی مووەکانی پێ چەور کرد.

غَلَّ فلاناً: فلانکەسی زنجیرو کەلەبچە کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿خُذُوهُ فَغُلُّوهُ﴾.

الغِلالَةُ: فانیلەو ژێر کراس.

غَلَّ فلان غلولاً: فلانکەس خیانەت‌و غەشی کرد.

غَلَّ صَدرُهُ: سنگی پڕ بوو لە غەل‌و غەش‌و ڕق‌و کینە.

غُلَّ: زۆری تینوو بوو ٥ دەشگوترێ: (غُلَّت يدهُ الى عنقه) ڕەزیل‌و چروکە هیچ نابەخشێ.

غَلَّ البعيرُ: حوشترەکە لەسەر ئاوەکە گەڕایەوە تێری نەخواردبووەوە.

أغَلَّ الرجلُ: پیاوەکە خیانەتی کرد لە دەستکەوتدا.

أغلَّت الضيعَةُ: زەوی‌و زارەکە بەروبوومی باشی دا.

أغَلَّ على عيالِه: دەغڵ‌و دانی بۆ ماڵ‌و منداڵەکەی هێنا.

أغَلَّ الجازرُ: قەسابەکە لەکاتی گرونی گوشتییەکەدا هەندێ پارچە بەزو گۆشتی بە پێستەکەوە بەجێ هێشت.

أغَلَّ فلاناً: خیانەتی لە فلان کرد.

غَلَّلَهُ بالغالية: بەبۆنی خۆش وەکوو میسک‌و عەنبەر بۆنخۆشی کرد.

غَلَّلَ فلان الغِلالَةَ: فلانکەس ژێرکراس‌و فانیلەی لەبەر کرد.

إغتَلَّ فلان بالغالية: فلانکەس بەبۆنی خۆشی وەکوو میسک‌و عەنبەر خۆی بۆنخۆش کرد.

إغتَلَّ الثوبَ: کراسەکەی لەژێر پۆشاکەوە لەبەر کرد ٥ دەشگوترێ: (هو مُغتَلٌّ اليه) ئەو ئارەزوی لای ئەوی هەیە.

إنغَلَّ في الشَّيْءِ: چووە ناو شتەکەوە.

تَغَلَّلَ في الشَّيْءِ: بەمانا (إنغَلَّ فيه) دێ.

تَغَلَّلَ بالغالية: بەبۆنی خۆشی وەکوو میسک‌و عەنبەر خۆی ئارایش دا.

إستَغَلَّ الضَّيعَةَ: بەروبوومی زەوی‌و زارەکەی وەرگرت‌و لێی سوندمەند بوو.

إستَغَلَّ فلاناً: داوای دانەوێڵەی لە فلان کرد.

إستَغَلَّ فلاناً: فلانکەسی بەکار هێنا بۆ بەرژەوەندی خۆی‌و بەشێوەی ناڕەوا.

الغَالُ: شیوی نەرمەڵان‌و پڕ دارو درەخت ٥ (ك: غلان).

الغالَـةُ: ئـەو ئـاو و شـتەیە لەكـەناری دەریـــا لـــە نزمـــاییو چـــاڵ دا كۆدەبێتەوەو لەدەریا دادەبڕێ.

الغِلالَةُ: كراسێكی تەنكە (فانیلەیەكە) لەژێر پۆشاكەوە لەبەر دەكرێ.

الغِـلُّ: حیقـدو كینـەی نـاو دڵو دەروون.

الغُـلُّ: كەلەبچەو پێوەندێـكە لەئاسن دروستكراوە یان لە پێست دەكرێتـە دەستی تاوانبار یان دەكرێتـە ملی ٥ (ك: اغـــلال) ٥ تینوایـــەتی زۆرو ئازاری ئەو تینوایەتییە.

الغَلَـلُ: تینوایـەتی زۆرو ئـازاری ئـەو تینوایەتییە ٥ ئاوی ڕەوان كە بـەبن دارو درەختـــدا بـــڵاو ببێتـــەوەو دەرنەچێ، دەمێك لەسەر زەویەكە دیـار دەبـێو دەمێـكیش ڕۆدەچـێ بەزەویـدا ٥ ئـەو گۆشـتو بـەزەی بەپێستی گورواوە دەمێنێتەوە.

الغلّة: داهاتو بەروبوومی كرێی خانو و كرێی دوكانو كرێی بـەكارهێنانی زەوی بۆ زۆر شتی تر ٥ (ك: غِـلات وغِلال).

الغُلَّـةُ: تینوایـەتی زۆرو ئـازاری ئـەو تینوایەتییـــە ٥ ژێـــر كـــراس ٥ بەرۆیـەك بەسـەر دەمـی مەسینەو گـۆزەو شـتی وا دەبەسـترێ ٥ هـەر شتێـك جەستەی ئادەمیزاد داپۆشـێ ٥ (ك: غُلل).

الغُلولُ: خواردنو خۆراكو خواردنـەوە كەدەچێتە ناو گـەدەوە ٥ دەگـوترێ: (نعم الغُلُـولُ شـراب شـربته أو طعـام طعمته).

الغَليلُ: تینوایەتی زۆرو ئازاری تینوایەتی ٥ ڕقو قـین ٥ دەگـوترێ: (شـفی فـلان غلیلـه) فلانكـەس قـینو قـاری خـۆی دامركانـــدەوە ڕقـــی خـــۆی ڕشـــت ٥ خیانەتو خراپەكاری ٥ (ك: غلائل).

المُغِلُّ: دەگـوترێ: (رجل مغـل) پیاوێـكە پیـشی خـۆی خواردۆتـەوەو قـینو قاری لەدڵ دا پەنهان داوە.

غَلَمَ الإنسان غَلماً: ئادەمیزادەكەی داپۆشی بۆنەوەی ئارەق بكا.

غَلَمَ الأديمَ: پێستەكەی لەناو شتی گەرمدا داپۆشـــی بۆنـــەوەی موومەكـــانی بڕوتێتەوە.

غَلِـمَ الإنـسان وغـيره غَلَمـاً وغُلمـةً: ئادەمیزادەكە حـەزی لـەكاری سێكـسی بـوو ٥ (فهـو غَلِـمٌ ومِغلـيم وهـي غَلِمَـةٌ ومغليم).

اغْلَمَـهُ الـشَّيْءُ: شـتەكە شـەهوەتەكەی وروژاند.

إغـتَلَمَ الإنـسانُ وغـيره: ئادەمیزادەكـە ئـارەزوی كـاری سێكـسی پـەرەی سەند.

إغتَلَمَ الغُلامُ: گەنجەکە گەیشتە کاتی ئەوەی حەزی کاری سێکسی بوروژێ.

إغتَلَمَ البحرُ: دەریا خرۆشاو شەپۆلەکانی کەوتنە جمبوش‌و تێکەوە هاویشتن.

الغلام: گەنج لەو کاتەوە سمێڵ بۆر دەکا ٥ هەروا ناوە بۆ مندالّ لەکاتی لە دایکبوونیەوە تا دەگاتە تەمەنی لاویەتی ٥ بەشێوە مەجاز بۆ پیاو و نۆکەر بەکار دەهێندرێ.

الغلامية: حالّەتی گەنجی ٥ دەگوترێ: (جاوزَ حَدَ الغلامية) ٥ کچۆڵە پۆشاکی کوڕی گەنج بپۆشێ‌و سەرو قژی خۆی وەکوو سەرو قژی کوڕ لێ بکا.

الغُلمَةُ: وروژانی کۆئەندامی سێکسی.

الغُلومَةُ: حالّەتی گەنجی ٥ سەرو سیمای گەنج ٥ دەگوترێ: (هو غلام بين الغلومة).

الغُلوميَّةُ: بەمانا (الغلامية) دێ.

الغَيلَمُ: کیسەڵی نێر ٥ گەنجی ناوچەوان پان ٥ ئادەمیزادی توکن ٥ سەرچاوەی ئاو لەناو بیردا ٥ دەشگوترێ: (ما بالدار غَيلَمٌ) کەس لەخانووەکەدا نیە.

غلا السِّعرُ ونحوه غُلواً وغلاءاً: نرخ زیاد بوو، بازاڕ بەرز بۆوە ٥ لەسنوور دەرچوو.

غَلا النبْتُ: روەکەکە بەرز بۆوەو گەورە بوو و تێك چرژا.

غلا فلان في الأمر والدين: فلانکەس زێدەڕەوی کرد لەکارەکەدا، یان لەئایینداو لەسنوور دەرچوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ﴾.

غلا الدابة في سيرها: ولاخەکە لە رۆیشتنەکەیدا لەئاستی رۆیشتنی ئاسایی دەرچوو کەوتە هەڵبەزو دابەز.

غَلا السهمُ: تیرەکە لە ڕێڕەوی خۆی بەرز بۆوەو سەری کرد، نیشانەکەی نەهەنگاوت ٥ (غلا بالسهم) بەهۆی تیرەکەوە ویستی بەرز بێتەوەو دەستی بگاتە شوێنەکە.

أغلى الكرمُ: مێوەکە گەڵاکانی تێك هالّان‌و تولەو تەرزەی زۆرو چڕ بوون‌و درێژ بوون.

أغلىَ الكرمَ: دار مێوەکەی هەڵپەرداوت‌و تولەکانی کەم کردنەوە بۆ ئەوەی بەهێز بن‌و بەری باش بگرن.

أغلى الشَّيْءَ: شتەکەی بەگران زانی.

أغلى السِّعرَ: نرخەکەی بەرز کردەوە.

غالى في الأمر غلاءً ومغالاةً: زێدەڕەوی کرد.

غالى الشَّيْءَ وبه: بەنرخی زۆر شتەکەی کڕی.

غالى فلاناً: قەصدى فلانى كرد ٥ بۆيەكتر چوون.

غالى بالسهم: ويستى بەهۆى تيرەكەوە دەستى بگاتە بەرزى.

غَلّى السِّعرَ: نرخەكەى بەرز كردەوە.

إغتلى الشَّيْئُ: شتەكە زۆر بوو.

إغتلى البعيرُ: حوشترەكە لە شێوە رۆيشتنى ئاسايى خۆى دەرچوو كەوتە گورگە لۆقە.

تغالى في الأمر تغالياً: زێدە رۆيى كرد لەكارەكەدا.

تغالى في البيع: بەنرخى گران شتى فرۆشت ٥ دەگوترێ: (بعته بالتغالى) بەنرخى زۆر فرۆشتم.

تغالى القومُ بالسهام: خەڵكەكە تيريان بەيەكترەوە نا ٥ شەرە تيريان كرد.

إستغلى الشَّيْئَ: شتەكەى بەگران دەست كەوت ٥ بەگرانى زانى.

الغالي: گران پێچەوانەى هەرزان ٥ دەگوترێ: (بعتُهُ بالغالي) ٥ گۆشتى قەڵەو.

الغلاءُ: گرانى ٥ بەرزبوونەوەى نرخى كالا.

الغُلواءُ: زێدەرۆيى ٥ (غَلواء الشباب) سەرەتاى گەنجى‌و هەرەتى لاوەتى.

الغَلوَةُ: رەمب هاوێژێك، تير هاوێژێك، بەئەندازەى سێ سەد تا چوار سەد مەترێك دەبێ ٥ (ك: غلاء وغلوات).

غَلَتِ القِدرُ ونحوها غلياً وغلياناً: مەنجەڵەكە كوڵى‌و هەڵچوو.

غلي الرجلُ: پياوەكە رق‌و قينى زيادى كرد.

أغلى الماءَ: ئاوەكەى وا لێكرد بكوڵێ ٥ دەگوترى: (أغلى القِدرَ) مەنجەڵەكەى كوڵاند.

غَلّى فلانٌ: فلانكەس لە دوورەوە دەستى بەرز كردەوەو سڵاوى كرد.

غَلّى الماءَ: ئاوەكەى كوڵاند.

غَلّى فلاناً: بەعەترو بۆنى خۆش‌و بەنرخ خۆى بۆنخۆش كرد.

تَغَلّى بالغالية: بەعەترو بۆنى خۆش‌و بەنرخ خۆى بۆنخۆش كرد.

الغاليةُ: چەند بۆنێكى تێكەڵاو كراون وەكوو ميسك‌و عەنبەر.

الغَلايَةُ: جۆرە مەنجەڵێكە شلەمەنى تێدا دەكوڵێندرێ.

غَمَتَ الطعامُ فلاناً غَمتاً: خواردنەكەى بەچەورى خواردو لەسەر گەدەى قورس بوو گەدەى ترشا.

غَمَتَ الشَّيْئَ: شتەكەى داپۆشى.

غَمِتَ الرجلُ غَمتاً: خواردنەكە لەسەر گەدەى قورس بوو گەدەى ترشا.

غَمَدَ السَّيفَ غَمداً: شمشێرەكەى خستە

کالانەکەیەوە.
أغمَدَ السیفَ: شمشێرەکەی خستە کالانەکەیەوە.
أغمَدَ الأشیاءَ: شتەکانی خستە ناو یەکترەوە.
غَمَّدَ فلاناً: عەیبو عاری فلانکەسی داپۆشی.
غَمَّدَ فلان فلاناً کذا: فلانکەس بەو شتە فلانکەسی داپۆشی.
إغتَمَدَ فلان اللیلَ: فلانکەس کەوتە ناو شەوەوە.
تَغَمَّدَ فلاناً: فلانکەسی داپۆشی ٥ دەگوترێ: (تَغَمَّدَ الله فلاناً برحمته) خودا فلانکەس بخاتە ژێر رەحمەتی خۆیەوە ٥ بەسۆز و رەحمەتی خۆی داپۆشێ.
تَغَمَّدَ الإناءَ: زەرفەکەی پڕ کرد ٥ دەگوترێ: (تَغَمَّدَ المکیالَ) پێوەرەکەی پڕ کرد.
الغامِدُ: کەشتی پڕ ٥ بیری پڕکراوە.
الغِمدُ: کالانی شمشێر ٥ (ك: غمود وأغماد)
الغِمدیَةُ: (غِمدیة الأجنحة) ٥ لەبواری (زیندەوەر زانیدا) پێرە حەشەرەو جرو جانەوەرێکە باڵەکانی پێشەوەی رەقو پتەون.
غَمَرَهُ غَمراً: کەوتە سەری‌و داپۆشی ٥ دەگوترێ: (غمر فلان فلاناً) فلانکەس بەفەزڵو پیاوەتی‌و بەخششی خۆی فلانی داپۆشی.
غَمِرَت الیدُ: دەستی بۆن گۆشتی لێهات یان بۆن چەوری لێ هات ٥ دەشگوترێ: (غَمِرَ عِرضُهُ) ناموسی لەککەدار بوو.
غَمِرَ صدرُهُ علی فلان: دڵو دەروونی (سنگی) پڕ بوو لەرقو کینە لەفلان.
غَمِرَ الرجلُ: پیاوەکە کارو روداوەکانی تاو وتوێ نەکردن تێیان دا قاڵ نەبوو ئەزموونی نەبوو.
أغمَرَهُ: داپۆشی‌و پەردە پۆشی کرد.
غامَرَ فلانٌ: فلانکەس خۆی خستە ناو کێشەو شەڕو ئاژاوەوە.
غامر فلاناً: هەڵمەتی بۆ فلان بردو شەڕی لەگەڵدا کردو لە مردن نەترسا ٥ (فهو مغامِر).
غَمَّرَ الرجلُ: پیاوەکە خۆی خستە ناو چورتمو تەنگو چەڵەمەوە.
غَمَّرَت المرأةُ وجهها: ئافرەتەکە بەزەعفەران دەم وچاوی خۆی سفتو لووس کردن.
إغتَمَرَت المرأةُ وجهها بالغُمرَةِ: ئافرەتەکە بە زەعفەران دەمو چاوی ئارایشدا بۆئەوەی پێستی دەمو چاوی سافو سفت بنوێنن.
إغتَمَرَ الرجلُ في الماءِ: پیاوەکە لەئاوەکەدا خۆی نوقم کرد.

إغتَمَرَ الماءُ الشَّيْئَ: ئاوەکە شتەکەی داپۆشی ○ دەگوترێ: (جيش يغتمر كل الشّيئ) سوپایەکە هەموو شتێك دادەپۆشێ.

إغتَمَرَ السَّكرُ فلاناً: مادە سەرخۆشکەرەکە عەقڵو هۆشی فلانکەسی داپۆشی.

إنغَمَرَ في الماء: لە ئاوەکەدا نوقم بوو.

تَغَمَّرَت المرأةُ: ئافرەتەکە بەزەعفەران دەمو چاوی خۆی ئارایشدا بۆئەوەی سفتو لوس بنوێنن.

تَغَمَّرَ الرجلُ: پیاوەکە ئاوی بە پیاڵەی پچوك خواردەوە.

تَغَمَّرَت الماشية: ئاژەڵەکە وچەو جروزەی تازە رسکاوی خوارد.

الغامِرُ من الأرض: زەوی وێرانەو ئاوەدان نەکراوە، زەویەك ئاو دایپۆشی بێ یان لمو گڵو خۆڵ دایپۆشیبێو بەکەڵکی کشتوکاڵ نەیە.

الغِمارُ: (غمار الناس) کۆمەڵی ئادەمیزادی قەرەباڵغو پاڵەپەستۆکار ○ (غِمار القدم) لەبواری پزیشکیدا نەخۆشیەکە توشی قاچ دەبێ بەهۆی مانەوەی زۆری لەناو ئاوی کەمێك گەرمدا.

الغَمرُ من الماء: ئاوێکە کەسێك بچێتە ناوی تێدیدا نوقم ببێ ؛ ئاوێك شت داپۆشێ بە پێچەوانەی (الضحل من الماء) کەکەم بێ هیچ دانەپۆشێ.

غَمَرَ البحر: قولایی دەریاو زۆرینەی دەریا.

غَمَرُ الثياب: پۆشاکی پانو پۆڕو فراوان ○ شتێك بۆنی چەوریو شتەکانی تر نەهێڵێو دایان پۆشێ.

غَمرُ الناس: بەمانا (غمار الناس) دێ ○ دەشگوترێ: (رجل غمر الرداء) پیاوێکە بەخشندەو سەخی سروشتە ○ (رجل غمر الخُلُقِ) پیاوێکە ڕەوشت جوانو لەسەر خۆیە ○ (رجل غَمر) پیاوێکی بێ ئەزمونو دونیا نەدیدەیە ○ ئەگەر وشەی (غَمر) بۆ ئەسپ بەکارهات، بەمانا ئەسپی ڕەسەنو خۆشڕۆ و هەنگاو درێژدێ ○ هەروا وشەی (غَمر) بەمانا رقو کینەی شاردراوە دێ ○ دەشگوترێ: (ليل غمر) شەوێکی تاریکی زۆر تاریك.

الغِمرُ: رقو کینە ○ تینوایەتی ○ (ك: أغمار).

الغُمرُ: زەعفەران ○ بۆیەیەکە لە زەعفەرانو کورکوم دروست دەکرێ ○ (ك: أغمار).

الغَمَرُ: کینەو رقو دڵ پیسی ○ (غَمَرُ الناس) کۆمەڵو قەرەباڵغی ئادەمیزاد ○ دەشگوترێ: (رجل غَمَرٌ)

پیاوێکی بێ ئەزمونە ٥ روداو قاڵیان نەکردووە ٥ (ك: أغمار).

الغُمَرُ: پیاڵەی بچوك کەلەکاتی بەشکردنی ئاوی کەمدا ئاوی پێ بەش بکرێ لەسەفەرو شوێنی بێ ئاودا ٥ بەو جۆرە دێنن بەردۆچکەیەك دەخەنە بنکی پیاڵەکەوە ئاوی تێدەکەن تا بەردۆچکەکە دادەپۆشێ‌و دەیدەنە یەکیان بیخواتەوە ئەمجار بۆیەکە یەکەیان بەو جۆرە ٥ دەشگوترێ: (بلّت الإبلُ أغمارها) حوشترەکە کەمێ ئاو خواردەوە.

الغَمرَةُ: توندو تیژی ٥ نارەحەتی ٥ زۆری‌و جەنگەی شت ٥ (ك: غُمَرٌ وغِمار وغَمَرات) ٥ (غَمَرات الموت) تەنگانەو نارەحەتی مردن.

الغُمرَةُ: بەمانا (الغُمرُ) دێ.

الغَمیرُ: ئاوی زۆر ٥ دەگوترێ: (هذا كثير غمير) هەروا ناوە بۆ روەكێكی تر کە لەسەر قەدی رووەکەکە بڕوێ وەکوو وەچەی توتن‌و شتی وا ٥ چروزە ٥ (ك: أغمراء).

الغَمیرَةُ: تەڕ ٥ شتی تەڕو تازە ٥ گیای وشك‌و دوورواوە بۆ لەوەڕی ئاژەڵ ٥ جۆ کە دەکرێ بەئالیك بۆ ئەسپ لەکاتی ئەوەدا کە دەیانەوێ قەد باریك بێ.

المُغتَمَرُ من القمح: گەنمێك کە لەکاو کۆتەکەی جیا نەکرابێتەوە ٥ هێشتا شەن نەکرابێ.

المُغَمَّرُ من الثیابُ: قوماشی ڕەنگ کراو بەزەعفەران.

المُغَمَّرُ من الرجال: پیاوێك ڕۆژگار قاڵی نەکردبێ‌و ئەزمونی نەبێ ٥ کەسێك لە پیاڵەی بچوکدا ئاو بخواتەوە لە کاتی کەم ئاویدا کە ئاو بەپیاڵەی بچوك دابەش دەکەن.

المَغمور من الرجال: پیاوێك کەس نەیناسێ‌و بێ ناو و نیشان بێ ٥ ژێر دەستەو چەوساوە بێ.

غَمَزَت الدّابَةُ غَمزاً: ولاخەکە لەکاتی ڕۆیشتندا قاچی خوار دانا، جۆرە شەلییەکە.

غَمَزَ بفلان: هەوڵیدا زیان بەفلانکەس بگەیەنێ.

غَمَزَ على فلان: تانەی لەفلان دا ٥ (فهو غامز وغُمّاز).

غَمَزَ الكبشَ وغیره: دەستی لە بەرانەکە داو هەڵی پشکنی بۆئەوەی بزانێ ئاخۆ قەڵەوە یان کزە.

غَمَزَ التینَ: دەستی لە هەنجیرەکە دا بۆئەوەی بزانێ ئاخۆ گەییوە یان کاڵە.

غَمَزَ بالعین أو بالحاجب: بەچاو یان بە برۆ ئاماژەی بۆکرد ٥ چاوی لێ داگرت برۆی لێ هەڵتەکاند.

غَمَزَ زِرَّ الجرس ونحوه: دەستی بە دوگمەی جەرەسەکەدا نا.

أغمَزَ الرجلُ: پیاوەکە نەرمو نیان بوو.

أغمَزَ فلاناً وفيه: فلانکەسی بەزەبوون زانیو عەیبی لێ گرتو لەشانی کەم کردەوە.

إغتَمَزَ الرجلُ ما فعله غيره: پیاوەکە تانەی لە بکەری ئیشەکەداو بیانوی تانەدانی بۆ پەیدا بوو.

تَغامَزَ القومُ: خەڵکەکە بە چاو یان بەدەستیان ئاماژەیان بۆ یەکتر کردو یەکتریان لە مەبەستی خۆیان حاڵی کرد.

الغَمَزُ: پیاوی بی دەسەڵاتو زەبوون ٥ کەسێك کاڵاو ئاژەڵی خراپ بێ.

الغَمّازُ: کەسێك زۆر بەچاو و بڕۆ ئاماژە بۆ شت بکا ٥ زۆر چاو داگرێ، زۆر بڕۆ هەڵتەکێنێ ٥ شتێکی سوکەڵەیە بەدواوەی ماسی گرەوە دەبەسترێو سەر ئاوە، کەنقوم بوو نیشانەی ئەوەیە قولاپەکە ماسی پێوە بووە ٥ لەبواری مۆسیقادا بە کلیلێك دەگوترێ لە جیاتی سەرە پەنجە کونەکە دەگرێ.

الغَمّازَةُ: کیژی جوان.

الغَميزُ: عەیبو عار ٥ دەگوترێ: (ما فيه غميز) عەیبی تێدا نییە ٥ دەسەوەسان لەکارو کردەوەداو کاڵفام.

الغَميزَةُ: بەمانا (الغَميزُ) دێ.

المَغمَزُ: عەیبو عار ٥ شوێنی تانەو تەشەر ٥ دەگوترێ: (ما فيه مغمز لغامز).

المَغموز: تۆمەتبار بە عەیبو لەککە ٥ دەگوترێ: (هو مغموز في نسبه أو دينه).

غَمَسَ النجمُ غُمُوساً: ئەستێرەکە ئاوا بوو.

غَمَسَت الطعنة: زەبرەکە گۆشتی بڕی، چووە ناوەوە.

غَمَسَ الشَّيْئَ في الماء ونحوه: شتەکەی بەناو داپۆشی ٥ لەب ئاوی کرد ٥ نقومی کرد ٥ دەگوترێ: (غَمَسَ اللقمة في الإدام) پاروەکەی لە کێشتە شلەکە هەڵکێشا.

غَمَسَ اليمينُ الكاذبةُ صاحبها في الإثم: سوێندە بەدرۆکە خاوەنەکەی تاوانبار کرد ٥ خستیە ناو گوناهەوە.

غامَسَ: خۆی خستە ناو شەڕو ئاژاوەکەوە.

غامَسَ فلاناً: فلانکەسی نقوم کرد لەئاودا.

غامَسَ القومَ: خەڵکەکەی خستە ناو شەڕو ئاژاوەوە.

غامَسَ الأمرَ: چووە ناو کارەکەوە.

غَمَّسَ شربه: ئاوخواردنەوەی کەم کردەوە.

إغتَمَسَ في الماء: خۆی لەئاودا نقوم کرد.

إنغَمَسَ في الماءِ: بەمانا (إغتَمَسَ فيه) دێ.

تَفامَسَ القومُ: خەڵکەکە یەکتریان لەناودا نقوم کرد.

الغَمّاسَةُ: زەبرێك برینی قوڵو فراوان لە جەستەدا بکاو بەتەواوی بچێتە ناو گۆشتەوە.

الغَموسُ: سوێندی بەدرۆ، سوێندێك خاوەنەکەی بخاتە ناو تاوانەوە ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (اليمين الغَموسُ تَذَرُ الديارُ بلاقع) سوێندی بەدرۆ دەبێتە مایەی ماڵوێرانیو وڵات خاپوور بوون.

الغَموسُ من الأمر: کارو کردەوەیەك ببێتە هۆی چورتمو کێشەو بەڵاو کارەسات.

الغَميسُ من النبات: سەوزاییەك پوشو پەڵاشی کۆن دایپۆشیبێ ٥ بێشەڵانی قەفەزازو شتی وا کەخۆی تێدا حەشار بدرێ ٥ هەروا ناوە بۆ جۆگای بچوك کە بەناو درەختەکاندا ڕەوان دەبێ.

الغميسةُ: بێشەڵانی قەفەزاز کەخۆی تێدا حەشار بدرێ.

غَمَصَهُ غَمصاً: سووکایەتی پێکردو بەهیچو پوچی زانی.

غَمَصَ النعمةَ: سپڵەیی نواند بەرامبەر نیعمەت، ناشکوری کرد.

غَمَصَ عليه قولاً قاله: ڕەخنەی لەو قسە گرت کە گوتی ٥ دەشگوترێ: (لا تَغمِص عليَّ) درۆم لەگەڵ مەکە ٥ قسەی درۆم بەدەمەوە هەڵ مەبەستە.

غَمِصَت العينُ: چاو ڕیپۆقی کرد ٥ ڕیپۆقی پێوە بوو ٥ دەشگوترێ: (غَمِصَ فلان) فلانکەس چاو ڕیپۆقاوییە ٥ (فهو أغمَص وهي غَمصاء) ٥ (ك: غمص).

إغتَمَصَهُ: بەمانا (غَمَصَهُ) دێ.

المُتَغمِّصُ: دەگوترێ: (فلان متغمِّصٌ من هذا الخبر) فلانکەس ترسی ئەوەی هەیە ئەم هەواڵە ڕاست نەبێ، ئەگینا زۆری پێ خۆشە.

الغُميصاءُ: یەکێکە لە دوو ئەستێرەی (شیعراو عەبور) کە دوو ئەستێرەی گەورەو پرشنگدارن بە تەنیشت ئەستێرەی (الجوزا) وە.

غَمَضَ الشيْئُ والكلام: شتەکە یان قسەکە ڕونو ئاشکرا نەبوو.

غَمَضَت الدارُ: خانووەکە لە شەقامە ڕێوە دوور بوو.

غَمَضَت عينه: چاوی نوقاند، چاوی سەرییەکنانو نوست ٥ دەگوترێ: (ما غَمَضتُ) نەنووستم.

غَمَضَ الخلخال في الساق: خرخاڵەکە

لەقاچی دا هۆن بوو لەبەر قەڵەوی‌و گۆشتنی قاچی.

غَمَضَ الكعبُ: قاپەڕەقەی لەگۆشتدا ونبوو.

غَمَضَ فلان في الأرض غَمضاً وغُموضاً: فلانکەس بەناو وڵاتدا ڕۆی‌و ونبوو سەری هەڵنەهێنایەوە.

غَمَضَ عنه في البيع أو الشراء غَمضاً: ئاسانکاری کرد دەربارەی لە فرۆشتن‌و کڕیندا.

غَمُضَ المكانُ غماضة وغموضةً: بەمانا (غَمَضَ) دێ.

غَمُضَ الشَّيْئُ والكلامُ: بەمانا (غَمَضَ) دێ.

اغمَضَت الفلاةُ على الشخوص: دەشتەکە نیشانە دانراوەکانی ڕێگای تێدا دیار نەبوون.

أغمَضَ فلان في السلعة: فلانکەس نرخی کاڵاکەی نزم کردەوە لەبەر خراپی خودی کاڵاکە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَستُم بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغمِضُوا فِيهِ﴾.

أغمَضَ فلان عن فلان: فلانکەس لەبواری کڕین‌و فرۆشتندا چاوپۆشی لەفلان کردو سەنگ‌و سوکی لەگەڵدا کرد.

أغمَضَ عن الشَّيْئِ: چاوی لەشتەکە پۆشی.

أغمَضَ الرجلُ: پیاوەکە پرکێشی تاوانی کردو دەشیزانی کەتاوانە.

أغمَضَ عينيه: هەردوو چاوی لێکنان ٥ قوچاندنی ٥ دەشگوترێ: (ما أغمَضتُ) چاوم لێک نەناوە، نەنوستوم.

أغمَضَ عنه طرفه: چاوی داخست بۆی نەڕوانی.

أغمَضَت العينُ فلاناً: چاوەکە بەشێوەیەکی سووکایەتی تەماشای فلانی کرد.

أغمَضَ فلان النظرَ: فلانکەس ڕاو بۆچوونێکی ڕاست‌و دروستی هێنایە پێشەوە.

أغمَضَ الميتَ: چاوی مردووەکەی لێک نان.

غَمَّضَ فلانٌ: فلانکەس پرکێشی تاوانی کردو بەئەنقەست تاوانی ئەنجام دا.

غَمَّضَ على هذا الأمر: بەسەر کارەکەدا تێپەڕی‌و گوێی پێنەدا.

غَمَّضَ عن الشَّيْئِ: چاوی لەشتەکە داخست‌و خۆی لێ بێ ئاگا کرد.

غَمَّضَ في البيع: لە مامەڵەی کڕین‌و فرۆشتندا کارئاسانی کرد.

غَمَّضَ عينيه: هەردوو چاوی لێك نان.

غَمَّضَ الميتَ: چاوی مردووەکەی لێك نان.

غَمَّضَ الكلامَ: قسەکەی چەواشە کرد.
إغـتَمَضَ الـبرقُ: هـەورە بروسـکەکە روناکاییەکەی کوژایەوە.
إغـتَمَضَ عینـاهُ: چاوی خـەو دایگـرتن لـێڵو پـێڵ بـوون ٥ دەگـوترێ: (ما إغتَمَضْت) نەنوستم ٥ (وأتـاني فـلان علـــى إغتمــــاض) فلاّنکــــەس بەشـێوەیەکی ئاسـانو ئاسایی هـات بۆلام.
إغتَمَضَ عن افساده: چاوی لەخراپەکە پۆشیو خۆی لێ بێدەنگ کرد.
إنغَمَضَ طرفُهُ: چاوی نوقاند.
تغامض: پێڵوی چاوی وێـك هاتنـەوە ٥ نوست.
الغـامِضُ: شـتی چەواشـەو بـێ سـەرو بـەر، نادیـارو نـەزانراو ٥ دەگـوترێ: (حسب غـامِض) بنەچـەو نژادێـکی نادیارە، نازانـدرێ چۆنەو چۆن نیە ٥ (کـــلام غـــامِض) قـــسەیەکی چەواشەیە نازانـدرێ مەبەست لێـی چیە.
الغماضُ: نوستن، خەو ٥ دەگـوترێ: (ما إکتحلـــت غماضـــاً) خـــەو لەچـــاوم نەکەوتووە.
الغَمــضُ مـــن الأرض: چـــاڵایی زەوی بەجۆرێك ئەوەندە چاڵ بێ ئـەوەی تێیدایـە لـە دوورەوە نەبینـدرێ ٥ نادیـارو نائاشـکرا ٥ (ك: أغمـــاض وغموض).
الغُمــضُ: نوســتن ٥ دەگــوترێ: (مــا إکتحلت عینُه غُمـضاً) ٥ (المُغمِـضات والمغمِّــضَات مــن الــذنوب) تــاوانی گــەورە کــە مــرۆڤ بەئەنقەســت ئـەنجامی بـدا ٥ ئەگـەر بـەمانا شەو بـوو مەبەسـت جەنگـەی تـاریکیو نوتەکەیەتی.
غَمَطَ فلان فلاناً غَمطاً: فلاّنکەس فلاّنی بە سوكو هیچو پوچ لەقەڵەم دا.
غَمَــطَ النعمــةَ: سـپڵەیی بەرامبـەر بـە نیعمەتەکان کرد.
غَمَطَ الماء: ئاوەکەی خێرا خواردەوە.
غَمِطَ فلان فلاناً غَمطاً: بەمانا (غَمَطَهُ) دێ.
غَمِطَ العافیة والنِعمة: سوپاسی خـودای نـەکرد لەسـەر سـاغیو تەندروسـتیو نازو نیعمەت بەڵکوو سپڵەیی نواند.
غَمِطَ الحَقّ: ملی بۆ حەق نـەداو بەناحـەق پەیڕەوی کرد.
أغمَطَ علیه الشَّيءُ: شـتەکە بـەردەوام بوو نەبڕایەوە ٥ دەگوترێ: (أغمَطَت علیه الحُمیُّ) لـەرزو تاکـەی بـەردەوام بوو.
أغمَطَ المطرُ: بارانەکە بـەردەوام بـوو ٥ هـەروا دەگـوترێ: (أغمطـت الـسماءُ بالمطر).

غَامَطَ في الشرب: قوم قوم ئاوهكهى خواردهوه.

إغتَمَطَ الشَّيْئُ: شتهكه هاته دهر هيچى لێ نهبيندرا ٥ كهس نهيزانى چى لێ هات.

إغتَمَطَ فلان بالكلام: فلانكهس به قسه بهسهريدا زاڵ بوو بۆڕى دا ٥ كهوته دانوسان لهگهڵيدا دواى ئهوه لهوهپێش بۆڕدرابوو قسهى خۆى سهرخستهوه.

تَغَمَّطَ عليه التراب: ژێر گڵى داو گڵى كرده سهر تا گيانى دهرچوو.

الغَمط: چاڵايى زهوى.

غَمغَمَ الثورُ: كهڵهگاكه لهكاتى ترسدا بۆڕاندى.

غَمغَمَ الأبطالُ: پاڵهوانه شهڕكهرهكان لهمهيدانى شهڕدا دهستيان كرد بهقيرهو ههروا دهنگه دهنگ.

غَمغَمَ الصَّبِيُّ: منداڵهكه لهكاتى مژينى گۆى مهمكى دايكى دا گريا چونكه شيرى تێدا نهبوو ٥ دهمى پێوه دهناو دهمى لێ دهكردهوهو دهگريا.

تَغَمغَمَ الغريقُ تحت الماء: خنكاوهكه لهژێر ئاودا بلقه بلقى لهئاوهكه هێنا.

الغَمغَمَةُ: گاڵو بوغڵ دهنگو ناخاوتنێك لێى حاڵى نهبێ.

التَغَمغُمُ: بهمانا (الغَمغَمَةُ) دێ.

غَمَقَتِ الأرضُ غَمقاً: زهويهكه شهونمى لێ بارى، شهونمى كهوته سهر ٥ زهويهكه له ئاو و زۆنگاو نزيك بوو.

غَمَقَ النباتُ: گياو گژهكه لهبهر زۆرى تهڕو تووشى ژهنگى هێناو بۆنى كرد بۆكهڕوى لێ پهيدا بوو.

غَمِقَت الأرضُ أو النباتُ غَمَقاً: بهمانا (غَمَقَت) دێ.

غَمِقَ البَلَدُ: وڵاتهكه ئاودارو شێدار بوو، ههواكهى تهڕو نماوى بوو ٥ (فهو غَمِقٌ).

غَمُقَتِ الأرضُ غَمَقاً: بهمانا (غَمَقَت) دێ.

الغامِقُ من الألوان: ڕهنگى مهيلهو ڕهش.

الغَمَقُ: شهونم.

غَمَلَ النباتُ غَملاً: گياو گژهكه سوار يهك بوو بهسهر يهكدا ترشاو كهڕوى هێناو بۆگهن بوو.

غَمَلَ الأمرَ: كارهكهى شاردهوهو پهرده پۆشى كرد.

غَمَلَ فلاناً: به پۆشاك فلانى داپۆشى بۆئهوهى عهرهق بكا.

غَمَلَ البُسرَ: خورما كاڵهكهى داپۆشى بۆئهوهى پێ بگا.

غَمَلَ الأديمَ: پێستهكهى پێچايهوهو ژێر

لبی دا بۆنەوەی بگەنیٚو نەرم ببیٚو بەئاسانی تووکەکەی لیٚ هەڵبکەندریٚ.

غَمَلَ العِنَبَ فِي الزنبيل: ترێیەکەی لەناو بەرچنەکەدا خستە سەریەكو هەڵی چنی.

غَمِلَ النَّبتُ غَملاً: گژوگیاکە تێك چرژاو لێك هاڵاو بەسەر یەکدا ترشاو کەڕوی هێناو بۆگەنی کرد.

غَمِلَ الجرحُ: برینەکە پوا ٥ پێچانو بەستنی توند برینەکەی تێکداو خراپی کرد.

أغْمَلَ إهابَهُ: وازی لەچەرمەکە هێنا تا بۆگەن بوو کەڵکی نەما.

إنغَمَلَ الأديمُ: بۆ موتاوەعەی (غَمَلَهُ) دیٚ.

تَغَمَّلَ النباتُ: گیاو گژەکە کەوتە سەر یەكو بەسەریەکدا ترشاو کەڕوی هێنا.

الغَمَالِجُ: جۆرە ڕوەکێکە لەبەهاردا دەڕویٚ ٥ دەشگوتریٚ: (شجر غمالج) درەختێکە چرۆو لقو پۆپەکانی زوو پێگەییو درێژ بوو.

الغمالِجُ من الرجال: پیاوی ڕاڕاو دانەمەزراو، هەردەمە لەسەر هەوایەکەو ڕاو بۆچونێکی جیاوازی هەیە.

الغَمالِجُ من القصب: قەفەزازی تێر ئاو.

الغَملَجُ والغُمْلُجُ: کەسێکە لەسەر ڕەوشتێك بەردەوام نەبیٚ، گوڵە بەرۆژە ئاسا هەردەمە روی لە شوێنێك بیٚ.

الغُمَلَّسُ: ڕەوشت ناشرین بەد ڕەفتار بەزۆری دەکریٚ بەناوەڵناو بۆ گورگ.

غَمَّ اليومُ غَمّاً وغُموماً: ڕۆژەکە گەرما بوو گەرمیەکەی زۆر توند بوو نزیك بوو هەناسە لەبەر زینەوەران ببڕیٚ.

غَمَّ الشَّيْئُ غَمّاً: شتەکەی داپۆشی ٥ دەگوتریٚ: (غَمَّ القَمَرُ النجومَ) مانگ ڕوناکی ئەستێرەکانی داپۆشی.

غَمَّ الثَّورَ: پەردەی خستە سەر چاوی کەڵەکە لەکاتی سوڕانەوەیدا بۆ هەڵێنجانی ئاو بەناعورو شتی وا.

غَمَّ فلاناً: فلانکەسی غەمناكو خەفەتبار کرد.

غُمَّ عليه الهلالُ: بەهۆی هەورو هەلا یان تەمو غارەوە مانگی نەبینی.

غُمَّ عليه الخَبَرُ: هەواڵەکەی لیٚ چەواشە بوو.

غَمَّ غَمَماً: قژی سەری پەرەی سەند تا ناوچاوانو پشتەملی داگیر کرد.

غَمَّ السحابُ: هەورەکە پڕ بوو بەری ئاسمانی گرت ٥ (فهو أغمّ وهي غَمّاء).

أغَمَّتِ السماءُ: ئاسمان هەوری هێنا.

أغَمَّ اليومُ: ڕۆژەکەی هەورو هەڵا بوو.
أغمـت الأرضُ: زەوی گـژو گیـای زۆر بوو.
غامَّهُ: هەریەك لەو دوانە ئەوی تری داپۆشی ، یان خەفەتباری کرد.
إغـتَمَّ: داپۆشـی ، خەفـەتبار بـوو ، گۆشە گیر بوو خۆی لەخەڵك نەبان کـردو لێیـان تـەرە بـوو، خـەڵوەی کێشا.
إغتَمَّ النبتُ: ڕوەکەکە درێـژ بـوو تێـك هاڵاو تێـك چرژا.
إنغمَّ: داپۆشی ، خەفەتبار بوو.
الغامُّ: دەگوترێ: (یوم غامٌّ) ڕۆژێـکی خەمو خەفەتاویە ، ڕۆژێکی گەرمو ناخۆش بوو.
الغَمَامَةُ: هـەورو هـەڵا ، (ك: غمـائم) ، (حب الغمام) تەرزە.
الغِمامـةُ: دەمبێنـی ئـاژەڵ بۆئـەوەی نەهێڵدرێ لـەوەڕ بخـوا ، یـان ئـەو پەردەیـەی چـاوی کەڵـەگای پـێ دادەپۆشرێ لەکاتی ئیش پێـکردنی بۆ هەڵێنجانی ئـاو بـە ئـاعورو شتی وا ، بۆئـــــەوەی لـــــەکاتی زۆر سـوڕانەوەیدا گێـژ نـەبێ ، (ك: غمائم).
الغَمُّ: خەفەتو ناڕەحـەتی کـە تووشـی دڵ دەبـی بـەهۆی شتێـکەوە ، (ك: غُمُومٌ).
الغَمَّـاءُ: بـەڵاو کارەسـاتی ڕۆژگـار ، چورتمو تەنگانەی زەمانە.
الغمّاء مـن الليـل: دوا شـەوی مـانگ ، شـەوی کۆتـایی مـانگ ، دەگـوترێ: (صمنا للغمّاء) چونکە ئاسمان هـەورو هەڵا بوو ناچار بووین ڕۆژی سیەمی مـانگ بـەڕۆژو بـین ، چـونکە نەمانتوانی ڕۆژی بیستو نۆی مـانگ مانگی یەك شەوە بەدی بکەین.
الغُمَّـةُ: خەفـەتو غـەمو ناڕەحـەتی ، بنکـی دیـزە ڕۆن ، دەگـوترێ: (أمـرٌ غُمَّةٌ) کارێـکی چەواشـەیە (سـاروا في الأرض غُمـــــة) بەزەویـیـــــەکی تەنگەبەردا ڕۆیشتن ، (صُمنا للغمة) بـــەهۆی هـــەورو هـــەڵاوە ڕۆژی سییەمی مانگ بەڕۆژو بوین.
الغَمَّـنُ: کارەساتێـك لـە کارەسـاتەکانی ڕۆژگار، چورتمو بـەڵای هەژێنـەر ، دەشـگوترێ: (إنهـم لفـي غُمَّـن مـن أمرهم) ئەوانە کەوتونە نـاو گێـژاوی زەمانەوەو سەریان لێ تێـك چووەو بۆخۆشیان نازانن چی دەکەن.
الُمُغَمِّمُ مـن الغيـوم والبحـار: هـەوری بارانـاوی کـەزۆری بـاران پـێ بـێ ، دەریای گەورە کە ئاوی زۆر بێ.
الَمغمـومُ: (رطـب مغمـوم) خورمایەکـە خراوەتـە بـەر گـەرماو داپۆشـراوە بۆئەوەی باش بگا.

غَمَنَ الجلدَ غمناً: پێستەکەی لە لبەلاندا ژێر خاك كرد بۆئەوەی بەئاسانی کوڵك و مووەکەی لێ هەڵبکەندرێ.

غَمَنَ فلاناً: فلانکەسی داپۆشی بۆئەوەی ئارەق بکاو جەستەی نەرم بێ و رەقیتەی نەمێنێ.

غَمَنَ في الأرض: ژێر خاك كرا.

الغُمنَةُ: مادەیەکە ئافرەت دەمو چاوی خۆی پێ ئارایش دەدا بۆ رازاندنەوە.

غَمِيَ البيتَ غَمواً وغمياً: سەقفی بۆ خانوەکە کرد.

غُمِيَ عليه: بێ هۆش بوو، لەهۆش خۆی چوو، حاڵەتێکی بەسەردا هات هەستو جوڵەی لێ برا ٥ (فهو مَغمي عليه).

غما اليومُ والليلُ: شەو و رۆژ هەورو هەلا بوو نەخۆر دەرکەوت نەمانگ.

أغمِيَ عليه: بەمانا (غُمِيَ عليه) دێ ٥ (فهو مُغمى عليه).

أغمِيَ اليومُ واللَّيْلُ: رۆژو شەو هەورو هەلا بوو نەخۆرو نەمانگ هیچیان دەرنەکەوتن.

أغمِيَ عليه الخبرُ: هەواڵەکەی لێ ئاشکرا نەبوو نەیزانی چۆنە.

غَمَّى البيتَ: سەقفی بۆ خانوەکە کرد.

غَمَّى الشَّيْءَ: شتەکەی ژێر خاك كرد ٥ شاردیەوە داپۆشی.

الإغمـاءُ: نـەمانی هەستو جوڵـە لـە هۆش خۆچوون.

الغِماءُ: هەلاشی خانوو، سەقفی خانوو ٥ (ك: أغمية).

الغَمَى: لـە هـەموو شتێـکدا لای سـەرویەتی ٥ ئـەو پارچـە لبـادو جاوەیە کە ئەسپی پێ دادەپۆشرێ بۆئـەوەی ئـارەق بکـا ٥ ئـەو پارچـە قوماش و لبادەیـە کـە چاوی وڵاغـی گێرەو ئاو هەڵێنجانی ناعوری پێ دادەپۆشرێ بۆ ئـەوەی گێـژ نـەبێ ٥ دەگوترێ: (رجل غَمى، ورجال غَمى، وامـــرأة غَمـــى): پیاوەکـە لـە گیانەلادایەو خەریکە بمرێ...

الغَمِيُّ: دەگوترێ: (كـان علـى السماء غَمِيٌّ) ئاسمان هەورو هەلا بوو مانگ دەرنەکەوت نەبیندرا.

الغُمِيَّـةُ: شەوێـکی هـەورو هـەلا کەبـەهۆی هەورەکـەوە مـانگ نەبیندرێ.

الغَنبُ: دەستکەوتی زۆر.

الغُنبَـةُ: کەوانەیەکـە لـەلا شـەویلەی منـداڵی جوان یـان لـە چـەناگەی دا دەردەکەوێ.

غَنِجَتِ المرأةُ غَنجاً: ژنەکە نازو نوزی بەسەر مێردەکەی دا کرد، وای خۆ نیشان دا کە سەرپێچی دەکاو دژی دەوەستێ ٥ (فهي غَنِجَةٌ ومغناج).

تَغَنَّجَت المرأةُ: بەمانا (غَنِجَت) دێ.

الأُغنوجَةُ: ئەو هەڵس‌و کەوت‌و گفت‌و لفتەیە کە ئافرەت دەیانکاتە نازو نوز بەسەر مێردەکەی داو خۆی لا خۆشەویست دەکا ٥ (ك: أغانيج).

الغُنَّاجُ: نازو نوز ٥ مەستی چاو.

الغُندُبَـــةُ: یەکێـــکە لـــەو پەردانـــەی لەوزەتێن لەخۆدەگرێ.

الغُنورُ: ناسك‌و جوان‌و گەنج.

الغُندورُ: بەمانا (الغُندُرُ) دێ.

الغُنوصـــيةُ: جـــۆرە فیکـــرو بـــیرو بۆچونێـــکە فەلـــسەفەو ئـــایین تێکەڵاو دەکاو بە کۆمەڵێك خاوەن هزر دەگوترێ کەلەسەدەی یەکەم‌و دووەمی زایینی دا ژیاون.

غَـنَظَ غَنظـاً: خـەریك بـوو تێـدا بـچێ‌و رزگاری بوو.

غَنَظَ الأمرُ فلاناً: کارەکە لەسەر فلانکەس زۆر قـورس و نـاخۆش بـوو مانـدوی کرد.

الغِنـــاظُ: خـــەم‌و خەفـــەتی زۆرو نارەحەتی.

غَنِمَ الشَّيْئَ غَنماً: شتەکەی دەست کەوت پێی گەیشت.

غَـــنِمَ الغـــازي في الحـــرب: تێـــکۆشەرو پێـــشمەرگەکە لەشـــەڕدا کـەڵ‌و پـەلی دوژمنـــی دەســـت کـــەوت ٥ قورئـــان دەفەرموێ: ﴿فَكُلُواْ مِمَّـا غَنِمْـتُمْ حَـلاَلاً طَيِّباً﴾.

أغنَمَـهُ الـشَّيْئَ: شـتەکەی بـۆ کـرد بەدەستکەوت.

غَنَّمَهُ: دەسکەوتی دایـە یـان بەخشش پێدا.

إغتَنَمَ الـشَّيْئَ: شتەکەی بەدەستکەوت زانی ٥ بەهەڵ زانی.

تَغَـنَّمَ الـشَّيْئَ: شتەکەی بەدەستکەوت زانـی ٥ بەهـەڵ زانـی ٥ دەگـوترێ: (فلان يتَغَنَّمُ الأمـرَ) فلانکەس سورە لەسەر کارەکەو بەدەستکەوتی زانی.

الغُنمُ: دەسکەوتی باش بـەبێ مانـدوو بـوون ٥ دەســتکەوت ٥ دەگـوترێ: (الغُـــنمُ بـــالغُرْمِ) دەســـتکەوت‌و مانـــدووبوون بەرامبـــەری یـــەکن ٥ چـەند کۆشـش بکـەی ئەوەنـدەت دەسـتکەوت دەبـێ ٥ چـەند ئـەرك ئـەنجام بـدەی ئەوەنـدەت مـاف دەدرێتێ ٥ (ك: غنوم).

الغَنَمُ: جەڵەبە مەڕو بزن ٥ (ك: أغنام وغنوم).

الغَنّـامُ: مـەڕدار، خـاوەن مـەڕو بـزن ٥ شوانی مەڕو بزن.

الغنيمة: ئەو ماڵو داراییە لە شەڕدا لەشەڕەنگێزان دەسەندری بەزۆر ٥ (ك: غنائم).

المَغنَمُ: دەستكەوتو تاڵانی ٥ (ك: مغانم.

غَنَّ غَنّاً وغُنَّةً: دەنگی گن بوو ٥ دەگوترێ: (غَنَّ الرجلُ، وغَنَّ الظبيُ ونحو ذلك).

غَنَّت الروضةُ أو الوادي: باخەكە یان شیوەكە درەختی زۆر بوو درەختەكانی تێك چرژان مێشولەی زۆر بوونو ویزە ویزیان لێ هات.

دەگوترێ: (أغَنَّت الروضةُ والوادي) باغەكە یان شیوەكە ویزەی مێشولەو دەنگی باڵندەكانی هات هاژەو هۆژەی لەرینەوەی لقو پۆپی درەختەكانی هات.

غَنَّتِ الأرضُ: زەوی گیاو گژەكەی زۆر بەرز بۆوە.

غَنَّنَهُ: وای لێكرد دەنگی لێ بێ.

الغُنَّةُ: دەنگێكە لە لوتەوە دێتە دەر، دەنگی گن.

غَنِيَ فلان غِنى وغَنَاءً: ماڵو سامانی زۆر بوو (فهو غانٍ وغنيّ).

غَنِيَ عن الشَّيْئ: پێویستی بەشتەكە نەبوو.

غَنِيَ بالمكان: لە شوێنەكە مایەوە.

غَنِيَ القومُ في دیارهم: خەڵكەكە زۆر لەدەڤەری خۆیاندا مانەوە.

غَنِيت المرأةُ بزوجها غِنى: ئافرەتەكە بەمێردەكەی داكەوتو هەوڵی داوێن پیسی نەدا.

أغنى الشَّيْئُ: شتەكە بەس بوو.

أغنى الرجلُ عنك: پیاوەكەت بەسە ٥ دەگوترێ: (ما یغنی عنك هذا) ئەمە بەشت ناكا پێویستیاتی تۆ دابین ناكا.

أغنى الله فلاناً: خودا فلانكەسی دەوڵەمەند كرد.

غَنَّى: گۆرانی گوت، هەڵبەستی بەدەنگی بەرز گوتن.

غَنَّى الحَمامُ: كۆترەكە خوێندی، گمەگمی كرد.

غَنَّى فلان بفلان: فلانكەس مەدحی فلانی كرد یان زەمی كرد.

غَنَّى بالمرأة: بەئافرەتەكەیدا هەڵگوت.

غَنَّى الله فلاناً: خودا فلانكەسی دەوڵەمەند كرد.

غَنَّى فلان الرَّكبَ بفلان: فلانكەس باسی فلانی بۆ كاروانەكە كرد.

غَنَّى فلاناً الشعرَ: شیعری بۆ فلانكەس گوت.

إغتنى: دەوڵەمەند بوو.

تغانى: بەمانا (إغتنى) دێ.

تغانى القوم: خەڵكەكە هەندێكیان پێویستیان بەهەندێكیان نەبوو.

تَغَنّى: بەمانا (إغتنى) دێ ٥ کیفایەتی بوو.

غَنّى بالشِعر: بەگۆرانی شیعری گوت.

إستَغنىَ: دەوڵەمەند بوو.

إستغنى الله: داوای لەخودا کرد ماڵو سامانی بداتێ.

الأُغنيةُ: گۆرانی.

الأغنِيَّـةُ: بـەمانا (الأُغنيـةُ) دێ ٥ (ك: اغانی).

الغاني: خاوەنی ماڵی زۆر ٥ دەگوترێ: (رجل غـان عـن كـذا) پیاوێـكە بـێ ئاتاجە لەو شتە.

الغانِيَةُ: ئافرەتێك بـەجوانی سروشتی خۆی بێ ئاتاج بێ لـە ئارایشكردن ٥ ئافرەتێك بە مێردی خۆی قـەینات بكـاو چـاو لـەدەرەوە نـەبێ ٥ (ك: غوان).

الغِناءُ: پێـچەوانەی هـەژاری ٥ سوودو قازانج ٥ دەگـوترێ: (هـذا الـشَيْ لا غِنـاءَ فيـه) ئـەم شـتە لێـی بـێ ئاتـاج نابێ.

الغِنـاءُ: گـۆرانی گـوتن لەگـەڵ ژانـدنی مۆسیقا یان بێ مۆسیقا.

الغِنائية: جۆرە شانۆیەكە.

الغِنى: دەگـوترێ: (ماله عنه غِنى) لـەوە بێ ئاتاج نابێ.

الغُنيانُ: دەگـوترێ: (مالـه عنـه غنيـان) لەئەوە بێ ئاتاج نابێ.

الغَنِيُّ: ناوێكە لەناوە جوانەكانی خودا ٥ واتـە ئـەو ئاتـاجی كـەس نیـە، هەموو كەس ئاتاجی ئەوە.

المَغنـــىَ: ئـــەو مـــەنزڵو خـــانوەی خاوەنەكەی پێی بێ ئاتاج بێ.

المُغـني: ناوێـكە لـە نـاوە جوانـەكانی خـودا ٥ واتـە خودایـەكی وەهایـە هەركەسێـك بیـەوێ دەوڵەمەنـدی دەكا.

المُغَنّـي: گـۆرانی بێـژ، ئـەو كەسـەی پیشەی شایەری بێ.

غَهِـبَ عنـه غَهَبـاً: لێـی بـێ ئاگا بـوو لەیادی چوو.

أغهَبَ عنه: لێی بێ ئاگا بوو، لەیادی چوو.

إغتَهَبَ: بەناو تاریكی شەودا ڕۆیی.

الغَهَبُ: ئەوەیە بەبێ مەبەست شتێـك بهەنگێوی.

الغَيهَبُ: تاریكایی ٥ شەوی زۆر تاریكو ڕەش ٥ پیـاوی تەمبـەڵو كـاڵ فـام ٥ زەعیفو بێ ئاگا.

الغَيْهَبَةُ: هەڵمەتو پەلاماردانی شەڕو جەنگ.

غاثَـهُ الله غَوثـاً: خـودا یارمـەتی داو سەری خست.

أغاثَهُ: بەمانا (غاثَهُ) دێ.

أغـاثَهُم الله برحمتـه: خـودا بەسـۆزو ڕەحمی خۆی ناڕەحەتی لەسەر ئەو خەڵكە لابرد.

أغـاثهم بـالمطر: خـودا فريايان كـەوتو بارانى بۆ باراندن.

غَوَّث الرجلُ: پياوەكە وتـى: (واغوثـاه) ئاى بۆ يەكێك فريام بكەوێ.

إستغاث فلاناً: داواى پارمەتى لـە فلان كردو هاوارى لێ كرد فرياى بكەوێ.

الإستغاثة: داواى پارمەتى دان بەهاناوە هاتن.

الغَـوثُ: يارمـەتىو بـە پـيروە چـونو فرياكەوتن.

الغَويــثُ: ئــەو شــتەى لێ قــەوماو پێويـستى پێيـەتىو تـۆ بـۆى دابـين دەكەى.

الغِياثُ: ئەو شتەى فرياى لێقـەوماوى دەخەى.

المُغاثُ: ڕوەكێـكى دەشتەكىو كێويە لـە كێوەكـانى زاگـرۆس دەڕوێ ٥ ڕەگـى ئەسـتورى هــەنو وشــك دەكـرێو دەكــوترێ، ئــاو و شــەكرو ڕۆنـــى تێــكەڵ دەكـرێ، بــەزۆرى دەكـرێ بەدەرمان بۆ ئافرەتى زەيسان.

المَغُوثَــةُ: پارمــەتىو كۆمــەكى ٥ (ك: مغاوث).

غاجَ في مشيته غَوجـاً: لارو لەنجـەى كـرد لە ڕۆيشتندا.

تَغوَّجَ في مشيته: بەمانا (غاجَ) دێ.

الغَوجُ من الرجـال: پياوێـك ئەوەنـدەى خەو بێو هەنوزى بێنێ شل بووبێ ٥ (ك: غوج).

غـارَ المـاءَ غَـوراً وغـؤوراً: ئاوەكـە ڕۆچـو بەزەويدا.

غارت عينه: چاوى بەقوڵدا چوو.

غارَ الشَّيْئُ في الـشَّيْئ: شـتەكە چـووە نـاو شتەكەوە.

غارت الشمسُ: خۆرئاوا بوو.

غــار في الأمـر: لەكارەكـە ورد بوونــەوە ٥ وردبينى تێدا كرد.

غار اللهُ القومَ بخير غيـاراً: خـودا هـەرزانى بەسـەر خەڵـكەكەدا ڕشـتوبارانى بـۆ بارانـدن ٥ لـە دوعاكردنـدا دەگـوترێ: (اللهم غُرنا منكَ بغيث أو بخير أغِثنا به).

أغـارَ فـلان: فلانكـەس هاتـە نزمـايى ٥ پەلـەى كـرد لـە ڕۆيـشتندا ٥ بـازى هاويشتو گورج خۆى هەڵدا.

أغارَ في الأرض: بەناو زەوى دا ڕۆيشت.

أغــارَ القــومَ وبهــم والــيهم: هاتــەلاى خەڵكەكە بۆئەوەى پارمـەتييان بـدا ٥ بەئەسـپ سـوارى هێرشـى كـردە سەر قەومەكە.

غاوَرَ القوم مغـاورةً وغِـواراً: خەڵـكەكە هێرشــيان كــردە ســەر يــەكترو پەلامارى يەكتريان دا.

غـاوَرَ العَـدُوُّ القـومَ: دوژمـن پـەلاماری خەڵکەکەی دا.

غَـوَّرَ المـاءُ: ئاوەکـە بـەناخی زەوی دا ڕۆچووە خوار.

غَـوَّرَ فـلان: فلانکـەس هاتـە نزمـاییو چاڵایی ناوزەویەکە.

غَوَّرَت عینه: چاوی بەقوڵدا چوو.

غَوَّرَت الشمسُ: خۆرئاوا بوو .

غَوَّرَت عینهُ: چاوی بەقوڵدا چوو.

غَـوَّرَت الـشمسُ: خۆرەکـە ئـاوا بـوو ٥ (غـورت النهـارُ) خـۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لایدا.

تغاوَرَ القومُ: خەڵکەکە هێرشیان کـردە سەر یەکتر.

إستغارَ فلان: فلانکەس قەڵەو بوو، بەز ناو جەستەی هاخنی.

إستغارت القُرحَةُ: برینەکە هاوساو پواو داوەشا.

إستغارَ علیهم: هێرشی کردە سەریان.

الغائرة: نیوەڕۆ.

الغارُ: هـەر نزمایيـەك لـەزەوی ٥ هـەر ئەشکەوتو کونە شاخ کـە سروشتی بن یان بە قوڵینگو شتی وا دروست کرابن ٥ چـاڵایی نێوان دوو شـەویلە ٥ کۆمـەڵو تـاقمی زۆری ئـادەمیزاد لەسوپا ٥ دەگـوترێ: (إلتقى الغـاران) دووســـوپاکە بەیــەك گەیــشتنو لێـــکیاندا ٥ درەختێـــکە لـــە کەنارەکانی دەریا لەشامو لە غـەورو کێوەکـانی کـەنار دەریـا دەڕوێو هەمیـشە سـەوزە بـۆ ڕازاندنـەوەی وڵات بەکاردێ.

الغـــاران: ئـــەو دوو ئێـــسقانە ئەشکەوتیەی چاو ٥ گـەدەو شـەرمگا ٥ دەگـوترێ: (المـرأ يـسعى لغاريـه) مـــرۆڤ بـــۆ تێرکردنـــی گـــەدەو شەرمگای کاردەکا.

الغارة: هێرش بـردن بۆسـەر دوژمـن ٥ ئـــەو کۆمەڵـــە ئەســـپەی بەکاردەهێندرێن بۆ هێرش.

الغور: چاڵایی زەویو ئەشکەوتو کاوە شـاخ ٥ لەهـــەر شتێـــك قـــوڵایو بنکەکەی ٥ دەشگوترێ:

سَـبَرَ غَـورَهُ: چـۆنیەتیو حەقیقـەتی دەرکـــەوت ٥ هـــەروا ئـــاوە بـــۆ ئەشـــکەوتو خـــانووی بـــچکۆلەی لەشـاخ هەڵـکەندراو، دەشـگوترێ: (فلان بعيد الغور) فلانکەس زۆرزانو لێهـاتووە ٥ (مـــاء غـــور) ئاوێـــکی ڕۆچـــووە بـــەناو ڕۆخـــی زەويـــدا ٥ قورئـان دەفـەموێ: ﴿قُـلْ أَرَأَيْـتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَـأْتِيكُم بِمَـاء مَّعِينٍ﴾.

المَغارُ: ئەشکەوتو کاو لەشاخدا.

المُغارُ: شوێنی هێرش بردن.

المَغارَةُ: بەمانا (المَغارُ) دێ.

المِغوارُ: پیاوی ئازاو جەنگاوەرو هێرش بەر بۆسەر دوژمن، کەسێك زۆر هێرش بۆسەر دوژمن بەرێ.

المُغیرِیَّةُ: پێرِ تاقمێکی سەبەئین، شوێنکەوتەی موغیرەی کوڕی سەعیدی (العِجلي)ن.

غازَهُ غَوزاً: نیازی ئەوی کرد.

غَوَّزَ المادَّةَ: مادەکەی گۆڕی بۆ غاز، کردی بەغاز.

الأغوَزُ: کەسێك لەگەل منداڵو کەس‌وکاریدا باش بێ.

غاصَ فی الماء غَوصاً: چووە ژێر ئاو.

غاصَ في البحرِ على اللؤلؤ: چووە ژێر دەریا بۆ دەرهێنانی مرواری ٥ دەگوترێ: (ما غاص عوصة إلا أخرج درة).

غاصَ على المعاني: لە دەرهێنانی مانای وردو سەرنج ڕاکێشدا گەیشتە ئەوپەڕی ٥ دەشگوترێ: (فلان یغوص على حقائق العلم) فلانکەس قوڵبۆوە بەناخی دەریای زانستی دا تاگەیشتە حەقیقەتی زانیاری ٥ (ك: غُوّاص، غاصة) ٥ (وهي غائصة وهو غوّاص).

غَوَّصَه في الماء: وای لێ کرد بچێتە ژێر ئاو ٥ نقومی کرد.

الغَوّاصُ: زێدەڕۆ لە چوونە ژێر دەریا، کەسێك زۆر بچێتە ناو دەریاوەو ڕۆبچێتە قوڵایی دەریا بۆ دەرهێنانی مرواریو وەدەستهێنانی زانیاری.

الغوّاصَةُ: کەشتی تایبەتی شەڕو ئامادەکراو بۆ چونە ژێر ئاو و مانەوە لە ژێر ئاوداو قەزفکردنی کەشتی دوژمن بە تۆڕپید.

الغیاصَةُ: پیشەی چونە ژێر ئاو.

المتغوِّصَةُ: ئافرەتێك لە عادەی مانگانەی خۆیدا نەبێو بەدرۆ بڵێ بە مێردەکەی لەو حاڵەتەدام.

المَغاصُ: شوێنی چوونە ژێر ئاو.

مَغاصُ اللؤلؤ: شوێنی دەرهێنانی مرواری.

المُغَوِّصَةُ: بەمانا (المتغوّصة) دێ.

غاطَ في الشَّيْئِ غوطاً: چووە ناو شتەکەوە ٥ دەگوترێ: (غاط في الوادي وغاط في الماء) هەروا دەگوترێ: (هذا رمل تغوط فیه الأقدام) ئەمە لمبەلانێکە قاچی تێدەچەقن.

غاطَ الشَّیْئُ: شتەکە بەناو زەویدا ڕۆچوو.

أغاطَ بئرَهُ: بیرەکەی قوڵ کرد.

غَوَّطَ البِئرَ: بیرەکەی هەڵکەندو زۆری قوڵ کرد.

تغاوطا في الماء: یەکتریان لەناودا نقوم کرد.

تَغَوَّطَ: پیسایی کرد.

الغائط: چاڵی پانو پۆڕی ناو زەوەی ٥ دەگوترێ: (ذهب الى الغائط وجاء منه) چوم بۆ نزمایی ٥ بۆسەر پێشاو لەسەر پێشاوەوە هاتەوە ٥ قورئان دەفەموێ: ﴿أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ﴾ ٥ کینایەیە لە پیسایی کردن ٥ هەروا وشەی (ألغائط) بە خودی پیساییە کەش دەگوترێ ٥ (ك: غوط وغِياط).

الغاطُ: تاقمو پێر ٥ دەگوترێ: (ما في الغاط مثله) لەناو کۆمەڵو تاقمدا وێنەی نیە ٥ نزمایی‌و چاڵایی بەرفراوان لە زەویدا ٥ (ك: أغواط وغيطان).

الغَوطُ: چاڵایی بەرفراوانی ناو زەوی کە زۆر چاڵ تر بێ لە (الغائط) ٥ (ك: أغواط وغياط وغيطان).

الغَوطَةُ: زەوەی نزمایی‌و چاڵ.

الغُطَةُ: شوێنی ئاودارو گوڵو گوڵزار (شوێنی ڕازاوە بە ئاوی جوانو صافو گوڵو گوڵزار) ٥ (غوطەی دیمەشقیش یەکێکە لە شوێنە خۆشەکانی شام).

الغَوِيطُ من الأشياء: شتی قوڵ زۆر قوڵ ٥ دەگوترێ: (بئر غويطة) بیرێکی زۆر قوڵە ٥ (إناء غويط) قاپێکی قوڵە.

الغَيطُ: نزمایی بەرفراوان لەزەوی ٥ بێستانو دێبەر.

الغاغَةُ: ڕوەکێکی تەمەن درێژەو بۆنخۆشە نیو مەتر بەرز دەبێتەوە ٥ لە وڵاتانی سەر دەریای ناوەڕاست دەڕوێ ٥ لە دەم جۆگەو جۆبار دەڕوێ.

الغَوغاءُ: هەراو هۆریا ٥ خەڵکی هەتیومچەو خوێڕیو چەقەچەناو ٥ کوللە لەکاتی خۆئامادەکردندا بۆ هەڵفڕین.

غالَهُ غَولاً: فەوتاندی لەناوی برد ٥ لەناکاو گرتیو لەناوی برد ٥ دەگوترێ: (غالته الخمر) عەرەقخواردنەوە دایوەشاند توشی زۆر نەخۆشی کرد ٥ (غالته الأرض) لە زەویەکەدا لەناو چوو مرد ٥ (غالته الغول) ڕێگای لێ تێک چوو سەری لێ شێوا.

غاوَلَ: دەستی کرد بە ڕۆیشتن.

غـاوَلَ الأعـداءَ: لـەناكاو بـێ ئـەوەی دوژمنەكان بەخۆیان بزانن هێرشی كردە سەریان.

إغتالَهُ: بـەخۆی نـەزانی تـیرۆری كـرد، گرتیو تێكی شكاند.

إغتالتـه الخمـرُ: عـەرەق خواردنـەوە جەسـتەی داوەشـاندو مـاڵی وێـران كرد.

تَغوَّلَ الأمـرُ: كارەكان چەواشـە بوونو تێـك گیران.

تغولـت المرأة: ئافرەتەكـە وەكـوو خێـو وابـوو لـە فـرتو فـێڵو چـاو و ڕاوو گۆڕاندا.

تَغوَّلَـت الأرضُ بفـلان: فلانـكـەس لـە وڵاتەكەدا ون بوو بەهیلاك چوو.

تَغوَّلَ الغیلانُ القومَ: غولی بیابان ڕێگای لەو خەڵكە چەواشە كرد.

الغائِـلُ: (غائـل الحـوض) درزو كـونی حەوزی ئاو كە ئاویان لێ دێتە دەر.

الغائلـة: داوەشـانو شـەڕو نەگبـەتی ٥ بەڵاو كارەسات ٥ (ك: غوائل).

الغَـولُ: ئـەو پـشێوىو سەرئێـشانو سەرخۆشبوونەی توشی مرۆڤ دەبێ لـە ئاكـامی خواردنـەوەی عـەرەق ٥ قورئان دەفـەرموێ: ﴿لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ﴾ ٥ هـەروا ئـاوە بۆ چۆڵەوانی دورو درێژو سامناك ٥ دەگوترێ: (مغازة ذات غـول بعيـدة) سـارایەكی دورو درێـژو چۆڵەوانییەكی ترسناكە.

الغُـولُ: هەرشتێـك لـەناكاو ئـادەمیزاد بگرێو تێـكی بشكێنێ ٥ (ك: اغـوال وغیلان) عەرەب پێیان وایـە (غـول) جۆرێكە لە جندۆكەو شەیاتینی لـە چـۆڵەوانیدا خۆیـان نیـشانی ئادەمیزاد دەدەن بە جۆرەها شكڵو شێوە خۆیان دەگۆڕنو ئادەمیزادەكە لە خشتە دەبەنو ڕێبازی ڕاستی لێ ون دەكـەنو لـەناوی دەبـەن بـە كـوردی پێـی دەگـوترێ خێـو ٥ دێـو درنج.

الغِیلَةُ: تیرۆر كردن ٥ دەگـوترێ: (قتلـه غیلةً) ئاگای لە خۆ نەبوو كوشتی.

المَغالَةُ: ڕقو كینەی شیر دراوە ٥ شـەڕو شەڕەنگێزی ٥ دەگـوترێ: (فلان قلیل المغالة) فلانكەس لاشەڕو بێ ترسە.

المِغـوَلُ: قامـچیەكە یـان عەصـایەكە لـە نـاوەوەی بزمـاری وردە هـەن ٥ (ك: مغاوِلَ).

غَوی غَیّاً وغوایةً: لە گومڕاییدا ڕۆچوو.

غَوِیَ الرضـیعُ: شـیرە خۆرەكە زۆری شیر خـوارد هـەتا گـەدەی ترشـاو تـەبیاتی تێـك چوو.

غَوّاهُ: گومڕای كرد.

غَوِيَ اللبَنَ: شیرەكەی مەیاند، شیرەكەی كردە ماستو فرۆ.
تغـاوى القـومُ: خەڵـكەكە كۆبونـەوەو لەسەر شەڕو شـەڕەنگێزیو بـۆ ئـەو كارە یارمەتی یەكتریاندا.
تغـاوى علـى فـلان: خەڵـكەكە یـەكیان گـرت لەسـەر فـلانو كوشـتیان یـان هـــەوڵی كوشـــتنیان داو بۆیـــان نەكوژرا.
تغـاوى الطـيرُ علـى الـشَّيْئ: باڵنـدەكان لەسەر شتەكە گردبوونەوە.
إســـتغواه بالأمـــاني الكاذبـــة: بـــە پڕوپاگەندەو درۆو دەلەسە گـومڕای كردو لە خشتەی برد.
الأغـواءُ: (أغـواء الظـلام) هەرشتێـك بەرەشایی خۆی ئادەمیزاد داپۆشێ.
الأُغويـــةُ: چاڵێـــكە هەڵدەكەنـــدرێ بۆئەوەی دڕندەو گورگی تێ بكەوێ.
الغِيَّةُ: دەگـوترێ: (هو ولد الغِيَّـةِ) ئـەوە منداڵی زینایە، زادەی داوێن پیسییە ٥ لە پێچەوانەدا دەگـوترێ: (هو ولد رشدة).
المَغواة من الأرض: زەوییـەك ڕێـگای لێ دەرنەكەی سەرت تێیدا لێ بـشێوێ ٥ (ك: مغاوٍ).
المُغوَّاةُ من الأرض: بەمانا (المَغواة) دێ ٥ چاڵێـــك هەڵدەكەنـــدرێ بۆئـــەوەی گورگـو دڕنـدەی تێبكەوێ.

غابَ غَيباً و غيبَةً: ون بـوو، دیـار نـەما ٥ دەگــوترێ: (غـــاب فـــلان) فلانكـــەس دووركەوتـەوە ٥ (غاب فلانٌ عن بـلادە) فلانكـــەس ســـەفەری كـــرد ٥ (غـــابَ الشمسُ) خـۆر ئـاوابوو، لـە پـێش چـاو دیارنـــەما ٥ (غـــابَ الـــشَّيْئَ في الـــشَّيْئِ) شتەكە چووە ناو شـتەكەوەو تێـیدا ون بـوو ٥ (غابَ عنه الأمرُ) كارەكـەی لێ ون بـوو ٥ (غابَ وعي فلان أو حسه غيبوبةً) فلانكـەس هۆشـی نـەما، لـەهۆش خـۆی چوو.
غابَ فلاناً غَيبةً: پاشەملە عـەیبو عـاری فلانی باس كردن ٥ قسەی وای دەربـارە كرد كە پێی ناخۆش بـێ ٥ (فهو غائب) ٥ (ك: غُيَّبٌ وغُيَّابٌ).
أغـــابَ القـــومُ: خەڵـــكەكە چـــوونە نەدیوی، چوونە ناو تاریكی.
أغابَ المراةُ: ئافرەتەكە مێردەكەی لێـی دووركەوتەوە ٥ (فهي مغيب ومغيبة).
أغيَبَـت المـرأةُ: ئافرەتەكـە مێردەكـەی لێی دووركەوتـەوە، مێردەكـەی لێـی دیارنەما.
غايَبَـــهُ مغايبـــةً وغيابـــاً: پێـــچەوانەی (خاطَبَهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (أنـا معكـم لا أغايبكم) من لەگەڵتانمو لێتان ون نابم.

غَيَّبَهُ وعنه: دووری خستەوەو شاردیەوە.
دەگوترێ: (غَيَّبَهُ غيابُهُ) لە گۆڕی خۆیدا نێژرا.
إغتابَهُ: لە پاشملە عەیبو عارەکانی باس کردن.
تَغَيَّبَ: ون بوو، سەفەری کرد ٥ دەگوترێ: (تَغَيَّبَ فلان) فلانکەس سەفەری کرد ٥ دوورکەوتەوە ٥ (تَغَيَّبَ عنه الأمر) ئیشەکەی لێ شاردراوەبوو، لای ڕون نەبوو.
الغابَةُ: بێشەڵانی چڕو پڕ درەخت.
الغَيابُ: گۆڕ، ئارامگا ٥ (غَيابُ الشجر) ڕەگی درەخت.
الغَيَابَةُ: (غيابة كل شيئ) قوڵایی هەموو شتێك، وەكوو قوڵایی بیر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ﴾.
غَيَابة الشجر: ڕەگی درەخت ٥ هەروا وشەی (ألغَيَابَةُ) ناوە بۆ هەرشتێك شتێك داپۆشێ ٥ دەگوترێ: (وقعوا في غيابة من الأرض) کەوتنە چاڵاییەکی زەوییەوە.
الغَيبُ: ونو نادیارو پێچەوانەی (ألشهادة) دیارو بەرچاو ٥ هەرشتێك لە مرۆڤ نادیار بێ، جا لەدەروندا بوونی هەبێ یان بوونی نەبێ ٥ دەگوترێ: (تكلّمَ عن ظهر الغيب وسمعت صوتاً من وراء الغيب) ٥ (ك: غيوب).
الغَيبَةُ: دوریو نادیار ٥ دەگوترێ: (أوحشتني غيبة فلان) دورکەوتنەوەو نادیاری فلان منی خەفەتبار کرد.
الغِيبَةُ: باس کردنی برای ئادەمیزادی خۆتە بەشێوەیەك پێی ناخۆش بێ ٥ عەیبو لەکەیەکی دەربخا کە شاردبونیەوە.
الغَيَّبان: هەرشتێك خۆری لێ نەدا لە ڕوەكو درەخت.
المَغيبُ: شوێنی نەدیو بوون ٥ کاتی نەدیو بوون ٥ وەکوو (مغيب الشمس).
غاثَ الله البلادَ غيثاً وغياثاً: خودا بارانی لەو وڵاتەدا باراند.
أغاثَ الله عبادَهُ: خودا دوعاو پاڕانەوەی بەندەکانی خۆی وەرگرت ٥ (أغاثَ الداعي) وەڵامی بانگ کەرەکەی دایەوە.
الغِياث: بڕوانە مادەی (غَوَثَ).
الغَيثُ: باران ٥ بارانی خێرو بەرەکەتو کاتی زۆر پێویست ٥ بەشێوەی مەجاز دەکرێتە ناو بۆ ئاسمانو هەورو لەوەڕ ٥ (ك: غيوث، وأغياث).
غَيِدَ غَيَداً: لارو لەنجەی کرد، خۆی بادا،

لەش و لار نەرمی خۆی نیشان دا ٥ (فهو أغيد وهي غيداء) ٥ (ك:غيد).

تَغايَدَ: بەمانا (غَيِدَ) دێ.

الأغيدُ من النبات: ڕووەکی شلك و ناسك کەلەبەر شلکی خوار دەبێتەوەو دەچۆمێتەوە ٥ هەروا وشەی (الأغيدُ) بە ئادەمیزادی خەواڵوو مل خوار دەگوترێ.

الغادَةُ من الفتيات: ئافرەتی گەنجی نەرم و نۆڵ و شلك ٥ هەروا وشەی (الغادة) بە درەختی تازە نەمام و تێراو دەگوترێ.

الغَيدانُ: سەرەتای گەنجی.

غيدق: بڕوانە مادەی (غَدَقَ).

الغيداق: بڕوانە مادەی (غَدَقَ).

غارَهُ غيراً وغياراً: سوودی پێ گەیاند ٥ دەگوترێ: (غـار الله القـومَ بـالخير والرزق، وغارهم بالمطر).

غار الرجلُ على المرأة (وهي عليه) غَيرَةً: پیاوەکە ڕقی لەژنەکە هەڵساو تووڕە بوو بەوەی کە ژنەکەی جوانی خۆی بۆ بێگانە دەرخست، یان بەهۆی ئەوەی ئافرەتەکە حەز لەپیاوی تر دەکا ٥ یان ئافرەتەکە ڕقی لە مێردەکەی هەڵساو لێی تورە بوو لەبەر هەمان هۆ ٥ (فهو غيران وهي غيرى) ٥ (ك: غيارى).

أغارَ الرجلُ زوجتَه: پیاوەکە وای کرد ژنەکەی ڕقی هەڵسێ.

غايَرَهُ مغايرةً وغياراً: ئاڵ و گۆڕی بازرگانی کرد ٥ دەگوترێ: (غـايره بالسلعة) بەکاڵا ئاڵ و گۆڕی بازرگانی کرد ٥ پێچەوانەی جولایەوە ٥ دژی ئەو کاری کرد.

غَيَّرَ فلان عن بعيره: بارو بارگەنەکەی لە حوشترەکە داگرت و وای کرد پشتی حوشترەکە بحەسێتەوە ٥ دەگوترێ: (نـزل القـومُ يغيِّـرون) خەڵکەکە لە ڕێگادا لایانداو باریان لە وڵاخەکانیان خست و کورتان و شت و مەکیان لەسەر وڵاخەکانیان داگرت بۆئەوەی بحەسێنەوە.

غَيَّرَ الشَّيْئَ: شتەکەی گۆڕی بە شتێکی تر ٥ دەگوترێ: (غَيَّرتُ دابتي وغَيَّرتُ ثيـابي) ولاغـی سـواریم گـۆڕی، پۆشاکەکەم گۆڕین ٥ (غَيَّـرَتُ داري) خانووەکەم گۆڕی بەشێوەیەکی تر دروستم کرد.

إغتار: سودمەند بوو ٥ خۆراکی هێنا، خواردەمەنی دابین کرد ٥ دەگوترێ: (فلان يغتار لأهله) فلانکەس کاسبی بـۆ مـاڵ و منـداڵی خـۆی دەکـاو خواردنیان بۆ دابین دەکا.

تغايَرَت الأشياءُ: شتەکان لێك جیاواز بوون.

تَغيَّرَ الشَّيْئُ: بۆ موتاوەعەی (غَيَرَهُ) دێ.

الغِيارُ: بەڵەد و شوێنگرەوەی شتێکی تر ٥ خۆراکی هاوردە لە شوێنی ترەوە ٥ نیشانەو ئارمی ئەهلی زیمە لەناو وڵاتی ئیسلامدا، وەکوو پشتێنی تایبەتی ئاگر پەرستو فەلەو جولەکە.

غَيرَ: ئەداتی چەرتکردنو (ئیستسنا)یە بەمانا (إلاّ) دێ ٥ دەگوترێ: (جاء القوم غير محمدٍ).

الغَيرُ: گۆڕین ٥ لەبواری قانونـدا کەسی سێیەمە لە کێشەو داواکەدا.

الغِيَـرُ: (غِيَـرُ الـدهر) روداو وکارەساتی رۆژگار ٥ دەگوترێ: (لا أراني الله بك غِيراً) خودا کۆست کەوتویی تۆم نیشان نەدا.

الغَيرِيـةُ: جـودا وازیـی هەرشتێـك لەشتێـکی تـر ٥ پێـچەوانەی خۆپەرستیو چاو چنۆکی دێ.

المتغايرُ من المواد: ئەو مەوادانە بڕی شتیان لەوی تر جودا وازە.

غَيِسَ غَيساً: نەرمو نیان بوو ٥ دەگوترێ: (غَيِسَتِ المرأةُ وغَيِسَ الشَّعرُ) ئافرەتەکە نـەرمو نـۆڵ بـوو، قژەکـە نـەرمو ئاوریشمی بـوو ٥ (فهـو اغـيس وهـي غيساء).

الغَيْسانُ: سەرەتای گەنجیو نازو نیعمەت ٥ دەگوترێ: (هو يتقلب في غَيَسان شبابه).

الغَيسانيّ: جوانو شۆخو شەنگ ٥ تەڕو تازەو ناسك.

غـاضَ المـاءُ غيـضاً: ئاوەکـە ڕۆچـوو بەزەویدا.

غاضت الدَّرَّةُ: گوانەکە شیری تێدا ماو نەدۆشرا ٥ شیری کەمی تێدا بوو.

غاضَ ثَمَنُ السلعة: نرخی کاڵا کەمی کرد.

غـاضَ الكـرامُ: پیـاوی بـاشو ڕێـزدار ڕۆیشتنو کەم بوون ٥ دەگوترێ: (غاضَ الكرامُ غيضاً وفاض اللئام فيضاً) پیاوی بـاشو بەکەڵـك نـەمان خـوێڕیو هەتیومچە زۆرو زەبەنـدە بـێ ٥ شێخ ڕزا دەڵێ:

ساغ لە دونیادا نەماوە کەر نەتۆ سافت دەوێ
بێ هەزارت پێنیشاندەم کەر قورمسافت دەوێ

غاضَ اللهُ الثَّمَنَ والماءَ: خـودا نـرخو ئاوی کەم کردەوە بەرەکەتی نەهێشت.

أغـاضَ المـاءَ والـثمنَ: ئـاو و نرخـی بەناخی زەویدا برد.

غَـيَّضَ الأسَـدُ: شـێرەکە وەگـری لانـەو بێـشەلانەکە بـوو لێـی دەرنەچـوو (غَيَّض فلان الماءَ والـثمن) فلانکـەس ئاو و خێـرو بێـری بـەناخی زەویـدا بردەخوار.

غَيَّضَ دمعه: فرمێسکی خۆی حەبس کرد، نەگریا خۆی ڕاگرت.

إنغاضَ الماءُ: ئاوەکە ڕۆچوو.

الغَيضُ: کۆرپەلەی لەبار چوو کەهێشتا ئەندامی لێك جیانەبوبنەوە ٥ دارستانی چڕو پڕی درەختی تەرفاو ئەسڵو هاوشێوەیان ٥ نموونەو شتی کەم لە زۆر ٥ دەگوترێ: (هذا غيض من فيض).

الغيض: پۆخ، چرۆ.

الغَيضَةُ: بێشەلانو لانە ٥ شوێنێك دارستانی چڕو پڕبێ ٥ (ك: غياض وأغياض).

المَغيضُ: شوێنی ئاو لێ ڕۆچوون.

غاطَ في الوادي غَيطاً: چووە ناو شیوو دۆڵەکەوە.

غاطَ في الأرض: لە زەویەکەدا ون بوو.

غايط: دەگوترێ: (بينهما مُغايطة) لە نێوانیاندا قسەی جوداواز هەیە.

الغيطُ: بڕوانە مادەی (غَوَطَ).

غاظَهُ غَيظاً: ڕقی زۆر هەڵساند ٥ چاك تورەی کرد.

غَايَظَهُ: بەمانا (غَاظَهُ) دێ.

إغتاظَ: بۆ موتاوەعەی (غاظَهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (إغتاظَ على صاحبه) زۆری ڕق لە هاوەڵەکەی هەڵسا.

تَغيَّظَ: بۆ موتاوەعەی (غَيَّظَهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (غَيَّظَهُ فَتَغَيَّظَ).

الغَيظُ: ڕق هەڵسانو تورە بوون، لەناکامی دیتنی شتێك یا بیستنی شتێك کەلات ناخۆش بێ.

غافت الشجرة غيفاناً: درەختەکە لقو پۆپەکانی ڕاژانو بەراستو چەپدا کەوتنە جمو جۆڵ.

غَيِفَ الشجرةُ غَيَفاً: بەمانا (غاف) دێ.

غَيِفَ الإنسان: ئادەمیزادەکە دەستو پەلی شل بوونو لەپەلو پۆ کەوت، بەبێ ئەوەیخەوی بێو هەنوز دای بگرێ جەستەی تێك شکاو ملی لار بۆوە ٥ (فهو أغيف وهي غيفاء).

أغافَ الشجرة: درەختەکەی هەژاند، ڕایوەشاند.

غَيَّفَ: ترساو هەڵاتو لە گۆڕەپاندا خۆی ڕانەگرت ٥ دەگوترێ: (حمل فلانٌ في الحرب فَغَيَّفَ): فلان لە شەڕدا هەڵمەتی بردو ترسا.

غَيَّفَ عن الأمر: وازی لەکارەکە هێنا.

تَغَيَّفَ الشجرُ: درەختەکە هەژا لقو پۆپەکانی ڕاوەشان ٥ دەشگوترێ: (تَغَيَّفَ الرجلُ وتَغَيَّفَ الفرسُ).

تَغيَّفَ عن الأمر: وازی لەکارەکە هێنا.

الغافُ: ڕوەکێکی تەمەن درێژە لە پێڕی (القرنية)یە لە ولاتانی

عــەرەبی و ئەفغانــستان و ئێــران و هیندوستان دەڕوێ لق و پۆپی زۆر و چـــڤڵی زۆرە، گەڵاکـــەی وردو گۆڵـەكانی مـل کـورت و میوەکـەی لوس و شیرینە.

غَيَّقَ فلان في رأيه: فلانکەس ڕاو بۆچوونی غەڵـەت و بـێ سـەرو بـەری خـۆی دەرخستن و هەردەمە بیرو بۆچوونێـکی هەبوو.

غَيَّقَ مالَهُ: ماڵەکەی خۆی خراپ کرد.

غَيَّقَ الشَّيْئُ بصرَهُ: شتەکە چاوی لێڵ و پێڵ کردن ٥ دەگوترێ:

غَيـَّقَ بَصـرُهُ: چاوی تاریـك بـوو، تـاریکی بەسەرچاویدا هات.

غـــاقَ: لاســایی کردنـــەوەی دەنگـــی قەلەڕەشە.

الغـاق: باڵندەیـەکی ڕەشــە لـە باڵنـدە ئاوییەکان، ماسی دەگرێ و زوو قوتی دەدا لـــە میـــصرو ســـودان پێـــی دەگوترێ: (العَقعَقُ).

الغاقَةُ: بەمانا (الغاقُ) دی.

غالَـت المـرأةُ ولـدها غَـيلاً: ئافرەتەکـە شیری پـیس بـووی دا بەمنداڵـەکەی مەبەسـت بـە شـیری پـیس بـوو ئـەو شیرەیە ئافرەتەکە حامیلە بێ و شیر بدا بە منداڵەکەی.

غالَ الشَّيْئَ غيالاً وغيالةً: شتەکەی دزی.

غالَ فلاناً كـذا: شـەڕو ئەگبـەتی بـەفلان گەیاند.

أغلَـت المـرأةُ ولـدها: ئافرەتەکە شیری پیس بوی دا بەمنداڵەکەی.

أغالَـت الغَـنَمُ: مەڕەکە ساڵی دووجار بێچوی بوو.

أغـالَ الـشجرُ: درەختەکە گـەورە بـوو لقـەكانی چـڕو پـڕ بـوون و سـێبەری بەرفراوان بوو.

أغـــالَ الرجـــلُ: پیاوەکــە چــووە لای ژنەکـــەی لەکاتێـــکدا شـــیری دەدا بەمنداڵـەکەی.

أغيلَت المرأةُ ولدها: بەمانا (غالته) دێ.

غَيَّلَ: چووە ناو شیوەکەوە.

إغتالَ الغلامُ: کوڕەکە قەڵەو و خەپلە بوو.

إغتالَ الـساعِدُ: قۆڵ و باسکی ئەستور بوون.

إغتـالَ الرجـلُ ولَـدَهُ: پیاوەکـە سواری دایکـی منداڵەکـە بـوو لەکاتێـکدا شیری دەدا بە منداڵەکەی.

تَغَيَّلَ القومُ: خەڵکەکە ماڵ و سامانیان زۆر بوو ٥ یان بۆخۆیان زاو و زێیان کردو زۆر بوون.

تَغَيَّلَ الـشجرُ: درەختەکـە گـەورە بـوو لقـەكانی چـڕو پـڕ بـوون و سـێبەری فراوان بوو.

تَغَيَّلَ الأسدُ الشجَرَ: شێرەکە ناو درەختەکەی کرد بە لانەو مەکۆو خۆی تێدا حەشار دا.

الأغيَلُ: قەڵەو وتێکسمراو گەورەو زەبەلاح.

الغَيلُ: ئەو شیرەیە کەدایك حامیلەیەو دەیدا بە منداڵەکەی.

هەروا ناوە بۆ ئاو کەبەسەر زەوی دا بڕوا ٥ گەنجی قەڵەو و خوباب ٥ پارچە زەوییەك کێوێك کە بەچاو نزیك بێ وەلێ لەڕاستی دا دوور بێ ٥ درەختی چڕو پڕو تێك چڕژاو ٥ (ك: اغيال وغيول).

الغِيلُ: شیوێك ئاوی تێدا بێ ٥ مەکۆی شێر ٥ درەختی تێك چڕژاوو چڕو پڕ کە شێرو شتی تر خۆی تێدا حەشار دەدەن.

غَيلان: (أم غيلان) درەختی سەمور، جۆرێکە لە ڕەگەزی (السَّنط) لە پێری (القرنية)یە پێشی دەگوترێ: (الطَّلح).

الغَيلَةُ: دەگوترێ: (أضرت الغيلة بولد فلان) شیر لێی پیس بوون زیانی بە منداڵی فلان گەیاند، ئەمە کاتێك دەگوترێ: کە ئافرەتەکە سکی هەبێ و شیر بدا بە منداڵەکە ٥ یان ئافرەتەکە شیر بدا بە منداڵ و پیاوەکە بچێتەلای.

الغَيلَمُ: بڕوانە مادەی (غَلَمَ).

غامَت السماءُ: ئاسمان هەور دایپۆشی ٥ دەشگوترێ:

غام اليومُ: ڕۆژەکە هەورو هەلا بوو.

غام فلان الى الماء غَيماً وغَيَماناً: فلانکەس زۆری تینوو بوو تینوایەتیەکەی پەرەی سەند.

أغامت السَّماءُ: بەمانا (غامَت) دێ.

أغامَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە ناو هەورو هەلاوە.

أغيَمَت السماءُ: ئاسمان هەور دایپۆشی.

أغيمت القومُ: خەڵکەکە زۆریان تینوو بوو ٥ کەوتنە ناو هەورو هەلاوە.

غَيَّمَت السَّماءُ: بەمانا (غامت) دێ.

تَغَيَّمت السماءُ: بەمانا (غامت) دێ.

الغَيمُ: هەور (ك: غيوم وغيام) ٥ دەگوترێ: (شجر غَيمٌ) درەختێکی چڕو پڕە ڕێگا نیە بچیە ناوی.

الغَيمَةُ: پارچە هەور، پەڵەهەور ٥ تینوایەتی زۆر.

الغيوم: دەگوترێ: (يوم غيوم) ڕۆژێکی هەورو هەلاوییە.

المُغيُومُ: دەگوترێ: (يوم مغيوم) ڕۆژێکی زۆر هەوراوییە.

غانت السماءُ غَيناً: بەمانا (غامت) دێ ٥ واتە ئاسمان هەور دایپۆشی ٥ بارانی باراند.

غانـت الـنفسُ: نەفسەکەی پیس‌و بەدکار بوو.

غِينَ على الرجل: هەڵەو بێ ئاگایی دڵی پیاوەکەی داگرت.

غِينَ بفلان: فلانکەس لەهۆش خۆی چوو ٥ لەخۆ بۆوە.

غِينَ بفلان: قەرز سواری شانی فلانکەس بوو.

الغانَةُ: ئەڵقەی سەری ژنی کەمان.

الغَيْنُ: لۆغەتێکە لە (الغيم) واتە هەور ٥ درەختی چڕو پڕو تێك چڕژاو کەخۆی تێدا حەشار بدرێ.

الغَيْنَةُ: دارستانی کێو و کەژ کە چڕو پڕبێ‌و لەشوێنێ بێرون روابن ناویان لێ نزیك نەبێ.

الغَيهبُ: بڕوانە (غَهَبَ).

أغيا الرجلُ: پیاوەکە گەیشتە ئەو پەڕی ڕێزو شکۆمەندی ٥ دەشگوترێ: (أغيا الأمرَ، واغيا الفرس في سباقه) کارەکە گەیشتە ئۆپەلاك ٥ ئەسپەکە لە پێشبرکێدا گەیشتە ئەو پەڕی گورج‌و گۆڵی.

أغيا عليه السحابُ: هەور سێبەری لێ کرد.

غايا فلان فلاناً: لە نیازو مەبەستدا فلان هاوەڵی فلانی کرد.

غَيَّا الغايةَ: کۆتایی ماوەکەی دانا ٥ سینگی کۆتایی سنوری چەقاند.

غَيَّ الشَّيْئَ: کۆتایی بۆ شتەکە دانا.

تغايَوا: دەگوترێ: (تغايَوا عليه حتى قتلوه) گەلەکۆمەکییان لێ کرد تا کوشتیان‌و لەناویان برد.

الغايَةُ: کۆتایی‌و نیازو مەبەست ٥ دەگوترێ: (غايتك أن تفعل كذا) ئەو پەڕی دەسەلاتی تۆ ئەوەیە ئەوە بکەی.

غاية الأمر: مەبەستی ئیشەکە ٥ دەشگوترێ: (فلان بعيد الغاية) فلانکەس ڕا دروست‌و بیر پەسەندە.

الغَيَابَةُ: هەرشتێك سێبەر لە مرۆڤ بکاو لە پشت سەرییەوە بێ وەکوو هەورو تەم‌و غارو سەقفی خانوو شتی وا.

الفاء: فێ؛ پیتی بیستەمە لە پیتەکانی هیجـا ٥ شـوێنی لێ دەرهـاتنی دەنگەکـەی نێـوان لێـوی سـەرو کـەناری ددانـی پێـشەوە بەشـی سەرەومیە ٥ (فێ) پیتێکی موهمەلە واتـە: لـە حروفـی عامیلـە نیـە ٥ یەکێکە لە حەرفەکانی عەتف.

الفالوذ: بڕوانە مادەی (فَلَذَ).

إفتَأتَ برأيه وبِأمرِه إفتِئاتاً: سور بوو لەسـەر ڕای خـۆیو هـەر ڕای خـۆی پێ پەسەند بوو.

إفتَـأتَ عليـه القـولَ: قـسەی بـۆ هەڵبەسـتو بوختـانی بەدەمـەوە هەڵبەسـت ٥ جاری وادەبێ وشـەکە سـەنگو سـووکی تێـدا دەکـرێو دەگوترێ: (إفتَاتَ إفتياتاً).

فَأدَهُ فأداً: نەخۆشی توشی دڵی بوو.

فُئِدَ: دەڵی هەنگێورا.

إفتَأدَ القومُ: خەڵکەکە ئاگریان کردەوە بۆئەوەی شتی پێ ببرژێنن.

إفتَأدَ اللحمَ والخبزَ: گۆشتو نانەکەی برژاند.

تَفَـأدَت النـارُ: ئاگرەکـە هەڵـگیرساو بڵێسەی سەند.

الفؤاد: دڵ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿ما

كَذَبَ الفؤادُ مـارأى﴾ ٥ دەشگوترێ: (هو فارغ الفؤاد) دڵی خاڵیە لەخەم هیچ خەمو خەفەتێکی لە دڵدا نیە ٥ دڵ ئارامە.

الفَئِيدُ: هەر شتێـك لەسـەر ئاگر سور کرابێتـەوە یـان کرابـێ بـەنانو برژابێ ٥ ئاگر ٥ ترسنۆك.

المِفـأدُ والمِفـأدَةُ: ئامێرێـکە گۆشتی پێ دەبرژێندرێ ٥ کۆڵەوەژ؛ ئامێرێـکە ئاگری تەندوری پێ تێکەڵ دەدرێ.

فَـأرَ فـلانٌ فَـأراً: فلانکـەس کونـە مـشکی هەڵکەند.

فَـأرَ الـشَّيْئَ: شتەکەی ژێـر خـاك کـردو شاردیەوە.

فَئِرَ المكانُ فَأراً: شوێنەکە مشکی زۆر بوو.

فَئِرَ الطعامُ: خواردنەکە مشکی تێکەوت.

الفأرُ: مشكو جرج گەورەو بچوك.

الفَأرَةُ: بە تاقە مشکێك دەگوترێ، یان بۆ مشکی مێینە بەکاردێ.

فار الظهر: گۆشتی پشت.

فَار المسك: شوشەی میسك ٥ ئەو زەرفـەی میسکی تێ دەکرێ ٥ هەروا (فَـأر) ئـاوە بۆ ئامێرێك داری پێ دەقلیشێنرێ.

الفُـؤارَةُ: شەرابێـکە لـە شـیرەمەنیو خورمـا دروسـت دەکـرێو

دەكوڵێنـدرێو دەكرێتـە دەرمـان بـۆ ئافرەتی زەیستان.

المَفأرَةُ: شوێنێـك مشكی زۆر لێ بێ.

فَأسَ الخَشَبَةَ فَأساً: دارەكەی بەپاچ یان بە بیور دولەت كرد.

فَأسَ فلاناً: پاچی لە فلانكەس دا، بەپاچ لێی دا ٥ تەشوێی لێ دا.

الفَـــأسُ: ئامێرێـــكە كلكـی لوســی تێدەخرێ سەرەكەی ئاسنەو زەوی پێ هەڵدەكەندرێ.

فأس اللجام: ئەو ئاسنەیە دەكرێتە دەمی ئاژەڵەوە بۆئەوەی هیچی بۆ نەخورێ، یان بۆئەوەی سەر نەرم بێو ژێربار بكرێ وەكوو لغاوی ئەسپو بارگیر ٥ (فأس الفم) ناودەم ئەو لایەی ددانی تێدان ٥ (فأس الرأس) پاشە سەر كە دەڕوانێتە پشتە مل ٥ (ك: أفؤس وفؤوس).

فَأفَأ: لە قسەكردندا زۆر پیتی (فێ)ی دووبارە كردەوە ٥ (فهو فأفأ وفأفاءٌ).

فَأقَ فُواقاً: توشی نەخۆشی پرخە پرخ بوو.

فَئِـقَ فَأقـاً: شـوێنی بەیەك گەیشتنی فەقەرەی یەكەمی عەموودی فەقەرە بە ئێسقانی دواوەی ئازاری بوو.

الفَأقُ: نەخۆشییەكە تووشی فەقەرەی ئادەمیزاد دەبێ.

الفُؤاقُ: لوغەتێكە لە (الفُواقُ).

فأءَلَـهُ: یـاری فیئـالی لەگـەڵ كـرد ٥ (تۆزێكی تر مانای (فیئال)دێ).

فَألَهُ بالشيئ: وای لێ كرد گەش بین بێ بەشتەكە.

إفتَألَ بالشيئ: گەش بین بوو بەرامبەر بەشتەكە.

تفاءَلَ به: بەمانا (إفتألَ) دێ.

تَفأَلَ به: بۆ موتاوەعەی (فَألَهُ) دێ.

الفَـألُ: قـسەیە یـان كردەوەیـە هیـوای خۆشـی لێ دەكـرێ ٥ وادەبـێ سـەنگو سوكی لە وشەكەدا دەكرێو دەگوترێ: (الفالُ) وایش دەبێ وشەی (ألفَـال) بـۆ شـــتی خـــراپ بەكاردەهێنـــدرێ ٥ دەگـوترێ: (لا فـألَ علیـك) هـیچ ناخۆشیو زیانت توش نەبێ.

الفِئالُ: یارییەكی منداڵانە، تاقمێكیان شتێك لەژێر گڵدا دەشارنەوە، دوایی دەبنە دووبەش، بەشێكیان پرسیار لـە بەشـەكەی تریـان دەكـا ئـاخۆ شتەكە لای كامیانە.

المُفائِـلُ: یـاریزانی فیئـال كـەر؛ ئـەو كەسەی یاری فیئال دەكا.

فَـأَمَ مـن المـاء فَأمـاً: تێـری لەئاوەكـە خواردەوە تێراو بوو.

فَـأَمَ في المـاء: دەمـی لەئاوەكـە نـاو خواردیەوە.

فَأَمَ الحيوان: ئاژەڵەکە دەمی خۆی پڕ کرد لە لەوەڕو پوش‌و پەڵاش.

أفأمَ السَّرجَ أو الدَّلوَ ونحوهما: دۆڵچەکەی فراوان کرد ٥ یان زینەکەی گەورە کرد، لێی زیاد کرد.

فأمَ الرَّحلَ: لە کەژاوەکەی زیاد کرد ٥ (فأمَ السَّرجَ أو الدَّلوَ) بەمانا (أفأمَهُ) دێ.

الفئامُ: پارچە قوماشێکە، لبادێکە لەناو کەژاوەدا رادەخرێ ٥ هەروا ناوە بۆ کۆمەڵێک ئادەمیزاد ٥ (ك: فُؤُم).

الفُؤمَةُ: پارچە قوماش، پارچە لباد ٥ دەگوترێ: (قَطَّعُوها فُؤماً).

فَأي رأسهُ فأواً وفأياً: سەری قاش کرد.

إنفَأى: شەق بوو، قەوارەی تێکەوت.

الفَأوُ: قەڵشت‌و دەربەندی نێوان دوو کێو.

الفِئَةُ: تاقم‌و پێڕ ٥ (ك: فِئات وفِئون).

فَتِئَ فَتئاً: دەگوترێ: (ما فَتِئَ يفعل كذا) بەردەوام تا ئێستا ئەو ئیشە دەکاو خەریکی ئەو کارەیە.

فَتَّهُ فَتّاً: وردو هاڕی کرد ٥ دەگوترێ: (فَتَّ في عَضُدِهِ) هێزو توانای کەم کردەوە ٥ لاوازی کرد.

فَتَّتَ الشَّيْءَ: شتەکەی زۆر وردو هاڕکرد.

تَفَتَّتَ الشَّيْءُ: شتەکە وردوخاش بوو.

الفُتاتُ من الشَّيْءِ: وردەو خوردەی لەشت دەکەوێتە خوار.

الفَتُّ: درزی بەرد ٥ وردە نان کە لەگۆشتاو گوشرابێ ٥ تێگوشراو ٥ (ك: فتوت).

الفَتيتُ: تێگوشاو، تریت ٥ شتێک لە بەرزییەوە بەربێتەوەو وردوهاڕ ببێ.

الفَتيتَةُ: پارچەی شتە وردو هاڕبووەکە ٥ (ك: فتائت).

فَتَحَ بين الخصمين: بڕیارو دادوەری لەنێوان کێشەکارەکاندا ئەنجام دا.

فَتَحَ عليه: شارەزای کرد، ڕێی نیشان دا ٥ دەگوترێ:

فَتَحَ على القارئ: ئەوەی خوێنەرەکە لەبیری چوبوەوە ئەم پێی گوتەوە، بیری هێنایەوە ٥ ڕێگای خێرو خۆشی بۆ کردەوە ٥ (فَتَحَ المغلق) دەرگا داخراوەکەی کردەوە.

دەگوترێ: (فَتَحَ البابَ والصندوق والقفل).

فَتَحَ الكتابَ: کتێبە لێک نراوەکەی لێک کردەوە.

فَتَحَ الطريقَ: ڕێگاکەی کردەوەو ڕێگای دا ڕۆیشتنی پێدا بکرێ.

فَتَحَ الجَلسَةَ: لیژنە کۆبوەکە، ئەنجومەنەکە دەستی بەکارەکانی کرد.

فَتَحَ في الميزانية إعتماداً: بڕێكی پاره تەرخان كرد بۆ لێ خەرجكردن بۆ بڕی مەساریفی پێویستو گرنگ.

فَتَحَ لفلان قلبه: دڵی بۆ فلانكەس كردەوەو نهێنییەكانی بۆ باس كردن.

فَتَحَ البلَدَ: وڵاتەكەی كۆنترۆڵ كردو دەستی بەسەردا گرت.

فَتَحَ الله قلبه للأمر: خودا دڵی فلانی كردەوە بۆ كارەكە دڵی نورانی بوو بۆ جێبەجێكردنی ئیشەكە.

فاتحه في الأمر: دەربارەی كارەكە سەرەتا قسەی لەگەڵ كرد.

فاتحه: قەرزەكەی دایەوە.

فاتح فلاناً: مامەڵەی لەگەڵ فلان كردو هیچی نەدایە.

فَتَّحَ الأبواب: بەمانا (فَتَحَ) دێ ٥ دەرگاكانی كردنەوە ٥ زۆری دەرگا كردنەوە.

إفتَتَحَ البابَ ونحوه: دەرگاكەی كردەوە.

إفتَتَحَ العَمَلَ: دەستی بەكارەكە كرد ٥ دەگوترێ: (إفتَتَحَ دورة المجمع أو المجلس) دەورەی كۆڕ یان ئەنجومەن كۆبوەوەو دەستی بەكارەكانی خۆی كرد ٥ دەشگوترێ:

إفتَتَحَ الكلامَ بالبسملة: قسەو ناخاوتنەكەی بە (بسم الله الرحمن الرحيم) دەست پێ كرد.

إنفَتَحَ البابُ: دەرگاكە كرایەوە ٥ بۆ موتاوەعەی (فَتحَهُ).

إنفَتَحَ عن الشَّيْئ: شتەكە دەركەوتو ئاشكرا بوو، پەردەی لەسەر هەڵدرایەوە.

فاتحا كلاماً بينهما: بە سرتەوە لەناو خۆیان دا دووبەدوو قسەیان كرد.

تَفَتَّحَ: بۆ موتاوەعەی (فَتَّحَ) دێ.

تَفَتَّحَ الأكمامُ عن النَّورِ أو اللوزة عن القطن: غونچەكە كرایەوەو گوڵەكە دەركەوت ٥ یان پەمۆكە دەمی كردەوەو لۆكەكە دەركەوت.

تَفَتَّحَ في الكلام: درێژەی بە قسەكان دا ٥ زۆری شانازی كرد.

إستَفتَحَ البابَ: دەرگاكەی كردەوە ٥ هەوڵیدا بیكاتەوە، داوای كردنەوەی دەرگاكەی كرد.

إستَفتَحَ فلاناً: داوای یارمەتی لە فلان كرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاسْتَفْتَحُواْ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾.

الفاتحة: سورەتی فاتیحە ٥ سەرەتای هەمووشتێكو پێشەتاو دەسەگوڵی ٥ (ك: فواتح).

الفِتاحُ: كۆتایی پێ هێنانی كێشەو نیزاع.

الفَتَاحَةُ: یارمەتیدان.

الفَتّاحُ: ناوێكە لە ناوە جوانەكانی

خودا ٥ هەروا ناوه بۆ باڵندەیەکی ڕەنگ ڕەش زۆر کلکی هەڵدەتەکێنێ ٥ پێی دەگوترێ: ڕەشیشە.

الفَتّاحَـةُ: کلیلی هەڵپچرینی قوتو زەرفی دروستکراو لەتەنەکەو شوشەو شتی وا.

الفَتحُ: جۆره بزوێنێکه دەکەوێته کۆتایی وشەو نازناوی بینایه، دڵێ: فیعلی ماضي مەبنییه لەسەر فەتحه ئەگەر.....

الفُتُحُ: شتی کراوه، دەم فراوان ٥ دەگوترێ: (باب فُتُحُ) دەرگایەکه هەمیشه کراوەیه ٥ (قارورة فتح) گۆزەیەکه زارکی فراوان و پانەو تۆپەوانەی نیه.

الفَتحَةُ: نیشانەی بزوێنی تایبەتییه ٥ لەبواری ئیعراب دا.

الفُتحَةُ: دەلاقەو پەنجەرەو کون و درز.

المِفتاحُ: کلیلی قفڵ کردنەوه ٥ (ك: مفاتیح).

المِفتَحُ: بەمانا (المِفتاح) دێ ٥ لولەی ناوکێش ٥ (ك: مفاتح).

فتخَهُ فَتخاً: نەرمی کردو چەماندیەوه ٥ دەگوترێ: (فَتَخَ أصابع رجله في جلوسه) پەنجەی قاچی بڵاو کردنەوەو بۆلای پێشەوه چەماندیەوه.

فَتِخَ فَتخاً: نەرم بوو چەمایەوه.

فَتِخَت الکف والقدم: بەره دەستی یان قاچی پان و درێژ بوون ٥ دەشگوترێ: (فُتِخَ الرجلُ) پیاوەکه بەره دەستی و قاچی درێژو پان بوون.

فُتِخَت الرجلان: ئێسقانی قاچەکانی درێژ بوون و گۆشتیان کەم بوو ٥ دەشگوترێ: (فهو أفتَخُ وهي فتخاء).

أفتَخَ: شل بوو، ماندو بوو، سەرسام بوو.

فَتَّخَ اصابعه: پەنجەکانی لێك بڵاو کردنەوەو چەماندنیەوه.

تَفَتَّخَ: ئەڵقەی لەپەنجه کرد.

الفَتخُ: دیوی ناوەوەی نێوان قوڵ و باسکه.

الفَتخاءُ: حوشترێکه گوانەکانی بۆلای گەدەی بەرز بووبێتەوه ٥ هەڵۆی باڵ نەرم ٥ کورسیه دارینەیەکه له شورکه درەختی نەرم دروست دەکرێ.

الفَتخَةُ: ئەڵقەیەکه له زێڕ یان له زیو نقێمی نەبێ وەکوو ئەنگوستیله لەپەنجەی پەنا پەنجه بچکۆله دەکرێ.

فَتَرَ فتوراً: دوای توڕه بوون ئارام بۆوه دوای ڕەقی و توندی نەرم بۆوه ٥ بێ

هێزو بێ حەواس بوو ٥ دەگوترێ: (فترت المفاصل ٥ وفتر الماءُ الساخن ٥ وفتر البرد ٥ وفتر الطرف) چاوی شكا نەیتوانی سەیر بكا (فتر عن عملە) كەمتەرخەمی لە نیشەكەیدا كرد ٥ (فَتَرَ الى الشَّئِ) بەشتەكە دڵنیا بوو ئارامی گرت.

لە حەدیسدا هاتووە: (من فَتَرَ الى سنتي فقد نجا) كەسێك خوو بەرێبازی منەوە بگرێ رزگاری دەبێ.

فَتَرَ الشَّئَ: شتەكەی بەقولانج مەزەندە كرد ٥ بە قولانج پێوای.

أفتَرَ: پێڵوی چاوی زەعیف بوونو چاوی بێهێز بوو.

أفتر الداءُ ونحوه فلاناً: دەرمانەكە فلانكەسی لاواز كرد.

فَتَّرَ: بەمانا (فَتَرَ) دێ.

فَتَّرَ السحابُ: هەورەكە مت بوو نرم بۆوە، ئامادەیە بۆ باران بارین.

الفاتِرُ: نەساردو نەگەرم ٥ دەگوترێ: (طَرفٌ فاتِرٌ) پێڵوی چاو كەمێك تەنكو بەرەو خواربێ، بەجۆرێك چاوەكە مەست بنوێنێ.

الفَتَارَةُ: سەرەتای سەرخۆش بوون.

الفِتْرُ: قولانج، نێوان سەری پەنجەی قامكە گەورەو قامكە شادە بەكراوەیی ٥ (ك: أفتار).

الفُترُ: سەلە: كە لە پرژی درەختی خورما یان لە شورگی درەختی بی دروست دەگرێ ٥ نانی لەسەر دادەنرێ یان برنجو شتی وای لەسەر دەشۆردرێتەوە.

الفَتْرَةُ: چاو نەرمیو چاو كراوەیی كە دەبێتە هۆی چاو مەستی ٥ ماوەی نێوان دوو كات یان زەمانی هاتنی دوو پێغەمبەر.

فَتْرَةُ الحمیٰ: ماوەی كشانەوەو سرینەوەی لەرزو تا: واتە: ماوەی نێوان دوو نۆبە تا ٥ (فَتْرَةُ الرخاء) فەترەی هەرزانی: كە پیشەسازی پێش دەكەوێو نرخ گران دەبێ.

فَتَشَ عن الشَّئِ فَتشاً: لە شتەكەی كۆڵیەوەو بە دوودا چوونی بۆ كرد ٥ دەشگوترێ: (فتش الشَّئِ).

فَتَّشَ الشَّئَ وعنه: لە شتەكەی كۆڵیەوەو بەدوادا چوونی بۆكرد.

فَتَّشَ الأمورَ والأعمالَ: ئیشو كارەكانی بەسەر كردنەوە بۆئەوەی بزانێ ئاخۆ تاچەند بەگوێرەی یاساو رێساكان كراون.

الفَتّاشُ: ئەو كەسەی زۆر لەشت بكۆڵێتەوەو وردبینی تێدا بكات.

المُفَتِّشُ: كارمەندێكە لێكۆڵینەوەو بەدوادا چوون بۆ كاروباری دەوڵەت

یان کارگەو فەرمانگەکان دەکا.

فَتَقَ الشَّیْئَ فَتقاً: شتەکەی هەڵدڕی، شەقی کرد، کونی کرد ٥ دەگوترێ: (فتق الثوبَ) قوماشەکەی دڕی (فتق المِسكَ) شتێکی تێکەڵی میسکەکە کرد بۆنەوەی بۆنەکەی بڵاو ببێتەوە ٥ (فَتَقَ القُطنَ) لۆکەکەی شی کردەوە بەشەی کرد ٥ (فتق الكلامَ) قسەو ئاخاوتنەکەی پشت راست کردەوەو فراوانتری کرد.

فَتِقَ فَتَقاً: جەستەی قەڵەو و فراوان بوو ٥ (فهو فَتِقٌ) ٥ توشی قوڕی بوو (فهو أفتق وهي فتقاء).

أفتَقَ السحابُ: هەورەکە نەماو ئاسمان ساف بوو.

أفتقت الشمسُ: خۆر کەوتە نێوان دوپەڵە هەورەوەو دەرکەوت.

أفتَقَ فلانٌ: فلانکەس کەوتە پارچە زەوییەك کە بارانی کەم لێ باری بو بێ ڕوەك و درەخت بوو دەوروبەری بارانی زۆر لێ باری بوو ٥ فلانکەس بەڵاو کارەساتو روداوی ناخۆش گەلەکۆمەکییان لێ کردو ژیانی ناخۆش بوو.

فَتَّقَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَتَقَ) دێ.

إنفتق: شەق بوو.

تَفَتَّقَ: شەق بوو، شەقار شەقار بوو.

تَفَتَّقتِ الماشیةُ: ئاژەڵەکە قەڵەو بوو، جەستەی گەشەی کرد.

تَفَتَّقَ بالكلام: زمانی پڕژاو کەوتە قسەکردن و ئاخاوتنەکەی درێژەی کێشا.

الفِتاقُ: ناوەڕۆکی لیفی سپی ٥ (اللیف الأبیض): روخساری جوانی پێ دەشوبهێندرێ لەپاکی و جوانی دا ٥ مادەی خومرە کە دەکرێتە هەویرەوە بۆنەوەی باش هەڵبێ و ناسکی بکاو فشی هەڵبێنێ ٥ خۆر کە هەور داپۆشیبی و لەناکاوێك بکەوێتە ئاقاری هەساوەوەو دەربکەوێ.

الفَتقُ: قەڵشت و قەوارە ٥ کێشەو نیزاعی نێوان کۆمەڵ و لێکترازانی مەبەست و رازیان ٥ شوێنێکی سوتەمەرۆ کە دەوروبەری بارانی لێ باریبێ، گازیوەی بەیان ٥ تەنگ و چەڵەمەی ژیان ٥ قوڕ بوون ٥ (ك: فُتوق).

الفَتَقَةُ: زەویەکە لە دەوروبەری باران بباری و لەخۆی نەبارێ.

الفَتیقُ: زمان رەوان و قسە زان ٥ بەیانی روناك.

المَفتَقُ: شوێنی قەڵشت و دڕاو.

المُفتَقَةُ: تێکەڵەیەکە لە کۆمەڵێك داو و دەرمان بەزەیت و هەنگوین تێکەڵ دەکرێن بۆ قەڵەو بوون دەخورێ.

فَتَكَ فَتكاً: بەبێ لێ ورد بوونەوە دەستی بەئیشەکە کردو بیری لەوە نەکردەوە ئاکامی چۆن دەبێ.

فَتَكَ بە: فرسەتی لێ هێناو تیرۆری کرد ٥ بەئاشکرا کوشتی.

فَتَكَ فِي الخُبثِ: لە خراپەکاریدا زێدە ڕۆیی کرد.

فَتَكَ فِي سلوكە: ڕەوشتی بەد بوو ٥ سەرگەرمی خراپە بوو.

أفتَكَ بە: بەمانا (فَتَكَ) دێ.

فاتَكَ فلاناً: بەسەر فلانکەسدا زاڵ بوو ٥ فلانی ڕام کرد.

فاتَكَ الأمرَ: بەگەرمیو بەحەماسەوە پڕی دایە کارەکەو دەستی پێ کرد.

فَتَّكَ القطنَ: پەمۆکەی شێ کردەوە بەشەی کرد.

تَفَتَّكَ بأمرە: خۆی ملی لەکاری خۆی ناو سەربەخۆ ئەو کارەی کرد.

الفَتّاكُ: نەخۆشی کوشندە، زەبری کوشندە.

فَتَلَ الحَبلَ وغيرە فَتلاً: حەبلەکەی وەنیو بای دا ٥ دەشگوترێ:

فَتَلَ فلاناً عن رأيە: فلانکەسی لە ڕای خۆی ژێوان کردەوە.

فَتَلَ وجهَهُ: ڕوی لێ وەرگێڕا.

فَتِلَ فَتلاً: ماسولکە بەهێز بوونو گرێ گرێ وەستان ٥ دەگوترێ:

فَتِلَت ذراعُهُ: ڕەگو دەمارەکانی توندو پتەو بوونو باسكو قۆلی گرێ گرێ وەستا ٥ (فهو أفتَل وهي فَتلاء).

افتَلَ السَّلَمُ والسَّمُرُ: درەختی (سەلەمو سەمور) توێکڵیان فڕێدا ٥ توێکڵی تەنکی خۆی فڕێدا.

فَتَّلَ الشَّيْئَ: شتەکەی بادا.

إنفَتَلَ: خوارو خێچ بوو هەڵوێزنرا ٥ ڕوی وەرگێڕا ٥ وازی هێنا ٥ پاشگەز بۆوە ٥ دەگوترێ: (إنفَتَلَ عن رأيە وعن حاجتە وإنفتلَ وجهە عنهم).

تَفَتَّلَ: بۆ موتاوەعەی (فَتَّلَهُ) دێ.

الفَتلُ: شتی تێك باهەڵدراو ٥ چرۆو غونچەی نەپشکۆتو.

الفَتلَةُ: توێکڵی غونچەی درەختی (سەلەمو سەمور) پێش ئەوەی بپشکوێ ٥ گەڵای نەپشکوتوی درەختی (طەرفاء و ئەسەل) کەهێشتا هەر لولەو پان نەبۆتەوە ٥ پارچە هەودای لۆکەو ئاوریشم ٥ توندو پتەوی ڕەگی دەستو بازو ٥ میوەی درەختی عورفوط ٥ پێمەڕەو خاکەناز.

الفَتيلُ: شتی نەکراوە ٥ ئەوەی مرۆڤ لە نێوان پەنجەکانی دەهاڵێنێ لە هەوداو کوڵك یان ئەو چڵكو شتەیە لەناو پەنجەکانی خڕی

هەڵدەداو گرمۆڵ گرمۆڵ دەوەستێ ٥ ئەو داوە دەزولەیە دەکەوێتە سەر قەڵشتی ناوکەخورما ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاء وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً﴾ ٥ خێتو داوێکی درێژە بەتەقەمەنییەوە دەبەسترێو ئاگری پێوە دەنرێ بۆئەوەی ئاگرەکە بەپەتەکەدا بڕوا تا دەگاتە سەر تەقەمەنیەکەو بتەقێتەوە.

الفَتِيلَةُ: پلیتەی چرا ٥ (ك: فتائل).

فَتَنَ المَعدنَ فَتناً وفتوناً: مادەی مەعدەنەکەی کردە ناو ئاگرەکەوە بۆئەوەی بەتاقی بکاتەوە ٥ دەگوترێ: (فَتَنَه النار) ئاگر سوری کردەوە ٥ (فَتَنَ فلاناً) فلانکەسی سزا دا بۆئەوەی لە هەڵسوکەوتو ڕای خۆی پەشیمان ببێتەوە ٥ دەشگوترێ: (فَتَنَه بە وفیه) حەزی لێ کرد عاشقی بوو ٥ (فَتَنَتْه المرأةُ) ئافرەتەکە شێتو شەیدای کرد.

فَتَنَ فلاناً عن الشَّيْئ: فلانکەسی لەشتەکە لادا پاشگەزی کردەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾.

فَتَّنَهُ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَتَنَهُ) دێ.

إفتَتَنَ بالأمر: شەیدای کارەکە بوو پێی موعجەب بوو.

إفتَتَنَ بالمرأة: شەیداو عاشقی ئافرەتەکە بوو.

إفتَتَنَ فلاناً: فلانکەسی خستە ناو فیتنەو ئاشوبەوە.

تفاتن رجال: پیاوەکان شەڕیان بوو کەوتنە نێوان شەڕو ئاشوبەوە.

الفَتَّانُ: شەیتان ٥ دزو خائین کە دێتە سەر ڕێگای کاروان بۆئەوەی ڕوتیان بکاتەوە ٥ ئاڵتونچی لەم ڕووەوە کە ئاڵتونو زیو لە بۆتە دەداو بەتاقیان دەکاتەوە.

الفتّان: زێڕو زیو (دینارو دیرهەم).

فَتّانا القبر: دوو فریشتەی مونکەرو نەکیر

الفِتنـة: بەتاقی کردنەوە بەئاگر، لە بۆتەدان ٥ سزادانو ئاڵو گۆڕکردن لە تاقی کردنەوەدا ٥ سەرسوڕمان بەشتو سوکایەتی پێکردنی ٥ گومڕاییو ڕی لێ تێکچون ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَن تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا﴾.

فِتنة الصدر: دەغدەغەو وەسوەسەی ناو دڵە.

الفُتنةُ: جۆرێکە لە درەختی (السَّنط) گوڵەکەی زەردو بۆنخۆشە.

الفَـتِينُ: زەوی ڕەشە خاك بەردەکانی دەڵێی سوتاون.

المفتون: شێت ٥ هەروا بەمانا (الفِتنـة)

دێ ◦ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿بِـأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ﴾.

فتاه فَتـواً: لـە ئازايـەتیو مەردایەتیدا بەسەری دا بالاّدەست بوو.

فَتُوَ فَتَاءً وفُتُواً وفُتُوّةً: بوو بەگەنج.

فَتِيَ فَتىً وفِتاءً: بەمانا (فَتُوَ) دێ.

أفتى في المسألة: دەربارەی مەسـەلەکە حوکمی شەرعی رون کردەوە.

فَاتَــاهُ: لـە پیـاوەتیو مـەردایتی دا بەسـەریا بالاّدەسـت بـوو ◦ دادگـایی کرد.

فُتِيَّتِ البنت: منداڵە مێینەکە بڕیاری ئەوەی بۆ درا کە لەتەمەنی منداڵی تێپەڕیو بوو بە کچی گەنج.

تفاتى المرأ: پیاوەکـە ڕێبازی پیاوەتی گرتەبەر.

تفاتى القوم الى الفتى: خەڵکەکە چون بـــۆلای مــــوفتیو رابەرەکـــــەیان بۆئـــەوەی فتوایـــان بـــۆ بـــداو کێشەکەیان یەکالاّ بکاتەوە.

تَفَتَّى: بوو بەگـەنج ◦ ڕێبـازی پیاوەتی گرتەبەر.

تَفَتَّتِ البنتُ: منداڵە مێینەکە بـوو بە گـەورە کـچ، لەتەمــەنی منــداڵی تێپەڕی.

تتفتـتِ الـصغيرة: منداڵـە مێینەکـە: هەڵسو کەوتی گەورە کچی پـەیڕەو کرد.

إستَفتاه: داوای راو بۆچـونی لێ کـرد ◦ ویـستی فتـوای بۆبـدا لــە بــارەی مەسەلەکەوە.

الفَتَــى: گــەنج ◦ ســەرەتای گــەنجی، تەمەنی نێوان موراهەقەو پیاوەتی ◦ دەســــتو دڵ کــــراوەو ســــەخی سروشــــت ◦ بــــەهانا هــــاتووی لێقـەوماوان ◦ خزمـەتکار ◦ قورئـان دەفەرموێ: ﴿قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءنَا﴾.

الفُتُــــوّةُ: تەمــــەنی گــــەنجی نێــــوان موراهەقەو پیاوەتی ◦ ئامادەباش بۆ بــەهاناوە چـوونی لێقـــەوماوان ◦ مەدرەسەو ڕێساو یاسایەکە ڕەوشتی پیــاوەتیو ئازایــەتی لــە مرۆڤـــدا پەروەردە دەکا.

الفَتوى: وەلاّمـی شـەرعی یـان قـانوونی دەربـارەی مەسـەلەو تەنگەژەیـەك ◦ (ك: فتــاوِ، فتــاوى) (دار الفتــوى) شوێنی فتوادان.

الفُتيا: بەمانا (الفتوى) دێ.

الفَتـــىُ: گـــەنج ئـــادەمی بـــێ یـــان گیانلەبەری تر ◦ (ك: فِتاء وأفتاء).

المفتي: کەسێـك خۆی تەرخان بکـا یـان بەفـەرمی ئـەرکی فتـوادانی بخرێتـە ئەســـتۆ، مەســـەلە شـــەرعیو قانونیــــەکان بــــۆ خەڵـــکی رون بکاتەوە.

فَثَـأ اللـبنُ فَثْـأً: شیرەکە کوڵی ٥ گۆڕاو بزرکـا ٥ گەرماییەکـەی شـکایەوە. ساردبۆوە.

فَثَأ القِدرَ: کوڵانی مەنجەڵەکەی شکاندەوە بـەئاوی سـارد یـان بـەهۆی سـارد کردنەوەی بەشتی تر.

فَثَأ غَضَبَهُ: ڕقەکەی نیشتەوە توندو تیژی پێوە دیارنەما.

فَثَأ البارِدَ: ساردی شتەکەی بەگەرمکردن شکاند.

فَثَـأ فلانـاً عـن رأيـه: فلانکەسی لـە ڕاو بۆچوونەکەی لادا ژێوانی کردەوە.

فَثِئَ الرجلُ فَثْأً: پیاوەکە ڕقی نیشتەوە. دەگوترێ:

فَثِئَ الغضَبُ فُثُوءاً: ڕقەکەی نیشتەوە.

أفثَأ الحَرُّ: گەرما دامرکایەوە، ڕەوییەوە.

أفثَـأ الرجـلُ: پیاوەکـە مانـدوو بـوو، وەرزو جاڕس بوو.

أفثأت السماءُ: ئاسمان ساو بوو.

أفثأ بالمكان: لە شوێنەکە مایەوە.

أفثأ القومُ للمريض: خەڵکەکە بەردیان گـەرم کـردو ئاویـان لێ پڕژانـد خستیانە سەری بۆنەوەی ئارەق بکا.

فَـثَّ الحـارَّ بالبـارد: بەسـاردییەکە گەرمییەکـەی شـکاندەوە ٥ دایمرکاندەوە.

فَـثَّ وعـاءَ التمـر: سـەبەتە خورماکـەی کردەوە[illegible]

إنفَثَّهُ: ژێرباری کرد، ملکەچی کرد.

إنفَثَّ: بۆ موتاوەعەی (فَثَّه) دێ.

فَثَجَ الشَّيْءَ فَثْجاً: شتەکەی کەم کردەوە.

فَثَجَ البِئرَ: بیرەکەی دەردا ٥ دەشگوترێ: (فلان بحر لا يفثَجُ) فلانکەس دەریایەو زانیاری لێ نابڕێ.

فَثَجَ الحارَّ بالبـارد: بەساردییەکە هـەڵاوی گەرمییەکەی شکاندەوە.

أفـثَجَ الرجـلُ: پیاوەکـە مانـدوبوو هەناسەی لێ بڕا.

فَثَّـدَ درعـه: زرییەکـەی بـە ئاوریـشم ئاواخن کرد.

الفَثائِدُ: ئاواخنی پۆشاک و شتی تـر ٥ هەوری گەواڵ گـەواڵ و چین لەسـەر چین.

الفـاثورُ: یاساوڵ و جاسوس ٥ تەشت و سوێنە.

فَثَغَ رأسهُ فَثْغاً: سەری شکاند.

فَجأه الأمرُ فَجئاً وفجأةً وفُجاءةً: کارەکـە لەناکاو یەخەی گرت.

فاجَأه مفاجـأةً: لـەناکاو یەخـەی گـرت و پەلاماری دا.

الفَجأةُ: هەرشتێـک لەناکاو توشی مرۆڤ بێ ٥ (موت الفَجأة) مردنـی لـەناکاو، مەرگی موفاجات.

فَجَّ فَجّاً: نێوان قاچی پانکردن.

فَجَّ الأرضَ: کەندرێ قوڵی لە زەوییەکە کرد.

فَجَّ الرجلُ والدابةُ فَجاً وفجيجاً: پیاوەکە پان ولاخەکە نێوان قاچی پان کردەوە، قاچی پان کردنەوە.

فَجَّ القوسُ: ژێی کەوانەکە لە پشتی کەوانەکە دوورکەوتەوە.

أفَجَّ: بە چۆلەوانیو کونو کەلەبەردا ڕۆیی‌و سەری خۆی هەڵگرت ٥ پەلەی کردو خێرا ڕۆیی ٥ نێوان قاچەکانی پان کرد.

أفَجَّ الأرضَ بالمحراث: بەهەوجارو گاسن زەوییەکەی دڕی.

فاجَّ مفاجّةً وفجاجاً: نێوان قاچەکانی پان کرد ٥ دەگوترێ: (فاجَّ رجليه ومابين رجليه) نێوان قاچەکانی پان کردن.

إفتجَّ: بە چۆلەوانی‌و کونو کەلەبەرو سارای کاکی بەکاکی دا ڕۆیی ٥ ڕێگای دووری بڕی.

إنفجَّت القوس: ژێی کەوانەکە لە پشتی کەوانەکە دوور کەوتەوە.

تفاجَّ: زێدەڕەوی کرد لە بلاوکردنەوەی قاچەکانی ٥ دەشگوترێ: (تفاجَّت الناقة للحَلَب).

الأفجيج: دۆڵو شیوی فراوان.

الفُجاجُ: ڕێگەی پانو پۆڕ.

الفَجاجةُ: (فجاجة كل شيء) کاڵو نەگەییو نەکولاو ٥ میوەی نەگەییو.

الفَجُّ: ڕێگای پانو پۆڕو دوورو درێژ ٥ (ك: فِجاج وأفجة).

الفِجُّ: کاڵو دەربەند ڕێگای تەنگەبەر.

فَجَرَ أمرُ القوم: کاری خەڵکەکە گەندەڵ بوو، گەندەڵی تێکەوت.

فَجَرَ في يمينه: لە سوێندەکەیدا درۆی کرد.

فَجَرَ الراكب عن سرجه: سوارەکە لەسەر زینەکە خوار بوو، لار بوو.

فَجَرَ عن الحق: لەحەق‌و ڕاستی لایدا.

فَجَرَ من مرضه: لە نەخۆشییەکە چاك بۆوە.

فَجَرَ القناة: جۆگەکەی شەق کرد، جۆگەی ڕاکێشا ٥ دەشگوترێ:

فَجَرَ الماءَ: ڕێگای بۆ ئاوەکە کردەوە.

فَجَرَ الله الفَجرَ: خودا بەیانی دەرخست، کازیوەی بەیانی ئاشکرا کرد.

أفجَرَ: کەوتە ناو کازیوەی بەیانییەوە ٥ تاوانی کرد ٥ لەحەق‌و ڕاستی لای دا.

أفجَرَ فلاناً: فلانکەسی بەگوناهبار هاتە بەرچاو.

أفجَرَ الينبوعَ: ڕێگای بۆئاوی کارێزو سەرچاوەکە کردەوە.

فاجَرَ مفاجَرةً وفِجاراً: هاوبەشی کرد لە ئەنجامدانی تاوان دا.

فَجَّرَ: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (فَجَرَ) دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا﴾.

فَجَّـرَ الرجـلُ القذيفـة ونحوهـا: پياوەكـە تۆپەكەی تەقاند.

فَجَّرَ فُلاناً: تاوانو خراپەكاری پاڵ فلان دا ٥

إفتَجَـرَ الكـلامَ: لـە خۆيـەوە قسەكانی هەڵبەسـتو لەكەسـی نەبيـستبوو كەسـيش ئـەو قـسانەی پـێ ڕانەگەياندبوو.

إنفَجَرَ: بۆ موتاوەعەی (فَجَرَ) دێ.

إنفَجَـرَ المـاءُ ونحـوه: ئاوەكـە هـەڵقوڵا، نەوتەكە هەڵقوڵی.

إنفَجَرَ فلانٌ باكيـاً: فلانكەس لـە قلّپـی گريانی دا.

إنفَجَـرَ الـصُبحُ: شـەو ڕابـوردو نـەما، تاريكی ڕەوييەوە.

إنفَجَـرَ علـيهم العـدوُّ: لـەناكاو دوژمـن پــەلاماری دانو بەسـوپای زۆرەوە هێرشيان كردنە سەر ٥ دەشگوترێ: (إنفَجَـرَت علـيهم الـدواهي) بـەلاو كارەسات داباريە سەريانو لەهـەموو لايەكەوە تەنگی پێ هەڵچنين.

تَفَجَّرَ: بۆ موتاوەعەی (فَجَّرَ) دێ.

تَفَجَّرَ الماءُ ونحوه: بەمانا (إنفَجَرَ) دێ.

تَفَجَّرَ الصُبحُ: بەمانا (إنفَجَرَ) دێ.

الفـاجِرُ: گوناهكـارو بــەد ڕەوشــت بەجۆرێـــك گــوێ بــەهيچ ياسـاو ڕێسايەك نـەدا ٥ دەشـگوترێ: (يمـين فـاجرة) سوێندی بـەدرۆ (ك: فجـار وفَجَـــرَة) ٥ قورئـــان دەفـــەرموێ: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ﴾.

فَجَارِ: بـەو شێوە بينايـە دێو نـاوە بـۆ گونـاهو تـاوانو دەشـكرێتە ئاوەڵنـاو بـۆ ئـافرەتو نيـدای لێ دەكـرێ ٥ دەگوترێ: (يا فَجَارِ).

الفِجـارُ: شـەڕی فيجـار؛ شەڕێـكە لـە نێوان قورەيشو هاوسوێندەكانيانو لـەنێوان هـۆزی هەوازينـدا ڕوی دا، پێغەمبــەر (د.خ) كــە ئــەو كاتــە تەمەنی بيست ساڵ بـوو هاوبەشی ئەو شەڕەی كرد.

الفَجر: كـازيوەو ڕونـاكی بـەيانی ٥ ئـەو كــازيوەو ڕوناكييـــە دوو جـــۆرن فەجری كازيبو فەجری صاديق.

فُجَــرُ: بـۆ زێـدەڕۆيی لـەمانای (فـاجر) دا بەكار دەهێنـدرێ ٥ تەنها لـەكاتی بـانگ كردندا بەكاردەهێندرێ.

فَجرَةُ: دەگـوترێ: (رَكِـبَ فـلانٌ فَجـرَةُ) فلانكەس درۆيەكی گەورەی كرد.

الفَجــرَةُ: شــوێنی ئـاو لێ هــەڵقولان ٥ (فُجرَةَ الوادي) دەراوی شيو و دۆڵ.

المتفجـــرات: تەقەمـــەنی؛ مـــەوادی كيمياوييــە، قومبولـــەو مينـــی لێ دروســـت دەكـــرێو ئامـــادە باشـــی تەقينەوەی تێدايە.

فَجَسَ فَجساً: خۆی بەزلزانیو لوتبەرزیی نواندو تاوانی کرد.
تَفَجَّسَ: بەمانا (فَجَسَ) دێ.
فَجَعَهُ فَجعاً: ئازاری زۆری پێ گەیاند ٥ دەگوترێ: (أمر فاجع) رووداوێکی ناخۆشو جەرگبڕە ٥ بەڵایەکی گەورەو ترسناکە.
فَجَّعَه: زۆر ئازاری دا.
تَفَجَّعَ: بەهۆی بەڵاو کارەساتەکەوە ئازاری پێ گەیی ٥ دەشگوترێ: (تَفَجَّعَ لفلان) زۆر خەفەتبارو نارەحەت بوو بۆ فلان.
الفاجِعُ: قەلەڕەشی شومو نەگبەتی ٥ دەگوترێ: (رجل فاجع) پیاوێکی دڵ بەئازارو خەفەتبارە ٥ (إمرأة فاجعة) ئافرەتێکی کۆست کەوتووە، کارەساتی گەورەو جەرگبڕی لێ رودراوە.
الفاجِعَة: بەڵاو کارەساتێک زۆر جەرگبڕ بێو ئازار بەمرۆڤ بگەیەنێ ٥ جا کارەساتەکە لە دەستدانی خۆشەویست بێ یان ماڵو سامان بێ ٥ (ك: فواجع).
الفَجوع: بەمانا (الفاجع) دێ ٥ دەگوترێ: (موت فاجع) ٥ مردنێکی جەرگبڕە.
الفَجيعَة: بەمانا (الفاجعة) دێ ٥ (ك: فجائع).
المفجَعُ: بەمانا (الفاجع) دێ ٥ دەگوترێ: (میت فاجع ومُفْجَعٌ).
فَجفَجَ: شانازی کرد بەشتێک کەنیەتی، لافو گەزافی شتێکی لێ دا: کەهی ئەو نەبوو ٥ (فهو فجفاج وفجافج).
فَجِلَ الشَّيْئُ فَجَلاً: شتەکە شلو گەورە بوو داچۆڕا.
فَجَّلَ الشَّيْئَ: شتەکەی پان کرد.
إنتَجَلَ أمراً: کارەکەی دروست کرد، دایهێنا.
الأفجَلُ: گەڵ پان، کەسێک نێوان دوقاچی پان بێ.
الفَجّالُ: تور فرۆش.
الفُجلُ: تور.
فَجِمَ فَجماً: شەویلەی گەورە بوو (فهو أفجم وهي فَجماءُ).
إنفَجَمَ الوادي: شیوەکە، دۆڵەکە پانو فراوان بوو.
تَفَجَّمَ الوادي: بەمانا (إنفَجَمَ) دێ.
الفُجمَةُ (فجمَةُ الوادي): دەراوی شیو و دۆڵ.
فَجَا البابَ فَجواً: دەرگاکەی کردەوە.
فجا القوسَ: نێوان ژێو و پشت کەوانەکەی پان کرد.
فَجِيَ فجاً: نێوان دوو ئەژنۆی فراوان کرد ٥ (فهو افجى وهي فجواء).

أَفجَى الرجلُ: پیاوەکە بژێوی ماڵو منداڵی خۆی زیاد کرد.
فَجّاهُ: دەری خست.
فَجّاهُ عنه: دوری خستەوە ٥ پاڵی پێوەنا.
تفاجى: کەلێنی تێکەوت.
الفَجوَةُ: کەلەبەری نێوان دوشت ٥ (فجوة الدار) حەوشەی ماڵ ٥ بەردەرگای ماڵ.
الفَجواءُ: کەلەبەرو نێوان پانتایی نێوان دوشت.
فَحَثَ عنه فَحثاً: لێی کۆڵیەوە ٥ دەگوترێ: (فَحَثَ عن الخبر) (وفَحَثَ في الأرض).
إفتَحَثَ عنه: لێی کۆڵیەوەو توێژینەوەی تێدا کرد ٥ دەشگوترێ: (إفتَحَثَ ما عند فلان).
الفَحِثُ (فَحِثُ الكرشِ): شتێکی بۆش‌و قاتقاتە بەورگەوە پەیوەستە.
فَحِجَ فَحَجاً: پێشی قاچەکانی لێك نزیك بوونەوە دواوەی قاچەکانیشی لێك دوورکەوتونەوە ٥ (فهو أفحج وهي فَحجاء) ٥ (ك: فُحِجَ).
أفحَجَ عن الأمر: لەکارەکە هەڵسڵەمیەوەو پاشەو پاش کشایەوە.
أفحَجَ حلوبتَه: قاچی ئاژەڵە شیردەرەکەی لێك بڵاو کردن بۆ ئەوەی بتوانێ شیرەکەی بدۆشێ.
فَجَّحَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَحَجَ) دێ.
فَجَّحَ رجليه: نێوان قاچەکانی فراوان کرد قاچەکانی لێك دوور خستنەوە.
إفتَحَجَت ساقاه: قاچەکانی لێك بڵاو بوون.
فَحَّتِ الأفعى فَحّاً وفَحيحاً: مارەکە فیشکەی کرد.
فَخَّ النائِمُ: نوستوەکە پرخە پرخی کرد.
فَحُشَ القولُ والفعلُ فُحشاً: قسەو کردەوەکە زۆر ناشیرین بوو.
فَحُشَ الأمرُ: کارەکە لە سنوری خۆی دەرچوو ٥ (فاحِش، وفحّاش).
فَحُشَ فُحشاً وفحاشةً: بەمانا (فَحَشَ) دی ٥ دەشگوترێ: (فَحُشَ على من معه).
أفحَشَ: کاری خراپ‌و ئابڕو بەرەی هێنایە پێشەوە.
أفحَشَ عليه في المنطق: قسەی ناشیرین‌و بێ ئابڕوانەی لەگەڵ یدا کرد.
فَحُشَ بالشيءِ: عەیب‌و عاری لێ گرت.
تَفاحَشَ: تاوان‌و خراپەکاری بە ئاشکرا ئەنجام دا شەرمی نەکرد.
تفاحَشَ القومُ: خەڵکەکە بەئەنجامدانی فاحیشە یەکتریان تاوانبار کرد.
تفاحَشَ الأمرُ: کارەکە خراپیەکەی زۆر پەرەی سەند.

تَفَحَّشَ: بەمانا (تفاحش) دێ ٥ عەیبو عاری پاڵدا.

الفاحِشَةُ: مێینەی (الفاحِش)ە ٥ قسەو کردەوەی ناشیرینو خراپو نەشیاو ٥ (ك: فواحش).

الفُحشُ: ناشیرینو نەشیاو لە گفتارو کردار.

فحصت القَطاةُ فحصاً: قەتێیەکە لانەیەکی بۆخۆی دروست کرد هێلکەی تێدا بکا.

فحص عن الأمر: بە دوادا چوونی بۆ کارەکە کردو لێی کۆڵیەوە.

فحص في الأرض: زەویەکەی هەڵکۆڵی.

فحص الشَّيْءَ: کەشفی شتەکەی کرد.

فحص الطبیبُ المریضَ: پزیشکەکە نەخۆشەکەی پشکنی بۆئەوەی بزانێ نەخۆشییەکەی چیە.

فحص الكتابَ ونحوه: لە کتێبەکە ورد بۆوە تابزانێ چیەو باسی چی دەکا.

إلتحص عنه: بەمانا (فحص عنه) دێ.

تَفَحَّصَ: زێدە ڕەوی کرد لە پشکنیندا ٥ زۆری پشکنی.

الأفحوص: چاڵێکی بچکۆلەیە قەتێ یان مریشك هەڵی دەکەنێ بۆ ئەوەی هێلکەی تێدا بکاو لەسەریان کڕ بکەوێ ٥ (ك: أفاحیص).

الفحصة: چاڵایی چەناگە یان ڕومەت.

المَفحَصُ: بەمانا (الأفحوص) دێ ٥ (ك: مَفاحص).

فَحفَحَ: لەخەودا پرخە پرخی کرد ٥ گرییەك لەدەنگی دا پەیدا بوو ٥ قسەی زۆر کرد.

فَحَلَ الإبلَ و نحوها فحلاً: نێرە حوشتری کردە ناو ڕەوە حوشترەکانەوە بۆ کەڵدانیان ٥ دەشگوترێ: (فَحَلَها فحلاً).

أفحَلَ فلان: فلانکەس کەڵەحوشتری پەیدا کرد.

أفحَلَ فلاناً فحلاً: فلانکەس کەڵە حوشتری دا بەفلانکەس.

إفتَحَلَ فلاناً بعیراً: کەڵە حوشتری دا بەفلانکەس.

تَفَحَّلَ: خۆی شوبهاند بە کەڵەحوشتر.

تَفَحَّلَ الشجرُ: درەختەکە بێ بەر بوو بەری نەگرت.

إستَفحَلَ الأمرُ: ئیشەکە قورس بوو لەوزەی مرۆڤ دەرچوو.

إستفحلت النخلةُ: درەختە خورماکە نەزۆك بوو بەری نەگرت.

الفحالَةُ: نێرینەیی.

الفُحّالُ: درەختە خورمای نێر ٥ (ك: فحاحیل).

الفَحلُ: نێرەی بەهێزو توانا لەهەر زیندەوەرێك بێ.

فحول الشعر وفحول العلم: ئەو کەسانەن

که زۆر سەرکەوتوون لەو بوارانەدا.

الفَحلَةُ من النساء: ئافرەتی چەقەچەناو، زمان در یێژ.

الفِحلَةُ: بەمانا (الفِحالة) دێ.

الفُحُلَةُ: بەمانا (الفِحالة) دێ.

الفَحيلُ: کەڵی چاكو ڕەسەن کە بەئاشکرا کەڵیەتەکەی پێوە دیار بێ.

فَحَمَ الصَّبِيُّ فَحماً وفحوماً: منداڵەکە بەهۆی زۆر گریانەوە هەناسەی لێ بڕا، دەنگی نووسا.

فَحَمَ فلان: فلان بێ دەنگ بوو، بۆڕی خواردو نەیتوانی وەڵام بداتەوە.

فَحُمَ الشَّيْئُ فحوماً وفحومةً: شتەکە ڕەش بوو ڕەش هەڵگەڕا.

أفحَمَ القوم: خەڵکەکە کەوتنە ناو تاریکی کاتی خەوتنەوە لەشەودا.

أفحَمَ البكاءُ الصَّبِيَ: گریان هەناسەی لە منداڵەکە بڕیو دەنگی نووسا.

أفحَمَ الخصمَ: کابرای ڕکابەری بێدەنگ کرد بۆڕی دا.

أفحَمَ الهمُّ ونحوه فلاناً: خەمو خەفەت نیشاتو وزەی لە فلان بڕی.

فَحَّمَ الخشبَ: دارەکەی کردە خەڵوز.

فَحَّمَ الشَّيْئَ: شتەکەی بە خەڵوز ڕەش کرد.

الفاحِمُ: شتی زۆر ڕەش ٥ دەگوترێ: (أسود فاحِم).

الفِحامَةُ: پیشەی خەڵوز چیەتی ٥ ڕەژوکاریی.

الفَحّامُ: خەڵوز فرۆش ٥ کەسێك خەریکی خەڵوز بێ.

الفَحمُ والفَحَمُ: خەڵوز.

الفحم النباتي: ئەو پاشەڕۆکەی دوای سوتانی پوشو پەڵاش دەمێنێتەوە.

الفَحم الحجري: مەعدەنێکی ڕەشو بریسکەدارە یان مەیلەو ڕەشە لە مادە نەباتییەکانی ناو سکی زەویو تێپەڕ بوونی ساڵەهای ساڵو ملیۆنە ساڵ بەسەری دا پێك هاتووە.

الفَحمَةُ: (فَحمَةُ الليل) ڕەشایی شەو تاریکی ٥ یان زۆر ڕەش.

الفحيمُ: شتی زۆر ڕەش.

المُفحَمُ: دەسەوەسانو بۆڕ خواردو لەبەرامبەر بەڵگەی بەرامبەر ٥ زمان گیرانو قسە پێ نەمان.

المَفحَمَةُ: دەفەرو وڵاتێك خەڵوزی بەردینی لێ بێ.

فَحا بكلامه الى كذا فحواً: قسەکەی ئاڕاستەی فلان شت کرد.

فَحَّى بكلامه الى كذا: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فحا) دێ.

فَحَّى الطعامَ: زۆر زەڵاتەو موقەبیلاتی هێنانە پێشەوە.

فَاحَاهُ: قسەی لەگەڵ فلان کرد ٥ ئەوەی نیگای بۆکرد تێی گەیاند.

الفَحَا: ئەو زەلاتەو موقەبیلاتو کەمونو زەردەچەوەو داوو دەرمانەیە بەخواردنەوە دەکرێ ٥ (ك: أفحاء).

الفحوى: (فحوى القول) ناوەڕۆكو مەبەستی قسەكە.

الفَحوَةُ: شانە هەنگوین کە هەنگوینەکە لە شانەکەدا مابێتەوەو نەپاڵێورابێ.

فَخَت الطباخُ: چێشت لێنەرەکە بەدەست پارچە گۆشتی لە مەنجەڵەکە دەرهێناو کەوگیری بەکار نەهێنا.

فَخَت الشَّيْءَ: شتەکەی بڕیەوە ٥ دەگوترێ: (فخت رأسه بالسيف) سەری بە شمشێرەکە پەڕاند.

فَخَت السَّقفَ: سەقفەکەی کون کرد.

فَخَتَتِ الفاخِته: کۆترەکە زۆری خوێند.

فَخَتَت الفاخِتة: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فخت) دێ.

الفاخِتَةُ: جۆرە کۆترێکە لە ڕۆیشتن دا خێرا دەڕواو کەمێك باڵەکانی دەکاتەوەو خۆ بادەداو لارو لەنجە دەکا ٥ (ك: فواخت).

فَخِجَ الرجلُ: پیاوەکە لوتبەرزیی نواندو خۆی بەزل زانی.

فَخَّتِ الأفعى فَخّاً وفخيخاً: مارەکە فیشکاندی.

فَخَّ النائمُ: نوستووەکە پرخە پرخی هات (فهو أفخ وهي فخّاء).

الفَخّ: داوو تەڵە بۆ گرتنی دڕندەو باڵندەو شتی وا ٥ (ك: فِخاخ وفخوخ).

فَخَذَهُ: لە ڕانی دا، ڕانی هەنگاوت.

فَخَّذ بين القوم: خەڵکەکەی لێك دڕدۆم کردنو پەرتەوازەی کردن، کردنی بەدژی یەك.

فَخَّذَ الرجلُ عشيرته: پیاوەکە بنەماڵە دوا بنەماڵە بانگی هۆزەکەی کردو قسەی لەگەڵ کردن.

تَفَخَّذَ عن الأمر: لەکارەکەیدا دواکەوت.

الفَخذُ والفَخِذُ: ڕان لە ئەژنۆوە تا کلۆتی سمت ٥ بەرەبابێك لەهۆزو خێڵ ٥ (ك: أفخاذ).

فَخَرَ الرجلُ: پیاوەکە شانازی کرد بەسەروەریەکانی خۆی یان هی بنەماڵەو کەسو کاری ٥ لوتبەرزی نواند ٥ خۆی بەزلزانی.

فَخَرَ الرَّجُلَ: لە شانازیی کردندا بەسەر مرۆڤەکەدا زاڵ بوو.

فَخِرَ فَخراً: بێزی لێ کردەوە.

أفخَرَ فلاناً على فلان: فلانکەسی بەسەر فلاندا پاساو دایەوە فلانکەسی لە

فلان بەباشتر زانی.
فـــاخرَهُ مُفـــاخَرَةً: بەشـــانازی کـــردن بەرمنگاری بۆوە.
فَخَـرَهُ علیــه: بەســەر ئــەودا پاساوی دایەوە.
تفاخر: شانازیی کردو خۆی ڕانوانـدو خۆی هەڵنایەوە.
تفـاخر القـومُ: خەڵـکەکە هەندێـکیان شانازیان کرد بەسەر هەندێکیاندا.
إستفخر الطينُ: قوڕەکە بوو بە سواڵەت.
إسـتفخرَ الـشَّيْئَ: شـتەکەی بەجێـگای شانازی زانیو پەسەندی کرد.
الفاخِرُ: شتی بەنرخو بەها ٥ دەگوترێ: (نبات فاخر) ڕوەکێکی باشە ٥ (ثوب فاخر) پۆشاکێکی بەنرخە.
الفـــــاخور: ســـــواڵەت دروســــتکەر (گۆزەکەر).
الفـاخورة: کارگـەی سـواڵەت دروسـت کردن.
الفِخارة: پیشەی سواڵەت دروست کردن (کیتەڵەو گۆزەکەر).
الفَخّارُ: قاپو قاچاغی لە قوڕ دروست کراو وەکوو گۆزەو سوێنەو کیتەڵەو کوڵینەو شتی و ا.
الفَخّـــارِيّ: دیـزەو گـۆزە دروسـتکەر. سـواڵەت دروسـتکەر ٥ فرۆشـیاری سواڵەت.
المَفخرُ والمَفخرَةُ: جێـگای شانازیو خۆ هەڵنانەوە ٥ (ك: مفاخر).
الفَخفَخـةُ: فـەخر کـردن بـەبێ ئـەوەی حەقی فەخر کردنی هەبێ ٥ دەنگی خشانی کاغەز یان قوماشی تازە.
فَخُــمَ فَخامَـــةً: گــەورە بــوو، ڕێــزو شکۆمەندیی زیادی کرد.
فَخُمَ المنطقُ: ئاخاوتنی خۆش بوو.
فَخَّمَـهُ: گـەورەی کـرد ڕێـزی لێ گـرت، بەرزی کردەوە.
تَفَخَّمَهُ: بەمانا (فَخَّمَهُ) دێ.
الفَيخمـان: پیاوماقولو قسە ڕەوا: کـە بـــەبێ ئــــەو کارەکـــان بـــەکاڵا نەکرێنەوە.
فَدَحه الحِملُ فَدحاً: بارەکە ماندوی کـرد، کۆڵەکە برستی لێ بڕی.
فَدَحَهُ الدينُ: قەرزو قۆڵە کۆڵەی کوتاوە لەژێر قەرزدا دەناڵێنێ.
إسـتفدح الأمـرَ: کارەکـەی بـەقورسو گران زانیو تەواو ماندوی کرد.
الفادِحَةُ: بەڵاو کارەسات ٥ (ك: فوادح).
فَـدَخَ الـشَّيْئَ فـدخاً: شـتەکەی شـکاند ٥ بەزۆری بۆ شکاندنی شتی بۆشو نـاو کلـــۆرو تـــەڕ بەکاردەهێنـــدرێ ٥ دەگوترێ: (فَدَخَ الرأسَ وفَدَخَ البُسرُ).
فَدَّ فَدّاً وفَديداً: دەنگی بەهێز بوو، دەنگی تیژ بوو.

فَدَّ الطائر: باڵندەکە باڵەکانی لێك دانو کردنیەوە دەنگو ورشەی باڵەکانی هات.
فَدَّ الرجلُ: پیاوەکە بازی هاویشتو هەڵات ٥ ئەوەندە کەیف خۆشو تەڕ دەماخ بوو تەپەتەپی قاچی کە بەزەوی دەکێشا بەئاسانی دەبیسترا.
فَدَّدَ الرجلُ: پیاوەکە بەخۆبادانو لوت بەرزی ڕۆیی ٥ کاسبی بۆ ماڵو منداڵی کرد.
الفَدّادُ: دەنگ گەورەو ناخۆشو قسە قەمب.
الفَدّادة: بوّق.
الفَديدُ: دەنگە دەنگو هەراو هۆریا.
فَدَرَ فَدراً وفدوراً: شل بۆوە، هێواش بۆوە، نیشتەوە.
فَدَرَ الوعلُ: نێرییە کێویەکە لە کێودا ناخی بوو ٥ قەڵەوو خوباب بوو ٥ بەساڵاچوو.
فَدَرَ اللّحمُ: گۆشتە کوڵاوەکە سارد بۆوە.
فَدِرَ فَدراً: گێلو نەحمەق بوو.
أفدَرَ: بەمانا (فَدِرَ) دێ.
فَدَّرَ: بەمانا (فَدَرَ) دێ.
فَدَّرَ الحجارة: بەردەکەی شکاند.
تَفَدَّرَ الحَجَرُ: بەردەکە شکا.
الفادِرُ: بزنە کێوی پیر.
الفادِرَةُ: بەردی پتەوی سەر کێو ٥ لوتکە شاخی سەرکێو.
الفَدَرُ: حەیوانە کێوی ٥ بزنە کێوی.
الفَدِرُ من العیدان: دارو شوڕکی خۆش شکاو خێرا شکاو.
الفِدرَةُ: پارچەی شت ٥ دەگوترێ: (فِدرَةَ من اللحم) (وفِدرَةُ من التمر) ٥ (وفِدرَةُ من اللیل).
الفَدورُ: بزنە کێوی پیر.
المَفدَرَةُ: شوێنێك بزنە کێوی زۆری بێ.
فَدِعَ فَدعاً: دەستو قاچ خوارو خێچ جومزگە سوڕاو ٥ دەگوترێ: (فدعت یده أو قدمه) (فهو أفدع وهي فدعاء).
فَدَّعَهُ: دەستو قاچی خوارو خێچ کردن.
الفَدَعُ: خوارو خێچی لە جومزگەدا.
فَدَغَ الشَّيْءَ: شتەکەی شکاند، بەزۆری بۆ شتی بۆشو تەڕ بەکاردەهێندرێ.
فَدَّغَ الطعامَ: ڕۆنو چەوری بەخواردنەکەدا کرد.
إنفَدَغَ الشَّيْءُ: شتەکە بەهۆی وشك بوونەوەی نەرم بوو ٥ شکا.
فَدفَدَ: دەنگی بەرز بۆوە ٥ دەنگی تەپەتەپی هەنگاو هەڵێنانی هات، ئەوەندە کەیف خۆشو تەڕتەماخ بوو خێرا خێرا قاچی بەزەویدا داو هەڵپەڕی.
الفَدفَدُ: زەوی پانو پۆڕو سارای کاکی

بەكاكى كە هيچى تێدا نەبێ (ك: فداڧِد).

الفَدفَدَةُ: دەنگێكە وەكوو فيشكەى مار.

فَدَمَ فاه: (فدم على فيه) پەڕۆى خستە سەر دەمى، تۆپەوانەى لەدەمى هاخنى ٥ دەگوترێ: (فَدَمَ الإبريق وفدم الدابة).

فَدَمَ المجوسي فَمَهُ: كابراى ئاگر پەرست پەڕۆى خستە سەر دەمى خۆى وەكوو بەجێهێنانى ئەركێكى ئايينى تايبەتى خۆيان.

فَـدُمَ فَدومـةً وفدامـةً: تێگەيشتنى لاواز بـوو، بـۆڕى خـواردو بەڵـگەى بەدەستەوە نەما ٥ ئەحمەق‌و گێل بوو، قەڵەو و خەپە بوو ٥ (فهو فَدِمٌ) ٥ (ك: فِدام).

أفدَمَهُ: بەمانا (فَدَمَهُ) دێ.

فَدَّمَ: بۆ زێدەڕۆيى لەماناى (فَدَمَ) دێ ٥ دەگـوترێ: (فَـدَّمَ الإبريـقَ) زاركـى مەسينەكەى توند بەست.

فَدَّمَ فاه: دەمى توند بەست.

فَـدَّمَ الـبعيرَ: لغاوى حوشـترەكەى زۆر تونـد كـرد دەمبێنـى حوشـترەكەى توند كرد.

فَـدَّمَ الثـوبَ: ڕەنگـى سـورى زۆرى لـە قوماشەكە دا ٥ (فهو أفدم).

الفِـدامُ: ئـەو پەڕۆيـەى دەخرێتـە سـەردەمى شـت بۆئـەوەى شـتى تێيدايـە نـەڕژێ واتـە: تۆپەوانـە ٥ هەروا ئەو پەڕۆيـەى لـەدمى قاپ‌و گـۆزەو سـوراحى دەبەسـرێ بـۆ پالاوتنى شلەمەنى ناوى ٥ يان ئەو شـتەى تێـى دەگـرێ وەكـوو شـير پاڵێوك.

الفِدامَةُ: بەمانا (الفدام) دێ.

الفَدِمُ: (رجل فَـدِمٌ) پياوێـكى كـەودەن‌و نازيرەكـەو بەناخۆشـى تێـدەگا ٥ قوماشـى ڕەنـگ كـراو بـە ڕەنگـى سورى كەسكون.

المُفَـدَّماتُ: ئـەو گـۆزەو سوراحيانەى پەڕۆيان لە زاركى دەبەسترێ.

فَدَّنَ الإبلَ: حوشترەكەى قەڵەو كرد.

الفدّان: ئامێرى كێلان ٥ نيرى جوت كە دەخرێتە سەر ملى دووگا يان دوو هێسـتر هـەوجارو مـزان‌و ئـامێرى جـوت كردنـى لێ شـەتەك دەدرێ ٥ پارچـەيەكە لـە زەوى لـە ولاتـى ميصر بـە (٤٢٠٠ مـەتر چوارگۆشە) مەزندە دەكرێ.

الفَدَنُ: باڵەخانە ٥ (ك: أفدان).

فداه فَدىً وفِدىً وفِـداءً: بـەماڵ‌و سامان ڕزگارى كـرد، بـەدەڵى دا، دەگـوترێ: (فداه بمال) ٥ (وفَداه بنفسه).

أفدى: جەستەى گەورە بوو.

أفـدى صَـفِيَّه: منداڵەكـەى خـۆى هەڵبەراند.

أفـــدى فلانـــاً أســـيره: بـــەدەڵی لەبەندییەکەی وەرگرت.

فـاداه مفـاداة وفـداءً: فیدیـەی بـۆدا ٥ فیدیەی لێ قبوڵ کرد.

فادى الأسرى عنـده: بەندییـەکانی لای خۆی ئازادکردن لەبەرامبـەر ئـەوەدا دوژمن ئەوەندە بەندی ئـەوان ئـازاد بکا.

فَـدّاهُ بنفـسه: فیدیـەی بـۆداو بـەماڵ ڕزگـاری کـرد ٥ یـان وتـی: کـردم بەقوربانی تۆ.

إفتدى: لەجیاتی خۆی فیدیەی دا.

إفتـــدى الأســـير: بـــەماڵو ســامان بەندییەکەی کڕیەوە.

تفـادى القـومُ: خەڵـکەکە هەندێـکیان فیدیەیان بۆ هەندێکیان دا.

الفِداءُ: ئـەو مـاڵو سامانەی دەدرێ بـۆ ئازاد کردنی گـیراو ٥ یـان ئـەوەی لـە ڕێگای خودادا دەبەخشرێ لە پاساو و بارتـەقای کەمتەرخەمییـەك لـە خـودا پەرسـتی دا وەکـوو کـەفارەتی ڕۆژو و تاشـــینی مـــوو لـــەکاتی ئیحرامـــدا، لەبـــەرکردنی پۆشـــاکی دوراو لەکاتی ئیحرامدا ٥ قوربانی.

الفدائي: پێشمەرگە لە ڕێبازی خـودادا یـان لـە پێنـاو زێـدو نیـشتمان دا گیانی خۆی دەبەخشێ.

الفِديَـةُ: بـەمانا (الفِـداء) دێ ٥ (ك: فِدىً).

فَذَّ عن اصحابه فَذّاً: لـە هاوەڵەکانی جیا بـۆوەو تـەنیا کەوتـە دەشـتێ ٥ دەگـوترێ: (فَـذَّ عـن نظرائـه) لـە هاوەڵەکانی جودا بۆوە.

فَذَّ فلانـاً: فلانکەسی دەرکـرد بـە تونـدو تیژی وەدەرێی نا.

أفَذّت الشاةُ: مەڕەکە بێچویەکی بـوو، دولانـــەی نـــەبوو ئەمـــە کاتێـــك دەگوترێ کە مەڕەکە هـەموو ساڵێ دولانەی بووبێ.

أفَـذّ القـومُ: خەڵـکەکە یـەك یـەك بەشوێن یەکتردا هاتن.

تَفَـذّذ بـالأمر أو برأيـه: تـاکڕەوی و دیکتـاتۆری نوانـد لەکارەکـەدا یـان سوور بوو لەسەر ڕای خۆی و گوێی بەقسەی کەس نەدا.

الأفَذُّ من السهام: تیری بێ پەڕو باڵ.

الفَـاذّةُ: دەگـوترێ: (کلمـــة فـــاذة) وشەیەکی شازو نایاساییە.

الفُذاذى: دەگوترێ: (جاء القوم فذاذى) خەڵـکەکە تاکتـاك هـاتن و یـەك لەدوای یەك هاتن.

الفُذاذ: تاکتـاك و یـەك لـەدوای یـەك ٥ دەگـوترێ: (جـاء القـوم فـذاذاً) خەڵکەکە یەك یەك هاتن.

الفَذُّ: تاك ٥ تەنیا لەشوێنی خۆیو دابینکردنی پێویستیاتی خۆی ٥ یەکەم قوداحی قوماری مەیسیر ٥ خورما وشکەڵ ئەو جۆرە خورمایەی کە پێکەوە نانوسێن ٥ (ك: أفذاذ وفذوذ) ٥ دەگوترێ: (جاء القومُ أفذاذاً) یەك یەك خەڵکەکە هاتن.

الفَذَّةُ: شازو ناوازەو دەرچوو لە قاعیدە.

الفُذاذُ: بەمانا (الفُذاذُ) دێ.

المِفذاذُ: ئەو مەڕەی عادەتی وایە تاك بێچوی دەبێو هەرگیز دولانەی نەبووە.

فَذلك الحسابَ: حیسابەکەی کۆتایی پێ هێناو لێی بۆوە.

الفَذلَكةُ: کورتەی باسو خواصەکە.

الفَرَأُ: کەرەکێوی.

الفَرَاءُ: بەمانا (الفَرَأُ) دێ.

الفَرِيءُ: هەڵبەستراو ٥ دەگوترێ: (أمر فَرِيءٌ) روداوێکی هەڵبەستراوەو بێ بنەمایە ٥ (أمرٌ فَرِيءٌ) کارێکی گەورەیە.

فَرَثَ فَرثاً: تاوانی کردو بێ دین بوو.

فَرِثَ الرجلُ فَرَثاً: پیاوەکە عەقڵی لاواز بوو دوای ئەوەی عەقڵی تەواو کامڵ بوو عەقڵی لاواز بوو.

فُرُتَ الماءُ فُروتَةً: ئاوەکە زۆر شیرینو گوارا بوو (فهو فُرات).

الفرات: ئاوێك زۆر شیرینو گوارا بێ ٥ دەگوترێ: (ماء فرات ونهر فرات).

فَرتَكَ: بەهەنگاوی کورت کورت رۆیشت.

فَرتَكَ الشَّيْءَ: شتەکەی وردو هاڕ کرد.

فرتكَ النسيجَ ونحوه: چنراوەکەی هەڵوەشاندەوەو خراپی کرد.

فَرتَنَ: بەهەنگاوی کورت کورت رەوی کرد.

فَرتَنَ في كلامه: زۆری قسەکردو قسەی لەقسە دەرهێنا.

فَرتَنى: ئافرەتی داوێن پیس ٥ چەتیوەو کارەکەر.

الفَرتنى: بێچوی کەمتیار ٥ ئافرەتی داوێن پیسو چەتیوە.

فَرَثَتِ الحُبلى فَرثاً: ئافرەتە دووگیانەکە تەنگە نەفەس بوو بەهۆی قورسایی سکەکەی.

فَرَثَ الكرِش: گەدەی هەڵدڕیو پاشماوەی خواردنەکەی لێ دەرهێنا.

فَرَثَ وعاءَ التمر: سەبەتە خورماکەی شەق کرد هەرچی خورمای تێدا بوو بڵاو بونەوە ٥ دەگوترێ: (فَرثَ الحُبُّ كبِدَهُ) عیشقو ئەوین دڵو جەرگی فلانی لەتلەت کردوە.

فَـرِثَ الرجلُ فَرَثـاً: پیاوەکـە تێـر بـوو ٥ دەگوترێ: (شـرِبَ علـى فَـرِث) لەسەر تێری خواردیەوە.

فَرِثَ القومُ: خەڵکەکە پەرتەوازە بوون.

أفرَثَ الكرِثَ: بەمانا (فَرَثها) دێ.

أفـرَثَ الرجـلَ: تانـەو تەشـەری لـە پیاوەکەدا، زەبری لێ وەشاند.

أفـرَثَ أصـحابَه: بـە فیتننـەیی و دووزمانی هاوەڵەکانی خۆی خستنە نـاو گێـژاو و چـورتمەوە ٥ وای لێ کـردن بکەونـە بـەر تانـەو تەشـەری خەڵك.

إنفَرَثَت الحُبلى: بەمانا (فَرَثت) دێ.

تَفَرَّثَ القومُ: خەڵکەکە پەرتەوازە بوون ٥ (تَفَرَّثَـت الحبلـى) ئافرەتـە دووگیانەکـە بـەهۆی قورسـی سکەکەیەوە تەنگەنەفەس بوو.

الفُراثَةُ: باقی ماندەی خۆراك لەگەدەدا.

الفَـرثُ: بـەمانا (الفُراثَـةُ) دێ ٥ قورئـان دەفەرموێ: ﴿نُسقِيكُم مِمَّا فِي بُطُونِـهِ مِن بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًـا خَالِـصًا سَـآئِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾.

الفَرِثُ: تێرو تەسەل ٥ (المكان الفَـرِثُ) شوێنێـك نـە کێـو و کـەژ بـێ نـە دەشتایی بێ.

فَـرَجَ بـين الـشيئين فرجـاً: درزو قەڵشتی خستە نێوان دوو شت ٥ یان شتەکەی شەق کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ﴾: کاتێـك ئاسمان شـەق بوو، درزی برد.

فَـرِجَ القـومُ لـه: خەڵـکەکە ڕێـگەیان بـۆ دڕدا، شوێنیان بۆ فراوان کرد.

فَرَجَ اللهُ الغمَّ: خودا غـەم و ناخۆشیەکەی لابرد.

فَرِجَ فَرَجاً: شـەرمگای دەرکـەوت ٥ ترسـاو تاسا ٥ سمتی گەورە بوون.

فَرِجَـت ثنايـاهُ: ددانـی پێـشەوەی شـاش بوون ٥ بۆشایی کەوتە نێوانیانەوە ٥ (فهو أفرج وهي فرجاء).

فَرُجَ فَراجَةً: نهێنی نەپاراست.

أفـرَجَ الغُبـارُ: تـەپو تۆزەکـەی لاچوو نەما.

أفرَجَ القَومُ عن المكـان: خەڵـکەکە لـەو شوێنە دەرچوون.

أفـرَجَ عـن الحبـيس: بەندییەکـەی مەرەخەس کرد ٥ دەگوترێ: (أفـرَجَ عن الأسير أفرَجَ عن المال).

أفرَجَت الدجاجَـةُ: مریـشکەکە جوجکی هەڵێنان.

فَـرَّجَ الـشَّيئَ: شـتەکەی فـراوان کـرد.

فَـرَّجَ اللهُ الغـمَّ: خـودا خـەم و خەفەتەکەی لابردو ڕەواندیەوە.

إنفَـرَجَ الـشَّيئُ: شتەکە فـراوان بـوو ٥ دەگوترێ: (إنفـرجَ مـا بـين الـشيئين) درزی نێوان دوو شتەکە فراوان بوو.

إنفَـــرَجَ الغَـــمُّ والكَـــربُ: غــــەمو نارەحتیەکان ڕەوانەوەو نەمان.

تَفَـرَجَ الرجـلُ بكـذا وعليــه: پیاوەکـە تەسـەللای هـاتو خـەمو پـەژارەی ڕەوینــەوە، بــەو گــەڕانو تەماشــا کردنە غەمەکانی بەبادا.

التفـارِجُ: (تفـارج الأصـابع) بۆشـاییو درزی نێوان پەنجەکان.

الفَرجُ: درزو قەوارەی نێوان دووشـت ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَمَـا لَهَـا مِـن فُـــرُوجٍ﴾: ئاسمـــان هـــیچ درزو قــەوارەی تێـدا نیــە ٥ هــەروا بــە کینایـــــەو درکــــە بەشـــــەرمگای ئـادەمیزاد دەگـوترێو بـەزۆری بـۆ ئەو وانێـکو هینـەی پیـاوو ئـافرەت بــەکاردێ ٥ قورئـــان دەفـــەرموێ: ﴿وَالَّتِـي أَحْـصَنَتْ فَرْجَهَــا﴾ ٥ یـان دەفـەرموێ: ﴿وَالَّذِينَ هُـمْ لِفُـرُوجِهِمْ حَافِظُونَ﴾ ٥ هەروا ناوە بۆ سەنگەرو بەندەنی ترسناك ٥ (فـروج الأرض) ئـــەملاو ئـــەولای زەویو کـــونو کەلەبەری.

الفَــرَجُ: لاچــوونی خــەمو خەفــەتو چورتمو ناخۆشی.

الفُـرُجُ مـن الرجـال: پیاوێـك نهێنـی لا نەمێنێتەوە.

الفُرجَةُ: درزو کەلەبەری نێوان دوو شت ٥ لاچونی غەمو ناخۆشی ٥ بینینـی شتی غەم ڕەوێن.

الفَرَجِيَّـــةُ: جبــەی پیــاو ی ئــایینی پۆشاکێکی پانو قۆڵ درێـژە پیـاوی ئایینی لەبەری دەکا.

الفَــرُوجُ: کراسـی بــچوك ٥ جوجـك؛ بێچوی مریشك.

الفَرِيجُ: کەوانێـك ژێیەکـەی لێ ترازابێ ٥ مێینەیـەك زۆری منـداڵ بـووبن ٥ شـتی بـەدەرەوەو ئاشـکرا بـۆ نێـرو مێ.

الْمُفــرَجُ: کوژراوێـــك نەزانــدرێ کـێ کوشتویەتی ٥ مرۆڤی بێ کەسو بێ دەر نە نەوەی هەبێ نە هۆزو خـێڵ نەماڵو سامان.

الْمُفَــرَّجُ: شـانە ٥ کەسێـك بـن هـەنگڵی پانو پۆڕ بێ.

ألزاوية المنفرجة: زاوییەی کراوە: کە لـە نەوەد دەرەجە زیاتر بێ.

الفِرجَــارُ: پـەرگاڵ؛ پـەرگار ئامێرێــکە دووقاچی هەیـە کەوانـەو شتی وای پێ ڕەسم دەکرێ.

فَرجَنَ الدَّابَـةَ: وڵاخەکـەی ڕنـەك کـرد ٥ بـە ڕنـەك پێـستی وڵاخەکـەی پـاك کردەوە.

فَــرجَنَ الثـوبَ: بـە فلّچە کراسـەکەی خاوێن کردەوە.

الفرجَـونُ: ئامێرێـکە لـە ئاسـن وەکـوو

شانە ددانی بۆ کراون ولاخی پیّ
ڕنەك دەکریّ ٥ بە کوردی پیّی
دەگوتریّ: ڕنەك.
فَرِحَ فَرَحاً: کەیف خۆش بوو، ڕازی بوو
لەحەدیس دا هاتووە: (للهُ أشدّ فَرَحاً
بتوبة عبده) ٥ دەشگوتریّ: (فَرِحَ بكـذا)
بەو شتە کەیف خۆش بوو.
أفرَحَهُ: کەیف خۆشی کرد.
فَرَّحَهُ: کەیف خۆشی کرد.
المِفرَاحُ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (فَـرِحَ)
دیّ.
المُفرَحُ: کەسێك قەرزداربیّ قەرز شانی
گرتبیّو نەتوانیّ بیداتەوە.
أفرَخَ الطائِرُ: باڵندەکە بێچوی بوون.
أفرَخَت البیضةُ: هێلکەکە شکاو جوچکی
لیّ هاتە دەر.
أفرَخَ الزرعُ: کشتو کاڵەکە پەلو پۆی
کردن.
أفـرَخَ فـؤادُهُ: دڵی ئارام بوو خەمو
خەفەتی تێدا نەمان.
أفرَخَ رَوعُهُ: دڵی بی خەم بوو.
أفـرَخَ الأمـرُ: کارەکە دوای چەواشەیی
مەعلوم بوو دەرکەوت چۆنەو چۆن
نیە.
أفـرَخَ الله روع فـلان: خـودا خـەمو
خەفەتی لە دڵی فلاّن لابرد.
أفرَخَ القومُ بیضتهم: خەڵکەکە نهێنی
خۆیان ئاشکرا کرد.
فَرَّخَ الطائِرُ والبیضةُ والزرعُ: باڵندەکە
بێچوی هەڵێنان ٥ هێلکەکە جوچکی
لیّ هاتە دەر کێڵگەکە جوچکی تێدا
پەیدا بوو.
فَرَّخَ القومُ: خەڵکەکە ترسانو زەلیل
بوون.
فَـرَّخَ الأمـرُ: کارەکـە دوای چەواشـە
بوونی ئاشکرا بوو واقیعەکەی ڕوون
بۆوە.
دەگـوتریّ: (بـاض الـشیطان في رأسـه
وفَـرَّخَ) شـەیتان گـەرای لەسـەری
دانایەوەو گومڕای کرد.
إسـتَفرَخَ الطـائرُ: باڵندەکـەی ڕاگـرت
بۆئـەوەی هێلکـەی بـۆ بکـا ٥
جوچکەی بۆ بەرهەم بێنیّ.
الفَـرخُ: لـە بنەڕەتـدا نـاوە بـۆ بێچوی
باڵنـدە، جوچـکی پەلـەوەر بێـچوی
هەموو هێلکە کەرێـك ٥ هـەروا نـاوە
بـۆ هـەموو بێـچوی بـچکۆلەی
گیانداران ٥ بۆ نەمامی درەخت ٥ بۆ
پیـاوی زەلیـلو ژێـر دەسـتە ٥
بـەروبوومی کـشتو کـاڵ کـە زاری
کردبێتەوەو دەنکەکەی دەرکەوتبیّ
٥ پێشەوەی دەماغ.
فِراخ الشجرة: ئەو خەڵفو چرۆیەیە
کەلەسـەر بنکـی درەختـی بـڕاودا
هەڵدەداتەوە.

الفَرخَةُ: نوكه ڕمبی پان.

الفَرّوخُ من السنبل: ئەو دانەوێڵەیە لە گوڵەکەیدا دەرکەوتبێ ڕەق بووبێ.

المَفارِخُ: شوێنی جوجك هەلێنان، کێلگەی پەلەوەر هەلێنان ٥ تاکەکەی: (مَفرَخ ومفرَخَة).

فَرَدَ بالرأي: سوور بوو لەسەر ڕای خۆیو تاکڕەو بوو.

أفردت أنثى الحيوان: حەیوانەمێینەکە یەك بێچوی بوو ئەمە کاتێك دەگوترێ: کە حەیوانەکە عادەتی وابێ زیاد لە بێچویەکی ببێ.

أفرد بالأمر: تاکڕەو بوو لەکارەکەیدا.

أفردَ الشَّيْئَ: شتەکەی تاك کرد وای لێ کرد تاکە شت بێ ٥ جیای کردەوە ٥ دووری خستەوە.

أفـرَدَ اليـه رَسـولاً: پیاوێکی بۆ نارد بەتەدارەكو پێویستیاتەوە.

فَـرَّدَ الرجـلُ: پیاوەکە تێگەیشت ٥ لەخەڵك گۆشەگیر بوو چووە خەڵوەوە بۆ خودا پەرستی ٥ لەحەدیسدا هاتووە: (طـوبى للمفرِّدين).

فَرَّدَ برأيه: سوور بوو لەسەر ڕای خۆیو تاك ڕەویی ڕەچاو کرد.

فَـرَّدَ الـذهب: دەنکە ئاڵتونەکانی لە ملوانەکەکەدا بە میروی زیوو شتی وا جیاکردەوە، واتە: هەموو میروە ئاڵتونەکانی نەخستنە پەنا یەکترەوە بەڵکوو بە دەنکە مرواریو بەردی گرانبەهاو دەنکە زیو ناوانی کردن.

فَـرَّدَ الـشَّيْئَ: شتەکەی کردە چەند تاکێك.

فَـرَّدَ الأشـياء: شتەکانی لێك دوور خستنەوە؛ ناوانی کردن بەشتی تر.

إنفَرَدَ بالأمر: بەتەنیا کارەکەی خستە ئەستۆی خۆی دیکتاتۆریی نواندو تاکڕەوی تێدا کردو نەیهێشت کەس هاوبەشی بکا.

أنفـردَ بنفـسه: گۆشەگیر بوو خۆی لەخەڵك جیاکردەوە.

تَفَرَّدَ بالأمر: بەمانا (إنفردَ) دێ.

إستفرد بالأمر أو الراي: تاك ڕەویی کرد لە کارەکەی دا نەیهێشت کەسی تر هاوبەشی بکەن ٥ سوور بوو لەسەر ڕای خۆی ڕای تری قبوڵ نەبوو.

إسـتفردَ فلانـاً: بەتەنها لەگەڵ فلاندا کۆبۆوە ٥ فلانکەسی بەتەنیا بینی.

إستفردَ الغوّاصُ هذه الدُرَّةَ: مەلەوانەکە ئەو گەوهەرەی بەتەنیا دەست کەوت هیچی تری لەگەڵ نەبوو.

إسـتَفرَدَ الـشَّيْئَ: شتەکەی بەتەنیا هەڵگرتو هیچی تری لەگەڵ نەبوو.

الإفـرادُ في النحـو: لـەزاراوەی نـەحودا ئیفراد ئەوەیە تـەثنیـەو کۆنـەبێ ٥ لـە بـواری شـەرعدا ئیفـراد ئەوەیـە حـاجی ئیحـرام بەحـەجو عـەمرە بەیەکەوە نەبەستێ ٥ واتـە بـەجیاو یـەك لـەداوی یـەك ئیحرامیـان بـۆ ببەستێ.

الفارِدُ: تەنیا، تاقەوە بوو ٥ تەرە بوو ٥ دەگـوترێ: (ثور فـارِد) کەڵەگاکـە لـە گا ڕانەکە جیا بۆتەوە، تاکەوە بـووە ٥ (شـجرة فـاردة) درەختێـکە لـە درەختەکانی تـر جیا بۆتـەوە، دوور لەپەڵـە درەختـەکان ڕواوە ٥ (ناقـة فـاردة) حوشـترەکە لـە لـەوڕگاو دوێـڵاودا شـوێنی جیایـە ٥ (شـاة فـاردة) مەڕێـکە بـەجیا لەماڵـەوە دەدۆشـرێ ٥ هـەروا وشـەی (الفـارِد) ناوە بـۆ شـەکری زۆر سپی ٥ هـەروا ناوە بۆ حوشـترە نێـرەی زۆر کەتـەو بەهێز.

فُرادَ: دەگـوترێ: (جاء القومُ فُرادَ وفراداً وفرادی) خەڵکەکە یەکیەك هـاتن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾.

الفـرد: تـاك ٥ تاکـەوە بـوو بـۆ مێینـە دەگـوترێ: (الفَـرْدَةُ) ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾ ٥ هەروا ناوە بۆ کەسانێك گۆشـەگیر دەبن لەکۆمـەڵ جیادەبنەوە.

الفَـردانُ: تـاك، تـەنها، بـۆ مێینـە دەگوترێ: (فَردی).

الفَردَةُ: تەپۆڵکە ٥ (ك: فُردات).

الفُردَةُ: کەسێك زۆر گۆشـەگیر بی زۆر خۆ تاق بکاتەوە.

الفَردِیـةُ: تـاکرەوی، دیکتـاتۆری ٥ ڕێبازێـکی ڕامیارییـە دەسـەڵات دەداتـە دەسـت تـاكو بـڕوای بـە ڕێکخراوی جەماوەریی نیە.

الفَـرّادُ: فرۆشیاری گەوهـەری بـەنرخو بـەها، مـرواری ٥ ئـەو کەسـەی ملوانکەی گەوهەر دروست دەکا.

الفُرُودُ من الأشیاء: تاك ٥ تاقانە.

الفُرُودُ: ئەو ئەستێرانەن کـە بـەدەوری ئەستێرەی (سورەیا) سیوەیلەوەیە ٥ (فُرُودُ النجوم) تاکە ئەستێرەکان.

الفریـدُ: تـاكو تـەنها ٥ تاقانـە ٥ دەنکە مرواری زیو و شتی تری تی بکەوێ ٥ تاکەکەی پێی دەگوترێ: (فریدة) ٥ گەوهەری بەنرخو بەها.

المِفرادُ من النوق: حوشـتری تاقـەوەبوو، تەرە بوو.

المُفردُ: کەڵەگا کێوی ٥ لە بـواری وشـەدا (مُفرد) وشەیەکە بەشێك لە وشەکە

بەشێــك لەماناكــەی ناگەیــەنێ ٥ بەڵكو هەموو وشەكە دەلالـەت دەكا لەسەر ماناكەی.

المُفَــرَّدُ: دەگـوترێ: (راكــب مُفَــرَّدٌ) سوارێــكە خــۆیو حوشــترەكەیەتی كەسی تری لەگەڵدا نیە.

فَردَسَ الكَرمَ: پەلو پۆی مێوەكەی لێـك بلاو كردنەوەو كەپری بۆ كرد.

فَردَسَ قِرنَهُ: هاوشانەكەی خۆی بەزویدا دا بۆڕی دا.

فَــردَسَ وِعــاءَ التمــر: بەچـنەو پوشـی خورماكەی ناواخن كـردو زۆری تـێ پەستاوت.

الفُــرَادِسُ: دەگـوترێ: (رجــل فُــرادسٌ) پیاوێـكی نێسقان ئەستورە.

الفردَسَةُ: پانو پۆڕ.

الفُردُوسُ: زێدەزۆری گەنمو شتی وا.

الفِــردَوسُ: باغێــك كـە هـەموو جـۆرە میوەیەكی تێدا بێ ٥ شوێنێك زۆری درەختی مێو لێ بێ ٥ ناوی باغێــكە لــە باغــەكانی بەهەشـــت ٥ (ك: فرادیس).

فَرَّ فَرّاً فِراراً: هەلات.

فَــرَّ الیــه: پــەنای بــۆ بــرد ٥ قورئــان دەفەرموێ: ﴿فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ﴾.

فَرَّ: پەلەی كرد خێـرا ڕۆیـی ٥ دەگـوترێ: (فَــرَّ الفــارسُ) سوارچاكەكە مـەودای ڕۆیـشتنەكەی فـراوان كـرد بۆئــەوەی بەئاسانی كەوانەیی بگەڕێتەوە.

فَرَّ فلانٌ: فلانكەس تاقی كراوەو قاڵبوو.

فَرَّ الدابَّةَ: ددانی وڵاخەكـەی سـەیر كـردن بزانـێ ئـاخۆ شیلەی مـاون، پیرە یـان گەنجە، تەمەنی چەند ساڵە.

فَرَّ الأمــرَ: لێـكۆڵینەوەی لەكارەكـەدا كـرد بۆئـەوەی بزانـێ چـۆنەو چـۆن نیـە ٥ دەگـوترێ: (فَــرَّ فــلانٌ عمــا في نفــسه) پرسیار لە فلانكەس كرا بۆئەوەی چی لە دڵی دایە دەری بخا.

أفَرَّتِ الدوابُ: وڵاخەكە ددانـی كـەوتن بۆئــەوەی لــە شــوێنیان ددانــی تــر بڕوێنەوە.

أفَرَّ فلاناً ونحوه: وای لێ كـرد فلانكـەس هەڵبێ.

أفَرَّ رأسَــهُ بالــسیف: سـەری بـە شمـشێر لەت كرد.

فارَرتُــهُ: ئــەو لــەوەزعو حــاڵی منــی كۆڵیەوە منیش لەوەزعو حاڵی ئەوم كۆڵیەوە.

إفتَــرَّ الــبرقُ: هــەورە بروســـكەكە مەشخەڵی دا.

إفتَرَّ فلان: فلانكـەس پێـكەنیو ددانـی دەركەوتن ٥ دەشگوترێ:

إفتَـرَّ عـن اسـنانه ضـاحِكاً: لەحاڵـەتی پێكەنیندا ددانی دەرخستن.

إفتَرَّ الشَّيْئَ: بۆنی شتەکەی کرد هەڵی مژی.

تفـارَّ القـومُ: خەڵـکەکە لەبـەر یـەکتر هەڵاتن.

الفُرارُ من الشاءِ: ئەو بەرخەیە لەشیر بڕدرابێتەوەو قەڵەو بووبێ‌و تواناى لەوەڕ خواردنی پەیدا کردبێ.

الفُرُّ: باشترین شت ٥ دەگوترێ: (هذا فُرُّ مالي) ئەمە چاکترین ماڵ‌و سامانمە.

الفُـرُّ مــن النـــاس: پیـاو مــاقوڵ‌و کەسایەتی خێڵ ٥ گـوتراوە: (هو فُرُّ قومه).

الفَراءُ من النسـاء: ئافرەتی دەم‌و ددان جوان‌و ڕێك‌و پێك.

الفُرَّةُ: بەمانا (الفُرُّ) دێ.

الفِـرَّةُ: دەگـوترێ: (هـو حـسنة الفِـرَّةِ) پێـکەنینی جوانـە ٥ زەردەخەنـەی جوانە.

الفُـرَّى: دەسـتە سـەربازی شـکاو و هەڵاتوو لەبەری جەنگ.

الفَريرُ: بەمانا (الفُرارُ) دێ.

المَفَرُّ: هەڵاتن ٥ پەناو شوێنی داڵدە دان.

فَــرَزَ الــشَّيْئَ والنــصيب: شــتەکانی جیــاکردەوە، بەشـەکانی جیـاکردەوە، لێـکی دوور خستنەوە.

فَـرَزَ مـسام الجَسَدِ العرقَ: کونکونۆکـەی پێستی لەش عەرەقیان دەردا.

فَرَزَ الغُدَّةُ اللُعابَ: غودە تفی دەردا.

فَرَزَ القطنَ ونحوه: لۆکە خراپەکەی لە لۆکە چاکەکە جیاکردەوە.

أفرَزَهُ: بەمانا (فَرَزَهُ) دێ.

أفرَزَ فلاناً بشيئٍ: فلانکەسی بـەو شتە تایبەت کردو بۆ ئەوی دانا.

أفــرَزَ الــصَّائِدُ الــصَيدَ: نێـچیرەوان‌و ڕاوکەرەکـە فرسـەتی لـە نێـچیرەکە هێناو لە نزیکەوە تەقەی لێ کرد.

فـارز شـریکه: لـە هاوبەشـەکەی جیـا بۆوە.

فَرَّزَ علیه برأیه تفریزاً: ڕای خۆی بەسەردا سەپاند ٥ بڕیاری خۆی بۆدا.

إفتَــــرَزَ الأمــــرَ: ڕای ســـەربەخۆی لەکارەکەدا ڕاگەیاند.

تفـارزا الـشرکةَ: کۆمپانیاکـەیان واز لێ هێنا هەڵیان وەشاندەوە.

الإفریـزُ: ئـەو کۆپلـەو دیکـۆرە زیادە دەرچـــوانەی بـــە دیـــواری باڵەخانەکانەوە دەر دەکـەون وەکوو سوێبان‌و ئاو دوورخەرەوە.

الفـــارِزُ: دەگـــوترێ: (کـــلام فـــارز) قسەیەکی ئاشکراو یەکالا کەرەوەیە.

الفَـــرزُ: شـــوێنی نزمـــایی نێـــوان دوو تەپۆڵکە.

الفِـرزُ: بـەش‌و بـاری جیـاکراوە ٥ (ك: أفراز وفروز).

الفَرزَةُ: درزی شتی ئەستور.

الفِرزَةُ: بەمانا (ألفِرز) دێ.

المفروز: جیاکراوە لەشتی تر ٥ قوماشی پەراوێز چندراو.

الفَرَزدَقُ: هەنگوتکە هەویر ٥ تاکەکەی (فرزدقـــة)یـــە ٥ نازنـــاوی شـــاعیری بەنابانگی عەرەبەکە نـاوی (هَمَّام)ە ٥ (ك: فَرازِق، فرازدة).

فَـــرَسَ الأســـدُ فریـــسته فرســـاً: شـــێرەکە نێچیرەکەی گرتو کوشتی.

فَرَسَ النبیحة: ملی کوشتییەکەی شکاند پێش ئەوەی گیانی دەرچێ ٥ لەئایینی ئیسلامدا ئەو جۆرە سەربڕینە نەی لێ کراوە.

فَرُسَ الأمرَ فراسةً: بـە تێڕوانینـی تیـژو وردی خۆی چووە ناو ئیشەکەوە.

فرُسَ فراسة وفروسة وفروسیة: چاك فێـری سوار چاکیو بەخێوکردنی ئەسپ بوو.

فَرُسَ فلان: فلانکەس بوو بـە خـاوەن ڕاو بۆچوونی بـاشو لێـزان لـەکاروباردا ٥ دەگـوترێ: (فهـو فـارس بـالأمر) زانـاو ئاگادارە بە ڕاپەڕاندنی کاروبار.

أفرس الراعي: شوانە مەڕەکە بێ ئاگاو کەمتەرخەم بوو، گورگ فرسـەتی لێ هێناو هەندێك لـە مـەڕو بزنـەکانی خنکاندن.

أفرسَ فلان الأسَدَ: فلانکەس ولاخەکەی بەجێ هێشت بۆ شێرەکە بۆئـەوەی خۆی ڕزگار بکا.

فارَسَهُ مفارَسَةً وفِراساً: لە سوارچاکی دا بەسەر فلانکەسدا بالادەست بوو.

فَـرَسَ الأسَدُ الغَـنَمَ: شـێرەکە زۆری لـە مەڕو بزنەکان کەلەپارچە کرد.

فَرَّسَ الأسَدَ الشَّیْئَ: شتەکەی ڕانواند بۆ شێرەکە تابیکاتە نێچیری خۆی.

إفـــترسَ فریـــسته: نێـــچیرەکەی خـــۆی کوشت.

تَفَرَّسَ فلان: فلانکەس خۆی وا نیـشاندا سوارچـــاکە لـــە ئەســـپ ســـواریدا پێشکەوتووە ٥ دەگـوترێ: (فلان لیس بفارس ولكنه يتفَرَّس).

تَفَـــرَّسَ في الـــشَّيْئ: زۆری لـــە شـــتەکە کۆڵیـــوەوەو وردەکـــاریی تێـــدا کـــرد ٥ دەگـوترێ: (تَفَرَّسَ فیـه الخیر) خێـرو خۆشـی لێ چـاوەڕوان کـرد، دیـاردەی پیاوەتیو مەردایەتی تێدا بینی.

الأفرس: دەگـوترێ: (هو أفرس بـالأمور) زانـاو لێزانـە لـەکاروباردا، زیـرەكو لێهاتووە بۆ ئەنجامدانی کارەکان.

الفَـــارِس: سوارچـــاكو لێـــزان لـــە سواربوونی ئەسـپ دا ٥ (ك: فوارس، و فرسان).

الفُرسان في الجيش: سوارەی سوپا ٥ ئـەو جەنگاوەرانـــەی بەســـواری ئەســـپ دەجـــەنگن ٥ شـــێر ٥ لێـــزان لـــە هەڵسوراندنی کاروباردا.

فارس: نەتەوەیەکی ئاری نژادن ٥ (بلاد فارس) وڵاتی ئێران.

الفارسي: تاکی فارس نژاد.

الفارسية: زمانی فارسی.

الفِراسَـة: پـێش بینـیو لێزانـی لـە نـاواخنی کارەکانـدا ٥ لەحەدیـسدا هاتووە: (إتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنـور الله) ٥ راو بۆچـون دەربـارەی چۆنیەتی فلان ٥ دەگـوترێ: (فِراسي في فلان الصّلاح).

الفَـرّاسُ: دڕندەیــەك زۆر نێــچیری کەلەپارچە بکا.

الفَـرَسُ: ئەسـپ (نـاوە بـۆ ڕەگەزەکـە) ناوی تاکەکانی (الخَيل) بۆ نێـرو مـێ ٥ (ك: افـراس وفـروس) ٥ لەپەنـدا هـاتووە: (همـا كفرسـي رهـان) ٥ بــەدوو کــەس دەگــوترێ: کــە پێــشبڕکێیانە بــۆ مەبەستێــكو پێکەوە پێی دەگەن.

فَرَسُ البحـر: جۆرە ماسیەکی دەریـایین سەریان وەکوو سەری ئەسپ وایە.

فَرَسُ النهر: گیاندارێکی شیردەرە ناو دایدەپۆشێ ناوە زانستییەکەی (هیبوبوتاسە).

الفَرسَـة: نەخۆشـییەکە تووشـی پـشت دەبێو کۆمی دەکـا ٥ برینێـکە لـە ئەستۆ دێو دایدەوەشێنێ ٥ ئەگـەر یەکێك فەقەرەیەکی پشتی نـەمێنێ دەگـوترێ: (أصـابته فَرسَـةٌ) تووشـی پشت کوڕی بووە.

الفـريس: کـوژراو بـۆ نێـرو مـێ یـەك شێوەیە، دەگوترێ: (بقرة فريس وثور فـريس) ز هـەروا وشـەی (الفـريس) ناوە بۆ دارێکی کەوانـەیی دەکرێتـە ئەڵقــەی قەیاســەو گــوریس بــۆ شەتەك دانی شت.

الفريسة: ئەو ئاژەڵو حەیوانەی دڕنـدە دەیکاتــە نێــچیری خـۆیو تێــکی دەشکێنێ ٥ (ك: فرائس).

فَرسَــخَ: لــەکۆڵی بــۆوە ٥ دەگــوترێ: (فرسخت عنه الحمّى والمرض) لـەرزو تاو نەخۆشیەکەی لەکۆڵ بۆوە.

الفَرسَـخُ: کەلەبـەرو کونو قەڵیشت ٥ زەمانێــکی زۆر لەشــەو و ڕۆژ ٥ پێوەرێـکی کۆنـە لـە پێوەرەکـانی پێوانـەی درێـژی بـە سـێ میـل مەزەندە دەکرێ ٥ هەرشتێـك زۆرو نەبڕاوە بێ ٥ (ك: فراسِخ).

المُفَرسَخُ: دەگوترێ: (سراويل مفرسـخة) دەرپێی پان.

الفِرسِـنُ: سمـی حوشـتر، لای خـواروی قـاچ، هـی ئەسـپ پێـی دەگـوترێ: (حافِر) ٥ هی مرۆڤ (قدم).

المُفَرسَــنُ مــن الرجـال: پیاوێـك دەمو چاوی گۆشتن بن.

فَرَشَ النباتُ فَرشاً: گیاو گژەکە بەسەر زەویدا بلاّو بۆوە.

فَرَشَ الشَّيْءَ فرشاً وفراشاً: شتەکەی بلاّو کردەوە ٥ دەگوترێ:

فَرَشَ الطائِرُ جناحيه: باڵندەکە باڵەکانی بلاّو کردنەوە لەشەقەی باڵیداو فڕی ٥ (و فَرَشَ لفلان بساطاً) بەڕەیان بۆ فلاّنکەس ڕاخست مافوریان بۆ بلاّو کردەوە ٥ (فَرَشَ الدارَ ونحوها بالحجارة) بەردی لە تەختی خانوەکەدا بلاّو کردنەوە ڕەصیفی کرد.

فَرَشَ الأمرَ: ڕوداوەکەی بلاّو کردەوە بەخەڵکی ڕاگەیاند.

فَرَشَ فلاناً أمره: کارەکەی خۆی بۆ فلاّنکەس باس کردو باشباش تێی گەیاند.

أفرَشَ الرجلُ: پیاوەکە بوو بەخاوەن فەڕش.

أفرَشَ الشجر: درەختەکە لق‌و پۆپی کردن، لق‌و پۆپی بلاّو کردنەوە ٥ دەشگوترێ: (ما أفرَشَ عنه) چی بوو وازی پێ لەوە هێنا.

أفرَشَتِ الشجَّةُ الرأسَ: برینەکەی لەسەریدا پەیدا بوو گۆشتی بڕی‌و ئێسقانی نەشکا.

أفرَشَ فلاناً: پاشملە بەخراپە باسی فلاّنی کرد.

أفرَشَ السيفَ: شمشێرەکەی مشت‌و ماڵ کرد.

أفرَشَ فلاناً بساطاً: بۆ فلاّنکەس بەڕەی ڕاخست‌و میوانداری کرد.

فَرَّشَ الطائِرُ: باڵندەکە باڵەکانی کردنەوەو فڕی.

فَرَّشَ الزرعُ: کشت‌وکاڵەکە بەسەر زەویدا بلاّو بۆوەو گەشەی کرد.

فَرَّشَ فلان الدارَ: فلانکەس تەختی خانوەکەی کۆنکرێت‌و کاشی کرد تەبلیتی کرد.

فَرَّشَ فلاناً بِساطاً: بەڕەیەکی بۆ فلاّنکەس ڕاخست.

إفتَرَشَ الشَّيْءُ: شتەکە ڕاخرا، بلاّو بۆوە.

إفتَرَشَ الثوبَ ونحوه: قوماشەکەی ڕاخست‌و کردی بەڕاخەر.

إفتَرَشَ السماءُ القومَ: ئاسمان بارانی بەسەر خەڵکەکەدا باراند.

إفتَرَشَ فلاناً: فلاّنکەسی بەزەویدا داو چووە سەری سواری بوو.

إفتَرَشَ لسانه: زمانی کردەوە بەئارەزوی خۆی قسەی کرد.

إفتَرَشَ أثَرَهُ: شوێن پێی هەڵگرت؛ شوێنی کەوت.

إنفَرَشَ الشَّيْءُ: شتەکە بلاّو بۆوە.

تَفَرَّشَ الطائِرُ: باڵندەکە باڵەکانی بلاّوکردنەوەو فڕی.

الفَرَاشُ: پەپولە ٥ ڕەگەزی پەپولە هەر باڵندەیەك لە پێری پەپولە بێ ئەوانەی بەدەوری چراو گڵۆپو شتی وادا کۆدەبنەوە خۆیان بەسوتاندن دەدەن ٥ ئەو بڵقە بچکۆلانەی دەکەونە سەر ئاو و شلەمەنی تر.

فَراش اللسان: گۆشتی بنی زمان.

فَرَاش الظهر: شوێنی لێ ڕوانی سەری پەراسوەکان لە پشت دا.

الفِراش: ڕاخەری ناو ماڵ هەرشتێك مرۆڤ ڕای بخاو بۆلەسەر دانیشتن‌و پشوو دان ٥ خانو وماڵ ٥ لانەی باڵندە ٥ بنکی زمان لەقوڵایی دەم دا ٥ (ك: فُرُش وأفرِشَة).

الفَراشة: تاکی پەپولە ٥ پیاوی سەر بچکۆلە ٥ هەر ئێسقان‌و ئاسنێك باریك‌و بچوك بێ ٥ کەمێك ئاوی ماوە لە بنکی حەوزدا ٥ ئێسقانێکی پچکۆلە لەو هەشت ئێسقانەی قاوغی مێشکیان پێك هێناوە ٥ (ك: فَراش).

الفِراشَةُ: پیشەی فەڕاشی‌و جێ ڕاخستن‌و پاککردنەوەی ڕاخەرو شتی وا.

الفَـرّاشُ: ئەو کەسەی کاری جێ ڕاخستن‌و پاککردنەوەی ناوماڵ‌و فەرمانگە لەئەستۆ دەگرێ ٥ ئەو کەسەی کورسی‌و ڕاخەرو شتی وا بەکری دەدا بەکەسانی دیکە بە بۆنەی داوەت‌و شایی‌و شینەوە.

الفَرشُ: فەڕش‌و ڕاخەری ناو ماڵ (فرش المسائل) شی کردنەوەو لێکۆڵینەوە لە مەسەلەکان‌و حوکم‌و ئاکامەکانیان ٥ دەشت‌و سارای بەربڵاو ٥ شوێنێك زۆر گژو گیای تێدا ڕوابێ ٥ کشت‌و کاڵ کەبەسەر زەویدا بڵاو بێتەوە ٥ بێچوە حوشترو گۆلك‌و شتی وا کە بچوك بن‌و بەکاری ئەوە نەیەن باریان لێ بندرێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمِنَ الأَنعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا﴾.

اَلفَرِيشُ: ڕاخەر ٥ لەگیاو گژدا بریتییە لەو گیاو گژەی لەسەر لاسکی خۆی ناوەستێ‌و بەسەر زەوی دا بڵاو دەبێتەوە ٥ (ك: فرائش).

المُفَـرِّشُ مـن الجمال: ئەو حوشترانەی دوگیان نیە.

المِفرَشُ: قوماشی ئەستوور کەدەکرێ بە خێمەو ڕەشماڵ ٥ پەردەیەکە بەسەر سفرەو خواندا دەدرێ.

المِفرَشَةُ: فەرشێکی بچکۆلە ٥ پارچە خێمەیەکە جاجم‌و جاخێکە لەسەر کورتان‌و زین‌و بارو بارگنە دا بڵاو دەکرێتەوە ٥ سوار لەژێر خۆیەوە بەسەر کورتان‌و زینی دا دەدا.

المَفروشةُ: دەگوترێ: (ناقة مفروشة الرِجلِ) حوشترێکی قاچ خوارو خێچە.

فَرشَحَ فَرشَحَةً: قاچی لێک دوورخستنەوە ٥ نێوان قاچەکانی پان کرد.

فرشحَتِ الدابَةُ: ئاژەڵەکە قاچەکانی پان کردنەوە بۆئەوەی بیدۆشن.

تَفَرشَحَ: بەمانا (فرشح) دێ.

الفِرشاحُ من الحوافر: وڵاخی هێدیو لەسەر خۆ ٥ ئەگەر بۆ هەور بەکارهات مەبەست هەوری بێ بارانە ٥ ئەگەر بۆزەوی گوترا: مەبەست زەوی پانو پۆرە.

فَرَصَ الثوبَ ونحوه فَرصاً: لەباری درێژی قوماشەکەی دادڕی ٥ کونی کرد ٥ قەوارەی تێکرد ٥ دەگوترێ:

فَرَصَ الحذاء النعلَ: پینەچییەکە نەعلەکەی کون کرد بۆئەوەی شیراکی تێهەڵکێشێ.

فَرَصَ الحيوانَ: بندەستی ئاژەڵەکەی هەنگاوت، گوللەو تیرەکەی لەبندەستی دا.

فَرَصَ الفرصَةَ: هەلەکەی قۆستەوەو نەیهێشت لەکیسی بچێ ٥ بەئاواتی خۆی گەیی.

فُرِصَ فَرصاً: ماسولکەی نێوان شانیو سنگی ئازاری بوو.

أفرَصَتِ الفرصَةُ فلاناً: هەل بۆ فلان ڕەخسا، هەلو مەرجەکە وای کرد فلان بەئاواتی خۆی بگا ٥ دەگوترێ: أفرصهُ الأمرُ: کارەکە خۆی بۆ گونجاند.

فارَصَهُ في الشَّيْئ: نۆرەی لەگەڵدا کرد دەربارەی شتەکە.

إفتَرَصَ الفرصة: هەلەکەی قۆزتەوە.

إفترصَ فلاناً ظلماً: بەناحەق ئابڕوی فلانکەسی برد، دەستی گەیشتە ناموسو شەرەفی، تانەو تەشەری لێ دا.

تفارصَ القومُ بئرهم: خەڵکەکە بەنۆرە چوونە سەر بیرەکەو ئاوی پێویستیان لێ دەرهێنا.

تَفرَّصَ الفُرصَةَ: هەلەکەی قۆزتەوە.

الفِراصُ: بەهێزو توانا.

الفَرصُ: (نوى المقل) بەری درەختی (الدوم)ە.

الفَرصاءُ من النوق: حوشترێکە خۆ کەنار دەگرێو پاڵەپەستۆ ناکا: کەسەر دوێلاوەکە چۆل بوو ئەمجار دێتە سەر دوێلاوەکەو ئاو دەخواتەوە.

الفَرَصَةُ: دەردێکە توشی فەقەری پشت دەبێو کوڕی دەکا، کۆمی دەکا.

الفُرصَةُ: نۆرە: نۆرە ئاودانی ئاژەڵو نۆرە ئاودانی کشتوکاڵ ٥ یاساو

ڕێسایەکە خەڵکەکە لەناو خۆیاندا پەیڕەوی دەکەن بۆ دابەشکردنی ئاو بۆ خواردنەوەو بۆ ئاودێری ٥ دەگوترێ: (جاءت فرصَتُك من البئر) (وجاءت فرصتك من السقي) ٥ دەشگوترێ: (إنتهز فلان الفرصة) فلانکەس هەلەکەی قۆزتەوەو بەناواتی خۆی گەیی.

الفَريصُ: خاوەن بەشە ئاو.

الفَريصَةُ: نۆرە ئاو ٥ یاساو ڕێسایەکە خەڵکەکە لەناو خۆیاندا پەیڕەوی دەکەن بۆ دابەشکردنی ئاوی خواردنەوەو ئاودێری کشتوکاڵ ٥ پارچە ماسولکەیەکە لەنێوان شانو سنگ دا لەکاتی ترساندا دەکەوێتە لەرزین ٥ ماسولکەکانی سنگ ٥ (ك: فريص وفرائص) ٥ دەشگوترێ: (فلان ضخم الفريصة) فلانکەس ئازاو بەجەرگە.

المِفـراصُ: ئاسنێکی ڕەقو تیژە مەعدەنی تری پێ دەبڕدرێ ٥ کێردێکی درێژو تیژە پینەچی چەرمی پێڵاوی پێ دەبڕێ.

المِفرَصُ: بەمانا (المِفراصُ) دێ.

الفِرصادُ: توت ٥ ڕەنگێکی سورە ٥ دەنکی بۆڵە ترێ.

فَرَضَ الشَّيئَ فروضاً: شتەکە فراوان بوو.

فَرَضَ الشَّيئَ وفيه فرضاً: شتەکەی تێ کوتا، تێی ڕۆکرد ٥ دەگوترێ: (فرض العود وفرض فيه العودَ).

فَرَضَ الأمرَ: ئەرکەکەی واجب کرد بە پێویستی دانا.

فَرَضَهُ عليه: لەسەری فەرز کرد.

فَرَضَ له في العطاء: لە بەخشش دا بەشی بۆدیاری کرد.

فَرَضَ القاضي فريضة: دادوەر شتە پێویستەکەی مەزەندە کردو بڕیاری لەسەر دا.

فَرَضَ الحيوان فراضة: ئاژەڵەکە کەوتە ساڵەوەو پیر بوو (فهو فارِض وهي فارض) قورئان دەفەرموێ: ﴿قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ فَارِضٌ وَلاَ بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ﴾.

أفرضَ لفلان: بۆ فلانکەس بەشی دانا.

أفرضَ المالُ: ماڵەکە گەیشتە ئەندازەی زەکات لێ دەرکردنو زەکاتی تێدا واجب بوو.

أفرضَ فلاناً: بەشی مەزەندەکراو و پێویست کراوی دا بەفلانکەس.

فَرَّضَ: بۆ زێدەڕۆیی لەماناى (فَرَضَ) دێ.

فَرَّضَ الباحِثُ: لێکۆڵەرەوەکە هەوڵیدا مەسەلە میراتیەکە حەل بکا.

إفتَرَضَ الجُندُ: سەربازەکان بەشی دیاریکراوی خۆیان وەرگرت.

إفترَضَ فلاناً: بەشی دیاریکراوی دا بەفلانکەس.

الفـارِضُ: ئەو کەسەیە شارەزایە لەدابەشکردنی میرات دا.

الفَرائِض: جۆرە زانیاریەکە بەهۆیەوە دەزانـدرێ چۆن میرات دابەش دەکرێ.

الفِـراضُ: سەرچاوەی چۆم‌و ئەو شوێنەی ئاوەکەی لێ هەڵدەقوڵێ ٥ ئەو بڵێسە ئاگرەی لە شقارتەو چەرخ‌و ئەستی‌و شتی وا بەرز دەبێتەوە لەکاتی لێدانی دا.

الفراضُ: بەمانا (الفارِض) دێ.

الفَـرضُ: ئەو ئەرکەی خودا لەسەر بەندەکانی پێویست کردووە ٥ ئەو شتەی ئادەمیزاد بۆخۆی لەسەر خۆی پێویست دەکا ٥ فیکرەو بیرو بۆچونێکە لەبواری بەڵگە هێنانەوەو گفت‌وگۆ بۆ حەلی مەسەلەیەك کاری پێ دەکەی ٥ بەخششی دیاری کراو، موچەی دیاری کراو ٥ مەتاڵ ٥ تیر پێش ئەوەی باڵ‌و سەرە تیژەکەی لێ ببەسترێ ٥ (ك: فُرُوض).

الفُرضَةُ من النهر: شوێنی ئاو لێ خواردنەوەی چۆم.

الفُرضَةُ من البحر: شوێنی لەنگەرگرتنی کەشتی ٥ هەروا وشەی (الفُرضة) ناوە بۆ شوێنی قەڵەم لەناو ئامێری نوسین دا ٥ ناوە بۆ کونی دیواریدەرانـدەر ٥ داکوتانی بزمارو شتی وا لە دارو شتی وا ٥ گرێژەنەی دەرگا ٥ چاڵ‌و چوێڵی ناو قەدی کێو و ئەملاو ئەولای.

الفَرَضِيُّ: فەرائیز زان، لێزان لەدابەش کردنی میرات دا.

الفَرِيضُ: فەرائیز زان شارەزا لەبواری فەرائیزدا ٥ حوشتری بەساڵا چوو.

الفَرِيضة: ئەو ئەرکەی خودا لەسەر بەندەکانی پێویست کردبێ بەکردن یان بەنەکردن ٥ ئەو ئەندازەیەی دیاری کراوە ئادەمیزاد بیکا، بیدا لە عیبادەت‌و زەکاتدان‌و شتی تر ٥ هەروا وشەی (الفريضة) ناوە بۆ ئاژەڵ‌و وڵاخی بەساڵاچوو.

المِفـراضُ: ئەو ئاسنەی شتی پێ دەبڕیەوە.

المُفرَضَةُ: دەگوترێ: (ثناياه مُفرضَةٌ) کەڵبەکانی تیژو بڕەن.

المِفـرَضُ: بەمانا (المِفراضُ) دێ ٥ (ك: مفارض).

فَرَطَ فروطاً: پەلەی کرد زۆر خێرا بوو لە ئەنجامدانی کارێك دا.

فَرَطَ منه كلام: بەبێ لێوردبوونەوە قسەی

لەدەم دەرچوو، ئاگای لەخۆی نەبوو قسەی لەدەم دەرچوو ٥ دەگوترێ: (فَرَطَ منه خير أو شر) بەبێ تێفیکرین خێرا ئەو کارە باشە یان خراپەی لەدەست هات.

فَرَطَ الی سیفه: پەلاماری شمشێرەکەی داو روتی کرد ٥ لە کەلان دەری هێنا.

فَرَطَ علیه في القول: زێدە ڕۆیی کرد لەقسەکردنندا.

فَرَطَ في الأمر: لەکارەکەدا کەمتەرخەمی کرد ٥ بەزۆری وشەی (فَرَطَ) لەناو ئامادەکردنو خۆ سازدان بۆ چونە سەر ئاوو شتی وا بەکار دەهێندرێ.

أفرَطَ الیه رسولاً: بەپەلە نێردراوی بۆلا نارد.

أفرَطَ فلان ولَداً: فلانکەس منداڵەکەی بە بچوك لەقەڵەم دا ٥ دەشگوترێ: (فَرَطَ لە ولَدٌ) منداڵێکی بچوکی پێش خۆی بۆ بەهەشت چوو.

أفرَطَ العِقد والعنقودَ ونحوهما: ملوانکەکەی پچڕاندو دەنکە مورووەکانی بلاو بوونەوە، هێشوە تریّو میوەکەی پەرتو بلاو کردەوە بۆڵ بۆڵی کردو بۆڵەکانی بلاو کردنەوە.

أفرَطَ: زێدە ڕەوی کردو لەسنوری خۆی دەرچوو چ لەبواری گفتوگۆدا بێ یان لەبواری هەڵسو کەوتدا ٥ پیاوێکی نارد بۆلای بۆئەوەی پێداویستیەکانی جێبەجێ بکا.

أفرَطَ بیده الی سیفه لیستلَّهُ: پەلاماری شمشێرەکەی داو لەکالان دەری کێشا.

أفرَطَ علیه: بارێکی خستە سەر کە نەتوانێ هەڵی بگرێ.

أفرَطَ فلاناً: پەلەی بەفلان کرد.

أفرَطَ الشَّیْئَ: شتەکەی پێش خست؛ خێرا هێنانی ٥ لەبیری چۆوە.

أفرَطَ أمرَهُ وفي أمره: بەپەلە کارەکەی ئەنجام دا پەلەی کرد لەئەنجامدانی کارەکەیدا ٥ (أفرَطوه الی الماء) پێشیان خست بۆ ئاو خواردنەوە.

أفرَطَ الحوضَ: حەوزەکەی پڕ کرد لەئاو تابەسەریەوە ڕژا.

أفرَطَ فلان ولداً: فلانکەس تەمەنی منداڵەکەی مەزندە کرد پێش بالغ بوونی.

أفرَطَ فلاناً في الخصومة: فلانکەسی هەڵنا بۆئەوەی کێشەو نیزاع بەرپا بکا.

فارط فلاناً مفارطةً وفراطاً: پێش فلان کەوت ٥ پێشبڕکێی لەگەڵ کرد.

فَرَّطَ الشَّیْئَ وفیه: کەمتەرخەمی تێدا کردو گرنگی پی نەدا تا فەوتا ٥ وازی لێ هێناو لەبیر خۆی بردەوە.

فَرَّطَ البِئرَ: وازی لە بیرەکە هێنا تا ئاوی تێ هاتەوەو پڕبۆوە لەئاو.

فَرَّطَ فلاناً: فلانکەسی پێش خست.

فَرَّطَ في الخصومة: هەڵینا بۆ کێشەو نیزاع، وای لێ کرد کێشە دروست بکا.

فَرَّطَ اليه رسولاً: نێردراوێکی بۆ ناردو پێشی خست.

إفتَرَطَ اليه في هذا الأمر: لەم کارەدا پێشی کەوتو پێش کەوت ٥ دەگوترێ: (فلان مفترط السجال الى العلا) فلانکەس دەست پێشخەری هەیە بۆ پیاوەتیو شکۆمەندیی.

إفتَرَطَ فلان ولداً: فلانکەس چەند منداڵێکی بە بچوکی مردنو پێش خۆی کەوتوون بۆ بەهەشت.

إنفَرَطَ الشَّيئُ: شتەکە پەرتو بڵاو بوو لێک هەڵوەشا.

تفارط القومُ: خەڵکەکە پێشبڕکێیان کرد.

تفارطَ الشَّيئُ: شتەکە کاتی بەسەر چوو، فەوتا.

تفارط الرجلُ: پیاوەکە پێش کەوتو پەلەی کرد.

تفارط الهمومُ فلاناً: خەمو خەفەت پەلەیان کرد بۆلای فلانو شانو ملیان گرت.

تفارط القطا الماءَ: قەتێکە پەلەی کرد بۆسەر ئاوەکەو بەفڕینی خێرا خۆی گەیاندە سەر ئاوەکە.

تَفَرَّطَ الشَّيْئُ: شتەکە کاتی بەسەرچوو فەوتا، دەگوترێ:

تفرَّطت العشاءُ: کاتی نوێژی عیشا بەسەر چوو.

تَفَرَّطَ الشيئُ: شتەکە پێش کەوت ٥ دەگوترێ: (تَفَرَّطَ الفرسُ الخيلَ) ئەسپەکە پێش ڕەوەکە کەوت.

الفَارِطُ: پێش کەوتو و پێشەنگ ٥ کەسێک پێش خەڵکەکە بکەوێ ئاویان بۆ ئامادە بکا ٥ (ك: فُرّاط).

الفِراطَةُ: ئاوی بەلاش لەنێوان کۆمەڵێک هۆبەو گەرەك دا ٥ هەرکەسێک پێشتر بگاتە سەری دەتوانێ پێداویستی خۆی لێ دابین بکاو کەس مەنعی نەکا ٥ دەگوترێ: (الماءُ بينهم فراطة).

الفَرّاطَة: ئامێرێکە دەنکە زوراتی پێ دەکوترێ.

الفَرطُ: سنوور بەزاندن ٥ ئیشێك زێدە ڕەوی تێدا بکرێ ٥ (ك: أفرط وافراط).

الفُرطُ: پێدەشتی کێو ٥ (ك: أفراط) ٥ دەگوترێ: (أفراط الصباح) دیاردەو نیشانەی بەرەبەیان ٥ گزنگی بەرەبەیان.

الفَـرَطُ: بـەمانا (الفـارِطُ) دێ ٥ واتـە پێشکەوتوو ٥ ئاوێـك پـێش هـەموو ئاوەکـان بگا ٥ پێـشەکیو سلفە کـە دەدرێ بە کرێی شتو حـەقی کـار ٥ لـە دوعـا کردنـدا بـۆ منـداڵی مـردو دەگـوترێ: (اللـهم إجعلـه لنـا فَرَطـاً) خودایە ئەم منداڵەمان بـۆ بکـە بـە تێـشوو دەستپێـکی کردەوەمـان بـۆ قیامەتمان.

الفُرُطُ: کارێـك خاوەنەکەی زێـدەڕەوی بکا لەکەمتەرخەمی تێدا کردنـی دا تـا لـەکیس دەچـێو دەفـەوتێ ٥ لەقورئانـدا هـاتووە: ﴿وَاتَّبَـعَ هَـوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾.

الفَرَطيُّ: مرۆڤـی سـەر ڕەق ٥ حوشـتری سەر ڕەقو چەموش.

المَفـارِطُ: (مفـارط البلـد) دەورو بـەری شار.

فَرطَحَ الشَّيْئَ: شتەکەی پانو پۆڕ کردو بـڵاوی کـردەوە ٥ (رغیـف مفـرطح) نانێـکی پانکراوەیـە ٥ (راس مُفَرطح) سەری مەیلەو پان.

فَـرطس الخنزیـر: بەرازەکـە لـوتی درێـژ کردەوە.

الفِرطـــاسُ: لـــوتی پانـــەوە بـــوو ٥ دەگـوترێ: (أنف فِرطاس).

الفُرطوسَـةُ مـن الخنزیـر: لـوتی بـەراز ٥ (ك: فراطیس).

فَرُعَ الشَّيْئُ فراعَةً: شتەکە درێژ بوو بەرز بۆوە ٥ (فهو فارِع).

فَرَعَ الـشَّيْئَ فرعـاً وفروعـاً: سـەر شـتەکە کەوتو بەسەریدا باڵا بوو ٥ دەگوترێ: (فَـــرَعَ قومَـــهُ) بەســـەر گەلەکەیـــدا باڵادەسـت بـوو، بـوو بـە ڕیـش سـپیو پیاو ماقوڵیان.

فَرَعَ الأرضَ: هاتوچۆی بەناو زەویدا کرد.

فَرَعَ فرسَهُ: جڵەوی ئەسپەکەی گرتەوە، توندی کرد.

فَـرَعَ بـین المتخاصـمین: نـاوانی دوو کێشە کارو دژەکانی کـرد، ئاشتەوایی خستە ناویانەوە.

فَـرَعَ البکـر: کـچێنی دڕانـد ٥ پـەردەی کچێنی لابرد.

فَرِعَ فَرَعاً: قژی زۆرو پڕو درێژ بوو (فهو أفرع وهي فرعاء).

أفرَعَ الشَّيْئُ: شـتەکە درێـژ بـوو، بـەرز بۆوە، باڵای کرد.

أفـرعَ فـلان في قومـه: فلانکـەس لـەناو گەلەکەیـــدا بـــەرز بـــۆوەو ڕێـــزو شکۆمەندی بەدەست هێنا.

أفـرَعَ في الجبـل: بەکێوەکـە هەڵـگەڕا ٥ پێیدا سەرکەوت.

أفـرَعَ بنـو فـلان: خێڵـی فـلان پـێش هـەموو کـەس هـەوڵی دابینکردنـی

لــەومڕو ئــاوی ئاژەڵــەکانیان داوە ٥ خێڵی فلان ئاژەڵەکانیان کەوتنە زاو زێو وەبــەرهێنان ٥ خێڵــی فــلان بێچوی ئاژەڵەکانیان سەربڕی.

أفرَعَــت الــنَّعَمُ: ئاژەڵــەکان زاو زێیــان کردو بێچویان بوو.

أفرَعَـــت المـــرأةُ: ئافرەتەکــە پــێش منداڵبوون خوێنی بینی.

أفرَعَ القومُ من سفرهم: خەڵکەکە پێش وادەی مەزەنــــــدە کـــــراو لـــــە سەفەرکەیان گەڕانەوە.

أفـــرَعَ الحـــديث والأمـــرَ: دەســـتی بەقسەکردن کـرد دەستی بەکارەکە کرد ٥ دەگوترێ: (نعـم مـا أفرَعـتَ) شتێـکی باش بوو ئەوەی دەستت پێ کرد.

أفـرَعَ اللجـامُ الفـرسَ: لغاوەکـە دەمـی ئەسپەکەی خوێناوی کرد.

أفـرَعَ الأرضَ: بـەناو زەویـدا هاتوچـۆی کرد.

أُفرِعَ بسيد فلان: گەورەی خێڵی فلان دەستگیر کراو کوژرا.

فارَعَ الرجـلَ: ئـەرکی پیاوەکـەی خـستە ئەستۆی خۆی.

فَرَّعَ فلان: فلانکەس بێچوی ئاژەڵەکەی سەربڕی.

فَــرَّعَ بـــينَ المُتخاصـــمين: دوو مرۆڤــە بەکێشە هاتووەکـانی لێـک کـردەوەو صوڵحی نێوانی کردن.

فَرَّعَ في قومه: بەسەر قەومەکەیدا بالاّ بوو.

فَرَّعَ من الأصل المسائلَ: مەسەلەکانی لە ئەســڵەکە دەرهێنــان ٥ دەگــوترێ: (فــلان حَــسَن التفريــع للمــسائل) فلانکەس شارەزاو لێزان بوو بۆ شی کردنەوەی مەسەلەکان.

فَــرَّعَ الجبَــلَ وفي الجبــل: بەکێوەکــەدا سەرکەوت.

فَرَّعَ الأرضَ: بەناو زەویەکەدا هاتوچۆی کرد.

إفتَـرَعَ البِكـرَ: کـچێنی لابـرد، پـەردەی کچێنی دڕی.

إفتَرَعَ الأمرَ: دەستی بەکارەکە کرد.

تَفَــرَّعَ الــشَّيْئُ: شــتەکە لـق‌و پـۆپی لێ بوونەوە.

تَفَــرَّعَ الأغــصان: لـق‌و پۆپـەکانی زۆر بوون ٥ دەشگوترێ:

تَفَرَّعَت المسائلُ: مەسەلەکان جۆر جـۆر بوون‌و ڕێ ڕێ بوون.

تَفَــرَّعَ الــشَّيْئَ: کەوتەســەر شــتەکە، بەسەری دا بالاّبوو.

تَفَرَّعَ قَومَهُ: بەسەر گەلەکەیدا بالاّ بوو، ڕێزو شکۆمەندی بەدەست هێنا.

الأفرع: کەسێـک قژی پـڕو چـڕو درێـژ بێ ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (فَرعاء).

الفارِعُ: بـەرزو بڵنـد ٥ دەگـوترێ: (هـو

فارع الطول) تابلێی باڵای بەرزو بڵندە ٥ (ك: فَرَعة) ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (هن فوارع).

الفَرعُ من كل الشَّيْئ: وشەی فەرع لەهەموو شتێکدا ناوە بۆ سەرە تەرزەو سەرە تۆپەڵاکی شت ٥ دەگوترێ: (نزلوا فرع الوادي) لەلای ژووروی دۆڵەکەوە دابەزیون ٥ (فلان فرع قومه) فلانکەس ڕیش سپیو گەورەی گەلەکەیەتی ٥ توكو قژی سەر ٥ هەر شتێك لەشتێکی تر جیا بووبێتەوەو لەو پەیدا بووبێ ٥ (ك: فروع) ٥ (فروع الشجرة) واتە: لقو پۆپی درەخت ٥ (فروع الرجل) منداڵو نەوەی پیاو ٥ (فروع المسألة) ئەو باسو چورتمو شتانەی لە مەسەلەکەوە سەرهەڵدەدەن.

الفَرَعُ: یەکەم بەری سكو زای حوشترو مەرو بزنە ٥ لەسەردەمی نەزانی دا ئەو نۆبەرەیان سەر دەبڕی بۆ بتەکانیان.

الفُرَيعاءُ: ئەو زەویەی بەروبومەکەی ناگاتە ئەندازەی ئەو مەسرەفەی تێیدا کراوە.

فَرعَنَ فَرعَنَةً: خۆی بە زلزانیو لوتبەرزی نواندا.

فَرعَنَ فلاناً: ڕێگای بەفلان دا ببێتە دیکتاتۆرو هەڵسو کەوتی فیرعەونی بنوێنێ.

تَفَرعَنَ النباتُ: ڕوەکەکە گەشەی کردو بەرز بۆوە.

تَفَرعَنَ فلان: فلانکەس لوت بەرزی نواندو خۆی بەزلزانی ٥ بەڕەوشتی فیرعەونەکان ڕەفتاری کرد.

فِرعَونُ: نازناوی پاشا کۆنەکانی میصرە.

فَرَغَ الشَّيْئُ فراغاً وفروغاً: شتەکە خاڵی بوو ٥ دەگوترێ: (فَرَغَ الإناء و فَرَغَ الفؤادُ).

فَرَغَ من الشَّيْئ: شتەکەی تەواو کرد لەشتەکە بووەوە.

فَرَغَ الی الشَّيْئ ولـه: قەصدی شتەکەی کرد بۆی چوو ٥ دەگوترێ: (لأفرغنَّ لك) لە عۆدەت دێم بادەستم بەتاڵ بێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ﴾.

فَرُغَ الفرسُ فراغَةً: ئەسپەکە لە ڕۆیشتنیو خێراییدا باش بووە پێشکەوتنی بەدەست هێناوە.

فَرُغَت الطعنةُ: برینەکە فراوان بوو.

أفرغ الماءَ: ئاوەکەی ڕشت.

أفرغ الدماءَ: خوێنەکەی ڕشت.

أفرغ الذهب والفضة ونحوهما: زێڕو زیو و ئەو جۆرە مەعدەنانەی لەقاڵب دا، کردنی بەقاڵب.

أفرغ الله الصَّبْرَ على القلوب: خودا صەبرو ئارامی خستە ناو دڵەکانەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا﴾.

فَرَّغَ الشَّيْءَ: شتەکەی خاڵی کرد ٥ دەگوترێ: (فَرَّغَ الإناءَ وفَرَّغَ المكانَ).

فَرَّغَ ما في الوِعاءِ: ئەوەی لەقاپەکەدا بوو ڕشتی.

إفترَغَ الماءَ: ئاوی بەسەر خۆی دا کرد.

تَفَرَّغَ من الشغلِ: وازی لەئیشەکە هێنا.

تَفَرَّغَ له: خۆی بۆ تەرخان کرد.

إستفرغ فلان: فلانکەس ڕشایەوە.

إستفرغ جهوده في كذا: هەموو هێزو توانای خۆی لەو ئیشەدا سەرف کرد.

الفارِغ: خاڵی ٥ دەگوترێ: (إناء فارغ وقول فارِغ وفؤاد فارغ).

الفَراغُ: بۆشایی ٥ شوێنی چۆڵ.

الفِراغُ من الدلو: ئەو لا کەچاییەی دۆڵچە کەئاوی لێوە ڕۆدەکرێ ٥ حەوزە ئاوێك لە پێستی ڕەشە وڵاخو شتی وا دروست بکرێ ٥ مەنجەڵی گەورە، قازان کەهەڵ نەگیرێ ٥ (ك: أفرغة) ٥ دەشگوترێ: (رجل فِراغ) پیاوێکی خۆشڕۆیە ٥ (ناقة فِراغ) حوشتری نیشانە نەکراو.

الفَراغَةُ: دڵە ڕاوکێو نارەحەتی دەروونی.

الفَرغُ: بەفیڕۆ چوون ٥ دەگوترێ: (ذهَبَ دَمُهُ فَرغاً) خوێنی بەفیڕۆ چوو.

الفريغُ: پانو پۆڕ ٥ چەقۆ و کێردی زۆر تیژ ٥ دەشگوترێ: (رجل فريغ) پیاوێکی زمان تیژو قسە زانە (طعنة فريغة) برینێکی قەوارەییەو خوێنی لێ دەتکێ.

المُفَرَّغُ: دەگوترێ: (درهم مُفَرَّغ)دیرهەمو زیوێکی لەقاڵب دراوە.

المُفرَغَةُ: دەگوترێ: (حلقة مفرغة) ئەڵقەیەکە نازانرێ سەرو بنی کامەیە هیچ شوێنی پێکەوە لکانی پێوە دیار نیە.

فَرفَرَ: پەلەی کرد لە ڕۆیشتنداو هەنگاوەکانی کورت کورتو خێرا خێرا هاویشتن ٥ خۆی تەکاند ٥ خۆی ڕاوەشاند.

فَرفَرَ فلان: فلانکەس کاڵفام بوو بێعەقڵ بوو ٥ کەژاوەی بۆ ئافرەت دروست کرد ٥ ملی نایە نەحمەقیو خوێڕیەتی.

فَرفَرَ في كلامه: قسەی تێکەڵو پێکەڵی کردن.

فَرفَرَ الشَّيْءَ: شتەكەی ڕاوەشاندو دەنگی لێ هێنا، كردی بەشەقشەقە.

فَرفَرَ الذئبُ الشاةَ: گورگەكە مەڕەكەی ونجڕ ونجڕ كرد ٥ كەلەپارچەی كرد.

فَرفَرَ الشَّيْءَ: شتەكەی هەڵتەكاند، تەكاندی.

فَرفَرَ فلاناً: ناموس‌و حەیای لەكەدار كرد ٥ بوختانی بۆ هەڵبەست.

الفُرافِرُ: وێڵ‌و گێل‌و بێ مەبەست ٥ بێچوی مەڕو بزن‌و مانگا كێوی ٥ شێر: كە هاوشانی خۆی كەلەپارچە بكا ٥ دەگوترێ: (أسد فُرافِرُ وفرافرة) ٥ منداڵی تێگەیشتو و پێگەیشتو ٥ ئەسپێك لغاوەكەی بجوڵێنێ‌و هەوڵبدا لەسەری خۆی داماڵێ.

الفَرفارُ: دارێكی زۆر ڕەق‌و پتەوە زۆر درەنگ دەسوتێ‌و دەبێتە خۆڵەمێش: كاسەو كەوچك‌و شتی وای لێ دروست دەكرێ ٥ جۆرێكە لەكەژاوەی ئافرەت.

الفُرفُرُ: چۆلەكەی بچوك.

الفُرفُورُ: گەنجی پێگەیشتو ٥ چۆلەكەی بچوك.

الفِرفيُّ: جۆرێكە لەڕەنگ؛ ڕەنگێكی سوری مەیلەو ڕەش ٥ دەگوترێ: (جوهر فِرفيري).

الفِرفيرين: لەبواری پزیشكیدا ڕەنگێكە مادەیەكە بۆ هیمۆگلۆبین پەیدا دەبێ.

الفرفيريني: (بول فِرفيريني) میزێكە بەسروشت مادەی فرفیرینی تێدایە بەزۆری.

فَرَقَ بين الشيئين فرقاً وفرقاناً: دووشتەكەی لێك جیاكردنەوە.

فَرَقَ بين الخصوم: بڕیاری دا لەنێوان دوو دژو ڕكەبەرەكان‌و كێشەكەی بۆ یەكالا كردنەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾.

فَرَقَ بين المتشابهين: لایەنی جوداوازیی نێوانی دوشتە لێكچووەكانی دیاری كردو ڕونی كردەوە.

فَرَقَ له عن الأمر: كارەكەی ئاشكراكرد.

فَرَقَ له الطريقُ أو الرأيُ: ڕێگەكە ئاشكرا بوو، ڕون بۆوە.

فَرَقَ الشَّيْءَ: شتەكەی دابەش كرد.

فَرَقَ اللهُ الكتابَ: خودا قورئانی بەئاشكرایی‌و ڕونی ماناو مەبەست نازڵ كردوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَقُرْآناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ﴾.

فَرِقَ الصَّبيّ: منداڵەكەی ترساند.

فَرِقَ فَرَقاً: زۆر ترساو هەڵلەرزی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ﴾.

فَرِقَ منه: لێی ترسا.
فَرِقَ علیه: بەزەیی پیا هاتەوە بۆی بە پەرۆش بوو.
فَــرِقَ فــلانٌ: فلانکەس چووەوە ناو هەضەبەو بانوەکەو پێیدا ڕۆیی ٥ بە سروشتو زکماك دانی شاش بوون ٥ دەگوترێ:
فَرِقت الأسنانُ: ددانەکان شاشو کەل بوون.
فَرِقَت الدّابّةُ: ولاخەکە کلۆتێکی بەرزو کلۆتێکی نزم بوو.
فَــرِقَ التــيسُ: نێرییەکــە نێــوان دوو شاخەکانی پان بوو ٥ یان نێوان دوو گونەکانی پان بوو.
فَرِقَ الـديكُ: کەڵەشێرەکە دوو پۆپنـەی هــەبوو، چـونکە نێوانیــان هــەبوو ٥ دەگوترێ: (فَرِقَ عرف الديك) پۆپنەی کەڵەشێرەکە دوولا بوو دووکەرت بوو بەزکماك (فهو أفرق وهي فرقاء).
أفرق العليلُ: نەخۆشەکە چاك بۆوە.
أفرق الناقةُ: حوشترەکە بێچووەکەی لێ دوور کەوتەوە ٥ یان دووساڵو سێ ساڵی بەسەردا تێپەڕی ئاوس نەبوو.
أفــرق فلانــاً: فلانکەســی واڵێ کــرد بترسێو هاوار بکا.
أفـرَقَ الرجـلُ غَنَمـهُ: پیاوەکـە مـەڕو بزنەکانی ونکردو فەوتاندنی.
أفرق إبِلَهُ: حوشترەکانی لە پاوانەکەدا بەرەڵڵا کردن بۆ ئەوەی بۆخۆیان بلـەوەڕێن ٥ حوشـترەکانی بەکـەڵ نەدانو ئاوس نەبوون.
فَارَقَهُ مفارقةً: لێی دوور کەوتەوە.
فَرَّقَ بين القوم: تەفرەقەو جودازایی خستە نێوان دووشتە لێك چووەکە دەشـگوترێ: (فَـرَّقَ القاضـي بـين الـزوجين) دادوەرەکە بڕیاری لێـك جیابوونەوەی ژنو مێردەکەی دا.
فَـرَّقَ الـشَّيْئَ: شتەکەی پارچە پارچە کرد.
فَرَّقَ الله القرآن: خودا قورئانی پارچە پارچـەو ئایـەت ئایـەتو سـورەت سورەت نازڵ کردووە.
فَرَّقَ الأشياءَ: شتەکانی بەش کردن.
فَرَّقَ الصَبِيَّ: منداڵەکەی ترساند.
إفـترق القـومُ: خەڵـکەکە بلاوەیـان لێ کردو هەریەکەیان بەلایەکدا ڕۆیی.
إنفَرَقَ الشَّيْئُ: شتەکەی بلاو کـردەوە ٥ دوولەت بوو ٥ دەگوترێ:
إنفــرق الــصبحُ: بــەیانی گزنگــی دا تاریکایی دڕی پێ درا.
تفارق القومُ: قەومەکە هەندێـکیان لە هەندێکیان جیابوونەوە.
تَفَـرَّقَ الـشَّيْئ تَفرُّقـاً وتِفراقـاً: شـتەکە کەرتو پەرت بوو.

تَفرّق الرجلان: دوو پیاوەکە لێك جیابوونەوەو هەریەکەیان بەلایەکدا ڕۆیی.

التفاریق: پارچەو بەش ◦ (تفاریق الشّيء) پارچە بڵاو بووەکانی شت ◦ دەگوترێ: (أخذ حَقَّهُ بالتفاریق) وەجبە وەجبەو بەشبەش مافی خۆی وەرگرت.

الفَارِقُ: ئەوەی شتێك لە شتێك جیادەکاتەوە ◦ (ك: فوارِق).

الفاروق: ئەوەی حەق و بەتاڵ لێك جیابکاتەوە ◦ نازناوی عومەری کوڕی خەتتابە ◦ زۆر ترسان.

الفَاروقة: ترسانی زۆر.

الفِراقُ: لێك جیابوونەوە بەزۆری بۆ لێك جیابوونەوەی جەستە بەکاردێ.

الفَرقُ بین الأمرین: جیاکردنەوەی نێوان دووکارو ڕوداو ◦ نێوان دوو کۆمەڵە قژی سەر ◦ تۆقە سەر.

الفِرقُ: بەمانا شەقامە ڕێی نێوان دوو کێو ◦ قەوارەی گەورە ◦ درزو شەبەقی گەورە ◦ بانوو دەشتایی بەرز ◦ شەپۆلی بەرزەوەبووی دەریا ◦ کەرت و لەتی هەر شتێك قەبارەی هەبێ.

الفَرِقُ والفَرُقُ: پیاوێك بە سروشت زۆر بترسێ.

الفُرقانُ: قورئانی پیرۆز ◦ بەڵگەو پاساو ◦ هەرشتێك حەق و بەتاڵ لێك جیابکاتەوە.

الفِرقَةُ: کۆمەڵێك مرۆڤ ◦ دەگوترێ: (فرقة التمثیل) (فرقة الألعاب) ◦ کۆمەڵێك قوتابی هاوتەمەن و هاوچەشن لەخوێندندا ◦ چەند هێزو لیوایەك لەسوپا.

الفِرقَةُ: لێك جیابوونەوە.

الفَرُوقُ: زۆر ترسان.

الفریق: تاقمێکی زۆری ئادەمیزاد ◦ جیابۆوەو دوورکەوتە ◦ ئەسپی پێشکەوتوو لە کێبڕکێدا ◦ پلەیەکە لەپلەی سەربازی ◦ (ك: فُرَقاء وأفرقة).

المَفرِقُ من الرأس: تۆقەسەرو خەتی لێك جیابوونەوەی قژی سەر لە ناوچەوانەوە تا پشتە مل ◦ ئەو شوێنەی ڕێگاکان لێك جیادەبنەوە، چوار ڕێیان و جیابوونەوەی ڕێگاکان.

مفارِق الحدیث: لایەنە ئاشکراو ڕوونەکانی ئاخاوتن.

الفَرقَدُ: ئەستێرەیەکە لەنزیك قوتبی شیمالیەوە دەبینرێ، شوێنەکەی دیارەو تا ئەندازەیەك سابیتە ◦ پێی دەگوترێ: ئەستێرەی قوطبی ◦ لە

نزيكيــەوە ئەســتێرەيەكی تــرو هاوشێوەی ئەو بەلام بچوكتر لەو پێكەون بۆيە شاعير دەڵێ:

وكــل أخ مفــارق أخــاه
لعمر أبيك حتى الفرقدان

گۆلكەڵە ٥ (ك: فراقد).

الفُرقُـودُ: بـەمانا (الفَرقــدُ) دێ ٥ (ك: فراقيد).

فَرقَـعَ الـشَّيْئُ: شـتەكە دەنگـی لێ هـات، ناڵەی كرد.

فَرقَـعَ الـشَّيْئَ: شـتەكەی تەقانـدەوەو گرمەی هات.

فَرقَعَ أصابِعَهُ: پەنجەی تەقاندن.

فَرقَـعَ فلانـاً: ملـی فلانكەسـی بـادا، بەجۆرێـك دەنگی مل تەقاندنەكەی هات.

إفرَنقَـعَ: بازێــكی تونـدی هاويـشتو پشتی هەڵكرد.

إفرَنقَعـــت الأصـــابِعُ: جومزگـــەی پەنجەكانی تێك گيران‌و دەنگيـان لێ هات ٥ دەشگوترێ: (إفرنقع القوم عن الشّيئ) خەڵكەكە بلاوەيان لەشتەكە كردو لێی دووركەوتنەوە.

تفرقعت الأصـابِع: پەنجـەكانی دەنگيـان لێوەهات‌و تەقين.

الفرقَعَـةُ: دەنگـی لێـكدانی دوو شـت ٥ تەقينەوەی بەهێزو دەنگی گەورە.

المُفَرقعــات: مــەوادی تەقينــەوە، ئــەو مەوادانەی هێـزی تەقينـەوەيان زۆر بەهێز بێ.

فَــرَكَ الــشَّيْئَ فَركـاً: شـتەكەی كڕانـد، خوراندی ٥ دەگوترێ:

فَرَكَ الحِمصَ و فَرَكَ الجَوزَ: توێكلی نۆكەكە يـان گوێزەكـەی هەڵفليقانـد بۆئـەوەی توێــكڵەكەيان لێـداماڵێ ٥ دەگــوترێ: (فَــرَكَ الثــوبَ) قوماشـەكەی كڕانــد، خوراندی بۆئەوەی ئەو شتەی پێوەی نووسـاوە لێـی بێتـەوە ٥ (فهـو فـارِك والثوب مفروك).

فرِكَ فَرَكاً: ناخۆشی ويـست ڕقـی لێ بـوو، بـەزۆری بـۆ ڕق لێبـونی نێـوان ژن‌و مێرد بەكاردێ ٥ (فهو وهي فارك).

أفرَكَ السُّنبُلُ: گوڵە گەنمەكـەی بووبـە فــەريك بــەكاری ئــەوەدێ هــەڵی پرووزێنێ‌و بێ پرووێنێ‌و پاك بكرێ‌و بخورێ.

إنفرك الشَّيْئُ: شتەكە تـەفرو تونا بـوو هەڵوەری‌و كەوتە خوار.

إنفـرك المنكِـبُ: شـانی داچـۆڕاو شـانی داكەوت.

تَفَـرَّكَ المُخَنَّــثُ: نێرەموكەكـە لەقـسەو ڕۆيــشتن‌و هەڵس‌وكەوتــدا ژنانــە ڕەفتاری كردو خۆی وەكوو ئـافرەت نيشان دا.

إستفرك الحَبُّ في السُنْبلَةِ: دانەوێڵەکە لە گوڵەکەیدا پێگەیی و ڕەق بوو.

الفرِكُ من الأشياء: ئەوشتەیە توێکڵی لێ بووبێتەوە ٥ توێکڵی لێ داماڵدرابێ.

الفَريـك: توێکڵ لێ کراوە پاککراو ٥ گەنمو (زوڕات) گەنمەشامی سەرەتای پێگەیشتنیان ٥ قەرەخەرمان ٥ ئێسقانێکی بچکۆلەیە لەبنی زماندا.

المفروكة: خواردنێکی گوندنشینە میصریەکان دروستی دەکەن لە گەنمەشامی و ڕۆن و شیر.

فَرِمَ اللحمَ: گۆشتەکەی هەنجنی.

أفرَمَ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد.

الفَرَّامَةُ: ئامێری هەنجنین.

الفَرّانُ: نانەوا، نانکەر.

الفُرنُ: تەندوری نانەوا خانە.

الفُرنِيَّةُ: نانێکە شیرو ڕۆن و شەکری تێکەڵ دەکرێ.

الفِرِنـدُ: شمشێر ٥ ئەو تیشکەی لەئاکامی شەپۆلی ڕوناکی لەپانایی شمشێرەکە بەرچاو دەکەوێ ٥ دەنکە هەنار ٥ گوڵی سور.

الفُرانِقُ: شێر ٥ شارەزاو چاو ساغی پێش سوپا، یان پێشەنگی نامە بەر.

فَـرِهَ فراهـاً: تەرِدەماخ و لەخۆ بایی و بەدرِموشت بوو.

فَـرُهَ فراهـةً وفروهـةً: جوان و قۆز بوو ٥ چوست و چالاك و شارەزاو لێزان و دەست ڕەنگین بوو.

أفرَهَ: شتێکی جوان و سەرەنج ڕاکێشی بەدی هێنا ٥ شتێکی جوانی دروست کرد خانوێکی نایابی بنیات نا.

أفرَهَـت المـرأة: ئافرەتەکە منداڵێکی جوانی بوو، کوڕێکی قۆزو شۆخ و شەنگی بەوەلەد هێنا.

فَرَّهَ: بەمانا (أفرَهَ) دێ.

إستفرَهَ: شتی باشی هەڵبژارد.

أفرَهَ: جوانتر، قۆزتر ٥ دەگوترێ: (فلان أفرَهُ من فلان) فلان لە فلان قۆزترە، جوانترە.

فَرهَـدَ الغـلامُ: منداڵەکە (گەنجەکە) خۆی دارِشت و پێگەیی.

فَرهَدَ نَفَسَهُ: هەناسەی تەنگ بوو.

تَفَرهَدَ الغـلامُ: کوڕەکە قەڵەو و جوان بوو.

الفُرهُـدُ: گەنجی جوانخاس و تازە پێگەیشتوو ٥ بێچوە شێر.

الفُرهـودُ: بەمانا (الفُرهُـدُ) دێ ٥ (ك: فراهید).

فَرّى الثياب: قوماشەکەی کردە فەروە ٥ فەروەی لەسەر پۆشاکەوە پۆشی ٥ قوماشەکەی توکن کرد پرِژی تێ کرد.

إفترى فرواً: فەرووەی پۆشی.

الفَرا: کەرەکێوی.

الفَـرّاءُ: فـەروە دروسـت کـەر ٥ فـەروە فرۆش.

الفَروُ: پێستی بـڕێ گیانلەبـەرە وەکوو ورچو ڕێـوی، پێـستە کـە دەبـاغ دەکـرێو دەکرێتــە پۆشــاك بــۆ خۆپاراستن لەسەرما یان بۆ جوانیو زینەت لەبەر دەکرێ.

الفَــروَةُ: پێـستێك تـوکی پێوەبـێ ٥ دەگـوترێ: (فــروة الــرأس) (فــروة الدب، فروة الثعلب، فروة الغنم).

فري الشَّيْءَ فرياً: شتەکەی قەڵاشت، دڕی و وردی کرد.

فَــري القِربَــةَ: دێمکـە ئاوەکـەی ئەنـدازە گــرتو دروســتی کــرد ٥ (قِربــــة) پارچەیەك پێستی خاراو و دەباغکراوە لایــەکی دەدورێتــەوە و دەکرێتــە دێمکەی ئاو یان هی دۆو ماست.

فَــرَى الکــذبَ: درۆکــەی هەڵبەســت ٥ بوختانی کرد.

فَري الأرضَ: بە زەوییەکە دا ڕۆییو بڕی.

فَرِي فرىً: سەرسامو حیرەت زەدە بوو.

أفــرَى الــشَّيْءَ: شــتەکەی شــەق کــرد، دڕاندی.

أفرى فلاناً: زۆر بەتوندی دابەزیە سەر فلاّنو سەرزەنشتی کرد.

أفــرَجَ الأوداجَ: شــا ڕەگــەکانی لاملــی بــڕینو خوێنەکــەیان دەرهــات، خوێنەکەیانی دەرهێنا.

فَرَاهُ: بۆ زێدەڕۆیی لەماناى (فَرَاهُ) دێ.

إفترى القولَ: قسەکەی هەڵبەست.

إنفرى الشَّيْءُ: شتەکە شـەق بـوو لێـك بۆوە.

تفرّى الـشَّيْءُ: شـتەکە شـەقی بـرد، دڕا دادڕا ٥ دەگـوترێ: (تَفَرّى عنـه ثوبـه) کراســەکەی لەبــەردا دڕا ٥ (تفــرّى اللیلُ عن صبحه) شـەوگار شـەق بـوو بەیانی دا.

تَفرّت العینُ: کارێزەکە هەڵقوڵیو ئـاوی لێ هات.

تفرت الأرض بالعین: زەویەکە شەق بوو ئاوی لێ هەڵقوڵا.

الفِریَةُ: بوختانو درۆ ٥ (ك: فِرىً).

الفَرِيُّ من الأمـور: قـسەی هەڵبەسـراو، شـتی بـەدرۆو بـێ بناغـە ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿قَالُوا یَا مَرْیَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَیْئًا فَرِیًّا﴾ ٥ دەگوترێ: (فلان یفـری الفَــــريَّ) ئەگــــەر ئیــــشی چــــاك ئەنجامداو شتی سەیرو سەمەرە بکا ٥ هەروا ناوە بۆ پیاوی بوختانکەر.

فَــزَرَ الثــوبَ فَــزراً: قوماشــەکەی دادڕی ٥ ڕزاندی.

فَزَرَ الـشَّيْءَ: شتەکەی شـەق کـردو لێـکی جیاکردەوە.

فَزَرَ الشَّيْءَ من الشَّيْءِ: شتەکەی لە شتەکە جیاکردەوە.

فَزِرَ فَزَراً: لە پشتی یان لە سنگی گرێیەك دەرچوو ٥ (فهو أفزر وهي فزراء).

أفزَرَ الشَّيْءَ: بەمانا (فَزَرَهُ) دێ.

فَزَّرَ الشَّيْءَ: بەمانا (فَزَرَهُ) دێ.

إنفَزَرَ الثوبُ: کراسەکە شەق بوو، ڕزی.

تَفَزَّرَ: قەڵش قەڵش بوو.

الفازِرَةُ: ڕێگایەك بەناو لمبەلانی تەبارە بەستوودا، هەر دەڵێی درزەو بەسروشت لە زەویەکە بووە.

الفَزارَةُ: پڵنگی مێینە.

الفِزرُ: بێچوە نێرەی پڵنگ ٥ بێچوە نێرەی بەور ٥ کارە کێوی.

الفَزراءُ: کچۆڵەی گەنج و گۆشتن و تێکسمڕاو و خۆداڕێژ.

الفُزرَةُ: لووە گۆشت و ئێسقانێکە لە سنگ یان لە پشت پەیدا دەبێ.

الفِزرَةُ: پڵنگی مێ ٥ دێڵە پڵنگ ٥ کەندڕو درزی گەورە.

فَزَّفَزَّ: ترسا ٥ (فَزَّ عن الأمر) لەکارەکە دوور کەوتەوە، لای دا.

فَزَّ الرجلُ فَزازَةً وفُزوزَةً: پیاوەکە چوست و چالاك بوو گورج و گۆڵ بوو (فَزَّ الجرح فَزّاً) برینەکە هەوی کردو کێم و زوخاوی لێ ڕەوان بوو.

فَزَّ فلاناً فَزّاً: ترساندی و ئیزعاجی کرد.

أفزَّهُ: بەمانا (فَزَّهُ) دێ.

تَفازّا: هەریەك لە دوو بەرامبەرەکە ویستی بەسەر ئەوی تریان دا زاڵ بێ.

إستَفَزَّهُ الخوفُ: ترس و بیم جاڕزی کرد.

إستَفَزَّ فلاناً: فلانکەسی تووڕە کردو تەنگی پێ هەڵچنی.

الفَزُّ من الرجال: پیاوی چوست و قاڵب سوك ٥ بێچوی مانگا کێوی.

الفَزَّةُ: بازدانی بەزۆر تەنگەتاو کردن.

فَزَعَ فلاناً فَزعاً: فلانکەس گرژو ناڕەحەت بوو، هەڵسلەمیەوە لەشتێکی سامناك.

فَزَعَ القومَ: بەهانای قەومەکەوە هات و یارمەتی دان.

فَزِعَ فَزَعاً: ترساو دڵی داخورپا.

فَزِعَ اليه: پەنای بۆ بردو داوای بەهانا هاتنی لێ کرد ٥ گوتراوە: (أفزَعَهُ لَما فَزِعَ) کەترسا بەهانایەوە هات.

فَزِعَ من نومه: لەخەو ڕاستی کردەوە، بەئاگای هێنا.

فَزَّعَهُ: بەمانا (أفزَعَهُ) دێ.

فُزِّعَ عنه: ترس و بیمی لێ ڕەواندەوە.

الفَزّاعَةُ: زۆر ترسناك ٥ ئەوەی دەیترسێنێ ٥ ئەوەی بەهانایەوە دێ.

الفَزَعُ: ترس و بیم ٥ پەنابردن ٥ بەهاناوە هاتن.

فسيفساء
مفتح أو مفتاح
فراشي
فسقية
فادن
فرجون
فأس
فدام البعير
فستان
فشك
فص الخاتم
فتر
فتخة
فرنيكة
فراش الطاحون
الأفريز
فرجار
فتنة النهار
فشاغ
فستق العبيد
فسيلة
فستق
فصفصة
فرس البحر
فجل
فربيون
فرس
فراشة
فأر

الفَزِعُ: بەهاناوە هاتوو ە هاوار بەرو پەنابەر.

الفُزْعَةُ من الرجال: ئەو کەسەی خەڵك زۆر لێی دەترسێ.

الفُزَعَةُ من الرجال: پیاوێکە زۆر لەخەڵك بترسێ.

المُفازِعُ من الرجال: کەسێکە هانا بۆ کەسانی دیکە بەرێ یان بە پێچەوانە بەهانای خەڵکەوە بچێ.

المُفَزَّعُ: ئەو کەسەی ترس و بیمی لەکۆڵ کرابێتەوە ە ترسنۆك.

المَفزَعُ: کەسێك لەکاتی تەنگانەدا پەنای بۆ دەبرێ.

المَفزَعَةُ: بەمانا (المَفزَعُ) دێ ە هەر شتێك ترسی لێ بکرێ.

فَزفَزَهُ: جارزی کردو دەری کرد.

فَسَأَ الثوبَ: قوماشەکەی ڕاکێشا تا دڕاو هەڵتلیشا.

فَسَأَ فلاناً عن الأمر: فلانکەسی لەکارەکە مەنع کرد.

فَسِئَ فَسَأً: سنگی دەرپەڕیو پشتی چاڵ بوو ە (فهو أفسأ وهي فَسآءُ).

فَسَّأَ الثوبَ تفسِئَةً: قوماشەکەی زۆر ڕاکێشا تا هەڵتلیشاو دڕا.

تَفَسَّأَ الثوبُ: قوماشەکە هەڵدڕاو ڕزی.

الفُستانُ: پۆشاکێکی ئافرەتانە جۆرەها ڕەنگ و شێوەی هەیە.

الفُستُقُ: درەختێکی بەردارە لەپێری درەختە قەزوانیەکانە، قاوغەکەی دوو فلیقەو ناوکەکەی مەیلەو سەوزەو تامی خۆشە لە وڵاتی شام و لەئێران و زۆر وڵاتی تر دەڕوێندرێ و وەبەر دەهێندرێ.

الفُستقي: ڕەنگی فستەقی مەیلەو سەوز.

فَسَحَ لە في المجلس فَسحاً: لە مەجلیسەکەدا ڕێگای بۆ کردەوە تا دابنیشێ.

فَسَحَ لە الأمیر: پاشا ڕێگای پێدا سەفەر بکا.

فَسَّحَ الخرزتین: کونی مورووەکەی فراوان کرد.

فَسَّحَ الشَّیْئَ: شتەکەی بڵاو کردەوە، پانی کردەوە.

فَسُحَ المکانُ فَساحةً: شوێنەکە فراوان بوو.

أفسَحَ المکانَ: شوێنەکەی فراوان کرد.

فَسَّحَ المکانَ: شوێنەکەی فراوان کرد.

إنفَسَحَ المکانُ: شوێنەکە فراوان بوو.

إنفَسَحَ صدرُهُ: سنگی فراوان بوو.

إنفَسَحَ طرفُهُ: ڕوانینی درێژ بۆوەو دووری بینی.

تفاسَحَ القومُ: خەڵکەکە مەجلیسەکەیان فراون کرد بۆئەوەی جێگای کەسانی تریش ببێتەوە.

تَفَسَّحَ المكانُ: شوێنەکە فراوان بوو.
تَفَسَّحَ فلان: فلانکەس داوای جێگە کردنەوەی کرد ٥ داوای پشودانی کرد لەکارکردندا بۆئەوەی بحەسێتەوە.
تَفَسَّحَ لـه في المجلس: مەجلیسەکەی فراوان کرد ٥ جێگای بۆ کردەوە.
الفَسحُ: جەوازی سەفەر.
الفُسحُ: دەگوترێ: (منزل فُسحٌ) مەنزلێکی پانو پۆڕ ٥ (رجل فُسحٌ) پیاوێکی سنگ فراوانە.
الفُسحَةُ: پانوپۆڕ، فراوان ٥ دەگوترێ: (في هذا الأمر فسحة) لەم کارەدا فوسحەو مەجال هەیە ٥ پشودان لەنێوان دوو وەجبەی کار.
الفُسحتان: دوو لاچەناگەی خوار لێوی ژێرەوە موی لێ نەڕوابێ.
فَسَخَ الرجل فَسخاً: پیاوەکە زەعیفو لاواز بوو نەزان بوو.
فَسَخَ الرأيَ: ڕایەکەی فەسادو شێواند.
فَسَخَ الأشياءَ: شتەکانی لێك جیاکردنەوە.
فَسَخَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵوەشاندەوە.
فَسَخَ البيعَ أو العقدَ: مامەڵەکەی هەڵوەشاندەوە، گرێبەستەکەی پوچەڵ کردەوە.
فَسَخَ المِفصَلَ: جومزگەکەی لەشوێنی خۆی لابرد بەبێ ئەوەی بشکێنێ.

فَسَخَ الثوبَ عن نفسه: کراسەکەی خۆی داکەندو فڕێی دا.
فَسِخَ الرأيُ ونحوه فَسخاً: ڕایەکە پوچەڵ بوو، خراپ بوو.
أفسَخَ القرآنَ: قورئانی لەبیر چۆوە.
فاسَخَهُ البيعَ: داوای لێ کرد مامەڵەکە پوچەڵ بکاتەوە ٥ یان هاوڕای بێ بۆ پوچەڵ کردنەوە.
إنفَسَخَ الشَّيْءُ: شتەکە هەڵوەشایەوە، پوچەڵ بۆوە.
تفاسَخَ البَيِّعَانِ البَيعَ: کڕیارو فرۆشیار هەردوکیان بڕیاریاندا مامەڵەکە هەڵبوەشێننەوە.
تفاسَخَ الأقاويلُ: قسەو باسەکان دژ بەیەك بوون.
تَفَسَّخَ الشَّيْءُ: شتەکە داوەشاو فاسید بوو.
تَفَسَّخت المادةُ العضوية: مادە عوضوییەکە بەهۆی کاریگەری بەکتریاکانەوە داوەشاو ڕزی.
تَفَسَّخَ الشَّعرُ عن الجلد: توکی پێستەکە ڕوتایەوەو هەڵوەری ٥ دەشگوترێ: (تَفَسَّخَ اللحمُ عن العظم) گۆشتەکە لەئێسقان داماڵدرا هەڵوەری.
تَفَسَّخت الفارة في الماء: مشکە تۆپاوەکە لەناوەکە دا ڕزیو پارچە پارچە بوو.
تَفَسَّخَ الفصيل تحت الحمل الثقيل: بێچوە حوشترەکە نەیتوانی بارە قورسەکە هەڵگرێ.

الفَسخُ: کەسێکی لاواز کە نەتوانێ بەرەنگاری چورتم‌و تەنگانە ببێتەوەو کاری خۆی ئەنجام بدا.

الفَسیخُ: ڕزیو، هەڵوەشاوە، پوچەڵ کراوە، داوەشاو ٥ جۆرە ماسیەکە.

فَسَدَ اللحمُ أو اللبَنُ: گۆشتەکە یان شیرەکە بۆگەنی کردو کەڵکی نەما.

فَسَدَ العقدُ: گرێبەستەکە پوچەڵ بۆوە.

فَسَدَ الرجلُ: پیاوەکە ڕێبازی ڕاستی‌و حیکمەتی هەڵەکردو سەری لێ شێوا.

فَسَدَ الأمور: کارو ئیشەکان گەندەڵ بوون‌و پشێوی‌و نارێك‌و پێکی تیایاندا زۆر بوو.

أفسَدَ الرجلُ: پیاوەکە گەندەڵ بوو.

أفسَدَ الشَّیْئَ: شتەکەی داوەشاندو ڕزاندی خراپی کرد.

فاسَدَ الرجلُ رهطه: پیاوەکە خراپەی بەرامبەر تاقم‌و پێرەکەی خۆی ئەنجام دا خیانەتی لێ کردن‌و ئەوانیش دژی وەستان ئاشوبیان نایەوە.

تفاسَدَ القومُ: خەڵکەکە پشتیان لەیەك کردو قەتعی سیلەی ڕەحمیان کرد، لێك دابران.

إستَفسَدَ الشَّیْئَ: کاری بۆ ئەوە کرد شتەکە فاسید بێ ٥ دەگوترێ: (إستفسد الزرعَ) کشت‌وکاڵەکەی وا لێ کرد کەڵکی نەبێ.

إستَفسَدَ الرجلُ رَهطَهُ: پیاوەکە خراپەو خیانەتی بەرامبەر خزم‌و خێڵی خۆی ئەنجام دا.

الفساد: ڕزین‌و داوەشان‌و بێ کەڵك بوون ٥ پشێوی‌و ئاژاوە، گرانی‌و قات‌و قڕی ٥ زیان گەیاندن بەخەڵك.

المَفسَدَةُ: زەرەرو زیان ٥ دەگوترێ: (هذا الأمر مَفسَدَةٌ لکذا) ئەم کارە زیانی بۆ ئەو شتە هەیە ٥ هەرشتێك سەربکێشێ بۆ فەسادو گەندەڵی‌و خراپەکاری ٥ (ك: مفاسِد).

فَسَرَ الشَّیْئَ فسراً: شتەکەی ڕون کردەوە.

فَسَرَ الطبیبُ: پزیشکەکە سەیری میزی نەخۆشەکەی کرد بۆئەوەی بزانێ نەخۆشیەکەی چییە.

فَسَّرَ الشَّیْئَ: شتەکەی ڕون کردەوە.

فَسَّرَ آیات القرآن الکریم: ئایەتەکانی قورئانی تەفسیر کردن‌و ماناو مەبەستەکانی ڕون کردنەوە، نهێنی‌و حیکمەت‌و ئەحکامەکانی خستنە ڕوو.

إستَفسَرَهُ عن کذا: داوای لێ کرد ئەو شتەی بۆ ڕون بکاتەوە ٥ دەشگوترێ: (إستَفسَرَهُ کذا).

التَفسِرَةُ: شیکردنەوەو ڕون کردنەوە.

تفسیر القرآن: لەبواری زانستە

ئیسلامیەکاندا مەبەست ڕونکردنەوەو شیکردنەوەی ماناو مەبەستەکانی ئەو کتێبە پیرۆزەیە، دەرخستنی ئەو عەقیدەو نهێنیو حوکمەو حیکمەتانەن کە لە دووتوێی ئایەتەکانی دا هەن.

الفُسطاطُ: خێمەو ڕەشماڵ کە لە کوڵكو مو دروست بکرێ ٥ شارێکی مێژوویيە لە وڵاتی میصر عەمری کوڕی عاص لەو شوێنەی خێمەکەی خۆی لێ بوو دروستی کردووە ٥ هەروا وشەی (فسطاط) ناوە بۆ کۆمەڵێك ئادەمیزاد.

الفَسیطُ: نینۆك کەر ٥ ڕەحەتیو پاڵێوەری شلەمەنی.

فَسفَسَ فلان: فلان زۆر گێلو ئەحمەق بوو.

فَسَافِس: مێشێکی زیانبەخشو بۆگەنە بەعەرەبی ناوێکی تریشی هەیە پێی دەگوترێ: (البقة).

الفَسفاسُ: کەسێك زۆر ئەحمەقو گێل بێ ٥ شمشێری کولو نەبڕ ٥ ڕوەکێکی سەوزی بۆگەنە گوڵێکی سپی هەیە لەدەم جۆگەو ڕوبار دەڕوێ.

الفِسفِسُ: خانوی ڕازاوە بەپارچە شوشەو بەردی مەرمەڕو لەتە میرو ئەو شتانە.

الفُسَیفِساءُ: وردە پارچەی ڕەنگاو ڕەنگ لەبەردی مەرمەڕو موروو شتی وا، پێکەوە دەلکێندرێنو وێنەو دیکۆریان لێ دروست دەکرێ بۆ دیوارو هەلاشی خانو.

فَسَقَ کُل ذي قِشر فِسقاً وفُسوقاً: فیستەقەکە لە توێکڵەکەی خۆی هاتە دەر، گوێزەکە، بادامەکە لە قاوغەکە یان هاتنە دەر ٥ دەگوترێ: (فَسَقَت الرُّطبة عن قشرها) میوە تەڕو شیرینەکە لە توێکڵەکەی هاتە دەر ٥ (فَسَقَت الفأرة عن جحرها) مشکەکە لە کونەکەی هاتە دەر.

فَسَقَ فلان: فلانکەس لە خودا یاخی بوو، سنووری بەزاندو فەرمانو نەهیەکانی شەرعی پاشگوێ خست.

فَسَّقَهُ: بەفاسقی لەقەڵەم دا.

إنفَسَقَتِ الرطبة: میوە تەڕو شیرینەکە لە توێکڵەکەی هاتەدەر.

فَسَاقِ: بەم صیغە بەکاردەهێندرێ بۆ بانگکردنی ئافرەت ٥ دەگوترێ: (یافَسَاقِ) ئەی ئافرەتی سنوور بەزێن!

ألفِسِّیقُ: زۆر فاسقو سنوور بەزێن.

الفِسقُ: بەمانا (الفِسِّیقُ) دێ.

الفُسُوقُ: بەمانا (الفِسقُ) دێ.

الفَسقِیَّةُ: حەوزێکە لە ڕوخام کەوانەیی یە ئافورەی تێدایە

بەزۆری لەباڵەخانەو حەدیقەو شتی وادا دروست دەکرێ.

فَسكَلَ الفَرَسُ: ئەسپەکە لە پێشبڕکێکەدا دواکەوت لە ڕیزی ئاخیرەوە بوو.

الفُسكولُ: ئەسپێک لەغاردانەکەدا پاشەتا بێ ٥ پیاوێک لەڕیزی ڕێبواران دا لە دواوە بێ ٥ (ك: فَسَاكيل).

فَسَلَ الفسيلَ: نەمامەکەی چەقاند، ڕواندی.

فَسُلَ الرجلُ فسالَةً وفسولةً: پیاوەکە ترسنۆك بوو ڕەزیلو هیچو پوچ بوو.

أفسَلَ الفسيلة: نەمامەکەی لە درەختەکە کردەوە ٥ یان لە زەوییەکە هەڵی کێشاو لە شوێنێکی تر ڕواندی.

فَسَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی ڕەزیلو تەزویر کرد.

فَسَّلَ الرجلَ: پیاوەکەی بێ هێز کردو ورەی ڕوخاندو نیشاتی شکاندەوە.

إفتَسَلَ النباتَ: ڕوەکەکەی هەڵکێشا بۆئەوەی لە شوێنێکی تر بیڕوێنێ.

الفَسَالَةُ: لاوازیو بیرو ڕای ناپەسەند ٥ نەخۆشیەکە توشی درەختی مێو دەبێ گەشەو نەشەی دەوەستێنێ.

الفُسالَةُ من الحديد ونحوه: وردە ئاسن کەلەکاتی کوتانو لێدانەدا هەڵدەوەرێ.

الفَسلُ: نەمامە مێو کە ئامادە دەکرێ بۆ چەقاندن ٥ هەرشتێك خراپو بێ کەڵك بێ ٥ دەگوترێ: (رجل فَسلٌ) پیاوێکی بێ ڕەوشتو بێ مروئەتە ٥ (درهم فَسلٌ) پارەیەکی تەزویرو مەغشوشە.

الفُسُلَةُ: ڕای ناپەسەندو بێ مروئەتی ٥ نەخۆشییەکە لە نەخۆشییەکانی گەشەکردنی جەستە بەهۆی بەدخۆراکییەوە تووشی مرۆڤ دەبێ.

الفَسيلَةُ: نەمامە خورما لە بنکە سەرەکییەکەیەوە دەبڕدرێ یان لەزەوی هەڵدەکەندرێو لەشوێنێکی تر دەچەقێندرێ ٥ پارچە ڕوەکێك لە بنکە سەرەکییەکەی دەکرێتەوەو دەڕوێندرێ.

فَسَا فَسواً وفساءاً: تسی کەند ٥ بایەکی لێ بۆوە دەنگی نەبوو بۆنی هەبوو.

المَفسى: شوێنی با لێ بوونەوە، کونی پاشەوە.

الفَاسِيءُ: خونفوسایە، لەم ڕووەوە کە ئەویش بۆنی لێ دێ.

فَشجَ فَشجاً: قاچی بڵاو کردەوە بۆ میزکردن یان بۆ شتی تر.

فَشَّجَ: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (فَشَجَ) دێ.

تَفَشَّجَ: بەمانا (فَشَجَ) دێ.

فَشَغَ فلاناً فَشغاً: شەبلاغەی لە فلان دا.

فَشَغَ الصبيانُ في لعبِهم: منالەکان لە یاریەکەیاندا درۆیان کردو لێکیان دا.

فَشَغَ الرجلُ: پیاوەکە جومزگەکانی شل کردنەوە ◦ ماندوو بوو.

تَفَشَّغَ: جومزگەکانی شل بوونەوە.

فَشَّ نَشّاً: کەمێك هەوای تێ کرد ◦ پەفی هاتەوە.

فَشَّ الورمُ: هەوکردنەکەی نیشتەوە، دابەزی.

فَشَّ القِربَةَ ونحوها: ئەوەی لە کوندەکەدا هەبوو لەئاو و هەوا دەری کرد خالی کردەوە.

فَشَّ غليلَهُ: ڕقی خۆی ڕشت، دەراوی بۆ ڕقی خۆی بەرەڵا کرد بۆئەوەی کەمێك هێواش بێتەوە.

فَشَّ الضرعَ: گوانەکەی دۆشی، شیری تێدا نەهێشت.

فَشَّ القفلَ: بەبێ کلیل قفڵەکەی کردەوە.

أَفَشَّ القومُ: خەڵکەکە بە پاڵەپەستۆو هەڵسڵەمینەوە ڕۆیشتن.

إنفَشَّتِ القِربَةُ ونحوها: کوندەکە ئەو هەوایەی تێیدا بوو هاتە دەرو هیچی تێدا نەما.

إنفَشَّ اللبن : ماستەکە لەمەشکەکە هاتە دەر.

إنفَشَّت الريحُ: هەواکە لە کوندەو میزەڵدانو تۆپەکە هاتەدەر.

إنفَشَّ الجرحُ: برینە هاوساوەکە نیشتەوە ◦ دەشکوتری:

إنفَشَّت علة فلان: نەخۆشی فلان لاچوو نەما.

إنفَشَّ فلان عن الأمر: فلانکەس لەکارەکەدا تەمبەڵی کرد.

إنفَشَّ الأنفُ: لوتەکە لای سەروی بەرزو نەرماییەکەی بەرز بۆوە.

الفَشُّ: گێلو نەحمەق ◦ قوماشو پۆشاکی باشو نەچندراو، ڕایەڵ کەمو تێوەدانی شاشو پاش ◦ زەلکاوی ئاو.

الفَشّاشُ: ئەو کەسەی بەبێ کلیل دەزانێ قوفڵو شتی وا بکاتەوە.

الفِشَّةُ: سی گیانلەبەر کە هەوا دەردەداتەوەو هیچی تێدا نامێنێ.

الفَشوشُ من الأشياء: شتی بێ سوود حوشترێك بەبێ دۆشین شیر لەگوانی بتکێ ◦ مەشکەیەك دۆی لێ بڕژێ.

الفَشيشُ: دەنگی هەوا: کەلەشت دێتە دەر دەگوترێ: تایەی ئۆتۆمبێلەکە فشەفشی دێ ◦ واتە هەوای لێ دەردەچێ.

فشيش الأفعى: فیشکە فیشکی مار ◦ خشەی مار کەبەسەر شتی وشکدا بڕوا.

فَشَغَ الشَّيْءُ فَشغاً: شتەکە بڵاو بۆوە.

فَشَغَ غيَهَ: کەوتە سەر شتەکەی ترو دایپۆشی.

فَشَغَ بالسوط: کەوتە سەری‌و بەقامچی لێی دا.

فَشِغَتِ الثَنِيَةُ فَشَغاً: ددانەکە ڕواو لە ڕیزی ددانەکانی پێشەوە دەرچوو.

فَشِغَ الرجلُ: پیاوەکە ددانەکانی پێشەوەی شاش‌و پاش بوون ◊ (فهو أفشَغُ وهي فشغاءٌ).

فاشَغَ فلاناً بالأمر: پەلەی لە فلاّن کرد بۆ کارەکە، هەر لەگەڵ پێی گەیی خێرا دەنەدەنەی دا.

فَشَّغَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَشَغ) دێ.

فَشَغَ النومُ فلاناً: خەو فلاّنی داگرت.

إنفَشَغَ الشَّيْءُ: شتەکە زۆر بوو بڵاو بۆوە.

تَفَشَّغَ: بڵاو بۆوە ◊ دەگوترێ: (تَفَشَّغَ الشيبُ فلاناً وتَفَشَّغَ الشيبُ فيه) پیری، موی سپی بەجەستەی فلاّن دا بەسەرو ڕیشی فلاّن دا بڵاو بۆوە.

تَفَشَّغَ الولدُ: منداڵ‌و نەوە زۆر بوون‌و بڵاو بوونەوە.

تَفَشَّغَ فلان بيوت الحي: فلاّنکەس چووە ناو خانووی گەڕەکەکەوەو ونبوو نەبینرایەوە.

تَفَشَّغَ الدين فلاناً: قەرز سواری شانی فلاّن بوو.

الأفشَغُ: بەرانێك شاخی نەمابن هەردوو شاخی شکابن.

الفُشاغُ: پارچە چەرم کە کوندەی پێ پینە بکرێ ◊ درەختێکە حەوت مەتر زیاتر بەرز نابێتەوە، لە پێڕی (زەنبەقییە) وەکوو (ترتڕە) بەدرەختی تر هەڵدەگەڕێ‌و تێی دەهاڵێ‌و بڕستی لێ دەبڕێ.

الفِشاغُ: ژن بەژنی، کچ بەکچی ◊ دووپیاو ڕێك بکەون هەریەکەیان کچی ئەوی تریان یان خوشکی ئەوی تریان مارەبکا ◊ یان هەر یەکێ لەم دوو ئافرەتە بکرێنە مارەیی ئەوی تریان ◊ ئەم جۆرە ژن بەژن‌و کچ بەکچییە لە کۆمەڵگەی دواکەوتودا باوە ◊ تەمبەڵی‌و تەوەزلی.

الفُشّاغُ: بەمانا (الفُشاغ) دێ کە بەمانا درەختێکە بە درەختی تر هەڵدەگەڕێ‌و خۆی تێ با هەڵدەدا.

الفَشغَةُ: جۆرە مادەیەکە وەکوو لۆکە وایە لەناو کرۆکی قەفەزاژو هەندێ درەختی تردا هەیە.

فَشفَشَ: ڕای لاوازی هەبوو.

فَشفَشَ في قولـه: درۆی کردو خۆی بەشتی وا هەڵنایەوە کە لەودا

نەبون و کردارو ڕەفتاری کەسانی دیکە بوون.

فَشفَشَ الماءَ: ئاوەکەی هەڵێنجا.

الفشفاشُ: پۆشاکێکە باش نەچندراوە، تەنك و شاش و پاشە، ڕایەڵ و تێوەدانی باش نەڕێسراوە ٥ دەگوترێ: (سیف فشفاش): شمشێرێکە خراپ دروستکراوە ٥ کەسێك فشەفش بەشتێکەوە بکا هی ئەو نیە ٥ گیایەکە وەکوو بەسباس دەچێ.

فَشَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی شکاند.

فَشِقَ فَشَقاً: بازی دا ٥ رارا بوو لەنێوان هەڵبژاردنی ئەم یان ئەو تا هەردووکی لەکیس چوون.

فَشِقَ الظبيُ ونحوه: ئاسکەکە نێوان شاخەکانی فراون بوو ٥ (فهو أفشق وهي فشقاء) ٥ (ك: فُشقٌ).

فاشَقَهُ: لەناکاو پەلاماری دا، گۆزو گومەت ڕوبەڕوی بۆوە.

تَفَشَّقَ الرجلُ: پیاوەکە کراسەکەی بن هەنگڵی ڕاستی داو لاکەی تری بەسەر شانی چەپی دادایەخوار.

فَشَلَ لِحيته فَشلاً: ڕیشی بزو ژاکاو کرد.

فَشِلَ فَشَلاً: شل و شێواو بوو ترسنۆك بوو ٥ تێشکا، نەیتوانی کارەکە ئەنجام بدا ٥ دەگوترێ: (دعي الى القتال فَفَشِلَ) بانگکرا بۆ شەڕو نەچوو نەیتوانی بچێ.

فَشِلَ عن الأمر: لە کارەکەدا سەرکەوتوو نەبوو تێ شکا.

تَفَشَّلَ الماءُ: ئاوەکە جاری بوو.

تَفَشَّلَ الرجلُ: پیاوەکە ژنی لە بێگانە خواست بۆئەوەی منداڵی ناکامڵ و نەخۆشی نەبێ.

الفِشلُ: پەردەو خێمەی کەژاوە ٥ شتێکە وەکوو بەرە لەکەژاوەدا ڕادەخرێ بۆ لەسەر دانیشتن ٥ (ك: فشول).

الفَيشَلَةُ: هێنی پیاو ٥ سەری هەرشتێك خڕو لوس بێ ٥ (ك: فیاشل).

فشا فَشواً وفُشُواً: دەرکەوت و بڵاو بۆوە.

فشا عليه أمورهُ: کارەکانی بەسەرا دان هێندە زۆر بوون نەیزانی کامەیان ئەنجام بدا.

فشا أنعامُهم: ئاژەڵەکانیان زۆر بوون.

أفشاهُ: قسەکەی بڵاو کردەوە ٥ نهێنییەکەی ئاشکرا کرد ٥ دەگوترێ: (أفشى سِرّه وخَبَرَه ومعروفه).

أفشى الله رزق فلان: خودا ڕزق و ڕۆزی فلانکەسی زۆر کرد تاوای لێ هات قیامەتی لەبیر چۆوە.

تفشى الشَّيْءُ: شتەکە بڵاو بۆوە فراوان بوو ٥ دەگوترێ: (تفشت القرحَةُ)

برینەکـە لـە گەدەیـدا تەنیـەوە، فراوان بوو

تَفَشّى المرضُ القومَ وبهم: نەخۆشییەکە پەتاو تاعونەکە لەناو خەڵکەکەدا بڵاو بۆوەو هەمووی گرتنەوە.

التَّفَشّي: لەزانستی تەجویـددا بڵاو بوونـەوەی هەوایـە لـەناو دەم دا لـەکاتی گـوتنی پیتـی شـین، بـەم جۆرە کلایی بخەیە نێوان مەلاشوو پشتی زوبان.

الفاشـية: نوسـتنی سـەر لـە ئێـوارە بۆئـەوەی پـاش ماوەیـەك بەخەبـەر بێیـو نەخەویـەوە کارێـك ئـەنجام بدەی.

الفَاشِيُّ: ئـەو کەسـەی شوێن رێبـازی فاشیەت دەکەوێ.

الفَاشِيَّةُ: رێبازو مەزهەبێکی رامیاری‌و ئابورییە لە ولاتی ئیتاڵیا لەسـەدەی بیـستەم دا سـەری هەڵـدا، لەسـەر پاسـای نیقابـات دامـەزراوە، رێـگە دەدات دەوڵـەت دەسـت بخاتـە نـاو هـەموو دیـاردەو کاروبارێـکی جـم‌و جۆڵی ئابوری.

الفَـشاءُ: زاو زێـکردنی مـاڵ‌و سامانەو زۆر بوونیەتی.

الفَـشوَةُ: سندوقێـکە یـان جانتایەکـە ئـافرەت ئــەو شــتانەی تێــدا هەڵـدەگرێ: کـە بـۆ ئـارایش‌و خـۆ بۆنخۆش کردن بەکاریان دەهێنێ.

فَصَحَهُ الصُبحُ فَصحاً: بـەیانی لێ هات‌و بەتەواوی دنیای لێ رِوناك بوو.

فَصُحَ اللبنُ فَصحاً وفصاحةً: شیرەکە پاڵفتە بـوو، خـشت‌و خـۆڵ‌و مـوو پوشـکەو پەلاشی لێ جیاکرایەوە.

فَـصُحَ الرجـلُ: زمـانی کرایـەوە بەقـسەی رەوان‌و ئاشـکرا ٥ دەگـوترێ: (فَـصُحَ الأعجمـي) کـابرای ناعـەرەب بـەزمانی عـەرەبی قـسەی کـردو هـیچ خـوارو خێچی تێدا نەبوو.

أفصَحَ الصُبحُ: بەیانی دەرکەوت‌و ئاسۆ روون بۆوە.

أفصَحَ الأمرُ: کارەکە ئاشکرا بوو.

أفـصح النهـار: رۆژەکـە تاوسـان‌و بـێ هەورو تەم‌و مژ بوو.

أفـصح عـن مـراده: مەبەسـتی خـۆی دەربڕی‌و بەپوختی رای گەیاند.

أفصَحَ النصارى: مەسیحیەکان کەوتنـە جــــەژنی فیــــصحیانەوە ٥ (ك: فصائح).

فَـصَّحَ: بـۆ موبالەغـەو زێـدەرِەوی لەماناى (فَصَحَ) دێ.

تفاصح في كلامه: خـۆی بـەزمان رِەوان هێنایـە بەرچـاو و وای قـسە کـرد گوایە فەصیح‌و رِەوان بێژە.

تَفَصَّحَ الرجلُ: پیاوەکە زمـانرِەوان بـوو، زمـانی رِاهـات بەرِەوانبێـژی بـدوێ.

تَفَصَّحَ فِي كلامه: خۆی بەزمان ڕەوان لەقەڵەم دا، زمانڕەوانی بەسەر خۆی دا هێنا.

الفصاحَة: مەبەست گەیاندنو توانای شت ڕونکردنەوە ٥ خاوێنی وشەکان لەتەمو مژو ناڕێکی لێکدانی وشەکان.

الفِصحُ من الأيام: ئەو ڕۆژانەیە نە هەورو هەڵایە نە ساردو سەرمایە ٥ لەلای جولەکە یادەوەری جەژنی ئەو ڕۆژەیە کە لەمیصر دەرچوون لەسەردەمی فیرعەوندا ٥ لەلای مەسیحیەکان جەژنی زیندوبوونەوەی حەزرەتی عیسایە، بەجەژنی گەورەی ناودەبەن.

الفَصيح: دەگوترێ: (رجل فصيح): پیاوێکی قسە ڕەوانە، بەجوانی مەبەستەکانی دەردەبڕێ قسەی بەنرخو بێ نرخ لێك جیادەکاتەوە ٥ (کلام فصيح) کەلامێکی ڕەوانو ئاشکرایە، گوێچکە بیستنی پێ خۆشەو وەری دەگرێ، عەقڵ هەست بە وردیو جوانی قسەکان دەکا ٥ (لسان فصيح) زمانێکی ڕەوانەو جوان مەبەستەکان دەردەبڕێو وشەکان تێك ناگیرێن.

فَصَدَ العِرقَ فَصداً: دەمارەکەی قەڵاشت بۆ کەڵەشاخ گرتن ٥ دەگوترێ: (فَصَدَ المريضَ) کەمێك خوێنی لە نەخۆشەکە گرت بەمەبەستی چارەسەر کردن.

فَصَدَ الناقةَ: دەماری حوشترەکەی شەق کرد بۆئەوەی خوێنی لێ دەربێنێو بیخواتەوە (ئەمە لەکاتی گرانیو قاتو قڕیدا ڕودەدا).

أفصدت الشجرةُ: درەختەکە چرۆکانی پشکوتنو گەڵاکانی دەرکەوتن.

فَصَّدَ: بۆ موبالەغە لەمانای (فَصَدَ) دێ ٥ دەگوترێ:

فَصَّدَ السيلُ الأرضَ: لافاوەکە زەویەکەی هەڵدڕی.

فَصَّدَ الشَيْئَ: شتەکەی لەناوی کەم هەڵکێشا ٥ لەناوی کەمی وەردا.

إفتصد: بەمانا (فصد) دێ.

إنفصد الدمُ ونحوه: خوێنەکە جاری بوو.

تفصَّدَ الدمُ: خوێنەکە جاری بوو ٥ دەشگوترێ: (جاء يتفصَّدُ جبينه عرقاً) هات ئارەقی لە ناوچاوان دەچۆڕایەوە ناوچاوانی ئارەقی لێ دەتکا.

الفاصِدان: ڕێڕەوی هاتنە خوارەوەی فرمێسك لەسەر ڕومەت.

أبو فصادة: باڵندەیەکە لە پێری (فوتاحیە)و جۆرە چۆلەکەیەکە دەنەدوك هەڵدڕاوە خواردنی حەشەرەو کرمو شتی وایە.

المِفصَدُ: گویزان‌و کێردی پزیشك كه بۆ كەڵەشاخ گرتن بەكاری دەهێنێ.

فَصَّ الجرحُ فَصیصاً: برینەكە هەندێ كێم‌و زوخاوی لێ هات.

فَصَّ العرقُ: ئارەقەكە تكا.

فَصَّ الجُندُبُ: صەرصیرەكە (سیسركەكە) دەنگی لێ هات.

فَصَّ الشَّيْءَ: شتەكەی جیاكردەوە لەشتەكەی تری داماڵی.

أفَصَّ الیه حقه شیئاً: بەشێكی لەمافەكەی خۆی پێدایەوە.

فَصَّصَهُ: بۆزێدەرەوی لەمانای (فَصَّه) دێ.

أفَصَّ الخاتم: نقێمی بۆ ئەنگوستیلەكە دروست كرد.

إفتَصَّ الشَّيْءَ: شتەكەی جیاكردەوە لەوی تری دارنی.

إنفَصَّ منه: لێی جیابۆوە.

إستَفَصَّ: دەگوترێ: (ما إستفصَّ منه شیئاً) هیچی لێ دەرنەهێنا.

الفَصُّ: بەیەككەیشتنی هەردوو ئێسقانێك ٥ هەر نقێم‌و بەردی بەنرخ‌و گەوهەر كە دەكرێتە ئەنگوستیلەوە ٥ قەڵشتی لیمۆو سەلكە سیرو شتی وا ٥ گلێنەی چاو ٥ حەقیقەت‌و كرۆكی شت ٥ بلقۆكەی شلەمەنی ٥ دەگوترێ:

(فلان خَزّاز الفصوص) فلانكەس ڕای پەسەندو وەڵامی بەجێیە.

الفَصّاصُ: دروستكەری نقێم‌و ئەنگوستیلە.

الفصیصُ: دەنكە مورووی لوس ئەوەندە لوس بێ وابزانی چەورە.

فَصَعَ الرطبةَ: دەنكە خورما تەڕەكەی بەپەنجە پلێشاندەوە بۆئەوەی دەم بكاتەوەو ئەوی ناوەوەی دەربكەوێ.

فَصَعَ الصَّبيُّ قلفته: كوڕەكە پێستی سەری بچوكی خۆی گرو و دایماڵی ٥ سەری بچوكی خۆی بەدەر خست.

فَصَعَ العَمامة عن رأسه: مێزەری لەسەری خۆی داماڵی سەری خۆی ڕوت كرد.

فَصَعَ الشَّيْءَ عن الشَّيْءِ: شتەكەی لە شتەكە دەرهێنا.

فَصَّعَ الرجلُ: پیاوەكە بای لێ بۆوە.

فَصَّعَ له بمال: ماڵ‌و سامانی پێدا.

فَصَّعَ الشَّيْءَ من غیره: شتەكەی لەوی تر دەرهێنا.

إنتَصَعَ الغلامُ: كوڕە منداڵەكە پێستی سەری هێنی خۆی گرو و لایداو دایماڵی، سەری بچوكی خۆی دەرخست.

إنتَصَعَ حَقَّهُ: بەزۆرە ملێ مافی خۆی ستاند.

إنفَصَعَ الشَّيْءُ: شتەكە ڕوت بوو پەردەی پێوە نەما.

إنفَصَعَ من غيه: لەشتەکە هاتە دەر.

تَفصَّعَ: بۆ موتاوەعەی (فَصَّع) دێ.

الأفـصعُ: کـوڕی چـوك هەڵماڵـدراو، سەری چوکی هەڵماڵدرابێ.

الفَـصعانُ: کەسێـك سـەری خـۆی ڕوت بکا لەبەر ئاڵۆش‌و خرۆ، یان گەرما.

الفُـصعَةُ: سـەری چـوکی کـوڕ: کـە پێستەکەی فـراوان بێ‌و گۆپکەکـەی دەربکەوێ پێش خەتەنە کردنی.

فَصفَصَ فلان: فلانکەس هەواڵی ڕاستی هێنا.

فَصفَصَ دابتهُ: گیـای فیصفیـصی دا بـە وڵاخەکەی.

تَفَصفَصُوا عنه: لێی تەکینەوە دەوریـان چۆڵ کرد.

الفَصَافِصُ: پیاوی ئازاو وره بەرز.

الفِـصفِصُ: ڕوەکێـکی ئاڵفییـەو تەمـەن درێژە، لەبێری (القرنية) ە لـە وڵاتـی شـام پێـی دەگـوترێ: (الفِـصة) لـە وڵاتـی حیجـازیش پێـی دەگـوترێ: (البرسيم الحجازي).

الفِصفِصَةُ: بەمانا (الفِصفِصُ) دێ.

فـصَلَ الكـرمُ فـصولاً: مێوەکـە دەنکـە ترێیەکانی ورد بوون.

فـصَلَ القـومُ عـن البلـد: خەڵـکەکە لـە شارەکە چونە دەر.

فَصَلَ بـين الـشيئين: نـاوانی دوو شـتەکەی کرد، لێکی جیاکردنەوە.

فَصَلَ الحاكمُ بـين الخـصمين: دادوەر حـوکم‌و بڕیـاری خـۆی لـەنێوان دوو کێـشە کارەکەدا ڕاگەیاند.

فـصَلَ الـشَّئَ عـن غـيره فـصلاً: شـتەکەی لەوی تر دوور خستەوە.

فَصَلَ الشَّئَ: شتەکەی بڕی.

فَصَلَ الخطيـبُ ونحـوه القـولَ: وتـار بێژەکە قسەی جوانی کردن، وتارەکەی بەپێزو ڕێـك‌و پێـك بوو.

فـصَلَ الفـصيلَ عـن أمـه: بێـچووەکەی لـەدایکی دابـڕی دووری خـستەوە ە لەشیری بڕیەوە.

فاصَلَ شريكهُ: حـەق‌و حیـسابی لەگـەڵ هاوبەشەکەیدا کردو لێی جیا بۆوە.

فَصَّلَ الـشَّئَ: شـتەکەی پارچـە پارچـە کردو کردی بەچەنـد بەشێـکی لێـك جیاو سەربەخۆ.

فَصَّلَ الأمرَ: کارەکەی ڕونکردەوە.

فَـصَّلَ القَـصَّابُ الـشاةَ: قەسـابەکە مەڕەکـەی سـەربڕی‌و گۆشـتەکەی پارچـە پارچـە کـرد ە دەشـگوترێ: (فَـصَّلَ الخيـاطُ الثـوبَ) خەیاتەکـە قوماشـەکەی پارچـە پارچـە کـردو ئەنـدازەی گـرت بۆئـەوەی بـۆ خاوەنەکەی بیدورێ.

فَصَّلَ العِقدَ: له ملوانكەكەدا میروی ترو ڕەنگــی تــری خــستە نێــوان دەنكەكانیەوە.

إفتــصلت المــرأة رضــيعها: ئافرەتەكـە منداڵەكەی لەشیر بڕیەوە.

فَصَّلَ النخلَـةَ: دارخورماكەی لەشوێنی خۆی گواستەوە بۆ شوێنێكی تر.

إنفَصَلَ الشَّيْءُ: شتەكە دابڕا.

إنفَصَلَ القومُ عن مكان كذا: خەڵـكەكە ئەو شوێنەیان جێهێشت.

الفاصِلُ: جیاكەرەوە، یەكالا كەرەوە.

الفاصِـلَةُ: مورویـەكی تایبەتییـە لـە ملوانكــەدا دەخرێتــە نێــوان دوو مــوروی تــرەوە ٥ نیــشانەیەكە لــە حیساب دا دەخرێتـە نێوان خانـەی دەیان و سەدان و هەزاران...هتد ٥ لە بـواری زانـستی عــروزدا بریتییــە لەســێ پیتــی خــاوەن بــزوێن كــە بەشــوێنیاندا پیتێــكی ســاكن بــێ وەكوو (كَتَبَتْ) یان چوار پیت و بە شــوێنیاندا پیتێــكی ســاكن هــەبێ وەكوو (سَمِعَهُم).

الفاصوليا: فاسۆلیا بەتەڕی و بەوشكی دەكوڵێنــدرێ و دەخــورێ ٥ فاســۆلیا چەند جۆرێكی هەیە.

الفِـصالُ: لــێ بڕینــەوەی زارۆكــە لــە شیرخواردنی دایكی.

الفَــصلُ: مــاوەی نێــوان دووشــت ٥ پــەردەی نێـوان دووشــت ٥ شــوێنی بەیــەك گەیــشتنی دوو ئێــسقان ٥ بنك و وەچەو لقی شت ٥ دەگوترێ: (للنسب أصول وفصول).

فصول السنة: وەرزەكانی ساڵ (بـەهارو هــاوین و پــایزو زســتان) ٥ هــەروا وشـەی (الفَـصل) نـاوە بـۆ بەشێـك لــەكتێب: كەبەچــەند فەصڵێــك دەبنە یەك (باب) و چەند بابێـكیش كتێبەكە پێـك دێـنن ٥ هـەروا نـاوە بـۆ بەشێـك لەشـانۆگەری ٥ قـسەی یەكالا كەرەوە.

یـوم الفــصل: ڕۆژی قیامــەت ٥ (فــصل الخِطاب) ئەوەیە حوكمێك بێ كەس ڕەتی نەكاتەوە.

الفصلة: درەختی خورمای گوازراوە لە شوێنێــكەوە بـۆ شوێنێــكی تــر ٥ بەحس و مەقالێـك كـە لەگۆڤارێـك جیاكرابێتــەوە ٥ نیــشانەیەكە لــە نیشانەكانی خاڵبەندی بەم شێوە (،) دادەنــرێ پێــی دەگــوترێ فــاریزە واتــە: وەكوو واوێــكی ســەرەو ژێــر بەپــچوكی دەنوســرێ و دەخرێتــە نێــوان جوملــەی بەســەر یەكـدا هــاتووەوە ٥ هــەروا دەخرێتــە نێـوان جــۆرو بەشــی شــتەوە، هــەروا

دەخرێتــــە دوا وشــــەی بــــانگ لێکراوەوە ◊ فاریزەی نوختەداریش هەیە لە دوو شوێن دادەنرێ:

(١) لەنێوان جوملەی درێژدا،

(٢) لــــەنێوان دووجوملــــەدا کــــە دووەمیـان هۆکـاری یەکـەمیان بـێ، (ئەمشەو نەنوستم؛ بۆ ئەوەی بـڕێ لە ئیشەکەم ئەنجام بدەم).

الفـصيلُ: بێـچوە حوشـتر ◊ گۆلکەڵـە ◊ دوای لــــە شـــیر بڕینـــــەوەیان و دوورخـــــستەنەوەیان لــــەدایکیان ◊ دیوارێـکی نزم.

الفـــصيلة: پارچـــەیەك لەجەســـتە ◊ پارچـەیەك لـە گۆشـتی ڕان ◊ هـۆزو خێڵی پیاو ◊ خزمی پیاو ◊ لـەبواری ڕوەکناســـی دا کۆمەڵــــە ڕەگـــــەزە گیایەکن صیفاتی هاوبەشیان هەن ◊ (فصيلة الجيش) بەشێـکە لەسوپا.

الفيـــصل: یـــەکالا کــەرەوە دادوەر کــە کێشەو نیزاعی نێوان دووکەس یـان زیـــاتر یـــەکالا بکاتـــەوە ◊ جـــودا کــەرەوەی نێـوان حـەق و بـەتاڵ ◊ دەگـوترێ: (حكومـة فيـصل، وقـضاء فيصل، وقول فيصل، وطعنة فيصل).

المُفَـصَّلُ: یـەك لەسـەر حـەوت بەشـی کۆتایی قورئان لەم ڕووەوە نیـشانەوە ناوەڕۆکانی سورەتەکان زۆرن

المُفَصَّلَةُ: ئەنجامـەی دەرگـا ◊ ئـەرمادەی دەرگا.

المَفصِلُ: شـوێنی بەیـەك گەیـشتنی دوو ئێـسقان لەجەسـتەدا ◊ شـوێنی گـرد بوونـــەوەی بـــەردی ڕەق و پتـــەو (کەڵەکە بەرد) ◊ لمبو چەوی نێـوان دوو گردو کێو کە ئاوی لێ بێتـە دەر ◊ (داء المفاصِل) دەردە جومگە.

المفـصِليّات: پێڕێـکن لـە گیانلەبـەری (اللافقريـــات)ی وەکـــوو دوپـــشك و مێروو جاڵجاڵۆکەو شتی وا.

المِفصَلُ: زوبان.

فَصَمَ الـشَّيْئَ فَـصماً: شـتەکەی قەڵاشـت ◊ شەقی کرد بەبێ ئەوەی دوولەتی بکا.

فَصَمَ العقدة: گرێیەکەی شل کردەوە.

فَصَمَ الشَّيْئَ: شتەکەی چەماندەوە.

أفصَمَ الشَّيْئ: شتەکە ڕۆیی بەسەرچوو ◊ دەگـوترێ: (أفصم الحر وأفصم المطر وأفصمت عنه الحُمىّ).

فَـصَّمَهُ: بـەهێزو تـۆپزی زۆر شـتەکەی قەڵاشت.

إنفَصم الشَّيْئُ: شتەکە شکا بەبێ ئەوەی لێـك جیابێتـەوە.

إنفَصمت العقدة: گرێیەکە شل بۆوە.

إنفَصمت العُروة: قڵفەکە (دەسکەکە) لێ بۆوە.

إنفَصم ظهرَهُ: پشتی شکا.

إنفَصمت الدُرَّةُ: گەوهەرەکە لایەکی درزی برد.

إنفَصم المطرُ: بارانەکە وەستایەوە (بروکەی دایە).

تَفَصَّمَ الشَّيْئُ: شتەکە شکا بەبێ ئەوەی لێك جیابێتەوە.

الفَصمَةُ: درزو قەڵشت.

الفِصمَةُ: ئەو وردەو پرژو پاڵەی لەسیواكو شانەو شتی وا هەڵدەوەرێ.

الفصيم: دەگوترێ: (فأس فصيم) تەشوێو پاچێکی گەورەیە.

فصی الشَّيْئَ من الشَّيْئ وعنه فصياً: شتەکەی لە شتەکە جیاکردەوە لێی کردەوە ٥ دەگوترێ: (فصی اللحمَ عن العظم) گۆشتەکەی لە ئێسقانەکە جیاکردەوە.

أفصى من الأمر: لەکارەکە ڕزگاری بوو جا خێر بێ یان شەڕ.

أفصى المطرُ: بارانەکە وەستایەوە.

أفصى عنه البردُ أو الحرُّ: سەرماکە ڕۆیی یان گەرماکە نەما.

أفصى الصائد: نێچیرەوانەکە قولاپەکەی یان تەڵەو داوەکەی هیچی پێوە نەبوو.

فَصَّاهُ منه وعنه: ڕزگاری کرد ٥ لێی کردەوە ٥ دەگوترێ: (فَصّى اللحم عن العظم) گۆشتەکەی لە ئێسقانەکە کردەوە.

إنفصى اللاصق من غيره: لەزگەکە لەشتەکە بۆوە ٥ دەشکوترێ:

إنفصى اللحمُ عن العظم: گۆشتەکە لە ئێسقانەکە بۆوە.

تفصّى من الشَّيْئ وعنه: لەشتەکە ڕزگاری بوو.

تفصّى من الديون: لەقەرزداری ڕزگاری بوو ٥ دەشکوترێ: (ما كدت أتفصّى منه).

تَفَضَّحَ الجسمُ: جەستەکە قەڵەو و گۆشتن بوو.

تَفَضَّحَ الشَّيْئُ: شتەکە فراوان بوو.

تَفَضَّحَ الرأسُ عرقاً: سەر ئارەقی لێ تکا.

فضحه فَضحاً: عەیبو عارەکانی دەرخستن، عەیبەکانی خستنە ڕوو ٥ رونی کردەوەو ئاشکرای کرد.

فَضَحه النهار: ڕوناکی ڕۆژ عەیبەکانی دەرخستن.

فَضح القمرُ النجومَ: مانگ ڕوناکی ئەستێرەکانی مەحو کردەوەو دیار نەکەوتن.

إفتَضَحَ الرجلُ: پیاوەکە عەیبەکانی دەرکەوتن.

تفاضع الرجلان: هەریەك لەو دوو کەسە عەیبو عاری یەکتریان خستە ڕو.

الفاضح (الفعل الفاضح): كردەوەی حەیابەرە ٥ کردەوەیەکی مادیەو شەرەف و کەسایەتی لەنگ دەکا.

الفضیحة: بلاوبوونەوەی ناو و ناتۆرەی عەیب و عار ئامێز.

الفضحُ: شتی کلۆر.

فضح فضحاً: شکاندی شەقی کرد ٥ دەگوترێ: (ضرب الرأسَ ففضحه) لەسەری داو شکاندی برینی لێ کرد ٥ (وضرب البطیخةففضحها) کالەکەکەی قاش کرد.

فضح العَینَ: چاوەکەی کوێر کرد ٥ هەلیکۆلی.

فَضَحَ البُسرَ: خۆشاوی لە خورما نەگەیوەکە دروست کرد.

أفضحَ العُنقُودُ: هێشوە میوەکە کاتی ئەوەی هات بگوشرێ و شەرابی لێ دروست بکرێ.

إفتضخ الشَّيْءَ الأجوف: شتە کلۆرەکەی شکاند.

إفتَضَخَ البُسرَ: لە خورما نەگەیوەکە شەرابی خۆشاوی دروست کرد.

إنفَضَخَ: بۆ موتاوەعەی (فَضَخَ) دێ.

إنفَضَخَ الشَّيْءُ: شتەکە پان و فراوان بوو.

إنفَضَخَ السقاءُ وهو ملآن: کوندە ئاوەکە (تەنکیە ئاوەکە) درزی بردو ئاوی لەبەر رۆیی.

إنفَضَخَ فلان: فلانکەس گریاو فرمێسکی زۆری ڕشتن.

إنفَضَخَ الدَّلو: دۆلچەکە چی ئاوی تێدا بوو فیچقەی کردو هاتە دەر.

إنفَضَخَت العینُ: چاوەکە کوێر بوو.

إنفَضَخَ القارورة: گۆزەکە شکاو هیچی تێدا نەما.

الفَضوخُ: شەرابێک بخۆرەوەکەی سەرخۆش بکا.

الفَضیخُ: گوشراوی ترێ ٥ دۆشاو ٥ شەرابێکە لەخورمای ئال و بۆل تێکەوتوو (خورمای تازە گەییو) دروست دەکرێ بەبێ ئەوەی ئاگری تێدا بەکار بهێندرێ ٥ ماستاوی زۆر ڕون.

المِفضَخَةُ: کوپەو گۆزەی شەراب تێدا دروست کردن ٥ دۆلچەی زۆر گەورە ٥ (ك: مَفاضخ).

فَضَّ الشَّيْءَ فَضّاً: شتەکەی لێک جیاکردەوە ٥ دەگوترێ: (فَضَّ القومَ) خەلکەکەی پەرتەوازە کرد (فَضَّ المال القوم) مال و سامانەکەی بەسەر خەلکەکەدا دابەش کرد.

فَضَّ خاتَمَ الکتاب: نامە داخراوەکەی هەلپچڕی، مۆرکراوەکەی لێك کردەوە ٥ دەگوترێ: (فَضَّ الکتابَ و فَضَّ الخاتم عن الکتاب).

فَضَّ الماءَ: ئاوەکەی ڕشت.

فَضَّ اللؤلؤةَ ونحوها: مرواریەکەی کونکرد ٥ دەشکوترێ:

فَـضَّ عُـذرة المـرأة: کـچێنی ئافرەتەکـەی لابرد.

فَضَّ ما بينهما: نێوانی گردن.

فَـضَّ الأمـرَ: کارەکـەی بڕیـار دا (بڕیـاری لەسەر کارەکە دا).

فَضَّ الله فـاه: خـودا دەمو دانـی وردو هاڕ بکا.

فَضَّضَ الشَّيْءَ: شتەکەی زیوکەفت کـرد ٥ بەزیو شتەکەی ڕوکەش کرد.

إفتَضَّ: بەمانا (فَضَّ) دێ.

إنفَضَّ الشَّيْءُ: شتەکە شکا.

إنفَضَّ الجمعُ: کۆمەڵەکە پەرتەوازە بوو.

الفُـضاضُ: ئـەوەی لـەکاتی شـکاندا پەرتەوازە دەبێ ٥ دەگوترێ: (طارت عظامه فُضاضاً) ئێسقانەکانی لەکاتی لێدان دا کەرتو پەرت بوون.

الفُضاضةُ: بەمانا (الفُضاض) دێ.

الفَـضُّ مـن النـاس: قـەومو خێڵـی پەرتەوازە ٥ دەگوترێ: (خرز فَـضٌّ): موروی پەرتەوازەو بڵاوە بوو.

الفَضَضُ من الشيئ: ئـەوەی لـە شـتەکە جیابۆتـــەوەو بـــڵاو بۆتـــەوە ٥ دەشکوترێ: (أصابه فضض من الماء) پڕیشکی ئاوی ڕێکەوت.

الفَضَّةُ: بەردی کەڵەکە بوو بڵاوە بووی کۆمــەڵ لەســـەر کۆمــەڵ ٥ زەوی بەردەڵانی ڕەش‌و سوتەمەڕۆ.

الفِـضَّةُ: زیـو ٥ عونـسورێکی سـپییە، لەهـەموو مادەیـەك زیـاتر ئامـادە باشـی گەیانـدنی گـەرمی‌و تـەزوی کارەبایی تێدایـە ٥ لـەدوای زێـڕ لـە جەوهەرە بەنرخەکانە کە بـەکاردێ بۆ سکەلێدنی پارە.

الفَضيض: ئەو پرژو وردە دڵۆپە ئـاو و ئاردەڵۆکــەو بــەفرە وردەیــە کــە لـەکاتی پرژانـی ئـاودا یـان لـەکاتی هەڵـــکردنی ڕەشـــەباو رادانـــی ئاردەڵۆکـەی بـەفرا دەبینـدرێ ٥ ئـاو کەلەسەرچـاوە هەڵـدەقوڵێ ٥ یـان کەلەئاسمانـــەوە دەبـارێ ٥ شـوێنی ئـاودار ٥ ئـــەو دەنکـــە خورمایـــەی کەلەدەم فڕی دەدرێتەدەر.

المِفضاضُ: ئـامێری هـاڕین‌و وردکردنـی بەردو گڵی زەوی.

المِفَضُّ والمِفَضَّةُ: بەمانا (المِفضاض) دێ.

فَضفَضَ الشَّيْءُ: شتەکە بەرفراوان بوو.

فَضفَضَ الثوبُ: کراسەکە پان‌و بۆڕ بوو (فَـضفَضَ الـدِرعُ) زرێیەکـە پـان‌و

فراوان بوو (فَضفَضَ العيش) ژیان فراوان بوو ◦ (فهو فضفاض).

تَفَضفَضَ بول الناقة: میزی حوشترەکە بەسەرڕانی دا بڵاو بۆوە.

الفَضافِضة من الدروع ومن الثياب: زرێی فراوان پۆشاکی فراوانو پانو پۆڕ.

الفَضفاض من المياه: ئاوی زۆر ◦ پیاوی بەخشندە ◦ کراسی پانو پۆڕ ◦ زەوی کە بە هۆی بارانی زۆرەوە ئاوی لەسەر ڕاوەستابێ.

الفَضفَاضَةُ: (سحابة فضفاضة) هەوری باراناوی، هەور کەزۆری باران تێدا بێ.

فَضَلَ الشَّيْئُ فضلاً: شتەکە زیاد لە پێویست بوو ◦ دەگوترێ:

أنفِق من مالك مافضل: ئەوەی لە پێویستی خۆت زیادە لەسامانەکەت لێی ببەخشە.

فَضُلَ الشَّيْئُ فضولاً: شتەکە بە خاوەن ڕێزو باش وەصفدار دەکرێ.

أفضل عليه: چاکەی لەگەڵ کرد.

أفضل من الشَّيْئ: لە شتەکە هەندێکی هێشتەوە.

أفضل عليه في الحسب: لەبنەچەو نژاددا لەو خانەدان ترە.

فَاضَلَهُ مفاضلةً وفضالاً: لەفەزڵو ڕێزدا بەسەریدا باڵادەست بوو.

فاضل بين الشيئين: بەرامبەریو هاوکێشەیی لە نێوان دوو شتەکەدا کرد.

فَضَّلَهُ على غيره: بەگەورەترو ڕێزدارتری لەقەڵەم دا.

تفاضَلَ القومُ: خەڵکەکە کێبڕکێیان هەبوو لە وەجاغزادەیی دا هەریەکەیان لافی ئەوەیان لێدەدا کە ڕێزدارترە لەوی تر.

تَفَضَّلَ: پۆشاکی پشودانو ناوماڵی لەبەر کرد.

تَفَضَّلَ عليه: چاکەی لەگەڵ کرد ◦ لافی ئەوەی لێدا کە پیاوەتی بەسەریەوە هەیە.

تَفَضَّلَ على غيره: پیاوەتیو ڕێزداریو وەجاغزادەیی بۆ چەسپا بەسەر کەسانی دیکەدا.

إستفضل من الشَّيْئ: لەو ڕێزدارتر بوو.

إستفضل الشَّيْئَ: شتەکەی بەزیادە لەمافی خۆی وەرگرت ◦ دەگوترێ: (أخذ حقه وأستفضل ألفاً).

الفاضِل: زیاد لەپێویست ◦ پیاوی ڕێزدارو شکۆمەند.

الفاضلة: نازو نیعمەتی گەورە ◦ (ك: فواضل).

فواضل المال: بەروبوومی زەوی ◦ شیرەمەنی ئاژەڵ ◦ قازانجی بازرگانی.

الفِـضالُ: جزداشـه ٥ بيجامـه، پۆشـاكى ناو مـاڵ كه ئـافرەتو پيـاو لـەماڵدا دەيپۆشن بۆ نوستنو پشودان.

الفُـضَالَةُ: پاشمـاوەى شـت، بـەرماوەى شت.

الفَضلُ: چاكەو نيعمەت بـەبێ پاساو ٥ زيادەى بودجـه لـەبوارى ئابوريـدا ٥ بەرماوەى شتو زيادە.

فَضل الزمام: لايەكى ڕيشمەو هەوسار.

الفُـضُلُ: ئـافرەت كـه پۆشـاكى ئـيش لەبەربكا ٥ دەشكوترێ: (إمرأة فُضُلٌ) ئافرەتێكه داوێنى لەزەوى دەخشێو لەنجەو لار دەكا

الفَـضلَةُ: بـەرماوەو پاشمـاوەى شـت ٥ ئـەوەى لـە جەسـتە دێتـە دەر لـە پێـشەوەو لەپاشـەوە (ك: فـضلات وفضال).

الفُـضُولُ: شـتى بى سـودو قـازانج، شـتى پڕو پوچ ٥ دەگـوترێ: (هذا من فـضول القول) ئەمە قسەى پڕو پووچە ٥ خۆ تێ هەڵقورتاندنى مرۆڤ لەكارێـك كـه پەيوەنـدى بـە ئـەوەوە نـەبێ ٥ (حِلـف الفُـضول) بەڵێننامـەو سوێندخواردنێكى قورەيشيەكان بـوو لەناوخۆيانـدا برياريـان دا لـەناو مەككـەدا ستەم نـەهێڵێنو قەلاچۆى زۆردارى بكـەن ٥ پێغەمبـەرى ئيـسلام پێش ئەوەى ببێتە پێغەمبەر ئـامادەى ئـەم هاوپەيمانيـە سـتراتيجيه بـووە، كەلـەماڵى عەبدوڵلاى كورى جـەدعان دا مـۆركراو هـەموو تـيرەو هۆزەكـانى قـورەيش پابەنـد بـوونى خۆيـان بـەم پەيمانه ڕاگەياند.

الفُضُولِيّ من الرجال: كەسێـك بـەكارى لاوەكييـەوە خـۆى خـەريك بكـا ٥ لەشـەرعو ياسـادا بەكەسێـك دەگـوترێ: سەرپەرشـتيارو وەلى ئـەمر نـەبێ وەكيـلو ئەصـيليش نەبێ.

الفَـضيلَةُ: پلـەى بـەرز لـە ڕەوشـتى جوانـدا ٥ (فـضيلة الـشئ) تايبەتمەندى شتو وەزيفـەى شت ٥ (ك: فضائل).

(أمهـات الفـضائل) كـانو سەرچـاوەى ڕەوشـتى بـەرز عەداڵـەتو، حيكمـەتو لێزانـىو، داوێـن پـاكىو، مەردايەتييە.

فضا المكان فضاءً وفُضواً: شوێنەكه فراوان بوو.

فضا الشجرُ بالمكان: درەخت لـە شـوێنەكە زۆر بوو.

فـضا فـلان دراهمـه: فلانكـەس پارەكـانى نەكردنه كيسه باخەڵەوە.

أفـضى المكـانُ: شـوێنەكه فـراوان بـوو.

أفضى فلان: فلاّنكەس چوو بۆ دەشتو سارا.

أفضى الى فلان: گەیشتە فلاّن.

أفضى الأمر به الى كذا: كارەكە فلاّنكەسی بەوە گەیاند ٥ دەشكوترێ:

هذا الكلامُ يفضي الى كذا: ئەم قسە سەر بەو دەكێشێو ئەمە دەگەیەنێو ئەو ئاكامە بەدی دێنێ.

أفضى الساجدُ بيده الأرضَ: سوژدەبەرەكە لەكاتی سوژدەدا دەستی بەزەوییەكەدا هێنا.

أفضى الى فلان بالسرِّ: نهێنیەكەی بەفلاّن گوت.

أفضى الى المرأة: چووە خەلوە لەگەلّ ئافرەتەكە.

أفضى المكانَ: شوێنەكەی فراوان كردو خالّی كرد لەشت.

الفَضا: تەنها ٥ دەگوترێ: (سَهمٌ فضاً) تاقە تیرێك ٥ (وبقيت فَضاً) بەتەنیا مامەوە ٥ (تركت الأمرَ فضاً): كارەكەم بەدانەمەزراوی‌و نارێكخراوی جی هێشت ٥ یان دەگوترێ: (أمرهم فَضاً بينهم) فەرمانڕەوایی‌و كار ڕاپەڕاندن لەناویاندا یەكسانەو كەس فەرمانڕەوایی‌و كوێخایان نیە.

الفَضاءُ: زەوی‌و دەشتایی بەرفراوان ٥ زەوی خالّی‌و چۆلّەوانی ٥ خانوێك بەردەمی چۆلّ بێ ٥ بۆشایی نێوان شارە ئەستێرەكان: كە هەر خودا دەزانێ ئەو مەسافانە چەندن.

فَطا به عن رأيه فَطْئاً: لەڕاو بۆچونەكەی خۆی لایدا.

فَطَا الشَّيْءَ: شتەكەی درز پێ برد، ڕوشاندی.

فَطَأ الرجلَ: لەپشتی پیاوەكەی دا پانەو پان.

فَطَا به الأرضَ: بەزەوی دا دا، خستی.

فَطَأ القومَ: خەلّكەكەی والێ كرد كارێك بكەن پێیان ناخۆش بێ.

فَطَأ ظهرَ بعيره: باری گرانی خستە سەر پشتی حوشترەكەی‌و پشتی چەماند.

فَطِئَ الرجلُ فَطَئاً: پیاوەكە پشتی چالّو سنگی دەرپەڕی ٥ لوتی پان بۆوە، لوتی پلّیشابوەوە.

فَطِئَ البعيرُ: حوشترەكە پشتی نەوی بوو ٥ چۆمایەوە ٥ (فهو أفطأ وهي فطآءَ).

أفطأ الرجلُ: پیاوەكە دەولّەمەند بوو ٥ ڕەوشتی ناشیرین بوو، دوای ئەوەی لەوە پێش ڕەوشتی جوان بوو.

أفطأ فلاناً: خواردنی دا بەفلاّن.

تَفَاطأ: پشتی زۆر بەقولّدا چوو سنگی زۆر دەرپەڕی.

تَفاطَأَ عنه: تەمبەڵی کرد لە ئیشەکەدا.

تَفاطَأَ عن القوم: لە هەڵمەت بردن بۆسەر قەومەکە وازی هێناو کشایە دواوە.

فاطأ به الأرضَ: بەزەوی دا دا، خستی.

الفُطأَةُ: پشت بەقوڵدا چوون و سنگ دەرپەڕینە.

فَطَحَت المرأةُ بالولد فَطحاً: ئافرەتەکە منداڵەکەی فڕێ دا.

فطح الشَّيْءَ: شتەکەی پان کرد ٥ دەگوترێ: (فَطَحَ القَلمَ) قەڵەمەکەی دادا وای لێ کرد پان بنوسێ.

فَطَحَ فلاناً بالعصا: بەگۆچان لە فلانکەسی دا ٥ دەشگوترێ: (فَطَحَ ظَهرَهُ) لەپشتی دا.

فَطِحَ فَطَحاً: پان بوو ٥ دەگوترێ: (فَطِحَ الرأسَ) سەری پان بوو (فَطَحت القدم) قاچی پان بوو.

فَطَّحَ: بۆ موبالەغە لەمانای (فَطح) دێ ٥ دەگوترێ:

فَطَّحَ الحديدة: ئاسنەکەی پان کردەوە.

الأفطَحُ: پان و پانەوەبوو.

الفِطَحلُ: لافاوی گەورە ٥ شتی کەتەو قەبارە زل ٥ زۆرزان و عالم ٥ کەسێك زۆر عالم بێ، بۆیە ئێستا بەکۆی زانا گەورەکان دەگوترێ: (فطاحِل) ٥ هەروا وشەی (الفِطحل) ناوە بۆ ڕۆژگارێك کەهێشتا ئادەمیزاد دروست نەکراوە.

فَطَرَ ناب البعير: کەڵبەی حوشترەکە گۆشتەکەی شەق کردو دەرکەوت.

فَطَرَ النباتُ: ڕوەکەکە زەوی قەڵاشتەوەو سەری دەرهێناو ڕوا.

فَطَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی شەق کرد.

فَطَرَ الأمر: شتەکەی دەست پێ کرد هێنایە گۆڕێ.

فَطَرَ العالَمَ: خودا لە نەبوونەوە بوونەوەری هێنایە کایەوە.

فَطَرَ العَجينَ: هەویرەکەی کرد بەنان و نەیهێشت هەڵبێ ٥ هەر شێلایی و خێرا کردی بەنان ڕانەوەستا هەویرەکە بگوڕێ و هەڵبێ ٥ دەشگوترێ: (فَطَرَ الأجيرُ الطينَ) کرێکارەکە قوڕەکەی بەکارهێنا بۆ سواغ پێش ئەوەی قوڕەکە ماوەیەکی بەسەردا بڕواو بگوڕێ و بترشێ.

فَطَرَ الناقةَ: بەقامکە گەورەو قامکە شادەی گوانی حوشترەکەی دۆشی.

أفطَرَ الصائِمُ: ڕۆژوەوانەکە ڕۆژوەکەی شکاند.

أفطَرَ فلان: فلانکەس کەوتە کاتی ڕۆژو شکاندنەوە ٥ ژەمی بەیانی خوارد ٥ قاوەڵتی کرد.

أفطَرَ على الرُّطب ونحوه: بەخورمای تەڕو شیرین ڕۆژوی شکاند ٥

خورمای تەڕو شیرینی کردە ژەمی بەیانی.

أفطَرَ الشَّيْئُ الصومَ: شتەکە ڕۆژوەکەی بەتاڵ کردەوە ٥ دەگوترێ: (هذا العمل يُفطر الصائِمَ).

فَطَّرَ الشَّيْئَ: بۆ موبالەغە لەمانای (فَطَرَ) دێ.

فَطَّرَ الصَّائِمَ: وای کرد ڕۆژوەوانەکە ڕۆژوەکەی بشکێنێ.

فَطَّرَ الرجلَ: شتێکی خستە پێش دەمی پیاوەکە بۆئەوەی ڕۆژوەکەی پێ بشکێنێ.

إفتَطَرَ الأمرَ: کارەکەی لەسەرتاوە دەست پێکردو دای هێنا.

إنفَطَرَ الشَّيْئُ: شتەکە شەق بوو.

إنفَطَرَ الغصنُ: لقە درەختەکە گەڵای کرد، گەڵاکەی دەرکەوت.

تَفَطَّرَ الشَّيْئُ: شتەکە شەق بوو درزی برد، قەڵشا ٥ دەگوترێ: (تَفَطَّرَت اليدُ) دەستەکە قەڵشا.

تَفَطَّرَ الثوبُ: قوماشەکە دڕا ٥ دادڕ دادڕ بوو.

تَفَطَّرَت الأرض بالنبات: زەوییەکە قەڵش قەڵش بوو بەهۆی ڕوانو سەردەرهێنانی گیاو گژەوە.

التفاطيرُ: گیاو گژ کە دوا یەکەم بارانی بەهار دەڕوێ ٥ زیبکە کە لەدەموچاوی کوڕو کچی تازە پێگەیشتوودا پەیدا دەبن.

الفُطارُ: دەگوترێ: (سيف فُطَارٌ) شمشێرەکە مشتو ماڵ نەکراو بەکارهێندرا بۆیە بڕندە نەبوو.

الفُطارِيّ من الرجال: پیاوێك هیچی لەدەست هەڵنەوەرێ نەخێرو نەشەڕ هیچی لەدەست نەیە.

الفَطرُ: درزو قەوارەو قەڵشت ٥ (ك: فطور)

الفِطرُ: ڕۆژو شکاندن ٥ دەنکی ترێ لەکاتی دەرکەوتنی دا ٥ دەشگوترێ: (رجل فِطرٌ وقوم فِطر) پیاوێکە بەڕۆژو نیە، قەومێکن بەڕۆژونین.

عيد الفِطر: جەژنی ڕەمەزان، جەژنی ڕۆژو شکاندن.

زكاة الفِطر: سەرفیترە ٥ جۆرە زەکاتێکە موسوڵمانان پێش هاتنی جەژنی ڕەمەزان یان لەکاتی جەژندا دەیدەن بەهەژارو ئاتاجان.

الفُطرُ: بۆڵە تری لەسەرەتای دەرکەوتنی دا ٥ کارگو قاچكو تەقیلە چەند جۆرێکن، هەیە دەخورێو هەیە ژەهراوییە ٥ سێوە بن عەرزە ٥ شیری کەم کە بەپەنجەی شایەتمانو قامکە گەورە دەدۆشرێ.

الفِطرَةُ: زەكاتی سەرفیترە ٥ سروشتو فیترەتـی دروسـتكراوان سروشـتی سـاغو بـێ خـەوش ٥ قورئـان دەفەرموێ: ﴿فِطْرَ النّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ﴾.

الفِطـرة الـسليمة: لـە زاراوەی فەیلەسوفەكاندا ئامادەباشی مرۆڤە بـۆ زانـینو دەسـت لەسـەر دانـانی حوكمـەو جیاكردنـەوەی حـەقو راستیو بەتاڵو پوچە.

الفِطريّة: بیرو بۆچونێكە گوایە فیكرەو مەبدەئـەكان سروشـتیو خۆرسكن لەنـەفس دا بـەبێ ئـەزمونو پـێ گوتنو خوێندن بونیان هەیە.

الفُطُـور: ئەو خواردنو خواردنەوەیە رۆژووەوان لـەدوای خۆرئـاوابوون رۆژویان پێ دەشكێنێ ٥ قاوەڵتی.

الفَطِيرُ: هەر شتێك پێش پێگەیشتنی بەكار بهێنـدرێ ٥ دەگـوترێ: (خبـز فطـیر) نانێـكە هەویرەكـەی هەڵنـەهاتبوو كـرا بـەنان هێشتا هەویرەكـەی نـەگورابوو، خـۆش نـەبووبوو نـانی لێ دروسـت كـرا ٥ (رأي فطـیر) رایەكـە بـەبێ لێ وردبونەوە دەربڕاو گوترا.

الفَطِـيرة: نانێـكە لەگـەڵ رۆنەكـەرە دەخـورێ، رۆنەكـەرەو شـتی وا دەكرێتە پێخۆری.

فَطَس فَطساً وفطوساً: بەبێ هـەبوونی نەخۆشیەكی دیـار تێیـدا مـرد هـۆی مردنەكەی نەزاندرا.

فَطَسَ الحديـدَ: بـەهۆی گـەرم كـردنو كوتانەوە ئاسنەكەی پان كردەوە.

فَطَسَ فلاناً بالكلمة: بەقسە بەرەنگاری فلان بۆوە.

فَطِسَ فَطساً: بۆری لوتی دابەزی، نـزم بۆوە ٥ (فهو أفطس وهي فَطساءً).

فَطَّسَ: بۆ موبالەغە لەمانای (فَطَسَ)دا دێ

الفَطسَةُ: دەنكی ئاس.

الفَطَسَةُ: پان بوونو دابەزینی بۆری لوتە ٥ لوتی بەراز.

الفِطّيسُ: چەكوچی ئاسنگەر چەكوچی گەورە كە ئاسنی سور كراوەی پـێ دەكوتێ ٥ پان پیكو كوێن كەبەردی پێ دەشكێندرێ.

الفِطّسَةُ: لوتی بەرازو دەوروبەری.

فَطَمَ العودَ أو الحبـلَ فَطمـاً: دارەكە یـان حەبلەكـەی بڕیـەوە دوولـەتی كـرد ٥ دەگـوترێ: (فَطَـمَ فلانـاً عـن عادتـه) فلانكەسی لە خووڕەوشتەكەی لادا.

فَطَمَـت المرضـعُ الرضـيعَ: شـیردەرەكە شیرەخۆرەكەی لەشیر بڕیەوە.

أفطَـمَ الرضـيعُ: شـیرەخۆرەكە كـاتی ئەوەی هاتووە لەشیر ببڕدرێتەوە.

انفطـم: لـە شـیرخواردن بڕدرایـەوە.

إنفَطَمَ عن الشَّيئ: وازی لەشتەکە هێنا.

الفاطمية: (الدولة الفاطمية) دەوڵەتێک بوو لە وڵاتی مەغریبو میصر ساڵی ٣٥٩ی کۆچی دامەزراو ساڵی ٥٦٧ی کۆچی لەسەر دەستی صەلاحوالدینی ئەیوبی ڕوخێنرا.

الفِطامُ: لەشیر بڕینەوەی منداڵە لەشیر خواردنی دایکی.

الفطيم: لەشیر بڕاوە.

الفــواطِم: خەلیفەکانی دەوڵەتی فاتیمیەن.

فَطَنَ الأمرَ فِطنَةً: کارەکەی زانی ئاشکرای کرد ڕونی کردەوە.

فَطِـنَ فَطَنـاً وفِطنـةً: بوو بەخاوەن تێگەیشتنو زیرەکی.

فَطِنَ للأمر وبه: لەکارەکە بەئاگا هاتو مەبەستەکەی زانی چیە.

فاطنه في الكلام: دەربارەی قسەکە بۆی گەڕایەوە، چووە لای.

فَطَّنَـهُ: ڕۆشنبیری کرد بۆئەوەی زیرەکیو ژیری بەدەست بێنێ.

فَطَّنَـهُ للأمـر: وای لێ کرد لەکارەکە ئاگادار بێو پێی بزانێ.

تَفَطَّنَ: بەمانا (فَطِنَ) دێ.

الفطانَةُ: هێزو توانای زیهنە بۆ زانینو هەست پێکردنی ئەو شتانەی دێنە سەری.

الفِطنَةُ: بەمانا (الفِطانة) دێ ٥ زیرەکیو وریایی لەبەڕێوەبردنی کاروباردا.

فَظَّ فَظَظاً و فظاظـةً: دڵڕەقو بێ بەزیی بوو ٥ خراپەکار بوو.

إفتَظَّ البعيرَ: ورگی حوشترەکەی دڕیو ئاوەکەی دەرهێنا بۆ خواردنەوە ٥ ئەوە بووە لەلای عەرەبەکان لەکاتی ڕۆیشتن بە چۆڵەوانیو دەشتی بیرون دا بەکاروان دەرۆیشتن لەپێش دا حوشترەکانیان ئاو دەداو پاشان دەمیان دەبەستن بۆئەوەی کاوێژ نەکەن، جا کە تینویان دەبوو ئاوبەندی حوشترەکەیان هەڵدەدڕیو ئاوەکەیان دەردێنا.

الفَظُّ: ئەبیات وشكو خراپەکار ٥ (ك: أفظاظ) ٥ ئاوی ناو ئاوبەندی حوشتر کەلەشوێنی بیروندا تینویان دەبوو بەکاریان دەهێنا.

فَظِـعَ بـالأمر فَظَعـاً وفظاعـةً: کارەکەی بەگەورە زانیو توشی سەرسامی کرد.

فَظُـعَ الأمـرُ فَظاعـةً: خراپەکارەکە چڕ بۆوەو گەیشتە ئاستێکی ترسناك.

أفظَعَ الأمرَ: بەمانا (فَظُعَ) دێ.

أفظَعَ فلاناً: فلانکەسی خستە ناو کاری ترسناکەوە.

أفظَعَ الأمرَ: کارەکەی بەقورسو گران هاتە بەرچاو.

أنظَعَ الأمرُ فلاناً: كارەكە فلانكەسی خستە حاڵەتی سەرسامیو تاسانەوە.

نَظَّعَ الأمرَ: كارەكەی وا لێ كرد ترسناك بێ.

إستَفظَعَ الأمرَ: كارەكەی بەترسناك لەقەڵەم دا.

فَعفَعَ في أمره: لەكارەكەیدا پەلەی كرد.

الفَعفاعُ: ترسنۆك.

فَعَلَ الشَّيْئَ: شتەكەی كرد، ئەنجامی دا.

إفتَعَلَ الشَّيْئَ: شتەكەی هەڵبەست، تەزویری كرد ٥ دەگوترێ: (إفتَعَلَ الحديثَ) قسەكەی هەڵبەست ٥ (إفتَعَلَ عليه الكِذب) درۆی بەدەمەوە هەڵبەست.

إنفَعَلَ: بۆ موتاوەعەی (فَعَلَهُ) دێ.

إنفَعَلَ بكذا: بەو شتە كار لێ كراو بوو (موتەئەسیر) بوو كرایەوە یان گرژ بوو.

تفاعلا: ئەو دوو شتە هەریەكەیان كاریگەری لەسەر ئەوی تریان هەبوو.

الأفعولة: كرداری ناشیرینی چاوەڕوان نەكراو و سەرسام كەر ٥ (ك: أفاعيل).

التفاعل: كارلێكی كیمیاوی.

التفاعيل: لە زانستی عەروزدا چەند وشەیەكن دانراونو وشەگەلی شیعریان پێ دەكێشرێ ٥ وەكوو (فعولن، مفاعلتن، مستفعلن).

الفاعِل: بكەر ٥ بەتوانا ٥ دارتاش ٥ كەسێك بەكرێ دەگیرێ بۆ ئیشكردنی بیناكردنی خانوو هەڵكەندنی بناغەو زێرابو بیرو شتی وا ٥ لەزاراوەی نەحوییان دا ئیسمێكە كردەوەیەكی بۆلا ئیسناد درابێو كردارەكە لەپێش ئیسمەكەوە بێ.

الفاعلية: بوون بە بكەر، هەرشتێك وەصفی (فاعیل)ی تێدا بێ.

الفَعَالُ: كردەوە چاك بێ یان خراپ بێ بەمەرجێ بكەر یەكێك بێ ٥ كردەوەی چاك ٥ بەخشندەیی.

الفِعالُ: كردەوە ئەگەر دووكەس ئەنجامی بدەن.

الفِعلُ: كردەوە ٥ لەزاراوەی نەحوییان دا وشەیەكە دەلالەت دەكا لەسەر ڕوودانی ڕوداوێكو زەمانی ڕوداوەكەش.

الفَعلَـةُ: كردنی كردەوەیەك یەكجارو مەبەستیش پێی كردەوەی ناشیرینە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾.

الفِعليُّ: شتی هەبوو، پێچەوانەی شتی مومكین.

المَفاعِلُ الـذرّي: جيهازو ئاميْريْكه مادەی تیْدا دەگوْڕدریْ بە وزه بەهوْی تەقینەوەی گەردیلە نەوەوییە یوْرانیوْمەکانەوە.

المفتعل: هەرشتیْك ریْك بخریْو لەوه پیْش نمونەی نەبیْ ٥ دەگوتریْ: (جاء بالمفتعل) کاریْکی گەورەو سەر سوڕهیْنەری هیْنایە کایەوە ٥ کارو هەڵسو کەوتیْك تەصەنوع و تەکەللوف تیْدا بیْ.

فَعَمَ الإناءَ فَعماً: قاپەکەی پڕکردو زیْدەڕوْیی کرد لە پڕکردنیدا.

فَعِمَهُ الطيبُ فَعماً: بوْنەکە لوتی پڕکرد.

فَعُمَ الإناءُ فَعامَةً وفُعومة: قاپەکە پڕ بوو.

فَعُمَ الساعِدُ: قوْڵی پتەو و گوْشتن بوو.

فَعُمَت المرأةُ: ئافرەتەکە خوْی دارشتەو جەستەی ریْكو پیْك وەستا ٥ (فهي فَعمَةٌ)

أفعَمَ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد پڕکردنەکەی تەواو کرد ٥ دەگوتریْ: (أفعَمَه الخَبَرُ مسرةً مَساءَةً) هەواڵەکە دەرونی پڕ کرد لەبارەی خوْشییەوە یان ناخوْشییەوە.

أفعَمَ المِسكُ البَيتَ: بوْنی میسك ماڵەکەی پڕکرد ٥ (فهو مُفعَمٌ).

فَعَّمَ الإناءَ: بەمانا (فَعَمَهُ) دیْ.

الأفعَمُ: شتیْك پڕبیْو لەسەریەوە بڕژیْ.

الفَعمُ: دەگوتریْ: (وجه فَعمٌ) دەمو چاویْکی پڕە، گوْشتنو بیْ چرچو لوْچە ٥ (جاريه فَعمَة) کچیْکی تیْکسمڕاو و خوْداڕیْژە، گوْشتنو جەستە تەواوە.

حَيٌّ فَعْمٌ: گەڕەکیْکی ئاوەدانە بە دانیشتووانەکەی.

أفعى فلان: فلاْنکەس بوو بە شەڕەنگیْز.

فَعىَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەداخیْك نیشانە کرد لە ویْنەی مار بوو.

تَفَعَّى فلان: فلاْنکەس وازی لە چاکە خوازیی هیْناو روی کردە شەرەنگیْزی.

الأفعى: ماری ژەهراوی کوشندە؛ خاڵ خاڵەو مل باریكو سەر پانە، ژەهرەکەی زوْر کوشندەیە.

الأفاعي: چەند ڕەگو دەماریْکن لە حالوبەوە بڵاو دەبنەوە.

الأُفعُوان: نیْرە مار.

المَفعَاةُ: (أرض مَفعَاةٌ) زەوییەکە زوْری مار تیْدان.

المُفَعَّاةُ: داخیْکە لەشیْوەی ماردا حوشتری پیْ نیشانە دەکریْ یان دەکریْتە نیشانەو ئارمی شتی تر.

فَغَرَ فَمَهُ فَغراً: دەمی کردەوە.

أفغَرَ فاهُ: بەمانا (فَغَرَهُ) دێ.

إنفَغَرَ الفَمُ: دەمەکە کرایەوە.

إنفَغَرَ النورُ: غونچەکە پشکوت.

فَغار: دەگوترێ: (طعنة فغارٍ) برینێکی ئەمدیواو دیوە.

الفُغرَةُ: دەراوی دۆڵو شیو.

المَفغَرَةُ: زەوی فراوان ٥ دەربەندی کێو و تەنگڵی کێو.

فَغَمَ النَّورُ فَغماً وفغوماً: غونچەکە دەمی کردەوە پشکوت.

فَغَمت الرائحة أنفَهُ: بۆنەکە لوتی پڕکرد.

فَغَمت الرائحة زكام المزكوم: بۆنەکە گیرانی لوتی هەڵامەت تووشبووەکەی کردەوە.

فَغِمَ بالشيئ فَغماً: وەگری شتەکە بوو لەخۆی گرتو دەستی لێ بەرنەدا.

فَغِمَ بالمكان: لە شوێنەکە مایەوەو تێیدا جێگیر بوو.

أفغَمَ البيتَ: خانووەکەی پڕکرد لەبۆن.

أفغَمَ فلاناً: فلانکەسی هەڵنا بۆ کردنی ٥ دەگوترێ: (هو مفغم به) ئەو وەگری بووەو دڵی لێی نابێتەوە سوورە لەسەری.

فَغَّمَهُ: بۆنی خۆشی تێدا بڵاو کردەوە، پڕی کرد لەبۆنی خۆش.

إفتَغَمَ الزكامُ: هەڵامەتەکەی چاك بوو، بەری دا.

إنفَغَمَ الزكامُ: بەمانا (إفتغم) دێ.

تَفَغَّمَ النَّورُ: غونچەکە دەمی کردەوە.

الفَغمُ: ئەو وردە خواردنو پیشاڵە خۆراکانەیە کە لەنێوان ددان دا دەمێنێتەوە.

الفُغمُ: چەناگە بەهەردوو لاشەویلەوە ٥ دەم.

الفَغَمُ: لوت چونکە بۆنی خۆش دەیکاتەوە

الفَغمَةُ من الطيب: بۆنی خۆش.

المَفغُومُ: شتی بۆنخۆشکراو بە بۆنی خۆش ٥ کەسێك نەخۆشی هەڵامەتی گرتبێ.

فَغَا الشَّجَرُ فَغواً: درەختەکە چرۆکەی پشکوت.

فَغا الشَّيْئُ: شتەکە دەرکەوتو بۆنی بڵاو بۆوە.

فَغَا جِسمَهُ: جەستەی خۆی بەبۆنی خۆش بۆندار کرد.

فَغِيَ التَّمرُ فَغىً: توێکڵەکەی ئەستور بوو بەهۆی نەخۆشی کشتوکاڵیی کە تووشی بووە.

أفغى الشجرُ: درەختەکە چرۆکەی پشکوتو غونچەکەی کرایەوە.

أفغى التمرُ أو البُسرُ: خورماکە خورما ئاڵو بۆڵ تێکەوتووەکە توێکڵەکەی بەهۆی نەخۆشییەو ئەستور بوو.

أَنْفَت النخلةُ: خورما تازه پێگەیشتووەکانی دارخورماکە توێکڵەکەیان ئەستوور بوو.
أَنْفَى فلان: فلانکەس دوای جوانی ناشیرین بوو ٥ دوای فەرمانبەرداری لەخودا یاخی بوو ٥ دوای دەوڵەمەندی هەژار کەوت.
أَنْفَى الطعامَ: خواردنەکەی لەشتی پوچ‌و پڵ‌و پوش پاککردەوە.
الفاغيةُ: غونچەی درەختی خەنە ٥ غونچەی هەموو ڕوەك‌و درەختی بۆنخۆش ٥ بۆنی خۆش.
الفَغي: خورمای ئاڵ‌و بۆڵ تێکەوتووی خراپ‌و پوچ ٥ شتی خراپ لەهەر جۆرێك بێ.
الفَغو: بەمانا (الفاغية) دێ.
الفَغوَةُ: گوڵ ٥ بۆنی خۆش.
المَفغُوُّ من الأشياء: شتی بۆنخۆش کراو بەبۆنی خۆش.
فَقَأ العينَ أو البثرةَ ونحوها فَقْأً: چاوەکەی هەڵدڕی دەری هێنا ٥ دومەڵەکەی گوشی دەری کرد.
فَقَأ الحَبَّ الرُّمانَ: دەنکە هەنارەکەی گوشی‌و ئاوەکەی لێ دەرهێنا.
أَفقَأ فلان: فلانکەس بەهۆی نەخۆشیەوە سنگی بەقوڵدا چوو.
فَقَّأَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَقَأ) دێ.
إنفَقَأ: شەقی برد، درزی برد.
تَفَقَّأ: بۆ موتاوەعەی (فَقَأ) دێ.
تَفَقَّأ النباتُ: ڕوەکەکە غونچەکەی پشکوت ٥ بەرەکەی دەرکەوت.
تَفَقَّأت السحابةُ عن مائها: هەورەکە بارانی باراند.
تَفَقَّأ فلان شحماً: فلانکەس جەستەی پڕ بوو لە بەزو پێستی شەقار شەقار بوو.
الفاقياءُ: ئەو ئاوەی لەگەڵ لەدایك بوونی منداڵ دێتە دەر ٥ ئەو پەردەی منداڵەکەی تێدایە لە منداڵدانی دایکی.
الفَقءُ: چاڵێکی بچکۆلەیە لەماڵدا دەکرێ ئاوی تێدا کۆدەبێتەوە.
الفَقأَةُ: هەور بێ گرمەو بێ بروسکەو بارانی زۆر بێ.
المُفَقَّئَةُ: شیو و دۆڵی ناو زەوی.
فَقَحَ النباتُ فَقحاً: ڕوەکەکە غونچەکانی کرانەوەو گوڵی کرد.
فَقَحَ الجَروَ ونحوه: بێچوە شێرەکە توتکە سەگەکە بێچوە گورگەکە یەکەمجار چاوی هەڵێنان.
فَقَّحَ: بۆ موبالەغە لەمانای (فَقَحَ) دێ ٥ دەگوترێ: (فَقَّحنا وصَاصَاتم) ئێمە حەق‌و ڕاستیمان بینی ئێوە نەتان دی.

تفاقَحَ القومُ: خەڵكەكە پشتیان لەیەك کرد.
تَفَقَّحَ الشَّيْئ: شتەكە دەمى كردەوە، كرايەوە ٥ دەگوترێ: (تَفَتَّحَ الورد وتَفَقَّحَ النورُ).
الفُقاحَـةُ: گوڵى ڕوەك كاتێك لە غونچەكەى دێتە دەر هەر ڕەنگێكى هەبێ
الفُقاحِيَّةُ: دەگوترێ: (حُلَّـةٌ فُقَاحِيَـةٌ) پۆشاكو خشڵێكە ڕەنگى وەكوو ڕەنگى گوڵى تازە پشكوتووە ووەهايە.
فَقَدَ الشَّيْئَ فقداً وفُقداناً: شتەكە فەوتا تێدا چوو.
فَقَدَ الكتابَ وفقد المال: كتێبەكە فەوتا ٥ ماڵو سامانەكە بوو بە زەرەر ٥ (فقدت المرأة زوجها) ئافرەتەكە مێردەكەى ونبوو سەرى تێدا چوو.
أفقَدَهُ الشَّيْئَ: واى لێ كرد شتەكەى لێ ون بێ لەكیسى بچێ.
إفتَقَدَ الشَّيْئَ: شتەكەى لێ ونبوو، لەكیسى چوو ٥ بۆى گەڕا بۆئەوەى وەدەستى بێنێ
تفاقد القومُ: خەڵكەكە هەریەكەیان ئەوەى ترى لێ ون بوو، بۆ یەكتر گەڕان یەكدى بدۆزنەوە.
تَفَقَّدَ الشَّيْئَ: لەكاتى دیارنەبوونى شتەكە دا بۆى گەڕا، چاوى بۆ گێڕاو نەیبینى ٥ قورئان دەفەموێ: ﴿وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ﴾.
تَفَقَّدَ احوال القوم: لەحاڵو وەزعى خەڵكەكە ورد بۆوە بزانێ واقیعى حاڵیان چۆنەو چۆن نیە.
الفاقد من النساء: ئافرەتى مێرد مردوو یان منداڵ مردوو یان ئافرەتێك خزمى مێردەكەى مردبێ، براى مێردى مردبێ.
دەشگوترێ: (ظبية فاقد أو بقرة فاقد) ئاسكێك درندە بێچوەكەى خواردبێ، مانگایەك درندە بێچووەكەى خواردبێ.
الفقيدُ: مردوى شوێن خاڵى، كەسێك مردنەكەى كەسەرى گەورەى هەبێو خەڵكى بۆى بە پەرۆش بن ٥ دەگوترێ: (مات فلان غَيْرُ فقيد) فلانكەس مرد كەس بۆى بەپەرۆش نیە.
فقر الأرض فقراً: زەوییەكەى هەڵكۆڵى ٥ دەگوترێ:
فقـر البئـرَ: بیرەكەى هەڵكەند ئاوى دەرهێنا.
فقـر الخَـرَزَ: موروەكەى كون كرد بۆ ملوانكەكە.
فقر الشَّيْئَ: شتەكەى شكاند.
فَقَـرَ الرجلَ: فەقەرى پیاوەكەى شكاند.

فَقَرَتـه الداهيـة: بـەڵاو كارەسـات پـشتى شكاند.
فَقِـرَ فَقَـراً: فەقـەرەى پـشتى ئـازارى بـوو بـەهۆى شـكان يـان سـوان يـان لێـك ترازان يان نەخۆشى تر.
افتقـر الظهـرُ: فەقـەرەى پـشتى بـەهێز بوو.
أفقـر الـصَّيدُ فلانـاً: نێـچيرەكە لـە ڕاوچيەكە نزيك بۆوە نێچيرەكە واى كرد ڕاوچيەكە فرسەتى لێ بێنێ.
أفقَرَ فلاناً دابتهُ: وڵاخەكەى بەئەمانەت دا بە فلان.
أفقَـرَ فلانـاً أرضـاً: زەويیەكـەى بەئەمانەت دا بەفلان بۆ كشتوكاڵ.
أفقر الله فلاناً: خودا فلانكەسى هەژار كرد.
فَقّرَ الشَّيْئَ: شتەكەى زۆر شكاند، وردو هاڕى كرد.
فَقّـرَ للفـسيلة: بـۆ نەمامەكـە چاڵێـكى هەڵكەند بۆئەوەى تێيدا بڕوێنێ.
إفتَقَرَ: هەژار كەوت.
إفتقـر الى الأمـر: پێويـستى بەكارەكـە بوو.
تَفَـاقَرَ: خـۆى بەهـەژار دانـا، خـۆى بەهەژار لەقەڵەم دا.
تَفَقَّـرَت الأرض: زەويیەكـە زۆرى چـاڵو چوێڵ تێدا بوو.
الفاقِرَةُ: كارەسات ◊ (ك: فواقر).
الفقـــارة: يەكێـــكە لـــە زنـــجيرە ئێسقانيەكانى پشت كە لە كلێچەوە تـا پاشـە سـەر ڕيزيـان بەسـتووە ◊ كۆى فەقەرەكان سىو سێ فەقـەرەن ◊ حەوتيان لـە ملـدان دوانزەيـان لـە پـشت دان پێنجيـان لـــە سـكدان، پێنجيـان لـە ڕان دان، چـواريان لـە كلێچەدان ◊ (ك: فقار).
الفَقرُ: ئاتـاجىو پێداويـستى، قەڵشتو درز ◊ غـــەمو گرنگـــى دان بەشـــت، سوور بوون لەسەر شت.
فَقرُ الدم: كەم خوێنى ◊ نارێكو پێكى لە پێـكهاتەى خوێنەكەدا.
الفِقرَةُ: بـەمانا (الفقارة) دى ◊ نيـشانەى شـت جـا كێـو بـێ يـان شـتى تـر ◊ ڕسـتەيە لـە ئاخـاوتن ◊ بەشێـك لەسەر باسو لايەك لە شيعر ◊ نيوە شـيعر ◊ دەگـوترێ: (زدت في كلامـه أو من شعره فِقرةً).
الفُقرَةُ: چاڵ، قوڵكە كـە هەڵدەكەنـدرێ بۆ نەمامو شەتڵ.
فُقَرَةُ القميص: يەخەى كراس.
الفقـيرُ: فەقـــەرە شـكاو ◊ دەم لولـەى بۆڕىو جۆگا: كەناوى لێ هەڵـدەڕژێ ◊ هەژارو نەبوو كە كەمترين بژێوى بـۆ دابـين بكـرێ ◊ دەروێشو گەريدەى بێ نەوا.

المفاقر: جۆرەكانی هەژاری ٥ دەگوترێ: (سدّ الله مفاقره) خودا لایەنەكانی هەژاریی لەسەر لابردو دەوڵەمەندی كرد.

فَقَسَ فَقوساً: كتو پڕ مرد ٥ بازی دا.

فَقَسَ فلاناً عن الأمر فَقساً: بە ناشیرین ترین شێوە ڕەدی فلانی دایەوە.

فَقَسَ الطائرُ بيضتَهُ: باڵندەكە هێلكەكەی شكاند بۆئەوەی جوچكەكە بێتە دەر.

فَقَسَ الحيوانَ: حەیوانەكەی كوشت.

فَقَسَ الشَّيْءَ: شتەكەی بەزۆر ستاندو داگیری كرد.

فَقَسَ الفخُ الطيرَ: تەڵەكە باڵندەكەی گرت ٥ دوفاقی تەڵەكە باڵندەكەی گرت.

إنفقَسَ الشَّيْءُ: شتەكە قلْپ بۆوە.

تفاقسا: هەریەك لەو دوانە قژی یەكتریان ڕاكێشا.

الفقوسُ: لە ولاتی شام جۆرە كاڵەكێكە ٥ لە ولاتی میصر جۆرە خەیارێكە.

المِفقاسُ: دارێكی خواركراوەیە لەتەڵەدا كە باڵندەكە خۆی لێ دەدا دارەكە هەڵدەگەڕێتەوەو دەیگرێ.

فَقَشَ البيضةَ ونحوها فَقشاً: هێلكەكەی پلیشاندەوە بەدەست شكاندی بۆئەوەی ئەوەی تێیدایە بێتەدەر.

الفقوسُ: تروزی زەوی دێم.

فَقَّطَ الحسابَ: نوسینی بڕە حیسابەكەی بە وشەی (فقط) كۆتایی پێ هێنا ٥ واتە هیچی تر.

فقَعَ اللَّونُ فَقعاً وفقوعاً: ڕەنگەكە سافو بێ گەرد بوو ٥ بەزۆری بۆ ڕەنگی زەرد بەكاردەهێنرێ.

فَقَعَ الشَّيْءَ: شتەكەی شەق كرد ٥ دەگوترێ: (فقعته الفواقعُ) بەلاو كارەسات تێكیان شكاند.

فَقَّعَ فلان: فلانكەس قسەی پڕوپوچی كردن هیچیان بەسەر هیچەوە نەبوو.

فَقَّعَ الأديمَ: چەرمەكەی بەڕەنگی زەرد ڕەنگ كرد.

فَقَّعَ الخُفَّ: لوتی بۆ خوفەكە دروست كرد

فَقَّعَ المفاصِلَ: جومزگەكانی تێك ترنجاندنو تەقاندنی ٥ پەنجەو شانو ملو پەنجەی خۆی تەقاندن.

فَقَعَ الشَّيْءَ المنفوخ: شتە فودراوەكەی بە زەختی دەستو پێ پیانان تەقاندو دەنگی لێ هێنا.

إنفَقَعَ الشَّيْءَ: شتەكە شەق بوو، درزی دا.

تفاقعت عَينُهُ: چاوی سپی بوو.

تَفَقَّعت الوَرَقَةُ: وەرەقەكە ونجڕ ونجڕ بوو دڕاو دەنگی لێ هات ٥ تورەكە

کاغەزە فوتێکراوەکە بە پێکێشانی بە بەری دەست دەنگی لێ هات.

تَفَقَّعَتِ الأصابِعُ: پەنجەکانی تەقەیان هات لەکاتی تەقاندنیان دا.

تَفَقَّعَ النباتُ: ڕوەکەکە وشك بوو ڕەق بوو قرمەی لێ هات.

الأفقَعُ: پەنجە تەقێن، ئەو کەسەی شانو ملو پەنجەی خۆی بتەقێنێ.

الفَاقِعُ: ڕەنگی سافو ڕوون، بەتایبەتی ڕەنگی زەرد.

الفاقِعَةُ: کارەساتو بەڵای سامناك.

الفَقَعُ: قاچکی خراپ.

الفَقّاعُ: پیسو خراپ.

الفُقّاعُ: شەرابێکە لەئاوی جۆ دروست دەکرێو دەگورێو بلقۆکەی دەکەونە سەر

الفُقّاعَةُ: بلقۆکە ئاون لەسەر ئاو و شتی وا دروست دەبنو زەنگۆڵ زەنگۆڵ دەوەستێو زووزوو دەپوچێنەوە.

تَفَقْفَقَ الماءُ: ئاوەکە لەکاتی هاتنە دەرەوەی دا بلقە بلقی لێهات.

تَفَقْفَقَ فلان في كلامه: فلانکەس گزافی هەڵکێشاو دەنگی هەڵبڕیو قسەی نابەجێی کرد.

الفَقْفَاقُ من الرجال: پیاوی زۆر بڵێو قیزە کەرو هاوارکەری بێ سود.

فَقَّ الشَّيْءُ فَقّاً: شتەکە دەرکەوتو ئاشکرا بوو.

فَقَّ الشَّيْءَ فَقّاً: شتەکەی کردەوە هەڵی پچڕی ٥ دەگوترێ:

فَقَّ البابَ ونحوه: دەرگاکەی کردەوە.

فَقُّ النخلةِ: بۆشایی خستە نێوان لقو پڕژو پاڵی دارخورماکە بۆئەوەی بتوانێ موتوربەی بکا.

إنفَقَّ الشَّيْءُ: شتەکە بەربوو، کرایەوە.

الفَقّاقُ: زۆر بڵێی بێ سود.

فَقَمَ فلاناً فَقماً: دووشەویلەی فلانکەسی گرت دەمی بەست.

فَقِمَ الرجلُ فَقَماً وفَقماً: دەمو لێوی پیاوەکە ڕێك نەبوونو لای خواروی یان لای سەروی شەویلەی درێژتر بوو بۆیە کە دەم دەقوچێنێ لای خواروی دەمیو سەروی تێك دەپەڕن ٥ (فهو أفقم وهي فقماء).

فَقِمَ الإناءَ وغيره فَقماً: قاپەکە پڕبوو ٥ دەشگوترێ: (أصاب من الطعام حتى فقم) ئەوەندەی خوارد تا ئێنتەلای کرد.

فَقِمَ الأمرُ: کارەکە قورس بوو کێشەکە توند بوو ٥ بەڕێكو پێکی نەڕۆیشت.

فَقُمَ الأمر فَقامةً: شەڕو خراپی کارەکە لەسنوور دەرچوو.

تفاقم الأمرُ: شەڕو نەگبەتی کارەکە لەسنوور تێپەڕی ٥ (الأفقم من الأمور) کاری خوارو خێچ.

الفُقمُ: دوولای شەویلە سەرو خواری دەم ٥ دوولای دەمی گازو چەکوچو شتی وەها ٥ لایەك لە لمبۆزی سەگ.

الفُقمَةُ: گیاندارێکی ئاوییە (ماسییەکی گەورەیە).

فَقِهَ الأمرَ فَقَهاً وفِقهاً: باش لەشتەکە حاڵی بوو.

فَقُهَ فقاهة: بوو بە شەرعزان.

أفقَهَه الأمرَ: کارەکەی تێ گەیاند.

فَاقَهَهُ: لە شەرعزانی دا باڵادەست بوو بەسەری دا.

فَقّهَهُ: کردی بەشەرعزان.

تَفَقّه الأمرَ: کارەکەی زانیو لێی حاڵی بوو ٥ دەشگوترێ: (تفقّهَ فيه).

الفَقاهَـةُ: تێگەیشتنو زیرەکی ٥ زانیاری ٥ بەزۆری بۆ زانیاری شەرع بەکاردێ.

الفَقيهُ: زاناو تێگەیشتوو و زیرەك لەبواری شەرع دا ٥ (ك: فقهاء).

فَكّر في الأمر فكراً: عەقڵو هۆشی لەکارەکەدا بەکارهێنا هەندێ لەزانیاری خۆی خستە گەڕ بۆئەوەی نەزانراوێك بزانێو پەی پێ ببا.

أفكر في الأمر: لەکارەکەدا بیری کردەوە، لە ڕوداوەکە وردبۆوە ٥ (فهو مُفكّر).

فَكّرَ في المشكلة: لەکێشەو موشکیلەکەدا عەقڵی خۆی خستە گەڕ بۆئەوەی حەلی بکا بگاتە بنجو بناوانی چورتمەکە.

فَكّرَ فلاناً: فلانکەسی بە خەیاڵدا هات.

إفتكرَ: یادی کردەوە بیری هاتەوە.

تَفكّرَ في الأمر: بەمانا (إفتكر) دێ.

التفكير: بیر لێ کردنەوە ٥ بەکارهێنانی عەقڵو وردبوونەوە لە موشکیلەیەك بۆئەوەی ڕێگا چارەی بۆ بدۆزییەوە.

الفِكر: بەکارهێنانی عەقڵە لە شتی زانراودا بۆئەوەی شتی نەزانراو بزانی ٥ دەگوترێ: (لي في الأمر فكر ونظر وروية).

الفَكْرُ: دەگوترێ: (ليس لي في هذا الأمر فكر) من لەم کارە چ لێ وردبوونەوەیەکم نیەو گرنگی پێ نادەم.

الفِكرة: بەمانا (الفِكرُ) دێ ٥ وێنە زیهنیەکان بۆ شتێك، زەین بەکار هێنان بۆ شتێك.

الفِكريُّ: بەمانا (الفِكر) دێ.

الفِكّيرُ: کەسێك زۆر بیر بکاتەوە.

المُفَكِّرَةُ: دەفتەرێکی بچکۆلەیە هەندێ زانیاری پێویستی تێدا دەنووسرێ.
فَكَّ الشَّيْءَ فَكًّا: شتەکەی کردەوە، پارچەکانی لێك کردنەوە ٥ دەگوترێ: (فَكَّ الآلة ونحوها) مەکینەکەی کردەوە.
فَكَّ النقودَ: پارەکەی وردکردەوە ٥ (بیستو پێنج دیناریەکەی کردە تاك دیناریو شتی وا).
فَكَّ العُقدَةَ: گرێیەکەی کردەوە.
فَكَّ القَيدَ: زنجیرەکەی کردەوە.
فَكَّ الأسيرَ: ئەسیرەکەی بەرەڵاکرد.
فَكَّ الرّهنَ: ڕەهنەکەی ڕزگار کرد، لەدەستی ڕەهن لەلاکراوی دەرهێنا.
فَكَّ الصَّبيَّ: دەمی منداڵەکەی کردەوە بۆئەوەی خواردنی بداتێ ٥ دەرمانی بداتێ.
فَكَّ إدغام الحرفين: دووپیتە گوشراو وتێکخراوەکەی لێك کردەوە.
فَكَّ المِفصَلُ: جومژگەکە شل بوو، لاواز بوو هێزی تێدا نەما.
فَكَّ الرجلُ فَكَّةً: پیاوەکە بێ هێز بوو هەڵوەشاو کەسایەتی ڕوخا ٥ (فهو أفَكّ وهي فَكّاء).
أفَكَّ الظبيُ من الحِبالَة: ئاسکەکە لە داوەکە ڕزگاری بوو.
فَكَّكَ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (فَكَّ) دێ.

إفتَكَّ الرهنَ: ڕەهنەکەی دایەوە، ڕزگاری کرد.
إنفَكَّ الشَّيْءُ: شتەکە جیا بۆوە.
إنفَكَّت العُقدَةُ: گرێیەکە شل بوو، کرایەوە.
إنفَكَّ عظم المِفصل: ئێسقانی جومژگەکە لەجێ چوو ٥ دەشگوترێ: (ما إنفك يفعل كذا) وازی نەهێناوە هەرخەریکی کارەکەیە.
تَفَكَّكَ: بەمانا (إنفَكَّ) دێ ٥ دەشگوترێ: (تَفَكّكت شخصية فلان) کەسایەتی فلانکەس زەعیفو لاواز بوو، کەسایەتیەکەی هەڵوەشایەوە ٥ (فلان يتفكّك في مشيه) فلانکەس لە ڕۆیشتنی دا نارێكو پێکە ٥ شلو شێواوە.
إستَفَكَّ العُقدَةَ: هەوڵی کردنەوەی گرێیەکەی دا ویستی چورتمەکە یەکالا بکاتەوە.
الأفَكُّ: شەویلە شکاو ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (فَكّاء) ٥ بەیەك گەیشتنی هەردوو شەویلە ٥ (ك: فُكّ).
الفاكّ من الرجال: پیاوی زۆر گێلو ئەحمەق ٥ پۆلکاو، پیر.
الفِكاك: (فِكاك الرهن والأسير) ڕەهن دانەوە ڕزگارکردنی ماڵی ڕەهن

كراو، بەرەڵا كردنی ئەسیر ٥ یان ئەو ماڵو پارەیەی ڕەهنەكەی پی دەدەیەوە.

الفَكّ: شەویلە ٥ پوك، ئەو شوێنەی ددانی لێ دەڕوێ ٥ ناوە بۆ هەردوو شەویلە (خواروسەرو) ٥ دەگوترێ: (مقتل الرجل بين فكيه) هۆی بە فتارەچونی ئادەمیزاد ئەوەیە لەنێوان دوو شەویلەی دایە (واتە: زوبان).

المِفَكّ: ئامێرێكە بزماری پی هەڵدەكێشرێ، گازو پلایس ٥ تەڕنەفیز.

الأفكَل: لەرزین، شەقەتۆڵە ٥ دەگوترێ: (أخذه أفكلُ) توشی لەرزینو شەقەتۆڵەو شپلە بووە لەترسان یان لەسەرمان.

فَكَنَ: چووە ناوەوە.

تَفَكَّنَ: سەری سوڕما، سەرسام بوو.

تَفَكَّنَ على الشَّيْءِ: خەمو خەفەتی خوارد بۆ فەوتانی شتەكە.

تَفَكَّنَ في الأمر: بیری لە شتەكە كردەوە.

الفُكنَةُ: پەشیمان بوونەوە لەسەر شتی لەدەست چوو.

فَكِهَ فَكِهاً وفكاهةً: قسەخۆش بوو، قسەی پێكەنین ئاوەری كردن.

فَكِهَ منه: سەری لێ سوڕما، (فهو فكه وفاكه).

أفكَهَتِ الناقة ونحوها: حوشترەكە شیری باشی دا پێش ئەوەی بێچوی ببێ ٥ (فهي مُفْكِهٌ ومفكهة).

فَكَّهَ القومَ: میوەی بۆ قەمەكە هێنا ٥ قسەی خۆشی بۆ خەڵكەكە كردو هەمووی هێنانە پێكەنین.

تفاكه القومُ: خەڵكەكە یاریو قسەی خۆشیان بۆ یەكتر كرد.

تَفَكَّهَ: میوەی خوارد.

تَفَكَّهَ الرجلُ: پیاوەكە پەشیمان بۆوە.

تَفَكَّهَ منه: سەری لێی سوڕما.

تَفَكَّهَ بالشيء: لەزەتی لەشتەكە بینی ٥ دەگوترێ: (تركت القومَ يتفكّهون بفلان) خەڵكەكەم جی هێشت خەریكی غەیبەت كردنی فلان بوونو بەو پاشملە باسكردنە لەزەتو خۆشییان دەبینی.

الأفكوهة: سەیرو سەمەرە.

الفاكِهُ من الرجال: پیاوی تەنپەروەرو بەناز پەروەردە.

الفَاكِهاني: میوە فرۆش.

الفاكِهة: میوەی بەلەزەتو خۆش تام ٥ حەڵوا.

الفاكِهي: بەمانا (الفاكهاني) دێ.

الفُكاهَةُ: گاڵتەو گەپ ٥ قسەی خۆش‌و پێکەنین ئاوەر.

الفَكِـهُ: بەمانا (الفاكـه) دێ ٥ دڵپاك‌و نـەفس بـەرزو قـسەخۆش ٥ دەگوترێ: (فلان فَكِهٌ بأعراض الناس) فلانکـەس لـەزەت دەبینـێ لـە غەیبەت کردنی خەڵکانی تر.

الفَكيهَةُ: بەمانا (الفُكاهة) دێ.

الفَيكهان: مرۆڤی پێکەنیناوی‌و قسە خۆش.

فَلَتَ الشَّيْءُ فَلتاً: شتەکە ڕزگاری بوو.

أفلـت منـه: لێـی ڕزگـار بـوو ٥ دەشگوترێ: (أفلَتَني الشَّيْءُ) شتەکەم لەکیس چوو.

فَالَتَهُ مفالتَةً وفِلاتاً: کت‌وپڕ بەرەنگاری بوو.

فَلَّتَهُ: بەمانا (أفلَتَهُ) دێ.

إفتَلَتَ الأمـرُ: کارەکەی لەکیس چوو، پەلەی کـرد لەدەسـت بـۆ بـردن‌و کێش کردنیدا.

إفتَلَتت الكـلامَ: خێـرا هاتـە قسەو بـە ئیرتیجالی وتاری دا.

إفتلت الشَّيْءَ: شتەکەی چەپاو کرد.

إفتَلَتَهُ الموتُ: مردن تێکیەوەپێچا.

إنفَلَـتَ: ڕزگـاری بـوو ٥ بـەخێرایی ڕزگاری بوو.

تَفَلَّتَ عليه: هێرشی کردە سەر.

إسـتَفلَتَ الـشَّيْءَ مـن يـده: شـتەکەی لەدەست فڕاند.

الفُلَتُ: ئەسپی خۆش ڕۆو تەڕدەماخ.

الفَلَتـانُ: بـەمانا (الفُلَـتُ) دێ ٥ هـەروا ناوە بۆ پیاوی ئازاو ورە بەرز ٥ بۆ ئافرەت (فلتانة) دەگوترێ ٥ گۆشتن‌و تێکسمڕاو.

الفَلْتَـةُ: کارێـك ڕووبـدا بـەبێ وردبوونـەوەو پـلان بۆدانـان ٥ دەگـوترێ: (حدث هذا فلتـة) ٥ قسە لـەدەم دەرچـوون بـەبێ مەبەست ٥ شت لەدەسـت فـەومان بـەبێ نیاز ٥ دەگوترێ: (هذا من فلتات اللسان).

الفَلُـوتُ مـن الثيـاب: ئـەو پۆشـاکەیە لەبـەر تەسـکی‌و بـچوکی ئـەملاو ئـەولای نەگەنـەوە بەیـەك ٥ یـان لەبـەر نـەرمی لەسـەر جەسـتە نەوەستێ.

فَلَجَ فَلجاً: بەئامانج گەیشت، زەفەری لـێ بینی.

فَلَـجَ بحاجتـه: بەمەبەسـتی خـۆی گـەیی ٥ بەڵگەی خـۆی هێنایـەوەو بەرامبـەری بۆڕدا.

فَلَجَ الشَّيْءَ: شتەکەی کرد بە دووبەش.

فَلَـجَ الحَـرَاثُ الأرضَ للزراعـة: کشتیارەکە زەویەکەی هەڵگێڕایەوە بۆ زەراعـەت‌و شت تێدا ڕواندن.

فَلَجَ الطعامَ ونحوه بينهم: خواردنەکەی لە نێوانیاندا دابەش کرد.

فَلَجَ الوالي الجزية على القوم: فەرمانڕەوا سەرانەی خستە سەر خەڵکەکە.

فَلِجَ الرجلُ ونحوه فَلَجاً وفَلَجَةً: پیاوەکە نێوان قاچەکانی بەزگماك پان بوو، یان نێوان ددانەکانی کەلێنیان هەبوو ددانی شاش بوون ٥ دەگوترێ: (فَلِجَ ثغرهُ) ٥ (وفلِجَت أسنانه) (فهو افلج وهي فلجاء).

فُلِجَ الرجلُ: پیاوەکە نەخۆشی شەلەلی نصفی توش بوو (فهو مفلوج).

أفلَجَ فلاناً على خصمه: فلانکەسی بەسەر ڕکەبەرەکەیدا زاڵ کرد.

أفلج الله حُجّتَهُ: خودا بەڵگەو دەلیلی فلانی چەسپاندنو ئاشکرای کردن.

فَالَجَهُ: لەدەست پێشخەریو زەفەر پی بردندا پێشی کەوت.

فَلّجَ الطعامَ بينهم: بەرێكو پێكی خواردنەکەی بەسەردا دابەش کردن.

فَلّجَ الأمرَ: لەکارەکە ورد بۆوەو تێی فکری.

فَلّجت المرأةُ أسنانها: ئافرەتەکە ددانی خۆی شاش کردن بۆ جوانی.

أفلّجَ: شەقارشەقار بوو.

تَفَلّجت الأسنان: ددانەکانی شاش بوون.

الفالِجُ: نەخۆشیەکە توشی لایەکی جەستە دەبێ (نیوە شەلەل) ٥ حوشتری گەورەی دوو دوگ ٥ (ك: فوالج).

الفَلَجُ: جۆمی پچکۆلە ٥ (ك: فلوج).

الفِلجُ: نیوەی شت ٥ چینە مرۆڤێك.

الفُلُجُ: جۆگایەك هەموو باخەکە ئاو بدا.

الفَلَجاتُ: زەوی کشتو کاڵی.

الفُلجَةُ: گەیشتن بەئاوات.

الفَلُوجَةُ: زەوی گونجاو بۆ کشتو کاڵ.

المفلّجُ: دەگوترێ: (رجل مُفلّج الثنايا) پیاوێکە ددانی شاشن ٥ (أمور مُفلّجَة) کاری شێواو و ناڕێك.

فَلَحَ فلاحاً: بەئاواتی خۆی گەیی، ڕزگاری بوو، سەرفراز بوو.

فَلَحَ بالقوم فلاحةً: فرۆشتنو کرینی بۆ فرۆشیارو کریار جوان کرد، هەڵینان بۆ دامەزراندنی مامەڵەکە.

فَلَحَ في البيع: لە نرخی کالاکەی زیاد کرد بۆئەوەی کریار هەڵخەڵەتێنێ.

فَلَحَ الشَّيْءَ فَلحاً: شتەکەی هەڵدڕی ٥ دەگوترێ: (فَلَحَ الأرضَ للزراعة) زەوییەکەی کێلا بۆ کشتو کاڵ.

فَلِحَ فَلَحاً: لێوی قەڵشا ٥ دەگوترێ: (فَلِحَت شفته) ٥ (فهو أفلح وهي فلحاء).

أفلَحَ: زەفەری برد بەوەی مەبەستی بوو ◦ نازو نیعمەتی ڕۆژی دوایی دەست کەوتو بەمراز گەیی.

إنفَلَحت اليد أو الشفة: دەستی یا لێوی قەڵشا ◦ شەقار شەقار بوو.

فَلَّحَ به: گاڵتەی پێ کرد بەچاوی سوك سەیری کرد.

تَفَلَّحَ: بەمانا (إنفَلَحَ) دێ ◦ دەگوترێ: (تفلحت اليدُ و تَفَلَّحت الشَفَةُ) لەسەرمان دەستی قەڵشتن یان لێوی قەڵشت.

إستَفلَحَ بأمره: بەمرازی خۆی گەیی ◦ هەوڵی ڕزگاربوونی دا.

الأفلاح: دەگوترێ: (قوم أفلاح) گەلێکی بە مراز گەیشتوون.

الفَلاحُ: بەمراز گەیشتن ◦ بەردەوامو مانەوە، دەگوترێ: (لا أفعل ذلك فلاح الدهر).

الفِلاحَةُ: سەروکاری کردنی زەوی کشتوکاڵیو خەریکبوون بەکاری کشتوکاڵیەوە.

الفَلحُ: شەق کردنو هەڵدڕینی زەوی ◦ (ك: فلوح).

الفَلاّحُ: کشتیار ◦ کەشتیەوان ◦ (ك: فلاحون).

الفَلحة: قەڵشانی لێوی خوارەوە.

تَفَلحَسَ الرجلُ: پیاوەکە کاری منداڵانەی کرد ◦ زۆر داواو پاڕانەوەی کرد، زۆر کرۆزایەوە.

الفِلحاسُ من الرجال: ناشیرینو قسەخۆش

الفَلحَسُ: سوور بوو لەسەر شت، بەخەمەوە بوو بۆ شت ◦ زۆر داواکەر ◦ زۆر گیرەگیر کەر.

فَلَذَ الشَيْءَ فَلذاً: شتەکەی بڕیەوە ◦ دەگوترێ: (فَلَذَ من ماله) لەماڵی خۆی هەندێکی جیاکردەوەو پێی دا.

فَالَذَهُ: قسەی لەگەڵدا کردەوە.

فَلَّذَ الشَيْءَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَلَذَ)دا دێ.

إفتَلَذَ الشَيْءَ: شتەکەی دابڕی ◦ لێی ستاند.

دەگوترێ: (إفتلذت منه حقي) مافی خۆم لێ ستاند.

الفالوذ والفالوذجُ: حەڵوایەکە لە ئاردو ئاو و هەنگوین دروست دەکرێ ◦ هەروا لە نەشاو ئاو و شەکر دروست دەکرێ.

الفِلذُ: جەرگی حوشتر ◦ (ك: أفلاذ).

الفِلذَةُ: پارچە جەرگ، پارچە گۆشت ◦ پارچە زێڕو زیو.

أفلاذ الأكباد: منداڵو نەوە.

أفلاذ الأرض: کانو گەنجینەی ناو زەوی.

الفولاذ: پۆڵا.

المُفلوذ: (سيف مفلوذ) شمشێرێکە لە پۆڵا دروست کراوە.

الفِلِـــذُ: عونـــصورێکی کیمیاوییـــه، ورشـــهیەکی مەعـــدەنی هەیـــە، بـــۆ گەیانـــدنی تـــەزوی کارەبا گونجاوە ٥ پیاوی توندڕەو و کەلە ڕەق ٥ پیاوی چروکی دەست قوچاو هیچ لەدەست هەڵنەوەریو.

فَلِـــسَ مـــن الـــشَّيْئِ فَلَـــساً: خـــالی بـــوو لەشتەکەو لێـی دوور بـوو ٥ دەگـوترێ: (هو فِلِس من الخير) ئەو بێ خێرو بێرە پیاوەتی لەدەست هەڵناوەرێ.

أفلَسَ فـلان: فلانکەس هـەژار کـەوت‌و هیچی بەدەسـتەوە نـەما دوای ئـەوە کە ساماندار بوو ٥ (فهو مُفلِسٌ).

أفلَـــسَ فلانـــاً: ویـستی بـچی بـۆلای فلانکەس‌و شوێنەکەی هەڵەکرد.

فَلَّسَ القاضـــي فلانـــاً: دادوەر بڕیـاری ئـەوەی دا کـە فـلان هـەژارو هـیچ نەبووە.

الإفلاس: حاڵەتێکە بۆ بازرگان پەیـدا دەبـێ کـە ناتوانـێ قـەرزی کەڵەکـە بووی سەرشانی بداتەوە.

الفَلسُ: توێکڵی جەستەی ماسی پێستی پلپلـەی ماسـی ٥ پارەیـەکی سـکە لێدراوە لە غەیری مادەی زێڕو زیو ٥ جـاران فلـس بریتـی بـوو لـە شەشـــیەکی دیرهەمێـــك ٥ لـــەم ڕۆژگـارەدا بەشێـکە لەهـەزار بەشـی دینار لە عێراق‌و هەندی وڵای تـر ٥ مۆرێـکە لـەملی ئەوانـە دەدرێ کـە سەرانەیان دەخرێتە سەر.

الفَلَـسُ: پـەی پێنـەبردن، فرسـەت لێ نەهێنان.

المُفلَّسُ: دەگوترێ: (شيءٌ مُفلَّـسٌ اللـون) شتێکە بەسەر پێستەکەیەوە پلپلـە هەن وەکوو فلوس وان.

فَلـسَفَ الـشَّيْئَ: شـتەکەی بەشـیکاری فەلسەفەیی شی کردەوە.

تَفَلـــسَفَ: ڕێـــگای فەیلەســـوفەکانی گرتەبەر بۆ بـاس‌و لێـکۆڵینەوەکانی ٥ بـەبێ ئـەوەی زانیـاری فەلـسەفەی هەبێ لافی فەیلەسوفەکانی لێ دا.

الفَلـــسَفَةُ: دیراسـەو لێـکۆڵینەوەیەکە گرنگـــی دەدا بـــە شـــیکردنەوەی زانیاری بە شیکردنەوەیەکی عەقڵی، لە ڕۆژگاری کۆندا زانیاری فەلـسەفە هەموو زانیاریەکی دەگرتەوە، بـەڵام لـــەم ڕۆژگـــارەدا فەلـــسەفە کـــورت هەڵێنـــدراوە لەســـەر زانیـــاری مەنتیق‌و ئەو دیو جیهانی مادە.

الفَيلسوف: زانـاو لێ کۆڵـەرەوە لـەبواری فەلسەفەدا.

أفلَـصَ الحبـلُ مـن یـدە: حەبلەکـەی لەدەست بەربوو.

فَلَّـصَهُ مـن یـدە: لەدەسـتی ئـەو ڕزگـاری کرد.

تَفَلَّصَ حبل من يده: حەبلەکەی لەدەست بەرەڵا بوو.

فَلطَحَ الشَّيْءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە، پانی کرد ٥ دەگوترێ:

فَلطَحَ الخُبزَ والقُرصَ: نانەکەی پان کردەوە، هەنگوتکە هەویرەکەی پان کردەوە.

فَلَعَ الشَّيْءَ: شتەکەی قەڵاشت ٥ دەگوترێ: (فَلَعَ راسَهُ بالسيف) بەشمێر سەری قەڵاشت.

فَلَّعَهُ: بەمانا (فَلَعَهُ) دێ.

إنفَلَعَ الشَّيْءُ: شتەکە شەق بوو ٥ دەگوترێ: (إنفَلَعَتِ البيضة عن الفرخ) هێلکەکە شەق بوو جوجکەکە سەری دەرهێنا.

تفَلَّعَ الشَّيْءُ: شتەکە شەق بوو، قەڵشا.

تفَلَّعتِ القدمُ: قاچی قەڵشتن.

فَلَغَ راسَهُ: سەری بریندار کرد.

تفلَّغ الشَّيْءُ: شتەکە وردو خاش بوو.

فَلغَمُونٌ: هاوسانێکە لەژێر پێست دا.

فَلفَلَ الطعامَ: فلفلی خستە ناو خواردنەکە، فلفلی تێ کرد.

فَلفَلَ فاهُ: دەمو ددانی بەسیواک پاك کردەوە.

فَلفَلَ الأُرزَ: برنجەکەی لێنا بەبێ کوتان، بەبێ ئەوەی برنجەکە پاك بکا کردی بە چێشت.

تَفلفَلَ الشَّعرُ: قژەکە گشتو گرژ بوون.

تَفلفَلَت حلمات الضرع: گۆی گوانەکان ڕەش بوون.

تَفلفَلَ في سيره: لە ڕۆیشتنەکەیدا لارو لەنجەی کرد.

الفُلفُلُ: ڕوەکێکە لە پێڕی (الفلفلية) لە وڵاتی گەرمەسێر دەڕوێ ٥ بەرەکەی وشك دەکرێو دەهاڕدرێو دەکرێتە ناو چێشتو خواردەمەنی ترەوە.

المُفَلفَلُ: هەر خواردنێك فلفلی تێ بکرێ ٥ قژی ئاڵۆزکاو و گرژو گشت ٥ پێستێك زیپکەی وەکوو فلفلی لێ پەیدا بن.

الفُلَيفِلَةُ: ڕوەکێکە لەپێڕی (فولفول) بەرەکەی وەکوو فلفل وایە ٥ جۆرە بەرێکیشی هەیە تیژایی تێدا نیە وەکوو باینجان وایە.

فلتت النخلةُ فَلتاً: طەلعی دار خورماکە شەق بوو دەنکەکانی دەرکەوتن.

فَلَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی شەق کرد ٥ دەگوترێ: (فلق الله الحبَّ عن النبات) خودا دەنکە دانەوێڵەکەی لە ڕوەکەکە دەرهێنا ٥ (فَلَق الله الصبحَ) خودا ڕوناکی بەیانی لەناو تاریکی شەودا دەرخستو ئاشکرای کرد.

أفلق الشاعِر: شاعیرەکە شیعری عەجایەب و سەیرو سەمەرەی دانان (فهو مُفلِقٌ).

أفلَقَ في الأمر: لەکارەکەدا شارەزاو لێزان بوو.

فَلَّقَ الشَّيْءَ: بۆ زێدەڕۆیی لەماناى (فَلَقَهُ) دێ.

إنْفَلَقَ الجِسمُ: جەستەکە کشاو گەورە بوو.

إنْفَلَقَ في عَدوِه: بازەکەی توند کردو زیاد لەئاسایی تێپەڕاند.

إنفَلَقَ الشَّيْءُ: شتەکە شەق بوو.

تَفَلَّقَ: شەق بوو کەرت بوو، درزی برد.

تَفَلَّقَ الجِسمُ: جەستەکەی گەورەو زەبەلاح بوو.

تَفَلَّقَ في عَدوِه: لە بازدانەکەی زۆری بڕی و لە ئەندازەی ئاسایی تێپەڕاند.

تَفَلَّقَ اللبنُ: ماستەکە بەهۆی زۆر ترشانەوە کلۆ کلۆ بوو.

تَفَيلَقَ الغلامُ: کوڕەکە جەستەی گەورە بوو زل بوو ٥ لە بازداندا تینی دایە خۆی زۆر بڕی.

الفالِقُ: ڕێگای نزمو چاڵ: کە بکەوێتە نێوان دوو تەپۆڵکەوە ٥ (والله فالق الحب والنوى) خودا دەرهێنەری دانەوێڵەو دەنکە میوەیە لە ڕووەک و درەخت (فالق الأصباح) دەرهێنەری ڕوناکییە لەناو تاریکایی شەودا.

الفِلاق من اللبن: شیرو ماستی بزرکاو بەجۆرێک کلۆ کلۆ بێ.

الفُلاقة: پارچە ٥ (ك: فلاق).

الفَلقُ: درزو شەق ٥ لقە دارخورماو شتی وا کەدەکرێ بەدوو پارچە هەرپارچەیەکی پێی دەگوترێ: (فَلَقٌ) ٥ شوێنی جودا بوونەوەی قژ لە تۆقەسەردا کە هەریەکەیان ڕو لەلایەك دەکەن ٥ (ك: فلوق).

الفِلقُ: کاری سەر سوڕهێنەر ٥ لقە دارخورمای شکاوە کە دەکرێ بە دوو بەش هەریەکی پێی دەگوترێ: (فِلق).

الفَلَقُ: بەیانی کەلە تاریکایی شەو دەرکەوێ و تاریکایی دڕدەدا ٥ ڕێگایەك نزم بێ و بکەوێتە نێوان دوو تەپۆڵکەوە ٥ دارێکە کونی تێدان بەئەندازەی قاچی مرۆڤ دزو جەردەی پێ فەلاقەو پێوەند دەگرێ.

الفُلقانُ: درۆی ئاشکرا.

الفِلقَةُ: پارچە ٥ دیزەو گۆزە کەلە ناوەڕاست دا بکرێ بەدوو بەش، هەر بەشێکی پێی دەگوترێ: (فِلقة).

الفَلَقَةُ: داری فەلاقەکردن.

الفَلَقى: کاری سەر سوڕهێنەر.

الفَلِّيقُ: قۆخ و قەیسی کە دەنکیان دەربێ.

الفَليقُ: کاری سەیرو سەر سوڕهێنەر ◦ قولایی ژێر گەردنی ملی حوشتر.

الفَليقَةُ: کاری سەیرو سەر سوڕهێنەر.

الفَيْلَقُ: کۆمەڵێکی زۆر لە سوپا ◦ کاری سەر سوڕهێنەر.

المِفلاقُ: مرۆڤێک کاری خراپ ئەنجام بدا ◦ (ك: مفاليق) ◦ قەیسیو شتی وا کە دەنکی تێدا نەمابێو وشک کرابێ.

فَلَكَ ثدي الفتاة فَلكاً: مەمکی کچەکە خڕ بوون ◦ دەشگوترێ: (فلكت الفَتاةُ).

فَلِكَ فَلَكاً: جومزگەی وشک بوونو سمتی ئەستورو گەورە بوون.

أفلَكَ الرجلُ في الأمر: پیاوەکە چووە ناو ئیشەکەوە.

أفلكت الفتاةُ: کچەکە مەمکی خڕ کردن ◦ (فهي مفلك).

فَلَّكَ ثدي الفتاة: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (فَلَك) دێ.

فَلَّكَ فلان الأمر: بەمانا (أفلَك) دێ.

فَلَّكَ الفيصلَ: زوبانی بێچوەکەی بەست بۆئەوەی نەتوانی شیری دایکی بمژێ.

تَفَلَّكَ ثدي الفتاة: بەمانا (فَلَك) دێ.

إستفلك ثدي الفتاة: بەمانا (فَلَك) دێ.

الفلاكة: هەژاریی.

الفُلكُ: کەشتی.

الفَلَك: گردی لمبەڵانی خڕ کە دەوران دەوری چۆڵ بێ ◦ شەپۆلی دەریای جونبوشاوی ◦ ڕێڕەوی ئەستێرەو قەبارە ئاسمانییەکان.

(علم الفلك) زانیاری ئاسمانشوناسی قەبارە ئاسمانییەکان.

الفَلَكة: فولکە؛ پارچەیەکە لەزەوی کەوانەییەو لەدەوران دەوری خۆی بەرزتر ◦ شوێنی بەیەک گەیشتنی دوو فەقەرەی پشت ◦ کۆمەڵە مویەک بە زوبانی بێچووەوە دەبەسترێ بۆئەوەی نەتوانێ شیری دایکی بمژێ ◦ سەرە تەشی.

الفَلَكيُّ: کەسێک خەریکی زانیاری ئاسمانشوناسی بێ.

الفُلَيكَةُ: کەشتی بچوک.

المفلوك: هەژار ◦ (ك: مفاليك).

فلكلور: فۆلکلۆر.

فَلَّ عن فلان عقله فلاً: فلانکەس عەقڵی ڕۆیی‌و بۆی هاتەوە.

فَلَّ السيفُ: شمشێرەکە کەل بوو کەڵکی تێکەوت.

فَلَّ السيفَ: کەڵکی لە شمشێرەکە کرد تیژایی نەهێشت.

أفلَّتِ الأرضُ: زەوییەکە بوو بە سوتەمەڕو سەوزایی تێدا نەما.

أفَلَّ القومُ: خەڵکەکە چوونە شوێنێکی بێ لەوەڕو سەوزایی.

علم الفلك : بروج السماء

لا بد من التذكير أن كل شهر يسجل فرق ساعتين في وقت طلوع النجوم. وعليه، فإن نجمًا يكون طلوعه الساعة الثامنة في أول حزيران، فإن هذا النجم ذاته سيطلع حوالي الساعة العاشرة في أول أيار والساعة الثانية عشرة في أول نيسان. وبالعكس إن هذا النجم سيطلع الساعة السادسة في أول تموز .... الخ.

أفَلَّ فلان: فلانكەس ماڵو سامانی فەوتا.

فَلَّلَ السَّيفَ: بۆ زێدەڕۆیی لەماناى (فَلَّهُ) دێ.

فَلَّلَ الثَّغْرَ: ددانی تیژ کردنەوەو پاکی کردنەوە ٥ دەمو ددانی شتن.

إفتلَّ السيفُ: شمشێرەکە تیژی نەما کول بوو.

إنفَلَّ السَّيفُ: شمشێرەکە تیژایی کەلی تێکەوت.

إنفَلَّ القومُ: خەڵکەکە هەلاتن تێ شکان.

تَفَلَّلَ السيفُ: شمشێرەکە تیژایی نەما ٥ کول بوو ٥ هەروا بۆ موتاوعەی (فَلَّلَهُ) دێ ٥ دەگوترێ:

تَفَلَّلَت مضارِبُهُ: شوێنی لێدانی شمشێرەکەو تیژاییەکەی شکاو کەل بوو.

تَفَلَّلَ القومُ: خەڵکەکە هەلاتنو لەشەڕا شکان.

إستَفَلَّ السيفَ: شمشێرەکەی کەل کەل کرد کەڵکی تێخستن.

إستَفَلَّ الشَّيْءَ الصَّلبَ: لەشتە پتەو و ڕەقەکە کەمێکی لێ کردەوە.

الأفَلُّ من السيوف: شمشێرێك کەل بووبێ کول بێ.

الفَلُّ: کەلبوونی تیژایی شمشێرە ٥ هەروا ناوە بۆ وردە پارچەی کەلەشت هەڵدەوەرێ ٥ وەکوو وردەی زیو و ئاڵتونو وردە ئاسنو پریشکی ئاگر ٥ (ك: فلول) هەروا ناوە بۆ کەسێك لە جەنگ دا تێشکابێ ٥ زەوییەك سوتەمەرو بێو بارانی لێ نەباریبێ ٥ دەگوترێ: (فلان فَلٌّ من الخير) فلانکەس خاڵییە لە خێرو پیاوەتی (ك: فُلُولٌ).

الفِلُّ: زەوییەك گیاو گژی تێدا نەبێ ٥ قژو موی تەنكو کەم.

الفِلَّةُ: تۆپەوانەی گۆزەو سوراحیو شتی وا لەمادەی فیلین (تەبەدۆر).

الفُلُّ: ناوە بۆ یاسەمین.

الفِلِّيُّ: کۆمەڵە سەربازی شکاو و هەلاتوو لەجەنگ دا.

الفَلِّيَّةُ: زەوییەك ساڵێك بارانی لێ بباریو ساڵی دواتر باران لێی نەدا ٥ (ك: فلالِي).

إفتَلَمَ أنفه: لوتی بڕی، لوتی عەیبداری کرد.

تَفَيلَمَ الغُلامُ: کوڕەکە قەڵەو بوو.

الفَيلَمُ من الرجال: پیاوی کەتەو زەبەلاح ٥ هەروا وشەی (الفَيلَمُ) ناوە بۆ کاری گرنگو گەورە ٥ بۆ شانەی

گەورە ٥ بۆ بیری دەم فراوان ٥ (ك: فیالم).

الفِیلمُ: شریتی دەنگ تێدا کۆکراوە یان کاسێتی وێنەو دەنگ تێدا تۆمار کراو ٥ (ك: أفلام)

الفِلّینُ: مادەیەکە مەطاطییە بۆ هاخنین گونجاوە، قەت بۆن ناکا لە توێکڵی دار بەڕو و شتی وا بەرهەم دەهێندرێ‌و دەکرێتە تۆپەوانەو دەم هاخنی زەرفی شوشەو شتی وا، بەزۆری دەمی شوشە عەرەق‌و شوشە دەرمانی پێ دەگیرێ.

فُلان: بۆ مرۆڤ بەکار دەهێندرێ بۆ ئافرەت دەگوترێ (فُلانة).

الفُلهَدُ: کوڕی گەنج‌و قەڵەو لەتەمەنی نزیک پیاوەتی.

الفُلهودُ: بەمانا (الفُلهَدُ) دێ.

فلاه بالسیف فَلواً وفِلاءً: بەشمشێر لەسەری دا.

فَلا الصبيَّ: منداڵەکەی پەروەردە کردو تەربیەتی دادا.

فَلا الرضیعَ: شیرەخۆرەکەی لەشیر بڕیەوە

فَلَی راسَهُ فَلیاً: سەری دۆزی بۆنەوەی ئەسپێی لێ بکوزێ ٥ زەبری لەسەری داو بڕی.

فَلَی القومَ: بە وردی‌و تێڕامانەوە سەرنجی خەڵکەکەی دا.

فَلَی الأمرَ: لە ئیشەکە ورد بۆوە ٥ دەگوترێ: (فَلَی الخَبَرَ، وفَلَی الرجلَ) لە هەواڵەکە ورد بۆوە پیاوەکەی بەتاقی کردەوە ٥ (فَلَی الشِّعرَ) وشە بێگانەو تەم‌و مژاوی ناو شیعرەکەی هێنانە دەر ٥ (فَلَی القضیة) لە ڕوداوەکە ورد بۆوەو سەرنجی دایەو زۆری تێ ڕاما.

فَليَ فلاً: دابڕا.

أفلَی القومُ: خەڵکەکە چوونە دەرەوە بۆ دەشت‌و سارا.

أفلَی الفَرسُ: ماینەکە جوانوی بوو ٥ بێچووەکەی کاتی ئەوەی هات لەدایکی دابڕێ‌و رام بکرێ بۆ ئیش.

أفلَی الصَّبيّ والرَّضیعَ: منداڵەکەی لەشیر خواردن بڕیەوە.

أفلَی القَومَ: چووە ناو خەڵکەکە.

فَلّی الشَّعرَ أو الثوبَ ونحوهما: قژەکەی دۆزی کراسەکەی دۆزی بەمەبەستی پاککردنەوەیان لەئەسپێ‌و شتی وا.

إفتلَی القومَ: زۆر بە وردی سەرنجی خەڵکەکەی دا.

إفتلی الصبيّ أو الرضیعَ: منداڵەکەی پەروەردە کرد یان شیرە خۆرەکەی لەشیر بڕیەوە.

إفتلی المکانَ: چاودێری شوێنەکەی کرد.

تفالی النساءُ: ئافرەتەکان سەری یەکتریان دۆزی قژی یەکتریان

پشكنى بۆ كوشتنى ئەسپێو شتى وا.

تفالى فلان: فلانكەس حەزى لێ بوو سەرى بدۆزن.

تَفَلَّى فلان: فلانكەس قزى خۆى دۆزىو لەئەسپێو شتى وا پاكى كردەوە.

إستفلى فلان: فلانكەس خۆى دۆزى.

الفَلاةُ: دەشتى چۆڵو بێ ئاوەدانى ٥ (ك: فَلا وفلوات).

الفَلاَّيَةُ: شانەى دەنك ورد كە قزى پێ دابێنى ئەسپێو شتى وا لەقژ بێنێتە دەر.

الفِلوُ والفُلوُ: جاشە كەر يان جوانوى شيرە خۆرە يان تازە لە شير بڕدرابێتەوە.

الفُلَّيَةُ: ڕوەكێكى عوشبيە لە چۆڵەوانىو كێو دەڕوێ خۆڕسكە گوڵێكى بۆنخۆشى هەيە دەگوشرێو دەرمانى دەردى پێ دەكرێ.

الفَمُ: دەم، دەمى ئادەميزاد بێ يان دەمى گيانلەبەرى تر ٥ جارى واهەيە بۆ زاركى شتو دەراوى شت بەكاردێ ٥ دەگوترێ: (فَم القِربة) دەمى كوندەو مەشكە ٥ (فَمُ النزعه) ڕێڕەوى ئاو دەراوى ئاو ٥ (فَم الوادي) سەرەتاى شيو و دۆڵ.

فَنجَلَ: بە هێواشىو لەرزە لەرز ڕۆيى وەكوو ڕۆيشتنى پياوى پيرو لاواز ٥ ڕۆيشت بەشێوەيەك قاچى پان هاويشتن.

الفِنجالُ: فنجان، پيالەيەكە لە سوالەتو گەچو شتى وا دروست دەكرێ قاوەو شتى واى تێدا دەخورێتەوە.

الفنجانُ: بەمانا (الفنجال) دێ ٥ (ك: فناجين).

الفِنجَانَةُ: بەمانا (الفنجان) دێ.

فَنَخَ العَظمَ فَنخاً: ئێسقانەكەى كوتا بەبێ ئەوەى گۆشتى لەسەر ئێسقانەكەى شەق كردبێ ٥ دەگوترێ: (فَنَخَ رأسَهُ).

فَنَخَ فلاناً: فلانكەسى ملكەچو ژێر بار كرد.

فَنَخَ العقدَ والعزمَ: وادەو بەڵێنو پەيمانەكەى بەڕێوە نەبرد لێى پەشيمان بۆوە.

فَنَّخَهُ: بۆزێدە ڕۆيى لەماناى (فَنَخَ) دێ.

الفنيخ من الرجال: پياوى شلو شێواو و تەمبەڵ ٥ دەگوترێ: (شيخ فنيخ).

المِفنَخُ من الرجال: كەسێك زۆر توندو تيژ بێ لەژێرباركردنى دوژمنەكانى دا، زۆر ڕەقو بێ ڕەحم بێ بەرامبەر بە دوژمنەكانى.

فَنــدَ فَنــداً: لەبــەر پــیری ڕای لاوازو نەگونجاوی هەبوو ٥ درۆی کرد ٥ شتی پڕو پوچی هێنا.
أفنَــدَ: بــەمانا (فَنِــدَ) دێ ٥ دەگــوترێ: (أفنده الكِبَـرُ) پـیری عـەقڵو هۆشـی بردەوە ٥ فکرو هۆشی نەماوە.
افند فلاناً: فلانکەسی بەدرۆ خستەوە.
فَنَّــدَ في الــشراب: خــۆی بەســەر شەرابەکەدا کۆشمەڵە کرد.
فَنَّدَ فلاناً: فلانکەسی بەدرۆ خستەوە ٥ دەشگوترێ: (فَنَّــدَ رأي فــلان): ڕای فلانــی بــە لاواز دانــاو بــەدرۆی خستەوە.
فَنَّدَ الفرسَ: ئەسپەکەی لاواز کرد.
إفتَنَــدَ: لەبــەر پــیری پۆڵــکاوەو ڕای نادروست دەردەبڕێ.
تَفَنَّــدَ فــلان: فلانکــەس لــە ڕایــەکی پەشــیمان بــۆوە چــوونکە هەڵــەی کردوە.
أفندي: بروانە وشەی (أفندي) لە پیتی هەمزەدا.
الفِنْدُ: لوتکەی شاخ لـە تۆپەڵاکی کێو ٥ هـەروا نـاوە بـۆ بـەمرۆڤی کەتـەو زەبــەلاح و تەمبــەڵو قــونگران ٥ دەگــوترێ: دەڵێــی (فِنــد)ە ٥ هــەروا وشــەی (فِنــد) نــاوە بــۆ زەوییــەك بارانی لێ نەبارێ ٥ لقی درەخت.

المُفَنَّدَ: کەسێـك هەمیشە ڕاو بۆچونی لاواز بێ.
الفُندق: ئوتێل ٥ (ك: فنادق).
الفَنَّارُ: چرایەکی بەشۆقە (بڕۆجکتەر) لەســەر بــەرزایی بــورجو شــتی وا دادەگیرسێندرێ بۆ شارەزایی کردنی کەشتیو گەمێکان لەناو دەریادا بـۆ ڕێبازی خۆیانو خۆ پاراستنیان لـە ڕێبــازی خەتــەرناك ٥ وشــەی (فنــار) هەڵەو گێڕو گۆڕاوی وشەی (منار)ە.
فَنَسَ: بڵاو بۆوە.
الفــانُوسُ: گیــا ســەعتەر یــان پــنگ ٥ فــانۆس جــۆرە چــرایەکە لەهــەموو لایەکــەوە بــە شوشــە دەورە دراوە بۆئەوەی هەوا کاری تێ نـەکا ٥ (ك: فوانيس).
الفَنَسُ: توێکڵی پشتی ماسی.
فَــنَشَ في الأمـر: لەکارەکـەدا سـەرکەوتوو نەبوو.
فَنَشَ عنه: تێ شکاو لێی گەڕایەوە.
الفِنطــاسُ: حــەوزی ئــاوی شــیرین زەرفێــکی گەورەیــە ئــاوی شــیرینی تێدا خـەزن دەکرێ بـەزۆری بۆنـاو کەشــتی بەکاردەهێنــدرێ ٥ هــەروا نـاوە بـۆ بەرمیلێـك شلەمەنی تێدا هەڵدەگیرێ ٥ (ك: فناطيس).
فَنِعَ الرجلُ فَنَعـاً: پیاوەکـە ماڵو سامانی زۆر بوو ٥ سـەخی بـوو مـاڵی بەخشی.

فَنِعَ المسك: میسکەکە بۆنی بڵاو بۆوە.

فَنِعَ الرجلُ: پیاوەکە باسی پیاوەتی کرا.

الفونغراف: قاوان ◊ تەسجیل.

فَنَقَ فنقاً: خۆشگوزەران بوو.

أفنــق فــلان: فلانکـەس دوای دەســت کورتیو هەژاریی ژیانی خـۆش بـوو گوزەرانی فراوانو پڕ نازو نیعمـەت بوو.

فَنَقَهُ: نازو نیعمەتی پێدا.

تَفَنَّقَ: بەمانا (فَنَقَ) دێ.

تَفَنَّــقَ في أمــر كــذا: لــە فــلان شــتدا هەڵوێستو کرداری جوان بوو.

الفنيـق مــن الإبـل: حوشـترە نێـرە بـۆ کەڵدانی حوشترە مێینەکان.

الفَنيقَـةُ مــن النـسـاء: ئـافرەتی بـەناز پەروەردە ◊ تێرەو هۆڕی بچوك.

فَنَكَ في الأمر فُنوكاً: چووە ناو کارەکەوە.

فَنَــكَ بالمكــان: لــە شـوێنەکە مایــەوەو جێگیر بوو.

أفنَكَ في الأمر: بەمانا (فَنَكَ) دێ.

فَنَّكَ: بۆ زێدەڕۆیی لەماناى (فَنَكَ) دێ.

الفَنَكُ: جۆرێکە لـە ڕێوی، پێستەکەی زۆر بەنرخە، پێستەکەشی هەر پێی دەگوترێ: (فنك).

الفَنيك من الإنسان: ناوقـەدی چـەناگە ئەو شوێنەی کە دوو شەویلە بەیەك دەگـەن ◊ خـوار سێبەندە، کلێچـە ◊ ئـەو شـوێنەی هـەردوو ڕان بەیـەك دەگـەن ◊ شـوێنی لێ ڕوانـی کلـك ◊ مادەیەکی ژەهری پاکەوەکەرە.

أفنَت الـشجرة: درەختـەکە لقو پـۆپی کردن.

فَنَّنَ الثوبُ: قوماشەکە هەندێکی شاش چنراوەو هەندێکی پڕ ◊ قوماشەکە ڕزی هەندێکی تەنك بوو هەندێکی ئەستوور.

فَنَّنَ الشَّيْءَ: شتەکەی کردە جۆراو جۆر ◊ دەگوترێ:

فَنَّنَ الكَلامَ: بە جۆرەها شێوە قسەکەی هێنـــاو بـــردو گۆڕانکـــاری لــــە دەربڕینەکەدا کرد.

فَنَّنَ الرأيَ: ڕایەکەی گۆڕی.

إفـتَنَّ في القـول: لـە قـسەکردنەکەیدا چەندین گۆڕانکاری کرد.

إفـتَنَّ في الخـصومَةِ: کێـشەکەی گـەورە کرد.

تَفَـنَّنَ الـشَّيْءُ: شـتەکە جۆرەکـانی زۆر بوون

تَفَـــنَّنَ في القـــول: بـــەجۆرەها شـــێوە قسەکەی گۆڕی.

تَفَنَّنَ في الأمر: لەکارەکەدا شارەزا بوو.

تَفَنَّنَ في السَّيرِ: لە ڕۆشتنەکەیدا قۆرتو پێچی کردن.

إستَفَنَّ فَرَسَهُ: ئەسپەكەی فێری جۆرەها ڕۆیشتن كرد ٥ بەجۆرەها شێوە ئەسپەكەی ئاژوت.

الأفنونُ: لقو پۆپی چڕو پڕی درەخت ٥ جۆرە ئاخاوتنو شێوازی قسە.

الفـنّ: فەن، كارێكی نائاسایی ٥ كۆمەڵێك هۆكارن مرۆڤ بەكاریان دەهێنێ بۆ وروژاندنی هەستو سۆزی بینەر یان بیسەر یان هەردووكیان، بەتایبەتی عاتیفەی جەمال وەكوو وێنەو موسیقاو شیعر ٥ دەست ڕەنگینییەكە زەوقو مەوهیبە دەستی باڵایان تێیدا هەیە ٥ (ك: فنون).

الفِنُّ: دەگوترێ: (فلان فِنُّ العلوم) فلانكەس مێملی زانیاریەكانە باش دەزانێ بەدەستیان بێنێو سودیان لێ وەربگرێ.

الفَنَنُ: لقی ڕاست هەڵچوو لەدرەخت ٥ (ك: أفنان) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿ذَوَاتَا أَفْنَانٍ﴾.

الفَنَّاءُ: (شجرة فَنَّاءٌ) درەختی لقو پۆپدار.

الفَنَّانُ: فەن زان ٥ خاوەنی هەستو سۆزێكی جیاو مەوهیبەیەكی فەن ئامێز وەكوو شاعیرو نووسەرو مۆسیقارو گۆرانی بێژو ئەكتەری شانۆ و ئەو شتانە ٥ كەرەكێوی لەم ڕووەوە كە بە جۆرەها شێوە غاردەداو بازدەدا.

الفَنِّيُّ: لێزانو كارامە لە پیشەكەیدا.

الفینانُ: درەختی لقو پۆپ دار ٥ دەگوترێ: (شجرة فینان) ٥ (شَعرٌ فینان) قژی درێژ.

المَفَنُّ: شوێنێك فەنی تێدا ئەنجام بدرێ.

المِفَنُّ: فەنان.

فَنِيَ الشَّيْءُ: شتەكەی فەوتاو تێدا چوو.

فَنِيَ فلان: فلانكەس پیر بووەو قاچی لەسەر لێوی گۆڕن.

فَنِيَ فِي الشَّيْءِ: لە شتەكەدا تواوەتەوەو بەتەواوی تێكەڵی بووە ٥ دەگوترێ: (فلان یفنی في عمله) فلانكەس لە پیشەكەیدا دەتوێتەوە بەتەواوی ئاوێتەی دەبێ.

أفنى الشَّيْءَ: شتەكەی فەوتاند لەناوی برد.

فاناه: لەگەڵی دا مەداری كرد.

تفانى القومُ: خەڵكەكە یەكتریان برپەوە یەكتریان كوشتو بڕ كرد لەشەڕو پێكداداندا.

تفانى في العمل: هێزو توانای خۆی لەشتەكەدا خەرج كردو تێكۆشا تا نزیك بوو تێدا بچێ.

الأفنى: دەگوترێ: (شعر أفنى) قژی جوان‌و پڕو تێك باهەڵدراو ٥ (رجل أفنى) پیاوێكی قژ درێژو قژ پڕە (إمرأة فَنواء) ٥ ئافرەتێكی قژ پڕو درێژە.

الأفناءُ من الناس: كەسانێك كە نەزاندرێ لە چ هۆزو خێڵێكن.

الفِناءُ: گۆڕەپان‌و ساحە لەخانودا یان لەبەردەم خانوودا ٥ (ك: أفنية).

الفَناةُ: ترێ ڕێویلكە ٥ جۆرە ترێیەكە.

فَهَدَ لفلان فَهداً: پیاوەتی باشی لەگەڵ فلان كرد بە غائیبانە.

فَهِدَ الرجلُ فَهَداً: پیاوەكە خەوی زۆر بوو وەكوو فەهد ٥ كەمتەرخەمی كرد لەئەنجامدانی ئەركی سەرشانی.

فَهِدَ عن الأمر: لەكارەكە غافڵ بوو.

الأفهودُ: گەنجی تازە پێگەیشتوی قەڵەوو جەستە تەواو.

الفَهدُ: دڕندەیەكە لە پێڕی (السنورية) جەستەی لەنێوان سەگ‌و پڵنگ دایە لە پڵنگ بچوكترە، زۆر ڕق ئەستوورە، زۆر حەزی لە خەوەو زۆر دەنوێ ٥ بەنمونە دەهێندرێتەوە دەگوترێ: (أنوَمُ مِن فَهدٍ) فلان لە دڕندەی فەهد خەو خۆشترە.

الفَهدَةُ: مێینەی (الفهد) ٥ دووپارچە گۆشتن لە سنگی ولاخە بەرزەدا لەلای ڕاست‌و لای چەپی. ئێسقانێكە بەرز بۆتەوە لە پاشكۆی حوشتر لەڕاست‌و لەچەپ پێیان دەگوترێ: (فهدتان).

الفَهّادُ: كەسێك دڕندەی فەهد ڕابگرێ، یان كەسێك فەهد فێرە ڕاو بكا وای ڕابێنێ نێچیر بگرێ‌و نەیخوا.

الفَوهَدُ: دەق بەمانا (الأفهود) دێ.

أفهر فلان: فلانكەس قەڵەو بوو گۆشتەكەی گری گرێ وەستا ئەم جۆرە ناشیرینترین شێوەی قەڵەوییە ٥ (أفهرت الدابة) ولاخەكە بەهۆی باری گرانەوە ماندو شەتەك بوو.

فَهَّرَت الدابة: بەمانا (أفهرت) دێ.

تَفَهَّرَ في الكلام: لەقسەكردن دا درێژەی پێداو نەی بڕیەوە ٥ دەشگوترێ: (تَفَهَّرَ في المال).

الفِهرُ: بەرد، بەردێكی نەرمە ورد دەكرێ‌و دەكرێ بەدەرمان ٥ (ك: أفهار وفهور).

الفُهرُ: جەژنی جولەكەكانە دەكەوێتە ڕۆژی چواردەو پانزەی مانگی ئازارەوە.

الفِهرَةُ: پارچە بەردێك.

المَفاهِرُ: گۆشتی سینگ.

فَهرسَ كتابه: پێڕستی بۆ كتێبەكە كرد.

الفِهرِسُ: كتێبێکه ناوی کتێبی جۆراو جۆری تێدا تۆمار دەکرێ بەگوێرەی یاسایەکی تایبەتی ناوی کتێبو دانەرەکانیان ڕیزبەند دەکرێن ٥ ناوه بۆ پاشکۆیەك لەسەرەتای کتێبەکەوه یان لە کۆتایی دا سەرەباسی ناو کتێبەکەی تێدا تۆمار دەکرێن، هەندێ جار بۆتاقه کتێبێك چەند فەهرەسەیەك دەکرێن وەکوو پێرستی سەرەباس‌و پێرستی ناوی جۆراوجۆری ناو کتێبەکە پێرستی ناوی شوێن‌و شارو هۆزو ئەو شتانه.

الفهرست: بەمانا (الفهرِس) دێ ٥ ناوی کتێبه بەناوبانگەکەی ئیبنو نەدیمیشه.

فَهفَهَ الرجلُ فَهفَهَةً: ماندوو بوو زمانی گیرا، هەندێ پیتی ناو قسەکانی چەند جار دووبارە کردنەوه ٥ له شوێنێکی بەرزەوه کەوته خوار.

أفهَقَ الإناءَ وغيره: قاپەکەی پڕ کرد.

تفَهَّقَ الشَّيْءُ: شتەکه فراوان بوو.

تَفَهَّقَ فلان في الكلام: فلانکەس قسەکەی درێژ کردەوەو وشەکانی گوشین‌و خۆی هەڵکێشاو لاف‌و گەزافی لێ دا.

تَفَيهَقَ في كلامه: قسەکانی درێژ کردنەوه زێدەڕەوی کرد لە وشه گوشین‌و زمان بادان‌و قسەی قمبه قمب ٥ لە حەدیسدا هاتووه: (إن أبغضكم اليّ الثرثارون المُتَفَيْهِقُونَ).

تَفَيهَقَ في مشيه: لە ڕۆیشتن دا لارو لەنجەی کرد ٥ دەگوترێ: (هو يتَفَيهَقُ علينا بمال غيره): ئەو فیزمان بەسەرەوه لێدەدا بەماڵ‌و سامانی خەڵك پۆز لێ دەداو خۆی بەزل دەزانێ.

الفَهْقَةُ: یەکەم فەقەرەی مل بەلای سەرەوه.

الفَيهَقُ من كل شيئ: فراوان‌و گەوره ٥ دەگوترێ: (مفازة فيهق) سارایەکی فراوانه.

فَهِمَهُ فَهماً: جوان له شتەکه حاڵی بوو ٥ ئامادەباشی تەواوی هەیه بۆ دەرهێنانی حوکم‌و ئاکام.

أفهمه الأمرَ: جوان وێنەی کارەکەی بۆ کێشا.

فَهَّمَهُ الأمرَ: ڕێگای بۆ خۆش کرد که تێ بگاو فێر ببێ.

تفاهَمَ: وردە وردە پله بە پله لەشتەکه حاڵی بوو.

تفاهَمَ القومُ: خەڵکەکه هەندێکیان هەندێکیانیان فێر کرد.

تَفَهَّمَ الكلامَ: پله به پله لەقسەکه حاڵی بوو.

إستَفهَمَهُ: داوای لێ کرد فێری بکا ٥ دەگوترێ: (إستفهم من فلان عن الأمر) داوای لێ کرد شتەکەی بۆ رون بکاتەوە.

الفَهم: تێگەیشتن‌و حاڵی بوون لەشت.

الفَهامة: بەمانا (الفهم) دێ.

الفَهّامَةُ: بۆ زێدەڕۆیی‌و موبالەغە لەمانای (فهم) دا دێ.

المفهوم: کۆمەڵێك صیفات‌و تایبەتمەند کە مانایەکی کوللی‌و عام دەگەیەنن بۆ شتێك ٥ واتە: مانای شت.

فَهَّ فَهّاً وفهاهَةً: زمانی گیرا، ماندو بوو ٥ بەهۆی ماندو بوون‌و شتی واوە هەڵەی کرد.

فَهَّ الشَّيْءَ وعنه: شتەکەی لەبیر چوو لەشتەکە بێ ئاگا بوو.

أفَهَّهُ الله: خودا ماندوی کرد.

أفَهَّ فلان فلاناً عن حاجته: فلانکەس فلانکەسی وا لێ کرد پێداویستی خۆی لەبیر بچێتەوە.

فَهَّهَهُ الله: بەمانا (أفَهَّهُ) دێ.

الفاهَةُ: زمان گیران‌و وەستان لەقسە ٥ هەڵە.

الفَهَّةُ: بەمانا (الفهاهة) دێ.

فها فلان فَهواً: دوای زمان لاری‌و نارەوانی، زمانی رەوان بوو.

فها فؤاد فلان فَهواً: دڵی فلان کەوتە لێدانی بەپەلە پتە پت ٥ دڵی بەشتەکەوە نووساو هەر خەیاڵی لەوە.

فها عن الشَّيْئ: هەڵەی لە شتەکەدا کرد.

أفهى فلان: فلانکەس رایەکەی لاواز بوو ٥ یان رای خۆی دەربڕی.

الأفهاء: مرۆڤی گێل‌و بێ عەقڵ.

فات الأمر فوتاً وفواتاً: کاتی شتەکە بەسەر چوو ئەنجام نەدرا.

فات فلان: فلانکەس رۆیی.

فات الأمر فلاناً: کارەکە فلانکەسی نەگرتەوە، یان فلان فریای ئیشەکە نەکەوت‌و لەکیسی چوو.

فات فلاناً في کذا: لەو شتەدا پێش فلان کەوت.

أفاته الأمر: وایکرد کارەکەی لەکیس بچێ.

فَوَّتَهُ: بەمانا (أفاته) دێ.

افتات في الأمر: لەکارەکەدا تاکڕەوی کردو لەو بوارەدا بەقسەی کەسی شارەزای نەکرد ٥ دەگوترێ: (إفتات علیه فیه) گوێی بەراوێژو رای ئەو نەدا لەئیشەکەدا و خۆبەسەری کارەکەی کرد ٥ (فلان لا یفتات علیه) فلانکەس پیاوێکی وەهایە، بەبێ پرس‌و را بەو کارەکە سەر ناگرێ.

إفتات الكلامَ: قسەکەی هەڵبەست ٥ دەگوترێ: (إفتات عليه القولَ): بەدرۆ قسەی بەدەم ئەوەوە هەڵبەست.

تفاوت الشيئان: ئەو دوو شتە لەمەزندە کردندا جیاوازن.

تفاوت الرجلان: دوو پیاوەکە لە ڕێزو شکۆمەندیدا جیاوازن وەکوو یەك نین.

تفاوت الخلق: خەڵکەکە هەموویان چوون یەك نینو لێك ناچن.

تَفَوَّتَ الشَّيْءُ: شتەکە جوداواز بوو، شێوا، تێکچو.

تَفَوَّت عليه في الرأي: بەبێ ڕاوێژکردن بەو و خۆبەسەریو تاکڕەوانە کارەکەی کرد.

تَفَوَّت عليه في ماله: تاکڕەوانە هەڵسو کەوتی کرد.

الفَوَاتُ: (موت الفوات) مردنی ناکاو.

الفَوت: بۆشایی نێوان پەنجەکانی دەستو قاچ ٥ دەگوترێ: (جعل الله رزقَهُ فَوت فَمه) خودا ڕزقو ڕۆزی ئەوەندە لێ نزیك کردۆتەوە تۆزێك لەدەمی دوورە کەچی پێی ناگا، بۆی نابێ ٥ دەستی نایگاتێ.

أفاجَ القومُ: خەڵکەکە کۆمەڵ کۆمەڵ ڕۆیشتن.

الفائجُ: فەوجو تاقمو کۆمەڵ.

الفائجة: شیو و دادڕێك لەنێوان دوو تەپۆڵکەی لمبەڵاو شتی وادا بێ ٥ فەوجو کۆمەڵ.

الفَوجُ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ تاقمێك مرۆڤی خێرا ڕۆ ٥ (ك: فُؤوج وأفواج).

فاح الشيءُ: بۆنی شتەکە بڵاو بۆوە، جا بۆنەکە خۆش بێ یان ناخۆش بێ.

فاحت رائحة الأمر: ناو و ناوبانگی خراپی شتەکە بڵاو بۆوە.

فاحت الشَّجَّةُ: برینەکە خوێنی لێ ڕژا خوێنی لێ هات.

أفاح الدَّمَ: خوێنی ڕژاند.

تفاوح الزهرُ: بۆنی خۆشی گوڵەکە بڵاو بۆوە.

الفَوحُ: بڵاوبوونەوەی بۆن ٥ (فَوح الحَرِّ) جەنگەی گەرما.

فاخت ريح المسك: بۆنی میسکەکە بڵاو بۆوە بەجۆرێك خەریکە هەناسە بگرێ.

فاخت الريحُ: ڕەشەبایەکە هەڵی کردو هاژەی دێ.

فاد المالُ فَوداً: ماڵەکە بۆ خاوەنەکەی چەسپا.

أفاد فلان المالَ: فلانکەس ماڵو سامانی کۆکردەوە ٥ (أفاد فلاناً المالَ): ماڵەکەی دا بە فلانکەس.

تَفَوَّدَ الوَعِلُ فوق الجبل: گا کێویەکە چووە سەر لوتکەی شاخەکە.

الفائدة: قازانج ◊ماڵی چەسپاو بۆ خاوەنی ◊ هەر سودو قازانجێك مادی بێ یان مەعنەوی لە زانیارییەوە یان لە کرداروو تێکۆشانەوە یان بەهۆی ماڵێکەوە دەستە بەربێ ◊ قازانجی پەیدابوو لەماڵو سامان لە ماوەیەکی دیاریکراو بەنرخێکی دیاری کراو ◊ (ك: فوائد).

الفَودُ: لاسەر، پشت گوێچکە ◊ ئەو موانەی لە پشت گوێچکەوە لە لاسەر ڕواون ◊ لاجانگ ◊ دەگوترێ: (حَلّ الشَّيبُ بفوديه) موی سپی لەلاجانگی پەیدا بوون ◊ (لفلان فودان) فلاَنکەس زولفی بەرداونەوە ◊ لاشیۆ ◊ دەگوترێ: (نزلَ القوم بين فودي الوادي) خەڵکەکە لە نێوان ئەمبەرەو بەری شیوەکەدا جێگیر بوون ◊ هەروا بەمانا لابار، تای باری ولاخ هاتوە ◊ دەگوترێ: (قَعَدَ بين الفودين) لە نێوان دوو تای باردا دانیشت (جعل الصحيفة فودين) پەڕە *کاغەزەکەی نوشتاندەوە کردی بەدوولا.*

المِفواد: بەسوودو قازانج ◊ خاوەن سوود.

فارَ الماءُ فَوراً وفَوَراناً: ئاوەکە بەتەوژم هەڵقوڵی لەزەوی ◊ فیچقەی کرد.

فار القِدرُ: مەنجەڵەکە کوڵیو شلەمەنی ناوی کەوتە جمبوشو قلَپە قلَپ.

فارت النار: ئاگرەکەی بلێسەی ساندو کلَپەی کرد.

فار غضبُهُ: ڕقی هەڵسا.

فار العِرقُ: ڕەگەکە هاوسا ◊ فش بوو.

فار المِسكُ: بۆنی میسکەکە بلاَو بۆوە.

أفار القِدرَ: وای کرد مەنجەڵەکە بکوڵێو بکەوێتە قلَپە قلَپ.

فَوَّرَ: هێنایە کولاَنو قلَپە قلَپ.

الفارُ: ماسولکەی ئادەمیزاد.

الفارةُ: (فارة المسك) بۆنی میسك ◊ قوتوی میسك.

الفَورُ: سەرەتای کات ◊ دەگوترێ: (أتيت من فوري) (وفعلت ذلك من فوري، وفوراً وفور وصولي) واتە دەست لە عاستو خێرا یەکسەرو بێ ڕاوەستان.

الفَورُ من الحَرِّ: جەنگەی گەرما.

***الفَورُ من الشفق**: باقی ماندەی سورایی لە ئاسۆی ئاسمان دوای ئاوابوونی خۆر.*

الفُورُ: ئاسك ◦ دەگوترێ: (ما أفعل ذلك مـالألأت الفُـورُ) ئـەوە ناكـەم هـەتا ئاسـك گـوێ نەلـەقێنێ واتـە: قـەت نایكەم.

الفَـورَةُ: جەنگـەی گـەرما ◦ كۆمەڵـگای ئـــادەمیزاد ◦ ســــەرەتای ڕۆژ ◦ دەگوترێ: (أتيتهم من فورة النهـار) ◦ هەروا ناوە بۆ سەرانسەری كێو.

الفَوَّارُ: شتێـك زۆر هەڵقوڵێ.

الفَوَّارة من الماء: سەرچاوەی ئـاو ◦ ئـەو كەفـو بەڵخەی كـە مەنجـەڵ لـەكاتی كوڵینو قڵپە قڵپ دا دەری دەهاوێ ◦ حەوزو فرویڵكی كۆتایی ڕان.

الفیار: یەكێـكە لـەو ئاسنانەی دەوری زوبانی لاتەرازوو دەدا.

الفیرةُ: خورماو ڕۆن كە دروست دەكرێ بۆ ئافرەتی زەیستان.

الفَیّور مـن الرجـال: ئـادەمیزادی تونـد تەبیاتو زوو هەڵچوو.

فاز فلان بالخیر فوزاً ومفازاً ومفازَةً: فلانكەس زەفەری بە خێرو قازانج برد.

فاز من الشرّ: لەشەڕو نەگبـەتی ڕزگـاری بوو.

فــاز قِـدح المیـسر: قـوداحی قومارەكـەی بردەوە.

أفازه الله بكذا: خودا بەو خێرو بێرەی گەیاند.

فَـوَّزَ الرجـلُ: پیاوەكـە چـووە سـاراو چـــۆڵەوانییەوە ◦ كەوتـــەڕێ ◦ بەهیلاك چوو.

تَفَوَّزَ: كەوتەڕێ، سەفەری كرد.

الفائزة: دەگوترێ: (فاز بفائزة) شتێـكی دەسكەوت كە بـووە هـۆی دڵخۆشو مــراز حاصـل بـوونی، خــەڵاتی وەرگرت.

الفازة: چەتر كەلەسەر عەمودێـك یـان دوو عەمود بێ.

المفاز: ساراو چۆڵەوانی ◦ ڕزگار بـوون لە ناڕەحەتی.

المفــازة: بـە مـراز گەیـشتنو خــەڵات وەرگـــرتن ◦ ڕزگـــار بـــوون لـــە ناخۆشیو چورتم ◦ ساراو چۆڵەوانی ◦ شـوێنی خەتـەرناكو ترسـناك ◦ (ك: مفاوز).

فاوضـه في الأمـر مفاوضـة: دانوسـانی لەگـەڵدا كـرد بۆئـەوەی بگەنــە ڕێـــكەوتنو ئاســـایی كردنـــەوەی بارودۆخ.

فاضــه في المــال: هاوبەشـی كـرد لـە وەبەرهێنانی ماڵەكەدا.

فَوَّضَ الأمرَ الیه: كارەكەی دایـە دەسـت ئـەو چۆنی بـەڕێوە دەبـا بـەڕێوەی بەرێ.

فَوَّضت المرأةُ زوجها: ئافرەتەکە بەبێ مارەیی شوی کرد، مارەیی لە مێردەکەی داوانەکرد.

تفاوضا: هەریەك لەو دووانە دان‌وسانی لەگەڵ بەرامبەرەکەی کرد.

الفَوضى: (قوم فوضى) گەلی بێ سەرۆك‌و رابەر ٥ شاعیری عەرەب دەڵێ:

لا يصلح الناسَ فوضىً لا سُراة لهم
ولا سُراة إذا جهالهم سادوا

دەشگوترێ: (مالُهم ومَتاعُهم فوضى بينهم) ماڵ‌و کالآیان هاوبەشە هەریەکەیان بۆخۆی دەستی تێوەردەدا.

الفَوضَةُ: لوغەتێکە لە (المفاوضة).

الفَوضَوِيّة: تاقمێکن داوای ئەوە دەکەن حوکمەت نەبێ‌و هەرکەسە بۆخۆی ئازاد بێ چۆن کاردەکاو لەگەڵ کێ عەلاقەو پەیوەندی دەبەستێ.

المُفاوَضَة: دان‌وسان‌و بیرو را گۆڕینەوەیە لەگەڵ قسە ڕۆیشتوو کاربەدەستان بۆئەوەی بگەنە رێك کەوتن‌و دامەزراندنی ژیانی ئاشتەوایی.

(شركة المفاوضة) لەبواری فیقهو قانون دا هاوبەشی نێوان دووکەس‌و زیاترە کە لایەنەکان یەکسان بن لەبارەی سامان‌و کارکردن تێیدا.

المُفَوَّض: (الوزير المفوّض) مووەظەفێکی سیاسییە تەمسیلی وڵاتەکەی دەکا لە پایتەختی وڵاتێکی بێگانەدا ٥ پلەی لەخوار پلەی سەفیرەوەیەو لە ژوور پلەی جێ‌بەجێکارەوەیە.

المُفَوَّضيّة: شوێن‌و بارەگای وەزیری شت پێ سپێردراو لە وڵاتی بێگانەدا.

فَوَّطَهُ: فۆتەی کردە بەری.

الفوطة: دەرپێیەکی کورت‌و ڕەختەو ئەستوورە لە پێ دەکرێ، نێوان ناوك‌و ئەژنۆی داپۆشی کاتی خۆی لە وڵاتی سندەوە دەهێندرا ٥ دەرپێیەکە لەسەر پۆشاکەوە لە پێ دەکرێ بۆئەوەی لەکاتی ئیشکردن دا جلەکانی پیس نەبێ ٥ خاولیەك دەست‌و دەم‌و چاوی پێ دەسڕدرێتەوە ٥ یان لەسەر سنگ‌و ئەژنۆ دادەنرێ لەکاتی نان خواردن دا وەکوو بەرهەڵبێنە وایە بۆئەوەی پۆشاکەکانی چەورو شتی وا نەبن.

الفوطي: لەبواری ڕەنگ دا ئەوەیە شین‌و تەڵخ بێ.

الفُوَطيّ: ئەو کەسەی فوط دەفرۆشێ یان دروستی دەکا.

الفَوّاط: کەسێك قوماشی فوط دەچنی یان فوط دەفرۆشێ.

فاظت نَفسُهُ: مرد ٥ دەگوترێ: (فاظَ الرجلُ) پیاوەکە مرد.

فاحَ الطيبُ: بۆنە خۆشەکە بڵاو بۆوە.

الفَوعَةُ: بۆنی خۆش ٥ کوشندەی ژەهر ٥ سەرەتای گەنجی ٥ سەرەتای ڕۆژ ٥ سەرەتای شەو.

فافَ بە فَوفاً: فەراخی نینۆکی قامکە گەورەی نووساند بە پێشەوەی نینۆکی قامکە شادەو گوتی ئەوەندۆکەشت نادەمێ بەتەمای هیچ مەبە.

الفُوفُ: ئەو دەنکە سپییەی لەناو دەنکە خورمادایە کە لەوەوە نەمامە خورما شین دەبێو دەڕوێ ٥ ئەو توێکڵە تەنکەی بەسەر دەنکە خورماکەوەیە ٥ پۆشاکێکی تەنکی خەتخەتە ٥ پارچە لۆکە.

المُفوَّفُ: (بُرد مُفَوَّفٌ) عەبایەکی تەنکی خەتخەتە.

فاقَ الناقةُ رغوها: حوشترەکە شیر لە گوانیدا کۆ بۆوە دوای دۆشینی.

فاقَ فلان بنفسه عند الموت: فلانکەس هەناسەی لێ بڕاو مرد ٥ (فاقَ الشَّيءَ فَوقاً) چووە سەر شتەکە.

فاقَ أصحابَه: بەسەر هاوەڵەکانیدا بالادەست بوو لەوان چاکترو ڕێزدار تر بوو.

فاقَ السهمَ: تیرەکەی لەکەوانەکەدا ڕەپێش کرد بۆ هاویشتن ٥ شوێنی لێ شەتەکدانی ژێی کەوانەکەو دابڕاوی شوێن تیرەکە شکا.

فَوِقَ السهمُ فَوَقاً: شوێنی دابڕانی تیرەکە کەمێك خواری تێکەوت.

أفاقَ فلان: فلانکەس وەهۆش خۆ هاتەوە ٥ دەگوترێ (أفاقَ السكران من سكره) ٥ (والمجنون من جنونه).

أفاقَ الزمانُ: ڕۆژگار دوای گرانی هەرزانی بەخۆیەوە بینی.

أفاقَ عن فلان النُّعَاسُ: فلانکەس هەنۆزەکەی لە کۆڵ بۆوە.

فَوَّقَ السَّهمَ: ڕێڕەوی بۆ تیرەکە لە پشتی کەوانەکە دروست کرد.

فَوَّقَ الرضيعَ: قوم قوم شیری دا بەشیرەخۆرەکە.

فَوَّقَ فلاناً على غيره: فلانکەسی بەسەر کەسانی دیکەدا پاساودا.

إفتاقَ الرجلُ: پیاوەکە هەژار کەوت.

إنفاقَ السهمُ: تیرەکە شوێن دابەستن و ڕەپێش کردنەکەی شکا.

إنفاقت الدابة: وڵاخەکە کزو لاواز بوو ٥ فەوتا تێداچوو.

تَفَوَّقَ على قومه: بەسەر گەلەکەی دا بالادەست بوو، پلەو پایەی لەوان بەرزتر بوو.

تَفَوَّقَ شرابَهُ: شەرابەکەی قوم قوم خواردەوە.

تَفَوَّقَ الأمرَ: کارەکەی بەچەند وەجبەو لەکاتی جیاجیادا ئەنجام دا.

إستَفاق: بەمانا (أفاق) دێ.

الفائق: باش‌و نایاب لە هەرشتێك بێ ٥ شوێنی بەیەك گەیشتنی فەقەرەی سەر بەعەمودی فەقەری‌و ئێسقانی سەر ٥ مرۆڤی جیاواز لە خەڵك.

الفاقة: هەژاری‌و ئاتاجی.

الفَواقُ: کاتی نێوان دووجار دۆشینی ئاژەڵی شیردەر ٥ ئەو کاتەی ئاژەڵ دۆشەکە گوانەکە دەگرێ‌و شیرەکە دادەچۆڕێنێ‌و شیری تر دێتەوە ناو گوانەکە ٥ مۆڵەتدان‌و پشودان ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمَا يَنظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ﴾.

الفُواقُ: بەمانا (الفَواقُ) دێ ٥ وێکهاتنەوەیەکی کوت‌و پڕییە توشی پەردەی نێوان دەبێ‌و پرخەو لرخەیەك دەخولقێنێ‌و دوای کەمێك دەبڕێ ٥ ئەو حاڵەتەی توشی ئەو کەسە دەبێ کە لە گیانەڵادایە ٥ ئەو هەوایەی دێتە دەر لەکاتی هەناسەدان‌و پرخەکردنی یەك لەدوای یەك.

فَوقَ: زەرفی مەکانەو بەرزی دەگەیەنێ ٥ دەگوترێ: (السَّماءُ فوق الأرض) ئاسمان لە ژوور زەوییەوەیە.

الفُقُ: کەرەت‌و جار ٥ لێزانی‌و فەن لە کەلام دا ٥ بۆشایی دەم‌و کونی دەم ٥ لە کەوان دا ئەو شوێنەی تیرەکەی لێ قایم دەکرێ‌و رەپێش دەکرێ بۆ هاویشتن ٥ شانس‌و بەخت ٥ دەگوترێ: (هو أعلاهم فوُقاً).

الفُوقة: (فوقة السهم) بەمانا شوێنی چەسپاندن‌و رەپێش کردنی تیر لە کەوان دا دێ.

الفيقة: ئەو شیرەی لەگوان دا کۆدەبێتەوە لە نێوان دووکاتی دۆشین دا ٥ (ك: أفاويق).

فيقة الضحى: سەرەتای چێشتەنگاو.

الأفاويق: گەواڵە هەور کەسات دواسات بارانی لێ ببارێ ٥ زۆربەی شەو ٥ دەگوترێ: (خرجوا بعد أفاويق الليل) دوای تێپەڕبوونی زۆربەی شەو چوونە دەر.

المفوَّقُ: خواردن‌و خواردنەوەی کەم: کە مرۆڤ هەندێ کات بۆخۆی دەستەبەر دەکا.

الفول: ڕوەکێکی عوشبییە گوڵەکانی سپین بۆنی خۆشی هەیە، پایز

دەچـێندرێو بـەهار پـێ دەگـا ٥ دەكرێتە بژێوی مرۆڤو ئاژەڵ.

الفَوَّالُ: فولفرۆش.

الفُومة: گوڵەگەنمو جۆ ٥ سەلكە سیر ٥ شتێكی كـەمو بـچوك بەدووپەنجـە هەڵی دەگری.

فاهَ بـالقولِ فوهـاً: دانـی نـا بەقسەكەداو گوتی ٥ دەگوترێ: (هذا أمر ما فُهتُ به) ئەمە قسەیەكەو شتێكە بەدەمی منـدا نەهاتووەو نەم گوتووە.

فَوِهَ فَوهاً: دەمی گەورە بوو ٥ لێوی لێـك بلاو بوونو دەم كراوە بوو، زار قز بوو ٥ (فهو أفوه وهي فوهاء).

فاهاه: قسەی لەگەڵ دا كـردو شانازی بەسەردا كرد.

فَـوَّهَ الطعــامَ أو الـشرابَ: خـواردنو خواردنەوەكـەی بـە داو و دەرمــان رازاندەوەو خۆشی كرد.

فَـوَّهَ الثـوبَ: قوماشـەكەی بـە ڕەنگـی وەرگـیراو لـە ڕەنگـی (الفَـوَّه) ڕەنـگ كرد.

فَوَّهَ الشَّيْءَ: دەمی شتەكەی گەورە كرد.

تَفَاوَهَ القومُ: خەڵكەكە قسەیان كرد.

تَفَوَّهَ بـالكلام: دەمی كرایـەوە بەقـسەو ئاخاوتن ٥ دەڵێی: (ما تفوَهـت بهـذا الأمــر) مــن لـەم ئیـشە قـسەیەكم نەكردووە.

تَفَــوَّهَ المكـــان: لـــەدەرگاو زاركـــی شوێنەكەوە چووە ناوی.

الفـاهُ: مرۆڤـی زار بـەهاوار، هەرچـی لەدڵیـدا بـێ دەیڵـێ ٥ هیـچی تـێ ناوەستێ.

الفُوهُ: دەم ٥ (ك: أفواه) ٥ بۆنی خۆش ٥ داو و دەرمــان كــە خــواردنی پــێ دەرازێندرێتەوە.

الفَوهــاء: دەم زلو پــان ٥ دەگــوترێ: (فرس فوهاء) (وبئـر فوهـاء) (وطعنـة فوهاء).

الفُـوَّه: ڕوەكێـكی تەمـەن درێـژە لـە كــەنارەكانی دەریــای ناوەڕاســت دەڕوێ، لاسـكەكەی سـوورە بـەرو تۆوەكــەی ســوورە، مادەیــەكی لێ ددەردەهێندرێ بەكاردەهێنـدرێ بـۆ بۆیەكردنی ئاوریشمو خوری.

الفُوَّهَةُ من كل شيئ: دەمو زاركی شت ٥ ســەرەتای شــت ٥ (ك: فُوَّهــات) دەگـوترێ: (قَعَدَ على فُوَّهـة الطريـق) لەسەرەتای ڕێگاكە دانیشت ٥ هەروا وشــەی (الفُوَّهـــة) بــەمانا قــسەو قـسەلۆكی خەڵــك دێ، دەگــوترێ: (هو يخاف فُوَّهة الناس).

المُفَوَّه: زۆر بلێو چەقەچەناو.

فاءَ فَيئاً: گەڕایەوە ٥ دەگـوترێ: (فاء عـن غـــضبه) لــە ڕق هەڵــساویەكەی وازی

هێناو گەڕایەوە سەر حاڵەتی ئاسایی خۆی.
فـاءَ الظِلُّ: سێبەرەکە لەلای خۆرئاواوە گەڕایەوە بۆلای خۆرهەڵات.
فاءت الشجرةُ: درەختەکە سێبەرەکەی بلاو بۆوە.
فاء على ذي الرحم: سۆزی بۆ خزمەکانی جولا.
فاء الرجلُ الى إمرأته: پیاوەکە کەفارەتی سوێندەکەی داو چووە لای ژنەکەی.
أفاءَ الظِلُّ: سێبەرەکە بلاو بۆوە ٥ ئەم حاڵەتە لەکاتی لادانی خۆر لە هێڵی ناوەڕاستو ئیستیوادا دەبێ.
أفاء الأمرَ: کارەکەی گێڕایەوە.
أفاء عليه الخيرَ: خێرو بێری بۆ هێنا.
أفاء عليه المالَ: ماڵو سامانەکەی بۆ کرد بە فەیئو و بەخشش.
أفاء فلاناً على الأمر: کابرا کارێکی ویست ئەو بردیەسەر کارێکی تر.
أفاءت الرياح الزرعَ: ڕەشەباکە کشتوکاڵەکەی هێنایە کەرویشکە کردنو هەژان ٥ دەشگوترێ:
فَيَّأت المرأةُ شعرها: ئافرەتەکە قژەکانی ڕاژاندن بۆ نازو فیزو بەخۆ نازین.
تَفَيّأت الشجرةُ: بەمانا (فَيّأت) دێ.
تَفَيّأ فلان على الشجرة وبالشجرة: فلانکەس چووە ژێر سێبەری درەختەکە.

تَفَيّأ الظِلالُ: سێبەرەکان جێ گۆڕکێیان کرد، لەخۆرئاواوە بەرەو خۆرهەڵات هاتن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ﴾.
تَفَيّأ الظلُّ: سێبەرەکە دوای نیوەڕۆ لەلای خۆرئاواوە بەرەو خۆرهەڵات هاتەوە.
تَفَيّأت المرأةُ لزوجها: ئافرەتەکە نازی بەسەر مێردەکەیدا کرد.
تَفَيّأ فلان الأخبارَ: فلانکەس هەوڵی زانینی هەواڵی دا ویستی بزانێ هەواڵەکان چینو چی نین.
إستفاء: گەڕایەوە.
إستفاءَ المالَ: ماڵەکەی بەشێوەی عەطاو بەخشش وەرگرت.
إستفاءَ الأخبارَ: هەوڵی بەدەست هێنانی هەواڵەکانی دا.
الفَيءُ: سێبەری دوا لادانی خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان ٥ باجو خەراج ٥ دەستکەوتی بێ شەڕو جەنگ.
الفَيئةُ: گەڕانەوەیەك؛ دەگوترێ: (فاء الى الله فيئة حسنة) تۆبەی کردو بەشێوەیەکی باش گەڕایەوەو بەتەواوی وازی لە تاوانو سەرپێچی هێنا ٥ کاتو ماوە ٥ دەگوترێ: (جاء بعد فيئة) پاش ماوەیەك هات ٥

کۆمەڵە باڵندە کە ڕەو دەکەن بۆ وڵاتی ترو لەوەرزی تایبەتی دا دێنەوە زێدی خۆیان.

الْمُفاءُ: هەرماڵو سامانێك بەشێوەی فەیئو بەخشش وەربگیرێ.

الْمُفِيءُ: ئەو کەسەی ماڵی بەشێوەی فەیئو بەخشش وەرگرتبێ.

الفيتامين: مادەیەکی عوضوی جۆراوجۆرە بەکەمی لە خۆراکەکاندا دەست دەکەوێ، زۆر پێویستە بۆ تەواوبوونی بژێوو دەستەبەر بوونی نیشاتی زیندویەتی.

الفيتو: مافی مەنع کردنو نەهێشتن ٥ ئێستا بەو مافە ڕەسمییە دەگوترێ کە نەتەوە یەکگرتووەکان داویەتی بە پێنج وڵاتی زلهێز (ئەمریکا - ڕوسیا - بەریتانیا - چین - فەرەنسا) کە دەتوانن بڕیاری مەجلیسی ئەمن ڕابگرنو نەهێڵن تەنفیز بکرێ.

فاج فَيجاً: بڵاو بۆوە.

فاجت الدابّة برجليها: وڵاخەکە جووتی وەشاند.

الفائجُ: زەوی تەختی نێوان دوو بەرزایی ٥ (ك: فوائج).

الفَيجُ: کۆمەڵی ئادەمیزاد ٥ هەور (ك: فيوج).

فاح المِسكُ فَيحاً وفَيحاناً: میسکەکە بۆنی بڵاو بۆوە ٥ دەگوترێ: (فاحت رائحة المسك).

فاحت الشجّةُ: برینەکە خوێنی لێ هات، خوێنی فڕێ دا.

فاح الحَرُّ: گەرما پەرەی ستاند بەهێز بوو

فاح القِدرُ: مەنجەڵەکە کوڵی.

فاح الرّبيعُ: بەهار هاتو پڕ گژوگیاو دانەوێڵە بوو.

فاحت البلاد: وڵات هەرزانی تێکەوت.

فاح فَيحاً: بڵاو بۆوە ٥ دەگوترێ: (فاح المكان وفاح البحرُ، وفاحت المفازة، وفاحت الدار، وفاحت الروضة) ٥ (فهو أفيح وهي فيحاء) ٥ (ك: فِيحٌ).

أفاحَ الدمَ: خوێنەکەی ڕژاند.

أفاح القِدرَ: مەنجەڵەکەی وای کرد بکوڵێ.

أفاح فلان: فلانکەس خۆی فێنك کردەوە ٥ دەگوترێ:

أفِح عنكَ من حَرِّ الظَّهيرة: بمێنەوە تۆزێك هاڵاوی گەرمای نیوەڕۆ لە خۆت دەرکەو خۆت فێنك بکەرەوە.

فَيَّحَ الشَّيْءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە بەزۆریو بەفراوانی.

الفيحاءُ: حەڵواو خواردنێکە داو و دەرمانی تێدا بێ ٥ نازناوی شاری بەصرەیە ٥ دەگوترێ: (بصرة فيحاء) هەروا نازناوی دیمەشق‌و تەرابلوسی شامیشە.

الفَيّاحُ: (رجل فَيّاح) پیاوێکی بەخشندەو سەخییە، ماڵو سامانی خۆی بەزۆری دەبەخشێ.

الفَيّاحَةُ: دەگوترێ: (ناقة فَيّاحة) حوشترێکی گوان گەورەو شیر زۆرە.

فادت لفلان فائدة فَيداً: ماڵو سامانەکە بۆ فلانکەس چەسپا.

فادَ فلان: فلانکەس لارو لەنجەی کرد.

فادَ فلان الشَّيْءَ: فلانکەس ترسی لە شتەکە بوو لێی لادا.

فادت المرأةُ الطيبَ: ئافرەتەکە بۆنەکەی لەناو ئاوەکەدا هێناو برد بۆنەوەی بتوێتەوە.

فادَ الزعفرانَ: زەعفەرانەکەی ورد کردو بەناو تەری کرد.

أفاد فلان علماً أو مالاً: فلانکەس قازانجی زانیاری یان ماڵو سامانی کرد.

أفادَ فلاناً علماً أو مالاً: سودی زانیاری یان سامانی بە فلانکەس گەیاند.

أفاد المَلَّةَ عن الخبز: سووتوەکە یان تەپ‌وتۆزەکەی لە نانەکە کردەوە ٥ تەکاندی.

تفايدا بالمال أو بالعلم: هەریەك لەو دووانە سودو قازانجی ماڵو زانیاری بەوی تریان گەیاند.

تَفَيَّدَ: خۆی باداو لارو لەنجەی کرد ٥ لەشتێك ترساو خۆی لێ لادا.

إستفاد مالاً: ماڵو سامانی پەیدا کرد.

الفائدة: بڕوانە (فَوَدَ).

الفَيدُ: گەڵای زەعفەران ٥ تواوەی زەعفەران ٥ ئەو موانەی بەسەر لچی ولاخەوەن.

الفَيّادُ: لارو لەنجەکەر ٥ کەسێك هەرچی بەردەستی بکەوێ لولی دەداو هەڵی دەگرێ.

الفيروز: بەردێکی گرانبەهایەو شەفاف نیە، بەڕەنگی شین‌و پیرۆزەیی شێوە ڕەنگ ئاسمانی یان مەیلەو سەوز دەناسرێ‌و دەکرێ بەخشڵ‌و خۆی پێ دەرازێندرێتەوە (لون فيروزي) ڕەنگی شینی پیرۆزەیی شینی مەیلەو سەوز.

الفيروس: فایرۆس، کائینێکی زۆر بچوکەو بە میکرۆسکۆب‌و ئامێری زۆر وردبین نەبێ نابیندرێ‌و هەندێ نەخۆشی بڵاو دەکاتەوە.

فاش الرجلُ فيشاً: پیاوەکە شانازی کردو خۆی هەڵنایەوەو هیچیشی نەبوو.

فاش فلان فيشوشةً: فلانكەس لاواز بوو ئەندامەکانی جەستەی شل‌و بێ هێز بوون.

فايش فلان: فلانكەس زۆری هەڕەشەو گوڕەشە کرد لەشەڕدا بەڵام ڕاستی نەکرد.

فايش فلاناً: شانازی کرد بەسەر فلان داو بە ناحەق خۆی هەڵکێشا.

فَيَّشَ عن الأمر: لەکارەکە گەڕایەوە و ترسنۆك بوو.

تفايَشَ القومُ: خەڵکەکە شانازییان کردو خۆیان هەڵکێشاو لافی زۆریان لێ دا.

تَفَيَّشَ عنه: لەشتەکە هەڵگەڕایەوەو نەیتوانی ئەنجامی بدا.

تَفَيَّشَ الشَّيْئَ: لافی شتێکی لێ دا کە نەیبوو.

الفَيُوشُ من الرجال: پیاوێك لافی شتێك لێ بداو وایش نەبێ.

الفَيَّاشُ: خۆهەڵکێش‌و لاف لێدەر بەشتێك کە نیەتی ٥ دەگوترێ: (رجل فَيَّاش) پیاوێکە شەشاڵی فشەبازی لێ دەداو بەناحەق خۆی هەڵدەکێشێ.

فاصَ من الأمر فَيصاً: لەکارەکە لایدا ٥ دەگوترێ: (ما إستَطَعْتُ أن أفيص منه) نەمتوانی خۆمی لێ لابدەم.

أفَاصَ الصيدُ من يده: نێچیرەکە لەدەستی ڕزگاری بوو لەدەستی بەرەڵابوو.

فاضَ الماءُ فَيضاً وفيوضاً وفيضاناً: ئاوەکە زۆر بوو بووبە لافاو و هەڵسا ٥ دەگوترێ: (فاض النهر وفاض السيل) ڕووبارەکە هەڵسا ٥ لافاوەکە هەڵسا.

فاض الإناءَ: قاپەکە پڕ بوو هەتا لە هەرچوار لاوە سەر ڕێژی کرد.

فاضت عينه: چاوەکەی فرمێسکی ڕشت.

فاض الشَّيْئ: شتەکە زۆر بوو ٥ دەگوترێ: (فاض الخيرُ) خێرو بێر زۆر بوو.

فاض الخبرُ: هەواڵەکە بڵاو بۆوە.

فاض صدره بالسر فَيضاً: سنگی پڕ بوو لە نهێنی‌و نەیتوانی چیدی بیانشارێتەوە.

فاض عليه الدِرعُ: زرێیەکە بۆی گەورە بوو فراوان بوو.

أفاضَ القوم في الحديث: خەڵکەکە درێژەیان بە قسەکان دا.

أفاضَ بالشيئ: شتەکەی هەڵدا ٥ فڕێی دا.

أفاضَ اللهُ الخيرَ: خودا خێرو بێری زۆر کرد.

أفاضَ الإناءَ: قاپەکەی پڕ کرد تا لەهەر چوار لاوە سەر ڕێژی کرد.

أفاضَ الماء على جسده: ئاوی بەخۆی دا کرد.

أفاضَ دَمْعَهُ: فرمێسکی ڕشتن ٥ دەشکوترێ:

أفاضت العين الدَّمْعَ: چاو فرمێسکی ڕژاند.

إستفاض الخَبَرُ: هەواڵەکە بڵاو بۆوە.

إستفاض القومُ في الحديث: خەڵکەکە درێژەیان بە قسەکانیان دا.

إستفاض الوادي شجراً: دۆڵەکە پڕبوو لەدرەخت.

الإفاضة: هەڵڕژانی حاجیانە لەکێوی عەرەفاتەوە بۆ دەشتی مینا ٥ (طواف الإفاضة) تەوافکردنی ڕۆژی جەژنی قوربانە کە حاجی ڕۆژی جەژن دوای دابەزینی لەعەرەفاتەوە تەوافی کەعبە دەکا.

الفائض: زێدە سود کە سودخۆر وەری دەگرێ بەهۆی سەرمایەکەیەوە کەلای کابرای پارە وەرگرە.

الفيض: زۆرو زەبەندە ٥ دەگوترێ: (أعطانا غيضاً من فيض) بەشێکی کەمی لەزۆر پێداین.

رَجُل فَيْض: پیاوێکی خاوەن خێرو بێرەو پیاوەتی زۆرە.

الفيضان: هەڵسانی ڕوبارو کەوتنە جونبوشی بەهۆی هاتنەوە سەری چەند جۆگاو ڕوبارێك.

الفَيُوض: پان‌و پۆڕ ٥ دەگوترێ: (دِرْع فيوض) زرێیەکی فراوانە.

الفَيَّاض: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (الفائِض) دێ ٥ دەگوترێ: (نهر فَيَّاض) ڕوبارێکە ئاوی زۆرە ٥ (رجل فياض) پیاوێکە خێرو بێرو بەخششی زۆرە.

المُفَاضُ: بڵاوکراوە، بڵاو بۆوە ٥ دەگوترێ: (حديث مُفاض) قسەیەکی بڵاوە بۆوە ٥ (و دِرع مُفَاض) زرێیەکی پان‌و پۆڕو نەرمە.

فاظ فلان فَيظاً وفيوظاً: فلانکەس مرد ٥ دەگوترێ: (فاظت نفسه وروحه) گیانی دەرچوو.

أفاظهُ الله: خودا مراندی.

الفَيظُ: مردن ٥ دەگوترێ: (حان فَيْظُهُ) کاتی مردنی هات.

الفَيْفُ: سارای پان‌و پۆڕو تەخت ٥ ڕێگای نێوان دوو کێو ٥ شوێنێك هەوا تێیدا هەر دەمە لەلایەکەوە بێ‌و گۆڕانی تێدا پەیدا بێ.

الفَيْفاء: سارا ٥ (ك: الفيافي)یە.

فاق فَيْقاً: گیانی لەدەست دا خۆی بەخت کرد.

أفْيَقَ الشاعر: شاعیرەکە شیعری سەرسوڕهێنەری گوتن.

فالَ رأيُهُ فيلاً وفيولاً: ڕایەکەی لاوازو بێ بنەما بوو ٥ دەشگوترێ: (فال الرأي) و (فال الرجل في رأيه).

فايَلَهُ مفايلة وفيالاً: یاری فییالی لەگەڵ کرد (جۆرە یاریەکی منداڵانەیە یەکێکیان شتێك لەناو گڵدا دەشارێتەوە دوایی گڵەکە دەکا بە دووبەش ئەمجار پرسیار دەکا ئاخۆ شاردراوەکە لەناو کام دوو کۆمەڵە گڵەدایە؟).

فَيَّلَ رأيَهُ: ڕایەکەی بەلاواز داناو، بەهەڵەی حسێب کرد.

تَفَيَّلَ رأيُهُ: ڕاو بۆچوونەکەی زەعیفو لاواز بوو ٥ ئەومندە قەڵەوو گەورە بوو تا وەکوو فیلی لێ هات.

إسْتَفْيَلَ الجملُ: حوشترەکە لە گەورەییو زەبەلاحیدا وەکوو فیلی لێ هات.

الفَائِلُ: گۆشتی سمتو خڕایی ڕان ٥ ڕەگێکە لەڕان دا.

الفائلتان: دوو پارچە گۆشتو گوڵمە گۆشتن لەمبەروبەری کلێجەوەن‌و کلێجەیان لەناو خۆگرتووەو بەملاو ئەولای هەردوو ڕان دا شۆڕبوونەوە.

الفَالُ: بڕوانە مادەی (الفأل).

الفِيالُ: بڕوانە مادەی (الفِئال).

الفيل: حەیوانێکی قەبارە گەورەیە، خورتومێکی درێژی هەیە شتی پێ بۆخۆی دەستەبەر دەکا ٥ وەکوو چۆن مرۆڤ بەدەستی شت بۆخۆی دەستەبەر دەکا ٥ دوو کەڵبەی گەورەو بەدەرەوەی هەن مادەی عاجی لێ دروست دەکرێ. (ك: أفيال وفِيَلَة) ٥ (داء الفيل) هاوسانێکە لە پێست دا پەیدا دەبێ‌و سەر دەکێشێ بۆ گیرانی (أوعیة)ی لمفاوی ٥ (أصحاب الفيل): سەربازو دارو دەستەی ئەبرەهەی حەبەشی بوون، پێش هاتنی ئیسلام ئەبرەهە بەخۆی‌و سوپاو فیلیەکانیەوە هاتە سەر مەککەو دەیویست کەعبە بڕوخێنێ، بەڵام خودای مەزن بەشێوەیەکی موعجیزە ئەبرەهەو سوپاکەی تارومار کردن.

الفَيَّال: فیلەوانی بەخێوکەری فیل‌و ڕامکردنی فیلەکان.

تَفَيْلَقَ: بڕوانە مادەی (فَلَقَ).

الفَيْلَقُ: بڕوانە مادەی (فَلَقَ).

الفَيْلَمُ: بڕوانە مادەی (فَلَمَ).

فان الرجلُ فيناً: پیاوەکە هات.

الفَينة: ساتو کات ٥ دەگوترێ: (أزوره الفينة بعد الفينة وفينة بعد فينة) دەچمە دیدەنی ناو بەناو و کات دوا کات.

الفينان: قژ درێژو جوان ٥ (وهي فَيَّانَةٌ) ٥ دەگوترێ: (شعر فينان) قژی درێژ.

تَفَيْهَقَ: بڕوانە (فَهَقَ).

الفَيْهَقُ: بڕوانە (فَهَقَ).

القاف: پیتی بیست‌ویەکەمی پیتەکانی هیجایە.
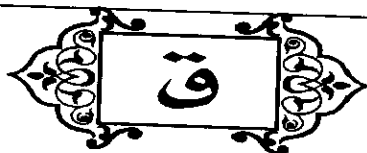
قَابَ الطعامَ أو الشرابَ قَأباً: هەرچی لەقاپەکەدا بوو خواردی.

قَئِبَ من الشراب قَأباً: پڕبوو لەشلەمەنی.

القَؤوبُ: کەسێك زۆر ناو و شلەمەنی بخواتەوە.

المِقأبُ: بەمانا (القؤوبُ) دێ.

القِئقِئُ: توێکڵی تەنکی هێلکە ئەو توێکڵەی لەژێر توێکڵە رەقەکەوەیە.

قَبَّ النباتُ أو اللحمُ أو نحوهما: ڕوەکەکە یان گۆشتەکە وشك بوو ٥ دەگوترێ: (قَبَّ الجُرحُ) برینەکە وشك بۆوە.

قَبَّ القومُ: خەڵکەکە دەنگیان بەرزبۆوەو کەوتنە غەڵبە غەڵبو مشتو مڕ.

قَبَّ ذو النّاب: درندەکە ددانەکانی لێك خشاندن‌و جیرە جیری ددانەکانی هات.

قَبَّ جوفُ الفرس: گەدەی ئەسپەکە قوڕەی لێ هات.

قَبَّ القُبَّةَ: قوببەی بنیات نا.

قَبَّ الشَّيْءَ: شتەکەی بڕیەوە ٥ ئەملاو ئەولای شتەکەی خڕ کردەوە، وەکوو قوببەو گومبەزی لێ کرد.

قَبَّ بَطنَهُ: سکی خۆی گوشی ٥ لەدوولاوە گەدەی خۆی گوشی‌و خڕی کردەوە.

قَبَّ قَبَباً: کەلەکەی خۆی باریك‌و ورگی بچوك کردەوە ٥ (فهو أقبُّ وهي قَبّاءُ).

أقَبَّ السفرُ الفرسَ: سەفەر ئەسپەکەی کزو لاواز کرد.

قَبَّبَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (قَبَّ) دێ.

قَبَّبَ البيتَ: گومبەزی بۆ خانوەکە دروست کرد.

قَبَّبَ الشَّيْءَ: شتەکەی وەکوو گومبەز لێ کرد.

تَقَبَّبَ القُبَّةَ: چووە ناو گومبەزەکە.

القابَةُ: دڵۆپە باران.

القُبابُ: شمشێری بڕندە ٥ لوتی زل ٥ لوتی وەکوو کەشك وەکوو کەشکۆڵ.

القَبُّ: نێری بەهێزو توانا چ لەئادەمیزاد بێ یان لە حوشترو شتی وابێ ٥ ڕابەرو سەرۆکی نەتەوەو گەل ٥ ئەو دابڕاویەی لەناوقەدی بەکرمدا هەیەو دەزوەکەی لەسەر هەڵدەکرێ ٥ گیرفانی ناوەوەی پۆشاك ٥ لغاوی ڕەق‌و گەورە.

القِـبُّ: ئێـسقانی بـەرزەوەبووی خـوار سێبەندەو زوور کلۆت.

القَبَّةُ: یەخەی کراس.

القُبَّـةُ: گومبـەز؛ بینایـەکی خـڕی کەوانـەیی ناوبۆشـە، بـەزۆری ئـەم بینایـە بەخـشت دروسـت دەکـرێ ٥ هەروا نـاوە بـۆ خێمەیـەکی بچکۆلە لای سـەروی کەوانـەیی بـێ ٥ (ك: قِباب وقبب).

القِبَّةُ من الشاة: ئەو شوێنەی جەستەی مەڕ کە ڕیخ‌و قشپلی دەگاتێ ٥ (ك: قِبابٌ).

القُبِّـيُّ: ئـەو کەسـەیە درێـژە بـە بـەڕۆژوبوون دەدا تـا کـز دەبـێ‌و ورگی بچوك دەبێتەوە.

القِبَةُ: بەمانا (القِبَّةُ) دێ.

القَبيـبُ: ڕوەکی وشکەوەبوو ٥ قـۆڕەی ورگـی ئەسـپ ٥ جـیرەی ددانـی حوشترە نێرەو ئەسپی نێـرو دەنـگ خواردنەوەیـەتی ٥ کەشـکی تـەڕو وشك کەتێکەڵ بەیەك بکرێن.

المُقَبَّبُ: هەرشتێك وەکوو گومبەز وابێ ٥ دەشگوترێ: (حافر مُقَبَّبٌ) سمێـکی خڕو کەوانەیی.

المُقَبَّبَةُ: دەگوترێ: (سُرَّةٌ مُقَبَّبَةٌ) نـاوك‌و ورگی کزو لاواز.

المَقبُوبَةُ: بەمانا (المُقَبَّبَةُ) دێ.

القَبَجُ: کەو ٥ یان هـەر باڵندەیـەك لـەو پێرە بێ.

قَبَحَ الله فلاناً قَبحـاً وقبوحـاً: پـەروەردگار فلانکەسـی لەهـەموو خێـرو بێرێـك دوورخستەوە.

قَبَحَ وجهه له: پێی گوت: خودا ڕوخسارت ناشیرین بکا.

قَـبَحَ الـشَّيْءَ قَبحـاً: شـتەکەی شـکاند بۆئەوەی بزانێ چی تێدایە یان ئـەوەی تێدایـە بێتـەدەر ٥ دەگـوترێ: (قَـبَحَ البثرة) دومەڵەکەی دڕی ٥ (قَبَحَ البَيضَةَ) هێلکەکەی شکاند.

قَبُحَ الشَّيْءُ قُبحاً وقباحَةً: شـتەکە ناشیرین بوو.

أقبَحَ فلان: فلانکەس کارێکی ناشیرینی ئەنجام دا.

قابَحه: جوێنی پێ دا.

قَبَّحَهُ: لە هەموو خێرو بێرێـك دووری خستەوە ٥ ناشیرینی کرد.

قَبَّحَ وجهَـهُ: پێـی گـوت ناشـیرین ٥ وتـی ئەو ناشیرینە.

قَـبَّحَ لـه وجهَـه: نـاڕەزایی دەربـڕی بەرامبـەر کارێـکی ناشـیرینی ئـەو کەئەنجامی دا.

قَـبَّحَ عليـه فعلَـه: لایـەنی ناشـیرینی کردەوەکانی ناشکرا کرد.

قَبَّحَ البَثـرَةَ: دومەڵەکەی گوشی پێش

ئەوەی بگاو کاتی دەرکردنی بێ.

إستَقبَحَهُ: بەناشیرین‌و خراپی لەقەڵەم دا.

القَبَاحُ: قەراخی ئێسقانی قۆڵە بەلای ئانیشکەوە.

القُــبحُ: پێــچەوانەی جــوانی ◊ واتــە ناشــیرین ◊ جــا ناشــیرینییەکە لــە کردەوە دابێ یان لە گفتاردا یان لە وێنەو ڕوخساردا بێ ◊ هەر شتێـك زەوقی ساغ‌و سەلیم قبووڵی نەکا.

القبیح: پێچەوانەی (الحسن)ە ◊ ناوە بۆ شتێـــك زەوقـــی ســـاغ لێـــی هەڵسڵەمێتەوە ◊ هەرشتێـك شەرع بەناپەسـەندی بزانـێ ◊ هەرشتێـك عورفی گشتی ڕەتـی بکاتـەوە ◊ (ك: قِباح وقَباحی وقُبحی).

القَبیحَةُ: ناپەسەند، ناشیرین، ناڕەوا.

المَقَـابِحُ: هـەر ڕەوشتێـك ناشـیرین بـێ هــەر ڕەوشتێـــك بــە ناپەســەند دابنرێ.

قَبَرَ المیتَ قَبْراً: مردووەکەی شاردەوە ژێـر گڵی دا.

أقْبَرَ فلاناً: قەبری بۆ فلان دیاری کرد.

أقْبَـرَ القـومَ: کوژراوەکـەی دایـەوە بـە خەڵــکەکە بۆئــەوەی بینێــژن ◊ دەشگوترێ: (أقبرهم قتیلهم).

القُبَـارُ: چـرای ڕاوکـەر لەشـەودا ◊ ئـەو مرۆڤانەی کۆدەبنـەوە بـۆ ڕاکێـشانی ئــەو شــەبەکەیەی خراوەتــە نــاو دەریاوەو زۆر نێچیری پێوە بوون.

القُبَّـرُ: جـۆرە باڵندەیەکـە لـەپێری (القبریات)ە دەنوکێـکی مـەخروطی هەیە ◊ سنگی پەڵەی ڕەشی پێوەن.

القَبْرُ: گۆڕ کە مردوی تێدا دەنێـژرێ ◊ (ك: قبور وأقبر).

القُبَرُ: ترێیەکی سپیە بۆڵەکانی درێژن، مێـوژی باشـی لێ دەکـرێ ◊ هـەروا بەمانا (القُبَّرُ) دێ.

القَبُـرورُ: خورمایـەك زوو بـەر بگـرێ ◊ یان بەرەکەی بەلقەکانیەوە بێ‌و لـێ نەکرابێتەوە.

المَقْبَرَةُ: گۆڕستان.

قَبَسَ النارَ قَبساً: ئاگرەکـەی هەڵـگیرساند ◊ داوای ئاگری کرد ◊ ئاگری برد.

قَـــبَسَ العلـــمَ: فێـــری زانیـــاری بـــوو ئیستفادەی زانیاری کرد.

قَبَسَ الرجـلَ علمـاً أو نـوراً: زانیـاری یـان ڕونــاکی‌و نــوری دا بەپیاوەکـە ◊ لـەو شتانە سوودی پێ گەیاند.

أقْبَسَهُ: دەستە چیلە ئاگرێکی پێدا ◊ یـان ڕونـاکیی کارەبـای پـێ بەخـشی یان فێری زانیاری کرد.

إقتَبَسَ ناراً: ئاگرێکی هەڵگیرساند.

إقتَبَسَ فلاناً: داوای ئاگری لە فلان کرد

٥ دەشگوترێ: (إقتَبَسَ منه علماً) سودی زانیاریی لێ کرد ٥ دەشگوترێ: (جئت لأقتبس من نورك) هاتم کەمێك لە نوری تۆ وەربگرم.

القابِسُ: سویچی کارەبا ٥ پلاکی کارەبا.

القابوسُ: پیاوی ڕوخسار جوانو ڕەنگ جوان.

القَبَسُ: ئاگر ٥ یان تروسکەیەك لەئاگر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ﴾.

القَبَسَةُ: تروسکە ئاگرێکە، دەستە چیلکە ئاگرێکە لەئاگری زۆر وەردەگیرێ ٥ بەمانا کاتی کورتو بەپەلە دێ ٥ دەگوترێ: (ما زُرتك إلا كقبسة العجلان) بۆ ماوەیەکی کورتو زۆر بەپەلە دیدەنیم کردی.

القوابِسُ: ئەو کەسانەی کە زانیاریو زانست دەبەخشنە کەسانی دی.

المِقْباسُ: دەستە چیلەی ئاگر ٥ مێینەیەك زوو ئاوس بێ.

المَقْبِسُ: ئەو شوێنەی پلاکی کارەبای پێوە دەکرێ بۆئەوەی هێزی کارەبای لێ وەربگیرێ.

المِقْبَسُ: ئەو دارو بنەوەندو سەرە بزوتەی ئاگری پێ دەگوێزرێتەوە.

المُقتَبِسُ: پشکۆ ئاگر.

قَبِصَ قَبصاً: بازێکی خێرای دا.

قَبِصَ الغلامُ: کوڕەکە بووبەگەنج.

قَبَصَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەسەرە پەنجە هەڵگرت.

قَبَصَ الرجلَ وغيرَهُ: نەیهێشت پیاوەکە کارەکەی تەواو بکا پێی بڕی، دەستی پێ لەکارەکە هەڵگرت ٥ دەگوترێ:

قَبَصَ الشارِبَ: نەیهێشت ئاو خۆرەوەکە ئاوەکەی بەتەواوی بخواتەوە، ئاو خواردنەوەکەی پێ بڕی.

قَبِصَ قَبَصاً: چوستو چالاك بوو ٥ توشی نەخۆشی جگەر بوو.

قَبِصَ الرجلُ: پیاوەکە سەری گەورە بوو (فهو أقبص وهي قبصاء) ٥ دەگوترێ: (هو أقبَصُ الرأس) سەر گەورەو سەر خڕە ٥ (هامة قبصاء) ناوچەوان پانو گەورە.

قَبَّصَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەسەرپەنجە هەڵگرت.

إقتَبَصَ: شتێکی لە شوێن دەستی ئەو وەرگرت ٥ شتێکی لێ فێر بوو.

إنقَبَصَ: وێکهاتەوە.

تَقَبَّصَ الجرادُ على الشجر: کوللەکە لەسەر درەختەکە گرد بوونەوە.

تَقَبَّصَ الحَبْلُ: حەبلەکە نەکشاو درێژ نەبوو.

القابِصَةُ: کۆمەڵو تاقم ٥ (ك: قوابص).

القَبْصُ: ئازارێکە لەجەرگدا پەیدا دەبێ.

القِبْصُ: كۆمەڵێكی زۆر لە ئادەمیزاد ٥ دەگوترێ: (هم في قِبْص الحصى) ئەوان بەئەندازەی بەردە وردە زۆرن، ئەژمار ناكرێن ٥ كۆمەڵە لمبی زۆر ٥ شارە مێرۆی قەرەباڵغ ٥ هەروا وشەی (القِبْصُ) بەمانا ئەصڵو وەجاغزادە دێ ٥ دەگوترێ: (فلان كريم القِبْصِ) فلانكەس نژاد پاكو وەجاغزادەیە.

القَبِصُ: دەگوترێ: (حَبلٌ قَبِصٌ) حەبلێكە ناكشێ درێژ نابێ.

القَبَصُ: بەمانا (القُبْص) دێ.

القُبصَةُ: ئەو شتەی بەسەرپەنجە هەڵی دەگری لەخۆراكو دانەوێڵە ٥ چنگە شت ٥ كوللەی گەورە.

القَبيصُ: كۆمەڵە گڵ ٥ ئەسپێك لەكاتی ڕاكردن دا سەری سمی لەزەوی بدا.

المِقْبَصُ: حەبلێك كە ڕادەهێڵدرێ لەبەر دەم ئەسپەكان دا لە گۆڕەپانی پێشبڕكێ دا بۆ ئەوەی لە سنووری حەلەبەكە تێنەپەڕن ٥ (ك: مَقابِص).

قَبَضَ الشَّيْءَ وعليه قَبضاً: شتەكەی گرت ٥ بەچنگ گرتی ٥ دەگوترێ: (قبض الدار أو الأرضَ) خانووەكە یان زەویەكەی خستە ژێر دەستی خۆیەوە.

قَبَضَ اللصَّ: دزەكەی دەستگیر كرد.

قَبَضَ عليه الرِزقَ: ڕزقو ڕۆژی لەسەر كەم كردەوە ٥ گوزەرانی تەنگ بوو.

قَبَضَ المالَ: ماڵەكەی وەرگرت.

قَبَضَ العامِلُ أجرتَه: كرێكارەكە كرێی خۆی وەرگرت.

قَبَضَ الله فلاناً وقَبَضَ روحَه: خودا فلانكەسی مراندو گیانی كێشا.

قَبَضَ يَدَهُ عنِ الشَّيْءِ: دەستی لەشتەكە گرتەوە وەری نەگرت.

قَبَضَ يده عن النفقه: دەستی خۆی لەنەفەقەو بەخشین گرتەوە ٥ قورئان دەفەموێ: ﴿وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ﴾.

قَبَضَ الشَّيْءَ: شتەكەی پێچایەوە.

قَبَضَ الظِّلَ: سێبەرەكەی كوێر كردەوە، لای برد.

قَبَضَ الطائِرُ جناحَيْه: باڵندەكە باڵەكانی كۆكردنەوە بۆئەوەی بفڕێ ٥ قورئان دەفەموێ: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ﴾.

قُبِضَ فلانٌ: فلانكەس مرد یان خەریك بوو بمرێ.

أقبضَ السيفَ: شوێن دەستی بۆ شمشێرەكە دروست كرد.

أقْبَضَ فلاناً المتاعَ: فلانكەسی واڵ كرد كاڵاكە وەربگرێ.

قابَضَهُ: هەریەكە لەو دووانە دەستی

بەسەر مافی ئەوی تردا گرت.

قَبَّضَ الشَّيْئَ: شتەکەی لەچنگی خۆیدا کۆکردەوە ٥ خستیە ژێر چنگی خۆیەوە ٥ کۆی کردەوەو پێچیایەوە ٥ دەگوترێ:

قَبَّضَ وجهَهُ: دەموچاوی خۆی وێکهێنایەوەو خۆی گرژ کرد.

قَبَّضَ فلاناً المالَ: ماڵەکەی خستە دەستی فلانکەسەوە.

إقتَبَضَ الشَّيْئَ: بەمانا (قَبَضَهُ) دێ.

إقتَبَضَ المتاعَ لنفسه: کالاکەی وەرگرت بۆخۆی.

إنقَبَضَ الشَّيْئُ: شتەکە وێکهاتەوەو کۆبۆوە.

إنقَبَضَ المالُ: ماڵەکە وەرگیرا.

إنقَبَضَ الرجلُ على نفسه: پیاوەکە بارودۆخەکەی پێ ناخۆش بوو بەو ژیانە ڕازی نەبوو خۆی گۆشەگیر کرد.

إنقَبَضَ عن الشَّيْئ: بێزی لەشتەکە هەڵسا.

إنقَبَضَ عن القوم: وازی لە خەڵکەکە هێناو جێی هێشتن.

إنقَبَضَ في حاجته: پەلەی کرد، چاکی داوێنی لێ هەڵماڵی.

تَقَابَضَ المتبايعان: *کڕیارو فرۆشیار هەریەکەیان مافی خۆی وەرگرت؛* فرۆشیار پارەو کڕیار کاڵا.

تَقَبَّضَ الشَّيْئُ: شتەکە وێکهاتەوەو کۆبۆوە.

تَقَبَّضَ الأسَدُ: شێرەکە خۆی کۆکردەوە بۆ هەڵمەت بردنو باز هاویشتن.

تَقَبَّضَ الجلدُ: پێستەکە گرژ بووو وێکهاتەوە.

تَقَبَّضَ عنه: دەموچاوی خۆی لێ گرژ کردنو پێناخۆشبوونی خۆی بەرامبەر دەربڕی.

القابِضُ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خوا ٥ لەبواری دەرماندا ناوە بۆ دەرمانێك کە سکچون بگرێتەوە فەزەلاتی ناو ڕیخۆڵەکان توند بکاتەوە.

القَبْضُ: دەگوترێ: (صار الشَّيْئ في قبضه) شتەکە بوو بە ملکی ئەو.

القَبْضَةُ من الشَّيْئ: چنگێك لەشت چنگ داگرتن ٥ دەگوترێ: (أعطاه قبضة من تمر) چنگە خورمایەکی دا بەفلان ٥ قورئان دەفەموێ: ﴿فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ﴾.

القُبْضَةُ: ئەوەی چنگی لێ دادەگرێو دەکەوێتە ژێر چنگتەوە.

القُبَضَةُ: کەسێك توند چنگ بەشت دا بگرێو هەرشتێکی لەدەستا بوو *بەری نەدا ٥ دەگوترێ: (رَجل قُبَضَةٌ*

رَفْضَة) پیاوێکە کەشتیێکی کەوتە دەست لەدەستی نابێتەوە ٥ هەروا وشەی (قُبضَة) ناوە بۆ شوانی حوشتر کە کۆیان دەکاتەوە لێیان دەخورێ بۆ ئەو شوێنەی مەبەستییەتی.

القبیض من الدّواب: ولاخێک لەغاردانـدا خێـرا خێرا قاچەکانی بهاوێ ٥ دەگوترێ: (فرس قبیض الشّدِ) ٥ هەروا وشەی (القبیض) ناوە بۆ پیاوی عاقڵو کاراو بەردەوام لەسەر ئیشی خۆی.

المَقبِضُ: شوێنی ماڵ دەستکەوتن ٥ دەسکی شمشێر کە بەدەست دەگیرێو پڕ بە مشتە.

المِقْبَضَةُ والمِقْبَضُ: بەمانا (المَقبِضُ) دێ.

المُنْقَبِضُ: کەسێک چەموشو دڵ تەنگ بێو نەکرێتەوە ٥ پیاوێکی کۆمەڵایەتی نەبێو حەزی لە گۆشەگیری بێ.

قَبَطَ الشَّيْءَ قَبطاً: بەدەست شتەکانی کۆکردەوە ٥ یان شتەکەی تێکەڵاو بەشتی تر کرد.

القِبطُ: وشەیەکی یۆنانییەو ناوە بۆ دانیشتوانی وڵاتی میصر ٥ وەڵێ ئەمڕۆ مەبەست بەو وشەیە مەسیحیەکانی وڵاتی میصرە ٥ (ك: أقباط).

القُبْطِيَّةُ: قوماشێکی سپی کەتانی تەنکە ٥ کاتی خۆی لە وڵاتی میصر چندراوە.

قَبَعَ القُنفُذُ قُبُوعاً: ژیشکەکە سەری خۆی خستە ناو پێستەکەیەوەو خۆی خڕکردەوە.

قَبَعَ الرجلُ: پیاوەکە سەری خستە ژێر کراسەکەیەوە.

قَبَعَ النجمُ: ئەستێرەکە دەرکەوت دوایی ون بۆوە.

قَبَعَ الراكع: پیاوەکە لەکاتی ڕکوع بردندا سەری زۆر شۆڕکردەوە.

قَبَعَ فلان: فلانکەس ماندوو بوو هەناسە برکێی پێ کەوت.

قَبَعَ في الشَّيْئ: چووە ناو شتەکەوە.

قَبَعَ في الأرض: بەناو زەویدا گەڕا، ڕۆیی.

قَبَعَ عن أصحابه: لەهاوەڵەکانی دواکەوت.

قَبَعَ الجَوَالِقَ: لێواری جەواڵەکەی هەڵگێڕایەوە، لێوارەکانی بۆ دیوی ناوەوە دادایەوەو بۆئەوەی بەئاسانی شتی ناوەوەی دەربهێنێ.

إقتَبَعَ السِّقاءَ: سەری خستە ناو کوپە ئاوەکەوەو ئاوی لێ خواردەوە.

إنقَبَعَ فلان: فلانکەس سەری خۆی خستە ناو کراسەکەیەوە.

إنقَبَعَ الطائرُ: باڵندەکە چووە ناو هێلانەکەیەوە.

القَابِعَةُ من خيول السبق: ئەو ئەسپەیە لە پێشبڕکێدا لەدوای ئەسپی یەکەمەومیە واتە بەدوای ئەسپی پێشکەوتووەیە.

القُبَاعُ: ژیشك ٥ ئامێری پێوانەی گەورە وەکوو تەغارو عەربە.

القُبَّعَةُ: کۆچکەی منداڵ ٥ جۆرە کڵاوێکە سەرو دەموچاو دەپارێزێ لەباران و تیشکی خۆر ٥ ستارەو بێری.

القِبَعَةُ: لوتی بەراز.

القُبَّعُ: ژیشك.

القُبَّعَةُ: دەگوترێ: (إمرأة قُبَعَةٌ طُلَعَة) ئافرەتێکە جارجارە سەری خۆی ون دەکاو جارجارەش سەر دەردێنێ چاو شارکێ و سەرە تاتکە دەکا.

القبيعَة من السيف: ئەو شمشێرەی بەقەراخی شوێنی دەست پێ گرتنیەوە پارچە زیو یان ئاسن هەبێ.

القَوْبَعُ: دەسکی شمشێر کە بەقەراخی جێ دەستەکەوە پارچە زیو یان ئاسن هەبێ ٥ باڵندەیەکی قاچ سوورە لە پێری (الـذعريات)ە دەندوکی قەڵشاوە.

قَبْقَبَ الفَحْلُ أو الأَسَدُ ونحوهما: کەڵەکە یان شێرەکە دەنگی خۆی لە گەروویا گێڕایەوەو دەنگی جیرکردنەوەو دەنگی لێ هات.

قَبْقَبَ الرجلُ: پیاوەکە قسەی تێکەڵ و پێکەڵی کردن و بزرکاندی ٥ (فهو قَبْقابٌ).

تَقَبْقَبَ الفحلُ أو الأسدُ: کەڵەکە یان شێرەکە دەنگی خۆی لە قورگیدا گێڕایەوەو خواردیەوە.

القُباقِبُ: زۆر بڵێ و چەقەچەناو.

القَبقابُ: نەعل ٥ قاپقاپ بنکەکەی لەدارەو پشت پێی لەچەرمەو شتی وایە.

قَبَلَ قَبْلاً: هات ٥ دەگوترێ: (قبل الليل أو العام أو الربيع).

قَبَلَت الريحُ: بایەکە هەڵی کرد.

قَبَلَ على العَمَلِ: پەلەی لە ئیشەکەدا کرد.

قَبَلَ المكانَ: شوێنەکەی خستە بەردەمی ٥ دەگوترێ: (قَبَلْتُ الجَبَلَ مرةً ودبرته مرة أخرى) جارێك کێوەکەم دەخستە بەردەمم و دەمێکیش دەم خستە دواخۆمەوە ٥ دەشگوترێ: (قَبَلت الماشِيَةُ الواديَ) ئاژەڵەکان هاتن بۆ شیوەکە ٥ (قَبَلَ النَعْل) پشتەپێی بۆ نەعلەکە دروست کرد ٥ (قَبَلَ الثوبَ) کراسەکەی پینە کرد.

قَبِلَ بفلان: بوو بە بەرعودەی فلان و کەفیلی کرد.

قَبِلَت القابلةُ الوَلَدَ: مامانەکە لەکاتی لەدایکبوونی منداڵەکەدا پێشوازی لێ کرد یەکەم کەس بوو لەکۆشی گرت.

قَبِلَ الشَّيْءَ قبولاً: بە پێخۆشحاڵیەوە دیاریەکەی وەرگرت ٥ دەشگوترێ: (قَبِلَ الله دعاءَ فلان) خودا نزای فلانی قبوڵ کرد.

قَبِلَ العَمَلَ: بە ئیشەکە ڕازی بوو ٥ (قَبِلَ الخَبَرَ) هەواڵەکەی بەلاوە ڕاست بوو بەڕاستی زانی.

قَبِلَ فلان قَبَلاً: فلانکەس لەچاویدا جۆرە خێلییەکی تێدا بوو ٥ (فهو أقبل) ٥ دەشگوترێ: (قَبِلَتْ عينه) ٥ (فهي قَبلاءُ).

قَبُلَ الرَّجُلُ قَبَلاً: پیاوەکە بوو بەکەفیل‌و بەرعۆدە.

أَقْبَلَ: هات، گەیشت ٥ دەگوترێ: (أقبل الركب) کاروانەکە گەیشت ٥ (وأقبل العام) ساڵ تازە بۆوە ساڵی نوێ هات.

أَقْبَلَ بالشيئ: شتەکەی چاك ئەنجام دا ٥ دەشگوترێ:

أقبلت الأرضُ بالنبات: زەویەکە گیاو گژی باشی ڕواند.

أقبل بفلان: فلانکەسی هەڵپشکنی‌و چەندو چونی لەگەڵ دا کرد بۆئەوەی کارەکە قبوڵ بکا.

أَقْبَلَ على العمل ونحوه: دەستی بەکارەکە کرد ٥ دەشگوترێ: (أَقْبَلَت الدنيا عليه): دونیا ڕوی تێ کردو خێرو بێری بەسەردا ڕژا.

أَقْبَلَ عينَ فلان: چاوی فلانی خێل کرد.

أَقْبَلَ فلاناً الشَّيْءَ: شتەکەی خستە بەردەمی فلان ٥ دەشگوترێ: (أقبلت الماشيةَ الواديَ) ئاژەڵەکانی بەرەو دۆڵەکە ئاڕاستە کردن.

أقبلنا الرماحَ نحو القوم: ڕمبەکانمان ئاڕاستەی خەڵکەکە کرد.

أَقْبَلَ فلاناً الطريقَ: فلانکەسی شارەزای ڕێگاکە کرد.

قابَلَهُ: بەرەو ڕوی بۆوە ڕوی تێ کرد.

قابل الشَّيْءَ بالشيئ: شتەکەی بەرامبەر شتەکە کرد.

قابل الكتاب بالكتاب: کتێبەکەی لەگەڵ کتێبەکەی تردا بەراورد کرد.

قَبَّلَهُ: ماچی کرد.

قَبَّلَ العامِلَ العَمَلَ: کرێکارەکەی واڵێ کرد بەشێوەی گرێبەست پابەندی کارەکە بێ.

إِقْتَبَلَ الرَّجلُ: پیاوەکە دوای گێلی‌و نەفامی عاقڵ بوو.

إِقْتَبَلَ أَمْرَهُ: دەستی بەکارەکەی کردەوە.

إِقْتَبَلَ الخُطبَةَ: بەشێوەی سەردەستەکی‌و ئیرتیجالی وتارەکەی خوێندەوە،

لەوە پێش ئامادەباشی بۆنەکردبوو.
تقـابَلا: بـەرەو ڕوی یـەکتر بوونـەوە ٥ ڕویان لەیەکتر کرد.
تَقَبَّلَ بە: بوو بەکەفیلیو بەرعودەی بوو.
تَقَبَّـلَ الـشَّیْءَ: شـتەکەی قبـوڵ کـرد، بەشـتەکە ڕازی بـوو ٥ دەشـگوترێ: (تَقَبَّـــلَ اللە الأعمـــال) خـــودا کردەوەکانت لێ وەربگریو پاداشتت بداتەوە.
إِســـتَقْبَلَهُ: پێـــشوازی لێ کـــرد ٥ بـــە پێخۆشبوونو سۆزەوە بەرەو پیری هات.
إِســـتَقْبَلَ الأمـــرَ: کارەکـــەی دەســـت پێکردەوە.
الإستقبال: زۆری پێشوازیی کـردن لـە میوان ٥ بەرپێلا.
القابلة: مامان ٥ (ك: قوابل).
قَوابـــل الأمـــر: ســـەرەتاکانی شـــت ٥ سەرەتاکانی کار.
القابلية: ئامادەباشی بـۆ قبـوڵ کردنـی شتێك.
القابول: هەڵاشێك لەنێوان دوو خـانوو یان دوو دیواردا کە بـەژێریا خەڵـك بڕوا واتە: دالان ٥ (ك: قوابيل).
القِبـالُ: ئەوەیـە دوو قـاچـی مرۆڤێـك پێــشەوەیان لێــك نزیــك بــێو پاژنەکانیان لێك دوورکەونەوە.
القُبَالُ من كل شيئ: سـەرەتای هـەموو شتێـك ٥ یەکەم دیمەن کـە دەیبینـی لەهەر شتێك.
قُبَـــالُ الدابـــة: ناوچـــەوانی ولاخو یاڵەکانی.
القَبالَةُ: کومپیالە ٥ دەشگوترێ: (نحن في قَبالة فلان) ئێمە لە ژێـر عوهـدەو پەیمانی فلان داین.
القِبَالَـةُ: کەفالـەتو بـەرعودە بـوون ٥ پیـشەی مامـانی ٥ کردەوەیـەك کـە مرۆڤ لە ئەستۆی دەگرێ.
القُبَالَة من الطريق: ئەوەی دێتە بەردەم ڕێگا ٥ دەگـوترێ: (جلس فلان قُبالـة فلان) فلانکـەس لەبەرامبەر فلانـدا دانیشت.
قَبْلُ: زەرفی زەمانی ڕابردوە ٥ یان زەرفی مەکانی پێشەوەیە.
القُبْلُ: مەبەست ٥ دەگوترێ: (إذاً أقبل قُبْلَـــك) کـەوابێ مـن مەبەسـتی تـۆ دەکەمە مەبەستی خۆم.
القُبُـــلُ: پێــشەوەی شــت ٥ قورئــان دەفەرموێ: ﴿إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِـن قُبُلٍ فَصَدَقَتْ﴾ ٥ هەروا وشـەی (قُبُلْ) نـاوە بـۆ بنـاری کێـو ٥ بـۆ سـەرەتای زەمـانو ڕۆژگـار ٥ دەگـوترێ: (کـان هذا في قُبُل الـصيف): ئەمـە لەپێش هاتنی هاوین دا بوو ٥ هەروا ناوە بۆ

شەرمگای پێشەوەی پیاو و ئافرەت ٥ دەشگوترێ: (رأيته قُبلاً) بە ئاشکرا ئەوم بینی.

القِبَلُ: هێزو توانا ٥ دەگوترێ: (مالي به قِبَلٌ) ئەمن توانای ئەوەم نیە ٥ (لي قِبَلَ فلان دين) من لای فلان قەرزم هەیە.

القُبَلُ: دەگوترێ: (رأيته قُبلاً) بەئاشکرا ئەوەم بینی.

القَبَلُ: جۆرە خێلییەکە لەچاودا ٥ بەڵگەی ئاشکرا .کێو و گردو تەپۆڵکە ٥ بناری کێو ٥ دەگوترێ: (إنزل بقَبَلِ هذا الجبل) دابەزە بۆ بناری ئەو کێوە.

القُبْلَةُ: ماچ ٥ نیشانەیەکە بە گوێچکەی مەڕەوە.

قُبْلَةُ الحُمىَّ: زیبکەیەکە لەسەر لێوی لەرزوتادار پەیدا دەبێ.

القِبْلَةُ: ڕۆگە ٥ کەعبە کە موسوڵمانان لە نوێژدا ڕوی تێدەکەن ٥ لایەن و ڕو ٥ دەگوترێ: (ما لكلامه قِبْلَة) قسەکەی هیچ ڕویەکی نیە.

القَبَلَةُ: میرویەکە لەناو کۆمەڵگای پاشکەوتوودا هەڵی دەگرن، بەخۆیدا دەکەن بۆ دەفعی چاوەزار یان بۆ دەستەبەر کردنی خۆشەویستی یەکێکی تر بۆخۆی، بەتایبەتی

هەندێ ئافرەتی کاڵفام بەکاری دەهێنن بۆئەوەی مێردەکەی خۆشی بوێ ٥ ئێستاکە دەبینی هەندێ کەس میروی شین بە پێشی ئۆتۆمبێلەکانیانەوە دەکەن ئەوە پاشماوەی ئەو داب و نەریتە دواکەوتووەیە.

القَبُولُ: ڕەزامەندیو مەیلی دڵ بۆلای جوانیو خاڵو نیشانە ٥ بای صەبا.

القَبِيلُ: چینو کۆمەڵو شوێنکەوتەو داروودەستە ٥ هاوشێوە ٥ کەفیلو بەرعوودە ٥ عەریف.

القَبيلة: هۆزو خێڵو تایەفە ٥ سیرمەی لغاو ٥ کونە قۆبچە ٥ ئێسقانێکی سەرە ٥ (ك: قبائل).

قبائل الشجرة: لقو پۆپی درەخت ٥ دەشگوترێ: (ثوب قبائلُ) قوماشی ڕزیو.

المقابَلُ من الرجال: پیاوی وەجاخزادە لەلایەن دایكو باوکەوە.

المقابَلَةُ من الشاء والنوق: مەڕو حوشتری گوێ هەڵدڕاو لەلای پێشەوەی گوێیان دڕاویەکە دیارنەبێ.

المقابَلَة: لە زاراوەی زانستی بەدیع دا بریتیە لەوەی دوو مانا یان زیاتر بهێنی، ئەمجار دژی ئەو مانایانە

بێنــی وەکــوو (فليــضحكوا قلــيلا وليبكوا كثيرا).

المقبَلَـةُ: (أرض مقبلــة) زەويەکــە بــاران ناوبــەناو لێــی بــاريوه هــەمووی نەگرتۆتەوه.

قَــبَنَ قبونــاً: بــەناو زەويــدا گــەڕا بــۆ بەدەستهێنانی سودو قازانج.

أقْبَنَ فلان: فلانکەس تی شکا هــەلات ٥ خێرا بازی هاويشت.

قَبَّنَ الشَّيْئَ: بە قەپان شتەکەی کێشا.

القِبانَة: قەپانچيەتی.

القَبَّــانُ: قــەپان ئامێرێــکە بــۆ پێــوانی شــت ٥ چــاودێرو ئەمينـــدار ٥ دەگــوترێ: (فــلان قَبــان علــى فــلان) فلانکـــەس چـــاودێری فلانـــە بەئيـــشەکانی دا دەچـــێتەوه ورد بينييان تێدا دەکا.

القَبِنُ: کەسێك کارەکانی بــەجوانی بــۆ ڕەهــا نــەکرێن و هەرخەرێــك بــێ و بەرهەمی باشی نەبێ.

قَبَاهُ قَبْواً: بەســەری پەنجــەی شــتەکەی کــۆکردەوه ٥ دەشــگوترێ: (قبــا الزعفــران ونحــوه) زەعفەرانەکــەی چنی.

قبا الشَّيْئَ: شتەکەی کەوانە کردەوه.

قبا البناءَ: باڵەخانەکەی بەرز کردەوه.

قَبَّــی الثــوبَ: قوماشــەکەی وا درو بەکەڵکی ئەوه بێ لەسەر پۆشاکەوه لەبەر بکرێ.

قَبَّی المتاعَ: کاڵاکەی پێچايەوەو ئامادەی کرد بۆ ناردن بۆ شوێنێکی تر.

إنقَبَى: خۆی شاردەوه.

تَقَبَّى الشَّيْئُ: شــتەکە وەکــوو گومبــەزی لێ هات.

تَقَبَّــى فــلان: فلانکــەس پــاڵتۆی لەبــەر کــرد ٥ ڕۆبــی زانکۆی لەبــەر کــرد ٥ دەگــوترێ: (تَقَبَّــى قبــاءه) پاڵتۆکــەی خۆی لەبەر کرد.

القابياءُ: پياوی خراپو خوێڕی ٥ (بنــو قابيــاء): کۆمەڵێــك مــرۆڤ کۆببنــەوه بۆ مەی خواردنەوه.

القابيــة: ئافرەتێــکە ڕوەکــی عوصــفور بچنێ و کۆی بکاتەوه.

القِبَا: (قِبَا القوس) نيوەی کەوان، واتــە: نيوەی دارە کەوانەييەکە.

القَبَاءُ: پۆشاکێــکە لەســەر پۆشــاکی تــر لەبــەر دەکــرێ وەکــوو پــاڵتۆو ڕۆبــو ســەدريە ٥ يــان کراسێــکی درێــژەو پشتێنی لەسەر دەبەسترێ.

القَبْوُ: تاقمێــکی کەوانــەيی ٥ ســەرداب و ژێــر زەمينێــکە لەهاوينــدا فێنــك و گونجــاوه بــۆ تێــدا هەڵــگرتنی شيرەمەنی و ميوه.

القبــوَة: کورەخانــە ٥ دوکــەڵ کێــشی تەندور.

قَتَّبَـهُ قَتْبـاً: ڕیخۆڵـەی سـورکراوەی دەرخوارد دا.

أقْتَبَ البعيرَ: کورتانە بچکۆڵەی لەپشتی حوشترەکە شەتەك دا.

أقْتَـبَ الـيمينَ: سـوێندەکەی جـەخت کردەوەو گەورەی کـرد ٥ (أقْتَبَ فلاناً يمينـاً): سوێند خواردنەکەی لەسـەر فلانکەس گران کرد.

أقْتَبَ الدينَ فلاناً: قەرزەکە فلانکەسی لە گل‌و گۆ خست.

قَتَّبَـــهُ تَقْتيبـــاً: کەوانـــەی کـــردەوە چەماندیەوە.

القَتَـــبُ: زیـــن‌و کورتانێـــکی بـــچوکە بەئەندازەی دوگی حوشترە.

القَتِـبُ: پیـاوی کـەم چڵێدانەو تـوڕەو تەوسن ٥ کەسێـك زوو توڕە بێ.

القِتْبُ: بەمانا (القَتَـبُ) دێ ٥ ڕیخۆڵـە ٥ ئـامێری نـاعورو ئـاو هەڵکێـشان بەهـەموو جۆرەکانیـەوەو بەهـەموو پارچەکانیەوە.

القِتْبَةُ: ڕیخۆڵە ٥ (ك: قِتب).

القَتوبَةُ من الإبل: حوشترێکە کە زین‌و کورتانی بچوکی لێ شـەتەك درابـێ ٥ لەحەدیـسدا هـاتووە: (لا صـدقة في الإبـل القتوبـة) زەکات لـە حوشـتری تـەرخانکراو بـۆ ئـاو هەڵکێـشان‌و نیش کردنی لەو جۆرە نیە.

قَتَّ فلان قَتّاً: فلانکەس درۆی کرد.

قَـتَّ فـلان بـين النـاس: فلانکـەس گـوێی هەڵخـست بۆئـەوەی قـسەی خەڵـك ببیسێ‌و ئەوان پێی نەزانن.

قَتَّ فلاناً: شوێن فلانکەس کەوت بەنهێنی بۆئـەوەی بزانـێ چـی دەکـاو بـۆ کـوێ دەچێ.

قَتَّ الحديثَ: قسەکەی بەشێوە هەڵەوگێڕو تەزویر گێڕایەوە ٥ دەگوترێ: (هو يقت الحـديث) قـسەکە تـەزویر دەکاو درۆو دەلەسـەی پێـوە دەنـێ‌و وایـشی نیـشان دەدا کەحەق‌و ڕاستە.

قَتَّ أثر الشَّيْئِ: بەدوادا چوونی بۆ شتەکە کردو ویستی بزانێ چۆنەو چییە.

قَتَّ الشَّيْئَ: شتەکەی ئامادە کـرد ٥ کـەمی کـردەوە ٥ کـەم کـەم گـردی کـردەوە ٥ (فهو قَتات وقتوت).

قَتَّـت الأحاديـثَ: قـسەکانی بەشـێوەی نالەبار و گەندەڵی گەیاند.

قَتَّتَ الأفاويه: داو و دەرمانەکانی خستە ناو مەنجەڵەکەوە بۆ کوڵاندن.

قَتَّـتَ الزيـتَ: لـەناو زەیتەکـەدا بـۆنی خۆشـی تـێ کـردو قرچـاندی ٥ یـان زەیتـەکەی تێـکەڵی ڕۆنـی بۆنخۆش کرد (فهو مُقَتَّت).

القَـــتُّ: درۆی ئامـــادەکراو ٥ هـــەموو ڕوەك‌و گژو گیایەك کە خۆڕسك بێ

یان بچێندرێ له باخچەو بەردرگادا.

القَتَّاتُ: ئەو کەسەی خۆ لەخەڵك دەگرێو گوی بۆ وتو وێژەکانیان هەڵدەخاو ئەوان ئاگایان لێ نیە.

قَتِدَت الإبل قَتَداً: حوشترەکە توشی سك ئێشە بوو بەهۆی خواردنی ڕوەکی (قەتاد) گوێنی.

القتاد: ڕوەکێکی پتەوە چقڵاویە له پێری (القرنیة)یە لە وڵاتی سودان پێی دەگوترێ: (الخشاب) باشترین صەمغی لێ بەرهەم دەهێندرێ، ئەم ڕوەکە لە وڵاتی کوردستان پێی دەگوترێ گوێنیو لە کوێستانەکان خۆرسکەو کەتیرەی لێ بەرهەم دەهێندرێ، ئەم ڕوەکە چقڵەکانی دەبرووزێنرێو ورد دەکرێ باشترین لەوەڕو ئالفە بۆ ڕەشە وڵاخ.

القَتَدُ: ئەو دارو تەختەیەیە بۆ ڕەحلو شەبەکەی دەوری دووگی حوشتر پێکەوە شەتەك دەدرێ وەکوو جۆرە کورتانێك ٥ (ك: أقتاد و قتود).

قتر فلان قَتْراً: فلانکەس ژیانی تەنگو گوزەرانی ناخۆش بوو.

قتر فلان على عیاله: فلانکەس کەمو کوڕی ڕەچاو کرد لە بەخێوکردنی ماڵو منداڵی دا.

قتر اللحمُ: گۆشتەکە بۆنو بەرامی بڵاو بۆوە.

قتر للأسد: له نزیك داو و تەڵەوە گۆشتی بۆ شێرەکە دانا بەجۆرێك شێرەکە بۆنی گۆشتەکە بکا بۆئەوەی بکەوێتە داوەکەوە.

قَتَّرَ الشَّيْءَ والأمرَ: شتەکەی بە پێویست زانی، کارەکەی بە پێویست لەقەڵەم دا ٥ شتەکەی فڕێ دایە لاوە ٥ هەندێ لە شتەکەی خستە پەنا هەندێکی.

قَتَّرَ الدِرعَ: سەرە بزماری تیژی بۆ زرێکە دروست کرد.

قَتِرَ البخورُ و اللحمُ وغیرُهُ قَتَراً: بوخورەکە یان گۆشتەکە بۆنو بەرامی بڵاو بۆوە.

أقتر الرجلُ: پیاوەکە گوزەرانی تەنگ بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ﴾.

أقترت المرأةُ: ئافرەتەکە دار عودو بوخوری سوتاند.

أقترت الصَّائِدُ أو الصَّيدُ: نێچیرەوانەکە یان نێچیرەکە چووە کۆختەکەوە.

أقتر الله رزق فلان: خودا ڕزقی فلانی کەم کردەوەو گوزەرانی ناخۆش کرد.

أقْتَرَ النارَ: ئاگرەکەی واڵێ کرد دووکەڵ بکا.

قَتَّرَ على عیاله: له ڕوی بەخێو کردنی ماڵو منداڵیەوە ڕژدو چروك بوو

باش بەخێوی نەکردن.
قَتَّـرَ الـشواءُ: بـۆنی برژاوەکـه بـڵاو بۆتەوه ٥ دەشکوترێ:
قَتَّـرَ الرجـلُ الـشواءَ: پیاوەکـه بـۆنی برژاوەکەی وروژاند.
قَتَّـرَ الـصيّادُ للأسـد: نێـچیرەوانەکه گۆشتی بۆ شێرەکه لـه نزیـك داو و تەڵەکەدا دانـا بۆئـەوەی بـۆنی بکاو بکەوێتە داوەکەوه.
قَتَّـرَ الأشـياءَ وبينهـا: شـتەکانی لێـك نزیك کردنەوەو ئامادەی کـردن بـۆ بـەکارهێنان، لـه حەدیـسدا هـاتووه: (أن أبا طلحة كان يرمي والنبي صلى الله عليه وسلم يُقَتِّرُ بـين يديـه) واتـه: ئـەبو تەڵحـه تیربـارانی کافرەکـانی دەکـــــرد پێغەمبـــــەر (د.خ) سەرەتیرەکانی بۆ ڕێك دەخستن.
قَتَّرَ فلاناً على قُترِهِ: فلانکەسی بەسـەر لادا خست.
اقْتَتَرَ الـصائدُ في قترتـه: نێـچیرەوانەکه چووه ناو ڤوختەکەیەوه، خۆی تێدا حەشار دا.
تَقَاتَرَ القومُ: خەڵکەکه فێڵو فەرەجیان لەیەکتر کرد.
تَقَتَّرَ فلان: فلانکەس ڕقی هەڵساو خۆی ئامادە کرد بۆ کێشەو دەمە دەمێ.
تَقَتَّـرَ فـلان للـصيد: فلانکـەس لـه ڤوختەکەیـدا خـۆی حەشـاردا بۆئـەوەی فـێڵ لـه نێـچیرەکه بکـاو بیگرێ یان بیکوژێ.
تَقَتَّـرَ عنـه: لێـی لاکـەوت، لێـی دوور کەوتەوه.
تَقَتَّرَ فلاناً: هەوڵیدا فێڵ لـه فلانکـەس بکاو غافڵ گیری بکا.
القاتِرُ: زەعیفو لاواز.
القُتـارُ: دوکەڵێـك بۆنێـکی تایبـەتی هەبێ کەبەهۆی برژاندنو کوڵاندن، یان سوتاندنی ئێسق یان بوخور.
القُتْرُ: ئەملاو ئەولای شت ٥ (ك: أقتار).
القِتْـرَةُ: قەصـەب کەئاڕاسـتەی ئامـانج دەکـرێ ٥ (ك: قِتَـرٌ) ٥ (إبـن قِتْـرَة) مارێـکی پیـسه بەهـەر کەسێـکەوه بدا دەیکوژێ.
القُتْـرَةُ: گـوزەرانی نـاخۆشو تـەنگ ٥ کونو درز لە جۆگا ئاو یان حـەوزی ئاو یان بۆری ئاو کەئاوی لێ بچێ بۆ ناو باغچە ٥ کونی سورگیو زەمانـەی کیلۆن کـه لـەکاتی داخـستن دا ئـەو زەمانەیه تێیـدا دەوەسـتێ ٥ ئەڵقـەی قەڵغانو زرێ ٥ کونی تەندور، چاوی تەندور ٥ کونێـك کـه دەران دەر بـێ ٥ کۆختـەو سەنگەری نێـچیرەوان کـه خـۆی تێـدا حەشـار دەدا لـەکاتی هەوڵدانی دا بۆ گرتنی.

القَتَرَةُ: شێوه دوکەڵو تەپو تۆزێکە لەکاتی کارەساتی ناخۆشدا دەموچاو دادەگرێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ، تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ﴾.

القَتُورُ من الرجال: پیاوی ڕژدو چروكو بەخیل.

القتيرُ: سەری بزمار لەنەڵقەی زرێ دا ٥ سەرەتای دەرکەوتنی موی سپیو نیشانەی پیری.

قَتِعَ قُتوعاً: چەوسایەوەو ژێردەستەو زەلیل بوو.

قاتَعَهُ: شەڕی لەگەڵ کرد، کوشتی.

القِتْعُ: شانەی هەنگ لە کونە شاخێکی کەمێك قوڵ.

القَتَعُ: کرم بەگشتی ٥ کرمێکی سورە وەکوو مۆرانە وایە دار دەخوا.

القَتَعَةُ: زەلیلو ژێردەستەو چەوساوە.

قَتَلَهُ قَتْلاً: کوشتی ٥ دەشگوترێ: (قَتَعَ الله فلاناً) خودا شەڕو نەگبەتی فلانکەسی لابرد ٥ برسیایەتی یان تینوایەتیەکەی نەهێشت ٥ (قتل غليله) شیفای دا ٥ (قتل الخمر) ئاوی تێکەڵ بە شەرابەکە کرد بۆئەوەی کە سکونیو کاریگەریەکەی کەم بێتەوە.

قَتَلَ فلاناً: فلانکەسی زەلیل کرد.

قَتَلَ الشَّيْئَ علماً: چووە ناو شتەکەوەو لێی کۆڵیەوەو چووە بنجو بناوانی باسەکەو بەتەواوی تێیدا کارامە بوو.

أَقْتَلَهُ: ڕاینواند بۆ کوشتن.

قاتله مقاتلة وقتالاً: شەڕی لەگەڵ کرد ٥ مەنعی کردو لەمپەڕی خستە بەردەم ٥ لە حەدیسدا هاتووە کە پێغەمبەر (د.خ) دەربارەی کەسێك کە بە بەردەم نوێژکەردا بڕوا فەرمویەتی: (قاتله فأنه شيطان) مەیهێڵەو ڕەدی بکەرەوە ئەوە نوێژ بڕە.

قاتَلَ الله فلاناً: خودا نەفرینی لە فلانکەس کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾.

قَتَّلَ فلاناً: فلانکەسی کوشتو ئەتکی جەستەی کرد ٥ زەلیلو ژێرباری کرد ٥ دەگوترێ: (قلب مُقَتَّلٌ) سۆزو عیشق کاری تێ کردووە.

قَتَّلَ القومَ: ژمارەیەکی زۆری لە قەومەکە کوشت.

إقتَتَلَ القومُ: خەڵکەکە یەکتریان کوشتو بڕ کرد.

إقْتَتَلَت النساءُ فلاناً: ئافرەتەکان فلانکەسیان توشی داوی عیشق کردو وازیان لێ نەهێنا تا لەناویان برد.

إقْتَتَلَهُ الجِنُ: جندۆکه شێتیان کردووه.

أُقْتُتِلَ الرَّجُلُ: پیاوەکە عەشقو دڵداری شێتی کردووه ٥ عەقڵو هۆشی لەدەست داوه.

تقاتل القوم: خەڵکەکە یەکتریان کوشتو بڕ کرد.

تَقَتَّلَ القومُ: خەڵکەکە شەڕیان بوو.

تَقَتَّلَ الرجلُ لحاجته: پیاوەکە بەپیر پێداویستیەکانی خۆیەوه چوو هەوڵی دابینکردنی دا.

تَقَتَّلَ للمرأة: خۆی بۆ ئافرەتەکە گەردنکەچ کردو ملکەچی بوو.

تَقَتَّلَتِ المرأةُ في مشيتها: ئافرەتەکە لە رۆیشتنی دا خۆی باداو لارو لەنجەی کرد.

تَقَتَّلَت المرأةُ للرجل: ئافرەتەکە خۆی ئارایش داو خۆی رازاندەوه بۆ پیاوەکە تاوای لێ کرد عاشقی بێ.

إستَقْتَلَ: ملکەچی کوشتن بوو.

إستَقْتَلَ في الأمر: لەکارەکە دا ملکەچی بوو.

القَتَالُ: نەفس ٥ یان باقی مەندەی نەفس ٥ دەگوترێ: (أصاب قَتَالَهُ) ٥ (دابة ذات قَتال) ئاژەڵێکە گۆشتو بەزی زۆره.

القِتْلُ: هاوشانو بەرامبەر ٥ دەگوترێ: (هما قِتلان) ئەو دووه هاوشانی یەکترن ٥ زاناو ئاگادارو لێزان بەکاروبار، دەگوترێ: (إنه لقِتل شَرّ) ئەو لێزانە لەشەڕو جەنگ دا.

القَتُولُ: کەسێك زۆر بکوژ بێ زۆری خەڵك کوشتبێ.

المُقاتِلُ: جەنگاوەر، ئامادەکراو و رامکراو بۆ شەڕ.

المُقَتَّلُ: ماندو و شپرزه بەکاری گەردنکەچیو زەلیلی ٥ پیاوی قاڵبوو و لە بۆتەدراو و خاوەن ئەزمون.

المُقْتَتَلُ: شوێنی شەڕو جەنگ یان کاتی شەڕو جەنگ ٥ شوێنی کوشندەی ئادەمیزاد یان گیانلەبەری تر کە پێکراو زەبری لێ درا گیانی لەدەست بدا ٥ دەگوترێ: (مقتل الرجل بين فكيه) کوشندەترین شوێنی ئادەمیزاد لە نێوان دووشەویلەیەتی واتە: زوبانیەتی ٥ دەشگوترێ: (وَلَّني مقاتِلَك) ڕوم تێکە دەموچاوت بخەره بەرامبەرم.

المَقْتَلَةُ: گۆڕەپانی شەڕو جەنگ، شەڕی کوشندەو تارومار کەر ٥ دەگوترێ: (كانت بالروم مقتلةٌ عظمة).

قَتَمَ قَتوماً: تەپوتۆزاوی مەیلەو ڕەش یان مەیلەو سوور ٥ دەگوترێ: (قَتَمَ الغُبَارُ، وقَتَمَ الوجه).

قَتَمَ النهارُ: ڕۆژەکە تەپوتۆزی زۆری تێدا بوو.

قَتِمَ قَتَماً وقُتُوماً: بەمانا (قَتَم) دێ ٥ (فهو أقتم وهي قتماء).

أقتَمَ الشَّيْئُ: بەمانا (قَتَمَ) دێ.

أقْـتَمَ اليـوم: ڕۆژەکـە تـەپوتۆزی زۆر بوو.

الأقْـتَمُ: شتێـك کـە تـەپوتۆزاویو مەیلـەو ڕەش یـان مەیلـەو سـوورە ٥ (أحمر قاتِمٌ) ڕەنگی زۆر سوور.

القتـام: تـەپوتۆزی مەیلـەو ڕەش ٥ دەگـوترێ: (إرتفع القتامُ حتى خفيـت الاعـلام) تـەپوتۆزی هێنـدە بـەرز بـوو نیـشانەو دیاردەکـان تارماییـان نەما.

القَتَمُ: تـەپوتۆز ٥ بایەکە تـەپوتۆزی زۆر بهێنێ.

القَتَمَـةُ: ڕنگێـکە تـەپوتۆزی مەیلـەو سوورە ٥ یان مەیلەو ڕەشە.

قَتَنَ المِسْكُ أو الدَّمُ قتوناً: میسکەکە وشك بوو تەڕایی نەماو ڕەش هەڵگەڕا.

قَتُنَ الرجلُ وغيره قَتانةً: پیاوەکە خواردنی کـەم بـوو کـزو لاواز بـوو (فهـو وهـي قَتِين).

أقْتَنَ: بەمانا (قَتَنَ) دێ.

القَتِينُ: هەژار پـێ ٥ کـزو لاواز ٥ سـەرە ڕمبی تیژ.

قتا فلاناً قَتْواً: خزمەتی فلانکەسی کرد ٥ دەگوترێ: (فلان يقتو الملوك) فلانکـەس خزمەتکاری پاشایان دەکا.

إقتَـوی فـلان: فلانکـەس بـوو بـە خزمەتچی.

المقتـوی: خزمـەتکار ٥ (ك: مقاتيـــة ومقتورن).

المقتـوين مـن النـاس: کەسانێـك بەنانەسکی خزمەتی خەڵك دەکەن ٥ بۆنێرو مـێو تـاكو کۆ و دوانـی بەیـەك شـێوە دەگـوترێ: (رجـل مقتوين) و (إمرأة مقتـوين) (ورجـلان مقتـوين وإمرأتـان مقتـوين ورجـال مقتوين و نساء مقتوين).

أقْثأ المكان: شوێنەکە خەیارو شتی وای زۆرە ٥ دەگـوترێ: (أقْثـأ القـوم) خەڵکەکە خەیاریان زۆر بوو.

القِثـاءُ: جـۆرە کاڵەکێـکە لەخـەیار دەچـێو لـەو درێـژتر دەبـێ وەکـوو تـرۆزیو کالیـار ٥ لـە وڵاتـی میـصر بەهـەموو جۆرەکـانی دەگـوترێ خەیار.

المَقْثـأة: شوێنێـك خـەیاری لێ بـێ، خەیاری لێ بچێندرێو لێـی بـڕوێ ٥ (الأرض المقثأة) زەویەك خەیاری زۆر بێ.

قَثَّ الشَّيْئَ قَثّاً: شتەکەی کۆکردەوە زۆری

گردکردەوە ٥ دەگوترێ: (قَثّ فلانٌ مالاً) فلآنکەس ماڵو سامانێکی زۆری کۆکردەوە ٥ دەگوترێ: (وجاءَ يَقُثُّ معه دينا عريضة) ٥ هەروا وشەی (قَثّ) بەمانا لابردنو ڕادان دێ، دەگوترێ: (قَثَّ السيلُ هشيم النبات) لافاوەکە پوشو پەلاشەکەی ڕاداو پێش خۆی دا.

إقْتَثَّ الشَّيْءَ: شتەکەی لەڕەگ دەرکێشا، لە بێخ هەڵی کەند.

إقْتَثَّ القومَ عن أصلهم: خەڵکەکەی لەشوێن خۆی هەڵکەند.

القُثاثُ: کالآ ٥ دەگوترێ: (جاء القوم بقُثائِهم) خەڵکەکە بەخۆیانو کالآکانیانەوە هاتن.

القَثاثَةُ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد.

القَثيثُ: ئەو توێکڵو پرژو پالەیە لەقەدی دارمێو یان دارخورما دەکەوێتە خوار ٥ ئەمامە خورما لەو کاتەدا کەلە بنکەکەی خۆی هەڵدەکەندرێ.

القَثيثَةُ: بەمانا (القثاثة) دێ.

المَقَثَّةُ: تەختە دارێکی پانە منداڵ یاریی پێ دەکەن.

قَثَمَ فلان في مشيه: فلآنکەس لە ڕۆیشتندا تەمبەڵی کرد.

قَثَمَ لفلان من ماله: لەماڵو سامانی خۆی بەشی فلآنکەسی دا.

قَثَمَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەموو یان زۆربەی کۆکردەوە.

إقْتَثَمَ الشَّيْءَ: بەمانا (قَثَمَهُ) دێ ٥ شتەکەی لەبێخ دەرهێناو شوێنەواری لێ نەهێشتەوە.

قَثامِ: ئیسمی فیعلی ئەمرە بەمانا (أقْثِمْ) دێ ٥ هەروا ناوە بۆ کەمتیاری مێ لەم ڕووەوە کەمتیاری مێ تەمبەڵەو لە ڕۆیشتندا زۆر لەسەر خۆ دەڕوا.

القَثُومُ: کەسێك کۆکەرەوەی خێرو بێر بێ

قَثا فلان: فلآنکەس شتێکی خوارد خرمەی هات وەکوو خەیارو ترۆزی.

قَثَا المالَ: ماڵو سامانی کۆکردەوە.

قَحَبَ الجملُ أو الفرسُ قَحْباً وقُحاباً: حوشترەکە یان ئەسپەکە کۆکەی هاتێ کۆکی.

قَحَبَت المرأةُ: ئافرەتەکە داوێن پیس بوو.

قَحَّبَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (قَحَبَ) دێ.

تَقَحَّبَت المرأةُ: ئافرەتەکە بوو بەقەحبە.

القُحابُ: تێکچوونی ناوەوەی جەستە بەهۆی کۆکە.

القَحْبُ: بەتەمەنو کۆنەساڵ کە کۆکەی بێ.

القَحْبَةُ: پیرەژنی پیرەساڵ کە کۆکەکۆکی بێ ٥ کەسێك ناوەوەی جەستەی داوەشابێ بەهۆی دمردەوە.

قَحَّ قَحوحةً: پاڵفتەو پوختە بوو.

القُحاحُ: پوختەو خاڵی لەکوێزرو خشتو خاڵ ٥ دەشگوترێ: (أعرابي قُحاح): عەرەبێکی ڕەسەنو لادێ نشینو سارانشینە، تێکەڵ بەشارو شارستانیەت نەبوە ٥ دەشگوترێ: (صار الی قحاح الأمر) چووە ناو کرۆكو جەوهەری شتەکە.

القُحُّ: (القحاح) پاڵفتەو ڕەسەن ٥ وەجاخزادەو نەجیب.

قَحَرَ الرجلُ أو البعيرُ قحوراً: پیاوەکە یان حوشترەکە چووە ساڵەوەو گوڕی گەنجی تێدا ماوە.

القحارية من الجمال والرجال: حوشتری قەبارە گەورە مرۆڤی زەبەللاحو جەستە زل.

القَحْرُ: پیر، بەساڵاچوو کە کەمێك هێزو گوڕی گەنجی تێدا مابێ ٥ (ك: أقحر وقحور).

قَحَزَ الرجلُ قَحْزاً: بەتوڕەیی بازی دا.

قَحَزَ عن ظهر دابته: لەسەر پشتی وڵاخەکە کەوتە خوار.

قَحَزَ به: خستی، بەزەویدا دا ٥ دەگوترێ: (ضربهُ فَقَحزَهُ).

قَحَزَ الرامي السَّهمَ: تفەنگ هاوێژەکە نەیزانی تفەنگ بهاوێ گولەکە کەوتە بەردەمی نیشانەو نەیپێکا.

قَحَزَ فلاناً وغيره عن الماء: فلانکەسی لەئاوەکە گێڕایەوە (فهو قاحِزٌ).

قَحَّزَهُ: وای لێ کرد باز بدا، هەڵمەت بەرێ.

القُحّازُ: نەخۆشییەکە توشی ئاژەڵ دەبێ ٥ کۆکەی حوشتر.

القُحَازَةُ: ئامێرو داوێکە باڵندەی پێ دەگیرێ.

قَحَطَ المطر قَحْطاً: بارانەکە وەستایەوە، باران نەباری.

قَحَطَ العامُ: ساڵەکەی بێ بارانی بوو وشکەساڵی بوو.

قَحَطَ البلدُ: وڵات توشی قاتو قڕی بوو.

أقْحَطَ: توشی قاتو قڕی بوو ٥ دەگوترێ: (أقحط القوم) و (أقحط البلد) (أقحط الله الأرضَ) خودا زەویەکەی تووشی قاتو قڕی کرد.

القَحْطُ: نەبارینی بارانو وشکبوونەوەی زەوی ٥ کەمی بەروبوم.

القَحِطُ: ئەو وڵاتو قەومەی توشی قاتو قڕی ببێ.

المِقْحَطُ من الأفراس: ئەو ئەسپانەی لە غاردان ماندوو نابن.

المقحطةُ: گرانیو قاتوقڕی ◦ دەگوترێ: (هم في مقحطة) ئەو گەلو نەتەوانە لە قاتو قڕیدان.

قَحَفَ المطرُ قَحفاً: بارانەکە لەناکاو بووە بەلێزمەو لەنگێزەو لافاوی هەڵساندو هەرچی بەر لافاوەکە کەوت ڕایدا.

قَحَفَ الإنسانَ: زەبری لە ئێسقانی سەری مرۆڤەکە دا، کاسەی سەری زامدار کرد.

قَحَفَ الإناءَ: هەرچی لەقاپەکەدا بوو بەخواردەمەنیو شلەمەنیەوە هەمووی خوارد.

قَحَفَ الرُمانَةَ: هەنارەکەی قاش کرد؛ توێکڵەکەی لێ کردەوە.

قاحَفَهُ: بەکاسەو شتی وا شلەمەنییەکەی خواردەوە ◦ پێشبڕکێی لەگەڵدا کرد لەوەدا ئاخۆ کامەیان تۆڵەی کوژراوەکە لە بکوژ دەکاتەوەو ڕقی خۆی بەدوژمن دەڕێژێ ◦ بەخوێنی کاسەی سەری تینوایەتی خۆی دەشکێنێ ◦ هەندێ عەرەبی سەردەمی نەزانی دابو نەریتیان وابوو کە براکوشتەو بابەکوشتەی خۆیان دەکوشتەوە تا بەکاسەی سەری ئاوی نەخواردایەوە بیرۆشی نەدەهات!!

إقتحفَ ما في الإناءِ: هەرچی لەقاپەکەدا بوو لوشی دا.

إقتحفَ السيلُ النباتَ: لافاوەکە ڕوەکەکەی هەڵکەندو بردی.

إقتحفَ قِحفاً من رأس فلان: پارچەیەکی لە ئێسقانی سەری فلان دەرخست، سەری شکاندو ئێسقانی دەرخست.

القُحافُ: ڕادەر ◦ دەگوترێ: (سَيل قُحَاف) لافاوێکی ڕادەرە هەرچی بێتە بەر ڕایدەماڵێ.

القُحَافَةُ: هەرچی لەقاپو لەگەن دا هەبێ لە تێکوشاو و شتی وا.

القِحْفُ: یەکێکە لەو هەشت پارچە ئێسقانەی کە کاسەی سەریان لێ پێك هاتووە ◦ ئەوەی لە جومجومە شەق دەبێو ئێسقانەکە دەردەکەوێ ◦ قاپێکە لە دار دروست دەکرێ پێی دەگوترێ: کاسە دارینە بەزۆری بۆ دۆو ماست بەکاردێ ◦ توێکڵی هەنار.

القحفاءُ: دەگوترێ: (عَجَاجَة قحفاء) ڕەشەباو عەجاجێکی ڕادەرە، هەموو شتێك ڕادەماڵێ.

القُحُوفُ: ئەسکوێ، ئامێری هەڵگوازتن.

المِقحَفَةُ: دارێکە گەنمو شتی وای پێ شەن دەکرێ، سێلك یان شەن ئامێرێکە دانەوێڵەو کاو کۆتی

بەهۆی بای شەماڵەوە پێ لێك جیادەكرێتەوە ٥ مەولەوی دەڵێ:

خەرمانی خەمان هاوەبەرباوە

شەنكەر یەكێكە دووشەن وەلاوە.

قَحِلَ الشَّيْئُ قَحَلاً وقَحلاً: شتەكە وشك بۆوە ٥ دەگوترێ: (قَحِلَ العودُ) و(قَحِلَ الجلدُ) (قَحِلَ الشيخُ) پیرەمێردەكە پێستەكەی وشك بۆوە.

قَحِلَت الأرضُ: زەوییەكە وشك بۆوە، بوو بە سوتەمەرۆ.

أقْحَلَ الشَّيْئَ: شتەكەی وشك كردەوە.

أقحله الصومُ: ڕۆژوو گرتن كزو لاوازی كردو وشكی كردەوە.

أقْحَلَ القحطُ الماشيةَ: گرانیو قاتوقڕی ئاژەڵەكانی لەڕو لاواز كردن.

قَاحَلَهُ: كەوتە گەڵیو لێی جیا نەبۆوە.

تَقَحَّلَ: بەمانا (قَحَلَ) دێ.

تَقَحَّلَ فلان: فلانكەس دەستگرتنەوەی لە خواردنو پۆشاك گرتەبەر بڕیاری دا تەقەششوف بكا.

القاحِلُ: وشك، وشكەوەبوو ٥ دەگوترێ: (عود قاحِل) و (جلد قاحل) و (مكان قاحِل).

القُحَالُ: دەردێكە تووشی ئاژەڵ دەبێو پێستی وشك دەبێتەوە و مندار دەبێتەوە

قَحَمَ المنازلَ والمغاورَ: یەكەیەكە مەنزڵەكان گەڕاو بەناویان سوڕایەوە لەهیچیان دا نیشتەجێ نەبوو.

أقحم أهل البادية: لادی نشینو ڕەشماڵ نشینەكان لە شوێنی خۆیان هەڵاتنو ڕەویان كرد لەترسی گرانیو قاتو قڕی بەرەو وڵاتێك كە نانو ئاویان بۆخۆیانو لەوەڕو ئاو بۆ ئاژەڵەكانیان دەست بكەوێ.

أقحَمَ فلاناً المكانَ: فلانكەسی خستە ناو ئەو شوێنەوە بەبێ تێفكرینو لێ وردبوونەوە.

قَحَّمَهُ في الأمر: خستیە ناو كارەكەوە ٥ دەگوترێ: (قَحَّمَ نفسه في الشَّيْئِ): خۆی خستە ناو شتەكەوە.

قَحَّمَ الفرسُ فارِسَه: ئەسپەكە سوارەكەی بردە ناو شوێنی ترسناكەوە.

إقتحم النجمُ: ئەستێرەكە ئاوا بوو.

إقتحم المكان: بەزۆری چووە ناو شوێنەكەوە.

إقتَحَمَ الأمر العظيم: خۆی فڕێدایە ناو كارو كێشەیەكی گەورەو سامناكەوە هیچ بیری لەسەرەنجامی نەكردەوە.

إقتحم فلان عقبة أو وهدة: فلانكەس خۆی فڕێدایە ناو چورتەو كۆسپەوەو دەیەوێ لێیان تێپەڕێو سەركەوتووبێ.

إقتَحَمَ الشَّيْئَ: خۆی فڕێدایە ناو

شتەكەوە ٥ شتەكەی بەهیچو پوچ زانی.

إنْقَحَمَ فِي الأمر: بەبێ تێفكرین خۆی هەڵدایە ناو كارێكی گەورەوە.

تَقَحَّمَتْ الدابة براكبها: وڵاخەكە سوارەكەی هەڵگرتو بەرەو چاڵو هەڵدێر هەڵی تیزاندو لەوانەیە هەڵی دابێتە ناو كەندرێكەوە.

تَقَحَّمَ الأمر: خۆی فرێدایە ناو كارێكی ئەستەمەوە.

القَحَامَةُ: بەساڵاچوونو گەیشتنە بەتەمەنێك كە دەگاتە ئاستی ڕەزیل بوون.

القَحْمُ: كەسێك بگاتە تەمەنی ناناسایی‌و زۆر پیر ببێ ٥ حەیوانو وڵاخی كزو لاوازو پیر ٥ (ك: قحام).

القَحمَةُ من النخل: دارخورمای بەتەمەنو قەد باریك بوو، پرژو پاڵ كەمو ڕوتاوە.

القُحْمَةُ: كاری قورسو گران كە كەس نەوێرێ خۆی تێوە بگلێنێ ٥ قاتو قڕی‌و گرانی ٥ تاوان كردن.

قُحَمُ الطريق: ڕێگای ناخۆش‌و پڕ مەترسی.

القُحَمُ من الشهر: سێ شەوی كۆتایی مانگ.

القَحُومُ: كەسێك بكەوێتە ساڵەوەو زۆر پیر ببێ ٥ یان حەیوانو ئاژەڵ كە زۆر پیر بوبێ‌و لەڕو لاواز ببێ.

المُقحَمَة: دەگوترێ: (لفظة مُقْحَمَة) وشەیەكی زێدەو نەگونجاوە لەگەڵ ڕستەو عیبارەتەكەدا ٥ (ك: مقحمات).

قحا المال قَحواً: هەموو ماڵو سامانەكەی برد.

قحا الدَّواءَ: گوڵە ئوقحوانەكەی كردە ناو دەرمانەكەوە.

أقحَتِ الأرضُ: زەوییەكە گوڵە ئوقحوانی ڕواند.

إقتحى المال: ماڵو سامانەكەی برد هیچی نەهێشتەوە.

الأقحوان: ناوە بۆ چەند جۆرە ڕوەكێك لەپێری (أنتاميس) و(كریزینتموم) ٥ یەكێكە لەو ڕووەكانەی پێی دەگوترێ (البابونج الأبیض) ٥ (ك: أقاحي).

أقاحي الأمر: سەرەتای كارو ئیش.

القُحوانُ: لۆغەتێكە لە (الأقحوان).

المِقْحاةُ: ئامێری شت ڕادانو شت ڕامالین ٥ وەكوو كەرتو و بێڵو شتی وا ٥ یان ئامێری پێشكەوتوو كە ئێستا بۆ ئەو جۆرە كارانە بەكار دەهێندرێن وەكوو گریدەو شتی وا.

قَدَحَ السوس في الشجر أو الأسنان: خمخۆركه لەدارەكەی داو كرمۆڵی كرد.

قَدَحَ بالزند: بە ئەستێیەكە لەبەرد ئەستێكەی دا بۆئەوەی ئاگری لێ دەربێنێ ٥ دەشكوترێ: (قدح النار من الزند) ئاگری لەبەرد ئەستێكە دەرهێنا.

قَدَحَ الزندَ: بەردەكەی لەئەستێكە دا بۆئەوەی ئاگری لێ بێتە دەر.

قَدَحَ الشَيْئُ في صدره: شتەكە كاری لەدڵو دەرونی كرد.

قَدَحَ في عرض أخيه: تانەی لە ناموسی براكەی دا عەیبو عاری لە ناموسی برادەرەكەی گرت.

قَدَحَ الطبيب العَيْنَ: پزیشكەكە ئاوی سپی لە چاوەكە دەرهێنا.

قَدَحَ القِدرَ: مەنجەڵەكەی بەتاڵ كرد چی تێدا بوو دەری هێنا.

قَدَحَ ختامُ الإناء: مۆری زەرفەكەی كردەوە دوورواوی كیسەو تورەكەكەی كردەوە.

قادَحَهُ: رەخنەیان لەیەك گرتو هەریەكەیان بەرامبەرەكەی بەتاوانبارو كەم تەرخەم ناوبرد.

قَدَّحَ الفرسَ: ئەسپەكەی كزو لاواز كرد.

إقتَدَحَ بالزند: بە ئەستێكە لەبەرد ئەستێكەی دا.

إقتَدَحَ الأمرَ: لە كارەكە ورد بۆوەو تێی فكری.

تقادَحَا: دانو سانیان كرد، كەوتنە دەمە دەمێو بەڵگە هێنانەوە بۆ بۆردانی لایەنی بەرامبەری.

إستَقدَحَ زَندَهُ: ئاگری لەبەردو ئەستێكە دەرهێنا.

القادِحُ: درزی دار، قەڵشتی دار ٥ رەشاییەكە لە ددان دا پەیدا دەبێ ٥ خۆركەو مۆرانەیەكە توشی دارو ددان دەبێ ٥ (ك: قوادح).

القِداحَةُ: چەرخ دروست كردن.

القِدْحُ: پارچە دارێك كە كەمێك خمخۆركەو مۆرانە لێی بدا ٥ دارێك خەتو نەخشی لێ دەكرێنو هەر قەدەحێك لەو قەدەحانە ئەندازەی یەك خەتو خیشكەی تێدا دەبنو بۆ قومارو مەیسیر بەكار دەهێندرێن.

القِدْحُ المُعَلَّى: شانسو بەختی باش.

القَدَحُ: پەرداخو گلاسێكە ئاو و مەیو شلەمەنی تری تێدا دەخورێتەوە ٥ پێوەرێكە هەشتیەكی كێلەیەكە.

القَدّاحُ: چەرخ دروستكەر ٥ ئەستێ بەبەردە ئەستێی دەكێشیو ئاگر دێنێ ٥ بەردی بەردەئەستێ ٥ غونچەی رووەك پێش ئەوەی بكرێتەوە ٥ پزیشكی دەرهێنانی ئاوی سپی لەچاو.

القَدَّاحَةُ: چەرخ، ئەستێ؛ ئەو ئاسنەی بە بەردەکە دەکێشرێو ئاگر دروست دەکا ◊ چەرخی ئاگر کردنەوە کە بەشێوەیەکی سەردەم دروستکراوە غازی تێ دەکرێو بەردو ئاسنەکەی تێدایەو بووەتە ئامێری ئاگر کردنەوە.

القَدُوحُ: مێش ◊ بیرێك ئاوی بەدەست لێ دەربهێندرێ پێویست بەدۆڵچەو پەتو شتی وا نەکا ◊ دەگوترێ: (بِئْرٌ قَدُوح) بیرێکە بە لوێچ لوێچ ئاوی لێ دەردەهێندرێ.

القَدُوحُ: (قَدُوحِ الرَّحْل) ئەو دارو شەبکانەی بەکاردێن بۆ ڕەحلەکەو ڕەحلەکەیان لێ پێك هاتووە.

القديحُ: بنکڕ، ئەو چێشتو خواردنەی بە بنکی مەنجەڵەوە دەنووسێو بەزەحمەت لێی دەبێتەوە ◊ دەگوترێ: (في أسفل القدر قديح) بنکڕ بەبنی مەنجەڵەکەوە ماوە ◊ باقی مەندەی شۆرباو.

المُتَقَادِحُ (شجرة متقادِح): دارێکە لقو پۆپەکانی نەرمن، کەڕەشەبا هەڵدەبێ لقەکان لێك دەدرێنو ئاگریان لێ دەبێتەوە.

المِقداحُ: ئەو پارچە ئاسنەی لەبەردە چەرخەکە دەداو ئاگری لێ دەبێتەوە.

المَقْدَحُ: ئەو کەلێنو دابڕاویەی لە تیرو کەوانەکەدا بنکی تیرەکەی لێ دەبەسترێ.

المِقْدَحُ والمِقدَحَةُ: بەمانا (المِقْداحُ) دێ.

قَدَّ القَلَمَ أو الثوبَ ونحوهما قَدّاً: قەڵەمەکەی قەڵاشت ◊ قوماشەکەی دادڕی ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِن دُبُرٍ﴾.

قُدَّ فلان: فلانکەس تووشی سك ئێشە بوو.

قَدَّد الشَّيْءَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (قَدَّ) دێ.

قَدَّدَ اللحمَ: گۆشتەکەی لەباری درێژیەوە توێ توێ کردو خوێی کردو بەهەواو خۆر وشکی کردەوە.

إنْقَدَّ الثوبُ أو الجلدُ: قوماشەکە یان پێستەکە دادڕا قەڵشا.

تَقَدَّدَ الشَّيْءُ: شتەکە شەقار شەقار بوو، وشك بۆوە.

تَقَدَّدَ القومُ: خەڵکەکە پەرتەوازە بوون بونە پارچە پارچە.

القَدادُ: قالۆنچە ◊ دەعبایەکە وەکوو جرج وایە کەمێك لەو گەورەترەو کلکێکی درێژی هەیە.

القُدَادُ: سك ئێشە.

قَدْ: حەرفی تەحقیقە ئەگەر چووە سەر

فیعلی ماضي بۆ جەختو تەئكیدە ٥ ئەگەر چووە سەر فیعلی موضاریع بۆ تەقلیلە یان بۆ تەكثیرە.

القَدُّ: ئەندازە ٥ دەگوترێ: (هذا على قَدّ ذاك) ئەوە بەئەندازەی ئەوەیە ٥ قەدو بالا ٥ تورەكەیەكە لە پێست ٥ كەوڵی بەرخۆلە لەكاتی لەدایكبوونی دا.

القِدُّ: شتی توێ توێ كراو، سیرمەی پێست بۆ چنینو درونی پێلاو ٥ هەمبانەو تورەكە لە پێست دروست دەكرێ ٥ قەمچی.

القُدُّ: ماسییەكە زەبەللاح لە پێری (الحوت) گۆشتی دەخورێ، لەجەرگی ئەو ماسییە زەیتێك دەردەهێندرێو دەكرێتە دەرمان.

القِدَّةُ: پارچەیەك لەشتی بڕاوو توێ توی كراو ٥ كۆمەڵێك مرۆڤ كەتاكەكانی ڕای جیاجیایان هەیە ٥ ڕاستەیەكی گەورەیە لەدار دروستكراو یان لە ئەلەمنیۆم پێی دەگوترێ چفتە كەجكاریو لەبغو كۆنكرێتی پێ ڕاست دەكرێ.

القدید من اللحم: ئەو گۆشتەیە بە درێژی توێ توێ كرابێو خوێ كرابێو لەبەر هەتاو هەڵبخرێ بۆئەوەی وشك بێ ٥ تورەكەیەكە لە مووی ڕێسراو دروست دەكرێ وەكو

خوێدانی ماڵە مەڕداری بڵباس ٥ قوماشی ڕزیو.

المَقَدُّ: شوێنی تەخت ٥ ڕێگەو ڕێباز ٥ دەگوترێ: (هو مستقیم المقد).

المِقَدُّ والمِقَدَّةُ: ئاسنێكە، كێردێكە شتی پێ توێ توێ دەكرێ، شتی پێ دادەڕێندرێ.

المقدود: (جاریة مقدودة) كچۆڵێكی قەد جوانو بالا سنەوبەرییە.

قَدَرَ علیه قَدارة: دەسەڵاتی بەسەردا شكا.

قَدَرَ الشَّیْئَ قَدراً: ئەندازەی شتەكەی دیاری كرد.

قَدَرَ فلاناً: ڕێزی فلانی گرتو بەگەورەی زانی ٥ بەئەندازەو سنوورو نەخشە شتەكەی بنیات نا.

قَدَّرَ الأمرَ: كارەكەی مەزەندە كردو لێی ورد بۆوەو هەوڵی ڕێكخستنی دا.

قَدَّرَ الشَّیْئَ بالشیئ: شتەكەی بەشتەكە گرتو بەئەندازەی ئەو هێنایە كاراوە.

قَدَّرَ اللهُ الأمرَ على فلان: خودای پەروەردگار كارەكەی بۆ ئەو دانا، بڕیاری بەوە بۆدا.

قَدَّرَ اللحمَ: گۆشتەكەی لەمەنجەڵدا كوڵاند.

قَدِرَ الشَّیْئُ قَدَراً: شتەكە كورتی هێنا ٥ كورت بوو ٥ دەگوترێ: (قَدِرَ الرجلُ وقَدِرَ العنق).

قَدِرَ الفرسُ: ئەسپەکە لە ڕاکردندا پاشوی خستە شوێنی دەستەکانی (فهو أقدر وهي قدراء).

اَقـدَرَهُ اللهُ علـى الأمـر: خـودا توانـای پـێ بەخشی لەکارەکەی دا سەرکەوتوو بوو.

قادره: هەوڵیدا ئیشی وەکوو ئەو بکا ٥ دەگوترێ: (فلان يقادرني) فلانکەس لە هەوڵی ئەوەدایە وا نیشان بدا توانای وەکوو منی هەیە.

قَدَّرَ فلان: فلانکەس ورد بۆوەو بیری لە جێبەجێ کردنی کارەکە کردەوە.

قَـدَّرَ الـشَّيْءَ: ئەنـدازەی شتەکەی ڕون کردەوە.

قَـدَّرَ الـشَّيْءَ بـه: شـتەکەی بـە ئـەو مەزەنـده کـردو پێـوانی ٥ بەئەندازەی ئەوی لێ کرد

قَدَّرَ اللهُ الأمـرَ عليـه ولـه: پـەروەردگار کارەکـەی بـۆ دەسـت نیـشان کـرد بڕیاری بۆ ئەو دا.

قَـدَّرَ فلانـاً علـى الـشَّيْءِ: فلانکەسـی بەسەر ئیشەکەدا باڵادەست کرد.

قَدَّرَ أمرَ كذا: نیەتی فلان کاری هێناو بڕیاری دا ئەنجامی بدا.

إقتَدَرَ على الشَّيْءِ: بەمانا (قَدَرَ) دێ.

إقتَـدَرَ القـومُ: خەڵـکەکە گۆشـتیان لەمەنجەڵدا کوڵاند.

إنْقَـدَرَ: بەئەنـدازەی ئـەو بـوو ٥ دەگوترێ: (قدرت الثوبَ فانقدر).

تقـادر الـرجلان: ئـەو دوو پیـاوە هەریەکـەیان داوای ئـەوەی کـرد بەئەندازەی ئەو بێ.

تَقَدَّرَ عليه الأمر: کارەکە بۆ ئەو بوو ٥ بڕیار بۆ ئەو درا.

تَقَـدَّرَ عليـه الثـوبُ: قوماشـەکە بەئەندازەی ئەو بوو.

تَقَدَّرَ له الأمرُ: کارەکە بۆ ئەو سازا.

إسْتَقْدَرَ اللهَ خيراً: داوای لەپەروەردگار کـرد توانـای بـداتێ خێـرو بێـر وەدەست بێنێ.

القـادر: ناوێـکە لـە ناوەجوانـەکانی پەروەردگار.

القـادِرَةُ: دەگـوترێ: (بيننـا ليلـة قـادرة) شەوی خۆشمان بردەسەر ڕۆیشتن تێیدا ئاسانو خۆش بوو.

القَـدْرُ: ئەنـدازە، دەگـوترێ: (هـم قَـدْرُ مائة) ئەوان ئەندازەی سەد کەسێـك دەبن ٥ هەروا دەگوترێ: (جاء الشَّيْءُ على قَدْرِ الشَّيْءِ) شتەکە بەئەندازەی فلان شت بوو ٥ دەشگوترێ: (عندي قَـدْر) مـن ڕێـزو حورمـەتم هەیـە ٥ (سورة القـدر) سورەتێـکی قورئانی پـیرۆزە ٥ (ليلـة القـدر) شەوێـکی پیرۆزی مانگی ڕەمەزانەو دەکەوێتـە

شەوێك لە دە شەوی کۆتایی مانگی ڕەمەزان.

القِدْرُ: مەنجەڵ: خواردنو شتی تری تێدا دەکوڵێندرێ.

القِدْرُ الكاتمة: مەنجەڵی بوخار کە بەکورتترین ماوە شتی تێدا دەکوڵێندرێ.

القَدَرُ: ئەندازەی شتو حاڵەتو چۆنیەتی شتو مەزەندەکردنی، قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ ٥ هەروا وشەی (قَدَر) ناوە بۆ کاتی شت، بۆ شوێنی دیاریکراوی شت ٥ قەزاو قەدەری خودا لەبونەوەردا ٥ (ك: أقدار).

القَدْراءُ: گوێچکەیەك نەبچوك نە گەورە بێ.

القُدْرَةُ: دەسەڵاتو توانا ٥ هێزو توانا بەسەر شت دا ٥ دەوڵەمەندیو ساماننداری ٥ دەگوترێ: (رجل ذو قُدْرَة) پیاوێکی سامانداری هەبووە.

القَدَرَةُ: نێوانی دیاریکراوی هەردوو درەختە خورمایەك ٥ یان هەر درەختێکی تر ٥ دەگوترێ: (غَرَسَ علی القَدَرَة) درەختەکەی لە شوێنی گونجاو و دووری دیاریکراودا چەقاند.

القَدَرِيَة: پێڕێکن ئینکاری قەزاو قەدەر دەکەنو دەڵێن مرۆڤ خالیقی کردەوەی خۆیەتی.

القَدِيرُ: خاوەن دەسەڵات ٥ ناوێکە لە ناوە جوانەکانی پەروەردگار لەم ڕووەوە کەهەرچی بیەوێ دەیکا بەگوێرەی داخوازی حیکمەتی خۆی ٥ هەروا ناوە بۆ شتی کوڵاو لەناو مەنجەڵدا.

المقتدر: ناوی خودایە یان نازناویەتی.

المِقدار: (مقدار الشَّيْء) ئەندازەی شت لەژمارەدا یان لە پێوانەو کێشو بەرفراوانی دا ٥ ئامێرێکە ساتو کاتی شەو و ڕۆژی پێ دیاری دەکرێ ئێستا پێی دەگوترێ سەعات.

المَقْدِرَةُ: هێزو دەسەڵات.

قَدُسَ قُدْساً: پاك بوو، پاك بۆوە.

قَدَّسَ الرجلُ: پیاوەکە دیدەنی بەیتولەقدیسی کرد.

قَدَّسَ للهِ تقديساً: خۆی بۆ خودای خۆی پاك کردەوە نوێژی بۆ کرد ٥ بەگەورەو شکۆمەندی زانی ٥ قورئان دەفەموێ: ﴿وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾.

قَدَّسَ فلان اللهَ: فلانکەس بڕوای وابوو خودا پاكو دوورە لەهەر شتێك شایەنی خودایەتیو ئەو نەبێ.

قَدَّسَ الله فلاناً: خودا فلانی پاك

کردەوەو پیرۆزی کرد.

تَقَدَّسَ: خۆی لەتاوان پاراست.

تَقَدَّسَ الله: خوای بە دوور گرت لەهەر شتێك شیاوی خودایەتی ئەو نەبێ ◦ (فهو متقدس).

القَادِسُ: کەشتی گەورە ◦ کەعبەی پیرۆز.

القادوسُ: زەرفێکی سواڵەتییە وەکوو (جەرە) ◦ لە شێوەی ئەو زنجیرەیەك ڕێك دەخرێ‌و وەکوو ئاعوور ئاوی پێ لەبیر هەڵدەهێنجندرێ ◦ دوێڵی ئاش: ئەوەی دانەوێڵەکەی تێدەکەن‌و لەژێریەوە کونێکی بچوکی هەیەو وردە وردە بەهۆی چەقچەقەوە دانەوێڵەکە دێتە خوار بۆ گەروی بەرداشەکە بۆئەوەی بکەوێتە نێوان دوو بەرداشەکانەوەو هاڕین‌و وردبوونی‌و بوونی بەئارد.

القُدَاسُ: ڕێزو شکۆمەند ◦ دەنکە موورویەکی بچوکە لە زیو دروست دەکرێ بەشێوەی لولوئی مرواری.

القَدَاسَةُ: پاکبوونەوەو بەرەکەت.

القُدَّاسُ: بەلای نەصرانیەکانەوە نوێژکردنە لەسەر نان‌و مەی بەشێوەیەکی تایبەتی.

القُدُّوسُ: پاك‌و خاوێن لەهەموو لەکەو عەیبێك ◦ سیفەتێکە لە سیفەتەکانی پەروەردگار.

القِدِّيسُ: بەلای مەسیحیەکانەوە ناوە بۆ ڕەبەن‌و خواپەرستێك کە بەبێ تاوان بمرێ‌و کرداری باشی زۆر بن.

القُدْسُ: پیرۆزو بەرەکەت ئامێز ◦ (حظيرة القدس) شەریعەت ◦ یان بەهەشت ◦ بەردێکە هەڵدەدرێتە ناو بیرەوە بۆئەوەی بزاندرێ ئاخۆ ئاوی زۆرە یان کەمە ◦ ناوی شاری ئۆرشەلیمە.

القُدُسُ، القُدْسُ، روح القُدْس: ناوی حەزرەتی جوبرائیلە.

روح القدس: بەلای مەسیحیەکانەوە ئوقنومی سێیەمە.

قدس الأقداس: بەلای جولەکەکانەوە ئەو جێگەیەیە لە پەرستگاکەیان دا پیرۆزترین شوێنە ئەوەیش گومبەزی پەیکەرە.

القُدَسُ: سەتڵێکە خوی تێدا دەشۆردرێ.

المُقَدِّسُ: ڕاهیب‌و ڕەبەن ◦ کەسێك دیدەنی قودسی کردبێ ◦ (الكتاب المقدس): عەهدی قەدیمە لە تەورات ◦ بەلای مەسیحیەکانەوە بریتییە لەعەهدی کۆن‌و عەهدی تازە.

المُقَدَّسَةُ (الأرض المُقَدَّسَة): وڵاتی فەڵەستین.

المَقْدِسُ: بەیتولمەقدیس ٥ حەرەمی مزگەوتی قودس.

قَدَعَ الفرسَ قَدْعاً: ئەسپەکە بازی دا.

قَدَعَ الفَحْلَ: بە شتێك لە لوتی فەحلەکەی دا بۆئەوەی بگەڕێتەوەو سواری مێیەکە نەبێ ٥ دەگوترێ: (قَدَعَ أنفه) هەروا دەگوترێ: (فحل لا يُقدع أنفُهُ) کەڵێکە ئەوەندە ڕەسەنە کەس شورك لە لوتی ناداو لە مێینەکەیان نایگێڕنەوە.

قَدَعَ الفَرَسَ: لغاوی ئەسپەکەی ڕاکێشا بۆئەوەی ڕاوەستێ.

قَدَعَ السفينة: پاڵی بە بەلەمەکەوە نا بۆ ناو ئاو.

قَدِعَ الرجلُ وغيره قَدْعاً: پیاوەکە وازی هێنا ٥ مەنعی کرد ٥ چاوی سور هەڵگەڕا بەهۆی گریانی زۆرەوە ٥ دەگوترێ: (قَدِعَتْ عَيْنُهُ).

قَدِعَتِ العينُ: چاوەکە کەم بین و لاواز بوو بەهۆی زۆر تەماشاکردنەوە.

أقْدَعَهُ: مەنعی کرد، وازی پێ لێ هێنا.

إنقَدَعَ: وازی هێناو مەنع بوو.

إنقَدَعَ عن الشَّيْئ: شەرمی لەشتەکە کرد.

تَقَادَعَ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان هەندێکیانیان لە ڕۆیشتن مەنع کرد.

تقادَعَ الفَراش في النار: پەپولەکان یەك لەدوای یەك کەوتنە ناو ئاگرەکە ٥ دەشگوترێ: (تَقَادَعَ القومُ): خەڵکەکە یەك لەدوای یەك مردن.

تَقَدَّعَ له بالشَرِّ: خۆی بۆ شەڕ ئامادە کرد.

القَدِعُ من الرجال والخيل: پیاوێك یان ئەسپێك تەمپوتۆز بەرپا بکا ٥ (القَدِع من الماء) ئاوێك ئەوەندە سوێر بێ بەکەڵکی خواردنەوە نەیە.

القِدْعَةُ من الثياب: ڕۆبێکی کورت یان کەوایەکی کورت کە نەگاتە خوار ئەژنۆ.

القَدِعَةُ: کەم قسەو شەرمن، کەم دو و زۆر شەرمن.

القَدُوعُ من النساء: بەمانا (القَدِعَةُ) دێ ٥ هەروا ئافرەتێك بەهیچ ڕازی نەبێ ٥ ئەسپە نێرەیەك پێویستی بەوە بێ شورکی لەلوتی بدرێ جڵەوی توند بکرێ بۆئەوەی لەخێرا ڕۆیشتن مەنع بکرێ.

المِقْدَعَةُ: گۆچان و عەصایەکە مرۆڤ پارێزگاری پێ لەخۆی دەکا.

قَدَفَ الماءَ قَدْفاً: ئاوی هەڵگوازت.

القُدافُ: لوێچە ئاو لەحەوز هەڵگوازتن ٥ کۆڵینەو مەرکانە ٥ جەڕەی ئاو

لەسوالّەت ؛ گۆزە.

قَدَم فلان قُدُماً: فلانكەس پێش كەوت.

قَدَم فلان قَدْماً: فلانكەس ئازاو بەجەرگ بوو ◦ (فهو قدوم ومِقدام).

قَدَم القَوْمَ قَدْماً وقدوماً: پێش خەڵكەكە كەوتو بوو بە پێشەنگیان ◦ قورئان دەفەموێ: ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾.

قَدِمَ على الأمر قُدُوماً: ڕوی لەكارەكە كرد ◦ دەگوترێ: (قَدِمَ على العيب): بەعەیبەكە ڕازی بوو.

قَدِمَ من سَفَرِه: لەسەفەرەكەی گەڕایەوە.

قَدِمَ البلدَ: چووە ناو شورایەكە ◦ (فهو قادم) ◦ (ك: قدوم).

قَدُمَ الشَّيْءُ قِدَماً وقدامةً: زەمانێكی زۆر بەسەر بوونەكەیدا تێپەڕی ◦ (فهو قديم) ◦ (ك: قُدَماء وقُدامى) ◦ بۆ مێینە دەگوترێ: (هي قَدِيمَة) ◦ (ك: قدائم).

أقدم فلان: فلانكەس چووە پێش.

أقدَمَ على العمل: پەلەی كرد لە ئەنجامدانی كارەكەدا بەبێ ڕاوەستان ملی لێ ناو تەواوی كرد.

أقدم فلان على العيب: فلانكەس بەعەیبەكە ڕازی بوو.

أقدمَ فلاناً: فلانكەسی پێش خست.

أقدمَ فلاناً على الأمر وعلى قرنه: فلانكەسی وای لێ كرد پەلە بكا بۆ هێرش بردن بۆسەر فلان بەبێ ڕاوەستان.

قَدَّمَه: خستیە پێشەوە.

قَدَّمَ الشَّيْءَ الى غيره: شتەكەی نزیك كردەوە لەفلان ◦ دەشگوترێ: (قَدِّم رجلك الى هذا الأمر) ئەو كارە ئەنجام بدە.

تقادم الشَّيْءُ: شتەكە ڕۆژگاری دوورو درێژی بەسەردا تێپەڕیو درێژەی كێشا.

تَقَدَّمَ فلان: فلانكەس پێش كەوت، بووبە پێشەنگ.

تَقَدَّمَ اليه: لێی نزیك بۆوە.

تَقَدَّمَ الى فلان بكذا: فەرمانی بە فلانكەس كرد بەفلان شت ◦ یان داوای لێ كرد فلان كار بكا.

تَقَدَّمَ القومَ: لە شەرەفو پیاوەتیدا پێش قەومەكە كەوتو بوو بەپێشەنگیانو ڕابەرایەتی كردن.

إستقدم القومَ: پێش گەلەكەی كەوتو بوو بە ڕابەریان.

إستقدم فلاناً: داوای هاتنو ئامادەبوونی فلانی كرد ◦ دەگوترێ: (إستقدمه الأمير) ئەمیر داوای كرد فلان ئامادە بێ لەلای بۆكاری پێویست ◦ دەشگوترێ: (فلان مُستقدم اليّ) فلانكەس ڕوی دوژمنایەتی لەمنەو بەچاوی دۆستایەتی ناڕوانێتە من.

(التقادم في القانون): ماوەیەکی دیاریکراوە بەتێپەڕبوونی، مافی داواکردنی ماف یان جێبەجی کردنی بڕیارو حوکم پوچەڵ دەبێتەوە.

القادِم من الإنسان: لە مرۆڤ دا مەبەست سەریەتی ٥ لەکاروان قافڵەدا پێشەواو سەرەتایەتی.

القادمة من الجیش: کۆمەڵێك سەربازن پێش سوپا دەڕۆنە پێشەوەو دەبنە پێشەنگی سوپا.

القادمة من الرحل: پێشەتای کاروانو گەڕاوەی ٥ هەروا ناوە بۆ یەکێك لە پەڕەگەورەکانی باڵی باڵندە یان یەکێك لەچوار پەڕی پێشەوەی باڵ ٥ (ك: قوادم).

القَدّامُ: زەرفی مەکانە بەمانا پێشەوەو بەردەم دێ.

القِدْمُ: ناوێکە لەناوەکانی زەمان ٥ دەگوترێ: (کان کذا قِدْماً).

القُدُمُ: ڕۆیشتن بەرەو پێش ٥ پیاوی ئازاو چاو نەترس.

قُدُمَ: زەرفی مەکانە، واتە بەرەو پێش ٥ دەگوترێ: (هو یمشي القُدُم) ٥ هەروا دەگوترێ: (یمشي في الحروب قُدُماً).

القَدَمُ: قاچ، ئەو بەشەی دەخرێتە سەر زەوی، لەوێ بەرەوژوور پێی دەگوترێ: (السّاق) ٥ جومگەی نێوانیان پێی دەگوترێ: (الرُّسغ) ٥ هەروا وشەی (القَدَم) بەمانا پێشکەوتن لە خێر یان لە شەڕدا دێ ٥ دەگوترێ: (لفلان قَدَم في العلم أو الكرم ونحوهما) فلانکەس لەزانیاریو بەخشندەیی دا پێشکەوتنی باشی بەدەست هێناوە ٥ دەشگوترێ: (قدم صدق وقَدَم کرم).

القَدِمُ من الرجال: کەسێك زۆر دەست پێشخەری هەبێو چاو نەترس بێ.

القُدْمَةُ: کەسێك زۆر خۆ بخاتە پێشەوە بۆ ڕوبەڕو بوونەوەی دوژمنو چاونەترس بێ ٥ دەست پێشخەر لەکارو هەڵوێست دا.

القَدَمَةُ: ئافرەتێك پلەو پایەی لەکاری خێردا هەبێ ٥ ئازایەتی ٥ لەبواری مەڕو ماڵاتیش ئەو مەڕو بزنەیە کەلە لەوەڕان دا لەپێشەوە بێ.

القُدَمِیَةُ: خۆبادانو لارو لەنجە، دەگوترێ: (مشی القدمیة).

القَدُومُ: ئازاو بەجەرگو پێشمەرگەو سڵ لەدوژمن نەکەرەوە ٥ ئامێرێکی دارتاشیو نەحتو هەڵکۆڵینە.

القَدیمُ: ئەوەی بەسەر هەبوونی دا ڕۆژگارێکی زۆر تێپەڕ بووبێ ٥ بەلای زانایانی عیلمی کەلامەوە

وشەی (قَدیم) بەهەبوویەك دەگوترێ سەرەتای بوونی نەبێ واتە هەر هەبووبێ‌و کاتێك نەبێ نەبووبێ ٥ ناوێکە یان نازناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا.

القَیْدامُ: پێشەوە ٥ دەگوترێ: (جلستُ قیدامه) لە پێشیەوە دانیشتم ٥ هەروا وشەی (قَیدام) لەهەموو شتێك دا پێشەوەیەتی.

المِقدامُ والمِقدامة: کەسێك زۆر بچێتە ناو کاری سامناکەوەو سڵ لە دوژمن نەکاتەوە ٥ هەر بەرەو پێش بڕوا ٥ (ك: مقادیم).

المُقَدَّمُ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ واتە: ئەوەی شت پێش دەخاو شت لەشوێنی شیاوی خۆی دادەنێ ٥ باریکایی لوت ٥ کۆتایی لوت بە لای چاودا ٥ لەهەموو شتێك سەرەتاکەی ٥ پلەیەکە لە پلەکانی سوپاو پۆلیس لەنێوان پلەی (الرائد) و پلەی (العقید)ە.

المُقدِّمَةُ: دیباچە ٥ لەهەموو شتێك دا سەرەتاکەیەتی ٥ لەبواری سوپادا کۆمەڵێکە لەسوپا لە پێشەوەی سوپاوە دەڕوا ٥ ڕوخسارو ناوچەوان.

قَدا قَدْواً: نزیك بۆوە.

قَدا الفَرَسُ ونحوه: ئەسپەکە پەلەی کرد.

قدا الطعامُ: خواردنەکە تام‌و بۆنی خۆش بوو.

أقدی فلان: فلانکەس لەسەفەر گەڕایەوە ٥ لەبواری خێرو چاکەدا بەردەوام بوو ٥ تەمەنی درێژ بوو پیربوو نزیك مردن بۆوە.

أقدی المِسكَ: میسکەکە بۆنی بلاو بۆوە.

قاداه: دەگوترێ: (فلان لایقادیه أحد) فلانکەس کەس نیە چەنەبەری بێ‌و شان لەشانی بدا.

تَقدّی الراکبُ علی الدابة: سوارەکە لەپشتی ولاخەکە مایەوە تا ڕێگاکە ئاشکراو دیار بوو ٥ دەگوترێ: (تقدّت الدابة بفلان کذلك) ٥ هەروا وشەی (تقدّی) بەمانا خۆبادان‌و لارو لەنجە کردن دێ.

إقتدی بە: چاوی لەو کردو لاسایی ئەوی کردەوەو خۆی بەئەو شوبهاند ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ﴾.

القادیة: کۆمەڵێکی کەم لە ئادەمیزاد ٥ دەگوترێ: (أتتنا قادیة من الناس).

القادیانیة: پێڕێکن، جۆرە بیرو بۆچونێکی ئاینیان هەیە پاڵ میرزا ئەحمەدی قادیانی دەدرێن میرزا ئەحمەد ساڵی ١٩٠٨ز مردووە.

القَدا: بۆن‌و بەرام ٥ دەگوترێ: (ما

أطيب قَدا اللّحم) بۆنو بەرامی گۆشت چەند خۆشە.

القِدى: ئەندازە ◊ دەگوترێ: (هو مني قِدى رِمحٍ) ئەو کابرایە لێم نزیکە، ئەندازەی ڕمبێك لێم دوورە.

القَدَاةُ: بەمانا (القَدا) دێ.

القَداوة: بەمانا (القَدا) دێ.

القِدَةُ: میسالو نمونە: کەدەکرێ چاوی لێ بکرێو لاسایی هەڵوێستو کارەکانی بکرێتەوە.

القِدْوُ: بنكو بنەما کەلقو پۆپی لێ دەبنەوە.

القَدْوى: ڕاوەستاوی، بەردەوام بوون.

القُدْوَةُ: نمونەو ڕابەرو میسال ◊ دەگوترێ: (فلان قدوة).

القَدِي والقَدِيُّ من الأطعمة: ئەو خواردنەیە بۆنو بەرامی زۆر بێ ◊ بەزۆری ئەمە بۆ خواردنی برژاو یان کولاّو بەکاردەهێندرێ ◊ دەگوترێ: (طعام قدٍ وقَدِيٌ).

قَذَّهُ قذّاً: بڕییەوە، ڕێکی خست ◊ دەگوترێ:

قَذَّ الريشةَ: پەڕەکانی تیرەکەی لابردو ڕێکی کردەوە.

قَذَّ فلاناً: لەپشتەملی فلاّنکەسی دا.

أقَذَّ السهمَ: پەڕی تیرەکەی لابردن.

قَذَّذَ الشَّيْئَ: شتەکەی ڕێکخستو جوانی کرد.

قَذَّذَ شَعْرَه: مووەکانی هەڵپاچین کورتی کردنەوە.

تَقَذَّذَ القومُ: خەڵکەکە پەرتەوازە بوون.

الأقَذُّ من السهام: تیرێکە پەڕی هەبن ◊ شتێك بڕینەوەکەی ڕاست بێ هیچ خوارو خێچییەکی تێدا نەبێ ◊ (ك: قُذّ وقِذاذ).

القاذُّ، القاذّة: دەگوترێ: (فلان في قتاله مايدع شاذاً ولا قاذّاً) فلاّنکەس لەشەڕدا هەرچی بێتەبەری دەی پروێنێ.

القُذاذَةُ من كل شيئ: هەر شتێك هەڵوەریو لەشتێکی تر بکەوێتە خوار وەکوو پەڕو پۆڵی باڵندەو شتی وا.

القُذان: موی سپی لاجانگ ◊ سپیایی باڵی باڵندە.

القُذَّةُ: پەڕی باڵی باڵندەی وەکوو بازو هەڵۆو دوای تاشینو ڕێکخستنی وەکوو سەرە تیرو بەکارهێنانی لەکەوان دا ◊ گوێچکەی ئادەمیزادو ئەسپ ◊ (ك: قُذَذ وقِذان).

المَقَذُّ: کۆتایی ڕوانی موو لەپشتە مل (پشتە سەر) ◊ بناغەی گوێچکە.

المِقَذُّ والمِقَذّة: ئامێرێکە پەڕی باڵندەی پێ ڕێك دەخرێن بۆئەوەی بکرێن بەتیر.

المُقَذَّذُ من الرجال: پیاوی چوست‌و چالاك ٥ دەشگوترێ:

رجل مُقَذَّذٌ: پیاوێکە گرنگی دەدا بەخۆڕێکخستن‌و پۆشاکی.

قَذَرَ الشَّیْئَ قَذراً: شتەکەی قێزەون کرد.

قَذِرَ قَذراً: شتەکە چڵکن‌و پیس بوو.

قَذِرَ الشَّیْئَ: بەپیس‌و چڵکنی هاتە بەرچاو ٥ بێزی لێ کردەوە لەبەر چڵکنی‌و قێزەونی خۆی لێ پاراست.

قَذُرَ قَذارَةً: بەمانا (قَذِرَ) دێ.

قَذَّرَهُ: وای لێ کرد قێزەون بێ.

أقذَرَهُ: بەقێزەون هاتە بەرچاو.

أقذَرَ فلاناً: فلانکەسی جاڕز کرد.

تَقَذَّرَهُ: بەمانا (قَذِرَهُ) دێ.

إستقذر الشَّیْئَ: بێزی لەشتەکە هەڵسا.

القاذورة: چڵك‌و پیسایی ٥ کردەوەی ناشیرین وتەی نابەجێ‌و ناشیرین. (القاذورة من الرجال): پیاوی ڕەوشت ناشیرین‌و بەدخو کەبەکەڵکی تێکەڵ بوون‌و هاوڕێیەتی نەیە ٥ کەسێك گوێ نەداتە ئەوەی چ دەکاو چ ناکاو چ دەڵێ‌و چ ناڵێ ٥ گو و میزو پیسایی ٥ (ك: أقذار).

القُذَرَةُ: (رجل قُذَرَةٌ) پیاوێکە خۆ لەو شتانە دەپارێزێ کەجێگای سەرزەنشتکردنن.

القذور: (رجل قَذور) پیاوێکە لەبەر بەدڕەوشتی تێکەڵاوی خەڵك نابێ‌و لەگەڵیان هەڵناکا ٥ ئافرەتێك خۆ زۆر لەپیاوان دوور بگرێ‌و تێکەڵاویان نەبێ ٥ ئافرەتێك خۆ بپارێزێ لەشوێنی گومان لێ کراو، توخن شتێك نەکەوێ گومانی خراپی لێ بکرێ.

المُقْذَرُ: دەگوترێ: (رجل مَقْذَر) پیاوێکە خەڵك خۆی لێ دەپارێزێ‌و توخنی ناکەون.

قَذَعَهُ قَذعاً: جوێنی ناشیرینی پێدا.

قَذَعَهُ بالعصا: بەگۆچان لێی دا.

قَذَعَهُ عن الأمر: لەکارەکە مەنعی کردو گێڕایەوە.

أقْذَعَهُ وله: جوێنی ناشیرینی پێدا.

أقْذَعَهُ بلسانه: بەقسە بۆڕی دا.

أقذَعَ القولَ: قسەی ناشیرین‌و بێجای ناڕاستە کرد.

أقذعَ الشَّیْئَ: شتەکەی بەخراپ‌و پیس هاتەبەرچاو.

قاذَعَهُ: جوێنی ناشیرینی ئاڕاستە کرد.

تَقَذَّعَ: بێزی لێ کرد، ناخۆشی ویست.

تَقَذَّعَ لە بالشرِّ: خۆی بۆ ئامادەکرد بەشەڕو زیان.

الأقذع من الكلام: قسەی ناشیرین‌و بێجا ٥ دەگوترێ: (منطق أقذع)

قسەی قۆڕو نابەجێ.
القذيع من الكلام: قسەی ناشیرینو قۆڕ.
القذيعةُ: جوێنی ناشیرینو خراپ.
المُقَذّعات: چڵكو پیسایی ٥ دەگوترێ: (رَماهُ بالمُقَذّعات).
المُقْذِع: هیجاو زەمكردن بگاتە ئاستی جوێن.
المُقْذعات: جوێنی زۆر زەقو ناشیرین.
القُذعِلة من الأشياء: شتی پڕو پوچ ٥ ئافرەتی كورتەبالاو هیچو پوچ ٥ دەشگوترێ: (ما في السماء قُذعملة) توێسكە هەورێك بەئاسمانەوە نیە.
قَذَفَ بالحجر: بەردی پێدا دا، بەردی تێ گرت.
قَذَفَ البحر بما فيه: دەریا بەهۆی شەپۆلی بەهێزەوەی ماسیو شتی وای هەڵدانە دەرەوە.
قَذَفَ فلان بقوله: فلانكەس بەبێ لێ ورد بوونەوە قسەی دەرپەڕاند.
قَذَف بالشيئ على فلان: شتەكەی بەفلان دادا، بەوی كێشا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ﴾: حەقو ڕاستی بە بەتاڵ دا دەدەینو لەناوی دەبا.
قَذف فلاناً بالشّيْئ: بەشتەكە فلانكەسی هەنگاوت ٥ دەگوترێ (قذف بالكذب) بەدرۆزنی حیساب كرد درۆزنی پاڵ دا ٥ (وقذفه بالمكروه) شتی ناشیرینی پاڵ دا.
قذف فلاناً في البحر: فلانكەسی هەڵدایە ناو دەریاوە.
قَذَفَ المحصنة: بوختانی بۆ ئافرەتە داوێنپاكەكە هەڵبەست، زیناكردنی پاڵدا.
تقاذفوا بالحجارة: شەڕەبەردیان كرد بەردیان بەیەكتردا دا ٥ جنێو و قسەی ناشیرینیان بەیەكتر گوت ٥ دەشگوترێ:
تقاذفت بهم الفلوات: هەریەكەیان كەوتنە وڵاتو چۆڵەوانییەك.
تقاذف الفرسُ في جريه: ئەسپەكە لە ڕۆیشتنی دا پەلەی كرد.
الأقذاف (أقذاف القصر): سوێبانو باركۆنی باڵەخانە.
قاذفة القنابل: فڕۆكەی بۆمب هاوێژ.
القِذافُ: شتێك پڕ بەچنگ بێ هەڵی بگریو بیهاوێژی ٥ ڕۆیشتنی خێراو بەپەلە ٥ دەشگوترێ: (مفازة قِذاف) سارایەكی دوورو درێژە ٥ (ناقة قِذاف) حوشترێكە لە ڕۆیشتن دا خۆدەخاتە پێش حوشترەكانی ترەوە.
القذاف والقذافة: ئامێری شت فڕێدانو

شت هاویشتنه وەکوو قۆچەقانیو تفەنگو کەوانو شتی وا.

القِذّیفی: دەگوترێ: (بینهم قِذّیفی) بەقۆچەقانی بەرد بۆ یەکتر دەهاوێژن ٥ جنێوی کاریگەرو جەرگبڕ.

القَذَفُ: لایەنی شت ٥ شوێنی لادانو کەوتنە خوارەوە ٥ دوور ٥ دەگوترێ: (مَفازة قَذَف) و (منزل قَذَف) و (فلاة قذف).

القُذَفُ: بەمانا (القَذَفُ) دێ.

القُذْفَةُ: بەمانا (القَذَفُ) دێ ٥ (ك: قُذَف وقِذاف وقُذُفات).

قُذْفة الجبل: گردو باسک کە لە کێو بەرزتر بێ یان لوتکەو دوندی کێو ٥ بارکۆنی باڵەخانە.

القَذُوف: دوور ٥ تیرێک پەڕی پێوەنەبێ.

القذیفة: هاوەنو هاوێژەر ٥ گولە تۆپو قومبولە کەبەهۆی تۆپو فڕۆکەوە دەهاوێژرێ ٥ جنێوی ناشیرین ٥ (ك: قذائف).

المُتَقاذِف: خۆ شڕۆو بازهاوێژی خێرا ٥ دەگوترێ:

فَرَسٌ متقاذفٌ: ئەسپێکی خێرا ڕۆیە.

المَقاذِفُ: شوێنی بەفەتارە چوون ٥ دەگوترێ: (فلان یقذف بنفسه المقاذِف).

المِقْذاف: سەوڵە؛ دارێکە سەرەکەی تەختەیەکی پانی پێوەیە بەلەمو کەلەکی پێ پاڵ پێوە دەنرێ.

المُقَذَّفُ: گۆشتنو قەڵەو.

المِقْذَفُ: ئامێری شت هەڵدانو شت هاویشتن سەوڵەی بەلەمەوانو کەڵەکەوان ٥ (ك: مقاذف).

المَقْذَفَةُ: بەمانا (المِقْذَفُ) دێ ٥ (ك: مقاذِف).

قَذَلَ فلان قَذْلاً: فلانکەس لەحەق لای داو ستەمی کرد.

قَذَلَ في الأمر: گرنگی دا بەکارەکەو زۆری هەوڵدا ئەنجام بدرێ.

قَذَلَ فلاناً: زەبری لەپشتە سەری فلان دا ٥ شوێنی کەوت ٥ ڕەخنەی لێ گرت.

القاذِلُ: کەڵەشاخ گر.

القَذالُ: شوێنی بەیەکگەیشتنی ئێسقانەکانی پشتە سەری ئادەمیزادو وڵاخە بەرزە.

القَذَلان: ئەملاو ئەولای پشتە سەر.

قَذال الفرس: ئەو شوێنەی قایشی هەوسارەکە لەدوا ناوچەوانیەوە گرێ دەدرێ ٥ (ك: قُذُل واقذلة).

قَذَمَ له من العطاء قَذماً: بەخششی بۆ زۆر کرد.

قَذِمَ من الماء قُذمةً وقَذَماً: قومە ئاوێکی خواردەوە.

القُـذامُ: بـەرفراوان ٥ دەگـوترێ: (بئـر قُذام) بیرێکی ئاو زۆرە.
القُـذَمُ: بەخـشندەو سـەخی سروشـت کەسێك زۆر بەخشندە بێ.
القُـذُمُ: بەخـشندەکان، ئـەو مرۆڤانـەی بەخشندەن.
القُذمَةُ من الماء: قومە ئاو.
القذوم مـن الآبـار: بیرێـك ئـاوی زۆری هەبێ.
قذى الشَّيْءُ قَـذياً وقَـذىً: شتەکە چقڵو شتی وای تێدا بوو.
قَذَت العينُ: چاوەکە پوشـکەکەی دەردایـە دەرەوە ٥ ڕیپـۆقی دەرکـرد ٥ ڕیپـۆقی دەردا.
أقـذت عینـە: چـاوی ڕیپـۆقی دەردا پوشکەی دەرکردە دەرەوە.
قاذاهُ: پاداشی دایەوە.
قَذّى عَيْنَهُ: پوشکەی ناوچاوی دەرهێنـا ٥ (فهي مقذية).
إقتذى الطائر: باڵندەکە ڕیپۆقی لەچاو دەرکرد.
الأقـذاء مـن النـاس: هەتیومـچەو خوێڕی.
القَـذى: کـۆی (القـذاة) ئـەو ڕیپـۆقو زەرداوییەیـە کـە لەچـاودا پەیـدا دەبێ ٥ دەگوترێ: (هـو یغـضي علـى القذى) ئەو لەسەر ڕیپۆق چاو لێـك دەنـێ ٥ بەکەسێـك دەگـوترێ زەلیلـیو ژێردەسـتەیی قبـوڵ بکـاو هەوڵی خۆ ڕزگارکردن نەدا.
القِـذی: ڕیپـۆقو گڵە وردە کەلەچاودا کۆدەبێتـەوەو ڕەنگێـکی مەیلـەو زەرد وەردەگرێ.
القَذَاةُ: ئەو ئاو و خوێنەیە کە حوشترو مەڕو بزن پێش بێچو بوونو دوای بێچو بوونیان لێیان دێتە دەر ٥ ئەو گڵەوردەیە یان هەرشتێکی تـر کـە دەکەوێتە ناو چاوەوە یان دەکەوێتە نـاو نـاو و شـەرابو دۆو شـتی شلەمەنیەوە ٥ دەگوترێ: (فلان قذاة في عين فلان) فلانکەس چقڵی چاوی فلانکەسە زۆری ڕق لێیە.
القَذِيُّ: دەگـوترێ: (رجـل قَـذِي العـين) پیاوێـکە چـاوی شـتی نـامۆی تـێ چووە.
قَـرَأَ الکتـابَ قـراءةً وقرآنـاً: کتێبەکـەی خوێندەوەو وشە بەوشەو دێـڕ بـەدێڕ سـەیری نـاوەڕۆکی کتێبەکـەی کـردو خوێندیەوە تێی ڕوانیو لێی وردبۆوە.
قَرَأَ الآية من القرآن: بـەدەنگ ئایەتەکەی خوێندەوە وشـەکانی بـەدەم گوتن، جا لـەناو قورئانەکەدا یـان لەبـەر ٥ (فهـو قارئ).
قَرأ عليه السلامَ: سـڵاوەکەی پـێ گەیانـد.

قَـرَأ الـشَّيْئَ قَـرءاً وقرآنـاً: شـتەكەی كۆكردەوەو خستیە پەنایەك.

اَقْرَأت المرأةُ: ئافرەتەكە كەوتە حاڵەتی عـادەتی مانگانـەی خۆیـەوە ٥ یـان لەحەیز پاك بۆوە ٥ (فهي مُقْرِئ).

أقـرأ الرجـلُ: پیاوەكـە دەسـتی كـرد بەخودا پەرستیو تاعەت.

أقـرأت النجـومُ: ئەسـتێرەكان نزیكـی هەڵهاتن یان ئاوابوون بوون.

أقرأت الرياحُ: بایەكە هەڵی كرد.

أقرأ فلاناً: فلانكەسی واڵ كرد بخوێنێ ٥ (فهو مُقْرئ) ٥ دەشكوترێ: (أقـرأهُ القـرآن) قورئانەكـەی پێـگەیاند (أقرأهُ السلامَ) سلاوەكەی پێگەیاند.

قارَأهُ مُقَارَأةً وقـراءً: هاوبەشی كـرد لـە قورئان خوێندن دا.

قَـرَّأ المـرأةَ: ئافرەتەكـەی بەنـد كـرد بەمەبەسـتی چـاوەڕوانی پاكبوونەوەی لەعادەتی مانگانـەی ٥ (فهي مُقَرَّأة).

إقـترأ القـرآنَ والكتـابَ: قورئـان یـان كتێبەكەی خوێندەوە.

تَقَرَّأ: كەوتـە حاڵـەتی خـودا پەرسـتیو نوسوك كردنەوە.

إستَقرأهُ: داوای لێ كرد كـە قورئـانی بـۆ بخوێنێ.

الإستقراء: لێكۆڵینەوەو بەدواداچوونی جوزئیـاتو تاكـە بـۆ گەیـشتن بەئاكامی كوللیو ڕەها.

أقْرَأ: (إسم تفضيل) واتە: باشتر خوێن.

القارِئ: خوداپەرست ٥ موتەنەسیك.

القـرآن: نامـەی پـەروەردگارە: كـە بـە فریـشتەی تایبـەت دا ناردوویـەتی بۆسەر پێغەمبەری خـۆی حـەزرەتی موحەممـەد (د.خ) كـە ئێـستا لـەناو دوو بەرگی جیاجیادا نوسراوەتەوەو دەخوێندرێتـــەوە ٥ جـــۆری خوێندنـەوەی قورئـان ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿فَـإِذَا قَرَأْنَـاهُ فَـاتَّبِعْ قُرْآنَـهُ﴾: كـە قورئانمـان بەسـەردا خوێندیـیەوە تـۆیش بـەو جـۆرە بیخوێنەوە.

القُرْأ: حەیز ٥ پاكبوونەوە لـە حـەیز ٥ سەرەوای شیعر ٥ (ك: أقـراء وقُـرُوءُ واقْرُؤ).

أقراء الشعر: سەرەوای شیعرو بەحری شیعرو جۆرەكانی.

القَرَّاء: كەسێـك بـاش قورئـان بخوێنـێ، قورئان خوێنی باش بێ.

المَقْـرَأةُ: شوێنێـكە لەمزگـەوت دا یـان ئارامگایەكـە قورئانخوێنـەكان تێیـدا كۆدەبنەوە بۆ قورئان خوێندن.

قَرَبَ الـسَّيفَ قَرْبـاً: كیفـی بـۆ شمـشێرەكە دروست كرد ٥ شمشێرەكەی خـستە نـاو كالانەوە.

قَرِبَ الإبِلَ: بەشەو حوشترەکانی لێخوڕین بۆئەوەی بەیانی زوو بیانباتە سەر ئاو و ئاو بخۆنەوە.

قَرِبَ الشَّيْئَ قُرْباً وقرياناً: لەشتەکە نزیك بۆوە ٥ دەستی بۆ بردو خەریکی بوو ٥ بۆ تەشدیدو زێدەڕۆیی لەنەهی کردن لەشتێك دەگوترێ: (لاتقرب ذلك) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلاَ تَقْرَبُواْ الزِّنَى﴾ ٥ (ولاتقربا هذه الشجرة).

قَرُبَ الشَّيْئُ قرابةً وقرباً: شتەکە نزیك بۆوە، (فهو قريب) ٥ دەشگوترێ: (قَرُبَ منه، وقَرُبَ اليه).

أقربت الحامل: ئافرەتە سك پڕەکە نزیك کاتی منداڵبوون بۆوە.

أقرب الدُمّلُ: دومەڵەکە خەریکە بگاو بتەقێ.

أقرَبَ المستقي الإناءَ: ئاوگێڕەکە گۆزەکەی نزیك پڕبوون کردەوە.

أقربَ فلاناً قراباً: کالانە شمشێری بۆ فلان دروست کرد.

أقربَ السيفَ والسكين: کیفی بۆ شمشێرەکەو کێردەکە دروست کرد، یان خستیە ناو کیفو کالانەوە.

قارَبَ الإناءُ: کوندە ئاوەکە نزیکە پڕبێ لەئاو ٥ دەگوترێ: (إناء قربان) ٥ (وقِصْعَةٌ قربى).

قارب فلان في أموره: فلانکەس لەکارەکانیدا میانەڕەو بوو.

قاربَ الخطوَ: هەنگاوەکانی نزیك کردنەوە.

قارب فلان فلاناً: فلانکەس گفتوگۆی جوانی لەگەڵ فلاندا کرد ٥ فلانکەس ڕاوبۆچوونی لەگەڵ فلاندا کرد.

قَرَّبَ فلانٌ: فلانکەس کەلەکەی ئازاری بوو ٥ دەستی خستە سەر کەلەکەی.

قَرَّبَ الفرسُ: ئەسپەکە بازێکی هێواشی هاویشت ٥ یان بەهێواشی هەنگاو دەنێ ٥ دەگوترێ: (جاء فلان يقرِبُ به فرَسُهُ).

قَرَّبَ الشَّيْئَ: شتەکەی نزیك کردەوە ٥ دەگوترێ: (قَرَّبه منه) و (قَرَّبَه اليه) و (قَرَّبَه عنده).

قَرَّبَ القُربان: قوربانییەکەی پێشکەش کرد.

قَرَّبَ قِراباً: کوندەئاوی دروست کرد.

إقتربَ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان لە هەندێکیان نزیك بوونەوە.

إقتربَ الوعدُ: وادەکە نزیك بۆوە ٥ دەگوترێ: (إقتربَ مِنه) لێی نزیك بۆوە.

تقارَبَا: هەریەك لەو دووانە نزیك بوونەوە.

تقارب الزَّرْعُ: کشتوکاڵەکە نزیکە پێ بگا.

تقارب الوعدُ: کاتەکە نزیك بۆوە.
تقرّبَ الیه: هەوڵی دا لێی نزیك بێتەوە ٥ دەشگوترێ: (تَقَرّبَ الی الله بالأعمال الصالحة) هەوڵی دا بەکردەوەی چاك لەخودا نزیك بێتەوە.
إستقرَبَهُ: بەنزیکی دانا ٥ هیوای خواست نزیك بێ.
التَّقَرُّبات: دەگوترێ: (ظهرت تقربات الماء) نیشانەی هەبوونی ئاو دەرکەوت ٥ بیرهەڵکەنو کاریزکەن کەدەگاتە بەردە وردەو جۆرە زیخێك بۆی دەردەکەوێ کەنزیکە بگاتە ئاو.
القارِبُ: بەلەم ٥ بەلەمی کێشت بەلەمێکە لەدرێژەوەیە لەسەر شێوەی بەلەمی ناو ئاو.
القِرابُ: کیفو کالانی شمشێرو کێردو شتی وا ٥ تورەکەو جۆرە جانتاو هەمبانەیەکە موسافیر هەندێ پێداویستی خۆی تێدا هەڵدەگرێ.
القُرابُ: نزیك ٥ دەگوترێ: (ماهو بعالم ولا قراب عالم) نەزانایە نە لەزانایش نزیکە ٥ یان دەگوترێ: (أتیته قراب العشي) و (قراب اللیل).
القَرابَةُ: خزمایەتی نزیك لێك نزیکی لە خزمایەتی دا ٥ دەگوترێ: (هم ذوو قرابتي).
القِرابَةُ: ئەوەی بەشەو حوشتر بەرێ بۆئەوەی بەیانی زوو بیانبا بۆسەر ئاو.
القُرابَةُ: بەمانا (القُرابُ) دێ.
القُربُ: نزیکی ٥ خزمایەتی ٥ دەگوترێ: (بیني وبینه قُربٌ) ٥ خالیگەو کەلەکە.
القَرَبُ: بەمانا (القِرابَةُ) دێ ٥ بیری ئاو نزیك ٥ ئەو شەوەی لەسەر ئاو دەمێننەوە تابەیانی.
القُربى: خزمایەتی.
القُربان: هەرشتێك خۆی پێ لەخودا نزیك بکرێتەوە ٥ جا قوربانیو شتی وابێ یان کردەوەی چاکە بێ ٥ پیاوی هاونشینو نزیك لەپاشا ٥ (ك: قرابین).
القُربَةُ: خزمایەتی، لێك نزیکی لەخزمایەتی دا ٥ دەگوترێ: (بیني وبینه قُربَةٌ) هەرشتێك خۆی پێ لەخودا نزیك بکەیتەوە لەقوربانیو خێرو چاکە.
القِربَةُ: کوندەو دێمکە ٥ زەرفێکە لە پێست دروست دەکرێ بەم جۆرە لایەکی دەدورێو ئاوی تێدەکرێ.
القریب: نزیك لەروی مەکانو شوێنەوە یان لەروی مێژووەوە یان لەروی

بنەچەو نژادەوە ٥ هەروا ناوە بۆ بەحرێك لەشیعری فارسی كێشەكەی (مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن).

القَرِيبة: خاوەنی خزمایەتی یان نزیكی لەشتی تردا.

القَوْرَبُ: ئاوێك ئەوەندە زۆر بێ بەری نەگیرێ.

المتقارب من الرجال: پیاوی كورتەبالا ٥ بەحرێكە لەبەحری شیعر كێشەكەی هەشت جار (مفعولن).

المُقَارِبُ: مامناوەندیی لەنێوان باش‌و خراپ.

المَقْرَبُ: ڕێگەی كورت ٥ شەورەو ٥ ڕۆیشتنی شەو.

المَقْرَبَةُ: بەمانا (القَرَابَةُ) دێ ٥ ڕێگای كورت ٥ یان ڕێگای كورت كەدەتگەیەنێ بەڕێگای درێژ ٥ خانو ئوتێل بۆئەوەی ڕێبوار پشوی تێدا بدەن.

المُقْرَبَةُ: ئەسپ یان حوشترو وڵاخی تر كەكاتی ئەوەیان هاتبێ بۆ سواریی بەكار بهێندرێن ٥ وڵاخە بەرزە خۆشەویست بێ ئاخورو لەوەڕو ئالیكی لێ نزیك بكرێتەوە.

المُقَرَّبات: بەمانا (التَقَرُّبات) دێ.

القَرَيوسُ: قەپوچكی زین، قەپوچكی پیشەوەو دواوە ٥ (ك: قرابیس).

قَرَتَ الدَّمُ قُرُوتاً: خوێنەكە وشك بۆوە ٥ دەگوترێ:

قَرِتَ الظفرُ: خوێن لەژێر نینۆكەكان كۆبۆوەو وشك بوو.

قَرَتَ الرجلُ: پیاوەكە بێدەنگ بوو.

قَرِتَ الرجلُ قَرَتاً: پیاوەكە دەموچاوی گۆڕا لەخەفەتان یان بەهۆی ڕقەوە ٥ دەگوترێ: (قَرِتَ وَجْهُهُ).

القَرَتُ: شتی بەستوی سپی.

قَرَثَهُ الأمرُ أو الغَمُّ قَرْثاً: كارەكە نارەحەتی كردو وەزعی تێك دا.

قَرِثَ قَرَثاً: ماندووی كرد.

قَرَحَهُ قَرْحاً: بریندارى كرد.

قَرَحَ فلاناً بالحق: بەحەق‌و عەداڵەتخوازیی پێشوازی لە فلانكەس كرد.

قَرِحَ قَرَحاً: چەند برین‌و ڕوشاوێكی پێوە دەركەوت ٥ دەگوترێ: (قَرِحَ جِلْدُهُ)، (وقَرِحَ قَلْبُهُ من حزن).

قَرِحَ الحيوان: گیانلەبەرەكە پەڵەی سپی بچكۆلە بەناوچاوانییەوە دەركەوت.

قَرِحَ للشَيْئ: خەمی بۆ خوارد.

أقْرَحَ فلان: فلانكەس دەموچاوی زیبكەو ئاوڵاوی بوو.

قارَحَهُ: بەرەنگاری بۆوە ٥ ڕووبەڕوی وەستا.

قَرَّحَ الشجرُ: درەختەكە پۆخ‌وچرۆكانی دەركەوتن.

قَرَّحَ سنّ الصغير: ددانی منداڵەکە خەریکە دەرکەون.
قَرَّحَ الجسمَ: جەستەکەی بریندار کرد.
قَرَّحَ الوَشمَ: شوێنی کوتانی خاڵەکانی جەستەی بەدەرزی هاژنیەوە.
إقترح بِئراً: بیرەکەی هەڵکەند لەشوێنێک بیری لێ هەڵنەکەندرابوو.
إقترح الأمر: کارەکەی داهێنا، هێنایە گۆڕێ.
إقترح الكلامَ: بە ئیرتیجالی و سەرپێیی قسەکانی کرد.
إقترح الشيئَ: شتەکەی هەڵبژارد ٥ دەگوترێ:
إقترح عليه صوت كذا وكذا: لەجیاتی ئەو دەنگی فلان و فلانی هەڵبژارد.
إقترح الرأي: ڕاو بۆچوونێکی خۆی ئامادەکرد بۆئەوەی بیخاتە بەر باس و لێکۆڵینەوە.
تَقَرَّحَ الجسدُ: جەستەکە زیبکەو دومەڵ و ئاوڵەی تێدا دەرکەوتن.
تَقَرَّحَ فلان للأمر: فلانکەس ڕووبەڕووی کارەکە بۆوە.
الإقتراح: فیکرەو بیرۆکە ئامادە دەکرێ و شیدەکرێتەوەو دەخرێتە سەر مێزی باس و لێکۆڵینەوەو بڕیار لەسەردان.
القارحُ من ذي الحافر: ئەوەیە ولاخ و ئاژەڵەکە پێنج ساڵ تەواو بکاو ددانی پەنا ددانی چوارینەی کەوتبێ و لەشوێنی ئەو کەڵبەی تر ڕوابێ ٥ بەکوردی پێیان دەگوترێ: (شیلە) ٥ هەرکەسێک گوێدرێژێک یان هێسترو شتی وا مامەڵە بکا دەمی ولاخەکە هەڵدەپچڕێ دەڕوانێ ئاخۆ شیلەی کەوتوون یان نا.
القراحُ من كل الشيئ: پاڵفتە ٥ دەگوترێ: (ماء قراح) ئاوی صاف ٥ زەوییەک ئامادەبێ بۆ کشتوکاڵ و هیچ بیناو باڵەخانەیەکی تێدا نەبێ.
القُرْحُ: برین ٥ گروێییەکە توشی بێچوە ئاژەڵ دەبێ.
القَرْحَةُ: زیبکەو دومەڵ کاتێ دەگەنە ئەوەی بکەن و ئاوەوەیان ببێتە کێم و زوخاو ٥ (ذو القرح) نازناوی (إمرأ القيس) بووە.
القُرحَةُ: بەمانا (القَرحَةُ) دێ ٥ سپیاییەکە بەئەندازەی دیرهەمێک یان بچوکتر بەناوچاوانی ئەسپەوە دەبێ.
القريح: بریندار ٥ ئاوی صاف و بێگەرد.

قَرِيح السحابَة: ئاوى باران لەكاتى هاتنە خوارەوەى دا.

القَرِيحَةُ من كل شيئ: سەرەتاو نۆبەرەى شت ٥ دەگوترێ: (شـربتُ قريحـة البئـر): نۆبەرەى ئاوى بيرەكەم خواردەوە يەكەمجار كە ئاوى بيرەكەيان دەرهێنا من لێم خواردەوە.

القريحة من الإنسان: سروشتو تەبيعەتى مرۆڤ ئەو سروشتو فيترەتەى لەسەرى دروستكراوە ٥ مەلەكەو خودا داديێكە ئادەميزاد بەهۆى ئەو مەوهيبەوە دەتوانێ راى پەسەند دەربېرێو قسەى جوانو ئاوازە بلێو شتى ناياب دەربېرێ.

قَرَدَ المالَ قَرداً: ماڵەكەى كەسب كردو كۆى كردەوە ٥ دەگوترێ: (قَرَدَ لعياله) ماڵو سامانى بۆ خێزانى كۆكردەوە.

قَرِدَ البعيرُ قَرَداً: حوشترەكە ئەسپێى زۆر بوون.

قَرِدَ الشَّعرُ والصوف: مو و خورييەكە گرژ بوو گرێگرێ وەستاو كەمێلى بەقەراخەكانيەوە زۆر بوو.

قَرِدَ الأديمُ: پێستەكە داوەشاو دارزى.

قَرِدَ فلان: فلانكەس بەهۆى زمانگيرانو ماندوبوونەوە بێ دەنگ بوو.

قَرِدَ لِسان فلان: زمانى فلان ڕەوان نەبوو توورىو پرتەپرتى پێوە ديار بوو.

قَرِدَتْ أسنانه: ددانەكانى بچوك بوونەوەو كەمێك لە پوكەكان جيابوونەوە ٥ دەشگوترێ: (قَرِدَ فَمُهُ).

أقْرَدَ البعيرُ ونحوه: حوشترەكە ئەسپێ حوشترى زۆر بوون.

أقْرَدَ فلان: فلانكەس بێدەنگ بوو خۆى بەمردوو نيشان دا ٥ زمانى گيراو بێدەنگ بوو.

أقرد الى فلان: زەليلو ملكەچى فلانكەس بوو.

قَرَّد فلان: فلانكەس زەليلو ملكەچ بوو ٥ دەشگوترێ: (قَرَّد الى فلان).

قَرَّدَ البعيرَ: ئەسپێى ناو جەستەى حوشترەكەى دەرهێنا.

قَرَّد فلاناً: بەنەرمو نيانى فێڵى لە فلانكەس كرد.

تَقَرَّدَ الشَّعرُ ونحوه: مووى گرژبوونو تێك هالا.

تَقَرَّدَ الدقيقُ ونحوه: ئاردەكە لەناو ئاوەكە كلۆ كلۆ بوو ٥ هەر لەم مانايەدايە كە عومەرى كوڕى خەتتاب دەفەرموێ: (ذري الدقيق وأنا أحرك لئلا يتقرَّدَ) تۆ واز لەئاردەكە بێنە لەناو ئاوەكەدا من تێكى هەڵدەدەم

بۆنەوەی کلۆکلۆ نەوەستێ.

القُرَادُ: جۆرە ئەسپێیەکە قاچی زۆری هەن لەناو کوڵكو مووی ئاژەڵو پەروپۆڵی باڵندەدا دەژی ◦ گوێ مەمك.

القِرْدُ: مەیمون ◦ نزیکترین گیانلەبەر کە دەشوبهێتە مرۆڤ ◦ (ك: أقراد وقرود وقِرَدَة).

القَرَدُ: ئەو کەمێڵو خشتو خوڵو گەندە موومیە کە لەکوڵكو خوری هەڵدەوەرێ ◦ لقە دارخورما کە توێکڵی لێ داڕندرابێ.

القَرَّاد: ئەسپێو مۆرانە کەلەئاردو چەند جۆرە خواردنێكو داردا بەدی دەکرێو هەروا لە خوریو شتی وایش دا دەبێ.

القرودُ: بێدەنگو ژێردەستە.

قَرِدَ فلان: فلانکەس زەلیلو ملکەچ بوو ◦ خۆی بچوك کردەوە.

إقرندح الرجلُ: پیاوکە خۆی ئامادە کرد بۆ شەڕ.

إقرندح لفلان: دەستدرێژی کردە سەر فلان.

القُرْدُحَةُ: ئەو پارچە سێگۆشەیەیە کەلە غوضروفی قورگ دا دەردەکەوێ پێی دەگوترێ سێوی ئادەم.

القُرْدوحُ: مەیمونی گەورەو زەلام.

القَرْدَدُ: زەوییەکی تەختو پتەو و بەرزە.

القُردودُ: بەمانا (القَرْدَدُ) دێ.

القُرْدودة: فەقەرە ◦ سەرانسەری کێو ◦ (ك: قراديد).

القِرديدَةُ من الرجال: پیاوی قسە توندو قسە پڕماناو بەپێز ◦ شێوەڵی ناوقەدی پشت ◦ (ك: قراديد).

القِرْدَعُ: جۆرە ئەسپێیەکە لە جەستەی حوشترو مریشك دا پەیدا دەبێ ◦ تاکەکەی (قِرْدَعَة).

القُرْدوعُ: مێرولەی بچکۆلە.

قَرَّ قريراً: باڵندەکە قیڕانی، کەوەکە قاسپاندی.

قَرّت الحَيَّةُ: مارەکە فیشکاندی.

قَرَّ عليه الماءُ قروراً: ئاوی بەسەردا هەڵڕشت.

قَرَّ اليوم قرّاً: ئەمڕۆ سارد بوو.

قَرَّ بالمكان قَرّاً وقَراراً وقروراً: لەشوێنەکە نیشتەجێ بوو، دامەزرا ◦ دەگوترێ: (قَرَرت في هذا المكان طويلاً) زۆر لەم شوێنەدا مامەوە.

قَرّ اليوم قَرّاً: ئەمڕۆ زۆر سارد بوو.

قَرَّت عَينُهُ: چاوی فێنکایی هات ◦ (فهو قرير العين).

أقَرَّ: کەوتە ناو سەرماو سۆڵەوە ◦

اصــابتهم قِــرَّةٌ: ســەرما لێــی داون ◦ هەرجۆرە لەرزو سەرمایەك تووشی ئادەمیزاد بێ.

القُرَّةُ: هەرشتێك چاو پێی خۆش بێو فێنكایی چاوبێ ◦ دەگـوترێ: (هــو قُرَّةُ العين) ئەو هۆی فێنكایی چاوە ◦ یان دەگوترێ: (هو في قُرَّةٍ من العيش) ئەو لە گوزەرانی خۆش دایەو ژیانی نەرمو نۆڵە ◦ بنكری بنكی مەنجەڵ.

قُــرَّةُ العــين: ڕوەكێــكی ئاوییــەو تەمەندرێژە لـەدەم جۆگاو شـوێنی ئـاودراودا دەڕوێ گەڵاكـەی سـەوزەو دەخــورێ وەكـــوو ئەســـپیناخو كەرەوزو شتی وا.

القَـرورُ: ئـاوی سـارد كـە بـۆ خۆشـۆردن بەكاربێ ◦ فرمێسكی سارد كەلەكاتی خۆشی دا دەڕژێنـدرێن ◦ ئافرەتێـك كە پێویست نەكا كل لەچاو بنێ.

المُسْتَقَرُّ: چەسپاندنو بەردەوام بـوون ◦ دەگـوترێ: (لكـل نَبَـأ مُـسْتَقَر) بـۆ هـــەموو هەواڵێـــــك ئاكـــامو سەرەنجامێك هەیە ◦ (صار الأمر الى مـــستقره) كارەكـە گەیـشتە ئاكـامو جێـگیر بوو.

المَقَرُّ: شوێنی ئـارامگرتنو جێـگیربوون ◦ (ك: مَقَارّ) ◦ دەگوترێ: (أذكرني في المقارّ المقدسة) لە شوێنەپیرۆزەكان دا یادم بكەو بیرت نەچم ◦ شوێنێـك ئادەمیزاد بیكاتە شوێنی نیشتەجێ بوونی خۆی.

المُقَرِّرُ: ئەندامی لیژنەیەكە كەلیژنەكە ڕونكردنـــەوەی ڕای لیژنەكــە بــەو دەسپێرن.

المُقَرَّرُ: (أمر مُقَـرَّر) كارێـكی چەسپاو و بــڕوا پــێ كــراو ◦ فەرمانێــك واژو كرابـــێ لەلایـــەن كەسێـــكەوە ڕوخصەتی ئـەو واژوكردنـەی هـەبێ ◦ لەبواری قوتابخانەو خوێندكارەوە كۆمەڵـە سـەرەباسو زانیارییـەكن پێویـــستە قوتـــابی لەماوەیـــەكی دیـاریكراودا بیـانخوێنێو فێریـان ببێ.

المَقَــرَّةُ: حــەوزی بـچوك كـەئاوی تێـدا كۆبێتەوە.

المقرور: دەگوترێ: (يوم مقرور) ڕۆژێكی ساردو سـەرمایە ◦ (رجـل مقـرور) پیاوێكە سەرما لێی داوە.

قَرَسَهُ البَردُ قَرساً: سەرما تینی بۆ هێنا ◦ دەستو قاچی چواندون.

قَرِسَ الماءُ: ئاوەكەی زۆر سارد كرد.

قَرِسَ البردُ قَرَساً: سـەرما توندبوو تینی هێنا.

قَرِسَ الإنسانُ: ئادەمیزادەكە سـەرما لێـی دا دەسـتو قاچـی چـونو لـەجمو جۆڵ

کەوتن‌و نەیتوانی کاربکا ٥ دەگوترێ: (قَرِسَت أصابعُهُ) دەست‌و پەنجەی چون‌و کاریان پێ ناکرێ.
أقرَسَ العودُ: دارو شورك‌و نەمامەکان وشك بوون‌و بەهۆی سەرماوە تەڕاییان تێدا نەماوە.
أقرس البردُ أصابِعَهُ: سەرما دەست‌وپلی چواندن‌و جموجوڵیان پێ ناکرێ ٥ دەگوترێ: (أقرَسَهُ البَرْدُ) سەرما دەست‌و پەنجەی چواندن‌و هیچی پێ ناکرێ.
أقرَسَ الماءَ: ئاوەکەی زۆر سارد کرد.
قَرَّسَ الشَّيْءَ: زێدەڕەوی کرد لەساردکردنی شتەکە ٥ دەگوترێ: (قَرَّسَ الماءَ في الإناء) ئاوەکەی لەقاپەکەدا زۆر سارد کردو گەیاندییە ئاستی بەستن.
القارِسُ: سەرمای کوشندەو زۆر سارد ٥ دەگوترێ: (أصبح الماء قارساً) ئاوەکە زیاد لەئەندازە ساردبوو.
القَرْسُ: سەرمای زۆر بەشیدەت ٥ دەگوترێ: (ليلة ذات قرس) شەوێکی زۆر سارد ٥ سەرماو سۆڵ‌و سەهۆڵبەندان.
القِرسُ: شتی بەستو و بووبەسەهۆڵ ٥ سەرمای توندو کوشندە.
القريس: دەگوترێ: (أصبح الماء قريساً) ئاوەکە بەستی بوو بەسەهۆڵ ٥ خواردنی بەسەهۆڵ بوو بەسەرما بەستوو ٥ دەگوترێ: (سمك قريس) ماسییەکی کوڵاو یان برژاو یان بەهۆی سەرماوە ڕەق کراوە بووە بەسەهۆڵ بەستو.
قَرَشَ الشَّيْءَ قَرْشاً: شتەکەی لێرەو لەوی کۆکردەوەو خستیە سەر یەك ٥ دەشگوترێ: (قَرَشَ لعَيالِهِ) کاسبی بۆ ماڵ‌و منداڵی خۆی کرد.
قَرَشَ من الطعام: کەمێکی لەخواردنەکە دەستکەوت.
قَرَش في معيشته: ژیانی تەنگ‌و گوزەرانی ناخۆش بوو.
قَرِشَ قَرَشاً وقُرْشَةً: ڕوخساری داماڵدرا لەبەر زۆر سورەڵی.
أقرشت الشجَّةُ: ئێسقانەکەی درز پێبرد وەڵێ وردوخاشی نەکرد.
أقرش فلان بفلان: فلانکەس فیتنەیی کردو چرنوکی لەفلانکەس گرت ٥ عەیب‌و عارەکانی پێ گوتن.
قَرَّشَ بين القوم: نێوانی خەڵکەکەی وروژاندو فیتنەیی لەناویان بەرپا کرد.
قَرَّشَ لعياله: کاسبی بۆ ماڵ‌و منداڵی خۆی کرد.
قَرَّشَ فلاناً: فلانکەسی بەقوڕەیشی لەقەڵەم دا.

إقتَرَشَ لأهلِه: ماڵو سامانی بۆ ماڵو منداڵی خۆی کۆکردەوە.

إقــترش الرمـــاحُ: ڕمبـــەکانی لێـــك خشاندنو دەنگیان لێ هات.

إقترش فلان بفلان: فلانکـەس فیتنـەیی بـۆ فـلان کـردو ویستی زیـانی پـێ بگەیەنێ.

تقارش القوم: خەڵکەکە کەوتنە وێزەی یەکتریو لێکیان دا.

تقارشت الرماحُ: ڕمبـەکان لێـك خشان دەنگیان لێ هات.

تقرّشَ القومُ: خەڵکەکە کۆبوونەوە.

تَقَــرَّشَ فــلان في معيــشته: فلانکـەس گوزەرانی تەنگ بوو.

تَقَرَّشَ لأهله وعياله: مـاڵو سامانی بـۆ خێزانو منـداڵی کۆکردەوە.

تَقَـــرَّشَ الرجـــلُ: پیاوەکـــە خـــۆی بەقوڕەیـشی حیساب کـرد ٥ خـۆی شـــوبهاند بەقوڕەیـــشییەکانەوە ٥ خـۆی لـەکارو پیشەی پەسـتو نـزم بەدوور گرت.

تَقَرَّشَ الرمـاحُ: ڕمبـەکان لێـك خشانو دەنگیان هات.

تَقَـرَّشَ المــالَ والمتـــاعَ: مـــاڵو کـــاڵای کۆکردەوە.

تَقَــرَّشَ الــشَيْءَ: شـتەکەی یەکـە یەکـە وەرگرت.

القَـــرْشُ: ئـــەوەی لێـــرەو لـــەوێ کۆدەکرێتەوە.

القِرْشُ: جۆرە ماسییەکی غوزروفییـە ترسـناكو زەێنەخرۆیـە ٥ جـۆرە پارەیەکە لەهەندی وڵاتـدا مامەڵەی پـێ دەکـرێ، ئەنـدازەی ئـەم جـۆرە پارەیـە بـەگوێرەی ڕۆژگـارو کـاتو شـوێن گـۆڕدراوەو دەگـۆڕێ، ئێـستا بەشێـکە لەسـەد بەشـی جونـەیهی میصری یان لیرە ٥ (ك: قروش).

قـريش: خێڵێـکی عـەرەبنو دەچـنەوە سەر موزەرو لەمەککەو دەوروبـەری نیـــشتەجێ بـــوون حـــەزرەتی موحەممـــــەد (پێغەمبـــــەری ئیـسلام(د.خ)) لـەو هـۆزە عەرەبـە ڕەسەنەیە.

القَرَشَةُ: خرمەخرمی سمی ئەسپە کە بەکۆمـــەڵ دەڕۆن بەتایبـــەتی کەبەشـــەو دەڕۆن دەنگەکـــە بـــاش دەبیـــسترێ ٥ خـــڕەی گـــوێز کـــە بیانجوڵێنی.

القِـرْواش مـــن الرجـــال: پیـاوی خـۆ تێهەڵقورتێنـەر لـەکارو بارێـك کـە پەیوەنـدی بەئـەوەوە نیـە ٥ پیـاوی سەر زل.

القـريش: بـەهێز ٥ جـۆرە پەنیرێـکە چەوری کەمەو وشکە.

المَقْرَشَةُ: ساڵی گرانیو قاتوقڕی.

القِرْشَبُ من الرجال: پیاوی زۆر خۆر ٥ (ك: قراشب).

قَرَصَهُ قَرْصاً: نەقورچکی لێ گرت.

قَرَصَهُ البُرْغُوث: مێشوله گەستی.

قَرَصَتْهُ الحَية: مار پێوەی دا، گەستی.

قَرَصَ العجينَ: هەویرەکەی هەنگوتك هەنگوتك کرد.

قَرِصَ الرجلُ: پیاوەکە بەردەوام بوو لەسەر نەفرین کردنو باسکردنی پاشملە بەخراپە.

قارَصَهُ: هەریەکە لەوانە ئەزیەتی ئەوی تری دا بەزوبانو تانەو تەشەر لکێدان ٥ دەگوتری: (کان بينهما مقارصات).

قَرَّصَ: بۆزێدەڕۆیی لەمانای (قَرَصَ) دێ.

قَرَّصَ العَجينَ: هەویرەکەی کردە هەنگوتك هەنگوتك.

قَرَّصَ الماءَ: ئاوەکەی ئەوەندە ساردکرد زوبان بتەزێنێ.

تقارَصا: ئەو دووانە هەریەکەیان بەقسەی ناخۆش پێك گوتن ئەزیەتی ئەوی تری دا

القارِصُ: دۆی ترشو ماستی ترش کەزوبان بگەزێ ٥ دەعبایەکە وەکوو مێشوله دەگەزێ.

القارِصة: جنێو و قسەی ناشیرین کە دەروونی بەرامبەر ئازار بدا ٥ (ك: قوارِص).

القراصيا: درەختێکی بەردارە لە پێڕی (الوردية)یە لەوڵاتی میصر پێی دەگوتری بەرقوقی وشك بوو ٥ لەوڵاتی شام پێی دەگوتری قۆخە وشکە.

القَرّاصُ: دەگوتری: (لِجام قَرّاصٌ) لغاوێکە ئازاری وڵاخەکە دەدا.

القُرّاصُ: ڕوەکێکە دەشوبهێتە ڕوەکی جیرجیر، درێژدەبیو گوڵێکی زەردی هەیە تفتیو تیژیەکی تێدایە وەکوو تفتی جیرجیر، بەرە دەنکێکی وردو سووری هەیە حەیوانات حەزی لە خواردنیەتی ٥ هەروا ناوە بۆ ڕوەکێکی گیایی لە پێڕی (القراصية) چقڵێکی زۆر باریکی هەیە ئەگەر مرۆڤ دەستی بگاتێ تێی ڕادەچیو زەرداوێکی تیژو سوتێنەری لێ دێتەدەرو ئازار لەدەستی دا پەیدا دەکا ٥ هەروا ناوە بۆ ڕوەکی (الوَرْس) کە ڕوەکێکی (الفراشية)یەو لە وڵاتی عەرەبو حەبەشەو هیندوستان دەڕوێ، مادەیەکی سور ڕەنگی ڕاتینجی تێدایە ٥ هەروا ناوە بۆ (البابونج)

كە گوڵەسپی (الأقحوان)ە بەوشکی ٥ دەشگوترێ: (أحمر قَرّاصٌ) سوری زۆرسور.

القُرْصُ: پارچەی پانەوەبووی کەوانەیی وەکوو سینیو دیرهەمو دینارو شتی وا یان شێوەی نان ٥ هەروا ناوە بۆ دیمەنی کەوانەیی خۆر ٥ دەگوترێ: (غاب قرص الشمس) ٥ هەروا ناوە بۆ پارچە ئاسنێکی کەوانەیی وەکوو مەتاڵ کە منداڵ لەجۆرە یارییەك دا هەڵی دەدەن بۆئەوەی بزانن کامیان دەتوانێ دوورتر بیهاوێژێ ٥ (ك: أقراص وقراص).

القُرْصَةُ: نانێکی بچوکی پانەوەکراوی کەوانەییە ٥ (ك: قُرَصٌ).

القُرُوصُ: لغاوێك ئەزیەتی ئەسپ بدا.

المِقراصُ: کێردی سەر کەوانەیی وەکوو چزوی دوپشك.

المُقَرَّصُ: (حليٌّ مقرّص) خشڵی کەوانەییو خڕ.

المِقْرَصُ: زەرفێکە شتی تێدا قارص دەکرێ.

قَرْصَعَ فلان: فلانکەس بەتەنیا نانی خوارد.

قَرصَعَت المرأةُ: ئافرەتەکە بەشێوەیەکی ناشیرین ڕۆیشت.

قَرصَعَ الكتابَ: پیتی کتێبەکەی بەوردیو لێك نزیکی دێڕەکانی نوسییەوە.

تَقَرصَعَت المرأةُ: ئافرەتەکە کشایەوەو خۆی حەشار دا.

القُرصان: دزو جەردەی ناو دەریا ٥ (ك: قَراصنة).

القَرصَنَةُ: هەڵکوتانە سەر کەشتیو گەمی لەناو دەریادا.

قَرَضَ الشَّيْءَ قَرضاً: شتەکەی بەمقەستو گاز و شتی وا هەڵبڕی ٥ دەشگوترێ: (قَرَضَ بنابه) یان (قرضته الفأرة).

قَرَضَ المكانَ: لەشوێنەکەی لادا.

قَرَضَ فلاناً: پاداشی فلانکەسی دایەوە.

قَرَضَ الشِّعرَ: شیعری دانا، شیعری گوت.

أقرَضَهُ: قەرزی دایە ٥ دەگوترێ: (أقرضَهُ المالَ وغيره).

قارضَهُ مقارَضةً وقِراضاً: قەرزی دایە ٥ ماڵی دایە، پارەی دایە بۆئەوەی بازرگانی پێوە بکاو قازانجو زەرەریان بەڕێژەیەك بێ کەلەسەری پێك دێن ٥ پاداشی چاکەی دایەوە یان تۆڵەی خراپەکاری لێ ستاند.

إقترض من فلان: قەرزی لەفلان وەرگرت.

إقترض عِرْضَهُ: غەیبەتی کردو بەخراپی لێی دوا.

إنقرض الشَّيْئُ: شتەكە براپەوە.

إنقرض القوم: خەڵكەكە ڕۆیشتن‌و كەسیان لێ نەما.

تقارضا الشَّيْئَ أو الأمرَ: بەنۆبەو نۆرە شتەكە وەردەگرن، هەرجارە بۆ یەكیان دەبێ ٥ دەگوترێ: (هما یتقارضان الثناءَ): هەریەكە لەو دووانە ستایشی یەكتر دەكەن‌و بەیەكتردا هەڵدەڵێن ٥ (الخصمان یتعارضان النظر) ئەو دوو دژە بەرقەوە بۆیەكتر دەڕوانن ٥ (القوم یتقارضون الشِعْرَ) خەڵكەكە شیعریان بۆ یەكتر خوێندەوە.

إستَقْرَضَ منه: داوای قەرزی لەفلانكەس كرد.

القُرَاضَةُ: ئەو پرزو پاڵ‌و سەرە مقەست‌و وردەو پردەیەی بەهۆی بڕین‌و ڕاستەو پاستەكردنی شتەوە هەڵدەوەرێ ٥ دەگوترێ: (قُراضة الذهب وقراضة الثوب).

قراضة الفأرة: ئەو پەتك‌و پاڵەی لەئاكامی جەواڵ بڕین‌و خواردنی مشك هەڵدەوەرێ.

قراضة المال: ماڵی خراپ‌و بێ كەڵك.

القَرَّاضَةُ: كەسێك غەیبەتی خەڵك بكا ٥ خمخۆركەو مۆرانە كەلەدارو كاغەزو خوری‌و ریس‌و شتی وا دەدا.

القَرْضُ: ئەو ماڵەی دەیدەی بەیەكێكی تر بەقەرز ٥ هەركارێك ئادەمیزاد بیكا بەو هیوایەی پاداشی لەسەر وەربگرێتەوە.

القرض الحسن: قەرزێكە بدرێ بەبێ سودو قازانجی بازرگانی ٥ (ك: قروض).

القِرْضُ: بەمانا (القَرْضُ) دێ.

القَرِیضُ: شیعر.

المِقراضُ: مقەست، هەرشتێ قوماش‌و شتی وای پێ ببڕێ ٥ دەشگوترێ: (لسان فلان مقراض الأعراض) زوبانی فلانكەس مقەستی بڕین‌و دڕینی ناموسی خەڵكە.

المِقْرَضُ: (إبن مِقْرَض) گیانلەبەرێكە دەشوبهێتە چەقەڵ (إبن عِرْس) بەلام ئەم تۆزێ جەستەی لەو گەورەترەو زۆر وەكوو چەقەڵ كێوی نیە، لەپێڕی (السموریة)و گۆشت خۆرە.

قَرْضَبَ فلان: فلانكەس بەچلێسیەوە شتەكەی خوارد ٥ شتی وشكی خوارد.

قَرْضَبَ الشَّيْئَ: شتەكەی بەتوندو زەخت بڕی.

قَرْضَبَ اللحمَ: هەموو گۆشتەكەی خوارد.

قَرضَبَ الذئبُ الشاةَ: گورگەکە هەموو مەڕەکەی خوارد.

القِرْضابُ: چلێس و نەوسن لەخواردن دا ٥ دزو جەردە ٥ شێر ٥ شمشێری بڕندە کە وێڕای گۆشت ئێسقانیش دەبڕێ ٥ (ك: قراضية).

قَرِطَت المعزى قَرَطاً: بزنەکە دوو گوارێلەی گۆشتینی هەبوون بەلای گوێچکەکانی هەڵواسرابوون ٥ (وهو أقرط وهي قرطاء).

قَرَّطَ الجاريةَ: گوارەی لەگوێچکەی کچەکە کرد.

قَرَّط السراجَ: سوتاوییەکەی لە پلێتەی چراکە هەڵوەراند بۆئەوەی باش بسوتێ و ڕوناکی بدا.

قَرَّطَ الكراثَ ونحوه في القدر: لەناو قاپەکەدا گیاو شتەکەی هەنجنی بۆئەوەی بیکوڵێنێ و بیکاتە پێخۆر.

قَرَّطَ فَرَسَهُ: لغاوی ئەسپەکەی خستە دوا گوێیەکانییەوە لەکاتی غارپێکردنی دا ٥ دەشگوترێ: (قَرَّط الفرسَ عِنانَهُ).

قَرَّطَ الخيلَ: ئەسپەکەی هەڵنا بۆ بازدانی خێراو بەشیدەت.

قَرَّط على فلان: کەم کەم شتی دا بە فلانکەس.

قَرَّط عليه في الطلب: زۆر ئیلحاحی کرد لەداواکردن لێی.

قَرَّطَ اليه رَسولاً: خێرا پیاوێکی نارد بۆلای.

تَقَرَّطت الجاريةُ: گوارەی لەگوێی کچۆڵەکە کرد.

القاريط: دەنکە خورمای هیندییە.

القِراطُ: چرا ٥ بلێسەی چرا ٥ ئاگر.

القراطة: ئەو سوتاوییەی پلێتەی چرایە کە دەکرپێندرێ بۆئەوەی شۆقەکەی خۆش بێ و ڕوناکی زیاد بکا.

القُرْطُ: گوارە کە دەکرێتە نەرمەی گوێچکە ٥ سورەیا ٥ بلێسەی ئاگر ٥ ڕوەکێکی گیایی لەوەڕییە وەکوو وێنجە وایە.

القِرْطُ: جۆرە سەوزەو میوەیەکی سەر سفرەیە.

القيراط: پێوەرێکی کێشان و پێوانەیە ئەندازەکەی بەگوێرەی ڕۆژگار گۆڕانی بەسەردا هاتووە ٥ ئەمڕۆ کێشەکەی چوار دەنکە گەنمە، لەکێشانی زێڕدا سێ دەنکە گەنمە ٥ لەبواری پێوەریی دا بەشێکە لە بیست‌وچوار بەش ٥ لەبواری فیدان دا بریتییە لە سەدو حەفتاو پێنج مەتر.

قَرْطَبَ فلان: فلانکەس ڕقی هەڵسا ٥ دەگوترێ: (قَرْطَبَ عليه) ڕقی لێ

هەڵساو لێی تورە بوو ٥ بازێکی توندو بەهێزی هاویشت.

قرطب فلاناً: بەپشتا فلانکەسی خستە سەر زەوی ٥ بەسەر پشتەملی دا خستی ٥ دەگوترێ: (طعنه فَقَرْطَبَهُ).

قَرْطَبَ الجزورَ: گۆشتو ئێسقانی کوشتییەکەی بڕی.

قَرْطَسَ: نیشانەکەی هەنگاوت.

تَقَرْطَسَ: بەهیلاك چوو، فەوتا.

القِرطاسُ: لاپەرە کاغەز کەلەسەری دەنوسرێ ٥ هەر شتێك دەنرێتەوەو دەکرێت بەنیشانە ٥ دەگوترێ: (رَمى فَقَرطَس) تفەنگەکەی هاویشتو نیشانەکەی پێکا ٥ جۆرە بوردەیەکی میصرییە ٥ حوشتری گەنجو تازە پێگەیشتوو ٥ ئافرەتی تازە پێگەیشتووی سپی پێستو باڵا بەرز ٥ وڵاخێك ڕەنگی سپی تەواو بیو پەڵەی ڕەشی تێدا نەبن ٥ پەرە کاغەزێك لول دەدرێ لای سەروی پانو بنەوەی تەسك گوڵەبەڕۆژەو شتی وای تێ دەکرێ بۆ خواردن ٥ (ك: قراطيس).

قَرْطَمَ الشَّيئَ: شتەکەی بڕییەوە.

قَرْطَمَ الخَفَّافُ الخُفَّ: خوف دروست کەرەکە لوتی بۆ خوفەکەی دروست کرد.

القُرْطُمُ: ڕوەکێکی کشتوکاڵییە، گوڵەکەی بەکار دەهێندرێ بۆ تەوابیلو بۆ گۆڕینی ڕەنگی خواردنەکە، ڕەنگێکی سوریشی لێ بەرهەم دەهێندرێ.

القُرطومُ من الخُفِّ: لوتی خوففە ئەوشوێنەی سەرەپەنجەی تێدەکرێ.

قَرَظَ القَرَظَ قَرظاً: گزگلكو شتی وای کۆکردەوە.

قَرَظَ الجِلْدَ: پێستەکەی دەباغ کرد بەتالی گزگلك ٥ دەگوترێ: (قَرَظَ السقاءَ) کوندەو مەشکەکەی دەباغ کرد خاراندی ٥ پندری کرد.

قَرِظَ فلان قَرَظاً: فلانکەس دوای هیچو پوچیو بێ ڕێزی بۆ بەڕێزدارو گەورەو قسە ڕۆیشتوو.

قَرَّظَ فلاناً: مەدحی فلانکەسی کردو پەسنی ئەوی باس کرد.

قَرَّظَ الكتابَ: باسی لایەنی باشی کتێبەکەی کردو پێیدا هەڵگوت.

تقارظا المدحَ: هەریەك لەو دووانە مەدحی یەکتریان کرد ٥ دەگوترێ: (هما يتقارظان) ئەو دوو کەسە پەسنی یەکتریان درێژە پێدا.

القارِظ: ئەو کەسەی گزگلك کۆدەکاتەوە.

القَرَّاطُ: گزگلك فرۆش.

القَرَظ: درەختێكی گەورەیە، قەدێكی ئەستوری هەیە وەكوو داری گوێز، جۆرە درەختێكە لەجۆری (السنط)ی عەرەبی صەمغێكی مەشهووری لێ دەردەهێندرێ.

القَرَظَةُ: گزگلك ٥ یان بەرێكی وەكوو گزگل وایە.

القَرَظِيُّ: دەگوترێ: (أديم قرظِيٌّ) پیستێكی دەباغ كراو بەتاڵی جەوتو گزگلكە.

قَرَع الشَّيْءَ قَرْعاً: لەشتەكەی دا، شتەكەی كوتا ٥ دەگوترێ: (قَرَعَ البابَ) لەدەرگاكەی دا تەقولبابی كرد ٥ (قرع راحِلَتَهُ بالسوط وقَرَع المُسِيءَ بالمقراع).

قَرَعَ الدَّهْرُ بقوارعه: ڕۆژگار بە بەڵاو كارەساتی خۆی فلانكەسی كوتا.

قَرَع فلاناً الأمر: كوتوپڕ كارێك بۆ فلان پەیدا بوو.

قَرَع فلاناً بالرمح: بەڕمب لەفلانكەسی دا.

قَرَع الدابَّةَ بلجامها: وڵاخەكەی بەلغاو كێشایەوەو نەیهێشت بڕوا.

قَرَع فلاناً بالحق: فلانكەسی بەحەقو بەڵگە دەمكوت كرد ٥ كێشی كرد بۆكارەكە ٥ هەوڵو تێكۆشانی لەكارەكەدا بۆ فلان چڕكردەوە.

قُرِعَ له العصا: گۆچانی نیشان درا ٥ بەعەصا تەقەی بۆ كرا ٥ واتە ئاگادار كرایەوە كە ئەو ئیشە ئاوایەو ئەوەی پێویستە.

قَرَع عليه سِنَّهُ: لەپەشیمانی خۆی ددانی بەیەك كێشان.

قَرَع الشَّيْءَ: بەشێوەی قورعەو پشك شتەكەی هەڵبژارد.

قَرِع الفِناء قَرَعاً: خانوەكە، حەوشەكە لەدانیشتوانو میوان چۆڵ بوو.

قَرِعَ ماءُ البئر: ئاوی بیرەكە وشكی كرد ٥ كۆتایی هات.

قَرِع فلان: فلانكەس سەری توشی كەچەڵی بوو ٥ (فهو أقرع وهي قرعاء) ٥ (ك: قُرُعُ، وقرعان).

قَرِع النعامَةُ: نەعامەكە پەڕوپۆڵی سەری لەبەر پیری هەڵوەرینو ڕوتایەوە.

قَرِعَ الفصيلُ: بێچوە ئاژەڵەكە (كاوڕەكە) لەملو قاچی دا پەڵەپەڵەو زیبكەو دومەڵ پەیدابوون خوریو بەرگنی دەستو ملی ڕوتایەوە ٥ (فهو قَرِعٌ وقريع).

أقرع الغائِصُ: كابرای مەلەوان گەیشتە بنكی ئاوەكە.

أقرع المسافِرُ: موسافیرەكە نزیك مەنزڵی خۆی بۆوە.

أقرع الى الحق: گەڕایەوە بۆ حەقو ڕاستی.

أقرع عن الشَّيْئ: لەشتەکە گەڕایەوە.

أقرع بين القوم: قورعەو پشکی خستە ناو خەڵکەکەو لەناویاندا قورعەی کرد.

أقرع الدّابَّةَ: وڵاخەکەی بەلغاو و ڕێشمەکە گرتەوە ڕێشمەو لغاوەکەی توند کردو وڵاخەکەی سەری بەرزکردەوەو لەڕۆیشتن و خێرا ڕۆیشتن گرتیەوە.

أقرع الفَحْلَ: فەحلەکەی بەستەوە بۆئەوەی نەتوانێ بگاتە حوشترەکە ٥ (فهو مُقْرِع).

أقرع فلاناً: باشترین ماڵی خۆی دا بەفلان.

أقرع فلاناً فحلاً: کەڵەنێرێکی ڕەسەنی دا بەفلان.

قارَعَ الأبطالُ: پاڵەوانەکان لەشەڕو ڕووبەڕووبوونەوەدا بەشمشێر لێکیان دا.

قارَعَ القومُ: خەڵکەکە لەناو خۆیان دا پشك و قورعەیان کرد ٥ دەشگوترێ: (قارَعَهُ فَقَرَعَهُ): قورعەی لەگەڵدا کردو قورعەکەی لێ بردەوە.

قارَعَ فلاناً بالرمح وغيره: بەڕمب کەوتنە وێزەی یەکتر.

قَرَّعَ فلاناً: بەلۆمەو سەرزەنشت فلانکەسی کوتا.

قَرَّعَ الأقْرَاعَ: چارەسەری کەچەڵیەکەی کرد.

إقترعوا على شيئ: لەسەر شتێك قورعەیان کرد ٥ دەگوترێ: (إقترعوا فيما بينهم): خەڵکەکە لەناو خۆیان دا قورعەیان کرد.

إقتَرَعَ الشَّيْئَ: شتەکەی هەڵبژارد.

تقارَعَ القومُ: خەڵکەکە قورعەیان کرد.

تقارع القوم بالرماح: خەڵکەکە بە ڕمب کەوتنە وێزەی یەکترو لێکیان دا.

تَقَرَّعَ الجلدُ: پێستەکە لەکەچەڵی پاك بۆوە.

تَقَرَّعَ الرَّجُلُ: پیاوەکە خەوی زڕاو هەر جنگڵی دان و ئەمدیو و ئەودیوی کردو خەوی لێ نەکەوت.

الأقْرَعُ: کەسێك کەچەڵ بووبێ ٥ دارێك توێکڵی پێوە نەمابێ و سپی کرابێ ٥ زۆر ڕەق و پتەو ٥ دەگوترێ: (ترس أقرع) مەتاڵێکی زۆر قایم و پتەوە ٥ (سيف أقرع) شمشێرێك ئاسنەکەی پتەو بێ و بۆ شەڕە شمشێر زۆر باش بێ و شمشێری تر کەل بکا.

القارِعَة: قیامەت ٥ بەڵاو کارەسات.

قَرَعَتْهُم قوارع الدهر: بەڵاو کارەساتی ڕۆژگار ئەو قەومەی کوتاو بڕستی لێ بڕین.

القُراعُ: کەچەڵی.
القَرَاعُ: دارکوتکە، باڵندەیەکە لەپێری (النقاریة) جەستەی مامناوەنجیە، دەندوکێکی بەهێزی پێوەیە لەدارو درەختی دەکوتێو کونی دەکا ئەگەر دارەکە کەرمی تێدا بێ دەری دێنێو دەیخوا.
القَرّاعَة: چەرخی ئاگر کردنەوە.
القَرْع: کولەکە بەزۆری عەرەب پێی دەڵێن: (الدُبّاءُ).
القَرَع: کەچەڵی، نەخۆشی پێست ٥ شوێنێك گیای لێ نەڕوێ ٥ گڕوێی حوشتر ٥ کوزو ئاغەڵی خاڵی لەحوشتر.
القَرِعُ: کەسێك خەوی لێ نەکەوێ ٥ نینۆك گەندەڵو قەڵشت بردو ٥ دەگوترێ: (رجل قرع وظُفرٌ قَرِع).
القرعاء: مێینەی (الأقرع)ە ٥ باغێك کە ئاژەڵ هەموو گیاو گژەکەی خواردبێو هیچیان تێدا نەهێشتبێ ٥ دەگوترێ: (جاء فلان بالسَّوْءَةِ القرعان) فلانکەس خراپەی ئاشکرای کرد ٥ بەڵاو موصیبەتێك هەموو ماڵو سامان بەرێ.
القُرْعَةُ: بەشو بار.
القَرَعَةُ: شوێنی کەچەڵی لەسەردا ٥ شوێنی خەتەر ٥ دەگوترێ: (ضربه على قرعة رأسه) لەشوێنی خەتەری سەری دا ٥ مەتاڵو دێوجامە.
القَرِعَةُ من الأرض: پارچە زەوییەك گیای لێ نەڕوابێ.
القَروع: مەڕێك لەسەری بکەونە شەڕو لێکدان.
القَريعُ: کەڵی هەڵبژێردراو بۆ پەڕینو کەڵدان ٥ بێچوو ٥ ئەو کەسەی لەشەڕدا بەدار یان بەشمشێرو خەنجەرو شتی وا لێت دەدا ٥ گەورەو ڕێزدار ٥ دەگوترێ: (فلان قريع دهره) فلانکەس گەورەو پیاو ماقوڵی ڕۆژگاری خۆیەتی ٥ (فلان قريع الكتيبة) فلانکەس سەرۆكو سەرپەلو سەرتیپی پێشمەرگەکانە.
المِقْراعُ: ئاسنێکە سەرێکی پانی نەخش جیاجیای پێوەیە بەئاگر سور دەکرێتەوە شوێنێکی ئاژەڵی پی داخ دەکرێو شوێنی داخکردنەکە توکی لێ نایەتەوە ئەو شوێن سوتاوىو داخکردنە دەبێتە نیشانە بۆ ئاژەڵەکە، هەرخاوەن ئاژەڵێك داخی تایبەتی خۆی هەیە ٥ ئامێرێکە وەکوو پاچو پیك وایە بۆ شکاندنی بەرد.
المُقرَعَةُ: کارەساتێکی سامناکی ڕۆژگار.
المَقْرَعَةُ: زەوییەکە کولەکەی لێ ڕوابێ ٥

دەگوترێ: (أرضٌ مَقْرَعَة).

المِقْرَعَــةُ: گۆچــان، دارێــــكە پێــی لـــــەئادەمیزاد دەدرێ، دارێـــــــكە سەرگۆچان بـەزۆری لـە فوتابخانـەی منـــدالان دا بـــۆ لێـــدانی فوتـــابی نازیرەك‌و هارو هاج بەكار هـاتووە ٥ (ك: مَقارِع).

قَرَفَ قَرْفاً: درۆی كـرد، شـتی بـێ بنـەمای هەڵبەست.

قَرَفَ لعیالـه: لێرەو لـەوێ كاسبی كـردو شتی بۆ ماڵ‌و منداڵی خۆی كۆكردەوە.

قَرَفَ الـشَّیْئَ: شـتەكەی تێـكەڵ بەشتێـك كرد لەو كەمتر بێ.

قَـــرَفَ فلانـــاً: عـــەیبی لـــەفلان گـــرت ٥ دەشكوترێ: (قَرَفَهُ بكذا) فلان شتی پاڵ ئەو دا.

قَرَفَ الجِلْدَ: پێستەكەی سپی كرد، دایماڵی ٥ دەگـوترێ: (قَـرَفَ الـشجرةَ وقَـرفَ القرحة) دوای وشكبوونی دارەكەی سپی كرد، دوای وشـكبوونی برینەكـە تـوێ‌و تەباری لابردن.

قَرَفَ الذنبَ: تاوانی ئەنجام دا.

قَرِفَ قَرَفاً: نەخۆشییەكەی گرت.

أقرف الرجلُ: پیاوەكە یەكێـك لەدایك‌و بـاوكی عـەرەب بـوو ئـەوی تریـان ناعەرەب

أقْــرَفَ وجــه فـــلان: ڕوخـساری فـــلان سوراییەكی تێدا بوو وەكوو توێكڵ وایە.

أقرف الشَّیْئَ: شتەكەی گرت تێـكەڵاوی بوو

أقرف فلاناً: باسی فلانی بەخراپە كرد.

أقــرف المــرضُ الرجــلَ: نـەخۆشـییەكە لەپیاوەكـەوە تەنیـەوە بـۆ كەسـانی دیكە.

قـارف الـشَّیْئَ: لـە شـتەكە نزیـك بـۆوە تێـكەڵی بوو ٥ دەگوترێ:

قارف فلان الـذنبَ والخطیئـة: فلانكـەس تاوانەكەی ئەنجام دا.

قـــارف الجَـــرَبُ الـــبعیرَ: گڕوێییەكـــە لەحوشترەكەوە تەنیەوە.

إقترَفَ: كردی ئەنجامی دا، كاسبی كـرد ٥ دەگوترێ:

إقترف لعیاله: كاسبی بۆ مـاڵ‌و منـداڵی خۆی كرد.

إقترف الذنبَ: تاوانەكەی ئەنجام دا.

إقترف فلان من مرض فـلان: فلانكـەس لەفلانـەوە تووشـی نەخۆشی بـوو ٥ نەخۆشی ئەوی گرتەوە.

تَقَرَّفَت القرحَةُ: برینەكە توێكڵی هەڵدا.

القَرافَةُ: گۆڕسـتان ٥ ئـەم وشـەیە لـە بنەڕەت دا ناوی هۆزێـكی یەمەنییـە لـــەنزیك گۆڕســـتانەوە نیـــشتەجی بـــوون، دوایـــی ئـــەم نـــاوە كـــرا بـــە

عەلەمو ناو بۆ هەموو گۆڕستانێك.

القُرافَةُ: توێكڵى درەخت.

القَـرْفُ: پێـستى سـوور ٥ دەگـوترێ: (أحْمَرُ قَرْفٌ) سورى زۆر سور.

القِرْفُ من كل شيئ: توێـكڵى هـەموو شتێك.

قِرْفُ الشجرة: توێكڵى درەخت.

قرف الرمانة: توێكڵى هەنار.

قِرْفُ الطَّب: چڵك‌و بەڵغى ماست‌و دۆ: كە بەمەشـكەوە دەنووسـێ ٥ چـڵمە ڕەقـە كەبەناو لوتەوە دەنووسێ.

القَـرَفُ: تێـكەڵبوونى شـتى قێـزەون‌و نەخوازراو ٥ تەنینەوەى نەخۆشـى‌و پەتا ٥ تۆمەت ٥ (ك: قِراف).

القِرفَـةُ: توێـكڵى درەخـت: كەلـەپێرى درەختى غازى بێ ٥ بـەناوبانگترینى ئـــەم جـــۆرە درەختـــە قيرفـــەى سەيلانى‌و قيرفەى چينى يە عەترو بـۆنى خۆشـى لێ دەردەهێنـــدرێ ٥ هـەروا وشـەى (القِرفـــة) نـاوە بـۆ توێكڵى هەنار كە پێست‌و شتى واى پێ دەباغ دەگرێ ٥ كاسبى ٥ تۆمـەت ٥ كەسێـك تۆمەتى شتى لێ بكەى.

القَرُوفُ: كەسێـك زۆر سەرپێچى كـارو ياخى بووبێ.

المَقْرِفُ: شوێنى توێـكڵ هەڵدانى برين‌و پێست.

المُقْـرِفُ: پيـاوى خـوێرى ٥ ڕوخـسارى ناشيرين‌و نەگڵەوەت.

قَرْفَصَ: هەردوو دەستى لەژێر قاچيەوە بەستن.

القُرْفُـصاءُ: ئەوميە مـرۆڤ: لەسـەر دوو كلۆتى دانيشێ‌و هەردوو ئەژنۆى بە ورگييەوە بنوسێنێ، هەردوو دەستى بێنێتەوە بۆ پێشەوەو لەسـەر خـوار ئەژنۆيـەوە دايـان نـێ ٥ يـان لەسـەر ئـــەژنۆكانى دانيـــشێ‌و ورگـــى بەڕانەكانيـەوە بنووسـێنێ هـەردوو دەستى بخاتە بن هەنگڵيەوە.

قَرْفَلَ الطعامَ: تەوابيلى بـۆ خواردنەكە لە قەرەنفول دروست كرد.

قَرِقَ قَرْقاً: بزركاندى، وڕێنەى كرد.

قَـــرَّقَ: گاڵتـــەى كـــرد، لەقـــسەكانى دا پێـكەنى.

القَرْقُ: دەنگى مريشك كە جوجيلەكانى كۆدەكاتەوە.

القِرْقُ: دەشتى تەخت‌و بێ كەندو لەند ٥ كۆمەڵێك لەكەسانى بچكۆلە.

القَـرَقُ: شـوێنى تـەختايى كـە بـەردو دارى تێدا نەبێ.

قَرْقَرَ في ضحكه: لەپێـكەنين دا قاقـاى كرد ٥ دەنگى لەقوڕگى دا گێڕايەوە.

قَرْقَـــرَ الـــشَّرابَ في حلقـــه: ناوەكـەى لەقوڕگيـــدا هێنايـــە قرەقـــڕ ٥

غەرغەرەی کرد.

قَرْقَرَ بَطْنُهُ: ورگی قۆرەقۆڕی کرد جا یان بەهۆی برسییەتیەوە یان بەهۆی خواردنێکەوە کە قۆرەقۆڕ لەگەدەدا پەیدا دەکا.

قَرْقَرَت الدَجاجةُ: مریشکەکە دەنگی وای لەخۆ هێنا وەکوو ئەوە ئاو بکەیە ناو شوشەوە.

القُراقِرُ من الحُدَاة: دالاشی دەنگ خۆش.

القُراقِـرَةُ: حیلکەو حەنەحەنی نێرە کەڵ کەدەنگی خۆی دەخواتەوە.

القُراقِـريُّ مـن الرجـال: پیاوی دەنگ گەورە ٥ دەگوترێ: (حادٍ قراقري).

ألقَرْقَـارُ، والقَرْقَـارةُ: سوراحی شوشـە، قاپێکی شوشـەیە ملـی درێـژە ٥ هەروا ناوە بۆ مرقەمرقی حوشتر.

القَرقَـرُ مـن الأراضـي: زەوی نـزمو چالاییو نەرمەلان ٥ دۆڵو شیوی ڕۆتـەنو بـێ درەخـتو بـەرد ٥ دەوروبەری شارو شارۆچکە.

القَرقَـرَةُ: دەنـگ خواردنـەوەی حوشـتر لـەقورگی دا ٥ قۆرەقـۆڕی ورگ ٥ پێـکەنینی بـەقاقاو دەنگی بـەرز ٥ پێستی دەمو چاو ٥ (ك: قراقِر).

القُرْقُـورُ: کەشـتی گـەورەو زەبـەلاحو درێژ ٥ (ك: قراقير).

القَـرْقِيُّ: سـوراحییەکی شوشـەی مـل درێژە.

القِـرْقِسُ: مێشولەی بـچوك ٥ حەشـەرەیەکە دەق دەشـوبهێتە تەپۆ.

القَرْقُوسُ: دەشتی زەوی پتەو کە ڕوەکی تێدا نـەبێ هەنـدێ جاریش لـەم جۆرە شوێنانە ئاوی بۆگەنو جۆرە نەوتێك هەن.

قَرْقَـفَ المـبرود: سـەرما بردووەکـە لەسەرما هەڵ لـەرزی ٥ دەشـگوترێ: (قَرْقَفَت ثناياه): ددانەکانی لەسەرمان کەوتنە لێکدانو شەقەشەق.

قَرقَف الفحلُ والحَمامُ في الهدير: کەڵەکە یان کۆترەکە لە دەنگ خواردنـەوەی خۆی دا زێدەڕەوی کرد.

قَرقَـفَ الرجـلُ في الـضَّحك: پیاوەکـە بەدەنگی بەرزو قاقا پێکەنی.

قَرقَـفَ الـبردُ فلانـاً: سـەرما فلانکەسـی خستە لەرزە لەرز.

تَقرقَفَ: سەرمای بوو، سـەرما تینـی بـۆ هێنـا تـاوای لێ کـرد ددانـی بکەونـە شەقەتۆڵەو بەیەك بکێشرێن.

القَرْقَف: مـەیو شـەراب ٥ ئـاوی ساردو ڕون.

القِرِلَّـي: باڵندەیـەکی جەسـتە بـچوکە، چاوی تیژن، زوو شت دەفڕێنێ، زۆر بـەپارێزو حـەزەرە، یـاری لەگـەڵ

سێبەری خۆی دەکا.

قَرَمَ الصغير قَرْماً: منداڵەکە خواردنی کەمی خوارد چونکە تازە لەشیر براوەتەوەو باش فێری خواردن نەبووە.

قَرَمَ الطعامَ قَرْماً: خواردنەکەی خوارد.

قَرَمَ الشَّيْءَ: شتەکەی سپی کرد توێکڵەکەی لێ داماڵی.

قَرَمَ فلاناً: جوێنی بەفلان داو عەیبی لێ گرت.

قَرِمَ الفَحْلُ: کەڵەکە وازی لەپەڕینو سواربوونو کەڵدان هێنا.

قَرِمَ اللحمَ واليه: زۆری حەز لە گۆشتەکە بوو.

أقرمَ الفَحْلَ: ڕێزی کەڵەکەی گرتو دڵی نەهات بیپەڕێنێ.

قَرْمَةُ: فێری خواردنی کرد لەکاتی لەشیر بڕینەوەی دا.

تَقَرَّمَ الصغيرُ: منداڵەکە تازە لەشیر بڕدراوەتەوەو خواردنی کەمە.

إستقرَمَ الفحلُ: کەڵەکە وازی لەپەڕین هێنا.

القِرامُ: جۆرە پەردەیەکە، نەخشو نیگاری تێدایە، قوماشێکی نەستوورە لەخوری ڕەنگاو ڕەنگ دروست دەکرێ بۆ ڕاخستنو بەخۆدا دان لەناو کەژاوەدا بەکاردەهێندرێ وەکوو جاجمو خورجو شتی وا.

القُرامَةُ من الخبز: هەر پارچەو کوێچکە نانێك کە بە تەندوورەوە بنوسێ.

القَرْمُ من الفحول: ئەو کەڵەیە کە هیچ ئیشێکی پێ نەکرێ، باری لێ نەنرێ تەرخان بکرێ بۆ کەڵدانو پەڕین ٥ هەروا ناوە بۆ پیاوی ڕیش سپیو گەورەی هۆزو خێڵ.

القُرْمُ: درەختێکە لەناو ئاودا دەڕوێ، دەق دەشوبهێتە درەختی دولب لەقەد ئەستوریو سپی توێکڵی دا، گەڵاکەی وەکوو گەڵای بادامو ئیراك وایە، میوەکەی وەکوو خورمای صەومەر وەهایە.

القَرَمُ: حوشتری بچوكو بێچو، گیسك.

القَرْمَةُ: نیشانەیەکە بەسەرە تیری کەدەهاوێژرێ لە قوماردا.

المِقْرَمُ: پەردەیەکە نەقشو نیگاری تێدایە.

المِقْرَمَةُ: بەمانا (المِقْرَمُ) دێ.

قَرْمَدَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەقیرو شتی وا سواخ دا.

قَرْمَدَ الحائطَ بالجُصِّ: دیوارەکەی بەگەچ سواخ دا.

قَرْمَدَ الثوبَ بالزعفران: قوماشەکەی بەزەعفەران ڕەنگ کرد.

قبعة
قارب
قبة كروية
قارورة
قوادم
قدر
قبان
قادوس
قادوس
قبة
قبقاب
قدوم
مقذاف
قربة
قربوس
مقرأ
قذة
مقلوب منحن
مقبض السيف
قذيفة
قداحة
قذيفة يدوية
قرة العين
أقحوان
قرصعنة
قثاء
قراص
قراصيا
قتاد
قرش
قرد
قرنبى
قربادس
قبرة

قَرْمَدَ الثوبَ بالطيب: بۆنی خۆشی لەقوماشەکە دا.

قَرْمَدَ البناءَ: باڵەخانەکەی بەخشتو بەرد دروست کرد.

قَرْمَدَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەرز کردەوە هەڵی چنی ٥ تەسکی کردەوە.

القَرْمَدُ: هەرشتێك بەمەبەستی جوانیو ئارایش دان شتی پێ سواخ بدرێ یان ڕەنگ بکرێ وەکوو گەچو زەعفەران.

القُرمود: کاریلەی حەیوانە کێوی بێچوی حەیوانە کێوی.

القِرْميدُ: بەمانا (القَرْمَدُ) دێ ٥ نهۆمی خانوو ٥ (ك: قراميد).

القِرمِزُ: ڕەنگی سوری مەیلەو ڕەش ٥ دەشگوترێ: (لـون قرمـزي).

قَرْمَشَ الشَّيْئَ: شتەکەی کۆکردەوە ٥ خراپی کرد دایوەشاند گەندەڵی کرد.

القِرْمَشُ: خەڵکی تێکەڵو پێکەڵ.

قَرْمَصَ القِرْماصَ: چاڵێکی سەر تەسکی ناو فراوانی دروست کرد بۆئەوەی لەکاتی سەرمادا خۆی تێدا بحەوێنێتەوە ٥ چووە ناو چاڵی سەر تەسکی ناو فراوانو خۆی تێدا کۆشمەڵە کرد.

تَقَرْمَصَ: چووە ناو چاڵی سەرتەسکی ناو فراوان.

القِرْماصُ: چاڵێکە یانو پۆرە سەرەکەی تەسکە لەترسی سەرما دەچنە ناوی ٥ هێلانەی کۆتر ٥ شوێنی دروستکردنی نانی برژاو لەسەر بەردو زیخی سورەوە بوو یان نانی پیشاو لەناو گڵی گەرم کراودا ٥ (ك: قراميص).

قَرَامِيص ضرع الناقة: دیوی ناوەوەی ڕانی حوشتر (لاپەفیسك).

القِرْمِصُ: بەمانا (القِرْماص) دێ.

القُرْموصُ: بەمانا (القِرمِصُ) دێ ٥ هەروا ناوە بۆ چاڵێك کە هەڵدەکەندرێ بۆ نێچیر گرتن ٥ کۆختەی ڕاوکەر.

قَرْمَطَ في خطوه: لە ڕۆیشتن دا قاچی لێك نزیك کردنەوە.

قَرْمَطَتِ الدَّابَّةُ: وڵاخەکە هەنگاوەکانی لێك خستنەوە.

قَرْمَطَ الكاتبُ في الكتابة: نووسەرەکە دێری نووسینی کتێبەکەی وردو باریكو لێك نزیك نووسینەوە.

تَقَرمَطَ: چووە سەر مەزهەبو بیرو ڕای قەرامیتەکان.

القُرْموطُ: میوەی ڕەنگ سوری درەختی غەضا ٥ جۆرە هەنارێکە مەمکی خڕی ئافرەتی پێ دەشوبهێندرێ ٥

جۆرە ماسییەکی پێست ئەسمەرو لینجو گۆشت سورەو تامی خۆشی نیە.

القَرامِطة: پێرێکن لەشیعەی توندڕەو سەرەتا لەعێراق سەریان هەڵداو لەولاتی حیجازدا بەهێز بوونو داوای یەکسانیی تاکەکانی کۆمەڵیان دەکرد.

قَرْمَلَهُ: بەعەرزی دادا، خستی.

القِرْمِلُ: بێچوە حوشتر ٥ حوشتری دوو دوگ ٥ قژ: کە ئافرەت بەقژی خۆیەوە دەنووسێنیو دەیخاتە سەر قژەکانی.

القَرْمَلَةُ: ڕوەکێکی سالانەیە، قەدی کورتەو گوڵێکی بچوکی زۆر زەردی هەیە.

قَرَنَ الفَرسُ قَرْناً: ئەسپەکە لەغاردانو ڕۆیشتن دا قاچی دواوەی دەخاتە شوێن قاچی پێشەوەی.

قَرَنَ البُسْرَ: خورمای گەیشتو و نەگەیشتوی تێکەڵ بەیەك کردن.

قَرَنَ الشَّيْءَ بالشيئ وقرن بينهما قَرْناً وقرانا: شتەکانی کۆکردنەوە، خستنیە پەنایەکەوە ٥ دەگوترێ:

قَرَنَ بين الحج والعمرة: نیەتی حەجو عومرەی پێکەوە هێنا، ئیحرامی بەنیەتی حەجو عومرە هێنا ٥ هەروا دەگوترێ: (قرن بين ثورين) هەردوو گاجوتەکانی خستە ژێر یەك نیرەوە ٥ (قرن بين عملين) هەردوو کارەکەی بەیەکەوە ئەنجام دا.

قَرَنَ الشَّيْءَ الى الشَّيْء: شتەکەی بەتوندی بەشتەکەی ترەوە شەتەك دا.

قَرَنَ فلاناً: زەبری لەتەپڵی سەری فلانکەس دا.

قَرِنَ فلان قَرَناً: فلانکەس برۆی تێکەلاو بوونەوە (فهو أقْرَنُ وهي قرناء الحاجبين).

قَرِنَ كل ذي قرن: شاخدارەکە شاخی درێژ بوون (فهو أقرن وهي قرناء) ٥ (ك: قُرْن).

أقرن فلان: فلانکەس دوو شتی بەیەکەوە شەتەك دا یان دوو کاری پێکەوە ئەنجام دان ٥ فلانکەس سەری ڕمبەکەی بەرز کردەوە بۆئەوەی زیان بەوانەی پێشیەوە نەگەیەنێ.

أقرن أناطير وجه الغلام: شوێنی ڕیش لێ ڕوانی ڕوخساری کوڕەکە ئاوڵەی لێ هات.

أقرن الثريّا: ئەستێرەی سیومیل (سورەییا) بەرز بۆوەو خەریکە بگاتە ناوەڕاستی ئاسمان.

أقرن الدم في العرق: خوێن

لەدەمارەکەدا زۆر بوو.

أقـرن الـدُمّلُ: دومەڵەکـە، کوانەکـە خەریکە بگاو کاتی هەڵدڕینی بێ.

أقـرن للـشيئ: دەسـەڵاتی بەسـەر شتەکەدا شکاو بەسەریا بالآدەست بوو.

أقـرن علـى غريمـه: تـەنگی بەقەرزدارەکەی هەڵچنی.

أقرن بين الحج والعمرة: ئیحرامی حەج و عومرەی بەیەکەوە بەست.

أقرن فلاناً: بوو بەهاوشانی فلان.

أقرن القِرن: بەسەر هاوشانەکەیدا زاڵ بوو.

قارنه مقارنة وقِراناً: هاوڕێیەتی کرد.

قـارن بـين القـوم: خەڵـکەکەی ڕێـك خستەوە.

قارن بين الزوجين قِراناً: ژن و مێردەکەی یەك خستنەوە.

قـارن الـشَّيْئَ بالـشيئ: شـتەکەی بەشتەکە مەزەندە کرد.

قارن بين الشيئين أو الأشياء: دوشتەکەی بەرامبەر کردن مەزەندەی کردن ٥ (فهـو مقـارن) ٥ دەگـوترێ (الأدب المقارن أو التشريع المقارن).

قَرَّنَ الأسَارَى: دیلەکانی بەحەبل دەست بـەس کـردن ٥ دەشـگوترێ: (قَـرّن المجرمين في القران) تاوانبارانی لە ناو پێوەندو دەست بەست دا کۆکردەوە.

إقترن الشَّيْئَ بغيره: شتەکەی بەشتێـکی ترەوە پەیوەست کرد.

تقارن الـشيئان: دووشتەکە پەیوەستی یەکتر بوون.

إستقرن للأمر: تاقەتی بەکارەکە شکاو توانی بیکا.

إستقرن فـلان لفـلان: فلانکەس بـەلای خۆیەوە هاوشانی فلانکەسە.

إسـتَقْرَنَ الـدم في العـرق: خوێنەکـە لەدەماردا زۆر بوو.

إستَقْرَنَ الدُمَّلُ: کوان و دومەڵەکە نـەرم بوو گەیی.

القِران: ئیحرام بەستن بەحەج و عەمرە ٥ کۆکردنـەوەی ژن و مێـرد بـەهۆی گرێبەسـتی مارەکردنـەوە ٥ هـەروا نـاوە بـۆ حەبلێـك شـتی پـێ ڕادەکێشرێ.

القرانيا: پێڕی درەختێکە دەروێنـدرێ بـۆ جـوانی و بـۆ سـود وەرگـرتن لەبەرەکەشی.

القَـرْنُ: شـاخ مادەیـەکی ڕەقـە بەپەناگوێی ڕەشەوڵاخ و مەڕو بزن و ئـاژەڵی تـری لـەو جـۆرە دەڕوێ ٥ بـەزۆری ئـەو ئاژەڵانـە دووشـاخیان دەبن.

القَـرْنُ مـن القـوم: ڕیـش سپی و پیـاو

مـاقولّى قـەومو نەتـەوە ٥ (قَـرْن السـيف) تيـژايى شمـشێر ٥ (قـرن الجبـل) لوتكـەى سەرانـسەرى كێـو ٥ (قَرن الجرادة) ئـەو دوو تالّە مـووەى بەسـەرى كوللـەوەن ٥ (قـرن البـاقلاء واللوبيـــــــاء) ئـــــەو توێــــكلّەى دانەوێلّەكەى تێدايە ٥ هەروا وشـەى (القرن) ناوە بۆ بەرى لوسو خـاوێن ٥ يـان شـەوطو هـەلى غـاركردن ٥ دەگوترىٚ: (عدا الفرس قَرناً أو قـرنين فعـــرِق) ئەســپەكە دوو شــــەوط دوونۆرە غارى دا ئارەقى كرد.

القَـرْنُ مـن الزمـان: مـاوەى سـەد سالّە (سـەدەيەك) ٥ دەشـگوترىٚ: (إمـرأة قَــــرْن) ئافرەتێـــكە هاوشــــانە لەئازايـەتىو چاونەترسـى دا ٥ (ك: قرون).

وحيد القـرن: كەركەدەنـە چونكە يـەك شاخى هەيە لەپێشەسەرى.

القِرْن للإنـسان: هاوشـان لەئازايـەتى دا لــەزانيارى دا لـــە هێـــزو توانــــاو خۆراگريى لەشەڕدا ٥ (ك: أقران).

القَرَنُ: حەبلێـك: كە دوو حوشـترى تـىٚ بخرێن ٥ (ك: أقران).

القَرْنــاء: مارێــك دوو پارچـە گۆشـت لەسـەرى بەربنـــەوە وەكـوو شـاخ وەهابن.

القَرْنـان: گـەوادو خـوێڕى ٥ كەسێــك مـالّو منـــدالّى داوێـن پـيس بـن ئەويش لێيان بێدەنگ بىٚ.

القَرْنُوَةُ: گيايەكى سەوزى تۆزاوى يـەك قـــەد گەلاّكـــەى مەيلـــەو ســـورە، بەرێـــكى وەكـــوو ســـونبوولى هەيـــە تامێـكى تفـتو تـالّى هەيـە كونـدەو مەشكەى پىٚ دەباغ دەكرىٚ ٥ هـەروا ناوە بۆ ڕوەكێك دەشوبهێتە ڕوەكـى لۆبيـــا دەنكێـــكى هەيـــە لـــەنۆك گـەورەترە، كـە بـەكرەكراو هـاڕدرا زەرد دەبـــىٚ وەكـــوو هەريــــسەو كەشـكەك دەكولێنـدرىٚ دەخـورىٚ پەزمەندەش دەكرىٚ بۆ زستان.

القَرْنية: بەشى پێشەوەى گلێنەى چاو.

القَـرونُ: نـەفس ٥ دەگـوترىٚ: (اسمحـت قَرونُـهُ) نەفـسى خـۆى زەليـل كـردو پابەنـدى فەرمانەكـە بـوو ٥ هـەروا نـاوە بـۆ ولاّخێـك بـە ڕۆيـشتن زوو عـەرەق بكـاو زۆر عـەرەق بكـا ٥ ئەسـپو حوشترێـك لـە ڕۆيـشتنو غاردان دا قاچى دواوەى بخاتە شوێن جێى قاچى پێشەوەى ٥ حوشترێـكى شيردەر كەجارى دوو سەتلّ شيرى لىٚ بدۆشرىٚ ٥ پێداويستى ٥ دەگـوترىٚ: (أخذت قُروني من الأمر) پێداويستى خۆم لەكارەكە هەلّگرت.

القَرُونَةُ: نەفس ٥ دەگوترێ: (أسْمَحَتْ قرونتە) نەفسی خۆی زەلیل کردو لەکارەکەدا شوێنی کەوت ٥ ڕوەکێکە دەشوبهێتە ڕوەکی (اللوبیاء) دانەوێڵەیەکی هەیە لەنۆك گەورەترە کە کرە کرا بەزەردی دێتەخوار وەکوو ڕوەکی (الورس) شەوچەرەی سارانشینەکانەو بەزۆری دەست دەکەوێ.

القَرِین: هاوتاو هاوشان ٥ هاوسەر ٥ حوشترێ هاوتا بۆ حوشترێکی تر ٥ دیل ٥ (ك: قُرَناء).

القُرَيْناءُ: لۆبیا.

القرینة: نەفس ٥ هاوسەرو خێزان.

المِقْرَنُ: نیر؛ دارێکە دەخرێتە سەر ملی دووگا یان دوو ئێسترو بارگیر بۆئەوەی هەوجارو مزانەکە لەناوەڕاستی نیرەکە بەهۆی بنەوەندێکەوە شەتەك بدرێ.

المقرونة: جۆرە خواردنێکە لەهەویرو ڕۆنو بادام دروست دەکرێ.

قونس الدیكُ: کەڵەشێرەکە لە کەڵەشێری بەرامبەری ترساو هەڵات.

قَونَسَ السَّقْفُ والبیتُ: هەڵاشەکە یان خانووەکەی بەشتی جۆراو ڕازاندەوەو دیکۆراتی جۆراوجۆری تێدا دروست کرد.

القِرْناسُ: گردو تەپۆڵکەی پێش کێو ٥ سەرە تەشی.

القُرْناسُ: ئەو پارچە دارو شتەی کە ڕیسی لەسەر هەڵدەکرێ بۆ ڕستن ٥ (ك: قرانیس).

القَرانیسُ: پێشەتای لافاو کە خشتو خاڵو پلوپوش لەگەڵ خۆی هەڵدەگرێ.

القَرَنْفُلُ: جینسی جۆرە گوڵێکە کە بەناوبانگەو پێی دەگوترێ (المشتري) و لەپێڕی (القرنفلیة)یەو لە وڵاتانی گەرمەسێر دەچێندرێ بۆئەوەی لە گوڵە وشکەوەبووەکانی تەوابیل دروست بکرێ.

قَرِهَ الجلدُ قَرَهاً: پێستەکە ڕوتایەوەو مووەکانی هەڵوەرین چونکە توشی دەردە (قوبا) بووە کە نەخۆشی پێست گرێ بوونو ڕوتانەوەیە ٥ توێژی هەڵدا ٥ ڕەش هەڵگەڕا بەهۆی زۆر لێدانەوە ٥ (فهو أقره وهي قرهاء).

القَرِهُ: پێستی وشك هەڵاتوو.

قَرَجوز: دومیەیەکی بچوکە لە کاغەزو مقەبا یا تەختەداری تەنك دروست دەکرێ لەشوێنێکی نادیارەوە مرۆڤێك دەیجوڵێنێو هەندێ قسەی لێ دەبیسرێن وادەبینرێ

خۆی دەجوڵێ‌و خۆی قسە دەکا.

قَرا فلاناً قَرْواً: قەصدی فلانکەسی کرد، نیازی لای ئەوی بوو ٥ بەدواداچوونی کردو لەکارەکانی ورد بۆوە.

قَــرا الأمــرَ: بەدواداچــوونی بــۆ کارەکــە ئەنجام دا ٥ دەگوترێ: (قَرا البلادَ): بــە وڵاتەکەدا بست بەبست گەڕاو سەیری کردو لەبارودۆخ‌و دیمەن‌و ئاو وهەوای ورد بۆوە.

قَرا الأرضَ: بەدواداچوونی وردی بۆ ئەو کەســـانە کـــرد کـــە لەزەوییەکـــەدا نیشتەجێ بوون.

قَرَا بني فلان: یەکەیەکە چووە لای خێڵی فلان‌و لێی پرسین.

قَــری فــلانٌ قَریــاً وقَــریً: لاشــەویلەی فلانکەســـی هاوســـان بـــەهۆی ددان هێشانەوە.

قَری کلُ مُجتر قریاً: ئاژەڵە کاوێژکەرەکە هــەموو خواردنەکــەی هێنایــەوە نــاو دەمییـــەوەو کاوێـــژی کـــردەوە ٥ دەشگوترێ: (قری فلان في شدقه جوزة) فلانکــەس گوێزەکــەی لــە گــوپی دا شاردەوە.

قَــری الــشَّيْءَ: شــتەکەی کــۆکردەوە ٥ دەگــوترێ: (قَــری المــاء في الحــوض) ئاوەکەی لەحەوزەکەدا کۆکردەوە.

قَــری الــضَّیْفَ قِــریً: ڕێــزی میوانەکــەی گرت‌و خواردنی باشی بۆ ئامادە کرد.

قَرِیَت الناقَةُ قَراً: حوشترەکە پشتی قایم بوو دوگی درێژ بوو ٥ (فهي قَرْواءُ) ٥ دەگوترێ: (جمل أقری).

أقــری فــلان: فلانکــەس پــشتی ئــازاری هــەبوو ٥ وەگــری شــتەکە بــوو زۆری ئیلحــاح کــرد ٥ گوندنــشین بــوو ٥ داوای زیافەت‌و دەعوەتی کرد.

أقْــرَت الناقَــةُ: حوشــترەکە ئــاو لــە بێچوەدانی دا کۆبۆوە.

إقتری فلان: فلانکەس داوای دەعوەت‌و نان بۆ ئامادەکردنی کرد.

إقتری الأمرَ: بەدواداچوونی بۆ کارەکە ئەنجام دا.

إقــتری الــبلادَ: بــە وڵاتەکــەدا بــست بەبــست گــەڕاو لــەبارودۆخ‌و ئــاو و هەوای ورد بۆوە.

إقتری بني فلان: لای یەکە یەکەی خێڵی فــلان دا تێپـــەڕی‌و پرســـیاری لێ کردن.

إقــتری الــضیف: خــواردن‌و ڕێــزی بــۆ میوانەکە دابین کرد.

إقتری فلانــاً: داوای دەعــوەت‌و زیافــەتی لەفلان کرد.

تقــرّی الــبلادَ: بــست بەبــست بــەناو وڵاتەکـــەدا گـــەڕاو ســـەیری بارودۆخەکەی کرد.

تَقَرّى المياهَ: بەشوێن ئاوەكان دا گەڕاو لێكۆڵینەوەی دەربارەیان ئەنجام دا.

إستقرى الدُّمَّلُ: كوانەكە (دوومەڵەكە) كێمو زوخاوی تێدا كۆبۆوە.

إستقرى فلان: فلانكەس داوای زیافەتو خواردنی كرد.

إستقرى فلاناً: داوای لەفلان كرد دەعوەتی بكا.

إقرَوْرى فلان: فلانكەس پشتی درێژ بوو.

القاري: گوندنشین.

القَارَاةُ: كۆمەڵگاو كۆمەڵە خانو و شارەستان.

القَارِيَةُ: بەمانا (القارة)دێ ٥ سەرانسەری دوگ یان لای خواروی دوگ ٥ تیزایی شمشێرو سەرە ڕمبو نوكە خەنجەر ٥ باڵندەیەكی قاچ كورتی دەندوك درێژە، پشتی سەوزە، عەرەب خۆشیان دەوێو بەلایانەوە پیرۆزە، پیاوی سەخی بەو دەشوبهێنن ٥ كاری قورسو گورچكبڕ.

القَرا: پشت ٥ ناوەڕاستی پشت ٥ تۆپەڵاكی گردو تەپۆڵكە ٥ (ك: قروان وأقراء).

القَرْوُ: حەوزێكی بچكۆلەیە بەتەنیشت حەوزی گەورەوە ئاوی تێ دەكرێ بۆئەوەی ئاژەڵو وڵاخ ئاوی لێ بخۆنەوە ٥ پیاڵەو جامیلكەیەك لە دار دروست كرابێ؛ كاسە دارینە ٥ جۆرە قۆرپییەكە توشی پیاو دەبێ ٥ یەك ڕێبازیو یەك هەڵوێستی؛ دەگوترێ: (رأيت القوم على قَرْوِ واحد) خەڵكەكەم وابینی یەك ڕێبازیان گرتووە ٥ (ك: أقراء).

(أقراء الشعر) جۆرەكانی شیعرو ڕێبازەكانی ٥ دەشگوترێ: (أصبحت الأرض قَرْواً واحداً) زەوی هەمووی ئاو دایپۆشیوەو بۆتە یەك دەریا ٥ هەروا ناوە بۆ جۆرە دارێك زۆر ڕەقو پتەوە كەرەستەی ناوماڵی لێ دروست دەكرێ ٥ بڕوانە وشەی (بلوط).

القَرْوى: دابونەریتو سروشت ٥ ڕێگای یەكەم ٥ دەگوترێ: (عاد فلان الى قرواه) فلانكەس گەڕایەوە بۆ ڕێگای یەكەمجاری.

القَرْوانيّ من الرجال: ئەومیە بەهۆی نەخۆشیەوە كیسی هێلكەگونی گەورە بووبێ.

القَرَوِيّ: ئەو خواردنو ڕێزو هەڵسو كەوتەیە كە پێشكەش بەمیوان دەكرێ ٥ (ك: أقراء).

القِرْيُ: هەرشتێك یەك ڕێبازی هەبێ.

القَراءُ: میوانداریو زیافەت.

القَريـــة: گەورەشـــار ◊ هەرشوێنێـــك خانوەكـــانی پێـــكەو نووســـابن‌و كرابێتـــە نـــشینگەو شـــوێنی تێـــدا نیشتەجێ بوون.

قرية النمل: شارە مێرو.

القريتان: شاری مەككەو شاری طائیف.

القَرِيُّ: ئەو كەسەی میوانـداری خەڵـك دەكـا ◊ شـوێنی هـەڵڕژانی نـاو لـە پلوسك‌و بەرزاییيەوە بۆناو باغـچە ◊ (ك: أَقِراء، وقُرْيان) ◊ يەك ڕێبـاز ◊ دەگوترێ: (مازال على قَرِيّ واحد).

القَرِيَـةُ: گۆچان‌و عەصا ◊ شارەمێرو ◊ ئـــەو دارەی لەســـەر كـــەژاوە ڕادەنگێودرێ.

المَقْرَى: حەوزێك ئاوی تێدا كۆبێتەوە ◊ سەرانـــــسەری تەپۆڵـــكە ◊ (ك: المقارِي).

المِقْرَى: ئەو كەسەی میوانـداری خەڵـك بكا ◊ دەگوترێ: (إنه لَمِقرى للضَّيف) ◊ ئـەو دەوریو بەلـەم‌و سـينییەی خواردنی تێدا پێشكەش دەكرێ بـۆ میـوان ◊ شـوێنی چاڵ كـە لەهـەموو لایەوە ئاوی تێدا كۆببێتەوە.

المِقْـراءُ: ئـەو كەسـەی زۆر میوانـداری خەڵك بكا.

قَــزَحَ قَزحــاً: بــەرز بــۆوە ◊ دەگــوترێ: (قزحت الأسعار).

قَزَحَتْ نفّاخات الماء: بڵقە ئاوەكان بـەرز بوونەوە.

قَزَحَ القِدْرَ قَزحاً وقزحاناً: مەنجەڵەكە كاتی ئـــەوەی هـــاتووە ئـــەوەی تێيدايـــە داچۆڕێندرێ.

قَــزَّحَ القِــدْرَ: داو و دەرمـــانی كـــردە نـــاو مەنجەڵەكە.

قَزَّحـت الـشجرة: درەختەكـە پـەل پـەل بوو.

قَــزَّح الحــديث: قـسەكەی ڕازانـدەوەو تەواوی كرد بەبێ ئەوەی درۆی تێدا بكاو زیادەی پێوە بنێ.

تَقَزَّحَ النباتُ: ڕوەكەكـە پـەل پـەل بـوو پێوە ڕۆیی‌و تەنیەوە.

القازِحَةُ: بڵقی سەر ئاو.

قُزَح: شۆقە زێڕینە.

القِـزْحُ: ئـەو زەردەچـەوەو كەمونـەو كوزبرەیە كە دەكرێتە ناو مەنجـەڵی چێشتەوە.

القُزَحِية: پەردەیەكە كەوانەیی‌و ڕەنگاو ڕەنـــگ لـــەدوا گلێنـــەی چـــاوەوە، لەناوەڕاستی دا كونێـك هەيـە پێـی دەگوترێ: (إنسان العين).

المِقْزَحَة: ئـەو حاجـەت‌و شوشـەی داو و دەرمانی تێدا هەڵدەگیرێ.

قَزَّ الرجل: پیاوەكە دانیشت بەشێوەيەك‌و

دوایی بازی دا.

قَـزَّ نَفْـسُهُ الـشَّيْءَ: نەفسی لـەو شـتە هەڵـسڵەمیەوەو تفـی دایـەوە ٥ ڕەتـی کردەوە.

تَقَـزَّزَ عــن المعاصــي: لــە تـاوان دوورکەوتەوەو خۆی پاراست.

تَقَـزَّزَ مــن الـشَّيْء: بێـزی لەشـتەکە کردەوە ٥ دەگوترێ: (تَقَزَّزَ مـن أكـل الضب): بێزی لەخواردنی سوسەمار کرد.

القـازوزة: کیتەڵـە، پیاڵەیەکـە بـچوك وەکـوو پـەرداخو سـوراحی بـچوك ٥ کاسـەو جامیلکـە ٥ فنجـان ئـاو و شـەرابی تێـدا دەخورێتـەوە، جـۆرە خورادنەومیـەکی غازییـە لـەناوی غازاویو شەکر دروست دەکرێ.

القِـزُّ مــن الرجـال: پیاوێـکە لـەتاوان هەڵــسڵەمێتەوەو قیــزی لێ بــێو بەسروشت خـۆ لـەتاوان بپارێزێ ٥ کەسێـك بێـز لـەجۆرە خواردنێـك بکاتەوە.

القَــزُّ: ئاوریـشم لـەو حاڵـەدا کـە لـە صـــــولجەو پـــــەردەی خـــۆی دەردەهێنـدرێ، (دود القــزّ) کرمـی ئاوریشم.

القَـزَّاز: ئاوریـشم فـرۆش ٥ جـۆلای ئاوریشم.

القُزَّازُ من الرجال: کەسێـك بەسروشت بێزی لەتاوان کردن بێ.

القَزَّةُ: بازدان، ڕاپەڕین.

القَزِّيَّــةُ: چــەند جــۆرە حەشــەرەو جرِوجانەومرێکن صولجاتو کیسەو پــەردەی ئاوریــشمی دەچــنن ٥ جۆرێــکیان بزێوەکــەی گــەڵای درەختـی (ألتـوت) پێـی دەگـوترێ: (دودة القَــزّ) هەیـە بـزێوی گـەڵای درەختـی بـەلوطـە ئـەم جـۆرە لـە وڵاتی هیندوستان ئاوریشمی چاکی لێ بەرهــەم دەهێنــدرێ ٥ هەنــدێ کـرمو حەشـەرەی تـر هەیـە زیـان دەگەیەنن بەدرەخت.

القوازير: بەمانا (القوارير).

قَـزَعَ الفَـرَسُ والـبعير والظَّبْـيُ: ئەسپەکە پەلەی کرد بازی توندی هاویشت.

قَزِعَ الكبشُ ونحوه قَزَعاً: بەرانەکە هەندێ خوریەکــەی بــەرداوەو ڕوتاوەتــەوە هەندێکی پەڵە پەڵە پێوە ماوە.

قَـزِعَ الـصَبِيُّ: منداڵەکە سەریان تاشیو هەنـدێ کۆمەڵـە تـوکی پەڵـە پەڵـە بەسەریەوە ماونەوە (فهـو أقـزع وهـي قزعاء).

أقـزع الرجـلَ وغـيره: پیاوەکـە خـۆی تـەرخانکرد بـۆ کارێـكو بەهیـچی تــــرەوە مەشـــــغوڵی نـــــەبوو.

قَزَّعَ: بۆ زێدەڕۆیی لەماناى (قَزَع) دێ.
تَقَزَّعَ الفرسُ: ئەسپەكە ئامادەبوو بۆ غاردان.
تَقَزَّعَ القوم: خەڵكەكە بڵاوەیان لێ كردو بڵاو بوونەوە.
تَقَزَّعَ السحابُ: هەورەكە ڕەویەوەو نەما.
تَقَزَّعَ الرجلُ: پیاوەكە هەندێ كۆمەڵە موى جیاجیا بەسەریەوە مانەوە.
قَوْزَعَ الديكُ: كەڵەشێرەكە پەڕو پۆڵی دەوران دەورى ملی خۆى فش كردنەوە.
القُزَّعَةُ: كۆمەڵە موو كەلەسەرى منداڵدا دەهێڵدرێنەوە وەكوو كاكۆڵو گودلە ٥ موى كەم بەتۆقەسەرەوە.
القَزَعُ: هەرشتێك پارچەپارچەى جیاجیابن ٥ پەڵەهەورى جیاجیا بەئاسمانەوە ٥ پارچەپارچە قژى سەر ٥ خورى مەڕ كەلەوەرزى بەهاردا هەندێكى بەردەداو دەكەوێتە خوار ٥ باریكایی پەڕى تیر ٥ پەڕى بچوكى تیر ٥ هەورى زۆر بەرز ٥ هەورى بچوك كەبەئاسمانەوە خێرا بڕوا.
القُزْعَةُ: بەمانا (القُزَّعَةُ) دێ.
قَزَلَ قَزلاً وقزلاناً: بازى دا ٥ بەهەنگڵەشەلە ڕۆیی.
قَزِلَ: زۆر شەلی بەخراپترین شێوەى شەلین ڕۆیی ٥ قاچى باریك بوون بەهۆى ئەوە گۆشتیان پێوە نەما ٥ (فهو أقْزَل وهي قزلاء) ٥ (ك: قُزْلٌ).
الأقْزَلُ: گورگ.
الأقزلان: دووپەڕن لەناوەڕاستى كلكى دالاش‌و داڵەكەرخۆرە دان.
قَزَمَهُ قَزْماً: ڕەخنەى لێ گرت.
قَزِمَ قَزَماً: خوێڕى بوو، ناكەسبەچەو ناپیاو بوو.
تَقَزَّمَ: بەتوندو تیژى لەگەڵ كارەكە ڕاچوو.
الأقزامُ: پێڕو توێژێكى ئادەمیزادن كورتەبالاو كوڵە بنەن ٥ لەهەرێمە دارستانە ئیستیوائییەكانى ئەفریقاو دەوروبەرى باشورى كیشوەرى ئاسیادا دەژین.
القِزامُ: بەدخو و خوێڕى ٥ دەگوترێ: (قوم قِزام) گەل‌و نەتەوەیەكى خوێڕى‌و هیچ‌و پوچن.
القَزْمُ: (رجل قَزْمٌ) پیاوێكى كورتەبالایە ٥ خوێڕییە.
القَزَم: جەستە بچوك‌و كورتەبالا ٥ (ك: أقزام).
القَزِمُ: بەمانا (القَزَمُ) دێ ٥ ڕژدو چروك‌و هەتیومچە: كە هیچ خێرو

بێرێـکی لـەلا چاوەڕوان نـەکرێ ٥ (ك: أقزام).

القَزَمَةُ: کورتـەبالا چ ژن بێ چ پیاو ٥ هەروا ناوە بۆ مـەڕی بـچوكو لـەڕو بێ بەروبوم.

القِـزان: مەنجـەڵی گـەورە، قـازان ٥ کـە لەمسو شتی وا دروست کرابێ.

قزا قَزْواً: بێزی کردەوە هەڵسڵەمیەوە.

قَـزا بعـصاه: بـە گۆچـانەکەی زەوی هاژنیەوە.

أقزى: بەعەیبو خراپە لەکەدار بوو.

القَزْو: کەسێك غافڵو بێ ئاگا نـەبێ ٥ هەمیشە وشیار.

القُزَةُ: ماری کوڵەهۆیباب.

قَسَبَ الماءُ قَسْباً: ئاوەکە بـەخوڕی ڕۆیـیو خوڕەی هات.

قَـسُبَ قُـسُوباً: پتـەو و ڕەق بـوو ٥ (فهـر قسب وقسیب).

القَیْسَبَةُ: درەختۆکەیەکە بنکی یەکەو پـەل پـەل دەبـێ ٥ بەئەنـدازەی حـەفتاو پێـنج سـانتیمەتر بـەرز دەبێتـەوە، گوڵەکـەی وەکـوو گـوڵی وەنەوشـە وەهایـە بەتـەڕی ئـاگر دەگرێ وەکوو حاڵەتی وشکی ٥ (ك: قَسِیبٌ).

قسر فلاناً: زۆری لەفلان کرد.

قَـسَرَ علـى الأمـر: ناچاری کـرد لەسـەر شتەکە.

إقتَسَرَهُ: زاڵ بوو بەسەری داو ملکەچی بوو.

قَسْوَرَ الرجلُ: پیاوەکە کەوتەساڵەوە.

قَـسْوَرَ النبـتُ: گیـاو گژەکـە زۆر بـوو تێکچڕژا.

القَسْوَرُ: شێر ٥ کوڕی گەنجی شانو مـل قەویو بەهێز ٥ ڕاوکەری تیر هاوێژ ٥ (ك: قساورة).

القَـسْوَرَةُ: شـێر ٥ مرۆڤـی شـکۆمەندی سـەرکەوتوو ٥ هەرشتێـك خـاوەن هێزو توانا بێ.

قَـسَّ فـلان قـسوسة: فلانکـەس بـوو بـە کەشیش.

قَسَّ قَسّاً: فیتنەیی کرد.

قَسَّ الحدیثَ: قسەکەی بلاو کردەوە.

قَـسَّ الـشَّیْءَ: شـتەکەی داوا کـردو بەدواداچوونی بۆ کرد.

قَسَّ الرجـلُ مـا علـى العظـم مـن اللحـم: هەرچی گۆشتی سەر ئێسقانەکە بـوو دایماڵی، لێی کردەوە.

قَسَّ الإبلَ: باش شوانی حوشترەکانی کرد.

تَقَـسَّسَ الـشَّیْءَ: داوای شـتەکەی کـرد، بەدوادا چوونی بۆ کرد.

تَقَـسَّسَ النـاس باللیـل: بەشـەو گـوێی لەقسەی خەڵك ڕاگرت.

القَسُّ: کەشیش پیاوی ئایینی مەسیحی

ه ئێستا پلەیەکە لەنێوان نوسقوفو شەماس دا ه لێزانو کارامە ه دەگوترێ: (فلان قَسّ إبل) فلانکەس زاناو لێزانە لە بەخێوکردنی حوشتردا ه (ك: قسوس) لەسەر وەزنی (فلوس).

القَسَّاسُ: فیتنە گێرو فیتنە جۆ.

القَسِيُّ: قوماشێکە لەکەتانو ئاوریشم کاتی خۆی لە ولاتی میصرو شام دا دروست کراوە هەندێ گوڵی لە شێوەی نارنجیو شتی وا تێدا نەخش دەکران.

القِسِّيسُ: کەشیش ه (ك: قساوسة وقساقسة وقسيون).

قَسَطَ فلان قِسطاً: فلانکەس دادوەر بوو.

قَسَطَ قَسْطاً وقُسُوطاً: ستەمی کردو لەحەق لای دا.

قَسِطَتِ العُنُقُ قَسَطاً وقسوطاً: ملی وشك بوو.

قَسِطَت العظامُ: لەبەر لەرِیو لاوازی ئێسقانی وشك بوو.

قَسِطَت الرُكبَةُ: ئەژنۆی رەق بوو ناتوانێ بیان نوشتێنێتەوە.

قَسِطَ الفَرَسُ: ئەسپەکە رانی کورتو باریکایی قاچەکانی کورت ه قاچەکانی باش بۆ هەڵنەهاتنەوە ه (فهو أقسط وهي قسطاء).

أقسَطَ: عەداڵەتی رەچاو کرد ه دەگوترێ: (أقسط في حكمه وأقسط بينهم واليهم).

قَسَّطَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەشبەش کرد.

قَسَّطَ الدينَ: قەرزەکەی کردە چەند وەجبەیەكو لەچەندماوەی جیاجیادا وەری بگرێتەوە.

قَسَّطَ النفقة على عياله: بژێوی ماڵو منداڵی خۆی کەم کردەوە.

تَقَسَّطُوا المال بينهم: ماڵو سامانەکەیان لەناو خۆیان دا دابەش کرد.

القِسْطُ: عەداڵەتکاریی ه ئەندازەیەك لەناو و شتی تر ه تەرازوو ه بەش‌وبار ه دەگوترێ: (وَفّاهُ قِسطَهُ) بەشی خۆی پێدا.

القُسْطُ: جۆرە عودو چڵە دارێکە لە هیندوستانەوە دەهێندرێ دەکرێتە ناو بخورو دەرمانەوە.

القَسْطاء: (رجل قسطاء) پیاوێکە خواریی لەقاچی دا هەیە بەجۆرێك قاچەکانی لێك دوور دەکەونەوەو ئەژنۆو خوار ئەژنۆکانی خەریکە پێکەوە بنوسێن.

المُقسِطُ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا.

القِسطاسُ: راستترین تەرازوو باشترینی.

قَسْطَرَ الدَراهمَ: دیرهەمەکانی نەخدینە

کردن لەبۆتەی دان.

القَسْطار: ئەو کەسەی دیرهەمەکان ئەخدینە دەکاو عەصڵو ناعەصڵ لێك جیادەکاتەوە.

القَسْطَرَةُ: بۆرییەکی نایلۆنەو نەرمەلیقەیە دەخرێتە ناو ڕێرەوی میزەوە بۆئەوەی خلتەو پلتەی کۆبوۆوەی ناو میزەڵدان پاك بکاتەوە.

القَسْطَرِيُ: جەستە گەورە ٥ (ك: قساطرة).

القَسْطلُ: تەپوتۆزی شەڕگە ٥ درەختێکە لەپێری دار بەڕو، بەرێکی زۆری هەیە بەبرژاوی دەخورێ.

قَسْقَسَ في السير: لە ڕۆیشتندا کۆششی کردو خۆی ماندوو کرد ٥ دەشگوترێ: (قَسقَسَ ليله أجمع) هەموو شەوەکەی بێداربوو نەنووست.

قَسْقَسَ عن أمر الناس: پرسیاری کرد دەربارەی کاروباری خەڵك ٥ (فهو قسقاس).

قَسْقَسَ الشَّيْءَ: شتەکەی جولاند، خستیە جموجۆڵ ٥ دەگوترێ: (قسقس العصا) گۆچانەکەی هەڵسوڕاند.

قَسْقَسَ ما على المائدة: هەرچی لەسەر سفرەکە بوو خواردی.

تَقَسْقَسَ أصواتهم بالليل: بەشەو گوێی بۆ قسەی خەڵکەکە کلۆر کرد، هەوڵی دا بزانێ چی دەڵێن.

القَسْقاسُ: چاوساغو شارەزا بۆ ڕێ نیشاندانی نەشارەزایان: کە هەمیشە بەدڵسۆزی کاری خۆی ئەنجام بدا ٥ برسیایەتی زۆر ٥ ڕوەکێکە دەشوبهێتە کەرەوز ٥ هەروا ناوە بۆ ڕوەکێکی بۆن ناخۆش کە لەڕێرەوی ئاودا دەڕوێو گوڵێکی سپی هەیە.

قسم الشَّيْءَ قَسْماً: شتەکەی پارچە پارچە کرد ٥ کردی بە دوو بەش.

قَسَّمَ بين القوم: شتەکەی لەناو خەڵکەکەدا دابەش کردو هەرکەسە بەشێکی پێدا ٥ دەشگوترێ: (قَسَمَ الله الرزقَ) ٥ دەشگوترێ: (قَسَّمَ القوم الشَّيْءَ بينهم) خەڵکەکە شتەکەیان لەناو خۆیاندا دابەش کرد هەریەکەیان بەشی خۆی برد.

قَسَّمَ الدَّهرُ القومَ قَسْماً: ڕۆژگار خەڵکەکەی پەرتەوازە کردو لێکی دابڕین.

قَسَّمَ فلان أمرَهُ: فلانکەس ئیشەکەی خۆی مەزەندە کردو تێ فکری ئاخۆ

چۆن كاری تێدا بكا.

قَسُمَ الوجه قساماً وقسامةً: ڕوخساری جوان بوو ٥ دەگوترێ: (قسم الرجلُ فهو قسيم وقسيم الوجه).

أقْسَمَ إقساماً: سوێندی خوارد ٥ دەگوترێ:

أقسم بالله: سوێندی بەخودا خوارد.

قاسم فلان فلاناً: هەریەك لەو دووانە بەشی خۆی هەڵگرت ٥ دەشگوترێ: (قاسمه المالَ) ماڵەكەی لەگەڵ دابەش كرد.

قاسم فلاناً: سوێندی بۆ فلانكەس خوارد.

قَسَّمَ الشَّيْءَ: شتەكەی پارچە پارچە كرد ٥ دەگوترێ: (قسموا المال بينهم).

قَسَّمَ القومَ: خەڵكەكەی پەرتەوازە كرد بەشێكی بردە فلان شوێنو بەشەكەی تری بردە فلان ٥ دەشگوترێ: (قَسَّمَهم الدهرُ) ڕۆژگار پەرتەوازەی كردن.

قَسَّمَ الهمومُ فلاناً: خەمو خەفەت فلانكەسی بەشبەش كردوە هەردەمە دڵی لە شوێنێكو هەڵەوگیری شتێكە.

قَسَّمَ الشَّيْءَ: شتەكەی جوان كرد.

قَسَّمَ الثوبَ: قوماشەكەی بڕی بۆنەوەی بیدروێ.

إقتسمَ فلان: فلانكەس بیری كردەوە لەنێوان كارەكانی دا تێفكرینی ئەنجام داو پرۆفەی كردن ٥ دەگوترێ: (تركت فلاناً يقتسِمُ) فلانكەسم جێهێشت خەریكی بیركردنەوەو تێفكرین بوو لەنێوان ئەم كارو ئەوكار.

إقتسمَ القومُ: خەڵكەكەیان گرتو سوێندخۆری یەكتری بوون بۆكاری داهاتوویان.

إقتسمَ الشَّيْءَ بينهم: هەریەكە لەخەڵكەكە بەشی خۆی برد.

إنقَسَمَ الشَّيْءُ: شتەكە پارچە پارچە بوو.

تقاسم القومُ: خەڵكەكە سوێندیان بۆ یەكتر خوارد بەڵێنو وادەیان بەیەكتر دا ٥ دەشگوترێ:

تقاسموا بالله: سوێندیان خوارد بەخودا.

تقاسَمَ الشَّيْءَ بينهم: شتەكەیان لەناو خۆیان دا بەش كرد.

إستَقْسَمَ فلان: فلانكەس داوای ئەو بەشەی خۆی كرد كە بۆی دیاریكراوە ٥ داوای دابەشكردنی شتەكەی كرد بەهۆی تیروپشكی شێوە قومارەوە.

إستقسم فلان: فلانكەس بیری كردەوەو

مەزنـدەو پێـك گرتنـی لـەنێوان دووكارەكەدا ئەنجام دا.

إسْتَقْسَمَ فلاناً باللهِ: داوای لەفلانكەس كرد سوێندی بۆ بخوا بەخودا.

الإستِقْسَامُ: جۆرە تیروپشكێكە بۆ دابەشكردنی شتێك بەهۆی ئەزلامەوە ٥ ئەزلام بریتی بوو لەوە عەرەبەكان لەسەردەمی پێش ئیسلام دا كۆمەڵێك تیریان دەهێنا لەسەر هەندێكیان دەنووسی (إفعَلْ) لەسەر بڕێكیان دەنووسی (لاتفعل) بڕێكیشیان هیچیان لەسەر نەدەنووسین جائەگەر بیانویستابە كارێك بكەن ٥ بەم تیرانە تیروپشكو قورعەیان دەكرد.

الأقسومة: بەش‌وبار ٥ (ك: أقاسيم).

القَسَامُ: جوانی‌و جوانخاسی ٥ كاتی هەڵاتنی خۆر لەناسۆوە كەلەو كاتەدا خۆر جوانترین دیمەنی هەیە.

القَسَامَةُ: جوانی‌و جوانڕوخساریی ٥ ڕاگرتنی شەڕو هەوڵی ئاشتەوایی ٥ كۆمەڵێك سوێند لەسەر مافی خۆیان دەخۆن وەری دەگرن ٥ سوێندی قەسامە؛ ئەوەیە پەنجا كەس لەخزم‌و خوێنگری كوژراو سوێندەخۆن كە ئەوان مافی خۆیانە خوێنی كوژراوەكەیان لە خێڵی فلان وەربگرن ئەمە كاتێك كوژراوەكە بەمردوویی بدۆزنەوە لەدەڤەری ئەو خێڵەو نەشزانن خودی بكوژەكە كێیە، ئەگەر لەئەوان پەنجا كەس سوێندی خوارد ئەوە خوێنی بكوژەكەیان وەردەگرن، ئەگەر لەتۆمەتبارەكان پەنجا كەس سوێندی خوارد كە ئەو كوژراوە دەستی ئەوانی تێدا نیە خوێنەكەیان لەسەر لادەچێ.

القُسامَةُ: ئەو بەشەیە كەدابەش كەر وەلای دەنێ وەكوو كرێ بۆخۆی.

القِسَامَةُ: پیشەی شت بەش كردن.

القَسامِيّ: ئەو كەسەی پۆشاك كۆدەكاتەوەو قەدی دەكا بۆنەوەی قەد بگرێ ٥ ڕوخسار جوان.

القَسْمُ: بەش ٥ بەشێك لەشتە بەشكراوەكە ٥ عەطاو بەخشش ٥ ڕاو بۆچوون ٥ دەگوترێ: (فلان جيد القَسْمِ) ٥ شك‌و گومان ٥ باران ٥ ئاو ٥ ڕەوشت ٥ داب‌ونەریت ٥ (حصاة القسم) بەردێكە دەخرێتە ناو جامێكەوە ئەمجار ئاو دەكرێتە جامەكەوە تا بەردەكە دادەپۆشێ، یەكێك ئەو بەشە ئاوە دەخواتەوە ئەمجار بۆ یەكێكی تر ئاوی تێ دەكرێ تابەردەكە دادەپۆشێ‌و یەكێكی تر دەیخواتەوە، بەو جۆرە

ئاوەکە بەش دەکەن‌و هەرکەسە بەشی خۆی دەخواتەوە ئەمە کاتێک دەبێ کۆمەڵێک خەڵک لەشوێنێک بن ئاوی خواردنەوەیان کەم پێبێ بەو شێوەیە ئاوەکە دابەش دەکەن.

القِسْمُ: بەشو بار ٥ (ك: أقسام).

القَسَمُ: سوێند ٥ (ك: أقسام).

القِسْمَةُ: دابەشکردن ٥ بەش‌وبار.

القَسْمة: تورەکەی عەتر فرۆش ٥ ئەو شتەی عەتر فرۆش شوشە عەترەکانی تێدا هەڵدەگرێ.

القَسِمَةُ: جوانی ڕوخسارو دیمەن ٥ خودی ڕوخسار ٥ دیمەنی دەم‌و چاو ٥ تورەکەیەکی ڕەنگاو ڕەنگە عەتر باشی شوشە عەترەکانی تێدا هەڵدەگرێ ٥ (ك: قَسِمَات).

القَسُومُ: دەگوترێ: (نوىً قسوم) دەنکی بڵاوەبوو ٥ ناوکە خورمای پەرتەوازە بوو.

القَسيم: کەسێک شت لەگەڵ یەکێکی تر بەش بکا ٥ بەش‌وبار ٥ بەشێک لەشت ٥ (ك: أقسماء).

القَسيمة: بەڵگەنامەو دیکۆمێنتێکە زیاد لە نوسخەیەکی هەیە بۆ مامەڵە پێ کردن.

المُقَسَّمُ: جوان‌و ڕێک‌و پێک ٥ دەگوترێ: (فلان مُقَسَّمُ الوجه) فلانکەس ڕوخسار جوان‌و شۆخە.

المَقْسَمُ: بەش‌وبار.

المَقْسِمُ: شوێنی دابەشکردن ٥ خودی دابەشکردن.

المُقْسَمُ: سوێند ٥ شوێنی سوێند خواردن.

أقْسَنَ الرجلُ: پیاوەکە دەستی ڕەق هەڵاتن‌و پێستی بەری دەستی پتەو بوون بەهۆی ئیش کردنەوە ٥ دەگوترێ: (أقسنت يده).

قسا الجسمُ قَسْواً وقساوة: جەستەی توندو پتەو بوو.

قسا القلبُ وقلبه: دڵی ڕەق بوو بێ بەزیی بوو ٥ سۆزو ڕەحمەتی تێدا نەما ٥ خوشوع‌و ترسی خودای تێدا نەبوو ٥ (فهو قاس، وقاسِيّ وهي قاسية وقَسِّيّة).

قَسَت الأرض: زەوییەکە ڕوتەن بوو هیچی لێ نەڕوا.

قسا اليوم أو العامُ: ڕۆژەکە یان ساڵەکە توش‌و پڕ تەنگ‌و چەڵەمە بوو.

أقسى قَلْبَهُ: دڵی خۆی ڕەق‌و بێ بەزەیی کرد ٥ دەشگوترێ: (أقْسَتِ السيئات قَلْبَهُ) تاوان‌و خراپەکاری دڵی ڕەق کردوە.

قاسي الأمر الشديد: تاڵاو و نارەحەتی کارە ناخۆشەکانی چەشت، لەگەڵیان ژیا.

الأقسى: دەگوترێ: (هو أقسى من الحجر) ئەو لەبەرد ڕەقترە.

القَسْوَةُ: ڕەقو پتەو لەهەموو شتێك دا، بێ ڕەحمو بەزەیىو دڵڕەقى.

القَسِيُّ: توندو تیژ.

المَقْسَاةُ: دەگوترێ: (الذنب مقساة للقلب) تاوانو خراپەكاریى دڵ ڕەق دەكاو ڕەحمو بەزەیى تێدا ناهێڵێ.

قَسْوَر: بڕوانە مادەى (قَسَر).

قَشَبَ الشَّيْءَ بالشيئ قَشْباً: شتەكەى تێكەڵ شتەكەى تر كرد ٥ (قشب الطعامَ) خواردنەكەى تێكەڵ بەژەهر كرد.

قَشَبَ فلاناً: فلاّنكەسى ژەهر خوارد كرد.

قَشب فلاناً بعيب نفسه: فلاّنكەسى بەعەیبەكانى خۆى لەكەدار كرد ٥ (قشب بسوءٍ) خراپەى پێوە لكاند (قشب فلاناً رِيحُ كذا) بۆگەنى فلاّن شت فلاّنكەسى جاڕز كرد، زیانى پێ گەیاند ٥ (قشب السَّيفَ) شمشێرەكەى مشتو ماڵ كرد.

قَشُبَ الثوبُ ونحوه قشابَةً: كراسەكە (قوماشەكە) زۆر پاكوخاوێن بوو.

القِشْبُ: ژەنگ ٥ ئەو توێكڵو پارچە بۆكەڵكانەن كە لەشت پێك دێو هەندێ میكرۆبو بەكتریا دەرى دەدەن ٥ (ك: أقشاب).

القَشَبُ: ژەهر ٥ (ك: أقشاب).

القشيب: تازەو پاكو خاوێن ٥ دەگوترێ: (ثوب قشيب) و (ربطة قشيب) و (سيف قشيب) ٥ شمشێرێكە تازە مشتوماڵ كراوە ٥ هەموو شتێكى تازە قەشیبە ٥ (ك: قُشُبٌ).

قَشَدَهُ قَشداً: پێستەكەى لێ كردەوە، سپى كرد.

إقتَشَدَ السمنَ: ڕۆنو چەورییەكەى كۆكردەوە.

القَشَادَةُ: خشتوخۆڵو بندۆك كە دەكەوێتە بنكى مەنجەڵە ڕۆنى قاڵكراوەوە.

القِشدَةُ: ڕۆنەكەرە ٥ زوبدەیەك چەورى كەم بێ ٥ گیایەكە كە ئاژەڵ بیخوا شیرى زۆر دەبێ.

قَشَرَ الشَّيْءَ قَشْراً: توێكڵى لەشتەكە كردەوە.

قَشِرَ الرجلُ قَشَراً: پیاوەكە زۆر سوور بوو، وەكوو ئەوە بڵێی پێستەكەى لێ داماڵدراوەو خوێنەكەى دەركەوتووە ٥ (فهو أقشر وهي قشراء).

إنقَشَرَ أنفه: لوتى سوور بۆتەوە بەهۆى تینى خۆرەوە سوتاوەتەوە.

إنقَشَرَ التمرُ: دەنكە خورماكان پێستەكەیان ئەستور بوو.

قَشَّرَ الشَّيْئَ: توێکڵی شتەکەی داماڵی.

إقتشر الرجلُ: پیاوەکە پۆشاکی خۆی داماڵی خۆی روت کردەوە.

إنقشر الشَّيْئُ: شتەکە توێکڵەکەی داماڵدرا.

تَقَشَّرَ الشَّيْئُ: بەمانا (إنقشر) دێ.

القُشارُ: توێژی مار.

القُشارَةُ: ئەوەی هەڵدەوەرێ لە توێکڵەکان لەکاتی توێکڵ لێ کردنەوەی شتەکە.

القِشْرُ: توێکڵ داپۆشەری سروشتی شت ٥ وەکوو توێکڵی پرتەقاڵو پێستی کوانو دومەڵ ٥ هەروا ناوە بۆ هەر پۆشاکێك کە جەستەیەك داپۆشێ.

قِشْر البياض: ماسییەکە ڕەنگ نیلی جەستەپان درێژی زیاد لە بستێکە، گۆشتەکەی باشترین گۆشتی ناسکە.

القَشِرُ: هەرشتێك توێکڵی زۆر بێ.

القَشراءُ: مار کە توێژ (کاژ)ی فڕێ دەدا.

القِشْرَةُ: تاکی (القِشْرَ) قوماشی زۆر تەنك (کوتاڵی زۆر تەنك کەجەستە داپۆشێ).

القُشْرَةُ: بارانی بەلێزمە: کەڕوی زەوی بشواتەوە.

القَشُورُ: دەرمانێکە لەدەموچاو دەدرێ بۆئەوەی ڕەنگی روخسار صافو بێگەرد بنوێنێ.

القَشُورُ من النساء: ئافرەتێکە نەکەوێتە عادەی مانگانەیەوە.

القَشِيرُ: توێکڵ زۆر.

المِقْشَرَةُ: ئامێرێکە توێکڵی میوەو شتی وای پێ دادەماڵدرێ ٥ میوەی پێ سپی دەکرێ ٥ وەکوو پەتاتەو خەیارو کاڵەك.

المَقشورة من النساءِ: ئافرەتێکە جوانکاری بۆ ڕوخساری کرابێ بۆئەوەی صاف بنوێنێ.

قَشَّ النباتُ قَشّاً: ڕوەکەکە وشك بوو.

قَشَّ الإنسانُ: مرۆڤەکە لێرەو لەوێ کۆی کردەوە ٥ چی لەسەر سفرەو خوان هەبوو کۆی کردەوە ٥ ئەو بەرماوەو خۆراكو شتەی کەسانی تێرو تەسەل فڕێی دەدەن ئەم کۆیان دەکاتەوەو دەیانخوا.

قَشَّ الحيوانُ: ئاژەڵەکە دوای کزو لاوازیی قەڵەو بوو.

قَشَّ القوم: خەڵکە ئاژەڵەکانیان لەنەخۆشیو برسیایەتی ڕزگاریان بوو.

قَشَّ الرجلُ من مرضه: پیاوەکە لەنەخۆشییەکە ڕزگار بوو، هەڵسایەوە.

قَشَّ الشَّيْئَ: شتەکەی لێرەو لەوێ کۆکردەوە ٥ شتەکەی بەنینۆك ئەوەندە کڕاند تا وردو ونجڕ ونجڕ بوو.

قَشَّ المكانَ: چی لەسەر ڕوی شوێنەکە هەبوو لەگڵو شتی وا لای بردو پاکی کردەوە.
أقشَتِ البلادُ: وڵاتەکە وشکانی زۆر بوو.
قَشَّشَ: هەوڵی دا خواردن لێرەو لەوێ کۆبکاتەوە ٥ چی بەردەستی کەوت لەسەر سفرەو خوان کۆی کردەوە لولی دا.
تَقَشَّشَ: بەمانا (قَشَّشَ) دێ.
تَقَشَّشَ الرجلُ من مرضه: کابرا لەنەخۆشییەکەی چاك بۆوە.
تَقَشَّشَ الجرحُ: برینەکە بەرەو چاکبوونەوە دەچێ.
القُشاشُ: ئەوەی کە لێرەو لەوێ کۆدەکرێتەوە.
القَشاشُ: کەسێك شتی خراپو بێ کەڵك کۆدەکاتەوەو دەیخوا ٥ کۆکەرەوەی پاشەڕۆكو شتی خراپو کۆنو بێ کەڵك.
القَشُّ: خورمای خراپ ٥ خشتو خۆڵو خاشاکیماڵدراو لەناو ماڵو فەرمانگەو شوێنی وا ٥ بن خەرمانی دانەوێڵە ٥ (ك: قشوش).
القَشَّةُ: تاکی (القَشُّ).
المِقَشَّةُ: گەسك.
قَشَطَ الشيْءَ عن الشيْءِ قَشْطاً: شتەکەی دەرخستو پەردەو توێکڵەکەی لێ داماڵی ٥ (قَشَطَ الخَشَبَةَ) ڕوی دارەکەی تاشیو زبرییەکەی ڕاماڵیو لوسی کرد.
قشط فلاناً بالعصا: بەعەصاو گۆچان لە فلانکەسی دا.
قَشَطَهُ: سپی کرد، لای برد نەیویست.
إنقَشَطَت السماءُ: ئاسمان هەوری پێوە نەماو بوو بەساماڵ.
تقشطت السماءُ: بەمانا (إنقشطت) دێ.
القُشاطُ: بەردی یاری تاوڵە ئەوانەی ڕەشن یان سپین.
المِقشَطُ: ئامێری کەوڵ کردنو تاشینو توێکڵ لابردن ٥ (ك: مَقاشط).
قَشَطَتِ الريحُ الغيمَ: ڕەشەباکە هەورەکەی ڕاداو توێسکە هەور بەئاسمانەوە نەما.
قَشَعَ النورُ الظلامَ: ڕوناکی تاریکی ڕادا.
قَشَعَ القومَ: خەڵکەکەی پەرتەوازە کردو لەشوێنی خۆیان لایان بردن.
أقشَعَ السحابُ: هەورەکە کەلێنی تێکەوتو نەما.
أقشَعَ القومُ: خەڵکەکە بڵاوەیان لێ کردو پەرتەوازە بوون.
أقشَعَ عن الماءِ: لەدەوروبەری ئاوەکە ڕۆیشتن.
أقشَعَ الريحُ الغيمَ: ڕەشەباکە هەورەکەی ڕاداو ئاسمانی هەساوکرد.

إنْقَشَعَ عنه الشَّيْئُ: شتەکە دەرکەوتو دڕی بەداپۆشـــراوییەکەی دا ٥ دەگـوترێ: (إنقَـشَعَ الظـلامُ عـن الـصُبح)تاریکـایی دڕی پـێ دراو گزنگی بەیانی دەرکەوت.

إنقَشَعَ الهَمُّ عن القلب: غەمو نارەحەتی لەسەر دڵو دەروونی فلان لاچوو ٥ (إنقشع السّحابُ عـن الجـو) هـەورو هەلا لەحەوادا نەما.

إنقَـشَعَ القـومُ: خەڵـکەکە پەرتـەوازە بوونو بلاوەیان لێ کرد.

إنقَشَعَ عن الماء: لەلای ئاوەکە ڕۆیشتنو شوێنەکەیان جێهێشت.

إنقَشَعَ الليلُ: شەو ڕابردو ڕۆیی.

إنقَـشَعَ الـبلاءُ عـن الـبلاد: بـەلاو کارەسـاتەکە لـەولات نـەماو کۆتـایی پێ هات.

تَقَشَّعَ عنه الشَّيْئُ: بەمانا (إنقَشَعَ) دێ.

القَشْعُ: ئاوێـکی کەمو تەنکاو کە ببێتـە سـەهۆڵ ٥ شـوێنی داکەنـدنی جـل لەناو حەمام دا.

القَشِعُ من الرجال: پیاوێك لەسەر کاری خۆی بەردەوام نەبێو هەر ڕۆژە مل بداتـە کارێـك ٥ وشـك ٥ پارچـەیەك لە پێستی وشکەوەبووی ڕزیو ٥ (ك: قِـشاع) ٥ پارچـەیەك: لـە قـوری وشـکەوەبوو ٥ توێژێـــك لـــەزەوی کەلای بدەیو فرێـی بـدەی ٥ پارچـە هەورێـك دوای ڕەوینـەوەی هـەور لەئاسـۆدا بمێنـێ ٥ بـای شـەماڵ لـەم ڕووەوە کەهـــەور ڕادەدا ٥ پیرێـــك کەلەبەر پیری گۆشتی پێوە نەمابێ.

إقْشَعَرَّ جلدُهُ: پێستی جەستەی لەرزی.

إقـــشَعَرَّ جِلـــدُهُ مـــن الجـــرب: بـــەهۆی گرووییەوە پێستی جەستەی وشکەڵ بوو.

إقْـــشَعَرَّت الأرضُ: زەوییەکـە وشـكو سووتەمەڕۆ بوو بارانی لێ نەباری.

إقْشَعَرَّ النبات: ڕوەکەکە تێراو بوو.

إقْشَعَرَّت السَّنَة: ساڵەکە کەم باران بوو، وشکەساڵ بوو.

القُشاعِر: زبر.

القشعَرِيرَة: هەڵ لەرزینو وەشـەقەتۆڵە کەوتن.

القِشعَامُ مـن الرجـال والنـسور والـرُّخم: پیـاوی پـیر، هـەڵۆو داڵـە کـەرخۆری بەساڵاچـــوو ٥ نێـــرە هـــەڵۆی جەستەگەورە.

القِشْعامَةُ: تەڵەو داو.

القَشْعَمُ: بەمانا (القِشعَامُ) دێ.

القِشْعَمُ: بەمانا (القَشْعَمُ) دێ.

قَشِفَ فلان: فلانکەس شێوە چڵکنو پلکن بوو ٥ گوزەران تەنگو کولەمەرگی بوو ٥ بـەهۆی خۆرەتـاوەوە ڕەنگـی پێـستی

گۆڕاوە ٥ چڵكن‌و پیس‌و پۆخەڵ بوو ٥ گرنگی بەپاك‌و خاوێنی نەدا.

قَشُفَ فلان قَشافَةً: بەمانا (قَشَفَ) دێ.

قَشَّفَ اللهُ عَيشَهُ: خودا گوزەرانی تەنگ كردوە.

تَقَشَّفَ: وازی لەخۆش ڕابواردن هێنا.

عـام أقـشَفٌ: ساڵێكی توندو تیژو گرانی‌و ناخۆشە.

القَشَفُ: چڵك‌و پیسی كە بەجەستەوە بنووسێ ٥ بەتایبەتی لەوەرزی زستان دا.

قَشقَشَ اللَّحمُ على المقلى أو في القدر: جزەی گۆشتەكە لەسەر مەقەڵی یان لەناو مەنجەڵدا بیسترا.

قشقش القطرانُ الجَرَبَ: قەترانەكە گروێیەكەی چاك كردەوە.

تقشقش: ئامادەباشی پەیدا كرد بۆ چاكبوونەوە ٥ دەگوترێ:

تقشقش الجُرحُ: برینەكە گۆشتە وەزونی هێنایەوەو خەریكە چاك بێتەوە.

قَشَمَ فلان قشماً: فلانكەس خواردنی زۆر بوو.

قَشَمَ الطعامَ: خراپ‌و سوتاو و ڕزیوی لەخواردنەكە جیاكردەوەو جۆرە باشەكەی خواردنەكەی خوارد.

قشمَ الخوصَ: لقە دارخورماكانی شیتەڵ شیتەڵ كرد بۆئەوەی بیانتەنێ.

إقتشمه: لێرەو لەوێ شتی كۆكردەوەو خواردی.

القَشامُ: ئەسپی خوری (گەنە) حەشەرەیەكی فرە قاچە لەناو خوری كوڵك‌و موی ئاژەڵ دا دەژی.

القُشامُ: خواردنی خراپ‌و بێ كەڵك كەفڕێ دەدرێ.

القُشامَةُ: بەمانا (القُشامُ) دێ.

القَشَمُ: خورمای سپی پێش ئەوەی بگا ٥ گۆشتی زۆر سوور بەهۆی زۆر پێگەیشتنەوە.

القَشيمُ: گزوگیای وشكەوەبوو.

قشا العودَ وغيره قشواً: دارەكەی سپی كرد توێكڵەكەی لێ كردەوە.

قشا الحَبَّةَ: توێكڵی لە دانەوێڵەكە كردەوە.

أقـشى فـلان: فلانكەس دوای دەوڵەمەندیی هەژار كەوت.

قَشّى العودَ وغيره: دارەكەی سپی كرد، توێكڵی لێ كردەوە.

قَشّى الحَبَّةَ: توێكڵی لە دانەوێڵەكە كردەوە، چەڵتوكەكەی كرە كرد ٥ سپی كرد.

القُشاءُ: تف.

القشاوَةُ: (المسنّاة المستطيلة في الأرض).

القشوان من الرجال: پیاوی لاوازو بێ گۆشت ٥ داڵگۆشت.

القشوَةُ: بوخچەو سوندوقێكە ئافرەت

بۆنی خۆش‌و صابون‌و کل‌و کلتورو
پێداویستی خۆی تێدا هەڵدەگرێ ٥
(ك: قشوات وقشاء) ٥ جۆرە
گیراوەیەکە بۆ ئافرەتی زەیستان.

قصب الشَّيْءَ قَصْباً: شتەکەی بریەوە.

قصب الجزارُ الشاةَ: قەصاب‌و حەیوان
سەربڕەکە مەڕە کوژراوەکەی پارچە
پارچە کرد.

قَصَّب فلاناً: جنێوی بە فلان داو
عەیبداری کرد.

أقصب الزَرْعُ: کشتوکاڵەکە قەدو لاسکی
کردو باڵای بەرزبۆوە.

أقصب المكانُ: شوێنەکە قەفەزاژو شتی
وای زۆر بوو ٥ ڕوەکی شێوە
قەفەزاژی زۆر بوو.

أقصب فلاناً عِرْضَهُ: وای لە فلانکەس
کرد بتوانێ جنێو بە ناموسی بڵێ.

قَصَّبَ: بەمانا (أقْصَبَ) دێ.

قَصَّبَ شعرَهُ: پرچی وەنینەوەو بای
دان‌و گشتی کردن ٥ دەشگوترێ:
(أخذ الرجلُ الرَّجلَ فَقَصَبَهُ).

إقتصب الزَّرْعُ: کشتوکاڵەکە قەدو
لاسکی کرد.

إقتصب الشَّيْءَ: شتەکەی بریەوە.

التقصيبة: گلۆڵەمو ٥ (ك: تقاصيب).

القاصِبُ: ئەو کەسەی فو بە قەفەزاژدا
دەکا ٥ هەورێك بگۆڵێنێ.

القِصَابَةُ: پیشەی قەصابیی.

القُصْبُ: پشت ٥ ڕیخۆڵە ٥ خالیگەو
کەلەکە ٥ ژێی کەوان‌و شتی وا کە
لەڕیخۆڵە دروست بکرێ ٥ (ك:
أقصاب).

القَصَبُ: هەر ڕوەکێك لاسکەکەی کلۆر
بێ‌و گرێ گرێ بێ ٥ هەروا ناوە بۆ
قەصەبی شەکر ٥ ڕوەکێکی ئاوییە
لە پێڕی نەجیلییەو قەدێکی
درێژی هەیە لەدەم جۆگاو ڕوباردا
دەڕوێ ٥ وایش دەبێ دەڕوێندرێ ٥
لەولاتی میصر پێی دەگوترێ:
(الغاب البلدي) یان (قصب النيل) ٥
هەروا ناوە بۆ ڕێڕەوی ئاوی
سەرچاوە ٥ ئێسقانی دەست‌و قاچ‌و
پەنجە ٥ گەوهەری ڕوکەش کراو
بەیاقوت ٥ هەرپارچە زێڕو زیوێك
لە درێژەوەبێ‌و ناوەکەی بۆش بێ
هەروا هەر شتێك وەکوو بۆری ئاو
و شتی وا ناوەکەی کلۆر بێ ٥
بەشەکانی ڕیخۆڵە ٥ قوماشێکە لە
کەتانی تەنك‌و نەرم ٥ چەند
شریت‌و جۆرە پارچەی باریکی
درێژن قوماشیان پێ
دەنەخشێندرێ.

القصباءُ: کۆمەڵێك قەفەزاژی ڕواوی
چڕوپڕ ٥ شوێنی ڕوانی قەفەزاژ.

اَلقَصَبَةُ: هەر لاسكێكی ڕوەك كلۆر بێ‌و ئەمسەر وسەری گرێی هەبن ◦ وەكوو لاسكی قەفەزاژو گندۆڕو گیا گەنەمەو قەڵداسو شتی وا ◦ هەر ئێسقانێك خڕبێ‌و مۆخی تێدا بێ ◦ ئێسقانی پەنجە ◦ ئێسقانی لوت ◦ شارو شارۆچكەی وڵات ◦ باڵەخانە ◦ ناوەوەی قەڵا ◦ پارچە قەصەبێكە لە وڵاتی میصر درێژیەكەی سێ مەترو حەفتاو پێنج سانتیمەترە زەوی پێ دەپێورێ.

القَصَّابَةُ: ماڵماڵ؛ ئامێرێكە بە وڵاخ ڕادەكێشرێ بۆ تەختكردن‌و ڕێكخستنی زەوی ◦ یان هێزێكی ئالییە، مەكینەیەكە بەوزەی بەنزین‌و گازو شتی وا كاردەكا.

القُصَابَةُ: گلۆڵە مووی هەڵكراو ◦ بۆری ◦ زوڕناو بلوێر ◦ ژێی دروستكراو لە ڕیخۆڵە ◦ (ك: قَصَّابٌ).

القَصِيبة: گلۆڵە موو ◦ بۆری ◦ (ك: قصائب).

اَلمَقصَبَة: شوێنی لێ ڕوانی قەفەزاژو قەصەب ◦ دەشگوترێ:

أرض مُتْقصَبَةٌ: زەوییەكە قەصەبی زۆرە.

المُقَصِّبُ: ئەو كەسەی زۆرجار لە پێشبڕكێدا سەرئەكەوێ و دەیباتەوە

◦ ماستو شیر كە توێژیان زۆر بێ.

قَصَدَ الطريقُ قَصْداً: ڕێگاكە ڕاستو ڕەوان بوو.

قَصَدَ الشاعِرُ: شاعیرەكە شیعری وەنینەوە

قصد له واليه: چو بۆ لای‌و بەمەبەستەوە بەرەو لای ئەو ڕۆیشت ◦ دەشگوترێ: (قَصَدَه) بۆ هەمان مانا.

قَصَدَ في الأمر: لەكارەكەدا مام ناوەند بوو.

قصد في الحكم: لە بڕیارەكەدا عادل بوو بەحەق جوڵایەوە.

قَصَدَ في النفقة: لە مەسرەف كردندا مامناوەندی پەیڕەو كرد.

قَصَدَ في مَشيه: لە ڕۆیشتن دا نەخێرا ڕۆیی نەزۆر هێواش مامناوەندی گرتە بەرچاو.

قَصَدَ الشَّيْءَ: شتەكەی بڕیەوە.

أقصد السَّهمُ: تیرەكە نیشانەكەی پێكا.

أقْصَدَ الشاعِرُ: شاعیرەكە درێژەی بەشیعر دانان داو چامە شیعری هۆنینەوە.

أقْصَدَ فلاناً: زەبری لە فلانكەس داو شوێنی كوشندەی گرت ◦ دەشگوترێ: (عَضّته الحية فأقصدته).

قَصَّدَ الشاعِرُ الشِّعْرَ: شاعیرەكە شیعرەكەی پاڵفتە كردو كردی بەچامە شیعرێكی نایاب.

قَصَّدَ العودَ: دارەکەی شکاندو کردی بەدوولەت.

إقتصد فلان: فلانکەس مامناوەندی بوو نە کزبوو نە قەڵەو.

إقتصد الشاعرُ: شاعیرەکە بەردەوام بوو لەشیعر گوتن دا.

إنقَصَدَ العودُ: دارەکە شکا.

تَقَصَّدَ العودُ: دارەکە شکا ٥ دەگوترێ: (تقصدت الرماحُ) ڕمبەکان شکانو پارچە پارچە بوون.

الإقتصاد: زانیارییەکە باس لە دیاردە تایبەتییەکانی بەرهەمهێنانو دابەشکردن دەکا.

القاصِدُ من الأسفار: سەفەری ئاسان ٥ دەگوترێ: (بيننا وبين الماء ليلة قاصدة) شەو ڕۆشتنێکی مامناوەندیمان مابوو بگەینە ئاوەکە، ئەگەر شەوێک بەهێواشی تا بەیانی بڕۆشتینایە دەگەیشتینە ئاوەکە ٥ هەروا وشەی (القاصد) ناوە بۆ تیر کە ڕاستەوخۆ ئاڕاستەی نیشانە دەکرێ.

القَصْدُ: دەگوترێ: (هو على القصد) واتە: لەسەر ڕاستە ڕێیە ٥ ڕێبازی ڕاست ٥ پیاوێک نەقەڵەو بێو نەکزو لاواز ٥ بەرامبەر دەگوترێ: (هو قصدك) ئەو بەرامبەرتە ٥ کەم ٥ دەگوترێ: (أعطاه قَصْداً) کەمی پێدا ٥ گۆشتی وشکەوەبوو.

القَصِدُ من الرماح ونحوها: ڕمبی شکاو.

القِصْدَةُ: پارچەی شتی شکاو ٥ کەرتێکی شتە شکاوەکە ئەگەر کرابوو بەدوو لەت.

القَصيدة والقصيد: حەوت دێڕ شیعر یان زیاتر ٥ بەکوردی چامەشیعر ٥ (ك: قصائد) ٥ ئێسقانێ مۆخی هەبێ ٥ ڕمی شکاو.

المَقْصِدُ: مەبەست ٥ شوێنی مەبەست.

المَقْصَدُ: دەگوترێ: (إليه مَقْصدي) ئامانجی سەفەرو ڕێبازم بەرەو لای فلانە.

المُقْصَدُ: ئەو کەسەی نەخۆش دەکەوێو زوو دەمرێ.

المُقَصَّدُ: کەسێك مام ناوەند بێ نەزۆر قەڵەو بێ نەزۆر کز بێ.

القِصديرُ: عونصورێکی فلزییە ڕەنگ زیوییە ٥ ئەوپەڕی ئامادەباشی تێدایە بۆ بڵاو بوونەوەو پانبوونەوەو تەنك بوون، بۆ تەغلیف کردنی زۆرێك لە مەوادی بزێو بەکار دەهێندرێ، لەگەڵ ڕەصاص دا دەتوێندرێتەوە بۆئەوەی بۆشاییەکانی پڕ بکاتەوە ٥ لەم ڕۆژگارەدا زۆربەی زۆری بەروبومی

قيصدير لە پيشەسازى صەفيح‌و تەنەكەو شتى وادا بەكاردەهێندرێ‌و قاپ‌و قاچاغى ئاسن‌و مسى پێ ڕوكەش دەكرێ.

قصر عن الأمر قصوراً: لەناست كارەكەدا دەستەوسان بوو وازى لێ هێناو بۆى ئەنجام نەدرا.

قَصَرَ السهمُ عن الهدف: تيرەكە كورتى هێناو نەگەیشتە نیشانەكە.

قصر الطعامُ: خواردنەكە كەم بوو ٥ گران بوو نرخى بەرز بۆوە.

قصرت النّفقةُ بالقوم: بژێوەكە بەشى خەڵكەكەى نەكردو مەبەستیانى جێبەجێ نەكرد.

قَصَرَ الشَّيْءَ: شتەكەى كورت كردەوە.

قَصَرَ القيدَ: زنجیرەكەى تەسك كردەوە ٥ دەگوترێ:

قصر له من قيده: زنجیرەكەى بۆ تەسك كردەوە.

قَصَرَ الصلاة: نوێژى چوار ڕكاتى كەم كردەوە كردى بە دوو ڕكات.

قَصَرَ الشعْرَ: قژەكانى كورت كردنەوە هەندێكى لێ گرت‌و لە بنەوەڕا نەیتاشى.

قَصَرَ الشَّيْءَ على الأمر: شتەكەى كورت هەڵێنا لەسەر ئەو كارە تایبەتى كرد بە ئەو.

قَصَرَ الدارَ: خانوەكەى بەدیوار پتەو كرد.

قَصَرَ الثوبَ قَصراً: قوماشەكەى لەسەر جلشۆر بە كوتكى دار كوتاو پاكى كردەوە.

قَصَرَ اللونَ: ڕەنگەكەى لابرد یان پاكى كردەوە.

قَصِرَ قَصَراً: ئازار لەملى پەیدا بوو ملى خوار كرد ٥ (فهو قَصِرٌ وأقصر، وهي قَصِرَةٌ وقصراء).

قَصُرَ الشَّيْءُ: شتەكە كورت بوو ٥ (فهو قصير).

أقْصَرَ عن الشَّيْءِ: وازى لەشتەكە هێناو دەسەڵاتى هەبوو بەسەرى دا.

أقْصَرَ الشَّيْءَ: شتەكەى كورت كردەوە.

قَصَّرَ عن الشَّيْءِ: وازى لەشتەكە هێناو دەسەڵاتى بەسەردا نەبوو.

قَصَّرَ في الأمر: كەمتەرخەمى لەكارەكەدا كرد.

قَصَّرَ في العَطِيَّة: بەخششەكەى لێ كەم كردەوە ٥ (فهو مُقَصِّرٌ).

قَصَّرَ الشَّيْءَ: شتەكەى كورت كردەوە.

قَصَّرَ الصلاة: لە نوێژى چوار ڕكاتى دا دوو ڕكاتى كردن واتە نوێژەكەى كورت كردەوە.

قَصَّرَ شعرَهُ: قژى كورت كردەوە، هەندێكى لێ گرت.

قَصَّرَ الثوبَ: بەدارى جل شتن

قوماشەکەی لەسەر جلشۆر کوتاو پاکی کردەوە، سپی کردەوە.
إقتصر على الشَّيْئ: بەشتەکە قنیاتی کردو تەجاوزی لیّ نەکرد.
إقتصَرَ الشَّيْئَ: لە درێژی شتەکەی کەم کردەوە.
إقتصرَ أثر الشَّيْئ: بەدواداچوونی بۆ شتەکە کرد.
تقاصَرَ عن الأمر: وازی لە کارەکە هێناو نەیتوانی بیکا ٥ بە ئەنقەستو تەصەننوع خۆی بەکورت نیشان دا.
تقاصَرَ نفس فلان: نەفسی فلانکەس بچوك بۆوە توایەوە.
تَقَوْصَرَ الرَّجُلُ: پیاوەکە وێکهاتەوە، چووە یەکەوە وەکوو ژیشك خۆی خڕ کردەوە.
إستقصره: بەکورتی لەقەڵەم دا ٥ بەکەمتەرخەمی حسێب کرد.
القاصِرُ من الورثة: میراتگرێك منداڵ بیّ نەگەیشتبێتە تەمەنی ڕوشدو بەخۆچاران.
القاصِرَةُ: دەگوترێ: (إمرأة قاصِرة الطرف) ئافرەتێکی بەحەیاو بەشەرمو چاو نەرمو دڵ زیندووە ٥ کچۆڵێك تەمەنی نەگەیشتبێتە تەمەنی ڕوشدو بەخۆچاران.
القُصَارُ: ئەو پەڕی کارو پیشە ٥ دەگوترێ: (قصارك أن تفعل كذا) ئەو پەڕی کارت ئەوەیە ئەوە بکەی ٥ ئەو کارەت بەسەو کیفایەتت دەکا.
القِصَارَةُ: پیشەی جلشۆریو جل کوتان بەداری جل شتن.
القُصَارَةُ: ئەو سەر کوێزرو سۆو شتەی لە هێڵەکو بێژینگ دا دەمێنێتەوە دوای لە بێژینگ دانو لە هێڵەکدانی شت ٥ ئەو دانەوێڵەی لە گوڵەکەی دا دەمێنێتەوەو بە گێرەکردن دەرنایە ٥ توێکڵی سەرەوەی دانەوێڵە ٥ شوێنی تایبەتی ناو ماڵ: کەهەر خاوەن ماڵ بۆی هەیە بچێتە ناوی: وەکوو ژووری نوستن.
القَصْرُ: پێچەوانەی مانای (المدّ) ٥ کەمتەرخەمی ٥ کۆتایی شتو ئەو پەڕیو غایەتی ٥ دەگوترێ: (قَصْرُك أن تفعل كذا) ئەو پەڕی کاری تۆ ئەوەیە ئەو کارە بکەی ٥ یان ئەگەر ئەوەبکەی بەستەو هیچی ترت ناوێ ٥ باڵەخانەو تەلار ٥ (ك: قصور) ٥ هەروا ناوە بۆ کاتی ئێوارەو سەرەتای شەو ٥ دەگوترێ: (أتيته قَصراً): کاتی عیشا هاتم بۆلای ٥ یان دەمەو ئێوارە هاتم بۆلای.
هەروا وشەی (القَصْرُ) ناوە بۆ لابردنی

ڕەنــگ یــان کــاڵ کردنــەوەی لــە ئەلیافی شتی چندراو.

القَـصْرَةُ: کـورت هـەڵهێنانو تایبـەت کردن ٥ دەگوترێ: (أبْلِغْ هذا الكـلامَ بني فلانٍ قـصرة) ئـەم قسە بـەهۆزی فلان بگەیەنەو بەکەسی تری مەڵێ.

القَصَرَةُ: بنکی درەخت ٥ لای خواروی مـل بەلای شانەوە ٥ ئەستورایی مـل ٥ لای خواروی درەختی خورما ٥ پارچە دار ٥ وردە ناســن ٥ ئــەو ســەرگوێزرو پوش‌و سۆو شتە بێکەڵـک‌و پـوچ‌و خراپانـە دەکەوێتـە سـەر بێـژینگ‌و گڵـگیر ٥ کـاو کـۆتی گـەنم‌و جـۆ: کـە وشك بـۆوە، توێـکڵی بـەروبوم وەکوو توێکڵی گوێزو توێکڵە بادام‌و شتی وا ٥ تەمبەڵی‌و فونگرانی.

القَـصَّارُ: ئــەو کەســەی جـل دەشــواو پاکیــان دەکاتــەوە بــەهۆی کوتــانی جلـەکان لەســەر بــەردو بەشــەپکە داری جل شتن.

القُصُورُ الذاتي: کورت هێنانی جەستەو نــەبوونی ئامادەباشــی تێیــدا بــۆ ئەنجامـدانی کارەکانی بەشێوەیەکی ئاسایی، واتە نەتوانێ بەئاسایی بڕوا یــان بەئاســایی دابنیــشێ یــان هــەر جم‌و جوڵێـکی تر.

القصير من السيول: لافاوێـکە لەچـەند شــیو و دۆڵێــــك کۆببێتـــەوە ٥ دەشـگوترێ: (فـلان قـصير النـسب) واتــە بــەس نــاوی بــاوکی بێنــی دەناسـرێ ٥ هـەرگوترا: فـلان کـوڕی مەلامــــستەفای بارزانییــــە ئــــیتر ناســـراوەو پێویـــست بــەناوهێنانی باپیرو باپیرە گەورەی ناکا.

القصيرة: ئافرەتێـك هەر لە ماڵەو بێ‌و ڕێـگای نـەدرێ لـەماڵ بـچێتە دەر ٥ دەشـگوترێ: (هو إبـن عمـي قـصيرة) ئەوە کوڕی مامـەو نـەژادمان لێـك نزیکە.

القُـصَيْرى: بنکـی مـل بـەلای شـانەوە ٥ لای سـەروی پەراسـوو لای خـواروی پەراســـوو (کورتـــە پەراســـوو) ٥ دەشگوترێ: (قُصَيْراك أن تَفعل كـذا) ئەو پـەڕی توانـای تـۆ ئەوەیە ئـەوە بکەی هیچی ترت بۆ ناکرێ.

القَوْصَــــرَةُ: قەرتاڵــەو ســەبەتە کــە لەقەصـــەب دروســـت دەکـــرێ‌و خورمای تێدەکرێ.

المُقْـصَرَةُ مـن الظـلام: تێـکەڵاو بـوونی تاریکی، داهاتنی تاریکی کاتی ئێوارە ٥ لارێ.

المِقْصَرَةُ: کوتك‌و شەپکەداری جل شۆر کــە پۆشــاکەکانی پــێ دەکــوتی بەمەبەستی پاکبوونەوەیان.

المَقْصورَة من النساء: ئافرەتی بەنازو نیعمەت پەروەردەبوو خانم‌و خاتوونی ماڵ ٥ لەناو ماڵ‌و خانوو شانوودا بریتییە لە هۆدەیەکی جیاکراوەو تایبەتە لەسەر نەهۆمی ئەرزی ٥ هەروا ناوە بۆ چامە شیعرێك کۆتاییەکەی بەئەلفی مەقصورە بێ ٥ خرخاڵ ٥ هەر سوچ‌و قوژبنێك لەناو خانووی گەورەو فراوان دا ٥ شوێنی خوتبە خوێندنەوەی وتارخوێن‌و جێ نوێژی پێش نوێژ ٥ دەشگوترێ: (أبلغ هذا الكلام بني فلان مقصورة) ئەم قسەیە بگەیەنە بە خێڵی فلان‌و بەس، بەکەسی تری مەڵێ ٥ هەروا دەگوترێ: (هو إبن عمي مقصورة) ئەو کوڕی مامەو خزمایەتیمان لێك نزیکە.

قصت الفرس قَصّاً: ماینەکە ئاوسبوونی دەرکەوت.

قَصَّ الثوبَ وغيره: بەمقەست قوماشەکەی بڕی.

قَصَّ بينهما: لێکی دابڕین‌و ناوانی تێك دان.

قَصَّ الشَّيْءَ: شوێن پێی شتەکەی هەڵگرت‌و دوای کەوت.

قَصَّ القصّةَ: چیرۆکەکەی گێڕایەوە ٥ دەگوترێ: (قَصَّ عليه الرؤيا) خەونەکەی بۆ گێڕایەوە ٥ (قَصَّ عليه خبره) هەواڵەکەی بەڕاستی بۆ گێڕایەوە ڕوداوەکە چۆن بوو ئاوا بۆی گێڕایەوە.

أقَصَّ فلان من نفسه: کابرا وای کرد دوژمنەکەی زەفەری لێ بێنێ‌و تۆڵەی لێ بکاتەوە (أقَصَّ فلان من غريمه) فلانکەس فرسەتی لە دوژمنەکەی هێناو تۆڵەی لێ کردەوە.

أقَصَّ فلانٌ فلاناً: فلانکەس هەلی بۆ فلانکەس ڕەخساند کە تۆڵە لە دوژمنەکەی بسێنێ.

قاصَّهُ مقاصَّةً: قەرزدارەکە قەرزی لەسەر هاوەڵەکەی بوو، قەرزەکەیان بەیەك گرتن، قەرزەکەیان خستە بری قەرزی یەکتر.

قَصْقَصَ الشَّعرَ والصوتَ والظُّفرَ: قژەکەی قرتاند، دەنگی پێ بڕی ٥ نینۆکی قرتاند.

قَصَّصَ دارَهُ: خانوەکەی گەچکاری کرد.

إقْتَصَّ فلانٌ: فلانکەس تۆڵەی ستاند ٥ بەدواداچوونی بۆکرد.

إقْتَصَّ الخبرَ عليه: هەواڵەکەی بێ زیادو کەم بۆ گێڕایەوە.

تقاصَّ القومُ: هەریەکە لە قەومەکە

تۆڵەی لە هاوەڵەکەی ستاند.

تَقَصَّصَ أثَرَهُ: بەدواداچوونی بۆ شوێن پێی فلان ئەنجام دا ◊ دەگوترێ: (تَقَصَّصَ أثَرَ القوم وتَقَصَّصَ الخَبَرَ) بەدواداچوونی بۆ شوێنەواری خەڵکەکە ئەنجام دا بەدواداچوونی بۆ هەواڵەکە کرد.

تَقَصَّصَ الكلامَ: قسەکەی لەبەر کرد.

إستَقَصَّهُ: داوای کرد ئەوەی دەست درێژی کردۆتە سەر تۆڵەی لێ بسێنن.

الأُقْصُوصَةُ: چیرۆکی کورت، کورتە چیرۆك ◊ (ك: أقاصيص).

التَّقاصُّ: لەبواری برین دا واتە: برینێك وەکوو هەمان برین بێ.

القاصُّ: ئەو کەسەی چیرۆکەکە لەسەر شێوەی خۆی بیگێڕێتەوە ◊ ئەو کەسەی چیرۆك دادەنێ ◊ وتار بێژ کە لە خوتبەکەی دا پشت بەچیرۆك ببەستێ.

القُصَاصُ من الوركين: کلێچە، شوێنی بەیەك گەیشتنی هەردوو ڕان.

القِصَاصُ: ئەوەیە تاوانبار سزای تاوانی هاوچەشنی لێ بسێندرێ.

القُصَاصَةُ: ئەوەی لە قژو برزانگو کاغەز دەقرتێندرێن واتە: وردە موو سەرە مقەست.

القَصُّ: ئێسقانی سینگ: کەلەهەردوو لاوە سەری پەراسوەکانی تێچەقیون ◊ ئەوەی لەخوری و شتی وا دەبڕدرێ ◊ گەچ.

القَصَصُ: چیرۆکەکان ◊ هەواڵی گێڕدراوە ◊ شوێنکە.

القَصَّاصُ: بەمانا (القاصُّ) دێ.

القَصَّاصَةُ: ئامێرێکە پرژو پاڵو سەرەکاغەزو شتی وای پێ دەبڕدرێ.

القِصَّةُ: چیرۆکی نوسراو ◊ ڕستەو کەلام ◊ حەدیس ◊ کار ◊ هەواڵ ◊ حاڵو وەزع ◊ چیرۆکێکی پەخشان ئامێزو درێژە زۆربەی وێنەکان لەخەیاڵ یان لەواقیع وەردەگیرێ، لەنووسینی دا چەند یاساو ڕێسایەك لەبواری نووسینی ئەدەبی دا بەرچاو دەگیرێ.

القُصَّةُ: گلۆڵەموو پارچەموو کۆڵەموو ◊ کاکۆڵو قژی پێشە سەر.

القصيصُ: بەمانا (المقصوص) دێ.

القصيصة: بەمانا (القصة) دێ.

المِقَصُّ: مەقەست.

المَقصُوصَة: کەوگیر ◊ یان شتێکی لەو جۆرەیە: کە گۆشتی پێ لەمەنجەڵ دەردەهێندرێ.

القَصطَلُ: بڕوانە (القسطلَ).

قَصَعَ الرجلُ قَصْعاً: پیاوەکە ناوەکەی قومقوم خواردەوە.

قَصَعت الدَّابَّةُ المُجْترة: ئاژەڵە کاوێژکارەکە خواردنەکەی هێنایەوە ناو دەمیو کاوێژی کردەوە بۆئەوەی سەرلەنوێ قوتی بداتەوە.

قَصَعَ فلاناً: فلانکەسی ڕیشەکێش کرد ٥ پچوکی کردەوە سوکایەتی پێ کرد.

قَصَعَ الغُلامَ: بەبەری دەستی لەسەری کوڕەکەی دا.

قَصَعَ اللهُ شَبَابَهُ: خودا گەنجی لێ شێواندو نەیهێشت تەمەنی گەنجی بەخۆشی بەسەر بەرێ.

قَصعت الرَّحى الحَبَّ: ئاشەکە دانەوێڵەکەی هاڕی.

قَصَعَ القَمْلَةَ: ئەسپێکەی بەنینۆکی فلیقاند.

قَصَعَ اليربوعُ جُحرَهُ: یەربوعەکە زارکی کونەکەی گرتو خۆی لە کونەکەدا حەشار دا.

قَصَعَ الرجلُ بَيْتَهُ: پیاوەکە لەماڵ دەرنەچوو.

القَاصِعاء: کونێکە یەربوع هەڵی دەکۆڵێ ٥ جا کەچووە ناوی دەمی کونەکە بەگڵ دەگرێ بۆئەوەی مارو جرو جانەوەری تر نەچنە ناو کونەکەیەوە.

القَصْعُ: خوراندن بەنینۆك ٥ لکاندنی دووشت بەیەکەوە.

القَصْعَةُ: لەگەن قاپێکی گەورەیە تێکوشاوی تێدا دەکرێو دەخورێ ٥ بەزۆری لەداری گوێزو شتی وا دروست دەکرێ پێشی دەگوترێ کاسە ٥ (ك: قِصاع وقِصَعٌ).

قَصَف الرَّعدُ قَصفا وَقَصِيفاً: هەورەکە دەنگی گەورە بوو.

قَصَف الرجلُ: پیاوەکە لەناو تەعامو شەراب دا مایەوە ٥ دەگوترێ: (قصف باللهو واللعب).

قصف العودَ ونحوه قَصْفاً: دارەکەی شکاند.

قَصِفَ النَّبتُ: ڕوەکەکە درێژ بوو بەرز بۆوە تا بەهۆی زیاد بەرز بوونەوە خوار بۆوەو سەرەکەی داهات.

أقصَفَ الشجرُ: درەختەکە باریكو تەنك بوو.

إنقَصَفَ الشَّيْئُ: شتەکە شکاو دوولەت بوو.

إنقَصَفَ القومُ عن الشَّيْئ: خەڵکەکە وازیان لەشتەکە هێناو نەیانتوانی تەواوی بکەنو بەردەوام بن تێیدا.

إنقَصَف القومُ: خەڵکەکە کۆبونەوەو پاڵەپەستۆی یەکتریان کرد دەشگوترێ: (إنقصفوا على الشَّيْئ) خەڵکەکە بەشوێن یەکتردا هاتنو

لەسەر شتەکە گردبوونەوە.

تقاصَفَ القومُ علی الشَّیْ: خەڵکەکە لەسەر شتەکە کۆبوونەوەو پاڵپەستۆی یەکتریان کرد.

تَقَصَّفَ الشَّیْئُ: شتەکە شکا.

تَقَصَّفَ القومُ علی الشیئ: خەڵکەکە لەسەر شتەکە کۆبوونەوەو کردیانە پاڵەپەستۆ.

تَقَصَّفَ القومُ: خەڵکە کەوتنە کێشەو هەرِشە کردن.

تَقَصَّفَ فلان علی الطعام: فلانکەس لەسەر خواردنەکە گاڵتەو پێکەنینی هێنایە کایەوە.

القَصْفُ: گاڵتەو گەپو زێدەرِۆچون لە خواردن و خواردنەوەدا ٥ دەست پێکردنی یاری و هەڵپەرکی و ئاشکرا کردن.

القَصِفُ: هەرشتێك قبوڵی شکان بکا ٥ شتێك خێرا بشکێ ٥ (رجل قصفٌ) پیاوێکی بێ عەزم و جەزمە.

القصفة: فەرمباڵغی کردن و پاڵەپەستۆ کردنی خەڵك ٥ هەلینگدانی ئەسپ لەکاتی گەیشتن بەدوژمن.

القَصِيفُ: پرِزوپاڵ و چیلکەو چەوێڵ، وشکەڵی درەخت.

المَقْصِفُ: کەوەنتەرو دۆلاب و شتی وایە لە زوری نان خواردن دا قاپ و قاچاغی نانخواردنی تێدا هەڵدەگیرێ ٥ یان ناوە بۆ سفرەو مێزی نانخواردن ٥ شوێنی حەفلەو خۆشی و شایی و خواردن و خواردنەوە.

قَصْقَصَ الشَّیْئَ: شتەکەی شکاند ٥ شتەکەی کەرت کرد برِیەوە.

القُصَاقِصُ: شێری جەستە گەورەو بەهێزو توانا ٥ پیاوی کوڵەبنەو چوارشانەو بەهێز.

القَصْقَصُ: شوێنی روانی موی سینگ.

قَصَلَ الشَّیْئَ قَصْلاً: بەتوندی و پرتەوو خێرایی شتەکەی برِیەوە ٥ (فهو مقصول وقصيل).

قَصَلَ الحِنطَةَ: گەنمەکەی گێرە کرد.

قَصَلَ الدَّابَّةَ: وێنجەو شێخوارو گیا دوراوی تەرِی دا بەوڵاخەکە.

أقْصَلَ الزَرعُ: کشت وکاڵەکە کاتی ئەوەی هاتووە دروێنە بکرێ.

إقتَصَلَ الشَّیْئُ: شتەکە برِا، کۆتایی هات.

إقْتَصَلَ الشَّیْئَ: شتەکەی دابرِی لێی کردەوە.

إنْقَصَلَ: شتەکە برِا، کۆتایی هات.

تَقَصَّلَ: کەرت بوو، دابرِا.

القُصَالَةُ: سەر گوێزرو بنزێل کە بە بێزینگ و کڵگیر جیادەکرێتەوە ٥

دەگوترێ: (ما هو إلا قصالَة وحثالة).

القِـــصْلُ: بـــەمانا (القـــصاله) دێ ٥ درەختی شلك.

القَصِيلُ: وێنجەو گیا دوراوی سەوز بۆ شێخواری ولاخ.

المِقْصَلُ: شمشێری برنـدەو تیـزو ڕمبی تیژ.

المِقْـصَلَةُ: ئامێرێـــكه بـۆ سـەربڕین ٥ ئامێرێكی تیژ بووە كاتی خۆی ملی حوكمـدراو بـە ئیعـدامیان پـێ قـت كـردووە ٥ لـە شۆڕشـی فەرەنـسی دا ئەم ئامێرە باو بووە.

قَصَمَ فلان قَصْماً: فلانكەس لە كوێوە هات بەرێـــــگای خۆیـــــدا گەڕاوەتـــــەوەو نەگەیشتۆتە مەبەستی خۆی.

قَصَمَ الشَّيْئَ: شتەكەی شكاند بەشكاندنی تەواو و لێـك جیاكردنەوە.

(قَـصَمَ اللهُ عُمْـرَ الظـالم وقَـصَمَ اللهُ ظهـر الظــــالم) خـــودا بـــەلاو كارەســـاتی گورچكبڕی بەسەر ستەمكاردا دا.

قُـــصِمَتْ ثَنِيَّتُـــهُ قَـــصَماً: ددانـــی لـــە ناوەڕاسـتییەوە شـكا ٥ (فهـو أقـصم وهي قَصْمَاءُ).

قَـصِمَ الرجـلُ: پیاوەكـە زوو ورەی ڕوخـاو تێـك شكا.

قَصِمَ الرُّمحُ: ڕمبەكە شكا.

إنْقَصَمَ: شكا، تێـك شكا.

تَقَصَّمَ: شكا، تێـك شكا، لێـك بۆوە.

القاصِمَةُ: دەگوترێ: (نزلت بهم قاصـمة الظهر) بەلاو كارەساتی پشت شـكێن دابەزییە سەر ئەو گەلە.

القُصَمُ: ئەوەی هەرچی بێتە بەردەستی تێـكی دەشكێنێ.

القَـصْماءُ مـن المعـز: بزنێـكە هـەردوو شاخی لەبنەوەڕا شكابن.

القَصْمَةُ: پلیكانـەو پەیـژە ٥ ئـەو پـڕژە شـكاوەی سـیواك كـە لـەناو دەمـی ســـیواككەردا دەمێنێتـــەوەو تفـــی دەداتەوە.

القَيْـــصُومُ: جـۆرە ڕوەكێـــكە لەســـاراو چـۆڵەوانیەكانی ولاتـی عـەرەب دا دەڕوێ، ئەگـەر بمانـەوێ بەكەسێـك بڵـێین لادێیـەكی ڕەسـەنە دەڵـێین: (فلان يمضع الشَيح والقيصوم).

قَصْمَلَ الرجلُ: پیاوەكە لـە ڕۆیـشتنی دا هەنگاوی كورتی هاویشتن.

قَـصْمَلَ الطعـامَ: خواردنەكـەی هـەموو خوارد.

قَصْمَلَ الشَّيْئَ: شتەكەی شكاند.

قَصْمَلَ فلاناً: فلانكەسـی بەزەویـدا دا ٥ فلانكەسی بەتوندی گەست.

القَـصْمَلَةُ: نەخۆشـییەكە توشـی ددان دەبێ و دایدەوەشێنێ.

قصا عنه قَصْواً وقُصُواً: لێی دوور كەوتەوە ٥ (فهو قاصٍ).

قَصِيَ عنه قصا وقصاءً: لێی دوور کەوتەوە.

أقصَى الشَّيْءَ: شتەکەی دوور خستەوە، گەیشتە ئەوپەڕی شتەکە ٥ دەگوترێ: (نزلنا منزلاً لا تقصيه الإبلُ) لە شوێنێك دابەزین حوشتر چەندێك بڕوا ناگاتە ئەو پەڕی.

قاصاه مقاصاة: دووری خستەوە.

تَقَصَّى المكانَ: کەوتە ئەو پەڕی شوێنەکەوە.

تَقَصَّى الأمرَ: ئەو پەڕی لێکۆڵینەوەو بەدواداچوونی بۆ کارەکە ئەنجام دا.

تَقَصَّى المَسألةَ: لە مەسەلەکەدا گەیشتە ئەو پەڕی.

تَقَصَّى الأميرُ الجنودَ: ئەمیر یەکە یەکە سەربازەکانی بانگهێشت کردن لەدوور تا نزیکیانی بەسەرکردنەوە.

إسْتَقصى الأمرَ: لە کارەکەدا گەیشتە ئەو پەڕیو باش لێکۆڵینەوەی تێدا کرد.

الأقصى: دوورتر، زۆر دوور ٥ (ك: أقاصٍ).

دەگوترێ: (فلان بالمكان الأقصى) ٥ هەروا وشەی (الأقصى) ناوە بۆ حوشترێك یان مەڕێك کە کەمێك لە قەراخی گوێچکەی بڕابێ.

القاصي: دوور ٥ مرۆڤی دوور، شوێنی دوور.

القاصية من الناس والبقاع: دوور، ئافرەتی دوور ٥ شوێنی دوور ٥ هەروا وشەی (القاصية) ناوە بۆ مەڕی تاکەوەبوو تەرەبوو لە مێگەل.

القصا: بەربیلای خانوو.

القَصَاءُ: بەمانا (القصا) دێ.

القَصْواء: مێینەی (الأقصى)یە لە حوشترو مەڕ.

القُصْوى: مێینەی (الأقصى)یە ٥ دەگوترێ: (فلان في الناحية القُصوى) ٥ لایەکی شیو و دۆڵ ٥ مەبەستی دوور.

القَصِيُّ: دوور ٥ دەگوترێ: (رميت المرمى القصيّ) بیرو بۆچوونێکی دوور لە واقیعت دەربارەی ڕوداوەکە ڕاگەیاند ٥ گومانت دوور ڕۆیشت.

قَضِيَ السِّقاءُ قَضاً: دێمکە ئاوەکە بۆگەن بوو، کەڵکی نەما.

قَضَبَهُ قَضْباً: بڕییەوە.

قَضَبَ الدّابَّةَ: سواری جوانوە ئەسپەکە یان جاشە کەرەکە بوو پێش ئەوەی ڕام بکرێ.

قَضَبَ فلاناً: بەشورکە دار لە فلانکەسی دا، بەقامچی لێی دا.

أقضبت الأرضُ: زەوییەکە درەختی

زۆری لێ ڕوا.

قَضَّبَت الشمسُ: تیشکی خۆر وەکوو کۆڵەکە عەموود درێژ بوونەوە بۆسەر زەوی.

إقتَضَبَ الشَّيْئَ: شتەکەی بڕییەوە ٥ قسەکەی بڕی ٥ دەگوترێ: (کان محمد يحدثنا فجاء فلان فاقتضب حديثه).

إقتضب الكلامَ: بەبێ خۆ ئامادەکردن‌و بیرکردنەوە قسەی کردو وتاری دا.

إقتَضَبَ الدَّابَّةَ: سواری ولاخەکە بوو پێش ئەوەی ڕام بکرێ‌و کاتی سواربوونی بێ.

إقتَضَبَ فلاناً: داوای ئەنجامدانی کارێکی لە فلانکەس کرد پێش ئەوەی فێری کارەکە ببێ‌و بتوانێ بەجوانی ئەنجامی بدا.

إنقَضَبَ: دابڕا ٥ لەشوێنی خۆی نەبوو، دەگوترێ: (إنقَضَبَ الكوكب من مكانه) ئەستێرەکە لە شوێنی خۆی نەماو کشا.

تَقَضَّبَ الشَّيْئُ: شتەکە کەرت کەرت بوو، کوت کوت بوو.

تَقَضَّبَت الشمسُ: تیشکی خۆر وەکوو کۆڵەکەو عەموود شۆڕبوونەوە بۆسەر زەوی.

القُضابَةُ: ئەوەی بڕاوە لەشت ٥ پڕژوپاڵ‌و سەرە مقەست.

القُضابَةُ من الشجر: مێولاك‌و پڕژو پاڵ‌و وشکەڵی درەخت.

القَضْبُ: هەر درەختێك بەرز ببێتەوەو لق‌وپۆپی بڵاو بکاتەوە ٥ درەختی تەڕ کە ناو ناوە ببڕدرێ‌و هەڵبداتەوە ٥ درەختێکە وەکوو درەختی کومەثری، گەڵاکەی وەکوو گەڵای ئەو وایە هەندێ لەگەڵای ئەو وردترو نەرمترە، حوشتر زۆر حەزی لە گەڵاکەیەتی کەلێی تێر خوارد ماوەیەك وازی لێ دەهێنێ چونکە ددانی پێی ئاڵ دەبنەوەو توشی کۆکەی دەکا.

القِضْبَةُ: مێگەلە بزن‌و مەڕ، گاڕانە حوشترو ڕەشە وڵاخ ٥ پیاوی زەعیف‌و چوست‌و چالاك.

القَضّابُ والقَضابَةُ: شمشێری بڕندە ٥ پیاوی ئیش لەدەست هاتو و بەتوانا بۆ ئەنجامدانی کار.

القَضيبُ: لقەدرەخت ٥ لقەدرەختی بڕاو ٥ شریتێکی درێژە لەمادەیەکی زۆر ڕەق‌و پتەو دروست دەکرێ‌و ڕادەخرێ بۆئەوەی ببێتە سکەی شەمەندەفەر ٥ شمشێری بڕندە.

قَضَّ النِّسْعُ والوَتَرُ قضيضاً: جومزگەکە یان ژێیەکە دەنگی لێ هات وەکوو ببڕدرێ.

قَضَّ الجدارَ قَضّاً: دیوارەکەی بەزەختو فشار ڕوخاند.

قَضَّ الشَّيْءَ: شتەکەی وردو هاڕ کرد.

قَضَّ الوَتَدَ: سنگەکەی دەرهێنا.

قَضَّ الخيلَ عليهم: بەئەسپ سوار کەوتە سەریان و هێرشی کرد.

قَضَّ الطعامُ: خواردنەکە گڵی کەوتە ناو.

قَضَّ الفِراشُ والثَّوبُ: نوێنەکە یان قوماشەکە گڵ و وردە بەردی کەوتە سەر.

قَضَّ الدِرعُ: زرێیەکە بەهۆی زۆر تازەییەوە زبر بوو.

قَضَّ المَضجَعُ: نوێنەکە، شوێنی پاڵکەوتن و نوستنەکەی زبر بوو ناخۆش بوو نووستنی لەسەر ناخۆش بوو.

أَقَضَّ المكانُ وغيرُهُ: شوێنەکە گڵ و خۆڵی زۆر بوو وردە چەو و زیخی زۆر بوو.

أَقَضَّ الرجُلُ: پیاوەکە خەوی لێ نەکەوت.

أَقَضَّ فلان الشَّيْءَ: فلانکەس شتەکەی وردوهاڕ کرد کردی بەوردە بەردو چەو و زیخ.

إنْقَضَّ الشَّيْءُ: شتەکە پارچە پارچە بوو تێک شکا، پچڕا ٥ دەگوترێ: (إنقَضَّت أوصالُه) ڕەگ و دەمارەکانی پچڕان و پارچە پارچە بوون و لێک ترازان.

إنْقَضَّ الجدارُ: دیوارەکە ڕوخا.

إنْقَضَّ الطائرُ: باڵندەکە لەحەواڕا زۆر بەخێرایی خۆی داهەنگاوتە سەر نێچیرەکە.

إنْقَضَّ الخيلُ على الأعداء: ئەسپەکان بەرەو دوژمن ڕاجمین ٥ دەگوترێ: (قضضنا عليهم الخيلَ فإنْقَضَّت عليهم).

تَقَضَّضَ الطائرُ: باڵندەکە لەبەرزاییەوە بەگورجی خۆی داهێشت بۆئەوەی خۆبەسەر نێچیرەکەدا بدا ٥ دەشگوترێ: (تَقَضّى تَقَضِّياً) ضادی سێیەم بکەی بە (ي) بۆ سوککردنی وشەکە.

إنْقاضَّ الجدارُ: دیوارەکە درزی گەورەی بردوە بەڵام هێشتا نەڕوخاوە.

القِضاضُ: بەردی سەر بەرد، درکەشاخ لەسەر درکەشاخ.

القَضُّ: دەگوترێ: (طَعامٌ قَضٌّ) خواردنێکە کەوتبێتە ناو چەو و گڵەوە بۆنی ئەوانی گرتبێ ٥ دەگوترێ: (مکان قَضٌّ) شوێنێکە چەوە وردەو گڵ و خۆڵی تێدا بێ ٥ دەشگوترێ: (جاء القوم قَضَضُهم وقَضِيضُهُمْ) خەڵکەکە بە ورد و درشتیانەوە هاتن ٥ هەروا وشەی

(القَضُّ) ئاوه بۆ بەردەلانێك بەردەكانی گەورە بن ٥ (القضيض) چەو و بەردە وردكە.
القَضَضُ: گڵو خۆڵ كە بكەوێتە سەر نوێنو جێگای نووستن ٥ بەردە وردەو بەردی هاڕاو.
القَضَّةُ: یەكجار ٥ بەردی وردكراو ٥ سەرەتەشی، باقی ماندەی شت ٥ هەروا دەگوترێ: (أرض قَضَّةٌ) زەوییەكی بەردەلانو چەواوی بێ، گڵو چەوی زۆر بێ.
القِضَّةُ: زەوییەكە چاڵو نزم: كەگڵەكەی لمبەلان بێ.
القضيضُ: دەنگی جومزگەی دەست ٥ دەنگی ژێی كاتی وێكهێنانەوەو هاویشتنی ٥ بەردە وردەو چەو.
المِقَضُّ: كوێنو پیك كە بەردی پێ ورد دەكرێ.
قَضَعَهُ قَضْعاً: ملكەچی كرد.
إنْقَضَعَ القومُ: خەڵكەكە پەرتەوازە بوون.
تَقَضَّعَ القوم: خەڵكەكە پەرتەوازە بوون.
تَقَضَّعَ الرجلُ عن قومه: پیاوەكە لە خزمو قەومەكەی دوور كەوتەوە.
التَّقْضيعُ: پێچی ناوسكو ڕیخۆڵە ئازاری سك ئێشە ٥ ژانە سك.

القضاع والقضاعَةُ: تۆزی ئارد ٥ ئاردەڵۆك ٥ ئەو تەپوتۆزو خشتو خۆڵەی لە دیوارەوە دەكەوێتە خوار.
قَضُفَ قضافَةً وقَضَفاً: بەسروشت باریكو لەڕو لاواز بوو.
القَضَعَةُ: تەنكە بەرد، تاشە بەردی تەنك ٥ گردۆڵكە كە دیمەنی لەتاكە بەردێك بچێ.
قَضْقَضَتِ العظام: ئێسقانەكان لەكاتی شكاندنیان دا دەنگیان لێوە هات ٥ خڕەیان هات.
قَضْقَضَ الشَّيْءَ: شتەكەی شكاندو وردی كرد.
تَقَضْقَضَ الشَّيْءُ: شتەكە تێك شكا ٥ پەرتەوازە بوو ٥ دەگوترێ: (تَقَضْقَضَ القومُ) خەڵكەكە پەرتەوازە بوون.
القُضاقِضُ: دەگوترێ: (أسد قُضاقِض) شێرێكی بەهێزو تێك شكێنەرە، هەرچی بێتە بەری تێكی دەشكێنێ.
القُضْقاضُ: ئەسپۆنی ولاتی شام.
قَضِمَ الشَّيْءَ: شتەكەی بەددان شكاند.
قَضِمَت السِّنُّ قَضَماً: قەراخی ددانی شكان.
قَضِمَ الرجلُ: پیاوەكە قەراخی ددانەكانی

شکان ○ (فهو أقضم وهي قضماء).

قَضِمَ السيف: شمشێرەکە تیژاییەکەی شکا، کول بوو ○ (فهو قَضِمٌ وقَضيمٌ).

أقْضَمَ القومُ: خەڵکەکە کەمیان بژێو پەیدا کرد بۆکاتی قاتو قڕی.

أقضم الدابَّةَ: هەرزنی کرد بەئالیکی وڵاخەکە.

قاضَمَ فلان مقاضَمةً: فلانکەس کەم کەم شتی کڕی، کەمێکی کڕیو پارەکەی دا، ئەمجار کەمێکی تری کڕی هەروا بەو جۆرە واتە: بەجوملەو کۆ شتی نەکڕی.

إسْتَقْضَمَ القومُ: خەڵکەکە بژێوی کەمو خراپیان بۆ کاتی گرانی پەیدا کرد.

القَضامُ: هەر شتێك کەرت بکرێو بهاڕدرێ وەکوو جۆ و هەرزنو نۆكو شتی وا ○ دەگوترێ: (ماذقت قَضاماً) من دەنکە هەرزنێکم چەشت نەکردووە.

القُضَامُ: درەختی خورما درێژ ببێو بەرەکەی خورما وشکەڵ بێ یان کەم بەر بگرێ.

القُضْمَةُ: بەمانا (القُضامُ) دێ ○ دەگوترێ: (ماذقت قُضْمَةً).

القَضيمُ: بەمانا (القُضام) دێ ○ دەگوترێ: (ما ذقت قضيماً) ○ کەوڵی ڕاخستن ○ پێستی سپی کەلەسەری بنووسرێ ○ شمشێری کۆن کەتیژایی نەمابێو کەڵکی تێکەوتبن ○ پەڕەی سپی.

قَضَى قَضْياً وقَضاءً وقَضِيَّةً: بڕیاری دا، حوکمی کرد، کێشەکەی بەکاڵا کردەوە ○ دەگوترێ: (قضى بين الخصمين وقضى عليه وقضى له وقضى بكذا ○ فهو قاضٍ).

قضى اللهُ: خودا فەرمانی کرد.

قضى اليه: فەرمانی گەیاندە ئەو ○ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ﴾: فەرمانمان ئاراستەی نەتەوەی ئیسرائیل کرد.

قضى الصلاةَ: نوێژی کرد ○ یان دوای تێپەڕبوونی کات، نوێژەکەی گێڕایەوە.

قضى الدينَ: قەرزەکەی دایەوە.

قضى عَبْرَتَهُ: فرمێسکی خۆی هەڵڕشتنو فرمێسکی لەچاواندا نەمان.

قضى الشَّيْءَ: شتەکەی مەزەندە کردو دروستی کرد.

قضى حاجته: ئیشی خۆی جێبەجی کرد.

قضى أجَلَهُ: گەیشتە ماوەی بۆ دیاریی کراوی خۆی.

قضى نَحبَهُ: مرد ○ دەشگوترێ: (قضى فلان) فلان مرد (ضربه فقضى عليه) لێی داو کوشتی.

قاضاه مقاضاةً: دادگایی کرد.

قاضاهُ على مال: لەسەر ماڵ صوڵحی

لەگەڵدا کردو رێك کەوت.
قضى حاجَتَهُ تَقضِيَةً: ئیشی خۆی ئەنجام دا.
قضى الأميرَ فلاناً: پاشا فلانکەسی کرد بە قاضی.
قضى أمرَهُ: کاری خۆی ڕۆیاند.
إقتضى الدينَ: داوای قەرزەکەی خۆی کردەوە.
إقتضى أمراً: کارەکەی پێویست کرد.
قضى الأمرُ الوجوبَ: فەرمانەکە مانای واجب بوون دەگەیەنێ.
إنقضى الشَّيْئُ: شتەکە تەواو بوو بەسەر چوو ٥ دەشگوترێ:
إنقضى أجَلُهُ: تەمەنی تەواو بوو ژیانی بەسەرچوو.
تقاضاه الدَّيْنَ: داوای قەرزەکەی لێ کردەوە ٥ قەرزەکەی لێ وەرگرتەوە.
تَقَضّى الشَّيْئُ: شتەکە تەواو بوو بەسەرچوو ٥ دەگوترێ:
تقضّى عُمْرُهُ: تەمەنی تەواو بوو.
إسْتَقضى السلطانُ فلاناً: پاشا فلانکەسی کرد بە قاضی.
إستقضى فلان فلاناً: فلانکەس داوای بڕیارو حوکمی فلانی کرد یان فلانکەس داوای کرد فلان پەلکێشی دادگا بکەن.
إسْتَقضى فلان الدينَ: فلانکەس داوای کرد قەرزەکەی بدرێتەوە.
القاضي: دادوەر ٥ یەکالەکەرەوەی شت بڕیاردەر دەربارەی کێشە ٥ کەسێك بەگوێرەی شەریعەتی خوا بڕیار بداو حوکمو بڕیار دەربکا ٥ کەسێك فەرمانڕەوا دایبمەزرێنێ بەدادوەر بۆئەوەی بڕوانێتە کێشەو نیزاعی نێوان خەڵكو بەگوێرەی قانونو یاسا کێشەکان یەکالابکاتەوە ٥ دەشگوترێ: (سمٌّ قاضٍ): ژەهری کوشندە.
القاضِيَةُ: مردن ٥ (ضَرْبَة قاضية) زەبری کوشندە.
القَضَاءُ: بڕیار ٥ بەجێهێنان ٥ کاری دادوەر ٥ پیاوانی یاسا ٥ لیژنەی یاسایی: کەیەکالا کردنەوەی کێشەی هاو ولاتیانیانی دەخرێتە ئەستۆ ٥ دەشگوترێ: (وقع هذا الحادث قضاءً وقدراً) ئەم ڕوداوە بەقەزاو قەدەر ڕوی داو بەئەنقەست نەبوو.
القُضاة: پێستێکی تەنکە لەسەر دەمو چاوی منداڵ دەبێ لەکاتی لەدایکبوونی دا.
القضية: حوکمو بڕیار ٥ مەسەلەیەکە کێشەی تێدایە دەخرێتە بەردەم دادوەر یان لیژنەی یاسایی بۆئەوەی یەکالای بکەنەوە ٥ لەزاراوەی

مـەنتيق دا (قَـضِيَّة) بريتيـە لـە ڕستەيەك پێك هاتبێ لە (موضوع) و (محمول) كە ئەو ڕستەو هەواڵە لـەخودى خـۆى دا ئەگـەرى ڕاسـتى يان درۆى تێدا چاوەڕوان بكرێ.

قَطَـبَ فـلان قطوبـاً: فلآنكـەس بـرۆى هێنانەوە يەكو ڕوى خۆى گـرژ كـرد ٥ دەشگوترێ: (رأيته غَضْبانَ قاطِباً).

قَطَـبَ فلانـاً: فلآنكەسى ڕەنجانـد، ڕقـى هەڵساند.

قَطَبَ الشَّيْءَ قَطْباً: شتەكەى كۆكردەوە.

قطب الشرابَ: شەرابەكەى تێكەڵ كرد.

أقطبَ القومُ: خەڵكەكە كۆبوونەوە.

أقطـب الـشرابَ: شـەرابەكەى تێـكەڵ بەشتى كە كرد.

قَطَّـبَ الرجـلُ: بـەمانا (قَطَـبَ) دێ ٥ دەگـوترێ: (قَطَّـبَ بـين عينيــە) ناوچەوانى وێكهێناو ڕوى گرژ كـرد ٥ (قَطَّبَ وَجْهَهُ) ڕوى گرژ كرد.

قَطَّبَ الشرابَ: شەرابەكەى تێكەڵ كرد.

الإستِقطاب: حاڵـەتى كۆبوونـەوەى دوو قوتبى دژ بەيەك.

قاطِبَةً: دەگـوترێ: (جـاء القـوم قاطِبَـةً) خەڵكەكە هەموويان هاتن.

القُطْـبُ: بەرداشـى ژێـرەوەى ئـاش ٥ (قوتبى ئاش).

قُطْبَـا الأَرْضِ: قـوتبى بـاكورو قـوتبى باشور ٥ هەروا وشەى (القُطبُ) نـاوە بۆ سەرە تيرو تيژاييیەكەى ٥ جۆرە ڕوەكێــكە بەسـەر زەوى دا درێـژ دەبێتـەوە ٥ گوڵێـكى زەردى هەيـەو چقڵێكى هەيە كە دروايـەوەو وشـك بــوو زۆر زەحمەتــە بتــوانرێ ڕۆيشتنى بەسەرا بكرێ.

القُطْـبُ مـن القـوم: ڕيـش سپىو پيـاو مـاقوڵى نەتـەوە ٥ دەگـوترێ: (فـلان قطب بني فلان).

القُطْبَةُ: بستەى ئاشو بناغەى ئاش.

القطـوبُ: كەسێـك ناوچـەوانى لێـك بنێو گرژ بێ ٥ شێر.

القَطيبُ مـن الـشراب: شـەرابى تێـكەڵ كراو.

المقطوب: بەمانا (القطيب) دێ.

قَطَرَ الماءُ والـدَّمعُ وغيرهمـا قَطْـراً وقطرانـاً وقطوراً: ئاوەكە يان فرمێسكەكە دڵۆپ دڵۆپ چۆڕايە خوار.

قَطَرَ المـاءَ والـدَّمعَ وغيرهمـا مـن الـسوائل: ئاوەكـەى دڵـۆپ دڵـۆپ داچـۆڕاند يـان فرمێسكى ڕژاند.

قَطَرَ القطور في العين: دڵۆپە قەترەى كردە نــاو چـاوەوە ٥ دەشـگوترێ: (قطـر الله الصمغ من الشجر) خودا قـەترە قـەترە صەمغى لە درەختەكە داچۆڕاند.

قَطَـرَ فلانـاً: فلآنكـەس بەتونـدى قاچـى بەزەوى دا دا.

قَطَرَهُ فرسه: ئەسپەکەی بەلایەکی دا سوارەکەی هەڵدایە خوار ◦ (ماقطرك علینا) کێ تۆی بۆ ئێمە باراند بۆ ئێمەی هێنای.

قَطَرَ الإبلَ: حوشترەکانی لێك نزیك خستنەوەو ڕیزی کردن ◦ هەروا دەگوترێ: (قطر البعیر الی غیره) حوشترەکەی خستە پەنا یەکێکی ترەوە بە جوتە لێی خوڕین.

قَطَرَ البعیرَ: حوشترەکەی بەقەتران هەنووی‌و ڕەنگی کرد.

قَطَّرَ الثوبَ: قوماشەکەی درو.

أقطَرَ النبتُ: ڕوەکە بەسەر چوو وردە وردە خەریکە وشك بێ.

أقطَرَ الماءُ وغَیرُهُ: ئاوەکە کاتی ئەوەی هاتووە قەترە قەترە داچۆڕێ ◦ دەگوترێ: (أقطرت السماءُ) ئاسمان کەم کەم بارانی باراند.

أقطَرَ الماءَ والدَّمعَ ونحوهما: دڵۆپ دڵۆپ ئاو یان فرمێسکی ڕژاندە خوار ◦ دەگوترێ: (أقطر الماءَ في الحلق) و (أقطر الدواءَ في العین).

قَطَّرَ الماءَ والدَّمعَ وغیرهما من السوائل: بەمانا (قَطَرَهُ) دێ.

قَطَّرَ السائلَ: شلەمەنییەکەی کوڵاندو بوو بەهەڵم‌و ئەمجار دڵۆپ دڵۆپ داچۆڕایەوە خوار.

قُطِّرَ اللصوصُ في المقطورة: دزو جەردەکان هەموویان بەڕیز یەکەیەکە خرانە ناو پێوەندو دەسبەندەوە بە شوێن یەك دا ڕاپێچی بەندیخانە کران.

تقاطر القومُ: خەڵکەکە ڕیز ڕیز بەشوێن یەك دا هاتن.

تقاطر الماءُ والدَّمعُ وغیرهما من السوائل: ئاوەکە یان فرمێسك زمنگۆڵ زمنگۆڵ داچۆڕا.

تقاطر کتبُ فلان: نامەو نووسراوەکانی فلان یەك بەدوایەك دا هاتن.

تَقَطَّرَ فلان: فلانکەس لەبەرزاییەوە خۆی فرێدایە خوارەوە.

تَقَطَّرَ بفلان فَرَسُهُ: ئەسپەکە فلانکەسی هەڵدایە خوار، گلاندی.

تَقَطَّرَ الرَّجُلُ عن کذا: پیاوەکە لەئەو شتە دواکەوت.

تَقَطَّرَ الرجُلُ: پیاوەکە خۆی ئامادەکرد بۆ شەڕو بەحەماسەتەوە چاوەڕوانی دەست پێکردنی کرد.

إستَقطَرَ الشَّیْءَ: هەوڵی دا شتەکە دڵۆپ دڵۆپ بچۆڕێتەوە.

إستَقطَرَ فلان الخیرَ: فلانکەس وردە وردە خێرو بێری بۆ هات.

الإستقطارُ: پاڵاوتنی عونصورە سەرەکییەکانی شلەمەنی کە لەگوڵو

شتی وا دەگیرێ بەهۆی بەکارهێنانی جیهازێکی تایبەتی.

الـتَّقطِيرُ: بـەمانا (الإستـقطار) دێ ٥ پـالاوتنی ئـاو و پاككردنەوەیـەتی لەهـەر مادەیـەكی بێـگانەو زیانبەخش ٥ گۆڕاندنی شلەمەنیو كردنـی بەهـەڵم پاشـان سـارد كردنـەوەیو بۆئـەوی ببێتـەوە بەشـلەمەنی، ئـەمیش بـەهۆی جیهازی (تەقطیر).

القـــاطِرةُ: شـــەمەندەفەر ٥ هـــەر عەرەبەیەك هێزی بوخار یان وزەی كارەبا بیجوڵێنێ.

القِطار: قافڵەی حوشتر كەیـەك لـەدوا یـەك ڕێچكە ببەسـتن ٥ دەگـوترێ: (جـاءت الإبـلُ قِطـاراً) كاروانـە حوشترەكە ڕێچكەیان بەستو بەڕیز هـاتن ٥ كۆمەڵـە عارەبانەیـەك یـەك لەدو یەك كە قاطیرەیەك ڕایانكێشێ ٥ شەمەندەفەر.

القِطارَةُ: كۆمەڵە حوشترێك یەك لـەدو یەك پێكەوە ببەسترێن.

القُطَارَةُ من الشَّيْ: ئـەوەی لـە شـتەكە داچۆڕاوە ٥ ئـاوی كـەم ٥ دەگـوترێ: (في الإناء قُطارة من ماء).

القَطْرُ: باران ٥ دڵۆپە باران ٥ فرمێسك.

القِطْرُ: مسی تواوە ٥ ئاسنی تواوە.

القَطَـــرُ: ئەوەیـە كـابرا سـەبەتە خورمایـەك كێشانە بكا یان فـەردە شتێـك بكێـشێو بـاقی مانـدەی شتەكە بەو مەزەندە بكاو نەیكێشێ.

القُطْرُ: دەڤەرو ئیقلیم.

قُطْرُ الإنـسان: لای ئـادەمیزاد؛ تەنیشتی ٥ بەشێكی جەستەی.

قُطْـرُ الـدائرة: هێڵێـكی ڕاستەو كەوانـە دەكاتە دوویەشی وەكوو یەك.

القَطْـرَةُ: یـەكجار ٥ دڵۆپـە ئـاو ٥ خـاڵو نوقتـە ٥ قـەترە دەرمـانی چـاو ٥ دەشـگوترێ: (رماه الله بِقَطَـرَةٍ) خـودا بەلایەكی بۆ ناردن.

القَطَّـارَةُ: ئامێرێـكە دەرمـانی پـێ دەكرێتـــە دڵـــۆپ دڵـــۆپو دەچـۆڕێندرێتە نـاو شـتی تـر بەمەبەستی چارەسەرو شتی تر.

المُقَــاطَرَةُ: بـەمانا (القَطَـــرُ) دێ ٥ دەشگوترێ: (أكراه مُقَاطَرَةً) بـەكرێی گرت بۆچوونو هاتنەوە.

المِقْطَــرَةُ: تەختــەدارو چەپەرێـــكە كونكونـــە، قاچـی بەنـدكراوانی تێـدەكرێ، ئـەم جـۆرە بەنـدكردنـە ئێستا نەماوە.

المَقْطُـــورَةُ: عەرەبەیەكـــە قـــاتیرە ڕادەكێشێ.

تَقَطْرَبَ الرجلُ: پیاوەكە زۆر بـەخێرایی سەری خۆی بادا.

القُطْرُبُ: دزی كارامـا لـە دزیكـردن دا ٥

ڕوەکێـکی چـقڵاوییە دەنکـە تـۆمی وەکـوو گـەنمی هەیـە، هەرکەسـێ بـەلای دا بـڕوا پێـوەی دەنووسـێ ٥ مێشێکە حـەجمینی نیـە بـەکوردی پێـی دەگـوترێ: بزبزۆکـە، بەشـەو دەدرەوشێتەوە وەکوو گوڵە ئەستێرە ٥ ئەخۆشیەکە توشی مێشك دەبێو مـاخۆلان دەخاتـە نـاو جەسـتەی ئەخۆشـەکەو حـەجمینی لێ دەبـڕێ وەکـوو بزبزۆکـە هەمیـشە لـەجمو جۆڵدایە.

قَطْـرَنَ الـبعيرَ: حوشـترەکەی بەقـەتران هەنوو ڕەنگی کرد.

القَطِـرانُ: گوشـراوی درەختـی ئـەرەزو ئەبهەلـە دەکوڵێنـدرێنو پاشـان حوشترو شتی وایان پێ دەهەنوون ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ﴾ ٥ مادەیـەکی ڕەشو لیـنجو شـلەمەنییە لـە درەخـتو خـەڵوزو شـتی وا دەردەهێنـدرێ بەشـێوەی تەقطیری وشكو بەکاردەهێندرێ بۆ پاراسـتنی دار لـە مۆرانـەو ئاسـن لەژەنگ.

قَطَّ السعرُ قَطّاً وقطوطاً: نرخ بەرز بۆوە.

قَطَّ الشَّيْئَ قطّاً: شتەکەی لەپانیـدا بـڕی ٥ دەشگوترێ: (قَـطَّ القَلَـمَ) قەڵەمەکـەی دادا ٥ (قَـطَّ البيطـار حـافر الدابـة) بەپیتارەکە سمی وڵاخەکەی تاشی ڕێکی خست.

قَطَّ السِّعرَ: نرخەکەی بەرز کردەوە.

قَطَّ الشَّعرُ قططاً وقطاطةً: قژەکە کورتو گشتو گرژ بـوو ٥ دەشـگوترێ: (رجـل قَطُّ الشعر وقططه).

قَطَّط الخراطُ الحُقَّةَ: دارتاشەکە، وەستاکە قوتووەکە یـان سـندوقە بـچوکەکەی دروست کردو ئەملاو ئەولای ڕنینو ڕێکی خستن.

إقْـتَطَّ الـشَّيْئَ: شـتەکەی بڕیـەوە قرتاندی ٥ دەگوترێ: (قَطَّ فاقْتطَّ).

انْـقَطَّ الـشَّيْئَ: پانـەوپان شـتەکەی بڕییەوە.

الأقَطُّ: ئەوەی ددانی تێك شکابن بنکی ددانەکانی دەرکەوتبن.

قَطَاطِ: واتە بەسمە ٥ بەشم دەکاو لێم زیادە.

القَطَّاطُ: قەراخی کێو ٥ قـەراخی بـەرد ٥ کەرەسـەی پینەچـیو پـێڵاو دروسـتکەر ٥ قـژی زۆر گـشت ٥ قەراخی سمی وڵاخ ٥ دەوران دەوری.

القَطَـائِطُ: دەگـوترێ: (جـاءت الخيـلُ قَطائِطَ) حوشترەکان جەڵەب جەڵەب هاتن.

قَطُّ: ئەم وشـەیە بـە سـێ جـۆر بـەکاردێ: (١) زەرفی زەمان ٥ دەگـوترێ: (مافعلتُ

هذا قَطٌّ) ٥ (٢) بەمانا (حَسْبُ)بێ، بەزۆری ئەو کاتە پیتی (ف) دەخرێتە پێشەوەی ٥ دەگوترێ: (أخذت درهماً فقط) ٥ (٣) ئیسم فیعل بێ، ئەو کاتە (نون الوقاية)ی پێوە دەنرێ ٥ دەگوترێ: (قَطْنِي) بەسمە ٥ دەشگوترێ: (قَطْكَ).

القَطُّ من الشَّعر: قژی کورتو گرژو گشت ٥ دەگوترێ: (رجل قَطّ الشَّعرِ) پیاوێکی قژ کورتو گرژو گشتە.

القِطُّ: پشیلە ٥ بەش‌و بار ٥ چەکی پارە ٥ کتێبی موحاسەبە ٥ کتێب بە گشتی.

القَطَطُ: دەگوترێ: (شَعرٌ قَطَطٌ) قژی گرژو گشت‌و کورت ٥ (رجل قَطَطٌ) یان (هو جعد قَطَط) پیاوێکی رژدو چروکە.

القَطَّاطُ: بەردتاش، دارتاش واتە دەق بەمانا (الخَرّاط) دێ.

القَطَّةُ: قاشە شت، کەرتی شت ٥ دەگوترێ: (هات قَطَّة من البَطيخ) قاشە کاڵەکێکم بۆ بێنە.

القِطَّةُ: پشیلە مێینە.

القَطيطَةُ: بەرزایی قەراخی ئەشکەوت.

المَقَطُّ من الفرس: نێوان لای خواروی پەراسو و ورگ لە جەستەی ئەسپ.

المِقَطُّ: قەڵەم دادەر ٥ هەرشتێك نووسەر قەڵەمی پێ دابدا.

المِقَطَّةُ: بەمانا (المِقَطّ) دێ.

قطعَتِ الطيرُ قُطوعاً: باڵندەکان لە وڵاتێکەوە رەویان کرد بۆ وڵاتێکی تر.

قطع الرجلُ بحبل قَطْعاً: پیاوەکە بەحەبلێك خۆی خنکاند.

قطع برأيه: بڕیاری خۆی داو پاشگەز بوونەوەی نیە.

قَطَعَ الشَّيْءَ قَطْعاً: شتەکەی بڕییەوە، هەندێ پەل‌و پۆی لێ کردنەوە.

قَطَعَ النَّخلَةَ: بەری دارخورماکەی چنی.

قَطَعَ الثَّمَرَ: میوەکەی لێ کردەوە، ڕنی.

قَطَعَ النخالةَ من الدقيق: سۆ و شتەکەی جیاکردەوە.

قَطَعَ الصَّديقَ: وازی لە برادەرەکەی هێناو دەنگی لێ دابڕی.

قَطَعَ رَحِمَه: وازی لە خزمایەتی ئەو هێناو هاموشۆی نەکردن.

قَطَعَ الصلاةَ: نوێژەکەی بەتاڵ کردەوە، بەقسەی بێگانەو کرداری جودا لە کرداری نوێژ.

قَطَعَ النهرَ: لە ڕوبارەکە پەڕییەوە لەمبەر بۆ ئەوبەر یان بەپێچەوانەوە.

قَطَعَ فلاناً: بەبەڵگەی بەهێز فلانکەسی بێدەنگ کرد.

قَطَعَ الطريقَ: ڕێگاکەی گرت، بوو

بەچەتر، خەڵکی ترساند یان خەڵکی ڕوت کردەوە.

قَطَعَ فلاناً عن حق فلان: فلانکەسی مەنع کرد لەمافی فلان.

قُطِعَتْ يَدُهُ: دەستی بڕاو لێ بۆوە ٥ بەتیغ بڕا یان بەهۆی دەردێکەوە بڕایەوە.

قَطُعَ: الرجلُ قطاعَةً: پیاوەکە نەیتوانی قسە بکا.

قُطِعَ بفلان: فلانکەس نەیتوانی سەفەر بکا، لەسەفەرەکەی دابڕا ٥ دەگوترێ: (قُطِعَ به) لە سەفەر کردن نائومێد بوو کاتی لەمپەرو شتی وا هاتنە سەر ڕێی.

أقْطَعَ النَّخلُ: خورماکە وەختی ڕنینی هات، کاتی بڕینی هێشوەکانی هات.

أقطَعَت الدُّجَاجَةُ: مریشکەکە لە هێلکە چۆوە.

أقطع السماءُ بموضوع كذا: ئاسمان لەفلان شوێن بارانی نەباراند ٥ دەگوترێ: (أمطرت السماء ببلد كذا وأقطعت ببلد كذا).

أقطَعَ القومُ: خەڵکەکە بارانیان لێ نەباری.

أقطع ماء البئر: ئاوی بیرەکە ڕۆچوو.

أقْطَعَ فلان: فلانکەس بەڵگەی پێ نەماو بۆری خوارد.

أقْطَعَ خَصْمَهُ بالحجة: بەبەڵگە بەرهەڵستکارەکەی بێدەنگ کرد.

أقطع فلاناً: فلانکەسی لە ڕوبارەکەوە پەڕاندەوە ٥ دەشگوترێ: (أقطَعَهُ النهرَ): پەڕاندیەوە بۆ ئەوبەری ڕوبار.

أقطَعَ فلاناً أرضاً: زەوییەکی دابڕی بۆ فلانو کردی بەملکی ئەو ٥ دەشگوترێ: (أقْطَعَهُ أغصاناً) ڕێگای داچەند لقێکی درەختەکە ببڕێ.

قاطَعَ فلاناً: دەنگی لە فلانکەس دابڕی پەیوەندی خۆی لەگەڵ پچڕاند.

قاطَعَ القومَ: ئامادە نەبوو هاریکاری لەگەڵ خەڵکەکە بکا ٥ یاساغی کرد پەیوەندیی ئابوری یان کۆمەڵایەتیو شتی وایان لەگەڵدا ببەسرێ ٥ دەشگوترێ: (قاطع بضائعهم ومنتجاتهم) نەیهێشت کاڵاو بەروبوومیان لێ بکڕدرێ.

قاطع الرجلان بسيفهما: دووپیاوەکە شمشێرەکانیان بەتاقی کردەوە بزانن کامیان بڕندەترە ٥ دەشگوترێ: (قاطع فلان فلاناً بسيفهما).

قاطع فلاناً على كذا وكذا من الأجر والعمل ونحوهما: فلانکەسی کردە سەرپەرشتیاری فلان شوێن بە کرێیەکی دیاریکراو.

قوس قزح
مقصلة
قرميدة
قاعدة التمثال
مقشة
قطر المضلع
القطب الشمالي
قصعة
القعوان
قفة
قصبة الرئة
مقرعة
مقص
قطر المضلّع
القطب الجنوبي
قطر الدائرة
يقطينة
قرعة
قرانيا
قصب السكر
قطيفة
قرن الغزال
قرنفل
قصاص
قرطم
قطن
قطلب
قرطمان
ابن مقرض
قرمزية
قارية
قرقدان
دود القز
قصب
قعقع
قرقف
قرلّى

قَطَّعَهُ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (قَطَعَ) دێ.

قَطَّعَ الخمرَ بالماء: شەرابەکەی تێکەڵ بەئاو کرد.

قَطَّعَ الفرسُ الجريَ: ئەسپەکە بەهۆی تەڕدەماخیو نیشاتیەوە بەچەند جۆرە ڕۆیشتنێك ڕۆیشت، دەگوترێ: (فرس يُقَطِّعُ الجريَ).

قَطَّعَ الجوادُ الخَيْلَ: ئەسپە ڕەسەنەکە لە پێشبڕکێدا پێش ئەسپەکانی تر کەوت.

إقتَطَعَ من الشَّيْئِ قِطعَةً: پارچەیەکی لەشتەکە کردەوە.

إقتَطَعَ من المال: بەشێکی لەماڵەکە بۆخۆی دابڕیو وەلای نا.

إنقَطَعَ الشَّيْئُ: شتەکە کاتی بەسەر چوو ٥ دەگوترێ:

إنقَطَعَ الحَرُ والبردُ: گەرما کاتی بەسەرچوو یان سەرما نەما.

إنقَطَعَ النهرُ: ڕوبارەکە وشك بوو.

إنقَطَعَ الكلامُ: قسەکە تەواو بوو قسەکەر وەستاو درێژەی پێ نەدا.

إنقَطَعَ الى فلان: کەوتە گەڵ فلانو بوو بەدۆستو هاونشینی ئەو بەتایبەتی.

أُنقُطِعَ بفلان: فلانکەس بەناچاری لەسەفەرکردن کەوتو ڕێگەی درێژەدان بەگەشتەکەی لێ گیراو کەوتەوە.

تقاطَعَ الشَّيْئُ: شتەکە هەندێکی لەهەندێکی جیابۆوە.

تقاطَعَ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان دەنگییان لە هەندێکیان دابڕی، دەشگوترێ: (تقاطعت أرحامهم) قەتعی سیلەی ڕەحمیان کرد لەناو خۆیان داو دەنگییان لێك دابڕی.

تَقَطَّعَ الشَّيْئُ: شتەکە لێك ترازاو پارچە پارچە بوو.

تَقَطَّعَ أمرهم بينهم: لەناو خۆیاندا لێك ترازانو پارچە پارچە بوون.

تَقَطَّعَ بهم الأسباب: داماو بوونو کاریان بۆ ئەنجام نەدراو هۆکارەکانیان لەدەست چوون ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الأَسْبَابُ﴾.

إستَقْطَعَهُ: داوای لێ کرد پارچەیەکی بۆ دابڕێ.

الأَقْطَاعُ: دەگوترێ: (ثوب أقطاع) قوماشێکە پارچە پارچە کراوە، لێکدراوە.

الإقطاعُ: یاسای دەرەبەگایەتی کە دابونەریتی ئاغایەتیو مسکێنی یان ئاغایەتیو سەپانی ٥ بەوە ئاغاو بەگ چین لەدوای چین خاوەنداریەتی زەوییان بەدەستەوە

بێ‌و بێ‌ماندوو بوون بەشێکی زۆری ڕەنجی شانی مسکێن‌و هەژار بۆ خۆیان قۆرغ بکەن.

الإقطاعي: ساماندارو دەرەبەگ کە بەپاسای دەرەبەگایەتی ببێتە خاوەنی زەوی.

الأقطع: دەست بڕاو ٥ کەڕو بێ گوێ.

الأقطوعة: وەرەقەی لێک جودا بوونەوە بۆ نموونە وەرەقەی تەلاقنامە کە لە مێردەوە دەنێردرێت بۆ ژن.

التّقطيعُ: ژانەسک ٥ سک ئێشەو پێچی ئازاری سک.

القاطِعُ: ئەو نموونەیە کەلەسەر شێوەی ئەو قوماش یان پێست دەبڕدرێ ٥ دەگوترێ: (قطع الأديمَ على القاطع) ٥ دەگوترێ:

سيف قاطِعٌ: شمشێرێکی بڕندەیە ٥ (كلام قاطِعٌ) قسەیەکی ڕەتنەکراوە ٥ (لبن قاطِعٌ) ماستێکی ترش ٥ (فلان قاطع الطريق) فلانکەس ڕێگرو چەتەیە ٥ خەڵك ڕوت دەکاتەوە.

القِطَاعُ من الليل: بەشێك لەشەو لەسەرەتاوە تا سێیەکی شەو ٥ بەشێکی تایبەتی‌و دابڕاو لەهەر شتێك بێ ٥ دەگوترێ: (القِطاع الصناعي) یان (القطاع الزراعي) ٥ ئەو نموونەیەی کە قوماش‌و شتی وای لەسەر شێوەی دەبڕدرێ ٥ (زمن قِطاع النّخل): کاتی گەیشتنی خورماو وەختی چنینی.

القُطَاعَةُ: کۆمەڵە شتێك لە شتێك دەکرێنەوە ٥ ئەو پرژو پاڵ‌و شتەی لەکاتی بڕینەوەو لێکردنەوەی شت دا هەڵدەوەرێ.

القَطّاع من الرجال: پیاوێك گوێ نەداتێ دۆست‌و ناشنای خۆی تورە بکاو دەنگیان لێ دابڕێ‌و لایەنی دۆستایەتی‌و خزمایەتی بەرچاو نەگرێ ٥ قەتعی سیلەی ڕەحم بکا ٥ دەشگوترێ: (سيف قاطع) شمشێرێکی بڕندەو تیژە.

القُطْعُ: پێچی سك هێشان، ژانە سك ٥ هەناسە سواری بەهۆی ماندوو بوونەوە یان بەهۆی قەڵەوییەوە ٥ یان بەهۆی شتی ترەوە، تەنگە نەفەسی.

القِطْعُ من الشجرة: لق‌و پۆپی بڕدراوی درەخت ٥ هەروا وشەی (القِطْعُ) ناوە بۆ بەشێك لەشەو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ﴾.

القِطْعَةُ: بەشێك لەشت.

القُطْعَةُ: شوێنی بڕاویی لەشتە بڕاوەکە.

القَطَعَةُ من الشجر: خەڵفو نەمام كە لەشوێنی بڕاوی درەخت سەر هەڵدەدەنەوە.

القَطُوعُ: كەسێك دۆستایەتیو برادەرایەتی بەردەوام نەبێ ٥ پەردەو لەمپەری نێوان دوو شت.

القَطِيعُ: بڕدراو ٥ لقە درەختی بڕدراو (مێولاك) ئەو جۆرە دارەی سەرە تیری لێ دروست دەكرێ ٥ قامچی كە لە تیلمە چەرم دروست دەكرێ بەم جۆرە تیلمەكان تێك باهەڵدەدرێنو ئەمجار وازیان لێ دێنن تا وشك دەبنەوەو وەكوو عەصا ڕەق دەبن ٥ جەڵەبە مەڕو بزنو ڕەشەوڵاخو ئاسكو حەیوانە كێویو شتی وا ٥ هەروا وشەی (القطيع) بەمانا هاوشانو هاوو وێنە هاتووە ٥ دەگوترێ: (فلان قطيع فلان) فلان هاوشانی فلانە یان وەكوو ئەو دەچێ لەسەرو سیمادا ٥ یان دەگوترێ: (هذا الثوب قطيع هذا) ئەم قوماشە لەو قوماشە دەچێ ٥ هەناسە سوار، تەنگە نەفەس ٥ پیاوێك نەتوانی بەئاسانیو ئاسایی هەڵسێ ٥ مرۆڤێك لە قسەكردندا ناوبەناو زمانی بگیرێ ٥ یان زمان ڕەوانو قسە لوس نەبێ.

القُطَيْعاء: دەگوترێ: (إتّقوا القُطيعاء) خۆ لەوە بپارێزن لەشەڕدا پەرتەوازە ببنو لێك دابڕێن.

القَطِيعَةُ: واز لێكتر هێنانی دۆستو ناسیاو و دەنگ لێك دابڕین ٥ وازهێنان لەچاكە كردن لەگەڵ خزمو كەسو كاردا ٥ پارچە زەوییەك، دەڤەرو ناوچەیەك فەرمانڕەوا بەبێ بەرامبەر دەیبەخشێ بەیەكێك لەكاربەدەستەكانی یان بەیەكێك لەهەوادارانی ٥ (ك: قواطع).

القَوَاطِعُ من الطيور: ئەو پۆلە باڵندانەن كە بەسروشت وەرزانە لە دەڤەرێكەوە ڕەو دەكەن بۆ دەڤەرێكی تر، گەرمێنو كوێستان دەكەن ٥ هەشت ددانی پێشەوەی دەم (چواری سەرەوە چواری خوارەوە) كە پێیان دەڵێن كەڵبە ٥ بڕەر بڕندە.

المُقاطَعَة: خۆ دابڕین لە مامەڵە كردن لەگەڵ كەسانی دیكەو وڵاتی دیكە لەڕوی ئابوریو كۆمەڵایەتی بەگوێرەی یاسایەكی هەرەوەزیو سەرانسەری.

المُقَطَّعُ من الحديد: ئەو ئاسنەی چەكی لێ دروست دەكرێ ٥ هەروا وشەی (المُقَطَّع) ناوە بۆ پیاوی قاڵبوو و خاوەن ئەزموون ٥ ئاڵتون كە بكرێ

بەخشڵ ◦ قوماشی بڕدراو و لێك دراو و دوورواو و كراو بە پۆشاك، وەكوو كراس و دەرپێ و شتی وا ◦ پۆشاكی كورت.

المُقَطَّعات: جۆرە قوماشێكە گوڵ و خەتخەتی دابڕ دابڕی تێدا بن.

مُقَطَّعات الكلام ومُقَطَّعات الشعر: پارچەو برگەی كەلام و شیعر.

المَقاطِعُ: هەرشتێك دواییی ئەو شوێنە بێ كە كۆتایی دێ، وەكوو پارچە لمبەلان و پارچە شیو و دۆڵ و پارچە زەوی كشت و كاڵ ◦ لە ڕووبارو شتی وادا بەو شوێنە دەگوترێ كە لێی دەپەڕیەوە بۆ ئەو بەر (بوار).

مَقْطَع الحق: ئەو قسە حەق و ڕاستەی قسەی بەتاڵی پێ دەپوچێندرێتەوە ◦ برگەی شیعرو برگەی كەلام ◦ برگە بریتیە لە پیتێكی خاوەن بزوێنی (فەتحە) یان پیتی داخراو، وشەی (كَتَبَ) پێك هاتووە لە سێ برگەی خاوەن فەتحە ◦ (قَالَ) پێك هاتووە لە دوو برگە ◦ برگەی داخراو پێك هاتووە لە پیتێكی فەتحەدارو پیتێكی ساكن وەكوو (قَدْ) (بَلْ).

المِقْطَعُ: سەرە تیری باریك لەدار بێ یان لەشتێكی تر كاغەزی پێ دەبڕدرێ ◦ نموونەیەكە كاغەزو چەرم و شتی وای لەسەر شێوەی دەبڕدرێ ◦ پیاوێك قەتعی سیلەی ڕەحم بكا ◦ شمشێری بڕندە.

المُقْطَعُ من الرجال: پیاوی بێ كارو كاسبی ◦ پیاوێك لە زێدو نیشتمانی خۆی و ماڵ و خێزانی دابڕابێ ◦ بواری ڕووبار كە لەم بەر بۆ ئەوبەر لێی دەپەڕنەوە.

المَقْطَعَةُ: دەگوترێ: (الهجر مقطعة للود) هات و چۆ نەكردن دەبێتە هۆكار بۆ نەمانی خۆشەویستی.

المُنْقَطِعُ: دەگوترێ: (فلان منقطع القرين في السخاء ونحوه) فلانكەس لە بەخشندەییو شتی وادا بێ وێنەیە ◦ هەروا دەگوترێ: (فلان منقطع العِقالِ في الشر والخبث) فلانكەس هیچ شتێك لەشەڕو خراپەكاری نایگێڕێتەوە.

قطفت الدَّابَّةُ قطافاً: ولاخەكە بەسستی و تەمبەڵی ڕۆیی لەپەند دا هاتووە دەڵێ: (أقطف من أرنب).

قَطَفَ الشَّيْءَ قطفاً: شتەكەی بڕییەوە.

قَطَفَ الثَّمَرَ: میوەكەی چنی ◦ دەشگوترێ: (قَطَفَ رأسَهُ).

قطف رأس الجراد: سەری كوللەكانی لێ كردنەوە.

قَطَفَ وَجْهَهُ: ڕوخساری ڕوشاند.

أَقْطَفَ الكَرْمُ: مێوەکە وەختی بڕینی هاتووە.

أَقطَـفَ القـومُ: خەڵـکەکە مێوەکـەیان کاتی بڕینی هاتووە.

قَطَّفَـهُ: بۆ زێـدەڕۆیی لـەمانای (قَطَـفَ) دێ.

قَطَّفَ الماءَ في الخمر: ئاوەکەی تکاندە ناو شەرابەکەوە.

إقتَطَفَ: بەمانا (قَطَفَ) دێ.

القَطَـائِفُ: ماریلـە پارچـە هـەویری بچکۆلە لـول دەکـرێن‌و بەکەوانـەیی سور دەکرێنـەوەو نـاواخن دەکـرێن بەکاکڵـە گـوێزو شـتی وا ٥ برمـەو شـیرینی لـەو جـۆرە کـە بـەزۆری لەمانگی ڕەمەزان دا ئەنجام دەدرێ.

القِطـاف: بـەمانا (القِطـف) دێ ٥ کـات‌و وەرزی چنینی میوە.

القطافة من الشجر: هەرچی لە درەخت بچندرێ ٥ میوەمیەك لەکاتی ڕنین‌و چنینی دا بکەوێتە خوار.

القِطْفُ: هەرشتێك لە درەخت بچندرێ ٥ هێـشوە تـرێ‌و هێـشوە خورمـا لەکاتی لێکردنەوی دا ٥ لە حەدیس دا هاتووە دەفـەرموێ: (يجتمـع النفـر على القِطفِ فَيَشْبَهُهُمْ). (ك: قطـاف وقطوف).

القَطَـفُ: ئەسـەرو شـوێن دەسـت ٥ ڕوەکێـکە لـەخاکی خوێـواوی (شۆرەخاك)دا دەڕوێ‌و ئاژەڵ حـەزی لێیەتی‌و بەباشی دەیخوا گەڵای بـڕێ جـۆری دەکوڵێنـدرێ‌و دەخـورێ وەکوو سپێناخ.

القِطفَةُ: ڕوەکێـکی بەهارییە، چقڵەکەی وەکـوو چـقڵی گیاحەسـەکە وایـە، گەڵایەکی تەپ‌وتۆزاوی هەیە.

القَطُوفُ من الدواب: وڵاخێـکە خـراپ بـڕوا ڕەوتـی ناشـیرین بـێ ٥ دەشـگوترێ: (غلام قطوف) کوڕێـکی نارێك‌و پێـکە لەڕۆیشتن دا.

القَطيفُ: میوەی ڕنـدراو و چنـدراو.

القطيفة: قوماشی قەدیفە ٥ قوماشێکی پرژدارو نەرمە.

المَقْطَفُ: پوش‌و بەرچنەیەکی بچکۆلەیە لە پـڕژی دارخورما دروست دەکرێ‌و میوەی تێدا دەچنـدرێ، یان نـاوە بـۆ ئـەو گڵێنـەو بنکـە کوپانـەی گـڵ‌و سـەمادیان تێـدەکرێ‌و درەخـت‌و ڕوەکیان تێدا دەڕوێندرێ.

المِقْطَـفُ: داس‌و چـەقۆ و کێـردی میـوە لێـکردنەوە ٥ لاسـکی هێـشوە تـرێ‌و هێشوە خورما.

تَطْقَطَـتِ الـسماءُ: ئاسمـان بـارانی بەردەوامی باراند.

تَطْقَطَتِ القَطـاةُ والحجلـة: قەتێـکە، یـان

کەوەکە خوێندی فرتە فرتی کرد ٥ (فهي مُقَطْقِطة).

تَقَطْقَطَ الرجلُ: پیاوەکە سواری سەری خۆی بوو هەر بەقسەو ڕاو و بۆچوونی خۆی کرد.

تَقَطْقَطَ فلان في البلاد: فلانکەس بەولآت دا ڕۆیی.

تَقَطْقَط الدَّلو الى البئر: دۆڵچە بە بیرەکەدا شۆڕ بۆوە.

القَطْقاط: ڕۆیشتنی خێرا.

القِطْقِطُ: بارانی بەردەوام ٥ وردە تەرزە.

المُقَطْقطُ: سەری بچوکی درێژکۆلە.

قَطَلَهُ: بڕی ٥ لێی کردەوە ٥ (فهو مقطول).

تَقَطَّلَ الجِذعُ: لقەدارەکە لە بن ڕا بڕایەوە، لێ بۆوە.

القَطِيلَةُ: پارچە پەڕۆو پارچە ئیسفنجێکە دڵۆپە ئاوی سفرەو کاشیو مێزی پێ وشك دەکرێتەوە.

المِقطَلَةُ: ئاسنێکە یان ساتوڵو کێردۆکێکە شتی پێ دەبڕدرێ.

قَطَمَهُ قَطْماً: گەستی ٥ بڕی ٥ کرتاندی ٥ دەگوترێ: (قَطَمَ الشَّيْءَ بأطراف أسنانه): (قطم الفصيلُ النَّبْتَ) بە بێچوە کارژیلەکە، یان بەرخۆلەکە چڵەگیایەکەی بەدەمی کرتاند.

قَطِمَ قَطَماً: حەزی لە گۆشت کرد ٥ دەگوترێ: (قَطِمَ الصقرُ الى اللحم) هەڵۆکە حەزی لە گۆشت کرد.

القَطَامُ: هەڵۆ، باز.

القَطَامِيّ: بازو هەڵۆ ٥ کەسێك خودبەسەری کاربکاو پرسو ڕا بەکەس نەکا ٥ شەرابێك زۆر تیژو ناخۆش بێ.

القُطَامَةُ: ئەوەی لەشت دەبڕدرێو فڕێ دەدرێو کەڵکی نیە.

القَطِيمَةُ: گوێچکە نانو شتی وا ٥ لوێچە گەنمێك ٥ شیرو ماستی بزڕکاو.

المِقْطَمُ: چنگو نینۆکی بازو هەڵۆ ٥ دەگوترێ: (أنشب فيه البازي مِقَطَمَهُ).

المُقَطَّمُ: کێوێکە لەخۆرهەڵاتی شاری قاهیرەی ولاتی میصرە.

القِطميُّ: ئەو توێکڵە تەنکەی بەسەر ناوکە خورماوەیەو تێوەی پێچراوە ٥ شتی زۆر بێ نرخو بێ کەڵك ٥ دەگوترێ: (ما أصبْتُ منه قِطميراً).

قَطَنَ في المكان وبه قطوناً: لە شوێنەکە مایەوە.

قَطَنَ الرَّجُلَ: فێڵی لە پیاوەکە کرد.

قَطِنَ ظَهْرُهُ قَطَناً: پشتی چۆمایەوە ٥ (فهو أقطن).

قَطَّنَ الكَرْمُ: دارمێوەکە پۆخی کرد،

پۆخەکانی دەرکەوتن.

القَطّانُ: کەسێك بازرگانی لۆکە بکا.

القُطْنُ: ڕوەکی پەمۆ ٥ لۆکە.

القَطَـنُ: بناغـەی کلکـی باڵنـدە ٥ لای خواروی پشت بەلای سمتەوە.

قَطَنُ النـار: ئـەوەی بەرپرسیاری ئاگری ئاتەشـکەدەی ئاگرپەرسـتانو هەڵگیرسێنەری ئاگرەکەیە.

القِطْنَـةُ: شتێـکە وەکـوو هـەنار وایـە بەسەر گەدەی ئاژەڵی سمدارەوەیە.

القُطْنِيَّةُ: بەرەکێشت، ئـەوەی لـە ماڵـدا هەڵدەگیرێ بۆ چێشت لێنـان وەکـوو نیسكو نۆكو شتی وا.

القَطِينُ: (قطين الـدار) دانیـشتووی نـاو خـانو ٥ (قطـين الله) دانیـشتوی حەرەمی مەککە ٥ دەستو پێوەنـدو خزمەتکار.

القِيطانُ: قەیتان، چنراوێکە لەمادەی ئاوریـشمو شتی وا قۆنـدەرەو شـتی وای پێ شەتەك دەدرێ.

القَيْطومُ: ژووری بچوك لەماڵدا بۆ تێدا حەوانەوەی ئافرەتو منداڵ لەکاتی هاتنی میوانی بێگانەدا.

المَقْطَنَـةُ: کـشتوکاڵی پـەمۆ ٥ زەوی کشتوکاڵی پەمۆ.

الـيَقْطينُ: هـەر ڕوەکێـك قـەدی نـەبێ وەکـوو ڕوەکـی کولەکـەو تـرۆزیو خـەیار ٥ بـەزۆری بـۆ کولەکـە بەکاردێ.

قطا قَطْواً: بەتەمبەڵی ڕۆیشت، هـەنگاوی هێدی هێدی هەڵێنان.

قطت القطاة: قەتێیەکە خوێندی.

تَقَطّى: تەمبەڵی کرد.

تَقَطّى لأصحابه: فێڵی لـە هاوەڵەکانی کرد.

تَقَطّى بوجهه عنه: ڕوی وەرگێڕا.

تَقَطّى الفرسَ: سواری کەفەڵی ئەسپەکە بوو.

القَطى: نەخۆشییەکە توشی مەڕو بزن دەبێ.

القطاة: کورکی، قەتێ ٥ جۆرە کۆترێکە حەزی لە ژیانی چۆڵەوانییە هێلانە لـە زەویـدا دروست دەکا ٥ کۆمـەڵ کۆمـەڵ دەفـڕنو مەسـافاتی زۆر دوورو درێـژ دەبـڕن ٥ هێلکـەکانی پەڵەپەڵـەو بەڵەکـە ٥ (ك: قَطـاً: وقطوات، وقطيات) ٥ هەروا نـاوە بـۆ شوێنی سـواربوونی پاشکۆی سـوار، واتە سەرکەفەڵی وڵاخ.

القَطَـوان: هەرکەسێـكو هەرشتێـك بەهێواشـی هـەنگاو هـەڵبێنێو هەنگاوی نزیك نزیك بهاوێ.

القَطَـوْطىَ: پیـاوی کورتـە بـاڵا: کـە هەنگاوی کورت کورت بهاوێ.

القَعْبُ: قاپێکی گەورەیە لە گەنو سەعەند ٥ (ك: قِعاب وأقْعُب).

القُعْبَةُ: کونەبەردو چاڵاو لە شاخو بەردا.

القَعيبُ: ژمارەی زۆر.

قَعْبَلَ: وا ڕۆیشت وەکوو ئەوە بەقاچی زەوی هەڵبکۆڵێ واتە: بەڕۆیشتن پێکۆڵی کرد.

القَعْبَلُ: لەگەنو سەعەندو سەتڵ کە شیری تێدا بدۆشرێ.

القِعْبَلُ: بەمانا (القَعْبَلُ) دێ.

المُقَعْبَلُ: دەگوترێ: (رجل مُقَعْبَلُ القدمين) پیاوێك پێشەوەی قاچی لێك نزیك بوونەوەو پاژنەکەیان لێك دوور کەوتنەوە.

قَعَثَ له من الشَّيْئِ قَعْثاً وقَعْثَةً: شتێکی کەمی پێدا.

قَعَثَ الشَّيْئَ قَعْثاً: شتەکەی لەبێخ دەرهێنا ٥ کۆنترۆڵی کرد.

أقْعَثَ له في ماله: لە ماڵ خەرج کردندا زێدەڕۆیی کرد.

أقْعَثَ في العطية: یان (أقْعَثَ له في العطية) بەخششی باشی پێدا.

إنْقَعَثَ الشَّجرُ ونحوه: درەختەکە لە بن ڕا هەڵکەندرا.

إنْقَعَثَ البناءُ: باڵەخانەکە لە بناغەکەیەوە ڕوخا.

القُعَاثُ: نەخۆشییەکە توشی لوتی مەڕو بزن دەبێ.

القَعيثُ: لافاو، یان بارانی بەخوڕەو قەترە گەورە.

قَعَدَ قُعُوداً: دانیشت (لەحاڵەتی ڕاوەستانەوە دانیشت).

قَعَدَت الفسيلة: نەمامەکە ڕەگەی کردو خۆی گرت.

قَعَدَ بفلان: هاوکوفی فلانکەس بوو.

تقَعَدَ عن الأمر: لەکارەکە دواکەوت، وازی لەکارەکە هێنا.

قَعَدَت المرأةُ عن الحيضِ والولد: ئافرەتەکە لەعادەی مانگانەو منداڵبوون وەستایەوە

قَعَدَت النخلةُ: دارخوماکە ساڵە ناساڵێك بەری گرت.

قَعِدَ البعيرُ ونحوه: حوشترەکە شلییەك بەزەنگیەوە بوو باریکایی دەستو قاچی نێوان سمو باریکایی قاچی شل بوو.

أقْعَدَ بالمكان: لە شوێنەکە جێگیر بوو.

أقْعِدَ فلان: فلانکەس جەستەی تووشی نەخۆشییەك بووە لەجێگای خست.

أقْعَدَ الهَرَمُ فلاناً: پیری فلانکەسی لە ڕۆیشتن خست.

أقْعَدَ فلاناً آباؤه: باوكو باپیری فلانکەس خوێڕیو هیچو پوچ

بوون‌و نه‌بوونه جێگای شانازی بۆ ئه‌و.
أقعد فلاناً أباهُ: فلانكه‌س كیفایه‌تی باوكی دا بۆ پێداویستی بژێو.
قاعَدَهُ: له‌گه‌ڵ فلانكه‌س دانیشت‌و هاونشینی بوو.
قَعَّدَه عن كذا: له‌و شته مه‌نعی كرد.
قَعَّدَ أباهُ: باوك‌و باپیری خۆی شه‌رمه‌زار كردن.
إقْتَعَدَ الدَّابَّةَ ونحوها: وڵاخه‌كه‌ی ئاماده‌كرد بۆ سواری.
إقْتَعَدَ فلاناً عن كذا: فلانكه‌سی له‌و شته مه‌نع كرد.
تقاعد عن الأمر: گرنگی به‌كاره‌كه نه‌دا.
تقاعَدَ الموظفُ: مووچه‌خۆره‌كه خانه‌نشین كرا.
تَقَعَّدَهُ: له‌كاره‌كه‌ی مه‌نعی كردو كۆسپ‌و له‌مپه‌ری بۆ دانا.
تَقَعَّدَ عن الأمر: گرنگی به‌كاره‌كه نه‌دا.
الإقعادُ: ده‌ردێكه تووشی هه‌ركه‌سێك بێ گۆج‌و ئیفلیجی ده‌كا.
القاعِدُ عن الأمر: كه‌سێك گرنگی به شت نه‌دا یان ته‌مبه‌ڵی بكا له جێبه‌جێ كردنی كاردا ٥ ئافره‌تێك له منداڵبوون وه‌ستابێته‌وه یان له‌عاده‌ی مانگانه‌ی ٥ یان له‌ته‌مه‌نی شوكردن تێپه‌ڕی كردبێ ٥ قورئان ده‌فه‌رموێ: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ﴾ ٥ هه‌روا وشه‌ی (القاعد) به‌جه‌واڵ‌و هۆڕو خه‌رار ده‌گوترێ: كه پڕبێ له‌دانه‌وێڵه.
القاعدة من البناء: بناغه‌و كانگه‌ی خانو ٥ قاعیده‌و یاساو دیارده‌یه‌كی گشتی كه هه‌موو فه‌رده‌كانی خۆی بگرێته‌وه ٥ ده‌گوترێ: (كل أذون ولود).
القُعَادُ: ده‌ردێكه ئاده‌میزاد له جم‌وجۆڵ ده‌خا ٥ نه‌خۆشییه‌كه توشی كلۆتی حوشتر ده‌بێ.
القَعَدُ والقَعَدَةُ: ئه‌و كه‌سانه‌ی خۆیان له‌شه‌ڕ ده‌دزنه‌وه‌و به‌شداری شه‌ڕی به‌رگری له وڵات ناكه‌ن ٥ پێڕێك له خه‌واریج ئه‌م ناوه‌یان لێ نراوه.
القِعْدَةُ: ئه‌و شوێنه‌ی ئاده‌میزاد له‌كاتی دانیشتن دا جه‌سته‌ی ڕێی ده‌كه‌وێ ٥ شێوه دانیشتن ٥ ده‌شگوترێ:
بئر قِعْدَةٌ: بیرێكه قوڵیه‌كه‌ی به‌ئه‌ندازه‌ی به‌رزی مرۆڤێكی دانیشتو بێ ٥
(ذو القَعِدَة) مانگی یانزه‌هه‌می مانگی قه‌مه‌رییه.
القُعْدَةُ: ئه‌و شته‌ی زۆر دانیشتنی له‌سه‌ر ده‌كرێ، وه‌كوو سه‌رزین‌و

کورسی‌و شتی وا ٥ یان مینەکی شوان واتە: ئەو گوێدرێژەی شوان کەل‌وپەلی خۆی لێ دەپێچێ‌و سواریشی دەبێ ٥ یان ئەو ولاغەی دەکرێتە مینەك‌و قەتارچی بەکاری دەهێنێ بۆ سواربوونی خۆی.

القُعَدَةُ: کەسێك زۆر دابنیشێ.

القُعْدِيُّ: کەسێك زۆر دابنیشێ ٥ کەسێك پەککەوتە بێ نەتوانێ جم‌و جۆڵ بکا.

القَعَدِيُّ: کەسێك بڕوای بە بیرو بۆچونی (قەعەدییە خەواریجەکان) بێ.

القُعُودُ: منداڵ تا تەمەنی شەش ساڵانەی.

القَعِيدُ: هاونشین ٥ چاودێر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ﴾ ٥ باوك ٥ کوللە کە هێشتا باڵی نەگرتبێ.

قعيد النسب: کەسێکە باوك‌و باپیری لە باپیرە گەورەیان نزیك بن زۆر دوور نەکەوتبنەوە.

القعيدة: ئافرەت ٥ پارچە عەبایەك، دۆشەکەڵەیەك لەسەری دابنیشی ٥ خەرارو گوێنی کە کەشکە وشکەو شتی وای تێدا بێ ٥ (ك: قعائد).

المَقْعَدُ: دانیشتن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ﴾ ٥ دۆشەکەڵەو شتی وا کە لەسەری دابنیشی ٥ شتێك زۆر لێت نزیك بێ ٥ دەگوترێ: (هو مني مقعد القابلة ومقعد الخاتن) ئەو ئەوەندە لەمن نزیك بوو بەئەندازەی مامان لەژنێك کە خەریکی منداڵبوون بێ یان بەئەندازەی کێربڕ لەو منداڵەی کە خەتەنەی دەکا.

المُقْعَدُ: لەپەل‌وپۆ کەوتوو جم‌و جۆڵ لێ بڕاو ٥ ئیفلیج‌و پەککەوتە ٥ شەل‌و سەقەت ٥ مەمك قیت: کە شۆڕ نەبنەوە ٥ هەڵۆ داوی بۆ بندرێتەوە بۆئەوەی بگیرێ‌و پەڕو باڵی لێ بکرێنەوە ٥ شیعرێك زیحافی عەروزی تێدا بێ ٥ (مُقعَد الحسب) کەسێك بنەماڵەی خانەدان نەبێ

المُقْعَدَةُ: خوێڕی‌و پڕوپوچ بێچوە قەتێ پێش ئەوەی بتوانێ هەڵفڕێ ٥ بۆق.

القُعْدُدُ: ترسنۆك ٥ پیاوێك هەوڵی پیاوەتی نەدا.

قَعَرَت الشاةُ: مەڕەکە بەری هاویشت.

قَعَرَ البِئرَ: گەیشتە قولایی بیرەکە.

قَعَرَ الشجرةَ ونحوها: درەختەکەی هەڵکەند لەبێخ.

قَعَرَ الإناءَ: هەرچی لە قاپەکەدا بوو خواردیەوە ٥ قاپە شلەمەنییەکەی

هەڵقوراند تا چۆری لێ بڕی.

قَعَرَت البئرُ: بیرەکە قوڵ بوو بنکی بیرەکە دوور بوو.

قَعَّرَ: لێکۆڵینەوەو بەدواداچوونی کارە نهێنیو نەزانـدراوەکانی کـرد تـا رونـی کردنـەوە ٥ لـە قـولایی قورگیەوە قسەی کرد.

قَعَّرَ الشَّيْءَ: شتەکەی قوڵ کرد.

إنقَعَرَ: لـە ڕیـشەوە هەڵـکەندرا، ڕیشەکێش کرا.

إنقَعَرَ الرجلُ عن مالٍ له: پیاوەکە مرد.

تَقَعَّرَ: هەڵگەڕایەوە، وەرگەڕا.

تَقَعَّرَ في كلامه: لە قولایی قورگیەوە قسەی کرد ٥ زۆر قوڵبۆوە.

القَعْرُ من كل شيءٍ أجوف: کۆتـایی قولایی شتە بۆشەکە ٥ دەشکوترێ: (جَلَسَ في قعر بيته) لەناو ماڵی خۆی دانیشتو نەچوە دەر.

قَعْرُ الفم: ناو دەم.

القَعْرانُ: (إناءَ قعران) قاپو سوراحی قوڵ

القَعِرَةُ: (قَصْعَةٌ قَعِرَةٌ) لەگەنێـکە ئەوەنـدەی شـت تێدایـە بنکەکـەی شاردۆتەوە.

القَعْرَةُ: ئەو شتەی بنکی لەگەنەکەی داپۆشیبێ.

القُعْرَةُ: چالایی ٥ چاڵو چوێڵ.

القَعُورُ: شتێـك زۆر قوڵ بێ، بنکی قوڵ بێ.

القَعِيرُ: بەمانا (القَعُورُ) دێ.

المِقْعارُ: ئـەو کەسـەی دەنگـی لـەبنکی قورگیەوە بێنێتـە دەر (قَدَح مقعار) پیاڵەیەکی قوڵە.

قَعَسَ الشَّيْءُ قَعْساً: شتەکە دواکەوت ٥ گەڕایەوە بۆ دواوە.

قَعَسَ الشَّيْءَ: شتەکەی نوشتاندەوە.

قَعِسَ قَعَساً: سنگی دەرپەڕیو پشتی قوڵ بوو.

قَعِسَ الفَرَسُ: ئەسپەکە شـوێنی سواربوونیو سەرپشتی نزمو ئارامە.

قَعِسَ فلان: فلانکەس داکۆکی کرد مانیع بوو ٥ (فهو أقْعَسُ وهي قعساء).

تقاعَسَ: سنگی دەرپەڕاند.

تقاعَسَ عن الأمر: لەکارەکە دواکەوت.

تقاعَسَ الفَرَسُ: ئەسپەکە ژێربار نەبوو، بـە ویـستی سـوارەکە هەوسـارو ڕیشمەی خۆش نەبوو.

تقعَّسَتِ الدَّابَّةُ: ولاخەکە لە شوێنی خۆی وەستاو نەڕۆیی.

إقْعَنْسَسَ: بەسروشت سنگ دەرپەڕیوو پـشتی قـوڵ بـوو ٥ دواکـەوتو گەڕایەوە بۆ دواوە.

إقْعَنْسَسَ الفَرَسُ: بەمانا (تقاعَسَ) دێ.

القُعَاسُ: خـواریو گرێیەکە لە مل دا

بەرەو دواوەی دەسوڕێنێ.

القَعْسُ: گڵی گوراوی بۆگەن.

القَعْساءُ: دەگوترێ: (عزة قعساء) عیزەتو شکۆمەندیەکی سابتو بەردەوامە.

قَعْسَرَ: ڕەق بوو، توند بوو.

قَعْسَرَ عليه: بەسەریدا بەهێزو بالادەست بوو.

قَعْسَرَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەتوندی گرت.

القَعْسَرُ: کاڵەك لەسەرتای دەرکەوتنو خرپهەڵدانی دا ٥ حوشتری گەورە.

القَعْسَرِيُّ: حوشتری گەورەو بەهێز ٥ شتی کۆن ٥ دەگوترێ: (عِزٌّ قَعْسري).

قَعَشَ البناءَ وغيره قَعْشاً: بیناکەی ڕوخاند.

قَعَشَ الشَّيْئَ: شتەکەی کۆکردەوە.

قَعَشَ العُودَ: شۆڕکەکەی چەماندەوە.

القَعْشُ: شتێکە وەکوو کەژاوەی ئافرەت.

قَعَصَهُ قَعْصاً: خێرا بەڕمب زەبری لێ دا ٥ لە شوێنی کوژراوەکە کوشتییەوە.

قَعِصَتِ الدَّابَّةُ: ولاخەکە تووشی نەخۆشی سینگ بوو ٥ دەشگوترێ: (قَعِصَ الرجلُ) پیاوەکە تووشی سینگ ئێشە بوو.

قَعِصَتِ الشاةُ قَعَصاً: ئاژەڵەکە لەقەی لە مەڕدۆشەکە داو نەیهێشت بیدۆشێ ٥ (فهي قعوص).

قاعَصَهُ: بەزۆر خستیە ژێر دەستی خۆیەوە.

القُعاصُ: دەردێکە توشی سینگ دەبێ.

قَعْضَبَهُ: لەبێخ دەری هێنا.

القَعْضَبُ: کەتەو بەتواناو ئازا.

القَعْضَمُ: لاوازو زەعیف ٥ پیری فۆڕ.

قَعَطَ الشَّيْئُ قَعْطاً: شتەکە وشك بوو.

قَعَطَ فلان: فلانکەس ترسا ٥ بە توندی قیراندیو هاواری کرد.

قَعَطَ على غريمِهُ: تەنگی بە قەرزدارەکە هەڵچنیو بەسەریدا نەڕاندو داوای لێ کرد قەرزەکەی بداتەوە.

قَعَطَ الشَّيْئَ: شتەکەی کەشف کرد ٥ زەبتی کرد ٥ شەتەکی دا ٥ توند بەستی.

قَعَطَ فلاناً: فلانکەسی تڕۆکرد.

قَعَطَ الدَّابَّةَ: ولاخەکەی بەتوندی ڕەتاند، لێی خوڕی.

قَعِطَ قَعِطاً: زەلیلو ڕیسوا بوو.

اقْعَطَ فلان: فلانکەس بەهەموو هێزی نەڕاندی هاواری کرد.

اقْعَطَ القومُ عنه: خەڵکەکە دەرکەوتن، لەو شوێنە نەمان.

اقْعَطَ في القول: قسەی ناشیرینوبێجای کرد.

اقْعَطَ في أثره: لە دواوەی توندو تیژی کرد.

أقْعَطَ فلاناً: فلانكەسی زەلیل‌و ڕیسوا کرد.

قَعُطَ في القول: دەم پیس‌و قسە تڕن بوو.

قَعَطَ على غريمه: تەنگی بەقەرزدارەکەی هەڵچنی‌و زۆری ئیلحاح لێ کرد قەرزەکەی بداتەوە.

قَعَطَ الدابَّةَ: بەگوڕو توندو تیژی وڵاخەکەی لێ خوڕی.

تَقَعَّطَ: لوتبەرزی نواندو توندو تیژی ئەنجام دا.

المِقْعَطُ: ئەو پارچە قوماشەی سەری پێ دەبەستی.

قَعَّهُ قَعّاً: بەقسە سەرکۆنەی کردو بۆڕی دا.

أقَعَّ القومُ: خەڵکەکە زەویان هەڵکۆڵی‌و بەدو ئاودا گەڕان‌و گەیشتنە ئاوێکی زۆر سوێر.

القُعَاعُ: ئاوێکە زۆر سوێر: کە لەوە سوێرتر نەبێ‌و ناوسکی حوشتر دەسوتێنێ.

القُعُّ: بەمانا (القُعَاعُ) دێ.

قَعَفَهُ قَعْفاً: لەبێخ دەری هێنا ٥ ڕیشە کێشی کرد.

قَعَفَ المطرُ الحجارةَ: بارانە بەلێزمەکە بەردەکانی ڕادان.

قَعَفَ ماني الإناءَ: هەرچی لە قاپەکەدا بوو هەڵی لووشی.

قَعَفَ الدابَّةَ الترابَ: وڵاخەکە بەهۆی پێکۆڵ‌و توند ڕاپەڕینی گڵی ژێر پێی ڕادا.

قُعِفَ قَعَفاً: کەوتە خوار.

إقتَعَفَ الشَّيْئُ: شتەکە لە بێخ هەڵکەندراو ڕوخا ٥ دەگوترێ: (إقْتَعَفَ البِناءُ) خانوەکە لە بناغەوە ڕوخاو هارەی کرد ٥ (إقْتَعَفَ الجرف) کەندەڵانەکە ڕوخا.

إقتَعَفَ المطرُ الحِجارةَ: بارانە بەلێزمەو خوڕەمەکە بەردەکانی ڕادان.

إقْتَعَفَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەتاسوخ‌و حەماسەوە هەڵگرت.

القُعافُ: (سيل قُعاف) لافاوێکی ڕادەرو ڕامالەرە هەموو شتێك ڕاپێچ دەکا.

قَعْفَزَ في المشي: لە ڕۆیشتن دا هەنگاوی کورتی هەڵێنان.

قَعْفَزَ له الكلامَ: ویستی بەهەڕەشە قسەکە لەسەر خۆی لابەرێ.

تَقَعْفَزَ: نسکۆی برد، سەرەنگرێ بوو.

إقْعَنْفَزَ: بەشێوە دانیشتنێك دانیشت کە ئامادەی بازدان‌و ڕاپەڕین بێ.

قَعْقَعَ الشَّيْئُ: شتەکە لەکاتی تێك وەردان‌و جم‌و جوڵدا دەنگی لێ هات ٥ دەگوترێ: (قَعْقَعَ السلاحُ) چەکەکە خرم‌و هوڕیان هات ٥

دەگـوترێ: (قَعْقَعَــت عُمُــدُ القــوم) کۆڵەکـە ڕەشمـاڵی خێڵەکـە کەوتنـە تەق‌و هوڕو بارکردنی خێڵ دەسـتی پێ کرد.

قَعْقَعَ في الأرض: بەزەوی دا ڕۆیشت.

قَعْقَعَ الـشَّيْءَ اليـابِسَ وقَعْقَـعَ بـە: شتە وشکەکەی تێـك وەرداو خڕو هوڕی لێ هێنا.

قَعْقَعَ القِـداحَ: پیاڵە شـەرابەکانی لێـك دان‌و خڕو هوڕیان هات.

تَقَعْقَـعَ الـشَّيْءُ: بـەمانا (قَعْقَـعَ) دێ ٥ شـتەکە کەوتـە جم‌و جۆڵ‌و خـڕو هوڕو هاتوچۆ.

تَقَعْقَعَ بهـم الزمـان: ڕۆژگارەکـەیان بـێ خێرو بێر بوو.

القُعَاقِعُ: دەنگە دەنگی زۆر گرم‌و هوڕو تەقەو ڕەقەی زۆر.

القَعْقَــاعُ: کەسێــك لــە ڕۆیــشتن دا جومزگەو مەفاصیلی قاچی دەنگیان لێ بـێ ٥ خـرم‌و هـوڕی چـەك ٥ لەرزوتایــەك نەخۆشــەکە بخاتــە حاڵەتی چۆقەچۆقەوەو شەقەشەقی ددانی بێ ٥ خورمای وشك ٥ ڕێـگای ناخۆش‌و هەڵدێر.

القُعْقُـعُ: بــەمانا (القَعْقَـــعُ) دێ کــە باڵندەیــەکی کلــك درێــژو دەنــوك درێــزە، عــەرەب بــە نیــشانەی نەگبـەتی دەزانــن ٥ (جۆرێــکە لــە قەلەڕەشکە).

القَعْقَعَـةُ: خـرم‌و هـوڕی چـەکە ٥ قـرە قـڕی قەلەڕەشـکە ٥ گـرم‌و هـوڕی هەور بەتوندی‌و لێکدان لێکدان.

قَعَمَ السِنوّر قَعْماً: پشیلەکە میواندی.

قَعِـمَ قَعَمـاً: تـاعون‌و پـەتای تـوش بـوو یەکسەر مرد.

قَعِمَ الأنفُ: لوتی خوار بوو ٥ دەشگوترێ: (قَعِمَ فَمُهُ) دەمی خـوار بـوو (فهـو أقْعَـمُ وهي قعماء).

القَعْمَــةُ: (قعمــة المــال) مــاڵی چـاك‌و ناوازەو بەنرخ‌و ڕەسەن.

قَعِنَ الأنفُ قَعَناً: لـوتی زۆر کورت بـوو ٥ (فهو أقْعَنُ).

القَعْنُ: تەشتی هەویر شێلان (قاپێـکی گەورەیە هەویری تێدا دەشێلدرێ).

قَعْنَبَ الأنفُ: لوتەکە خوار بوو.

إقْعَنْبى الرجلُ: پیاوەکە هەردوو دەستی لەســەر زەوی دانــان‌و سمتـی بــەرز کردنەوەو ویستی هەڵبستێتە حەوا.

القَعْنَبُ: لوتی خوارو خێچ.

قَعِيَ قَعـاً: نەرمـەی لـوتی بـەرز بۆتـەوەو سوڕاوە بۆلای نێسقانەکەی ٥ (فهو أقعي وهي قَعْواء).

أقْعى في جلوسه: لـە دانیـشتن دا سمتـی لەســەر زەوی دانــان‌و ڕان‌و قاچــی بەرز کردنەوە.

أقعَى الكلبُ: سەگەکە هەڵتروشکا، سمتی خستە سەر زەویو هەردوو دەستی ڕاست کردنەوە.

أقعى الأنفُ: نەرمە لوتی بەرز بۆتەوەو ئەمجار سوڕاوە بۆلای ئێسقانی.

أقعى فَرَسَهُ: ئەسپەکەی پاشەو پاش گێڕایەوە.

القَعْوُ: بەکرەی دار.

القَعوانُ: دوو پارچە ئاسن یان دوو پارچە دارن میحوەرێکیان لە نێوانداینەو بەکرەیەکیان لەنێوان دێوو دەچێ.

القَعْواء: سمت پوچ یان قاچ باریك.

قَعْوَلَ: واڕۆیشت وەکوو ئەوە بەقاچەکانی گڵ هەڵبگرێ هەرکە قاچی هەڵدێنێتەوە بەسنگی پێی گڵ هەڵدەدا.

قَفِئَتِ الأرضَ قَفْئاً: زەوییەکە گیاو گژو ڕوەکی داوەشاو تێکچو، باران و گڵو خۆڵبارین گیاو گژەکەی داوەشاند.

قَفحَ عن الشَّيْءِ قَفحاً: بێزی لەشتەکە بۆوە.

قَفَفَ الشَّيْءَ: بەقێزو بێزەوە شتەکەی قوت دا ٥ وەکوو چۆن دەرمان بەنابەدڵی دەخورێ.

قَفَدَ لفلان قَفْداً: ئیشی بۆ فلانکەس کرد.

قَفَدَ فلاناً: شەپلاخەی لە پشتەملی فلانکەس دا.

قَفِدَ كل ذي عُنُقٍ قَفَداً: ملی شل بوو یان ملی ئەستوور بوو.

قَفِدَ الرجلُ: پیاوەکە زەعیف بوو جومزگەکانی شل بوون ٥ لەسەر سەرەپەنجەکانی ڕۆیشتو پاژنە پێیەکانی لەزەوی نەکەوتن ٥ (فهو أقفد وهي قفداء).

قَفَرَ الأثرَ قَفراً: شوێنی ئەسەرو دیاردەکە کەوت.

قَفِرَ المالُ قَفراً: ماڵو سامانەکە کەم بوو.

قَفِرَتِ المرأةُ: ئافرەتەکە گۆشتی کەم بوو.

قَفِرَ الرأسُ: سەر قژی کەم بوو، توکی کەم پێوە بوو.

قَفِرَ الطعامُ: خواردنەکە بێ پێخۆر بوو.

أقفَرَ الرجلُ: پیاوەکە کەوتە چۆڵەوانی ٥ نانی بێ پێخۆری خوارد ٥ برسی بوو ٥ لە خزمو کەسوکاری دابڕا.

أقفَرَ الطعامُ: خواردنەکە بێ پێخۆر بوو.

أقفَرَ المكان: شوێنەکە کەسی تێدا نەما چۆڵ بوو.

أقفَرَ الرأسُ: سەر توکی پێوە نەما بێقژ بوو.

أقفَرَ فلانٌ البَلَدَ: فلانکەس وڵاتەکەی بەچۆڵی بینی.

إقْتَفرَ الأثَرَ: بەمانا (قَفرَهُ) دێ.

تَقَفَّرَ الأثَرَ: بەمانا (قَفرَهُ) دێ.

القَفَـارُ: بـەمانا (القَفـرُ) دێ ٥ نـانی بـێ پێخۆر.

القَفْرُ: زەوی بێ ئاو و لەوەڕو درەختو ڕوەكو چۆڵەوانی، خاڵی لـە مـرۆڤو حـەیوانات ٥ دەگـوترێ: (نزلنـا بـبني فلان فبتنا القفـر) چووینە لای خێڵی فلاَن، میوانداریان نەكردین لەساراو چـۆڵ شـەومان بـەرۆژ كـردەوە ٥ هـەروا وشـەی (القفــر) نـاوە بـۆ جوانـەگا كـە لـەدایكی دابـبڕدرێو فێری جوت پێـكردنی بكەن.

القَفْرَةُ: بەمانا (القَفر) دێ ٥ واتە: زەوی چۆڵو سوتەمەڕو.

المِقْفارُ: چۆڵەوانیو سارای سوتەمەڕۆ.

قَفَزَ الظَّبـيُ: ئاسكەكە بازی دا.

قَفَزَ فلان: فلاَنكەس مرد.

قَفِزَ الفرسُ قَفَزاً: ئەسپەكە هەردوو دەستی تـا ئـەژنۆی سپی بـوو بـەلاَم پاشـوی وانەبوو ٥ (فهو أقفز).

تقافَزُوا: بازیان دا.

تَقَفَّزَتِ المرأةُ بالحناء: ئافرەتەكە بەخەنە دەستو قاچی خۆی ڕەنگ كردن.

القافِزَةُ: ئەسپی تیژڕۆ ٥ بۆق.

القُفَـــازُ: دەســـتكێش ٥ بەهـــەردوو دەستكێشەكان دەگوترێ: (قُفَازان).

القُفَّيْـزى: یارییـەكی منداڵانـە، بریتیـه لـەوە دارێـك دەچـەقێندرێو بـازی بەسەردا دەدەن.

القفیــز: پێومرێــكی دانەوێڵـە پێوانـە وەكـوو قـسناغ لـە وڵاتێـكەوە بـۆ وڵاتێـكی تـر ئەندازەكـەی دەگـۆڕێ، لـە وڵاتـی میـصر قـەفیز، نزیكـەی شانزە كیلۆگرامە.

القَفیــزُ مــن الأرض: لـەبواری پێوانـەی زەوی دا سەدو چلوچوار زیراعـە ٥ ئاسنۆكێـكە زمانۆكەی قفڵ دەچێتە ناویەوە.

قَفَسَ الرَّجُلُ: پیاوەكە مرد.

قَفَسَ الشیْئَ: شتەكەی بەزۆر ستاند.

قَفَسَ فلاناً: قژی فلاَنكەسی گرتنو بەرەو خوار ڕایتەكاندن.

قَفَسَ الظَّبْيَ: دەستی ئاسكەكەی بەستن.

قَفِسَ قَنساً: لایەكی نەرمەی لوتی گـەورە بوو ٥ (فهو أقفَس وهي قفساء).

تقافَسَ الرجلان: دوو پیاوەكە عەمبازی یـــەكتری بـــوونو كـــاكۆڵو قـــژی یەكتریان گرت.

الأقفَسُ: هەرشتێك درێـژ بووبێتـەوەو چـــەمابێتەوە ٥ كەسێـــك دایكـــی عەرەب بێو بـاوكی ئاعـەرەب بێ ٥ دەشكوتـرێ: (عبد أقفس) كۆیلەیەكی بەدرەوشتو سەرپێچیكەرە ٥ ئەگەر مێینە بوو دەڵێی: (أمة قفساء).

قفش الرجل قفشا: پیاوەكە لە خواردن دا
کارا بوو، زۆر خۆر بوو.
قَفَشَ الشَيْئَ: شتەكەی هەڵگرت.
قَفَشَ فلاناً بالعصا أو بالسيف: بەعەصا
یان بەشمشێر لە فلانكەسی دا.
قَفَشَ الناقةَ: زوو حوشترەكەی دۆشی.
إقْتَفَشَ العنكبوتُ ونحوهُ: جاڵجاڵۆكەكە
چووە كونەكەی خۆیەوەو دەستو
قاچی خۆی وێك نانو خۆی خڕ
كردەوە.
إنْتَفَشَ العنكبوتُ: بەمانا (إقْتَفَشَ) دێ.
القَنْشُ: جۆرێكە لە زۆر خۆریو خێرا
خۆری.
القَفَشُ: دزو جەردەی فێڵبازو بێ
ویژدان.
قَفَصَ قَنْصاً: چوستو چالاك بوو بازی دا
ە سەركەوتو بەرز بۆوە.
قَفَصَ الأشياءَ: شتەكانی لێك نزیك
كردنەوەو كۆی كردنەوە.
قَفَصَ الظَبْيَ: قاچی ئاسكەكەی
كۆكردنەوەو بەستی.
قَفَصَ اليعسوبَ: شاژنە هەنگەكەی لە
هەنگەلانەكەدا بەداوە دەزو حەبس
كرد بۆئەوەی نەڕواتە دەر.
قَفَصَ المرضُ أو البردُ فلاناً: نەخۆشییەكە
یان سەرماكە ئازاری فلانكەسی دا.
قَفِصَ الفَرَسُ قَنَصاً: ئەسپەكە لە بازدان دا
خۆی گرتەوەو بەتەواوی خۆی
هەڵنەدا.
قَفِصَ فلان: فلانكەس قورگی چوزایەوەو
گەدەی ترشا.
قَفِصَ أصابعُ فلان من البرد: پەنجەی
فلانكەس لەسەرمان چونو گرموڵە
بوون.
تَقَّصَ الظَبْيَ: بەمانا (قَفِصَه) دێ.
تَقَّصَ الثوبَ: قوماشەكەی خەتخەت
كرد.
تقافَصَ الثوبُ: قوماشەكە گوڵەكانی
تێك چرژانو چوونە ناو یەكەوە.
تَقَفَّصَ: كۆبۆوە، چۆوە ناو یەك ە
وێكهاتەوە.
القافِصَةُ: لوتكەی بەرز، هەرشتێك
لەزەوی بەرز بێتەوەو بەحەوادا
بچێ.
القُفَاصُ: نەخۆشییەكە توشی وڵاخو
مەڕو بزن دەبێ قاچیان وشك دەبن.
القفاصة: قەفەزچنی، كەسێك پیشەی
قەفەز چنین بێ.
القَفَصُ: قەفەزی باڵندە تێدا بەند
كردن ە لە شوڕكە داری باریك
بەشاشی دەچندرێ.
القَفّاصُ: قەفەز دروستكەر.
القَفِيصُ و القفيصَة: گاسن؛ ئاسنێكە بۆ
زەوی كێلان بەجوتو گاو هێستر
بەكاردێ.

قَفَطَهُ: چاكەی دايەوە، پاداشی چاكەی دايەوە.

القُفْطانُ: پاڵتۆ، ساقو، پۆشاكێكی پان‌و ئاو دامانە لای پێشەوەی لەسەرەوەڕا بۆ خوارەوەی كراوەیە بەجۆرە پشتێنێك هەردوو لای لێك دەدرێن، لەسەر هەموو پۆشاكەكانەوە لەبەر دەكرێ.

قَفَعَهُ بالمِقْفَعَة قَفْعاً: بەدار لە پەنجەكانی دا بۆ تەمبێ كردن.

قَفَعَ فلاناً عن كذا: فلانكەسی لەو شتە مەنع كرد.

قَفِعَ فلاناً قَفَعاً: فلانكەس هەمیشە سەر شۆڕ بوو.

قَفِعَت الأذنُ: گوێچكەی خڕبوونەوەو دەوران دەوریان وێكهاتەوە.

قَفِعَتِ الرجلُ: قاچەكە پەنجەكانی بەرەو دواوە هەڵگەڕانەوە.

قَفِعَ الكبشُ أو الشاةُ: بەرانەكە یان مەڕەكە دووگی كورت بوو ٥ (فهو أقفع وهي قفعاء).

تَقَّعَ البَرْدُ أو الداءُ أصابِعَهُ: سەرما یان نەخۆشی پەنجەكانی گرمۆڵە كردن‌و چواندونی.

تَقَّعَ الشَيْءَ: شتەكەی خستە ناو سەوی دەم تەسكی بن بلاو.

إِنْقَفَعَ النباتُ: ڕوەكەكە وشك‌و ڕەق بوو.

إِنْقَفَعَ عن الشَيْءِ: خۆی لە شتەكە گرتەوە

تَقَفَّعَ فلان: فلانكەس هەمیشە سەر شۆڕ بوو ٥ وێكهاتەوە.

القُفَاعُ: نەخۆشییەكە دەست‌و پێ گرمۆڵە دەكا.

القَفْعُ: مەتاڵێكە لەدار دروست دەكرێ وەكوو دەبابە وابووە جەنگاوەرەكان چوونە ناویەوە لە ژێریەوە چوونە پێش بەرەو قەڵاو شورە بۆئەوەی كونی بكەن‌و بچنە ناوییەوە.

القَفْعَاءُ: ڕوەكێكە ئەڵقە ئەڵقە دەوەستێ.

القَفْعَةُ: (قفة واسعة الأسفل ضيقة الأعلى) سەویەكە بنكی پان‌و پۆڕو دەمەكەی تەسكە.

المِقْفَعَةُ: دارێكە دەسكی هەیە پێی لە پەنجە دەدرێ.

قَفَّ الشَيْءُ قَفّاً: شتەكە وێكهاتەوە.

قَفَّ الثوبُ: قوماشەكە دوای شتنی وشك بۆوە.

قَفَّ الشَعرُ: لەترسان مووەكانی گرژ بوون.

قَفَّ الصيرفي: كابرای پارە گۆڕەوە لەناو پەنجەكانی دا دیرهەمی دزین.

قَفَّت الأرضُ: زەوییەكە ڕوەكەكانی وشك بوونەوە.

قَـفَّ فـلانٌ: فلانكەس كەوتە لـەرزەو شەقەتۆڵەو گرژبوو.

أقَفَّتِ العينُ: چاوەكە فرمێسكی ڕژانـدو ڕشێنەكەی بەرز بوونەوە.

قَفَّت السائمة: حەیوانـە بەرەڵاكراوەكـە بـۆ لـەوەڕان لەوەڕەكـەی بـە وشـكی دەست كەوت.

قَفَّـت الدجاجَـةُ: مریـشكەكە لەهێلكـە چووەوە.

القَفُّ: پشتی شت.

القُفُّ: كورت ◊ تەپۆڵـكەو گـردی ڕەقو پتەو ◊ هەوری ڕەشی گەورە ◊ كونی پـاچ ئـەوەی كلكەكـەی تێـدەخرێ ◊ پیاوی خوێڕیو هەتیومچە.

القَفّـاف: پارەگۆڕەوەیـەك زۆر بتـوانی دیرهەم لەنێوان پەنجەكانی دابدزێ ◊ زەمبیـل دروسـتكەرو بەچـنە دروستكەر، بەچنە چن.

القَفّـاتُ: جەماعـەتو كۆمـەڵ (قَفّـان الشَّيْ) بەدواداچوونو هەوڵدان بـۆ زانینـی شـت ◊ كـاتو وەرزی شـت ◊ دەشكوترێ: (أتيتهُ على قفّـان ذلـك) بەشوێن ئەوەدا هاتم بۆلای.

القَفَّةُ: پیاوی جەستە بچوك ◊ لەرزینی جەستە بەهۆی لەرزو تاوە.

القُفَّـةُ: پـاڵتۆی گـەورە ◊ زەنبیـل ◊ بەلـەمی بـچكۆلە كەلـەناو ڕوبـارو دەریاچـەی بـچوك دا بـەكار دەهێندرێ.

القِفَّـةُ: لـەرزینو چـۆقە چۆقێـكە لەناكامی لەرزوتاوە توشی جەستە دەبێ ◊ ئـەو پیـساییەی یەكـەمجار لەگەدەی منداڵ دێتە دەر.

القَفِيـفُ: ڕوەكـی وشـكەوەبوو قانگەلاشك.

قَفْقَـفَ: بـەهۆی سـەرمای زۆرەوە جەسـتەی وەچۆقەچـۆق كـەوت ◊ ددانی وەشەقشەقە كەوتن.

قَفْقَفَ النبتُ: ڕوەكەكە وشك بوو.

تَقَفْقَفَ: بەمانا (قَفْقَفَ) دێ.

القَفْقـافُ: ڕوەكـی وشـكەوە بـوو، قانگەلاشك

القَفْقَـفُ: شـەویلە ◊ (قَفْقَفـان) هـەردوو شەویلە.

قَفْقَفا الطائر: هەردوو باڵی باڵندە.

قَفَلَ الفرسُ قفولاً: ئەسپەكە لاواز بوو.

قَفَـلَ الجلـدُ أو الـشجرَ: پێـستەكە یـان درەختەكە وشك بوو.

قَفَلَ من السفر: لەسەفەر گەڕایەوە.

قَفَلَ في الجبل: بەكێوەكەدا هەڵگەڕا.

قَفَلَ الطعامَ قَفْلاً: خواردنەكەی كۆكردەوە.

قَفَلَ الشيئَ: شتەكەی مەزەندە كرد.

قَفَلَ القومَ بعينه: چاوی بەدوا خەڵكەكەدا گێڕا.

أَقْفَلَ الجيشُ: سوپاكه گەڕايەوه.

أَقْفَلَ البابَ: دەرگاكەی داخست.

أَقْفَلَ القومَ من مَبْعَثِهِم: خەڵكەكەی گێڕايەوه.

أَقْفَلَ على كذا: كۆی كردنەوه.

أَقْفَلَ في الطريق: له ڕێگادا چاوی بەدوودا گێڕان.

أَقْفَلَ الشَّيْئَ: شتەكەی وشك كردەوه.

أَقْفَلَ العَطَشُ أو الصوم فلاناً: تينوايەتی يان ڕۆژو فلانكەسی لاواز و وشك كردەوه.

أَقْفَلَ المال: ماڵەكەی بەكۆ و بەيەكجار دايه.

تَقَفَّلَ في الجبل: بەكێوەكەدا سەركەوت.

إستَقْفَلَت يدا فلان: فلانكەس چروك‌و ڕژد بوو.

القافِلَةُ: كاروانی بەرێكەوتوو بۆ سەفەر يان لەسەفەر گەڕاوه ٥ (بەمەرجێ كاروانەكە قەرەبالغ بێ‌و ولاخ‌و كەل‌وپەلی زۆريان پێ‌بێ).

القَفَّالُ: قفڵ دروستكەر يان قفڵ فرۆش.

القَفْلُ: درەختی وشك.

القُفْلُ: قفڵ: كه دەرگای ماڵ‌و سندوق‌و شتی وای پێ دادەخرێ‌و بەسويچ‌و كليل دەكرێتەوه ٥ (ك: أقفال وقفول).

القَفْلَةُ: پێدانی شتی زۆر بەكۆ و بەيەكجار.

القُفَلَةُ: كەسێك هەرچی ببيسێ لەبەری بكاو لەزەينی خۆيدا هەڵی بگرێ ٥ كەسێك گومانی بۆ شتێك بچێ‌و گومانەكەشی ڕاست دەرچێ.

القَفِيلُ: درەختی وشكەوەبوو، پێستی وشكەوەبوو ٥ قامچی ٥ شيو و دۆڵی تەنگ كەنەتوانی بەناويدا باز بدەی.

القيفالُ: ڕەگێكه له قۆڵدا لەديوی دەرەوه.

المُتَقَفِّلُ: (رجل مُتَقَفِّلٌ) پياوێكی ڕژدو دەست قوچاوه.

قَفَنَ الرجل: پياوەكه مرد.

قَفَنَ الكلبُ: سەگەكه دەمی تێ خست.

قَفَنَ الشَّيْئَ قَفْناً: بەقەمچی يان عەصا لێی دا.

قَفَنَ الشَّاةَ ونحوها: له پشتەملەوه مەڕەكەی سەربڕی.

قَفَنَ رأسَهُ: بۆ زێدەڕۆيی لەمانای (قَفَنَ) دێ.

القَفِينَةُ: مەڕ يان حوشتر: كه له پشتەملەوه سەر ببڕدرێ.

قفاهُ قَفْواً: له پشتەملی دا.

قفى الشَّاةَ ونحوها: مەڕەكەی له پشتەملەوه سەربڕی.

قَفَى الشَّيْءَ أو الأثَرَ: شوێن شتەکە کەوت، بەدو شوێنەوارەکە دا گەڕا.

قفا الله أثَرَهُ: خودا شوێنەواری فەوتاندو ناسەواری بڕیەوە.

قفا فلاناً بأمر: فلانکەسی تایبەت کرد بەکارێکەوە.

قفا فلاناً: کارێکی ناشیرینی پاڵ فلانکەس دا.

قفا السيلُ العُشْبَ: لافاوەکە گڵو خشتو خاڵی خستە سەر گیاو گژەکە وای لێ کرد بە کەڵکی خواردنی ئاژەڵ نەیە.

قفي قَفْياً: بەمانا (قفا) دێ.

أقفى الرجلُ: پیاوەکە خۆراکی ناوازەو هەڵبژاردەی خوارد.

أقفى به: ڕێزی لێ گرت.

أقفى فلاناً بأمر: فلانکەسی هەڵبژارد بۆ کارێك.

أقفى فلاناً على غيره: فلانکەسی پاساو دایەوە بەسەر کەسانی دیکەدا.

قَفَّى على الشَّيْءِ: شتەکەی داپۆشی، فەوتاندی لای برد.

قَفَّى الشِّعْرَ: سەرواى بۆ شیعرەکە ڕێکخست.

قَفَّى فلاناً: فلانکەسی شوێن فلانکەسی خست.

قَفَّى على أثره بفلان: بەشوێن ئەودا فلانکەسی هێنا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾.

أقتفاه: شوێنی کەوت.

إقْتَفَى الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵبژارد.

إقْتَفَى فلاناً بأمر: فلانکەسی بۆ کارێك هەڵبژارد ٥ دەگوترێ:

إقْتَفَى بفلان: خۆی تایبەت کرد بەفلانەوە.

تقافى الناقةَ: سواری پشتی حوشترەکە بوو.

تقافى الأكمةَ: چووە سەر گردەکە.

تقافى فلاناً: بوختانی بۆ فلانکەس کرد.

تَقَفَّى به: پێشوازی لێ کردو پێی خۆشحاڵ بوو.

تَقَفَّى الدَّابَّةَ بالعصا: بەگۆچان لە پشتەملی وڵاخەکەی دا.

تَقَفَّى فلاناً: شوێن فلانکەس کەوت.

تَقَفَّى الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵبژارد.

إستقفاه: بەشوێنی دا ڕۆیی بۆ ئەوەی شوێن پێی بسڕێتەوە.

القافِيَةُ: پشتە مل ٥ کۆتایی هەرشتێك ٥ لەبواری شیعردا بەو پیتانە دەگوترێ: کە بە بزوێن دەست پێ دەکاو بەشوێنیدا پیتی بێ بزوێن دێن لەکۆتایی دێڕە شیعرەکە.

القَفَا: پشتەمل ٥ (وقفا کل شيء) دواوەیەتی.

القَفَاوَةُ: ئەو خواردن‌و خواردنەوانەن کە بۆ ڕێزلێنان لە میوان پێشکەش دەکرێ.

القَفْوُ: گڕ و تەپ‌و تۆزێکە لەسەرەتای باران بارین دا هەڵدەستێ ٥ گەنین‌و خراپبوونی گژوگیا بەهۆی ئەوەی ژێر لافاو کەوتون.

القِفْـوَةُ: هەرشتێـک هەڵبـژێری ٥ هەڵبـژاردە ٥ هەرشتێـك بکرێتـە هۆکار بۆ ڕێزلێنان لە میوان.

القُفْيَـةُ: چاڵێـکە: ڕاوکـەر خـۆی تێـدا حەشـار دەدا بۆئـەوەی فرسـەت لـە نێچیر بێنێ.

القَفِيَةُ: زێدەو پاساو دانـەوە ٥ دەڤـەرو ناحیـە ٥ مـەڕ: کـە لـە پشتەملەوە سەربڕابێ ٥ هەروا ناوە بۆ کەسێـك شوێن داب‌ونەریتی باوك‌و باپیرانی خۆی کەوتبێ ٥ دەگوترێ: (هو قَفِيـة آبائه).

قَلَبَ الشَّيْءَ قَلْباً: شتەکەی هەڵەوگێر کـرد ٥ لای سـەروی هێنایـە خـوارو لای خوارەوەی بـردە سـەروی، یـان چـەپی کـردە ڕاسـت‌و ڕاسـتی کـردە چـەپ ٥ دەشگوترێ: (قَلَبَ الأمر ظهْراً لبطن).

قَلَبَ فلاناً عما يريـد: فلانکەسـی لادا لـەو شتەی مەبەستی بوو.

قَلَـبَ الله فلانـاً اليـه: خـودا فلانکەسـی مراند.

قَلَـبَ للقـومِ قَلِيبـاً: چاڵی بـۆ خەڵـکەکە هەڵکەند.

قَلَبَ الداءُ فلاناً: نەخۆشییەکە توشی دڵی فلانکەس بوو ٥ لەدڵی دا.

قَلِـبَ قَلَبـاً: لێـوی هەڵـگەڕاوەبوو ٥ دەگوترێ: (قَلِبتِ الشَّفَة) (فهـو أقلـب وهي قلباء).

قُلِبَ فلان: فلانکەس دڵی ئازاری پێـگەیی ٥ (فهو مقلوب).

قُلِبَتِ الدَّابَّةُ: وڵاخەکە دەردە دڵی توش بوو تۆپی.

أَقْلَبَ الخُبـزُ: نانەکە کاتی ئـەوەی هات هەڵەو گێڕ بکرێ.

أَقْلَـبَ القـومُ: خەڵـکەکە وڵاخـەکانیان تووشی دەردە دڵ هاتن.

أَقْلَبَ العِنَبُ: ترێیەکە ناوەکـەی وشـك بوو بووبە مێوژ.

أَقْلَـبَ الخُبـزَ: نانەکـەی هەڵـگێڕایەوە بۆئەوەی دیوی ناوەوەشی ببرژێ.

قَلَّـبَ الـشَّيْءَ: بـۆ موبالەغـە لـەمانای (قَلَبَ) دێ ٥ دەگوترێ:

قَلَّبَ الأُمُورَ: لەئاکام‌و دواڕۆژی کارەکان ورد بۆوە.

إِنقَلَـبَ: بـۆ موتاوەعـەی (قَلَبَـهُ) دێ ٥ گەڕایـەوە بـۆ دواوە ڕۆیـی پـشتی هەڵکرد.

تَقَلَّبَ في الأمور: بە ویستی خۆی دەستی وەردایە کاروبارەوەو ئاڵ وگۆڕی تێدا کردن ٥ دەگوترێ: (فلان يتقلب في أعمال السلطان) ٥ فلانکەس دەست لەکاروباری پاشاوە دەدا.

تَقَلَّبَ في البلاد: بەناو ولات دا گەڕا ٥ هاتوچۆی کرد.

الإنْقِلاب: کودەتا ٥ هەڵگێڕانەوەی شت لە بارێکەوە بۆ بارێکی تر ٥ گۆڕانکاری لە دەسەڵات دا؛ لابردنی کۆمەڵێك لە فەرمانڕەواو دەسەڵاتدارو دانانی کۆمەڵێکی تر، یان هەر ئەوانەی کە فەرمانڕەواکان لادەبەن خۆیان دەسەپێنن ٥ لە زاراوەی جوگرافی دا (الإنقلاب) بریتیە لە گەڕانەوەی خۆر لەو پەڕی مەودای خۆیەوە بەرامبەر زەوی ئەم حاڵەتەش ساڵی دووجار ڕودەدا جارێکیان لە سەرەتای وەرزی زستان دا جارێکی تریشیان لەسەرەتای وەرزی هاوین دا.

القالَبُ: قاڵب؛ جا قاڵبی خشتو بلۆك بێ یان قاڵبی ئاڵتونو شتی تر بێ.

القالِبُ: بەمانا (القالَبُ) دی ٥ خورمای گەیشتوی سورهەڵگەڕاو.

القُلابُ: دەردێکە تووشی دڵ دەبێ.

القَلْبُ: دڵ.

قَلْبُ كل شيئٍ: ناوەڕاستی شتو کاکڵەی شت.

قَلْبُ النخلة: کرۆکی دارخورما.

قَلْبُ الشجر: کرۆکی درەختو ئەوەی کە نەرمەو وەکوو پشوو وایە ٥ دەگوترێ: (رَجُلٌ قلبٌ): پیاوێکی وەجاخزادەو ڕەسەنە.

القُلْبُ: کە بۆ درەختو دارخورما بەکارهات بەمانا (القَلْبُ) دێ واتە: کرۆکی درەختو دارخورما ٥ بازنەی یەك نەخشو شێوە.

القَلَبَةُ: هەنگاوتن بەقولاب.

القُلَّبُ: کەسێك زۆر ئەمبەرو ئەوبەرو ئاڵوگۆڕ بکا ٥ دەگوترێ: (رجل حُوَّلٌ قُلَّبٌ) پیاوێکە لێزانو شارەزایە بەگۆڕانی کاروبارەکان.

القَلُوبُ: بەمانا (القُلَّبُ) دێ.

القَليبُ: بیر.

المِقْلَبُ: پاچێکە زەوی کشتوکاڵی پێ هەڵەوگێڕ دەکرێ.

المَقْلَبُ: فرتوفێڵ.

المَقْلوبُ: کەسێك تووشی نەخۆشی دڵ بووبێ ٥ دەشگوترێ: (كلامٌ مَقْلوبٌ) قسەیەکە لە ڕێڕەوی خۆی لادراوە.

قَلِتَ قَلَتاً: ڕوبەڕوی لەناوبردن بۆوە ٥ داوەشا.

قَلِتَ فلان: فلانكەس لاواز بوو، گۆشتی كەم بوو.

أَقْلَتَهُ: ڕوبەڕوی لەناوچونی كردەوە ○ دەگوترێ:

أَقْلَتَهُ السفرُ البعيدُ: سەفەری دوور خستیە حاڵەتی هیلاكەتەوە ○ دایوەشاندو تێكی دا، ڕزاندی گەناندی.

القَلْتُ: چاڵو قوڵكە لەبەردا ○ بەرداو ○ دەگوترێ:

قَلْتُ السيل: چاڵاو و بەرداو.

قَلْت الخاصِرَة: قولایی كەلەكە.

قَلْتُ العين: قوڵكەی چاو.

قُلْت الركبة: ڕەفیسك ○ (رجل قَلْتٌ) پیاوێكی گزو كۆڵەوار.

القَلْتَةُ: نێوان دوولای سمێڵ.

المِقْلاتُ: ئافرەتێكە منداڵی بۆ ڕانەوەستێ ○ یان ئافرەتێك یەكجار منداڵی ببێ‌و ئیتر لەسك بوەستێتەوە.

المَقْلَتَةُ: شوێنی تێدا فەوتان‌و خەتەرناك ○ شوێنی ترسناك.

قَلِحَتِ السِّنُّ قَلَحاً: ددانی ڕەنگیان گۆڕا بەوەی كەوا بەڵخی زەرد یان سەوز دایپۆشین ○ (فهو أقلح وهي قلحاء).

قَلَّحَ الرجلَ: چارەسەری زەردبوونی ددانی فلانی كرد.

الأَقْلَحُ: قالۆنچە.

القُلاحُ: بەڵخی زەرد یان سەوز كە ددان دادەپۆشێ.

القِلْحُ: پۆشاكی چڵكن.

قَلَدَ الشَّيْءَ قَلْداً: شتەكەی چەماندەوە ○ دەگوترێ:

قَلَدَ الحديدَةَ: ئاسنەكەی چەماندەوە بەسەر شتەكەدا.

قَلَدَ الحبلَ: حەبلەكەی بادا.

قَلَدَ الماءَ في الحوض: ئاوەكەی لەحەوزەكەدا كۆكردەوە.

قَلَدَ الحمى فلاناً: فلانكەس هەموو ڕۆژێ تای لێ دێ.

قَلَدَ الزرعَ: كشت‌وكاڵەكەی ئاو دا.

أَقْلَدَ البحرُ عليهم: ئاوی دەریاكە دایپۆشین‌و غەرقی كردن.

قَلَّدَ القِلادَةَ: ملوانكەكەی كردە ملی.

قَلَّدَ البدنة: شتێكی لەملی حوشترەكە كرد بۆئەوەی بزاندرێ كە حوشتری دیاری‌و قوربانییە.

قَلَّدَ فلاناً السيفَ: حەمایەڵی شمشێرەكەی لەمل كرد.

قَلَّدَ فلاناً نِعْمَةً: ئازو نیعمەتی بەخشی بەفلان ○ پیاوەتی لەگەڵ فلانكەس كرد.

قَلَّدَ قِلادة سوءٍ: هەجوی فلانی كرد جوێنی پێدا.

قَلَّدَ فلاناً الأمرَ أو العملَ: کارەکەی خستە ئەستۆی فلاّن.

قَلَّدَ الشَّيْخُ حَبْلَهُ: پیرەمێردەکە بەهۆی پیری خەرەفاوییەوە گوێی لێ ڕاناگیرێ‌و هیچی بەقسە ناکرێ.

قَلَّدَ فلاناً: شوێن ڕێبازی فلاّنکەس کەوت لە گوفتارو کرداردا بەبێ لێکۆڵینەوەو وردبوونەوە ٥ دەشگوترێ: (قَلَّدَ القِردُ الإنسانَ) مەیمونەکە لاسایی مرۆڤی کردەوە.

تَقَلَّدَ القِلادَةَ: ملوانکەی لەمل کرد.

تَقَلَّدَ السَّيفَ: شمشێری لەشان کرد.

تَقَلَّدَ الأمرَ: کارەکەی لەئەستۆ گرت.

إقْلَوَّدَهُ النُّعَاسُ: هەنۆزو خەوەنوچکە بەسەریدا زاڵ بوو.

الإقليدُ: ئەڵقەیەکە دەکرێتە لوتی حوشتر ٥ کلیل ٥ مل ٥ (ك: أقلاد).

التَّقاليد: دابونەریت کە چیناوچین پاشینە لە پێشینە وەری دەگرێ.

القِلادَةُ: ملوانکە لە زێڕو زیو متومیرو و شتی بەنرخ ٥ ویسامی ڕێز لێنانە حوکمەت‌و فەرمانڕەوا دەیبەخشێ بەکەسانێکی لێهاتوو لەبوارێک دا ٥ (ك: قلائد).

قلائد الشعر: شیعری نەمر شیعرێک کە بەدرێژایی ڕۆژگار لەبیر نەچێتەوەو لەدڵی خەڵک دا بێ.

القَلْدُ: بازنەی بادراوو لەزیو دروستکراو.

القِلْدُ: بەشە ئاو بۆ ئاودێری کشت‌وکاڵ ٥ دەگوترێ: (سَقَيْنا أرضنا قِلدها) زەوییەکەمان بە بەشەئاوی خۆی ئاودێر کرد ٥ (وسقتنا السماء قِلْداً كل أسبوع) هەموو هەفتەیەک ئاسمان برە ئاوێکی بۆ باراندوین ٥ دەشگوترێ: (أعطيته قِلد أمري) کاروباری خۆم پێ سپاردووە.

القَلْداءُ: (ناقة قَلداء) حوشترێکی مل درێژە.

القَلُّودُ: بیرێک ئاوی زۆر بێ.

القِليد: گەنجینە ٥ مەخزەن.

القَليدُ: شریت ٥ دەشگوترێ: (حبل قليد) حەبلی بادراو.

المِقْلادُ: گەنجینە ٥ عەمبار ٥ کلیل ٥ (ك: مقاليد) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ﴾ ٥ دەشگوترێ: (ألقيت اليه مقاليد الأمور) کاروبارەکان‌و ئەنجام دانیان خراونەتە ئەستۆی ئەو.

المِقْلَدُ: بێزنگ: ئامێری پێوانە ٥ داس ٥ کلیل.

رَجُلٌ مِقْلَدٌ: پیاوێکە گەیشتۆتە تەمەنی کامڵی.

المِقَلَّدُ: شوێنی ملوانکە ٥ شوێنی قایشی

شمشێرو شتی وا لەناو شان دا ٥ ئەسپی پێشکەوتوو لە گۆڕەپانی پێشبڕکێ دا .

مُقَلَّداتُ الشِّعر: شیعری نەمر.

المَقْلودُ: حەبلی بادراو و گشت کراو ٥ (سِوارٌ مَقْلودٌ) بازنەی باهەڵدراو.

قَلَزَ الجرادُ قَلْزاً: کوللەکە کلکی لەزەوی چەقاند.

قَلَزَ فلان: فلانکەس شەل بوو.

قَلَزَ العصفور ونحوه: چۆلەکەکە بازی دا.

قَلَزَ فلانٌ: فلانکەس بەهەلمزین ئاوی خواردەوە.

قَلَزَ بالشيئ: شتەکەی فڕی دا.

قَلَزَ فلاناً: لەفلانکەسی دا.

قَلَزَ فلاناً أقداحاً: چەند پیالەیەکی شلەمەنی بە فلانکەس خواردەوە.

قَلَّزَ الجرادَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (قَلَزَ) دێ.

إقْتَلَزَ الكأسَ: پیالەکەی هەڵقوڕاند.

تَقَلَّزَ: چوستو چالاك بوو.

تَقَلَّزَ الوَعْلُ: کەڵەکێویەکە بازی دا.

القَلْزُ: (رجل قَلْزٌ) پیاوێکە زەعیفو لاوازە.

القِلُزُّ: پیاوی بەهێزو توانا ٥ مس کە ئاسن کاری لێ نەکا.

قَلْزَمَ فلان: فلانکەس هاتو هاواری کرد ٥ خوڕێو بەدڕەوشت بوو.

قَلْزَمَ الشَّيْئَ: شتەکەی قوت دا هەڵیلوشی.

تَقَلْزَمَ فلان: بەهۆی بەخیلیو چاوچنۆکی مرد.

تَقَلْزَمَ الشَّيْئَ: بەمانا (قَلْزَمَهُ) دێ.

القِلْزِمُ: بەدڕەوشتو لەئیم.

القُلْزُمُ: شارێکی کۆنە، ئێستا شاری سویس لە میصر لە شوێنی ئەو شارە بنیات نراوە ٥ (بحر القُلْزُم) دەریای سور.

قَلَسَت نفسُه قَلساً: نەفسی خراپ بوو.

قَلَسَ الرجلُ قَلْساً وقلساناً: پیاوەکە پڕبەدەمی خواردنو خواردنەوەی هێنایەوە، قرقێنەی هاتەوە.

قَلَسَ الإناءُ ونحوه: قاپەکە، بەرمیلەکە، مەنجەڵەکە سەرڕێژی کرد ٥ دەگوترێ: (قَلَسَ البحر بالزبد) دەریا کەفی فڕێ دا.

قَلَسَت الطَّعْنَةُ بالدم: زەبرەکە خوێنی دەرهێنا.

قَلَسَ فلان قَلْساً: فلانکەس زۆری بیرە خواردەوە ٥ ڕەقصو سەمای کرد لە خۆشیا ٥ گۆرانی چاکی گوت.

قَلَسَت السحابة الندى: هەورەکە شەونمی هاویشت.

قَلَسَ النحلُ العَسَلَ: هەنگەکە هەنگوێنەکەی خواردەوە.

قَلَّسَ لفلان: دەستی بۆ فلان خستە سەر سنگیو ملکەچی بۆ نواند.

قَلَّسَ فلان: فلانکەس دەفی لێداو گۆرانی گوت ٥ یاری غەمڕەوێنی ئەنجام دا بۆئەوەی بینەران کەیفو شادیی ڕویان تێ بکا.

قَلَّسَ فلاناً: قەلەنسووەو فێسی لەسەری فلانکەس کرد.

تَقَلْنَسَ: قەلەنسووەی لەسەر نا.

الإنْقَليسُ: ماسییەکە وەکوو مار دەچێ پێی دەگوترێ: (ثعبان السمك).

القَلْسُ: ڕشانەوە، ڕشو ٥ حەبلێکی ئەستوورە بۆ کەشتی بەکار دەهێندرێ ٥ (ك: أقلاس).

القَلاَّسُ: قەلەنسووە دروستکەر، وەستای قەلەنسووە ٥ دەشگوترێ: (بحر قلاّس) دەریایەکە کەف فڕێ دەدا.

القَلَنْسُوَةُ: فێسێکە، کڵاوێکە هەمەجۆرە، پۆشاکی سەرە ٥ (ك: قلانس و قلانيس).

القَلِيسُ: هەنگوین.

المُقَلِّسُ: ئەو کەسەی یاری غەمڕەوێن ئەنجام دەدا ٥ یاری وادەکا غەمو خەفەتی بینەران بڕەوێنێ.

قَلَصَ الشَّيْئُ قلوصاً: شتەکە نزیك بۆوەو هاتەپاڵی ٥ وێکهاتەوە.

قَلَصَ الثوبُ بعد الغسل: قوماشەکە دوای شتن تێچوو وێکهاتەوەو کورتو تەسك بۆوە.

قَلَصَ الظِلّ عني: سێبەرەکە هەڵکشایەوەو کەم بۆوە.

قَلَصَت الشفَةُ: لێوەکە هەڵگەڕایەوە.

قَلَصَ البِئرُ أو الغدير: بیرەکە یان زەلکاوەکە زۆربەی ئاوەکەی ڕۆچوو.

قَلَصَ القومُ: خەڵکەکە خڕبوونەوەو ڕەویان کرد.

قَلَصَ الرجلُ: پیاوەکە ڕۆیشت.

أقْلَصَت الناقَةُ: حوشترەکە شیری تێدا نەماو وشکی کرد.

قَلَّصَ الشَّيْئَ: بەمانا (قَلَصَ) دێ.

قَلَّصَ الدرعُ: زرێیەکە وێکهاتەوە.

قَلَّصَت الدوابُ: وڵاخەکان پەلەیان کرد لە ڕۆیشتن داو بەردەوام بوون.

قَلَّصَ بين الرَجُلَين: دوو پیاوەکەی لێك جیاکردنەوە لەشەڕو جنێو بەیەکدان.

قَلَّصَ ثوبه: کراسەکەی هەڵکرد.

تقَلَّصَ الشَّيْئُ: بەمانا (قَلَصَ) دێ.

القَلْصَةُ: (قَلْصَةُ البئر) هەڵقوڵانی ئاو لەناو بیردا.

القَلاَّصُ: حوشتر دۆش ٥ (ماء قلاّص) ئاوی هەڵقوڵاو و بەرزەوە بوو.

القَلوصُ من الإبل: جوانوە حوشتری تێکسمڕاو تا دەگاتە تەمەنی

نۆسالّی ◦ لەو تەمەنە بەو لاوە پێی دەگوترێ: (النّاقة) ◦ بێچوە نوعامە ◦ بێچوە حوبارا.

المُقَلَّصُ: (فرس مُقَلّصٌ) ئەسپێكی قاچ درێژو گەدە بچوكە.

القِلّيطُ: قۆڕی.

القَليطُ: گونهاوساو، گون قۆڕو گون زل.

القَلِيطَةُ: بەمانا (القَلِيطُ) دێ.

قَـلاووز: (مـسمار قـلاووز) بزمـاری بورغی، كە بە بادان ڕۆدەچێ نـەك بە داكوتان.

قَلَعَهُ قَلْعاً: دەری هێنا، هەڵی كەند.

قَلِعَ الراكبُ: سوارەكە نـەیتوانی لەسـەر زینەكە خۆی بگرێ.

قَلِـعَ المُـصَارِعُ: زۆرانبازەكـە لـەكاتی زۆرنبـازیو بەربـەرەكانی قاچـی چەسپاو نەبوونو خۆی نەگرت.

أقْلَـعَ الـشَّيْئُ: شـتەكە دەركـەوتو پەردەی لەسـەر لاچوو ◦ دەگـوترێ: (أقْلَعَ السَّحابُ) و (أقْلَعَت الغمةُ).

أقْلَعَت السماءُ: ئاسمان لە باران باراندن وەسـتایەوە ◦ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَيَا سَمَاء أَقْلِعِي﴾.

أقْلَعَ عن الأمر: وازی لـە كارەكـە هێنا دەستی لە ئیشەكە هەڵگرت.

أقلعت عنـه الحُمـیّ: لەرزوتاكـە وازی لێ هێنا تووشی نەبۆوە.

أقلَعَ الملاحُ السفينةَ: كەشتیوانەكە ئاڵای كەشتیەكەی بـەرز كـردەوەو ئامـادە بوو بۆ ڕۆیشتن.

أقْلَـعَ المدينـةَ: شـارەكەی وا دروسـتكرد وەكوو قەڵاو شورا قایمو پتەو بێ.

قَلَّعَهُ: بۆ موبالەغە لەمانای (قَلَعَهُ) دێ.

إقْتَلَعَهُ: بەمانا (قَلَعَهُ) دێ.

إقْتَلَعَ الشَّيْئَ: شتەكەی ڕفاند.

إنْقَلَعَ: بۆ موتاوەعەی (قَلَعَ) دێ.

إنْقَلَعَ البعيرُ: حوشـترەكە ساغو سـەلیم بوو كەوتو مردار بۆوە.

تَقَلَّـعَ في مِـشيته: لـە ڕۆیـشتن دا مامناوەنـدیی بـوو ◦ ڕۆیـشتنەكەی بەجۆرێـك بـوو وەكـوو ئـەوە لەبەرزاییەوە داپەڕێتە خوار.

القِلاعُ: شیراعی كەشتی.

القُـلاعُ: نەخۆشـیەكە توشـی ئـاژەل دەبێو لەناكاوێـك دەكـەوێو مـردار دەبێتـەوە ◦ قـورگ كـەناوی تێـدا نامێنـێو وشـك دەبێتـەوەو شـەقار شەقار دەبێ ◦ نەخۆشییەكە تووشی منـداڵی بـچوك دەبـێ، دیاردەكەشـی ئەوەیە خاڵی سپی لـەدەمو قورگیـدا پەیـدا دەبـن، ئـەم نەخۆشـییە دەتەنێتەوە.

القُلاعَـةُ: بەردێـكی گـەورە، دركـە شاخێـكە لەناو سارادا ◦ بەردێك یان

کەمـــسەکە گــڵ کـــە لـــەزەوی هەڵدەکەنـــدریٚو دەهاوێـــزرێ ٥ دەگـوترێ: (رمـاه بِقُلاعـة) کەمسکە گڵ یان بەردێـکی پێدا دا ٥ یـان بە بەڵگەیەکی بەهێز بێدەنگی کرد.

القَلْـعُ: تێشوی شـوانو پێداویـستی ٥ چەکوچو تەشوێی وەستای دیوار.

القِلْـعُ: شـیراعی کەشـتی ٥ (ك: قُلـوع وقِلاع و قِلَعَة).

القُلْـعُ: پیـاوی بـەتوانا بـۆ ڕۆیـشتنو خۆشڕۆ.

القَلَعُ: ئەوکاتەی لەرزوتا دەڕەوێتەوە ٥ ئـەو کرێـژو پـرژو شـتانەی لەسـەر پێستی گروێ دەردەکەون.

القَلِـعُ: (شـیخ قَلِـعٌ) پیرەمێردێـکە بەهێواشی ڕاست دەبێتەوە.

القَلْعَـةُ: قـەڵا، دژوعاصـی لـە کێـودا ٥ نەمامو تولە درەخت کە لـە دارەکە دەگرێتـەوە بـۆ ڕوانـدنو شـتی وا ٥ ئـەو دارخورمایـەی لـە ڕەگـەوە هەڵدەکەندرێ.

القَلِعَةُ: درز.

القُلْعَةُ: پیاوی زەعیفو لاواز ٥ پیاوێـك خـۆ بەســەر زینـەوە نـەگرێ ٥ درەختێك لە ڕیشەوە هەڵکەندرابێ ٥ مـاڵو سـامانی تەمـەن کـورت، کالآیـەك زۆر نەمێنێتـەوە ٥ مـاڵی بەئامانـەت وەرگـیراو ٥ دەگـوترێ: (الـدنیا دار قلعـه) دونیـا شـوێنی گۆڕانکارییـە ٥ (هو علـی قُلعـة) ئـەو لەسەر سەفەرە ٥ (هـو مجلس قلعـة) خانوەکەمان شوێنی کاتییـەو مڵـکی خۆمان نیە.

القَلْعِـيُّ: ڕەصاصـی بـاش: کـەزۆر سـپی بێ.

القَلاَّعُ: پۆلیس ٥ ئەو کەسەی لای پاشا بەخراپە باسی خەڵك دەکاو دژیان دەدوێ ٥ گۆڕ هەڵدەرەوەو کفن دز ٥ درۆزن.

القَلوعُ: (قوس قلوع) کەوانێـکە زووزوو لەجەمـــسەری خــۆی دەردەچـێو هەڵدەگەڕێتەوە.

المِقْلاعُ: قۆچەقانی ئەو ئامێرەی بەردی پێ دەهاوێژرێ.

المَقْلـــوعُ: ئـــەو کەســـەی نەخۆشـــی (القُلاع)ی توش دەبێ.

قَلَفَ الشجرة وغیرها قَلْفاً: توێـکڵەکەی لە درەختەکە داماڵی.

قَلَفَ الظفر: نینۆکەکەی لەبن ڕا دەرهێنا.

قَلَفَ الخاتِن القلفة: خەتەنەکەرەکە پێستی سەرە وانێـکی منداڵەکەی لێ کردەوە.

قَلَفَ الدَّنَّ ونحوه: پەردەی لەسەر کۆڵینەکە هەڵدایەوە.

قَلَفَ السفینة: کەشـتیەکەی ئامـادە کـردو

کون‌و کەلەبەرەکانی بەلیف‌و توێکڵە دار گرتن‌و بەقیر روکەشی کرد ◦ (فهو مقلوف وقليف).

قَلِفَ قَلَفاً: خەتەنە نەکراوە، یان پێستی سەری وانێکی گەورە بوو ◦ (فهو أقلف).

قَلَّفَ السَّفِينةَ: کەشتییەکەی ئامادە کردو بەتوێکڵە دار درزو کونەکانی گرتن‌و بەقیر ڕوکەشی کرد.

إِقْتَلَفَ الظفرَ: نینۆکەکەی لەبن ڕا دەرهێنا.

إِنْقَلَفَتْ سُرَّتُه: ناوکی هاوسا ◦ گەورە بوو.

القِلافَةُ: کەسێك پیشەی ئەوە بێ کون‌و کەلەبەری کەشتی بهاخنێ‌و بەقیر کەشتی ڕوکەش بکا.

القُلافَةُ: توێکڵ ◦ کۆمەڵە پەڕەیەکن لەبنکی گوڵی هەندێ ڕوەکا هەیە.

القِلْفُ: شوێنی بەردەلان‌و زبر.

القُلْفَةُ: ئەو پێستەی خەتەنەکەر دەیبڕێ لەوانێکی کوڕ.

القَلْفَةُ: بەمانا (القُلْفَةُ) دێ.

القَلِيفُ: میوەی وشکەوبوو، وشکەوە کراو.

القِلْفِعُ: ئەو پرزو پرشکانەی لەئاسنی سورەوەکراو بڵاو دەبنەوە لەکاتی کوتانی بەچەکوچ لەسەر سندان ◦

فورو لیتە: کەئاوەکەی ڕۆچووو وشکەوە بوو شەقار شەقار بێ.

قَلَقَ الشَّيْئَ قَلْقاً: شتەکەی جوڵاند.

قَلَقَ الهَمُّ وغيرُهُ فلاناً: خەم‌و خەفەت فلانکەسی خستە دڵە ڕاوکێ.

قَلِقَ قَلَقاً: حەراسانی لێ هەڵگیراو حەجمینی نەبوو، لەهیچ شوێنێك جێگیر نەبوو.

أَقْلَعَتِ الناقَةُ: حوشترەکە تەکەتەکی بەبارەکەی کرد ◦ یان ئەو شتومەکەی لەسەر پشتی حوشترەکە بوو لەقەلەقی کرد.

القَلَقُ: دڵەڕاوکێ (حاڵەتێکی ئینفیعالییە تایبەتە بەهەبوونی ترس لە ڕودانی شتێك لەداهاتوو).

المِقْلاقُ: کەسێك زۆر ڕاڕا بێ‌و دڵەڕاوکێی زۆر بێ ◦ دەگوترێ: (رجل مِقلاق) و (إمراه مقلاق).

القُلْقاسُ: ڕوەکێکی کشتوکاڵیە لە پێری (القلقاسيّة)یە لاسکەکەی دەکوڵێندرێ‌و دەخورێ.

قَلْقَلَ في الأرض: بەناوی زەوی دا ڕۆیشت.

قَلْقَلَ الشَّيْئَ: شتەکەی جوڵاند، شتەکەی خستە تەکەتەك.

قَلْقَلَ الحزنُ دَمْعَهُ: خەفەت فرمێسکی پێ ڕژاندن.

صناعات
ميزان او
قبّان
قبّان
آلة تصوير
هاتف اوتوماتيكي
هاتف او تلفون
مذياع البرقيّات
بوق مكبّر للصوت
مذياع
حُكّ او بوصلة
مجهر
مكبّر الصوت
باعثة الاشباح اوآلة سينما
أسطوانة
ميزان الحرارة
موّاج اوراديو
حاكٍ اوفونوغراف
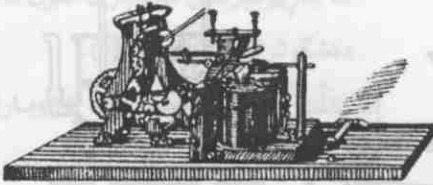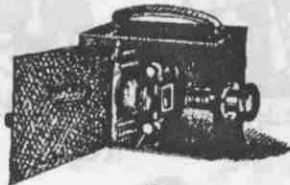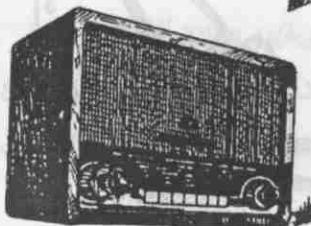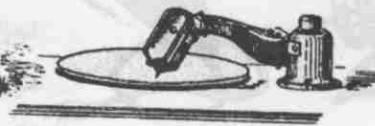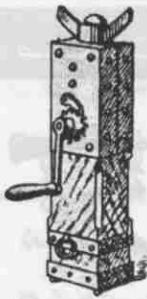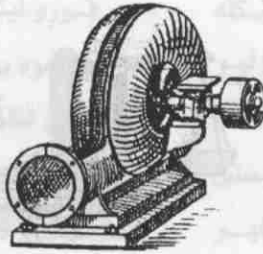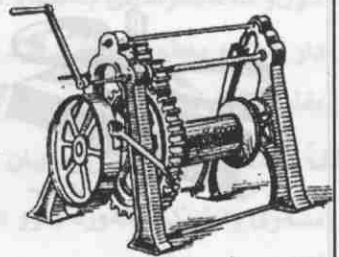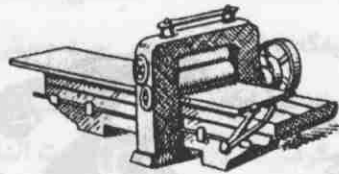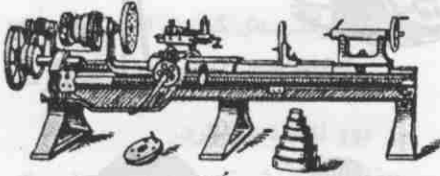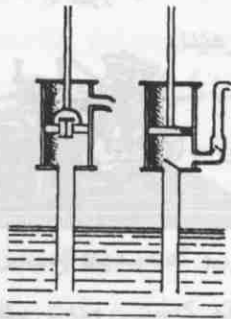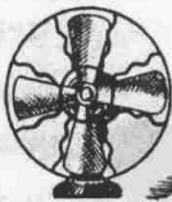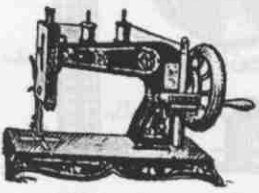
مِفكّ البراغي
رافعة الأثقال (ونش)
مِروحة
جُرّورة
مِطْرَقة
مِصفحة المعادن
كَمّاشة
مِخْرَطة
أوعية متّصلة
مكواة على الكهرباء
مِضَخّة دافعة
مِضَخّة جاذبة
مِضَخّة
مِروحة
بَكرة وكلّاب
مكنة خياطة
مِحْلَق على الكهرباء
مِرفاع او مُخنّس

تَقَلْقَلَ: جمەوجوڵی کرد.

تَقَلْقَلَ في البلاد: بەناو وڵات دا گەڕا.

القُلاَقِـلُ: کەسێـك خێـرا بـڕواو بـچێ، چوستو چالاك بێ لەسەفەر دا ٥ دەگوترێ: (فرس قُلاقِـل) ئەسپێـکی ڕەسەنو گورجو گۆڵە.

القَلْقَلَـةُ: لەزانستی تەجوید دا گوتنی پیتێـکی سـاکینە بەشـێوەی بزوێنێـکی سـوك ئـەم حاڵەتـە لـە پیتەکانی (قطبجد)دا دێتە دی.

قَلَّ الشَّيْءُ قِلَّةً: شتەکە کەمو کوڕو ناوازە بـوو، واش دەبـێ پیتـی (مـا) بەکۆتاییەکـەوە دەلکێنـدرێو دەگوترێ: (قَلَّما).

أَقَلَّ فلان: فلانکەس هەژار بوو ٥ کەمی هێنا.

أَقَلَّ الشَّيْءَ ومنه: شتەکەی کەم کردەوە ٥ دەشگوترێ: (أَقَلَّ فِعْلَ كـذا) ئەو کارەی نـەکردوە (هـەر لـە بناغـەوە نەیکردوە).

أَقَلَّ الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵگرتو بەرزی کردەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ﴾.

تَالللـتُ لــه العطــاءَ: بەخشـشەکەیم کەمکردەوە.

قَلَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی کەم کردەوە.

قَلَّلَ الشَّيْءَ في عينه: شتەکەی بەکەم خستە بەرچاوی ئەو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ﴾.

تَقَلَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەکەم بینی.

إسْتَقَلَّ: بەرز بۆوە ٥ دەگوترێ: (إسْتَقَلَّ الطائرُ في طيرانه) ٥ هەروا دەگوترێ: (إستَقلّ النَّباتُ، وإستقلّت الشمسُ).

إسْتَقَلَّ القومُ: خەڵکەکە ڕەویان کردو شوێنی خۆیان جێ هێشت.

إسْتَقَلَّ فلان: فلانکەس سەربەخۆ بوو لە بەڕێوەبردنی کاروباری خۆی دا ٥ دەشگوترێ: (إسْتَقَلَّ بأمره).

إسْتَقَلَّت الدَولـةُ: دەوڵەتەکە کاروباری سـەربەخۆیی خـۆی تـەواو کـرد دەسـەڵاتی یاسـایی خـۆی بەسـەر وڵاتـی دا پـەیڕەو کـردو ئازادانـەو سەربەستانە بەڕێوەی برد.

إسْتَقَلَّ الشَّيْءَ: شتەکەی بەکەم بینی ٥ شتەکەی هەڵگرتو بەرزی کردەوە.

إسْتَقَلَت الرِّعدَةُ فلاناً: لەرزینو شەپلە تووشی فلان هاتووە.

الأَقَلِّيَّـةُ: کەمینـە ٥ پێـچەوانەی (الأكثرية)یە ٥ (ك: أقليات).

القِـلالُ: ئەو دارانەی تۆلە مێوی پێ لەزەوی بەرز دەکرێتەوە ٥ کەپری مێو.

القُلالُ: کەم ٥ (ك: قُلَلٌ).

قِلالَـةُ الجَبَـلِ: توپەلاکی کێـو ە سەرانسەری کێو.

القِلُّ: لەرزەو شەپلە ە دەنکە تۆم کە تاکتاكو لاواز بڕوێ.

القُـلُّ: کـەم ە دەگـوترێ: (شـيئٌ قُـلٌّ) شتێـکی تاکـە، کەمـە ە پیـاوی کورتـەبالا ە کوڵەبنـە ە دەشـگوترێ: (هـو قَـلّ بـن قُـلّ) نازانـدرێ بـاوكو باپیری کێیە.

القَلَّـةُ: ڕاپـەڕین ە ڕزگـاربوون لەهەژاریی، لەنەخۆشی.

القِلَّةُ: کەمینـە: پێـچەوانەی (الکثـرة)ە یە کە بەمانا زۆرینەیە ە (ك: قِلَلٌ).

القُلَّـةُ: قاپێـکە لـە سـواڵەت دروسـت دەکـرێ بـۆ ئـاو تێـدا خواردنـەوە ە کوپـەو کوڵینـە ە (قُلَّـة کـل شـيئ) توپەلاکی شت ە (ك: قُلَلٌ وقِلال).

القِلِيَّـةُ: زۆرێـکە وەکـوو خەڵوەخانـەی ڕەبەنەکان وایە.

القَليـلُ: کـەم ە پێـچەوانەی (الکـثیر) ە ناوازەو نادر ە کورتەبالاو کوڵەبنە ە جەستەبـچوك ە (ك: أقِلاء) ە وایـش دەبێ وشەی (قليـل) بـەمانا نـەبوون دێ دەگـوترێ: (رجـل قلیـل الخـیر) پیاوێـکە بـێ خێـرو بێـرە ە خێـری لەدەست نایـە ە (ما أخذت منه قليلـة ولا کـثیرة) هیـچم لێ وەرنـەگرت نەکەم نەزۆر.

قَلَمَ العودَ قَلْمـاً: چڵە درەختەکەی بـڕی، دایدا کردی بەقەڵەم.

قَلَمَ القَلَمَ: قەڵەمەکەی دادا.

قَلَمَ الظُفرَ: نینـۆکی کـرد نەیهێشت درێـژ بن ە بەمرۆڤی بێ دەسەڵات دەگوترێ: (مقلوم الظفر).

قَلَّمَ: بۆ موبالەغەی مانـای (قَلَـمَ) دێ ە دەگـوترێ: (قَلَّـمَ ظُفْـرَهُ) زەعیـفو لاوازی کرد، دەسەڵاتی لێ سـەندەوە، زەلیلی کرد.

قَلَّـمَ الـشجرةَ: وشـکەڵو لقوپـۆپی بـێ کەڵـکی درەختەکـەی لێ کـردەوە بۆئەوەی درەختەکە بەهێز بێ.

الإقليمُ: دەقـەرو هـەرێم ە لـە جوگرافی کۆن دا زەوی دابەشکراوە بۆ حـەوت ئیقلیم.

القـالِمُ: پیاوێـك زنـی نـەهێنابێ یـان ئافرەتێك مێردی نەکردبێ.

القَلَـمُ: پێنـوس ە قەڵەمێـك پێـی بنووسرێ ە (ك: أقلام وقلام).

القَلَمُ المِقَص: پێشی دەگـوترێ: (القلمان) ئـەو سـەرە تیرەیـە کـە لـەقومارو قورعەو پشك دا بەکاردەهێنـدرێ ە (جُفَّ القَلَمُ) کـار براوەتـەوەو بڕیـار تەواو بووە.

قەڵەم چەند جۆرێـکی هەیـە: (قەڵەم

ڕەصاص، قەڵەم جاف قەڵەم مەرەکەب، قەڵەم ماجیك، قەڵەم تەصحیح).

القُلامَةُ: ئەو پارچەیەی لە نینۆك یان لەسم یان لەدار دا دەدریٚو دەتاشریٚ.

(**قُلامة الظُّفر**) نمونەیەکە دەهێندرێتەوە لەکەمیو شتی بێ نرخ دا.

المِقلامُ: ئامێری قرتاندنو تاشین، نینۆککەر.

المَقْلَمُ من القصب ونحوه: گرێی نێوان دوو بۆری قەمەزاژەکە ٥ (ك: مَقَالِم).

المِقْلَمَة: قەڵمدان، ئەو زەرفەی قەڵەمی تێدەخریٚ.

قَلَت الدَّابَّةُ قَلْواً: وڵاخەکە سوارەکەی ڕفاند.

قلى الدَّابَّةَ: بەخێرایی وڵاخەکەی لیٚ خوڕی.

قلى الصَّبيُّ القُلَّةَ أو الكرة: منداڵەکە بەدارەکە (بەشەبکەکە) لە تۆپەکەی دا.

قلى الشَّيْءَ: شتەکەی پێگەیاند، کوڵاندی، سوری کردەوە.

قلى الحَبَّ واللَّحمَ: گوڵەبەڕۆژە یان برێشکەکە یان گۆشتەکەی برژاند، سوری کردەوە.

قلى فلاناً: قِلىً: فلانکەسی بوغزاند، وازی لیٚ هێنا ٥ پاشگوێی خست.

تقاليا: دوو مرۆڤە کە یەکتریان ناخۆش ویست.

تَقَلّى الشَّيْءُ الى نفسي: شتەکەم لا ناخۆش بوو.

تَقَلّى فلان: فلانکەس حەجمینی لیٚ بڕا وەکوو ئەوە لەسەر ئاگر بیٚ.

إقلَوْلى الطائرُ: باڵندەکە لە فڕینەکەیدا بەرز بۆوە.

إقلَوْلى فلان في الجبل ونحوه: فلانکەس چووە سەر کێوەکە.

إقلَوْلى الدَّابَّةَ: وڵاخەکە سوارەکەی ڕفاند.

إقلَوْلى فلان: فلانکەس سەفەری کرد هەڵبەزو دابەزی کرد حەجمینی لیٚ بڕا وەکوو ئەوە لەسەر ئاگر بیٚ ٥ لەشوێنی خۆی دوور کەوتەوە.

إقلولى في أمره: لەکارەکەیدا پاشەکشەی کرد.

القُلَّةُ: هەلوك؛ دارێکە نزیکەی بیست سانتیمەترە ئەمسەرو ئەو سەری باریك دەکریٚو ناوەڕاستی ئەستورە بەدار دەستی لێی دەدریٚو دەهاوێژریٚو بەیاری هەلوکێن ناسراوەو منداڵ دەیکەن.

القَلاَّءُ: کەسێك دارهەلوكو هەلوك

دروست بكا ◦ يان پيشەى شت سوركردنەوە بێ.

القَلاَّءَةُ: شوێنێكە تاوەو ئامێرى شت سوركردنەوەى لێ بێ.

القِلْوُ: شتى سوكو بچوك لەهەر شتێك بێ ◦ ولاخێك تواناى ڕۆيشتنى زۆر بێو باش بڕوا.

قَلَوِي: تايبەتمەندى هەرشتێك ئامادەباشى سوركردنەوەو برژاندنى تێدابێ.

قلي: مادەى توانەوە ◦ كاوێى توانەوە.

القَلِيَّةُ: هەر خواردنێك سور بكرێتەوە ◦ شۆربايەكە لە گۆشتو جگەر و شتى وا دروست دەكرێ ◦ خەڵوەخانەو پەرستگاى پياوە ڕەبەنەكان.

المَقْلَى: شوێنى برژاندنو سوركردنەوەى نۆكو فول.

المِقْلَى: تاوە، يان هەرشتێك خواردەمەنىو شتى واى تێدا سوور بكرێتەوە.

قَمَأَت الماشيةُ قُمُوءاً: ئاژەڵەكە قەڵەو بوو.

قَمَأَ الرجلُ بالمكان قَمْئاً: پياوەكە لەو شوێنە مايەوە ◦ جێگير بوو.

قَمُؤَ الرجلُ وغيره قَمَاءً وقُمَاءةً: پياوەكە بچوك بوو لەپێش چاو هيچو وپوچو خوێڕى ديار بوو.

أقْمَأَ القومُ: خەڵكەكە ئاژەڵەكانيان قەڵەو بوون.

أقمَأَ المرعى الماشيةَ: لەوەڕگاكە ئاژەڵەكانى قەڵەو كردن ◦ لەوەڕى لەوەڕگاكەيان پێكەوتو پێى قەڵەوبوون.

أقمَأَ الشَّيْئُ فلاناً: شتەكە فلانكەسى سەرسام كرد.

أقْمَأ فلان الشَّيْئَ: فلانكەس شتەكەى بچوك كردەوەو زەليلو ژێربارى كرد.

إقْتَمَأَ الشَّيْئَ: شتەكەى كۆكردەوە.

تَقَمَّأَ الشَّيْئَ: شتەكەى يەك دواى يەك كۆكردەوە ◦ باشەكەى هەڵگرتو خراپەكەى وەلانا.

قامَأَهُ المكانُ: شوێنەكەى بۆ گونجاو بوو پێى كەوت.

القَمْءُ: شوێنێك ئاژەڵى تێدا بلەوەڕێ تا قەڵەو دەبن.

القَمْأَةُ: هەرزانىو خۆشى.

القَمِئُ: زەليل، بچوك، هيچو پوچ.

قَمَحَ عن الماء قموحاً: سەرى لە ئاوەكە بەرز كردەوە بەهۆى تێرخواردنەوە يان حەزنەكردنى لە ئاوەكە.

قَمِحَ الشراب: دەمى لە شەلەمەنييەكە گێڕايەوە چونكە تێراو بوو يان تاڵو

تفتو سوێر بوو تەبیعەتی نەی برد.

أَقْمَحَ السُّنْبُلُ: گوڵەگەنمەکە دانەوێڵەکەی دەرکەوت.

أَقْمَحَ القَمْحُ: گەنمەکە پێگەیی.

أَقْمَحَ الرجلُ: پیاوەکە سەری هەڵبڕی بەرەو ئاسمانو چاوی نوقاندنو زەلیلیو بێچارەیی خۆی نیشانداو پاڕایەوە.

أَقْمَحَ بأنفه: لوتی خۆی بەرز کردو فیزی نواند.

أَقْمَحَ الراكبُ الدَّابَّةَ: سوارەکە لغاوی وڵاخەکەی بۆ دواوە کێش کرد.

أَقْمَحَ الغُلُّ الأسيرَ: زنجیرەکە تینی بۆ دیلەکە هێنا ناچاری کرد سەر بۆ حەوا بکا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَهِيَ إِلَى الأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ﴾.

إِقْتَمَحَ البُرُّ: گەنمەکە کامڵ بوو بوو بەگەنمی تەواو.

إِقْتَمَحَ الحَبَّ ونحوه: گەنمەکەی کردە مشتییەوە بۆئەوەی بیکاتە ناو دەمییەوە

إِقْتَمَحَ الشرابَ: دەمی لە خواردنەوەکە گێڕایەوە چونکە تینوی نەبوو یان تامەکەی بەدڵ نەبوو.

تَقَمَّحَ الحَبَّ ونحوه: دانەوێڵەکەی بەلاوە پەسەند بوو.

تَقَمَّحَ الشرابَ: بەنابەدڵی شەرابەکەی خواردەوە.

القامِحُ: کەسێك لەبەر هۆیەك نەخۆشییەك ئاو لەدەمی ناخۆش بێ.

القُمَاحُ: نەخۆشییەکە توشی ئاژەڵ دەبێو ناهێڵێ ئاو بخواتەوە.

القِماحُ: حوشترێکە دەچێتە سەر ئاو و سەر بەرز دەکاتەوەو ئاوەکە ناخواتەوە.

القَمْحُ: ڕوەکێکی گیاییە دانەوێڵەکەی مەیلەو درێژە چاڵاییەکی لەناوەڕاست دایە دەهاڕدرێو دەکرێ بەئاردو جۆرەها خواردنی لێ دروست دەکرێ دانەوێڵەکە پێشی دەگوترێ: (الحِنْطة، البُرُّ) بەکوردی گەنم.

القُمْحَةُ: ئەندازەی ئەوەی دەم پڕبکا لەقاوت یان لەئاو.

القَمِيحَةُ: هەرشتێك ڕەنگی گەنمی بێ ٥ گەنم ڕەنگ بێ.

القَمَّاحُ: گەنم فرۆش.

القَمَحْدُوَةُ: ئێسقانێکی بەرزەوەبووی پشتی سەرە ئێسقانی پاشە سەر ٥ (ك: قَمَاحِدُ).

قَمَدَ قَمْداً وقموداً: سەرپێچی کرد ٥ بەرگری کرد، نەیهێشت.

قَمِدَ قَمَداً: جەستەی درێژبوو، یان ملی

ئەستور بوو ە (هو أقمد وهي قَمْداء).

قَمَرَ فلاناً: لەیاری قوماردا بەسەری دا زاڵ بوو لێی بردەوە.

قَمَرَتْ فلانَةُ قَلْبَهُ: فلان ئافرەت دڵی کابرای بردووە.

قَمَرَ الطَيْرَ: تیشکی گرتە چاوی باڵندەکە بۆئەوەی بیگرێ.

قَمِرَت اللیلَةُ: شەوەکە مانگە شەو بوو بەڕوناکی مانگ، شەورۆشن بوو.

قَمِـرَ فـلان: فلانکەس بـەهۆی ڕونـاکی مانگـەوە خـەوی لێ زڕاو نوسـتنی بـۆ نەکرا.

قَمِرَ بَهَرُ نور القمر عینیه: شوعلەی مانگ چاوی تاساندن‌و هیچی نەبینی.

قَمِـرَ الرجـلُ وغـیره: پیاوەکـە جەسـتەی سپی‌و درەوشاوە بوو یـان شتەکە سپی بوو.

قَمِرَ الکلأُ: لەوەڕەکە زۆربـوو ە (قَمِرَ الماءُ) ئاوەکە زۆربوو.

قَمِرَ الإبلُ: حوشترەکە تێراو بوو.

أقْمَرَ الهلالُ: مـانگ خـشت بـوو، بووبـە مانگی شەوی چواردە.

أقمرت اللیلةُ: شـەوەکە بـەنوری مـانگ ڕۆشەن بۆوە.

أقْمَـرَ القَـومُ: خەڵـکەکە مانگیـان لێ هەڵات، مانگ لێیان دەرکەوت.

أقْمَـرَ التَمْـرُ: خورماکـە سـەرما لێـی دا پـێش ئـەوەی پـێ بگـا بۆیـە شـیرین نەبوو.

أقْمَرَ الإبلُ ونحوها: حوشـترەکە کەوتنـە ناو لەوەڕی زۆرەوە.

قـامَرَهُ مقـامَرَةً وقِمـاراً: یـاری قومـاری لەگەڵ کرد.

قَمَّـرَ القَمَـرُ: مانگەکـە خـشت بـوو، خەرێـکە ببێتـە مـانگی شـەوی چواردە.

قَمَّـرَ الطـیرَ: تیـشکی ڕونـاکی لەچـاوی باڵندەکە گرت بۆئەوەی شەوکوێری بکاو بیگرێ.

تقامَرُوا: یاری قوماریان کرد.

تَقَمَّرَ: لەشەوی مانگەشەودا کەوتە ڕێ.

تَقَمَّرَ فلانـاً: لەشـەوی مانگەشـەودا چـو بۆلای فلان.

تَقَمَّرَ الصَیدَ: فێڵی لە نێچیرەکە کـرد ە دەگوترێ:

تَقَمَّـرَ عَـدُوَّهُ: چاوەڕێی هـەڵاتنی مـانگ بـوو بۆئـەوەی فرسـەت لـە دوژمنەکەی بێنێ.

الأقْمَـرُ: (وجـه أقمـر) دەم‌و چـاوی نورانی‌و ڕوخسار وەکوو مانگ.

القِمَـارُ: هـەر یارییـەك گـرەو و بردنەوەی تێدابێ.

القَمَرُ: قەبارەیەکی ئاسمانییە بەدەوری ئەستێرەیەکی لـەخۆی گـەورەتردا

دەسورێتەوەو لە پێری ئەوەو شوێنکەوتەی ئەوە ٥ یەکێ لەوانە مانگە کەسەر بەزەوییەو تابیعی ئەوە ٥ هەروا ئەو ئەستێرانەی بەدەوری مەریخو زوحەلو موشتەری دا دەسورێنەوە.

القمر الصناعي: مانگی دەستکرد، قەبارەیەکە بەرەو ئاسمان هەڵدەدرێ بۆئەوەی بەدەوری زەوی دا بخولێتەوە، بەهۆی صاروخێکی پاڵنەری قۆناغ دیاری کراو ئەو مانگە دەستکردە لەو صاروخە پاڵنەرە خێرایی پێویست وەردەگرێ ٥ چەند ئامێرێکی حەساسی تێدان بۆ وەرگرتنی زانیاری‌و کۆکردنەوەیان‌و ناردنەوەی بۆ سەنتەری زانیارییەکانیان لەسەر زەوی لەماوەی سورانەوەی دا لەبۆشایی ئاسمان ٥ هەروەکوو چۆن ئەم مانگە دەستکردانە بەکار دەهێندرێن بۆ پەیوەندی ڕادیۆیی‌و تەلەفزیۆنی بەدەنگو ڕەنگەوە، هەروەکوو بەکاردەهێندرێن بۆ چاودێری ئاسمانشوناسی‌و شتی تر، یەکەم مانگی دەستکرد کە ئادەمیزاد ڕووەو ئاسمان هەڵی دا (٤)ی مانگی ئۆکتۆبەری ساڵی (١٩٥٧م) بوو.

قمر الدین: حەڵوایەکە لە کشمیش‌و شەکراو دروست دەکرێ لەسەر شێوەی پارچەی تەنک تەنک ٥ دەشگوترێ: (إستدعى مالَهُ القمر) مەڕو ماڵاتەکەی داونە دەست مانگ چاودێرییان بکا ٥ ئەم قسە بە تەوسەوە ئاڕاستەی کەسێك دەکرێ کە بەخەم ماڵو سامانی خۆیەوە نەبێ‌و بەدڵسۆزی سەرپەرشتیاریی نەکا.

القمران: مانگو خۆر ٥ (الشهور القمرية) ئەو مانگانەی ماوەیان بەگوێرەی سوڕانەوەی مانگ بەدەوری زەوی دا دیاریی دەکرێ.

(السنة القمرية) بریتییە لە دوانزە مانگی وەها کە ماوەیان بەگوێرەی سوڕانەوەی مانگ بەدەوری زەوی دا دیاری دەکرێ ٥ یەکەم مانگی ساڵی قەمەری مانگی موحەرەمەو دوامانگیشی مانگی (ذوالحجة)یە.

القَمِرُ: ڕۆناك، ڕوناککەرەوە، یان مانگەشەو ٥ دەگوترێ: (ليل قَمِرٌ وليلة قَمِرَةٌ).

القَمْراءُ: روناکی مانگ ٥ (الليلة القمراءُ) شەوی مانگەشەو.

القُمْرَةُ: زۆر سپی، یان سپی مەیلەو سەوز.

القُمْرِيّ: جۆرە کۆترێکە خاڵێکی

دەوران دەوری ملی هەیەو دەنگی خۆشە ٥ (ك: قُمْرٌ).

القُمْرِيَّةُ: کۆترە مێینە لەجۆری قومری.

القُمَيْرُ: بچووککراوەی (القَمَر) ٥ دەشکرێ بەناو بۆ سەرەتاو کۆتایی مانگ.

القَمِيرُ: ئەو کەسەی یاری قومارت لەگەڵ بکا.

قَمَزَ الشَّيْءَ قَمْزاً: شتەکەی بەسەرە پەنجەی هەڵگرت.

القُمْزَةُ: کۆمەڵە گڵ کە دەکرێتە نیشانەی ڕێگا ٥ توێکڵی دانەوێڵە.

قَمَسَ الجلُ وغيره في الماء قَمْساً: پیاوەکە لە ئاوەکەدا نقوم بوو دوایی سەری دەرهێنایەوە ٥ دەگوترێ:

قَمَسَت الأكامُ والقِنان في السراب: گرد و تەپۆڵکەکان لەناو تراویلکەو سەرابەکەدا لەپێش چاو دەمێك گوم دەبوون‌و دەمێك دەردەکەوتنەوە.

قَمَسَ الشَّيْءَ: شتەکەی فڕی دایە ناو ئاوەوەو نقوم بوو ٥ دەشگوترێ: (قَمَسَ به في الماء).

قَامَسَ فلاناً فَقَمَسَهُ: لە نقوم کردندا بەسەر فلاندا زاڵ بوو.

قامَسَ غيره: بەرامبەرەکەی نقوم کرد لە نقوم کردن بەسەر بەرامبەرەکەی دا زاڵ بوو ٥ یان شانازی بەسەردا کردو وتی من باشترم لەتۆ لە نقوم کردن دا ٥ دەشگوترێ: (فلان يُقامِسُ الحوتَ): فلانکەس لە مەلەوانی‌و خۆ نقوم کردن دا لاسایی ماسی دەکاتەوە ٥ ئەم پەندە بۆ کەسێك دەگوترێ: کەبەربەرەکانی کەسێکی لەخۆی بەهێزترو شارەزاتر بکا.

قامَسَ فلان في المكان: فلانکەس لەو شوێنە دەمێك دەردەکەوێ‌و کاتێکیش دیار نامێنێ.

إنْقَمَسَ الكوكبُ: ئەستێرەکە ئاوابوو.

إنْقَمَسَ في الماء: لەناو ئاودا بازی دا.

تَقامَسَ الصِّبْيان في الماء: منداڵەکان لەناو ئاودا یەکتریان نقوم کرد.

القامِسُ: مەلەوان، ژێردەریا، ئەو کەسەی بەهۆی ئامێری تایبەتییەوە دەتوانێ بچێتە ژێر دەریا.

القامِسَةُ: شتی سەرنج ڕاکێش، پیاوی لێ هاتوو ٥ بەڵاو کارەسات ٥ (ك: قوامس).

القاموس: دەریای گەورەو پان‌و پۆڕ ٥ ناوی کتێبێکی فەیروز ئابادییە لەبواری زمانەوانی‌و ڕاڤەی وشەی عەرەبی بەشێو ڕیزبەندییەکی تایبەتی ٥ دوایی کراو بە ناو بۆهەر

کتێبێك وشە شی بکاتەوە مانایان بکا.

القَمَّاسُ: بەمانا (القامِسُ) دێ.

القُمُسُ: پیاوی گەورەو وەجاخزادەو ڕێزدار لەناو گەل‌و نەتەوەدا ٥ لەناو مەسیحییەکان پلەو پایەیەکی ناو کەنیسەیە، لە پلەو پایەی (قَسّ) گەورەترە ٥ (ك: قَمامِس و قمامِسة).

القَموسُ: بیر کە ئەوەندەی ناو تێدا بێ دۆڵچەی تێدا ون بێ.

القَومَسُ: ڕیش سپی‌و گەورە پیاوی نەتەوەو گەل ٥ پاشاو فەرمانڕەوا.

قَمَشَ الشَّيْءَ قَمْشاً: شتەکەی لێرەو لەوی کۆکردەوە.

قَمَشَت الريحُ ما على وجه الأرض: ڕەشەبا خشت‌و خاڵی سەرزەوی کۆکردەوە.

قَمَّشَهُ: بۆ موبالەغەو زێدەڕۆیی لەمانای (قَمَشَ) دێ.

إقْتَمَشَهُ: لێرەو لەوێ شتەکەی کۆکردەوە.

إقْتَمَشَ الطعامَ: هەرچی لە خواردنەکە هاتە بەردەستی خواردی گوێی نەدایە چاك‌و خراپ.

تَقَمَّشَ: هەرچی دەستی کەوت خواردی با خراپ‌و بێکەڵکیش بێ ٥ پۆشاکی باشی پۆشی.

القُماشُ: هەرچی شتی خراپ‌و بێ کەڵك بێ لەسەر ڕوی زەوی ٥ مرۆڤی خوێڕی‌و هەتیو مچە.

قُماش البيت: کاڵای ناوماڵ ٥ شتومەکی پێداویستی مرۆڤ ٥ هەرچی بچندرێ لە ئاوریشم‌و لۆکەو شتی وا بکرێ بە پۆشاك‌و پێخەف‌و پەردەو چەرچەف.... .

القُماشَةُ: بەمانا (القماش) دێ ٥ پارچەیەك لە قوماش.

القَمْشُ: شتی خراپ‌و بێ کەڵك لەهەر جۆرێك بێ.

القَمَّاشُ: فرۆشیاری کاڵای بێ نرخ‌و خراپ ٥ کوتاڵ فرۆش.

قَمَصَت الدَّابَّةُ قَمْصاً وقِماصاً: وڵاخەکە چەموش بوو لوشکی هاویشت، جوتەی هاویشت ٥ بەهۆی تەڕدەماخی‌و نیشاتەوە بازی دا.

قَمَصَ فلان: فلانکەس دڵەڕاوکێی توش بوو چەموش‌و سەرپێچی کرد.

قَمَصَ البحرُ السفينةَ: شەپۆلەکانی دەریا کەشتیەکەی هێنایە جم‌و جوڵ‌و هەڵبەزو دابەز.

قامَصَ الصَّبِيُّ غيرَه: منداڵەکە لەبازدان‌و ڕاکردن دا پێش کەوت.

قَمَّصَ: بۆ موبالەغە لەمانای (قَمَص) دێ.

قَمَّصَ الثوبَ: لە قوماشەکە کراسی دروست کرد ◦ بەشی کراسێکی لە قوماشەکە دادڕی.
قَمَّصَ فلاناً: کراسی لەبەر فلان کرد.
تقامَصَ الصِّبيان: منداڵەکان لە ڕاکردن دا پێشبڕکێیان کرد.
تَقَمَّصَ في الماء: لەناو ئاودا خۆی ئەمدیو و ئەودیو کردو خۆی نقوم کرد.
تَقَمَّصَ القَميصَ: کراسی لەبەر کرد.
تَقَمَّصَ شخصية غيره: لاسایی کەسێکی تری کردەوەو خۆی وەکوو ئەو نیشان دا لە شێوە و ڕەوشت دا.
القَمَصَةُ: مێشولەی بچوك کە بەسەر ئاوەوە دەفڕن ◦ (ك: قَمَصٌ).
القُمُّصُ: لەلای مەسیحییەکان بەمانا (القُمَّسُ) دێ.
القَميصُ: کراس ◦ جیلباب ◦ پەردەی دڵ ◦ مەشیمە ◦ ژێرکراسو فانیلە ◦ (ك: اقمِصةو قُمصَان).
قَمَطَ الشَّيْءَ قَمْطاً: شتەکەی شەتەك دا پێچایەوە، قوماتی کرد ◦ دەگوترێ: (قَمَطَ المولودَ) منداڵەکەی پێچایەوەو جەستەی ڕێك کردو بە پەڕۆی قومات شەتەکی دا.
قَمَطَ الأسيرَ: مرۆڤە دیلەکەی دەستو قاچ بەستراو کرد، دەستو قاچی بەحەبلێك پێکەوەبەست.
قَمَطَ الحيوانَ: دەستو قاچی ئاژەڵەکەی لەکاتی سەربڕین دا بەست.
قَمَّطَ الإبلَ: گاڕانە حوشترەکەی ڕیز کردو کردنی بەزنجیرە بەستوی یەك لەدوا یەك
قَمَّطَ الثوبَ: ناوەڕاستی پۆشاکەکەی تەسك کردەوە بۆئەوەی بەجەستەیەوە بنوسێ.
قَمَّطَ الأسيرَ والحيوانَ: بەمانا (قَمَطَهُ) دێ.
القامِطَةُ: ئامێرێکە بۆ بەیەکەوەبەستنی شتەکان.
القِماطُ: حەبل یان پارچە قوماشێکی تایبەتییە بۆ شت پێچانەوەو شت شەتەك دان ◦ پارچە پەڕۆیەکە منداڵی ساوای پێ قومات دەکرێ.
القِمْطُ: حەبلو گوشێکە لە لیف یان لە خوص دروست دەکرێو گورزە پڕژو لقی دارخورماو شتی وای پێ دەبەسترێ ◦ حەبلێکە دەستو قاچی مەڕو بزنی پێ دەبەسترێ لەکاتی سەربڕینی دا ◦ (ك: أقماط).
القَمَّاطُ: قومات دروستکەر، ئەو کەسەی پیشەی سەرەکی قومات دروستکردن بێ بەهەمموو جۆرەکانیەوە ◦ دزو جەردە.
القَمِيطُ: تەواو و کامڵ ◦ دەگوترێ: (مَرَّ بنا عام قميط).
اقمَطَرَّ الشيءُ: شتەکە کۆبۆوە.

قَمْطَرَ العدوُّ: دوژمن هەڵات.
قَمْطَرَ الشَّيْئَ: شتەکەی کۆکردەوە.
قَمْطَرَ القِربَةَ: کوندەکەی پڕ کردو بەبەن دەمی کوندەکەی بەست.
إقْمَطَرَّ: کۆبۆوە و وێکهاتەوە.
إقْمَطَرَّ اليومُ أو الحربُ: ڕۆژەکە زۆر توندو تیژ بوو ٥ یان شەڕەکە زۆر توندو سامناك بوو.
إقْمَطَرَّ للشرِّ: خۆی بۆ شەڕو پێکدادان ئامادە کرد.
إقْمَطَرَّ الأشياءُ: شتەکان کۆبوونەوەو کەوتنە سەر یەك.
القُمَاطِرُ: شتی کۆبۆوەو وێکهاتووەوە.
القِمَطْرُ: سندوق و دۆلابی تایبەت بە پاراستنی کتێب ٥ (ك: قِمَطر).
القِمَطْرِی: جۆرە ڕۆیشتنێکە ماسولکەی جەستەی تێدا گشت دەکرێ‌و توند دەکرێنەوە ٥ دەگوترێ: (مَشی القِمَطْری).
القَمطرير: گرژو ترش‌و تاڵ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا﴾.
قَمَعَ الشرابُ قَمْعاً: شەرابەکە بەبێ قوم لێدان بەقورگ دا ڕۆیشتە خوار.
قَمَعَ في البيت ونحوه: بەهەڵاتوویی چووە ناو خانوەکە.
قَمَعَ فلاناً: بەئاسنێکی سەر چەماوە یان دارێکی وەکوو گۆچان لەفلانکەسی دا ٥ لەتەپڵی سەری دا ٥ نەیهێشت بگاتە ویستی خۆی ٥ ژێر بارو زەلیلی کرد.
قَمَعَ البردُ النَّباتَ: سەرما گزو گیاو ڕوەکەکانی هەڵپرووزاند.
قَمَعَ الإناءَ: ڕەحەتەی خستە ناو قاپەکەوە ناو بەرمیل‌و تەنکییەکەوە بۆئەوەی شلەمەنی تێ بکا.
قَمَعَ القِربَةَ: زارکی کوندەکەی هەڵگێڕایەوە بەڕوی دەرەوەداو نوشتاندیەوە.
قَمَعَ سَمْعَهُ لفلان: گوێی بۆ فلان کلۆر کردو جوان گوێی بۆ ڕاگرت.
قَمَعَ ما في الإناء: چی لەقاپەکەدا بوو یان لەناو زەرفەکەدا بوو هەمووی خوارد، هەمووی هەڵگرت.
قَمَعَ البُسْرَةَ: چروزە تازە شینبووەکەی هەڵکەند.
قَمِعَت عينُهُ قَمَعاً: چاوی کەم بینا بوو، چاوی کوێرە موشەو چاو کز بوو.
قَمِعَت الظَّبيَةُ ونحوها: ئاسکەکە بەهۆی پێوەدانی مێشە سەوزە، یان چوونی بۆ ناو لوتییەوە سەری ڕاوەشاند.
قَمِعَ الفرسُ: ئەسپەکە هەڵسڵەمیەوەو ڕاپەڕی ٥ یان ئەژنۆیەکی ئەستوور بوو.
قَمِعَ الفصيلُ: بێچوەکە گەورە بوو بەرز

بۆوە بەزی زۆر بوو ٥ دەگوترێ: (سنام قَمِعٌ).

قَمِعَتِ البُسرَةُ ونحوها: چروزە شین بووەکان هەڵکەندران.

قَمِعَت المرأةُ بنانَها بالخضاب: ئافرەتەکە سەرەپەنجەکانی بەخەنە ڕەنگ کرد.

إقْتَمَعَ السِّقاءَ: کونی کوندەکەی خستە ناو دەمیەوەو ئاوی لێ خواردەوە.

إقْتَمَعَ ما في الإناء: ئەوەی لەناو قاپەکەدا بوو یان لەناو زەرفەکەدا بوو هەمووی خوارد، هەمووی هەڵگرت.

إقْتَمَعَ الشَّيْءَ: هەڵبژاردەی شتەکەی بۆ خۆی برد.

إنْقَمَعَ: ونبوو ٥ چووە پەنا بەردەوەو خۆی شاردەوە.

إنْقَمَعَ في البيت: بەشڵەژاویو بەهەڵاتوویی چووە ناو خانوەکەوە ٥ بەتەنیا لەماڵەوە دانیشت.

تَقَمَّعَتِ الظَّبْيَةُ ونحوها: بەمانا (قَمِعت) دێ.

تَقَمَّعَت في البيت: بەمانا (إنْقَمَعَ) دێ ٥ سەرسامو سەرگەردان بوو ٥ ژێردەستەو زەلیل بوو.

تَقَمَّعَ الشَّيْءَ: هەڵبژاردەی شتەکەی هەڵگرت.

تَقَمَّعَ الحمارُ: گوێدرێژەکە سەری ڕاوەشاند بۆئەوەی مێشە سەوزە لەخۆی دەرکا ٥ دەشگوترێ: (ترکت فلاناً يتقمَّعُ) فلانکەسم جێ هێشت لەبەر بێ ئیشی مێشی دەردەکردن.

الأقْمَعُ: مرۆڤێکە ئێسقانی گەروی گەورەیە.

القِمْعُ: ڕەحەتێ؛ ئامێرێکی سەر بڵاوی بن تەسکی لولەیی، بۆئەوەی شلەمەنیو شتی وای پێ بکەیە ناو تەنکیو بەرمیلەوە ٥ دەشگوترێ: (وَيلٌ لأقماع القوم) هاوار بۆ ئەو خەڵکانەی دەبیستنو پەندی لێ وەرناگرن.

القِمْعُ من الرمان: ئەو پرزو پاڵەی بە هەنارەوەن.

القِمْعُ من الورد: ئەو بنکە سەوزەی گوڵ کەلەسەر لقەوە دەمێنێتەوە دوای وەرینی پەلکە گوڵەکان.

القِمَعُ: بەمانا (القِمْعُ) دێ ٥ دەشگوترێ: (فلان قِمَعُ أخبار) فلانکەس شوێن هەواڵەکان دەکەوێو لێیان دەکۆڵێتەوەو باسیان لێ دەکا.

القَمَعُ: ئەستوراییو ڕەقیەکە لە یەکێك لە ئەژنۆی ئەسپ دا ٥ ئێسقانێکی بچوکە لە گەرودا لەدیوی دەرەوە بەرز دەبێتەوە ٥

بۆری هەناسە لەسەرەتای قورگەوە بۆسەر سییەكان.

القَمْعَةُ من الشَّيْئ: هەڵبژاردەی شت ◦ شێوایەكە لە قلینچكی چاوداو سوور هەڵگەڕانیەتی.

القَمَعَةُ: سەر ◦ تۆپەڵاكی دووگی حوشتر ◦ زیپكەیەكە لەدیوی ناوەوەی لێو پەیدا دەبن ◦ خراپ بوونو تێكچووونی قلینچكی چاو.

قَمَعَة الذنب: لایەكی كلك ◦ هەروا وشەی (القمعة) ناوە بۆ مێشێكی شینی گەورە دەچێتە ناو لوتی وڵاخو ئاژەڵەوە ◦ هەروا لەكاتی گەرمادا بەحوشترو حەیواناتی ترەوە دەنیشێو دەیگەزێ.

القَمِيعَةُ: ئەو بەرزاییەی نێوان دوو گوێی ئاژەڵ ◦ لایەكی كلك ◦ (ك: قمائع).

المِقْمَعَةُ: دارێكە یان ئاسنێكە سەرێكی چەماوەتەوە پێی لەسەری فیل دەدرێ بۆئەوەی ژێر بار بێ ◦ (ك: مَقامِع).

قَمْقَمَ الشَّيْئَ: شتەكەی كۆكردەوە.

تَقَمْقَمَ: چووە ناو ئاوەوەو نقوم بوو تاخنكا.

تَقَمْقَمَ الشَّيْئَ: چووە سەر تۆپەڵاكی شتەكە.

القَمْقَامُ: دەریا ◦ كێشەو نیزاع ◦ دەگوترێ: (وقع في قَمْقام من الأمر) ◦ كەوتە ناوكێشەو نیزاعەوە گەورەو ڕێزدارو شكۆمەند.

القُمْقُمُ: گوڵاودانێكە لە شوشە یان زیو یان مس ئاوی گوڵی تێدەكرێو پێی دەپرژێندرێ ◦ حەوجۆشو شتی وا كەئاوی تێدا گەرم دەكرێ ئەم جۆرە ئامێرە لای خواروی پانو لای سەروی تەسكە ◦ هەروا زەرفێكی خورافیو ئەفسانەییە گوایە بەقسەی كۆڵەوەنانیو پیاوە دەستبڕەكان شەیاتینییە سەرپێچیكەرەكانیان تێدا بەند كردون ◦ (ك: قماقم).

القُمْقُمَةُ: قومقومەو حەوجۆشو مەسینە لەمسو شتی وا كەدوو هەنگڵی هەبن ◦ (ك: قماقم).

قَمِلَ الثوبُ أو الرأسُ قَمَلاً: جانەوەری ئەسپێ لە پۆشاكەكەدا یان لەناو قژی سەردا زۆر بوون.

قَمِلَ الرجلُ: پیاوەكە زۆر كورتەباڵا بوو ◦ (فهو قَمِلٌ).

القَمْلَةُ: ئەسپێ، گیانەوەرێكە لەجەستەدا پەیدا دەبێ كە چڵكنو پڵكن بێ ◦ (ك: القَمْلُ).

القُمَّلُ: جانەوەرێكە لەپێری گەنەو

لەگەنە بچوکترە حەزی لەوەیە لەناو جەستەو توکی حوشتری لەڕدا بژی ٥ هەروا ناوە بۆ جانەوەری سن کەلە دەغڵودان دەداو مۆخەکەی دەخوا، بەعەرەبی ناوێکی تریشی هەیە پێی دەگوترێ: (النّطاط) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ﴾.

قَمَّتِ الشاةُ: مەڕەکە بەدوو لێوی لەوەڕی کەموکوڕی خستە دەمیەوە بۆئەوەی بیخوا.

قَمَّتِ البيتَ: ماڵەکەی ماڵی.

قَمَّ ماعلى الخوان: چی لەسەر سفرەکە هەبوو هەمووی خواردو هیچی لێ نەهێشتەوە.

قَمَّمَ النّجمُ: ئەستێرە هاتە ناوەڕاستی ئاسمان لەئاستی سەرمان بوو.

قَمَّمَت الشاةُ: مەڕەکە لەخشتو خاڵی ماڵدراو و شتی فڕێدراو دا لەوەڕا.

إقْتَمت الشاةُ الحَبَّ: مەڕەکە لەدانەوێڵە گەڕا بۆئەوەی بیخوا.

إقْتَمَّ فلان ماعلى الخوان: فلانکەس چی لەسەر سفرەکەبوو خواردی.

إقْتَمَّ الشيئَ: چووە سەر تۆپەڵاکی شتەکە.

تَقَمَّمَ: بەشوێن قومامەو شتی وادا گەڕا.

تَقَمَّمَ الجَبَلَ: بەکێوەکەدا سەرکەوت تا گەیشتە تۆپەڵاکو سەرانسەری کێوەکە.

تَقَمَّمَ النخلةُ: چووە تۆپەڵاکی دارخورماکە.

القُمامَةُ: خشتوخاڵی ماڵدراوی ناو ماڵو سەرشەقامو کۆڵانو کۆکراوە بۆ فڕێدان.

القِمَّةُ مِن كل شيئ: تۆپەڵاکو سەرانسەری شت ٥ جەستەو قەبارە ٥ دەگوترێ: (ألقى عَليه القِمَّةَ) ٥ هەروا بەمانا (هەموو) دێ ٥ دەگوترێ: (جاء القوم قِمَّةَ) خەڵکەکە هەموویان هاتن.

القَمِمُ: ڕوەكو پاقلەو شتی وای وشکەوەبوو.

المِقَمُّ: ئەو کەسەی هەرچی دەست بکەوێ لەسەر سفرە دەیخوا.

المَقَمَّةُ: حاویەو شریفو شتی وا کە قومامەی تێ دەکرێ.

المِقَمَّةُ: کەسك ٥ دوولێوی ئاژەڵی دووسم ٥ وەکوو مەڕو بزن.

قَمِنَ كذا قَمَناً: شیاوی ئەوە بوو.

قَمُنَ بِكذا: بەمانا (قَمِنَ) دێ.

تَقَمَّنَ الشَّيْئَ: بەسەر شتەکەی دا ڕوانی بۆئەوەی هەڵی بگرێ.

تَقَمَّنَ موافقته: هەوڵی بەدەستهێنانی ڕەزامەندی ئەوی دا.

القَمِنُ: لایەق‌و شیاو.
القَمَنُ: نزیك ٥ دەگوترێ: (داري قَمَنٌ مـن داره) ٥ خێراو گورج‌و گۆڵ ٥ لایەق‌و شیاو و گونجاو.
القَمِنَـةُ: بۆگـەن ٥ دەگـوترێ: (رائحـة قَمِنَةٌ) بۆنێكی ناخۆش‌و بۆگەن.
القَمِينُ: لایەق‌و شیاو ٥ نزیك ٥ خێراو گورج‌و گۆڵ ٥ تونی حەمام ٥ شوێنی خشت سووركردنەوە (كوره خشت).
المَقْمَنَـةُ: دەگوترێ: (هـذا الأمـر مقمنـة لـذلك) ئـەم كـارە لایـەق‌و شـیاوە بۆئەوە.
قَمَهَ الـبعيرُ قموهـاً: حوشترەكە سەری بەرز كردەوەو ئاوی نەخواردەوە.
قَمَهَ الشَّيْئُ في الماء: شتەكە لەئاوەكەدا جـار هـەبوو نقـوم دەبـوو جـاریش هـەبوو دەردەكەوتـەوە ٥ دەگـوترێ: (قَمَهَ الشَّيْئ في الماء).
قَمَهَ: بەسەرگەردانی بەناو وڵاتـدا ڕۆیـی‌و نەیزانی بۆ كوێ دەچێ.
قَمِهَ قَمَهاً: ئیشتیهای خواردنی كەم بوو.
تَقَمَّهَ في الأرض: سەری خۆی هەڵگرت‌و ڕۆیی.
قَمَـت الإبـلُ قَمْـواً وقَمْيـاً: حوشـترەكە قەڵەو بوو.
قَمَى فلانٌ الى البيت: فلاّنكەس چووە ناو خانوو.
قَمَــى فـلان الـدار قَمْيـاً: فلاّنكـەس خانوەكەی ماڵی‌و پاكی كردەوە.
أقْمى الرجلُ: پیاوەكە دوای كزو لاوازیی قەڵەو بوو ٥ لەماڵەوە گۆشەگیر بـوو بۆ خۆپاراستن لەفیتنەیی.
أقْمى عَدُوَّهُ: دوژمنەكەی ژێربار كرد.
قاماني الرجلُ وغيرهُ: پیاوەكە هاوڕا بوو لەگەڵم دا.
القامِيَـةُ: ئـافرەتی تـێ شـكاو لـەناخی خۆیدا.
المَقْماةُ: ئەو شوێنەی خۆر لێی نادا.
قَنَأ الشيئُ قُنوءاً: شتەكە زۆر سوور بـوو (فهو قانِئٌ).
قَنَأت اللحيةُ من الخضاب: مـوی ڕیش بـەهۆی بۆیـەكردن بـە وسمـە ڕەش بـوو ٥ (قَنَـأ أطـراف الجاريـة بالحنـاء) دەسـت‌و قاچـی كـچەكە بەخەنـە سوور بوو.
قَنَأ الجلدُ: پێستەكە خراپە ناو دەباغ.
قَنَأ لِحْيَتَهُ: ڕیشی بەو سمە ڕەش كرد.
قَنَأ اللَّبَنَ: شیرەكەی تێكەڵ بەئاو كرد.
قَنِئَ الأديمُ قُنوءاً: پێستەكە گەنی، خـراپ بوو.
قَنِئَ فلان: فلاّنكەس مرد.
اقنَـأ الأديـمَ: پێـستەكەی خـراپ كـرد، ڕزاندی.
اقنَأ الشَّيْئُ فلانـاً: شتەكە لەفلاّنكەس نزیك بۆوە.

أقْنَأَ فلاناً: فلانکەسی کوشت، یان هەلّی نا بۆ کوشتن.

قَنَّأَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانا (قَنَأَ) دێ.

المَقْنَأةُ: شوێنێك خۆری لێ هەلّنەیێ، خۆر لێی نەدا.

المَقْنُوءَةُ: بەمانا (المَقْنَأةُ)دێ.

قَنَبَ الزَّهرُ قَنْباً وقنوباً: گولّەکە پەردەی خۆی دڕیو پشکوت.

قَنَبَتِ الشمسُ: خۆر بەتەواوی ئاوابوو ئاسەواری دیار نەما.

قَنَبَ الرجلُ في بيته: پیاوەکە چووە ناو مالّەکەی.

قَنَبَ العِنَبَ: هەرچی زیان بەترێیەکە بگەیەنێ لێی کردەوە.

أقْنَبَ: خۆی لەفەرمانڕەوا یان لەخاوەن قەرز شاردەوە ٥ لە ڕۆیشتن دا هەنگاوی فراوانی هاویشتن.

أقْنَبَ الخيلُ نحوالعدو: ئەسپ سوارەکان کۆبوونەوە بۆئەوەی هێرش بەرن بۆسەر دوژمن.

قَنَّبَ الزَّرْعُ: کشتوکالّەکە گولّی کرد.

قَنَّبَ الزَّهْرُ: گولّەکە پشکوت، لەپەردە هاتەدەر.

قَنَّبَ الخَيلُ نحو العدوِّ: بەمانا (أقنب) دێ.

قَنَّبَ شجرَ العنب: تولە زیادو بێ کەلّکەکانی دارمێوەکەی بڕین هەلّی پەرداوتن.

تَقَنَّبَ في بيته: چووە ناو خانووەکەیەوە.

تَقَنَّبَ الخيلُ نحو العدو: بەمانا(أقْنَبَ) دێ.

القانِبُ: تەتەر، مرۆڤی خۆشڕۆ کە لە شوێنێکەوە نامەو شتی وا بەرێ بۆ شوێنێکی تر.

القُنابُ: غونچە (ئەو پەلکە گەلّایانەی گۆلّەکەیان لەخۆگرتووە).

القِنابُ: بەمانا (القُنابُ) دێ ٥ چنگی شێر ٥ ئەو پەردەیەی کە نینۆکەکانی شێر دەشارنەوە.

قناب القوس: ژێی قەوسو کەوان.

القُنْبُ: کوندەو گوێنی یان پەردەیەك کە شت لەخۆ دەگرێ ٥ وەکوو پەردەی داپۆشەری چنگو نینۆکی شێر ٥ پەردەی داپۆشەری گولّی نەپشکوتوو ٥ هەروا ناوە بۆ نینۆکی شێر ٥ شیراعی گەورەی کەشتی.

القُنابَةُ: بەمانا (القُنابُ) دێ.

القِنْبُ: ڕوەکێکی سالّانەی کشتوکالّی لیفییە لە پێڕی (القِنَّبِيَّة) توێکلّەکەی بادەدرێو حەبلی گوشی لێ دروست دەکرێ.

القُنَّبُ الهندي: جۆرە ڕوەکێکی (ڤینەبییە) مادەی سڕکەرو بێهۆشکەری لێ بەرهەم دەهێندرێ

پێی دەگوترێ: حەشیشە.

القَنِبُ: کۆمەڵانی خەڵك ٥ هەوری پڕو گەواڵ گەواڵ.

القَیْنـــابُ: ڕێبـــوارو هاتوچـــۆکەری بەپەلە.

المِقْنَـــبُ: شـێوە قەفــەزو بێژنگێـــکە ڕاوکەر نێچیرەکانی تێدەخا ٥ هـەروا نـاوە بـۆ کۆمەڵـە ئەسپ سوارێـك ژمارەیان لەخوار سەدەوەن‌و خۆیـان ئامــادە دەکـەن بـۆ هێـرش بـردن بۆسەر دوژمن ٥ (ك: مَقَانِب).

القُنْبُرَةُ: بڕوانە مادەی (القُبَّرَةُ).

القُنْبِـــیطُ: قــەرەنبـیط، قــەرابـیط ڕوەکێـکە دەکوڵێندرێ‌و دەخورێ.

قَنْبَـعَ في بیتـه: لـەماڵی خۆیـدا ونبـوو، خۆی شاردەوە.

قَنْبَعَـت الـشجرةُ أو البقلـة: درەختەکـە هێـشتا گوڵەکــەی نەپــشکوتووەو غونچەن.

قَنْبَـعَ فــلان: فلاّنکـەس ڕقـی هەڵـساو ڕەگی لاملی فش بوون.

القُنْبُـعُ: پـەردەی گـوڵ ئـەو پەڕانــەی دەوری غونـچەی گـوڵ دەدەن پـێش پـشکوتنی ٥ پـەردەی گوڵـە ڕوەك ٥ پەردەی گوڵـە گـەنم‌و جـۆ ٥ پیـاوی کورتە باڵای هیچ‌و پوچ.

القُنْبُعَـةُ: وەرەقـەی لای خـواروی گـوڵ، بـەرگی خونـچە ٥ پەڕۆیەکـە تـەنك دەدورێ‌و لەبەر منداڵ دەکرێ.

قَنْبَــلَ فــلان: فلاّنکـەس لـەناو هـۆزو خـێڵدا ژیـاو وازی لــە گۆشـەگیری هێنا.

القُنَابِلُ: پیاوی ڕق ئەستوورو بـەهێزو بەتوانا ٥ سەرزل.

القَنْبَلُ: کۆمەڵـە خەڵـك‌و ئەسپ سوار کە ژمارەیان لەنێوان سی تا چل.

القُنْبُلُ: پیاوی ڕق ئەستوورو بـەهێز ٥ کوڕی گەنجی سەرزلی ڕۆح سوك.

القَنْبَلَــةُ: بــەمانا (القَنْبَـــلُ) دێ ٥ (ك: قنابل)

القُنْبُلَةُ: تەڵەو داوێـکە (ابـو بـراقش)ی پــێ ڕاودەکـــرێ ٥ قەبارەیــــەکی مەعدەنییـە کلـۆرە نـاواخن دەکـرێ بە مـەوادی تەقینـەوەو دەهاوێـژرێ بـەهۆی تۆپـەوە یـان بەدەسـت بـە کوردی پێی دەڵێن: بۆمبا بۆمب.

القُنْبُلانیة من القدور: ئەو مەنجەڵانەی خواردنی سی چل کەسی تێدا ئامادە دەکرێ.

قَنَتَ قنوتاً: ملکەچی فەرمانی خـودا بـوو، بەندایەتی خۆی بـۆ خـودا ڕاگەیەنـد ٥ درێژەی بەنوێژو پاڕانەوە دا.

قَنَـتَ اللهَ: پابەنـدی بەندایـەتی کـردن‌و خوداپەرستی بوو.

قَنَتَت المرأةُ لزوجها: ئافرەتەکە گوێ بیستی فەرمانی مێردەکەی بوو ◦ (فهي قنوت).

قَنُتَ قَناتةً: کەمخۆر بوو ◦ (فهو وهي قنيت).

أقنتَ: لە نوێژدا زۆر ڕاوەستا درێژەی بە پێوە ڕاوەستان دا ◦ درێژەی بە غەزاکردن دا ◦ هەموو ساڵێ حەجی کرد، ملکەچو پابەندی فەرمانی خودا بوو ◦ دوعای شەڕی لە دوژمنی کرد.

قَنَّتَتِ المرأةُ لزوجها: بۆ زەمێدەرۆیی لەماناى (قَنَتَ)دا دێ.

إقْتَنَت: ملکەچ بوو.

القُنُوتُ: تاعەتو ملکەچی، دوعاکردن.

قَنَحَ الشاربُ قَنحاً: شلەمەنی خۆرەوەکە دوای تێر خواردنەوە لە ئاوو شتی وا زۆری لەخۆی کرد بۆ زیاتر خواردنەوە.

قَنَحَ من الشراب: ئاوەکەی هەڵملیست.

قَنَحَ العودَ والغصْنَ: لایەکی دارەکە یان لقەکەی چەماندەوە وەکوو گۆچانی لێ کرد.

قَنَحَ البابَ: دارێکی تاشیو دەرگاکەی پێ بەرز کردەوە.

أقْنَحَ البابَ: بەمانا (قنحه) دێ.

قَنَّحَ البابَ: گرێژەنە، یان کلیلی دەرگاکەی چاك کردەوە.

تَقَنَّحَ من الشراب: شەرابەکەی بەنابەدڵیو لەسەر تێراوی خواردەوە.

القُنَّاحُ: مەتاڵو پەردەی دەرگا.

القُنَّاحَةُ: کلیلێکی درێژو خوارە بۆ کردنەوەی شت ◦ هەرپارچە دارێك بیخەیە ژێر دارێکی ترەوە بۆنەوەی جەوجۆڵی پێ بکا وەکوو گرێژەنە.

قَنَدَ السَّويق قَنداً: هەنگوینو پوختەی شیرینی کردە ناو قاوتەکەوە.

أقند السَّويق: بەمانا (قنده) دێ.

قَنَّدَ السَّويق: بەمانا (قَنَدَهُ) دێ.

القَنْدُ: هەنگوینو پوختەو پاڵفتەی قەصەبی شەکر کە ڕەق بێ.

القِنْدَأو: مرۆڤی گورجو گۆڵ ◦ حوشتری خۆشڕۆ.

القَنْدَةُ: کلۆشەکر پارچەیەك لە شەکر.

القِنديد: گوشراوی قەصەبی شەکر کە توندو ڕەق بوو ◦ شەراب ◦ کافور ◦ عەنبەر ◦ میسك.

قَنْدَسَ: دوای تاوانکردن تۆبەی کرد.

قَنْدَسَ في الأرض: ملی خۆی لە ڕێگاناو ڕۆیی‌و ئاوڕی نەدایەوە.

القُنْدُسُ: گیانلەبەرێکە ڕەفتارو شێوە جرجە، لەپێڕی (القندسية) توکنو

کلـك بـەهێزە لـەوڵاتی ئـەورووپاو ئەمریکای باکوردا هەیە.

قَنْدَلَ فلان: فلانکەس سەری گەورەیە ٥ بەهێواشیو لەسەرەخۆ ڕۆیشت.

القَنادِلُ: سەرزل.

القَنْدَلُ: بەمانا (القنادِل) دێ.

القِنــديلُ: چـرایەکە وەکـوو ئەسـتێرە وایــە، لەناوەڕاســتیدا پلێتەیــەك هەیـە، ئـاو و زەیتـی تـێ دەکـرێو هەڵدەگیرسێندرێ.

القُنْزُعُ: تـووکی دەوران دەوری سـەر ٥ ئەو پـەڕو پۆڵەی کۆبۆتـەوە بەسـەر سەری کەڵەشێرو قوببەڕەوەیە.

القَنْزَعَـةُ: مـووی دەوران دەوری سـەر ٥ پارچــەموو (گودلــە) کەبەســەری منداڵەوە دەهێڵدرێتەوەو ناتاشرێ ٥ (ك: قنازِع).

القُنْزُعَـــةُ: بـــەمانا (القَنزَعَـــةُ) دێ ٥ ئافرەتی زۆر کورتەبالا ٥ پەڕو پۆلی کۆبۆوە بەسەر سەری کەڵەشێرەوە.

أقْــــنَسَ فــــلان: فلانکـــەس لافــی وەجــاخزادەیی لــێ داو بۆخۆیــشی خوێڕیو هەتیو مچەیە.

القِنْسُ: ئەصڵو بنەچە ٥ تۆقەسەر ٥ (ك: قنوس).

القَنَسُ: ڕشانەوەی کەم.

القونس: پێشەسەر ٥ تۆقەسـەری کڵاو خــوزە ٥ ئێــسقانێکە لــەنێوان دوو گوێچکەی ... ...

ناوەڕاستی ڕێگا.

قَنْسَرَتْهُ السِّنُّ أو الشدائد: ساڵانی تەمەن یان بەڵاو چورتم پیریان کرد.

تَقَنْسَرَ: پیر بوو جەستەی وێکهاتەوە.

القُناسِرُ: بەڵاو ناخۆشی.

القَنْسَرُ: پیرو بەساڵاچوو ٥ کۆن.

قَنَصَ الصَّيدَ قَنْصاً: نێچیرەکەی ڕاو کرد ٥ (فهو قانِص).

إقْتَنَصَ الصَّيْدَ: نێچیرەکەی ڕاوکرد.

تَقَنَّصَ الصيدَ: نێچیرەکەی ڕاوکرد.

القانِصة من الطير: چلێدانە، بەشێکە لە مەعیدەو تێیدا خواردن وردوهاڕ دەکــرێ ٥ ئــەم چــلێدانە بۆئـــەو باڵندانەیە بژێویان دانەوێڵەو شتی وایـە وەکـوو مریـشكو کـۆترو ئـەو جـۆرە باڵندانـە ٥ هـەروا لەهەنـدێ گیانلەبـەری تـریش دا هەیــە کــە خۆراکیان شتی قورس بێ.

القَنَصُ: شەبەکەوداو.

القنيصُ: ڕاوچی، شەبەکەو داو.

القُنْصُلُ: وەکیلو نوێنـەری دەوڵەتێـك لــە دەوڵەتێــکی تــردا پلــەو پایـەی لـــەخوار ســـەفیرەوەیە، کاروبـــاری سیاســیو بازرگــانیو ڕۆشــنبیریو پەروەردەیی لەو وڵاتـەدا سـەروکاری دەکـا ٥ (بنـــت القنـــصل) جـــۆرە ڕوەکێـــکی (الـــسرسبية) لـــە وڵاتـــی ... هەیە.

القُنصُلِيّة: سەفارەتخانە، شوێنی ڕەسمی قونصول.

قَنَطَ قنوطاً: نائومێد بوو بەتەواوی لێی نائومێد بوو.

قَنَطَ قنوطاً وقناطةً: نائومێد بوو.

اقْنَطَهُ: نائومێدی کرد.

قَنَّطَهُ: بەمانا (أقْنَطَهُ) دێ.

قَنْطَـرَ: لادێـی بەجێهێـشت بووبـە شارنـشین ٥ دەوڵەمەنـدبوو بـوو بەخاوەن پارەو پولی زۆر.

قنطـر علينـا: زۆر مایـەوەو لەشوێنی خۆی نەجولا.

قَنْطَـرَ البنـاءَ: خانوەکـەی لەشـێوەی کەوانەیی دروستکرد.

القِنْطـارُ: ئامێرێـکی پێوانەییـە بەگوێرەی وڵات پێوانەکەی دەگۆڕێ لـەوڵاتی میـصر دەگاتـە ریطـل ٥ واتە: (٤٤,٩٢٨ کغم) ٥ مـاڵو سـامانی زۆر ٥ (ك: قناطیر).

القَنطـرة: پـردی کەوانـەیی کەبەسـەر ڕوبـارەوە دروسـت دەکـرێ بـۆ پەڕینەوە بەسەری دا.

المُقَنْطَـرُ: (بنـاء مُقَنطـر) باڵەخانەیـەکی کەوانەییـە پەنجـەرەو دەرگـاو دیکۆراتی کەوانەیی دروست کراوە.

القنـاطیر المقنطـرة: مـاڵو سـامانی زۆرو سەریەك نراو.

قَنَعت الإبلُ والغنمُ قَنْعاً: حوشترو مەڕو بزنـەکان گەڕانـەوە بـۆ ئاغـەڵو تەویلەی خۆیان.

قَنَعـت الـشاةُ: مەڕەکـە گـوانی بـەرز بوونەوە

قَنَعَ فلان قنوعاً: قەناعـەتی بەشـتی کـەم کرد ٥ بەبەشی خۆی ڕازی بـوو ٥ (فهـو قانع وقنیع).

قَنَعَ الی فلان: بۆی ملکەچ بوو کەوتە ژێـر ڕکێفی فلانکەسەوە.

قَنِعَ قَنَعاً وقناعـةً: ڕازی بـوو بـەوەی پێـی درا ٥ (فهو قانع).

أقْنَعَت الشاةُ: بەمانا (قَنَعت) دێ.

أقْنَعَ البعیرُ: حوشـترەکە سـەری ڕاکێـشا بــۆلای حەوزەکـە بۆئـەوەی ئــاو بخواتەوە.

أقْنَعَ فلان بيديه في الـصلاة: فلانکـەس هەردوو دەستی خۆی بەرز کردنەوە بــۆلای ئاسمــانو داوای ڕەحــمو بەزەیی لەخودا کرد.

أقْنَعَ فلانـاً الـشَّيْءُ: شـتەکە فلانکەسـی ڕازی کرد.

أقْنَـعَ الإبـلَ والغـنمَ: حوشـترو مـەڕو بزنـەکانی ڕوەو لـەوەڕگا ئـاژوتن ٥ یان بەرەو ئاغەڵو تەویلـەی خۆیـان ئاڕاستەی کردن.

أقْنَعَ رأسـهُ وعُنُقَـهُ: سـەری بۆئاسمـان

بەرزکردەوەو چاوی لەئاسمان بڕیو زەلیلیو داماوی خۆی ڕانواند.

أَقْنَعَ حَلقه وفَمَه: دەمیو قوڕگی بەرز کردنەوە بۆئەوەی شتێکی لەشلەمەنییەکە دەست بکەوێ بیخواتەوە.

أَقْنَعَ الإناءَ: قاپەکەی خوارکردەوە بۆئەوەی ئەوەی تێیدایە ڕۆی بکا.

قَنَّعَهُ: ڕازی کرد.

قَنَّعَ المرأةَ: چارشێوەی لەبەر ئافرەتەکە کرد.

قَنَّعَ رأسَ الجبل: چووە سەر تۆپەڵاکی کێوەکە.

قَنَّعَ فلاناً بالسيف أو السوط أو العصا: بەشمشێر یان بەقامچی یان بەعەصا فلانکەسی داپلۆسی.

تَقَنَّعَ: بەناچاریی قەناعەتی بەسەر خۆی دا هێنا ، خۆی بە چارشێو و شتی وا داپۆشی.

تَقَنَّعت المرأةُ: ئافرەتەکە چارشێوی پۆشی.

تَقَنَّعَ في السلاح: چەکی لەخۆ بەست.

إقْتَنَعَ: بەمانا (قَنَعَ) دێ.

إقْتَنَعَ بالفكرة أو الرأي: قەناعەتی بەفیکرەو ڕاو بۆچوونەکە کرد.

القانِعُ: خزمەتکاری گەل ، شوێنکەوتەی گەلو نەتەوەو بەکرێگیراوی ئەوان.

القِناع: سەرپۆشو چارشێو ، هەرشتێك ئافرەت سەری خۆی پێ داپۆشێ ، پەردەی دڵ ، پیریو موسپی بوون ، هەرشتێك ڕوخساری پێ داپۆشرێ.

القِنْعُ: چەكو سیلاح ، سەبەتەو سەلەو شتی وا کە لە پرژی درەختی خورما دروست بکرێو نانی لەسەر دەخورێ یان میوەی تێ دەکرێ ، پێدەشت ، زەوییەکی دەشتە دەکەوێتە نێوان لمبەڵانو درەختی تێدا دەڕوێ ، لمبەڵانی تەبارە بەستوو ڕەق بوو ، بنەچەو بنەما ، (ك: أقناع وقنعة).

القُنْعُ: زوڕنا ، هەرشتێك فوی پێدا بکەیو دەنگی لێ بێ.

القُنْعانُ: (رجل قُنعان) پیاوێکە گوێی لێ ڕادەگیرێو بڕوا بەقەضاو حوکمی دەکرێ ، کەسێك بەکەم ڕازی بێو قەناعەت بکا.

المَقْنَعُ: عادڵو ڕاستاڵێك شایەتی دانی ڕەت نەکرێتەوە ، ڕاو بۆچوونێك جێگای ڕەزامەندی خەڵك بێ.

المُقَنَّعُ: کەسێك چەكو سیلاحی لەخۆ بەستبێو زرێی پۆشیبێ، کەسێك جەستەی خۆی بەزرێ داپۆشیبێو

قیناعی لەسەر کردبێ ◊ کەسێك کڵاو خودەی لەسەر نابێ ◊ دەمو چاو داپۆشراو

قَنِفَتْ الأذنُ قَنَفاً: گوێی گەورەو ڕەپو بەرەو پێش هاتوون (فالرجلُ أقنف) و (المرأةُ والأذنُ قنفاء).

أَقْنَفَ: بوو بەخاوەن سوپای زۆر ◊ گوێی شۆڕ بوون.

القُناف: لوت زل لوت کەشکۆڵ ◊ سەرزل، ڕیش پان، ڕیش زل.

القَنيفُ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ◊ هەوری بارانـاوی، هەورێك بارانی زۆر پێ بێ ◊ پیاوێك کەمخۆر بێ ◊ (ك: قُنفٌ).

تَقَنفَذَ القُنْفُذُ: ژیشکەکە خوّی وێکهێنایەوە.

القُنْفُذُ: ژیشك؛ دەعبایەکی شیردەرە، جەستەی چقڵی تیژی پێوە هەن خۆی خڕ دەکاتەوە وەکوو تۆپ ◊ بەم چقڵانە خۆی لە دوژمنەکانی دەپارێزێ ◊ شوێنێك ڕوەکی تێدا باهەڵدراوی لێ بڕوێ ◊ دەشگوترێ: (هو قنفذ الليل) ئەوە ژیشکی شەوە چونکە ژیشك بەشەو لەهەوڵی بەدەستهێنانی بژێوی خۆی دایە.

قَنِمَ الفرس ونحوه قَنَماً: ئەسپەکە شەونم لێی دا دوایی تەپوتۆزی بەسەردا باریو چڵکن بوو.

قَنِمَ الطعامُ واللحمُ وغيرهما: خواردنو گۆشتەکە بۆگەن بوو کەڵکی نەما تێکچوو ◊ (فهو قَنِمٌ وأقنم).

الأقنوم: ئەصڵو بنەما ◊ (ك: أقانيم).

الأقانيم الثلاثة عند النصارى: بریتین لە: (باوك و کوڕ و جوبرائیل).

القَنَمَةُ: خڵتەو پڵتەی زەیتو ڕۆن.

قَنَّ الشَّيْءَ قَنّاً: چاوی بەدوادا گێڕاو لێی وردبۆوە.

قَنَّنَ: یاسای دانان.

إقْتَنَّ قِنّاً: کۆیلەی بۆخۆی پەیدا کرد ◊ سەری داخستو بێدەنگ بوو.

إقْتَنَّ الرَّحْلُ: کەژاوەکە لەسەر پشتی حوشترەکە مایەوە.

إسْتَقَنَّ بالأمر: تایبەت بوو بەکارەکە ◊ لەگەڵ مەڕوبزنەکانی خوّی دامایەوە بۆئەوەی سود لە شیرەکەیان بکا.

القانون: پێوەری هەموو شتێكو ڕێبازو کەناڵەکانی؛ قانونو یاسا ◊ هەروا ناوە بۆ ئامێرێکی مۆسیقا.

القُنانُ: قۆڵی کراس ◊ بۆنی بن هەنگڵ.

القِنُّ: کۆیلە، ئەو کەسەی باوکیشی کۆیلە بووبێ.

القُنَّةُ: (قُنَّةُ كل شيء) سەرانسەرو تۆپەڵاکی هەموو شتێك.

القِنَّةُ: پتەویی حەبل یان پتەویی حەبلی لیف (گوش).

القِنِّينَة: سوراحیو گۆزە کەلەشوشە بۆو شەرابی تێدا بێ.

القِنْقِنُ: ئەندازیاری شارەزا لە بواری ئاوی ژێرزەویو هەڵکەندنی بیرو شتی وا.

قَنا لون الشَّيْئِ قُنُواً: شتەکە زۆر سوور بوو.

قنا فلاناً: بۆ فلانکەس سەرچاوە ژیانێکی بۆ دیاری کرد بۆئەوەی قنیاتی پێ بکا.

قنا فلاناً قِناوةً: پاداشی فلانکەسی دایەوە

قنا الله الشَّيْئَ قنواً: خودا شتەکەی وەدی هێنا.

قَنى الشَّيْئَ قَنياً: شتەکەی کەسب کردو کۆی کردەوە.

قَنى الغَنَمَ وغيرها: مەڕو بزنەکانی وەرگرتن بۆئەوەی بەخێویان بکاو سوود لەبەرو بوومیان وەربگرێ نەك بۆ بازرگانیو جەڵەبچیەتی.

قَنى فلاناً: فلانکەسی ڕازی کرد.

قَنى الحياءُ فلاناً: شەرمو حەیا وای لە فلانکەس کرد کەخۆی لە زۆر شت گێڕایەوە.

قَنَى فلان الحياءَ: فلانکەس شەرمی بەخۆی بوو، پابەندی حەیا بوو.

قَنِيَ فلان قِناً: فلانکەس ڕازی بوو ٥ دەگوترێ: (قَنِيَ بالشيئ) بەشتەکە ڕازی بوو.

قَنِيَ الأنفُ قَناً: لوت ناوەڕاستی بەرز بۆوە، کونەکانی بچوكو تەسك بوونەوە.

قَنِتَ الشجرةُ: درەختەکە درێژبوو ٥ (فهو أقْنَى وهي قنواء).

قَنى الحياءَ قنواً: پابەندی شەرمو حەیا بوو.

القواهر: کێوی بەرز.

القُهْرَةُ: دەگوترێ: (أخذت فلاناً قُهْرَةً) بەناچاریی فلانکەسم گرت ٥ (هو قُهْرَةُ الناس): ئەو دەتوانێ ستەم و زوڵمی کەسانی دی هەڵگرێ.

القُهْرَةُ من النساء: ئافرەتی شەڕانیو چەقاوەسوو.

القَهّار: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ باڵادەستو زاڵ کەکەس دەستی بەسەردا نەڕوا.

القُهْرُمُ: پیاوی کورتەباڵا.

القُهْرَمَانُ: ئەمینداری تایبەتی پاشاو وەکیلو کلیل دارو بەڕێوەبەری کاروبارەکانیو ماڵو سامانیو خەرجیو داهاتی.

القَهْرَمَانة: ئافرەتی خانومانو کابانی دەست ڕەنگینو بەڕێوەبەری کاروباری ناوماڵ.

تَقَهْقَرَ: بەمانا (قهقر)دێ ٥ بە تێشکاویی پاشەوپاش کشایەوە.

القهقار: بەردی زۆر ڕەق‌و لووس کە بەردی تری پێ دەشکێندرێ.

القَهْقَرى: گەڕانەوە بۆ دواوە ٥ دەگوترێ: (فلان يمشي القهقري) فلانکەس پاشەوپاش دەگەڕێتەوە دواوە.

القَهْقَرَةُ: (حِنطةٌ قَهْقَرَةٌ): گەنمێکە دوای سەوزبوون ڕەش هەڵگەڕا.

قَهْقَهَ قَهْقَهَةً: پێکەنی‌و لەقاقای پێکەنینی داو قاقای بیسترا.

قَهِلَ جِلْدُهُ: پێستی وشك هەڵاتو و تەڕایی تێدا نەما.

قَهِلَ فلان: فلانکەس جەستەی بەناو ڕانەهاتووە و جەستەی خۆی پاك نەکردۆتەوە ٥ بەخششەکەی بەکەم زانی‌و کوفرانی نیعمەتەکانی کرد.

تَقَهَّلَ: پێستی وشك بۆوەو تەندروستی تێك چوو.

تَقَهَّلَ فلان: فلانکەس جەستەی بەناو ئاشنا نەبووە خۆی پاك‌و خاوێن ڕانەگرتووە ٥ بەهێواشی ڕۆیی ٥ شەکوای حاڵ‌و وەزعی خۆی کرد.

تَقَهَّلَ صوتُهُ: دەنگی نزم‌و نەرم بوو.

قَهِمَ قَهَماً: ئیشتیای خواردنی کەم بوو بەهۆی نەخۆشی یان هۆکاری تر ئارەزۆی خواردنی لاواز بوو ٥ (قَهِم قَهِمٌ).

أقْهَمَ عن الشَّيْئِ: بێزی لەشتەکە هەڵسا ناخۆشی ویست.

أقْهَمَ عن الطعام والشراب: ئارەزۆی خواردن‌و خواردنەوەکەی نەبوو.

أقْهَمَ السماءُ: ئاسمان ساو بوو هەوری پێوەنەمان.

أقْهَمَ في الشَّيْئِ: بێ موبالاتی لەشتەکەدا کرد.

قَهَّ قَهاً: پێکەنی.

أقهى فلان: بەردەوام بوو لەسەر خواردنەوەی قاوە.

أقهى عن الطعام: خۆی لەخواردنەکە گرتەوەو حەزی لێ نەبوو ئارەزۆی خواردنەکەی نەکرد.

القَهْوَةُ: شەراب ٥ شیری ساغ‌و بێ غەڵ‌و غەش ٥ قاوە و چا ٥ بۆن‌و بەرام ٥ شوێنی قاوە خواردنەوە، قاوەخانەو چایخانە.

المقهى: شوێنێکی گشتییەو تێیدا چا و قاوە و ئاو پێشکەش دەکرێ.

قَهِيَ قَهْياً: ئارەزۆی خواردنی نەبوو ٥ دەگوترێ: (قَهي عن الطعام والشراب).

قَهِيَ الشَّيْئُ فلاناً عن الطعام: شتەکە فلانکەسی لەخواردنەوە گێڕایەوە.

قاب الأرضَ قوباً: لەزەوییەکەدا چاڵێکی

کەوانەیی هەڵکەند.

قاب الطائر بَیْضَتَهُ: باڵندەکە هێلکەکەی شکاند بۆئەوەی بێچوەکەی سەری لەهێلکە بجروکێ.

قَوَّب الشَّیْئَ: شتەکەی لە ڕیشەوە هەڵکەند

قَوَّبَ الأرضَ: لە زەویەکەدا چاڵێکی کەوانەیی هەڵکەند.

قَوَّبَ الجَرَبُ جِلدَ البعیر: گرویییەکە وای لە پێستی حوشترەکە کرد پەڵەپەڵە توکی هەڵوەریێو بروتێتەوە.

إنقاب المکان: شوێنەکە پەڵەپەڵەی ڕوتەنو بێدارو درەختو گژوگیا بوو.

إنقابَت الأرضُ: لە زەوییەکەدا چەند چاڵێکی خڕو کەوانەیی هەڵکەندرا.

إنقابت البیضة: هێلکەکە شەق بوو شکا.

تَقَوَّبَت الأرضُ أو البیضةُ: بەمانا (إنقابت) دێ.

تقوبت من رأسه مواضِعُ: چەند پەڵەیەك لەسەری توکی هەڵوەری کەچەڵ بوو.

تَقَوَّبَ الأسودُ من الحیات: ڕەشمارەکە توێژی فڕێ دا.

القائِبَةُ: بێچو.

القابُ: ئەندازە ، لەقەوس دا نێوانی شوێن دەستو کۆتایی لایەکی کەوانەکە ، دەگوترێ: (بینهما قاب قَوْسٍ) واتە: نێوانیان زۆرکەمەو دووشتەکە زۆر لێك نزیکن ، قورئان دەفەرموێ: ﴿فکَانَ قَابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنَی﴾.

القُوبُ: هێلکە ، جوچك ، (ك: أقواب).

القُوباءُ والقَوَباءُ: نەخۆشییەکە توشی جەستە دەبێ پێست وا ێ دەکا مەیلەو گروێ ببێو توکی لێ هەڵوەرێو بروتێتەوە.

القُوَبَةُ: بەمانا (القوباءُ) دێ ، توێکڵی هێلکە.

القُوَبَةُ: بەمانا (القُوباءُ) دێ ، کەسێك نیشتەجێ بێو لەشوێنێکو نەجوڵێ.

القُوبِيُّ: کەسێك گۆشتی فڕوجو بخوا، زۆر حەزی لەخواردنی گۆشت فڕوجو بێ.

قاتَ الرَّجُلَ: ئەوەندەی خواردن دا بەپیاوەکە لەبرسا نەمرێ ، بەخێوی کرد.

أقاتَهُ: بژێوی پێدا.

أقاتَ الشَّیْئَ: توانای بەسەر شتەکەدا شکاو پێی وێرا.

اقتات الشَّیْئَ: شتەکەی کردە بژێو.

إقتات للنار: داری تری خستە سەر

ئاگرەکەو بڵێسەی ئاگرەکەی خۆش کرد ٥ بەهێواشی فوی لەئاگرەکە کرد.

تَقَوَّتَ بالشيئ: شتەکەی خوارد.

إستقاتَهُ: داوای بژێوی لێ کرد.

القاتُ: ڕوەکێکە لەپێری (السلسرية) بۆ سود وەرگرتن لە گەڵاکەی دەروێندرێ، گەڵاکەی بەسەوزی دەجورێ کەمێکی بێدار کەرەوەیە بەڵام زۆرەکەی سرکەرو موخەدیرە ٥ شوێنی سەرەکی وڵاتی حەبەشەیە ٥ بەزۆری لەوڵاتی یەمەن دەروێندرێو پێی دەڵێن: (شای العرب) ٥ چای عەرەب.

القائِت من العيش: ژیانی نەمرو نەژی ٥ ژیانی کیفایەت.

القوت: بژێو ئەو بەشە خواردنو خواردنەوەی جەستەی ئادەمیزاد خۆی پێ دەگرێو پێداویستی جەستەی پێ دابین دەکرێ.

القيت والقيتة: بەمانا (القوت) دێ.

المُقِيتُ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا، واتە: بژێودەری هەموو گیانلەبەرێکو بەدەسەڵات بەسەر هەموو شتێك دا.

قاد الدّابَةَ قوداً وقياداً وقيادةً: لەپێش وڵاخەکەوە ڕۆیشتو هەوسارەکەی گرتو ڕایکێشا.

قاد القاتل الى موضع القتل: بکوژەکەی بردە شوێنی کوشتنەکە.

قاد الجيشَ: سەروکاری سوپای کرد.

قودَ الفرسُ وغيره قَوَداً: ئەسپەکە پشتو ملی درێژبوو ٥ (فهو أقود وهي قوداء).

أقـادهُ خـيْلاً: ئەسپێکی دایە، هەوسارەکەی ڕابکێشێ.

أقـاد القاتِـلَ بالقتيـل: بکوژەکەی کوشتەوە لەتۆڵەی کوژراوەکەدا.

اقتـادَ الدَّابـةَ: ڕێشمەی وڵاخەکەی ڕاکێشا.

اقتاد النَّبْتُ الثـّوْرَ: کەڵەگا کێوییەکە بۆنی ڕوەکەکە کاری تێکردو بۆی چوو بیخوا.

إنقاد: بۆ موتاوەعەی (قاد) هاتووە ٥ ملکەچو زەلیلو ژێربار بوو ٥ ملکەچی ئیشەکە بوو.

إنقـاد الطريـق: ڕێگاکە ئاسانو ڕاست بوو.

تقـاود الـرجلان: دووپیاوەکە زۆربە خێرایی ڕۆیشتن، هەر یەکەیان دەیەویست پێش ئەوی تریان بکەوێ.

تقـاود الإبِـلُ: حوشترەکان ڕیزیان بەستو بەشوێن یەکدا ڕۆیشتن.

تقاود المكـانُ: شوێنەکە تەختو ڕێك بوو.

إســتقادت الدَّابَّــةُ: وڵاخەکــە بــەدوو قەتارچیەکەی دا ڕۆیشت.

إستقاد فلان: فلاَنکەس زەلیل‌و ملکەچ بوو ◦ دەگوترێ: (إستقاد لە).

إســـتقاد الأسـيَ: داوای کـرد دیلەکـە لەحیاتی کوژراوەکەی بکوژرێتەوە.

إستقاد فلان من آذاه: فلاَنکەس تۆڵەی لــەو کەســە ســتاندەوە کــەزیانی پێگەیاندبوو.

الأقْــوَدُ مــن النــاس: کەسێـکە کـەروی کردە شتێـك هەرگیز پشتی تێ ناکا ◦ ئەسپی ڕامکـراو و ژێربـارکراو ◦ ئەسپی پشت‌و مل درێژ ◦ پیاوی مل ئەستوور ◦ کێوی بەرزو سەرکەش.

القائد: کەسێـك ڕابەرایەتی سوپا بکا ◦ کەسێــــك ســــەروکاری تیمێــــکی مۆسیقاژەن بکا ◦ (ك: قادة وقواد) ◦ هــــەر زەوییــــەك یــــان کێوێــــك درێژبوویێتەوە.

القائِـدَةُ: تەپۆڵـکە لەسـەر زەوی درێـژ بوویێتەوە.

القَوُودُ: (فـرس قـَوُود) ئەسپێـکی سـەر نەرم‌و بارخۆشە.

القادُ: ئەندازە ◦ دەگوتـرێ: (هو مني قاد رِمـــح) ئــەو لەمنــەوە ئەنــدازەی ڕمبێـك دوورە.

القَوْدُ: کۆمەڵە ئەسپێك لەگەڵ قافڵەو کــاروان دا لێ دەخــوڕدرێن کــەس سواریان نابێ بۆ ئیحتیـات‌و سپێرو کاتی پێویست هەڵدەگیرێن.

القَوَدُ: تۆڵەستانـدن لەتاوانکار.

القَــوَّادُ: گـەواد؛ ئــەو کەســەی دەڵاڵـی نێوان ئـافرەت‌و پیاودەکا بـۆ داوێـن پیسی‌و بەدڕەوشتی.

القِيَادُ: ئەو پەت‌و حەبلەی وڵاخـی پـی ڕادەکێـشرێ ◦ دەشـگوترێ: (فـلان سلس القِيـاد) فلاَنکەس بارخۆشەو بەئارەزۆی تۆ هەڵس‌وکەوت دەکا ◦ (أعطى فلان القياد) فلاَنکەس ملکەچ بوو.

القَيْـدُ: (فـرس قَيـد) ئەسپێـکی سـەر نەرم‌و هەوسار خۆشە.

القَيِّدَةُ من الإبل: ئەو حوشترەی دەبرێ بۆ ئەوەی ڕاوی نێچیری پێ بکرێ ◦ حوشترێـــــك نێـــــچیری پـــێ هەڵخەڵەتێنـدرێ، هـەروا دەگـوترێ: (بعـير قَيـد) حوشترێـکی ڕامکـراو و بارخۆشە.

المَقادَةُ: دەگـوترێ: (أعطاه مقادتـه) بـۆی ملکەچ بوو.

المِقْوَدُ: گوریس‌و حەبل کـە وڵاخـی پـێ کێش بکرێ.

المُقَوَّدُ: کێوی درێژەوەبوو.

قــار قَــوْراً: لەسـەر سـەرپەنجەی ڕۆیـشت

بۆئەوەی تەپەی فاچی نەیەو پێی نەزاندرێ.

قار الصیدَ: فێڵی لە نێچیرەکە کرد.

قـار الـشَّيْءَ: کونێکی کەوانەیی لەناوەڕاستی شتەکە کرد.

قار الصَّبِية: کچۆڵەکەی خەتەنە کرد.

قَوِرَ قَوَراً: کوێر بوو ٥ (فهو أقور وهي قوراء).

قَوِرَت الدارُ: خانووەکە فراوان بوو (فهي قوراء والبيت أقور).

قَوَّرَ الشَّيْءَ: کونێکی کەوانەیی لەناوەڕاستی شتەکە کرد.

تَقَوَّرَ: بۆ موتاوەعەی (قَوَّر) دێ.

تَقَوَّرَ السَّحابُ: هەورەکە پەڵەپەڵەبوون و لێك بڵاو بوون.

تَقَوَّرَتِ الحيَّةُ: مارەکە پاپۆکەی بەستو خۆی کۆکردەوە.

إقْوَرَّ فلان: فلانکەس پێستی گرژبوو پشتی چۆمایەوە.

إقْوَرَّ الجلدُ: پێستەکە گرژبوو وێکهاتەوە.

إقْوَرَّتِ الأرضُ: زەوییەکە روەکی تێدا نەماو بوو بەسوتەمەڕۆ.

الأقْوَرُ: دەگوترێ: (لقيت منه الأقورين) لەوە توشی بەڵای سامناك بووم.

القار: قیر، زفت ٥ بڕوانە مادەی (زَفَتَ) ٥ (یوم ذي قار) ڕۆژێکە خێڵی بەنو شەیبان لەباشوری شاری کوفەی ئێستا توشی شەڕ هاتن و سەرکەوتن.

القارَةُ: کێوی پچکۆلەی ڕەشی کەوانەیی کەبەرەو ئاسمان منارە ئاسا هەڵچوبێ ٥ گردۆڵکە ٥ زەوییەك بەردی ڕەشی تێدابێ ٥ هۆزێکی عەرەب بوون لەسەردەمی نەزانیدا بەتیر ئەندازی چاك بەناوبانگ بوون ٥ لە پەند دا هاتووە دەڵێ: (قد أنصف القارة من رماها).

القُوَارَةُ: ئەوەی لەپۆشاك دەنوشتێندرێتەوە لەسەرە پڕژو شتی وا ٥ ئەوەی لەئەملاو ئەولای شت دەبڕدرێ ٥ ئەوەی لەکاتی هەڵکۆڵینی دارو کولەکەو باینجان دا دەردەهێندرێ.

المِقْوَرَةُ: ئامێری هەڵکۆڵینی باینجان و شتی وا.

قَوَّزَ النَّبْتُ: ڕوەکەکە زۆر بوو.

تَقَوَّزَ البيتُ: خانووەکە ڕوخا.

القَوْزُ: تەبارە لمی بەرز ٥ (ك: أقواز و قيزان).

قُوزَعَ: بڕوانە مادەی (قَزَعَ).

قاسَ الشَّيْءَ على غيره قوساً وقِياساً: شتەکەی بەشتێکی تر مەزەندە کرد ٥ شتەکەی بەئەندازەی شتێکی تر دیاری کرد.

قَوِسَ قَوَساً: پشتی کۆم بوو ٥ (فهو أقوس وهي قوساء).

قَوَّسَ الشَّيْئُ: شتەکە کەوانەیی بوو، چەمایەوە ٥ دەگوترێ:

قَوَّسَ الشَّيخُ: پیرەمێردەکە پشتی کۆم بوو

قَوَّسَ السَّحابَةُ: هەورەکە دایکردە ڕێژنەی باران.

قَوَّسَ الشَّيْئَ: شتەکەی وەکوو کەوانەیی لێکرد.

تَقَوَّسَ الشَّيْئُ: بەمانا (قَوَّسَ) دێ.

تَقَوَّسَ قَوْسَه: کەوانەکەی لەشان کرد.

تَقَوَّسَ الشَّيبُ فلاناً: نیشانەی پیریی‌و مووی سپی بەناو سەرو ڕیشی فلانکەس دا بلاو بۆوە، یان مووی سپی و ڕەشی یەکسان بوو سەرو ڕیشی ماش‌وبرنج بوون.

الأَقْوَسُ: تەپۆڵکە لمبو تەبارە لمب ٥ ڕۆژگاری قورس‌و پڕ لەچورتم‌و نارەحەتی ٥ (لیل أقوس) شەوی زۆر تاریك.

القَوْسُ: کەوان؛ ئامێرێکە نیوە کەوانەیی لەسەر شێوەی نیوە هیلال تیری پێ دەهاوێژرێ ٥ (ك: أقواس وقسّي) ناوی بورجێکیشە لەئاسمان، کەبریتیە لە نۆیەم بورج.

قوس قزح: کەوانەیەکە لەبەرزایی دا دروست دەبێ یالە نزیك زەوی باران لێدراو و هەلڕژانی باران‌و ئاو لە ئاوڕێژەوە، لای ئاسوییشی بەرامبەر تیشکی خۆر دەبێ بەشێوەیەکی کەوانەیی‌و بەچەند ڕەنگی جیاجیا کەئاکامی ڕەنگدانەوەی تیشکی خۆر کەلە پڕژو وردە بارانی هەلپرژاو دەدا پەیدا دەبێ.

قوس النصر: بریتیە لە کەوانەیەکی گەورە لەسەر ڕێگای گشتی‌و بەشێوەی کەوانەیی‌و بەگلۆپ‌و ئالای ولات دەڕازێنرێتەوە بەبۆنە نیشتمانی‌و نەتەوایەتیەکانەوە، یان بەهۆی هاتنی پیاوێکی گەورەوە بۆ ئەو دەفەرە، زۆربەی کاتیش ئامازە بەو بۆنانەوە دەکرێ لەڕێگای نوسینی لافیتەو شتی واوە.

القُوسُ: خەلوەتخانەی ڕەبەن‌و پیاوە ئاینییە مەسیحیەکان ٥ کۆختەی ڕاوکەر.

القُوسِيُّ من الأيام: ڕۆژگاری درێژ ٥ ڕۆژگاری پڕتەنگ‌و چەلەمە ٥ ولاتی دوور.

القَوّاسُ، والقَيّاسُ: وەستای کەوان دروستکەر کەوانساز ٥ کەوان لەشان، کەوانچی.

المُقَاوِسُ: ئەوکەسەی ئەسپ دەنێرێ بۆ پێشبڕکێ.

قلب
قالب
قيثارة
قلع
مقلاع
قفص
قماط
قنينة
قوس
مقنّع
مقود
قمقم
قفاز
مقلى
قمع الخيّاط
قنديل
قلادة
قمع
قوّة حبل
قانون
قلقاس
قلقاس رومي
قمع البلّوط
قنا
قمعولة
قيقب
قنّب
قمريّة
قمريّة
قنّبيط
قمح
قنديّة
قنطريون صغير
قنطريون
قلادة
قات
قمريّ
قاقلّة
قويسة
قانصة الطير
أنقليس
قاقم
قاق
قمل
قنفذ
قنغر
قندس

المِقْوَسُ: تیردان ٥ حەبلێکە لە شوێنی پێشبڕکێ دا ئەسپەکانی پێ ڕیز دەکرێن ٥ ئەو شوێنەی ئەسپەکان لێیەوە دەست دەکەن بەغاردان لەگۆڕەپانی پێشبڕکێ دا.

تَقَوْصَرَ: بڕوانە مادەی (قصر).

القَوْصَرَةُ: بڕوانە مادەی (قصر).

قاضَ البناءَ قَوْضاً: خانوەکەی هەڵوەشاند، دەشگوترێ:

قاضَ الخيمة: چادرەکەی هەڵوەشاند.

قَوَّضَ البناءَ: باڵەخانەکەی ڕوخاند ٥ دەشگوترێ:

قَوَّضَ الصفوف والمجالِسَ: ریزو یەکیەتیو ئەنجومەنەکانی لێک هەڵوەشاندن.

بنی فلان ثم قوض: فلانکەس کاری باشی کردو دوایی خراپی کرد.

إنقاض البناءُ: باڵەخانەکە ڕوخا ٥ دەشگوترێ: (تقوضت الصفوف والمجالس) پۆلو کۆمەڵو ئەنجومەنەکان لێک هەڵوەشان.

إنقاض فلان: فلانکەس هاتو ڕۆییو جێگیر نەبوو.

القَوْط: جەڵەبە مەڕو بزن ٥ (ك: أقواط).

القُلْطَةُ: زەمبیلەو بەرچنەی گەورە، قەرتاڵە، سەبەتە.

القُوطَةُ: تەماتە.

القَوّاطُ: شوانی جەڵەبە مەڕو بزن.

قاع فلان قَوْعاً: فلانکەس پاشەوپاش کشایەوە، چووە دواوە.

تَقَوَّعَ فلان: فلانکەس لە ڕۆیشتن دا لەرەلەری کرد وەکوو ئەوە بەشوێنێکی چقڵای دا بڕوا.

تَقَوَّعَ الحِرباءُ الشجرةَ: حیرباکە چووە سەر درەختەکە.

القاعُ: دەشتاییو زەوی نەرمانو دەوران دەوردراو بە کێو و گردۆڵکە ٥ کەلەهەموو لایەکەوە ئاوی بۆدێو تێیدا کۆدەبێتەوەو دوایی گیاو گژی باشی تێدا دەڕوێ.

القاعة: (قاعة الدار) بەربێلاو حەوشەی خانوو ٥ هۆڵێک جێگای خەڵکێکی زۆری تێدا بێتەوە وەکوو هۆڵی موحازەرە ٥ هۆڵی کۆنگرە ٥ (ك: قاعات).

القُواعُ: کەروێشکی نێر.

قافَ أثَرَهُ: شوێن پێی ئەوی هەڵگرت بەدو ئەودا ڕۆیی ٥ (فهو قائف) ٥ (ك: قافة).

إقتافَ أثرَهُ: شوێن پێی ئەوی هەڵگرت.

تَقَوَّفَ أثرَهُ: شوێن پێی هەڵگرت ٥ بەدوی دا ڕۆیی.

تَقَوَّفَ فلاناً: قسەی فێری فلانکەس کرد دەرزی دادا، وتی ئاوا و ئاوا بڵێ.

تَقَوَّفَ عليه مالَـهُ: مامەڵەکردنی ماڵو سامانی خۆی لێ قەدەغە کرد.

القوف: دەگوترێ: (هو أقوف للأثر) ئەو زۆر زاناو کارامایە بەدۆزینەوەی شوێن هەڵگرتن.

القـاف: پیتێکە لەپیتەکانی هیجا، هەروا ناوە بۆ موی زور قوڵکەی گەردن.

القائِفُ: کەسێک باش بزانێ شوێنکە هەڵگرێ بنیچەو وەچەی خەڵک بباتەوە سەریەک ٥ (ك: قافة).

القُوفُ: لای زووروی گوێچکە ٥ زووروی قوڵکەی گەردن ٥ دەشگوترێ: (أخذ بقوف رقبته) بینەقاقای گرت.

القیافة: پیشەی قیافەزانیو بردنەوەی ئەوە بۆ سەر بنیچەو باوان ٥ بەنیشانەو لێکچوون.

قافـت الدجاجـة قوفـاً: مریشکەکە گارەگاری کرد.

القَـاقُ: باڵندەیەکی ئاویی ملدرێژە ٥ درێژ یان زۆر درێژ.

القـاووق: تەپلەیەکی درێژە فارس لەسەری دەکەن.

القُوقَـــةُ: کەچەڵی ٥ کەچەل ٥ باڵندەیەکە حەزی لەشوێنی وێرانەو چۆڵەوانییە ٥ کوندە بەبو ٥ ناوێکی تری هەیە پێی دەگوترێ: (أم قُوَيْق).

المُقَوَّقُ: کەسێک زۆربەی سەری توکی پێوە نەبێ.

قَوْقَأَتِ الدجاجةُ: مریشکەکە قاقای کرد گارەگاری کرد.

قَوْقَـتِ الدجاجـة قيقـاء وقَوْقـاءً: مریشکەکە قاقاو گارەگاری کرد بۆ هێلکە کردن.

المُقَـوْقِسُ: نازناوی پاشاکانی میصرو ئەسکەندەریە بوو ٥ باڵندەیەکە رەنگی سپیو رەشی کەوانەیی تێدان.

القَوْقَـعُ: گیانلەبەری (لافەقەرییە)، جەستە نەرمو نیانە ٥ لە وشکانیو لەناو دەریاو ئاوی شیرین دا دەژی.

القَوْقعيـاتُ: پێرێکن لە گیانلەبەری (لافەقەری).

قَوْقَـلَ: چووە سەر کێوەکەو پێیدا سەرکەوت.

القاقَلَّـةُ: رەگەزی روەکە عەترییەکان لەپێری (الزنجبارية) ٥ لەولاتی هیندو چینو ئەفریقا دەروێو دەروێندرێ ٥ بەرەکەی یەکفاقە، لەعێراق پێی دەگوترێ: (حَـبُّ الهال).

القَاقُلّي: روەکێکی ساڵانەیەو کێوییە بەزۆری لە لێوارانی قەراخ دەریاو

ڕووبـاردا دەڕوێ ٥ پێـی دەگـوترێ: (رشاد البحر).

قال قولاً ومقالاً: قسەی کرد.

قالَ عليه: بوختانی بۆ هەڵبەست.

قالَ عنه: قسەی لێوەکرد.

قالَ فيه: کۆششی تێدا کرد.

أقْوَلَـهُ مـا لم يقـل: داوای لەسـەر کـرد، شتێکی پاڵدا نەیگوتبوو.

أقْوَلَ فلاناً: فلانکەسی فێری قسە کرد.

قاوَلَـهُ في الأمـر: دەربـارەی ئیـشەکە وتووێژی لەگەڵ دا کـردو دانوسـانی ئـــەنجام دا ٥ کارەکـــەی بـــە بەڵێندەرایـەتی پێـداو قەباڵـەی لێ سـتاند بـەبڕی پـارەی دیـاریکراو لەماوەیـــەکی دیـــاریکراودا بـــۆی جێبەجێ بکا.

قَوَّلَهُ: قسەیەکی پاڵ دا نەیگوتبوو.

تقـاولوا في الأمـر: دەربـارەی کارەکـە وتووێژیان کرد.

تَقَـوَّلَ عليـه قـولاً: درۆی بەدەمـەوە هەڵبەسـت ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ﴾.

التَّقوالَةُ: زۆربڵێو چەقەچەناو.

القَـالُ: ناوێـکە لـە (القَـوْلُ) ٥ (القـال والقيل) قسەی پوچو بێ مایـە یـان وتەیـەك دوژمنایـەتی لـەنێوان خەڵك دا پەیدا بکا.

القَالَةُ: قسەی هەڵبەستراو و بڵاوەبوو بەناو خەڵك دا چ خێر بێ یان شەڕ بێ.

القَوْلُ: قسە ٥ بیروباوەڕ.

القَوْلِيَّةُ: چەواشەکاریو غەوغایی.

القَيْـلُ: نـاوی پاشایەکی یەمـەن بـووە لـەپێش ئیـسلام دا پلـەی لـەخوار پاشای گەورە بووە.

القِيلُ: بەمانا (القَوْلُ) دێ.

المَقالَةُ: بەمانا (القولُ) دێ ٥ مەزهـەبو ڕێبـــاز ٥ نووسینێـــکی کورتـــە لەبوارێـکی زانیـاری دا لـە ڕۆژنامـە یان گۆڤارێك دا بڵاو دەکرێتەوە.

المَقـــاوِلُ: بەڵێنـــدەر بـــۆ ئەنجامـــدانی کارێـــکی دیـــاریکراو بەچـــەند مەرجێکی دیاریکراو بـەبڕێ پـارەی دیاریکراو و ماوەیەکی دیاریکراو.

المُقَاوَلَةُ: بەڵێندەرایەتی؛ گرێبەستێـکە لەنێوان دوولایەن لایەنێکیان بەڵێن دەدا بـە لایەنەکـەی تـر کەکارێـکی تایبەتیو دیاریکراوی بۆ ئەنجام بدا لـــەبای بڕەپارەیـــەکی دیـــاریکراو کەوەری دەگرێ لەجیاتی کارەکەی.

المِقْـــوالُ: زۆربڵـــێو چەقەچـــەناو و زمانلووس ٥ زوبان.

القولنج: بڕك ٥ کۆڵنج: نەخۆشـیەکە

هەرکەسێك گیرۆدەی ببێ بەناخۆشی پیسایی بۆدەکرێو باو و بژی بۆ ناکەندرێو ورگی بۆ خاڵی ناکرێتەوە.

القولون: ڕیخۆڵە ئەستورە.

قام قَوْماً وقیاماً: ڕاست بۆوە، هەڵسایە سەر پێ.

قام الأمرُ: کارەکە ڕێکبوو ٥ دەشگوترێ: (قام میزان النهار) ڕۆژ بوو بەنیوە ٥ خۆر گەیشتە ناوەڕاستی ئاسمان.

قام قائم الظهیرة: کاتی ئەوە هات خۆر لە ناوەڕاستی ئاسمان لابدا.

قام الماءُ: ئاوەکە وەستاو دەراوی ڕەوان بوونی نیە.

قامَ الحقُّ: حەقو ڕاستی جێگیر بوونو چەسپان.

قامَ علی الأمر: لەسەر کارەکە بەردەوام بوو.

قامَ للأمر: سەرو کاری ئیشەکەی کرد.

قامَ علی أهله: ماڵو خێزانی خۆی بەخێوکردو سەرو کاری کردن.

قامَ المتاعُ بکذا: کاڵاکە نرخی لەسەر ئەوەندە وەستا ٥ دەشگوترێ:

قامَ یفعل کذا: دەستی بەکارەکە کرد.

أقامَ بالمکان: لەشوێنەکەدا جێگیر بوو کردییە نیشتمانی خۆی.

أقامَ فلاناً من مکانه: فلانکەسی لەشوێنی خۆی لابرد.

أقامَ الشَّیْءَ: بەردەوامی بەشتەکە دا ٥ دەستی کرد بەوە شتەکە ئەنجام دا ٥ دەگوترێ: (أقامَ الصلاةَ).

أقامَ للصلاة: بانگەوازیی کرد بۆ ئەنجامدانی نوێژ.

أقامَ العودَ والبناءَ: دارەکەی ڕاست کردەوە، دیوارەکەی ڕاست کردەوەو خواریی تێدا نەهێشت.

أقام الشرعَ: شەریعەتی ئاشکرا کردو کاری پێ کرد.

قاوَمَهُ في المصارعة وغیرها: ڕاپسکوت بۆ زۆرانبازیی.

قُوِّمَت الشاةُ: مەڕەکە توشی ئەخۆشی قاچ ئیفلیجی بوو.

قَوَّمَ المُعْوَجَّ: خوارییەکەی ڕاست کردەوەو خواریی تێدا نەهێشت.

قَوَّمَ السِّلْعَةَ: کاڵاکەی نرخ دارکرد ٥ نرخی بۆ دیاریی کرد.

تَقَوَّمُوا في الحرب: لەشەڕدا هەندێ لەخەڵکەکە بۆ هەندێکیان ڕاپسکوتن.

تقاوموا الشَّیْءَ فیما بینهم: لەناو خۆیان دا نرخیان بۆ شتەکە دانا.

تَقَوَّمَ الشَّیْءُ: شتەکە ڕاست بۆوە ٥ نرخی دەرکەوت.

إستقامَ الشَّیْءُ: شتەکە ڕاست بۆوە.

التقويم: حیسابگەری زەمەنە بەساڵو بەمانگو بەڕۆژ و بەسەعات.

تقویم البلدان: دیاریکردنی شوێنی شارەکانو دیاردەکانیان.

القائم: (قائم السیف) دەسکی شمشێرو ئەو شوێنەی دەستی پێ دەگیرێ ◊ (دینار قائم) دینارێکی یەکسانە کێشەکەی کەمو زیادی تێدانیە.

قائم الماء: تەنکی ئاو کەلەشوێنی بەرز دابندرێ بۆئەوەی ئاوی لێوە دابەش بکرێ.

القائمة من السیف: دەسکی شمشێر ◊ لیستو ریزبەند کردنی چەند ناوێك.

القَامَةُ من الإنسان: باڵای مرۆڤ ◊ ئامێرێکی پێوانەیە ئەندازەی درێژی شەش پێیە بۆ دیاریکردنی قوڵی دەریاکان بەکاردێ ◊ (ك: قامات).

القُوَامُ: نەخۆشییەکە توشی قاچی وڵاخ دەبێو ئیفلیجی دەکا، وڵاخەکە دەیەوێ بڕواو قاچەکانی لەدوی نایەن.

القَوامُ: عەدڵو داد خوازی ◊ (رمح قوام) ڕمبێکی ڕاست.

قَوام الإنسان: باڵای مرۆڤو جوانی قەدو باڵا.

القِوامُ: (قِوام کل شيء) کۆڵەکەو ڕاگری شتو یاساو ڕێسای بژێوی مرۆڤ؛ ئەوەی دەبێتە قوتو جەستەی بەهێز دەکا.

قوام الأمر: ڕاگری کارو سەرجەمسەری شت ◊ دەگوترێ: (هو قِوام أهل بیته) ئەو سەرپەرشتیارو ڕاگرو بەرێوەبەری کارو باری ماڵو منداڵی خۆیەتی.

القِوامَةُ: سەرپەرشتیاریی، کار بەدەستەوە گرتن.

القوم: نەتەوە ◊ کۆمەڵێك ئادەمیزاد تایبەتمەندییەك کۆیان بکاتەوە ◊ وایش دەبێ بەمانا کۆمەڵێك پیاو دێ وەکوو لەشیعرەکەی زوهەیردا هاتووە دەڵێ:

(وما أدري وسوف إخال أدري
أقومٌ آلُ حصن أم نِساءُ).

قوم الرجل: خزمو کەسو کاری پیاو.

القَوْمَةُ: ڕاپەڕین ◊ دەگوترێ: (قاموا قومة واحدة) ◊ باڵای مرۆڤ ◊ ڕاوەستانی نێوان ڕکاتی نوێژ.

القَوْمِيّ: نژادپەرست ◊ نەتەوە پەرستو شۆفینیو دەمارگیر کەسێك بڕوای بەوە هەبێ سوود بۆ نەتەوەکەی بێنێو زیانیان لێ دووربخاتەوە و لەم بوارەدا هەوڵو

کۆشـــشی خـــۆی بخاتـــە گـــەڕ ٥ نیشتمانی ٥ وەکوو دەگوترێ: (العيد القومي).

القومِية: پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتیو سـۆزدارییە لـەئاکامی هاوبەشـی لـەبواری نیـشتمانو نـژادو زمـانو سـودوبەرژەوەندی دێتـە کایـەوەو ئاکامەکـــەی هەمئاهـــەنگیو هاریکارییە بۆ دروستبوونی گیانی یەکیەتیو تەبایی ٥ وەکوو (القومية العربية ، القومية الكردية).

القَـوّامُ: بـاڵا شۆخوشـەنگ، کەسێـك بـــەجوانیو لێهـــاتویی کارەکـــانی ئەنجام بدا.

القَيم: میانڕەو ٥ باڵاجوان.

القِيام: (قيام الأمر) ڕاگری کارو بڕبڕەی شت.

القيامة: سەروکاری کردنی ئیشو کار ٥ ڕۆژی ڕەستاخیزو زیندوبوونـەوەی مـەخلووقات بـۆ حیـسابو پاداشو سزا.

القيمة: (قيمة الـشّيء) ئەنـدازەی شت ٥ بەهاو نرخی کاڵا.

قيمـــة الإنـــسان: درێـــژی مـــرۆڤ ٥ دەشـــگوترێ: (مـــا لفـــلان قيمـــة) فلانکـــەس بـــەردەوامی لەســـەر کارەکان نیەو ڕاڕایە.

القَيّوم: چاودێرو باڵادەستو پارێزگار بەسـەر هەمـوو شتێـك دا ٥ ناوێـکە لەناوە جوانەکانی خودا.

القَـــيِّمُ: گـــەورەو پیـــاو مـــاقوڵ ٥ بەڕێوەبـەرو هەڵـسوڕێنەری کـار ٥ کەسێك سەرپەرشتیاری دەستگیراوو حیجر لەسەر دانراو بکا.

قَيِّم القوم: ڕابەری گەلو نەتەوە.

أمر قَيِّم: کاری ڕاستو ڕێكو پێك.

كتاب قَيِّم: کتێبی بەنرخ.

القَيِّمَةُ: (الأمة القَيِّمـةُ) گەلو نەتـەوەی عەداڵەتکارو کار دروست.

المَقَـــامُ: شـوێنی لێ ڕاوەسـتان شـوێنی وەسـتانی قـاچ ٥ یانـەو مـەجلیس ٥ کۆمەڵێك ئادەمیزاد.

المَقامَـةُ: کۆمەڵێـك ئـادەمیزاد ٥ یانـەو مـەجلیس ٥ خوتبـەو ئامۆژگـاریی ٥ چـیرۆکی کـورتو سـەجعدار کـە ئامۆژگـاری یـان نوکتـەیەکی خۆشـی تێـــدابێ ٥ لـــە ڕۆژگـــاری عەباسییەکانو لەوەدواش نووسـەرو ئەدیبـەکان کارامـایی خۆیـان تێـدا بەتاقی کردۆتەوە.

المُقـــامُ: نیـشتەجێ بـوون، مانـەوە ٥ شوێنی مانەوە.

المُقَامَةُ: بەمانا (المُقامُ) دێ.

المِقْوَمُ: دەستـەدوو؛ ئـەو دارەی جوتیـار

لەکاتی جوتکردن دا دەستی پێوە دەگرێ.

القَوْنَةُ: پارچەیەك لەئاسن یان لەزەرد کە پینەی قاپو مەنجەڵو شتی وای پێ دەکرێ.

القاوون: ڕوەکێکی ساڵانەیە لەپێری ڕەگەزی کولەکە، بەرەکەی زەردو شیرینو تام خۆشو بۆنخۆشە، بەکوردی پێی دەگوترێ شەمامە یان کاڵەکەزەردە.

قَوَّهَ بصاحبه: بانگی هاوەڵەکەی کرد.

قَوَّهَ بالصيد: هەرای لەنێچیرەکە کرد بۆئەوەی لەلانەکەی خۆی ڕاپەڕێنێو فرسەتی لێ بێنێ.

تقاوه الرجلان: دووپیاوەکە لێکیان ڕاخوڕی بەشێوەیەك کەتەنها خۆیان دەیانزانی مەبەستیان لەو هەرایە چیە.

القاهُ: شانصو بەختو حورمەتو ڕێز ٥ ژیانی نەرمو نۆڵ ٥ دەگوترێ: (إنه لفي عيش قاهٍ).

القاهي: پیاوێك نەزۆك نەبێو بەزڕوێت بێ.

القَوهَةُ: ماستێك کەمێك گۆڕابێو هێشتا شیرینی شیریەتیەکەی تێدا مابێ.

القُوهي: جۆرە پۆشاکێکی سپییە.

قَوِيَ على الأمر: توانای بەسەر کارەکەدا شکا.

قَوِيَ قَوىً: زۆری برسی بوو.

قَوِيَ المَطَرُ: باران نەباری وەستایەوە.

قَوِيَ الحَبْلُ والوَتَرُ: حەبلەکە یان ژێیەکە هەندێکی لەهەندێکی ئەستوورتر بوو ٥ (فهو قَوٍ).

قويت الدار قوىً وقوايةً: خانوەکە خاڵی بوو.

أقوى الرجلُ: پیاوەکە هەژار کەوت ٥ چووە چۆڵەوانیو لەوێدا نیشتەجێ بوو ٥ خواردنی نەماو تێشوی بڕایەوە ٥ برسی بوو هیچی لانەبوو بیخوا.

أقوت الدار: خانوەکە خاڵی بوو.

أقوى في الشِّعرِ: بزوێنی ڕەوی (ژێروبۆری) ڕەهای لەشیعردا بەپێچەوانە بەکارهێنا.

أقوى الحَبْلَ أو الوتر: هەندێکی لەحەبلەکە یان لە ژێیەکەی ئەستورتر کرد لەوی تری.

قاوَيتُ فلاناً: لەهێزو توانادا بەسەر فلانکەس دا زاڵ بووم.

قَوّى الرجلَ أو الشَّيْءَ: لەشوێنی بێهێزی هێزو توانای بەخشی بەپیاوەکە یان بەشتەکە.

إقتوى: بووبە خاوەن هێزو توانا ٥ یان

هێزو توانای باش بوو.

إقتوى على فلان: سەرزەنشتی فلانی کرد.

إقتوى الشيئ: شتەکەی تایبەت کرد بەخۆیەوە.

إقتوى شيئاً بشيئ: شتەکەی گۆڕی بەشتێکی تر.

إقتوى الشركاء المتاع بينهم: هاوبەشەکان کاڵاکەیان خستە پرۆسەی جاڕدانو زیادکردنو مەزادەوە نرخەکەیان بەرز کردەوە تاگەیاندییانە نرخی بەرز ئەمجار یەکێکیان هەڵی گرت بۆ خۆی.

تقاوى فلان: فلانکەس بە برسیایەتی شەوی بەرۆژ کردەوە.

تقاوى القومُ الدَلوَ: خەڵکەکە لێوی دۆڵچەکەیان کۆکردەوەو ئاویان لێ خواردەوە.

تقاوى الشركاء المتاعَ بينهم: بەمانا (إقتوه) دێ.

تَقَوّى: بوو بەخاوەن هێزو توانا.

التقاوى: تۆوی لۆکە، تۆوی گەنمو فولو شتی وا کە بۆکشتوکاڵ دەچێندرێ.

القاوى: برسی ◦ شت وەرگر.

القاوية: هێلکە ◦ ساڵی بێ بارانو قاتو قڕی.

القَواءُ: زەوی چۆڵەوانی ◦ دەگوترێ: (أرض قواء) زەوییەکە کەسی تێدا نیە ◦ (مَنزِل قواء) مەنزڵو خانوێکی چۆڵو بێ ئەنیسە ◦ زەوییەکە وشکو بێ بارانە کەوتۆتە نێوان دووپارچە زەوی باران لێ باریوەوە.

القَوايَةُ: زەوی سوتەمەڕۆو چۆڵ.

القُوَّةُ: هێزو توانا ◦ تاڵە حەبل ◦ توانینی گیانلەبەر بۆ ئەنجامدانی کاری قورس ◦ ئەو شتەی دەبێتە کاریگەر لە جوڵاندنو لادان یان ماتکردنو چەسپاندنو لەجووڵەخستنی قەبارەیەك واتە هەر هێزێك حاڵەتی قەبارە بگۆڕێ لە جمەوجوڵەوە بیوەستێنێ یان لە حاڵەتی وەستانەوە بیجوڵێنێ ◦ (رَجل شديد القُوى) پیاوێکی جەستە دامەزراو و تێکسمڕاو و خاوەن هێزو توانایە.

القوات المسلحة: فەیلەقو هێزە سەربازییەکانی دەوڵەتن لەناو دەریاو وشکانیو حەوا.

القَوِيُّ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی پەروەردگار ◦ پیتەکانی هیجا جگە لە جۆرەکانی لین ◦ خاوەن هێزو توانا.

القُوَيُّ: جوجك کە یەکەمجار سەر لە هێلکە دەردێنێ.

القِيُّ: زەوی دەشتی کاکی بەکاکی هیچ تێدا نەڕواو.

المُقْوی (بلد مُقْوٍ): وڵاتێکە بارانی لێ نەباریوە.

قاء ما أكلَ قيْئاً: ئەوەی خواردبوی هێنایەوە.

قاءت الطَّعنة الدم: زەبرەکە خوێنی هێنایە دەر.

قاءَتِ الأرضُ ما حوت: زەوی چی تێدا بوو خستیە سەر پشتیو دەری خست ٥ دەشگوترێ: (قاءت الأرض الكمأة) زەوی قاچکی دەرداو خستیە سەر پشتی.

ثوب يقيءُ الصَّبغ: قوماشێکە ڕەنگی تێرەو جاك ڕەنگەکەی هەڵمژیوە.

أقاءَهُ: وای لێ کرد بڕشێتەوە.

قيَّأَهُ هو أو الدَّواءُ: ئەو یان دەرمانەکە ڕشاندییەوە.

تَقَيَّأ: بەئەنقەست خۆی ڕشاندەوە.

إستقاءَ واسْتَقْيَأ: بەمانا (تَقَيَّأ) دێ.

القَيْءُ: ئەوەی مەعیدە دەری دەداتە دەرەوە لەدەمەوە.

القَيُوءُ: کەسێك زۆر بڕشێتەوە ٥ دەرمانێك کە دخورێتەوە ڕشانەوە دروست دەکا ٥ دەگوترێ: (شربت القيوء فما قَيَّأني).

المُقَيِّئُ: دەرمانێکە دەبێتە هۆی ڕشانەوە.

القُيَاءُ: زۆر ڕشانەوە بەهۆی نەخۆشیو شتی وا.

القيثارُ والقيثارَةُ: کەمان؛ ئامێرێکی مۆسیقایە شەش ژێی لێ بەستراوە.

أقاحَ الجُرحُ قَيحاً: بەمانا (قاحَ) دێ.

أقاحَ الرجلُ: پیاوەکە سوور بوو لەسەر ئەوە کە هیچ نەدا بەسواڵکەر پاش ئەوەی داوای بەخشینی لێ کرا.

قَيَّحَ الجرحُ: بەمانا (قاحَ) دێ.

القَيْحُ: کێمو زوخاو.

قاده قَيْداً: زنجیری کرد ٥ پێوەندی لەقاچ کرد.

قَيَّدَهُ: بەمانا (قادهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (قيّده بالإحسان) بەچاکە کردنو پیاوەتی لەگەڵ دا کردن کۆتو زنجیری کردەوە.

قَيَّدَ التَعَبُ فلاناً: ماندوبوون و شەکەتی: بووە لەمپەر لە بەردەم فلان دا. دەشگوترێ: (ناقة مقيّدة) حوشترێکی ماندو وشەکەتە ناتوانێ هەستێ.

قَيَّدَ العلم بالكتاب: زانیارییەکەی چەسپاندو زەبتی کرد.

قَيَّدَ الخَطَّ: خەتو نووسینەکەی خاڵدار کرد، خاڵی خستنە سەر پیتەکان.

قَيَّدَ الشَّيْءَ في دفتر: شتەکەی لە

دەفتەرەکەیدا تۆمار کرد.

تَقَيَّدَ: بۆ موتاوەعەی (قَيَّدَ) هاتووە.

القادُ: ئەندازە ٥ دەگوترێ: (بينهما قاد رُمح) نێوانیان ئەندازەی ڕمبێکە.

القِيادُ: حەبلی هەوسار، ڕێشمە.

القَيْدُ: حەبلێکە یان شتێکی لەو جۆرە دەکرێتە پێوەند بۆ قاچی ولاخو شتی وا بۆئەوەی نەتوانێ زۆر بجولێ ٥ دەشگوترێ: (فرس قيد الأوابد) ئەسپێکە خۆشڕۆیە پێوەندی حەیوانە وەحشییانە هیچ جانەوەرێکی کێوی لەبەری دەرناچێ ٥ ئەندازە ٥ دەگوترێ: (بينهما قيد رمح) نێوانیان ئەندازەی ڕمبێکە.

قيود الأسنان: پوك.

القِيْدُ: ئەندازە ٥ دەگوترێ: (بينهما قيد رمح).

المُقَيَّدُ: باریکایی قاچ، زوور قاپەڕەقە، شوێنی تێکردنی خرخاڵو پاوانە ٥ شوێنی لێ بەستنی پێوەندی قاچی ولاخ کەدەکەوێتە زوور سمییەوە. شیعرێک لە چوار چێوەی کێشی عوروزی دا هۆنرابێتەوە لایەنی وەزنو سەراوای تێدا بەرچاوگیرابێ ٥ هەروا ناوە بۆ شیعرێک پیتی ڕەوییەکەی ساکن بێو حەرفی مەد نەبێ وەکوو شیعرەکەی رؤبة کە دەڵێ: (وقاتم الأعماق خاوی المخترق).

قَيَّرَ السفينة وغيرها: کەشتییەکە یان شتی تری بەقیر سواخ دا.

القار: قیر ٥ زفت.

القِيرُ: بەمانا (القارُ) دێ.

القَيْرَوان: زۆربەی کەتیبەی سوپا ٥ کاروان ٥ کۆمەڵێك ئەسپ ٥ شارێکە لەولاتی مەغریب لە کیشوەری ئەفریقا.

القَيَّارُ: خاوەن قیر ٥ قیر فرۆش ٥ قیرچی.

قاسَ الشَّيْئَ بغيرِه وعلى غيرِه قيساً وقياساً: شتەکەی لەسەر ئەندازەی ئەو بەئەندازەی ئەو مەزندە کرد.

قاس الطبيب الشَجَّةَ قَيْساً: پزیشك قوڵی برینەکەی مەزندە کرد.

قايَسَ الشَّيْئَ قياساً ومقياسةً: شتەکەی مەزندە کرد.

قايَسَ الشَّيْئَ بكذا: شتەکەی بەئەو شتە مەزندە کرد.

قَايَسَ فلاناً الى كذا: پێش فلانکەس کەوت بۆ ئەو شوێنە.

قَيَّسَ الشَّيْئَ بغيرِه: شتەکەی بەشتێکی تر مەزندە کرد.

إقتاسَ الشَّيْئَ بغيرِه وعليه: شتەکەی

بەئەندازەی ئەو یان لەسەر ئەندازەی ئەو مەزەندە کرد.

قاسَ بأبیه: ڕێبازی باوکی گرتەبەر.

إنْقاسَ: بۆ موتاوەعەی (قاس) دێ.

تقایسَ القومُ: خەڵکەکە داخوازییەکانیان خستنە ڕو.

القاسُ: ئەندازە ٥ دەگوترێ: (بینهما قاس رمح).

القیاسُ: پێك گرتن ٥ گەڕاندنەوەی شت بۆ هاوشێوەی خۆی ٥ لەزاراوەی شەرع دا هێنانی حوکمی ئەصڵێك کە عیللەتو بایسی خۆی هەبێ، سەپاندنی ئەو حوکمە بۆ شتێکی تر کە فەرعە لەبەر هەبوونی هاوبەشی نێوان ئەصڵو فەرعەکە لەعیللەتو بایس دا وەکوو حوکمدان بەیاساغی بیرەو شتی وا بەیاسای قیاسکردنی بۆسەر خەمر لەم ڕووەوە بیرەکەش وەکوو خەمر سەرخۆش کەرە.

القَیسُ: تەنگانە ٥ هەروا وشەی (قیس) ناوە بۆ هۆزێکی عەرەبی موزەری ٥ (أم القیس) دالاش، هەڵۆ.

القَیَّاسُ: کەسێك پیشەی ئەوە بێ زەویو شتی وا بپێوێ، ڕوپێو.

المِقیاسُ: ئەندازە، ئامێری پێوانەو مەزەندەکردن.

قاصت السِّنُ قَیْصاً: ددانەکە کەرت بوو لەقی، لەبن ڕا جولا.

قاصَ البطنُ: ورگەکە جولا.

إنقاصتِ السِّنُ: ددانەکە شکا.

إنقاصَ البناءُ والبئرُ والرملُ: بالەخانەکە، بیرەکە تەبارە لمبەکە ڕوخا.

القَیْصَرُ: نازناوی پاشاکانی ڕۆمو ڕوسیایە ٥ (ك: قیاصرة).

قاضَ الشَّیْئُ قَیْضاً: شتەکە شەق بوو.

قاض الجِدارُ: دیوارکە ڕوخا.

قاضت السِّنُ: ددانەکە لەقی، جولا.

قاضَ الفرْخُ البیضةَ: جوچکەکە هێلکەکەی شکاندو سەری لێ دەرهێنا.

قاض فلاناً بالشیئ: لەجیاتی شتەکە فەرەبوی بۆ کردەوە.

قایَضَ فلاناً قیاضاً ومقایَضةً: لەگەڵ فلانکەس دا کالای بەکالا گۆڕییەوە.

قَیَّضَ الله لە کذا: پەروەردگار ئەو شتەی بۆ ئامادەکرد.

قَیَّضَ الله فلاناً لفلان: خودا فلانکەسی بۆ فلانکەس ڕەخساند.

إقتاضَ الشَّیْئَ: شتەکەی لەبێخ دەرهێنا.

إنقاضَ الجدارُ أو الکثیبُ: دیوارەکە یان تەبارە لمبەکە ڕوخا، یان درزی برد، شەقی برد.

إنقاضت الركية أو السِّنُ: بیرەکە داڕوخا ٥ ددانەکە داخورا.

إنقاضت البَيضَةُ: هێلکەکە درزی بردو نەشکا، تێك نەقپا.

القَيْضُ: توێکڵی سەرەوەی هێلکە (توێکڵە وشکەکە) ٥ بەرامبەرو یەکسان ٥ دەگوترێ: (هذا قيض هذا) ئەمە هاوشانو یەکسانە بۆ ئەو شتە ٥ (هما قيضان) ئەو دووانە چونیەکن.

القِيضَةُ: پارچە ئێسقانی بچوك ٥ (ك: قِيَضْ).

القَيِّضُ: یەکێك لەو دووکەسەی کالا بەیەك دەگۆڕنەوە ٥ بەردێکی بچوکی خڕە گەرم دەکرێو حوشترو مەڕو بزنی پێ داخ دەکرێن بەمەبەستی چارەسەرکردنی نەخۆشی.

قاظَ يومُنا قَيْظاً: ڕۆژگارمان زۆر گەرم بوو

قاظَ القوم بالمكان: خەڵکەکە لەو شوێنە لەڕۆژانی گەرم دا نیشتەجێ بوون.

قايَظَهُ مُقايَظَةً وقِياظاً: لەگەڵیا نیشتەجێ بوو.

قَيَّظَ بموضع كذا: لەفلان شوێن نیشتەجێ بوون.

قَيَّظَ فلاناً الطعامُ أو الشربُ: خواردەمەنیەکە یان پۆشاکەکە بۆکاتی گەرما کیفایەتی بوو.

إقتاظَ بموضع كذا: لەو شوێنەدا نیشتەجێ بوو.

القَيْظُ: جەنگەی گەرمای هاوین.

القَيْظِيُّ: بەروبوومی هاوین.

المَقِيظُ والمَقْيَظُ: هاوینەهەوار.

قاقتِ الدُّجاجَةُ قَيْقاً: مریشکەکە گارەگاری کرد.

القَيِقُ: ئەحمەقو گێلو سەرکەش.

القِيقاءَةُ: زەوی توندو ڕەقو پتەو.

القِيقِيَّةُ: توێکڵێکی تەنکە لەژێر توێکڵی سەرەوەی هێلکەیە.

قالَ قَيْلاً: لەکاتی نیوەڕۆدا نوست، گورگەخەوی کرد.

پێویستە لەبۆ شێخی بەیانیان کورکەخەو تابڵێن: شێخ عابیدەو نانوێ بەشەو خواردنەوەی شیرە لەکاتی نیوەڕۆدا.

قالَ فلاناً البَيْعَ: مامەڵەی فلانکەسی هەڵوەشاندەوە.

أقالَ البَيْعَ أو العَهْدَ: مامەڵەکە یان پەیمانەکەی هەڵوەشاندەوە.

أقالَ اللهُ عَثْرَتَهُ: خودا لەتاوانەکانی خۆش بوو.

أقالَ فلاناً من عمله: فلانکەسی لەسەر کارەکە لابرد پۆستەکەی لێ وەرگرتەوە.

أقالَ الشَّيْءَ: شتەکەی وا لێ کرد

تانیوەڕۆژ درێژە بکێشێ لەحەدیس دا هاتووە: (كان لايقيل المال) واتە: ماڵو سامانێك كەلەبەیانی دا دەستی دەكەوت نەیدەهێشت بگاتە نیوەڕۆ هەمووی دەبەخشی.

قايِلَهُ: كاڵای لەگەڵ گۆڕیەوە.

قَيْلَهُ: لەكاتی نیوەڕۆدا ئاوی دایە بیخواتەوە.

إقتالَ فلان: فلانكەس لەكاتی نیوەڕۆدا ئاوی خواردەوە.

إقتالَ شيئاً بشيئ: شتەكەی بەشتێكی تر گۆڕیەوە.

تقايَلَ البَيِّعان: كڕیارو فرۆشیارەكە مامەڵەكەیان هەڵوەشاندەوە.

تَقَيَّلَ: لەكاتی نیوەڕۆدا نوست ٥ شلەمەنی لەنیوەڕۆدا خواردەوە.

تَقَيَّلَ الماءُ في المنخفض: ئاوەكە لە نزمایی دا كۆبۆوە.

تَقَيَّلَ الناقةَ: لەكاتی نیوەڕۆدا حوشترەكەی دۆشی.

تَقَيَّلَ أباه: لەباوكی چوو لەشێوەو كردەوەدا.

تَقَيَّلَ من كان قبله من الملوك: وەكوو پاشاكانی پێش خۆی وابوو لەهەڵسو كەوتو ڕەفتاردا.

إستقالَ: داوای پۆست لێ وەرگرتنەوەی كرد، داوای ئەوەی كرد لە پۆستەكەی دەری بكەن.

إستقاله عَثرتَهُ: داوای كرد لەتاوانەكانی خۆش بن.

إستقاله البيع: داوای كرد مامەڵەكە هەڵوەشێنێتەوە.

القائلة: نیوەڕۆ ٥ نوستنی دەمی نیوەڕۆ، گورگەخەو.

القيلولة: نوستنی كاتی نیوەڕۆ، گورگەخەو ٥ یان ڕاكشانو پاڵدانەوەو پشوی نیوەڕۆ بەبێ خەو لێ كەوتن.

المَقالُ: قەیلولەو گورگە خەو.

المِقيال: (دوحة مقيال) درەختی گەورە كە لەژێریا جێگای زۆركەس بێتەوە بۆ نووستنو پشودانی دەمی نیوەڕۆو گورگەخەو.

المَقيلُ: بەمانا (المقال) دی ٥ دەگوترێ: (طعنة في مقيل حقده) زەبرێكە لە سنگی دراوە سنگی هەڵدڕیوە.

قَيَّمَ الشيْئَ تقييماً: نرخی شتەكەی مەزندە كرد.

قانَ قَيْناً: بووبە ئاسنگەر، پیشەی ئاسنگەری ڕەچاو كرد.

قانَ الحديدة: ئاسنەكەی كردە ئامێری وەكوو پاچو تەشوێو پێمەڕەو شتی وا.

قانَ الشيْئَ: شتەكەی لێكداو كۆی كردەوە.

قانــــت المـــرأةُ المـــرأةَ: ئافرەتــــە ئارایـــــشتكەرەكە ئافرەتەكـــــەی ڕازاندەوە.

قَيَّنَـــهُ: جـوانی كـــرد ڕازاندییـــەوە ٥ دەگوترێ:

قَيَّنت الماشِطة العـروسَ: ئارایشتكەرەكە بووكەكەی ڕازاندەوە.

إقتـان: جـوان بـوو، خـۆی ئـارایش دا ٥ دەگـوترێ: (إقتـان الرجـل، والنبـت، والروضة).

تَقَيَّنَ: خۆی ئارایش دا خۆی جوان كرد ٥ دەگوترێ: (تَقَينت العروس، وتَقَـيَّنَ النبت).

القَـيْنُ: ئاسـنگەر بەتایبـەتی ٥ دوایـی كراوە بەناو بۆهەموو پیـشەسازێك ٥ هەروا ناوە بۆ كۆیلە.

القَيْنـانُ: زەنـدی دەسـتو قاچـی وڵاخو حوشـتر باریكـایی ژوور سـم؛ ئـەو شـــوێنەی پێومنـــدو شـــتی وای تێدەكرێ.

القَيْنَةَ: ئەمەتەو جارییـە جا وەسـتایی بزانـــێ یـــان نـــا ٥ بـــەڵام بـــەزۆری بەچـــەتیوە كۆیلـــەو جارییـــەك دەگـوترێ گـۆرانی بزانـێو گـۆرانی بڵێ ٥ ئافرەتی ئارایشدەر.

المُقَيِّنة: ئافرەتی ئارایشكار ڕازێنـەرەوە، ئەو ئافرەتەی پیـشەی ڕازاندنـەوەی ئافرەتی ترە.

بەیارمەتی خوا بەرگی سێهەم تەواو بوو

بەرگی سێهەم بە پیتی (ك) دەست پێدەکات

عَدَنَ بالمكان عَدناً وعدوناً: لەو شوێنە مایەوە ٥ (جنات عدن) باخەکانی بەهەشت کە شوێنی تێدا مانەوەن بۆ هەتاهەتایە.

عَدَنَ البلدَ: لەو شارەدا نیشتەجی بوو.

عَدَنَ الأرض: سەمادی بە زەویەکەدا کرد تا کشتوکاڵەکەی باش بێ.

عَدَنَ الحجر: بەردەکەی هەڵکەند.

عَدَّنَ الأرض: سەمادی بە زەویەکەدا کرد.

عَدَّنَ به الأرض: بەو شتە لە زەویەکەی دا

التّعدين: زانیاری دەربارەی دەرهێنانی مادە خامە مەعدەنیەکان.

العدان: کەناری دەریا ٥ کەناری ڕوبار ٥ لە ڕۆژگاردا ماوەی حەوت ساڵە.

العدانة: کۆمەڵو تاقم.

المَعدِن: کانی شت ٥ شوێنی دەرهێنانی ئاڵتونو زیو و شتی وا ٥ دەشگوترێ: (فلان مَعدِن الخير و الكرم) فلانکەس کانی خێرو بەرەکەتو ڕێزو شکۆمەندییە، خێرو کەرەم بۆ ئەو شتێکی سرووشتییە.

عدا عَدواً وعُدُوّاً و تعداءاً وعَدَواناً: ڕۆیی ٥ ڕەوان بوو.

عدا عليه عدواً وعُدُواً: دەستدرێژی کردە سەر، ستەمی لێ کرد، لەسنوور دەرچوو.

عدا اللصُّ على الشيء: دز شتەکەی دزی.

عدا عليه: بازی دایە سەری ٥ عەمبازی بوو.

عدا فلاناً على الأمر عَدواً و عدواناً: فلانکەسی لە ئیشەکە لاداو بە شتێکی ترەوە مەشغوڵی کرد.

عدا الأمر وعنه: لەکارەکە وازی هێنا.

عدا: حەرفی (الإستثناء)ە ئیسمی دوای خۆی مەنصوب دەکا ئەگەر بە فیعلی حیساب بکەین، دوای خۆی مەجرور دەکا ئەگەر بە حەرفی جەڕی دابنێین ٥ ئەگەر (عدا) لەدواوەی (ما) مصدريه هەبوو ئیسمەکە واجبە مەنصوب بێ دەگوترێ: (جاء القوم ماعدا محمداً).

أعداه: وای لێ کرد باز بدا.

أعدى فلاناً من مرضه أو خلقه: دەردەکەی یان ڕەوشتەکەی گواستەوە بۆ فلان ٥ دەگوترێ: (أعداه بالداء وأعداه الداءَ)دەردەکەی پێوەنا، وای لێ کرد دەردی ئەوی توش بێ.

عاداه معاداة وعداءً: کێشەی لەگەڵ پەیدا کرد، دوژمنایەتی لەگەڵ نایەوە.

عادى الشيءَ: شتەکەی دوور خستەوە.

عـادي الوسـادةَ: سـەرینەکەی دوولا هێنایەوە.
عـادي بـين إثـنين: ئـەو دووەی خستنە پەنایـەك ٥ بـەدوا یەکـدا هێنـانی ٥ دەگوتریّ: (عَدِّ عمـا تـری) واز لـەوە بێنە کە دەیبینی.
عَدّيَ الـشّيْءَ: لـە شـتەکە لایـداو چووە سەر شتێـکی تر.
عَـدّيَ الشيءَ اليه: شـتەکەی ڕایـی کـردو ئەنجامی دا ٥ دەگوتریّ:
عدّى الرَّجُلَ أو الشيءَ الى الشاطئ الآخر مـن النهـر: پیاوەکـە یـان شـتەکەی لەمبـەری ڕووبـارەوە ڕایـی کـرد بـۆ ئەو بەری ڕووبارەکە.
عـدّى فلانـاً عـن الأمـر: فلانکەسـی لەکارەکـە لادا ٥ دەسـتی پـێ لێ هەڵگرت.
إعتدى عليه: ستەمی لێ کرد.
إعتدى الحقَّ: لە حـەقو ڕاستی لایـدا ٥ دەشگوتریّ:(إعتدى عن الحق، وفـوق الحق).
تَعـادوا: پێـشبڕکێیان کـرد لـە بـازدانو ڕاکردنـدا ٥ هەندێـکیان دووژمنایەتی هەندێکی تریان کرد.
تعـادي النوائِـبُ: بـەڵاو کارەسـات یـەك بەدوای یەکدا هاتن.
تعادي الشيءُ: شتەکە یەکسان نـەبوو ٥ دەگوتریّ:
تعادي الوِساذُ وتعادى المكانُ: سەرینەکە ڕێـکو پێـك نـەبوو ٥ شـوێنەکە تەختو ڕێك نەبوو.
تعـادي عنـه: لێـی دوورکەوتـەوە ٥ دەگوتریّ: (تعادى ما بينهم) نێوانیان بۆشـی تێـکەوتو لێـك دوورکەوتنـەوەو ناوانیـان گەنـدەڵو خراپ بوو.
تَعَدّي عليه: ستەمی لێ کرد.
تَعَدّي الشيء: لە شتەکە تێپەڕی ٥ جێی هێشت.
اسـتعداه: داوای کۆمـەکی لێ کـرد ٥ دەگـوتریّ: (اسـتعديت الأمـير علـى فلان) داوای یارمەتیم لـە پاشا کـرد بۆ ئەوەی بەسەر فلاّندا زاڵ ببم.
ألعادي: دوژمن ٥ (ك: عـداة) ٥ (عاديـا اللوح) دولای لەوحەکە.
العادية: مێینەی (العادي)یە ٥ کۆمەڵـە ئەسپ سواری هێرش بـەر ٥ قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَالْعَادِيَـاتِ ضَـبْحًا﴾ سـوێند بـەو کۆمەڵـە ئەسـپانەی هێرش دەبـەن ٥ کۆمـەڵی مـرۆڤ کـە ئامـادە دەکـرێن بـۆ شـەڕ ٥ ئـیشو کارێـك مەشـغوڵت بکـا لەشـتی تـر ٥ دەگوتـریّ: (دفعت عنك عادية فـلان) شـەڕو بـەڵای فلانکەسـم لەسـەر

لابردی ٥ (ك: عوادٍ).
عوادي الدهر: بەڵاو کارەساتی ڕۆژگار.
عوادي الكرم: ئەوەی دەڕوێندرێ لای بنکی درەختی گەورە.
العِدي: کەناری ڕوبارو شیوو دۆڵ ٥ غەریبو بێگانە ٥ لێك دوورو پەرتەوازە ٥ کۆمەڵێك مرۆڤی دژ بەیەك.
العَداءُ: ئیشو کارێك لە شتی تر لات بدا ٥ قۆناغی یەکەم لە بازدانو ڕاکردن.
عَداء الخندق: ناوەوەی چاڵ.
العِداء: نۆرەی یەکەم لە بازدانو ڕاکردن ٥ بەردێك دابنرێ لەسەر شتێكو شتەکە داپۆشێ.
العَداوة: دوژمنایەتی.
العَدّاءُ: باز هاوێژی بەهێز چ ئادەمی بێ یان ئەسپ.
العَدوی: گواستنەوەی نەخۆشی لە نەخۆشەوە بۆ یەکێکی ساغ ٥ بە هۆیەك لەهۆیەکان.
العُدواء: زەوی ڕووخەكو بی هێز ٥ وڵاخی سواری کە لاوازو کورتان شڕو پەڕپووت بێ.
عُدَواءُ الشغل: کۆسپو لەمپەر لەبەردەم ئیشو کاردا.
العَدَوان: باز هاوێژی بەهێزو توانا.
العُدوان: دەگوترێ: (لا عُدوان علی فلان) دەسەڵات نییە بەسەر فلاندا ٥ هۆکار نییە بۆ سزادانی فلان.
العُدوة: تەپۆڵکەو بەرزایی ٥ کەناریشیوو دۆڵ، پەنا شیو.
العَدوّ: دوژمن ٥ (ك: أعداء).
العَدِيُّ: کۆمەڵە خەڵکێك خۆ ئامادە دەکەن بۆ شەڕ.
المتعدّي: (الفعل المتعدّی) فیعلێك بۆخۆی (مفعول به) مەنصوب بکا.
المَعدی: دەگوترێ: (مالي عنه معدی) من لەوە لانادەمو ناچمە سەر ڕێبازێکی تر.
المُعَدِّيَةُ: کەڵەكو بەلەمو شتی وا کە لەکەنارێکی ڕوبارەوە پێی بپەڕیەوە بۆ کەنارەکەی تری.
العَدَوليّة: ئەو کەشتیو گەمیانەی نیسبەت دەدرێن بۆلای (عَدولی) لەوڵاتی بەحرەین.
عَذَب عَذباً: وازی لە خواردن هێنا لەبەر تینوایەتی زۆر ٥ دەشگوترێ: (عَذَبَ الأكل).
عَذَب عنه: وازی لێ هێنا.
عَذَب فلاناً عن الشيء: فلانکەسی لەو شتە مەنع کردو نەیهێشت دەستی بۆ بەرێ.
عَذُبَ الطعام والشراب: خۆراكو شەرابەکە نەوشی گیانی بوو ٥

بەخۆشیو بێ گرێ گونجاو بوون بۆ قوتدان.

أعذَبَ عنه: وازی لێ هێناو جێی هێشت ٥ دەگوترێ: (اعذِب نفسك عن كذا) نەفسی خۆت لەو شتە بگرەوە.

أعـذَبَ المـاءَ: ئاوەکـەی شـیرین کـرد ٥ دەشگوترێ: (أعذِب ماءك وحوضك) ئاوەکەت پاك بکەرەوە، حەوزەکەت لە قەوزەو قوڕو قاڵ پاك بکەرەوە.

عَذَّبه: ئەشکەنجەی داو تۆڵەی لێ سەند.

عَـذَّب فلاناً عـن الـشيئ: فلانکەسی لە شتەکە مەنع کرد.

اعتذَبَ فلان: فلانکەس بۆ مێزەرەکەی دوولفکەی کردن ٥ لە دواوە لە دوو لاوە لفکەی مێزەرەکەی بەردایەوە.

إستَعذَبَ فـلان: فلانکـەس داوای ئـاوی شیرینو گوارای کرد.

إسـتعذب عـن الـشيئ: سەرپێـچی لـە ئەنجامدانی شتەکە کرد.

إسـتعذب الطعـام والـشراب: خـۆراكو شەرابەکەی بەلاوە گواراو خۆش بوو بە ئاسانی بۆی قووت دەچوون.

إعتوذَبَ المـاءَ رغيره: ئاوەکەی بـەلاوە گواراو خۆش بوو.

اَلعَـذابُ: سـزاو تۆڵـە ٥ هـەر شتێـك لەســـەر دڵو دەروون قـــورسو نـاخۆش بـێ ٥ لـە حەدیسدا هاتووە (الـسَّفر قِطعَـةٌ مـن العـذاب) سـەفەر بەشێکە لە عەزاب.

العَذبُ: خواردنو خواردنـەوەی گواراو خۆش قوت چوو ٥ دەشگوترێ: (هـو عذب اللـسان وعـذب الكـلام) ئـەو مرۆڤە زمان شیرینو قسە خۆشە.

العَذَبة: ئـەم سـەرو ئـەو سـەری شـت ٥ دەگـوترێ: (عَذَبَـة الـسوط وعَذَبَـة اللسان، وعَذَبَة العمامة) ٥ ئەو پەتەی لە ناوەڕاستی ستوونی تەرازودایەو تەرازووەکەی پێ هەڵدەکێشرێ.

عَذَرَ فلان عُـذراً: فـلان تـاوانی زۆر بـوون، عەیبو عاری زۆری هەن.

عَـذَرَ فلانـاً فيمـا صَـنع: پاساوی لـە فلان قبووڵ کردو لەسەر کردەوەکەی سـزای نەدا.

عَـذَرَ الغـلامَ والجاريـةَ: کـوڕو کـچەکەیان خەتەنە کردن.

عَـذَرَ العـاذور فلانـاً: نەخۆشـی بینـەخڕە تووشی فلانکەس بوو.

عَذَرَ الفرس عذراً: ئەسپەکەی لغاو کرد.

أعذَرَ: عوزری هێنایەوە.

أعـذَرَ في الـشيئ: لـە شـتەکەدا کـەم تەرخـــەمی کـــردو زۆر بـــەوردیو سوور بوون کارەکەی ئەنجام نەدا.

أعـذَرَ: زێدە ڕۆیی کـردو بە دڵسۆزی ڕووبـەڕووی کارەکـە بـۆوە ٥ تـاوانو

عەیبەکانی زۆر بوون.

أعذَرَ للقوم: خواردنی خەتەنە سورانی بۆ خەڵکەکە ئامادە کرد.

أعذَرَ فلاناً فیما صَنَعَ: عوزری لەفلان لەسەر کردوەکەی قبوڵ کرد.

أعذَرَ فلاناً من فلان: تۆڵەی فلانی لە فلان ستاند.

أعذَرَ الغلامَ والجاریة: کورو کچەکەی خەتەنە کردن.

أعذَرَ الفرسَ: ئەسپەکەی لغاو کرد.

أعذَرَ فلاناً في ظهره: زەبری لە پشتی فلانکەس داو ئازاری پێ گەیاند ٥ دەشگوترێ: (ضربه فأعذَرَه) زەبری لێداو ئازاری پێ گەیاند ٥ (ضُرِبَ فأعذِرَ) لێی دراو خەریك بوو بمرێ.

عَذَّرَ الغلامُ: کورەکە مووی لاجانگی رِوان.

عَذَّرَ الرجلُ: پیاوەکە بە زۆرلەخۆکردن‌و بێ بنەما عوزری هێنایەوەو پاساوی نەبوو.

عَذَّرَ فلان: فلانکەس نان‌و سفرەی خەتەنە سورانی ئامادەکرد.

عَذَّرَ القومَ: خەڵکەکەی بانگ کرد بۆ نان خواردنی خەتەنە سوران.

عَذَّرَ الفرسَ: ئەسپەکەی لغاو کرد.

إعتذر فلان: فلانکەس بووبە عوزرخوا، عوزری هەبوو.

إعتذَرَ إلیه: داوای لێکرد عوزری لێ وەرگرێ ٥ دەشگوترێ: (إعتذر من ذنبه) و (إعتذر من فعله) بەڵگەی هێنایەوەو عوزرو پاساوی خۆی خستنە ڕوو بۆ ئەوەی تاوانبار نەبێ.

إعتذر من فلان: شکاتی لە فلان کرد.

إعتذر العَمامَة: دوولکی بۆ مێزەرەکەی لە دواوە بەردایەوە.

تَعَذَّر عن الأمر: لە کارەکە دواکەوت.

تَعَذَّر من الذنب: خۆی لە تاوانەکە رزگار کردو پاساوی بۆ کارەکەی هێنایەوە.

تَعَذَّر علیه الأمر: کارەکەی لەسەر گران بوو تووشی چورتم‌و نارەحەتی بوو.

تَعَذَّر القوم علی فلان: خەڵکەکە پشتگیری فلانکەسیان نەکردو دەورو بەریان چۆڵکردو ڕیسوایان کرد.

إستَعذَرَ إلیه: عوزرو پاساوی بۆ هێنایەوە.

إستَعذَرَ من فلان: وتی کێ یارمەتیم دەدا بۆ رزگار بوونم لەدەستی فلان ٥ داوای لە خەڵك کرد پاساوی بۆ بهێننەوە ئەگەر سزای دا.

العَاذِر: رەگێکە خوێنی حەیزی لێ رەوان دەبێ.

العَاذورُ: دەردێکە تووشی قورگ دەبێ، پێی دەگوترێ بینەخڕە ٥ دەشگوترێ: (لقیت منه عاذوراً) لەوەوە تووشی شەڕو نەگبەتی بووم ٥ لە بواری پزیشکیدا وشەی (العاذور) ناوە بۆ ئیلتیهابی لەوزەتەین.

العِذار: لاجانگ ٥ لایەکی ڕیش ٥ ئەو پەتەی بەسەر ڕوومەتی ئەسپدا ڕایەڵ دەبێ لەکاتی لغاو کردنیدا ٥ دەشگوترێ: (خَلَعَ فلان عذاره) فلانکەس ڕیشمەی لەسەری خۆی داماڵیو ڕوی کردۆتە گومڕاییو خراپەکاریو حەیای تکاوە ٥ (لوّى عن عِذاره) لێی یاخی بوو ٥ سفرەو خوانی داوەتی خەتەنەسوران ٥ جوت شفرەی تیر ٥ دەشگوترێ: (فلان شدید العِذار) فلانکەس ورەبەرزو خاوەن عەزیمەیە.

عِذار الحائط: ئەم دیو و ئەو دیوی دیوار.

عِذار الطریق: ئەملاو ئەولای ڕێگا.

عِذارا الوادي: ئەمبەرو ئەوبەری شیو و دۆڵ.

عِذار من النخل والشجر والرمل: ڕیزە دارخورماو درەختو تەبارە لم ٥ دەگوترێ: (غَرَسَ في كرمه عِذاراً من الشجر) ڕیزە درەختێکی لەناو باخە ترێیەکەی واند.

العُذرُ: ئەو بەڵگەی دەکرێتە پاساو بۆ کارەکە.

العَذراء: کچ ٥ (ك: عذاری و عذار) دەگوترێ: (درة عذراء) گەوهەرێکی کون نەکراوە ٥ (رَمْلَة عذراء) لمبەلانێکە کەس پێی لێ نەناوە.

العُذرة: کچێنی ٥ بینەخڕە، هەوکردنی لەوزەتەین ٥ ناوچەوان ٥ یاڵی ئەسپ ٥ کۆمەڵە قژ ٥ گودلەی قژی سەر.

العَذِرَةُ: گو و پیسایی ٥ (عَذِرَة الدار) بەر بێلای خانوو.

العُذريُ: (هوى العُذري) عیشقی خاوێن ٥ کە ئەم جۆرە سۆزو عیشقە نیسبەت دەدرێ بۆ خێڵی عەزرە کە بەم عیشقە بەناوبانگ بوون.

العَذیرُ: پاساو هێنەرەوە ٥ یارمەتیدەرو کارێک کە ئەنجامت دا پاساوی بۆ بهێنیەوە ٥ دەگوترێ: (عَذيرَكَ من فلان) کەسێک پەیدا بکە پاساوت بۆ بێنێتەوە لای فلان ٥ (من عذيري من فلان؟) کێ پاساوم بۆ دێنێتەوە ٥ دەربارەی فلانکەس ئەگەر لەسەر کردەوەکەی بمەوێ سزای بدەم؟

المَعْذِرُ: بەڵگەو پاساو ٥ (ك: معاذر ومعاذير).

عَذَفَ من الطعام والشراب عَذفاً: شتێکی له خواردن و خواردنەوەکە دەستکەوت ٥ (فهو عاذف).

العَذوف: خواردنی کەم ٥ دەگوترێ: (ما ذقت عذوفاً) هیچم نەچەشتووە.

عَذَقَ النخلة عذقاً: پرژو پاڵی دارخورماکەی بڕی.

عَذَقَ فلاناً الی کذا: فلانکەسی نیسبەتدا بۆ فلانە شت ٥ دەگوترێ: (عَذَقَهُ بِشرٍ أو قبیح) نیسبەتی دا بۆ شەڕو خراپەکاری تاپێی ناسرا.

عَذَّقَ النخلة: بەمانا (عَذَقها)دێ.

العَذقُ: لقە دار خورما بەخورماکەیەوە ٥ (ك: عِذاق وأعذق).

العِذقُ: هەموو لقە درەختێك کە پەلوپۆی هەبن ٥ هێشوە ترێ ئەگەر بۆڵە ترێیەکانی لێ کرابنەوەو خورابن ٥ (ك: أعذاق وعذوق) ٥ هەروا وشەی (العِذق) بەمانا شکۆمەندیو پیاوەتی دێ، دەگوترێ: (في بني فلان عِذق کهل) خێڵی فلان شکۆمەندیو پیاوەتیان دێرینو ڕەسەنو ڕیشە داکوتراوەو لەو بەهایانەدا گەیشتونە هەرە پلەی بەرز.

العَذِقُ: زمان ڕەوانو قسەخۆش، قسەزان ٥ (طیب عَذِق) بۆنێکی خۆش.

العِذقَةُ: نیشانەیە، ڕەنگێکە لە مەڕ دەدرێ بۆ نیشانە کردنی جیا لە ڕەنگی خورییەکەی.

عَذَلَه عَذلاً وعَذَلاً: لۆمەی کرد ٥ لە پەندی پێشیناندا هاتووە: (سبق السیف العَذلَ) شمشێر پێش سەرزەنشتکردن کەوت ٥ بۆ شتێك دەگوترێ لەکیس چوبێو چاری نەکرێ.

عَذَّلَهُ: زێدە ڕەوی کرد لە سەرزەنشتکردنی دا.

إعتَذَلَ: سەر زەنشتکردنەکەی قبوڵ کرد.

إعتذَلَ الیومُ: ئەمڕۆ زۆر گەرم بوو.

إعتَذَلَ علی الشیئ: بڕیاری دا لەسەر ئەنجامدانی شتەکە.

تعاذلوا: هەندێك لە خەڵکەکە سەرزەنشتی هەندێکی تریان کرد.

تَعَذَّلَ: قبووڵی لۆمەکردنەکەی کرد.

العاذلُ: دەمارێکە خوێنی (ئیستیحاضە)ی لێوە دێ.

العُذلَةُ: کەسێك زۆر لۆمەی خەڵك بکا.

عَذا البَلَدُ عَذواً: وڵاتەکە ئاو و هەوای خاوێن بوو.

إستعذی المکانَ: شوێنەکەی پێ خۆش

بوو ئاو و هەوای لەگەڵ سروشتی ئەودا گونجاو بوو.

العَذاة: زەوی خاوێن‌و بەپیت‌و گونجاو بۆڕوەك‌و درەخت تێدا رواندن ٥ دوور لەئاوو هەوای میكرۆباوی‌و پەتا ئامێز ٥ (ك: عذوات).

العَذِيُ: كشت‌وكاڵێك كە بەباران ئاوبدرێ‌و بەس ٥ هەرشوێنێك شۆرەخاك نەبێ‌و رووەكی حومضی تێدا نەبێ.

المَعَذيَّة: زەوی پاك‌و خاوێن‌و گونجاو بۆ كشت‌وكاڵ‌و ئاو و هەوا سازگار.

عَرِب عَرَباً: زوبانی بۆ عەرەبی راست بووە خواری‌و لەنگی تێدا نەما.

عَرِبَت المعدة: گەدەی داوەشا ٥ لەحەدیس دا هاتووە دەڵێ كابرایەك هاتە لای پێغەمبەر (د.خ) عەرزی كرد (إن إبن أخي غرِبَ بطنُهُ) برازاكەم گەدەی تێكچووە، پێغەمبەر (د.خ) فەرمووی: (إسقه عسلاً) هەنگوینی دەرخوارد بدە.

عَرِبَ فلان: فلانكەس گەدەی ترشا.

عَرِبَ الجرح: برینەكە كیم‌و زوخاوی لێ پەیدا بوو هاوسا ٥ دوای چاكبوونەوەی برینەكە شوێنەواری مایەوە.

عَرِبَت المرأة: ئافرەتەكە خۆی لای مێردەكەی خۆشەویست كرد.

عَرِبَ الماءُ: ئاوەكە صاف بوو.

عَرِبَ النهرُ ونحوه: روبارەكە ئاوی زۆر بوو.

عَرُبَ عُرُباً وعروبة وعروبية: زوبانی رەوان بوو لەنگی تێدا نییە ٥ دەشگوترێ: (عَرُبَ لسانه).

أعرب فلان: فلانكەس زمانی فەصیح‌و رەوان بوو لەزمانی عەرەبی داو خۆشی عەرەب نەبوو.

أعرَبَ الكلام: قسەكەی رونكردەوە ٥ بەشێوەیەك قسەی كرد كە یاسای نەحوی تێدا رەچاو كردبوو.

أعرَبَ بمراده: مەبەستی خۆی بەشێوەی رێك‌و پێك دەربڕی.

أعرب عن حاجته: پێداویستییەكانی خۆی بەباشی دركاندن.

أعرب الأسم الأعجمي: ناوە بێگانەكەی بە شێوەی عەرەبی گوت ٥ یاسای زمانی عەرەبی بەسەردا چەسپاند.

أعربَ في البيع: لە مامەڵەكەدا عەرەبون‌و پێشەكی دا.

عَرَّبَ المشتري: كڕیارەكە پێشەكی شتەكڕدراوەكەی دا.

عَرَّبَ عن صاحِبه: لەجیاتی هاوەڵەكەی قسەی‌كردو بەڵگەی هێنایەوە.

عَرَّبَ لسانُهُ: زوبانی رەوان بوو بەباشی

مەبەستی خۆی گەیاند.

عَرَّبَ الكلام: قسەکەی ڕونکردەوە.

عَـرَّبَ فلانـاً: فلانکەسـی فێـری زمـانی عەرەبی کرد.

عَرَّبَ الأسـم الأعجمـي: نـاوە بێـگانەو عەجەمییەکـە بەشـێوەی زمـانی عەرەبی گوت.

عَرَّب منطقه: شێوە نوتـقو قسەکردنی خۆی لە خواریو خێچی پاککردەوە.

عَرَّب فلاناً: قسەکانی فلانکەسی بـەلاوە ناشـیرین بـوو بەرپەرچـی دایـەوە ٥ دەشکوتریَ:

عَـرُّب علیـه: قـسەکانی ئـەوی بـەلاوە ناشیرین بوو.

تَعَرَّبَ: خـۆی بەعـەرەب شوبهاند ٥ لـە ساراو هۆبەلادێیەکانـدا نیـشتەجی بـوو، خـۆی کـرد بـە عـەرەبی سارانشین.

تَعَرَّبَـت المـرأة: ئافرەتەکـە خـۆی لای مێردەکەی خۆشەویست کرد.

إستَعْرَبَ: خـۆی کـردە عـەرەبو خـوی ئـەوانی گـرتو خـۆی بەعــەرەب لەقەڵەم دا.

الأعـراب: عـەرەبیو دەشـتەکی، ئـەو عەرەبـە خێڵەکیانـەی کـە بـەدوا لـەوەڕو ئـاو بـۆ ئاژەڵـەکانیان دەگەڕان.

الإعـراُب: گۆڕانکارییەکـە دەکەوێتـە سـەر کۆتـایی وشـە عەرەبییـەکان جارێــك مــەرفوعو دەمێــك مەنصوبو چەلێك مەجرور دەبن.

التَعریب: ڕاستەو پاستەکردنی وشـە نـا عەرەبیــەکان بەشــێوەی وشــە عەرەبیــەکان کاتێــك لــە شــێوە ئەجنەبیەکەیــەوە دەگوازرێتــەوە بۆناو زمانی عەرەبی.

العاریة: عەرەبی ڕەسـەنو خـالیص کـە ڕەچــەڵەکی بەســاغی مابێتــەوەو بێگانەی تێـکەڵ نـەبووبێ ٥ چـەند هـۆزو خێڵێــکن دوابـڕاو بـوونو لەناوچـوون، وەکـوو گـەلی عـادو ئەمود طەسـەمو جەدیس ٥ بەمانـە دەگوترێ عەرەبی بائیدە

العِـرابُ: ئەسـپی عـیراب پێـچەوانەی ئەسپە بەرازینەیە.

العَـرَبُ: گـەلی عـەرەب سـامی نـژادن ٥ زێـدو مەڵبەنـدی کـۆنو ئەصـلیان نیـوە دورگـەی عەرەبییـە لـەوێوە پـەلیان هاویـشتوە بـۆ وڵاتـی تـر ٥ زۆربەی وڵاتە عەرەبیـەکانی ئـەمڕۆ لــە بناغــەدا ناعــەرەبنو لــەدوا فتوحــاتی ئیــسلامی وردە وردە نــەژادو زمــانی خۆیــان لــەبیر چۆتەوەو بوونە عەرەب.

العُربُ: بەمانا (العَرب)دێ.
العَرباء: عەرەبی ڕەسەنو سامی نژاد.
العَرَبانيُّ: کەسێـك بـەزمانی عـەرەبی ئاخاوتن بکاو عەرەبیش نەبێ.
العَرَبَـــةُ: چـۆمی تیـژڕۆ ٥ نـــەفس‌و دەروون ٥ چەند گەمیو کەشتییەك بوون لەناو روباری دیجلە بـەکاریان دەهێنـان ٥ گالیـسکە کـە دوتایـەی لەژێردابێ یـان چوارتایە یـەك وڵاخ ڕایکێشێ و شتی پێ بگوازرێتەوە.
العُربونُ: عەرەبون‌و پێشەکی کە لە دوا ڕێککەوتن‌و بڕاندنـەوەی مامەڵەکە بەخێرایی دەدرێتە فرۆشیار وەکوو بتمانەیەك بۆ فرۆشیارو کڕیار.
العربين: مادەیەکە لـە صمغی عـەرەبی دەردەهێنرێ.
العَـــرُوبُ: ئافرەتێـــك خـــۆی لای مێردەکەی خۆشەویست دەکا ٥ (ك: عُـــرُب) ٥ قورئـــان دەفـــەرموێ: ﴿فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا، عُرُبًا أَتْرَابًا﴾.
العَروبة: بـەمانا (العَـروب) دێ ٥ (یـوم العَروبـــة) ڕۆژی هـــەینی ســـەردەمی نەزانی بووە.
العُرُبَـــة: ئیـــسمێکە مەبەســـت لێـــی تایبەتمەندی ڕەگەزی عەرەبییە.
العُرُبيَّة: بەمانا (العُرُوبة)دێ.
العَريب: دەگوترێ: (مـا بالـدار عريـب) کەس لە خانووەکەدا نیە.
المُتَعَرِّبَـــة مـــن العـــرب: خێڵـی بـەنو قـەحتانن ٥ ئـەو عەرەبانـەن کە لـە وڵاتـــی عەرەبـــە ڕەســـەنەکاندا نیـشتەجێ بوون بـە زاراوەی ئـەوان ئاخاوتنیان کردووە.
المُستَعرِبَة مـن العـرب: وەچـەو نـەوەی حـەزرەتی ئیـسماعیلن ٥ کـەوا بـوو قورەیشییەکان عەرەبی ئەصڵی نـین و کراو بە عەرەبن.
عَرِبَدَ: ڕەوشتی ناشیرین بوو.
عَرِبَـــدَ الـــسکران علـــی النـــاس: سەرخۆشـەکە خەڵـکەکەی ئەزیـەت دا.
العِربيد: کەسێـك زۆر خەڵـك ئیزعـاج بکـاو شـەڕانی بـێ ٥ کەسێـك بـە سەرخۆشی خەڵك نارەحەت بکا.
عَرِبَنَه: عەرەبوونی دا بە فرۆشیار.
عَرَجَ الشيءُ عروجـاً: شتەکە بـەرز بۆوەو سەرکەوت ٥ (فهو عريج)
عَرَجَ فلان: فلانکەس ئازارێك لـە قاچیدا پەیـدا بـوو وەکـوو شـەلی لێ هـاتو شەلیەکەی سروشتی نەبوو.
عَرَجَ في السُّلم: بە پەیژەدا سەرکەوت.
عَرَج بالشيء: شتەکەی لەگەڵ خۆیدا بـە پەیژەکەدا سەرخست.
عُـرِجَ بـالروح والعمـل: گیـان‌و کـردەوەی

بەرز كردنەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ﴾.

عَرِجَ عَرَجاً وعرجاناً: لە قاچیدا لەنگییەك هەبوو وای لێ هات بە ڕواڵەت دەشەلی ٥ بەهۆی ئازارێکی پەیدابوو توشی شەل بوو ٥ (فهو أعرج وهي عَرجاء).

عَرَجَت الشمس عَرَجاً: خۆر بەرەو ئاوابوون کشا.

أعرجَ فلاناً: فلانکەسی شەل کرد.

عَرَّجَ عليه: مەیلی کردە سەری و حەزی لێی بوو.

عَرَّجَ بالمكان: لەو شوێنە دابەزی و نیشتەجی بوو.

عَرَّجَ الشَّيء: شتەکەی خوارکردەوە ٥ دەگوترێ: (عَرَّجَ البناءَ والنهر والخطَّ) چینی دیوارەکە یان جۆگاکە یان هێڵەکەی خوارکرد.

عَرَّجَ الثوب: قوماشەکەی خێت خێت کرد ٥ هێڵەکانی خوارکردن.

إنعَرَجَ الشَّيء: شتەکە خوار بووە، لار بووە بە ڕاست و چەپدا مەیلانی کرد ٥ دەگوترێ: (إنعَرَجَ النهر): ڕووبارەکە پێچاو پێچ بوو ٥ (إنعرَجَ الطريق): ڕێگاکە قۆرت و پێچ بوو ٥ (إنعرجت الشمس): خۆر بەرەو ئاوابوون ڕۆیی و لە ئاسۆی ئاوابوون نزیك بۆوە.

إنعَرَجَ القوم عن الطريق: خەڵکەکە لە ڕاستە ڕێ لایاندا.

تعارجَ: لاسایی شەلێکی کردەوە.

تَعَرَّجَ: لاربۆوە ٥ دەگوترێ: (تَعَرَّجَ البناء) دیوارەکە خوار بوو ٥ (و تعَرَّجَ النهر) ڕێڕەوی جۆگاکە پێچاو پێچ بوو.

الأعرَجُ: قەلە ڕەش.

التَّعاريجُ: (تَعاريج النهر) پێچاوپێچی ڕووبار.

العُرجَة: سەرکەوتن و بەرزبوونەوە ٥ شوێنی سەرکەوتن.

العَريجُ: بەرزایی ٥ کارێك یەکالا نەبو بێتەوە.

المِعراج: ئامێری بەرزبوونەوە ٥ پەیژە ٥ ئەو شتەی پێغەمبەر پێی بەرز بۆوە بۆ ئاسمانەکان لە شەوی میعراجدا.

مُنعرج الطريق والوادي والنهر: پێچاو پێچی ڕێگاو شیوو دۆڵ و ڕوبار.

عَرجن الثوبَ ونحوه: وێنەی لاسکە خورمای لەسەر قوماشەکە درووستکرد.

العُرجون: ئەو لاسکەی خورمای پێوەیە، هێشوە خورما.

عَرَدَ عروداً: دەرکەوت و پێگەیی و بەهێز بوو ٥ دەگوترێ: (عرد النابُ) ددانەکە

دەرکەوتو پتەو بوو ٥ (عَرَدَ الشجر) درەختەکە ڕواو بەهێز بوو.
عَرَدَ الحجر: بەردەکەی دوور فڕێ دا.
عَرِدَ عَرِداً: هەڵات.
أعرد الشجرُ: درەختەکە پتەوو ئەستوور بوو.
عَرَّدَ النجم: ئەستێرەکە بەرەو ئاوابوون کشا.
عَرَّدَ عن الطريق: لە ڕێگا لای دا.
عَرَّدَ السَّهم في الرَّمية: تیرەکەی لە کەوان ڕەها کرد.
عَرَّد فلان بحاجة فلان: فلانکەس پێداویستی فلانی جێ بەجێ نەکرد.
ألعَرادةُ: کوللەی مێینە.
العَرِدُ: شتی رەق و پتەو.
العَرادة: ئامێرێکی شەڕ بووە لەکۆندا شتی پێ هاوێژراوە بۆ ناو دوژمن، بە کوردی پێی دەگوترێ قۆچەقانی، مەنجەنیق.
عَرَّت الإبل: حوشترەکە گرێ بوو.
عَرَّ الظليمُ عِراراً: بێچوە نوعامەکە قیڕاندی.
عَرَّ فلاناً عَرّاً: ئاسناوێکی ناشیرینی بۆ فلانکەس دانا ٥ دڵی ناخۆش کرد ٥ کردارو گوفتارێکی ناشیرینی پاڵ دا.
عَرَّهُ بِشَرّ: شەڕو نەگبەتی پاڵدا.
عَرَّ الأرض: سەمادی بە زەوییەکە کرد.
إعترَّ فلاناً واعرَّ به: بەبێ ئەوەی داوای لێ بکا پیاوەتی لەگەڵ کرد.
تعارَّ فلان: فلانکەس شەو خەوی لێ زڕاو لەسەر جێگای نوستنی تا بەیانی تلاو تلی کردو هاواری کرد.
إستَعَرَّهم الجربُ: گرویێی تییان دا بلاو بووە.
العَرارُ: ڕووەکێکی بۆنخۆشە.
العرارة: ڕەوشت ناشیرینیی ٥ تەنگو چەڵەمەو چورتم ٥ ئەو ژنانەی هەر منداڵی نێرینەیان ببن ٥ دەگوترێ: (تزوج في عَرارة النساء).
العُرُّ: گرویێی ٥ (وعرُّ الوادي) ئەم بەراو ئەو بەری شیو.
العُرّي: ئافرەتی عەیبدار.
العَرَّةُ: چورتم و ناخۆشیی ٥ ڕەوشتی ناشیرین.
العُرَّةُ: گرویێی: ئەو حاڵەتە شێتیو ئەعصاب تێکچوونەیە کە توشی هەندێ ئادەمیزاد دەبێ ٥ تاوان ٥ گرێی دار گۆچان و عەصا ٥ پیس و پۆخەڵی ٥ دەگوترێ: (هو عُرَّة قومه) ٥ ئەو قێزمونی قەومەکەیەتی ٥ بەزی دوگی حوشتر.
العَريرُ من الرجال: پیاوی غەریب و بێگانە.

المُعتَرُّ: هەژار ٥ میوان ٥ پیاوەتی لەگەڵ کراو بەبێ ئەوەی داوا بکا.
المَعَرَّةُ: ئەزیەتو چەورتەمو ناخۆشی ٥ بارگرانیو ئەرك ٥ خوێنی کوژراو کە لە بکوژ وەردەگیرێ ٥ تاوان ٥ تەنگژە ٥ شوێنی گروێیی.
مَعَرَّةُ الجیش: ئەوەیە سوپا لە شوێنێك بخا زەوی تایبەتی هاوڵاتیان بێو بەبێ ڕەزامەندی ئەوان لە کشتوکاڵەکەیان بخۆن.
العِـزالُ: کاڵای کەمو بێ نمود ٥ دەگوترێ: (إحتمل عِرزاله) کاڵاکەمو بێ نمودەکانی لە کۆڵی خۆی شەتەك دا ٥ دارودەوەنی چڕو پڕ کە دەبێتە شوێنی حەوانەوەی شێر ٥ شوێنێکە باخەوانو ڕەزەوان لەسەر دارخورماو درەختی تر بۆخۆی چاکی دەکا بۆ ئەوەی خۆی لە شێر بپارێزێ ٥ دەمی کونەدەو مەشکە ٥ کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ (ك: عرازیل).
عَرَّسَ عن الشّئ عرساً: لە شتەکە لای دا.
عرس البعیر: ملو دەستی حوشترەکەی پێکەوە شەتەك دانو پیخی دا.
عَرَّس فلان عرساً: فلانکەس کەیف خۆشو تەڕ دەماخ بوو ٥ سەری سوڕما ٥ دەستی بەشەڕ کردو وازی نەهێنا.
عَرِس الشّئ: شتەکە توند بوو بە بنبەست گەیی.
عَرِسَ الشرُّ بینهم: شەڕ لەناویان بەرپابوو نەکوژایەوە.
عَرِسَ بالشئ: خوی بەشتەکەوە گرتو ئولفەتی پێوەگرت ٥ دەگوترێ: (عَرِسَ الصَّبِيُّ بأمه) منداڵەکە وەگری دایکی بوو.
أعرَسَ المسافرون: ڕێبوارەکان کۆتایی شەو خستیانو ویستیان پشوو بدەنو ماندویی لە خۆیان دەربکەن.
أعرس فلان: فلانکەس بوکی گواستەوە.
أعرس بالمرأة: لەگەڵ ئافرەتەکە چووە خەڵوەوە.
أعرس الشّئ: خوی بە شتەکەوە گرتو پێی ڕاهات.
عَرَّس المسافرون: بەمانا (اعرَسوا)دێ.
تَعَرَّس لإمرأته: خۆی لای ژنەکەی خۆشەویست کرد.
عرائس النیل: جۆرە گوڵێکی نیلۆفەرە.
العِرِّیسُ: درەختێکی چڕو پڕ گەڵاو تێکچرژاو کە شێر دەیکا بە شوێنی حەوانەوەو پشودانی خۆی.
العِرِّیسة: بەمانا (العِرِّیسُ)دێ.
العِرسُ: مێرد ٥ دەگوترێ: (هو عِرسُها)

ئـەوە مێردیـەتی ٥ (وهــي عِرسُــه)
ئەوە خێزانیـەتی ٥ (وهمـا عِرسـان)
ئــەو دوو ئــافرەتو پیـــاوە ژنو مێردی یەکترن ٥ (ك: أعراس).
ابـن عِـرس: دەعبایەکە وەکوو جرجو مشك وایە جوجەڵە مریشكو شتی وا دەخوا.
العُـرسُ: ئاهـەنگی ژن گواسـتنەوەو ژن مارەکردنو نانو خـوان ئامادەکردن بۆی ٥ (ك: أعراس).
العَرُوسُ: بوك ٥ واتە: ئافرەتی شوکردو تا جلی بوکێنی لە بەردابێ ٥ هـەروا پیاو تاڵە ماوەی زاوایەتی دابێ ٥ بـۆ پیـاوان کـۆی (العُـرُس)(عُـرُسٌ) بـۆ ئافرەتان (عرائِسَ).
العُرُوسَةَ: ئافرەت تا لە پۆشاکی بوکێنی دابێ ٥ بوکـە شوشـەو شـتی وا کـە منداڵ یاری پێ دەکا.
العَريس: پیاو لە فـەترەی زاوایـەتیی دا (ك: عِرسان).
اَلمِعــــرَسُ: کەسێــــك زۆر ژن بێنـــێ ٥ شۆفێری زیرەكو وریا بۆ لێخورینی ئۆتۆمبێلی بوك گواستنەوە.
المُعرَسُ: ئەو شوێنەی رێبـواری شـەورۆ لــە کۆتــایی شــەودا لێــی دەخــاو ئیسراحەتی تێدا دەکا.
عَـرَشَ فـلان عرشـاً: فلانکـەس کـەپرو ساباتی دروستکرد.
عَرَشَ بالمكان عُروشاً: لەو شوێنە مایەوە.
عَرَشَ العَرشَ: کەپری کرد.
عَـرَشَ الكـرمَ عَرشـاً: کـەپری بـۆ تولـە میوەکــان کــردو لــە زەوی بــەرزی کردنەوەو خستنیە سەر دار.
عَـرَّشَ فـلان: فلانکـەس کـەپری کـرد ساباتی ڕابەست.
عَرَّشَ الطائِر: باڵندەکە حەوا کەوتو بە باڵەکانی سێبەری لەو شتە کرد: کە لە ژێرەوەیەتی.
عَرَّشَ الأمر عنه: ئیشەکەی لێ دواخرا.
عَرَّشَ الكرمَ: تولەی میوەکەی لە زەوی بـەرزکردەوە خـستنیە سـەر داری ڕایەڵکراوو کەپر.
عَـرَّشَ البیـت: سـەقفی بـۆ خانووەکـە کرد.
إعــــترش فـــلان: فلانکــەس کــەپری دروستکرد.
إعترَشَ العِنب العَريشَ، وعلـى العـريش: تولـە میوەکـان بەسـەر کەپرەکـەدا بلاوبوونەوە.
تَعَرَّشَ بالمكـان: لـەو شوێنەدا مایـەوەو جێگیر بوو.
العَــرشُ: مولــكو فــەرمان ڕەوایــیو دەسەلات ٥ کورسی پاشایەتی ٥ قورئان دەفـەرموێ: ﴿وَلَهَـا عَـرْشٌ عَظِـيمٌ﴾

٥ بــــەڕێوەبردنی کاروبـــارو کۆنـترۆڵــکردنی فـــەرمانڕەوایی ٥ (استوى الملك على عَرشه): پاشا دەسەڵاتی وڵاتی گرتە دەست ٥ (ثُلَّ عَرشُهُ): دەسەڵاتی لاواز بوو ٥ لە پاشایەتی خرا ٥ دروستکردنی هەڵاش‌و سێبەر بە زۆری لە قەفەزاز دروست دەکرێ ٥ کەپرە مێو، کە دروست دەکرێ بۆئەوەی تولەی میوەکە بەسەریدا بڵاو ببنەوە ٥ پشتی پێ ٥ (عرشَ القوم) ڕیش سپی‌و سەرەك هۆز کە سەرۆکایەتی قەومەکە دەکاو کاروباریان بەڕێوە دەبا.

عَرشُ الطائر: لانەی باڵندە ٥ (ك: عروش وأعراش).

العُرش: کۆتایی موی یالی ئەسپە ٥ گوێچکە ٥ دەگوترێ: (نفث في عُرشَيهِ) چپەی بە گوێچکەیدا کرد.

عُرشا العنق: دووپارچە گۆشتی درێژن کەوتوونە ئەملاو ئەولای گردە مل.

العَريشُ: هەرشتێك سێبەرت لێ بکا ٥ کەپری مێو ٥ سەقفی خانو ٥ (ك: عُرَشٌ).

العريشة: کەژاوە ٥ (ك: عَرائش).

عَرَصَت السماء: ئاسمان هەورە بروسکەی بەردەوام بوو.

عَرِصَ البرقُ عَرَصاً: هەورە بروسکەکە پێچاو پێچی کرد.

عَرِصَ الصبيان: منداڵەکان گاڵتەو گەپیان کرد.

عَرِصَ فلان: فلانکەس نیشاتی پەیدا کرد، کەوتە گەشەو نەشە.

أعرَصَ: جم‌و جۆڵ‌و پەلە پەلی کرد.

عَــرَّصَ اللحمَ: گۆشتەکەی فڕێدایە دەشت ٥ فڕێی دایە ناو قوڵکە ئاگردانەوە گۆشتەکە تێکەڵی خۆڵ بوو، خۆڵاوی بوو نەبرژا.

إعترَصَ: کەوتە جم‌و جۆڵ‌و پەلەپەل ٥ نیشاتی پەیدا کرد ٥ کەیفخۆش بوو.

العَرّاصُ: هەوری بروسکاوی‌و تەق‌وتوق ٥ ڕمبێك ئاسنەکەی نەرم بێ ٥ شمشێری نەرم.

العَرصَةُ: حەوشەی خانوو ٥ بەردەرگای ماڵ ٥ دەشت‌و سارای نێوان خانووەکان کە بینایان تێدا نەکرابێ ٥ کلۆ گلی سووتاو و سوورکراوە ٥ پارچە ئاسنێکە دەخرێتە ناو تەندوورەوە بۆ ئەوەی گەرم ببێ‌و نانی لەسەر ببرژێندرێ ٥ یان شتی تری لەسەر ببرژێندرێ.

عَـرَضَ الشَّيئ عَرضاً وعروضاً: شتەکە دەرکەوت، ڕوون بۆوە.

عَرَضَ الرجل عَرضاً: پیاوەکە هاتە مەککەو مەدینەو دەوروبەریان.

عَرَضَ بسلعته: کاڵاکەی گۆڕییەوە بە کاڵای تر.

عَرَضَ له عارضٌ من الحُمىّ: لەرزوتای پێ فێربوو نەخۆش کەوت ٥ دەگوترێ: (سِرت فعَرَضَ لي عارِض) ڕۆیشتم لەمپەرێکی قورسم تووش بوو.

عَرَضَ الشيءَ: شتەکەی دەرخستو ڕای نواند.

عَرَضَ الکتاب: کتێبەکەی لەبەر خوێندەوە.

عَرَضَ المتاعَ للبیع: کاڵاکەی ڕانواند بۆ کڕیارەکان بۆئەوەی لێی بکڕن.

عَرَضَ علیه الشيءَ: شتەکەی نیشان دا ٥ دەگوترێ: (عَرَضَ الدابة علی الحوض): حەوزەکەی نیشانی وڵاخەکە دا بۆ ئەوەی ئاوبخواتەوە.)

عَرَضَ القومَ علی السیف: خەڵکەکەی بە شمشێر کوشت.

عَرَضَ القوم علی النار: خەڵکەکەی بە ئاگرر سووتاند.

عَرَضَ الحصیر: حەسیرەکەی ڕاخست.

عَرَضَ الشّيء: شتەکەی بە پانی دانا.

عَرَضَ العود علی الأناء: دارەکەی بەسەر قاپەکەدا ڕاهەنگاوت.

عَرَضَ السیف علی فخذه: شمشێرەکەی بە لاتەنیشتیدا شۆڕکردەوە.

عَرَضَ عُرضَ فلان: ڕێبازی فلانی گرتە بەر ٥ دەگوترێ: (لا تعرض عرض فلان): باسی فلانکەس بە خراپە مەکە.

عُرِضَ: شێت بوو.

عَرُضَ الشيءَ عِرَضاً وعراضةً: شتەکە دوولاکەی لێک دوورکەوتنەوە ٥ پانتاییەکەی زیادی کرد.

عَریض: زۆرو زەبەند ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ﴾.

أعرضَ الشّيء: شتەکە دەرکەوتو ئاشکرا بوو ٥ شتەکە پان بۆوە ٥ دەگوترێ: (أعرض الثوب) قوماشەکە پان بوو.

أعرَضَ في الشّيء: لە باری پانییەوە پاڵ شتەکە کەوت.

أعرضَ في العلم: لە زانستدا شارەزا بوو، ئاسۆی زانیاری کرایەوەو زۆر جۆری گرتەوە.

اعرضَ لە الشّيء: شتەکەی بۆ بوو، دەستی کەوت ٥ دەگوترێ: (أعرض لك الخیر) خێرو بێرەکە بۆ تۆ بوو، کەوتە دەست تۆ.

أعرض عنه: پشتی تێ کرد، ڕوی وەرگێڕا.

اعـرض فـلان في المكـارم: فلانكـەس لـە هەموو لایەکەوە ڕێزو نرخی دەست خۆی خستو لە هەموو شوێنێـك پیاوەتی کۆکردەوە.

أعرضَ الشَّيء: شتەکەی پانو بۆڕ کرد.

أعرض المسألة: مەسەلەکەی بە پانو پـۆڕی ڕانوانـدو زۆر لایـەنی لێ شیکردەوە ٥ پەندێکی عەرەب هەیە دەڵێ: (أعرضتَ القِرفة) تۆمەتێکی پـانو زۆر زەبەنـدت ئاراسـتەی خەڵکەکە کـرد هـەموو تاکـەکانی کۆمەڵی گرتەوە.

عارضَ فلان معارضة وعراضاً: فلانکەس لایەکی ڕێگاکەی گرتە بەر.

عـارضَ فلانـاً: بەرپەرچی فلانکەسی دایەوە.

عـارضَ فلانـاً في السير: شان بەشانی فلانکەس ڕۆیی.

عـارضَ الكتـاب بالكتـاب: کتێبەکـەی بەرامبـەری کتێبەکـەو لەبـەر ڕۆشنایی ئەودا هەڵەبڕی کرد.

عـارضَ فلانـاً: بەرامبـەری فلانکەسـی کـرد، وەکـوو ئـەو هـەڵسو کـەوتی کـرد ٥ لاسایی کـردەوە ٥ دەگـوترێ: (عارَضَهُ في السير، عارضه في الشعر) ٥ بـەرەنگاری کـردو بـیرو بۆچوونەکەی هەڵوەشاندەوە.

عـارضَ الجنـازةَ: لـە ڕێـگا چووە پاڵ ئەوانـەی کـە جەنازەکـەیان پێیـە، لەماڵەوە لەگەڵی نەبوو.

عـارضَ فلانـاً بمتـاع: ئاڵوگۆڕی کاڵای لەگەڵ فلانکەس کرد.

عـارضَ في القـضاء: تـەعنی لـە بڕیاری دادگـا داو داوای کـرد ئـەو بڕیـارە هەڵبوەشێتەوە یان گۆڕانکاری تێدا بکرێ.

عَـرَّض الـشَّيء: شـتەکەی پـانکردەوە، بەپانی ڕای نواند ٥ دەشگوترێ:

عَـرَّض الـرمح: ڕمبەکـەی پانـەوپان ڕانواند.

عَـرَّض العـود علـى الإنـاء: دارەکـەی بەسەر قاپەکەدا ڕاهەنگاوت.

عَـرَّض فلانـاً لكـذا: فلانکەسـی کـردە ئامانج بۆ توانجو تەشەنە لێدان.

عَرَّض له بالقول: تانـەی بـە توێـکڵی لێ داو ڕاستـەو خـۆ تانـەو تەشـەری لێ نەدا.

عَرَّضَ بفلان: تانوتی لـە فلانکـەس دا ٥ قسەی وای دەربارەی فلانکەس کـرد لەککەداری بکا.

عَرَّض القومَ عُراضةً: دیاری بۆ قەومەکە هێنـا ٥ یـان کـە هاتـەوە لەسـەفەر دیارییەکـەی دانـێ بـۆ ئـەوەی لێـی بخۆن.

إعترضَ الشَّيئ: شتەکە بوو بەلەمپەر.
إعترضَ دونه: بوو بە لەمپەرو ناوەندو کۆسپ.
إعترضَ له: مەنعی کرد.
إعترضَ علیه: نارەزایی دەربڕی بەرامبەر گوفتارو کرداری.
إعترضَ لە بشيئ: ڕوی تێکردو شتەکەی تێ گرتو هەنگاوتیو کوشتی.
إعترضَ الشیئَ: شتەکەی ڕانواند، دەگوترێ: (إعترضَ المتاع للبیع) کالآکەی ڕانواند بۆ فرۆشتن ٥ (إعترضَ القائد الجُندَ) ئەفسەرەکە سەربازەکانی ڕانواند.
عَرَّض عِرض فلان: دەمی ژەنییە کەسایەتیو نامووسی فلآنو ویستی لە ڕێزی کەم بکاتەوە.
تعارضا: ئەو دووکەسە بەرپەرچی یەکتریان دایەوە ٥ هەریەکەیان دەیویست ئەوی تریان بۆڕ بدا.
تَعَرَّضَ: بەرەو ڕوی بۆوە ٥ دەگوترێ: (تعرّض المعروفَ) ڕوبەروی چاکەو پیاوەتی بۆوە.
تَعرَّض فلان لکذا: فلآنکەس بووبە ئامانجو هەدەف بۆ ئەو شتە.
تَعَرَّض الشيئُ: شتەکە خوار خێچ بوو ٥ دەگوترێ: (تَعَرَّض في سیره) لە ڕۆیشتنەکەیدا زۆری ئەملاو ئەولای ڕێگاکە کرد جارێك لە ڕاستەوەو دەمێك لە چەپەوە دەڕۆیی ٥ قۆرتو پێچی کردن.
إستَعرض الرجلُ: پیاوەکە داوای شتی زۆری کرد.
إستَعرض فلاناً: بە فلآنکەسی گوت چیت لایە نیشانم بدە.
إستَعرض القائد الجندَ: سەرکردەکە ویستی سەربازەکان بەسەری دا ڕابنوێندرێن.
إستَعرض القومَ: خەڵکەکەی کوشتو بڕکرد ٥ هەرچی بەر پەلی کەوت کوشتی.
إستَعرض المسألة: مەسەلەکەی شی کردەوە.
العارض: ئەوەی لە ئاسۆ بەری بگرێو پەردە پۆشی بکا ٥ هەور کە بەری خۆر بگرێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا﴾ ٥ ئەوە هەورێکە پێدەچێ بارانمان بۆ ببارێنێ ٥ هەروا وشەی (عارِض) بەمانا کێو و لاجانگو لا ڕومەت دێ ٥ ڕوبەری کوڵم ٥ بەهەردوو ڕومەت دەگوترێ: (عارِضان) ٥ هەروا دەگوترێ: (هو خفیف العارضین) ئەو موی

لاڕومەتەکانی تەنکە ◦ لامل ◦ بەڵاو ئافات کە لە شتدا دێنەدی ◦ لەمپەرو کۆسپ ◦ دەگوترێ: (عرض له عارِض) کۆسپێکی بۆ پەیدا بوو ◦ ددانی پێشەوە.

العارِضَةُ: لامل، ڕوبەری ئەستۆ ◦ دوودانی پێشەوە ◦ سەردەرانی دەرگا ◦ ئەوەی کە گرێژەنەکەی تێدا دەسوڕێتەوە ◦ دەشگوترێ: (هو قوي العارضة) ئەو ورە بەرزو دامەزراو و بەتوانایە لەسەر قسەکردن‌و ڕاو بۆچوونی پەسەندو سوودبەخشە ◦ (اجازه عارضة) پشوویەکە موچەخۆر وەری دەگرێ بەهۆی کۆسپێك کە دێتە ڕێگای.

عارِضة الأزياء: ئەو ئافرەتەی پۆشاکی مۆدە لەبەر دەکاو خۆی پیشانی بینەران دەدا بۆ بانگەشەو ریکلام کردن بۆ فرۆشتنی پۆشاکەکە.

العُراضَة: دیارییەکە ئەو کەسەی لە سەفەر دێتەوە پێشکەشی نەتەوەکەی دەکا.

العَرَض: کالا، هەر شتێك کالاو سامان بێ جگە لە دینارو دیرهەم ◦ دەگوترێ: (أخذت في هذه السلعة عَرَضا) لەبار تەقای ئەو کالایە کالایەکی ترم وەرگرت ◦ یان پێچەوانەی درێژیی ◦ کێو ◦ سوپای زۆرو گەورە ◦ پێشنیارو نووسراوێکە پێشکەش دەکرێ بۆ بەرپرس یان پاشا بۆ لابردنی ستەم یان هێنانی سودو قازانج ◦ (ك: عروض، عراض، أعراض).

العَرض العسكري: نمایشکردنی چەند یەکەیەکی سەربازیی نمونەیی بە چەکەوە بە بەردەم سەرۆکی وڵاتدا لە ڕۆژێکی دیاریکراوو بەئامادەبوونی جەماوەرێکی زۆر لە هاوڵاتیان.

العِرضُ: جەستە ◦ نەفس ◦ ناموس‌و شەرەف ◦ بنیچەو خانەوادەو خێزان ◦ بۆن بەگشتی ◦ هەوری گەورەو چڕو پڕ ◦ شیو و دۆڵی پڕ دارو نزار ◦ (ك: أعراض).

العُرض: (عُرض السيف): پانایی شمشێر ◦ (عرض العنق) لامل ◦ (عُرض الحائط) پاش دیوار ◦ دەگوترێ: (إضرب به عُرض الحائط) فڕێی بدە بۆ پاش دیوارو هیچ گرنگی پێ مەدە ◦

عُرضُ البحر والنهر: ناوەڕاستی دەریا، ناوەڕاستی ڕووبار.

عُرض الناس: زۆربەی خەڵك‌و گشتی خەڵك ◦ (ناقة عُرض أسفار)

حوشترێکی بەتوانایە بۆ سەفەرو ڕێگا بڕین.

العُرُضُ: لەلایەکەوە ٥ دەگوترێ: (نظر الیە عن عرض) لە پەنایەکەوە سەیری کرد.

العَرَضُ: ئەو شتەی پەیدا دەبێ و نامێنێ وەکو خۆشیو ناخۆشیی لەش ساغیو نەخۆشیو شتی وا ٥ نیشانە ٥ دەگوترێ: (هو عرضة للشر) ئازاو بەجەرگە بۆ شەڕ.

العَرَضي: پێچەوانەی (الذاتي)یە ٥ دەگوترێ: (مسألة عرضية) مەسەلەیەکی لاوەکییەو ناچێتە چوارچێوەی کاکڵەی باسەکە.

العَرَضِيّة: لە زانیاری ڕوەکناسیدا وەصف کردنی ئەو ئەندامە رووەکیانەیە کە لە شوێنی ڕووەکی خۆیاندا نایەنە دی.

العُرضية: پیاوەتیو ویژدان پیرۆزی حەق پەرستیو ڕاستی خوازیو عەداڵەتکاری ٥ دەگوترێ: (فلان فیە عُرضية) فلانکەس پڕە لە ڕەوشتی پیاوەتی ٥ (مشی الفرسُ العرضية): ئەسپەکە لەسەر لا ڕۆیشت.

العروضُ: زانیاری عەروز، زانیاری کێشی شیعر ٥ وشەی کۆتایی نیوە دێڕی یەکەمی شیعر ٥ (ك: أعاريض) ٥ ناوچە، لای شت ٥ دەربەندو بەندن لە ناو پانتایی کێودا ٥ شوێنێك کە دەرۆی ڕوت لێی بێ، بەرەو ڕوت بێ ٥ مانای قسە ٥ دەگوترێ: (عرفت هذا في عُروض كلامه) ئەوەم لە مانای قسەکەی زانی ٥ دەشگوترێ: (هذه المسألة عروض هذه) ئەم مەسەلەیە وەکوو ئەو مەسەلەیە وایە.

العريضة: پێشنیارو شکات کردنو داواکردنی ماف بە نووسین لەسەر ڕوپەڕی کاغەزێك کە پێشکەش دەکرێ بۆ دادوەر یان بەرپرسێك...(ك: عرائض).

المُعارضَة في القضاء: ڕێبازی تانەدانە لە بڕیاری پاشملە.

المِعراضُ: نا ڕاستەوخۆو تێدا شاردنەوە (تەوریيە) دەگوترێ: (عرفت هذا في مِعراض كلامه) ئەوەم لە ماناو شاردراوەی قسەکەیدا زانی.

المَعرِضُ: نمایشگا (شوێنێکی گشتی بە نموونەی بەرهەمو شتە دروستکراوەکانی تێدا ڕادەنوێندرێ).

المِعرَضُ: پۆشاك کە ئافرەت خۆی تێدا ڕادەنوێنێ ٥ (ك: معارض ومعاريض).

معاريض: ناواخنو مانا: دەگوترێ:

(الألفاظُ معاريض المعاني) وشه زەرفەو تێـدا هەڵـگیراوی مانایـە ٥ مانـاو وشەکان جوان دەکەن.
العَرطنينا: ناوێکی ڕەگەز ئارامییە بۆ ڕووەکی بخوری مەریەم.
عَرعَـرةُ كـل شـيئ: لای سەروی شت ٥ ملی گۆزەو دیزە.
العَرعَرُ: درەختـی عەرعـەرو سنەوبەر جۆرەکانی زۆرن.
عَرَفَ فلان على القوم عرافـة: فلانکـەس کاروباری قەومەکەی بـەڕێوە بـردو باسی ڕامیاری سەروکاری کردن.
عَرَف الشيئَ عرفاناً: شـتەکەی بـە یەکێـك لە هەستەکانی زانی‌و دەرکی پێکرد.
عُرِفَ فـلان: فلانکـەس تووشـی نەخۆشـی عەرفـە بـووە (نەخۆشـییەکە توشـی پێستی بەری دەست دەبێ) ٥ فلانکەس ناسرا.
عَـرِفَ عَرَفـاً: وازی لـە خـۆ بۆنخۆشـکردن هێنا.
عَرِفَ الديكُ: کەڵەشێرەکە پۆپنەی هەبوو (گۆشتێـکی درێـژە بـە تـەپڵی سـەری کەڵەشێرەکەوەیە).
عَرُفَ عَرافةً: فلانکەس بـوو بـە عـەریف ٥ زۆری بۆن لەخۆدا.
أعرَفَ الطعام: خواردنەکە بـۆنی خـۆش بوو.
أعرف الفرسُ: ئەسپەکە یاڵی درێژ بوو.
عَرَّفَ الحجاجُ: حاجیەکان لەسەر کێـوی عەرەفە وەستان.
عَــرَّفَ الأســمَ: ئیـسمەکەی کــردە مەعریفەو ناسراو.
عَـرَّف الشيئَ: شـتەکەی پـاك‌و خـاوێن‌و بۆنخۆش کرد.
عَـرَّف الـضالة: بانگـەوازی بـۆ شـتە گومبوەکە کرد.
عَــرَّفَ علــيهم عريفــاً: چاودێرێــکی بەسـەرەوە دانـان بـۆ ئـەوەی بزانـێ کێ باشەو کێ خراپە.
عَرَّف فلاناً بكـذا: فلانکەسی بـەو شتە ناساندو ناوزەد کرد.
عَــرَّفَ فلانــاً الأمــر: کارەکـەی فێـری فلانکەس کرد.
إعـترفَ بالـشيئ: دانـی بەشـتەکەدا نـاو درکاندی ٥ دەگوترێ: (إعترف بذنبه) دانی بە تاوانی خۆیدا نا.
إعــترف اليــه: خــۆی پــێ ناســاندو ناوونیشانی خۆی پێدا.
إعتَرَفَ للأمر: خۆی بۆ کارەکە ڕاگرت.
إعترف القـوم: داوای لـە قەومەکە کـرد کە هەواڵی بدەنێ.
تعــارفوا: خەڵــکەکە لــەناو خۆیانــدا خۆیان بەیەکتر ناساند.
تَعَـرَّفَ: دەگـوترێ: (تَعَرَّفْـتُ الى فـلان)

فلانكەسم واڵ كرد بمناسێ.

تَعَرَّفَ ما عنده: شوێنی کەوتو لێی کۆڵیەوە تا بەتەواوەتی ناسی.

إستَعرَفَ: خۆی پێ ناساند ◦ دەگوترێ: هاتم بوَلای بە نەناسراوی دوایی (إستعرفت) خۆم پێ ناساند.

الأعـــراف: شوێنێـــکە لـــە نێـــوان بەهەشـــتو دۆزەخـــدا ◦ شـــوراو پەرژین.

التّعريف: پێناسە، سنوردارکردنی شت بە باسکردنی تایبەتمەندییەکانی بە جۆرێك لە شتی تر جیابکرێتەوە.

التّعريفة: قائیمەیەکە نرخی کاڵاکانی تێـدا دیـاری دەکـرێ ◦ یـان کرێـی گواسـتنەوەو شـتی وای تێـدا تۆمـار دەکرێ.

العارِفَة: چاکە ◦ (ك: عوارف).

العِرافـة: پیـشەی سـەر ناسـیو ئـاژەڵ ناسی.

العَـرّاف: ئەسـتێرە ناسـی ◦ پزیـشکی عەرەبی ◦ کاهینو کولەومنانی.

العَـرفُ: بـۆن هـەر جۆرێـك بـێ ◦ بەزۆری بۆ بۆنی خۆش بەکاردێ.

العُـرف: چاکەو پیـاوەتیو نانبـدەیی ◦ دابو نـەریت کـە کۆمەڵـگا خـوی پێوە دەگرێ ◦ بەمانا دان پیانـانیش دێ دەگـوترێ: (لــه علــيّ مــأة عرفاً)وشـەی (عُـرف) لێرەدا بـەمانا

(إعــتراف) دێ ◦ یـاڵی ئەسـپ، مـوی ملـی ئەسـپ ◦ پۆپنـەی کەڵەشێر ◦ تەپۆڵـکەو شـوێنی بـەرز ◦ شـەپۆلی دەریـا (ك: أعــراف) ◦ دەشـگوترێ: (طـار الطـيرُ عرفـاً) باڵنـدەکان یـەك بـەدوای یەکـدا فـڕین (جـاء القـوم عرفاً) خەڵکەکە یـەك بـەدوو یەکـدا هاتن.

العُرف والعِرف: صەبرو خۆگری.

العَرفَةُ: کێمو زوخاو کە لەبەری دەست دێتەدەر.

العُرفَةُ: پـەردەی نێـوان دووشـت ◦ (ك: عُرَف).

عرفات: کێوی عەرەفە لە نزیك شـاری مەککــــە ◦ شـــوێنی ڕاوەســـتانی حاجییــەکان لــە ڕۆژی عەرەفــەو شـەوی جـەژنی قوربانـدا ◦ (یـوم عرفـــات) ڕۆژی نۆیـــەمی مـــانگی زیلحیجەیە.

العُـــرفيّ: حـوکمو بـەڕێوەبردنی وڵات بەیاسای عورفیی ◦ بە شێوەیەك کە لەگەڵ یاسای وڵات ڕێـك نەیەتـەوە، بـەڵام لەبـەر دابینکردنـی ئـەمنو ئاسایش پەیڕەو دەکرێ.

العَريـــفُ: ســـەرکارو سەردەســـتە لێپرســراوی کۆمەڵێــك ســەرباز ◦ زاناو شارەزا بەشتو کاروبار.

عرش
عَجَلة
نقطة الاعتدال الربيعي والخريفي
عدسة
عجراء
عتبة
عتبة الباب
عَجلة
عدل
عباءة
عرادة
عرعرة
العرض
عرق
العتب
عذار
عرزال
معجن
عجرم
عرفج
عدس الماء
عدس
عرعر
عذق الكمثرى
عثكول
عرف الديك
عذق
عبوثران
عرف الديك
عذرة
ابن عرس
عجمة التمر
عفرة
عفرية
عرف الفرس
عذرة
عثة

المَعارِف: شێوەو ڕوخسار ٥ دەگوترێ: (هي حسنة المعارف) ئەو ئافرەتە ڕوخساری جوانو شیرینە ٥ (غطّوا مَعَارِفَهم) ڕوخساری خۆیان داپۆشی ٥ (هو من المعارف) ئەو لە ناسیاوەکانە.

المَعرَفَةُ: شوێنی پۆپنەی کەڵەشێرو یالّی ئەسپ.

المَعروفُ: ناوە بۆ هەرشتێك جوانیو باشی بزانرێ جا یان بەعەقڵ یان لە ڕێگای شەرعەوە ٥ چاکە کردن لە گەڵ خەڵکدا.

العُرفُطُ: ڕوەکێکە لە جۆری ڕوەکی (العضاه) پێری (القرنية)یە.

عَرَقَ في الأرض عُرُوقاً: بەناو زەویدا ڕۆیی.

عَرَقَ العظم عرقاً: گۆشتی سەر ئێسقانەکەی کرۆستەوە بەددان لێی کردەوە ٥ دەشگوترێ: (عَرَقَته السنون وعَرَقَتهُ الخُطوبُ) بەڵاو کارەساتی ڕۆژگار برژاندویانە چەوساندویانەتەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان مَعروق) فلانکەس کزو کۆڵەوارە، داڵ گۆشتو لەڕە.

عَرِقَ عرقاً: نارەقی کرد ٥ (عَرِقَ الحائط) دیوارەکە تەڕایی پەیدا کرد تەڕشوحی هەیە.

أعرَقَ الشجرُ: درەختەکە ڕەگەکانی بە زەوی دا ڕۆچوونە خوار ٥ دەشگوترێ: (اعرق فلان في الكرم) فلانکەس لە ئانبەدەییو بەخشیندا بنجو بناوانی هەیەو بەمیرات بۆی ماوەتەوە.

أعرَقَ: هاتە وڵاتی عێراق.

أعرَقَ الفَرسَ: ئەسپەکەی هێناو برد بۆئەوەی ئارەق بکا.

أعرَقَ الشرابَ: شەرابەکەی تێکەڵ بە هەندێ ئاو کرد.

عَارَقَهُ: شانازی کرد بە بنیچەو ڕەچەڵەکی خۆی.

عرَّقَ: بەمانا (أعرَقَ)دێ.

إعتَرَقَ العَظمَ: گۆشتی سەر ئێسقانەکەی کرۆستەوە.

تَعَرَّقَ الشجر: ڕەگی درەختەکە بە زەویدا ڕۆشتە خوار.

تَعَرَّقَ العَظمَ: گۆشتی سەر ئێسقانەکانی کرۆستەوە ٥ دەگوترێ: (تَعَرَّقَتهُ السنون وتَعَرَّقته الخَطوبُ) ڕۆژگار چەوساندیەوە ٥ بەڵاو کارەسات کرۆستیانەوە.

تَعَرَّقتُ فلاناً: سەری فلانکەسم خستە ژێر باڵمەوەو جەڕاندمو بە زەویمدا دا.

إستَعرَقَ: تووشی گەرما بووم ٥ یان

دەرمانێـکی خـواردەوە بـۆ ئـەوەی عەرەق بکا.

إستَعرَقَ الـشَّجر: درەختەکە ڕەگی بە زەویدا ڕۆچوون.

العِـراقُ: قـەراغ دەریـاو قـەراغ ڕووبـار ٥ حەوشەی خانوو بەردەرگا ٥ گۆشتی دەوروبەری نینۆك ٥ کلۆرایی لاسکی پـەڕوباڵی باڵنـدە ٥ پـشت نـاوك بـە پانتایی ورگ ٥ (ك: أعرُق).

العُراقُ: ئێسقان کە گۆشتەکەی خورابێ ٥ ئاوی پاكو صافو پاڵێوراو.

عُراقُ الغَیثِ: ئەو ڕوەکەی دوای بارینی باران سەر دەردێنێ.

العَرَاقَةُ: ڕەسەنیو ئەصالەت.

العُراقَـةُ: ئـاوی صافو روون ٥ بـارانی بەلێزمەو ڕێژنە.

العَرقُ: ئێسقان کە زۆربەی گۆشتـەکەی خورابـێو کـەمێ گۆشـتی باشــی لەسەر مابێ.

العِرقُ: بناغەی هەموو شتێـك ٥ ڕەگی ناوجەسـتە کـە خـوێن بـەناویان دا هاتووچـۆ دەکـا ٥ شـورەخاك کـە لەبـەر سـوێری خاکەکـە هیـچی لێ نـەڕوێ ٥ نیرگـەی خـانوی وا کـە سـەقفەکەی داربـێ ٥ شـتی کـەم ٥ دەگوترێ: (فیه عِرق من ماء وعـرق مـن حموضـة وملوحـة) (ك: عـروق وأعراق وعراق).

عِرق السوس: ڕەگی ڕوەکی سوس.

العَرَقُ: ئارەق کە لەجەستە دێتەدەر.

عَـرَقُ الحـائِط والأرضِ: تـەڕایی دیـوار ٥ نمەی تـەڕو توشی زەوی ٥ تـەڕایی کـە لـە کونـدەو مەشـکە دەردەکـەوێ ٥ شەرابی سەرخۆشکەر ٥ شـەرابی گـۆڕاو و پاڵێوراو و سەرخۆشـکەر لـە میصرو عێراق لە خورمـا دروست دەکـرێو لـە شام لە ترێ دروست دەکرێ.

عَرَقُ الخِلال: ئـەو شـتەی دەبەخـشرێ بـە مەبەستی دۆستایيەتیو بلاوبوونەوەی خۆشەویستی ٥ چینی دیوار لە خشتو بلۆك یان بەرد ٥ دەگوترێ: (بنی الباني عرقاً أو عَرَقين) وەستاکە چینێك دیـوار یان دوو چینی دانـا ٥ ڕێـچکەی ئەسـپ یان باڵنـدە ٥ کرێی کرێکار.

العَرقاة: بنكو بناغـە ٥ بنکـی درەخـت کــە بــەزەوی دا ڕۆچــێو لــقو پۆپەکانیشی بلاو ببنەوە.

العِرقَــةُ: بـەمانا (العَرقــاة)دێ ٥ (ك: عِرَق).

العَرَقَةُ: چینە دیوار لە خـشتو بلۆكو بەرد ٥ ئەو دارەی بەپانی دەخرێتـە سـەر دوو لاچـینی دیـوار ٥ ئـەو سیرمەو حەبلەی دەستی گیراوی پێ کەلەبچە دەکرێ.

العُرقَـةُ: دەگـوترێ: (رَجـل عُرَقَـة) پیاوێكە دەماری زۆرن.

العَرقوَتـان: دوو دارن ڕاسـتو چـەپ دەخرێنە سەر دەمی دۆڵچە.

العَرَقِیـة: عەرەقـچین (كـڵاو) ٥ ئـەو پارچـە قوماشـە نەرمـەی دەخرێتـە ژێر كورتانو زینی وڵاخ.

العَریق: رجل عریق: پیاوێكی ڕەسەنو خانە دانە ٥ (فرس عریق) ئەسپێـكی ڕەسـەنە ٥ (غـلام عریـق) منداڵێـكی كزو ڕۆح سوكە.

المَعَرَّقُ: داڵ گۆشتو لەڕ.

المِعـرَقُ: فانیلـە ٥ ژێركـراس ئـەو پۆشـاكەی لـە ژێـر پۆشـاكەوە لەبـەردەكرێ بۆئـەوەی عـەرەقی جەستە هەڵمژێ ٥ كێرد كە گۆشتی پێ توێ توێ دەكرێ.

عَرقَـبَ الدابـة: ڕەفیـسكی وڵاخەكـەی بڕی.

تَعَرقَـبَ: شـوبها بـە عورقـوبی وڵاخ لـە خوارو خێچی دا ٥ عورقوب بریتیـە لە ناوەڕاستی خوارایی پاشوی وڵاخ ٥ هەروا دەگوترێ: (سلك العراقیب في الجبـال) بـەناو ڕێبـازی پێـچاو پێچی كێوو كەژدا ڕۆیی.

تَعَرقَبَ لخصمه: بـە ڕێچكەیەكی نادیار لە دوژمنەكـەی دا ڕۆیی بۆ ئـەوەی فرسەتی لێ نەهێنێ.

تَعَرقَبَ عن الأمر: لە كارەكە لایدا.

تَعَرقَبَ المَطیـة: لـە دواوە سـواری وڵاخـە مێینەكە بوو.

عُرقـوب: پیاوێـكە لـە عەمالیقـەكان بەنمونـە دەهێندرێتـەوە بـۆ پابەنـد نـەبوون بـە وادەو بـەڵێنی خـۆی ٥ دەگـوترێ: (مواعیـده مواعیـد عرقوب).

العُرقـوبُ مـن الأنـسان: شاڕەگێـكە لـە قاچدا دەكەوێتە ژوور پاژنەی پێ ٥ لە وڵاخدا بریتییـە لـەو خوارایـیەی پاشـوی كـەوەكوو ئـەژنۆی دەسـتەكانیەتی ٥ لـە شـیوو دۆڵ دا بریتییـە لـە خـوارو خێـچیو پێچاوپێـچی ناویانـدا ٥ ڕێـگای تەنگەبەرو دەربەند لە كێوو كەژدا ٥ (ك: عراقیب).

عراقیب الأمـور: كۆسپو تەگـەرەكانی ئیشو كار.

عَرقَلَ علیه كلامـه: قسەكەی لێ خوارو خێچ كرد ٥ دەگوترێ:

عَرقَـلَ علـی فـلان: قسەو كردەوەكانی فلانكەسـی خـوارو خـێچ كـردو پلانەكانی هەڵوەشاندنەوە.

عَرقَـلَ الأمـر: كارەكـەی قـورس كـردو چەواشەی كرد.

أسماك
شبوط
رعّاد
وَرَنك
زُمَير
تُن
قِرش
سمك موسى
جِرّي او حنكليس
دلفين
سيف
سردين
بوري
مِنشار
إسقمري
بال
عنبر
سمك كراكي
سلمون
رنكة
صِلّور
زَجَر
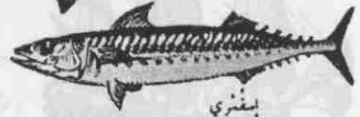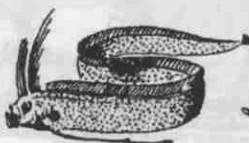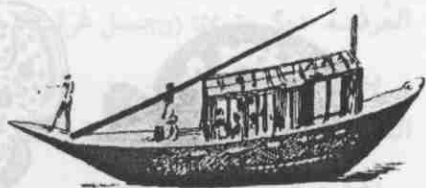
سفينة مصرية
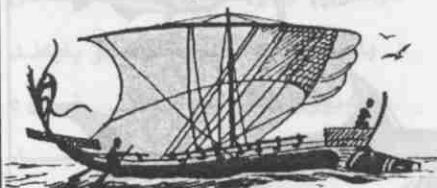
مركب فينيقي

مركب حربي فرعوني

مركب شراعي اغريقي
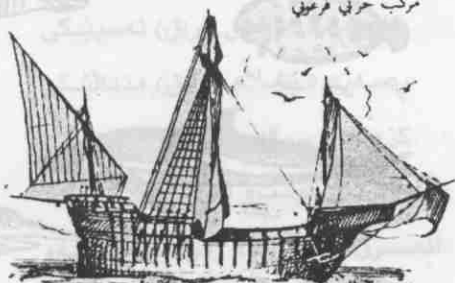
«سانتا ماريا» من سفن كولومبوس الشراعية

شانية صليبية

مسطح ذو قلوع ومجاذيف (القرن ١٧)

شونة

باخرة

باخرة ذات مروحة

آخر مركب شراعي (١٨٧٥)
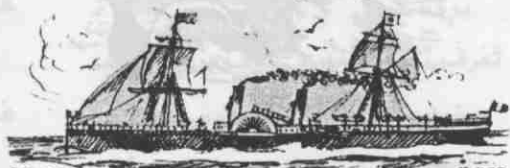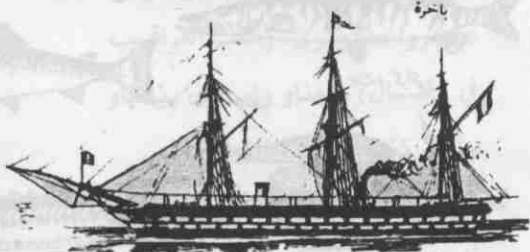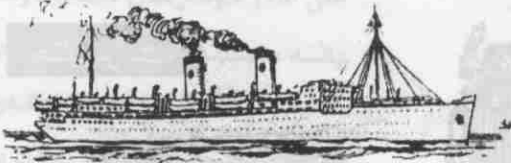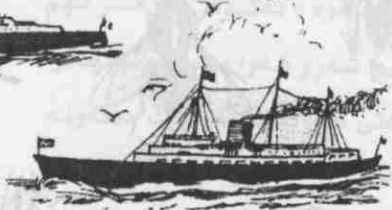
السُفن
الباخرة «ارجنتينا»
الشاحنة «سانتا إينس»
الباخرة «نورماندي»
اليخت الملوكي «بريطانيا»
الباخرة «ادوارراتلي»
شاحنة النفط «كالتكس كنبرا»
الباخرة «ستراتهيرد»
الغوّاصة «سركوف»
ناقلة الطيارات «إيغل»
الطرّاد «مونكالم»
ضد نسّافة
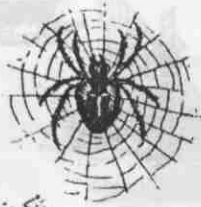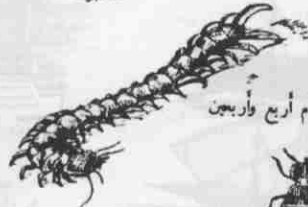
حشرات
زيز
جعل
جرادة
ذراح
ذبابة
عقرب
جدجد
رتيلاء
عنكبوت
قرنبى
يعسوب
أم أربع وأربعين
برغشة
قملة
بقة
برغوث
هدبية الذنب
نحلة
نملة
فراشة دودة القز
بنت وردان أو صرصور
فراشة
فراشة

تَعَرقَلَ: كارەكەی خوارو خێچ كرد.

العَراقيل: كۆسپو تەگەرە ٥ (عراقيل الأمور) كارە قورسەكان.

عَرَكَ الجلدَ عَرَكاً: دەستی بە پێستەكە دا هێناو برد.

عَرَكَ الشيئ: شتەكەی كڕاند تا بەتەواوی كوژاندیەوە ٥ دەگوترێ: (عركتهم الحرب) شەڕو هەرا بەسەریاندا هاتو جۆیەتی هەر بەینا بەینێك دەكەونە شەڕەوە.
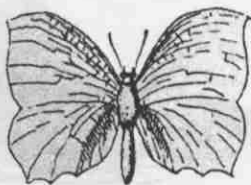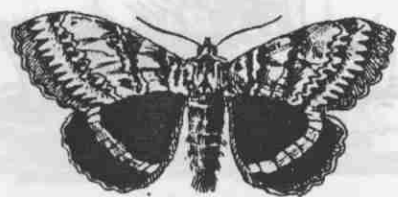
عَرَكهم في الحرب: لە شەڕدا هەڵمەتی بۆ بردن.

عَرَكه الدهر: زمانە دەرزی دادا ٥ قاڵی كرد ٥ لە بۆتەی دا.

عَرَكتِ الماشيةُ الأرضَ: ئاژەڵەكە زەویەكەی لە گیا ڕوتكرد.

عَرَكَ بجنبه ذنب فلان: تاوانی فلانكەسی خستە ئەستۆی خۆ.

عرك فلان عَرَكاً: فلانكەس لەشەڕدا هەڵمەتی توندو تیژی بردە سەر دوژمن.

عاركه معاركةً وعراكاً: شەڕی لەگەڵدا كرد.

إعتركوا: قەرەباڵغیو پاڵە پەستۆیان كردو كۆبونەوە ٥ دەگوترێ: (إعتركوا في القتال) لەشەڕدا تەنگیان بەیەكتر هەڵچنی ٥ (إعتركت الأبل على الماء) حوشترەكان لەسەر ئاوەكە پاڵە پەستۆی یەكتریان كرد ٥ (تعاركوا في القتال والخصام) لەشەڕو كێشەدا پاڵەپەستۆی یەكتریان كرد.

العِراكُ: كۆبونەوەو پاڵەپەستۆكردنی حوشتر لەسەر ئاو ٥ دەگوترێ: (أورد إبلَهُ العراك) بەراپێچو پاڵەپەستۆ حوشترەكانی بردنە سەر ئاوەكە.

العَرَكَةُ: یەكجار ٥ دەگوترێ: (لقيته عركة بعد عركة) جار دواجار توشی بووم ٥ وەجبەیەك شەڕ ٥ شەڕێك.

العُرَكَةُ: كەسێك خۆ بۆ ئازار ڕابگرێ.

العَرَكِيُّ: ماسی گر ٥ كەسێك ڕاوەماسی بكا ٥ (ك: عَرَك).

العَرِيكُ: (رمل عَرِيكٌ) لمێكی تێك پەستێوراوە.

العَرِيكة: دوگی حوشترە ٥ بەرزایی ناوقەدی پشتی ٥ یان پاشماوەی دوگی ٥ سروشتو طەبیعەت ٥ دەگوترێ: (هو لَيّن العريكة) ئەو تەبیات نەرمو سروشت هێدییە ٥ (هوشديد العريكة) تورەو تەبیات توندە ٥ (ك: عَرائك).

المُعتَرِك: شوێنی تێكچرژانو پەلاماردنی یەكتری.

معترك المنايا من السنين: چەمبەرە

بەستن لەگەڵ مردن.. تەمەنی نێوان شەستو نەوەد ساڵە بەزۆری ئادەمیزاد لەو تەمەنەدا لەگەڵ مردن یەخەگیر دەبێ.

المَعرَكُ: بەمانا (المعترك)دێ ٥ (ك: معارك).

المَعرَكَة: گۆڕەپانی شەڕو شوێنی هەوڵدان بۆ کوشتنی دوژمن و زیان پێ گەیاندنی.

عَرَمَ فلان عَرماً: فلانکەس توند بوو تووڕە بوو ٥ شەڕەنگێزو زیپانە خرۆ بوو.

عَرَمَ فلاناً: بە تووڕەیی و توندو تیژی یەخەی فلانی گرت.

عَرَمَ الصَّبيُّ أُمَّه: منداڵەکە شیری مەمکی دایکی خوارد.

عَرِمَ الشيءُ عَرماً وعرمةً: شتەکە ڕەش و سپی بوو (هو أعرم وهي عَرماء).

عَرِمَ فلان عَرَماً: فلانکەس توندو تیژ بوو.

عَرُمَ فلان عرامة: فلانکەس توندو تیژ بوو.

عارَمَهُ: کێشەی لەگەڵ دا کرد.

عَرَّمَ الشَّيء: شتەکەی تێکەڵاو کرد.

إعتَرَمَ: بەمانا (عَرِمَ) دێ ٥ دەگوترێ: (أعترمت الفِتنة) فیتنەیی پەرەی سەند.

تَعَرَّمَ: بەمانا (عَرِمَ) دێ.

العارم: (يوم عارم) ڕۆژێکی زۆر ساردو توشە ٥ (أمر عارم) کارێکی قورسە ٥ (خُلق عارِم) ڕەوشتی توندو تیژ.

العُرامُ: توێکڵی درەخت ٥ چڵکی مەنجەڵ ٥ زۆرو زەبەندەیی سوپاو جەربەزەیی.

العَرِم: لافاوێك هیچ بەربەستێك خۆی بۆنەگرێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾.

العَرَمُ: چڵکی مەنجەڵ؛ کیشتەرمەقەڵەی کە بەمەنجەڵەوە دەنووسێ ٥ گۆشت ٥ کۆمەڵە گەنمی گێرە کراوی شەنە نەکراو، واتە: خەرمانی سورنەکراو.

العُرمَة: خەرمانی گێرە کراوی بەشەنە نەکراوی گەنم.

العَرَمَةُ: بەمانا (العُرمة) دێ ٥ (ك: عَرَم).

العَرِمَةُ: بەربەستی دروستکراو لە شیو و دۆڵ دا بۆ کۆکرنەوەی ئاو ٥ بارانی بەلێزمەو لەنگێزە.

العَرِيمُ: بەڵاو کارەسات ٥ جوتیار ٥ (ك: عُرمان).

العَرَمرَمُ: بەهێزو توانا (جيش عرمرم) سوپای زۆرو جەربەزە.

عَرَنَتِ الدار عِراناً: ماڵی دوور بوو خانوی دوورکەوتەوە.

اعرنَ فلان: فلانکەس بەردەوام بوو

لەسەر خواردنی گۆشتی کوڵاو.
عارَنَ فلاناً معارنةً وعِراناً: شەڕی لەگەڵ کرد.
العارِنُ: شێر.
العِرانُ: خانووی دوور ٥ بزمارێک رمبو سەرە رمبەکە بەیەکەو شەتەك بدا.
العَرَنُ: گۆشت ٥ یان گۆشتی کوڵاو ٥ نەخۆشییەکە توشی قاچی ولاخ دەبێ، دەورو بەری سمی ئەستور دەبێ.
العَرينُ: لانەی شێرو کەمتیار، کونە گورگو کونە ماری گەورە ٥ کۆمەڵە درەخت ٥ حەوشەی خانوو، بەردەرگا ٥ دەوروبەری شار ٥ (ك: عُرُنٌ) ٥ شکۆمەندیو پارێزگاری لەبەهابەنرخەکان.
العِرنین: سەرەتای هەموو شتێك ٥ ئێسقانی لوت ٥ (ك: عرانین) ٥ دەگوترێ: (هم شمّ العرانین) ئەوانە شکۆمەندو ولاتپارێزو گیانبەخشن لە پێناو بەها بەنرخەکان دا ٥
عرانین القوم: پیاو ماقوڵو گەورە پیاوی گەل.
العِرناس: لوتکەی کێو ٥ دارێکە یان شتێکی تری وا ریسی لۆکەی لەسەر هەڵدەکرێ بۆ ڕستن ٥ (ك: عرانیس وعرانس).
عرانیس الذرّة: ئەو گیاو گژەی لە نێوان ڕیزەکانی روەکی گەنمەشامیو گوڵەبەرۆژەدا دەڕوێ.
عراه الداء والأمر عرواً: نەخۆشیو ڕوداوەکە سواری شانی بوو.
عَری فلان فلاناً: فلانکەس هاتە لای فلانو داوای بەخششو پیاوەتی لێ کرد.
عُرِي فلان: فلانکەس لەرزی هاتیو سەرمای سەرەتای لەرزەکەی توش بوو ٥ فلان حەزی لە دیدەنی فلان بوو ٥ دەگوترێ: (عري الی الشیء) پەرۆشی شتەکەی بوو، دوای ئەوەی فرۆشتی پەرۆشی بوو.
أعری القمیص: قۆڵی بۆ کراسەکە دروستکرد (أعری الکوز) هەنگڵی بۆ گۆزەکە کرد.
أعری صدیقه: دۆستو برادەرەکەی ڕیسواکردو یارمەتی نەدا.
عرّی القمیص أو الکوز: قۆڵو هەنگڵی بۆ کراسو گۆزەکە دروستکرد.
عرّی الشیءَ: شتەکەی پاشگوی خست.
إعتراه: بەمانا (عرّاه) دێ.
العِروُ: ناحیەو لایەن ٥ دەشگوترێ: (هو عِروٌ منه) ئەو گوێ بەو شتە ناداو لێی بێ ئاگایە.

العُروُ: یەکەم سەرما بوونی جەستە بەهۆی لەرزوتاوە ٥ نێوان زەرد هەڵگەرانی خۆرو داهاتنی تاریکی لەوەرزی زستانو سەرمادا.

العُروَة من الثوب: یەخەی کراس ئەو شوێنەی وەکوو ئەڵقە وایەو بە عەلاگەیدا دەکەی ٥ هەر ئەڵقەیەك دەستی پێ بگریو خۆتی پێ لە زیان بپارێزی ٥ درەختێك بە زستان گەڵاکەی نەوەرێ ٥ ماڵو سامانی بەنرخ ٥ ئەڵقەی گەردنبەندو ملوانکە ٥ دەگوترێ: (عرى المرجان) ئەڵقەی مرواری ٥ دەوروبەری شاروشارۆچکە ٥

العُري: فەرماندەی سوپا ٥ لەبواری کشتوکاڵدا بریتیە لەکاتی چاندنی برێ جۆری سەوزە کە لەساڵێکدا زیاد لە جارێك دەچێندرێ ٥ دەگوترێ: (البطاطس تزرع في عروتين من السنة) پەتاتە ساڵی دووجار دەچێندرێ.

العَريُّ: شەوی سارد ٥ بای سارد.

عَرِيَ من ثيابه عُرياً وعريةً: پۆشاکی لەبەردا نەماو روت بوو لە پۆشاك ٥ (فهو عارٍ وعريان).

عري من العيب: لە عەیبو خەوش سەلامەت بوو.

عري بدنه من اللحم: جەستەی گۆشتی پێوە نەبوو.

عَري الفرسُ: ئەسپەکە زینی پێوە نەبوو.

أعرى فلان: فلانکەس بە دەشتو سارادا رۆیی.

أعرى فلان صديقه: فلانکەس لە دۆستو ناسیاوەکەی دوورکەوتەوە.

أعرى فلاناً ثوبه ومن ثوبه: پۆشاکەکەی لەبەر فلانکەس داکەند.

عاري القومُ: خەڵکەکە بەبێ زین سواری ئەسپەکانیان بوون.

عَرّاه ثوبه ومن ثوبه: پۆشاکەکەی لەبەر داکەند.

عراه من الأمر: لەکارەکە رزگاری کرد.

تعرّي من ثيابه: پۆشاکی خۆی داکەند، خۆی روتکردەوە.

تعرّي من الأمر: خۆی لە کارەکە رزگاری کرد.

إعروری الفرسُ: بەمانا (عَرِيَ)دێ.

إعروری الرجلُ: پیاوەکە بەتەنها بەسارادا رۆیی.

إعْرَوْرَى الفَرَسَ: بەروتی سواری ئەسپەکە بوو ٥ دەشگوترێ: (فلان يعروري ظهور المَهَالِكِ) فلانکەس سواری پشتی کاری قورسو فەوتێنەر دەبێ، خۆدەخاتە ناوکێشەی قورسو سامناکەوە.

إعرَوري أمراً قبيحاً: پرکێشی کارێکی ناشیرینی کرد.

التَعريـة: روتبـونی و شـاخو بـەردی توێکڵی زەوی بەهۆی بارانو باو و گەرمیو ساردی.

العَـرى: هەرشتێـك شتێـكت لێ نـەديو بکـاو نـەهێڵێ چاوت لێـی بـێ ٥ ناحيـەو شـوێن ٥ حەوشـەو بـەردەرگاو مـاڵ ٥ دەگـوترێ: (نـزل بعُرى فلان) لەماڵی فلان دابەزی.

العُـريُ: (فـرسٌ عـري) ئەسپی پشت روتو بـێ زيـن ٥ نـاگوترێ: (فـرس عريـان) هـەروا نـاگوترێ: (رجـل عُرّي).

العَراءُ: دەشتو سارا: کەهیچ شتێـك لەبـەردەميا نـەبێو تـا چـاو بڕبکـا ساراکە ببینی.

العُريان: دەگوترێ: (فلان عريان النَّجيّ) فلانکەس نهێنی تێ ناوەستێو زوو دەری دەبرێو بلاوی دەکاتەوە.

المعاري: کۆی (مَعرى) ئەوەی لە جەستە دەبینـدرێو داناپۆشـرێ ٥ وەکـوو دەمو چاو و دەستو پەنجەو قاچ تـا قولـەپێو بەلـەك ٥ فـەرشو قـاڵیو بەڕەو مـافوور ٥ شوێنێ ڕووەکی لێ نەڕوێ.

عَزَبَ الشّيئ عزوبـاً: دوورکەوتـەوە، خـۆی شاردەوە.

عَـزَبَ فـلان عزبـة وعزوبـة: فلانکـەس عازەبەو ژنی نـەهێناوە ٥ (فهو عـازب) (ك: عُزّابٌ).

عَزَبَت المرأة الرجلَ عَزباً: ئافرەتەکە بـە ڕێـكو پێـکی خزمـەتی پیاوەکـەی کرد.

أعزَبَ: دوورکەوتەوە.

أعزَبَ الشّيْ: شتەکەی دوورخستەوە.

عَزّبه: دوری خستەوە.

عَزّبت المرأة الرجل: ئافرەتەکە بەباشی خزمەتی مێردەکەی کرد.

تَعَزّبَ فـلان: فلانکـەس بـێ ژنـەو ژنـی نیـە ٥ دەگـوترێ: (تَعَـزّبَ زمانـاً ثـم تأهَّـلَ) ئافرەتەکە ماوەیـەکی دوورو درێـژ عـازەبو قـەیرە بـوو دوایـی شوی کرد.

الأعـزب مـن الرجـال: پیاوێـکە ژنـی نەهێنابێ.

العَازِبَةُ: (عَازِبَـةُ الرجـل) خێزانـی پیاو کەبەباشی خزمەتی مێردەکەی بکا.

العَـزَبُ: ئافرەتێـك مێـردی نـەبێ یـان پیاو ژنی نـەبێ ٥ دەگـوترێ: (إمـرأة عَزَبَةٌ) ٥ (ك: أعزاب).

العِزبـةُ: مەزرەعەیـەك كـە خـانوی خاوەنەکـەی تێـدا بـێو خـانووی وەرزێرەکان بەدەوری دا بنیات نرابن.

العَزِيبُ: دوور ٥ عازەب ٥ (ك:أعزاب).

ألمِعزابُ: کەسێك زۆر قەیرە بێو ژنی نەهێنابێ یان ئافرەت بێو شوی نەکردبێ ٥ هەتا وای لێ هات ئارەزووی ژن هێنان یان شوکردنی نەمابێ.

عَزَّرَ فلاناً عزراً: سەرزەنشتی فلانی کرد ٥ یارمەتی دا.

عَزَّرَ عن الشَّيْءِ: مەنعی کردو نەیهێشت گێڕایەوە.

عَزَّرَ علی فرائض الدین: فێری کاروباری ئایینی کرد وای لێ کرد لەوبوارەدا شارەزای کرد ٥ سزای دا لەسەر کەمتەرخەمی کردن لە ئایین بە سزایەك نەگاتە سزای حەدی شەرعی.

عَزَّرَه: مەنعی کرد، گێڕایەوە ٥ تەمبێی کرد.

عَزَّرَ القاضي المُذنِبَ: قازی سزای تاوانبارەکەی دا ٥ ڕێزی لێ گرتو بەگەورەی حسێب کرد ٥ یارمەتی داو بەهێزی کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ﴾.

عَزَّرَ علی فرائض الدین وأحکامه: یارمەتی دا بۆ ئەنجامدانی پێویستییە ئایینیەکانو حوکمە شەرعییەکان.

التَّعزیر: لە زاراوەی شەرعدا، بریتییە لە تەمێ کردنی تاوانکار بە شێوەیەك نەگاتە ئەندازەی حەد.

عَزَّ فلان عِزّاً وعِزَّةً وعزازة: فلانکەس بەهێز بوو، لە زەلیلیو داماوی ڕزگاری بوو ٥ دەگوترێ: (عزّ فلان علی فلان) فلانکەس بەخششو کەرەمی نواند بەسەر فلاندا.

عَزَّ الشيءُ: شتەکە کەم بوو وای لێهات دەست نەکەوێ.

عَزَّ علي أن تفعل کذا: پێم ناخۆشە ئەوە بکەی ٥ بەلامەوە گرانە ئەو کارە بکەی.

عَزَّ فلاناً عَزّاً: بەسەریدا زاڵ بوو، زۆر باری کرد ٥ بالادەست بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ﴾.

اعَزَّهُ: بەهێزی کردو وای لێ کرد عەزیزو بالادەست بێ ٥ خۆشی ویستو ڕێزی لێ گرت.

أُعزِزتُ بما أصابه: پێم ناخۆش بوو تووشی ئەو جورتەو بەلایە بوو.

عازَّهُ: بەسەری دا زاڵ بوو.

عَزَّزَهُ: توندی کردو بەهێزی کرد پشتگیری بۆ نارد ٥ قورئان دەفەرموێ:﴿فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ﴾.

إعتَزَّ به: بەهۆی ئەوەوە ڕێزدار بوو،

خۆی بە عەزیزو بالادەست لەقەڵەم دا.

تَعَزَّزَ فلان: بەمانا (عَزَّ)دێ.

اسْتَعَزَّ الرملُ: لمبەکە یەکتری گرتو تێك ناڕوخێ.

اسْتَعَزَّ بحق فلان: بەسەر فلانکەسدا بالادەست بوو.

اسْتَعَزَّ علیه المَرضُ: نەخۆشی لەگڵو گۆی خستو بەسەریدا زاڵ بوو.

اسْتَعَزَّ الله بفلان: خودا فلانی مراند.

اسْتَعَزَّ بالعلیل: نەخۆشیەکەی لەسەر قورسو گران بوو.

الأعَزُّ: بەمانا (عزیز) دێ بۆ مێینە دەگوترێ: (العُزّی).

العَزَازُ: زەوی پتەو کە زوو لافاوی لەسەر هەڵسێ.

العُزّی: بتێك بوو تایبەت بوو بەبەنوکەنانەی قورەیشی ٥ یان درەختێك بوو لە درەختی سەمور کە بەنوقەحطان بینایەکیان بە دەوردا کردبوو دەیان پەرست، پێغەمبەر خالیدی کوڕی وەلیدی نارد خانووەکەی ڕوخاندو دارەکەشی بڕیو سوتاندی.

العَزَّةُ: بێچوە ئاسکی مێینە.

العِزَّةُ: هێزو تواناو دەسەلات ٥ داکۆکیکردنو پارێزگاری لەبەها پیرۆزەکان، سەر ڕەقیو مل نەدان.

العَزیزُ: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا ٥ بالادەستو هەمیشە شکۆمەند، هیچ هێزێك نییە بەسەریدا زاڵ بێ.

عَزَفَت نفسه عن الشيءِ عزوفاً: نەفسی لێی تەکیەوەو وازی لێ هێناو هیچ ئومێدێکی پێ نەما ٥ (فهو وهي عزوف) ٥ دەگوترێ: (هو عزوف عن اللهو) ئەو حەزی لە ڕابواردنو لەهو لەعب نییە.

عَزَفَ فلان عَزفاً وعَزیفاً: فلانکەس بە ئامێر عەزفو مۆسیقای ژەنیو گۆرانی گوت ٥ دەشگوترێ: (عَزَفَ علی العود) بە ئامێری عود مۆسیقای لێ دا.

عَزَفَ الشَّيْءُ: شتەکە دەنگی لێ هات ٥ دەگوترێ: (عَزَفَت الریحُ) (وعزفت القوس).

أعزَفَ: مۆسیقای بیست ٥ گوێی لە مۆسیقای عەزف بوو.

تعازفوا: گۆرانیان بۆ یەکتر گوتو شانازیان بەسەر یەکتریدا کرد.

العَزّافُ: (سحاب عَزّاف) هەورێکە گرمەو تریشقەی دەنگی دایەوە ٥ کەسێك پیشەی عەزف لێدان بێو بە ئامێری عەزف مۆسیقا بژەنێ.

العَزوف: کەسێك لەسەر دۆستایەتی

کەس بەردەوام نەبێو لەگەڵ هیچ کەسدا هەڵنەکا.

العَزِيف: دەنگی وردە بەردو زیخە کە ڕەشەبا رایدەداو بەشتی دەکێشێو دەنگی لێ دێ ٥ دەنگی رەملو زیخە نازانی لە کوێوە دێ.

اَلمِعزَفُ: ئامێرێکی مۆسیقایە وەکوو عودو تەنبور وایە (ك: معازِف).

المِعزَفَة: بەمانا (المِعزَفُ)دێ.

المَعزوفة: پارچە مۆسیقایەکە لێ دەدرێ.

عَزَقَ الأرض عَزقاً: زەویەکەی شەق کرد.

عَزَقَ الحقلَ: گڵی کێڵگەکەی هەڵەو گێڕ کرد بۆ ئەوەی هەوا لێی بداو چیلکەو چەوێڵی لێ دور بخرێتەوە.

عَـزَقَ فلانـاً ضـرباً: بـاش بـاش لێـی دا، فلانکەسی شل شل کوتا.

عَزِقَ خلُقُهُ عَزقاً: ڕەوشتی ناشیرینو خراپ بوو.

عَزِقَ به الشّيْء: شتەکەی پێوە نووسا.

أعـزَقَ فـلان: فلانکـەس بـە پاچـەکۆڵە یان بە پێمەڕە کاری کرد.

العَزِيقُ: زەوی نەرمەلانو دەشت.

المِعـــزَقُ: ئـــەو پـــاچو پێمـــەڕەو پاچـەکۆڵانەی بـاخو بێـستانی پـێ دەکێڵرێ.

المِعزَقَةُ: بەمانا (اَلمِعزَقُ) دێ.

عَزَلَهُ عزلاً: دوری خستەوە، لایدا وەلای نا ٥ دەگوترێ:

عَزَلَـهُ عـن منـصبه: لـە پلـەو پایەکـەی هێنایـە خـوارێ ٥ جیـای کـردەوە ٥ دەگوترێ: (عَزَلَ الزوّان عـن القمـح) مرورەکەی لە گەنمەکە جیاکردەوە ٥ دەشگوترێ: (عـزل المرضـى عـن الأصــــحاء) نەخۆشــــەکانیان جیاکردنەوەو لە شوێنێکی تایبەتی دا خــستنیانە ژێــر چــاودێریەوە بۆئــــەوەی ســــاغەکان توشــــی نەخۆشییەکە نەبن.

إعتَـزَلَ الـشّيْء وعنـــه: شـــتەکەی دوورخـــستەوەو لایـــدا ٥ قورئـــان دەفـەرموێ: ﴿وَإِنْ لَّـمْ تُؤْمِنُـوا لِـي فَاعْتَزِلُونِ﴾.

إنعَزَلَ عنه: لێی لاکەوتو دوورکەوتەوە.

تَعـازل القوم: خەڵـکەکە لێـك دابـڕانو هەندێـــکیان لـــە هەندێـــکیان دوورکەوتنەوە.

تَعَزَّلَ الشّيْء وعنه: بەمانا (إعتزل) دێ.

الأعزَلُ: مرۆڤی بێ چەك ٥ هەوری بێ بـاران (ك: عُـزل وعُـزَّل) (الـسّماك الأعزل) بڕوانە مادەی (سَمَكَ).

العازِلَ الكهربائي: ناوەندێکە کاریگەری کارەبایی لەسەر نییە.

العُزُلُ: بەمانا (الأعزَلُ)دێ.

العـزلاءُ: شـوێنی هـەڵڕژانی ئـاوە لـە

زارکی گۆزەو کوپەوە ٥ (ك: غَزالي)
٥ دەگوترێ: (أرسلت السماء عَزاليها) ئاسمان بە لێزمەو ڕێژنە بارانی باراند ٥ (أرخس الدنيا عزاليها) دونیا لەززەتو نیعمەتەکانی زۆربوون.

العُزلَة: بەمانا (الإنعزال)دێ.

المُعتزلة: تاقمێکن لە موتەکەلمین، لە زۆر شت، دژی ئەهلی سونەو جەماعەن ٥ دامەزرێنەری مەزهەبەکەیان ناوی واصیلی کوڕی عەتایە ئەوەی لە مزگەوتی بەصرەدا دەرس بە دەورەی شێخ حەسەنی بەصری بەجێ هێشتو کەنارگیر بوو.

المِعزال: کەسێکە سیلاحی پێ نەبێ ٥ شوانی بەتەنیا ٥ کەسێک لەسەفەردا بەتەنیا لە ژورێکدا بخەوێو لە ڕەفیقەکانی دووربکەوێتەوە ٥ (ك: معازيل).

المَعزِلُ: گۆشەگیرو دوورە پەرێز دەگوترێ: (هو بمعزل عن كذا) ئەو لەو شتە کەنارگیرەو خۆی لێ دەپارێزێ ٥ شوێنێکە نەخۆشی تێدا جیادەکرێتەوە بۆئەوەی ساغەکان نەخۆشییەکە نەگرن.

عَزَمَ فلان عَزماً وعَزيماً وعَزيمةً: فلانکەس جیدیەتی نواندو بە دڵسۆزی لە گز کارەکەی ڕاچوو ٥ بەصەبرو پشوو درێژ بوو.

عَزَمَ الله لي: خودا صەبرو ئارامی پێ بەخشیوم هێزو توانای داومەتێ.

عَزَمَ على فلان: فەرمانی بە فلان کردو لێی توند کرد ٥ سوێندی خوارد.

عَزَمَ الراقي: نۆ شتونووسەکە دووعاو نزای خوێندن.

عَزَمَ الأمر وعليه: دوعاو نزای خوێندن.

عَزَمَ فلان الطريق: فلانکەس ئەو ڕێبازەی گرتە بەرو کۆڵی نەدا.

تَعَزَّمَ الأمر: بەمانا (عَزَمَ الأمر)دێ.

العَزَّامُ: ورەبەرزو سوور بوو لەسەر ئەنجامدانی کار ٥ شێر ٥ خۆگرو پشوو درێژ.

العَزمُ: صەبرو ئارامو خۆڕاگری لەبەرامبەر ڕوداودا ٥ (أولو العزم من الرسل) ئەو پێغەمبەرانەی زۆر بە ورەبەرزیو صەبرو ئارامەوە ئەرکەکانی پێغەمبەرایەتییان بەجێ هێنا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾.

العَزمةُ: دەگوترێ: (هذا عزمة من عزمات الله) ئەمە مافێکە لە مافەکانی خودا لەسەر بەندەکانی ٥ (ك: عزائم).

عَــزائم الله: فــەرزو واجبــەكانی خــودا كەلەســـەر بەنـــدەكانی دایـنـــاون ٥ لەحەدیسدا هاتووە: (إن الله يحب أن تُـؤتى رخــصه كمـا يحـب أن تـؤتى عَزائمه).

عزا فلاناً الى فلان عَزواً وعزيـاً: فلانكەسی پاڵ فلان داو وتـی: ئـەوە كـوڕی ئـەوە، پیاوی ئەوە... ٥ دەگوترێ: (عـزا الخبر الى صاحبه) هەواڵەكەی پاڵ خاوەنی داو بلاوی كردەوە.

عَـزِيَ عَـزَاءً: خۆڕاگرو پشوو درێـژ بـوو لەسەر ئـەو بـەلاو ناخۆشیانەی توشی هاتن ٥ (فهو عَزٌ عزيٌّ).

عَـــزَاءُ: دلنــــەوایی كـــردو هــــەوڵی دا بەصەبر بێ‌و پشوو درێژ بێ.

إعتــزى إلى فــلان: خـۆی پـاڵ فـلان دا، خۆی بە نەوەو وەچەی ئەو زانی.

تعــازى القــوم: خەلــكەكە هەندێـكیان سەرەخۆشیان لە هەندێكیان كرد.

تَعَـزّى فــلان تَعَزّيــاً: فلانكـەس بـە زۆر لەخۆكردن هەوڵیدا واپیشان بدا كـە بەصەبرو خۆڕاگرە.

تعزّى الى فلان: خۆی پاڵ فلانكەس دا.

تَعَزّى العربيُ: كـابرای عـەرەب داوای لـە هـۆزو خێڵەكـەی كـرد بۆئـەوەی بـە هانایەوە بێن.

العِزوةُ: خـۆ نیـسبەتدان ٥ هـاواركردنی لێ قەوماو لەهۆزەكەی.

العِزيَةُ: بەمانا (العِزوة)دێ.

الَمعــزى: شـوێنی سـەرە خۆشـی كـردن لەكۆست كەوتو.

عَــسَبَهُ عــسباً: نێرەكەرێــكی خواسـت بۆئـەوەی لـە ماینەكـەی بپـەڕێنێ ٥ كەڵەگایـەكی خواسـت مانگاكـەی پـێ كەڵ بدا.

أعــسَبَ الــذئبُ: گورگەكـە بـازی داو قوچاندی.

أعــسَبَ فــلان فلانــاً جَمَلَــهُ: فلانكـەس حوشترە نێرەی لە فلان خواسـت بـۆ تۆو بۆ كەڵدانی حوشترە مێیەكانی.

إستَعْسَبَ منه: ڕقـی لێـی بـوو ناخۆشـی ویست.

استَعْسَبَ الفـرسُ: ماینەكـە حـەزی لـە (فەحل) بوو سواری بێ كەڵی بدا.

استَعْسَبَ جملـه: حوشـترە نێرەكـەی لێ خواست بۆئەوەی بیهاوێتە حوشـترە مێیەكانی.

العُسبُ: تۆوی (فەحل) تۆماوی وڵاخـی نێر بۆ كەڵدانی مێینـەكان ٥ نـەوەو زرویێـتو منـداڵ ٥ دەگـوترێ: (قطـع الله عُــسبَهُ) خــودا دوا بــڕاوت بكــا نەوەو زرویێتت نەهێڵێ.

العَـسِبُ (رأس عَـسِب): سـەرو قژێـكی زۆر ژاكـاوو ناڕێــكو پێــكە زۆر لــە مێــژە چــاك نــەكراوەو بەشـــانە نەكراوە.

العَسبَةُ: دەربەندو کەلێنی کێو.

العَسيبُ: (عسيب الذنب) ئێسقانی کلك یان شوێنی لێ روانی توك لێی ٥ لقی دارخورما توێکلٌو پرژوپالی لێ دامالٌدرێ ٥ یان هەر پرژوپالی پێوە نەبێ ٥ دەربەندو کەلێنی کێو ٥ (ك: أعسبة و عسب وعسبان).

عَسيبة الذنب: ئێسقانی کلك.

اليَعسوب: پاشای هەنگ ٥ شاژنی هەنگ ٥ عەرەبەکان پێیان وابوو ئەو پاشای هەنگە دەبێ نێر بێ چونکە قەبارەی لەوانی تر گەورەترە ٥ دەشگوترێ: (هو يعسوب قومه) ئەو پاشاو سەرۆکو گەورەی نەتەوەکەیەتی ٥ (ك: يعاسيب).

العَوسَجُ: جۆرە روەکێکی چقلاویە لە پێری باینجانە ٥ بەرێکی خڕی هەیە وەکوو مێروی مرواریوایە ٥ تاکەکەی (عوسجة)یە.

العَسجَدُ: ئالٌتون.

عَسَرَ الزمان عسراً: رۆژگارەکە زۆر ناخۆشو پڕ چورتمو کارەسات بوو.

عَسَرَت المرأة: ئافرەتەکە بەناخۆشی منداڵی بوو، ژانی بەئازاری توش بوو.

عَسَرَ المدينَ: تەنگی بە قەرزدارەکە هەڵچنیو داوای لێ کرد قەرزەکەی بداتەوە.

عَسَرَ فلاناً: لەلای چەپەوە هاتە لای فلان.

عَسِرَ الأمرُ والزمانُ عَسَراً: کارەکە قورس بوو، رۆژگار بوو بەکێشەو چورتمو بەڵاو کارەسات.

عَسِرَ فلان: فلانکەس لە کارەکاندا رەقیی نواندو لێبوردنی نەبوو.

عَسِرَ عليه الأمر: کارەکانی لێ تێکەلاو بوو.

عَسِرَ فلانٌ: فلانکەس چەپلەر بوو هەر بەدەستی چەپی ئیشی کرد ٥ (فهو أعسَرُ وهي عسراء) (ك: عُسرُ وعُسران).

عَسُرَ الأمر عُسراً وعسارةً: بەمانا (عَسِرَ)دێ ٥ دەگوترێ:

عَسُرَ الزمانُ: رۆژگارەکە تەنگو چەڵەمەو ناخۆش بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾.

أعسَرَ فلان: فلانکەس هەژارو دەست کورت بوو، ژیانی تەنگو نارەحەت بوو.

أعسَرَتِ المرأة: بەناخۆشیی منداڵی بوو.

أعسر المدين: بەمانا (عَسَرَ)دێ.

عاسَرَهُ: مامەڵەی توندی لەگەڵ کرد.

عَسَّرَ عليه: تەنگی پێ هەڵچنی.

عَسَّرَ على فلان: سەرپێچی فلانی کرد دژی ئەو جولایەوە.

عَسَّرَ الأمر: کارەکەی قورس کرد.
عَسَّر فلاناً: لەلای چەپەوە هاتە لای فلاّنکەس.
إعتسره: ژێر باری کردو ئیشەکانی قورس کردن ٥ دەگوترێ: (اعتسر الدابة) بە سرکیو ژێربارنەکراوی سواری وڵاخەکە بوو (إعتَسَرَ من مالە) لەماڵی خۆی خەرجی هەڵگرتو پێشی ناخۆش بوو، بەنابەدڵی لەماڵی خۆی خەرجی کرد.
إعْتَسَرَ الکلام: قسەکەی کرد بەبێ ئەوەی لێی ورد بێتەوە.
تَعاسَرَ الأمر: کارەکە قورسو گران بوو.
تعاسر البیعان: کڕیارو فرۆشیار نەگەیشتنە ئەنجام.
تعاسَرَ الزوجان: ژنو مێردەکە ڕێك نەکەوتن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى﴾.
تَعَسَّر الأمر: بەمانا (عَسِرَ)دێ.
الأعسَرُ: دەگوترێ: (أعسَرُ یَسَرُ) بە هەردوو دەست کاردەکا ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (عَسراءُ یَسَرَة) ٥ (حمام أعسَرَ) کۆترێکە بەباڵی ڕاستییەوە پەڵەی سپی هەیە ٥ (یوم أعسَرُ) ڕۆژێکی ناخۆشو سامناکە.
العَسراءُ: مێینەی (الأعسَرَ).

العُسرَةُ: دەست کورتیو هەژاری ٥ نەبوونی دارایی بۆ قەرزدانەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ﴾ ٥ (جیش العُسرَة): سوپای موسوڵمانان لەغەزای تەبوکدا ٥ (ساعَة العُسرَة) کاتی تەنگانەو ناخۆشی ٥
العُسری: کاری ناخۆشو ئەرکی گرانو کردارو ڕەفتاری وەها کە سەربکێشێ بۆ سزاو ناخۆشی.
المِعسَرُ: ئەو خاوەن قەرزەی قەرزدارەکەی بەگیر دێنێ.
المَعسَرَةُ: هەژاریو دەستکورتی.
المَعسُورُ: بەمانا (العُسرُ)دێ.
عَسَّ فلان عَسّاً: فلاّنکەس شەوگەڕو عەسعەسو چاودێری جادەو کۆڵان بوو.
عَسَّ خَبَره عن فلان: هەواڵەکەی لە فلان دواخست زوو پێی نەگەیاند.
عَسَّ صاحبه: داوای هاوەڵەکەی کرد.
إعتَسَّ: بەمانا(عَسَّ) دێ.
إعتَسَّ الشَّيَ: بەشەو داوای شتەکەی کرد ٥ هەواڵی شتەکەی زانی ٥ دەشگوترێ: (إعتَسَّ الأثر) حەدیسەکەی گێڕایەوە.
العاسُّ: کەسێك بەشەو حەرەسی دەکاو چاودێری جادەو کۆڵانو ماڵو

سـامانی خەڵـك دەكـاو گومـان لێكراوان دەست نیشان دەكا ٥ (ك: عَسَسٌ و عُسَّاسٌ و عَسَسَةٌ).

ألعَسُّ: دەگوترێ: (جاء الشَّيئ من عُسِّهِ وبَسِّهِ) ئەوەی هەبوو نەبوو هێنای.

العَسَّاسُ: بۆ زێدە ڕەوی لەمانای (عَسّ) دێ.

العَسُوسُ: گەڕان بە دوو نێچیر ئەو كەسەی دەگەڕێ بە دوو نێچیردا ٥ ئافرەتێـك بـێ چـاو و ڕووبـێو بەلایەوە شـەرم نـەبێ لـە پیـاوی بێگانە نزیك ببێتەوە.

العَسِيسُ: گورگ.

المَعَسُّ: مەبەست ٥ دەگوترێ: (هو قريب المَعَسِّ) ئەو نیازو مەبەستی نزیكە.

عَسعَسَ الليلُ: شەو داهاتو تاریكی هێنا.

عَسعَسَ الذئبُ: گورگەكە شەو بە دوو نێچیردا گەڕا.

عَسعَسَ السحابُ: هەور بەشەو لەزەوی نزیك بووە.

عَسعَسَ الأمر: كارەكەی چەواشەكردو تێكەڵو پێكەڵی كرد.

عَسعَسَ الشَّيئ: شتەكەی جوولاندـ خستیە جمو جوڵ.

تَعَسعَسَ الذئبُ: گورگ بەشەو گەڕا بۆئەوەی نێچیری دەست بكەوێ.

العَسعاسُ: هەرشتێ وەزنی سووك بێ.

عَسَفَ على فلان ولفلان عَسفاً: كاری بۆ فلانكەس كرد ٥ دەگوترێ: (هو يَعسِفُ ضَيعَتَهُم) ئەو چاودێری موڵكو ماڵو ئیشو كاریان دەكاو بەڕێوەیان دەبا.

عَسَفَ الطريق: بە نەشارەزایی بەڕێگاكەدا ڕۆیی.

عَسَفَ عنه: لێی دا.

عَسَفَ في الأمر: بەبێ لێ وردبوونەوەو تێفكرین ئیشەكەی كرد.

عَسَفَ فلاناً: فلانكەسی بەتوندو تیژی گرتو ستەمی لێ كرد.

عَسَفَ المرأة: دەست درێژی كردە سەر ئافرەتەكەو ناموسی برد.

عَسَفَ الدَّمْعُ الجفون: فرمێسك هێرشی هێناو لە ڕێڕەوی نائاسایی خۆیەوە هەڵڕژا.

عَسَفَ فلاناً: فلانكەسی كردە خزمەتكاری خۆیو ئیشی پێ كرد ٥ (فهو عاسف وعسّاف وعسوف).

أعسَفَ فلان: بەنەشارەزایی بەشەو ڕەوی كرد ٥ كرێكارەكەی بەئیشی گران هەڵەوگیر كرد.

عَسَّفَهُ: ماندوی كرد.

اعتسف الطريق وعن الطريق: بەمانا (عَسَفَ)دێ.

إعتَسَفَ فلاناً: ستەمی لە فلانكەس كرد

ە کـاری پـێ کـرد خـستیه سـەر ئیش‌وکار.

إنعَسَفَ: لار بوو خوارو خێچ بوو.

تَعَسَّفَ في الكلام: ویستی بەزۆر قسەو راو بۆچوونی خۆی بسەپێنێ.

تَعَسَّفَ الطريق: بەنەشارەزایی بەرێگادا رۆیی.

تَعَسَّفَ فلاناً: ستەمی لە فلانکەس کرد.

التَّعاسیف: دەگوترێ: (هـو یرکـب التعاسیف) ئـەو بەرێـگەی خـوارو خێچدا دەڕوا.

العَسیفُ: کرێکاری سوکایەتی پێکراو ە (ك: عُسَفاء و عُسَف).

عَسِقَ بـە عَسقاً: پێوەی نووساو داوێنی گرت‌و بەری نەدا ە وەگری بوو، خۆشی ویست.

عَسِقَ علیه: بە گیرە گیرو ئیلحاح داوای لێ کرد.

تَعَسَّقَ بە وعلیه: بەمانا (عَسِقَ)دێ.

ألعَسَقُ: لاری ە توندڕەوشتی ە تاریکی شەو.

العُسُقُ: ئەو خاوەن قەرزانەی تەنگ بە قەرزدارەکانیان هەڵدەچنن‌و داوایان لێ دەکەن قەرزەکانیان بدەنەوە.

العَسیقَة: شەرابی خراپ کە ڕوون بێ‌و زۆر ئاوی تێکرابێ.

العُسقول: کـارگ ە (ك: عـساقل و عـساقیل) ە لـەبواری کـشت‌وکاڵدا ڕەگێکی قەڵەوو فش بوو کە زۆر مادەی بژێوی لەخۆ گرتبێ وەکو پەتاتە.

عَسكَرَ القوم بالمكان: سەربازەکان لەو شوێنە کۆبوونەوە.

عَسكَرَ الليلُ: شەو تاریکیەکانی کەوتنە سەر یەك‌و بە تەواوەتی ڕەش داهات.

عَسكَرَ الشَّيْئ: شتەکەی کۆکردەوە.

العَسكَرُ: سوپا ە کۆبوونەوەی سوپاو شوێنی کۆبوونەوەی شتی زۆر لە هەرجۆرێك بێ ە دەگوترێ: (عسكر من رجال) (و عسكر من خیل) ە (وعسكر اللیل): تاریکی شەو ە دەشگوترێ: (إنجلت عنه عسكر الهموم) غەمەکانی نەمان ە غەمە جۆرا جۆرەکانی نەمان ە (شهدتُ عسكرین) واتە: ئامادەی لێشاوی مرۆڤ بووم لە عەرەفات‌و لە مینا ە (ك: عساكر).

العَسكَرَة: ناخۆشی‌و چورتم ە دەگوترێ: (وقعوا في عسكرة) کەوتنە ناو ناخۆشی‌و چورتمەوە.

العسكري: سەرباز ە تاکێك لەسوپا.

المُعَسكَرُ: سەربازخانە.

عَسَلَ الماء عسلاً وعُسولاً: ئاوەکە ڕەوان

بوو ٥ شلّەقا، شەپۆلی دا ٥ دەشگوترێ: (عَسَلَ الـذئبُ والفـرسُ) گورگەکە یان ئەسـپەکە بـازی دا لـە بازدانەکەیـدا هەڵبەزیـەوە (فهـو عاسـل وعـسـول وعسّال).

عَسَلَ الطعام عَسلاً: خواردنەکەی تێـکەڵی هەنگوین کرد.

عَـسَلَ فلانـاً: پێخـۆری فلانکەسـی کـردە هەنگوین ٥ بەباشی باسی فلانـی کـردو وەسفی دا.

عَـسَلَ الله فلانـاً: خـودا فلانکەسـی لای خەڵك خۆشەویست کرد ٥ پێغەمبەر (د.خ) فەرموویـەتی: (اذا أراد الله بعبـد خيرا عسله في الناس).

عَـسَّلتِ النحـلُ: هەنگەکـە هـەنگوینی کرد.

عَـسَّلَ الـنائمُ: کـابرا سـەرە خەوێـکی شکاند.

عَـسَّلَ الطعـامَ: هـەنگوینی تێـکەڵی خواردنەکە کرد.

عَـسَّلَ القـوم: هـەنگوینی دەرخـواردی خەڵکەکە دا.

عَـسَّلَ الله فلانـاً: خـودا فلانکەسـی لای خەڵکی خۆشەویست کرد.

عَـسَّلَ القـومَ: خـواردنی هـەنگوینی دەرخواردی خەڵکەکەدا.

استَعسَلَ: داوای بەخـشینی هـەنگوینی کرد.

العَاسِـلُ: هـەنگوین بـڕ، ئەوکەسـەی هـەنگوین لـە هەنگەڵان دەردێنـێ ٥ گـورگ ٥ (ك: عُـسَّلٌ وعواسـل وعُسلان) ٥ (مكـان عاسِـل) شـوێنی هەنگوین ٥ ئەو شوێنەی هـەنگوینی تێدایە.

العَاسِـلة (خليـة عاسـلة): کۆڵەسـە هەنگێـك کـە شانەکانی هـەنگوینی تێدا بێ.

العَـسَّالُ: دەرهێنـەری هـەنگوین لـە شـوێنی خـۆی ٥ یـان هـەنگوین فرۆش.

العَسالة: پوورە هەنگ ٥ هەنگ.

العَسَلُ: هـەنگوینی ساغو بێ عـەیب ٥ ئەوەی هەنگ لە ورگـی خـۆی دەری دێنێو دەیکاتە شانە هەنگوێنـەوە ٥ دەشگوترێ: (فلان على أعسال أبيـه) فلانکـەس لەسـەر ڕەوشـتو ڕێو شوێنی باوکی دەڕوا بەڕێوە.

العَـسلُ الأسـود: دۆشاوی وەرگـیراو لـە قەصەبی شەکر، کە پێـی دەگـوترێ: (قەند).

العِسلُ: (هو عِسلُ مال) ئەو زۆر لێزانە لەسەروکاری کردنی ماڵو سامانەدا.

العَـسَلَةُ: پارچـەیەك لـە هـەنگوین ٥ دەشگوترێ: (مـا أعرف لـه مَضرِبَ

عَسَلة) نایناسم‌و شارەزای بن‌و بنەچەی نیم‌و نازانم کوڕی کێیەو چ کەسە ○ (ما ترك له مضرب عَسلة) جوێنی پێداو ڕەخنەی لێ گرت‌و بن‌و بنەچەی هەڵوەشاند.

العَسَليّ: هەر شتێك ڕەنگی هەنگوینی بێ.

العَسيلُ: کەسێکی عەتر فرۆش‌و عەتارباشی کە دوکان‌و مەعمەلی پێ پاك دەکرێتەوە لەو ڕوەك‌و گژوگیایەی عەتری لێ دەرهێناون ○ (ك: عُسلٌ).

المَعسَلَة: کۆڵەسە هەنگ، پورە هەنگ.

المَعسولُ: شتی تێکەڵکراو بەهەنگوین ○ (معسولة الكلام) دەم‌و لەفز شیرین‌و قسە خۆش ○ (معسولة المواعيد) وادە دروست‌و پابەند بوو بە پەیمانی خۆیەوە.

عَسلَجتِ الشجرة: درەختەکە چروزەی دەرکردن.

العِسلاجُ: چروزەی درەخت‌و تولە مێو کە تازەو ناسك‌و خەڵفی ساڵن ○ (ك: عساليج).

العُسلوجُ: بەمانا (العِسلاجُ) دێ ○ (ك: عساليج).

عَسَمَ فلان عَسماً: فلانکەس تەماعی بوو ○ دەگوترێ: (هذا أمر لا يُعسَمُ فيه) ئەمە شتێکە تەماعی تێدا نییە.

عَسَمَ فلان عَسماً: فلانکەس ئەوەی بەدەست هێنا.

عَسَمَ في الأمر: لە کارەکەدا هەوڵی داو تێیدا ماندوو بوو.

عَسَمَت عينه: چاوی فرمێسکی ڕژاندن.

عَسَمَ فلان بنفسه وسط القوم: فلانکەس خۆی هاویشتە ناو قەومەکەوەو تێکەڵیان بوو هیچ حیسابێکی بۆ نەکردن‌و لێیان نەترسا.

عَسِمَتِ القدمُ والكفُ عَسماً: قاچی یان دەستی لەمەچەکەوە وشك بوو هەتا خواروخێچ وەستا ○ بۆ نێرینە دەگوترێ: (الأعسم) بۆ مێینە (العَسماءُ) (ك: عُسمٌ).

أعسَمَت عينه: بەمانا (عَسَمَت)دێ.

أعسَمَ يَدَهُ: دەستی وشك کرد.

أعسَمَ فلاناً: بەخششی دا بەفلان.

إعتَسَمَ: بەدەستی هێنا، کەسبی کرد.

العَسَمُ: نانی وشك ○ (ك: عسوم).

العَسمة: تیکە نان، پارەوە نان ○ دەگوترێ: (ما ذقت إلا عَسمَةً).

العَسميُّ: ئەو کەسەی کاسبی باش بۆ ماڵ‌و منداڵی دەکا.

المَعسَمُ: شوێنی تەماع، شتێك کە تەماعی لێ بکرێ.

عَسَت يَدُهُ عُسُواً: بەهۆی ئیشکردنەوە

دەستی زبر بوون.

عسا فلان عُسواً وعُسُوّاً: فلانکەس پیرو کەنەفت بوو.

عَسَت الليلُ: شەوەکە تاریکایی چڕ بووەو بوو بە هەنگوستە چاو.

عسي النبات عسياً وعُسِياً: بەمانا (عسا) دێ.

عسي: فیعلی (مقاربە)یە مانای رەجاو هیوا دەگەیەنێ.

عَسِيَ فلان النبات: بەمانا (عَسَا)دێ.

أعسى: دەگوترێ: (ما أعساه بكذا) چەند شیاوی ئەو شتەیە.

العَسِيُّ: دەگوترێ: (هو عَسِيٌّ أن يفعل كذا) ئەو شیاوی ئەوەیە ئەو کارە بکا.

عَشِبَ المكانُ عَشباً: شوێنەکە گیاو گژی لێ ڕوا.

عَشِبَ الخبزُ وغيره: نانەکە وشك بووە.

عَشُبَ المكانُ عَشَابة: شوێنەکە گیاو گژی لێ ڕوا.

أعشَبَ المكان: بەمانا (عَشُبَ)دێ.

أعشَبَ القومُ: خەڵکەکە تووشی لەوەڕی تازە بوون.

أعشَبَ الإبلُ: حوشترەکە لەناو لەوەڕی تەڕو تازەدا لەوەڕا.

عَشَّبَ المكان: بەمانا (عَشُبَ)دێ.

اعتَشَبَت الإبلُ: حوشترەکە لەوەڕی تەڕو تازەی خوارد.

تَعَشَّبَتِ الإبلُ: بەمانا (إعتَشَبَت)دێ.

إعشَوشَبَ المكان: شوێنەکە لەوەڕی تەڕو تازەی لێ بوو.

إعشوشبَ القوم: خەڵکەکە تووشی لەوەڕی تازە بوون.

التعاشيبُ: پەڵە پەڵەی جیاجیا لە لەوەڕ ٥ دەگوترێ: (أرض تعاشيبُ) زەویەکە جۆرەها پەڵە لەوەڕی تێدان.

العاشِب: (مكان عاشِب) شوێنێکە لەوەڕی باشی لێیە ٥ (أرض عاشِبَة) زەویەکی پڕ لە گژوگیای تازە ٥ (حيوان عاشب) ئاژەڵێکە بژێوی گیاو گژە.

العُشبُ: لەوەڕی تەڕو تازە ٥ کە وشك بوو پێی دەگووترێ: (حشيش) پوش‌و پەڵاش ٥ لەبواری ڕووەك ناسیدا بریتییە لە ڕوەکێکی سەوزو تەڕو کەم خۆڕاگر ٥ (أعشاب).

المِعشابُ: (أرض مِعشابٌ) زەویەکی بەپیت‌و بەرهەمەو زۆری گژوگیا لێ دەڕوێ ٥ (ك: معاشيب).

عَشَرَ فلانٌ: فلانکەس لە (دە) یەکێکی هەڵگرت ٥ یان لە ژمارە نۆ دانەیەکی زیاد کردو کردی بە (دە).

عَشَرَ القومَ: بوویە دەیەمینی گەلەکەی ٥

یان دەیەکی ماڵو سامانی لێ ستاندن ٥ دەگوترێ: (عَشَّرَ المالَ) بەزۆرو بەشێوەی ستەم دەیەکی ماڵەکەی بردن.

عَشرَنَ الشَّئ: شتەکەی گەیاندە بیست کردی بەبیست.

أعشَرَت الناقة ونحوها: حوشترەکە دەمانگ بەسەر ئاوسبوونی دا تێپەڕی.

أعشَرَ القوم: خەڵکەکە بوون بە (دە).

عاشَرَهُ: هاوڕێیەتی کردو لەگەڵی تێکەڵاو بوو.

عَشَّرَ الحمارُ: گوێدرێژەکە لە سارادا زەڕاندیو زەڕاندنەکەی دووبارەو سێبارە کردەوە.

عَشَّرَ الغرابُ: قەلەڕەشەکە قیڕاندی.

عَشَّرتِ الناقةُ: حوشترەکە بوو بە (عوشراء) واتە سکی بوو بە دەمانگ.

عَشَّرَ العدد: ژمارە نۆی کرد بە ژمارە (دە) لە دوعاو پاڕانەوەدا دەگوترێ: (اللهم عَشِّر خطاي) خودایە! بەهەموو هەنگاوێکم دە چاکەم بۆ بنووسە.

عَشَّرَ القوم: دەیەکی ماڵو سامانی لێ وەرگرتن.

عَشَّرَ المالَ: دەیەکی ماڵی لێ ستاندن.

عَشَّرَ الشَّئ: شتەکەی کردە (دە) بەش.

إعتَشَرَ القوم: خەڵکەکە تێکەڵاو بوونو بوونە هاوەڵی یەکتری.

تعاشروا: بەمانا (إعتَشَرَ)دی.

العاشورُ: ڕۆژی دەیەمی مانگی موحەڕەم.

عاشوراءُ: جۆرە حەڵوایەکە لە ئاردی گەنم دروست دەکرێ ٥ وادەبێ شیرو مێوژو شتی وایشی تێکەڵ دەکرێ.

عُشَارُ: دەگوترێ: (جاء القوم عشار) خەڵکەکە دەکەس دەکەس هاتن.

العشارةُ: پارچە لەهەر شتێک بێ ٥ (ك: عُشارات) ٥ دەگوترێ: (صار القوم عشارات) خەڵکەك بوونە پارچە پارچە.

العُشاريّ (ثوبٌ عُشاريٌّ): قوماشێکە دەگەزی ٥ (غلام عشاري) گەنجێکی دەساڵانەیە.

العِشرُ: بەمانا (العُشارة) دێ ٥ (ك: أعشار).

العَشرُ: دە، (ژمارە دە) دەیەك كە لەبەروبوومی کشتوکاڵی وەردەگیرێ ٥ (ك: عشور وأعشار) ٥ (قِدرٌ أعشار) گۆزەیەکە بووە بە (دە) پارچە.

العُشراء من النوق: ئەوەیە حوشترێك بەسەر ئاوسبوونیدا دە مانگ تێپەڕ

ببـێ ◦ (ك: عـشار) قورئـان دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾.

العَشَرَة: یەكـەم خانـەی ژمارەیـە ◦ دەگـوترێ: (عَشَرَة رجـال وعشرُ النساء).

العِشرَةُ: تێكەڵاوی‌و هاورێیەتی.

العَشّارُ: ئەو كەسەی باج لەسەر كاڵا وەردەگرێ، گومرگ دەستێنێ.

عَشُوراء: بەمانا (العاشوراء)دێ.

العَشِيُّ: بـەمانا (العُـشرُ)دێ ◦ (ك: أعشراء).

العَشيرة: هۆزو خێڵ، خزم‌و كەس‌وكار ◦ (ك: عشائر).

المِعشار: بەشێك لە دە بەش.

المَعشَرُ: پێـرو تـاقم‌و بـەرە و ڕەگـەز قورئان دەفەرموێ: ﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ﴾ ◦ خزمـی پیـاو كـەس‌وكاری نزیـك لەپیاو ◦ (ك: معاشر) ◦ دەشگوترێ: (جاء القوم مَعشَرَ او مَعشَرَ مَعشَرَ) خەڵكەكە (دە) (دە) هاتن.

عَشَّ الطائرُ عَشّاً: باڵندەكـە لەسـەر هێلانەكەی هەڵنیشت‌و مایەوە.

عَشَّ الشَّيء: شتەكەی داواكرد ◦ كـۆی كردەوە.

عَشَّ القميصَ: كراسەكەی پینەكرد.

عَشّ المعروف: پیـاوەتی‌و چـاكەكانی كەمكردەوە.

عَشّ بدنه عشاشة: جەستەی لـەڕو لاواز بوو.

أعَشّ الله بدنه: خـودا جەستەی لاواز كرد.

أعَشّ الله فلاناً عن حاجته: خـودا زوو پێویستی فلانكەسی هێنایە دی.

أعَشّ الظبيَ وغيره: ئاسكەكەی جاڕز كرد تەراندی.

عَشَّشَ الطائرُ: باڵندەكە لانەی بۆخۆی بنیات نا.

عَشَّشَ الأرضُ والعلاُّ: زەوی‌و لەوەڕەكە وشك بوون.

عَشَّشَ الخبزُ: نانەكە كەڕوی هەڵهێنا.

عَشَّشَ فلان الخبزَ: فلانكـەس وازی لـە نانەكـە هێنـا تـا كـەڕوی هـەڵهێناو كەڵكی نەما.

إعتَشَّ الطائرُ: باڵندەكـە هێلانـەی دروست كرد.

إنعَشَّ القميصُ: كراسەكە پینەكرا.

العُشُّ: هێلانـەی باڵنـدە، ئـەو چیلكەو چـەوێڵەی كۆیدەكاتـەوە بۆئـەوەی بیكاتـە هێلانـە ◦ ئەگـەر هێلانەكـە لەسـەر درەخـت بـوو ئـەوە پێـی دەگوترێ: (عُشّ) ئەگەر لەناو كونە شـاخ‌و كونـە دیـواردا بـوو پێـی دەگوترێ: (وَكر) یان (وَكْنٌ) ◦ (ك:

أعشاش وعشاش وعشوش).

اَلعَشُّ: بەمانا (اَلعُشُّ)دێ ٥ (ك: عِشاش وأعشاش) ٥ هەروا ناوە بۆ پیاوێك ئێسقانی دەستو قاچی نەرم بن.

اَلمَعَشُّ: مەبەست ٥ (ك: مَعَاشٌ).

اَلمَعَشَّةُ: زەوی تووندو پتەو و بەردەڵان ٥ (ك: مَعَاش).

اَلعَشعَشُ: هێلانەی یەك لەسەر یەك ٥ (ك: عَشَاعِش).

عَشِقَهُ عِشقاً وعَشَقاً: زۆری خۆشویست شەیدای بوو ٥ (فهو عاشق وهي عاشق وعاشِقة).

عَشِقَ بالشيئ: هۆگری بوو پێوەی نووساو لەگەڵی کەوت.

عَشَقَ الشّيئ بآخر: لایەکی شتەکەی خستە نێوان پرزۆ پاڵی لایەکەی ترەوە.

تَعَشَّقَ: خۆی بەشەیداو عاشق نیشاندا.

تَعَشَّقَ فُلانة: شەیدای فلانە ئافرەت بوو حەزی لێ کرد.

العِشّيقُ: کەسێك زۆر عاشق بێ، شێتو شەیدا بێ.

العُشُقُ: ئەوکەسەی شەتڵە گوڵو شتی بۆنخۆش دەروێنێ.

العَشَقَةُ: درەختی لەبلاب.(ك: عَشَقٌ).

العَشيقُ: بەمانا شەیداو ئاشق دێ ٥ هەروا ناوە بۆ مەعشوقەو حەزلێکراوەکە.

عَشِمَ فلان عَشَماً وعَشَمَةً: فلانکەس تەماعی بوو.

عَشِمَ الشّيئُ عَشماً وعشوماً: شتەکە وشك بوو.

تَعَشَّمَ الشّيئُ: شتەکە وشك بوو.

الأعشَم: ئەو شتەی دوو ڕەنگی تێدا بن، بەڵەك بێ ٥ درەختی وشك بوو بەهۆی گڵە وشکەو تەپوتۆزەوە ٥ (وهي عشماء) دەگوترێ: (شجرة عشماءُ) درەختێکە وشکەڵی لە تەڕی زۆرترە.

العَشَمَةُ: تەماع ٥ وشکەوە بووی لەڕو لاواز.

عَشَا عَشواً: شەوکوێر بوو ٥ چاوی کەم بینایە ٥ ڕوی لێ وەرگێڕاو پشتی تێ کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾.

عشَا فلاناً: قەصدی فلانکەسی کرد.

عَشَا النارَ واليها عَشواً وعُشُوّاً: بەشەو ئاگری بینی چوو بۆلای بۆئەوەی ڕوناکایی بۆخۆی دابین کرد ٥ نان خواردنی ئێوارەی بۆ فلانکەس ئامادەکرد.

عَشِيَ عَشاً وعَشَاةً: شەوکوێر بوو ٥ (وهو أعشي وهي عشواء).

عَشِيَ فلان: فلانکەس شێوی خوارد، شێوی کرد.

عَشِيَ عليه: ستەمی لێ کرد.

أعشى فلاناً: خواردنی شێوی دایە ٥ شەوکوێری کرد.

أعشى فلانا الشَّيْءَ: شتەکەی دا بە فلانکەس.

عَشَّاهُ: خواردنی ئێوارەی پێدا.

عَشّى عن فلان: لەگەڵ فلانکەسدا هێدیو هێمن بوو.

إعتشى فلان: فلانکەس لەسەرەتای شەودا شەو ڕەوی کرد.

إعتشى النارَ: بەمانا (عَشاها)دێ.

تعاشى: وای دەرخست چاوی کزەو شەو کوێرە، وایش نیە ٥ دەشگوترێ: (تعاشى عنه) خۆی لێ نەزانو نەناس کرد.

تعَشّى: نانی شێوی خوارد ٥ لە پەنددا هاتووە دەڵێ: (تَغدَّ به قبل أن يتعشّى بك) دەسی خۆت پێش بخە بیکەرە پێخۆری بەیانی پێش ئەوەی تۆ بکا بە پێخۆری شێو.

استعشاهُ: کابرای بینی سەر لێ شێواو و حەیران.

استعشى النار: ئاگرەکەی کردە شارەزای ڕێگا بۆخۆی.

العَشاءُ: نان خواردنی ئێوارە، شێو.

العِشاءُ: سەرەتای شەو ٥ یان لە نوێژی مەغریبەوە تا دەگاتە کاتی شەوی زۆر تاریكو چڕ بوونەوەی تاریکی.

العِشاءان: مەغریبو عیشایە.

العَشواءُ: مێینەی (الأعشى)یە ٥ دەگوترێ: (هو يخبط خبط عشواء) ئەو شەوکوێرانە دەست دەکوتێو هیچی لێ دیار نیە وەکوو حوشتری شەو کوێر هەر پەلە کوتەیەتی ٥ تاریکی ئەنگوستە چاو ٥ دەگوترێ: (وهم في عَشواء من أمرهم) ئەوانە لە کاری خۆیان سەریان لێ تێك چووەو نازانن چی بکەن ٥ (رَكِبَ العشواء) کارەکەی شێواو شەوکوێرانە ملی نا.

العَشْوَةُ: نێوان سەرەتای شەو تا چواریەکی شەو ٥ تاریکی.

العُشوَةُ: تاریکی ٥ پریشکە ئاگر.

العَشوَةَ: مل نانە شت بەبێ شارەزایی.

العَشِيُّ: لە نێوان نیوەڕۆو خۆرئاوابوون ٥ یان نێوان خۆرئاوابوونو تێپەڕبوونی چواریەکی شەو.

العَشِيَّةُ: بەمانا (العَشِيّ)دێ.

عَصَبَت الأسنان عَصباً وعُصوباً: ددانەکان بەڵغیان گرت ٥ چڵکن بوون یان بەهۆی جگەرە خواردنەوە زەردبوون.

عَصَبَ على الشَّيْءِ عَصباً وعصاباً: دەستی بەسەر شتەکەدا گرت.

عَصَبَ بە: دەورەی دا.
عَصَبَ الریقُ بفیه: تفی لەدەمدا وشك بوو.
عَصَبَ الشَّیئَ عصباً: شتەکەی پێچایەوەو لـولی دا ٥ شـەتەکەی شـەتەك دا دەگوترێ: (عَصَبَ رأسه بالعِصابة) بە پەڕۆو لەفاف سەری پێچا.
عَصَبَ الشجرة: لق‌و پۆپی درەختەکەی لێـك نزیـك کردنـەوەو بـە حەبلێـك بەستنی، ئەمجار ڕایوەشاند بۆ ئـەوەی گەڵاکـەیان هـەڵوەرێ ٥ دەگـوترێ: (عَصَبَهم الأمر) ڕوداوەکە یەکی خستن‌و کۆی کردنەوەو زیاتر کارەکەیان لەسەر گران بوون ٥
عَصَبَ القُطنَ والصوفَ: لۆکەو خوریەکەی ڕست.
عَصَبَ الغُبارُ رأسَهُ: تـەپو تـۆز سـەری داپۆشی پێوەی نووسا.
عَصِبَ اللَّحمُ عَصَباً: گۆشتەکە ڕەگ‌و ڕیشەی زۆر تێدابوو.
عَصِبَ القومُ بە عَصباً: خەڵکەکە لەدەوری کۆبوونەوە.
عَصَّبَهُ: بە پەڕۆو لەفاف شەتەکی دا.
عَصَّبَ القومُ فلاناً: خەڵـکەکە فلانکەسیان کردە گەورەو سەرۆکی خۆیان ٥ (عَصَّبَ فلاناً) فلانکەسی برسـی کـرد ٥ لـەناوی بـرد ٥ دەگوترێ: (عَصَّبته السّنونَ) سالانی گرانی ماڵ‌و سامانەکەی لەناو برد.
عَصَّبه بالسیف: بە شمشێر لە تەپڵی سەری دا، لە شوێنی پێچی مێزەری دا.
إعتَصَبَ: سـەری خـۆی پێـچا، مێزەرەکەی لەسەری خۆی پێچا.
إعتَصَبَ القومُ: خەڵـکەکە بونـە کۆمەڵ‌و تاقم‌و هێزیان پەیدا کرد.
إنعَصَبَ: توندبوو.
تَعَصَّبَ: پێچی سەری خۆی توندکردو شەتەکی دا.
تَعَصَّبَ القوم علیهم: خەڵکەکە کۆبوەوە سەریان.
تَعَصَّبَ فلان: فلانکەس خزم‌و کەس‌و کاری هەبوون ٥ دەگوترێ: (تَعَصَّبَ لە وتَعَصَّبَ معه) یارمەتی دا.
إعصَوصَبَ القومُ: خەڵـکەکە کۆبوونـەوەو بونـە تـاقم‌و پێرێـکی بەهێزو توانا.
إعصَوصَبَ الأمر والشرُّ: کارەکە قورس بوو شەڕەکە توند بوو.
العِصابُ: پەڕۆو لەفاف کە شتی پێ دەپێچرێ پەڕۆو مەندیل کە برین‌و شکاوی پێ بپێچرێ.
العُصابُ: تێکچونی دەروونـی یـان تێکچونی عەقڵییە.
العِصابة: بەمانا (العِصابُ) دێ ٥ مێزەر

٥ تاج ٥ كۆمەڵێك ئادەمیزاد یان رەوە ئەسپ ٥ یان كۆمەڵە باڵندە ٥ (ك: عصائب).

العَصبُ: لە بواری زانستی عروزدا ساكن كردنی (لام)ی (مفاعَلَتن)ە.

العَصَبُ: رەگو دەماری جەستە كە جموژگەكان پێكەوە شەتەك دەدەن ٥ چەند شێوە هەودایەكی سپی كە بەهۆیانەوە هەستو جوڵە لە مێشكەوە دەگوێزرێتەوە بۆ جەستە.

العَصَبَةُ: درەختی لەبلاب ٥ (ك: عَصبٌ).

العُصبَةُ: كۆمەڵو پێرێك لە ئادەمیزاد ٥ رەوە ئەسپو ماین ٥ پۆلە باڵندە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ﴾ ٥ (ك: عُصَبٌ) ٥ درەختی لەبلاب ٥ (ك: عُصبٌ).

العَصَبَة: بەمانا (العُصبَةُ)دێ ٥ تاكی (العَصَب).

عَصَبَةُ الرجل: كوڕو خزمو كەسوكار لەلایەن باوكییەوە ٥ یان هۆزو خێڵێ كە كۆمەكی پێ دەكەنو پشتگیری لێ دەكەن ٥ لەبواری فەرائیضو میرات دا بەو میراتگرانە دەگوترێ كە بەشی دیاریكراویان نییە بەڵكوو دوای میراتگرە خاوەن فەڕزەكان چی مایەوە وەری دەگرن.

العَصَبِيُّ: ڕەگەز پەرستو دەمارگیر ٥ ئەو كەسەی بە حەقو ناحەق یارمەتی خزمەكەی دەدا ٥ تووڕەو خێرا هەڵچوو.

العَصَبية: پارێزەریو داكۆكیكردن لەو كەسەی كردویەتی بە وەكیل.

العَصیبُ: (یوم عصیب) ڕۆژێكی ناخۆشو پڕ تەنگانەیە ٥ ڕۆژێكی زۆر گەرمو ناخۆشە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾.

المَعَصَّبُ: گەورەو سەرۆك ٥ هەژارو بێ سامان.

المَعصوبُ: كەسێك زۆری برسی بێ ٥ شمشێری نایاب (معصوب الخلق): ئێسك ڕێكو پێكو جەستە توندوتۆڵ.

المَعصُوبة من النساء: ئافرەتی جەستە توندوتۆڵ.

عَصَدَ السهمُ عُصوداً: تیرەكە لار بۆوە ٥ نیشانەكەی نەپێكا.

عَصَدَ العصيدة عصداً: پەلۆی دروستكرد.

عَصَدَ الشَّيْ: شتەكەی لار كردەوە.

عَصَدَ فلاناً على الأمر: تۆپزی لە فلان كرد بۆ ئەنجامدانی كارەكە.

أعصَدَ العَصيدة: پەلۆی دروستكرد ٥ (پەلۆو ئاردو ڕۆنو ئاوە تێكەڵ

بەیەك دەكرێن‌و دەكوڵێندرێن).
المِعْصَدُ: ئەو ئەسكوێ‌و كەوچكەی پەڵۆی پێ تێك هەڵدەدرێ.
عَصَرَ الشَّئَ عَصراً: شتەكەی گوشی‌و چی تێدا بوو لە ئاو لە زەیت‌و شتی وا لێی دەرهێنا ٥ دەگوترێ: (عَصَرَ الثوب و عَصَرَ الدُمَّلَ) كراسە تەڕەكەی گوشی ٥ كوان‌و دومەڵەكەی گوشی.
عَصَرَ الرَّكضُ الفَرَسَ: غاردان‌و بازدان عەرەقی بە ئەسپەكە كرد.
عَصَرَ الحَرُّ العود: گەرما شوڵە دارەكەی وشك كرد.
أعصَرَ: كەوتە كاتی عەسر.
أعصَرَتِ الفتاةُ: كچۆڵەكە گەیشتە تەمەنی گەنجی.
أُعصِرَ القومُ: خەڵكەكە بارانیان لێ باری.
عاصَرَ فلاناً: پەنای بۆ فلان بردو داوای كۆمەكی‌و پارێزگاریی لێ كرد ٥ هاوچەرخی بوو ماوەیەك پێكەوە لەژیاندا بوون.
عَصَّرَ الزرعُ: كشت‌و كاڵەكە گوڵی كرد، پۆخی گوڵەكان دەركەوت.
عَصَّرتِ الفتاةُ: بەمانا (أعصرت)دێ.
عَصَّرَ الشَّئ: جار دواجار شتەكەی گوشی.
إعتَصَرَ الماءُ: شتەكەی لەگەڵ ئاودا خواردو بەهۆی ئاوەكەوە پاروەكە قوت چوو.
إعتَصَرَ مِنَ الشَّئ: لە شتەكەی هەڵگرت.
إعتَصَرَ بالشَّئ: پەنای بە شتەكە برد، خۆی خستە پاڵی.
إعتَصَرَ الشَّئَ: شتەكەی گوشی.
إعتَصَرَ العصير: شەربەتی دروست كرد.
إنعَصَرَ: گوشرا.
تَعَصَّرَ: گوشرا.
تَعَصَّرَ فلانٌ: فلانكەس گریا.
الإعصار: ڕەشەبای بەهێزو گێژەڵۆكە ٥ لە بواری جوگرافیادا ناوچەیەكە لە پاڵەپەستۆ، ڕەشەباو گێژەڵۆكە كێش دەكا بۆ چەقی خۆی بە پێچەوانەی میلی كاتژمێر لە نیوەگۆی باكوری زەوی دا ٥ ئەم ناوچانە بەوە دەناسرێن كە پاڵەپەستۆی هەوا تێیاندا دادەبەزێ ٥ (ك: أعاصير) ٥ لە پەنددا هاتووە: (إن كنت ريحاً فقد لاقيت إعصاراً) ئەگەر تۆ بای شەماڵی ئەوە گێژەڵۆكەو ڕەشەبا بەرەو ڕوت بوونەوە ٥ بە كەسێك دەگوترێ خۆی بەئازاو گرنگ بزانێ یەكێكی تری لێ ڕاست بێتەوە بیبەزێنێ.
العِصارُ: كات ٥ دەگوترێ: (جاء على

عصار) لەكاتی خۆیدا هات ٥ تەپو تۆزی زۆرو بەهێز.

اَلعُصارُ: ئەوەی دەدۆشرێ یان دەگوشرێو شلەمەنی وەکو ئاو، شیر، هەنگوین، بنێشتو شتی وای لێ دەچۆڕێ ٥ دەشگوترێ: (أشنف فلان عُصارة أرضي) فلانکەس بەروبوومی زەویەکەی بردم ٥ (هو كريم العصارة) ئەو پیاوێکی نانبدەو سەخی ڕەوشتە ٥ (نِفاية ماعُصِرَ) تلْپەی گوشراو.

اَلعَصرُ: کاتی شۆڕبونەوەی خۆربەرەو ئاوابوون تاوای لێ دێ خۆر زەرد هەڵدەگەڕێ.

صلاة العصر: نوێژی کاتی عەسر.

العَصران: بەیانیو ئێوارە، شەو و ڕۆژ ٥ ڕۆژگار ٥ ماوەیەکی دیاریکراو لە مێژوو ٥ دەگوترێ: (العصر الجاهلي، العصر الإسلامي، العصر الأموي، العصر العباسي، عصر هارون الرشيد، عصر صدام حسين، عصر ملا مصطفى البارزاني).

اَلعُصرُ: پەناگەو شوێنی ڕزگار بوون.

اَلعَصَرُ: پەناگەو شوێنی ڕزگار بوون ٥ تەپو تۆز.

اَلعَصَرَةُ: تەپوتۆزی زۆر.

اَلعُصرَةُ: پەناگەو شوێنی ڕزگار بوون ٥ دەشگوترێ: (بلَّ المطر ثيابه حتى صارت عُصرَةً) باران پۆشاکەکانی تەڕ کردن تاوایان لێهات بگوشرێن ٥

اَلعَصّارة: ئامێری شت گوشین، ئامێری میوە گوشینو قەمصەبی شەکرو شتی وا.

اَلعَصيرُ: ئەو شلەمەنیەی بەهۆی گوشرانەوە دەچۆڕێتە خوار.

اَلمِعصارُ: ئەو ئامێرەی میوەی دەخەیتە ناویو دەیگوشی بۆ ئەوەی ئاوی میوەکە بچۆڕێتە خوار ٥ (ك: معاصير).

اَلمَعصَرُ: دەگوترێ: (هو كريم المَعصَرِ) ئەو پیاوە نانبدەو سەخی یە کاتێك داوای لێ بکرێ.

اَلمِعصَرُ: ئامێرێکە بەروبوومو دانەوێڵەی تێ دەکرێ بۆ ئەوەی ڕۆنەکەی لێ دەربهێندرێ.

اَلمُعصِرُ: کچۆڵەیەك بگاتە تەمەنی گەنجی.

اَلمِعصَرَةُ: بەمانا (اَلمِعصَرُ)دێ ٥ (ك: معاصِر).

اَلمَعصَرَةُ: شوێنێك کونجیو ڕەشکەو شتی وای لێ دەگوشرێ بۆئەوەی ڕۆنەکەیان دەربهێندرێ.

اَلمُعصِراتُ: هەور کە بای بەهێز پاڵە پەستۆیان دەداو بارانیان لێ دەبارێ

ه قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَأَنزَلْنَـا مِـنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاء ثَجَّاجًا﴾.

العُـصعُصُ: بنكـی كلـك ه بنكـی كلـك ئێسقانە بـچكۆلەیەكە لـە كۆتـایی عەمودی بڕبڕەی پشت، پێـكدێ لـە سێ فەقەرە یان چوار.

العَصعَـصَةُ: ئازارێـكە لـە دەمارەكـانی جەستەدا پەیدا دەبێ یـان جـۆرە ڕۆماتیزمەیەكە لە سێبەندەدا پەیدا دەبێ.

العُـصعوصُ: بـەمانا (العُـصعُصُ)دێ ه (ك: عصاعیص).

عَصَفت الریحُ عَـصفاً وعُـصوفاً: بایەكـە بەهێز بوو، ڕۆیشتنەكەی زۆر تونـد بـوو بووبـە عاصـیفەو ڕادەر ه قورئـان دەفـەرموێ: ﴿جَاءتْهَـا رِيـحٌ عَاصِفٌ﴾ ه (ك: عواصف).

عَصَفت بهم الحربُ: شەڕو شۆڕ لـەناوی بردن، دوابڕاوی كردن.

عَصَفَ بهم الدهر: ڕۆژگار لەناوی بـردن.

عَصَفت الناقة: حوشـترەكە پەلـەی كـرد خۆش ڕۆ بوو.

عَصَفَ الشَّيئ: شتەكە لار بوو.

عَـصَفَ الـزرع عَـصفاً: كـشتوكاڵەكەی دوریەوە.

أعصَفَت الـريحُ: بـەمانا (عَـصَفَت)دێ ه (فهي مُعصِف و مُعصِفَة).

أعـصَفَ الـزرعُ: كـشتوكاڵەكە گـوڵی كردو كاتی دروێنەی هات.

أعـصَفَ المكـانُ: شـوێنەكە كـشتوكاڵی زۆر بوو.

العاصِفُ: دەگوترێ: (یوم عاصف ولیلـة عاصـــفة) ڕۆژێـــكی ڕەشـــەبایە ه شەوێكی ڕەشەبایە.

سـهم عاصِـف: تیرێـكی نەهـەنگێوە نیشانەكەی نەپێكا.

العُصافة: وردە كاو پڵو پوش.

العَصفُ: بـەمانا (العُصَافَة)دێ ه قورئـان دەفـەرموێ: ﴿وَالْحَـبُّ ذُو الْعَـصْفِ وَالرَّيْحَـانُ﴾ ه یـان دەفـەرموێ: (فجعلـهم كعـصف مـأكول) گـەڵاو گـۆڵی كـشتو كـاڵ ه غونـچە كـە دەكرێتـەوەو گـوڵو بەرەكـەی دەردەكەوێ.

العَـصفَةُ: بـەمانا (العُـصافَة)دێ ه بـۆنی عەرەق.

العَصیفة: بەمانا (العُصافة)دێ ه خونچە كە گوڵەكەی تێدا كۆببێتـەوە ه ئـەو گەڵایەی بەروبوومەكەی لەناودایە.

عَـصفَرَ الثـوبَ: قوماشـەكەی بـەڕەنگی زەرد ڕەنـگ كـرد ه بـە عوصـفور ڕەنگی كرد.

تَعَصفَرَ: بە ڕەنگی زەرد ڕەنگ كرا.

العصفر: ڕوەكێـكی هاوینەیە گوڵەكانی

لولــەيين ، گولەكــەی بــۆ تــام‌و تەوابيل بەكاردەهێنرێ بۆياخێكی سوری لێ دەردەهێنـدرێ ئاوريشمی پێ ڕەنگ دەكرێ ، بۆ شتی تريش بەكاردێ.

العُــصفورُ: چـۆلەكە ، (العُــصفورة) چـۆلەكە مێينـە ، ئێـسقانێك لـە ناوچـــەوانی ولاخـــە بـــەرزەدا هەڵبەزيوەتەوە لەلای ڕاست‌و چەپ پێيـان دەگـوترێ: (العــصفوران) ، بزمـاری كەشتی ، (ك: عـصافير) ، دەگوترێ: (نَقّتَ عصافير بطنه) برسی بوو ، (طارت عـصافير رأسـه) خـۆی بە زلزانی‌و فيزی نواند.

العُــصفورة: مێينــەی (العُــصفور) ، دارێكە لە شێوەی چۆلەكە دەرگـای پێ دادەخرێ.

عُصفورة الجمل: دارێكی خـوارە لەسەر پشتی حوشتر بارەكـەی پـێ شـەتەك دەدرێ.

العُصفوري من الجمال: حوشترێـكە دوو دوگی هەبن.

العُـصفورية: جـۆرە گولێـكە لـە پێـری (جورمســـياتە) گولێـــكی هەيـــە دەشوبهێتە چۆلەكە بچكۆلە.

عَـصَلَ العـود عَـصلاً: شـتەكە لـە ڕەقـی‌و تونـدی خـۆی خـوار بـوو دەگـوترێ: (عَصِلَت ساقه) ، و (عَصِلَ ذنب الفرس) و(عَــصِلَ النــابُ) (فهــو أعــصَلُ وهــي عصلاء).

عَصَّلَ فلانٌ: فلان تەمبەڵ بوو.

عَصَّلَ العودَ: دارەكەی خواركرد.

العَصَلُ: ڕيخۆڵە (ك: اعصال).

العِصلُ: بەمانا (العَصَلُ)دێ.

العَصلاءُ: ئافرەتی كزو لەڕ كە گۆشتی بەجەستەوە نەبێ.

المِعصالُ: گۆچانی خوار كە لق‌و پۆپی درەختـی پـێ دادەهێنـی ، گۆچـانی شـــەڕ لەمەيـــدانی سوارچـــاكيدا (صەولەجان) ، (ك: معاصيل).

المِعــصَلُ: ئــەو كەســەی تــەنگ بــە قەرزارەكەی هەڵدەچنێ.

عَـصلب الرجلُ: پياوەكـە دەمـار تونـدو تۆڵ بوو.

العَــصلَبُ: پيـاوی بــەهێزو توانــاو تێكسمڕاو.

العَصْلَبِيُّ: بەمانا (العَصلَبُ)دێ.

عَـصلَجَ الـشَّيْءُ: شـتەكە گـران بـوو و شێواو كەوتە چورتم‌و ناخۆشی.

العَصلَجُ: قاچ خوارو خێچ.

عَصَمَ اليه عَصماً: پەنای بۆ برد.

عَصَمَ القِربة: هەنگڵی بۆ كوندەكە دروست كردن.

عَصَمَ الله فلاناً من الـشرِّ: خـودا فلانكەسـی

پاراست له شەڕو نەگبەتی.

عَصِمَ الشَّيْءَ: شتەکەی مەنع کرد.

عَصِمَ الحيوانُ عَصَماً وعُصمةً: حەیوانەکە قاچێکی سپییەتی تێدا بوو باقی جەستەی هەمووی ڕەش یان سور بوو ٥ (فهو أعصم وهي عصماء) (ك: عُصُمٌ) ٥ دەگوترێ:

ظبيٌ أعصَمُ وفرس أعصَمُ وغراب أعصَمُ: قەلە ڕەشێکی چنگو دەندوك سورە.

أعصَمَ به: دەستی پێوەگرت، دەگوترێ: (أعصَمَ بالفرس) دەستی بەیالی ئەسپەکەوە گرت.

أعصَمَ بفلان: پەنای بۆ فلانکەس برد (أعصم القِربة) هەنگلی بۆ کوندەکە دروست کردن.

إعتَصَمَ به: داکۆکی لەخۆی کردو پەنای بۆ ئەو شوێنە برد ٥ تێیدا مانەوە بڕیاریان دا دەرنەچن مانیان گرتو داوایان کرد داواکاریەکانیان بۆ جێ بەجی بکرێ ٥ دەگوترێ: (إعتَصَمَ الطلاب بكليتهم).

إنعَصَمَ: بۆ موتاوەعەی (عَصَمَهُ)دێ.

إستَعصَمَ: داوای خۆ پارێزی کرد.

إستعصَمَ به: بەمانا (إعتَصَمَ)دێ.

العاصِمَةُ: پایتەخت، بریتیە لە شارێك کە ببێتە سەنتەرو پایتەختی ولاتێك، ئیقلیمێك ٥ (ك: عواصم).

العِصامُ: حەبلێکە کوندەی پێ شەتەك دەدرێو هەڵدەگیرێ ٥ هەنگڵی گۆزەو مەنجەڵو شتیوا ٥ (ك: عُصُمٌ، وأعصِمَة)

العِصامي: کەسێك خۆی خۆی پێبگەیەنێو ڕێزو نرخ بۆخۆی پەیدا بکا ٥ پێچەوانەکەی (ألعِظامي) کە بەکەسێك دەگوترێ بەهۆی ڕێزی باوكو باپیریەوە بناسرێ.

ألعِصمةُ: مەلەکەیەکی خودایییە ئادەمیزاد دەپارێزێ لە تاوانو کردەوەی خراپ ٥ پەیوەندی نێوان ژنو مێردو ئەو گرێبەستەی لە نێوانیاندا هەیە.

ألمِعصَمُ: مەچەك ٥ شوێنی بازنە لە مەچەکدا ٥ دەست ٥ (ك: مَعاصِم).

عَصَاهُ عصواً: بە گۆچان لێی دا.

عَصَا فلاناً: لە شەڕەگۆچاندا بەسەر فلانکەسدا سەرکەوت.

عصَا القَوْمَ: خەڵکەکەی کۆکردەوە لەسەر خێر یان شەڕ.

عَصِيَ بالعصا عَصاً: یاری بە گۆچان کرد وەکوو چۆن یاری بە شمشێر دەکرێ.

أعصى الكرمُ: دار مێوەکە تولەی کردنو ترێی نەگرت.

عاصاه: بە گۆچان لێکیان دا.

إعتصى على العصا: خۆی بەسەر عەصاکەیدا دا.

إعتصى الشَّيءَ: شتەکەی کرد بە گۆچان.

العصا: ئەو شتەی لە دار یان لەشتی تر دەکرێ بە عەصاو خۆی بەسەردا دەدرێ ٥ (ك: عِصِيٌّ) ٥ هەروا ناوە بۆ ئێسقانی قاچو بۆ زوبان ٥ دەشگوترێ: (هو لَيِّن العصا و ضعيف العصا) ٥ هێدیو نەرمو نیانو سیاسەتمەداری ڕێكو پێكە ٥ (صُلب العصا شديد العصا) توندو تیژو ڕق ئەستورە ٥ دەگوترێ: (شَقَّ العصا) لەریزی کۆمەڵ دەرچوو یاخی بوو ٥ (إنشقت العصا) کێشەو ڕا جیاییان تێدا پەیدا بوو ٥

رَفَعَ عصاه: ڕۆیشت (ألقى عصاه) جێگیر بوو نیشتەجێ بوو (قَرَعَ لە العصا) ئاگاداری کردەوە، (هۆشداری دایە.

العُصَيَّةُ: گۆچانووکە ٥ دەگوترێ: (إن العصا من العصيّة) کاری گەورە لەشتی بچکۆلەوە پەیدا دەبێ.

عَصاهُ مَعصيةً وعِصياناً: لە فەرمانبەرداری دەرچوو بەقسەی نەکرد (فهو عاصٍ و عَصَّاءٌ وعَصيٌ).

عاصاهُ: سەرپێچی فەرمانی ئەوی کرد.

إعتَصَت النواةُ: دەنکە میوەکە ڕەق بوو.

تَعَصّى عليه: لێی یاخی بوو.

إستعصى عليه: بەمانا (تَعَصّى)دی.

العِصيان: سەرپێچی کردنو مل نەدان بۆ یاساو فەرمان.

عَضَبَ عن الأمر عَضباً: وازی لەکارەکە هێنا، لە ئیشەکە زێوان بۆوە.

عَضَبَ الشَّيْءَ: شتەکەی بڕیەوە.

عَضَبَ الناقةَ: گوێی حوشترەکەی قلیشاند.

عَضَبَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی گێڕایەوەو پێداویستیەکەی بۆ جێ بەجێ نەکرد.

عَضَبَ فلاَناً بلسانه: جنێوی بە فلانکەس دا.

عَضَبَ المرض فلاناً: نەخۆشی ماوەیەکی زۆر بە فلانکەسەوە نووساو لێی نەکەوتەوەو برستی لێ بڕیو لەجێ دا خستی.

عَضَبَ فلاناً بالرِّمح: بەرمب لە فلانکەسی دا.

عَضَبَ بالعصا: بەگۆچان لێی دا.

عَضِبَ ذو الأذن: گوێچکە دارەکە گوێی شەق بوو.

عَضِبَ ذو القرن: شاخدارەکە شاخی شکا ٥ (فهو أعضَبُ وهي عَضباءُ) (ك: عُضبٌ) ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (نُهِيَ أن يُضَحَّى

بالأعضب القرن) پێغەمبەر (د.خ) نەهی کرد لەوەی ئاژەڵی شاخ شکاو بکرێ بە قوربانی.

عَضُبَ السَّيفُ عُضوباً وعضوبَةً: شمشێرەکە برندە بوو ٥ دەشکوترێ: (عَضُبَ اللسانُ) زمانی تیژ بوو.

أعضَبَ الناقةَ ونحوها: گوێی حوشترەکەی قەڵاشت.

عاضَبَهُ: بەرپەرچی دایەوەو مەنعی کرد.

إنعَضَبَ القرنُ: شاخی ئاژەڵەکە شکا.

الأعضَبُ: دەست کورتو بێ دەسەڵات ٥ کەسێك یارمەتیدەری نەبێ ٥ کەسێك بێ برابێ (ك: عُضبٌ).

العَضّابُ: جنێو فرۆش ٥ کەسێك زۆر جنێو بدا.

عَضبَرَ الكلبُ: سەگەکە لاسایی شێری کردەوە.

العِضبَارةُ: بەردێکی گەورەی زۆر ڕەقە پۆشاکی لەسەر دەکوترێو دەشۆرێو سپی دەکرێتەوە.

عَضَدَهُ عَضداً: زەبری لە قۆڵی دا ٥ یارمەتی داو کۆمەکی پێ کرد.

عَضَدَ الشجرة عَضداً: درەختەکەی بە تەورداس بریەوە ٥ دەربارەی مەدینە لە حەدیسدا هاتووە: (نهی أن يعضد شجرها) نەهی کردوە کە درەختەکەی ببڕدرێ ٥ درەختەکەی کوتاو گەڵاکەی هەڵوەراند.

عَضِدَ عَضداً: دەردو نەخۆشی توشی قۆڵی بوو.

عُضِدَ: قۆڵی ئازاریلێ پەیدا بوو.

عاضَدَهُ: یارمەتی داو کۆمەکی پێ کرد.

إعتَضَدَ بە: داوای یارمەتی لێ کردو خۆی پێ بەهێز کرد.

إعتَضَدَ الشيءَ: شتەکەی لەباوەش گرت.

تعاضَدَ القومُ: خەڵکەکە یارمەتی یەکتریان داو هەمئاهەنگی یەکتری بوون.

تَعَضَّدَهُ: لەباوەشی گرت.

إستَعضَدَ الثمرة: میوەکەی چنی.

إستَعضَدَ الشجرة: لقو پۆپی درەختەکەی داهێنانو بڕینی.

الأعضَدُ: قۆڵ باریك ٥ کەسێك دەستێکی لەوی تریانی کورتتربێ ٥ پیاو یان ئافرەتی کورتە باڵا.

العَضادُ: قۆڵ ئەستور ٥ پیاو و ئافرەتی کورتە باڵا.

العِضادُ: هەرشتێك لەقۆڵ ببەسترێ وەکو بازی بەندو سەعاتو بازنەو شتی وا ٥ ئاسنێکە وەکو داس لقو پۆپی درەختی پێ دادەهێندرێو دەبڕدرێ.

العِضادَةُ: دەوروبەری ڕێگا.

عَضادتا النير: ئەو دارەی دەکەونە ئەملاو ئەولای نیرەکە (واتە: دار کەڵەوە).

عضادتا الباب: دوو لاشیپانەی دەرگا ٥ ئەو دوو لاشیپانە لە ڕاستو چەپی درگاکەوە لە دیوارەکە چەسپ دەکرێو دەرگاکەی پێوە قایم دەکرێ.

عضادتا الرجل: دوو هاوڕێی پیاو ٥ یارمەتیدەرەکانی.

العَضدُ: هەڵپاچینو بڕینی پڕزو پاڵی درەختەکەو ڕێکو پێك کردنی لقو پۆپەکانی.

العَضدُ: قۆڵ ٥ نێوان ئانیشكو شان.

أعضاد المزارِع: سنوری نێوان ئەم پارچە زەویەو ئەو پارچە زەویە ٥ یارمەتیدەر ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا﴾ ٥ دەگوترێ: (فَتَّ في عَضدهُ) لاوازی کرد ٥ (شَدَّ عَضُدَهُ) بەهێزی کرد ٥ تولەی مێو، تەرزە مێو ٥ خەڵفی ساڵ.

العَضَدُ: دەردێکە توشی دەستو قاچی حوشتر دەبێ ٥ کەرەگەلای بڵاوەبوو ٥ ئەو پڕزو پاڵەی لە لقو پۆپی درەخت دەکرێتەوە وەکو مێولاكو شتی وا ٥ (ك: أعضاد وعضود).

المِعضادُ: هەر شتێك لەقۆڵ بکرێ وەکوو بازنەو بازی بەند.

المِعضَدُ: بازنەو بازی بەندو هەرشتێکی تری لەو جۆرە.

اليَعضيدُ: ڕوەکێکی کێوییە دەشوبهێتە (هیندباء) لە زەوی تەڕو شێداردا دەڕوێ ٥ پێشی دەگوترێ: (أَجُعفَيضُ).

العَضرَسُ: تەرزە، سەرما، بەفر، هەروا ناوە بۆ ڕوەکێکی کێوی کە بە (الخطمي البري) دەناسرێو تەمەن درێژەو لەزەوی شێدارو تەڕدا لە وڵاتی ئەورووپاو ناوچەی موعتەدیلە دەڕوێ (ك: عضارس).

عَضَّهُ وبه وعليه عَضًّا و عَضيضاً: بە ددان گرتی، گەستی، گازی لێ گرت ٥ پێوەی نوساو لێی نەبووە ٥ پابەندی بوو دەستی لێ بەرنەدا ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (عليكم بسنتي وسنة الخلفاء من بعد عَضّوا عليها بالنواجذ).

عَضَّ فلاناً بلسانه: بەخراپە باسی فلانکەسی کرد.

عَضَّ الزمانُ الرجلَ: ڕۆژگار پیاوەکەی گەستو چەورتمو ناخۆشی بەسەردا هێنان.

عَضّ على يده حَنَقاً: زێدە ڕەوی کرد لە دوژمنایەتیکردنیدا.

عَضّ على يده: پەشیمان بۆوە، دەستی خۆی گەست ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ﴾.

أعضّت الأرض: زەویەکە ڕوەکی چقڵاوی زۆر بوو.

أعَضّ فلان فلاناً الشّيْئ: فلانکەس وای لە فلان کرد ئەوشتە بگەزێ بە ددان بیگرێ ٥ ڕقی لێی بێ‌و ناخۆشی بوێ.

عَضّضَ الشّيْئ: شتەکەی زۆر ناخۆش ویست، زۆری ڕق لێبوو، زۆری گەست.

العَاضُّ (بعير عاضٌّ): حوشترێکە ڕوەکی چقڵاوی دەخوا.

العَضاضُ: ئەوەیە بەددان دەجوێ‌و دەخورێ ٥ درەخت کە پتەو بێ‌و لە حاڵەتی شلکەنەمامی دەربچێ ٥ (ك: عَضَضُ).

ألعِضاضُ: خۆگرو پشوو درێژ لەسەر چورتم‌و ناخۆشی.

العُضُّ: ڕوەکی چقڵاوی بچوك، پەیکوڵ.

العَضوضُ: حوشترێك لە لەوەڕی چقڵاویدا بلەوەڕێ ٥ حەزی لە ڕوەکی چقڵاوی بێ ٥ ئەو شتەی بەددان دەگیرێ‌و دەجوێ‌و دەخورێ ٥ (ملكٌ عَضوض) فەرمانڕەوایی بەشێوەی ستەمکاری ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (الخلافة بعدي ثلاثون سنة ثم يكون ملك عضوض) هەروا وشەی (العَضوض) ناوە بۆ ڕۆژگاری ناخۆش‌و پڕ ئاشوب‌و مەینەتی ٥ (ك: عُضضٌ وعِضاضٌ).

عَضَلَ به الأمرُ عَضلاً: کارەکەی لەسەر قورس بوو گەیشتە بنبەست‌و دەراوی ڕونی نیە.

عَضَلَ عليه: تەنگی پێ هەڵچنی‌و بووە کۆسپ لەبەردەم ئامانجەکانیدا.

عَضَلَ المرأةَ: بە ناڕواو ستەمکاری نەیهێشت ئافرەتەکە شوبکا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ﴾.

عَضَلَ فلاناً: زەبری لە ماسولکەی فلان دا.

عَضِلَ عَضلاً: ماسولکە قەوی بوو.

أعضلت الوالدة: دایکەکە بە ناخۆشی منداڵەکەی بوو ٥ یان منداڵەکەی لە منداڵدانی دا یاخی بوو.

أعضَلَ الأمرُ: کارەکەی قورس بوو گەیشتە بنبەست.

أعضَلَ الشّيْئ: ناشیرینی‌و خراپی شتەکە زۆر بوو، لە سنوور تێپەڕی.

أعضَلَ الداءُ الأطباءَ: دەردەكە هێندە كوشندەیە پزیشكەكانی دەسەوەسان كردووەو دەرمانی نادۆزنەوە، ناتوانن بەرەنگاری نەخۆشیەكە ببنەوەو چارەسەری بكەن.

أعضَلَهُ فلان وأعضَلَ بە: ئیشی فلانكەس زۆری ماندو كردو برستی لێ بڕی ٥ حەزرەتی عومەر فەرمویەتی: (أعضَلَ بي أهل الكوفة ما يرضون بأمير ولا يرضاهم أمير) خەڵكی كوفە زۆریان ماندو كردم بەهیچ كەس ڕازی نین ببێتە ئەمیرو كاربەدەستیان، هیچ ئەمیرو كاربەدەستێكیش لێیان ڕازی نیە.

عَضَّلت الوالدة بولدها: دایكەكە بە ناخۆشی منداڵەكەی بوو.

أعضَلتِ الناقة: حوشترەكە وەستاو توانای ڕۆیینی نەماو باری پێ نابڕێو بەكەڵكی سواری نەماو لەپەلو پۆكەوت.

عَضَّلتِ الأرض بأهلها: وڵاتەكە، زەویەكە بەدانیشتوانەكەی تەنگەبەر بوو، خەڵكەكە هێندە زۆر بوون جێگایان نابێتەوە.

عَضَّلَ فلاناً وعليه: تەنگی بە فلانكەس هەڵچنیو كۆسپو تەگەرەی خستە بەردەم ئامانجەكانی.

عَضَّلَ المرأة: بەمانا (عَضَلَ)دێ.

تَعَضَّلَهُ الداء: دەردەكەی بێ دەرمان بوو پزیشكەكانی نەیان توانی دەرمانی بۆ بدۆزنەوە.

إستَعضَلَ الشَيْء: شتەكە قورسو گران بوو بە بنبەست گەیی.

العُضالُ: كاری لە تواناداا نەبوو نائاسایی ٥ دەگوترێ: (داء عُضالٌ) دەردێكە دەرمانی نیە، پزیشكەكانی دەسەو سان كردەوە.

العَضَلَةُ: ماسولكەی جەستە.

المُعضِلَة: ڕێگایەك كە تەنگەبەر بێو ڕەوكردن پێیدا زەحمەت بێ ٥ مەسەلەیەك سەری لێ دەرنەكرێو نەتواندرێ حەل بكرێ.

العَضمُ: شەنە، ئامێرێكە لە دار یان لە ئاسن كلكی وەكوو كلكی خاكەنازەو لایەكی بە شێوەی شانە كەلكەلەو خەرمانی پێ شەن دەكرێ ٥ مەولەوی دەڵێ:

﴿خەرمانی خەمان ها وە بەرباوە
شەنكەر یەكێكەو دووشەن وەلاوە﴾

عَضِهَت الإبلُ عَضها: حوشترەكە گەڵای درەختی چقڵاوی خوارد.

أعَضَهُ القومُ: خەڵكەكە حوشترەكانیان گەڵای درەختی چقڵاوییان خوارد.

أعضَهَت الأرضُ: زەویەكە درەختی چقڵاوی زۆر بوو.

أعضَهَ الرجلُ: بەمانا (عَضَهُ)دێ.

عَضَهُ العِضاهَ: گەڵاو درەختی چقڵاوی خوارد.

العاضِهُ: ماری ژەهراوی پیس‌و کوشندە بە هەرشتێکەوە بدا یەکسەر دەیکوژێ ٥ حوشتر کە لە درەختی چقڵاوی گەڵا بخوا.

ألعاضِهَةُ: بەمانا (ألعاضِه)دێ.

ألعَضاهُ: هەر درەختێك چقڵاوی بێ پچوك یا گەورە.

ألعَضيهة: زەویەك زۆری درەختی (ألعَضاهُ) هەبێ ٥ بوختان‌و درۆ، قسەی بێ بنەما.

عَضا الشَّيْءَ عَضواً: شتەکەی پارچە پارچە کرد.

عَضّي الشَّيْءَ: شتەکەی پارچە پارچە کرد ٥ دەگوترێ:

عَضّي القوم: خەڵکەکەی پەرتەوازە کرد.

العِضَةُ: تاقم‌و پێڕو کۆمەڵ ٥ پارچە ٥ درۆ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾.

العَضو: ئەندام، ئەندامی جەستە ٥ ئەندامی حیزب‌و رێکخراو....هتد ٥ (ك: أعضاء).

العُضوية: سیفەتی ئەندامەکەیە لەناو کۆمەڵ‌و پێڕەکەدا.

عَطب عَطباً وعطوباً: نەرم بوو، هێزی تێدا نەما.

عَطِبَ عَطباً: فەوتا تێداچوو لەکارکەوت ٥ خراپ بوو.

عَطِبَ البعيرُ والفرس: حوشترەکە یان ئەسپەکە تێ شکا.

عَطِبَ علی فلان: رقی لە فلانکەس هەڵسا.

أعطَبَهُ: فەوتاندی.

عَطَّبَ الكرمُ: گرێی تولە میوەکانی دەرکەوتن.

عَطَّبَ الشرابَ: هەوڵی دا شەرابەکە وا لێ بکا بۆنی خۆش بێ.

إعتَطَبَ فلان: فلانکەس فەوتا.

إعتَطَب النارُ: ئاگری برد لەناو پارچە سواڵەت‌و قاپەشکاودا.

العُطبُ: لۆکە ٥ تیسکەلۆکە ٥ پارچە لۆکە.

العُطبَةُ: پارچە تەنەکە یان سواڵەتە شکاو یان قاپە شکاو پشکۆ ئاگری پێ دەگوێزنەوە لەم جێگاوە بۆ ئەو جێگا.

ألمَعطَبُ: شوێنی فەوتان‌و تێدا چون ٥ (ك: معاطب).

العُطبُلُ: ئافرەتی جوانی گۆشتنی خڕو خەپان ٥ ئاسکی گەردن درێژ ٥ (ك: عطابيل).

عَطِرَ عَطراً: به عه‌تر خۆی بۆنخۆش کرد.
عَطَّرَهُ: به‌عه‌تر بۆنخۆشی کرد.
تَعَطَّرَ: به عه‌تر خۆی بۆنخۆشکرد.
إستَعطَرَ: به‌مانا (عَطِرَ)دێ.
العاطِرُ: که‌سێـك زۆری حه‌ز له‌بۆنی عه‌تر بێ (ك: عُطرٌ).
العِطارَةُ: پیشه‌ی عه‌تر باشی.
العِطرُ: هه‌رشتێـك بـۆنی خـۆش بێ‌و خـۆی پـێ بۆنخـۆش بکـرێ ٥ (ك: عطـور وأعطـار) ٥ ئـه‌و ڕوه‌کانـه‌ی بۆنیـان خۆشـه‌و زه‌یتـی عـه‌تریان لێ ده‌رده‌هێنـدرێ.
العَطِرُ: شتی بۆنخۆش، هه‌رچه‌ند شتی تری پێ بۆنخۆش نه‌کرێ.
العَطّارُ: عه‌تر فرۆش.
المِعطـارُ: که‌سێـك زۆر خـۆی بۆنخـۆش بکاو عه‌تر به‌کاربێنێ.
المِعطِيرُ: به‌مانا (المِعطارُ)دێ.
عَطـرَدَهُ: که‌رەسـته‌و پێداویـستی بـۆ دابین کرد.
عُطـارِدُ: ئه‌سـتێره‌یه‌که لـه حـه‌وت ئه‌سـتێره گه‌ڕۆکـه‌کان‌و لـه هـه‌موان زیاتر له خۆر نزیکه ٥ گه‌وره خـوای نـاو چـه‌رۆکه ئه‌فـسانه‌ییه‌کان ٥ خاوه‌نی زمانڕه‌وانی‌و بازرگانی.
عَطَسَ الرجـلُ: پیاوه‌که پـشمی، پـژمی ٥ فه‌وتاو له‌ناو چوو.
عَطَسَ الصُبحُ: به‌یانی گزنگی دا.
عَطَّسَه: وای لێ کرد بپژمێ.
العاطِسُ من الظباء: ئه‌و ئاسکه‌ی بـه‌ره‌و ڕوت بێ ٥ به‌یانی.
العاطوسُ: ئه‌و که‌سه‌ی شت هه‌ڵده‌مژێ به‌لوت.
العَطَسَةَ: هاوشـێوه ٥ ده‌گـوترێ: (فـلان عَطَسَةَ فـلان) فلانکـه‌س ده‌شوبهێته فلانکه‌س له جه‌سته‌و ڕه‌وشت دا.
العَطـوسُ: ئـه‌و که‌ســه‌ی بانگهێـشت ده‌کرێ بۆناو شه‌ڕو جه‌نگ.
المَعطِسُ: لوت ٥ (ك: معاطس).
المُعَطَّسُ: تێشکاو.
عَطِشَ عَطشاً: تینووی بـوو، هه‌سـتی کـرد پێویستی به ئاو خواردنه‌وه‌یه ٥ حه‌زی لێ بوو.
أعطَــشَ الرجـــلُ: پیاوه‌کـــه مـــه‌ڕو ماڵاته‌که‌ی تینویان بوو.
أعطَشَ فلاناً: فلانکه‌سی تینو کرد.
عَطَّشَهُ: به‌مانا (أعطشَهُ)دێ.
تَعَطَّشَ: خۆی تینو کرد، بـه ئه‌نقه‌سـت ئاوی نه‌خواردەوه.
العُطـاشُ: ده‌ردێـکه توشـی ئاده‌میزادو حـــه‌یوان ده‌بـــێ چه‌ندێــــك ئـــاو بخواته‌وه تێر ئاو نابێ.
المَعطَشَةُ: زه‌وی بێ ئاو ٥ زه‌وی بێڕون ٥ (ك: معاطش).

عَـطَّ الثـوبَ: قوماشـەکەی لـە درێـژەوە دادڕی ٥ یـان لـەباری پانیـەوە هـەڵی دڕی.

عَطَّ فلاناً الی الأرض: فلأنکەسی بە زەویدا داو خستی.

عَطَّطَ الثوبَ: بەمانا (عَطّهُ)دێ.

إعتَطَّ الشَّيْءَ: شتەکەی دڕی، قەلاشتی.

إنعَطَّ الثوبُ: قوماشەکە، کراسەکە دڕا.

إنعَطَ العودُ: دارەکە چەمایەوە.

عَطعَـطَ القــومُ: خەڵـکەکە عیطـە عیطیان کردو وتیان: (عِيطِ عيطِ).

عَطعَـطَ الکــلامَ: قسەکانی تێـکەڵاو کردن.

عَطعَـطَ الــذئبَ: دەنگـی گورگـەی داو وتی: (عاطِ عاطِ).

العَطعَطَة: هەراو هۆریـاو قیڕەو بگـرەو بەردە لە گۆڕپانی شەڕدا.

عَطَفَ عَطفاً وعطوفاً: لاربـۆوە، خواربـوو ٥ دەشکوترێ:

عَطَفَـت الظبیـةُ: ئاسـکەکە ملـی خـۆی لارکردەوە.

عَطَفَ الی ناحیـة کـذا: مـەیلی بـۆ لاکـردو ڕوی تێ کرد.

عَطَفَ فلان عن کـذا: فلأنکـەس لـەو شتە گەڕایەوەو هاتە دواوە.

عَطَفَت الناقـة علـی ولـدها: حوشـترەکە سۆزی بـۆ بێـچووەکە بـوو شـیری بـۆ هێنایەوە.

عَطَفَ علیه: بەزەیی پێدا هاتـەوە، عـەتفی بـۆ جـوڵا ٥ هەڵمـەتی بـۆ بـرد، بـۆی گەڕایەوە.

عَطَفَ الشَّيْءَ عَطفاً: شـتەکەی چـەماندەوە، لاری کردەوە.

عَطَفَ اللفظ علی سابقه: وشەکەی لەبارەی ئیعرابەوە شوێن وشـەی پێشوو خـست بەهۆی حەرفی عەتفەوە.

عَطَفَ الله قلب السلطان وبقلبه علی رعیته: خودا دڵی پادشای نەرم کرد بۆ ئـەوەی بەزەیی بە رەعیەتەکەیدا بێتەوە.

عَطَّـفَ الـشَّيْءَ: شـتەکەی خـوارکردەوە، لاری کردەوە.

عَطَّـفَ فلانــاً العِطــاف: پـاڵتۆی لەبـەر فلأنکـەس کـرد وای لێـکرد پـاڵتۆ لەبەربکا.

عَطَّفَ الناقة: وای کرد حوشترەکە سۆزی بۆ بێچووەکەی هەبێ.

إعطَّفَ العِطاف وبه: پاڵتۆی لەبەر کرد.

إعتطَفَ السیف: شمشێری هەڵگرت.

إنعَطَـفَ: مـەیلانی کـرد، خـوار بـوو چەمایەوە.

تعاطفَ القـومُ: خەڵـکەکە هەندێـکیان سۆزیان بۆ هەندێکیان هەبوو.

تعـاطفَ فـلان في مِـشیَته: فلأنکـەس لـە ڕۆیـشتندا خـۆی بـادا قـۆرت پـیچی کردن.

تَعَطَّفَ: بەمانا (عَطَفَ)دێ.

عَطَفَ عليه: سیلەی ڕەحمی بەجێهێنا ٥ بەزەیی پێدا هاتەوە.

عَطَفَ العِطافُ وبه: پاڵتۆی کردە بەر.

إستَعطَفَهُ: داوای لێ کرد لەگەڵیدا بە سۆزو ڕەحم بێ.

العاطِفــــة: خزمایـــەتی ٥ هۆکـــاری خزمایـــەتی ٥ پەیوەنـــدی لـــەڕوی وەلائو ئازادکردنی بەندەو کۆیلە ٥ سۆزو خۆشەویستی لەبواری زانستی دەرون ناسیدا ئامادەباشی دەرونییە خاوەنەکـەی هەڵـدەنێ بـۆ هەسـت کـــردن بـــە هەڵـــچونو داچـــونی تایبـەتیو پـەیڕەوکردنی سلوکێـکی تایبەتی لەبەرامبەر (فکر) هزرێکی تایبەتی.

العاطوف: تەڵە.

العِطــاف: پـاڵتۆ ٥ فـەرەنجی لەســەر هەموو پۆشاکێـکەوە لەبـەر دەکرێ بـۆ خۆپاراســتن لـە سـەرما ٥ (ك: عُطف وأعطفة).

العَطّــافُ: ڕەوشـت جـوانو خــاوەن بـەزەیی بـۆ خەڵـك ٥ ئـەو کەسـەی داڵدەی تێشکاوان دەدا.

العَطَفُ: تر تـرە، ڕوەکێـکە گەڵاو لقو پۆپی نیە لە پێری (العَلیقـة)یە لـە ڕوەکـی تــر دەهاڵــێو بــێ ڕەگو ریشەیە.

العَطفُ: لـە زاراوەی نەحوییانـدا ٥ دوو جۆری هەیە:

١- عـەتف بـەهۆی حـەرفی عەتفـەوە ٥ وەکوو (جاء محمد وعلي).

٢- عەتف بەیان وەکـوو (رجـع الى أرض الـوطن رئـیس اقلـیم کردستان مـسعود البرزاني).

العِطفُ: تەنیشت ٥ جەستەی ئادەمیزاد لـــە پـــشتە ســـەریەوە تـــاخوار ســـێبەندەی ٥ ناوەڕاســـتی ڕێـــگاو ئەوسـەری ٥ (ك: أعطـاف وعطـاف، وعُطوف) ٥ دەشگوترێ: (ثَنى عِطفَـهُ) ڕوی وەرگێـــڕا پـــشتی تێـــکرد ٥ ڕۆیشت بـە ڕێوە سـەیری تەنیشتی خـۆی کـرد ٥ ڕۆیـیو فیـزی کـرد، زۆری بەخۆشایی بوو.

العَطـــوفُ: ئـــەو کەســـەی تێـــشکاو و هـــەلاتوان داڵـــدە بـــدا ٥ ئافرەتێـــك خۆشەویـــستی مێردەکـــەی بـــێ ٥ حوشترێـــك ســـۆزی بـــۆ بێـــچوەکەی هەبێ.

العَطیفُ: ئافرەتێك نەرمو نیانو گوێ ڕادێری مێردەکەی بێ.

المِعطَفُ: پاڵتۆ ٥ (ك: معاطف).

المُنعَطَـفُ: (مُنعَطَـفُ الطریـق) بـەرزیو نزمی ڕێگا.

عَطِلَ عَطلاً وعَطولاً: خالّی بوو نەیبو.

عَطِلَتِ المرأة: ئافرەتەکە بێ خشڵ و ئارایشت بوو.

عَطِلَ الرجلُ: پیاوەکە بێ ئیش بوو.

عَطِلَتِ الإبلُ: حوشترەکە بێ شوان بوو.

عَطَّلَ الإبلَ: حوشترەکەی بێ شوان بەرەڵا کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وإذا العِشارُ عُطِّلَت﴾.

عَطَّلَ البئرَ: کەس نەچوە سەر بیرەکە بۆ ئاو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَبِئرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصرٍ مَّشِيدٍ﴾.

عَطَّلتِ المرأةُ: ئافرەتەکە خشڵەکانی داکەند.

عَطَّلَ الشَّيءَ: شتەکەی خالّی کرد.

عَطَّلَ الدار: خانوەکەی چۆڵ کرد.

عَطَّلَ الشريعة: شەریعەتی خودای پاش گوێ خست، کاری پێ نەکرد.

عَطَّلَ الثُّغُورَ: سەنگەری سەر سنووری چۆڵ کردو سەربازی تێدا نەما.

تعَطَّلَ: بێ کار مایەوە.

تعَطَّلَتِ المرأةُ: ئافرەتەکە خشڵەکانی لەدەست دان لێی ونبوون.

العَطَلُ: مل (ك: أعطال) ٥ قەدو بالا ٥ دەگوترێ: (ما أحسن عَطَلَهُ) ئای کە قەدو بالای جوانە!.

العُطلُ: ئافرەتی بێ خشڵ ٥ بێ ماڵ و بێ رۆشنبیری ٥ (ك: أعطال).

العُطلَةُ: مانەوەی کرێکار بێ ئیش ٥ دەگوترێ: (فلان يشكو العَطَلَة) فلانکەس دادو بێ دادیەتی لەبەر بێ ئیشی ٥ ماوەی رۆژێك یان زیاتر فەرمانگەو قوتابخانە زانکۆکان تێیدا پشوو دەدەن.

العَيطَلُ: ئافرەتی مل درێژ، گەردن بلند ٥ دەگوترێ: (إمرأة عَيطَلُ) ئافرەتێکی گەردن بلندو بالا بەرزو روخسار جوانە.

المِعطالُ: ئافرەتێك داب و نەریتی وابێ خشڵ بەخۆدا نەکا، لەم روەوە لەبەر جوانیەکەی حەوێجەی بە خشڵ نیە.

عَطَنت الإبلُ عُطوناً: حوشترەکە دوای ئاو خواردنەوە لە نزیك ئاوەکە پیخی خواردو پاڵ کەوت.

عَطَنَ الجلدَ عَطناً: پێستەکەی خستە ناو تاڵ و جەوتەوە.

عَطَنَ الثِّيلَ: فریزو گیا چیمەنەکەو هەرێزەکەی خستە ناو ئاوەوە بۆئەوەی نەرم بێتەوەو رەگەکانی زیندوو ببنەوە

عَطِنَ الجلدُ عَطناً: پێستەکە بۆگەنی کردو رزی بەهۆی ئەوەوە فرێی دابوە ناو حەوزی دەباخەوەو ماوەیەکی زیاد لە پێویست جێی هێشتبوو.

أعطَت الإبلُ: حوشترەکەی ئاوداو پاشان لە نزیك ئاوەکە پیخی دا.

عَطَّـنَ: حـەوزی دەباخخانـەی دروسـت کرد.

عَطِّنَتِ الإبلُ: بەمانا (عَطَنَت)دێ.

عَطَّنَ الجلدَ: بەمانا (عَطَنَهُ)دێ ٥

تَعَطَّنت الإبلُ: بەمانا (عَطَنَت)دێ.

العِطان: زبڵ یـان خـوێو تـاڵو جـەوت کە دەکرێتە نـاو پێستەوە بۆنـەوەی بۆگەن نەکا.

العَطَـنُ: تەویلـەو پـشتیری حوشـتر ٥ ئاغەڵی مەڕو بزن لە نزیك ئاوەوە ٥ (ك: أعطـان) ٥ دەگـوترێ: (ضـربت الإبلُ بِعَطَـن): حوشـترەکە تێـر ئـاوی خـواردەوەو لـە نزیکیـەوە پیخـی خـوارد ٥ (ضَـرَب فـلان بِعَطَــن) حوشــترەکەی ئـاوداو لــە نزیــك ئاوەکەوە پیخی داو مایەوە ٥ (فلان واســع العَطَــنِ): فلانکـەس پـشوو درێـژو فـێڵ زانـە لـەکاتی چـورتمو کارەساتدا، ئانبدەو سەخی سروشتە ٥ پێچەوانەی (ضیق العَطَن).

المَعطَـن: بـەمانا (العَطَـنُ)دێ ٥ شـوێنی تەڕکردنو نەرم کردنەوەی (ئییەل) هەرێز.

عَطـا الـشّيءَ و اليـه عَطـواً: وەری گـرت ٥ دەگوترێ: (عَطَا عرض أخيـه) ناموسـی بـرای موسوڵمانی بـەخوێن وەرگـرت ٥ لـە حەدیـسدا هـاتووە دەفـەرموێ: (ان أربى الربا عُطو الرجل عَرض أخيـه بغـير حق).

عطا اليه يده: دەستی بەرز کردەوە بۆلای.

عطا فلاناً: لە بەخـشەندەیی دا پێشبڕکێی فلانکەسی دا.

أعطى البعيرُ: حوشترەکە بەئاسانی ژێـر بار بوو.

اعطى فلان بيـده: فلانکـەس هاتـە ژێـر بارو تەسلیم بوو.

أعطـى فلانـاً الـشّيءَ: شـتەکەی دا بـە فلانکەس.

عـاطاه الشّيءَ معاطاة وعِطاءً: شتەکەی دا بە فلانکەس.

عَطَّاهُ: پەلەی لێ کرد.

تعاطى الرجل: پیاوەکە لەسەر پەنجەی قاچی ڕاوەستاو دەستی هـەڵبڕی بۆ وەرگرتن یان گرتنی شتێك.

تَعاطى القومُ: خەڵکەکە لـە بەخـشینو ئانبدەییـــدا پێـــشبڕکێیان کـــردو باڵادەست بوون.

تعاط الشّيءَ: شتەکەی وەرگرت.

تعاط الأمرَ: لە کێ ئیشەکە ڕاچوو.

إستَعطى: داوای بەخششی کرد.

العَطـــاءُ: ئـــەوەی دەبەخـــشرێ ٥ (ك:

أعطية) ٥ (أعطيات الملوك) بەخششی پاشاو مەلیك ٥ (أعطيات الجند) موچەو بژێوی سەرباز.

العَطِيّة: بەمانا (ألعطاء)دێ (ك: عطايا).

ألمِعطَاءُ: کەسێك زۆر بەخشندە بێ ٥ (ك: مَعاطٍ ومعاطي).

المُعطيات: لەبواری فەلسەفەو مەنتیقدا بریتییە لە قەزایای سەلمێنراو بۆ گەیشتن بە قەزایای نادیار.

عَظَرَ السِّقاء ونحوه عَظراً: کوندەکە یان گۆزەکەی پڕ کرد.

عَظِرَ الشيئَ: شتەکەی ناخۆش ویست.

أعظَرَهُ الشراب: گۆزەکەی پڕکرد بۆئەوەی هەناسە نەدا.

العِظارُ: پڕکردنی شت لەشەراب.

العِظارةُ: بەمانا (العِظار)دێ.

العِظارِيُّ: نێرینەی کوللە (کوللە نێرە).

العَظورُ: گۆزەو جەرەی پڕ لەشەراب ٥ (ك: عُظُرٌ).

عَظّه بالأرض عَظاً: بە زەویدا چەسپاند، نووساندی بەزەوییەوە.

عَظّ الحرب والزمان فلاناً: شەڕو ڕۆژگار فلانکەسیان گەست داخیان کردوە، قاڵیان کردوە بە زبری ژیانی بەسەر برد.

عاظّ القومُ مُعاظةً وعِظاظاً: خەڵکەکە لە شەڕدا زۆر توندو تیژ بوون.

عاظّ فلاناً: کێشەی لەگەڵ فلانکەس بوو درێژەی بە کێشەکەدا.

عَظَلَت الكلاب والسباعُ: سەگو درندەکان سواری یەکتر بوون لەیەك هەڵاتن.

عاظَلَت الكلاب والسباع: سەگو درندەکان سواری یەکتر بوون لەیەك هەڵاتن.

عاظَلَ بالكلام: قسەکانی گوشینو کەلامەکەی زۆر قورسو گران کردو گرێو گۆڵی تێدا دانا.

عاظَلَ الشاعِرُ في شعره: شاعیرەکە شیعرەکانی وا هۆنیەوە برێ شیعری بەبێ شیعرێکی تر مانای نەیەو نەزاندرێ.

عَظّلَ القومُ: خەڵکەکە کۆبوونەوە.

عَظّلت السباعُ ونحوها: درندەو شتی وا سواری یەکتر بوون لەیەك هەڵاتن بۆ زاوزێ.

إعتَظَلت السباعَ ونحوها: درندەو شتی وا سواری یەکتر بوون لەیەك هەڵاتن.

إعتَظَلت القوم على الماء: خەڵکەکە لەسەر ئاوەکە پاڵەپەستۆی یەکتریان کرد.

تعاظَلت السباع ونحوها: بەمانا (عَظَلَت) دێ.

تَعَظَّلَ القومُ: خەڵكەكە خڕ بوونەوە.
تَعَظَّلَ فلان: بەدوادا چوونی بۆ شتێـك كرد كە لەكیسی چووە.
تَعَظْلَمَ الليلُ: شەوەكە تاریك بوو بووبە شەوە زەنگ.
العِظْلِمُ: ڕوەكێـكە صمغێـكی شینی لێ دەردەهێنـدرێ پێـی دەگـوترێ: (ألنّیلة) ٥ هەروا نـاوە بۆ شـەوی زۆر تاریك و ڕەش.
ألعَظْلَمَةُ: تاریكی زۆر ڕەش و چڕ.
عَظِمَـهُ عَظماً وعَظمـةً: زەبـری لـە ئێسقانی دا.
عَظَمَ الكلبَ عَظماً: ئێسقانی دەرخـواردی گەماڵەكە دا.
عَظَمَ الشَّئ عِظما وعَظامَةً: شـتەكە گـەورە بوو.
عَظَـمَ الرجـلُ: پیاوەكـە كەتـەو زەبەللاح بوو ٥ شكۆمەندو گـەورەو ڕێزدار بـوو (فهو عَظیم) (ك: عظام و عُظماء).
أعظَمَ الأمر والقولُ الرجلَ: كارەكە یـان قـسەكە پیاوەكـەی ترسـاندو سەرسامی كرد ٥ بە گەورەو ئەستەم هاتە بەرچاوی.
أعظَمَ الشّئَ: شتەكەی گەورەكرد ڕێزو شـكۆمەندی پێـدا، بەگـەورەو شكۆمەندی هاتە پێش چاو.
أعظـم الكلـبَ عَظمـاً: ئێـسقانی دەرخواردی سەگەكە دا.
عَظَّمَهُ: گەورەی كردو ڕێزو شكۆمەندی پێدا.
عَظَّـمَ الـشاةَ: لاكـە مەڕەكـەی كـەرت كـەرت كـردو ئێـسقانەكانی ورد كردن.
تعـاظم فـلان: فلانكـەس گـەورەیی بـۆ خـۆی ڕەچـاو كـردو لاسـایی پیـاوە گەورانی كردەوە.
تعـاظمَ الأمـر فلانـاً: كارەكـە لەسـەر فلانكەس زۆر گەورە بوو ئیشەكەی لێ قورس بوو.
تَعَظَّمَ: خۆی بە زل زانی و فیزی كرد.
إستَعظَمَ فلانٌ: بەمانا (تعظم)دێ.
إسـتَعظَمَ الأمـرَ: كارەكـەی بـە گـەورەو قورس هاتە بەرچاو ٥ ئیشەكەی پێ ناخۆش بوو، بەدڵی نەبوو.
إسـتَعظَمَ الـشّئَ: زۆربـەی شـتەكەی وەرگرت، ئەنجامی دا.
العِظامَـةُ: ئـەو پـەڕۆو ئیـسفنج و شتانەیە ئافرەت بـە سمتـی خۆیـەوە دەیبەستێ بۆئـەوەی سمتـی گـەورەو خڕ بنوێنن.
العِظامي: كەسێك شانازی بە بنەچەو بـاوك و بـاپیری خۆیـەوە بكـا ٥ پێچەوانەی (ألعَصامي)یە.
العُظامَةُ: بەمانا (ألعِظامة)دێ.

العَظْمُ: ئێسقان کە گۆشتی بەسەرەوە بێ، بە گۆشت داپۆشرابێ ٥ (ك: أعظم وعظام) (عَظْمَ الشيئ) زۆرینەی شت ٥ هەروا ناوە بۆ ئێسقانە بچکۆلەیەك لەخوار عەمودی فەقەرییەوەیە پێی دەگوترێ: کلێچە.

عُظْمُ الشَّيْئ: زۆربەی شتەکە.

عَظَمُ الطريق: ناوەڕاستی ڕێگاو تەختاییەکەی.

ألعَظَمَة من الذراع واللسان: ئەستورایی قۆڵ، ئەستورایی زوبان ٥ شکۆمەندیو گەورەیی ٥ سەربەرزیو گەشە.

ألعَظَموتُ: پیاوەتیو غیرەت، خۆ بەزلزانیو تەکەببور ٥ ڕوخۆشیو تەڕدەماخی.

العَظَميُّ: کۆتری سپی، کۆتری مەیلەو سپی.

العَظيمةُ: بەلای بەشیدەت ٥ (ك: عظائم).

ألمعظَمُ (معظم الشيئ): زۆربەی شت ٥ (ك: مَعَاظِمّ).

ألمَعَاظِمُ: مافو سنورەکانی پەروەردگار.

ألمعظومُ: بێچوە ئاژەڵ ئێسقانێك لە زمانی دایە دەشکێندرێ بۆئەوەی نەتوانێ شیر بخوا.

عَظَاهُ عَظْواً: تیرۆری کرد، شلەمەنییەکی وای دایە بیکوژێ ٥ دەگووترێ: (أسقّاه الله ما عظاه) خودا توشی شتێکی کرد گیانی دەربچێ ٥ لە خێرو خۆشی لایدا.

العَظَاءَةُ: پیرۆیەکی خشۆکە چوار قاچی هەن، لە وڵاتی میسر پێی دەگوترێ: (السَّحلِيَّةُ) لە شام پێی دەڵێن: (السَّقاية) چەند جۆرێکی هەیە بەکوردی پێیان دەگوترێ قۆڕی، سەرما زەڵە، مارمێلکە.

عَظى الجَمَلُ عَظيً: حوشترەکە ورگی هاوسا بەهۆی خواردنی گیا ترشۆکە.

عَفَتَهُ عَفتاً: چەماندییەوە، شکاندیو دوولەتی نەکرد.

عَفَت يده وعُنُقَهُ: دەستی چەماندەوەو ملی خوارکردەوە.

عَفَتَ كلامه وفي كلامه: قسەکانی پچڕانو بربڕی تێدا بوو، بەهۆی لاڵیو توری قسەکانی بە ڕێكو پێکی بۆنەکرا.

عَفَتَهُ عن حاجته: لە پێویستیەکانی لایداو بۆی جێ بەجێ نەکردن.

عَفِتَ عَفَتاً: ئەحمەق بوو ٥ کە دانیشت زۆربەی شەرمگای دەرکەوت ٥ بەدەستی چەپی کاری کرد چەپلەر بوو ٥ (فهو أعفت وهي عفتاء) ٥ (ك: عُفتّ).

العِفِتَّانُ: (رجل عِفِتّانٌ): پیاوی تەبیات توندو ئازاو بەهێز.

العَفِيتَهُ: پەلّو ە ئاردو ڕۆن و ئاو تێکەلّ دەکـــرێ و دەکولێنـــدرێ ە (ك: عفائت).

عَفَجَهُ بالعَصا عفجاً: بە گۆچان لە پشتی و لەسەری دا .

عَفِجَ عفجاً: ڕیخۆلّەی ئەستوور بوون، هاوسان (فهو عَفِج واعفَجٌ وهي عَفِجَة وعَفجاءُ).

تَعَفَّجَ في مَشيه: لەڕۆیشتن دا قۆرت و پێچی کردن وەکو ڕیخۆلّە، وەکو گوریسی ناو هەمبانە خوارو خێچ بوو.

العِفجُ: ڕیخۆلّە ە (ك: أعفاج وعِفَجَة).

المِعفاجُ: گۆچان ە داری جل شۆرك، دارێکە جلی تەڕی پێ دەکوترێ بۆ ئەوەی پاك ببنەوە.

المِعفَجُ: ئەحمەق و گێل کە نەدەزانێ قسەبکاو نەکاری باش بکا.

المِعفَجةُ: بەمانا (المِعفاجُ)دێ.

عَفَدَ عَفداً وعَفداناً: ڤاچی جوت کردن و بازی دا.

اعتَفَدَ: دەرگای لەسەر خۆی داخست و داوای لەکەس نەکرد بۆئەوەی لە برسان بمرێ.

عَفَرَ عَفراً: لە گلّ و خۆلّی دا گەوزاند، یان خستیە ناو گلّ و خۆلّەوە ە بەزەویدا دا.

عَفَرَ الزرعَ: یەکەمجار کشت و کالّەکەی ئاودا.

عَفِرَ عَفراً: ڕەنگی وەکو گلّ و خۆلّی لێ هات.

عَفِرَ الرَّجلُ: پیاوەکە لە ڕۆشتندا ڤاچی لەدوو نەهاتن.

عَفِرَ الظَبيُ: ئاسکەکە سپیایەتی جەستەی تێکەلّی سوریی بوو ڕەنگی خاکی لێ پەیدا بوو ە (فهواعفر وهي عفراء).

عَفَّرَ الرَّجلُ: پیاوەکە مەڕە ڕەشەکانی و حوشترەکانی تێکەلّی مەڕە سپی و حوشترە سپیەکان کردن.

عَفَّرَت المرأة في الفطام: ئافرەتەکە مەمکی خۆی ڤوڕاوی کردن بۆئەوەی منداڵەکەی ڤێزی لێ بکاتەوەو لە شیری ببڕێتەوە.

عَفَّرَ الشَّيئَ: بەمانا (عَفَرَهُ)دێ.

عَفَّرَ اللحم: گۆشتەکەی بەگەرمی خۆر لەسەر لم و بەرد وشك کردەوە.

عَفَّرَ النخلَ: لە تەلقیح کردنی دار خورماکان بۆوە.

عَفَّرَ الزرعَ: کشت و کالّەکەی بە دەرمان ڕژاند بۆئەوەی جرو جانەوەری قەلاچۆبکا.

عَافَرَهُ: چەمبەرەی لەگەلّ بەست و

هەوڵیدا بیخاتە ناو گڵو خۆڵەوە.
عافر في الشّيْ: لەگەڵ شتەکە خەریك بوو بۆئەوەی مەبەستی خۆی بەدیبێنێ.
إعتَفَرَ الشّيْءُ: شتەکە تەپو تۆزاوی بوو.
إعْتَفَرَ الشّيْءَ: شتەکەی تەپو تۆزاوی کرد.
إنعَفَرَ: خۆی لەناو گڵو خۆڵدا گەوزاند.
تَعَفَّرَ: بەمانا (إنعَفَرَ)دێ.
الأعفَرُ: ئاسك کە سپیایەتی لە سورایی زیاتر بێ ٥ کەسێك شەو بەڕۆژ بکاتەوە بە دڵەڕاوکێو خەو زڕاوی پێی دەگوترێ: (بات علی قرن أعفر).
العَفارُ: موتوربەکردنی خورماو چاکسازی تێدا کردنی بۆ ئەوەی بەری باش بگرێ ٥ درەختوکێکە لە پێڕی (الأريكية)یە میوەیەکی دەنك سوری هەیە، ئەم درەختە چیلکەکەی زوو گڕ دەگرێ ٥ لەگەڵ داری مەرخ لێکیان بدەی وەکوو شقارتە ئاگری لێ دێتە دەر ٥ لە پەندا هاتووە: (في کل شجر نار واستمجد المَرْخَ والعفار) هەموو درەختێك ئاگری تێدایە وەلێ درەختی مەرخو عەفار لە هەموان زیاتر ئاگریان لەخۆ گرتووە.
العُفارية: پیسو چڵکنو قیز لێکراو.
العَفْرُ: روی زەوی ٥ گڵ ٥ (ك: أعفار) ٥ یەکەم ئاودانی کشتو کاڵە.
العَفَرُ: روی زەوی ٥ گڵ ٥ (ك: أعفار) دەگوترێ: (کلام لا عفر فيه) قسەیەکە بێ مانایە، مانای جوانی لەخۆ نەگرتووە.
ألعِفرُ: شتی پیسو قێزەون ٥ یەکانەبەراز، بەرازی نێر.
العُفْرُ: ئازا ٥ کەتەو بەهێز ٥ (ك: أعفار وعفار) ٥ دوریو کۆنەساڵی ٥ دیدەنی کردنی کەم ٥ دەگوترێ: (ما تأتينا إلا عن عُفرٍ) کەم کەم نەبێ نایەیتە لامان ٥ بازاڕی کەوتو و داوەشاو ٥ شەوی حەوتەمو هەشتەمو نۆیەمی مانگ.
العُفُرُ: دوریو کۆنەساڵی.
العَفراءُ: زەوییەك پێ خۆست نەکرابێ ٥ شەوی سیانزەی مانگ.
ألعِفراةُ: ئەو موانەی لە تەوقەسەری ئادەمیزاد دەروێن ٥ توکی پشتەسەری شێر ٥ (یاڵی شێر) ٥ پۆپنەی کەڵەشێر.
العُفرَةُ: سپیایی یەك تێکەڵ بە سورایی ببێ ڕەنگی وەکوو ڕەنگی گڵی لێ بێ

ه موی پشتەسەری شێر (یاڵی شێر)
ه پۆپنەی کەڵەباب.
اَلعَفرَةُ: بەمانا (العِفراة)دێ.
العِفرُ: پیس‌و فێزەون ه موی یاڵی شێر
ه پۆپنەی کەڵەشێر ه (اَسَدٌ عِفرٌ)
شێرێکی بەهێزو زەبەللاح.
العِفرِيُ: بەمانا (اَلعِفرُ)دێ.
اَلعُفُرَةُ: خەڵکی تێکەڵ لە زۆر تاقم‌و
پێڕ.
العِفرِّين: لێزان‌و کار دروست، ئیش
لەدەست هاتوو ه (لیث عِفرِّینٌ) شێر
ه پیاوی بەهێزو پێگەیشتو.
اَلعِفرِیةُ: بەهێزو توانا، پیس‌و فێزەون
ه پەڕو پۆڵی ملی کەڵەشێر ه موی
پاشە سەری ئادەمیزادو وڵاخ ه قژی
پێشەسەر (کاکۆڵ) ه دەگوترێ: (جاء
فلان نافشاً عِفرِیَتَه) فلانکەس بە ڕق
هەڵساویی هات.
اَلعَفّارُ: ئەو کەسەی پیشەی
موتوربەکردنی دارخورما بێ.
اَلعَفِیرُ: ئەو کەسەی هیچ جۆرە
دیارییەك نادا بەکەس ه گۆشتی
برژێندراوو وشکەوەبوو لەسەر
بەردو لمبەلان بەهۆی گەرمایی
خۆرەوە ه (زرع العفیر) پرژاندنی
تۆوی کشت‌وکاڵ کە دەچێندرێ
پێش ئەوەی ئاو بدرێ.

اَلمُعافِرُ: ئەو کەسەی لەگەڵ هاوەڵەکانی
دەڕوا بۆئەوەی شتێکی لێیان دەست
بکەوێ.
اَلمَعفُورة: بازاڕی کەوتوو بازاڕی بێ
مامەڵە کە تەپو تۆز کاڵاکانی
داپۆشیبێ ه زەویەك گیاو گژەکەی
خورابێ‌و گڵەکەی دەرکەوتبێ.
الیَعفورُ: ئاسکی ڕەنگ خاکی ه
گۆلکەڵەی مانگا کێوی ه بەشێك لە
شەو ه (ك: یعافیر).
تَعَفرَتَ: بووبە عیفریت.
العِفرِیتُ: پیسی‌و چڵکنی‌و فێزەون ه
کار ڕۆیشتو و لێزان ه (ك:
عفاریت).
العَفازُ: گوێزی خوراو ه تاکەکەی
(عَفَازَةٌ).
العُفازَةُ: ناوکی لۆکە.
عَفَسَه عَفساً: بە زویدا داو ژێر پێی
خست‌و شێلای ه زەبری لە سمتی دا
ه لە ئیشەکەی گێڕایەوە ه بەندی
کرد ه سوکایەتی پێ کرد.
عافَسَ الأمور معافَسَةً وعِفاساً: لە گژ
کارەکەی ڕاچوو ه دەستی دایە
ئیشەکەی.
إعتَفَسَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە
بەرەبەرەکانی یەکتری‌و یەکتریان
کوشت.

إنعَفَسَ في الماء: خۆی لەناوەکەدا نوقم کــرد ٥ خــۆی لــەناو گــڵو خــۆڵدا گەوزاند.

تَعافسوا: شەڕو بەگژ یەکدا چوونیان کردە پیشەی خۆیان هەمیشە لەناو خۆیاندا شەڕو هەرایانە.

عَفَــشَ الــشَّيءَ عفــشاً: شــتەکەی کۆکردەوە.

الأعفَشُ: شەو کوێرو کوێرە مشە.

العُفاشَة: ئادەمیزادی بێ خێرو بێر.

عَفَـصَ الـشَّيءَ عَفـصاً: شـتەکەی داهێنـاو چـەماندی ٥ دەگـوترێ: (عَفَـصَ يــدَه) دەسـتی خـوارکردەوە، چـەماندیەوە ٥ دەریهێنا ڕیشە کێشی کرد.

عَفَـصَ القـارورةَ: سەرپۆشی خـستە سـەر دەمی گۆزەکە.

أعفَــصَ الحِــبرَ: مــازوی خــستە نــاو مەرەکەبەکەی.

عَفَّـصَ الثـوبَ: کراسـەکەی بـە مـادەی (العَفَص) ڕەنگ کرد.

العِفــاصُ: پەڕۆیەکــە ســەری گــۆزەو دیـزەی پـێ دادەپۆشـرێ، هەمبانـە، تێشودان: کـە شـوان نـانو خـۆراکی خۆی تێدا هەڵدەگرێ.

العَفَـصُ: داربـەڕو ٥ بـەری دار بـەڕو ٥ مازو و گزگلكو سیچکە ٥ دەرمـانی سکچوون لـەو بـەرە دارانـە دروست دەکـرێ ٥ هـەروا بـۆ دروسـتکردنی حیــبرو ڕەنــگو شــتی وا بــەکار دەهێنـدرێ.

العَفَصُ: لوتگیران، خواریی لە لوت دا.

عَفَطـتِ العَنـزُ أو الـضَّأنُ: مەڕەکـە یـان بزنەکــە جرتــی لێ دا ٥ پــژمی ٥ دەگوترێ: (هو لا يساوي عفطة عنز) ئەو ترێکی بزن ناهێنێ.

عَفَـطَ الراعـي بغنمـه عَفطـاً: شـوانەکە بـە دەنگێــك کــەوەکو جــرت لێـدان بــێ دەنگی ئاژەڵەکانی دا بۆنـەوەی دەریـان بکاو رایان جمێنێ.

عَفَطَ فلان بشفته: فلانکەس بە لێو جرتـی لێ دا.

عَفَـطَ في کلامـه: بەعـەرەبی قسەی کـرد بـەڵام بـە زمانێــکی خـوارو نـاڕەوان ٥ (هو عافِط وعَفّاط).

عَـفَّ عِفَّـةً وعفانـاً: وازی لـەکارو گوفتـاری ناڕەوا هێنـا ٥ (فهو عَفٌّ وعفيفٌ) ٥ (ك: أعِفّة، وأعفّـاء) ٥ دەگـوترێ: (هـم أعِفَّـة الفقر) ئەوانە ئەگەر هەژاریشبن سواڵ ناکەن.

عَــفَّ اللــبنُ عَفّــاً: شـیرەکە لـەگوانی ئاژەڵەکەدا کۆبوەوە.

أعَفَّــه الله: خــودا بــەدووری کــرد لــە حەرام و ناڕەوا.

أعفَّت الشاةُ: مەڕەکە جۆرِ جۆرە شیری

لەگوانیدا کۆکردەوە.

عَفَّفَهُ: شیری کەمی دەرخوارد دا.

إعتَفَّ: بەمانا (عَفَّ) دێ.

تَعَفَّفَ: بەمانا (عَفَّ) دێ ٥ بەزۆرە ملێ پاکداوێنیو کارو گوفتار باشی بەسەر خۆی دا هێنا ٥ شیری کەمی خواردەوە.

إستَعفَفَ: بەمانا (عَفَّ)دێ.

العُفافُ: چۆرە چۆرە شیر کە لەگوانی ئاژەڵەکەدا کۆدەبێتەوە پێش ئەوەی زۆر بێ ٥ یان پێش دۆشینی.

العُفَّةُ: ماسی بچکۆلەی سپی ڕوت.

العِفَّةُ: وازهێنانو دورکەوتنەوە لە هەرشتێك ناڕەوابێ ٥ دوایی تایبەت کراوە بۆ داوێنپاکیو شەرواڵ پاکی.

العَفیفَةُ: ئەو ئافرەتەی ڕەوشتی داوێنپاکی هەیەو لەکاری ناڕەوا خۆی بپارێزێ ٥ ئافرەتی خاتونو ڕەنگ ژن.

عَفَقَ فلان عَفقاً: فلانکەس زۆری هاتووچۆ کرد بەبێ هودە کەمێك نوستو بەخەبەر هاتو پاشان نوستەوە.

عَفَقَ فلاناً بالسوطِ: بە قامچی لە فلانکەسی دا.

عَفَقَ الشَّيئَ: شتەکەی کۆکردەوە.

عَفَقَ العملَ: کارەکەی بەخراپی ئەنجامدا.

عَفَقَ العازفُ الوتر: مۆسیقا ژەنەکە دەستی لەوەتەرەکان توند کردو بەهێز پەنجەی پێدانا.

أعفَقَ: زۆر هاتو چوو بەبێ سود ٥ یان بەبێ ئیش هاتو چوو.

عافَقَهُ مُعافَقَةً وعِفاقاً: موعالەجەی کرد ٥ فێڵی لێ کرد.

عافَقَ الذئبُ الغنم: گورگ کەوتە ناو مەڕەکەو تەفرو توناى کردن.

عَفَّقَ الغنم: مەڕەکەی بەسەر یەکدا دایەوە، تێکی کردنەوە خڕی کردنەوە.

إعتَفَقَ الشَّيئُ: شتەکە دوای هەڵچونو ڕاست قامەتی، چۆمایەوە، خوار بۆوە.

إعتَفَقَ القومُ: خەڵکەکە بە شمشێر لێکیان دا، شەڕە شمێشریان کرد.

إعتَفَقَ الأسدُ: شێرەکە بۆ نێچیرەکەی گەڕایەوەو گرتی.

إنعَفَقَ في حاجَتِه: دەستی بە کارەکەی کردو خێرا ئەنجامی دا.

تَعَفَّقَ: پەنای بۆ برد.

المِعفاقُ: (رجل مِعفاقٌ) پیاوێکە زۆر دیدەنی دەکا، هەر دێو دەچێ.

عَفِكَ عَفَكاً وعَفكاً: زۆر گێلو ئەحمەق بوو ٥ (فهو عَفِكٌ وعَفيك).

عَفَلَ الكبش عَفلاً: دەستی لە سمتو گەڵو گونی بەرانەکە دا بۆئەوەی بزانێ قەڵەوە یان نا.

عَفِلَت المرأة أو الناقة عَفلاً: شتێکی خڕ لە منداڵدانی ئافرەتەکە هاتە دەرەوە، یان لە هێنی حوشترەکە هاتە دەرەوە، بەزۆری هاتنە دەرەوەی ئەو شتە دوای منداڵبوون دەبێ، ئەم حاڵەتە توشی ئافرەتی شوو نەکردو نابێ.

عَفَلَ الرجلُ: پیاوەکە شتێکی خڕی لە کۆم هاتە دەر وەکوو هێلکە وایە ◦ (فهو أعفلُ وهي عفلاء) ◦ (ك: عُفلٌ).

عَفَّلَ: ئەو شتە خڕەی لە شەرمگای ئافرەتەکەوە هاتە دەر بەداخکردن پوکاندیەوە.

العافِلُ: ئەو کەسەی لەسەر پۆشاکی درێژەوە پۆشاکی کورت لەبەر بکا.

العَفلُ: بەزی ناو گەڵو گونی بەران و ئاژەڵی لەو جۆرەیە، هەرکاتێ چێودار ویستی بزانێ ئاخۆ ئەو حەیوانە قەڵەوە یان نا دەست لەگەڵو گونی لاڕانی بەرانەکە دەدا ◦ هێڵە تیلماسکی نێوان کونی پاش و هێنی پێشەوە.

العَفَلُ: شتێکی خڕە وەکوو هێلکە گون لە منداڵدانی ئافرەتو هێنی حوشتر دێتە دەر دەشوبهێتە هێلکە گونی پیاو ◦ جاری واش دەبێ ئەم شتە خڕە لەکونی پاشەوەی پیاو دێتە دەر وەکوو هێلکەی ئاسایی وایە.

العَفلاءُ: ئافرەتێکە (بیلا ماناکەی) تەنگ بێ بەهۆی ئاوساوی و ئەستوربوونی دیواری ڕێڕەوی ناوەوەی.

العَفَلَةُ: قیتکە یان میتکەی بیلا مانەی ئافرەت ◦ شتێکی خڕو هێلکەییە لە منداڵدنی ئافرەت یان شەرمگای حوشتر یان کونی پاشەوەی پیاو دێتە دەر.

عَفَنَ الشَّيءَ عَفناً: شتەکەی ڕانواندو بەرهەوای دا بۆنەوەی بترشێ و بۆگەن بکا.

عَفِنَ الشَّيءُ: شتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد ◦ (فهو عَفِنٌ وعفينٌ).

أعفَنَ فلان: فلانکەس پێستی قەڵش قەڵش بوو.

اعفَنَ الشَّيءَ: شتەکەی بەخراپیو بێ کەڵکی کەوتە دەست.

عَفَّنَ الشَّيءَ: شتەکەی خراپو بۆگەن کرد وای لێ کرد بەکەڵکی هیچ نەیەت.

تَعَفَّنَ الشَّيءُ: شتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد.

العَفَنُ: ڕوەکێکی فوترییە دەبێتە هۆی بۆگەنبوونی شتی تر.

عَفَا الأثرُ عَفواً وعُفُوّاً: شوێنەکە نەما،

شوێنەواری کوژایەوە ٥ دەگوترێ: (عفا أثر فلان) شوێنەواری فلانکەس نەما کوژایەوە .

عَفَا الشَّيئُ: شتەکە گوم بوو دیار نەما.

عَفَت الأرضُ: زەویەکە ڕوەکی زۆری لێ ڕواو داپۆشرا.

عَفَا الماءُ: ئاوەکە صاف بوو هیچ شتێکی تری تێکەڵ نەبوو لێلی بکا.

عَفَا الريحُ الأثر: ڕەشەبایەکە شوێنەوارەکەی پڕکردەوە، کوژاندیەوە.

عَفَا الشّيئَ: شتەکەی زۆرکردو درێژی کرد.

عَفَا فلاناً: هاتە لای فلانکەس داوای بەخشش‌و پارمەتی لێ کرد.

عَفَا له بماله: ئەوەی لە پێداویستی خۆی زیاد بوو دای بەئەو.

عفا عن ذنبه وعنه: لێی خۆش بوو، چاو پۆشی لێ کرد ٥ لەسەر تاوانەکەی سزای نەدا.

أعفى فلان: زیادەی خۆی پێدا، ئەوەی لە پێداویستی خۆی زیاد بوو دای بەئەو.

أعفى المريضُ: نەخۆشەکە چاك بۆوە.

أعفى فلاناً: قەرزەکەی لە فلان داگرت‌و داوای لێ نەکردەوە ٥ موحاسەبەی نەکرد.

أعفى اللهُ: خودا فلانکەسی لە بەلاو ناخۆشی پاراست.

أعفى الرجلَ: بەشی پیاوەکەی دا، بەخششی دایە.

أعفى الشَعرَ: مووەکانی هێشتنەوەو نەیتاشی ٥ لەحەدیسدا هاتووە دەڵێ: (قصوا الشوارب وأعفوا اللحي) سمێڵ کورت بکەنەوەو ڕیش بهێڵنەوە.

عافاه الله معافاةً وعِفاءً وعافيةً: خودا لە بەلاو نەخۆشی ڕزگاری کردو لەش ساغی پێدا.

عافت الدولةُ فلاناً من الجندية: دەوڵەت فلانکەسی لە ئەرکی سەربازی مەرەخەس کرد عەسکەری پێ نەکرد.

عَفَّى الحيوانُ: ئاژەڵەکە مووی درێژ بوون‌و زۆر بوون.

عَفَّى فلانٌ الشَعرَ: فلانکەس مووی جەستەی هێشتنەوە.

إعتَفاهُ: هات بۆلای داوای بەخششی لێ کرد.

إعتَفَت الإبلُ اليبيسَ: حوشترەکە بە لێوەکانی پوش‌و پەلاشەکەی لە گڵ‌و خۆڵەکە جیاکردەوەو خواردی.

تعافى فلان: فلانکەس چاك بۆوە.

تعافى الشّيئُ: وازی لە شتەکە هێنا.

تعَفّى الشّيئُ: شتەکە لاچوو نەما.

إســـتَعفى مُكَلَّفَـــةُ: داوای لێـــكرد ئەركەكەی لەسەر لابەرێ.

إستَعفى الإبـلُ اليبـيسَ: حوشترەكە بە لـچی پـلو پوشـەكەی لـە گـلّو خۆڵەكە جیاكردەوەو خواردی.

العافي: پێشەوا ٥ ئـەو كەسـەی دەچـێ بۆ سەر بیرو كارێزاو ٥ میوان ٥ هەر كەسێـك داوای بەخـشش‌و پارمـەتی بكا.

العافِية: تەندروستی تـەواو ٥ میوان ٥ داواكاری بەخـشش‌و پارمەتیـدان ٥ داواكـــاری بـــژێوی‌و خـــۆراك ٥ هەڵوەدای خواردەمەنی چ ئادەمیزاد یان زیندەوەری تر.

العَفَـــــا: وڵاتێـــــكە دیـــــاردەی فـــەرمانڕەوایی‌و پاشـــایەتی تێـــدا نەبێ، وڵاتی بێ میرو حاكم بێ.

العَفـاءُ: فـەوتان‌و تێداچـوون ٥ گـڵ‌و خۆڵ ٥ باران ٥ سپیایی چاو ٥

العِفـاءُ: خـوری‌و مـوی درێـژەوەبوو ٥ پەڕی درێژ ٥ قژی درێژ.

العِفـــاءَةُ: پـــەڕو پـــۆڵی نەعامـــە كـــە درێژبن.

العُفـــاوَةُ: شـتی چـاك‌و بـاش لەهـەر جۆرێك بێ ٥ كەفی مەنجەڵ بنكرِو بەرماوەی شۆربا.

العَفـوُ: مـاڵ‌و سامانێـك زیـاد بـێ لـە بـــژێوی پێویـــست ٥ قورئـــان دەفـەرموێ: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ﴾ ٥ بەرماوەی ئـاو خـۆرەوە ٥ ئاوێـك زیاد بێ لە ئـاو خـۆرەوەو بەئاسانی دەست بكەوێ ٥ باشـترین كـاڵا لەهـەر جۆرێـك بـێ ٥ چـاكەو پیاوەتی ٥ زەوی‌و زارێـك چۆڵ بێ‌و كەسی تـێ نەچـووبێ‌و شـوێنەواری كەسی لێ نەبێ ٥ (ك: عِفاء وأعفاء).

العَفُـوُّ: كەسێـك زۆر لێبـوردە بـێ، لـێ خۆشـــبوونی زۆربـــێ ٥ قورئـــان دەفـەرموێ: ﴿وَكَـــانَ اللَّـــهُ عَفُـــوًّا غَفُورًا﴾.

عَقَبَـــتِ الإبـــــلُ: حوشـــترەكە لـــە لەوەڕگایەكـــــەوە چـــــووە نـــــاو لەوەڕگایەكی تر.

عَقَبَ فـلان علـى فلانـة: فلانكەس فلان ئـافرەتی مـارە كـردوە دوای ئـەوەی بێـوەژن بـوو، لـەژێر نیكـاحی مێـردی یەكەمی نەما.

عَقَبَ فلان فلاناً عَقباً: فلانكەس دوای فلان كەوت‌و بەشوێنی دا هات ٥ زەبـری لـە پاژنە پێی دا ٥ بە ژنی وەتەری كـەمان شەتەكی دا.

عَقِـبَ النَّبـتُ: ڕووەكـە لاسـكی باریـك‌و گەڵاكەی زەرد بوو.

عُقِبَ فلان: فلانكەس پاژنەی پێی ئێشا.

أعقَبَ الرجلُ: پیاوەكە منـداڵی لـەپاش

جێما.

أعقَبَت الإبلُ: حوشترەکە لە لەوڕگایەکەوە گواستیەوە بۆ لەوەڕگایەکی تر.

أعقَبَ الأمرُ: سەرەنجامی کارەکە بەسوود بوو.

أعقَبَ بين الشيئين: ئەو دوو شتەی یەك بەدوای یەکدا هێنان.

اعقَبَ عن الشَّيئ: لە شتەکە گەڕایەوە ٥ ژێوان بۆوە.

اعقب فلان في الراحلة والعمل وغيرهما: فلانی کردە پاشکۆ.

أعقَبَ فلاناً باحسانه: پاداشتی خێری فلانکەسی دایەوە.

أعقَبَ الطائفُ فلاناً: دەم دەمو جارجار شێتیەکە بۆ فلان دەگەڕێتەوە، هەر دەمە نادەمێك کابرا تووشی حاڵەتی شێتی دەبێتەوە.

عاقَبَ بين الشيئين: ئەو دووشتەی یەك بەدوو یەك دا هێنان.

عاقَبَ فلاناً: بەدوا فلانکەسدا هات.

عاقب فلاناً في الرحلة والعمل: لە سەفەرو کردەوەدا شوێن فلانکەس کەوت.

عاقَبَ فلاناً مُعاقَبةً بذنبه: بە گوێرەی کارە خراپەکەی سزای فلانکەسی دایەوە.

عَقَّبَ فلانٌ: شوێن مافی زەوتکراوی خۆی کەوت بۆئەوەی مافەکەی بسێنێتەوە.

عَقَّبَ فلان في الصلاة: دوای ئەنجامدانی نوێژ دانیشتو مایەوە چاوەڕێی نوێژێکی تری کرد.

عَقَّبَ في الأمر: ڕاڕا بوو لە درێژەپێدانی کارەکەی.

عَقَّبَ على فلان: هێرشی کردە سەر فلانکەسو بە ناڕەوا ناوی زڕاندو عەیبو هەڵەکانی دەرخستن.

عَقَّبَ: گەڕایەوە سەری و ئاوڕی لێ دایەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾.

عَقَّبَ القاضي على حكم سلفه: دادوەر بڕیاری دادوەری پێش خۆی گوێ پێنەداو هەڵی وەشاندەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَاللَّهُ يَحْكُمُ لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ﴾.

عَقَّبَ فلاناً: بووە جێ نشینی فلان.

عَقَّبَ فلاناً حَقَّهُ: مافی فلانکەسی دواخست.

عَقَّبَ الشَّيئَ: شتەکەی بەتیل سیرمە شەتەك دا ٥ شتێکی تری هێنایە شوێنی شتەکە.

عَقَّبَ الجيشَ: هەندێکی لە سوپاکە گێڕایەوەو هەندێکی لێ ناردن.

إعتَقَبَ القوم عليه: خەڵکە لەسەر ئەوە

کۆمەکی یەکتریان کرد.

إعتَقَبَ من كذا ندامةً: لەوە پەشیمانی بۆ مایەوە.

إعتَقَبَ الرجلَ: پیاوەکەی بەند کرد.

إعتَقَبَ البائع السلعة: فرۆشیار کالاکەی نەدایە کڕیار بۆئەوەی پارەکە وەرگرێ.

إعتَقَبَ فلاناً: بوو بەجێنشینی فلان، دوای ئەو هاتە سەر تەخت.

إعتَقَبَ القومَ الشّيَ: خەڵکەکە شتەکەیان خستە بەرباس و لێکۆڵینەوە.

إعتَقَبَ فلاناً خيراً أو شراً بما فعل: بە گوێرەی کردەوەی چاك یان خراپ پاداش و سزای فلانکەسی ڕەچاو کرد.

تعاقَب الشيئان: ئەو دوو شتە یەك لەدوای یەك هاتنە کایەوە.

تعاقَب القوم في الشّيء او الأمر: خەڵکەکە شتەکەیان بەنۆبەو یەك لەدوای یەك گرتە ئەستۆ.

تعاقَب القوم عليه: خەڵکەکە لەسەری کۆك بوون و یارمەتی یەکتریان دا بۆ ئەنجامدانی.

تَعَقَّبَ فلان بخير: فلانکەس جار دوای جار خێرو بێری هێنا.

تَعَقَّبَ فلاناً: شوێن فلانکەس کەوت لێکۆڵینەوەی دەربارەی کرد، فلانکەسی لەسەر تاوان سزادا.

تَعَقَّبَ عورة فلان أو عثرته: لە عەیب و عاری فلانکەسی کۆڵیەوەو هەڵەو کارە ناشیرینەکانی شی کردنەوە بلاوی کردنەوە.

إستَعقَبَ منه خيراً أو شراً: لە جیاتی فلان شت خێرو بێر یان شەڕو نەگبەتی لێوە دەست کەوت.

إستَعقَبَ فلاناً: بە دواداچوون و لێکۆڵینەوەی دەربارەی فلان کردو هەوڵی دا عەیب و عاری تێدا بدۆزێتەوە.

الأعقابُ: ئەو لەتە سواڵەت و شتە وردانەیە دەخرێتە نێوان درزی ئەو خشتانەی دیواری پێ هەڵدەچندرێ بۆئەوەی دیوارەکە چاك کون بڕبێ و یەکتر بگرێ.

التَّعَاقُبُ: (التعاقب القمي) لەبواری زانستی ڕوەکناسیدا گەشەکردنی هەموو ئەندامەکانی ڕوەکە لەڕەگەوە تاسەرە تۆپەی لق و گەڵاکانی.

العاقِبُ: کۆتایی و خاتیمەی شت ٥ هەر شتێك دوای شتێکی تر بێ یان ببێتە جێ نشینی ٥ ئەو کەسەی دەبێتە جێنشینی گەورە پیاو لە پلەو پایەدا ٥ پاداشی چاکە.

العُقابُ: هەڵۆ، یان دالاش ٥ باڵندەیەکی گۆشت خۆرو چنگ قەویە دەندوکی کورتو کەوانەییە ٥ زۆر چاو تیژو دوور بینە ٥ لە پەندی پێشینان‌دا هاتووە دەڵێ: (ابصَرُ من عقاب) فلانکەس لە دالاش چاو تیژترو دوربینترە ٥ (ك: عُقُبٌ وعقبان).

العُقْبُ: کۆتایی شتو خاتیمەکەی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا﴾ ٥ دەشگوترێ: (سافرت في عُقبِ الشهر) کۆتایی مانگ سەفەرم کرد ٥ (عُقبُ الجمال) شێوەو شێوازی جوانی.

العَقَبُ: ئەو رەگە ئەستورو پتەوەی جەستەی حەیوانە کە ژێی کەوانو ئامێری مۆسیقای لێ دروست دەکرێ ٥ (ك: أعقاب).

العَقِبُ: پاژنە پێ ٥ ئێسقانی پاژنە پێ کە گەورەترین ئێسقانی قاچە ٥ کۆتاییو خاتیمەی شت ٥ منداڵ، منداڵی پیاو کە دواخۆی لە ژیاندابن ٥ (ك:أعقاب) ٥ دەگوترێ: (جاء عَقِبَهُ وبعَقِبِهِ) دوا ئەو هات ٥ (رجع على عقبه) بەرێگای خۆیدا گەڕایەوە ٥ (وَطِئوا عَقِبَ فلان) بە شوێن پێی فلاندا ڕۆیشتن ٥ (فلان مُوَطَّأُ العقِب) فلانکەس شوێنکەوتوی زۆرە.

العُقْبى: قیامەت ٥ گەڕانەوە بۆلای خودا ٥ کۆتایی هەموو شتێکو خاتیمەی ٥ پاداشتی کار.

العُقْبَةُ: کۆتایی شتو خاتیمەی ٥ نۆرەو بەدەل ٥ ئەو شیرینیو شتەی دوای نان دەخورێ ٥ شۆرباو و چێشتی تر کە لەمەنجەڵی خوازراودا دەبرێتەوە بۆ خاوەنی مەنجەڵە خوازراوەکە ٥ شێوەو شێوازی جوانی ٥ دەشگوترێ: (فلان ما يفعل ذلك إلا عُقبة القمر) فلانکەس ئەو کارە ناکا مەگەر کۆتایی مانگ.

العَقَبَةُ: کاری قورسو کۆسپی گەورە ٥ (ك: عِقاب).

العَقوبُ: ئەو کەسەیە لەکاری باشدا دەچێتە جێگای یەکێکی پێش خۆی.

العُقوبة: سزای تاوان ٥ (ك: عقوبات).

العَقيبُ: هەر شتێك دوای شتێکی تر بێو ببێتە جێ نشینی.

المُعقِبُ: سزادەر ٥ تۆڵە سێن.

المِعقابُ: ئافرەتێك عادەتی وابێ کوڕی بێ دوایی کچی بێ.

المُعَقِّبُ: کۆتایی ڕۆژ دەمەو ئێوارە ٥ دەگوترێ: (جاء فلان مُعَقِّباً) فلانکەس ئێوارە هات.

اَلْمُعَقِّبات: فریشتەی ڕۆژو شەو کە خودا داینـاون کـردەوەی چاك‌و خراپـی بەنـدەکان بنووسن ٥ کاروبـارێ کە پێیان سپێردراوە ئەنجامی بدەن وەجیبە وەجیبەن‌و کە فریشتەی شەو هاتن فریشتەی ڕۆژ بەرز دەبنەوە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ ٥ تەسبیحات کە جۆرەکانی بەدوای یەکدا دەگوترێن.

اَلْيَعاقِبَةُ: تاقمێکی نەصرانین شوێن کەوتووی (يعقوب البراذعي)ن ئەم یاقوب ناوە لە چەرخی شەشەمی زایینی دا لە وڵاتی شام دا ژیاوە، بڕوایان بەیەکیەتی (لاهوت و ناسوت) هەیەو پێیان وایە ئەم دوو شتە یەك سروشتیان هەیە.

اَلْيَعقُوبية: بەمانا (اليعاقبة)دی ٥ بیرو باوەڕی یاقوبیەکان.

تَعَقبَلَهُ: شوێنی کەوت.

اَلعُقْبولُ: کاری قورس‌و کۆسپی گران ٥ پاشماوەی نەخۆشی ٥ پاشماوەی دوژمنایەتی، یان دڵداری ٥ ئەو کەف‌و لیکەی لە ناکامی لەرزوتادا لەسەر لێو دەردەکەوێ ٥ (ك: عقابيل).

اَلعَقابِيلُ: بەڵاو کارەسات.

عَقَدَ السائلُ: شلەمەنیەکە بەستی، ڕەق بوو جا یان بەهۆی ساردی یان گەرمی ٥ گوڵوك کە دوایی دەوەرێ‌و لە شوێنەکەی بەرو بووم دێتە ئاراوە.

عَقَدَ لفلان على البلد: فلانکەسی کردە فەرمانڕەوای وڵات.

عَقَدَ الحَبلَ: گرێی لەحەبلەکە دا.

عَقَدَ ناصيته: ناوچەوانی گرژ کردو خۆی ئامادە کرد بۆ شەڕ.

عَقَدَ طرفي الحبلِ ونحوه: هەردوو سەری حەبلەکەی بەیەکەوە گرێدا.

عَقَدَ البناءَ: بەردی دیوارەکەی بەیەکەوە لکاندن بەجۆرێك یەکتری بگرن‌و دیوارەکە خۆڕاگر بێ ٥ بەشێوەی کەوانەیی بیناکەی دروست کرد.

عَقَدَ التاج فوق رأسه: تاجی لەسەرنا، تاجی بەسەری خۆیەوە شەتەك دا.

عَقَدَ البيع واليمين والعهدَ: مامەڵەکە یان سوێندەکە یان بەڵێنەکەی دوپات کردەوەو سووربوو لەسەر ئەنجامدانی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الأَيْمَانَ﴾.

عَقَّدَ العَسَلَ: هەنگوینەکەی شل کردەوەو تواندیەوە.

عَقَّدَ الكلام: قسەکەی چەواشە کرد وای لێ کرد ماناکەی باش دەرنەکەوێ‌و بەئاسانی نەزانرێ.

إعتَقَدَ الشَّيْءُ: شتەكە ڕەق‌و پتەو بوو ٥ دەگوترێ:

إعتَقَدَ الاخاء بينهما: برايەتی‌و دۆستايەتی لەنێوانياندا چەسپا.

إعتَقَدَ الحبلَ ونحوه: حەبلەكەی گرێ دا.

إعتَقَدَ التاج فوق رأسه: تاجی لەسەرنا، تاجی لەسەری خۆی قايم كرد.

إعتَقَدَ الدُرَّ: ملوانكەی مرواری هۆنيەوە ، لە مرواری ملوانكەی دروست كرد.

إعتَقَدَ فلان الأمرَ: فلانكەس شتەكەی بەلاوە ڕاست بوو لێی دڵنيا بوو، دڵ‌و دەروونی لەسەری دامەزرا.

إعتَقَدَ عَقاراً: زەوی‌و زارەكەی لەسەر خۆی تاپۆ كرد بۆخۆی دانا.

إنعَقَدَ: دامەزرا ٥ بۆ موتاوەعەی (عَقَدَه)دێ ٥ دەگوترێ:

إنعَقَدَ الحَبلُ أو البناءُ أو اليمينُ: حەبلەكەی گرێ دا، باڵەخانەكەی ڕابەست، سوێندەكەی دامەزرا.

تَعاقَدَ القومُ: خەڵكەكە پەيمانيان بەست‌و وادەو بەڵێنيان دا بەيەكتری.

تَعَقَّدَ الخيط ونحوه: دەزووەكە گرێی خوارد، گرێ درا.

تَعَقَّدَ السائلُ: شلەمەنييەكە ڕەق بوو.

تَعَقَّدَ الرملُ: لمبەكە يەكتری گرت‌و ڕەق بوو.

تَعَقَّدَ السحابُ وقوسُ قَزَح في السماء: هەورەكە لە ئاسمان چين لەسەر چين وەستا وەكوو چينی ديوار يان شۆقە زێڕينە وەكوو ديواری كەوانەيی خۆی نواند.

تَعَقَّدَ الثرى: گڵەكە ڕەق هەڵات‌و ڕەق بوو.

تَعَقَّدَ الاخاءُ: برايەتيەكەيان دامەزرا.

تَعَقَّدَ الكلامُ: كەلامەكە گرێ‌و گۆڵی تێدا پەيدا بوو بەهۆی خراپ ڕيزكردنی وشەكان، يان هەبوونی تەم‌ومژ لەسەر ماناكەی.

اَلتَّعقيدُ: بەلای زانايانی زانستی بەيانەوە ڕێكخستنی كەلامە بەشێوەيەك ماناكەی ئاشكرا نەبێ ٥ بەمە دەگوترێ تەعقيدی لەفزی ٥ ئەگەر تەعقيدەكە بەهۆی مەجازێكی پەيوەندی دوورو كينايەكی دوورە لزوم بوو ئەوە پێی دەگوترێ تەعقيدی مەعنەوی.

العَقدُ: ديوارێ كەوانەيی بێ، عەگادەيی بێ ٥ عەهدو پەيمان ٥ ڕێكەوتننامەی نێوان دوو لايەن ٥ وەكوو گرێبەستی نێوان كڕيارو فرۆشيار ٥ نێوان ژن‌و مێرد ٥ هەروا ئاوە بۆ هەموو گرێبەستێكی ئابووری‌و سياسی ٥ لە ژمارەدا

بریتیه له خانەی دەیان تا دەگاته نەوەد ٥ (ك: عقود) ٥ (صِیَغ العقود) ئەو ڕستەو وشانەن كه گرێبەستەكەی پێ دادەبەسترێ ٥ وەكوو ڕستەی: (زوجتك بنتي فلانة) (بعتك مالي هذا).

العِقــدُ: دەزوویەكه مووروی پێ دەهۆنرێتەوە دكرێتە ملوانكه یان دەستەوانەی مەچەك ٥ (ك: عُقُود).

العُقدَة: گرێ ٥ ئەو شوێنەی گرێیەكی لێ دەدرێ ٥ گرێیەكەی لەسەر لێ دەدرێ ٥ له بواری زانیاری ڕووەكناسیدا شوێنی دەركەوتنی چرووزەو خونچەو گەڵایە لەسەر لاسك یان پەلو تولەی درەختەكە دەردێن ٥ له بواری زانیاری دەروونناسی دا دیاردەیەكه له خەمۆكیو كەبتەوە سەرهەڵدەداو هەبوونی خۆی دەچەسپێنێ ٥ له بواری جوگرافیادا یەكەیەكه بۆ مەزەندەكردنی مەسافاتی دەریایی‌و بە میلی دەریایی دەناسرێ‌و درێژیەكەی (١٨٥٢مەتره) ٥ گرتنی شتێك‌و بەستنەوەی ٥ كۆمەڵ‌و تاقم ٥ ئیمامی عەلی له وتارێكدا فەرمووی: (هذا جزاء من ترك العقدة) ئەمه سزای ئەو كەسەیه لەكۆمەڵ تار بووە ٥ فەرمانڕەوایی وڵات ٥ زمان گیران‌و لاڵی كه زمان وەكوو پێویست ناتوانێ وشەو ڕستەكان دەربڕێ، قورئان لەسەر زمانی حەزرەتی موسا دەفەرموێ: ﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي، يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾ ٥ هەرچی ئادەمیزاد خاوەنداری بێ وەكوو خانو و بەرەو زەوی‌و زارو كاڵا ٥ زەوییەك لەوەڕی زۆرو درەختی لێ بێ ٥ دەگوترێ: (عَشِّ إبلكَ بتلك العُقدَة) وشترەكەت لەو پارچه زەویەدا بلەوەڕێنه ٥ هەروا وشەی (عُقدَة) بە مانا چەسپان‌و دامەزران‌و بڕانەوەو بڕیاردان دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَلاَ تَعْزِمُواْ عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىَ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ﴾ ٥ دەشگوترێ: (تَحَلَّلَت عُقَدُهُ) ڕقی نیشتەوە.

العُقدَةُ النفسية: تەنگەژەیەك تووشی ژیانی هەندێ ئادەمیزاد دەبێ سەردەكێشێ بۆ تێكچوونی دەروونی.

العَقَدَةُ: بنكی زوبان، ئەستورایی زوبان

العَقَّادُ: بەمانا زێدە ڕۆیی له گرێدان دا دێ ٥ دەزوو ڕێس، دەزوو فرۆش.

العَقِیدُ: له بواری شلەمەنیدا مەبەست شلەمەنی خەستە ٥ پلەیەكی

سەربازیە لە نێوان پلەی (مقدم)و عەمید دا.

العَقیدةُ: بیرو باوەڕ کە بگاتە پلەی دڵنیایی‌و خاوەن باوەڕەکە شك‌و گومانی تێدا نەمێنێ ◊ لە بواری ئاییندا بریتییە لە بیرو باوەڕ بەبێ کردار وەکوو بڕاوابوون بە هەبوون‌و تاك‌و تەنهایی خودا ◊ ناردنی پێغەمبەران ◊ (ك: عقائد).

العنقود: هێشوە ترێ‌و شتی وا.

المُعتَقَدُ: بەمانا (العقیدة)دێ.

المَعقِدُ: شوێنی گرێبەست ◊ شوێنی گرێ ◊ دوخینی دەرپێ‌و شتی وا.

المُعَقَّدُ: هەرشتێك زۆر پڕگرێ‌و گۆڵ بێ فۆرت‌و چورتمی زۆربن ◊ قسەی پڕ توێکڵ‌و گرێ‌و گۆڵ.

المُعَقِّدُ: جادوباز، ئەو کەسەی گرێ لەشت دەداو فوی لێ دەکا.

عَقَرَت المرأة والرَّجلُ عَقراً وعُقراً: ژن‌و پیاوەکە نەزۆك بوون منداڵیان نەبوو ◊ (فهو وهي عاقر).

عَقَرَ النخل عَقراً: دارخورماکەی لەسەرەوە بڕی.

عَقَرَ الإبلَ: قاچێکی حوشترەکەی بڕیەوە بۆئەوەی بکەوێ‌و بتوانێ سەری ببڕێ.

عَقَرَ الحیوان: ئاژەڵەکەی سەر بڕی.

عَقَرَ السرجُ والرحلُ الظَّهرَ: زین‌و کورتانەکە پشتی وڵاخەکەی برینداركرد.

عَقَرَ الکلبُ الولدَ: سەگەکە منداڵەکەی گەست.

عَقَرَ الرجلُ عن حاجته: پیاوەکەی لە نیازو مەبەستەکانی لادا لێی مەنع کرد.

عَقِرَ الرجلُ عَقراً: پیاوەکە لە شوێنی خۆی مایەوە پاش‌و پێشی نەکرد، چونکە ترساو حەبەسا، هەروەکوو قاچی بڕابێ.

عَقِرَت المرأة عَقاراً: ئافرەتەکە منداڵی نەبوو.

عَقُرَتِ المرأةُ عُقراً: ئافرەتەکە نەزۆك بوو ◊ دەگوترێ:

عَقُرَ الرجلُ: پیاوەك نەزۆك بوو.

عَقُرَ الأمرُ: کارەکە سەرئەنجامی نەبوو.

أعقَرَ الرَّحلُ والسرجُ الظَّهرَ: کورتان‌و زینەکە پشتی وڵاخەکەی بریندار کرد.

أعقَرَ اللهُ رحم المرأةِ: خودا منداڵدانی ئافرەتەکەی تووشی دەردێك کرد توشی نەزۆکی بوو.

عاقَرَ الخمرَ: هۆگری ئارەق خواردنەوە بوو وازی لێ نەهێنا.

عاقَرَ فلاناً: پێشبڕکێی لەگەڵ فلاندا کرد لە حوشتر سەربڕیندا بۆ خۆدەرخستن لەوەدا ئاخۆ کامیان سەخی ترە.

إنعَقَرَ ظهرُ الدابةِ: پشتی وڵاخەکە برینداربوو.
إنعَقَرَ البَعيرُ والفرسُ: حوشترەکە قاچی بڕدرایەوە بە شمشێر.
تَعاقَرَ الرجلان: دوو پیاوەکە پێشبڕکێیان کرد لە حوشتر سەربڕیندا.
تَعَقَّرَ فلان: بەمانا (أعقَرَ)دی.
تَعَقَّرَ ظهر الدابّة: پشتی وڵاخەکە برینداربوو.
تَعَقَّرَ شَحمُ الناقة: بەز و پیوی حوشترەکە کۆبووەوە.
تَعَقَّرَ الغَيثُ: بارانەکە بەردەوام بوو.
تَعَقَّرَ النبتُ: ڕووەکەکە درێژ بوو.
العاقِرُ من الطيور: ئەو باڵندەیەیە کە پەڕو پۆڵی تووشی نەخۆشی دەبن ناهێڵێ باش بڕوێن ◊ هەروا وشەی (العاقِر) ناوە بۆ ڕووەکێك لە هێڕی (المركبة) ڕەگەکانی لە بواری دەرمان سازیدا بەکار دەهێندرێ، ئەم ڕووەکە لە وڵاتی ئەفریقیا زۆرە.
العَقارُ: زەوی‌و خانوبەرە ◊ موڵکی نەگوێزراوە ◊ (ك: عقارات).
العَقارُ الحُرُّ: موڵکی پاڵفتەی وەها ساڵانە بەری خۆی بدا.
العَقارُ: لەهەموو شتێکدا جۆری باشییەتی.
العُقارُ: شەراب ◊ لە هەموو شتێك جۆری باشی.
العَقرُ: شوێنکە، شوێنەوار وەکوو شوێنکەی پەتی بەستنەوە بەقاچی وڵاخ‌و شتی واوە ◊ بناغەی هەموو شتێك ◊ هۆبەی گەڵ‌و هۆز.
العُقرُ: بناغەی هەموو شتێك ◊ ناوەڕاستی خانو ◊ هۆبەی گەڵ‌و هۆز ◊ لەوەڕی باش ◊ مارەیی ئافرەت ئەگەر بە شوبهەو هەڵە خرایە پەردەی بوکیەتییەوە ◊ جوانترین دێڕەشیعری چامەشیعر ◊ (ك:أعقار) ◊ (بيضة العُقر) یەکەم هێلکەی مریشك کە دەیکا.
العُقُرُ: سەرەتای ئاگر، یەکەم دەستە چیلەی ئاگر کە لەوەوە ئاگرەکە بەهێز دەبێ‌و بڵێسە دەسەنێ ◊ دەرمانێکە دەبێتە هۆی دروست بوونی زاروك لە منداڵداندا ◊ (ك: اعقار).
العُقرَةُ: نەزۆکی.
العُقَرَةُ: جۆرە موورویەکە ئافرەت هەڵی دەگرێ بۆئەوەی سکی نەبێ، ئاوس نەبێ ◊ دەگوترێ: (إمرأة عُقَرَة) ئافرەتێکە منداڵدانی نەخۆشەو منداڵی تێدا دروست نابێ.
العَقّارُ: ئەو کەسەی زۆر حوشتر

سەربڕێ ٥ ئەو گژو گیاو کەرەستانەی دەرمانیان لێ پێک دەهێندرێ ٥ (ك: عقاقیر).

ألعَقُورُ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (عاقر)دێ ٥ دەگوترێ: (کلب عقور) سەگی دڕو مێنگر ٥ (ك: عُقُرٌ).

ألعَقِيرُ: سەربڕاو ٥ (ك: عقری) پیاوێك کە نەزۆك بێ منداڵی نەبێ.

العَقِيرةُ: سەر بڕواو لە نێچیرو ئاژەڵی تر ٥ قاچی بڕدراوە ٥ دەنگ ٥ (ك: عقائر).

عَقَرَبَ المكانُ والأرضُ: شوێنەکە، زەویەکە دووپشکی زۆری بوو.

العَقرَبُ: دوپشك؛ پڕۆیەکە لە پێری (عەنکەبیات)و ژەهرداره.

عَقرَبُ البحر: جۆرە ماسیەکی دەریاییەو سەری گەورەیەو بەسەر پشتیەوە زێدە باڵو گەندەمۆ هەن، بڕێکیان ژەهراوین ٥ بورجێکە لە بورجەکانی ئاسمان ٥ سێرمە چەرمو ڕایەڵە چەرمی نەعلە کە قاچی تێ دەگرێ ٥ هەڕەتی سەرمای زستانو کوشندەی ٥ (ك: عقارب).

العَقَارِبُ: فیتنەو فیتنەجۆ.

عَقرَبا الساعة: دووکلکی کاتژمێر ٥ یەکیان سەعاتو ئەوەی تریان دەقیقە مەزندە دەکا.

العَقرَباءُ: دوپشکە مێیە.

العَقرَبةُ: بەمانا (العقرباءُ)دێ ٥ ئاسنێکی سەر گۆچان بە زینو کەژاوەو کورتانەوە هەڵدەواسرێ بۆئەوەی دێمکەو شتی وای پێدا بکرێ.

العُقرُبانُ: دوپشکە نێرە.

المُعَقرَبُ: شتی چەماوەو گۆچانی ٥ ئادەمیزادی تێکسمڕاوو کەتەو زەبەللاح.

عَقَصَت المرأة شَعرهَا: ئافرەتەکە پرچو قژی خۆی گورزە گورزە کردنو لولی کردنو گرێی دان بۆئەوەی بار بەشکاوەیی‌و پەرێشانی بگرنو ئەمجار کردنیەوە، نالی دەڵێ:

﴿ئەزدەهای زولفت لەدەوری گەنجی حوسنت حاریسە
حەلقە حەلقە چین بەچین سەرتا بەخواری گرتووە.﴾

یان قژی هەڵوێزنینو سەرە داوی قژەکانی بردەوە بۆلای بنکە کانیانو وەك هەنار خڕی هەڵدانو لەپاشەسەری یان لە تۆقەسەری بەستنی.

عَقِصَ أمرَه: کارەکەی خوارکردو لەڕێڕەوی خۆی لایدا ٥ چەواشەی کرد.

عَقِصَ التَّيسُ ونحوه عَقَصاً: نێرییە قەرەکە شاخی بۆ دواوە کەوانە بوونەوە.

عَقِصَت أسنان الرجلِ: ددانی پیاوەکە بۆ ناو دەمی خواربوونەوە.

عَقِصَت أصابِعُهُ: پەنجەی پیاوەکە

سواری یەکدی بوون.
عَقِصَ الرجلُ: پیاوەکە بەخیل‌و رژد بوو، ڕەوشتی ناشیرین بوو.
عَقِصَت الدابةُ: ولاخەکە لەکاتی لێخوڕین دا لەباتی ئەوەی بەرەو پێش بڕوا پاشەو پاش کشایەوە ◦ (فهو اعقص وهي عقصاء) (ك: عُقُصٌ).
ألعِقاصُ: دەزوییەکە سەری پرچی پێ دەبەستری (ك: عُقُصٌ).
العَقِصُ: ملەگەدە ◦ لمبەلانێکی قەبارە بەستو کە ڕێگای پێدا ڕۆشتنی نەبێ.
العِقصَةُ: کۆمەڵە قژو پرچی هەڵوێزنراو وکۆکراوەن لە پشتە سەر یان لە تۆقەسەر (ك: عِقَصٌ وعقاص).
العُقصَةُ: گرێی شاخی ئاژەڵ ◦ (ك: عُقَصٌ).
العَقَصَةُ: کۆمەڵە لمبی قەبارە بەستووە کە ڕێگای تێدا نەبێ.
العَقِيصُ: رژدو دەست قوچاو تەبیات زبرو ڕەوشت ناشیرین.
العُقَيصاءُ: گەدە بچکۆلەی نووساو بەگەدە گەورەوە.
العَقِيصَةُ: بەمانا (ألعِقصَةُ)دێ ◦ (ك: عقائص وعِقَاصٌ).
ألمِعقاصُ: مەڕی شاخ خوارو خێچ.
ألمِعقَصُ: تیری خوار ◦ مقەست ◦ (ك: معاقص).
عَقعَقَ العَقعَقُ: قەلە ڕەشەکە قڕاندی.
ألعَقعَقُ: باڵندەیەکە لە پێری قەلەڕەشە دەندوك درێژو کلك درێژە، عەرەب بەنیشانەی نەگبەتی دەزانن.
العَقعَقَةُ: دەنگی قەلە ڕەشە، قڕە قڕی قەلەڕەشە ◦ دەنگی کاغەزی تازەو قوماشی تازە.
عَقَفَ الشَّيْءُ عَقفاً: لاری کردەوە، خواری کردەوەو چەماندیەوە.
عُقِفَتِ الشاةُ: مەڕەکە تووشی نەخۆشی عوقاف بوو.
عَقَّفَهُ: بەمانا (عَقَفَهُ) دێ.
إنعَقَفَ الشَّيْءُ: شتەکە چەمایەوە، خوار بۆوە.
تعَقَّفَ الشَّيْءُ: بەمانا (إنعَقَفَ)دێ.
الأعقَفُ: چەماوەو خوارەوەبوو ◦ دەگوترێ: (عود أعقَفُ) داری چەماوە، ئاسنی چەماوە ◦ (ظَبيٌ أعقف القرون) ئاسکی شاخ چەماوە.
ألعُقافُ: نەخۆشیەکە تووشی چوارپەلی مەڕوبزن دەبێ‌و قاچی خوار دەبن.
العَقفاءُ: ئاسنێکە سەرێکی خوارکراوەتەوەو شتی پێ کێش دەکرێ.

العُقّافَةُ: دارێکه سەرێکی چەماوەتەوە شتی پێ کێش دەکرێ.

ألَمعقوفُ: (الصليب المَعقوف) صەلیبی چەماوە ٥ ئەم شێوە صەلیبە ✠ شیعارو ئارمی نازیەکان بووە ٥ (القوسان المَعقوفان [ ]): لەبواری چاپەمەنیدا ئەو زانیاریەیان تێدا دەنووسرێ کە لەدەقە ئەصلیەکە زیادە

عَقَت أنثى الحيوان عَقَقاً وعِقاقاً: ئاژەڵە مێیەکە ئاوس بوو.

عَقَّ البَرقُ عَقّاً: بروسکەکە دەرکەوت.

عَقَّ فلان: فلانکەس موی پێشەسەری منداڵە تازە لەدایك بووەکەی تاشی بۆئەوەی عەقیقەی بۆ بکا.

عَقَّ القوم بسهم: خەڵکەکە تیریان بە ئاسمانەوە نا، ڕەوەو حەوا تیریان هاویشت وەکوو نیشانەیەك بۆ ڕازیبوون بەخوێن وەرگرتنو خوێن بەستنی کوژراوەکەیان، واتە: ڕازی بوون لەجیاتی ئەوەی بکوژ بکوژنەوە خوێن وەرگرن.

عَقَّ عن ولده: ئاژەڵێکی سەربڕی لە ڕۆژی حەوتەمی لەدایك بوونی منداڵەکەیدا، حەوتمی بۆکرد.

عَقَّ ثوبَهُ: قوماشەکەی دادڕی.

عَقَّت الريحُ السحابَ: بایەکە هەورەکەی کردەوەو بارانی لێ باراند.

عَقَّ أباه عَقاً وعُقوقاً: ئەزیەتی باوکی داو سوکایەتی پێ کردو چاکەی لەگەڵ نەکرد ٥ (فهو عَقٌّ وعاقٍ وعَقوق).

عَقَّ رحِمَهُ: سیلەی ڕەحمی بڕی پەیوەندی خزمایەتیو کەسایەتی پچڕاند.

أعقَّت النخلة أو الكرمة: دارخورماکە یان دار مێوەکە قوناریان دەرکرد واتە: ئەمامو لقی تر لە بنکەکەیان سەریان هەڵدا.

أعَقَّ فلان: فلانکەس بەرامبەر دایكو باوکی خراپەی کرد یان ئەزیەتی باوکیو دایکیو کەسانی تری دا.

أعَقَّتِ المرأةُ: ئافرەتەکە لەسکی دا منداڵەکەی قژی لێ ڕوا.

أعَقَّ الماءَ: ئاوەکەی تاڵ کرد.

عاقَّةُ: پێچەوانەی ئەو جولایەوە.

إعتَقَّ السَّحابُ: هەورەکە بارانی باراند.

إعتَقَّ المُعتَذِرُ: پاساو هێنەرەوە کە درێژەی دا بەپاساو هێنانەوەکەی زێدە ڕۆیی کرد لەوبارەوە.

إعتَقَّ فلان السيفَ: فلانکەس شمشێری ڕاکێشا ڕوتی کرد.

إنعَقَّ الثوب والغبارُ والسحابُ: قوماشەکە دڕا، تەپوتۆزەکە ڕەویەوە، هەورەکە کەلێنی

تێکەوتو خۆی سوك کرد.

إنعَقَّ البرقُ: هەورە بروسکەکە لەهەورەکەدا بڵاو بۆوە.

إنعَقَّ الوادي: شیوەکە قوڵ بوو.

إنعقّت العقدةُ: گرێکە توند بوو.

العُقاقُ: ئاوی زۆر تاڵو تفت.

العَقُّ: بەمانا (ألعاق)دێ ◊ هەموو درزێك لە لمبەلانو شتی تر ◊ چاڵێکی درێژو قوڵ لە زەوی ◊ ئاوی تاڵ.

العُقَقُ: هەورەبروسکە لە پانتایی هەوردا کەوەکوو شمشێری بریسکەدار شوعلەی درێژبێتەوە ◊ منداڵێك ئەزیەتی باوكو دایکی بدا.

العِقانُ: (عِقان الکروم والنخیل) ئەو قونارو دەومنانەی لە بنکی دار مێو و دارخورما دێنە دەر.

العَقَّةُ: چاڵێکی قوڵ لە زەوی ◊ هەورە بروسکە کە بە پانتایی ئاسمان درێژ دەبێتەوە.

العَقوقُ: ئاژەڵی ئاوس ◊ (الأبلق العقوق) دەونەی شتێکە کەنەبێ وەکوو تەیری عەنقاو شاری جابولقا ◊ چونکە (الأبلق) بە ئەسپی نێر دەگوترێ دیارە ئەسپیش ئاوس نابێ ◊ دەگوترێ: (کلفتني بیض الأنوق والأبلق العقوق) داوای هێلکەی حوشترو ئەسپی ئاوسم لێ دەکەی ◊ (ك: عُقُقٌ وعِقاق).

ألعُقُقُ: دوژمنی دوور ◊ ئەوانەی قەتعی سیلەی ڕەحم دەکەن.

العَقيقُ: ئاقیق، بەردێکی سوورە لەگەڵ ئاڵتون بەکاردێ بۆ خشڵ، ئەم جۆرە ئاقیقە لە وڵاتی یەمەنو کەنارەکانی دەریای سپی ئاوەڕاست دەست دەکەون ◊ شیوی قوڵ کە ئاو لە کۆندا دایبڕیبێو بووبێتە چەم ◊ موی بێچو کەلەسکی دایکیدا لێی ڕوابن.

العَقيقَةُ: موی سەری بێچو کە لەسکی دایکیدا لێی ڕوابن ◊ حەیوان سەربڕین بۆ ڕۆژی حەوتەمی لەدایك بوونی منداڵ (حەوتم) ◊ ڕوناکایی هەورە بروسکە کە بۆ ماوەیەکی کەم لە ئاسماندا دەمێنێتەوە ◊ شیوی درێژی قوڵ لەزەویدا ◊ (ك: عقائق).

العَقائقُ: شمشێری بریسکەدار کەوەکوو هەورە بروسکە درەوشانەوەی لێ بەدی دێ ◊ دەگوترێ: (سَلّو عقائق کالعقائق) ◊ شمشێر لەکالان راکێشن وەکوو بروسکە بریسکەیان بێ.

عَقَلَ عَقلاً: شتەکانی وەکوو حەقیقەتی

خۆیان زانی.

عَقَلَ الغلامُ: منداڵەکە پێگەیی‌و چاکەو خراپەی لێك جیاکردەوە ٥ دەگوترێ: (ما فعلت هذا مذ عقلت) لەوەتای دەست‌و دوی خۆم ناسیوە شتی وام نەکردووە.

عَقَلَ الیه عَقلاً وعقولاً: پەنای پێ بردو خۆی تێدا قایم کرد.

عَقَلَ الظلُّ عقلاً: سێبەرەکە هەڵکشانەوەو کۆبوونەوە لەکاتی نیوەڕۆدا.

عَقَلَ الشَّیْءَ: شتەکەی وەکوو حەقیقەتی زانی.

عَقَلَ البعیرَ: دەستی حوشترەکەی بە ئەستورایی پشت ئەژنۆیەوە بەحەبل شەتەك دا بۆئەوەی بەبیخ دراوی بمێنێتەوە.

عَقَلَ الرجلَ: پاشقولی هێنایە پیاوەکەو بەزەویدا دا.

عَقَلَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی لە پێویستیەکانی مەنع کرد.

عَقَلَ القتیلَ: خوێنی کوژراوەکەی دا.

عَقَلَ الدَّواءُ البطنَ: دەرمانەکە سکچوونەکەی ڕاگرت دوای ئەوەی کابرا سکی دەچوو سکچوونەکەی ڕاوەستا.

عَقَلَ فلان فلاناً عَقلاً: فلانکەس لە فلان عاقڵتر بوو.

عَقِلَ البعیرُ ونحوه: حوشترەکە قاچی تێك گیران قاچی لێك دان فەیزەن بوو ٥ (فهو أعقَل وهي عقلاء).

عاقَلَهُ: لە عەقڵ‌و ئەزموونـدا پێشبڕکێیان کرد.

عَقَّلَ الکرمُ: دارمێوەکە بەرسیلەی دەرکرد.

عَقَّلَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی لە پێداویستیەکانی مەنع کرد.

عَقَّل فلاناً: فلانکەسی ئاقڵ کرد.

إعتَقَلَ بَطنُهُ: گەدەی گیرا، سکچونی نەما.

أُعتُقِلَ لِسانُهُ: زمانی گیرا.

إعتَقَلَ من دم فلان: لەجیاتی خوێنی فلان ماڵی وەرگرت.

إعتَقَلَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی لە پێداویستیەکانی مەنع کرد.

إعتَقَلَ الشرطة المُتَّهمَ: پۆلیس تۆمەتبارەکەی گرت، بەندی کرد بۆئەوەی دادگایی بکرێ.

إعتَقَلَ الدواء بَطنَهُ: دەرمانەکە سکی نەخۆشەکەی لە ڕەوانی ڕزگار کرد.

إعتَقَلَ فلاناً: پێپیلکەی هێنایە قاچی فلان‌و بەعەرزیدا دا.

إعتَقَلَ الرِجلَ: قاچی نوشتاندەوە خستیە سەر کلێجەی.

إعتَقَلَ فلان رُمحَهُ: شمشێرەکەی خستە نێوان قاچی‌و زینەکەوە.

تعاقَلَ الرَّجلُ: پیاوەکە خوێنەکەی خستە سەرخۆی.

تعاقَلَ القوم دم القتيل: خەڵکەکە لەناو خۆیاند پارەی خوێنی کوژراوەکەیان دا.

تَعَقَّلَهُ عن حاجته: پێداویستیەکانی لێ مەنع کرد.

تَعَقَّلَ البعيرَ: دەستی حوشترەکەی هەڵبەست بۆئەوەی بەیخ دراوی بمێنێتەوە.

تَعَقَّلَ الرَّجلَ: قاچی نوشتاندەوەو خستیە سەر سمتی.

العاقِلُ: زیرەك‌و هەستیارو بەئاگاو عاقڵمەند ٥ (ك: عُقّال، وعقلاء) (وهي عاقل وعاقلة وهن عواقل) ٥ ئەو کەسەی پارەی خوێنبەستنەکە دەدا ٥ (ك: عاقلة)

عاقِلةُ الرجل: خزم‌و کەسی پیاو ئامۆزاو بن ئامۆزاو بەرەو خوارتریش ئەوانەی هاوبەشی دەکەن لەخوێن دانەکەدا.

العاقولُ: ڕوەکێکە چقلاویە، پەل‌و پۆپەکانی دەبنە چقلی درێژ، گوڵەکانی سورن لەبەهاردا دەپشکون، بەرێکی ڕەقی هەیە لە شیو و دۆڵ‌و چۆڵەوانی دەڕوێ ٥ خۆشترین لەوەڕی حوشترە ٥ هەروا ناوە بۆ زەویەکی درکەو پڕ شیو و دۆڵ‌و ڕێگا نادیار ٥ کاروباری شێواو ٥ (ك: عواقيل).

ألعِقالُ: ئەو حەبلەی حوشتری پێ دەبەسترێتەوە ٥ جوانوە حوشتر ٥ (عِقال المِئِين) لەلای عەرەبەکان بەکەسێکی خانەدانی وا گوتراوە کە دیل کرابێ دووسەد حوشتری بۆ دراوە بەفیدیە ٥ پارچە بادراوێکە لەخوری یان لە ئاوریشم کرابێتە عەگاڵ‌و لەسەر گۆترەوە لەسەر بنرێ ٥ گۆترەو عەگاڵ بەزۆری عەرەب دەیکەنە پۆشاکی سەر.

ألعُقّالُ: گرژبوونی ماسولکەو دیاردەیەکی ئێش‌و ئازاری ماسولکەیە و سەردەکێشێ بۆ وەستانی جم‌و جۆڵی کاتی لەهەندێ ئەندامی جەستەدا ٥ دەشگوترێ: (داء ذو عُقّال) دەردێکی درێژ خایەنەو چاکبوونەوەی نیە.

العُقيلي: بەرسیلە.

العَقلُ: ئاوەز ٥ پێچەوانەی غەریزەیەکە کە ئیختیاری نیە ٥ هەربۆیە دەگوترێ: (ألإنسان حيوان عاقل) ئادەمیزاد گیانلەبەرێکی عاقڵمەندە ٥ ئەو هێزە نادیارەی ئادەمیزاد بەهۆیەوە بیردەکاتەوە

بەڵگە دەهێنێتەوە، تەصەوەرو تەصدیق ڕێك دەخا ٥ ئەو هێزەی چاكەو خراپەو جوان و ناشیرین لێك جیادەكاتەوە ٥ خێرو شەڕ دیاریدەكا ٥ حەق و بەتاڵ لێك هەڵدەهاوێژێ ٥ هەروا بەمانا: دڵ، خوێن، قەڵاو پەنادێ.

العُقْلَةُ: ئەوەی شتی پێ دەبەسترێتەوە وەكو زنجیرو گوریس و حەبل و شتی وا ٥ لە بواری وەرزشی جەستەییەوە بریتییە لە پارچە دارێك، ئاسنێك لەنێوان دوو حەبلی بەستراو بەشتێكی زوور خۆیەوە ٥ لولەیەكی قەفەزاژە كەبكەوێتە نێوان دوو گرێی لولە ژاژەكەوە ٥ لەبواری نەمامو شەتڵ ناسیدا لقێكە لەدرەخت جیادەكرێتەوەو دەنێژرێ، وەكوو تولە مێوو لقە هەنجیرو شتی وا.

العَقُولُ: بۆ زێدە ڕۆیی لەماناى (عاقل) دێ ٥ دەرمانێكە سكچوون ڕابگرێ ٥ لەبواری پزیشكیدا هۆكارێكە ئەنسیجەكان وێك بێنێتەوە ٥ یان ئیفرازات بوەستێنێ ٥ یان نەزیفو شتی وا بوەستێنێ.

العَقِیلَةُ: خانمی ماڵو كەژاوە نشین ٥ ژنی ڕەنگ ژن و خان و مان ٥ گەورەی گەل و هۆز ٥ (ك: عقائل).

المُعْتَقَلُ: بەندیخانە، شوێنی بەندكردن.

المَعْقِلُ: پەناو قەڵاو شورە ٥ (ك: مَعاقِل)

عَقَمَت المرأة والرجلُ عَقماً وعُقماً: ژن و پیاوەكە نەزۆك بوون ٥ جۆرە نەخۆشیەكیان پێوە بوو كە ڕێگر بوو بۆ دروست بوونی منداڵ لە منداڵداندا.

عَقَمَ اللهُ الرجلَ والمرأةَ عَقیماً: خودا ژن و پیاوەكەی نەزۆك كردن منداڵیان نەبوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا﴾.

عَقِمَ عَقَماً: بەمانا (عَقَمَ)دێ ٥ (فهو عقیم وهي عقیم) ٥ (ریح عقیم) بای بێ باران ٥ (یوم عقیم) ڕۆژی بێ هەوای سازگارو خۆش ٥ (عقل عقیم) عەقڵی بێ خێر.

عاقَمَهُ: كێشەی لەگەڵ دا كردو حەنەحەبەشەی لەگەڵدا نایەوە ٥

عَقَّمَ الشَّيءَ: تەعقیمی شتەكەی كرد، هەرچی بەكتریاو میكرۆبی تێدا بوو لەناوی برد.

العُقامُ: دەگوترێ: (یوم عقام) ڕۆژگاری سەخت و ناخۆش كەس وەسەر كەسی ناپرژێ ٥ (داء عقام) دەردی درێژ خایەن كە چاك بوونەوەی لێ نەبێ.

العَقامُ: بەمانا (العُقام) دێ ٥ پیاوێك منداڵی نەبێ.

العُقْمُ: نەزۆكی، نەخۆشیەكە دەبێتە بەربەست لە دروستبونی منداڵ، جا نەخۆشیەكە لە ژنەكەیە یان لە پیاوەكەیە یان لە هەردووكیانە.

العَقَنقَلُ: شیوی قوڵو گەورە ٥ تەپۆڵكە لمبەلانی یەككرتوو.

عَقَا الرجلُ: پیاوەكە بیری هەڵكەندو لەقەراغیەوە ئاوی تێ چوو بەنارەحەتی ئاوی لێ هەڵدەگۆزرێ.

عَقَا فلان الأمرَ: فلانكەس كارەكەی پێ ناخۆش بوو.

عقي المولودُ عَقياً: منداڵە تازە لەدایك بووەكە پیسایی ناوسكی دەردا.

أعقى الشَّيءُ: شتەكە تاڵ بوو.

أعقى فلان الشَّيءَ: فلانكەس شتەكەی تف دایەوە لەبەر تاڵی بۆی قوت نەچوو.

عقَّى الطائرُ: باڵندەكە زۆر بەرز فڕی.

عقَّى المولودَ: خواردنێكی دایە منداڵەساواكە پیسایی ناوگەدەی فڕێدایە دەر.

إعتقَى الرجل: پیاوەكە بیری هەڵكەند ئاو لە قەراغیەوە ڕژایە ناوی.

إعتقى فلان: فلانكەس چووە ناو قسەو لەمزۆر باسو خواس دوا.

العَقَاةُ: شوێنی بەرفراوان لەبەردەم ماڵ یان لەدەورو بەری ٥ (ك: عَقاً).

العَقوَةُ: بەمانا (ألعَقاة)دی ٥ (ك: عِقاءٌ).

العِقيُ: پیساییەكە لەگەدەی منداڵی تازە لەدایك بوو دێتە دەر ٥ (ك: أعقاء).

ألعِقيانُ: زێڕی كۆبوەوە لە كانەكەیدا، زێڕی بێ خشتو خۆڵ، زێڕی پاڵفتە.

عَكَبَ عكوباً: پاڵەپەستۆیان كرد ٥ دەگوترێ: (عكب الناسُ) خەڵكەكە كۆبوونەوەو پاڵەپەستۆیان كرد.

عَكَبت القِدرُ: مەنجەڵەكە بوخاری بەرز بۆوە.

عَكِبَ فلان عَكباً: فلانكەس جەستەو قەبارەی كەتەو زەبەللاح بوو ٥ پەنجەكانی لێك نزیكبونو سواری یەكتر بوون (فهو أعكب وهي عكباء).

عَكَّبَتِ النارُ: ئاگرەكە دوكەڵی كرد.

إعتَكَبَ الغبارُ: تەپوتۆزی هەڵساند.

تَعَكَّبَتهُ الهموم: خەمو خەفەت لێی كۆبوونەوە.

العُكابُ: تەپو تۆز ٥ دوكەڵ ٥ هەڵمی مەنجەڵو دیزەی پڕ لەخواردەمەنی ٥ هەرمتی كولانی مەنجەڵە كێشت.

العَكوبُ: تەپو تۆز ٥ كەنگر.

عَكَدَ اليه عَكداً: پەنای بۆ برد.

عَكَدَ الأمر فلاناً: كارەكە بۆ فلانكەس مەیسەر بوو.

عَكِـدَ الـبعيرُ والـضَّبُ عَكَـداً: حوشـترەکە قەڵەو بوو گۆشتی توند بوو.

أعكَدَ اليهِ: پەنای بۆ برد.

إعتَكَدَهُ: پێوەی نووسا، لەگەڵیدا بوو لێی دانەبڕا.

إسـتَعكَدَ الـبعيرُ والـضبُّ: بـەمانا (عَكِدَ)دێ.

إستَعكَدَ الطائرُ والضبُّ: باڵندەکە یان بزن مژەکە خۆی شاردەوە لەترسی ئەوەی باڵنـدەی وەکـوو بـازو داڵاش پەلاماریان بدەن.

إستَعكَدَ الماءُ: ئاوەکە ڕاوەستا.

العُكـدَةُ: بنکـی کلـك‌و بنـی زوبـان ٥ هێزو توانا ٥ کون‌و لانەی بـزن مـژە ٥ پەڕێـکە نـانی پـێ کـونج کـونج دەکرێ.

المَعكـودُ: نیـشتەجێی بـەردەوام ٥ خۆراکی هەمیشەیی ٥

عَكَرَ عَكراً وعكوراً: گەڕایەوە ٥ دەگوترێ: (عکـر علـى الـشيئ) گەڕایـەوە بۆسـەر شتەکە.

عَكَرَ عليه الزمـان بخـير: ڕۆژگـار بـەخێرو بێرەوە گەڕایەوە سەری.

عَكَـرَ بـه بعيرُهُ: بـە سواری حوشترەکەی گەڕایەوە بۆ لای مـاڵ‌و منـداڵ‌و خـزم‌و کەس‌و کاری ٥ (فهو عاكر وعَكّار).

عَكِرَ المـاءُ: ئاوەکـە لێڵ بـوو ٥ دەگـوترێ: (فلان يصطاد في الماء العكـر) فلانکـەس لـەناوی لـێڵ‌و قـوڕاودا ماسـی دەگـرێ، ڕاودەکـا ٥ سـود لـە پـشێویی کاروبـار وەردەگرێ.

أعكَـرَ الرجـلُ: پیاوەکـە جەڵەبـە حوشتری هەبوو.

أعكَرَ السنامُ: دوگـی حوشـترەکە بـەزی زۆر بوو.

اعكَرَ الليلُ: شەو تـاریکی زرینگایـەوەو چڕبووە.

أعكَرَ الشَّيئَ: شتەکەی لێڵ کرد.

عَكَّرَ الشَّيئَ: بەمانا (أعكَرَهُ)دێ.

إعتَكَرَ فلان: فلانکـەس هـات‌و ڕۆیـی ٥ ڕوی تێـکردو پشتی تێکرد.

إعتَكَرَ علـى الـشَّيئ: گەڕایـەوە بۆسـەر شتەکە.

إعتَكَـر القـوم في الحـرب: خەڵـکەکە لەشەڕدا تێـکەڵاو بوون.

إعتَكَرَ الشَّيئَ: شتەکەزۆر بوو کۆبوەوە.

إعتَكَـرَ الليـلُ: شـەو زرینگایـەوەو تاریکیەکەی چڕ بۆوە.

إعتَكَرَت الريحُ: ڕەشـەباکە تـەپ‌وتۆزی هێنا.

إعتَكَـرَ الـشبابُ: گـەنجی مایـەوەو بەردەوام بوو زوو پیر نەبوو.

تعـاكر القـوم: خەڵـکەکە لەشـەڕدا تێـکەڵ بوون.

اَلعَكَرُ: جەڵەبە حوشتری زۆر.

اَلعِكرُ: ئەصلو بنەما، دابو نەریت.

اَلعَكَـرُ: خـاكو زەوی كـشتوكاڵی ٥ بەجێماوو بنزیلی هەرشتێك بێ.

اَلعَكَرَةُ: جەڵەبە حوشتر، بنی زوبان ٥ (ك: عَكَرٌ).

اَلعِكـرِشُ: ڕوەكێـكی كراوەیـەو پـەل دەهاوێ ٥ لەشوێنی تـەڕو شـێداردا دەڕوێ گەڵاكـــەی درێژكۆڵـــەو گوڵەكەی سونبوولیە.

عِكرِمِ اللیل: تاریكایی شەو.

العِكرِمَةُ: كۆتـرە مێ.

عَكَـزَ بالـشیئ عَكـزاً: شـوێن شـتەكە كـەوتو كـردی بـە ڕێ نیـشاندەری خۆی.

عَكَـزَ علـی عُكازَتِـهِ: خـۆی بەسـەر گاڵۆكەیدا دا.

عَكَزَ الرُّمحَ: ڕمبەكەی لەزەوی چەقاند.

تَعَكَـزَ علـی عُكازتـه: خـۆی بەسـەر گاڵۆكەكەیدا دا.

عَكَـزَ قوسَـهُ: كەوانەكـەی كـردە گـاڵۆكو خۆی دا بەسەری.

العُكازَةُ: بەمانا (العُكازُ)دێ.

عَكَسَ الشَّیئَ: شتەكەی پێچەوانە كردەوە هەڵیگێڕایەوە ٥ بەسەر یەكی دا دایەوە ٥ دەشگوترێ: (عكس الكلام) قـسەكەی بە پێچەوانەوە گێڕایەوە.

عَكَـسَ الدَّابَّـةَ: جڵەوی وڵاخەكـەی تونـد كرد، سەری وڵاخەكەی بـۆ دواوە كـێش كرد.

عَكَسَ الراكـبُ الدابـةَ: سـوارەكە جڵـەوی وڵاخەكـــەی كـــێش كـــرد بـــۆ دواوە بۆئەوەی پاشەو پاش بگەڕێتەوە.

عَكَسَ علی فـلان أمـرَهُ: كارەكـەی بەسـەر فلاَنكەسدا دایەوە.

عَكَـــسَ الـــشَّیئَ: شـتەكەی بـۆلای زەوی كێشكردو پەستاوتی.

عَكَسَ الدّابة عَكساً وعكاساً: حەبلێكی لە لوتی وڵاخەكە كـردو بـە دەستێـكیەوە بەستیو بۆئەوەی نەتوانێ جوڵەو بكاو زەلیل بێ.

عَكَـسَ القـضیة: قەزیـەی مەنتیقەكـەی پێچەوانە كردەوە.

عاكَـسَهُ: پێـچەوانەی ئـەو جوڵایـەوەو ڕەدی دایەوە ٥ هەر یەك لەو دووانە پێـشەسەری ئـەوی تریـانی گـرت چنگیان تێك وەرهێنا.

إنعَكَسَ الشَّیئُ: كۆتـایی شـتەكە بەسـەر سـەرەتاكەیدا درایــەوە ٥ لایــەكانی كەوتنــەوە سـەر یـەك ٥ هەڵـەوگێڕ كرایەوە.

العَـاكِسُ: (عـاكس التیـار) ئامێرێـكە گەڕانـــەوەی تـــەیار پێـــچەوانە دەكاتـەوە ٥ بـۆ شـێوەی ڕاوەسـتان ٥

(المفتاح العاكِسُ) ئامێرێکە ڕێڕەوی تەیاری کارەبا پێچەوانە دەکاتەوە لە دائیرەی کارەبایی دا.

العَكسُ: ستەمو ناحەقی ٥ بەستنەوەی ولاخ بەبێ ئالیك بەبێ ئەوەی ئالفی بۆ دابنرێ ببەسترێتەوە ٥ لە زانستی مەنتیقدا گۆڕینو هەڵگەوگێڕ کردنی هەردولای قەزییەیە بۆئەوەی قەزییەکی تری لێ پەیدا بێ لە ڕاستیدا وەکوو قەزییەی پێشوو وەهابێ ٥ لەبواری زانستی بەدیعدا بریتیە لە پێش خستنی بەشێکی کەلامەکە بەسەر بەشێکی تری داو پێچەوانە کردنەوەی، دەگوترێ: (عادات السادات سادات العادات).

ألعَكيسُ: شیر شۆربای بەسەردا بکرێو بخورێتەوە ٥ تولە مێو بەسەر زەویدا بگوێزرێتەوەو بکرێتەوە بەنەمام.

عَكَشَت العنكبوتُ عَكشاً: جاڵجاڵۆکە تەونی ئەنجام دا.

عَكَشَ على الشَّيْءِ: سۆزی بۆ شتەکە بوو.

عَكَشَ الشَّيْءَ: شتەکەی کۆکردەوە.

عَكَشَ الشَّيْءُ: شتەکە وێك هاتەوە چووە ناو یەکەوە.

عَكَشَ الأمرُ: کارەکە قورس بوو ڕاوەستا.

عَكَشَت العنكبوتُ: جاڵجاڵۆکەکە قاچی وێکهێنانەوە بۆ ئەوەی تەومنەکەی بکا ٥ بچنێ.

العَكَاشَةُ و **العُكَّاشَةُ**: جاڵجاڵۆکە.

عَكَصَهُ عَكصاً: ڕەتی کردەوە، گێڕایەوە.

عَكِصَ عَكصاً: ڕەوشتی ناشیرین بوو.

عَكَصَت الدّابَةَ: ولاخەکە پاشەو پاش کشایەوە.

تَعَكَّصَ بە: رژدی پێکرد، لەدەستی دەرنەهات.

عَكَظَ الشَّيْءَ عَكظاً: شتەکەی تاشی، شتی پێدا هێنا ٥ دەگوترێ:

عَكَظَ الأديم بالدِّباغِ: بە دەباغکردن پێستەکەی خۆشکرد.

عَكَظَ خصمهُ بالحجج: بەبەڵگەوە بەرامبەرەکەی بۆڕدا.

عَكَظَهُ في المفاخرة: لە خۆ هەڵنانەوەدا بالادەست بوو بەسەریدا، بەرامبەرەکەی بۆڕدا.

عَكَظَ الدّابةَ: ولاخەکەی حەبس کرد.

عَاكَظَهُ: لەمەبەستەکانی گێڕایەوەو نەیهێشت بەمراد بگا.

عَكَظَهُ عن حاجته: لە پێویستیەکانی لایدا.

تعاكظوا: شیعریان خوێندەوەو خۆیان هەڵنایەوەو شانازیان کرد ٥

شەڕەشمشێریان کرد، مامەڵەو کڕین‌و فرۆشتنیان ئەنجام دا.

تَعَكَّظَ أمره، وعليه أمره: کارەکەی خوارو خێچ بوو گەیشتە بنبەست.

تَعَكَّظَ القوم في مكان كذا: خەڵکەکە لەوێ کۆبوونەوە بۆ ئەوەی بیر لە ئیش‌و کاری خۆیان بکەنەوە.

عكاظ: بازاڕێکی عەرەب بوو لەسەردەمی پێش ئیسلامدا وەرزانە تێیدا کۆدەبوونەوە، شیعریان دەخوێندەوە شانازیان بەخۆیانەوە دەکرد ٥ ئەم بازارە کەوتبوە نێوان (النحلة) و (طائف)ەوە لەیەکەم ڕۆژی مانگی زیلقە عیدەوە دەستی پێ دەکرد تابیستی ئەو مانگە بەردەوام دەبوو.

عَكَفَ في المكان عكفاً وعكوفاً: لەو شوێنە مایەوەو تێیدا جێگیر بوو.

عكف في المسجد: لە مزگەوتدا مایەوە بەنیازی خودا پەرستی.

عَكَفَ على الشّيْءِ: ڕوی لە شتەکە کردو دەستی دایەو وازی لێ نەهێنا.

عَكَفَ القوم حَولَهُ: خەڵکەکە لەدەوری گرد بوونەوە.

عَكَفَ الطيرُ حول القتيل: باڵندەو داڵەکان لەدەوری کوژراوەکە گرد بوونەوە.

عَكَفَ فلاناً على كذا عَكفاً: فلانکەسی لەسەر فلان شت بەندکرد.

عَكَّفَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی لە پێداویستیەکانی مەنع کرد ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ﴾.

عَكَّفَ الشّيْءَ: شتەکەی خوارکرد، چەماندیەوە.

عَكَّفَ الشَّعرَ: قژەکانی گشت‌و گرژ کردنەوە.

عَكَّفَ القوم عن كذا: خەڵکەکەی لەو شتە مەنع کرد.

إعتَكَفَ في المكان: لە شوێنەکە مایەوە.

إعتَكَفَ على الشّيْءِ: لەسەر شتەکە مایەوە، بەردەوام بوو.

تَعَكَّفَ في المكان: لە شوێنەکە مایەوە.

الإعتِكاف: مانەوە لە مزگەوتدا بەنیەتی تاعەت‌و خودا پەرستی.

العَكِفُ: قژی گرژ.

عَكَّ الحرُّ عَكاً: گەرما ڕەویەوەو بایەکەشی خست.

عَكَّ الرجلُ: پیاوەکە جێنشین بوو مایەوە.

عَكَّ بالأمرِ: ئەوەندەی شتەکە دووبارە کردەوە تا لێی ماندو بوو.

عَكَّ فلاناً بالقول: بەرەقی‌و لالوتەوە وەلامی فلانکەسی دایەوە.

عَكَّ فلاناً بشرّ: هێرشی هێنایەوە سەر

فلانكەس، مافی فلانكەسی دواخست ، بەندی كرد.

عَكَّه عن حاجته: لە پێداویستیەكانی لایدا.

عَكَّ فلاناً بالحجة: بەبەڵگە فلانی بۆڕدا.

عَكَّ الحُمیَّ: لەرزوتا توشی فلانكەس بوو كزو لاوازی كرد.

عَكَّ الكلامَ: قسەكەی شی كردەوە.

عَكَّ الحديث من غيره: قسەی فلانی دووبارە كردەوە.

عُكَّ فلان: فلانكەس تای لێ هات ، گەرمی جەستەی زۆر زۆر بوو كاریگەری خراپی خستە سەر تەندروستی.

ألعِكاكُ: هەڕەتی گەرما لەگەڵ خستنی ڕەشەبا ، دەگوترێ: (يوم عِكاك ، ومكان عِكاك).

ألعَكَكُ: بەمانا (ألعِكاكُ) دێ.

ألعَكّ: بەمانا (ألعِكاكُ) دێ.

ألعَكَّةُ: زۆری گەرمیو وەستانی ڕەشەبا ، لەبەلان كە خۆر گەرمی كردبێ ، لەرزوتاو سەرەتای هەڵلەرزین لەكاتی لەرز داگرتندا.

ألعُكَّةُ: هێزەی بچكۆلە بۆ هەڵگرتنی ڕۆن تیایدا ، (ك: عكك وعكاك).

عَكَلَ عليه الأمرُ عَكلاً: كارەكەی لێ تێكچوو لێی گۆڕا.

عَكَلَ فلان في الأمر: فلانكەس ڕای خۆی دەربارەی كارەكە دەربڕی.

عَكَلَ الشَّيْءَ: شتەكەی كۆكردەوە، شتە بلاوەكانی گرد كردنەوە.

عَكَلَ الدّابةَ: دەستی وڵاخەكەی هەڵبەست بۆنەوەی نەتوانێ بڕوا.

عَكَلَ المتاعَ: كالاكانی لەسەر یەكتر ڕیز كردن.

أعكَلَ عليه الأمر: كارەكەی لێ شێوا، لێی گۆڕا.

إعتَكَلَ الرجلُ: پیاوەكە گۆشە نشین بوو، لاكەوت ، شەڕو بەربەرەكانی كرد ، دەگوترێ: (إعتَكَلَ الثوران) دوو كەڵەگاكە شەڕە قۆچیان كرد.

إعتَكَلَ عليه الأمر: بەمانا (عَكَلَ عليه الأمر) دێ.

ألعِكالُ: حەبلێكە دەستی وڵاخی پێ هەڵدەبەسترێ ، حەبلەكە لە زەندی وڵاخەكە دەبەسترێو بە ئەستوراییی دەستیەوە شەتەكی دەدا.

ألعِكْلُ: خوێڕیو پڕوپوچ ، (ك: أعكال).

ألعَوكَلُ: پشتی كۆمەڵە لمب، سەر كۆمەڵە لمب ، پیاوی كورتە بالا كە قاچەكانی لێك دوور كەوتبنەوە ، ئافرەتی گێلو كەودەن.

ألعَركَلَةُ: بەمانا (ألعَوكلُ)دێ.

عَكَمَ عَكماً: قەڵەو بوو.

عَكَمَ فلان: فلانكەس چاوەڕوانی کرد.

عَكَمَ المتاعَ: کالاکەی بەحەبلو شتی وا شەتەك دا ٥ قوماشەکەی بلاو کردەوە شەتەکی خستە ناو و ئەمجار قوماشەکەی بەسەردا دایەوە، واتە: قوماشەکەی لەشتەکەوە پێچا ٥ شتەکەی خستە ناو لایەکی هۆرەکەوە.

عَكَمَ الدّابةَ: ولاخەکەی تەنگ دا ٥ دەمی جەوالو خەرارو گوێنیەکەی بەست.

أعكَمَ فلاناً: یارمەتی فلانکەسی دا لەسەر شەتەك دانی کالاکان.

عَكِمت الدّابةُ: ولاخەکە قەلەو بوو.

إعتَكَمَ القومُ: خەلکەکە بارو بارگەنەیان ڕێکخست بۆئەوەی لەسەر پشتی ولاخەکان شەتەکیان بدەن.

إعتَكَمَ الشّيْئُ: شتەکان کەوتنە سەر یەك.

العِكامُ: ئەو حەبلو گوریسو شتانەی کالایان پێ شەتەك دەدرێ ٥ (ك: عُكُمْ).

العِكمُ: قوماش لاتاو تێرەو هۆرو قەرتالەو شتی وا بەمەرجێ کالایان تێدا بێ ٥ حەبلی بیر، گوریسی بیر ٥ حەبلی ناو هەلکێشان لەبیر ٥ (ك: أعكام)

العَكّامُ: ئەوکەسەی لاتاو لابارەکان لەسەر پشتی ولاخ ڕێك دەخاو شەتەکی دەدا ٥ قەتارچی.

عَكَنَتِ الجاريةُ: چەتیوەکە لوێچی لەگەدەی پەیدا بوون بەهۆی قەلەویەوە.

تَعَكَّنَ البطنُ: گەدەی شورابەی کرد لوێچو لۆچی تێدا پەیدا بوون.

تَعَكَّنَ الشّيْئُ: شتەکە هەندێکی کەوتە سەر هەندێکیو دوو لۆو سێ لۆ بۆوە.

العَكناءُ: ئافرەتی قەلەوی ورگ شۆڕ.

العُكنَةُ: گۆشتی گەدە کە لوێچو لۆچی تێدا پەیدا بوونو چرچەکانی کەوتبنە سەریەك.

عَكِيَت الدّابةُ عَكواً: ولاخەکە لەبەهاردا کەتەو زەبەللاح بوو، قەلەو بوو.

عكا الدخانُ: دووکەلەکە بەرەو ئاسمان بەرز بۆوە.

عكا فلان بازارە: فلانکەس بە بەرکۆشو ئیزارەکەی ورگی شەتەك دا بۆئەوەی گەدەی دانەچۆڕێ ورگی شل نەبێ.

عكا الضبُّ: بزنمژەکە کلکی خوارکردەوە، چەماندیەوە.

عكا الرجلُ ذنبَ الدّبةِ: پیاوەکە کلکی ولاخەکەی گرێدا.

عكا الشّيْئَ: شتەکەی شەتەك دا.

عكا فلاناً في الحديد: فلانکەسی پێوەند کرد.

عَكَتِ المرأةُ شعرَها: ئافرەتەکە قژەکانی کۆکردنەوە.

عکی فلان بازاره عکیاً: فلانکەس بە ئیزارو بەرکۆشەکەی بەرموسلدانی خۆی بەست بۆئەوەی ورگی شوڕابە نەکا.

عکی فلان: فلانکەس مرد.

أعکی فلان: بەمانا (عکی)دێ.

عکیَّ فلان: بەمانا (عکی)دێ.

عَکیَّ علی السیف والرُمح: ڕەگە لاملێکی تەڕی لە شمشێرەکە یان لە ڕمبەکە شەتەك دا بەو سێرمە شمشێرەکەی پێچا.

عَکیَّ الدخان: دوکەڵەکە بەرەو حەوا بەرز بۆوە.

الأعکی: قەد ئەستۆر ○ کەلەکەو خالیگە ئەستور.

ألعاکی: ریس ڕێسێك کە دوای رستنی ریسەکە بیفرۆشێ واتە: کەسێك پیشەی ئەوە بێ ریس بڕێسێو بیفرۆشێ ○ کەسێك زۆر حەزی لە شێری ساغ بێ، شیری بێ غەڵو غەش بخواتەوە.

ألعَکْوَةُ: بنکی کلك کە توکی ڕوتابێتەوە ○ بنکی زمان ڕەگێکی سپیە تلیش دەکرێو بادەدرێو دەگرێتە قەمچی منداڵانەو یاری پێ دەکرێ ○ چالیەکە لە چەناگەی منداڵی ساوادا.

ألعُکْوَةُ: بەمانا (ألعَکْوَةُ) دێ ○ ئەستوراپی شت ○ زوربەی شت ○ ناوقەد ○ گلۆڵە ریسی ڕێسراو کە لەتەشیەکە دادەماڵدرێ.

ألعَکِيُّ: شیری خالیصو بێ غەش.

عَلَبَ الشَّيْءُ عَلباً: شتەکە ڕەق بوو، وشکەوە بوو ○ دەگوترێ: (عَلَبَ اللحمُ) گۆشتەکە بۆگەنی کرد.

عَلَبَ الشَّيْءَ عَلباً وعلوباً: شتەکەی نیشانە کرد خەتخەتو کونج کونجی کرد دابڕدابڕی کرد.

عَلَبَ السیفَ ونحوه: دەسکی شمشێرەکەی بە ڕەگە لاملی حوشتر پێچا.

عَلِبَ الشَّيْءُ عَلَباً: بەمانا (عَلَبَ) دێ.

عَلِبَت یده: دەستی ئەستوور بوو.

عَلِبَ الحیوانُ: ئاژەڵەکە نەخۆشی توشی ڕەگی لاملی بوو ملەخڕەی گرت وملی خواربوو.

عَلِبَ السیفُ: شمشێرەکە کەل بوو، کەڵکی تێکەوت.

عَلبَيَ الرجل: پیاوەکە ڕەگی لاملی دەرکەوت بەهۆی لوتبەرزیو خۆ بەزلزانی.

عَلَّبَ الرجلُ: پیاوەکە قسناغی دروست کرد (ئامێرێکی پێوانەی

دانەوێڵەیە لەدار یان لە پێستی حوشتر دروست دەکرێ).

عَلَّبَ السیف: دەسکی شمشێرەکەی بە تیلمە سیرمەی ڕەگی لاملی حوشتر پێچا.

عَلَّبَ الشَّیئَ: شتەکەی نیشانە کرد، خەت خەتی کرد، کەلکەلی کرد.

عَلَّبَ الفاکهة واللحمَ والخضر ونحوها: میوە یان گۆشت یان سەوزەکەی خستە ناو سندوق و کارتۆنەوەو پێچایەوە بۆئەوەی بنێردرێ بۆ فرۆشتن یان بەشێوەیەك لە شێوەکان بۆ ماوەیەك هەڵبگیرێ.

استَعلَبَ اللحمُ: گۆشتەکە بۆگەنی کرد، بۆنی گۆڕا.

استَعلَبَ البَقلَ: پۆلکەو دانەوێڵەکەی بە کامڵی و ڕەق بویی هاتەدەست.

استَعلَبَت الماشیة البقلَ: ئاژەڵەکە پۆلکەو لەوەڕەکەی بەدڵ نەبوو نەیخوارد.

إعلنبی الدیك والکلبُ: کەڵەشێر یان سەگەکە خۆی ئامادەکرد بۆ شەڕ (شەڕە کەڵەشێرو) و (شەڕە سەگ).

العَلبُ: شتی توندو پتەو و ڕەق ٥ شوێنکەو کەلکەل کردن ٥ زەوی کە گیای لێ نەڕوێ ٥ (ك: عَلوبٌ).

العِلبُ: زەوی گیا تیانەڕواو ٥ پیاوی تەبیات وشك و کەتە ٥ شوێنی ڕوانی درەختی سیدر ٥ (ك: عُلُوب).

العَلِبُ: کەتەو زەبەللاح و بەتەمەن و زبر ٥ بەزۆری دەکرێتە ناوەڵناوی نێر یەقەرەو گاکێوی ٥ زەوی گیا تیانەڕواو ٥ پیاوی وشك تەبیات و کەتەو تورە.

العِلباءُ: ڕەگی لامل ٥ دەگوترێ: (تَشَنَّجَ عِلباء الرجل) ڕەگی لاملی پیاوەکە گرژ بوو ٥ (ك: العلابي).

العُلبَةُ: عەرەبەو قسناغ (ئامێرێکی دانەوێڵە پێوانە لە تەختەدار یان پێستی حوشتر دروست دەکرێ) ٥ زەرفێکە، سندوقێکە، هیزەیەکە، تەنەکەیەکە شتی تێدا هەڵدەگیرێ بۆ کاتی پێویست ٥ (ك: عُلَبٌ وعِلاب).

المَعلوبُ: ڕێگای تەخت کراو وخۆش کراو.

عَلَثَ الزندُ عَلثاً: چەرخەکە ئاگری نەکردەوە.

عَلَثَ الشَّیئَ: شتەکەی کۆکردەوە، تێکەڵاوی کرد.

عَلَثَ القومُ عَلثاً: خەڵکەکە شەڕیان کرد.

عَلَثَ به: پێوەی نووسا، هۆگری بوو.

عَلَثَ الذِئبُ بالغنم: گورگەکە کەوتە ناو مەڕەوەو دەستی خۆی وەشاند.

عالَثَهُ: خۆی لێ نزیك کردەوەو شەڕی لەگەڵ کرد.

عَلِّثَت النفس: دمروونی تێکەڵهات.

عَلِّثَ الشَّيْءَ: شتەکەی تێکەڵ کرد.

إعتَلَثَ فلان: فلانکەس نیسبەت درا بۆلای غەیری باوکی خۆی.

إعتَلَثَ الزندُ: چەرخەکە ئاگری نەکردەوە ٥ دەگوترێ: (فلان غير مُعتَلِثِ الزناد) فلانکەس بەدڵی خۆی ژنی نەهێناوە ٥ (فلان معتلث الزناد) فلانکەس بەدڵی خۆی ژنی هێناوە.

إعتَلَثَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵنەبژارد، هەروا هەڕەمەکی هەڵی گرت.

إعتلث زنداً: دارێکی هەڵگرت نازانێ ئاخۆ ئاگری تێدایە یان نا ٥ ئاگری پێ دەکرێتەوە یان نا.

إعتلثَ الشَّيْءَ: شتەکەی تێکەڵاو کرد.

العُلاَّثَةُ: دووشت کە تێکەڵاو کرابن ٥ پیاوێك لەم لاو لەلا قاچو قۆچ بکا.

ألعَلَثُ: ئەو شتەی تێکەڵ گەنم دەکرێ ٥ (گەنمو ماش، گەنمو جۆ) خواردەمەنی تێکەڵکراو بەگەنمو جۆ.

ألعَلِثُ: کەسێك پاڵ غەیری باوکی بدرێ.

العُلثةُ: ئەو شتەی پیاو قنیاتی پێدەکا لە بژیو.

العَلثی: خواردن کە شتێکی تری کوشندەی تێکەڵ بکرێ ٥ دەگوترێ: (قتل النسر بالعلثی) بازەکەی بەخواردنی ژەهر تێکەڵاو کوشت.

العَليثُ: ئاردی لەگەنمو جۆ تێکەڵکراو.

العَليثة: بەمانا (ألعليث)دێ.

عَلَجَ الغلام وغيره عَلَجاً وعلوجاً: منداڵەکە زلو کەتە بوو.

عَلَجَ البعيرُ: حوشترەکە ڕوەکی عیلجانی خوارد.

عَلِجت الناقةُ عَلَجاناً: حوشترەکە هەڵسورو داسوڕی کرد.

عَلَجَ فلاناً عَلَجاً: بەسەر فلانکەسدا زاڵ بوو.

عَلِجَ عَلَجاً: پتەو بوو، گشت بوو، هێزی پەیداکرد.

عالَجَ الشَّيْءَ معالجةً: خەریکی شتەکە بوو سەرو بەری کرد.

عالَجَ المريض: دەرمانی نەخۆشەکەی کرد.

عالَجَ فلاناً: بەسەر فلاندا بالادەست بوو.

عالَجَ عنه: داکۆکی لێ کرد.

عَلَّجَ الإبلَ: ڕوەکی عەلەجانی دا بەحوشترەکە.

إعتَلَجَ القومُ: خەڵکەکە شەڕیان بوو یەکتریان کوشتو بڕ کرد.

إعتَلَجتِ الأرض: زەویەکە ڕوەکی باشی

لێ ڕوا ٥ گیاو گژی باڵای کرد چڕو پڕو زۆر بوو.

إعتَلَجَ الموجُ: شەپۆلەکان تێك بوونەوە.

إعتَلَجَ الهم في صدره: خەمو خەفەت لەدڵیدا سواری یەك بوون.

إعتَلَجَ الرملُ: لمبەکە کۆبوەوە.

تَعَلَّجَ الرملُ: لمبەکە کۆبوەوە.

تَعَلَّجَ الجلدُ: پێستەکە ئەستوور بوو.

إستَعلَجَ الجلدُ: بەمانا (تَعَلَّجَ)دێ.

إستَعلَجَ فلان: فلانکەس کەتەو بەهێزو پتەو بوو.

العالِجُ: لمبی سوار یەك بوو و پەستێوراو (ك: عوالج) ٥ لە حەدیسی پاڕانەوەدا هاتووە: (وما تحوبه عوالج الرمال) ئەوەی لمبی پەستێوراوی لەناوخۆی گرتووە.

العِلاجُ: چارەسەر، ناوە بۆ ئەو شتەی چارەسەری پێ دەکرێ.

العِلجُ: هەر پیاوێك توندو تیژو وشکە تەبیات بێ ٥ گوێدرێژ، کەرەکێوی قەڵەو ٥ (ك: علوج وأعلاج).

العَلِجُ من الرجال: پیاوی بەهێزو توانا کە زۆر لە ڕکەبەرانی خۆی خستبنو لەناوی بردبن ٥ چارەسەرکاری نیشی چەواشەو گران.

العَلَجُ: بەمان (العَلِجُ)دێ.

العَلَجُ: گیا عەلەجان ٥ وردە هەنگ.

العُلجان: کۆمەڵە درەختی عیضاه.

العَلَجان: ڕوەکێکە لە دەشتو سارادا دەڕوێ لاسکەکانی سەوزو باریکن، گەڵاکانی درێژۆکەو وردن، گوڵێکی زەردو بەرێکی وردی هەیە دەشوبهێتە ئانیسۆنو بۆنی زۆر خۆشە.

العَلجَمُ: زەلکاوی زۆر ئاو ٥ حوشتری درێژ، کەری درێژ ٥ (ك: علاجم).

العُلجُمُ: زۆر ڕەش.

العُلجومُ: بەمانا (العُلجُمُ) دێ ٥ دێڵە کەری قەڵەو ٥ ئاوی زەلکاوی زۆرو قوڵ ٥ بۆقە نێرەو کیسەڵە نێرە ٥ (ك: علاجیم)

عَلِدَ الشَّيئ عَلَداً: شتەکە ڕەقو پتەو بوو.

العَلَدُ: ڕەگی مل ٥ شتی ڕەقو پتەو لەهەر شتێك بێ ٥ ڕوەکێکی درەخت ئاساییە ٥ بەرەکەی بێ توێکڵە گەڵای نیە، لە ساراو چۆڵەوانیدا دەڕوێ لەسارای سینادا زۆرەو ئاژەڵ حەزی لەخواردنیەتی ٥ (ك: أعلاد).

عَلِزَ الى الشَّيئ: مەیلی شتەکەی کرد حەزی لێ بوو.

الانعكاس
خطّ عمودي
علبة
معلف
عمامة
عامد المضلّع المنتظم
عامد الهرم المنتظم
عسّالة
عميرة النحل
عمود
معول
عود
عويسة
عامة
العين
عناقيّة
عنبّات
علد
عنّاب
عنصل
عنبة
عنب الدبّ
علاقة
عنب الحيّة
عليق
عنم
عم الكرم
عنقود العنب
عنب الثعلب
العاج
عنكبوت
عناق الأرض
علقة
عنز
عير

أعلَزَه الوجعُ: ترس‌و بیم خەوی لێ زڕاندو حەجمینی لێ هەڵگرت.
اعلَزَ الشَّيْئ: شتەکە عاجزو دامای کرد.
العِلَوزُ: ئازاری سك ◦ مردنی کتوپڕ ◦ شێتی.
عَلَسَ عَلساً: خواردی‌و خواردیەوە.
عَلَسَ الرجلُ: پیاوەکە هەراو هۆریای کرد.
عَلَستِ الإبلُ: حوشترەکە شتێکی خوارد، شتێکی دەست کەوت ◦ بەزۆری بۆ نەفی بەکاردەهێنرێ، دەگوترێ: (ما عَلَسَ الرجلُ) (ما علَسَتِ الإبلُ).
عَلِّسَ الداءُ: دەردو نەخۆشیەکە پەرەی سەندو گەورە بوو.
عَلَّسَ فلان: فلانکەس هات‌وهاواری کرد ◦ دەگوترێ:
ما عَلَّسَ ضيفَهُم: خواردنیان نەدا بەمیوانەکەیان.
العُلاَّسُ: خۆراك ◦ دەگوترێ: (ما أكلت اليومَ عُلاساً).
العَلَسُ: هەر شتێك بخورێ‌و بخورێتەوە ◦ جۆرێکە لە گەنم دوودەنك‌و سێ دەنکی لە توێکڵەکەیدایە بەزۆری خۆراکی دانیشتوانی شاری صەنعای یەمەنە.
العَلَسِيُّ: پیاوی ئازاو بەهێز.
العُلُوسُ: خواردەمەنی ◦ دەگوترێ: (ما ذقت اليوم عُلوساً).
العَلِيسُ: برژاوی قەڵەو ◦ برژاوی پێگەیشتو ◦ برژاو بەپێستەوە.
عَلِصتِ التخمَةُ في بطنه: تێری‌و گەدە ترشان ئازاری دا.
العِلَّوصُ: تێری‌و گەدە ترشان‌و سك ئێشە ◦ گورگ.
عَلَضَهُ عَلضاً: جوڵاندی‌و لەقاندی بۆئەوەی دەری بێنێ ◦ دەگوترێ: (عَلَضَ الوتدَ) سنگەکەی لەقاند بۆئەوەی دەری بێنێ.
عَلَطَ البعيرَ عَلطاً: لاملی حوشترەکەی داخ کرد ◦ نیشانەی تێدا جێهێشت.
عَلَطَ الرجلُ بقبيح: شتی ناشیرینی پاڵ پیاوەکە دا.
عَلَطَ البعير: بەمانا (عَلَطه)دێ ◦ نیشانەو شوێنکەی داخی لاملی حوشترەکەی سڕیەوە ◦ لای برد ◦
إعتَلَطَهُ وبه: کێشەی لەگەڵ نایەوەو شەڕی پێ فرۆشت.
تَعَلَّطَ القوسَ: کەوانی لەشانی کرد ◦ (تیروکەوانی لەخۆ دان) ◦
إعلَوَّطَ الشَّيئَ: خۆی بەشتەکەوە هەڵواسی‌و بەخۆیەوە نوساند ◦ دەگوترێ: (إعلوّطَ البعيرَ) خۆی بەملی حوشترەکەوە هەڵواسی‌و سەری کەوت.

إعلَوَّطَ فلاناً: فلانکەسی گرت ٥ بەندی کرد.

إعلَوَّطَ فلان الأمرَ: فلانکەس چووە ئەو ئیشەوە بەبێ تێفکرینو ورد بوونەوە.

الإعليط: نیشانەیەکە لەلامل خەتێك یان زیاتر بەپانی لەلاملی حەیوانەکە دەبینرێ ٥ هەر لقو شورکو لقەدار کە گەڵای وەری بێ ٥ توێکڵی بەری درەختی مەرخ.

العالِطُ: (شاعر عالط) شاعیرێکی فەسیحو زمان ڕەوانە قسەکانی دەڕازێنێتەوە.

العِلاطُ: لامل ٥ نیشانەی لامل خەتێك یان زیاتر بەپانی ٥ حەبلێکە بەدەوری ملدا.

العَلْطُ: شوێنکەی داخ کردن بەلاملەوە ٥ ڕەشیەکە ئافرەت لە ڕوخساریدا خۆی پێ جوان دەکا ٥ (ك: أعلاط).

الأعلاط من الكواكب: ئەو ئەستێرانەن کە ناویان نیە.

العُلَطةُ: ڕەشییەکە ئافرەت بۆ جوانیو خۆ ڕازاندنەوە لە دەموچاوی خۆی دەدا ٥ ملوانکەی هۆنراوە لە قەرەنفول.

عُلَط (العُلطَتان): دوو خاڵن لەملی باڵندەدا.

عَل عَل: تێراخوڕین لەمەڕو بزن.

تَعلعَلَ: کەوتە جمو جوڵو هەڵبەزو دابەز ٥ هێواش بۆوە.

العَلعالُ: باڵندەی نێرە لەجۆری قەنبەر.

العُلعُلُ: بەمانا (العَلعالُ) دێ ٥ لاپەراسو.

العُلعُولُ: شەڕ ٥ تێکرو تێکوشیوی‌و شەڕو هەرا.

عَلَفَ الرجلُ عَلفاً: پیاوەکە زۆری خواردەوە.

عَلَفَ الحيوانَ: ئالفی دا بەئاژەڵەکە.

أعلَفَ الطّلحُ: درەختەکە پۆخەکەی دەرکەوت.

أعلَفَ الحيوانَ: ئالفی دا بەئاژەڵەکە.

عَلّفَ الطلحُ: درەختەکە گوڵوکەی هەڵوەری‌و میوەکەی خڕهەڵدا.

عَلّفَ الحيوانَ: بەزۆری خەریکی ئەوە بوو عەلەف بخاتە بەردەمی ئاژەڵەکان.

إعتَلَفَت الدّابةُ: ولاخەکە ئالفەکەی خوارد.

تَعَلّفَ الرجلُ: پیاوەکە لەشوینی گونجاو گەڕا بەدوا لەوەڕدا.

إستَعَلَفت الدّابة وغيرها: ئاژەڵەکە بەدوا لەوەڕدا گەڕا.

العُلَفُ: درەختێکی یەمەنییەو وەکوو

دارمێو وایە ٥ هەڵدەگیرێو وشک دەکرێ گۆشتی پێ دەکولێندرێ.

ألعِلفُ: بەمانا (العُلفُ)دێ ٥ زۆر خۆر.

العَلَـفُ: ئالیکو ئالفی ئاژەڵ ٥ (ك: علوفة وأعلاف وعلاف).

العُلفـي: خەرمانلۆغـە، ئـەو بەشـە دانەوێڵەیەیە کە فەلاح دایدەنێ بۆ برادەرو خوێشەکانی.

العَلاّفُ: ئالیك فرۆش ٥ ئالف فرۆش.

العُلَّـفُ: میـوەی ڕوەکـی (الطّلـح)٥ دەشوبهێتە پاقلەی تەڕو تـازە، شین دەبێو حوشتر دەیخوا.

العُلّفـةُ: دانەوێڵەیەکـە وەکـوو فـولو نیسكو فاصۆلیا.

العُلوفَـةُ: ئالیـكو ئـالفی ئـاژەڵ ٥ (ك: عُلُفٌ) ٥ ئاژەڵێـکە ئـالفی دەرخـوارد دەدرێ بۆئـــەوەی قەڵــــەو بـــێ نـانێردرێ بـۆ پـاوان هـەر لەماڵـەوە لەسەر ئاخور ئالیکی پێ دەدرێ.

العَليفُ: ئەو ئاژەڵەیە ئالیکی دەدرێتێ بۆئەوەی قەڵەو بێو نـانێردرێ بـۆ لەوەڕان لە کێو.

المِعلَـفُ: شـوێنی ئالیـك دانو ئالیـك خواردن.

ألعُلفــوفُ: پیـاوی وشـك تـەبیاتو بەتەمـەنو قەڵـەو ٥ پیرەمێـردی جەسـتە گـەورەو قـز درێـژو ڕیش پانو پڕ.

عَلَقَ الصَّبـيُّ علوقاً: منداڵەکە قامکی خۆی مژی.

عَلَقَت البهيمـة الـشجَرَ علقـاً: ئاژەڵەکـە گەڵای درەختەکەی خوارد.

عَلَقَ فلان فلاناً: فلانکەس بەسـەر فلانـدا باڵادەست بـوو لـەبواری بەدەستهێنانی بەڵـگەی بـەهێز بـۆ خۆهەڵنانـەوە ٥ فلانکـەس جنێـوی بەفلانکـەس دا ٥ دەگـوترێ: (عَلَقَـهُ بلـسانه) بـە زوبـانی شرتو شۆی لێ بڕی.

عَلِقَـت البهيمـة علقـاً وعلاقـةً وعلوقـاً: حەیوانەکـە ئـاوی خـواردەوە لەگـەڵ ئاوخواردنەوکەیـدا زمروێـك بـەناو قورگی دا نووسا.

عَلِقَ الشَّيْئُ الـشَّيْئَ: شـتەکە لـەناو شـتەکە چەسپاو پێیدا نووسا.

عَلِقَ الشوكُ الثوبَ: چقل بەقوماشـەکەوە نووساو لێی نەبۆوە.

عَلِــقَ الظبــيُ بالحبالـــة: ئاسـکەکە بەداوەکەوەبوو.

علقــت الأنثــى بـــالجنين: مێینەکـە بەبێچووەکەی هەڵەوگیر بوو.

عَلِقَ فلان فلاناً وبـە: خۆشەویستی فلانـی لەدڵدا چەسپا.

عَلِقَ أمره: کارەکەی ئەوی زانی.

عَلِقَ يفعـل کـذا: دەستی بەکارەکـە کـرد.

عَلِقَ الإنسان وغيره: ئادەمیزاد لەكاتی ئاو خواردنەوەیدا زەرویەك بەقورگیدا نووسا ٥ (فهو معلوق).

أعلَقَ الصائِدُ: نێچیروانەكە نێچیرەكەی خستە داوی خۆیەوە.

أعلَقَ الرجلُ: پیاوەكە بەهۆی زەرووەوە خوێنی لەخۆی گرت ٥ زەروی خستە سەر جەستەی بۆئەوەی خوێنی بمژێ.

أعلَقَ فلان: فلانكەس برێكی ماڵو سامانی پڕ نرخو بەهای دۆزیەوە.

أعلَقَ ظفرَهُ فيه: نینۆكی تێ هەڵچەقاند.

أعلَقَ الشئَ بالشيءِ: شتەكەی بە شتەكەوە نووساند ٥ زەروی بەقورگەوە نووساند.

أعلَقَ السيفَ وغيره: قوڵفەو ئەڵقەیەكی بۆ شمشێرەكە دروست كرد پێی هەڵبواسێ.

عَالَقَهُ: شانازی بەسەردا كرد بەهۆی هەبوونی شتی بەنرخ لەلای.

عَلَّقَ الرجلُ: پیاوەكە هەوساری ولاخەكەی هاویشتە سەر ملی ولاخەكە خۆیو لێی دابەزیو بەرەلای كرد.

عَلَّقَ الشئَ بالشيءِ: شتەكەی بەشتەكەدا كرد، پێیدا هەڵواسی ٥ دەگوترێ: (عَلَّق الثوبَ على المشجب) ٥ كراسەكەی بەعەلاگەكەوە هەڵواسی ٥ (علّق بابا على داره) دەرگای خانووەكەی داناو رێكی خست، دەرگاكەی بۆ خانووەكەی هەڵواسی.

عَلَّقَ أمره: كارەكەی ڕاگرت نەوازی لێ هێنا نەئەنجامی دا ٥ دەگوترێ: (عَلَّق القاضي الحكم) دادوەر حوكمەكەی راگرت بڕیاری لەسەر نەدا.

عَلَّقَ فلان إمرأةً: فلانكەس خۆشەویستی ئافرەتێك چووە دڵیەوەو شەیدای بوو.

إعتَلَقَهُ وبه: زۆری خۆش ویستو شەیدای بوو.

تَعَلَّقَ الشوكُ بالثوبِ: چقڵەكە بەكراسەكەوە نووسا.

تَعَلَّقَ الوحشُ أو الظبي بالحبالة: ئاژەڵە كێویەكە یان ئاسكەكە بە تەڵەكەوە بوو ٥ كەوتە داوی نێچیرەوە.

تَعَلَّقَ الإبلُ: حوشترەكە گەڵای درەختی (عەلق)ی خوارد.

تَعَلَّقَ الشيْءَ: شتەكەی هەڵواسی.

عَلَّقَ فلاناً: فلانكەسی خۆش ویست ٥ لەپەنددا هاتووە: (ليس المتعلّق كالمتأنّق) كەسێك قنیات بەشتی كەم

بکا وەکوو کەسێك نیە شت هەڵبژێرێو بە ئارەزووی خۆی شت بۆخۆی وەلانێو بخوا.

الأعالیق: هەر شتێك هەڵبواسرێ.

التعلیقة: پەراوێزی کتێب.

عَلاقِ: ئیسمی فیعلەو بەمانا (تَعَلَّق)دێ.

العلاقُ: ئەو گەڵاو لەوەڕیە دەمی ئاژەڵ دەیگاتێو لرفی دەدا ٥ ئەو وردە خواردنانەی پێش نان خواردن دەخرێنە سەر سفرە بۆ خافلاندنو نیشتیها کردنەوە ٥ بەزۆری لەدوا (نەفی) بەکاردێن ٥ دەگوترێ: (ما ذقنا علاقاً).

العَلاقَةُ: پەیوەندیو دۆستایەتی ٥ خۆشەویستی ڕاستەقینەو بەدڵ ٥ ئەو گەڵاو گوڵەی ئاژەڵ دەمی دەگاتێ لەدرەختو دەیخوا ٥ گوزەرانی کەم ٥ ئیشو کارێك ئادەمیزاد پێیەوە پابەند بێ ٥ لەبواری زانستی بەلاغەدا (علاقة) بریتیە لە جۆرە پەیوەندیەك لە نێوان مانای ئەصڵیو مەجازیدا.

العِلاقةُ: ئەو سینگو ئەڵقەو عەلاگەیەی شمشێری پێدا هەڵدەواسرێ.

العَلقُ: درەختی دەباغ.

العِلقُ: شتی بەنرخو گرانبەها ٥ هەرشتێك دڵ پێوەی پەیوەست بێ ٥ (ك: أعلاق علوق) ٥ دەگوترێ: (هو عِلقُ عِلم) ئەو خولیای عیلمو زانستە.

العَلَقُ: هەر شتێك هەڵبواسرێ ٥ ئەو قوڕو قاڵەی بەدەستو پلەوە دەمێنێتەوە ٥ ئەو گەڵاو گوڵەی دەمی ئاژەڵ دەیگاتێ بەدرەختەوە ٥ کونێکە لەکراسو شتی وا دەکرێ بەسینگەوە، لە ئاڵقەی سینگەکە دەکرێ ٥ بەنو تیلمە چەرمێکە کوندەو مەشکەی پێ هەڵدەواسرێ ٥ زوربەی ڕێگا ٥ زەروو، کرمێکی ڕەشە خوێن دەمژێ بەزۆری لەئاوی ڕاوەستاودا دەبێ کە ئاژەڵ ئاوی لێ دەخواتەوە زەروەکە بەقورگی ئاژەڵەکەدا دەنوسێو پاش ماوەیەك قورگی دەگرێ، مرۆڤی لێزان زەروەکە لێ دەکاتەوە ٥ خوێنپارە (خوێنی بەستوو توند بوو) ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾.

العَلقی: درەختێکە هەمیشە سەوزە بەسەرما تێك ناچێ ٥ لقو پۆپی درێژو باریکی هەن گەڵای وردی جوانی هەیە.

العِلقَةُ: هەر گەڵاو گوڵێك ئاژەڵ دەمی بگاتێ بەدرەختەوە ٥ هەر شتێك

ژیانی کوله مەرگی پێ بەسەر ببرێ ٥ هەر زەڵاتەو وردە خواردنێک پێش نان خواردن پێوەی خەریک بی ٥ درەختێکە زستان حوشتر مڵو موشی لێ دەکا چونکە بەزستان گەڵاکەی هەر سەوزە.

اَلعُلَّيقُ: ڕوەکێکە بەدرەخت هەڵدەگەڕێو تێی دەئاڵێ.

اَلعُلَّيقى: بەمانا (اَلعُلّيق)دێ.

العَلوقُ: تۆوی نێر (تۆماوی حەیوانی نێر بۆ کەڵدانی مێینە) ٥ هەر شتێک پەیوەست بێ بەئادەمیزادەوە ٥ لەوەڕێک ولاخو ئاژەڵ لێی بلەوەڕێ ٥ ئافرەتێک جگە لەمێردی خۆی کەسی تری خۆش نەوێ ٥ کەمێک شیر.

اَلعَليقُ: ئاڵفی ولاخ ٥ کاو و جۆ.

اَلعَوَالِقُ: گیانلەبەرو ڕوەکی ناو دەریا.

اَلمِعلاقُ: زمانی ڕەوانو بەلیغ: هەر شتێک شتی تری پێدا هەڵبواسرێ ٥ گۆشتی هەڵواسراو ترێی هەڵواسراو ٥ پیاوی سەرکەشو کێشەو نیزاع خەرەوە ٥ پیاوێک لە کێشەو نیزاعدا پشت بە بەڵگە ببەستێ.

اَلمعَلَقَةُ (رجل ذو مَعلَقة): پیاوێکە پەیوەندی بەهەموو شتێکەوە هەیە ٥ هەموو کەس خۆی پێوە هەڵدەواسێ.

اَلمُعَلَّقَةُ: ئافرەتێک مێردەکەی بەلایەوە نەچێو تەلاقی نەدا.

اَلمعلقات: حەوت چامە شیعری عەرەبین عەرەبەکان پێش هاتنی ئیسلام بەدیواری کەعبەوە هەڵیان واسی بوون.

اَلمعلوقُ: ئەوەی شتی لەسەر هەڵدەواسرێ ٥ هەر شتێک هەڵبواسرێ وەکوو گۆشتو هێشوە ترێو شتی تر.

عَلقَمَ الطعامَ: شتی تاڵی کردە ناو خۆراکەکە.

اَلعَلقَمُ: هەر شتێک تاڵ بێ ٥ کاڵەکە مارانە.

اَلعَلقَمَةُ: پارچەیەک لە شتی تاڵ.

عَلَكَ العِلكَ وغيره عَلكاً: بنێشتەکەی جوو.

عَلَكَ الدّابة واللجامَ: ولاخەکە لغاوەکەی لەدەمیدا جوو، لغاوەکەی لەدەمیدا هێناو برد.

عَلَكَ نابه: ددانی لە ددانەکەی خشاندو سیڕەی لێ هات.

عَلَكَ مالَهُ: جوان سەرو کاری ماڵو سامانی خۆی کرد.

عَلَكَ يديه على مالِه: دەستی خۆی قوچاندو رژدی نواندو هیچی لەماڵی خۆی نەبەخشی.

عَلَكَ العجين: هەویرەکەی زۆر شێلا.

اَلْعَالِكُ: (طعام عالك) خواردنێکی توندەو زۆر بەزەحمەت دەجوریّ.

اَلْعَلاَكُ: ئەو شتەی دەجوریّ ٥ دەگوتریّ: (ما ذقتُ عَلاكاً).

اَلْعُلاكُ: بەمانا (اَلْعَلاك) دیّ.

اَلْعِلْكُ: بنێشت: کەلە دارەبەن دەردەهێندریّ ٥ (ك: علوك وأعلاك).

اَلْعَلِكُ: شتی جیڕو لینج ٥ دەگوتریّ: (طعام عَلِكٌ) خواردنێکی لینجو جیڕە بەناخۆشی دەجوریّ.

اَلْعَلِكَةُ: زەوی نزیك ئاو.

اَلْعَلاَّكُ: بنێشت فرۆش.

عَلَّ عَلاً وعَلَلاً: جارێکی تر شەرابی خواردەوە، یان بەبیّ ڕاوەستانو هەناسەدان شەرابەکەی خواردەوە.

عَلَّ فلان عَلاًّ: فلاّنکەس نەخۆش کەوت.

عَلَّ فلاناً عَلاًّ: دووەمجار ئاوی دایەوە بەفلاّن جارێکی تر شەرابی دایە بیخواتەوە، یان بەبیّ هەناسەدان شەرابەکەی پیّ خواردەوە.

عَلَّ فلاناً ضرباً: بەردەوام لەفلاّنکەسی داو لێدانەکەی بەردەوام بوو.

عَلَّ الله فلاناً: خودا فلاّنکەسی نەخۆش خست.

عُلَّ الإنسان عُلَّةً: مرۆڤەکە نەخۆش کەوت.

أعلَّ القوم: خەڵکەکە بۆ دووەمجار حوشترەکانیان ئاویان خواردەوە.

أعلَّ الرجلَ: جاری دووەمجار ئاوی دا بەپیاوەکە.

أعَلَّ الشَّيْءَ: شتەکەی عیلەتدار کرد.

أعَلَّ الإبلَ: حوشترەکانی ڕادان پێش ئەوەی تێراوبن.

أعلَّ الله فلاناً: خودا فلاّنکەسی نەخۆش خست.

عَلَّلَ فلانٌ: فلاّنکەس جار دواجار ئاوی دایە... ، جاردواجار خورماکانی چنین.

عَلَّلَ فلاناً بطعام أو غيره: فلاّنکەسی خافلاّند بەخواردنی زەلاّتەو شتی لەو جۆرە.

عَلَّلَ الشَّيْءَ: هۆکاری شتەکەی ڕونکردەوەو بەبەڵگەوە شتەکەی چەسپاند.

عَلَّلَ الكلمةَ: لەبواری زانستی صەرفدا بریتییە لە باسکردنی شێوەی گۆڕانی وشەکە ٥ ئیعلالی لە وشەکەدا ئەنجامدا.

عَلَّلَ فلاناً: چارەسەری نەخۆشی فلاّنکەسی کرد.

إعتَلَّ: شەرابەکەی بەبیّ هەناسەدان خواردەوە ٥ یان جاری دووەم شەرابی خواردەوە.

إعتَلَّ الرجلُ ونحوه: پیاوەکە نەخۆش کەوت.

إعتَلَّ فلانٌ: فلانکەس پابەندی بەڵگە بوو.

إعتَلَّ بالأمر: بەکارەکەوە سەرقاڵ بوو، هەڵەوگیر بوو.

إعتَلَت الكلمةُ: وشەکە پیتی عیلەی تێدا بوو.

تعالَت المرأة من نِفَاسِها: ئافرەتەکە لەخوێنی پاش منداڵبون پاك بۆوە.

تَعَالَّ الصبيُّ ثدي أمِهِ: منداڵەکە چی شیر لەمەمکی دایکیدا هەبوو مژی.

تعالَّ فلاناً: فلانکەسی لەکارەکەی گێڕایەوە.

تَعَلَّلَتِ المرأة من نِفَاسِها: ئافرەتەکە لەخوێنی پاش منداڵبون پاك بۆوە.

تَعَلَّلَ الرجلُ: پیاوەکە بەڵگەی خۆی هێنایەوەو پابەند بوو پێیەوە.

تَعلَّلَ بالأمر: خۆی بەکارەکەوە خافلاند.

اَلتَعِلَّةُ: ئەوەی دەکرێتە بەڵگە.

التعليل: بەلای ئەهلی مونازەرەوە ڕونکردنەوەی هۆکاری شتە.

العُلالَةُ: ئەو شتەی خۆی پێ دەخافڵێنی ○ پاشماوەی شت ○ کاتی نێوان بەیانیو ئێوارە.

اَلعَلُّ: پێستی چرج بوو بەهۆی نەخۆشییەوە ○ کەسێك زۆر هاموشۆی ئافرەتان بکا ○ بەتەمەنو پیر لەهەر شتێك بن ○ جەستە لاوازو قەد باریك.

العَلَلُ: وەجبە خواردنەوەی دووەم ○ دەگوترێ: (شرب عَلَلاً بعد نهل) دووەمجار شەرابی خواردەوە دوای هەڵقوراندنی پیاڵەی یەکەم.

اَلعَلَّةُ: ئەوەی خۆی پێ دەخافڵێنی ○ هەوێ ○ (ك: علات) ○ (بنو العلات) کۆمەڵێك کوڕ باوکیان یەك پیاو بێو دایکیان چەند ئافرەتێك بن ○ (بنو الأخياف) کۆمەڵێك کوڕ دایکیان یەك بێو باوکیان چەند پیاوێك بن.

اَلعِلَّةُ: نەخۆشی ○ هۆکار ○ (حروف العلّة) پیتەکانی عیلە (ئەلف- واو- یاء) ○ (ك: علات، وعِلَلٌ) ○ دەگوترێ: (جرى هذا الأمر على علاته) ئەمە بەهەموو حاڵو بارێك وابوو.

اَلعَلولُ: ئەو خواردنە کەمو سوکەی دەدرێ بەنەخۆش ○ (ك: عُلَلٌ).

عَلَّمَهُ علماً: نیشانەی کرد بەنیشانەیەك پێی بناسرێتەوە ○ لەزانیاریدا بەسەری دا زاڵ بوو.

عَلَمَ شَفَتَهُ عَلماً: لێوی قاش کرد.

عَلِمَ فلان عَلَماً: فلانكەس لێوی سەروی قلێشا ◊ (فهو اعلم وهي علماء).

عَلِمَ الشَّيْءَ عَلماً: شتەكەی زانی، ناسی.

عَلِمَ الشَّيْءَ حاصلاً: بڕوایبەشتەكە بوو بەڕاستی زانی.

أعلَمَ نفسه وفرسه: نیشانەی بۆ خۆی یان بۆ ئەسپەكەی لەشەڕدا دانا.

اعلَمَ الثوبَ: قوماشەكەی كردە ئاڵا.

أعلَمَ فلاناً الخبر وبه: هەواڵەكەی بە فلانكەس دا.

اعلَمَ على كذا من كتاب وغيره: شتەكەی كردە نیشانەی كتێبەكە.

اعلَمَ فلاناً الأمر: خەریك بوو ئیشەكە فێری فلانكەس بكا.

عَلَّمَ نَفسَهُ: بەنیشانەی شەڕ خۆی نیشانەدار كرد.

عَلَّمَ له علامةً: نیشانەیەكی بۆ دانا پێی بناسرێتەوە.

عَلَّمَ الشَّيْءَ تعليماً: دەستی كرد بەفێربوونی شتەكە.

إعتَلَمَ البرقُ: هەورە بروسكەكە روناكی دا.

إعتَلَمَ الشَّيْءَ: شتەكەی زانی.

تعالَمَ فلان: فلانكەس زانیاری خۆی نواند.

تعالَمَ الجميع الشَّيْءَ: خەڵكەكە هەموویان شتەكەیان زانی.

تَعَلَّمَ الأمرَ: شتەكەی زانیو كارەكەی ناسی.

تَعَلَّمْ: بە شێوەی فیعلی ئەمر واتە: تۆ بزانە ◊ دوو مەفعولی گەرەكن.بەزۆری لەجیاتی دوو مەفعولەكە (أن)ی مەصدەریو صیلەكەی دادەنرێ.

إستَعلَمَهُ الخبرَ: داوای زانینی هەواڵەكەی كرد.

الأُعلومة: نیشانەو هۆكاری ناسین ◊ (ك: أعاليم).

العالَمُ: بوونەوەر هەمووی ◊ هەرچی لەناو فەلەكدا هەیە ◊ هەموو جۆرێك لەجۆرەكانی خەڵك وەكوو: (عالم الحيوان) ◊ (عالم النبات) ◊ (عالم الجن) ◊ (عالم الملائكة) ◊ (عالم الإنسان) ◊ (ك: عوالم و عالمون).

العَلامة: نیشانە، ئەو شتانەی لەسەر ڕێگادا دادەنرێن بۆشارەزایی ڕێبواران ◊ سنوری نێوان دوو وڵاتو دوو زەوی ◊ لە بواری پزیشكی بەو زانیارو دیاردانە دەگوترێ كە پزیشك لەئاكامی پشكنیندا بەدەستی دێنێ دەربارەی نەخۆشیەكە.

العُلاميُّ: پیاوی زیرەكو لێهاتوو.

العَلاَّمُ: زۆر زاناو شارەزا ◊ سەرناسو

نەژادناس ٥ وادەبێ تای خرِی پێوە دەنـــرێ بـــۆ زیـــاتر موبالەغـــە، دەگوترێ: (ألعلاَمَةُ).

ألعُلاَّمُ: بۆ زێدەرۆیی مانایە لەمادەی (علم)دا ٥ هەڵۆ ٥ خەنە.

العُلاَّمَةُ: ئەوەی لەسەر رِێگا دادنرێ بۆ شارەزەایی کردنی رِێبوار.

العَلَمُ: بەمانا (العالِم)دێ.

العِلْمُ: زانین ٥ دەرککردنی شت وەکوو خۆی ٥ دڵنیایی ٥ رِوناکییەکە خودا دەیخاتە دڵی هەندێ کەسەوە.

العَلَمُ: نیشانەو شوێنـکە ٥ نێوانی دوو سنور ٥ دوو وڵات ٥ دانـانی شتێـکە لە قەراغی رِێگا بۆ شارەزایی رِێبوار ٥ وێنـە لەســەر قومـاش ٥ گـەورەی هـۆزو رِیـش سـپی گـەلو نەتـەوە ٥ کێو ٥ ئالاّ ٥ (ك: أعلام).

ألعَلْمانِي: بێدینی، لادینی پێچەوانەی ئایینی، دینداری ٥ ئایین زایی.

العُلْمَـــةُ: قڵێـشاوی لێـوی لای سـەروی ئادەمیزاد.

العلیم: زۆرزانو شارەزا ٥ (ك: علماء).

العیلامُ: کەمتیاری نێر ٥ بیرێـك ئـاوی زۆر بێ ٥ (ك: عیالِم).

المَعلَـمُ: بـەمانا (العُلاَّمـــة)دێ ٥ شـوێن گومانی هەموو شتێـك ٥ (ك: مَعالِم) ٥ دەشگوترێ: (خفیت معالِم الطریـق) نیشانەکانی رِێگا کوێربونەوە.

ألمُعَلِّمُ: مامۆستای قوتابی ٥ مامۆستـایی ٥ کەسێــك مــافی ئـــەوەی هـــەبێ پیشەیەك لـە پیـشە پیـشەسازیەکان بۆخۆی هەڵبژێرێو کاری تێدا بکاو وەکوو وەستای دارتـاشو ئاسنگەرو ئەوشتانە.

ألمُعَلِّمُ: کەسێـك رِێـگای خێـرو چاکەی خرابێتە دڵو دەرونیەوە.

ألعِلمـــاد: ئەوشـتـەی ریـسی رِێـسراوی لەســەر هەڵــدەکرێ ٥ (ك: علامِـــدة وعلامید).

عَلَـــنَ الأمــر علونــاً: کارەکـە ئاشکرا بـوو دەرکەوت ٥ پێچەوانەی گومبون.

عَلِنَ الأمر علناً وعلانیةً: بەمانا (عَلَن) دێ.

أعلَنَهُ وبە: دەری خستو ئاشکرای کرد.

أعلَنَــتِ المحکمـــةُ فلانـــاً: دادگـا داوای ئامـــادەبوونی فلاّنـــی کـــرد ٥ یـــان بریاری دادگای پی رِاگەیاند.

عالَنَهُ معالنة: ئاشکرای کـرد، بەئاشـکرا پێی رِاگەیاند.

عَلَّنَهُ: بەمانا (أعلَنَهُ)دێ.

إعـــتَلَنَ الأمـــرُ: کارەکـــە ئاشـــکرابوو، دەرکەوت.

إســتَعلَنَ الأمــرُ: کارەکـە ئاشـکرا بـوو دەرکەوت، خۆی ئامادە کرد بۆئەوەی جارِ بدا شتەکە ئاشکرا بکا.

الإعــلان: ئاشــكراكردنى شــت بــه بڵاوكردنــەوەى لــه ڕۆژنامــەو شــتى وادا.

العلانيــة: ئاشــكرا ٥ دەگــوترێ: (رجــل علانية) پياوێكه ئيشەكانى دياره.

العُلَنَــةُ: كەسێــك زۆر نهێنــى ئاشــكرا بكاو قسەى تێ نەوەستێ.

اعلَنبى: بڕوانه مادەى (عَلَبَ).

عَلِـهَ عَلَـهاً: سەرسـام بـوو، بەترسـەوە ڕۆيشت ٥ دڵو دەروون پيس بـوو ٥ خــەمبار بــوو، كەوتــه بەرتانــەو تەشەر ٥ (فهو عِلِهٌ وعلـهان ٥ وهـي علهي).

العَلْــهاء: دوو جـۆره پۆشـاكن كولّـكى حوشتريان تێدا ناواخن دەكرێو لـه ژێــر زرێــوه لەبــەر دەكــرێن بــۆ خۆپاراستن لەزەبرى بەرامبەر.

العالِـهُ: (إمـرأة عالـه) ئافرەتێـكى بـێ عەقڵو هەڵه كاره.

العَلَهُ: خەفەت، چاوچنۆك.

علا الشَّيئُ عُلوّاً: بەرز بۆوه، سەركەوت.

عــلا فــلان في الأرض: فلانكــەس خــۆى بــەزلزانىو تەكــەبورى كــرد ٥ قورئــان دەفــەرموێ: ﴿إِنَّ فِرْعَــوْنَ عَلَــا فِــي الْأَرْضِ﴾.

عــلا فــلان بــالأمر: فلانكــەس بەكارەكـه هەڵساو سەربەخۆ ئەنجامى دا.

علا بالشيئ: شتەكەى بەرز كردەوه.

عـلا الـشَّيْئَ: چووه سـەر شـتەكەو پێيدا سەركەوت.

علا الرجلَ: بەسەر پياوەكەدا زاڵ بوو.

عَلا بالسَّيف: به شمشێر لێيدا.

عــلا فــلان حاجتــه: فلانكــەس بەســەر پێداويستيەكانيدا زاڵ بوو.

عَلِــيَ في الــشرف عَــلاءً: لەشــەرەفو ڕێزدارىدا بەرز بۆوه ٥ (فهو علي).

أعلى عن الشَّيئ: لـه شـتەكه دابـەزى ٥ دەگــوترێ: (أعلــى عــن الدابــة) لەوڵاخەكه دابەزى.

أعلى الشَّيْئَ: شتەكەى بـەرز كـردەوه ٥ يان چووه سەرى ٥ پێيدا سەركەوت.

عالَى الـشَّيْئَ: شـتەكەى بـەرز كـردەوه، چــووه ســەرى، پێيــدا ســەركەوت ٥ دەگــوترێ: (عــالِ عَنّــا)لێمــان دووركەوتەوه، لێمان كەنار گير بوو.

علَّى الـشَّيْئَ: شـتەكەى بـەرز كـردەوه، دەگوترێ: (علاّه على ظهـر الدابـة) بــەرزى كــردەوه بۆســەر پــشتى وڵاخەكه.

علّى المتـاعَ عـن ظهـر الدّابة: كالاكـەى لەسەر پشتى وڵاخەكه هێنايه خوار، دايگرت.

إعتلــى الــشَّيئُ: شــتەكه بــەرز بــۆوه ٥ دەگوترێ: (إعتلى النهار) خۆر بەرز بۆوه.

إعتلى الشَّيئَ: چووه سەر شتەكە.

إعتلى فلاناً: فلاَنكەسی ژێر بار كردو بەسەریدا زاڵ بوو.

تعالى فلان: فلاَنكەس بەرزبۆوە ٥ خۆی بەزل زانی.

تعالت المرأة من نِفاسِها او من مرضها: ئافرەتەكە لەخوێنی نیفاس‌و پاش منداڵبون رزگاری بوو ٥ لە نەخۆشیەكە چاك بۆوەو هەڵسایەوە.

تعال: وەرە ٥ (تعالَي) بۆ مێینە بەكار دەهێندرێ ٥ (تعاليا) بۆ دووكەس ٥ (تعالوا) بۆ سێ كەس‌و زیاتر بەكاردەهێندرێن ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاء بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾ ٥ یان دەفەرموێ: (فتعالَينَ أمَتِعكنّ).

تَعَلِّي الشَّيئُ: شتەكە بەرز بۆوە.

تَعَلَّتِ المرأة من نفاسها أو مرضها: ئافرەتەكە لەخوێنی پاش منداڵبون رزگاری بوو.یان لە نەخۆشیەكەی رزگاری بوو.

تَعَلَّى الرجلُ: پلە بەپلە پیاوەكە سەركەوت بەرزبۆوە.

تَعَلَّى عنه: خۆی لەئەو بەبەرزترو خانەدانتر زانی.

إستَعلى النهار: رۆژ بەرز بۆوە.

إستَعلت الكلمةُ لسانَه: ئەو وشەیەی زۆر بەسەر زمانەوە بوو، زۆری ئەو وشەیە دەگوت.

إستعلى الشَّيئَ: چووە سەر شتەكە، پێیدا سەركەوت.

إستعلى فلانا وعليه: بەسەر فلاَندا زاڵ بوو ژێرباری كرد.

إستعلى حاجَتَه: بەسەر پێداویستیەكانیدا زاڵ بوو.

إعلولى الشَّيئَ: چووە سەر شتەكە پێیدا سەركەوت.

العالي: بەرز ٥ دەگوترێ: (فلان عالي الكعب) فلاَنكەس خانەدان‌و وەجاخزادەیە ٥ (أتَيْتُهُ من عالٍ) لەلای سەرەوەوە هاتمە لای.

العالية من كل شيئ: بەرزەكەیەتی ٥ لە زور ولاَتی نەجدەوە تا دەگاتە تیهامەو دواشاری مەككە ٥ شیوێك ئاوی پێدا بێتە خوار.

عَلُ: سەرەوە ٥ دەگوترێ: (أتَيْتُهُ من عَلُ) لەسەرەوە هاتم بۆلای.

العُلا: رێزو شكۆمەندی بەرزو پیرۆزی.

العَلاءُ: رێزو شكۆمەندی.

العِلاوَةُ: زێدەی شت ٥ سەربار ٥ ئەوەی دەخرێتە سەر باری حوشتر دوای تەواوبونی بارەكەی وەكوو قۆری‌و

پیالەو کوندە ئاوو ئەو جۆرە تفاقە.

علاوة الذهب: زیادبوونی نرخی زێڕ لەئەندازەی خۆی ٥ ئەو زیادەیەی سالانە دەخرێتە سەر موچەی موچەخۆر کە لەعێراقدا پێی دەگوترێ: (العلاوة السنوية).

العُلِّيَّةُ: ژوری سەربان، هەورەبان.

العِلِّيُّ: بەرزترین شوێن‌و بەرزترین پلەوپایە ٥ دانیشتوانی بەرزترین شوێن ٥ خاوەنی بەرزترین پلەوپایە ٥ (ك: عِلِّيون).

العُلْوُ من كل شيئ: لەهەر شتێك بێ مەبەست بەرزەکەیەتی ٥ دەگوترێ: (قعدتُ عُلْوَهُ وفي عُلْوِه) لەبەرزترینی ئەو شوێنە دانیشتم.

العُلُوُّ: گەورەیی‌و شکۆمەندی ٥ تەککەبورو خۆ بەزلزانین.

العُليا: بەرز، بۆ مێینە (الأعلى) بەکاردێ.

العَلياءُ: هەرشتێك بەرز بێ، وەکوو لوتکەی شاخ‌و کێو و شوێنی بەرزە ئاسمان ٥ ڕێزو شکۆمەندی‌و شەرەف.

العَلِيُّ: بەرزو شکۆمەند ٥ ڕەق‌و توندو پتەو ٥ بەڕێزو شکۆمەند ٥ (ك: عِلية) ٥ دەگوترێ: (هم علية القوم) ئەوان ڕێزدارترین کەسانی قەومن.

المَعلاةُ: ڕێزو شەرەف ٥ (ك: المعالي).

المُعَلَّى: حەوتەم تیری قومارە.

المُعَلِّي: ئەوکەسەی دۆلکەی پڕ لەئاو بەرزدەکاتەوە بۆئەوەی ئاو بۆ یەکێکی تر تێ بکا.

عَلْوَن الكتابَ عَلونةً: عینوان‌و ناونیشانی بۆ کتێبەکە دانا.

العِلوانُ: (عِلوان الكتاب) بەمانا عینوانی کتێب دێ.

علي الشَّيْئ وعليه وفيه عَلياً وعُلياً: چووە سەر شتەکە ٥ پێیدا چووەسەر.

عَلَّى الكتاب: عینوانی بۆ کتێبەکە دانا.

علي: حەرفی جەڕە بەمانا (فوق) دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾.

عَمَتَ فلان عَمتاً: بە گۆچان لەفلانکەسی داو گۆچانی وەشاند، گوێی نەدایە کێ بەردەکەوێ‌و کێ بەرناکەوێ.

عَمَتَ الصُوفَ ونحوه: خوریەکەی خڕهەڵدا کردی بە گلۆڵە بۆ ئەوەی بەدەست بیگرێ‌و بیڕێسێ.

عَمَتَ فلاناً: فلانکەسی ژێربار کرد.

عَمَّتَ: بۆ موبالەغەی (عَمَتَ)دێ.

العَميتُ: پیاوی پیاوانەو ئازا، چاودێرو زیرەك‌و زاناو وریا.

العَمِيتَهُ: گلۆڵە بەن ج درێژ بێ ج خڕ بێ.

عَمَجَ عَمجاً: لـه ڕۆیشتندا پەلەی کـرد خێرا ڕۆیی.
عَمَجَ الرجلُ: پیاوەکە لەئاودا مەلەی کرد.
تَعَمَّجَ: خۆی باداو ئەمبەرو ئەو بەری کـرد قـۆرتو پێـچی کـردن ٥ دەگوترێ: (تَعَمَّجَـت الحَیـةُ وتَعَمَّـجَ السیل في الوادي).
عَمَدَ الشَّيْءَ عَمـداً: کۆڵەکـەی بـەر شتـەکە دا.
عَمَدَ فلانـاً: بەعـەمود لـە فلانکەسـی دا ٥ دەشگوترێ: (ما عَمَـدَك) لەچی عـاجز بووی ٥ چی زویری کردوی.
عَمَدَ الشَّيْءَ واليه: چو بۆ شتەکە، قەصدی شتەکەی کرد.
عَمَـدَ المرضُ فلانـاً: نەخۆشـی فلانکەسـی کزو کۆڵەوار کرد.
عَمِدَ البعيرُ عَمَداً: حوشترەکە دوگی ئاوسا بـەهۆی ئـەوەی کورتـانو ڕەحلەکـە گرتبووی ٥ دوگەکەی لـەناوەوە خـراپ بوو، ڕوی دەرەوەی دوگەکەش ساغ بوو ٥ دەشگوترێ:
عَمِـدَت أَلْيَتـاهُ مـن الركـوب: سمتـی حوشترەکە هاوسا.
عَمِـدَ الثرى: گڵەکـە بـاران تـەڕی کـردو وێکهاتەوە هەنـدێکی سواری هەندێکی بوو.
عَمِدَ الإنـسانُ: نەخۆشـی ئادەمیزادەکـەی لەڕو لاواز کرد.
عَمِدَ الخُراجُ: دومەڵەکە پێش ئەوەی بگاو ببێتــە کێمــی رون گوشــراو ئاوســاو دەرنەکرا هەروا بەکاڵی مایەوە.
أعمَدَ البناءَ: کۆڵەکەی بۆ خانوەکە دانا ٥ کۆڵەکەی بەرخانوەکەدا.
عَمَّدَ الخَيمَـةَ: ڕەشماڵـەکەی بـە کۆڵەکە بـەرزکردەوە ٥ چـادرو خێمەکـەی هەڵدا.
عَمَّدَ القومُ فلاناً: قەومەکە فلانکەسیان کردە ڕابەرو ڕیش سپی خۆیان، یان بڕوا پێکراوو گەورەی خۆیان.
عَمَّـدَ الـسَّيلَ: ڕێـڕەوی ئاوەکـەی بـەگڵ گـرت بۆئـەوەی ئاوەکـە لەشوێنەکە کۆببێتەوە.
عَمَّــدَ الــشوق فلانــاً: ســۆزو عیــشق فلانکەسی لاواز کرد.
عَمَّـدَ الطفـلَ: بـەلای مەسیحیەکانەوە ئەوەیــە (منداڵەکــەی بــەئاوی (ألعَمودية) بشۆرێ.
إعتَمَـدَ الـشَّيْءَ وعليـه: خـۆی بەسـەر شـتەکەدا دا ٥ پـشتی پێـوەدا خـۆی بەسەردا دا.
إعتمدَ الشَّيْءَ: قەصدی شتەکەی کـرد ٥ شــتەکەی ئــەنجام دا ٥ دەگــوترێ: (إعتمــد الــرئيسُ الأمــرَ) ســەرۆك ڕەزامەندی نیشاندا لەسەرکارەکەی و

فەرمانی دا بەجێ بەجێ کردنی.

إنعَمَدَ: بۆ موتاوەعەی (عَمَدَهُ) دێ ٥ لەسەر کۆڵەکەیەك ڕاوەستا.

تَعَمَّدَ الشَّيْئَ ولـه: قەصدی شتەکەی کرد.

ألعِمادُ: کۆڵەکەی خێمە ٥ هەر شتێك بخرێتە ژێر شتێكو بەرزی بکاتەوە ٥ دەشگوترێ: (فلان رفيع العماد) واتە: فلاّنکەس وەجاخزادەو خانەدانە ٥ سەروکی عەسکەر ٥ شتنی منداڵی مەسیحی لەناوی (العمدية)دا.

العِمادَةُ: بیناو باڵەخانەی بەرز ٥ پلەو پایەی ڕاگری کۆلێج لەزانکۆ.

ألعَمدُ: ئەنقەست، دەگوترێ: (فعله عَمداً) بەئەنقەست ئەو کارەی کرد.

ألقَتلُ العَمدُ: ئەوەیە بکوژ بەئامێری کوشتن بەئەنقەست مرۆڤێك بکوژێ.

العُمدَةُ: ئەوەی پشتی پێ دەبەسترێ ٥ سەرۆکی سەرباز ٥ سەرۆکی گوندو شار ٥ لە زاراوەی نەحوییاندا بریتییە لەو وشانەی کۆڵەکەی کەلامن و نابێ حەزف بکرێن.

ألعَمودُ: گەورەو پیاو ماقوڵ: کە لە ڕاو تەگبیردا پشتی پێ دەبەسترێو قسەی وەردەگیرێ ٥ ڕوناکایی بەیانی کە لەکەناری ئاسمان دەردەکەوێ ٥ بڕبڕاگەی پشت.

العَميدُ: ڕاگر ٥ گەورەو پیاو ماقوڵو ڕاو تەگبیر پێ کراو ٥ گوێ لەقسە گیراو ٥ بەڕێوبەری کۆلیج لەزانکۆ ٥ نەخۆش کە نەتوانێ دابنیشێ مەگەر سەرینو شتی وا بخرێتە پاڵی ٥ پلەیەکی سەربازیە لەژوور عەقیدەوەو خوار لیواوە ٥ کەسێك سۆزو عیشق چوبێتە ناو پەڕەی دڵیەوە.

ألمعمودية: بەلای مەسیحیەکانەوە ئەوەیە قەشە منداڵێك بخاتە ناو ئاوەوەو هەندێك ئینجیلی بەسەردا بخوێنێ: کە بریتیە لەئایەتی (ألتنصير)

عَمَرَ الرجلُ عَمراً: پیاوەکە تەمەنی درێژ بوو زەمانێکی زۆر ژیا.

عَمَرَ المالُ: ماڵو سامانەکە زۆر بوو.

عَمَرَ المنزلُ: مەنزڵەکە ئاوەدان بوو، خانووەکە خەڵکی تێدا نیشتەجێ بوو.

عَمَرَ الله فلاناً: خودا تەمەنی فلاّنکەسی درێژ کردو لەژیاندا زۆر مایەوە.

عَمَرَ فلان الدارَ: فلاّنکەس خانوی بنیات نا.

عَمَرَ القومُ المكانَ: قەومەکە لەشوێنەکە نیشتەجێ بوونو ئاوەدانیان کردەوە.

عَمَرَ المال عموراً: جوان سەرپەرشتی ماڵو سامانەکەی کرد.

عَمُرَ المال: بەمانا (عَمَر)دێ.

أعمَرَ فلاناً: یارمەتی فلانکەسی دا بۆ بەجێهێنانی عومرە.

أعمَرَ فلاناً داراً: خانوێکی دا بەفلانکەس بەدرێژایی تەمەنی ملکی ئەو بێ، کە مرد ملکایەتی ئەو خانووە بگەڕێتەوە بۆ خۆی.

أعمَرَ فلاناً المکانَ: وایکرد فلانکەس شوێنەکە ئاوەدان بکاتەوە.

عَمَّرَ الله فلاناً: خودا تەمەنی فلانکەسی درێژ کرد.

عَمَّرَ المنزلَ: مەنزڵەکەی ئاوەدان کردەوە خێزانی خۆی یان کەسانی دی تێدا نیشتەجێ کردن.

عَمَّرَ الله بك منزلك: خودا مەنزڵت بەخۆت و خێزانت ئاوەدان بکاتەوە.

عَمَّرَ الأرضَ: زەویەکەی ئاوەدان کردەوە خانوی تێدا کرد.

عَمَّرَ فلاناً داراً: خانوەکەی بۆ فلانکەس ئاوەدان کردەوە.

إعتَمَرَ: مێزەری لەسەری نا کڵاوی لەسەر کرد ٥ ئەرکی عومرەی بەجێ هێنا.

إعتَمَرَ الأمر: قەصدی کارەکەی کرد.

إستَعمَرَهُ في المکان: دەستی کرد بەئاوەدان کردنەوەی شوێنەکە ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا﴾.

إستَعمَرَ الأرض: کەرەستەو هۆکاری پێویستی بۆ زەویەکە دابینکرد بۆئەوەی ئاوەدان بکرێتەوە.

إستَعمَرَت دولةٌ دولةً أخرى: دەوڵەتێك فەرمان ڕەوایی و دەسەلاتی خۆی بەسەر دەوڵەتێکی تردا دا.

عَومَرَ القومُ: خەڵکەکە تێکەڵ یەکتری بوون و دەستیان کرد بەهەراو هۆریا.

عَومَرَ الناس: خەڵکەکەی کۆکردەوەو لەشوێنێك بەندی کردن.

ألعَمَارُ: ڕێحانەیەك بوو کاتی خۆی موبارەکباییان پێ لەپاشا دەکردو لەگەڵ پێشکەشکردنی ڕێحانەکەدا پێیان دەگوت: (عَمَرَّكَ الله) ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو گوڵ و ڕێحانەیەی مەجلیسی پاشای پێ دەڕازێنرایەوەو ڕێز دەکرا کەیەکێك دەچووە ژوری پاشا ڕێحانەکەی هەڵدەگرت و سلاوی لەپاشا دەکرد ٥ پینەیەکە بۆ جوانی لەچەتر دەدرێ ٥ هەرشتێك بخرێتە سەر سەر، مێزەر بێ، کلاو بێ، گۆترەو عەگاڵ بێ.

اَلعَمَارةُ: هەر شتێك لەسەر بنرێ وەكوو مێزەرو كڵاو و گوتەرەو عەگاڵو شتی وا ◊ پینەیەكە بۆ جوانی بەچەتردا دەدورێ ◊ (ك: عمائر وعمار).

العُمَارةُ: كرێی وەستای دیوار.

العِمَارةُ: ئاوەدانی، ئاوەدانكرنەوە ◊ پێچەوانەی وێرانیو وێرانكردن ◊ دیوار ◊ هەرشتێك بكرێتە پەرژین بۆ پاراستنی شوێنێك ◊ بەشێك لەهۆزو خێڵ ◊ بینایەكی گەورەو بەرزو فراوانو قاتقات چەند خێزانو دامو دەزگای تێدا بن.

فن العمارة: شارەزایی دروستكردنی بینای بەرزو فراوان دەست ڕەنگینی نواندن لە دیكۆرەكانیدا.

اَلعَمرُ: تەمەن، (ك: أعمار) ◊ ئایین ◊ گۆشتی پوك ◊ دەرختی بەرز ◊ خورمای چاك ◊ هەرشتێك بخرێتە سەرگوێ ◊ دەشگوترێ: (عَمرَكَ الله إفعَلْ كذا).

اَلعُمرُ: تەمەن ◊ (ك: أعمار) ◊ گۆشتی پوك ◊ (ك: عُمُور).

عُمرُ النصف: لەبارەی زانستی (الطبیعة)دا ئەو ماوەیەیە كە تێیدا ژمارەی گەردیلەكانی عونصورە تیشكدارەكان حەل دەبنو نیوەیان دەمێننەوە.

اَلعَمَرُ: ئەو پارچە قوماشەیە كەئافرەت سەری خۆی پێ دادەپۆشێ ◊ ئایین.

العُمَران: ناوە بۆ ئەبوبەكرو عومەر (بەشێوەی تەغلیب).

العُمُرُ: ماوەی ژیان ◊ (ك: أعمار).

العُمران: خانو بەرەو باڵەخانە ◊ هەرشتێك ببێتە هۆكاری ئاوەدانكردنەوەی وڵاتو خۆش گوزەرانی وەكو كشتوكاڵو پیشەسازیو بازرگانیو تەندروستی سەركەوتو و بەڕێوەبردنی كاروباری خەڵك بەشێوەی ڕاستو دروست ◊ دەگوترێ: (إستبحر العمران) ئاوەدانی پەرەی سەندو پەلی هاویشت.

العَمرَةُ: هەر شتێك لەسەر بنرێ وەكوو مێزەرو كڵاو و سەرپۆشو گۆترەو عەگاڵو چارۆكە ◊ بۆشایی نێوان دەنكە تەسبیح كە هۆنرابنەوە.

العُمرَةُ: بەجێ هێنانی ئەركی عومرە.

اَلعُمَّرتان: دوو ئێسقانی بچوكن لەبنكی زمان دان ◊ دوو شاخی گەورە.

اَلعُمری: ئەوەیە خاوەن مڵك بەكابرایەكی تر بڵێ ئەم مڵكەم هی تۆبێ تاماوی: كەمردی بۆخۆم یان بۆ میراتگرەكانم بگەڕێتەوە.

العُمرِيُّ من الشجر: درەختی كۆنە ساڵ

ه درەختــی ســیدر کــە تەمـــەنی زۆربێ.

اَلعَمّارُ: کەسێك نوێژو ڕۆژوی زۆربن.

اَلعُمّارُ: جندۆکەی ناومالّ.

المستعمَرةُ: ئیقلیمێـك ولاّتێـك بێـگانە فەرمانڕەوایی بکا، جا خۆی تێیدا نیـشتەجێ بـێ یـان لـەدوورەوە لــــەبواری ئابوریيــــەوە یــــان سەربازییەوە بۆ بەرژەوەنـدی خۆی بەکار بێنێ.

المعمـاري: تەلارسـازی ه ئـەو کەسـەی پیـشەی ئەوەیـە باڵەخانـەو تـەلار دروست بکا.

اَلمَعمَــــرُ: مــەنزڵو خانوێــك ئــاوو خواردنی باشی لێ بێو خێزانیـشیان فەرمبالّغ بن ه دەگـوترێ: (نزل فلان في مَعمَر صدق) فلاّنکەس لە ماڵێـك دابــەزی خــواردنو خواردنـــەوەی باشی لێیە.

اَلمعمورَةُ: خانی دروسـتکراو ه خانوێـك خێزانـی تێـدا بـێ ه چـۆڵ نـەبێ ه زەوی ئــاوەدانو بــەکارهاتوو بــۆ کشتوکاڵو شتی وا.

اَلعَمَــرَّدُ: درێـژ لەهـەر شتێـك بـێ ه شــەڕانیو تــەبیات تونـد ه پـیسو ڕمۆزنو بەلاّو کارەسات.

اَلعَمَــرَسُ: پیـاوی بـەهێزو چـوار پـەل قەوی ه ڕۆیـشتنی خێـرا ه ڕۆژگـاری سەخت.

العُمَـروسُ: گـەنجی قەڵـەوو چـوارپەل قەوی ه بەرخ ه (ك: عماریس).

عَرَطَ الـشَّيْءَ: شتـەکەی وەرگـرت ه هـەڵی گرت.

العُمروُطُ: دزێك هەرچی دەستی بگاتێ بیــدزێو هــیچ بــۆ خــاوەن مــاڵ نەهێڵێتەوە.

عَمَسَ الكتابَ عَمساً: کتێبەکـە سڕایەوە، کوژایەوە.

عَمَسَ فـلان الـشَّيْءَ: فلاّنکـەس شتـەکەی شـاردەوە ه دەگـوترێ: (عَمَـسَ علـيهم الخبر) هەواڵەکەی لێ شاردنەوە.

عَمَسَ عليه الأمـرَ: نیـشەکەی لێ تێـکەڵو پێـکەڵ کردن.

عَمِسَ الكتابُ: بەمانا (عَمَسَ)دێ.

عَمِسَ اليومَ: ڕۆژەکە ناخۆشو تاریك بوو.

عَمُسَ اليوم: ڕۆژەکە ناخۆشو تاریك بوو.

أعمَــسَ الـــشيءَ: شــتەکەی شــاردەوەو ئاشکرای نەکرد.

عامَسَهُ: شاردیەوە ئاشکرای نەکرد.

عَمَّــسَ عليــه الأمـــرَ: ئیــشەکەی لێ شاردەوە.

تَعَامَسَ عن الشَّيْءِ: خۆی لە شتەکە بێ ئاگا کرد.

تعامَسَ عَلَيّ: خۆی لێ چەواشـە کـردمو خستمیە گومانـەوە دەربـارەی خـۆی

نەمزانی چیەو چ دەکاو چی دەوێ.

العَمَاسُ: هەر کاروبارێکی گران کە نەزانی بەکێ چارەسەری دەکرێو لەکوێوە بۆی بچی ◦ شەڕی قورسو دژوار.

العَمُوسُ: کەسێك نەزانو گێلانە کار بکا ◦ کاری قورسو گران: کە نەزاندرێ چۆن چارەسەری بکرێو لەکوێوە بۆی بچیو دەستی پێ بکرێ ◦ (ك: عُمُسٌ).

العَمِيسُ: شەڕی دژوارو توندو تیژ ◦ کاری قورس کە نەزاندرێ چۆن چارەسەری دەکرێ.

عَمَشَ فلاناً عَمَشاً: بەگۆچان لە فلانکەسی دا بەبێ مەبەست.

عَمِشَ فلان عَمَشاً: فلانکەس چاوی کزو کەم بینا بوون لەگەڵ ناو هاتنە خوارەوە لێیان زۆربەی کات ◦ (فهو أعمَش وهي عمشاء) ◦ هاتەوە سەر حاڵی ئاسایی خۆی.

عَمِشَ فيه الكلام: قسە کاری تێ کرد.

عَمَّشَ عن الشَّيْئ: خۆی لە شتەکە غافڵ کرد.

عَمَّشَ فلاناً: چاوکزی فلانکەسی چارەسەر کرد.

عَمَّشَ اللهُ المريضَ: خودا لەشساغی پێشوی دایەوە بە نەخۆشەکەو لەو دەردە ڕزگاری کرد.

إستَعمَشَهُ: گێلو ئەحمەقی کرد.

ألعَمْشُ: ئەوەی تەندروستی ببەخشێ بەئادەمیزادو لەشساغی بکا ◦ شتی گونجاو ◦ دەگوترێ: (هذا الطعام عَمشٌ لك) ئەم خۆراکە بۆتۆ گونجاوە.

عَمُقَتِ البئرُ عُمقاً وعُمُقاً وعماقةً: بیرەکە قوڵ بوو ◦ دەشگوترێ: (عمقت الفكرة) بیرو بۆچوونی قوڵو ورد بوو، بەباشی چووە بنجو بناوانی شتەکەو زانیویەتی.

عَمُقَ المكانُ: شوێنەکە قول بوو یان درێژ بوو ◦ (فهو عَميق وهي عَميقة) ◦ (ك: عُمُقٌ).

عَمَّقَ الشَّيْئَ: شتەکەی قوڵ کرد ◦ دەگوترێ: (عَمَّقَ البئر) (و عَمَّقَ الفكرة)

تَعَمَّقَ في الأمر: کارەکەی ورد کردەوەو لێکۆڵینەوەی وردی تێدا ئەنجام دا.

العُمقُ: قوڵی (دووریی بەرەخوار) دۆڵو شیو ◦ (ك: أعماق).

أعماق الأرض: ئەملاو ئەولای زەوی ◦ ئەمسەرو ئەوسەری دەشتو سارا.

العُمقيُّ: (رجل عُمقيٌّ الكلام) پیاوێکە قسەکانی قوڵو وردن.

عَمِلَ عَملاً: بەئەنقەست کارەکەی کرد ◦

پیشەی دۆزیەوە کەوتە پیشەسازی.

عَمِلَ فلان علی الصدقة: فلانکەس کاری کۆکردنەوەی زەکاتی خستۆتە ئەستۆی خۆیو زەکاتی کۆکردەوە.

عَمِلَ للسلطان علی بلد: بوو بەفەرمانڕەوای پاشا لەسەر ولاتێك.

أعمَلَهُ: کردی بە لێپرسراو عامیل.

اعمَلَ فلاناً: کرێی دا بەفلان.

أعمَلَ آلَتَهُ او رأیه: ئامێرەکەی خۆی بەکار هێنا ٥ بەگوێرەی ڕاو بۆچوونی خۆی هەڵسوکەوتی کرد.

أعمَلَ ذهنه: زەینی خۆی خەریك کردو بیری لەشتەکە کردەوە.

عامَلَهُ: مامەڵەی لەگەڵ دا کرد.

عَمَّلَهُ: کرێیەکەی دایە، کرێی ئیشکردنەکەی پێدا.

عَمَّلَهُ علی البلد: کردی بە عامیلو لێپرسراوی ولات.

عَمَّلَهُ علی القوم: کردی بە والیو لێپرسراو بەسەر خەڵکەکەوە.

إعتَمَلَ فلان: فلانکەس ئیشی بۆخۆی کرد.

تعاملا: ئەو دووە پێکەوە مامەڵەیان کرد کالایان بەیەکتر فرۆشت.

تَعَمَّلَ فلان لکذا: فلانکەس بەناخۆشیو هەستکردن بە ئەرك ئیشەکەی کرد.

تَعَمَّلَ من أجل فلان وله: لەبەر خاتری فلان گرنگی بە شتەکەداو کۆششی کرد.

إستَعمَلَهُ: کردی بە عامیلو لێپرسراو.

إستَعمَلَ فلاناً: داوای لە فلان کرد ئیشی بۆ بکا.

إستَعمَلَ الثوبَ: قوماشەکەی بەکارهێنا بۆ ئەو شتەی گونجاوە.

إستَعمَلَ رأیه: بەگوێرەی بیرو بۆچونی خۆی کاری کرد.

العامل: کرێکار ٥ ئەو کەسەی لەکارو پیشەیەکدا کار دەکا ٥ ئەو کەسەی سەروکاری ئیشی یەکێکی تردەکا لەماڵو موڵكو کردەوەی دا ٥ ئەو کەسەی زەکات لەزەکاتدەران وەردەگرێ ٥ (ك: عمال وعملة) ٥ هۆکار؛ ئەو شتەی کاردەکاتە سەر شتێکی تر دەگوترێ: (کثرة الإنتاج من عوامل الرخاء).

العامِلة: ئەو ئاژەڵو ولاخەی بەکاردەهێنرێ بۆ جوتو گێرەو ئاو هەڵێنجانو شتی وا.

العِمالَةُ: کرێی کرێکار ٥ پیشەی کرێکار.

العُمالَةُ: بەمانا (العِمالَة)دێ.

العَمَلُ: کاروکردەوە ٥ (ك: أعمال).

العَمَلَةُ: کردەوەی خراپ وەکوو دزیو خیانەت.

١ عُقاب ◆ ٢ باز ◆ ٣ صقر صائد الحيّات ◆ ٤ خَبل ◆ ٥ نسر ◆ ٦ نسر ◆ ٧ ببّغاء ◆ ٨ ديك أميركي ◆ ٩ ببّغاء ◆
١٠ سُنونو ◆ ١١ كوليبري ◆ ١٢ بُلبُل ◆ ١٣ شُحرور ◆ ١٤ شَرقُرَق ◆ ١٥ رَهو ◆ ١٦ كُركيّ ◆ ١٧ هُدهُدة ◆ ١٨ نعامة ◆
١٩ لَقلق ◆ ٢٠ غِرغِرة ◆ ٢١ حَجَل ◆ ٢٢ بَجعة

١ كوروكو (من طيور المكسيك) ◆ ٢ طاووس ◆ ٣ توكان (من طيور البرازيل) ◆ ٤ بوم صغير ◆ ٥ طائر الذهب ◆ ٦ حسُّون ◆ ٧ سُمانى ◆ ٨ قُبَّرة ◆ ٩ قرشان ◆ ١٠ وطواط ◆ ١١ مالك الحزين ◆ ٢١ دُرّاج ◆ ١٣ تُدرُج ◆ ١٤ أبو منجل ◆ ١٥ غُراب

العُمْلَةُ: کرێی کرێکار ◦ پارەو پول.

العَمَّالُ: مرۆڤی پڕ ئیش: کەسێك زۆر ئیش بکا یان هەمیشە کار.

العَمُولُ: ڕاهاتوو بەئیش ◦ کاسبو ئیشکەر.

العُمولةُ: ئەو برە پارەی کە بانق یان نوسینگە وەری دەگرن لەجیاتی ئەنجامدانی مامەڵەیەك.

العَمِيلُ: کەسێك مامەڵە لەگەڵ یەکێکی تر بکا لەبوارێك لە بوارەکانی ئابوری، سیاسی بازرگانی...هتد ◦ (ك: عملاء).

العَمَلِيَّةُ: کۆمەڵە کردەوەو تێکەو لێکەیەکە شوێندەستێکی تایبەتی دەبێ ◦ دەگوترێ: (عملية جراحية) ◦ (عملية حربية) ◦ (عملية إرهابية...هتد)

المستعمل: بەکارهێنراو.

المعاملات: حوکمی شەرعی دەربارەی کڕین‌و فرۆشتن‌و ڕەهن‌و بەکرێدان‌و سەپانی‌و کرێکاری‌و ئەو جۆرە کارانەی پەیوەندن بە کاروباری ژیانەوە.

المَعمَلُ: کارگە ◦ شوێنی بەکارهێنانی ئامێرو دروستکردنی کەرەسە ◦ تاقیگەیەك کە تێیدا شت بەتاقی دەکرێتەوە.

المعمول من الشراب: شەرابێکە شیرو هەنگوین‌و بەفری تێکەڵ کرابێ.

عَمَلَسَ في سيره: پەلەی کرد لە ڕۆیشتندا.

العَمَلَّسُ: بەتوانا بۆ ڕۆیشتنی خێرا ◦ سەگە خوێڕی‌و گورگە سیس‌و پیس.

عَملَقَ الماءُ: ئاوەکە کەم بوو، (عَملَقَ الماءُ في الحوض) ئاوەکە لە حەوزەکەدا تێکەڵاو بە قوڕەلیتە بوو.

عَملَقَ: لە قسەکانیدا قوڵ بۆوە.

العِملاقُ من الإنسان والشجر: ئەوەیە لە درێژی‌و بەرزیدا لە ڕەگەزی خۆی زێدەی هەبێ ◦ دەشگوترێ: (فلان عِملاق في الأدب أو السياسة) فلانکەس بالادەستی تەواوی هەیە لەبواری ئەدەب یان ڕامیاریدا.

العَمالِقةُ: نەتەوەیەك بوون بەرەگەز دەچنەوە سەر عیملاقی کوڕی لاوزی کوڕی ئیرەمی کوڕی سامی کوڕی نوح.

عَمَّ الشَّئُ عموماً: شتەکە گشتی بوو هەموو لایەکی گرتەوە.

عَمَّ النباتُ: ڕوەکەکە درێژ بوو.

عَمَّ الرجل عُمُومةً: پیاوەکە بوو بەمام.

عَمَّ القومَ بالعطية عموماً: بەخشش‌و پیاوەتیەکەی هەموو نەتەوەکەی گرتەوە

٥ دەگوترێ: (عَمَّ المطر الأرض) بارانەکە هەموو زەوی ولاتی گرتەوە.

عَمَّ رأسهُ عَمّاً: سەری خۆی بەمێزەر پێچا.

أعَمَّ الرجلُ: پیاوەکە ماموو پسمامەکانی ڕێزدارو زۆرن.

عَمَّ الناسَ بخیره ومعروفه: خێرو چاکەکانی هەموو کەسی گرتەوە.

عَمَّمَ القومُ فلاناً أمرهم: خەڵکەکە کاروبارەکانی خۆیانیان خستە ئەستۆی فلانکەس‌و بوو بەپەناگەی گشتی.

عَمَّمَ الشَّیئَ: شتەکەی گشتگیر کردو هەموانی بوو ٥ پێچەوانەی تایبەتمەندکردن.

عَمَّمَ زیداً: مێزەری خستە سەر سەری فلانکەس ٥ (زەید).

إعتَمَّ الرجلُ: پیاوەکە مێزەرەکەی بەدەوری سەریدا خڕ هەڵدا.

إعتَمَّ الشابُ: گەنجەکە پێگەیی‌و بالای کرد.

إعتَمَّ النبتُ: ڕووەکەکە درێژی تەواو بوو گوڵی کردو کامڵ بوو.

تَعَمَّمَ الرجلُ: پیاوەکە مێزەری بەدەوری سەریدا خڕ هەڵدا.

تَعَمَّمَ الآکامُ بالنبت: تەپۆڵکەکان بەڕووەك‌و گیاوگژ ڕازانەوە.

تَعَمَّمَ فلاناً: بە فلانکەسی گوت مامە.

الأعَمُّ: کۆمەڵی زۆری ئادەمیزاد ٥ پێچەوانەی (الأخص).

العامّ: گشتگیر ٥ پێچەوانەی (الخاص).

العامة من الناس: پێچەوانەی (الخاصة) ٥ (ك: عَوام) ٥ دەگوترێ: (جاء القومُ عامَّةً) خەڵکەکە هەموو هاتن.

العامِیُّ: پاڵدراو بۆ گشت‌و هەموانی.

العامِیَّةُ: زاراوەی عامی‌و ڕەشە خەڵك.

العِمامَةُ: مێزەر کەلەسەر دەنرێ.

العَمُّ: مام (برای باوك) ٥ (ك: أعمام، وعمومة) ٥ کۆمەڵی زۆری ئادەمیزاد ٥ گژوگیاو پڵ‌و پوش.

العَمَمُ: کۆبوونەوەو زۆری ٥ شتی تەواو کامڵ ٥ پیاوێك خێروبێری بۆ هەموو کەس بێ ٥ دەگوترێ: (فلان عمم خیر).

العُمُمُ: لەشساغی‌و گەنجی‌و دەوڵەمەندی.

العَمَّةُ: پور (خوشکی باوك) ٥ (ك: عَمّات)

العِمَّةُ: مێزەر شێوەی مێزەر ٥ دەگوترێ: (فلان حسن العِمة).

العُمومَةُ: چاوگە ٥ دەگوترێ: (بینی وبین فلان عمومة).

العَمِیمُ: هەر شتێك کۆببێتەوەو زۆر بێ ٥ تەواو بەرزو بڵند لەهەر شتێك بێ.

عَمَنَ بالمكان عَمناً: لە شوێنەکە مایەوە (فهو عامن وعمون).

عُمَان: ئیقلیمێکە لە باکوری خۆرهەڵاتی وڵاتی عەرەب لەسەر دوورگەی عەرەبیو دەریای هیندی.

عَمَّان: پایتەختی دەوڵەتی ئوردنە.

عَمَهَ عَمَهاً وعَمهاناً و عموهاً: سەرسام بوو کەوتە حاڵەتی ڕاڕایی‌و نەیزانی لە کوێوە بڕواو کامەیە ڕێگای ئەو.

عَمَهَ في الأمر: نەیزانی کام ڕێگایە حەق‌و ڕاستە.

عَمِهَ عَمَهاً وعمهاناً وعموهة: سەری لێ شێوا نازانێ کامە ڕێگای حەق‌و ڕاستە.

عَمِهَت الأرضُ: وڵاتێکی بێ ناونیشان‌و ئاڵا بوو.

عَمَّهَ في ظلمه: ستەمی کرد بەبێ تاوانێکی ئاشکرا.

العَمَهُ: سەرسامی‌و ڕاڕایی بەجۆرێک نەزانێ چی بکاو چی نەکا ◦ لەبواری پزیشکیدا نەبوونی مەلەکەی هەست‌و دەرک کردن ◦ وەکوو عاجزی لە جیاوازی خستن لە نێوان شێوەی شتەکان‌و کەسەکان‌و سروشتیان.

عَمِيَ العَمَاءُ والماءُ وغيره عَمياً: ڕەوان بوو.

عمى الموجُ: شەپۆلەکە کەف‌و خشت‌و خاڵ‌و چیلکەو چەویلی فڕێ دا، وەلای نا.

عمى البعيرُ بلعابه: حوشترەکە لیکی چاند.

عَمِيَ فلان عمىً: فلانکەس کوێر بوو ◦ ڕوناکایی لەهەردوو چاوی ڕۆیی‌و فزەی لێ بڕا.

عَمِيَ القلبُ أو الرجلُ: دڵەکە بەصیرەت‌و ئاوەزی نەماو ڕێگای خێری نەدۆزیەوە ◦ (فهو أعمى)و (هي عمياء).

عمي الأخبار والأمور عنه وعليه: هەواڵ‌و ڕوداوەکانی لێ نادیارو گوم بووبوون ئاگای لێیان نەبوو ◦ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنبَاءُ يَوْمَئِذٍ﴾ ◦ دەگوترێ: (عَمِيَ عليه طريقه) ڕێگای لێ گوم بوو، نەیزانی کامە ڕێبازی ڕاست‌و بەختەوەرییە.

عمى فلان عِمايةً: درێژەی بە ڕێبازی بەتاڵ‌و پوچی خۆی داو سوور بوو لەسەر بەردەوامبوون لەسەر ئەو ڕێبازە ناشیرینە.

أعماه: کوێری کرد.

عَمَّاه: کوێری کرد.

عَمَّى عليه الشَّيءَ: شتەکەی لێ چەواشە کردو لێی شاردەوە ◦ دەگوترێ: (عَمَّى معنى البيت والكلام) مانای شیعرەکە یان قسەکەی چەواشە کرد.

عَمَّى الغَمَاءُ الهِلال: هەور وای کرد مانگ نەبیندرێ.

تعامى: وای خۆنیشاندا کە کوێرەو هیچ نابینێ یان کەودەنو گێلە هیچ نازانێ.

الأعميان: لافاو و ئاگر ٥ دەگوترێ: (أعوذ بالله من الأعمين) پەنا بەخودا دەگرم لەو دوو شتە کوێرە بێ ئامانە.

العامِي: ئەو کەسەی ڕێگای خۆی نازانێو پێویستی بە شارەزایی کردن هەیە ٥ پیاوی بالا بەرزو درێژ ٥ چۆڵەوانی کە نیشانەی ئاوەدانی تێدا نەبێ.

العَماءُ: هەور.

ألعَمَاءَةُ: گومڕایی‌و ڕۆچوون لە بەتاڵو خراپەکاریدا.

ألمعمّى: لەغەزو گرێکوێرکەی وشە سازی ٥ (ك: مُعَمّيات).

عَنَّبَ الكرمُ: مێوەکە ترێی گرت.

العانب: خاوەن ترێ.

العُنابُ: کێوی بەرزو بڵندو کەوانەیی.

ألعِنَبُ: ترێ ٥ (ك: أعناب).

عِنَبُ الذِئب: ڕووەکێکی دەشتەکییە لەگەڵ درەختەلۆکەو شتی وا دەڕوێ بەرێکی ڕەشی هەیە وەکوو ترێ وایە تاڵە.

العَنبآ: عنبە ٥ میوەو بەروبووم ٥ درەختە ڕووەکێکە لە پێڕی قەزوانییە ٥ میوەکەی دەنکەو تامی خۆشە دەخورێ ٥ دەکرێ بەمرەبا ٥ بەکاڵی سرکەی لێ دروست دەکرێ ٥ لە درەختەکانی وڵاتی گەرمەسێرە ٥ لە میصر ڕواندنی زۆرو بڵاوە پێی دەگوترێ (مەنجۆ) یان (مەنجە) وشەکە هیندییە.

العُنَّابُ: درەختێکی چقڵاوییە لە پێڕی (ألسدرية)یە بەرزی دەگاتە شەش مەتر هەروا (العُنَّاب) بەمیوەکەشی دەگوترێ ٥ میوەکەی سوورو شیرینو بەتامە لەسەر شێوەی میوەی درەختی نەبقە.

ألعَنبَرُ: مادەیەکی ڕەقە تامی نیە، بۆنی نییە مەگەر وردو هاڕ بکرێو بکوترێ ٥ دەڵێن شیاکەی حەیوانی دەریاییە.

العَنبَرُ: گیانلەبەرێکە گوانداری بەحریە لە پێڕی (ألقيطسية)یە مادەی عەنبەر دەردەدا ٥ باڵەخانەو خانوێکی گەورەو پانو بەرینە بۆ شت تێدا هەڵگرتن یان بۆ کار تێدا کردن ٥ یان شوێنی حەوانەوەی سەرباز یان نەخۆش ٥ وشەکە کراوە بە عەرەبی ئەگینا بۆخۆی (أنبر) بووە ٥ (ك: عَنابِر).

عَنِتَ الشَّئِ عنتاً: شتەکە خراپ بوو داوەشا.
عَنِتَ فلان: فلاَنکەس کەوتە مەشەقەتو ناخۆشیەوە.
عَنِتَ العَظْمُ: ئێسقانەکە دوا هەڵبەستنەوەی شکایەوە.
أعنتَهُ: خستیە ناو مەشەقەتو ناخۆشیەوە.
أعنَتَ المریضَ: زیانی بەنەخۆشەکە گەیاندو تەندروستی تێکدا.
عَنَّتَهُ: لێی توند کرد ٥ تەنگی پێ هەڵچنیو کاری قورسو گرانی خستە ئەستۆ.
أعنَتَ المریضَ: زیانی بە نەخۆشەکە گەیاندو تەندروستی تێکدا.
تَعَنَّتَهُ: ئەزیەتو ناخۆشی پێگەیاند ٥ داوای کرد ئەو ملکەچو شەکەتبار بێ هەوڵی ئەوەی دا نەحەسێتەوە.
تَعَنَّتَ الرجلُ: داوای شتێکی لێ کرد بەمەبەستی سەر لێ شێواندنو زیان پێگەیاندن.
العَنَتُ: هەڵە ٥ داوێن پیسی ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ﴾ ٥ بەرپەرچدانەوەو ئینکەبەری.
عَنتَرَ الذّبابُ الأزرق: مێشە شینە ویزە ویزی کرد.
عَنتَرَ فلان: فلاَنکەس لەشەڕدا ئازاو وره بەرز بوو ٥ خۆی خستە ناوکێشەو هەراوە.
عنتر فلاناً: بە شمشێر لە فلاَنکەسی دا.
العَنترُ: مێشی شین، مێشەگا.
عَنَجَ الشّئ عَنجاً: شتەکەی کێش کرد ڕای تەکاند ٥ دەگوترێ: (عَنَجَ رأس البعیر) هەوساری حوشترەکەی کێش کردو لغاوی گرتەوە.
عَنَجَ الدلوَ: دوڵچەکەی بە هەوساری حوشترەکەوە بەست.
أعنجَ فلان: فلاَنکەس پشتی ژانی کرد ماسولکەکانی ئێشو ئازاریان بوو ٥ کاروباری خۆی تۆکمەو ڕێكو پێك کرد.
أعنَجَ البَعیرَ: هەوساری حوشترەکەی بۆلای خۆی کێش کرد جڵەوی گرتەوە.
العِناجُ: هەوساری حوشتر ٥ حەبلێکە یان سیرمەیەکە بەژێر دۆڵچەوە دەبەستریو هەردولای دەهێندرێنەوە بۆلای لێوارەکانیو بەحەبلەکەیەوە شەتەك دەدرێ، بۆئەوەی ئەگەر لەکاتێکدا قولفەکانیشی بپچرێن ئەوسیرمەیە نەهێڵێ دۆڵچەکە بکەوێتە بیرەکەوە ٥ پشتی پیا و چومزگەی ٥ شوێنی ستراتیجی کارو پیشە شتە

سەرەکییەکانی ە دەشگوترێ: (هذا قول لا عناج له) ئەمە قسەیەکە بێ سەرو بەرە بەهەوانتە گوتراوە.

عَنجَدَ العِنَبُ: ترێیەکە بوو بە مێوژی خراپ.

العَنجَدُ: مێوژی خراپ.

العُنجُهُ: گوخلێنکە، قالۆنچە.

العُنجُهِيُّ: کەسێك تەکەبورو خۆ بەزلزانی تێدا بێ.

العُنجهيّة: تەکەبورو خۆ بەزلزانیو وەشك تەبیاتی ە زبری ژیانو خۆراکی بێ پێخۆرو چەوری.

عَنَدَ عنهُ عَنداً وعُنوداً: دوورکەوتەوە ڕوی وەرگێڕا.

عَنَدَ الناقةَ: حوشترەکە لە گاڕان تەرە بوو بۆخۆی بەتەنیا لەوەڕا.

عَنَدَ العِرقُ أو الجرحُ: ڕەگەکە یان برینەکە خوێنی لێ ڕەوان بوو نەگیرسایەوە.

عَنَدَ فلان: فلانکەس تەکەبوری نواندو لەسنور تێپەڕیو سەرپێچی نواند ە پێچەوانەی حەقو ڕاستی جولایەوەو بەئەنقەست ئەو هەلوێستەی نواند ە (فهو عاند وعنود وعنيد).

أعنَدَ العِرقُ أو الجرحُ: دەمارەکە یان برینەکە خوێنی بەربوو نەگیرسایەوە.

اعنَدَ فلان القيءَ: فلانکەس بەردەوام ڕشایەوە.

عاند فلان معاندةً وعناداً: فلانکەس پێچەوانەی حەقو ڕاستی جولایەوەو دەشی زانی کە سەرپێچی حەق دەکا.

عائدَ فلاناً: بەرپەرچی فلانی دایەوەو دژی کردەوەکەی بوو.

تعاند الخصمان: دوو کێشەکارو بەنیزاع هاتووەکان کەوتنە مقۆمقۆو پێکدا هەلگوتن.

إستَعنَدَ الفرسُ والبعيرُ: ئەسپەکە یان حوشترەکە پەتیان نەداو نەیانهێشت هەوسار بکرێن.

إستَعنَدَ فلاناً من بين القوم: لەناو خەلکەکە قەصدی فلانی کرد.

إستعند السقاءَ: گۆزەکەی لار کردەوەو لەدەمی گۆزەکە ئاوی خواردەوە.

إستَعنَدَ القيءُ أو الدمُ فلاناً: ڕشانەوە یان خوێن بەربوون بەسەر فلاندا زال بوو، ڕشانەوەو خوێن بەربوون تەنگیان بە فلان هەلچنی.

إستَعنَدَ عَصَاهُ: بەگۆچانەکەی لە فلانی دا

العِناديةُ: پێڕێکن لە سەوفەستائییەکانو ئینکاری حەقائیقی شت دەکەنو پێیان وایە

هـەموو شتێـك وەهـەو خەیاڵـەو پووچە.

عِنـدَ: زەرفـی مەکانـە بـۆ شتی حـازرو غائیبو دورو نزیك.

العِندیّةُ: پێرێکن لە سەوفەستائییەکان پێیـان وایـە حـەقائیقی شـتەکان بـەگوێرەی بیروبـاوەڕە ٥ تەنانـەت ئەگـەر یەکێـك بـڕوای وابـوو مـرۆڤ بێگیـانو بـێ هەسـتە ئـەوە بەلایانەوە ڕاستو دروستە.

العَنـــودُ: سـەر ڕەقو ملنـــەدەر ٥ دەگـوترێ: (سحابة عنود) هەورێـکی بەبارانەو لەبارین ناوەستێ.

عَنـدَلَ العَنـدَليب: چـۆلەکە (بولبولـە چولەکە) باڵندەیـەکی پـچوکی فـرە جەوجوڵە ٥ بەزۆر جۆر دەخوێنێو لـەناو بـاخو گـوڵو گـوڵزاردا دەحەوێتـەوە، لـە ڕۆژانـی بـەهاردا دەردەکەوێ ٥ (ك: عنادل).

عَنَزَ عَنه عنزاً وعنوزاً: لێی دوورکەوتەوە.

عَنَزَ فلاناً عَنـزاً: بـە دارێـك؛ کەلـە عەصـا درێژترە، لە فلانکەسی دا.

اعنَـــزَّ: خـــواری کـــردەوەو دووری خستەوە.

إعتَنَـــزَ: دوورکەوتـــەوە ٥ دەگـــوترێ: (إعتَنَزَ عن الشّيء).

تَعَنَّزَ: بەمانا (إعتَنَزَ)دێ.

إستَعنَزَ: بەمانا (إعتنز)دێ.

العَنزُ: بزن ٥ بزنە ئاسك ٥ بـەردی نـاو ئـاو ٥ زەوییـەك: نەرمـە گڵو لمـو چەوەڵانی هەبێ.

العَنَزَةُ: دارێکە لە عەصا درێژترو لـە ڕمـب کـورترە پیرەمێـردو پـەك کەوتـە خـۆی بەسـەردا دەدات ٥ تیژایی پاچ، نووکە پاچ ٥ (ك: عَنَزٌ و عنزاتٌ).

العَنَزِيُّ: پیاوێك لەهۆزی عەنەزە، چوو بۆ گزگلكو تاڵ ڕنینو نەگەڕایـەوە، لـەم ڕووداوە هـاتووە کـەدەڵێ: (لا أفعل كذا حتى يؤوب القَارِظُ العَنَزيُّ) واتە: هـەرگیزاو هـەرگیز ئـەو شتە ناکەم.

المُعَنَّـــزُ: سـەر بـچکۆلە ٥ دەموچـاو کرۆسـك، دەموچـاو ڕەقەڵـە ٥ کەسێـك ڕیـشی وەکـوو ڕیـشی نێریەقەرە وابێ.

عنست البنت البِكرُ عنساً وعنوساً: ئافرتەکـە زۆر لـەماڵی بـاوکی مایەوەو قەیرە بوو شوی بۆ نـەکرا ٥ (فهي عانس) (ك: عُنسٌ و عوانس).

عَنَّسَ الرجلُ: پیاوەکە کەوتـە ساڵەوەو ژنـی بـۆ نـەهات ٥ (فهـو عـانسٌ) بەزۆری وشەی (عـانس) بـۆ ئـافرەت بەکاردێ.

عَنِسَ عَنَساً: هەموو سەعاتێك سەیری ئاوێنە دەكا.

أعـنَسَ: بازرگـانی كـرد لەئاوێنـەدا ٥ (أعـنَسَ الـشَّيءَ) شتەكەی گۆڕی ٥ دەگوتریَ: (أعنست السِنُّ وجه فلان) ساڵو ڕۆژگار دەموچاوی فلاّنكەسی گۆڕی ٥ (أعنسَ الشيبُ رأسَهُ) پیری تێكەڵ بەسەری بوو (سەری ماشو برنج بوو).

عَنَّسَت البكرُ: كچەكە لەماڵی باوكیدا زۆر مایەوەو شوی بۆ نەكرا.

عَنَّسَ البنتَ البكـرَ أهلُها: كەسوكاری كچەكە نەیان هێشت كچەكە شوبكا تاتەمەنی شوكردنی تێپەڕیو پیر بوو.

العِناسُ: ئاوێنە.

العَنسُ: بەردی ئاو ئاو ٥ دالاّش، داڵە كەرخۆرە ٥ حوشتری بەهێزو پتەو.

اعـنَصَ الرجلُ: پیاوەكە هەنـدی موی بەسـەریەوە مـاون ٥ تاڵتاڵـە مـوی بەسەریەوە ماون.

العُنـصُرُ: بنـەماو حەسـەبو ڕەگـەز ٥ (فـلان كـريم العُنـصُر) فلاّنكـەس وەجـاغزادەو ڕەسـەنە ٥ ڕەگـەز ٥ دەگوتـریَ: (فلان من العُنصر الآری أو الـسامي) ٥ لـەبواری كیمیـادا مادەیەكی سەرەتاییە ناتواندریَ شی كردنـەوەی كیمیـای تێدا بكریَ بۆ مادەیـەكی سـاكارتر ٥ مادەیـەكی وەهایـە كاریگـەری هەیـە لـە پێكهێنانی قەبارەیەكی تری وەكوو هایدرۆجینو ئۆكسجین كە دەبنـە هۆكاری پەیدا بوونی ئاو.

العناصـر الأربعـة: بـەلای زانـا كۆنـە یۆنانیەكانـەوە بریتییـە لـە چـوار توخم: (ئاگر، هەوا، ئاو، گڵ).

العُنـصُرية: دەمـارگیریو تایەفەگـەریو ناوچە گەریی.

العُنـصُلُ: پیـازە ورچـە، ڕوەكێـكی بەتەمـەنو لـە پیڕی (الزنبقيـة)یـە گەڵاكەی وەكوو گەڵای (كرّاث) وایـە نێركـە گوڵدارەكـەی دوای وەرزی زستان لە پێش دەركەوتنی گەڵاكەی دەردەكـەویَ، ڕوەكێـكی تـەڕو تـازەو ناسـكە، مـەترێـك بـەرز دەبێتـەوە، كۆتـایی سـەرەكەی گۆپكەیەكە پـڕە لـە گوڵـە سـپی، بنكەكـەی وەكـوو سـەلكە پیـاز وەایـە بـۆ دەرمـان بەكاردیَ.

العِنصاة: هەموو شتی كەم كەمو جوی جویَو بلاّو لە ڕوەكو موو شتی تـر ٥ پاشمـاوەی هـەر شتێـك كـە زۆرینـەی نـەمابیَ ٥ جەڵەبـە مـەڕو بزن، گارانە حوشتر.

العُنصُوَةُ: بەمانا (العِنصاة)دێ.

العُنظابُ: کوللە زەردەی گەورە ◊ (ك: عَناظِبُ).

عَنظَی بـە: گاڵتـەی پـێ کـرد، قسەی ناخۆشی پێ گوت.

العُنظوان: ڕوەکێکی ترشەتامە، ئەگەر حوشتر زۆری لێ بخوا توشی ژانەسك دێ ◊ پیاوی شەڕانیو جوێن فرۆش.

عَـنعَنَ فـلان عَنعَنـةً: فلانکـەس لـە قسەکردندا لـەجیاتی پیتـی (عـین) هەمزەی بەکاردەهێنا.

عَـنعَنَ الـراوي: حـەدیس گێـڕەوە لـە ڕیوایەتەکەیدا وتـی: (روی فلان عن فلان....).

عَنُفَ بـه وعليـه عُنفاً وعنافةً: بـە تونـدو تیـژی بەخـەی گـرتو پـەلاماری دا ◊ سەرزەنـشتی کـردو عـەیبو عـاری لێ دۆزیەوە.

أعنَفَهُ: بەمانا (عَنَفَهُ)دێ.

عَنَّفَهُ: بەمانا (أعنَفَهُ)دی.

اعتَنَفَ الأمرَ: کارەکەی بە توندو تیژی وەرگرت ◊ دەستی بە ئیشەکە کـردو ج زانیارییـەکی لـە بابەتەکـەدا نەبوو.

اعتَنَفَ الشَّيْءَ: شتەکەی ناخۆش ویست ◊ دەگـوترێ: (اعتَنَـفَ الطعـام) خۆراکەکـەی بـەدڵ نـەبوو پێـی ناخۆش بوو.

اعتَنَـفَ فـلان المجلـسَ: فلانکـەس لـە ئەنجومەنەکە گواستییەوە.

العَنَفَـةُ: ئامێرێـکە ئـاو لێـی دەدا بەخوڕەمو دەیسوڕێنێتەوە ◊ وەکوو پەڕی ئاشی ئاوی.

عنفـوان الـشَّيْ: سـەرەتای شـت ◊ دەگوترێ: (هو في عنفوان شبابه) ئەو هێشتا لە هەرەتی لاوەتیدایە.

العَنفَقُ: کەمی شتی ناومـاڵو سووکیو بێ کێشی.

العَنفَقَةُ: چەند تاڵە موویەکی کەمن لەنێوان لێوی خوارەوەو چەناگەدا.

عَنَقَهُ عَنقاً: لەملی دا، سەری بڕی.

عَنَقَ الكلبَ: قلێتەی لەملی سەگەکە کرد.

عَنِقَ عَنَقاً: ملی درێـژ بـوو، ملی ئەستوور بـوو ◊ (فهـو أعنـق وهـي عنقـاء) ◊ دەشگوترێ: (هـضَبَةٌ عنقـاء) بانوێـکی درێژو بەرز ◊ (عَنِـقَ الکلـبُ) سـەگەکە خاڵێکی سپی لە ملی دا هەبوو.

أعنَقَ الرجلُ: پیاوەکە ملی درێـژ بـوو ◊ (اعنـق الـزرعُ) کـشتوکاڵەکە درێـژ بـوو گوڵی کـرد ◊ (أعنقـت الهـضبة) بانوەکـە درێـژو بـەرز بـوو ◊ (فهـو مُعنق وهي مُعنِقة).

اعنقت الدّابةُ: وڵاغەکە تیـژ تـی پەڕی خێرا ڕۆیی ◊ (فهو معنق وهي مُعنِقة).

اعنقــت الثريــا: ئەســتێرەی ســیوەیل ئاوابوو، لەشیعری فۆلكلۆردا هاتووە دەڵێ:

﴿باڵا بەبەرزی قەد بەباریكی
ئەستێرەی سیوەیل كەوتە تاریكی﴾

أعنقــت النجــومُ: ئەســتێرەكان بــەرەو ئاوابوون ڕۆیشتن.

أعنَقَ الكلبَ: قلێتــەی لــەملی ســەگەكە كرد.

أعنَقَ فلانٌ فلاناً شَیْئاً: فلاّنكەس شتێكی لەملی فلاّنكەس كرد.

عانَقَهُ مُعانَقةً وعناقاً: ملی لــەملی نزیــك كــردەوەو ســنگی بەســنگیەوە نــا، چاكو چۆنیو ماچو مۆچیان كرد.

عَنَّــقَ الطلــعُ النخــلَ: لــقو چــرۆی دارخورماكە درێژ بوو.

عَنَّــقَ الْبُـــسرَةُ: بەرســیلە خورماكــە خەریكــە هــەمووی بگــاو ببێتــە روتاب.

عَنَّقَ فلاناً: ملی فلاّنكەسی گرت گوشی دەستی لەبینی نا.

إعتَنَــقَ الــرجلان: هەریەكــە لــەو دوو پیاوە چنگیان لــە ئەســتۆی یــەكتر هێناو دەستەو یەخەی یەكتر بوونو كەوتنە شەڕو هەراوە.

إعتَنَــقَ الأمــرَ: پابەنــدی كارەكــە بــوو خستیە ئەستۆی خۆی.

إعتنق دینا أو نحلة: بــاوەڕی بەئاییــنێــك هێنــاو وەرگــرت ◊ قبــوڵی كــردو بەدڵسۆزی باوەشی پێدا كرد.

تعانَقــا: لــە ڕوی خۆشەویــستیەوە ئــەو دوو كەســە دەســتیان لــەملی یــەكتر كرد.

تَعَنَّقَ الیربــوعُ أو الأرنــبُ: یەربوعەكــە یـــــان كەروێـــــشكەكە چـــــووە كونەگڵەكەی خۆیەوە.

العانِقــاءُ: كونێــكە پــڕە لــە گڵە وردەی نــەرم، یــەربوعو كەروێــشك كــە ترسێكیان لێ پەیدا بوو ملی خۆیان دەخەنە ناو ئەو گڵە نەرمەوە.

العَنَــاقُ: كــارو بــەرخ، گیــسكو كــاوڕ، واتــــە: بێــــچوی مــــەڕو بــــزن لەساواییەوە تــا ساڵێــك بەسەریاندا تێدەپــەڕێ ◊ (ك: أعنُـــقٌ و عُنُـــقٌ وعنــوق) ◊ گیانلەبەرێــكە لــە پێــڕی پشیلە، لە پشیلە گەورەترە، ڕەنگی سورە، لــە ژوور گوێچكەیەوە مــووی ڕەش هەن ◊ (بڕوانە وشەی (ألتفة))

العُنُــقُ: ئەســتۆ ◊ ســەرەتای هــەموو شتێــك ◊ دەگــوترێ: (ولــد في عنــق الصیف) لەسەرەتای هاویندا لــەدایك بــــوو ◊ كۆمــــەڵی ئــــادەمیزاد ◊ دەگــوترێ: (جــاء النــاسُ عنقــاً عنقــاً) خەڵــكەكە پێــڕ پێــڕو تــاقم تــاقم

هاتن ٥ هەروا دەگوترێ: (لفلان عنق في الخير) فلانکەس دەست پێشخەری هەیە بۆ خێرو چاکە ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (لا يزال الناس مختلفة أعناقهم في طلب الدنيا) وشەی (أعناق) لێرەدا بەمانا سەرۆكو گەورەو ڕیش سپی وڵات دێ.

اَلعَنَقُ: گورگەلوقە، ڕۆیشتنی ئەسپو حوشتر بەخێرایی.

اَلعَنقاءُ: باڵندەیەکی خەیاڵییەو هەبوونی نییە ٥ شێخ ڕەزای تاڵەبانی دەڵێ:

﴿بێ نیسم هەن بێ موسەمما هەروەکوو ناوی بەقا
تەیری عەنقا شاری جابولقا پلاوی خانەقا﴾.

اَلعَنیقُ: دەست لەملکەر ٥ دەگوترێ: (بات خيال طيفك لي عنيقاً).

اَلمُعانِقَةُ: لە زانستی ڕووەکناسیدا ئەو گەڵا ڕووەکەیە کە دەورەی قەدی ڕووەکەکە دەدا وەکوو ڕووەکی خەشخاش.

اَلمِعناقُ: ئەسپی مل قیتو جوان.

اَلمُعنِقُ: ئەو تەبارە زەوییەی بەرزەو دەوران دەوری دەشتاییە ٥ (ك: معانيق).

اَلمِعنَقَةُ: ملوانکە ٥ (ك: معانق).

اَلعَنقَدُ: ماسیەکی ڕەنگ زیوی بریسکەداری بێ ددانە.

اَلعُنقودُ: بڕوانە مادەی (عَقَدَ).

اَلعُنقُرُ: بنکی ڕوەكو قەفەزاژو بەڕەدا بەمەرجێ سپی بێو کۆمەڵبێو ڕەنگی تریان نەگرتبێ ٥ ناوەڕۆکی دارخورما چونکە سپییە.

عَنقَشَ فلان: فلانکەس خۆی بەشتەکەوە هەڵواسی.

تَعَنقَشَ: خۆی خوارو پێچاوپێچ کرد خۆی جەڕاند.

العِنقاشُ: بێ عەقڵی بێ ڕەوشت ٥ چەرچی ئەو کەسەی بەگوندو گەڕەكو هۆبەدا دەگەڕێو شت دەفرۆشێ.

عَنَكَ الرملُ عَنكاً وعنوكاً: لمبەلانەکە ڕەق بوو بەرز بۆوە ڕێگای نەدا کەس پیا بڕوا.

عَنَكَ اللبَنُ: شیرەکە بزڕکا.

عَنَكت المرأةُ على زوجها: ئافرەتەکە لە مێردەکەی ناچیزە بوو.

عَنَكت المرأة على أبيها: ئافرەتەکە لە باوکی یاخی بوو.

أعنَكَ: بەناو لمبی تەبارە بەستوی بەرزەوەبوودا ڕۆیی ٥ خەریك بوو تێدا بچێ.

عَنَكَهُ: بەتوندو تیژی ڕەفتاری لەگەڵدا کردو خستیە نارەحەتیو چوورتمەوە.

إعتَنَكَ: بەمانا (عَنَكَ)دێ.

تَعَنَّكَ الرملُ: بەمانا (عَنَكَ)دێ.

ألعِنك من كل شيئ: هەرشتێك گەورە بێ ٥ بەشێك لەشەو.

ألعَنيكُ: لمبی تەبارە بەستوی ڕەق بوو ٥ (ك: عُنُكٌ).

ألعَنكَبُ: جاڵجاڵۆكە نێرە ٥ یان ڕەگەزی جاڵجاڵۆكە ٥ (ك: عناكب).

ألعَنكَبَةُ: جاڵجاڵۆكەی مێ.

ألعنكبوت: دەعبایەكە لە پلەی (العنكبیات) چوار جووت قاچی هەن، شتێكی زۆر تەنك دەچنێو دەیكاتە داو بۆ نێچیرەكانی ٥ (ك: عنكبوتات و عناكب وعناكیب).

عَنكَشَ العُشبُ: گیاو گژەكە ڕاساو زۆر بوو تێكهاڵا ٥ دەشگوترێ: (عنكش الشَعرُ) قژەكە پڕو چڕ بوو تێكهاڵا.

تَعَنكَشَ: بەمانا (عَنكَشَ)دێ.

ألعَنكَشُ: كەسێكە گوێ ناداتە خۆ ڕازاندنەوەو خۆ ئارایشت دان.

عَنَّمَ البنانَ: قامكی بە گوڵو بەری درەختی عەنەم ڕەنگ كرد.

ألعَنَمُ: ڕوەكێكی سفتو هەمیشە سەوزە لقو پڕژەكانی ئوستوانین گەڵاكەی لەگەڵای زەیتون دەچێ وەلێ لە هی زەیتون وردترو سەوزترە، گوڵەكەی قیرمیزییە، بۆیەو ڕەنگی لێ دەگیرێ ٥ هەروا ناوە بۆ تولەو تەرزەی مێو كەوەكو ڕێواس سپی دەكرێو دەخورێو مزرە.

ألعَنَمَةُ: قەڵشتی لێوی ئادەمیزاد.

عَنَّ لە الشّيئُ عَنّاً و عُنوناً: لەبەردەمی دەركەوت، كەوتە بەر چاوی ٥ دەگوترێ: (لا أفعلە ما عنّ نجم في السماء).

عَنَّ عن الشّيئ: ڕوی لە شتەكە وەرگێڕاو پشتی لێ هەڵكرد.

عَنَّ الفرسَ عناً: لغاوی بۆ ئەسپەكە كرد ئەسپەكەی لغاو كرد.

عَنَّ الكتابَ: ناو ونیشانی بۆ كتێبەكە دانا ٥ عینوانی بۆ نووسی.

عُنَّ الرجلُ عُنَّةً: پیاوەكە لەپیاوەتی كەوت، نەیتوانی سەرجێی ئافرەت بكا ٥ (فهو معنون وعنین وعِنِّین) دەشگوترێ: (إمرأةٌ عنینة) ئافرەتێكە حەزی لەپیاو نییە.

أعنت السماء: ئاسمان بەرزایی دەركەوت.

أعن الفرسَ أو اللجام: جڵەوی ئەسپەكەی بەرز كردەوە (أعَنّ الكتابَ لكذا) كتێبەكەی ڕانواند بۆ فلان.

أعِنّ الرجلُ: پیاوەكە هینەكەی لەكار كەوت.

عَانَّهُ مُعانَّة وعِناناً: بەرەبەرکانی کرد.
عَـنَّنَ الکتـابَ: عینـوانی کتێبەکـەی نووسی.
عَنَّنت المرأة شعرها: ئافرەتەکە قژەکانی خۆی هۆنینەوە.
عَـنَّنَ الفـرسَ او اللجـام: جڵـەوی بـۆ ئەسپەکە یان بۆ لغاوەکە دانا.
إعتَنَّ له الشَّيْءُ: شتەکەی بۆ دەرکەوت.
إعتَنَّ له ما عند القـوم: هـەواڵی ڕوداوی نەتەوەکەی پێ ڕاگەیەندرا.
تَعَـنَّنَ الرجـلُ: پیاوەکـە وازی لەسـەر جێیـی ئـافرەت هێنـا بـەبێ ئـەوەی لەکار کەوتبێ.
الأعنـــانُ: ئـــەم لاو ئـــەولای شـــت ٥ چواردەوری درەخت.
العَنانُ: ئەوەی دیارە لەبەرزایی ئاسمان ٥ هەور ٥ کن هەموو شتێك.
العِنانُ: چەرم یان بەن‌و دەزبێنی لغاو، هەوســار ٥ ئــەوەی ولاخــی پــێ دەبەسرێتەوە دووحەبلی وەك یـەك درێـژو هاوتـا ٥ دەگـوترێ: (فـلان طويل العَنانِ): فلاّنکەس وەجاغزادەو شـەریف‌و رەوشـت بـەرزە ٥ (فـلان قصير العنـان) فلاّنکـەس کـەم خێـرو بێـرە ٥ (فلان أبيّ العنـان) فلاّنکـەس داکۆکیکارو ملنـەدەرە بـۆ داواکاریی نـاڕەوا ٥ دەشـگوترێ: (ذلّ عنانـه) ٥ ملکـەچ‌و جڵـەو نـەرم بـوو، (همـا يجريـان في عِنـان) ئـەو دووە هاوتـاو هاوشـانن لەگـەورەیی‌و زانیاریـدا ٥ (أرخـى مـن عِنانـه) کەمێـك بـاری گرانی لێ سووك کرد ٥ (بينهما شِرکة عِنان) لـە نێـوان ئەوانـدا هاوبەشـی‌و یەکسانی هەیە ٥ لـەم ڕووەوە (ألعِنان) بریتییـە لـەدوو حـەبلی هاوتـاو بەرامبەر بەیەك.
ألعَنُّ: ناحیەو لاو ناوچە ٥ (ك: أعنان).
العَنَنُ: بەمانا (العَنُّ)دی ٥ (ك: أعنان).
العَنَّـانُ: بـۆ زێـدە مانـای (عـانٌّ)دێ ٥ پێـشبڕکێ ٥ دەگـوترێ: (فـلان عَنَّـان عن الخير) فلاّنکـەس سسـتە لـەکاری خێردا.
العُنَّةُ: لەکارکەوتن‌و عیجزێـکە توشـی پیـاو دەبـێ‌و توانـای کـاری سێکـسی نامێنـێ ٥ خێمـەو کەپرێـك کـە لـە لق‌و پرژی درەخت دروست بکرێ ٥ (ك: عُنَنٌ وعِنان).
المِعَنُّ: کەسێـك خۆ بخاتـە ناوشتێـکەوە کـە پەیوەنـدی بـەوەوە نـەبێ‌و لەهـەموو دیزەیـەك ئەسکوێ بێ ٥ وتاربێژی زمان ڕەوان‌و بەدەم‌و پل.
عَنْـونَ الکتـابَ عنونـةً: عینـوانی کتێبەکەی نووسی.
العُنـوان: ئـەوەی دەکرێتـە نیشانە بـۆ شتی تر.

عنا عُنُواً: ملكەچ بوو زەلیل بوو ٥ دەگوترێ: (عنا فلان للحق) فلانکەس گەردن کەچی حەقو ڕاستی بوو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ﴾ ٥ بوو بەئەسیرو دیل.

عنا الدمُ او الماء: خوێنەکە ڕەوان بوو ئاوەکە جاری بوو.

عَنا الأمر به: کارەکە خرایەسەری.

عنا علیه الأمر: کارەکەی لەسەرشان قورس بوو.

عنا الأمرُ فلاناً: کارەکە فلانی گرتەوە.

عنا الشَّيْءَ عَنوَةً: شتەکەی بەزۆرو تۆپزی وەرگرت.

عَنى به الأمرُ عَنياً: کارەکەی بەسەردا درا، نیشەکەی خرایە ئەستۆ.

عَنى الشَّيْءَ: شتەکەی دەرخستو ئاشکرای کرد.

عَنى بالقول کذا عنياً وعنايةً: بەقسەکانی مەبەستی فلان بوو ٥ ئەوی مەبەست بوو.

عَنى الأمرُ فلاناً عَنياً وعنياةً: کارەکە فلانی گرتەوەو مەبەست بەو ئیشە فلان بوو ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (من حسن اسلام المرأ ترك مالا يعنيه) ٥ دەشگوترێ: (عَنى بأمر فلان) گرنگی دا بەکاری فلان.

عَنِيَ عَناً وعناءاً: ماندوو بوو، تووشی نارەحەتی بوو.

عَنِيَ الرجلُ: پیاوەکە بەدیل گیرا، کەوتە حاڵەتی دیلیەتیەوە.

عَنِيَ فلان بالأمر: فلانکەس بەکارەکەوە مەشغوڵ بوو ٥ گرنگی پێدا.

عُنِيَ بالأمر عَنياً وعنايةً: گرنگی بەکارەکە داو پێیەوە مەشغوڵ بوو.

أعنت الأرضُ النَّباتَ: زەویەکە ڕوەکی ڕواندو گیاو گژی دەرخست ٥ دەگوترێ: (أعنَى الغيثُ النباتَ) باران ڕوەکی ڕواند ٥ (ما أعنت الأرض شيئاً) زەوی هیچی نەڕواند.

اعنى الرجلَ: پیاوەکەی ملکەچ کردو دیلی کرد.

أعنى الأمرَ فلاناً: کارەکە فلانی ماندوکرد ٥ بۆ فلانکەس گرنگ بوو.

عانساه: ناخۆشی چەشت ململانێی لەگەڵ جورتەو کێشەدا کرد.

عانى فلاناً: شەڕە قسەو بەربەرەکانی لەگەڵ فلان کرد ٥ لەگەڵی هەڵکرد.

عانى المالَ: بەجوانی سەروکاری ماڵەکەی کرد ٥ دەگوترێ: (هم ما يعانون مالهم) ئەوانە باش سەروکاری ماڵو سامانی خۆیان ناکەن.

عانى الهمومُ فلاناً: خەمو خەفەت سواری شانی فلانکەس بوو.

عَنّاهُ: ئەرکی قورسی خستە سەرشان.

عَنّی الکتابَ: عینوانی بۆ کتێبەکە دانا.

إعتنی الأمرُ: کارەکە چەسپا جێگیر بوو.

إعتنی فلان بالأمر: فلانکەس گرنگی دا بەکارەکەی.

تعنّی الرجلُ: پیاوەکە ماندوو بوو ٥ پیسایی حوشتری بەرکەوت ٥ تووشی گووگیران بوو.

تَعَنّی في الأمر: مامناوەندی لەکارەکەدا بەپرەو کرد.

تَعَنّی الأمرَ: کارەکەی بەنارەحەتی لەئەستۆ گرت.

تَعَنّی الحُميُّ فلاناً: لەرزۆتا فێری فلانکەس بوو بەبێ بەین تووشی دەبێ.

التَّعنيةُ: میزو ریخی حوشتر تێکەڵاو دەکرێ‌و حوشتری گرویێ پێ چەور دەکرێ ٥ قەبزییەکی ئازاراوییە (ناوکۆم) شەرج دەنێشێ‌و مرۆڤەکە حەزی لە گوکردن هەیەو بۆی ناکرێ‌و ناوکۆمی دەچوزێتەوەو تۆزتۆز پیسایی لێ دێتە دەر.

العاني: چەوساوەو زەلیل ٥ بەدیل گیراو کۆیلە ٥ لەحەدیسدا هاتووە: (عودوا المرضى وفكّوا العاني).

العانيةُ: مێینەی (العاني)یە ٥ (ك: عَوان) ٥ لەحەدیسدا هاتووە: (أتقوا الله في النساء فانهن عندكم عوان) لەخودا بترسن دەربارەی ئافرەت ئەوان لای ئێوە کۆیلەن ٥ یان وەکوو کۆیلەن.

العِنا: ناحیەو تەنیشت ٥ (أعناء السماء)لای ئاسمان.

ألعِنا: نەتەوەیەك پێکهاتبێ لەچەند هۆزو تیرەی جیاجیا ٥ (ك: أعناء) ٥ دەگوترێ: (جاءنا أعناء من الناس) کۆمەڵێك خەڵکی تێکەڵ لەتیرەی جیاجیامان هاتنە لا.

ألعِنايةُ: چاودێری‌و بەرێوەبردنی خودا بۆ شت.

العِنوُ: بەمانا (ألعِنا)دێ.

المَعنى: مانا، (ك: معانٍ).

المعانی: ڕەوشتە جوانەکانی ئامیزاد ٥ دەگوترێ: (فلان حَسَن المعانی) ٥ (علم المعانی) بەشێکە لە زانستی بەلاغەو مەبەست لێی زانینی چۆنیەتی کردنی قسەو وتاردانە بەگوێرەی داخوازی حاڵ‌و مەقام.

مَعَناةُ الكلام: مانای کەلام.

المَعنوي: پێچەوانەی (المادي)یە یان هی (الذاتي)یە.

عَهِدَ فلان الى فلان عَهداً: فلانكەس پەیمانو بەڵێنێکی خستە ئەستۆی فلانو داوای لێ کرد بیپارێزێ.

عَهِدَ الشَّيْءَ: شتەکەی ناسی، زانی ٥ دەگوترێ: (الأمر کما عَهِدتَ) کارەکە وەکوو زانیوتە ئاو هایە.

عَهِدَ فلاناً: زووزوو چوو بۆلای فلان پەیمانی تازە دەکردەوە.

عَهِدَ فلاناً بمکان: لە شوێنێك تووشی فلانکەس بوو.

عُهِدَ المكانُ: شوێنەکە بارانی پەڵەی لێ درا ٥ بارانی ساڵی تازەی وێ کەوت.

أعهَدَهُ: پەیمانی دایە ٥ دەگوترێ: (عاهَدَ الذِمِيَ) بەڵێنی دا بەکابرای ناموسوڵمانی داڵدە دراو یان (ذمي).

إعتَهَدَهُ: بەدواداچوونی بۆ کرد لێی گەڕا، زووزوو چوو بۆلایو بەڵێنی تازەکردەوە.

تعاهدا: سوێند خۆری یەکتر بوون.

تعاهَدَ الشَّيْءَ: لە شتەکە گەڕاو لێی کۆڵیەوە.

تَعَهَّد بالشيء: بەشتەکەوە پابەند بوو.

تَعَهَّدَ الشَّيْءَ: لەشتەکەی کۆڵیەوەو پێوەی خەریك بوو.

إستَعهَدَ من صاحبه: بەڵێنی لە هاوەڵەکەی وەرگرت.

العِهادُ: بارانی سەرەتای ساڵ.

العَهدُ: عیلمو زانست ٥ دەگوترێ: (هو قریب العهد بکذا) ئەو زانیاری تازەیەو شتی زۆری بەسەردا تێنەپەڕیوە ٥ (عَهدی بك مساعداً للضعفاء) زانیاری من دەربارەی تۆ ئەوەیە کە بەڕێزت یارمەتیدەری هەژارو بێنەوایانی ٥ هەروا بەمانا ئامۆژگاریو وەسیەت دێ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا﴾: بەگوێرەی ئامۆژگاریەکانی خودا هەڵسوکەوت بکەن ٥ بەڵین نامەو پەیمان کە بۆ فەرمانڕەواو پاشاکان دەنووسرێ ٥ سوێندو بەڵێن: دەگوترێ: (علي عهد الله لأفعَلَنَّ کذا) زەمانو ڕۆژگار ٥ دەگوترێ: (کان ذلك علی عهد فلان) ئەوە لە ڕۆژگاری فلانکەسدا بوو ٥ (ك: عهود وعِهاد).

العهد القديم: ئەو ئەسفارو جزمانەی کتێبی پیرۆزن کە لەپێش حەزرەتی مەسیح دا نووسراونەوە.

العهد الجديد: ئەو جزمو ئەسفارانەن کەلەدوای حەزرەتی مەسیح نووسراونەوە.

ولي العهد: ئەو کەسەی دەستنیشان دەکرێ بۆئەوەی جێنشینی فەرمانڕەوای پێش خۆی بێ.

العَهِيدُ: ئەو كەسەی بەڵێنی ئەنجامدانی كار دەداو ئیشەكان لەئەستۆ دەگرێ ٥ ئەو كەسەی پەیمانو پلەو پایەی خۆش دەوێن.

العَهدَةُ: بارانی دوباران ٥ (ك: عهاد).

العُهدَةُ: بەڵێن نامەو قەواڵە ٥ بەرپرسیاریەتیو تاوان ٥ دەگوترێ: (على فلان عُهدَةُ لا خلاص منها) فلانكەس تاوانێكی لەسەره رزگاربوونی نیە ٥ لەبواری مامەڵەدا بریتییە لە ضەمانو دروستی مامەڵەكەو بێ عەیبی فرۆشراوەكە ٥ زامن بوونی ڕاستی هەواڵە.

العَهيدُ: بەڵێن پێدراو پەیمان لەگەڵ بەستراو ٥ قەدیمو كۆنە ساڵ ٥ دەگوترێ: (قرية عهيدة) گوندێكی كۆنو لە مێژینەیە، ڕۆژگارێكی زۆری بەسەردا تێپەڕیوە.

المُتَعَهِّدُ: پابەند بوو بە بەڵێنو وادە ٥ كەسێك كارێك لەئەستۆ دەگرێو خەریكی ئەنجامدانیەتی.

المُعَاهَدَةُ: بەڵێنو گرێبەستێكە لەنێوان دووكەس یان دوو تاقم دا ٥ لەبواری یاسای نێودەوڵەتیدا بریتییە لە ڕێكەوتن نامە لەنێوان دوو دەوڵەت یان زیاتردا بۆ ڕێكخستنی پەیوەندییەكانی نێوانیان.

المَعهَدُ: شوێنی كۆبوونەوەی خەڵك ٥ شوێنی خوێندنو لێكۆڵینەوە، وەكوو: (معهد الدراسات العليا).

عَهَرَ المرأةَ عَهوراً: زینای لەگەڵ ئافرەتەكە كرد ٥ (فهو عاهر) ٥ (ك: عُهارٌ) (وهي عاهر وعاهرة) ٥ (ك: عاهرات و عواهر).

عاهَرَها: بەمانا (عَهَرَها)دێ.

العَهرُ: تاوانو بەد ڕەوشتی.

العِهرُ: بەمانا (ألعَهرُ)دێ.

العاهِلُ: پاشای گەورەو فەرمانڕەوای وڵاتان.

عَهَنَ الشَّيْءُ عَهناً: شتەكە بەردەوام بوو و چەسپا ٥ دەگوترێ: (مال عاهِنٌ) ماڵێكی بەردەوامە، لەهەموو سەردەمێكدا واریداتی هەیە.

عَهَنَ: ئامادە بوو ٥ دەگوترێ: (طعام وشراب عاهن).

عَهَنَ في العملِ: دڵسۆزانە كاری كرد.

عَهَنَ بالمكان: لەو شوێنە مایەوەو جێگیر بوو.

عَهَنتِ النخلةُ: درەختە خورماكە لقو پرژەكانی وشك بوون.

عَهَنَ لە مرادە: مەبەستەكەی بەپەلە بۆهێنایە دی.

عَهَنَ القضيب عَهناً وعهوناً: دارەكە دوولا هاتەوە شكایەوە بەبێ ئەوەی دولەت بێ.

العـــاهِنُ: ئامـــاده ٥ (ك: عـــواهِن) ٥ دهگوترێ: (ألقى الكلام على عواهِنِهِ) قسهكانى بـه ئامادهبوان ڕاگهیانـدو بـهبێ ئامادهكـارى پـێش وهخـت وتارى بۆدان.

العِهـنُ: خـورى ڕهنـگ كـراو بهچـهند ڕهنگێـك ٥ (عِهنـة) تیسكه خـورى ٥ قورئان دهفـهرموێ: ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ﴾: كێوهكان وهكـوو خـــورى بهشـــهكراویان لێ دێ ٥ دهگـوترێ: (فـلان عِهـنُ مـال) فلانكهس باش مـاڵو سامانى خۆى سهروكاریى دهكا.

عاثَهُ عن الأمر عَوثـاً: لهكارهكه لایـداو ژیـوانى كـردهوه، تـاوانى لێ كـرد سهرسامو حهیران بوو.

عَوَّثَـهُ عـن الأمـر: لهكارهكـهى لایـداو ژێوانى كردهوه تا گهیاندیه حاڵهتى سهرسام بوون.

تَعَوَّثَ: سهرسامو حهیران بوو.

المَعاثُ: ڕێبازو مهزههب.

عاجَ عَوجاً: گهڕایهوه.

عاجَ عن الأمر: لهكارهكه گهڕایهوهو پشتى لێ ههڵكرد ٥ دهگوترێ: (ما عاجَ بكـلام فلان) بهقسهى فلان لهههڵوێستهكهى نهگهڕایهوه، چ گوێى بهقسهكانى نـهدا ٥ (فلان ما یعوجُ عن الشيء) فلانكـهس لهشتهكه ناگهڕێتهوه.

عاجَ بالمكان وفیه: لهو شوێنه جێـگیر بـوو مایهوه.

عاجَ على المكان: گهڕایهوه بۆ شوێنهكه.

عاجَ الشَّيءَ عَوجاً وعِیاجاً: شـتهكهى دوولا هێنایـهوه خـوارى كـرد ٥ دهگـوترێ: (عـاجَ رأس الـبعیر بالزمـام) بـههۆى ههوسارو لغـاوهوه ملـى حوشـترهكهى خواركردهوه.

عَوِجَ العودُ ونحوه عوجاً: دارهكه خوار بـوو چهمایهوه.

عَوِجَ الأرض: زهویهكه تهخت نهبوو.

عَوِجَ الطریق: ڕێگاكه قۆرتو پێچ بوو.

عَـوِجَ الإنـسانُ عِوَجـاً: ئادهمیزادهكـه ڕهوشـتى ناشـیرین بـوو ٥ ئاینهكـهى ناڕاسـتو دروسـت بـوو ٥ دهشگوترێ: (قـول بـه عَـوِج) قـسهیهكه ئامـانج ناپێـكێ ٥ (قـول غـیر ذي عَـوِج) قسهیهكى ڕاستو دروسته بێ عـهیبو خهوشه ٥ قورئـان دهفـهرموێ: ﴿قُرآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ﴾ ٥ (فهو اعوج وهي عوجاء).

عَوَّجَ العودَ: دارهكهى چهماندهوه.

عَوَّجَ العـصا ونحوهـا: مـادهى عـاجى لـه عهصاكه شهتهك دا.

عَـوَّجَ فلانـاً عـن الـشيْ: فلانكهسـى لهشتهكه ژێوان كردهوه ٥ لایدا.

إنعَاجَ الشَّيْءُ: شتەکە چەمایەوە، خواربۆوە ٥ دەگوترێ:

إنعاجَ عَليه: بەسەریا چەمایەوە.

تَعَوَّجَ العودُ ونحوه: دارەکە چەمایەوە ٥ داهاتو خوار بۆوە.

تَعَوَّجَ بالمكان وعليه: بۆ شوێنەکە گەڕایەوە، هاتەوە شوێنەکە.

إعوجَّ الشَّيْءُ: شتەکە چەمایەوە خوار بۆوە.

الأعوجيات: جۆرێکە لەئەسپی ڕەسەن نیسبەت دەدرێن بۆ ئەعوەج ناوێك ٥ جۆرە ئەسپێکی هۆزی بەنی هیلالە.

العاجُ: ددانی فیل.

العَوّاجُ: فرۆشیاری عاج ٥ دروستکاری عاج.

المَعَاجُ: ئەو شوێنەی بۆی دەگەڕێتەوەو تێیدا نیشتەجی دەبێ.

عادَ اليه وله وعليه عوداً وعودةً: گەڕایەوە، ژیوان بۆوە.

عادَ الرَّجلُ او البعيرُ: پیاوەکە یان حوشترەکە پیر بوو، کەمێك هێزی تێدا مابوو.

عادَ فلان شيخاً: فلانکەس بوو بەپیرە مێرد.

عادَ الشَّيْءَ: جار دواجار هاتەلای شتەکە.

عادَ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکە جاردواجار توشی فلان بوو.

عاده الشوقُ أو الحنينُ: شەوقو حەزو ئارەزو بۆی گەڕایەوە، سەر لەنوێ سۆزو خۆشەویستی بۆ هاتەوە.

عادَ الطبيب المريض: پزیشکەکە چووە لای نەخۆشەکە بۆئەوەی چارەسەری بکا.

أعادَهُ: دووبارە هاتەوە بۆلای.

اعاد الشَّيْءَ الى مكانه: شتەکەی گەڕاندەوە بۆ شوێنی خۆی.

عاوده مُعاودةً وعِواداً: دوای واز لێهێنانو دەنگ لێ بڕان گەڕایەوە بۆلای.

عاودته الحمى: لەرزوتاکە بۆی هاتەوە.

عاوده بالمسألة: جاردواجار مەسەلەکەی لێ پرسیار کردەوە.

عاودَ الشَّيْءَ: شتەکەی بۆ پیاوەکە دووبارەو سێ بارە کردەوە تا بۆی بوو بەدابو نەریت.

عَيَّدَ: ئامادەی جەژن بوو ئاهەنگی جەژنی گێڕا.

إعتادَهُ: کردی بەعادەتو دابو نەریتی خۆی.

تَعَوَّدَ الشَّيْءَ: بەشتەکە ڕاهات، کردی بە دابونەریتی خۆی.

إستعادَهُ: داوای لێکرد بگەڕێتەوە.

إستعادَ فلاناً الشَّيْءَ: داوای لێکرد

جارێکی تر ئەو شتەی بۆ دووبارە بکاتەوە.

الأعـودُ: بەسودتر ٥ دەگوترێ: (هـذا أعودُ لك).

العائِـدُ: ئـەو قـازانجو سـوودەی دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەو کەسـەی هاوبەشە لـە جەمعیـەی تـەعاونیو شتی وادا.

العائد: ئەو برە پارەیەی ئەنجومەنی شارەوانیەکانو فەرمانگەکانی باجو دەرامـەت سـاڵانە دەیخەنـە سـەر زەویو زارو خانو و بەرە.

العائـدة: یارمـەتیو پیـاوەتیو چـاکە لەگەڵ خەڵك ٥ دەگوترێ: (ما أكثر عائدة فلان على قومه) ٥ (ك: عوائد).

العـادةُ: دابونـەریت: هـەر شتێـك ئەوەندە دووبارە بکرێتەوە تا خوی پێوە دەگیرێو بەبێ ماندوو بوونو وردبوونـــەوە ئـــەنجام دەدرێ ٥ حاڵـەتو وەزعێـك کـە یـەك شێوە دوبـارە دەبێتـەوە ٥ وەکـوو عـادەی مانگانەی ئافرەت.

العادِيّ: کۆنو لەمێژ ٥ دەگوترێ: (مجد عـاديّ) مەجـدو رەسـەنایەتیەکی کۆنو لـە مێژینەیـە ٥ (بئـر عاديـة): بـیرە ئاوێـکی کۆنـە دەڵێـی بـیری زەمـانی گـەلی عـادە ٥ کاروبارێـك بووبێتە عادەتو خوی پێوە گیرابێ.

عَـوَادِ: ئیـسمول فیعلـە مانـای ئـەمر دەگەیەنێ.

العَوادُ: چاکەو پیاوەتی کـردن لەگـەڵ خەڵـك ٥ دەگـوترێ: (عُـد فـان لـك عنـدنا عـواداً حـسناً) بگـەڕێرەوە بۆلامان تۆ پیاوەتیـت بەسـەرمانەوە هەیە دەمانەوێ چاکەت بدەینەوە.

العَودُ: دەگوترێ: (رجَعَ عَوداً على بدء) ٥ (ورجَعَ عوده على بدئه) واتە: چوو گەڕایـەوە لـەوێ نەوەسـتا ٥ هـەروا دەگـوترێ: (لـك العـودُ) بـۆت هەیـە بگەڕێیتـەوە لەکارەکـە پەشـیمان ببیتەوە ٥ دەشگوترێ: (العودُ أحمدُ) پەشـیمان بوونـەوە لـەو کـارە لـەکردنی باشـترە ٥ هـەروا وشـەی (ألعودُ) ناوە بۆ حوشترو مەڕی پیرو بەساڵا چوو؛ کەهەندی گوڕو تینیان تێدا مابێ ٥ ڕێگای کۆنی ئاسایی ٥

العُودُ: دار، باریك بێ یان ئەستور، تەڕ بـێ یـان وشـك ٥ جۆرێـکە لـەبۆنی خـۆش ٥ واتـە: (دار عـود) ٥ ئامێرێـکی مۆسـیقایە ژێـی پێـدا ڕایـەڵ کـراون بـە پەنجـە یـان بەریشەیەك لێـی دەدرێو دەنگـی لێ دێ ٥ (ك: أعواد وعيدان).

العَـوّادُ: ئـەو کەسـەی ئـامێر دروست

دەكا ◊ ئەو كەسەی عود لێ دەدا.

ألعِيادة: شوێنی تایبەتی پزیشك بۆ پشكنینی نەخۆش.

ألعيدُ: خەمو خەفەتی گەڕاوەو تازە بووە ◊ یان سۆزو عیشقی تازەبووە ◊ ڕۆژی جەژن هەر جەژنێك بێ.

المَعادُ: ڕۆژی قیامەتو گەڕانەوە بۆلای خودا.

المَعادَةُ: یادەوەری ڕوداوێكی ناخۆشو تازیە بۆ گرتنی.

المُعَاوَدة: پەیدا بوونەوەی دیاردەی نەخۆشی سەرلەنوێ دوای ئەوەی كە ماوەیەك ئاسەواری نەمابوو.

المُعيدُ: لێزانو خاوەن ئەزمون ◊ ئەو قوتابیە زیرەكەی سەر لەنوێ دەرس بۆ هاوەڵەكانی شی دەكاتەوەو ئەوی مامۆستاكەیان بۆی شەرح كردوونو تێی نەگەیشتون ئەم بۆیان ڕون دەكاتەوە ◊ كەسێك پلەیەكی زانستیو فێركاری لەزانكۆ وەردەگرێ پێش ئەوەی ببێتە مامۆستاو دەرس بڵێتەوە.

عاذَ بە عَوذاً وعیاذاً: پەنای بۆ برد، خۆی خستە پەنای بۆ ئەوەی بپارێزرێ ◊ وەكوو دەڵێین: (أعوذ بالله من الشیطان الرجیم) پەنا دەگرم بەخودا لە شەڕو نەگبەتی شەیتانی نەفرین لێ كراو.

عاذت الناقة: حوشترەكە تازە بێچوی بووە ◊ (ك: عُوذٌ وعوذان).

أعاذَهُ الله: خودا پاراستی، خودا بیپارێزێ.

عَوَّذَهُ: بەمانا (اعاذه)ی ◊ نوشتەو دوعای پێدا كرد.

تعاوذ القوم في الحرب: خەڵكەكە لە شەڕدا خۆیان خستە پەنای یەكتریو یەكتریان كرد بە پارێزەری یەكتری.

تَعَوَّذ بە: پەنای بۆ برد ◊ دەگوترێ: (تعوَّذ بالله).

إستعاذ بە: بەمانا (تَعَوَّذ)ی ◊ دەگوترێ: (إستعاذ بالله).

ألعوائِذ: چوار ئەستێرەن بەشێوەی چوارگۆشەیەكی نارێك، لە ناویان ئەستێرەیەك هەیە پێی دەگوترێ: (الرُّبَع).

ألعَوذُ: پەناگا ◊ دەگوترێ: (فلان عوذ لبني فلان) ◊ دەشگوترێ: (عوذ بالله منك) واتە: پەنا دەگرم بەخودا لەشەڕی تۆ.

العُوذَةُ: نوشتەو دوعا ◊ كەبەنەخۆشو منداڵدا دەكرێ.

العُوَّذُ: گژوگیا كەلەبنی داری چقڵاویدا دەڕوێ ◊ یان لەلای بنەدرەختی تردا دەڕوێ ◊ یان لەژێر بەردو شتی وادا دەڕوێ.

العِيـاذُ: پەناگە، پەناگرتن بەهێزێـك لەترسـی شتێـكی تـر ٥ وەكـوو دەگـوترێ: (العِيَـاذُ بـالله منـه) پـەنادەگرم بـەخودا لەشـەڕو نەگبەتی ئەو.

ألَمعاذُ: دەگوترێ: (معاذ الله ومعاذ وجه الله) واته: پەنادەگرم بەخودا.

ألَمَعـاذَةُ: نوشتەو جادو ٥ دەشگوترێ: (معاذة الله).

ألمعوذتان: دوو سورەتی كۆتایی قورئان.

عَارَ الإنسان وغيره عَوراً: ئادەمیزاد یان حەیوانەكەی كوێركرد.

عَارَ الشَّيْئَ: شتەكەی لەناوبرد.

عَوِرَت عينه عَوَراً: چاوی كوێر بوون چاوی لەدەستدان ٥ بیناییان نەما ٥ دەگوترێ: (عَوِرَ الرجلُ) پیاوەكە چاوێـكی لەدەسـت دا ٥ (فهـو أعـور وهي عوراء).

أعـوَرَ الـشَّيْئُ: شـتەكە دەركـەوت ٥ دەگـوترێ: (اعـوَرَ لـك الـصَّيدُ) نێچیرەكەت لێ دەركەوت.

أعـوَرَ الرجـلُ والمـرأةُ: ژنو پیاوەكـە شەرمگایان دەركەوت.

أعـورَ منـزلُ فـلان: مـەنزڵی فلاّنكـەس كەلێنێـكی تێـدا پەیـدا بـوو ترسـی ئەوەی لێ دەكرێ دوژمن لێوەی بێتە ژوور.

اعـورَ الفـارسُ: جـەنگاوەرە سـوارەكە هەلی لێدانی بۆ هەڵكەوت.

اعـورَ فلانـاً: چاوێـكی فلاّنكەسـی كوێركرد.

اعـاره الـشَّيْئَ اعـارةً: بـە ئەمانـەت شتەكەی دایە.

عـاوره الـشَّيْئَ: بەئەمانـەت شـتەكەی پێدا.

عاوَرَ فلاناً الـشَّيْئَ: ئـەوەی لەگـەڵ كـرد كە لەگەل هەواڵەی كردی.

عاوَرَ الشمسَ: چاودێری خۆری كرد.

عَوَّرَهُ: كوێری كرد.

عَـوَّرَ فلانـاً عـن الأمـر: فلاّنكەسـی لەكارەكە گێڕایەوە.

عَوَّر عليه أمرَهُ: كارەكـەی لـەلا ناشـیرین كرد.

إعتَـوروا الـشَّيْئَ: شـتەكەیان لـەناو خۆیاندا هێناو برد.

تعاوروا الشَّيْئَ: بەمانا (إعتوره) دێ.

تعـاورت الريـاحُ رسـمَ الـدار: رەشـەبا لەهەموو لایەكەوە لەخانوەكەی داو هـەرجارە لەلایەكـەوە شتێـكی لێ كردۆتەوە.

تَعَوَّرَ الكتابُ: كتێبەكە ڕزی.

تَعَـوَّر القـومُ الـشَّيْئَ: خەڵـكەكە لـەناو خۆیانـدا شـتەكەیان هێنـاو بـرد ٥ هەركەســەیان تاوێـك گرتیـە لای خۆی.

تَعَوَّرَ فلان العارية: فلانكەس داوای ئەمانەتەكەی كردوە لەو كەسەی شتەكەی بەئەمانەت وەرگرتبوو.

إعوارَتِ العَينُ: چاوەكە كوێر بوو ٥ دەشگوترێ: (إعورّ فلان).

إستَعارَ الشَّيْءَ منه: داوای لێكرد شتەكەی بەئەمانەت بداتێ.

الإستعارة: لە بواری عیلمی (بەیان)دا بەكارهێنانی وشەیەكە لەشوێنی وشەیەكی تر لەبەر هەبوونی پەیوەندییەك لەنێوانیاندا لەگەڵ هەبوونی قەرینەیەك كە چۆنیەتی بەكارهێنانەكە دەگەیەنێ ٥ وەكوو بەكارهێنانی وشەی (الأسد) لە شوێنی وشەی (الشجاع)....هتد ٥ هەروا وشەی (الإستعارة) بریتیە لە خواستنی كتێبێك لە كتێبخانە گشتیەكان ٥ ئەو وەرەقەیەی داواكار ناوی خۆی لەسەر دەنوسێ‌و واژوی دەكا بەو وەرەقەیەش دەگوترێ (الإستعارة).

الأعوَرُ: ئەو كەسەی چاوێكی كوێر بێ ٥ هەرشتێك خراپ بێ ٥ چاوساغ‌و شارەزای خراپ ٥ كەسێك برای باوكی‌و دایكی نەبێ ٥ كتێبی رزیو وكۆن ٥ قەلە رەش ٥ بەشی یەكەمی ریخۆڵە ئەستوورە.

العائِرُ: هەرشتێك چاو ئازار بدا ٥ تیری لابەلاو بێ مەبەست هاوێژراو كە هاوێژەرەكەی نەزانێ لەكوێ دەدرێ ٥ دەگوترێ: (أصابه سهم عائر) گوللەی وێڵ لێیدا ٥ هەنگاوتی.

العائِرَةُ: زۆرو زەبەند ٥ دەگوترێ: (له من المال عائرة عينين) ماڵ‌و سامانێكی زۆرو زەبەندی هەیە ٥ ئەوەندە زۆرە چاو تێرو پڕ دەكا ٥ چاوی پڕو پوشاوی ٥ (ك: عوائر).

العوائر من الجراد: كۆمەڵە كوللەی جیاجیا.

العَارَةُ: ئەوەی دەیدەی بەكەسانی تر بەمەرجی بیگێڕێتەوە ٥ دەگوترێ: (كل عارة مستردة).

العارِيَةُ: بەمانا (العارةُ)دێ ٥ (ك: عوار).

العارِيَّةُ: بەمانا (العارة)دێ ٥ (ك: عواري).

العُوارُ: عەیب‌و خەوش ٥ كون‌و دڕاوی كراس.

العَوَرُ: عەیب‌و ناشیرین.

العَوِرُ: رابردو پیس ٥ شتی بێ چاودێرو خراپ.

العَوراءُ: خۆڵ ٥ وشەی ناشیرین كرداری بەد.

العَورَةُ: عەیب‌و خەلەل، كون‌و كەلەبەری شت ٥ هەر خانو و

شوێنێـــك ترسـى ئـــەوەى لێ بكـرێ ٥ دوژمــن لێیـــەوە فرســەت بێنـــێ ٥ قورئــان دەفــەرموێ: ﴿يَقُولُــونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيـدُونَ إِلَّا فِـرَارًا﴾ ٥ شەرمگای ئادەمیزاد ٥ هەرشوێنێـکی جەسـتەی ئادەمیزاد پێی ناخۆش بێ ببینرێ.

العُــوّارُ: پوشـکەو چقڵو پـرژو پـاڵ لەچـــاودا ٥ زەعیـــفو ترســـنۆكو خۆڕانـــەگر لەمەیـــدانی شـــەڕدا ٥ کەسێك شارەزای ڕێـگا نـەبێ ٥ (ك: عواوير).

اُلمُعَارُ: ئەسپی قەد باریك.

اُلمُعورُ: شوێنی ترسناك ٥ پیاوی ڕابردو پیس ٥ شتی فڕێدراو وبێ خـاوەنو چـــاودێر ٥ ئەسپێـــك مـــوی کلکـــی هەڵکەندرابێ.

عـــازه الـشَّيْءُ: شـتەکەی پێویست بـوو دەستی نەکەوت.

عَـوِز الـشَّيْءُ عَـوَزاً: شـتەکە دەگمـەن بـوو دەسـتی نەکـەوتو زۆریـشی پێویـست بوو.

عَوِزَ الرجلُ: پیاوەکە ئاتاج بوو، کاروبـاری شێوا (فهـو أعـوز وهـي عـوزاء) ٥ (ك: عوز) ٥

عَـوِز الأمـرُ: کارەکـە قـورسو گـران بـوو کەوتە حاڵەتی چورتمو تەنگانەوە.

أعَوَزَ الشَّيْءُ: شتەکە ناوازە بـوو دەست نەکەوت.

اعوَزَ الرجلُ: پیاوەکە هەژار کەوت.

أعوَزَ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکە لای فلان کەم بوو زۆریشی پێویستە.

أعـوَزَ الـدهرُ فلانـاً: ڕۆژگـار فلانکەسـی هەژارکرد.

أعـــوَزَ المطلـــوب فلانـــاً: پێویـــستیاتە گرنگـــەکان فلانکـــسی لەپـــەلوپۆ خست.

إعوَزَّ فلاناً: بەمانا (عَوِزَ)دێ.

العَوزُ: بۆڵەترێ.

اُلعَــوَزُ: پێویـستی گـرنگ کـە دابـین نەکرێ.

اِلمِعـوَزُ: کراسـی زیـو ٥ پەڕۆیەکـە لـە منـــداڵی ســـاواوە ببێـــچرێ ٥ (ك: مَعَاوِز).

اِلمِعـــوَزَةُ: بـــەمانا (اِلمِعـــوَزُ) دێ ٥ هـــەر پۆشاکێـــــك پۆشاکێـــــکی تــــری داپۆشیبێ ٥ (ك: مَعاوِز و مَعاوزة).

عاسَ عَوساً و عَوَساناً: بەشـەو سوڕایەوەو پارێزگاری کرد ٥ (فهو عائس وعَوّاسٌ).

عـــاسَ علـــى عيالـــه عَوســـاً: مانـــدوو بـــوو تێـــــکۆشا بـــــۆ دەســـــتەبەرکردنی پێداویستی ماڵو منداڵەکانی.

عاسَ ماله عَوساً وعِياسَةً: بەڕێـكو پێـکی کاروباری ماڵو سامانی بەڕێوە برد.

عَوِسَ عَوساً: لەکاتی پێکەنین‌و کاتی تریشدا لاشەویلەی چونە ناوەوە ◦ (فهو أعوس وهي عَوساء).
العُواسَةُ: ماستاو یان شەربەتی میوەو شتی تر.
العَوسَجُ: بڕوانە (عَسَجَ).
عاصَ الأمر عَوصاً: کارەکە چەواشە بوو خوارو خێچ‌و گران‌و ناخۆش بوو.
عاصَ الكلامُ: کەلامەکە مانای نادیارو چەواشە بوو ◦ (فهو أعوص وهي عوصاء).
اعوَصَ بخصمه وعليه: کارەکەی لەسەر دژو ڕکابەرەکەی توندو تۆڵ کرد.
أعوَصَ فلان في كلامه: فلانکەس قسەی قوڵ‌و پڕمانای هێنان.
عَوَّصَ فلانٌ: فلانکەس بەردەوام نەبوو لەسەر قسەو کرداری هەردەمە قسەیەک‌و هەرکاتە کارێکی بەلاوە پەسەند بوو ◦ فلانکەس وتارێکی پڕمانای دا، ڕستەی مانا قوڵ‌و پڕ حیکمەتی ناڕاستەی گوێگرەکانی کرد.
إعتاصَ عليه الأمرُ: بەمانا (عاصَ) دێ.
إعتاصَ في الكلام: بەمانا (عاصَ في الكلام) دێ.
العَوصاءُ: تەنگ‌و چەڵەمەو ناخۆشی‌و هەژاری ◦ دەگوترێ: (أصابتهم العَوصاءُ) هەژاری‌و چورتم توشیان بوو ◦ ناڕەحەتی کردن ◦ وشەی غەریب‌و نامۆ لەزمانی عەرەبی دا.
عاضَهُ بكذا وعنه ومنه عوضاً: لەجیاتی ئەوەی لەکیسی چوبوو بارتەقای پێدا ◦ (فهو عائض).
اعاضَهُ منه: بەمانا (عاضه منه)دێ.
عاوَضَهُ: بەمانا (اعاضَهُ)دێ ◦ دەگوترێ: (عاوَضَ فلاناً بِعَوَضٍ في البيع والآخذ والعطاء).
عَوَّضَهُ منه: بەمانا (أعَاضَهُ) دێ ◦ دەگوترێ: (عَوَّضَهُ من هبته خيراً).
إعتاضَ منه: بارتەقای لێ وەرگرت.
إعتاضَ فلاناً: داوای بارتەقای لە فلان کرد.
تعاوَضَ القومُ: خەڵکەکە وەزع‌و حاڵیان باش بوو دوای ئەوەی لەوەو پێش وەزع‌و حاڵیان خراپ بوو.
تَعَوَّضَ منه: بارتەقای لێ وەرگرت.
تَعَوَّضَ فلاناً: داوای بارتەقای لەفلان کرد.
إستَعاضَهُ ومنه: داوای بارتەقای لێ کرد.
عَوضُ: زەرفی زەمانی داهاتووە.
العِوَضُ: بارتەقاو جێنشین (ك: أعواض).
المُعَوَّضَةُ: بەمانا (العِوَضُ)دێ.
عاطَت العُنقُ عَوطاً: ملی درێژ بوو

بەشێوەیەکی زۆر ڕێك ٥ دەگوترێ: (عاطت المرأة والناقة) ئافرەتەکە یان حوشترەکە هەرچەند نەزۆك نەبوو بەڵام چەند ساڵێك تێپەڕی ئاوس نەبوو ٥ (ك: عُطٌ وعَوَائِطُ).

إعتاطت المرأة والناقة: ئافرەتەکە یان حوشترەکە بەبێ ئەوەی نەزۆك بن چەند ساڵێك سکیان پڕ نەبوو بێچویان لەزکی نەکەوت.

عاف الطائر عَوفاً: باڵندەکە بەدەوری شتەکەدا سوڕایەوە ویستی هەڵ بقۆزێتەوە پەلاماری بدا ٥ دەگوترێ: (عاف الذّبابُ على القَدْر) مێشەکە بەسەر پیساییەکەدا سوڕایەوە (فهو عائف).

العُوّافُ: ئەوەی ئادەمیزاد یان حەیوان بەشەو فرسەتی لێ دەبینێ‌و نێچیری دەکا.

العُوّافَةُ: بەمانا (العُوّافُ)دێ.

ألعُوفُ: حاڵو چۆنیەتی ٥ دەگوترێ: (نَعِمَ عَوفُه): حاڵو وەزعی خۆش‌و بێ چورتم بوو.

عاقَهُ عن الشّئ عَوقاً: مەنعی کرد لەشتەکەو نەیهێشت دەستی بیگاتێ ٥ (فهو عائق) ٥ (ك: عُوّقٌ) بۆ عاقڵ ٥ بۆ بێ عەقڵ (ك: عوائق).

عوائق الدهر: ڕوداو وەمەشغەڵەتی ڕۆژگار.

عَوَّقَه عن كذا: لەو شتە مەنعی کرد.

إعتاقَهُ: مەنعی کرد، مەشغوڵی کرد، لەیادی بردەوە.

تَعَوَّقَ: تەمبەڵی‌و قونگرانی کردو ئەرکی سەرشانی ئەنجام نەدا.

تَعَوَّقَ فلاناً: فلانی مەنع کردو لەمپەری لەبەردەم دانا.

عاق عاقِ: لاسایی کردنەوەی دەنگی قەلەڕەشە.

العائق: هەرشتێك ببێتە لەمپەرو بەربەست لەبەردەم بڵاوبوونەوەی تۆوو ڕەگ‌و ڕیشاڵی روەك‌و درەخت‌و پەل‌و پۆیان لەڕوی هۆکارە حەیەوی‌و سروشتیەکان ٥ روەکێکە لە پێڕی (الشقيقية)یە گوڵەکانی جوان‌و ڕەنگاو ڕەنگن‌و سپی‌و سورو شینن.

العُواقُ: دەنگێك کە لەگەدەی وڵاخ دێتە دەر لەکاتی ڕۆیشتندا.

العَوقُ: لەمپەر ٥ کاری مەشغوڵکەر ٥ هەرشتێك خێرو بێری نەبێ ٥ لێژی‌و تەلانی شیو و دۆڵ ٥ (ك: أعواق).

العَوِقُ: بەمانا (العائِق)دێ ٥ ترسنۆك ٥ کەسێك یان شتێك هەمیشە لەمپەر هەبێ لەبەردەم پێویستیەکانیان.

العوَقُ: بەمانا (ألعَوِق)دێ.

العَوَقَةُ: ئەو كەسەی ببێتە لەمپەر لەبەردەم خێرو خۆشی ئادەمیزاد.
العُوَقَةُ: بۆ موبالەغە لەمانای (العائق)دێ.
العَيوقُ: ئەستێرەیەكی سووره ڕووناكی هەیە لە كەنارێكی مەجەڕە (الأيمن) لەدوا ئەستێرەی سیوەیلەو لێی پێش ناكەوێ ٥ پێش ئەستێرەی (جەوزا)هەڵدێ.
يَعُوقُ: ناوی بتێكە لەسەردەمی نەزانیدا عەرەبەكان دەیان پەرست.
عالَ الميزانُ: تەرازووەكە هەردوولای هاوتا نەبوون ٥ سەنگو سوكی هەبوو ٥ لایەكی لە لایەكی بەرزتر بوو.
عال فلان في الميزان: فلانكەس تەرازو بازی كرد، لە كێشاندا خیانەتی كرد.
عالَ السَّهمُ: تیرەكە نیشانەی نەپێكاو لایدا
عال الحكمُ: دادوەرەكە ستەمی كرد.
عالَ أمرُ القوم: كاری گەلو نەتەوە ئەستەم بوو چورتەو لەمپەری تێدا پەیدا بوون.
عالت الأنصباءُ: بەشە میراتیەكان عەولیان تێدا پەیدا بوو.
عالَ الرجلُ عيالَه: پیاوەكە پێداویستیماڵو منداڵەكەی دابین كرد.
عالَ الأمرُ فلاناً: كارەكە لەسەر فلانكەس زۆر قورس بوو.
عِيلَ صَبره: ئارامی نەما، ئارامی لێ هەڵگیرا.
أعالَ الرجلُ: پیاوەكە ماڵو منداڵی زۆر بوو، باری شانیان گران كرد ٥ دەنگی گریانی لێ بەرز بۆوە ٥ هاواری لێ هەڵسا.
عَوَّلَ الرجلُ: پیاوەكە چادری هەڵدا كەپری كرد ٥ دەنگی گریانو هاواری لێ بەرز بۆوە.
عَوَّلَ عَليه: پشتی پێ بەست ٥ داوای یارمەتی لێ كرد ٥
عَوَّلَ على السَّفر: خۆی بۆ سەفەركردن ڕاهێنا ٥ وای كرد فێری سەفەركردن بێ.
العائِلُ: ڕوەكێكە ڕوەكێكی تری مشەخۆری (طوفیل) بژێوی لێ وەربگرێ ٥ وەكوو ڕوەكی (فول) كە ڕوەكی (هالوك) لە ڕەگەكانی بژێوی وەردەگرێ.
العائلة: خێزان؛ كۆمەڵێك ئادەمیزاد كە خانو بەرەیەك كۆیان بكاتەوەو پێكهاتبێ لە دایكو باوكو كوڕو كچو خزم.
العالَةُ: شتێكە، كەپرێكە وەكوو چادر وایە لەدار دروست دەكرێ بۆ خۆپاراستن لەبارانو شتی وا.

العَوْلُ: ئەو كەسەی داوای یارمەتی لێ دەكرێ (جۆرو هۆكاری یارمەتیدانەكەی) ٥ بژێوی خاو وخێزان ٥ بەرزكردنەوەی دەنگی گریانو هاوار ٥ لەبواری میراتدا زیاد بوونی خاوەن بەشەكان لەبەشەكان ئەو كاتە نرخی بەشەكان كەم دەكرێتەوەو ژمارەیان زیاد دەكرێ بۆئەوەی بەسەر میراتگرەكاندا بتوانرێ دابەش بكرێن.

العِوَلُ: پشت بەستنو داوای كۆمەكی ٥ كۆڵەكەو پشتو پەنا ٥ دەگوترێ: (فلان عِوَلي من الناس) فلاَنكەس پشتو پەناو یارمەتیدەرمە لەخەڵكی خراپ دەمپارێزێ.

ألعَولَةُ: بەرزكردنەوەی دەنگی هاوارو گریان ٥ خواردنەوەی خەمو خەفەتو خۆشەویستی بەبێ هاوارو دەنگ هەڵبرین ٥ (ك: عِوَل).

العَويلُ: بەمانا (العَولَةُ)دێ.

العَيلُ: خاو و خێزانی ماڵێكو پیاوێك كە پیاوەكە بەخێویان دەكا ٥ (ك: عِيال وعَيائل) ٥ دەشگوترێ: (هو عيال على غيره) ئەو بارە بەسەر خەڵكەوەو بۆخۆی سەربەخۆ نیە.

المِعوَلُ: قوڵینگ، پاچی دووسەر ٥ (ك: معاوِل).

عامَ في الماء عَوماً: مەلەی كرد لەناو ئاودا ٥ دەگوترێ: (عامت السفينة في البحر): كەشتیەكە بەناو ئاودا ڕۆیی.

عامت الإبل في البيداء: حوشتر بەناو سارادا ڕۆیی.

عامت النجومُ: ئەستێرە بەناو ئاسماندا ڕۆیی.

عام الفرسُ: ئەسپەكە بەهێواشی ڕۆیی دەتكوت لەدەریادا مەلە دەكا.

أعوَمَ: ساڵێكی بەسەردا تێپەڕی ٥ كەوتە سەرەتای ساڵەوە.

عاومت النخلةُ: دارخورماكە ساڵێك بەری گرتو ساڵێك بێ بەر بوو.

عاوم فلاناً معاومةً وعَواماً: بەساڵ مامەڵەی كرد.

عَوَّمَ الكرمُ: مێوەكە ساڵێك بەری زۆر بوو ساڵێكیش بەری كەم بوو.

عَوَّمَ فلان: فلاَنكەس سواڵە دوراوەكانی خستنە سەر یەكو كردنی بەشاراو گەڵێشە.

عَوَّمت النّخلةُ: دارخورماكە ساڵێك بەری گرتو ساڵێك بێ بەر بوو.

عَوَّمَ السفينةَ: كەشتیەكەی خستە ناو دەریاوەو بەناو ئاودا لێی خوڕی.

العامُ: ساڵ ٥ (ك: أعوام).

العامَةُ: سواڵە دوراوەی گەنموجۆ كە

کۆدەکرێنەوەو دەخرێنە سەر یەك‌و دەبن بە شاراو گەڵیشە ٥ پردو مەعبەری پچوك بەسەر روباری پچوك ٥ (ك: عام وعَوَّم).

العُومَة: خونفوسای پچکۆلەی ناو ئاو کە مەلە دەکەن.

العَوّامُ: مەلەوان ٥ ئەسپێك لە رۆشتندا وابڕوا وەکوو مەلە بکا وابێ.

العَوّامَةُ: خانوە دارینەیەك لەسەر ئاو ٥ یان قەبارەیەکی مەعدەنی خڕو ناو کلۆر کە سەرئاو دەکەوێ.

عَومَّرَ القومُ: بڕوانە: (عمر).

عانت المرأة عَوناً: ئافرەتەکە تەمەنی مام ناوەندیە.

عانت البَقَرَةُ عؤوناً: مانگاکە تەمەنی مام ناوەندییە.

اعانَهُ علی الشَّيْ: یارمەتی دا.

عاونه معاونةً: یارمەتی دا.

عَوَّنت المرأة والبقرة: ئافرەتەکە یان مانگاکە تەمەنی مام ناوەندی بوو.

عوّن فلاناً: یارمەتی فلانکەسی دا.

تعاون القومُ: هەندی لە خەڵکەکە یارمەتی هەندێکی تریان دا.

إستعان فلان فلاناً: فلانکەس داوای یارمەتی لە فلانکەس کرد.

التعاون: لەبواری ئابوریدا رێبازێکی ئابورییە شیعارەکەی ئەوەیە: دەڵێ کۆمەڵ لەخزمەتی تاکدا بێ تاك لە خزمەتی کۆمەڵدا بێ ٥ دیاردەکەشی پێکەوەنانی جەمعیەی هاوبەش بۆ بەرزەوەندی ئەندامانی جەمعیەکەو وەلاتانی ناوەندو دەلاڵ.

العَانَةُ: جەڵەبە حەیوان، یان ڕەوە کەرەکێوی ٥ تووکی بەر.

العَوانُ: مام ناوەندیی لەتەمەندا نەزۆر گەنج‌و نەزۆر پیر ٥ بەزۆری بۆ ئافرەت‌و بۆ مانگا بەکاردەهێندرێ ٥ دەشگوترێ: (حَربٌ عوان) شەڕێك بوو یەك لەدوای یەك خەڵکی تێدا کوژرا.

العَونُ: یارمەتیدەرو پارێزەر لەهەموو شتێك ٥ (ك: أعوان).

المتعاونة: ئافرەتی بەتەمەنی قەڵەو ٥ پیرە ژنی قەڵەو.

المعانة: بەمانا (العونُ)دێ.

المعاون: یارمەتیدەر.

المِعوان: کەسێك زۆر یارمەتی خەڵك بدا ٥ (ك: معاوي).

المَعُونُ: بەمانا (العُونُ)دێ.

المعونَةُ: بەمانا (العَونُ)دێ ٥ یارمەتی ٥ دەگوترێ: (لاتبخلوا بمعونتکم) چرۆکی بەیارمەتی خۆتانمان لەگەڵ مەکەن.

عاهَ الزرعُ والماشية عَوهاً: کشتوکاڵەکە یان ئاژەڵەکە نەخۆشی تێدا بڵاو بووە ٥ (فهو عائِهٌ).

أعاهَ الزرعُ والماشية: بەمانا (عاهَ) دێ.

أعاهَ الرجلُ: پیاوەکە نەخۆشی کەوتە کشتوکاڵەکەی یان ئاژەڵەکانیەوە.

عَوَّهَ الزرعُ والماشية: بەمانا (أعاهَ)دێ.

العاهَـةُ: نەخۆشیو ئافات کە توشی کشتوکاڵو ئاژەڵ دەبێ ٥ لە حەدیسدا هاتووە: (لا یوردنَّ ذو عاهة علی مصحّ) با ئاژەڵی نەخۆش نەبرێتە لای ساغ.

عَوَى الکلبُ و إبن آوى والذئبُ عُواءً: سەگو چەقەڵو گورگ لوتی خوارکردەوەو لوراندی.

عَوَى القومَ: خەڵکەکەی بانگێشی فیتنەو ئاشوب کرد.

عَـوَى الشَّيْءَ: شتەکەی خوارکردەوە، چەماندیەوە ٥ دەگوترێ: (عَوَى الحَبلَ): حەبلەکەی دوولاکردەوە هەڵیوێزنی ٥ (عَوَى الشعرَ): قژەکانی هەڵپێچان ٥ (عَوَى الکمانَ): کەوانەکەی داهێنا.

عَوَى من فلان: داکۆکی لە فلان کردو بوختان بۆ هەڵبەستەکەی بەدرۆ خستەوە.

عاواهم: هەرای لێ کردن، دەنگی دان، بەسەریاندا نەڕاندی.

عَوَى عن الرجل: لە جیاتی پیاوە غەیبەتکراوەکە کابرای قسە هەڵبەستی بەدرۆ خستەوەو رەتی دایەوە.

عَـوَى الشَّيْءَ: شتەکەی خوارکردەوەو چەماندی.

إعتوى الکلبُ ونحوه: سەگو چەقەڵو شتی وا لوتیان لەحەوا کردو لوراندیان.

إعتوى الشَّيْءَ: شتەکەی داهێناو چەماندیەوە.

إنعوى الشَّيْءُ: شتەکە خوار بۆوە چەمایەوە.

تعاوت الکلابُ: سەگەکان لوڕاندیان، وەڕین.

تعاوى بنو فلان على فلان: خێڵی فلان گەلە کۆمەکیان لەفلان کرد.

إستعواهم: داوای یارمەتیو بەهاناوە هاتنی لێ کردن ٥ بانگی کردن بۆ ئاژاوەو فیتنە.

إستعوى الکلاب ونحوه: سەگەکانی هەڵنان بۆ لوڕاندنو وەڕین.

إستعوى فلاناً: داوای لە فلان کرد حەبلەکە هەڵوێزێ ٥ قژەکان خڕ هەڵداو لولیان بکا.

العَـواءُ: مەنزڵێکە لە مەنزڵەکانی مانگ.

العَوِيُّ: گورگ.

الْعَوَّةُ: دەنگو هەراو هۆریا ◦ کەڵەکە بەردی بچوك دەخرێنە سەر یەك بۆ نیشانەی ڕێگاو لە نزیك ڕێگای کوێرە ڕێی ناو دۆڵو کەژو سارا دروست دەکرێن بۆ ئەوەی ڕێبوارەکان شارەزای ئەو جۆرە ڕێگایانەبن‌و پێیدا بڕۆن.

الْمَعاوِيَةُ: دێڵە سەگ کە داوای گۆڵە سەگ بکا ◦ بێچوە ڕێوی ◦ توتەڵە سەگ.

عَابَ الشَّيْءُ عَيْباً وعاباً: شتەکە عەیبدار بوو.

عابَ الشَّيْءَ: شتەکەی عەیبدار کرد.

عـاب فلانـاً: فلانکەسی بە عەیبدارو عەیب خواز دانا.

عَيَّبَهُ: عەیبداری کرد ◦ نیسبەتی بۆلای عەیب دا.

عَيَّبَ العَيبَةَ: قەرتاڵەو سەوی‌و بەچنەی دروستکرد.

تَعَيَّبَهُ: عەیبداری کرد.

العَابُ: لەککەو خاڵی ناشیرین.

العِيابُ: ئامێری هەلاج کە لۆکەو شتی وا شی دەکاتەوە.

العَيبُ: لەککە ◦ (ك: عُيُوب).

العَيبَةُ: بەمانا (العَيبُ)دێ ◦ قەرتاڵە، پوشە خورما، صندوق کە لە لقی دارخورما دروست دەکرێن بۆئەوەی میوەی تێدا بگوێزرێتەوە بۆسەر مشتاخ‌و خەرمان ◦ زەرفێکە لە پێست دروست دەکرێ (هەمبانە) شتی پێداویستی سەفەری تێ دەکرێ.

عَيَّابُ الوِدِّ: سنگو دڵو دەروون ◦ دەگوترێ: (كادت عياب الود تصفَرُ) خەریك بوو دڵ‌و دەروونی خۆشەویستیی تێدا نەمێنێ ◦ کەسێك شوێنی نهێنی کەسێکی تربێ‌و نهێنی لا دابنێ ◦ دەگوترێ: (فلان عيبة فلان) فلانکەس جێگای نهێنی فلانە.

العُيَبَةُ: کەسێك زۆر عەیب‌و ڕەخنە لەخەڵکی بدۆزێتەوە.

العَيَّابُ: بەمانا (العُيَبَةُ)دێ.

الْمَعَابُ: عەیب‌و لەککە ◦ شوێنی عەیبدار ◦ (ك: معايب).

الْمَعَابَةُ: بەمانا (العَيبُ) دێ ◦ (ك: معايب).

الْمَعِيبُ: شوێنی عەیبدار، ڕۆژگاری عەیب پەیدا بوون.

عـاثَ عَيثاً وعُيوثاً وعَيَثاناً: خراپی کرد تێکی دا لەکەڵکی خست ◦ دەگوترێ: (عاث في ماله) ماڵ‌و سامانەکەی بەفیڕۆ دا ◦ لەشوێنی نەشیاودا خەرجی کرد.

عاث الذئبُ في الغنم: گورگ کەوتە ناو

مەڕەکانــــەوەو تارومــــاری کــــردن ٥ شرووبڕی کردن (فهو عَيّثان وهي عيثى) (ك: عياثى).

عَيَّثَ في الوعاء وغيره: دەستی وەردایە ناو فەردە شتەکەوە دەستی تێـگێڕا بۆئەوەی شتێـکی لێ دەربێنـێ بـەبێ ئەوەی چاوی لێی بێ.

تَعَيَّثَــتِ الإبــلُ: حوشــترەکە ئــاوی خواردەوە بەڵام تێری نەخواردەوە.

ألعَيثَمُ: بڕوانە (عَثَمَ).

العَيثوم: بڕوانە (عَثم).

العَيُــوثُ: کەسێــك زۆر وێرانــەکارو خراپەکار بێ.

العَيّاثُ: بەمانا (العَيُوثُ)دێ.

عاجَ به عَيجاً: پشتی پێ بەست ٥ گرنگی پێـدا ٥ بـەزۆری لـەبواری (نـەفی)دا بـەکاردەهێنرێ ٥ دەگوترێ: (مـا عـاجَ بقولـه) ٥ (وماعـاج بالــشيئ) ٥ (شـرب الدواء فما عاج به).

العِيادَةُ: بڕوانە (عَوَدَ).

العيد: بڕوانە (عود).

عَيدَنت النخلةُ: دارخورماکە زۆر بـەرز بوو، بوو بە (عەیدانە).

العَيدانَةُ: درێژترین دارخورمایە ٥ (ك: عَيدان).

العَيــدَةُ: کەسێــکە ملکەچــی حــەقو ڕاســتی نــەبێ خــۆی بــەزلزانو لوتبــەرز بزانــێ ٥ تروتــۆپ زلو نەفس بەرزو وشك تەبیات.

العَيداهُ: بەمانا (العَيدَةُ)دێ.

عارَ عَـيراً وعَيَرانـاً: هـاتو چـوو بـەردەوام بوو.

عارَ الرجـلُ في الأرض: پیاوەکـە بەزەویـدا گەڕاو هاتو چوو.

عارت القصيدة: چامە شیعرەکە بـەناو خەڵــکدا بــڵاو بــۆوەو خەڵــك قۆستیانەوە.

عــار في القــوم: هەوڵیــدا ئاشـوبو فیتنـە بخاتە نێو گەلەکەوە.

عار فلاناً: ڕەخنەی لە فلان گرت.

عارَ الشّيئَ: شتەکەی فەوتاند لەناوی برد.

أعاره: وای لێ کرد بێو بچێو هەمیشە لە هاتوچۆدا بێ ٥ قەڵەوی کرد.

أعيَــرَ النَّــصلَ: تیرەکــەی وایێ کــرد بەدرێژی خەتێکی بـەدەرەوە بـووی لەسـەربێ واتــە: تەبارێــکی هــێڵ ئاسای لەسەر بێ.

عـايَرَ بـين المكيـالين معـايرة وعيـاراً: دوو پێوەرەکەی تاقیکردنـەوە بۆئـەوەی بزانـێ ئـاخۆ ئەندازەکـەیان تـەواوە یان نا.

عَيَّــرَهُ: پــاڵی دا بــەعیبو عــارەوەو کردەوەکــانی بەلەککــەو خراپــە لەقەڵــەم دان، عەیبــداری کــرد ٥

دەگوترێ: (عَيَّره بالجهل) رەوشتی نەزانی پاڵ دا بەنەزانی لەقەڵەم دا.

تَعايَرُوا: هەریەکەیان ئەوی تریانی عەیبدار کردو کاری عەیب ئامێزی پاڵدا.

العَائِرةُ: مەڕێك لەنێوان دوو مێگەلە مەڕدا نەزانێ دوای کامیان بکەوێ.

العَارُ: هەرشتێك بەعەیب بژمێردرێ ٥ (ك: أعيار).

العِيارُ: پێومر یان کێشەر، هەرشتێك شتی تری پێ مەزەندە بکرێ ج پێوانەبێ ج کێشانەبێ ٥ هەرشتێك دانرابێ بۆ ئەوەی بەرامبەریی شتی تری پێ بکرێ.

عيار النقود: ئەندازەی ئەو بڕە مەعدەنە خالیصەی لە پارەکەدا هەیە ٥ دەگوترێ: (زێڕی هەژدە عەیار).

العيار الناري: گوللەی دەمانچەو تفەنگ ٥ (ك: عيارات).

العَيرُ: گوێدرێژ ٥ نێوان بەیەك گەیشتنی دوو قلینچی چاو بەلای لوتەوە ٥ یان قلینچکی چاو بەلای لاجانگەوە ٥ ئەو تەبارە هێڵ ئاسایەی بە درێژایی تیرەکە درێژبۆتەوە ٥ ئەو دەمارە تەبارە بەستوەی بەناو پەڵکی گەلادا درێژبۆتەوە ٥ (ك: أعيار).

الأعيار: ئەو ئەستێرە زوهرییەن لە دامێنی ڕێڕەوی ئەستێرەی سیومیلن.

ألعِيرُ: ئەو خواردەمەنییەی بەهۆی قافڵەو کاروانەوە لە وڵاتێکەوە دەهێندرێ بۆ وڵاتێکی تر.

العَيَّارُ: کابرایەك زۆر بەناو وڵاتدا بێو بچێ ٥ (تەتەر).

المُعَارُ من الخيل: ئەسپێك لارێ بڕوا.

المَعَايرُ: عەیبو عار.

المعايرةُ: مەزەندە کردنی شت بەتەحلیلی قیاسی وا هێزیان زاندرابێ.

المِعيارُ: بەمانا (العيار) دێ ٥ لەبواری فەلسەفەدا (المعيار) بریتییە لە نمونەیەکی هەبووی بەرچاو یان بە تەصەور مەزەندەکراو بۆئەوەی بکرێتە پێومرو تەرازوی شت.

العلوم المعيارية: عیلمی مەنتیقو عیلمی جەمالو عیلمی ئەخلاق ٥ (ك: معايير).

اعيَسَ الزرعُ: کشتوکاڵەکە تەڕایی تێدا نەما ٥ تەڕایی تێدا نەبوو.

تَعَيَّستِ الإبلُ: حوشترەکە ڕەنگی سپیو سوری شڵەیی بوو.

الأعيَسُ: حوشتری ڕەنگ سپیو سوری

شـلّەيی ٥ حوشـتری ڕەسـەن ٥ (ك: عيس).

العَيـساءُ: مێينـەی (الأعـيس) ٥ (ك: عيس).

عاشَ عَيـشاً وعيـشةً ومعاشـاً: ژيـا، گيـانی تێدا بوو، كەوتە كاروانی ژيانەوە.

أعاشَـهُ: وای لێ كـرد بـژی ٥ دەگـوترێ: (أعاشه الله عيشة راضية).

عايَشَهُ: لەگەڵی ژيا.

عَيَّشَهُ: وای لێكرد بژی.

تعايـشوا: بـە خۆشەويـستیو پێـك ڕازيبوون ژيانيان بەسەر برد.

تَعَيَّشَ: هۆكاری ژيانی گرتنـە ئەستۆو خـەريكی دابينكردنـی پێداويـستی ژيان بوو

العـائش: خـاوەنی وەزعـی بـاشو بارودۆخی لەبار.

العائشة: مێينەی (العائش).

العَـيشُ: ژيـان، ئـەو شـتانەی ژيانيـان پێـوە پەيوەسـتە وەكـوو خـۆراكو خواردنەوەو پۆشاكو داهات ٥ نـان، دەگـوترێ: (عـيش بـني فـلان اللـبنُ) ژيانی هۆزی فلان شيرو ماستە واتە ژيانيان لەسەر ئەو شتە دەڕوا.

العِيشَةُ: حاڵـەتی ئـادەميزاد لەژيانـدا ٥ دەگـوترێ: (عاش فلان عيـشة صـدق وعيشة سوء).

العَيَّـاشُ: بۆزێـده ڕۆيـی لـەمانای (العائش) دێ ٥ نانەوا، نان فرۆش.

المتَعَـيِّشُ: كەسێـك ئەندازەيـەكی پێداويستی ژيان بۆ دابين بووبێ.

المَعـاشُ: ئـەو شـتەی ئـادەميزاد پێيـان دەژی ٥ لـە خـواردنو خواردنـەوەو ئەو شتانە ٥ كاتو شوێنی وەدەست هێنـانی بـژێوی ٥ موچـەی موچـە خۆرو خانەنشين.

المَعيشَةُ: بەمانا (المعاش)دێ.

العـيصُ: شـوێنی لێ ڕوانـدنی درەختـی بـاش ٥ درەختـی پـڕ گـەڵاو چـڕو تێكـچرژاو ٥ بنـەماو ئەصـل ٥ دەگـوترێ: (فـلان مـن عـيص بـني هاشم).

المِعيـاصُ: هەرشتێـك بەناخۆشـیو زەحمـەت مـرازی خـۆتی لێ حاصـڵ بكەی.

المَعـيصُ: جێـگای لێ ڕوانـی درەخـتو ڕووەك.

عاطـتِ العُنُـقُ عَيطـاً: مـل درێـژبوو بەناڕێكی.

عاطـت المـرأةُ والناقـةُ عَيطـاً وعياطـاً: ئافرەتەكـە يـان حوشـترەكە نـەزۆكيش نـەبوون كەچـی چـەند ساڵێـك سكيان پڕ نەبوو.

عَيِطَ عَيطاً: ملی درێژ بـوو (فهو اعيَـط وهي عيطاء).

عَيَّط: جارێـك هاواری كرد ٥ گريا.

تَعَيَّطت العُنُقُ: ملی بەنارێك‌و پێكی درێژ ببوو.

تَعَيَّطت المرأة: ئافرەتەكە بەبی ئەوەی نەزۆك بێ چەند ساڵێك منداڵی نەبوو.

تَعَيَّط النباتُ: روەكەكەی گوشی شتێكی وەكوو صمغی لێ هاتە دەر یان ئاوی لێ هات.

تَعَيَّط الرجلُ: پیاوەكە ڕقی هەڵسا.

تَعَيَّط القومُ: خەڵكەكە دەستیان كرد بەهات‌و هاوارو بگرەو بەردە.

العَائِط: هاواركەر، قیژەو هەراكەر.

العِياطُ: هەراو هۆریاو قیرەو بگرەو بەردە ٥ گریان.

عِيطِ (مبني على الكسرة): دەنگی منداڵ‌و زیقەو چریكەیان.

العِيط: حوشتری ڕەسەن‌و بەبەر.

العَيَّاطُ: هاواركەر، قیژەو هەراكەر.

العَيطَلُ: بڕوانە (عَطَلَ).

عافت الطيرُ عيفاً وعَيَفَةً: باڵندەكە دەوری شتەكەی‌داو ویستی لەسەری بنیشێ.

عاف الطيرَ عيافةً: باڵندەكەی هەڵفڕاند بۆئەوەی بزانێ ئاخۆ چۆن دەڕواو لەكوی دەنیشێتەوە تا بیكاتە نیشانەی گەش بینی یان ڕەش بینی.

عاف الطعامَ أو الشرابَ: خواردنەكە یان شەرابەكەی بەلاوە ناخۆش بوو خستیە ئەو لاوە یان بەجێی هێشت‌و وازی لێ هێنا، حەزی لێ نەبوو.

أعاف القومُ: خێڵەكە ئاژەڵ‌و ولاخەكانیان ئاوەكەیان نەخواردەوە بەدڵیان نەبوو.

إعْتَافَ: تێشوی ئامادە كرد بۆسەفەر ٥ باڵندە هەڵفڕاندنی كردە پیشەی خۆی بەمەبەستی ڕەشبینی یان گەشبینی.

إعتاف الشَّيْءَ: شتەكەی حەز لێ نەبوو وازی لێ هێنا.

تَعَيَّفَ: باڵندە هەڵفڕاندنی بۆ ڕەشبین‌و گەشبینی كردە پیشەی خۆی ٥ ڕەملی هاویشت‌و خۆی بە غەیب زان نیشان دا.

العِيافَةُ: هەڵفڕاندنی باڵندەو دەنگدانیەتی‌و چاودێری كردنیەتی بۆئەوەی بزاندرێ چۆن دەڕواو بۆ كوی دەچێ بیكاتە نیشانەی ڕەشبینی یان گەش بینی ٥ گومان‌و هەست.

العيفَة: ماڵی چاك‌و باش.

العَيُوفُ: كەسێك زۆر خەریكی باڵندە فڕاندن بێ بۆ مەبەستی ڕەش بینی یان گەش بینی ٥ حوشترێك تینوی بێ‌و بۆن بەئاوەكەوە بكاو نەیخواتەوە.

عاقَهُ عَيقاً: مەنعی کرد ٥ نەیهێشت ٥ لەو شتە لایدا.

عَيَّقَ في صوته: هاواری کرد، دەنگی بەرز بۆوە.

العَيقُ: بەشەناو، نۆرە ئاو.

العَيقَةُ: دەشتاییو چۆڵەوانی ٥ کەنار دەریا ٥ (ك: عَيَقات).

العَيوقُ: بڕوانە (عَوَق).

عاكَ عَيكاناً: ڕۆیی‌و شانی هەڵتەکاند.

عالَ فلان عَيلاً: فلانکەس هەژار کەوت ٥ خێزانی زۆر بوون.

عالَ في الأرض عَيلاً: بەناو زەویدا ڕۆی‌و سوڕایەوە.

عال في مَشيه: لە ڕۆیشتندا خۆی باداو لەنجەو لاری کرد.

عال الميزانُ: تەرازوەکە بەرزو نزمی کرد.

عالَ فلان: فلانکەس ستەمی کرد.

عالَ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکە فلانکەسی دەسەوسان کرد ٥ بڕستی لێ بڕی ٥ ئاتاجی کرد.

عالَ الضالَّةَ عَيلاً: شتە ونبووەکە سەرسامی کرد نەیزانی چۆنی لێ بگەڕێ‌و لە کوێ بۆی بچێ‌و هەوڵی بۆبدا.

عالَ كلامَهُ: قسەکانی خۆی ئاراستەی کەسێك کردن کە نەیدەویست بیان بیسێ.

اعالَ الرجلُ: پیاوەکە خێزانی زۆر بوو.

اعالَ الشَّيْءَ: شتەکەی داواکرد ٥ هەوڵی بۆدا ٥ بۆی گەڕا.

اعالَ الصائدُ: نێچیروانەکە گەڕا بۆ نێچیرو هەوڵی گرتنی دا.

أعيَلَ: خێزانی زۆر بوو ٥ (فهو مُعيلٌ).

عَيَّلَ: خێزانی زۆر بوو.

عَيَّلَ عِيالَهُ: بژێوی بۆ خێزانەکەی دابینکردو ئەرکی بەخێوکردنیانی لە ئەستۆ گرت‌و نەفەقەی کێشان.

عَيَّلَ القومَ: قەومەکەی پاش گوێ خست‌و بەخەمیانەوە نەبوو.

تَعَيَّلَ في مشيه: لە ڕۆیشتنیدا خۆی باداو لارو لەنجەی کرد.

العائِلة: بڕوانە (عَوَل).

العَيْلَةُ: هەژاری‌و پێداویستی ٥ دەگوترێ: (طالت عيلتي إياك).

العَيِّلُ (عَيِّلُ الرجل): خاو وخێزانی پیاو؛ ئەوانەی ئەرکی بەخێوکردنیان لەئەستۆی دابێ ٥ (ك: عيال).

المُعَيَّلُ (رجل مُعَيَّلٌ): پیاوێکی خێزاندارە ٥ پاشگوی خراوە.

عام الرجلُ عَيماً وعيمةً وعياماً: پیاوەکە حەزی لەشیر بوو ٥ شیرەکەی کەم بوو ٥ تینوی بوو ٥ (فهو عَيمان وهي عيمى).